I. L. CARAGIALE

OPERE

III. Publicistică

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE"

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

CARAGIALE

OPERE

III. Publicistică

Ediție îngrijită de
STANCU ILIN, CONSTANTIN HÂRLAv
Prefață de
EUGEN SIMION

univers enciclopedic
București, 2001

Coperta: P O D A L V
Redactor: Elisabeta Simion
Tehnoredactor: Ofelia Coşman

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii şi Cultelor

Mulţumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial",
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

© Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin
Editurii Univers Enciclopedic şi
Fundaţiei Naţionale pentru Ştiinţă şi Artă

ISBN: 973-9436-54-4
973-8240-33-6

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI

Al treilea tom al ediției *Opere* de I.L. Caragiale este dedicat *Publicisticii.* Nu am separat publicistica literară de cea politică, operație dificil de realizat, dată fiind natura scrisului caragialian. Producția critică a autorului era - după observația lui Paul Zarifopol -, în același timp sau alternativ, culturală, literară și politică. Am păstrat împărțirea materiei din volumele anterioare: *In volume, In periodice* și *In manuscrise.* S-a adăugat, firesc, textelor un capitol de *Note și comentarii.* Criteriul general acceptat, de ordonare a articolelor în sumar, este cel cronologic, luându-se în considerare prima apariție. Textul de bază reprodus în ediția de față este cel care reprezintă ultima apariție sub supravegherea autorului, din volume sau din periodice. Nu am luat în considerare volumul apărut în 1908, la „Minerva", intitulat *Momente, schițe, amintiri. Opere complete,* pus sub semnul îndoielii de autor.

În prima secțiune am inclus articolele: *A zecea muză (Note* și *schițe,* 1892); *Bene-merenti* și *Literatura și artele române în a doua jumătate a secolului XIX. încercare critică (Schițe ușoare,* 1896); reportajul *Culisele chestiunii naționale* (broșură, 1896); *Câteva păreri, Politică și cultură, Note risipite: Exigențe grele, Amatorul și artistul, Saloanele noastre, Solicitudine de stat, Ofensă gravă, Obligativitatea opiniilor (Notițe și fragmente literare,*

1897) şi *pamfletul 1907. Din primăvarăpână-n toamnă. Câteva note* (broşură, 1907).

În secţiunea a doua, au fost introduse peste trei sute de articole, foiletoane, cuvântări, ceea ce confirmă opinia lui Paul Zarifopol - împotriva „unor superficiali apreciatori": I.L. Caragiale a „scris - mult. Desigur, mult peste marginile asprimii cu care-şi trata el însuşi scrisul". Din acest număr impresionant de articole - ce rivalizează cu activitatea gazetărească a lui M. Eminescu - se detaşează campaniile politice, de regulă de pe poziţiile opoziţiei, din „Timpul", „Constituţionalul", „Epoca", şarjele satirice din „Moftul român", foiletoanele critice de la „Universul", cuvântările scriitorului la adunările Partidului Conservator Democrat ş.a.

În secţiunea a treia, *Postume,* am inclus două texte rămase în manuscris şi publicate după moartea scriitorului: o încercare istorică *[începuturile Romei]* şi un proiect de lege privind împământenirea evreilor, [Se *numeşte şi este pământean...].*

Editarea publicisticii literare şi politice a lui Caragiale a fost începută de Paul Zarifopol şi continuată de Şerban Cioculescu, în ediţia critică de *Opere* (volumele III, IV şi V), apărute la „Cultura Naţională" (vol. III, 1932) şi la „Fundaţiile Regale" (vol. IV-V, 1938).

Ediţia critică Al. Rosetti - Şerban Cioculescu - Liviu Călin, de la Editura pentru Literatură (1959-1965), cuprinde, în special în volumul 4, în primul rând publicistică literară, culturală şi artistică; publicistica politică, pentru care era proiectat un volum separat, n-a mai apărut din cauza inter¬dicţiilor de ordin politic impuse de puterea comunistă. În volumul său din 1932, Paul Zarifopol introdusese, printre „reminiscenţe şi notiţe critice", două articole politice: *Grămătici şi măscărici* şi *C.A. Rosetti.* Şerban Cioculescu nu poate salva decât pe primul, socotindu-l o „frumoasă pagină literară". Articolul era însă antijunimist, ceea ce explică reacţia pe care

a avut-o Titu Maiorescu în momentul publicării acestuia: „În sfârşit! vai de capul nostru! Caragiale e redactor la *Gazeta poporului* şi schimbă spirite cu Bacalbaşa Toni, redactor la *Epoca* - ţară de farsori şi zeflemişti".

În paralel cu aceste două importante ediţii critice, numeroşi cercetători ai operei lui I.L. Caragiale, în primul rând Şerban Cioculescu, apoi I. Cremer, Florin Manolescu, Marin Bucur şi colectivul de la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", autorii *Bibliografiei I.L. Caragiale,* 2 volume, 1997-1998 (Mioara Apolzan, Georgeta Ene, Rodica Florea, Dorina Grăsoiu, Stancu Ilin, Dan C. Mihăilescu) au identificat şi publicat noi articole din scrisul jurnalistic al marelui clasic. Fără aportul lor, nu ar fi fost posibil să realizăm, într-un timp scurt, o integrală a operei lui I.L. Caragiale, una dintre ţintele ediţiei noastre. Pentru alcătuirea ei, am consultat şi am colaţionat textele în publicaţiile în care acestea au apărut: „Ghimpele", „Alegătorul liber", „Bobârnacul", „Adevărul", „Gazeta poporului", „Ziua", „Epoca", „Epoca literară", „Drapelul", „Dreptatea", „Pagini literare", „Universul", „Românul", „Luceafărul", „Noua revistă română" ş.a.

În consecinţă, în volumul de faţă şi-au găsit locul, pentru întâia dată, o serie de articole: *Cronica, A. Thiers, O măsură urgentă, Varietăţi literare, Cronica fantazistă, Articol de fond, Giosue Carducci, O reminiscenţă, Situaţia, Politica zilii, O nouă decoraţie, Situaţia politică, [Reportaj parlamentar], Şcoala rurală, O şedinţă glumeaţă, Enormităţi, O boală contagioasă, Calea agitărilor, Un specimen de pretenţie, Revoltă în sec, Cuvântul colectivitate, Statu quo, Cerc vitios, Răzeşul de la Golăşei şi moşneanul de la Florica, Anomalii, Şcoala succesului, Gună Vernescu, Incognito, Ghicitoare, Iarăşi Miron Costin sau urmările arheologiei, Cumul ciudat, Mină de circumstanţă, Asupra unui fiasco, Feriţi-vă... Nu ţi-e ruşine?, Pardon..., Iar vorba ceea..., O infamie, Somnul ca agent electoral, Dragoste în familie, Două*

mazete, Iar dragostea în familie, S-a achitat, Julica..., Etc..., etc..., Junimiştii şi conservatorii, S-a schimbat boierul, Puţintică răbdare, O epidemie, Chestiuni politico-sociale, Nemulţumiri serioase ş.a.

Sumarul nostru include traducerile din autori străini în suita cronologică a publicisticii, la fel ca în volumele dedicate prozei şi teatrului, fără a le diferenţia într-o secţiune specială, întrucât ele completează imaginea desfăşurării unitare, sistematice a scrisului lui I. L. Caragiale.

De asemenea, am eliminat un dublet apărut în volumele III şi V ale ediţiei Zarifopol-Cioculescu, şi anume: articolul *Politică în toate (Opere,* V, 1938) care este, de fapt, secvenţa finală a eseului *Politică şi cultură (Opere,* III, 1932) şi am identificat toate articolele din care sunt alcătuite seriile *Note risipite.* O contribuţie am adus în ceea ce priveşte circulaţia textelor, înregistrând un număr mult mai mare de periodice în care au fost publicate articolele caragialiene. Dăm ca exemplu doar portretul lui *Take Ionescu,* notat de editorii anteriori că a fost reprodus de trei ori în periodice, în ediţia noastră el figurând ca apărut de încă unsprezece ori.

Munca noastră nu s-a limitat doar la îmbunătăţirea sumarului cu noi titluri, colaţionând cu sursele, am năzuit să asigurăm acurateţea textelor: prin corectarea lecţiunilor greşite şi a greşelilor evidente de tipar, prin restituirea fragmentelor cenzurate sau omise întâmplător, prin stabilirea titlurilor şi menţionarea unor variante semnificative.

De regulă, greşelile de transcriere din ediţia Paul Zarifopol s-au perpetuat şi în ediţia lui Şerban Cioculescu. Dăm doar câteva exemple semnificative de eliminări de text, desigur, fără voie, sau înlocuiri ciudate de cuvinte în preţioasele ediţii critice. În *Literatura şi artele române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* lipseşte fragmentul: „apucând cu un ochi Tisa, cu altul Dunărea, cu altul Nistrul şi cu altul Marea". La fel,

semnalăm eludarea unei frânturi de propoziție, în *Culisele chestiunii naționale:* „să facem ceva fără îndoială, însă trebuie". O „lacună" şi în articolul *Caradăle şi Budalăle:* „convingerea că pe câtă vreme va exista Tripla Alianță, pe atâta vreme". Tot aici în loc de „monumentul lui Brătianu" s-a transcris „mormântul lui Brătianu". În portretul lui *Lascăr Catargiu:* în loc de „sistemul reprezentativ" apare greşit „regimul reprezentativ" şi „roabă supusă" - „vorbă supusă", „doi ochi blânzi" - „doi ochi blajini" şi „chemat de Coroană" - „chemat de Cameră".

În pamfletul *1907* cuvântul *inică* (din fr. *inique)* este transformat greşit în „cinică". Am mai întâlnit în loc de „clapani" (derbedei) - „claponi" *(Asupra unui fiasco),* „nimicuri" - „minciuni" *(Frumos rol),* „fără istovire" - „fără istorie" *(Toxin şi toxice),* „cum fuge habotnicul talmudist" - „cum fuge habotnicul" *(Liberalii şi literatura).* Am enumerat doar câteva exemple, în notele noastre au fost menționate multe alte greşeli de transcriere. Pentru edițiile critice am folosit următoarele sigle: *O. III* pentru *Opere, III* (1932) şi *O. 4* pentru *Opere,* 4 (1965). Am siglat, de asemenea, numele ziarelor, după prima literă: *E* = „Epoca", *M.r.* = „Moftul român", *E.l.* = „Epoca literară" etc.

Am aplicat, la transcrierea textelor, normele ortografice ale Academiei Române.

Se cuvine să mulțumim, la final, conducerii Bibliotecii Academiei Române şi personalului său de specialitate care ne-au acordat, ca şi la volumele anterioare, un prețios ajutor.

EDITORII

ÎN VOLUME

NOTE ŞI SCHIŢE
(1892)

A ZECEA MUZĂ

În depărtata anticitate, - spun unii eruditi —, nu se ştia să fie decât trei muze: *Mneme* (Memoria), *Melete* (Gândirea) şi *Aoide* (Cântarea). Cum s-au ridicat ele la pătrat de au ajuns nouă?

Se zice că odinioară într-un oraş din Pelopones trebuiau, pentru un templu al lui Phoibos, statuele celor trei muze. Ctitorii templului au comandat la trei sculptori cu renume să lucreze cele trei statue până la un termen anume, rezervându-şi dreptul să aleagă pe cele mai reuşite. Ce s-a întâmplat însă?

Cei trei artişti celebri au venit la termen cu câte trei muze, dar fiecare dintre ei le reprezentase în deosebite feluri, cu deosebite atribute. Fiindcă toate erau minunat executate, au fost primite toate şi aşezate în templu... De trei ori trei, nouă.

Încetul cu încetul, lumea a uitat acea întâmplare, şi închipuirea meridională a mulţimii elene s-a stabilit asupra realităţii de nouă muze. A venit apoi Esiod şi a fixat pentru urmaşi, se-nţelege după credinţele contimpuranilor săi, numărul celor nouă surori divine.

Ele erau fiicele lui Zeus şi ale Mnemosinei, zeiţa Memoriei. Iată cam ce zice bătrânul autor al *Teogoniei,* după ce le-a spus pe nume şi le-a arătat fiecăreia în parte funcţiunile şi atributele:

„În Olimp stau ele şi cântă isprăvile minunate ale zeilor nemuritori; ele cunosc trecutul ca şi prezentul şi ghicesc viitorul, iar cu cântările lor măiestre înveselesc tot soborul zeiesc."

O, naive bătrân, în ce vremuri copilăreşti ai trăit tu! Tu nu ştiai că are să vie o vreme când, pentru locurile şi funcţiunile

la cari vor fi chemate, muzele tale n-or să mai poată a se-mpărți și ajunge! Ție nu-ți trecea prin minte despre așa-numita „diviziune a travaliului", principiu mare și larg pe care repauză astăzi tot progresul uman!

Ele trebuiau înmulțite, era o cerință modernă neînlăturabilă. Și astfel, orice ar zice Esiod, muzele sunt astăzi în număr de zece — adică:

Întâi, Clio, a Istoriei; a doua, Melpomena, a Tragediei; a treia, Talia, a Comediei; a patra, Euterpe, a Muzicei; a cincea, Terpsichora, a Dantului; a șasea, Erato, a Poeziei erotice; a șaptea, Caliope, a Poeziei epice și a Elocuenței; a opta, Urania, a Astronomiei; a noua, Polimnia, a Poeziei lirice și a Mimicei, și. a zecea.

A zecea: *1.200franci,* muza specială a Teatrului Național din București.

În adevăr, dacă cele nouă muze nu au vreme să se ocupe și de daraverile noastre naționale, și se refuză să inspire și pe vreun român a face o piesă de teatru, — noi să stăm cu mâinile în sân și să nu inventăm a zecea muză ad-hoc?

Ar fi o lașitate din parte-ne! — Și astfel, onor. Direcțiune Generală a Teatrelor publică anual un concurs cu un premiu de 1.200 de lei și cu termen de trei luni, — muza, care va să zică, vine câte 100 lei pe lună, — pentru o muză modernă și pentru o mică națiune ca a noastră, e deja foarte frumos! — un premiu, zicem, de 1.200 lei pentru o piesă de teatru, anume: „trasă dintr-o baladă națională, fie tragedie, fie dramă, melodramă, comedie, feerie, fie ce-o fi, numai să fie lungă, ca să ție o seară întreagă spectacolul".

1.200 de lei trebuie numaidecât să inspire pe câțiva inși a deveni poeți, și devenind poeți să devie anume poeți dramatici, și devenind poeți dramatici să scrie câteva piese lungi și bune, din cari una să fie „foarte lungă și foarte bună".

Cât suntem noi modernii de metodici pe lângă antici! Ba, pentru mândria noastră națională, nu mă sfiesc a spune: cât suntem de metodici noi românii pe lângă moderni!

Nu vrea Melpomena să dea și pe la noi? Face nazuri Talia? Atâta pagubă! 1.200 lei. și curg capodoperile.

Nu avem talente pentru poezia dramatică? nu-i adevărat! 1.200 lei — și să vedeți cum răsar talente de la Tisa pân' la mare.

Și mai întâi, cărui june nu-i trebuiesc 1.200 de lei? Și apoi, care june român nu poate face o piesă de teatru și bună și lungă?

O cetate mai puțin apărată este o cetate în care se poate pătrunde mai ușor decât într-o cetate mai bine apărată. Așa e?. N-aveți teamă; n-am să vorbesc despre fortificațiile capitalii noastre — destul și foarte bine le apără d. ministru de război, care când este. Vreau să fac numai o apropiere de idei, și adică: un cap fără păr, un cap chel, este un cap mai puțin apărat decât un cap înzestrat cu această podoabă. nu-i așa? Ei! este ceva care, cu cât e capul mai puțin apărat, cu atât mai greu pătrunde în el, anume convingerea că doftorie pentru chelie nu se află.

Dar dacă este peste putință a mai crește părul acolo unde ar fi să crească, ce greu trebuie să fie a-l face să crească acolo unde nu crește niciodată. La călcâie, de exemplu, or în palmă, or pe cerul gurii. De unde știm însă?

Închipuiți-vă că citiți următoarele:

„Muzeul Național de Curiozități Naturale din orașul *** publică printr-aceasta un concurs cu un premiu de 1.200 lei, între acei ce, de astăzi până în trei luni, vor avea crescute mustăți în palmă. Mustățile vor putea fi groase sau subțiri, negre, bălane sau castanii, sau văpsite în orce față va voi concurentul, numai trebuie să aibă o lungime de cel puțin cinci centimetri una. La concurs pot lua parte și chiar acei ce n-au păr unde ar trebui să aibă."

Concurs!.

Care va să zică atâta trebuie pentru ca să se nască şi ce nu se poate naşte de sine; atâta trebuie ca să se poată naşte şi acela cui nu-i e dat să dea naştere. Atunci am făcut o mare revoluţie în filosofie: am pus mâna pe cauza primară. *Exnihilo nihil?...* Mofturi! Lumea n-a fost făcută prin concursul. împreju¬ rărilor?

Dar nu mi-e dat mie, un biet cronicar, să filosofez. şi mai la urmă mă importă foarte puţin cauza primară: o chestie mult mai modestă mă necăjeşte pe mine, şi pentru că rezolvarea prin concurs se impune astăzi ca cea mai metodică, am să public şi eu unul.

„Eu, având în vedere că am început să-mi constat apariţia câtorva fire albe în barbă;

Având în vedere că pestriţătura ce mă ameninţă mă supără foarte mult;

Având în vedere că pe de o parte m-am convins, prin experienţa altora, că văpseaua pe dinafară lasă multe lacune regretabile la rădăcina firului, iar pe de alta că coloarea se schimbă după variaţiile timpului, aşa că sunt poznaşi cari prezic ploaia şi vremea bună pe unele bărbi mai sigur decât dumneata şi mine pe cel mai sensibil aneroid;

Având în vedere că aplicaţia doftoriilor externe e mai belalie şi cere prea mult timp;

M-am hotărât a da un premiu de 1.200 lei aceluia care va inventa până în carnaval o văpsea de păr de luat pe dinăuntru.

Mă mulţumesc cu orce nuanţă, numai durabilă să fie şi să-mi permită a dormi nelegat la cap."

Ce credeţi?. Eu sper să obţiu ce-mi trebuie. Premiul este egal, termenul meu mai lung, şi ce doresc eu tot e mai uşor de căpătat decât ce cere onor. Direcţie a teatrelor.

Am un amic farmacist care, între hapuri şi unguente, găseşte timp să şi rimeze şi face şi piese de teatru. Sunt foarte

curios să văz pentru ce o să concureze; pentru vărpseaua pe care o doresc eu, sau pentru piesa pe care o cere Teatrul Național?

Dar cum e un băiat foarte activ, o să concureze poate pentru amândouă... Atât mai bine! De n-ar greși numai adresa: te pomenești că vine la mine cu cine știe ce tragedie lungă și la Teatru merge cu vărpsea de păr internă.

SCHITE UŞOARE
(1896)

BENE-MERENTI

Între noi literaţii, se vorbeşte foarte adesea despre *Bene-Merenti.* Unii doresc să-l aibă, alţii nu, ba chiar propagă cu mai mult sau mai puţin spirit un dispreţ suveran pentru o aşa copilărească dorinţă, în genere — se brodează, cu sarcasm, sau mai bine cu parapon, pe tema lipsei de merit a multor dintre medaliaţi şi pe meritele patente ale celor ce n-au obţinut încă această medalie.

Iată aci o deosebită opinie:

Să procedăm metodic.

Oamenii toţi se-mpart în două mari categorii:

I. Cei cari au *Bene-Merenti;*

II. Cei cari nu-l au.

Sperăm că nimeni nu va fi deocamdată de altă părere — aminteri n-am putea continua.

Acum întrebăm:

1. Dintre toţi câţi îl au, nu-l merită *nici unul?*

2. *Toţi* câţi nu-l au, l-ar merita *toţi?*

Noi credem că nu se poate răspunde, după bunul-simţ elementar, la aceste două întrebări decât aşa:

La întâia: da, dintre toţi câţi au *Bene-Merenti, unii* îl merită;

La a doua: nu, *nu toţi* câţi n-au această medalie ar merita s-o aibă.

Că nici nu s-ar putea altfel!

Indiferent de meritul ce-l avem fiecare, noi, oamenii, iubim *distincţia în genere,* şi, tocmai pentru aceasta, *unele* distincţii nu le dorim, ba, uneori, chiar le respingem cu mai multă sau mai puţină ostentaţiune.

Toţi avem în căleala firii noastre o picătură cât de mică de deşertăciune.

Unul doreşte o decoraţie din partea suveranului; altul vânează aplauzele unanime ale unei adunări, la rigoare ale unei adunături - aceea încă şi mai suverană; al treilea, mai puţin politic, suspină după un trandafir de la o fată în mijlocul atâtor alţi dănţuitori.

Unul doreşte a fi distins de cei mai mulţi; altul, de cei mai puţini; acesta, de unul singur; acela, de. una singură, şi alţii, de cine ştie cine; în sfârşit, Dumnezeu să ne mai înţeleagă!

Ce e asta?

E că pe toţi aceeaşi pornire îi îndeamnă să dorească distincţia - necesitate imperioasă ce o are omul de a găsi, măcar într-o privinţă, împărtăşite şi de către altcineva părerea deosebit de simpatică şi consideraţia ce le are el însuşi despre sine însuşi.

Aşa, putem zice că toţi - fie-le dorinţa înaltă, meschină, rară, banală, şcl. - toţi, - de la prinţul catolic, servitor fidel şi fervent al Sfântului Scaun într-o viaţă de peste optzeci de ani, aspirând la acolada Papii de la Roma, şi până la băieţelul din clasa întâia rurală ce doreşte o biată coroană de merişor la Sîmpietru din mâna primarului local, - toţi, toţi dorim distincţia.

Deci, nu e o ruşine s-o dorim, fiecare după pornirea sufletului său, de-o meritǎm sau nu; nu e ruşine, căci e inevitabil uman s-o dorim. E ruşinos numai să-ntrebuinţăm mijloace nepermise, sau de nemărturisit, spre a o căpăta, şi, în orice caz, e ridicul s-o dorim prea mult şi s-o preţuim peste măsura cu care o preţuieşte acel ce trebuie să ne-o acorde, - e nedemn pentru noi să ne înjosim meritul real, punându-i mai presus în conştiinţa noastră o răsplată din partea altuia.

Nu e vorba, lumea, voi să zic opinia mai luminată, poate avea un sentiment, nu bine hotărât, dar totuşi destul de sigur, despre o echitabilă împărţire a unei distincţiuni oarecare.

Fiindcă însă acel chemat - şi acela e autorizat prin propria noastră dorinţă - să ne decearnă distincţia e şi el semenul nostru, va fi şi el supus erorii; va putea judeca greşit meritele omeneşti; va fi expus a atârna bucuros (ca, de regulă, toţi oamenii) de partea aceluia ce-i va şti atinge mai bine partea slabă a lui. În fine, el va putea să distingă altfel decât noi, cari ne credem totdeuna cei mai îndreptăţiţi la distincţia ce dorim de la dânsul, şi astfel să se înşele întrucât ne priveşte, fie că ne va uita, fie că, şi mai rău, va lua în seamă pe altul.

Pentru aceea nu e în lume distincţie publică sau privată care să fie perfect de echitabil acordată, sau, mai bine zis, împotriva împărţirii căreia nimini să nu poată imputa ceva.

Tot pentru aceea, toţi, fiecine după sentimentul său, avem dreptul s-o dorim distincţia şi s-o sperăm, precum asemenea toţi avem şi sorţi să o căpătăm.

Dar tot pentru aceea, şi dorinţa distincţiei, şi mândria c-a obţinut-o, şi mâhnirea că n-o are încă trebuiesc să fie moderate la omul în adevăr deosebit, şi numai la omul de rând, care este cu atât mai plin de sine cu cât e mai gol, pot fi excesive.

Căci dacă fudulirea cu medalia *Bene-Merenti,* ca să revenim la dânsul, face, mai cu seamă din partea celui ce nu o merită, o impresie ridiculă, apoi desigur fac, mai ales din partea celui ce ar merita-o, o impresie foarte penibilă ciuda şi paraponul că n-a căpătat-o încă.

LITERATURA ŞI ARTELE ROMÂNE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX. ÎNCERCARE CRITICĂ

PREFAŢA

Ramurile de activitate publică ale unei societăţi se pot compara cu deosebitele organe de viaţă ale unui individ. De

exemplu, economia şi comerţul se pot compara cu organele de hrană, cu stomacul; armata - cu puterea musculară, cu pumnii şcl. Literatura frumoasă şi artele se pot compara cu obrazul, cu acea parte dindărătul căreia stă mecanismul superior, aparatul gândirii.

Precum un individ nu se prezintă într-o societate decât cu fruntea-nainte, iar nu cu burta sau altfel, asemenea o societate umană se prezintă în faţa lumii întregi cu organele sale intelectuale, cu gândirea sa, a cărei expresie întreagă sunt literatura frumoasă şi artele. Acestea sunt nişte puteri menite să trăiască mai departe chiar decât societatea care le-a produs, ca şi amintirea unei frumoase şi nobile figuri multă vreme după moartea persoanei.

Între toate ramurile de activitate la noi, cari s-au dezvoltat în aşa vertiginos mod de vreo două decenii încoace, fără îndoială că artele şi literatura frumoasă ţin locul întâi. Comerţul nostru a avut să treacă prin multe crize, ca şi agricultura şi industriile ei derivate; armata, deşi în continuu progres, tot lasă încă de dorit în privinţa moravurilor disciplinare; şcoala merge binişor; ştiinţa se ţine sus. Literatura şi artele se poate cu siguranţă spune că strălucesc în mod cu totul deosebit.

Avem o bogată şi complexă literatură; avem o mişcare artistică extraordinar de activă.

La ce se datoreşte acest îmbucurător fenomen social? Desigur talentelor noastre, gustului societăţii şi naţiunii noastre, susţinut şi dezvoltat prin o cultură sistematică.

Plugarul, după ce şi-a cules recolta datorită binecuvântatei ţarine şi sudorilor lui, stă să facă socoteală, să-şi cântărească banul şi să-şi dea seama pe îndelete de câştig.

Tot aşa după ani de produceri intelectuale, de literatură, de artă, o societate trebuie să se uite cu satisfacţie înapoi şi să caute a-şi da seama de bogăţiile îngrămădite - e un fel de catagrafie, care trebuie făcută neapărat din când în când.

Aci vine rolul criticului şi istoricului.

Noi credem că a venit vremea să facem această catagrafie. Sfârşitul veacului se apropie; trebuie numaidecât să avem o raţională istorie critică asupra vastei mişcări literare şi artistice în România în ultima jumătate a acestui veac.

Fără îndoială că nu avem pretenţia să facem o operă com¬pletă şi desăvârşită. Voim să facem mai mult un manual, care să prezinte pe scurt mişcarea noastră intelectuală în liniamentele ei generale.

Credem că ne vom fi îndeplinit o datorie patriotică publi¬când în câteva capitole încercarea noastră critico-istorică: *Litera - tura şi artele române în a doua jumătate a sutei XIX, în trei capitole.*

Fiindcă ilustraţiunile noastre literare sunt în genere mo¬deste, vom trece cu multă discreţie asupra numelor de persoane şi ne vom mărgini a expune şi judeca dintr-o dată complexul general. Despre critice şi analize parţiale ale unei anume opere, desigur nu poate fi vorba.

Planul lucrării va fi acesta:

I. *Poezia, romanul, novela, drama şi critica literară;*

II. *Pictura, sculptura şi arhitectura;*

III. *Muzica şi teatrul.*

Apoi, se înţelege, *Concluzie.*

INTRODUCŢIE

Înainte de a intra în materie, cerem voie cititorilor pentru câteva mici lămuriri introductive.

Mai întâi două întrebări:

nu e aşa că decât să ai o mie de cititori mediocri e mai bine să ai o mie şi unu de scriitori buni?

nu e aşa că decât o sută de amatori e mai bine să ai două sute de artişti şi tot atâţia critici?

Ei bine! la noi, din norocire, aşa este; nu avem pe acei cititori, dar îi avem pe aceşti scriitori; n-avem amatorii, dar avem artiştii; avem criticii!

Românul este născut poet, s-a fost zis odinioară.

Odinioară! e mult de atunci!

De atunci şi până astăzi a trecut vreme; un an a fost roditor cât un veac pentru avântul cu care acest popor s-a aruncat ca o Andromedă dezlănţuită, la coapsa fugosului Pegaz, pe calea fără de capăt cunoscut a progresului! Societatea noastră a progresat! Astăzi românul este născut poet şi critic, câteodată şi biciclist. El mânuieşte cu aceeaşi dexteritate versul şi proza; el înţelege cu o egală siguranţă, niciodată dezminţită, toate ramurile de artă - tot ce e mare, bun, adevărat şi frumos!

Frumosul! a! frumosul! Frumosul nu e decât marele, bunul şi adevărul în mişcare, precum zicea favoritul elev al victimei demagogiei şi tiraniei ateniene, moştenitorul intelectual al sublimului băutor de cucută, divinul Platone.

Care român nu a publicat ceva?

Cine n-a criticat tot?

Cine e acela dintre noi - mare, mic, tânăr, bătrân, bărbat, femeie, de ambe sexe - care, fără să aibă nici o daraveră cu preoţii Temidei legate la ochi, n-a admirat totuşi acel mirific monument de pe splaiul râului „cu apă dulce, cine bea nu se mai duce", pe care îl numim Palatul Paşilor Pierduţi, fericiţi când nu ne pierdem acolo decât paşii?

Cine e acela care nu aşteaptă cu nerăbdare atât marea frescă a Ateneului Român, cât şi marele Palat al Domeniilor de pe bulevard, cu capricioasele şi fantasticele sale învelitori prismo-piramidale, între cari două mici cupole în unghiurile interioare ale aripelor arată clar trecătorilor uzul intim căruia sunt destinate încăperile de sub ele?

Cine n-a plâns la dărâmarea monumentalului Turn al Colţei, operă titanică a soldaţilor învinsului de la Pultawa,

zvăpăiatul erou nordic, victimă a unui glonţ până acuma rămas anonim, *Charles Douze,* cum zice patriarhul de la Ferney, cum zice marele şi nemuritorul Voltaire? Şi cine n-ar fi în stare să strige: sacrilej! de trei ori sacrilej! când ar cuteza cineva să se atingă de bisericuţa Stavropoleos, modest ascunsă la spatele giganticului Palat al Telegrafelor, Telefoanelor şi Poştelor - şi acela o minune! - de acea mică bisericuţă, acea perlă fină de artă bizantină, acel exemplar unic de o puritate de stil impecabilă, care înlocuieşte maiestatea greoaie a catedralei gotice de sub cerul plumburiu al Nordului prin o graţie particulară a operilor ivite, *ecloses,* sub cerul totdeauna limpede, cald şi albastru ca peruzeaua din inelul unui strălucit Harun-al-Raşid, - acest monument, în fine, care are, pe lângă farme¬cul frumuseţii artistice, darul sfânt de a ne inspira o adâncă simţire sufletească nouă, strănepoţilor pietoşi, la amintirea duioasă a vitejiilor şi iubirii de moşie, de neam şi de credinţă ale întru fericire repauzaţilor noştri voivozi?... Cine?

Cine oare, amice Gion? Cine, bunul meu amic? Cine? Mizericordie divină!!

Ar fi pe atât de bizar pe cât de straniu să fie acela un român!... Nu! Să depărtăm aceste gânduri pesimiste! să nu ne lăsăm a fi atinşi de neagra boală a veacului! Pesimismul este lipsa de voinţă, lipsa de vlagă, lipsa de avânt, lipsa de curaj, lipsa de bărbăţie, lipsa de energie, lipsa de speranţe, lipsa de viitor!

Nu! să avem avânt! Da! să avem curaj! Să avem mai ales speranţa că putem răspunde hotărât la întrebările de mai sus - întrebări de la cari atârnă viitorul nostru intelectual, cultural, naţional, - astfel: acela nu este, nu poate fi un român, nu este, nu poate fi decât un străin!!

Această încercare critică, să nu se uite, era menită a se citi ca o conferenţă la Ateneul Român (n.a.).

Cititorul, sperăm, trebuie să fi luat seama, după şirurile de mai sus că, în vastul studiu de faţă, pe care totuşi ne propunem a-l dezvolta, într-un mod succint, noi urmăm metoda savantului nostru critic istoric d. Gion - aşa de tânăr şi deja indicat a lua în Academia Română locul rămas vacant prin demisiunea irevocabilă a multregretatului Odobescu.

Care va să zică, ne-am înţeles: materialul este al naţiunii, metoda este a lui Gion, redacţiunea numai este a noastră; iată ce ne rămâne.

Să începem dar; spaţiul strâmt de care dispunem nu ne permite a ne prea lungi la prisoase de stil.

Capitolul I
POEZIA - ROMANUL - NOVELA - DRAMA - CRITICA LITERARĂ

Poezia română în jumătatea a doua a sutei XIX, sută fără soţ - *impari musae numero gaudent!...* şi ele erau fără soţ, nouă! - ni se prezintă în toată maturitatea ei complexă ca un tapet multicolor, bizar, - dacă n-ar fi raţional, - straniu - dacă n-ar fi logic, - în care milioane de fire de toate culorile, tonurile şi nuanţele posibile şi imposibile, imaginate şi imaginabile (de la un pembe cât mai spălăcit până la conabiul cel mai posomorât), ca sub mâinile fermecate ale unei ţesătoare din basme, se întreţes, se împleticesc, se încârligă în zigzaguri fantastice, însă conduse de o strictă sistemă, vagabonde, însă cu un ţel bine şi precis determinat - cântând amorul, avânturile generoase, durerile şi suferinţele, speranţele şi idealurile unui neam întreg de martiri şi de eroi; cântând, mai presus de toate, Patria şi Poporul, deşi şovăind uneori, pe cărările abrupte ale Parnasului, către precipiţiul de trei ori mortal al pesimismului; întrebuinţând pentru scopul ei frumos şi mare, cu aceeaşi dezinvoltură, de la genul cel mai badin până la grava odă, până la balada istorică şi epopeea eroică, toate acestea apucate cu o

egală putere, cu un egal avânt, cu o egală inspirație de către poetul român, care nu putea, ca român, să fie altfel; căci șoimii, cari, sub bolta azurie, cu mult dasupra piscurilor stâncoase ale Carpaților străvechi, se învârtesc în spirale gigantice, ascendente - *sic itur ad astra!* - pătrund cu privirile lor până în zare departe, către miazăzi, unde, ca un brâu de argint, sclipitor sub razele soarelui, șerpuiește anticul Istru, o veche cunoștință a persanului Darius, sau Dariavus, cum vor savanții moderni, în tot cazul fiul lui Histaspe, - *pater... certus* de astă dată; apoi, către miazănoapte și apus, zăresc munții Apuseni cei bogați în aur, văd ținuturile Mureșului, comori de brazi și de feciori ca brazii, - în zadar torturați să pronunțe barbarul *teremtete!* în loc de sublimul „înalță-ți lata frunte!" - văd încântătoarele și smălțatele țări ale Bârsii și Oltului, Amlașului și Făgărașului, și Banatul, grânar al unei împărății, și prin urmare tot așa, poetul, din înălțimile la cari-l aruncă inspirația și imaginația, îmbrățișează cu privirea și munții, și codrii, și dealurile, și colinele, și văile, și vasta țarină sudică, și grandiosul parc nordic al neamului român, apucând cu un ochi Tisa, cu altul Dunărea, cu altul Nistrul și cu altul Marea, și cântând un imn solemn, secular, titanic: contopirea lor - idealul lui.

Aceasta este poezia română în jumătatea a doua a secolului XIX; aceasta a fost activitatea poeților noștri, începând cu dulcele Paris Momuleanu și terminând cu pleiada din zilele noastre.

Să-i iubim pe poeții noștri, să-i venerăm! - ei sunt sacerdoții cultului național!

Acum, dacă de la poezie trecem la roman și la novelă, trebuie dintru început să căutăm a preciza bine raporturile dintre ele: romanul este pe lângă novelă ca un stejar uriaș pe lângă o răsură altoită; sau, mai bine, novela este pe lângă roman ca o camee pe lângă o statuie.

Romanul? Dar romanul e viața, nu a unui individ, ci a unei societăți întregi, cu tot cortegiul ei de necazuri, de porniri, de

devotamente, de meschinării, de dragoste, ură, răutate, bunătate, invidie, admirație, de josnic, de sublim, de brutal, de eteric, de egoist, de altruist, în fine, toate variațiile de cari sufletul omului, în virtuozitatea lui cunoscută, este capabil.

Îl avem romanul, şi îl avem cu succes, ne putem mândri că posedăm astăzi în limba noastră această epopee modernă, oglinda fidelă a societății!

Dar drama ce e? Este romanul în acțiune.

O avem!

Şi aceea ce zicem despre roman şi dramă o putem spune despre novelă şi comedie, despre aceste mici firimituri, aceste zaharicale, precum spuneau acei *fins gourmets,* acei pricepuți tabietlii, răposații bunii boieri, părinții bonjuriştilor de la 48, zaharicale a căror savoare concentrată înlocuieşte cu succes cantitatea nutritivă.

Paralel cu genurile literare, s-a dezvoltat firesc şi critica literară, şi, grație ei, în a doua jumătate a secolului XIX, suntem stabiliți asupra unor adevăruri, de acum indiscutabile, şi anume: că arta e impersonală cu cât artistul e mai personal, pentru că din personalitatea lui rezultă impersonalitatea ei, că tezismul şi tendenționizmul sunt două şcoale deosebite, şi astfel poți trata o teză cu tendență, însă, ca artist, care nu eşti o persoană, ci o rezultantă a mediului social, nu ți-e permis a avea tendența de a trata o teză; în fine, că ultimul cuvânt al artei nu poate fi decât ori cauzalitatea sintetică, ori palpitarea la suferințele lumii actuale şi la năzuințele unei lumi viitoare, în care „răi n-or să se mai nască şi proşti n-or să mai fie!"

Capitolul II

PICTURA - SCULPTURA - ARHITECTURA

Sunt aşa de strâns legate aceste trei surori, încât pare că nu ni le putem închipui decât pe toate trei odată, precum nu ne

putem închipui pe cele trei Graţii, pe Aglae, Talia şi Eufrosina, rupându-şi hora lor clasică, al cărei ritm legănat l-a fixat atât de bine nemuritorul Tiziano în celebra-i capodoperă din galeria Borghese, precum nu ne putem închipui pe Clotho, pe Lachesis şi pe Atropos, aceste alte trei Graţii de un soi cu totul macabru, *les soeurs filandieres,* surorile torcătoare, cum zice naivul La Fontaine în limbajul lui îndrăzneţ.

Fost-aţi, domnilor şi doamnelor, la Ateneul Român? Vizitat-aţi salonul nostru? expoziţia artiştilor în viaţă? Aţi văzut?

De la nudul pur clasic, cu magistralele lui pretenţiuni academice, cu amplitudinile sale impecabile, în cari ştiinţa profundă rivalizează cu cea mai înaltă rafinare de execuţie artistică - vedeţi această carne vie, care palpită, sub a cărei epidermă străvezie curge în răţeaua fină a vaselor capilare un sânge viu şi cald, şi care tremură înfiorată sub privirea ochilor amatori! - şi până la această grămăjuie de cireşi, clasicele noastre drăganele pietroase de Piteşti, rumene pe o parte, aurii pe alta, cari ar concura strălucitor cu faimoasele Montmorency, artistic aruncate pe o strachină smălţuită cu desenuri cari ne reamintesc motivele decorative celtice, - natura moartă, care totuşi sub penelul artistului trăieşte, - tot, tot, apoi, de la colosul de gips care ne arată capul tăiat al lui Decebal şi până la figurina de pământ copt a graţioasei Doamne X. şi de la planul proiect al gării de la Obor şi până la schiţa unei vile la Buşteni, pe superba vale a Prahovei, - tot, tot ne dă dreptul să zicem: jumătatea din urmă a veacului a fost roditoare! curaj şi înainte!

Capitolul III

MUZICA - TEATRUL

Să mă ierte Euterpe, Talia şi Melpomene dacă, fără să încetez o clipă măcar a profesa tot cultul datorit anticilor lor

sacerdoți - începând cu Orfeu, duiosul amant, care adoarme, cu divinele lui cântări, straja cu patru picioare şi trei capete, spre a putea răpi din Tartar pe blonda Euridice, şi terminând cu Thespis, care *fut le premier qui, barbouille de lie, promena par les bourgs (de la Grece, bien entendu) cette antique folie* - am o adorație pasională pentru lira, coturnul şi masca romane din a doua jumătate a secolului al XIX[-lea], pentru aceste bogate şi exuberante legiuni de talente, pe cari le-aruncă, an cu an, ca două izvoare fecunde şi generoase, conservatoriile noastre deja bătrâne din cele două capitale ale tânărului regat!

Un cuvânt încă, şi am terminat.

După ce am trecut în revistă *ă voldoiseau* principalele faze ale mişcării noastre intelectuale, de la marea şi sângeroasa revoluție din 48, când o mână de bravi tulumbagii a ținut piept unei întregi armate otomane în Dealul Spirii - demni urmaşi ai vitejilor plăieşi cari au ținut în loc pe mândrul Sobieski - şi până în ajunul sfârşitului acestui veac, care a avut onoarea să ne dea un Edison, un Pasteur şi un Roentgen, voi recomanda cu dinadinsul tinerimii o atentă citire a concluziunii mele.

CONCLUZIE ŞI ENTUZIASM

Iată, tinere cititor, ce s-a făcut până acuma la noi; urmează şi tu pe frumoasa cale ce înaintaşii tăi ți-au deschis. Şi, dacă te simți a avea destul foc sacru la amintirea acestor bravi înain - taşi, iată cum se cam face o istorie critică a literaturii şi artelor.

Ai entuziasm? o faci; n-ai entuziasm? n-ai nimic, nu faci nimic, nu poți nimic!

CULISELE CHESTIUNII NAŢIONALE
(1896)

CULISELE CHESTIUNII NAȚIONALE

Dintr-un izvor cu desăvârşire autorizat, putem da aci toate amănuntele mai interesante asupra ultimelor împrejurări prin cari a trecut chestiunea națională. Vom evita, se înțelege, lungimile inutile, trecând repede asupra împrejurărilor destul de cunoscute publicului, precum procesul Memorandului, sechestrarea „Tribunei" ş.a.; şi vom da la lumină numai părțile ascunse ale acestei nenorocite chestiuni, în care partidul şi guvernul liberal au jucat un rol aşa de îndoios - zicem îndoios, nu atât din punctul de vedere al patriotismului, cât şi din punctul de vedere al tactului politic.

„Samsarul", care şi-a oferit nepoftit serviciile sale ardele¬nilor, poate o fi fost „onest", mai ales că a spus-o singur; dar, în schimb, a fost de o nedibăcie, de o lipsă de tact politic, de neiertat. Amestecul partidului şi guvernului liberal de la noi în afacerile interioare ale partidului național de peste munți a fost fatal acestuia: mulțumită acelui amestec, în urma dihoniei care s-a aprins în sânu-i, în urma ameţelii şi rătăcirii spiritelor de spaima intrigelor, de nesiguranță şi absolută lipsă de încre¬dere de la om la om, de la frate la frate, existența acelui partid național este foarte serios amenințată.

Aproape tot ce a făcut acel partid pentru cauza națională cu atâtea sacrificii este pierdut; energia este stinsă, şi nimic, în starea de astăzi a lucrurilor, nu ne-ar face să credem într-o reparare apropiată a greşelilor săvârşite.

Aceasta este o lucrare de simplu reportaj (n.a.).

Iată pentru ce trebuie să mulţumească bietul partid naţio¬nal de dincolo partidului liberal de la noi: vrajbă, neîncredere, bănuieli, nesiguranţă, oboseală - în fine o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale. Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri? Se va înţelege poate din rândurile de la vale.

Neînţelegerile în partidul naţional de dincolo au început cam pe vremea când „Tribuna" din Sibiu, foaia autorizată a acelui partid, pe atunci sub direcţiunea dd-lor E. Brote, I. Bechnitz şi I. Slavici, s-a declarat făţiş, fără de nici un înconjur, fără nici o rezervă, ca organ al Partidului Liberal din România (pe atunci acesta în opoziţie), şi încă organ la nuanţei pur colectiviste. Cine a citit pe atunci „Tribuna" a putut vedea că foaia din Sibiu nu era decât o filială mărturisită a „Voinţei naţionale" de o violenţă poate mai mare decât a centralei. Toată lumea-şi explica această atitudine a gazetei sibiene prin speranţele că partidul liberal în opoziţie promisese un puternic sprijin cauzei naţionale în cazul unei eventuale căderi a con - servatorilor şi venirii liberalilor la putere.

În adevăr, toate confirmau acele speranţe: discursurile liberalilor la Ligă, faimoasele declaraţiuni ale şefului liberalilor în chestia naţională, concursul material şi moral pe care liberalii îl dădeau la toată agitaţia - toate trebuiau să explice în bine atitudinea extrem de parţială, şi prin urmare destul de puţin convenabilă, a „Tribunei" faţă cu situaţia politică de la noi, şi să confirme speranţele într-un puternic sprijin viitor al libera¬lilor noştri, când vor veni la guvern, în favoarea ardelenilor.

Evenimentele au dat, din nenorocire, o colosală şi dureroasă dezminţire acelor speranţe. Ironia soartei a voit ca partidul naţional de dincolo să fie pedepsit cu întoarcerea propriului său

păcat: el nu trebuia să se amestece în daraverile noastre interioare; s-a amestecat totuşi; ei! în schimb, s-a amestecat şi partidul nostru liberal în daraverile interioare de dincolo - şi iată unde a ajuns chestia naţională în ajunul Mileniului.

Aşa era „Tribuna" pe vremea faimosului proces de la Cluj - *colectivistă,* şi prin urmare dd. redactori şi directori, I. Bechnitz, E. Brote şi I. Slavici, membrii partidului naţional de dincolo, erau şi membri ai partidului colectivist de aici. Vine procesul. Dd. Slavici şi Bechnitz nu erau implicaţi; d. Brote era. Dintre acuzaţi, dd. Brote şi Aurel Popovici se declară refractari faţă cu justiţia maghiară, căreia nu-i recunosc dreptul de a-i judeca, părăsesc Transilvania şi se refugiază în România, unde-şi propun să facă centrul activităţii lor de agitare în chestia naţională.

Dintru început trebuie să spunem că d. Aurel Popovici declarase categoric tuturor membrilor partidului naţional, şi dlui Brote în particular, că: nu-nţelege ca partidul lor să se amestece în daraverile interioare ale românilor liberi; acest amestec d-sa îl crede primejdios, pentru că el ar autoriza şi legitima amestecul partidelor din România liberă în daraverile interioare ale românilor de dincolo. Acest amestec d. Aurel Popovici îl respingea deci categoric. D-sa cerea de la românii din regatul român ajutor şi sprijin moral şi material pentru luptătorii ardeleni, pentru cauza naţională, mijloace de împrăştiarea culturii, agitaţiunii, dezbaterilor în presa europeană etc., nu recunoştea însă că, în schimbul acestor ajutoare, acei de la noi să-şi aroge câtuşi de puţin dreptul de a se amesteca în afacerile interioare ale partidului naţional de dincolo.

Astfel, de la venirea d-sale aici, d. A. Popovici a cultivat cunoştinţa tuturor bărbaţilor politici, tuturor oamenilor culţi, fără preferinţe sau simpatii de partid politic. Cu cea mai delicată

discreție, d-sa a evitat să aplaude sau să critice vreun act politic al nostru, şi n-a scăpat niciodată ocazia de a declara că acesta nu este dreptul nici unui român de dincolo, că aceasta nu trebuie nici un român de dincolo să şi-o permită, dacă înțelege bine interesele cauzei naționale înseşi.

În acest timp, d. E. Brote, tovarăşul de *exil voluntar* (expresie proprie a dlui Brote, adică mai bine zis improprie), continua a creşte colectivist de cea mai fierbinte temperatură. D. Brote se lăsa ipnotizat de d. Dim. Sturdza. D. Brote devenea pentru d. Dim. Sturdza, un *medium,* ceea ce era frumoasa Lucila pentru Donato. Precum Donato îi vâra ace şi cuțite în brațul Lucilei, iar ea, sub privirile lui, zâmbea ca sub cele mai dulci mângâieri, tot astfel şeful liberalilor vâra în capul dlui Brote înaltele principii naționale, veninul maşinațiunilor meschine, intrigilor şi şicanelor mici şi triviale, şcoala înaltei diplomații. D. Brote le-nghițea, le mistuia şi zâmbea în semn de mare recunoştință. Din aceste seanțe de hipnotism politic, a rămas d. Brote cu un întreg repertoriu de gesturi scurte şi hotărâte â la Sturdza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înțelesuri â la Sturdza, şi de formele de catechism moral şi politic ca acestea: „Conservatorii sunt reacționari, ciocoi; ciocoii n-au făcut niciodată nimic pentru chestia națională; liberalii singuri etc."

Doi ani şi jumătate, fără să-şi permită o absență, eminentul şcolar a frecventat cursul şi prânzul dlui Sturdza. Vom vedea mai la vale la ce perfecție a ajuns acest suflet pe care d. Sturdza îl are în mână. Până atunci să nu uităm a spune că, în vreme ce d. Brote se lăsa hipnotizat de şeful liberalilor, d. Slavici denunța în „Voința națională" pe conservatori că umblă să facă vânătoare de suflete în Ardeal.

Aşa, d. Brote astăzi este umbra dlui Sturdza. Cu ce mijloace însă, de va întreba oricine, a fermecat diplomatul moldovean pe diplomatul ardelean până într-atâta? Cum se poate explica această adoraţie mistică pe care o are fascinatul pentru fascinator? Lucrul nu e prea greu de explicat. D. Brote este agronom de fel; d-sa a studiat înalta ştiinţă a agronomiei în şcoalele săseşti; se zice că s-a distins ca director al unei ferme-model, cam pe lângă Răşinari sau Porceşti; vitele d-sale au luat adesea premii la expoziţiile ţinutului, în Cisnădia; iar în privinţa fabricaţiunii brânzei a fost totdeuna invidiat de toţi concurenţii. Se pare însă că în politică procedeurile după care poate cineva face o brânză sunt altele decât în agronomie şi în economia ruralului.

Trăit în aşa condiţiuni, într-un stat ca Austria, unde se trece foarte greu dintr-o sferă socială în alta, într-o societate în care, de regulă, nu se recrutează diplomaţii şi oamenii politici dintre agronomi micuţi, oricât de faine le-ar fi brânzeturile; deprins şi disciplinat austrieceşte cu o lume în care un conducător de fermă-model nu ciocneşte paharul cu diplomaţi, miniştri şi ilustraţiuni politice decât la zece ani o dată, din joi în Paşti, cu ocazia vreunei împărţiri de premii la expoziţii provinciale - d. Brote, tam-nisam, se trezeşte, sărind Carpaţii, în cele mai înalte sfere politice; stă în toate serile cu un şef de partid, apoi şef de guvern, la masă, între soţia unui academic şi soţia unui ministru plenipotenţiar şi faţă în faţă cu respectivii. Şi «musiu» Brote în sus, şi «musiu» Brote în jos, şi intimitate, şi familiaritate, şi cordialitate. D. Brote face furori în saloanele cele mai înalte din Bucureşti, nu mai face brânză la ferma din Răşinari. D. Brote dezvoltă sus de tot teorii politice în loc să-şi expună vitele la o expoziţie regională. D. Brote are succes, se înalţă, străluceşte, şi de atâta strălucire, pierde agronomul nostru vederea normală, de atâta înălţime îi vine ruralului ameţeli.

Ameţit astfel, ieşind într-o seară de la o mare primire la şeful liberalilor, întâlneşte pe d. Aurel Popovici. Radios, diplomatul de la Răşinari întinde cu bunătate mâna tovarăşului său de nenorociri politice şi începe să-i dea o lecţie foarte înaltă de patriotism şi de diplomaţie.

D. Brote face mai întâi tovarăşului un elogiu asupra geniului dlui Sturdza, «cel mai mare român, cel mai inteligent bărbat de stat, cel mai sublim patriot, geniul bun al românismului, o adevărată reîncarnaţiune a răposatului I. C. Brătianu».

D. Aurel Popovici ascultă cu religiozitate.

D. Brote, urmând, îi face aspre mustrări că nu frecventează mai mult pe «sublimul» şef liberal, că este prea indiferent faţă cu marele om, indiferenţă cu atât mai vinovată cu cât d. Aurel Popovici întreţine relaţiuni politicoase şi cu «ciocoi». Şi asupra acestui cuvânt, aşa deodată, începe o istoricească explicare asupra «fanarioţilor», «ciocoilor», cari niciodată n-au iubit românismul şi cu cari prin urmare, cum zice apostolul cauzei naţionale, d. Sturdza, orice român adevărat trebuie să evite orice contact.

La toate mofturile acestea, d. Aurel Popovici răspunde că n-are nici un cuvânt şi nici drept să arate preferinţe şi simpatii deosebite pentru cineva în ţară; că d-sa vrea să cultive relaţiunile cu toţi oamenii culţi de aici fără deosebire de partid, fiindcă d-sa crede că sprijinul chestiei naţionale nu trebuie solicitat nici primit exclusiv de la un partid politic, ci de la români în genere.

Acestea se petreceau cu câteva zile înainte de procesul de la Cluj.

Între acestea vine procesul.

Cine a urmărit acele faimoase dezbateri trebuie să-şi aducă aminte că în cursul lor a fost un moment de defecţiune,

sau mai bine zis o clipă de ezitare din partea inculpaţilor - o clipă de acelea care poate primejdui viitorul unei cauze mari. Din fericire, momentul acela a fost prea trecător pentru ca să poată produce o panică serioasă în rândurile partidului naţio¬nal de dincolo.

Inculpaţii şi-au ridicat repede fruntea, aplecată un moment de oboseală, înaintea asprilor judecători; ei şi-au ascultat sentinţa ca bărbaţi vrednici ce nu vor să respingă răspunderea faptelor lor, şi tot astfel au mers să-şi facă osânda.

Împrejurările politice au silit curând pe guvernul maghiar să repare întrucâtva brutalitatea comisă la Cluj - osândiţii au fost graţiaţi. Pe atunci, la noi erau la guvern conservatorii. Orice s-ar putea zice de oameni parţiali în privinţa rolului ce l-au jucat conservatorii în afacerea graţierii, ori exagerând importanţa acelui rol sau contestând-o cu desăvârşire, un lucru rămâne constant: în ţară erau conservatorii la putere şi nu e admisibil ca ei să nu fi fost întru nimic amestecaţi în afacerea naţională, şi cu atât mai puţin admisibil ar fi ca, amestecându-se, ei să nu fi fost inspiraţi de simpatie pentru osândiţii de la Cluj. Această judecată trebuie să rezulte din natura lucrurilor: un guvern român astăzi nu poate dori, atât în interesul ţării cât şi în interesul partidului său propriu, decât o aplanare cât mai reală şi mai durabilă a diferendului româno-maghiar de peste munţi. Situaţiunea noastră internaţională impune într-un chip imperios această judecată.

Închişii ies din temniţă. După câteva zile, unii merg de se prezintă miniştrilor unguri Banffy, Erdely şi nu mai ştim care, spre a mulţumi pentru actul de mărinimie al prea graţiosului şi «drăguţului» de împărat. Deşi acest demers al graţiaţilor nu era decât împlinirea unei datorii elementare de curtenie, el a

produs în toată lumea română o impresie grozav de penibilă. Acel demers a fost semnalul unei fierberi colosale, care s-a propagat, cu o iuțeală de vârtej din cercurile directive până în cele mai adânci straturi ale poporului de dincolo.

Toată lumea bănuia că acel demers nu era decât începătura unor negocieri ale fruntaşilor partidului național cu guvernul maghiar în vederea unei împăcări. Împăcare cu guvernul maghiar? Peste poate! Aşa gândeau toate minţile, aşa şopteau scrâşnind toţi românii rabiţi de o aşa idee. Oricari ar fi fost condiţiile, oricari ar fi fost avantajele promise, oricari ar fi fost relele de suferit mai departe, ideea unei împăcări era respinsă de toată suflarea românească. O împăcare nu e posibilă! Nici să nu se mai pomenească de aşa ceva! Înainte!

Ce zicea, ce gândea, în aceste împrejurări, d. E. Brote? Ce gândea nu se poate spune, pentru că nimini nu poate ghici gândurile adânci ale unui diplomat. Ce zicea însă - aceasta o ştiu toţi câţi l-au auzit.

D. E. Brote era mai intransigent decât toată lumea. D-sa pierdea rezerva şi imperturbabilitatea caracteristică a diploma - tului şi cădea în accese de durere extremă numai la ideea că Raţiu şi ceilalţi s-au pus să stea la vorbă cu guvernul maghiar. D. Brote leşina de groaza unei mari primejdii, care i se părea d-sale că ameninţă chestia naţională - *atingerea programului naţional.*

Şi astfel se produce scandalul „Tribunei". Sărmana foaie e apucată de către d. Brote şi alţii de-o parte, de alta de către bătrânul Raţiu şi ceilalţi. Trag unii încoace, alţii încolo, şi bătrânul Raţiu, luptător deşi bătrân, dar mai voinic, rămâne cu „Tribuna" în mână.

Atunci începe o luptă grandioasă din partea dlui Brote pe tema apărării programului național, pe care Rațiu voiește să-l trădeze.

Rațiu a luat „Tribuna" ca să poată mai bine împlini opera lui de trădare! Săriți toți românii în apărarea programului național pe care „ni-l vinde Rațiu la unguri!"

Astea le *vorbea* d. Brote și le auzea toată lumea.

Să avem răbdare; vom vedea și *ce gândea* subțirele diplomat de Răşinari.

Cu câteva zile înainte de scandalul de la „Tribuna", căzu¬seră „fanarioții", „ciocoii", de la putere; guvernul era în fine în mâinile dlui Sturdza - geniul bun al românismului etc., etc., etc. Oricine își poate închipui câte speranțe au trecut prin sufletul acelora pe cari d. Brote îi catechisise în privința patrio¬tismului marelui, sublimului urmaș al lui I. C. Brătianu. Sturdza al lui Brote prim-ministru! Brote al lui Sturdza conducător al chestiunii naționale! Dar o mai fericită împreju¬rare se poate vedea în istoria unui popor? Dar atunci chestiunea națională nu mai are decât un pas de făcut pentru a ajunge la mult dorita soluție - la îndeplinirea programului național.

Când colo, tronc!

Geniul bun al românismului, omul providențial al dlui Brote, face boroboața de la Iași. D. Sturdza ține faimosul discurs, un demers de înaltă diplomație, în urma căruia îi rămâne porecla de „Scuza!..." O lovitură de măciucă în capul unui om care se uită într-o frumoasă panoramă, unde vede grădini fermecate, cu poame de aur și cu pasări măiestre - iată efectul ce l-a produs faimosul discurs în mintea naivilor patrioți de dincolo, cari plânseseră de bucurie la căderea „ciocoilor" și ridicarea liberalilor.

Unde e Brote? Aleargă toți la Brote, să le spuie Brote ce e asta?

Brote, ca un diplomat ce e, o scaldă, o lucrează în doi peri, zâmbește cu mai multe înțelesuri; spune multe, face cu ochiul, pune degetul la gură: „Sst! lăsați că e bine! nu știți ce e dedesubt! Să luăm numai «Tribuna»... și veți vedea! Știe d. Sturdza să-i învârtească pe unguri".

„Dar ce facem dacă luăm «Tribuna»?" întreabă Aurel Popovici.

„N-aveți grije! o să fie bine! o să fie bine! știe d. Sturdza! o să vedeți, o să fie bine!"

Vom vedea ce știa d. Brote că știa d. Sturdza.

Până atunci, să nu uităm a spune că, deși indirect și nu cu atâta furoare ca mai nainte, d. Brote insista totuși asupra apărării programului național contra tentativelor lui Rațiu.

„Tribuna", între acestea, rămâne de-a binele în mâinile lui Rațiu. Partidul național se desparte atunci în trei fărâmături - una compusă din acei ce acordă încrederea lui Rațiu; a doua din acei cari cred în spusele ddlor Brote și Comp.; a treia compusă din nehotărâți, mai bine zis din nedomiriți, cari nu mai știu ce să creadă, pentru că nu mai înțeleg nimic.

Cine este acela care e vinovat de scandalul de la „Tribuna"? Rațiu acuză pe Brote și Comp.; Brote și Comp. acuză pe Rațiu. Mulțumită superiorității spiritului de intrigă a dlui Brote, o mare parte dintre nedomiriți înclină a da din ce în ce mai mult crezământ bănuielii că Rațiu n-a luptat să pună mâna pe gazeta sibiană decât numai și numai cu scopul de a propaga: părăsirea programului național și o împăcăciune, pe baza acestei trădări de cauză, cu guvernul maghiar.

Dar trece vremea, şi, la toate stăruinţele membrilor partidului naţional de a da o cât mai grabnică soluţie acestei situaţiuni nehotărâte, d. Brote nu dă decât răspunsuri în doi peri: „Vom vedea! d. Sturdza va hotărî! O să trebuiască să facem ceva fără îndoială, însă trebuie lucru bine cumpănit! O să vorbesc cu d. Sturdza".

Obosiţi oamenii de atâtea amânări, provoacă o conferinţă la Braşov, la care iau parte vreo 40 de delegaţi ai cercurilor electorale. Conferinţa avea de scop să hotărască atitudinea partidului naţional faţă cu „Tribuna" şi să stabilească, o dată pentru totdeauna, sistema de activitate politică, cu scopul de a împiedica orice tentativă de trădare a programului naţional din partea noii direcţiuni a «Tribunei».

D. Brote crede în fine că n-ar fi rău să cam iasă din espectativă de astă dată; şi astfel, conferinţa din Braşov este rugată să trimită o delegaţiune la Sinaia, unde să comunice şi luptătorilor de aci rezoluţiunile luate, şi ca apoi toţi împreună, cei de aci şi cei de dincolo, să păşească bine concertaţi la lucru. Nu mai era chip de amânare de astă dată. Întâlnirea era fixată: d. Brote a trebuit să meargă să dea ochi cu delegaţiunea conferinţii, însoţit de d. Aurel Popovici, care stăruise din răsputeri ca să nu se mai amâne cumva dezbaterea.

Acest conciliabul s-a ţinut la hotelul Ungarth în Sinaia, otelul diplomaţilor; d. Brote era acolo în atmosfera-i proprie. S-a mâncat şi petrecut minunat de bine. Oaspeţii au fost trataţi ca în orice casă de diplomat care se respectă. Ce rezoluţiune s-a luat însă?... Ce a făcut d. Brote, ce a dres, - nu s-a luat nici o rezoluţiune.

Aci o mică paranteză nu e de prisos. Am spus mai sus că d. Brote este fascinat de d. Sturdza până într-atâta încât nu

vorbeşte, nu gesticulează, nu clipeşte, nu tuşeşte, în fine nu face nimic decât cum face şi d. Sturdza. Şi e mândru de aceasta, şi cu cât vede că reuşeşte mai mult a semăna întru toate, mari şi mici, cu „sublimul", cu atât îşi acordă mai multă stimă în propria d-sale conştiinţă.

Aşa, după congresul partidului liberal la Hugo, din septemvrie trecut, cu câteva zile înainte de căderea conservatorilor, d. Brote a rămas încântat de un procedeu ingenios cu care d. Sturdza a făcut oaspeţilor onorurile. După o dezbatere generală, şeful liberalilor a chemat într-o odaie separată delegaţia fiecărui judeţ în parte. Astfel, d. Bianu, care avea un catalog în mână, striga după alfabet: „Judeţul Argeş! să poftească! judeţul Botoşani, să poftească!" iar şeful primea şi dăscălea îndeosebi pe fiecare. Fiecare judeţ a avut, prin urmare, porţiunea sa de deosebită atenţiune! fiecare judeţ s-a putut mândri că a stat în particular de vorbă despre politica înaltă cu şeful!

Astea le spunea d. Brote, minunându-se de atâta tact politic. Era deci peste putinţă ca d. Brote, cu originalitatea d-sale, să nu întrebuinţeze la conciliabulul din Sinaia procedeul dlui Sturdza. Aşa, după ce oaspeţii mâncară şi petrecură, d. Brote se sculă de la masă, trecu la uşa odăii d-sale particulare şi începu să strige pe rând reprezentanţii deosebitelor cercuri: „Munţii Apuseni! să poftească!" apoi, „Hunedioara! să poftească!" Procedeul faţă cu doi bieţi modeşti preoţi ai Munţilor Apuseni, a avut un succes monstru. E adevărat că oamenii au plecat fără nici un rezultat pozitiv, însă încântaţi de onorurile ce li se făcuseră şi de minunile şi prăpăstiile pe cari le auziseră de la d. Brote despre talentul, patriotismul şi românismul „sublimului" d. Sturdza.

Peste câteva zile apare în Bucureşti o broşură *(Tribuna şi tribuniştii)* a dlui I. Slavici, în care d. I. Slavici face, deşi cu mult

entuziasm, dar foarte imparţial, apologia dlui I. Slavici. Din toată broşura, rezultă că d. I. Slavici este un om care se poate lăuda pe sine 95 de pagini, pentru ca la urmă în pag. 96 să ne poată da soluţia chestiunii naţionale.

D. I. Slavici, omul dlor Brote şi Sturdza - ştiut şi cunoscut - susţine în pagina finală a apologiei d-sale proprii că: *„dacă guvernul maghiar acordă o modificare a legii electorale, românii nu mai au ce pretinde".* Scurt şi cuprinzător!

Toată lumea sare în sus! mai rău decât sărise când cu discursul dlui Sturdza la Iaşi. Bine: d. Sturdza este prim-ministru; situaţia d-sale e grea; d-sa trebuie acum să lucreze mai cu prudenţă decât în opoziţie. Dar d. Slavici, omul dlui Sturdza, şi d-sa face diplomaţie?

Care va să zică omul dlui Sturdza propagă *părăsirea programului naţional.* Dar d. Brote ce zice de asta?

Aleargă toţi din toate părţile la d. Brote, unii foarte hotărâţi a-l strânge de aproape pe diplomatul de Răşinari şi a-l forţa să se pronunţe categoric.

D. Aurel Popovici, alarmat de cele întâmplate, pune dezbaterea astfel. Au venit liberalii la putere. Sentimentele liberalilor ni sunt cunoscute în privinţa chestiunii naţionale de când ei erau în opoziţie; nu avem dreptul a bănui că acele sentimente să se fi schimbat. Rugăm dar pe d. Brote, ale cărui relaţiuni strânse cu d. Sturdza sunt bine cunoscute, să ne arate ce putem noi astăzi cere, ce ne este permis să dorim şi să cerem de la partidul liberal, ajuns la putere, ca ajutor pentru activitatea noastră. Apoi d. Aurel Popovici e de părere că, pe baza programului său, activitatea partidului naţional de dincolo trebuie să se împartă astfel: un mare ziar german în Bucureşti; mitinguri în Transilvania; câte un biurou de propagandă în Germania, Franţa, Englitera - o agitaţie sistematică pe tema *programului naţional.*

I). Brote ascultă şi tace. După d. Aurel Popovici, ia cuvântul d. Bianu, tot aşa de strâns legat cu d. Sturdza ca şi d. Brote.

I). Bianu declară că, în starea în care au ajuns astăzi lucrurile, chestiunea naţională nu se mai poate rezolva decât cu o singură condiţiune, anume: partidul naţional de dincolo *să proclame de şefabsolut pe domnul Brote; să aibă toată lumea încrederea absolut oarbă în domnul Brote; să se asculte fără crâcneală absolut tot ce va comanda domnul Brote; pentru că, în situaţia politică de astăzi, românii din Transilvania şi interesele lor nu sunt şi nu pot fi reprezentaţi la Bucureşti decât de domnul Brote, singurul absolut acreditat pe lângă înaltele locuri. Domnul Brote este şi rămâne prin urmare dictatorul partidului naţional de dincolo.*

Aşa e, cititorule, că ai cam priceput şi d-ta cum merge politica? Aşa e că miroase de departe cam cum are să se sfâr¬şească comedia? Aşa că se vede cât de colo cusătura grosolană a şireteniei?

Ai puţintică răbdare: să vezi urmarea, şi apoi să înţelegi ce subţiri diplomaţi au fost dd. Sturdza, Brote şi Comp.

Uitasem să pomenim de farsa cu Lucaciu.

Înainte cu câteva zile de conferenţa în care s-a propus de către d. Bianu, în numele dlui Sturdza, dictatura dlui Brote pentru dirigerea partidului naţional de dincolo, am avut să asistăm aci la una din cele mai triviale farse, cu ocazia vizitei ce ne-a făcut părintele Lucaciu.

Se pare că ilustrul luptător a venit aci cam fără voia dlui Brote, care exprimase dorinţa de a se întâlni prealabil în secret cu Lucaciu, pentru a-l pune în curent cu situaţiunea nouă creată de la venirea liberalilor la putere. Părintele Lucaciu,

având pesemne bănuieli, s-a făcut că nu prea înțelege, şi a venit tam-nisam.

Primirea splendidă ce i s-a făcut a iritat foarte mult pe dd. Brote şi Comp., cari au făcut gol împrejurul oaspetelui atât de aşteptat de Ligă. Golul acesta, părăsirea aceasta din partea ilustrei companii i-au dat mult de gândit părintelui, care e prea cuminte ca să se mulţumească aci doară cu un entuziasm public, nu numai lipsit într-un mod fățiş de o aprobare oficială fie cât de platonică, dar chiar privit din cercurile oficiale şi oficioase cu vădită nemulţumire.

Ce s-a petrecut, în otelul *English,* între părintele Lucaciu şi un trimis al ilustrei companii Sturdza-Brote nu se poate şti precis; se ştie însă că valorosul agitator Lucaciu, cu trei zile înainte de mirificul banchet ce i se prepara, a căzut bolnav de gâlci. S-a legat la gât, s-a-nfăşurat la cap, s-a pus în pat să zacă, şi a jucat, câteva zile de-a rândul, faţă cu numeroşii săi vizitatori, pe omul răguşit, cu un succes desăvârşit. Banchetul nu s-a ţinut; câteva mici neorânduieli la Ligă cu întoarcerea banilor la subscrietori s-au produs; părintele a plecat fără să-şi ia ziua bună de la miile de cetăţeni, care-i făcuseră o primire neobicinuită decât pentru marii eroi, şi s-a dus drept la Şişeşti, unde îl aşteptau cu atâta dragoste şi de atâta vreme umilii săi poporeni.

Păcat de Lucaciu! Ne pare foarte rău că nu l-am mai putut auzi încă o dată pe acest orator, poate unul de frunte între cei mai talentaţi ai românilor. L-auzisem în ajunul plecării sale în temniţă. Mare talent! Ne închipuim ce frumuseţe de discurs am pierdut: Lucaciu, cu spiritul şi arta lui superioară, vorbind, după suferinţele pe cari le îndurase la Szegedin! Încă o dată, păcat! Dar n-avem ce face: un orator, fie el chiar Lucaciu, nu poate vorbi dacă l-a răguşit un diplomat ca d. Brote. Să dea Dumnezeu numai ca diplomatul de Răşinari să nu-i fi dat oratorului nostru o răguşeală cronică incurabilă.

Toate astea, farsa Lucaciu, tergiversările dlui Brote, straniile d-sale apucături de trăgănire, broşura dlui Slavici, trebuiau să treacă la cunoştinţa celor de peste munţi. Ele au avut de rezultat dezmeticirea întrucâtva a opiniei publice, care instinctiv a început să devie din ce în ce mai favorabilă lui Raţiu, calomniat într-un mod aşa de stăruitor ca voind a trăda cauza română prin *părăsirea programului naţional.* Subliniem mereu această acuzaţiune, care, nu trebuie să uităm, era calul de bătaie al dlor Brote şi Comp. contra lui Raţiu.

„Tribuna", acum a lui Raţiu, începea să atragă în juru-i unul câte unul pe membrii partidului naţional, risipiţi în toate colţurile, ameţiţi şi neştiind ce să mai gândească în această babilonie, în acest amestec al limbilor, în care cei ce erau datori să se pronunţe tare şi răspicat, bâlbâiau încurcat de toatele, afară de o declaraţie categorică.

Cu toate astea, d. Brote continua să aibă un partid dincolo, care partid nu se domirea încă şi credea mereu că Raţiu este trădător; acel partid plănuia fundarea unui ziar nou, care să combată şi să împiedice planurile „funeste" ale bătrânului. Pe fiecare zi, soseau curieri din acest partid la Bucureşti, stăruind să se ia în sfârşit o hotărâre în privinţa noului organ de publicitate. Ei erau vecinic legănaţi în speranţe, vecinic dorind să apere programul naţional periclitat, care după d. Brote, era din zi în zi ameninţat a primi lovitura de graţie din partea actualei „Tribune", vecinic amânaţi de azi pe mâine. Dar rămâneau totuşi convinşi că Brote e pentru *menţinerea programului,* pe care Raţiu voieşte să-l trădeze. Am subliniat iarăşi *menţinerea programului.*

Ar mai fi mers acei naivi multă vreme în această credinţă, dacă partidul naţional, regrupat împrejurul „Tribunei", cu Raţiu în frunte, n-ar fi dat strălucitoarea dezminţire la toate urâcioasele calomnii, prin manifestul său. Acel manifest răstoarnă din temelii toată clădirea şarlatanească de bârfeli a companiei Brote, declarând solemn că *baza de luptă, temelia*

şi obiectul activităţii politice a partidului naţional va fi programul! Tranzacţie asupra programului nu poate încăpea!

Acu să vedem pe d. Brote.

D. Brote este strâns foarte de aproape astă dată.

Iată, îi zice d. Aurel Popovici, partidul se reîncheagă iarăşi; nu mai este nici un cuvânt de disensiune. Bătrânii, cu Raţiu în frunte, declară în manifestul lor că sunt pentru menţinerea absolută a programului, pe baza căruia mergem cu toţii. Trebuie numaidecât să hotărâm ce e de făcut. Orice întârziere din partea noastră ar fi păgubitoare cauzei naţionale. Să ne decidem o dată la lucru. Până când să mai stăm aşa? Ce facem noi aici? Care e rolul nostru al tinerilor, când bătrânii pornesc la luptă aşa de hotărâţi.

D. Brote caută iar s-o scalde, începe iar s-o ia pe de lături cu diplomaţie, cu amânări prudente, cu ezitări inspirate de înalt tact. La toate astea, d. Aurel Popovici pune piciorul în prag cu oarecare vehemenţă, şi convinge în sfârşit pe diplomatul de Răşinari că încă o amânare a dezbaterii n-ar putea fi admisă.

D. Brote promite a lua înţelegere cu d. Sturdza şi fixează o conferenţă între patru inşi, dd. Brote, Aurel Popovici şi alţi doi - e de prisos a li se spune numele destul de modest deaminteri - pentru ziua de 11 fevruarie.

Conferinţa aceasta trebuie să rămână în analele timpului nostru. Vom face asupră-i o dare de seamă cât se poate mai fidelă şi mai amănunţită.

După câte ştim noi, dlui Aurel Popovici încă de mult, cu mult înaintea conciliabului de la Sinaia, nu-i plăcea deloc ceea

ce vedea şi auzea. Aerele misterioase şi rezervate ale dlui Brote, insuficienţa cu care se prezenta diplomatul de Răşinari, astăzi ca şi mai înainte umbra dlui Sturdza, acum şef al guvernului, tonul de superioritate pe de o parte, iar pe de altă parte de jenă a acestui *medium* sturdzist, toate contribuiau a înrădăcina în spiritul dlui Aurel Popovici nişte bănuieli foarte neplăcute. Era ceva şarlatanesc în toate apucăturile acelea pseudodiplomatice, mirosea a *Schwiendlerei,* a scamatorie cât de colo.

Era în adevăr cusută cu aţă prea albă cusătura diplomatului de la Răşinari. Nu era de înţeles, din partea unui om „cinstit" ca d. Brote, care atâta vreme învinovăţise pe Raţiu ca trădător al programului, să nu facă nici-o mişcare de satisfacţie la declaraţia bătrânului că nu iese în ruptul capului din acel program. Era foarte straniu lucru să nu vezi nici o pornire generoasă de entuziasm, din partea dlui Brote la acea declarare categorică din partea bătrânului luptător, declarare care trebuia să risipească dlui Brote toate bănuielile în privinţa mult trâmbiţatei primejdii a programului naţional.

Dacă Raţiu, bănuitul, nu transige asupra programului, atunci ce neînţelegere mai poate dezbina partidul naţional? Dacă Raţiu a fost, prin urmare, pe nedrept bănuit, a cui e datoria să se-ntoarcă în tabăra naţională al cărei stindard - programul - Raţiu îl ridică astăzi, aşa bătrân cum este, atât de sus? Asupra cărui punct se mai poate desprinde de partidul naţional dd. Brote şi Comp., până aci apărătorii programului contra bănuitului, pe nedrept, Raţiu?

Asupra cărui punct? Se va vedea aceasta din darea de seamă asupra conferinţei intime ţinute la d. Brote în ziua de 11 fevruarie, când, dându-se cărţile pe faţă, s-au dovedit cu prisos cine, în acest joc măsluit, erau măsluitorii.

Măsluitorii erau dd. Brote şi Comp., brigada de poliţie a dlui Sturdza pentru afacerile de dincolo.

E interesant acest joc, în care oamenii de treabă au rolul ingrat de gâscă. Iată o întreagă pleiadă de oameni culţi, inteligenţi, patrioţi, oameni de inimă şi cinstiţi, cari, cu reale sacrificii, fără să lingă talerele nimănui, s-au lăsat traşi pe sfoară, doi ani şi jumătate, de către o mititică clică de ghiduşi, de *claqueurs,* de *pique-assiette,* a căror înzestrare este târârea lipicioasă faţă cu cei de sus, ifosul umflat faţă cu cei mici, minţirea continuă şi cu unii şi cu alţii - armele ordinare ale celui mai ordinar şiretlâc.

Dar să venim la conferinţa de la 11 fevruarie.

În sfârşit, cei patru se adună la d. Brote în ziua de 11 fevruarie. Chestiunea în dezbatere e pusă din nou, şi răspicat, de Aurel Popovici.

Ce atitudine ţinem? care este programul nostru de activi¬tate, mijloacele de cari dispunem şi ajutoarele pe care putem conta?

D. Brote, foarte constrâns, începe s-o ia la deal, la vale şi tot pe de lături: că, în adevăr, este vreme să se înceapă o activi¬tate mai hotărâtă, deoarece timpul se pierde în zadar în lupte infructuoase, cu disensiuni păgubitoare stării politice generale a românilor; că e de datoria fiecărui bun român să se gândească matur la aceasta; că, că... şcl., şcl., vechile clişeuri banale şi uzate - metoda cunoscută a farsorilor, cari ştiu să ţină discursuri de un kilometru fără un miligram de înţeles precis.

D. Brote, după aceea, începe să le citească celor trei un memoriu, iar kilometric şi tot aşa de substanţial ca şi discursul introductiv, în care iar o scaldă, în care iarăşi spune, în o mie de clişeuri, că o activitate hotărâtă e de dorit numaidecât. Un pasaj din memoriu totuşi pare a avea un înţeles oarecare, şi

asupra acelui pasaj se sparge în fine buba şi iese răutatea urâcioasă la iveală.

D. Aurel Popovici relevează acel pasaj. D-sa întreabă ce voieşte autorul memoriului să înţeleagă prin cuvintele:

„Astăzi, mai cu seamă, când se apropie timpul soluţiunii chestiunii naţionale..."

Aci e aci. D. Brote spune, cu cele mai distilate circum - locuţiuni şi cu tonul cel mai emoţionat, că a înţeles prin acel pasaj posibilitatea unei apropiate aranjări, „cu cumpăt, dar cu patriotism, cu patriotism, dar cu prudenţă" între români şi guvernul maghiar, scop întru care trebuie să se organizeze partidul naţional. Partidul trebuie reconstituit pe bazele unor vederi *moderate,* aşa încât patriotismul zvăpăiat să nu strice adevăratelor şi realelor interese ale poporului. Şi tot pe tema aceasta, îi trage iar un discurs. Ar fi urmat mult panglicele diplomatice dacă nu le reteza d. Aurel Popovici, care fierbând în sine asculta tăcut într-un jeţ.

„Care va să zică, întreabă rar şi apăsat d. Popovici, ridicându-se şi luând, cu toată emoţia, un ton liniştit, - care va să zică, noi căutăm să ne constituim dincolo în partid *moderat?*

- Da, răspunde d. Brote.

- Adică, precum se zice aici, urmează d. Popovici, un partid... *ministeriabil?*

- Da, da.

- Un partid de amestec posibil şi probabil în guvernământ? Cum s-ar zice pe nemţeşte, *Regierungsfdhig.*

- Da, da, da! răspunde d. Brote, făcând un întreit gest scurt cu pumnul închis şi cu degetul cel mare întins în jos - gestul dlui Sturdza în toate ocaziile importante.

- Bine, răspunde d. Popovici simplu şi stăpânindu-se mereu. Însă. nu ne-am gândit la un lucru. trebuie să ne gândim şi la acela: când or afla asta cei de dincolo? sau mai bine, cum o să le-o spunem noi asta celor de dincolo, mulţimii

românilor, ale căror sentimente ne sunt destul de cunoscute? O să fie foarte greu.

- A! Se-nţelege, răspunde diplomatul de Răşinari, că asta rămâne între noi deocamdată. Celorlalţi nu avem să le-o spunem aşa d-a dreptul. O să ne aranjăm între noi prealabil, o să dezbatem, o să combinăm şi o să găsim mijlocul de a-i prepara mai întâi; o să potrivim aşa ca să-i aducem unde vrem noi fără a le spune tot ce ştim: n-avem nevoie să spunem tutulor oamenilor simpli ce gândim noi conducătorii.

- Bine, zise încă o dată d. Popovici. Fie şi aşa".

Câteva vorbe indiferente se mai schimbară, după cari, fiind orele prea înserate, conferinţa intimă se sfârşi, fixându-se pe a treia zi, marţi, o a doua. În acest timp, d. Brote trebuia să comunice cu d. Sturdza.

D. Aureliu Popovici iese de acolo cu inima înnegrită de cele ce auzise. Deşi simţise de mult că lucrurile nu sunt curate, deşi de mult bănuia că fierb farmece otrăvitoare în ceaunul tainic al companiei Sturdza-Brote, aflarea lămurită a scopului atâta vreme tăinuit trebuia să-l zdrobească; ridicându-se capacul de pe ceaun, trebuia să izbucnească aburul pestilenţial al fierturii îndelungate: omul înecat de acea duhoare a pornit disperat pe stradă.

Cui să se ducă să se plângă? Îi venea să strige la toată lumea trecătorilor şi să le denunţe tot. În culmea indignării, alergă la un prieten bun, care se sperie deocamdată la apariţia acelei figuri sufocate de atâta concentrare. Era înfăţişarea unui om lovit de o crudă nenorocire. Atunci Popovici spuse din fir în păr cum fusese jucat şi tras pe sfoară atâta vreme.

„Ce-i de făcut acuma? întrebă Aureliu, după ce-şi mai scoase focul prin destăinuire.

- S-o rupi scurt cu aceşti oameni, şi să cauţi a-i împiedica să-şi ajungă scopurile necurate.

- Să mai merg şi marţi la ei?

- Mai ales. Trebuie să mergi, şi să fii cuminte şi potolit ca şi astăzi, ca să poţi şti tot".

Până să venim la conferinţa a doua, în urma căreia s-a făcut ruptura şi s-a dat alarmă în presă, nu strică să povestim un mic incident ridicul, care caracterizează bine şi simplicitatea şi şiretlicul.

Unul dintre membrii partidului naţional de dincolo, om de treabă, dar foarte simplu, greoi la spirit ca şi la trup, dar încă o dată om cumsecade, se dăduse, dintru începutul dezbinărilor, prin o bună mişcare instinctivă, de partea dlui Raţiu contra dlui Brote. Acesta din urmă, se-nţelege, era foc de necăjit asupră-i. Vine împrejurarea ca omul să fie silit a veni la Bucureşti; aicea avea să ia nişte bani de *undeva* pentru plata unor datorii contractate de dânsul în propaganda şi lupta politică. Omul avea dreptul să pretindă această sumă, pentru care era urmărit de creditori; n-avea însă curajul să vie d-a dreptul, ştiind ce influenţă are compania Brote-Sturdza asupra locului de unde el avea să primească suma. Atunci, omul nostru se gândeşte să ia lucru pe departe şi trimite la Bucureşti unui amic, comun lui şi dlui Brote, următoarea telegramă, a cărei autenticitate o garantăm; deaminteri, n-ar fi nevoie de aşa ceva; o astfel de compoziţie telegrafică nu se poate născoci; ea se crede cât de colo că e naturală.

Iată-o:

„Sosesc mâine Bucureşti *incognito,* mă!" Iscălită cu numele întreg.

Un autor de teatru, dacă ar pune un personaj închipuit să bată aşa depeşi, ar fi acuzat pe drept cuvânt de exagerare: poate cineva fi aşa de simplu? Iată că s-a putut.

Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis şi unui autor dramatic - un personaj atât de simplu numai natura are dreptul să-l creeze.

Auzi, *incognito!* O ilustru personaj! *Incognito!*

Amicul comun aleargă se-nţelege în fuga mare la acesta şi denunţă sosirea lui *Incognito,* care vine să-şi ia suma de câteva sute de lei. D. Brote îi spune să nu care cumva să nu-i aducă imediat după sosire pe individ acasă la dânsul.

Incognito soseşte, şi, fericit că l-ar mai primi d. Brote, care ţine în mână situaţia, merge la întâlnire. Foarte jenat la început, temându-se de mustrări, îşi capătă încet-încet liniştea cerută la o întâlnire diplomatică, mai cu seamă că d. Brote îi promite că-l va introduce la d. Dim. Sturdza, primul-ministru, care-i va da toată cheia chestiunii naţionale. Bietul *incognito* ardelean când aude că are să dea, el! cu ochii de d. *Sturdza* rămâne aiurit.

„Şi ca să vezi - zice d. Brote - că eu nu vreau câtuşi de puţin să fac să prevalez vreo părere a mea, îţi promit că vei fi singur cu ministrul; eu nu voi fi, nu vreau să fiu de faţă la întrevederea dv. În mine poate nu te-ncrezi; căci d-ta, din nenorocire pentru cauza naţională, mergi orbeşte cu Raţiu; să vezi ce are să-ţi spună d. Sturdza!"

Incognitul merge la d. *Sturdza,* care-l ţine în celebra biblio - tecă de peticele aproape trei ceasuri. Se dusese omul aiurit - a ieşit buimăcit cu desăvârşire. Era literal fermecat până la năucire de privirile marelui bărbat de stat.

„Ce ochi, mă! *penătrabili* are d. Şturdza! Ce ochi, măă!

- Bine, zise un prieten, şi el nedomirit, care aşteptase cu nerăbdare rezultatul întrevederii incognitului cu ministrul; bine, ştim noi ochii lui d. Sturdza; dar, în definitiv, ce ţi-a spus?

- Multe, mă frate!

- Multe, multe, dar cam ce?

- Cam ce? cam ce? Toate elea cari le ştim şi noi; că-s doară să vezi numai cum le-o spus!"

Fermecat de ochii „penătrabili", bietul *incognito* a înghiţit cu deliciu trei ore tiradele răsuflate, clişeurile banale şi uzate, balivernele fără miez - a căror esenţă nu-i decât marele adevăr că „românilor câtă vreme le va merge rău n-o să le meargă bine".

Dar tot n-a ascultat degeaba. Răscatehisit, şi-a luat omul părăluţele uşor şi a putut pleca fără întârziere acasă, unde desigur trebuie să fi împănat capetele prietenilor la „Casină" seara cu:

„Ce ochi, mă! are d-l *Sturdza,* mă!"

Marţi 13 fevruarie, a doua conferinţă a celor patru.

Dezbaterea este reluată de acolo de unde fusese lăsată duminica trecută. D. Brote face pe larg descrierea avantajelor politice ce ar rezulta din reorganizarea partidului naţional ca partid moderat, ca *Regierungsfdhig,* ca partid de guvernământ.

D. Aurel Popovici în fine întreabă:

„Atunci, care va să zică, nu mai putem sta pe baza progra¬mului naţional?

- Se-nţelege că nu, răspunde d. Brote.

- Nu mai putem «zbiera» (vorba d-tale, d. Brote) pe tema programului, cum fac cei de la Sibiu în manifestul lor?

- Fireşte că nu.

- Mai pe scurt, prin urmare, suntem oportunişti, şi ne organizăm în partid *oportunist...*

- Da, da, da!"

D. Aurel Popovici face o mişcare bruscă:

„Dar dacă nu se poate una ca asta?" Şi zicând acestea cu un ton de astă dată foarte nepotolit, merge şi se aşează încruntat

într-un jeţ, cu mâinile încrucişate, gata să asculte tot fără să mai zică o vorbă.

- Trebuie să se poată, răspunde d. Brote, trebuie numai¬ decât; căci fără aceasta nu mai merge!"

Diplomatul de Răşinari începe atunci o tiradă foarte alambicată, din care rezultă că nu s-ar putea închipui o altă dezlegare a situaţiunii; că nu s-ar putea altfel *spera o amnistiare* a dlor Brote şi Popovici, refugiaţi politici; că în fine... în fine „numai acest mod intră şi în vederile dlui Sturdza, numai un aşa program, şi nici unul altul, *este agreat de d. Sturdza"*.

Obosit şi dânsul de atâtea discursuri, de atâtea trăgăneli, d. Brote răsuflă cu satisfacţie că a trecut în fine momentul cel greu, că a spus în fine ceea ce de atâta vreme cocoloşise. El se uită să vază bine impresia ce-o făcuse vorbele din urmă mai ales asupra dlui Popovici, căci de ceilalţi doi - oameni ascultători, supuşi, credincioşi şi încercaţi - era sigur.

D. Popovici posomorât se uită ţintă aşa de urât la d. Brote, încât acesta, zâmbind mânzeşte şi foarte jenat, zise către ceilalţi:

„Ia uitaţi-vă la el!!" Apoi către Popovici: „Ce te uiţi aşa ca un sălbatic!"

A urmat apoi o scenă foarte neplăcută, şi astfel s-a spart cea de-a doua conferinţă pentru reorganizarea partidului *moderat* de guvernământ, partidului *oportunist*.

D. Aurel Popovici ştia acuma tot. El nu mai avea ce căuta acolo unde se conspira în contra programului naţional. Atunci, a scris acea scrisoare către d. Brote, pe care am publicat-o şi noi, şi pe care toţi o cunoaştem. Era de datoria d-sale de a denunţa opiniei publice acea conspiraţie, şi credem că, afară de conspiratori, orice român trebuie să-i mulţumească de modul cum îşi îndeplineşte această datorie.

Ziceam la început că partidul național de dincolo are de ce mulțumi partidului liberal de la noi - de o adevărată cutie a Pandorei: vrajbă, neîncredere, bănuieli, zăpăceală, nesiguranță și o oboseală, o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale.

Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri?

Credem că din cele de mai sus, a putut-o vedea oricine.

Desigur dd. Sturdza, Brote și Comp.

Pot fi aceşti oameni, măcar cei doi, dacă nu şi *Comp.,* bănuiți de neonestitate, de lipsă de patriotism, de trădare?

Cu toată sinceritatea răspundem: nu şi nu! Ca să avem în privința dlor Sturdza şi Brote așa bănuieli infamante, ar trebui să ne cheme pe noi Dim. Sturdza sau E. Brote, şi ne cheamă altfel. Noi nu putem face, chiar în urma greşelilor politice a acestor domni, aceea ce făceau dumnealor cu Rațiu. Noi nu suntem de aceeaşi şcoală: criticăm de bine de rău cum putem, cum ne taie capul, dezbatem şi combatem, dar niciodată nu ne pierdem în dezbatere sărita până să ajungem a înjura, a arunca cu noroi în fața adversarilor sau a spune prăpăstii calomnioase pe socoteala lor. Ce ar însemna să începem acuma şi noi - şi poate că am avea mai mult pretext s-o facem, în urma celor descoperite - să strigăm prosteşte: Sturdza şi Brote trădători, vânduți maghiarilor! precum strigau, fără nici un pic de dreptate, aceşti domni contra bătrânului patriot Rațiu?

Asta nu putem s-o spunem, pentru că nu o credem.

Încă o dată, un om de treabă nu poate un moment pune la îndoială onestitatea şi iubirea de patrie şi de neam a dlor Sturdza şi Brote.

Decât - este un decât - dacă nu pot fi câtuşi de puțin bănuiți aceşti domni de infamie, pot fi cu temei acuzați astăzi de altceva, poate şi mai primejdios pentru patrie şi neam - de *incapacitate patentă.*

Dacă nu eşti faur, nu-ţi mânji nasul cu cărbuni! zice o vorbă bătrânească. Dacă nu eşti capabil de politică şi diplomaţie, stai, stimabile, în biblioteca d-tale minunată, ca un savant academic ce eşti, sau, d-ta celălalt, rămâi la Răşinari de fă brânzeturi faine, şi nu te apuca să năuceşti o lume întreagă cu nepriceperea şi incapacitatea d-tale.

Partidul liberal de la noi şi în special d. Sturdza au făcut o mare greşeală când au luat chestiunea naţională ca o armă de luptă în contra guvernului conservator, şi noi credem că n-ar fi bine ca partidul conservator să repete această greşeală. Dnii Brote şi Comp. au făcut asemenea foarte rău că au confundat interesele şi năzuinţele partidului naţional de dincolo cu interesele şi năzuinţele partidului liberal de aici. Aceste două greşeli aşa de păgubitoare şi patriei şi neamului nu se datoresc decât *incapacităţii* respectivilor.

Pentru cine a dat roade bune activitatea şi jertfele partidului naţional de dincolo şi ale Ligii de aici?

Pentru partidul liberal de la noi a dat roade bune ce-i drept; acest partid tocmai pentru că apucase bine toate sforile Ligei, tocmai pentru că pusese mâna pe câţiva conducători ai agitaţiei naţionale, tocmai pentru că atrăsese simpatiile şi acaparase conştiinţele românilor de dincolo, în fine pentru că astfel era primejdios în opoziţie în ajunul Mileniului unguresc, trebuia să fie minunat pentru guvern. Confirmarea acestora o avem destul de strălucitoare în discursul de la Iaşi al primului-ministru liberal şi în toate frământările pentru reorganizarea partidului *oportunist* dincolo, partid care renunţă la programul naţional.

Activitatea şi jertfele partidului naţional de dincolo şi ale Ligii de aci au mai dat roade, încă şi mai bune, pentru guvernul maghiar: partidul naţional român paralizat în ajunul Mileniului.

Se înţelege că, vorbind de roade, de-abia trebuie să mai pomenim de firimituri culese pe apucate: meschine interese de paralâc, satisfaceri de mititele ambiţiuni senile şi de zgomotoase fanfaronade puerile şcl.

Dar partidul naţional de dincolo? care i-a fost partea lui de rod în toate astea? paralizarea-i proprie.

Şi ca să sfârşim, ierte-ni-se, fiindcă e vorba de fraţii noştri, să întrebuinţăm formula consacrată pentru aşa împrejurări:

Et nunc erughimini!

NOTIŢE ŞI FRAGMENTE LITERARE
(1897)

CÂTEVA PĂRERI

Noi, românii, suntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gândeşte prea mult, ne putem mândri că cel puţin se discută foarte mult. Asta e frumos din parte-ne - să lăsăm încolo orice modestie; căci e ştiut că din discuţie răsare scânteia adevărului. Nu e vorba, adesea discutăm cam pe de lături; dar asta o facem tocmai pentru că voim să alimentăm continuarea discuţiei; dacă n-am da pe de lături, ar înceta poate discuţia prea degrabă: ei! atunci de unde ar mai ţâşni adevărul?

Aşa, de exemplu, multe ilustraţiuni literare au discutat vreo cinci ani cu înaltă căldură asupra întrebărilor:

Artă *pentru artă?* sau artă *cu tendenţă??*

Rezultatul aprigei lupte a fost că fiecare dintre polemişti a rămas să împărtăşească până la urmă opinia sa proprie. De ce? Pentru că şi atunci s-a vorbit despre toate, *despre toate,* afară de un singur lucru, care, după părerea mea, ar trebui şi el pomenit măcar în treacăt.

Mă rog, câteva întrebări:

Au tendenţă piesele lui Shakespeare? - Desigur, nu.

Dar Tacit?... dar *Divina Comedie?...* Ba bine că nu.

Dar *Le Tartujfe?* - Mai ales.

Dar discursurile lui Demostene, şi, fără şovăire aş zice, toate discursurile celebre, începând cu cele antice şi isprăvind cu ale d-lui Fleva? Se înţelege că au tendenţă, căci nu s-ar putea orator politic fără tendenţă.

Poeziile lui Byron? - nu; ale lui Goethe? - nici atât; ale simpaticului nostru academic Anton Naum? - şi mai puţin.

Dar ale lui Schiller, ale poeților noștri socialiști? - desigur că au.

Ei, asta e asta! Cui, între aceste două categorii de producători intelectuali, să acordăm stimă? Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră?

Care e artă și care nu?

Dacă, deși ești partizan hotărât al uneia din cele două teorii, ți-a rămas totuși olecuță de simțire estetică și de pătrundere obiectivă, este greu să răspunzi la această întrebare. Căci, presupunând că ți-a rămas acea olecuță: ești antitendenționist, să zicem - nu crez să aprinzi focul cu *Le Tartujje* și cu *Divina Comedie* pentru ca să te delectezi la gura sobei cu volumul simpaticului academic d. A. Naum; - sau ești tendenționist, - sper, pentru d-ta, că în rafturile bibliotecii, alături de odele proletare sau novelele d-[n]ei Sofia Nădejde, vei permite să stea, fără nici o deosebită pretenție, și *L'Ecole des femmes* și *Asyou like it* pe cari, oricât de proletar ai fi, numai să fii câtuși de puțin intelectual, n-ai să te înduri să le arunci în canal.

Dacă însă nu ești partizan al vreunei porniri sectare, poți foarte ușor răspunde la întrebarea de mai sus.

Care e artă și care nu din cele două categorii de produceri, de creațiuni intelectuale? Scurt: acele cari au fost opera unui talent.

Tâlharii lui Schiller sunt o piesă cam prea slăbuță, ca să nu zic prea mult, nu pentru tendențele generoase și umanitare care o inspiră, ci fiindcă Schiller este... este în *Tâlharii* un slăbuț dramaturg. Iar ticălosul de Falstaff, că nu-i poți zice mai bine, secătura aceea e un monument nepieritor al minții omenești, nu doar că nu profesează tendențe generoase, ci fiindcă e copilul lui Shakespeare, care era un tată zdravăn.

Ei! vezi, asta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm niciodată când vorbim despre produceri intelectuale: ta-len-tul, și tocmai de el nu pomenim niciodată.

O operă de artă este o ființă, căreia insuflătorul de viață nu este, nu poate fi decât talentul. Fără această flacără de viață, flacără mai misterioasă şi mai nedefinită decât chiar razele lui Roentgen, poți căpăta lucruri artificiale, nu opere artistice, şi nimic nu e mai altceva, față cu artisticul, decât artificialul.

Între artistic şi artificial este aceeaşi deosebire ca între madama care percepe la intrarea unui Panopticum taxa de 50 bani şi figurile de ceară din năuntru.

*

Pentru a face o operă de artă, o operă viabilă, trebuie talent, talent şi iar talent. Am zis într-adins viabilă, pentru ca dintru început să eliminăm din discuție ideea de durabilitate, atât de străină în discuție. Adesea literații fac greşeala (după părerea noastră, mare) de amestecă, în cercetările lor despre creațiuni intelectuale, întrebarea: opera aceasta rămâne? Cât timp va rămânea? Aşa întrebări sunt absolut afară din chestie. Întrebarea noastră, față cu o lucrare de artă, nu poate fi decât aceasta: opera aceasta *viază?* Căci, încă o dată, dacă are viață, aibă-o pentru azi, mâine sau pentru veacuri - ea va fi trăit, şi asta e condiția ființei: viața, nu durata vieții.

Mă rog, între o insectă care trăieşte o singură zi la umbra unei piramide eghiptene şi piramida aceea, care este deosebirea cea mai adâncă? Dimensiunile? Densitatea şi soliditatea structurii materiale? Durabilitatea în timp? Desigur, nu. Deosebirea cea mai adâncă între ele e că insecta e vie, iar piramida nu.

Piramida e de granit, insecta de nişte țesuturi mucoase; insecta d-abia se vede, şi piramida e piramidală; insecta, născută azi-dimineață, va muri deseară; iar piramida e o veche cunoştință a soarelui, şi poate va sta neclintită şi rece pe temelia ei până mult după ce soarele va fi încetat a-i mai putea trimite

măcar o rază de căldură şi de lumină. Da, dar piramida stă şi va sta; iar insecta va muri, însă trăieşte.

Aşa e şi cu opera de artă. Ea trebuie să trăiască, să vieze, şi, ca toate fiinţele[,] va avea şi ea o durată în timp. Nu am putea, cu toate astea, să ducem prea departe comparaţia aceasta, fiindcă ne-am lovi de o deosebire mare care există între fiinţa propriu zisă şi fiinţa operă de artă.

E o ciudată deosebire!

Opera de artă are căpătată insuflarea de viaţă de la talent. Viaţa aceasta însă este numai latentă: pentru ca să devie patentă, trebuie concursul unei inteligenţe, unei priceperi şi judecăţi ale altuia.

Într-un sâmbure viaţa stă ascunsă vreme îndelungată, pândind, cu o răbdare mai presus de multe încercări, condiţia exterioară propice pentru ca să ţâşnească la lumină, să încolţească, să crească, să dea roade şi seminţe altele pentru o mai departe viaţă. Ceea ce sunt căldura, lumina şi umezeala pentru sământă este priceperea şi judecata omenească pentru opera talentului omenesc.

Precum un bob de grâu găsit peste cinci mii de ani în sicriul unei mumii eghiptene, semănat în pământ bun, reînvie ca şi bobul cules anul trecut, asemenea o operă de artă viabilă, după o părăsire şi uitare de veacuri, reînviază iarăşi la căldura ochilor pricepuţi. Sub cazmaua lucrătorului prost, care sapă să-şi croiască un drum, sar ţăndări de marmoră; el ar merge înainte cu fapta lui distrugătoare, dacă altcineva nu i-ar opri mâna; căci fiinţa în care loveşte cazmaua doarme ascunsă, n-are încă glas să strige. Ea a adormit de când cei din urmă ochi pricepuţi şi-au întors privirile de la dânsa; dar la cea dântâi privire a altor doi ochi pricepuţi, ea se va deştepta sigur şi, cu o nouă şi întreagă putere de viaţă, va chema la dânsa o lume.

Câtă vreme n-au dormit capodopere, atârnate într-un ungher pe peretele unei taverne, înecate în fumul lulelelor

proletare! Doi ochi pricepuți le-au redeșteptat la viață. Se scoate, se-nțelege, din discuție cazul de distrucție materială completă. Cărțile unice din biblioteca Alexandriei, templul minunat de la Efes și altele s-au dus de-a binele fără putință de reîntoarcere, ca și boabele de grâu dintr-un lan dat pradă flăcărilor.

Dar să ne întoarcem la talent. Ce este talentul?

De! aceasta este nu prea ușor de spus, dar poate nu de tot imposibil. Mai întâi, nu trebuie să ne grăbim. Apoi, voi cere voie cititorului să amânăm răspunsul la această întrebare până după ce vom fi dat un răspuns la o altă întrebare, și anume: ce este *lipsa de talent?*

Orice suflet de om, fie acesta un gușat, fie cel mai rafinat artist, are o coardă întinsă, gata să sune, așa ca să-l mulțumească până la un grad ce s-ar putea numi fericire, la contactul unor anumite împrejurări.

Gușatul, mâhnit cine știe de ce, moțăie seara pe prispa colibii, cu ochii jumătate închiși, cu figura gravă, care n-ascunde, poate, nici un gând. Atunci, în față-i se ridică încet de peste coama dealului discul lunii, iar printre prunii din grădină pornește deodată recitativul amețitor al privighetorii. La aceste atingeri materiale, gușatul ridică fruntea, își pierde gravitatea normală, deschide ochii mari la lumină, apleacă urechea și ridică degetul către locul de unde vine cântarea, zâmbind luminos cu inefabila satisfacție a dobitocului pe care ai nemerit să-l scarpini tocmai unde-l mănâncă: e bine - e frumos!

A sunat coarda din năuntru, și el a auzit-o. Nu cântarea neînțeleasă a privighetorii, nu razele reci ale lunii i-au făcut mulțumirea, ci sunetul coardei din năuntru la lovirea acelora. Dar luna merge înainte pe calea știută, privighetoarea tace, și

guşatul adoarme, - cântarea coardei din năuntru a încetat. Poate, oare, guşatul să ne arate cu vreun procedeu intelectual cam ce a fost, nu cântecul privighetorii, nu razele lunii, ci acea cântare misterioasă interioară care l-a mulţumit atâta? Poate, cum am zice, să ne întoarcă în afară şi nouă ceva din iritarea lui interioară, care pentru noi, oameni ca şi el, cu suflet ca al lui, este cel mai important fenomen al naturii?

Desigur că nu. Oare de ce? Fiindcă, deşi este înzestrat cu facultatea iritării aceleia, ca noi toţi, nu are darul, virtutea, ca unii dintre noi, de a o răstoarce prin procedeu intelectual priceperii altora.

Într-un cuvânt, pentru că n-are talent.

Lipsa de talent este incapacitatea de a găsi formula de comunicare intelectuală exactă a simţirii ce ne-a produs-o împrejurările materiale.

Pe această cale, deşi de ocol, credem c-am ajuns aproape de dezlegarea primei întrebări.

.

După mişcarea guşatului nostru, după fiorul de caldă mulţumire care l-a trezit din aromeală, noi am văzut destul de sigur că în sufletul omului s-a petrecut ceva minunat - ceva pe lângă care şi razele de pe coama dealului, şi cântecul din grădina cu pruni sunt ca arcuşul pe lângă sunetul vioarii, nişte simpli agenţi brutali de iritare. Arcuşul l-am văzut; coarda desigur a sunat - uitaţi-vă la figura iluminată a omului. Ce folos însă? Ea singură s-a auzit pe sine, fiindcă a sunat îngropată în adâncuri ascunse; calea de acolo până la noi este închisă; de acolo până la noi nu poate sosi cea mai mică vibraţie. Dar nouă nu ne trebuie să vedem numai vioara şi arcuşul; ceva mai mult, nu ne trebuie chiar deloc să le vedem; nouă ne trebuie să auzim sunetele coardei. Guşatul este o vioară care nu se aude, arcuşul nu e bun la nimic.

Să lăsăm dar la o parte instrumentele acestea inutile nouă şi să căutăm altele. Să alergăm la o veche vioară, a cărei binefăcătoare sonoritate e totdeuna gata să ne mângâie sufletul până în cele mai profunde şi tainice cute. Ia să vedem noi cum răsună acest nobil instrument când îl atinge arcuşul. Ia să auzim *Sonata Lunii*! Să ascultăm!...

Ei!? Strălucit-au vreodată aşa de dumnezeieşte razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase şi calde sonorităţi? A înaintat vreodată discul ei pe calea eterată cu solemnitatea cu care curg valurile cântării acesteia?

Dar Sonata s-a terminat. Să lăsăm să se stingă dulce emoţia înaltă ce ea ne-a produs-o şi să trecem la altceva.

Într-o şcoală de mahala, se zbat claie peste grămadă o mulţime de mici cetăţeni, unul mai rău crescut decât altul, făcând un zgomot haotic. Deodată, uşa se deschide, şi D. profesor intră. D. profesor este un om foarte rău şi are un nas foarte comic. Copiii râd de nasul lui Domnul; dar dânsul mai are şi o riglă în mână, şi astfel, îndată ce d-sa îşi arată nasul pe uşă, zgomotul haotic, ca prin farmec, stă înţelenit locului, întocmai ca zbuciumul talazurilor la încruntarea lui Neptun, sau mai bine ca scârţâiala unui greiere pe care-l striveşti scurt sub talpă.

E linişte acuma deplină. Ochii diavolilor joacă de pe cărţi la nasul profesorului şi înapoi. Nasul acela! Toţi îl ştiu, toţi îl admiră, toţi simt nespuse încântări privindu-l. Cât au petrecut ei cu nasul acela! astfel că nu ar putea ei singuri spune cu siguranţă ce vor simţi mai mult când, trecând în altă clasă, nu vor mai avea pe Domnul: bucuria că au scăpat de rigla lui reglementară sau părerea de rău că i-au pierdut nasul?

Aşadar, ce bine ar fi să poată - dacă s-ar putea - şi să scape de riglă, şi să păstreze minunatul nas! În adevăr, minunat! fiindcă acum îndată o să vezi, cititorule, că acest nas este ceva de o importanţă colosală, de o importanţă tot aşa de mare ca

şi luna de pe cer. Cum asta? Fiindcă şi el, ca şi luna, poate fi un arcuş căruia nu-i trebuie decât o vioară bună ca să scoată o cântare uimitoare.

Toţi, toţi copiii din acea şcoală sunt încântaţi de nasul profesorului. Dar iată că unul dintre ei, jucându-se prin curte, găseşte o bucăţică de cărbune moale. Ce-i dă diavolului prin cap? Ridică binişor cărbunele de jos, merge furiş la zidul din dos al institutului, trage o linie, încă una, alta, mai şterge, rade, adaogă: e gata - un nas şi o riglă.

Atunci aleargă, strânge repede pe toţi camarazii împrăştiaţi la alte jucării şi-i duce la o potrivită distanţă de opera de artă. Toţi rămân uimiţi în faţa ei, cu privirea ţintă. Cu cât privirile s-aţintesc mai dinadins asupra semnelor negre de pe peretele alb, cu atât acestea devin mai calde, şi cu cât acele priviri se adâncesc, cu atât urmele de cărbune înviază. Încet-încet, ele încep să mişte, se dezlipesc binişor de perete, apoi se desprind de tot. Iată-le cum pornesc din loc cu putere deplină de viaţă, cum se apropie în faţa privitorilor, cari râd, râd cum n-au râs niciodată: este Domnul! Domnul!! Acesta este Domnul adevărat!. fiindcă e numai ceea ce ne trebuie de la Domnul - el puţin ne importă - ce simţim noi la vederea lui, aceea importă, şi aceea o avem aci întreagă. Coarda din sufletul cel mititel şi răutăcios nu numai a sunat, s-a făcut şi auzită.

Şi astfel, copiii nu mai râd acuma în clasă ca mai nainte când văd pe D. profesor; nasul acela nu mai are vechiul succes; el a fost redus la importanţa lui reală - un simplu arcuş. Băieţii ard de nerăbdare să treacă ora, ca să meargă la zidul din dos; acolo e ce e, acolo se aude cântarea cea miraculoasă.

Ei! - ziceam adineaori, după terminarea Sonatei - strălucit-au vreodată aşa de dumnezeieşte razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase şi calde sonorităţi? A înaintat vreodată discul ei pe calea eterată cu solemnitatea cu care curg valurile cântării acesteia?

Vă întreb acuma, în faţa zidului mânjit cu cărbune: ei! fost-a vreodată rigla Domnului aşa de băţoasă şi nasul d-sale aşa de comic?

*

Care va să zică, pe câtă vreme sufletele omeneşti în genere sunt iritabile la atingerea naturii, numai unele alese sunt în stare să întoarcă în afară, ca un fenomen deosebit, pentru înţelesul altora, iritarea ce au suferit-o. Toţi suntem iritabili; expresivi sunt numai unii.

Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen, adică felul material al expresiunii, o condiţie neapărată pentru ajungerea scopului ei este înţelesul uman.

Sunete, cuvinte, linii şi colori, forme - viaţa nu consistă în ele chiar, în materialitatea lor, ci în intenţiunea de a ne deştepta, prin înfăţişarea lor, un înţeles. Intenţiunea - aceasta este esenţa vieţii; expresia este numai organismul ei material.

Precum vedem, trebuie iarăşi să ne întoarcem la vechea noastră comparaţie între opera de artă şi fiinţa vie.

La fiinţa vie, organismul material este aşa întocmit, încât nici un organ în deosebi nu e independent şi n-are niciodată o funcţiune de sine stătătoare; organele au importanţă prin anumitul concurs ce-l dau pentru mânţinerea întregului complex; oricât ar fi unul chiar absolut indispensabil şi altul nu tocmai, mânţinerea întregului complex este mijlocul, scopul este viaţa; fără de dânsa, organele nu mai au raţiune de a fi; ele se desfac, se risipesc şi se topesc în largul naturii, dacă nu mai pot susţine o viaţă deosebită.

Tot aşa şi cu opera de artă.

Expresia - adică forma exterioară, organele materiale - nu are raţiune de a fi dacă ea nu face să trăiască o intenţiune.

Natura are o lege care o obligă să alcătuiască elementele aşa potrivit, încât, din echilibrul şi concursul organelor materiale,

să se poată mânținea flacăra vieții. Atunci când natura, în zorul nepătruns al vastei sale fabricațiuni, scoate, din distracție ori din pripă, o rea întocmire de organe, improprie intenției de funcționare, ea se grăbește să spargă exemplarul, aruncă fărămăturile monstrului neviabil în topitoare, pentru ca să le toarne mai târziu într-un tipar normal.

Aceeași lege pentru opera de artă ca pentru ființe.

Dacă expresiunea formală nu poate îmbrăca potrivit intențiunea, opera este un monstru neviabil; expresia se topește-n vânt, ea nu înseamnă nimica; fiindcă nu ea este scopul, ea este mijlocul, și ca atare, în cazul acesta, nu poate servi la nimic.

Așadar: potrivirea organelor cu viața, în natură - potriveala expresiunii cu intenția, în artă.

Precum dar viața nu poate în natură să îmbrace decât o structură de dimensii, de proporții și relații de economie intimă, supuse imperiului necesității, asemenea intențiunea artistică, pentru existența și mânținerea ei proprie, trebuie să îmbrace o formă de expresie, o structură materială cu dimen¬siuni, proporții și relații de economie intimă absolut necesare.

De câte ori considerăm bine fenomenul ce-l numim viață, rămânem pătrunși de un adânc sentiment de uimire. Cea mai infimă creatură este o revelare a unei infinite puteri, a unei incomensurabile și eterne voințe - fie acel fenomen o râmă oarbă care se târăște lipicios pe un palmac de mocirlă în umbră, fie cuceritorul care, din înaltele zăpezi ale Alpilor, arată legiunilor de biruitori, cu degetul poruncitor, fericitele câmpii ale Italiei sclipind în razele soarelui.

Un sentiment analog ne cuprinde în fața unei opere de artă, fie ea cât de infimă sau cât de grandioasă, fie nasul și rigla de pe zidul din dosul școalei de mahala, fie *Sonata Lunii* - și una, și alta ne pătrunde prin revelarea unei infinite puteri, unei incomensurabile voințe.

Şi pentru aceea, acelaşi atribut se cuvine să acordăm şi uneia, ca şi alteia dintre aceste două puteri - pe amândouă le numim egal, şi cu drept cuvânt, creatoare.

A crea - a apuca din haosul inform elemente brute, a le topi împreună şi a le turna într-o formă, care să îmbrace o viaţă ce se diferenţiază într-un chip absolut hotărât de tot ce nu este ea - aceasta este puterea naturii şi a artistului.

Şi această putere la artist o numim talent. Talentul este deci puterea de expresivitate ce o au în deosebi unii, pe lângă iritabilitatea ce o au toţi.

.

Ni se întâmplă adesea să citim o carte, să ascultăm o dramă sau să privim o pictură, şi, cu toată bunăvoinţa cu care căutăm emoţiunea binefăcătoare ce o aşteptăm de la opera de artă, emoţiunea nu ne poate prinde. Este o lungă epopee sau o povestire extraordinar de îngrijită; este o dramă de un scenariu strict şi de un lux de debitare superior; este un tablou colosal de o corectitudine de desen şi de un colorit bogat şi exact. Totuşi, impresia ce ne-o fac este cu totul lipsită de puterea zguduitoare, de virtutea emoţională.

Din contra, auzim patru versuri populare, în cari prozodia este cu desăvârşire nesocotită, rima imposibilă; vedem o scenă de clovni de o simplicitate cât s-ar putea mai primitivă, ori un cap afumat de sfânt bizantin, care şeade băţos între două coloane, - şi găsim la ele, fără multă osteneală, aceea ce nici epopeea sau povestirea, nici drama, nici tabloul, de cari am vorbit mai sus nu ne-au putut da.

Oare de ce? Fiindcă la aceste trei modeste produceri din urmă expresia materială a îmbrăcat exact o intenţiune, şi astfel operele acestea sunt viabile; pe câtă vreme la cele trei de mai sus, expresia bogată, aparatul material exterior, a fost goală de intenţie; în cazul cel mai bun, intenţia a fost prea puţin

puternică în raport cu covârşitorul aparat exterior; sufletul, dacă nu de tot nul, a fost prea mic şi organismul prea mare, ci între organism şi viaţă trebuie să fie absolută potrivealã.

Într-o scenă de clowni, a cărei intenţie ar fi, de exemplu, o păcăleală puerilă, cei doi artişti întrebuinţează salturile lor, vorbele lor, toate mişcările lor, numai şi numai întru cât ele stau în legătură necesară cu intenţia, cu păcăleala. Orice suprimare a vreuneia din părţile aparatului acestuia exterior ar fi păgubitoare, fiindcă fiecare parte e un organ necesar pentru comunicarea intenţiunii, şi prin suprimarea aceea s-ar trunchia înţelesul.

Pe câtă vreme dintr-o dramă a unui mare poet liric se pot şterge multe şiruri, nu numai fără pagubă, ci chiar poate cu folos, din scena clownilor nu poţi suprima vreo parte, precum nu poţi cionti dintr-o fiinţă vie organele absolut necesare vieţii; din drama marelui poet poţi da afară foi întregi, precum dintr-o grămadă de obiecte neînsufleţite poţi separa o parte fără a le strica esenţa.

Într-o scenă memorabilă a lui Victor Hugo, nobilul hidalgo Silva prinde la fidanţata şi pupila lui, mândra Dona Sol, pe doi cavaleri. Pe toţi sfinţii Castiliei şi Aragonului! Doi! Măcar unul! şi tot era prea mult! Ce face nobilul Silva, bătrânul ofensat? Credeţi că trage spada să pedepsească repede pe acei cutezători? Nu! El se gândeşte să-i pedepsească cu mult mai aspru: le citeşte un lung discurs istoric moral, în care face lista cronologică a isprăvilor şi vitejiilor marilor lui strămoşi, a[le] căror portrete sunt atârnate în salonul unde s-au întâlnit cei doi rivali, regele Carlos şi banditul Hernani.

Aceştia stau în picioare, împreună cu femeia vinovată, şi ascultă... şi ascultă; câteodată, unul din ei cutează să facă o mică întrerupere, să zică şi el măcar o vorbă de scuză; - numaidecât, asprul Silva exclamă: „Taci, nu mă-ntrerupe!" şi-şi urmează mai departe pomelnicul.

Dar e Victor Hugo? Da. Dar versurile sunt admirabile? Fără-ndoială. Însă ce are a face? Victor Hugo e un mare poet liric, un cugetător şi mai mare, şi versurile lui sunt minunate. Astea nu împiedică drama lui să fie lipsită de viaţa pe care scena clovnilor o are. Acea scenă trăieşte, iar *Hernani* nu, şi anume, fiindcă acea scenă nu poate fi trunchiată fără pagubă, iar din *Hernani* poţi tăia - ba chiar cu folos şi pentru dramă, şi mai ales pentru auditorul priceput - patru din cinci părţi, şi *Hernani* tot *Hernani* rămâne.

Cât n-ar câştiga, de exemplu, dignitatea nobilului hidalgo, dacă dânsul ar avea buna inspiraţie să renunţe la academicul discurs, care prelungeşte din cale afară o situaţie atât de penibilă şi umilitoare, şi pentru el, şi pentru nobilii castilani din pereţi, şi pentru publicul din sală!?

Cu cât mai mult spune el, în supărarea lui, şi tot spune, cu atât noi înţelegem mai puţin; fiindcă noi nu înţelegem o operă de artă din mult, ci din ceva, înţelegem un *ce* dintr-un *cum.* Astfel, putem de la sunete căpăta impresia luminii de lună. Cine iubeşte muzica, şi e deprins să o înţeleagă, are să vază desigur lumină la atingerea lui *sol diez* al melodiei după cele patru tacte introductive ale celebrei Sonate.

Când Othello turbă de închipuita trădare şi se plimbă de colo până colo, ca o fiară nebună, mai are vreme să ţie discursuri?

Închipuiţi-vi-l pe „stupidul turc" venind în faţa scenii, luând o poză demnă şi începând să ne debiteze o tiradă în care să enumere mai întâi toate suferinţele sufletului său şi apoi toate torturile imaginabile cu care proiectează să pedepsească pe nenorocita Desdemona! Toate comparaţiile între starea sufletului său cu torturile Tartarului, toate blestemele retorice, toate ameninţările de lux poetic ne-ar face să dăm din umeri şi să zicem:

„Maurul acesta nu e gelos ca un maur ce se respectă, e numai un lăudăros oriental!"

Şi din momentul acela, n-am mai purta deloc grije de soarta năpăstuitei veneţiene.

Căci, din două una: ori e în adevăr gelos până la cumplita crimă, şi atunci n-are vreme să mai ţină discursuri, şi mai cu seamă kilometrice, şi încă în versuri distilate; ori, dacă le ţine, şi-a scos tot focul de la inimă, şi n-are să se mai potrivească, la urmă, crima deloc. Prin urmare, ori crimă fără discurs, ori discurs fără crimă.

Othello, deşi „turc stupid", o ştie bine aceasta şi, fiindcă lui crima îi trebuie, renunţă la discurs, şi foarte cuminte face.

O vorbă numai, o vorbă al cărei miez este mai substanţial decât ar putea fi conţinutul a o sută de versuri alambicate: *„Cum* să-i omor?" Atâta numai poate scoate din gâtlejul înecat de turbare: *„Cum?"* Şi din această scurtă întrebare noi vedem limpede ce tragică soartă îi aşteaptă şi pe ea şi pe el.

Da, zic unii, dar stilul francezului e unul, şi al englezului altul.

Iată greşeala mare: a confunda stilul cu maniera. Între stil şi manieră este aceeaşi deosebire ca între organismul necesar al fiinţei vii şi structura voită a lucrului artificial.

*

Iată două piese de teatru, două tragedii. În amândouă avem aproape aceeaşi fabulă: doi fraţi - unul, bun, prostuţ, onest, devotat tatălui şi fratelui; celalt, rău, făţarnic, invidios, intrigant, urând de moarte şi pe tată-său, şi pe frate-său. Cel rău profită de buna-credinţă a naivului bătrân, ţese o intrigă infernală şi pierde pe cel mai mic în ochii tatălui.

Într-una din piese, horopsitul, victimă persecutată, o ia razna în lume şi fuge în pădure, unde trăieşte într-o vizuină, ca un pustnic nebun. În cealaltă, horopsitul, desperat, îşi ia

lumea-n cap şi se face tâlhar de codru. Şi-ntr-una şi-ntr-alta, tatăl lesne crezător cade la rându-i victima mişelului intrigant.

Ia să vedem acuma ce fac cu această fabulă doi artişti deosebiţi.

Unul ne aruncă înainte persoanele fabulei şi le dă drumul să facă orice vor voi ele, cum le-o tăia capul şi cum le-o îndemna inima: *să facă,* în fine, tot *ce* sunt în stare să facă.

Celălalt ne prezentă persoanele dându-le misiunea imperativă de a ne *spune cum* sunt ele.

Primul, o dată ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nici o presiune morală asupră-le. El nu se mai interesează de soarta lor, de succesul sau pieirea lor: le lasă-n voia întâmplărilor, aşa cum le-a făcut Dumnezeu, să-şi împlinească fiecare scrisul ei.

Cel d-al doilea, din contră, e foarte gelos de soarta persoanelor lui: o singură clipă nu le slăbeşte; se ţine pas cu pas de ele. Le ocroteşte, le persecută, le laudă, le critică, le admiră, le ajută să iasă din încurcătură, să răspunză la enigme, să dezlege şarade, le recompensează şi le pedepseşte.

Dacă, la cel dântâi, doi inşi se ceartă şi cât p-aci să-şi verse sângele, el se dă cuminte la o parte, lăsându-i să-şi împarţă părul cu furca. În cazul analog, cel d-al doilea, după ce că-i pune cu dinadinsul să se certe, apoi tot el se amestecă de-i împacă; ba, ori ajută pe cel mai slab ca să covârşească puterile celui mai tare, ori, dacă este mai simpatic acesta, îi mai dă ajutor pe dedesubt, ca să-l zdrobească pe acela cu desăvârşire. În fine, bietele persoane, bune-rele, cum ar fi, în loc să *facă* necontenit ce i-ar îndemna firea lor, sunt osândite să *spună* mereu aceea ce le suflă autorul. S-ar putea zice că persoanele acelea, dacă în adevăr ar exista, şi-au găsit beleaua cu introducătorul lor în faţa lumii.

Într-un cuvânt, la persoanele celui dintâi artist, avem o continuă confirmare a vieţii; iar la ale celui d-al doilea, un

torent continuu de afirmări exterioare, fără vreo confirmare interioară.

Oricine, credem, a înțeles că am vorbit despre Glocester cu fiii săi și despre bătrânul Moor cu Franz și Carol.

Vorbeam de stil și manieră. Iată - la cei dântâi e stil; la cei din urmă, manieră.

.

Cine înțelege ce este arta, orice i-ar spune așa-numitele sentințe fără apel ale opiniei publice, nu se va putea un moment amăgi asupra deosebirii fundamentale dintre stil și manieră.

Să încerc a ilustra această propoziție.

Vedeți colo, pe câmp, în revărsatul zorilor, o umbră cenușie... Este un om... poartă la subțioară un baston ori cine știe ce, discret aplecat spre pământ. Vedeți-l... Cu ochiul umbrit de pălărie, țintă-nainte, caută să apuce o cât mai largă zare. Uitați-vă ce stângaci pășește, cum se furișează de domol și de sfios, cum evită orice pas precipitat, orice zgomot, orice atitudine amenințătoare care ar trăda cumva vreun gând rău.

Dar, ia să ne întoarcem privirea în partea astălaltă, între zarzavaturi. Iată o altă apariție. Foarte încruntat, un uriaș cu mânile întinse-n sus, ținând în dreapta un toroipan ridicat. Priviți-l cum stă mândru și țeapăn, hotărât să zdrobească pe oricine s-ar apropia. Poartă o legătură enormă pe cap și e drapat ca un suveran african în vestminte bătătoare de departe la ochi. Ce grozavă înfățișare!

Ce este acea umbră cenușie din câmpie? Ce este bățul pe care-l ține aplecat la subțioară? Ce este în capul de sub pălăria aplecată bine pe ochi? Bățul e o pușcă, și-năuntru-i moartea; sub pălărie e un gând limpede și rău. Umbra aceea stângace și sfioasă este un dibaci și îndrăzneț vânător. Vai de prima victimă pe care o va întâlni! cu cât mai târzie va fi întâlnirea, cu atât mai vrăjmașă și mai socotită lovitura!

Ia să vedem acuma şi pe voinicul fioros care păzeşte zarzavaturile. Ia să avem puţin curaj. Să ne apropiem binişor de el, să vedem ce are să facă... Iată că nu face nimica... Ne lasă să-i luăm din mână toroipanul de scaiete, ne îngăduie să-l dezbrăcăm de vestmintele lui pompoase, să-i smulgem de pe cap turbanul de paradă. Acum l-am despuiat de tot. Ce am aflat oare dedesubtul groaznicului aparat? - O cruce de prăjină cu braţele-ntinse, legate cu un crâmpei de funie de tei, purtând în vârf drept cap o veche oală spartă. Era un popondeţ!

Ce ageamii trebuie să fie păsărelele ca, de veacuri după veacuri, să se mai sperie de aceeaşi oală spartă, de aceeaşi cruce de prăjină, de acelaşi primitiv artificiu!

Exact acelaşi lucru se petrece şi în artă.

Ce ageamiu trebuie să fie spectatorul sau cititorul care nu ştie să caute ce se ascunde sub aparatul exterior al unei opere de artă, şi care cască gura cu bună credinţă în faţa unui torent de afirmări fără o picătură de confirmare, - confundând astfel maniera cu stilul!

.

Un tânăr de umilă extracţiune, vagabond muritor de foame, om de un temperament exaltat şi de un spirit de tot excentric, dar o inimă excelentă în fond, se înamorează din vedere, la o procesiune regală, de Regina - nu de regina nu ştiu care... de Regina Spaniei! Nebunul are curaj să înfrunte sentinelele, să sară noaptea zidurile parcului regal ca să depună, pe banca unde stă de obicei Regina, bucheţele de nişte flori cari a aflat el că-i plac cu deosebire strălucitei adorate. E un amor smintit, mortal!

Nebunul are noroc să ajungă, printr-o intrigă de curte, aproape de strălucita adorată, să devie prim-ministru al unui rege care vecinic lipseşte de lângă Regina, umblând la vânătoare. Ce face înamoratul nostru?

Credeți că-şi dă măcar osteneala să aibă o întrevedere mai de aproape cu femeia, care e foarte dispusă să nu-l trateze cu prea multă răceală? Aş! Lasă amorul pe altă dată şi se apucă cu dinadinsul să stârpească abuzurile celorlalți miniştri. Într-o şedință solemnă, prinzându-i cum se ceartă la împărțeala jafurilor din averea regatului, le face o grandioasă morală patriotică, maltratându-i în vreo două sute cincizeci de versuri. Precum declama, când l-am văzut întâia oară, că are să moară pentru Regina, aşa declamă acuma că nu se lasă nici mort până nu va regenera finanțele compromise şi administrația coruptă ale Spaniei.

A înțeles cititorul că vorbim de „ce *pauvre ver de terre amoreux dune etoile",* celebrul lacheu al lui Don Salluste, mirificul Ruy Blas, care, ministru atotputernic, în loc să bage-n fundul pământului de viu pe infamul intrigant, cum îi era mai uşor decât a se şterge la nas, i se dă acestuia legat de mâni şi de picioare, numai şi numai de hatârul autorului!

Poftim acuma de ce s-apucă eroul nostru! Când era lihnit vagabondul, sărea zidurile castelului, sfâşiindu-şi în țepele de fier carnea slabă de foame şi primejduindu-şi de mii de ori o viață păcătoasă, numai ca să aducă iubitei lui floricele. Acuma, e ministru magnific, şi numai o uşe secretă îl desparte de femeia adorată, şi totuşi, nu vrea s-o deschiză, fiind ocupat să dea consiliului de miniştri flori de retorică.

*

A! sfântă retorică!

Cu multă pietate mi-aduc aminte de savantul *Coursfrancais de Rhetorique,* prima țâță de la care am supt laptele ştiinței literare.

Minunată carte! şi ce bucurie mi-a făcut să aflu că principiile şi metoda bătrânului meu curs francez, în a nu mai ştiu a câtea ediție, şi, de astă dată, în limba noastră maternă,

hrăneşte şi astăzi, tot aşa de bine ca pe vremuri, inteligenţele tinerelor generaţiuni de la noi, cari-şi închină viaţa lor frumoaselor litere.

Din acest curs bătrân, dar totdauna verde, al cărui imperiu nu i-l poate uzurpa nici o inovaţie, am învăţat şi învăţăm nenumăratele feluri de stiluri - stilul. clar, concis, pompos, uşor, măreţ, simplu, sublim, patetic, larg, ornamentat, chiar înflorit şi alte multe. Tot dintr-însul am învăţat ce sunt figurile sau tropii, cum se cheamă luarea totului drept parte şi a părţii drept totul, a omului drept locu-i, a locului drept omul şcl., în fine, toate subtilele deosebiri formale între sutele şi miile de feluri a se exprima ale omului.

Toate stilurile le putem învăţa din savantul meu curs francez, afară numai de unul singur, - dar poate că de acesta nu simt încă nevoie tinerele noastre generaţiuni de literaţi.

Era o excelentă şcoală de croitorie cursul meu cu deviza clasică *le style c'est Ihomme,* unde am învăţat să croiesc fel de fel de haine, să le cos, să le brodez, la nevoie să le cârpesc, să le repar şi să le scot petele; dar unde niciodată n-am aflat anume pentru uzul practic al cui sunt acele minunate şi deosebite vestminte; şi, necunoscând muşteriul, se-nţelege că n-am învăţat nici cum se ia măsură. Am învăţat croitoria fără a mă gândi o clipă că este o artă al cărei scop ar fi să îmbrace trupul cuiva.

Aşa, când am ajuns şi eu calfă şi am voit să lucrez pe seama mea, când mi-a venit şi mie un muşteriu, o idee, să-mi ceară o haină ca să se poată prezenta în lume, am pus mâna aiurit în grămada de vestminte, şi am trântit în capul blond şi buclat al unui copilaş de prinţesă o mantie largă de pelerin nespălat, în spinarea unui arlechin şui o largă purpură imperială, iar pe umerii mândri ai unui tânăr Cesar, o cazacă pestriţă de paiaţă cocoşată.

Şi le-am dat drumul în lume aşa, şi lumea, care judecă pe oameni după vestminte, cum spune înţeleptul Nasr-ed-din-Hogia,

a dat de pomană copilaşului prinţesii, s-a prosternat înaintea arlechinului, iar pe tânărul meu Cesar l-a fluierat şi huiduit!

Ce succes!. De ce?

Fiindcă un singur stil a fost uitat savantul meu curs francez să mă-nveţe, unul singur - stilul potrivit, tocmai acela care-mi trebuia, singurul care se poate numi stil.

Nu e decât unul.

Nu ştiu cine a zis odată în glumă că e foarte uşor să faci o statuă. Nu-ţi trebuie decât o stană de piatră; în sânul ei, tocmai în mijloc, stă închis un Apollo, ca un miez viu care aşteaptă să crape coaja lemnoasă. Ei! n-ai decât să o spargi tu şi să dai drumul captivului. Iei o daltă şi un ciocan, şi scobeşti la o parte, încet-încet, ţandără cu ţandără, învelitoarea de prisos, şi Apollo apare victorios şi strălucitor. Bagă numai bine de seamă să nu-ţi scape dalta şi să atingi miezul.

Acum poţi să scoţi pe Apollo păzind turmele şi luminând pe ciobanii primitivi ai Tesaliei, conducându-şi carul, învingând şarpele ori cântând pe lira cu şapte coarde după jertfirea cutezătorului satir; poţi să scoţi deci un Apollo simplu, maiestos, fulgerător sau sublim - asta e chestie de stil.

- Dar bine, zic eu, care am învăţat pe de rost cursul francez de retorică; eu ştiu în câte feluri poate să mi se arate fiul Latonei, stilurile toate le cunosc, decât numai un lucru nu ştiu: cum să-i fac statua.

- Dacă nu ştii, du-te de-nvaţă, îmi răspunde glumeţul meu, şi vei vedea (dacă vei fi fost chemat să poţi învăţa) că nu-ţi trebuie deloc să cunoşti toate stilurile; îţi trebuie să cunoşti numai un stil - stilul potrivit, care le încape pe toate spre a se putea potrivi, după nevoie, la orice intenţiune.

Aşa că aceea ce cursul francez îmi spunea că erau deosebite stiluri, nu erau decât variaţia de atribute ale unuia şi aceluiaşi stil, atribute cari trebuiesc ţinute în dulap închise, şi îmbrăcate numai la nevoie. Nenorocire aceluia ce va greşi haina; acela va

păţi ce am păţit eu când le-am dat drumul în lume prinţişorului, arlechinului şi Cezarului schimonosiţi.

.

Până să ne reîntoarcem la cercetarea stilului, câteva digresiuni fără disciplină cred că nu strică.

Noi ştim că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mişcările sufleteşti ale omului. Un spirit paradoxal ar putea îndrăzni să spună că sunt două lumi întregi, două universuri. O picătură de rouă limpede ce cade din înălţimile senine, în drumul ei către pământul din care a fost sorbită-n sus, reflectă din pereţi-i tot văzduhul larg. Ceea ce, de la pereţii acestei infime sfere reflectoare, este fără margini în afară, se adânceşte-n năuntrul ei, afundându-se iarăşi fără margini. Acolo, în strâmtul fund, ca şi afară-n larg, sunt iarăşi toţi sorii, toţi luceferii, toate stelele şi calea robilor. De la pereţii ei în afară, o nemărginită lume, - o altă nemărginită lume înăuntru; margine nu e în afară şi oriîncotro; asemenea în năuntru, d-a-ndăratele şi oriîncotro, margine nu e.

Aşa este şi sufletul omenesc, ca bobul de rouă: o infimă oglindă sferică cu conştiinţa absurdei adâncimi proprii - în afară-i şi-nainte-i, oriîncotro, infinitul mare; în năuntru şi d-a-ndăratele, infinitul mic. Între aceste două infinituri, între aceste două lumi, e o ciudată şi grozavă deosebire: pe când infinitul mare este ideal, deşi palpabil, infinitul mic este singurul real, deşi impalpabil. Căzând din înălţimi, oglinda de rouă, în drumul ei, schimbă perspectiva interioară după punctele liniei sale de cădere: asemenea şi sufletul nostru, în trecerea-i, schimbă în adâncimile sale lumea din năuntru după schimbările lumii din afară.

Câţi stropi de rouă între cer şi pământ, atâtea oglinzi mişcătoare şi atâtea ceruri; asemenea, câţi oameni, atâtea suflete şi tot atâtea lumi.

Şi iată dar de ce, mai mult decât tot universul cel mare ne interesează universul cel mic; fiindcă, cu cât cel dântâi se-nalţă şi se depărtează tot mai mult de noi, cu atât cel d-al doilea se adânceşte şi ne pătrunde; unul se-ntinde, celălalt se strânge; unul *este,* celălalt *suntem* - *estele* acela e o idee numai, acest *suntem* ni-i singura realitate posibilă.

Aşa, pentru înţelesul omului nu-i nimic mai important decât înţelesul omului, fiindcă, prin comunicarea înţelesului la înţeles, realitatea se potenţează. Infinitul palpabil, dar ideal, se adânceşte în oglinda sferică şi devine infinitul impal¬pabil, dar real. Dar oglindit acuma dintr-o oglindă într-alta? O a doua adâncire, o altă lume şi mai impalpabilă, dar cu atât mai reală. Să luăm două oglinzi sferice: soarele uriaş se strân¬ge în adâncimile uneia ca un punct; din cea dântâi, acest punct se adânceşte încă o dată în a doua, şi când a ajuns ca vârful acului de albină, atunci aruncă în focarul de reflexie cea mai intensă lumină şi căldură.

Toate aceste schimbări, toate aceste raporturi - între infinitul mare şi infinitul mic, şi apoi între acesta, devenit la rându-i mare, şi cel d-al treilea, care-l potenţează la rându-i - au totdeauna măsuri fatale din cari nu se iese. Fie oglinda imperfect sferică, neregulată, deformată, burduşită, oricum colorată, ea îşi va păstra ca atare un mod totdeuna acelaşi de oglindire - totdeauna va fi un echilibru, un chip constant de raporturi între *ce* şi *cum* se oglindeşte.

Dar unde ne ducem cu atâtea ciudate digresiuni fără disciplină? Ne depărtăm prea tare de obiectul vorbirii noastre, de stil... Din contra, iată că am ajuns tocmai la dânsul.

Precum stropul de rouă cade, cade mereu, căutând odihnă, asemenea, căutând odihnă, trece, mereu trece sufletul omului. Şi el e o oglindă sferică, vecinic în mişcare, rotindu-se pe axa ei şi mergând prin spaţiu ca şi corpurile cereşti. Schimbând mereu punctul de perspectivă, echilibrul nestabil şi un chip

constant de raport între *cum* şi *ce* oglindeşte îi sunt neapărate ca să poată oglindi.

Pentru aceasta, - pentru a putea păstra echilibrul, - trebuie atât în rotirea, cât şi în mersul său, să stăpânească ritmul pornirii iniţiale, ale cărui faze de accelerare sau domolire, de odihnă sau de precipitare să se facă gradat şi oblu, iar nu smucit şi zdruncinat, pentru ca să nu ne strice oglinda fără a-şi putea îndeplini menirea. Numai aşa poate comunica, la rându-i, limpede imaginile ce le primeşte din afară unei alte oglinzi similare, cu care în treacăt se-ntâlneşte în această scurtă plimbare prin lumina vieţii.

Ritmul - iată esenţa stilului.

*

Mişcările lumii imprimă şi sufletului nostru mişcări cores¬punzătoare, şi, între aceste două serii de mişcări, raporturile trebuiesc să fie de un chip totdeuna constant; fără de acesta, echilibrul nestabil, de care am vorbit, nu s-ar putea mânţine, iar înţelesul nostru, prin urmare, ar deveni imposibil.

Când ne aflăm în faţa unei lucrări de artă, fenomenul mişcării noastre sufleteşti se îndoieşte. Sufletul nostru este solicitat la o îndoită legănare şi, deci, cu atât mai necesar devine echilibrul nestabil, cu atât păstrarea chipului constant de raporturi mai indispensabilă.

Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează, fără un moment de repaos, un preludiu haotic fără soluţiune. Toate tonurile majore şi minore, toate modulările posibile şi imposibile, cari n-au secret pentru dânsul, le perindează pe simţitoarele clape, şi toate după nişte fatale legi, pe cari el nu le poate călca niciodată dacă nu voieşte să spargă minunatul instrument. În acel preludiu el îşi cântă sieşi, se-nţelege şi se place pe sineşi.

Dar iată că un mititel gnom se furişează sub coatele maestrului. Printre degetele titanului, cari toate joacă de colo până colo pe complexa claviatură, mititelul îşi vâră şi el mânile: nemereşte deschizăturile şi, atingând şi el cu dibăcie clapele, fără să supere câtuşi de puţin, în fuga jocului, degetele marelui maestru, suprapune seriei de acorduri ale preludiului haotic o melodie care, fiindcă e rezultanta acestuia, se potriveşte cu acesta, e realizarea lui posibilă şi raţională.

Ce cuminte, ce dibaci, ce înzestrat şi meşter mai ales trebuie să fie gnomul pentru ca să poată face fără greş un minunat *tour de force*!

Ei! sufletul meu e orga misterioasă; titanul, care preludează fără un moment de repaos până ce orga pierde puterea de a mai scoate măcar o notă, este lumea; iar gnomul eşti tu, tu, poetul, tu, artistul.

Ia seama bine, gnomule! Ia seama bine la tonul precis, la înţelesul adânc, la ritmul susţinut al preludiului titanic, şi improvizează-ţi în consecinţă melodia clară. Mai ales, fereşte-te nu cumva să atingi degetele foarte simţitoare ale maestrului tău acompaniator, care, necăjit că i-ai deranjat lucrarea proprie, s-ar răzbuna pe tine, făcându-ţi cântarea ta, printr-un magistral acord ţinut, monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Te povăţuiesc, dacă eşti ageamiu, nu-ţi încurca mâinile pe o claviatură aşa de sensibilă, printre degetele unui aşa de statornic şi absolut maestru.

Când din sufletul meu, care e legănat vecinic de mişcarea lumii, tu, poet sau artist, voieşti să scoţi un acord nou, nu trebuie să uiţi că eu nu te pot asculta, te arunc departe sau fug departe de tine dacă te-ncerci la ce nu poţi bine, dacă mă sileşti să-mi stric echilibrul nestabil şi astfel să-mi poticnesc înţelesul.

Care va să zică, gnomule, dacă asta ţi-este datul tău; dacă tu, improvizatorul, eşti legat de acompaniatorul cel mare, cu care sufletul meu are legături înainte de sosirea ta sub coatele

lui, atunci improvizaţia ta melodică este în esenţa ei roaba acompaniamentului. Numai inventivitatea melodică este a ta; liber eşti să-ţi alegi tonul, acordul şi momentul când să intri şi tu cu mânile tale pe claviatură; liber eşti să construieşti, pe seria eternă de acorduri ale preludiului, infinite jocuri, după generozitatea şi temperamentul fantaziei tale; toate însă trebuiesc să nu iasă din ritmul lui. Aminteri, fie cât de torturată ca structură, cât de variată ca forme, cât de bogată ca întorsături, cântarea ta va fi monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Când, în valurile de acorduri pe un ton, lente şi solemne, ale preludiului, tu vei nemeri alt ton şi vei precipita mersul melodiei tale; sau când, pe o cascadă precipitată a lui, vei voi să te opreşti ca să faci o fioritură *ad libitum,* vei fi un gnom prost, care nu poate fi ascultat decât în bătaie de joc, şi care merită luat de ceafă şi aruncat cu dispreţ departe pentru îndrăzneala şi prostia lui, - fiindcă a avut neomenia să intervie cu un *charivari* în sublimul preludiu.

Acea dibăcie de a-ţi strecura cu o potrivită mişcare, în mersul preludiului etern, potrivita ta invenţie melodică de câteva tacte, acea virtuozitate este aceea ce numim stilul.

.

Un autor ne povesteşte istoria a doi prieteni, fraţi de cruce, cari se ceartă, se duşmănesc, se bat şi se omoară pentru - o femeie, se-nţelege.

E o veche poveste; nu face nimica însă: daca povestitorul va fi un artist, o vom asculta încă o dată cu plăcere, precum ascultăm totdeuna un cântec din copilărie, numai să fie bine executat - lucrurile frumoase nu se-nvechesc niciodată.

Să vedem.

Artisul ne arată mai întâi ce legături strânse erau, încă din şcoala primară, între cei doi prieteni, Petru şi Paul; cum niciodată nu s-a dezminţit devotamentul şi stima unuia

pentru altul; cum unul a scăpat de la moarte pe altul cu primejdia vieţii sale proprii şcl... Dar iată că Petru, care iubeşte foarte gelos pe o femeie, Tincuţa, începe a avea bănuieli în privinţa lui Paul.

Femeia e o femeie ca toate femeile cuminţi: ea nu e nebună să lupte a risipi bănuielile lui; ba, prin zâmbete cu două înţelesuri, prin protestaţii intenţionat stângace, prin lacrime ostentativ picurate, hrăneşte sistematic acele bănuieli. Femeia îşi cunoaşte bine arta: un bărbat, cu cât teme şi bănuieşte, cu atât e mai uşor de stăpânit. Ea ştie că un prietin bun al bărbatului care o iubeşte este totdeuna o mare primejdie pentru imperiul ei: o ruptură între cei doi prieteni, îndepărtarea importunului, este un triumf neapărat pentru politica femeii, politică de pacinică şi neturburată stăpânire. Pentru a ajunge la acest triumf, femeia are un arsenal întreg de arme; le poate rupe fără succes pe toate, afară de una, una supremă, dar absolut sigură.

Tincuţa începe să vorbească cu Petru numai şi numai de Paul: Paul în sus, Paul în jos; Paul e drăguţ, glumeţ, spiritual, nostim, *charmant.* Petre cam începe să ţâfnească. Dar iată, intră Paul: Tincuţa nu poate stăpâni un strigăt şi o mişcare de mulţumire. Cu toate că Paul e foarte grăbit, ea nu-i dă voie să plece: trebuie neapărat să dejuneze cu ei. La dejun, Petru ceartă slugile, cât p-aci să dea cu farfuria-n cap jupânesei, pe când Tincuţa şi Paul râd şi povestesc fel de fel de nimicuri. Seara, la masă, ea regretă că nu l-a poftit şi pe Paul. N-are poftă de mâncare şi stă pe gânduri, cu privirile pierdute; bate toba repede cu degetele pe masă; oftează; se scoală; e nervoasă; plânge tam-nisam fără să poată spune de ce. Apoi se culcă şi adoarme sughiţând. În fine, un cortej întreg de simptome alarmante. Peste noapte, se zvârcoleşte sub opresiunea unui vis urât; geme, dă un ţipăt, şi Petru aude clar, printre dinţii ei care scrâşnesc, un nume!... Grozav!... „Ah! Paul!"

Soarta lui Paul e hotărâtă acuma. Petru a mai avut cu amicul său oarecari mici împunsături; de astă dată, ruptura trebuie făcută cu toată pompa. Se-ntâlnesc. Petru, foarte-ncruntat, îl invită, ca după vechiul lor obicei, să bea o bere împreună într-un colţ discret, pentru că are „să-i spună ceva". Acuzări categorice şi violente de o parte. protestări de nevinovăţie de alta; şi, vorba înfierbântându-se:

„— Mişelule! Trădătorule!... pentru femeia mea...

- Neghiobule! pentru o..."

Atunci Petru se scoală drept în picioare, ia halba-n mână, o ridică dasupra frunţii vechiului său prietin şi. Câteva punte.

Şi?... şi?... zic eu în culmea neliniştii.

„Trebuie să spunem (urmează autorul) că Petru era una din acele naturi pasionate cari poartă în adâncul sufletului lor mai multe motive de turburare decât le poate da lumea de afară: ele sunt ca marea. Priviţi-o sub cerul senin, sub pâcla apăsătoare a ecuatorului, când nici o suflare cât de uşoară nu adie dasupră-i, priviţi-o cum începe-a fierbe; clocoteşte, se umflă, se ridică uriaşă; se zbate, se smacină, tot mai tare şi mai tare, tot mai iute şi mai iute, vasta anarhie a talazurilor peste talazuri! Am omorât zeii! e mort Neptun! n-are cine să le mai înţeleagă cu o singură-ncruntare, cu un singur semn. Uitaţi-vă ce zbucium satanic din chiar senin! Ascultaţi mugetul acesta zguduitor de ceruri! Corăbier, nu-ţi pierde vremea, atât de preţioasă pentru mântuirea sufletului tău! lasă sforile velelor şi închină-te: adâncul te cheamă nerăbdător! Uraganul năprasnic e în culme! Cine? cine l-a pornit cu aşa grozave porunci? Marea însăşi. Ea se chinuie din propriul şi profundul ei neastâmpăr. Iată sufletul omului pasionat."

— Ce frumos stil! ce minunat! zici d-ta. Iată un model de stil pompos, grandios, sublim.

— Mărturisesc, răspund eu, că n-am prea citit de mult un curs de retorică. Poate că în retorica d-tale oficială aşa lucru să se numească stil sublim; să-mi dai însă voie să-l numesc, cu tot respectul pentru d-ta.

— Cum?

— Stilul prost.

— Ce? Dar ăsta e stilul tutulor poeţilor celebri, ca Victor Hugo, Schiller, Lamartine, Bolintineanu...

— Poate şi al lui sfântul Ion Gură-de-Aur, tot cum zic eu rămâne.

— Dar de ce? nu-nţeleg.

— Tocmai fiindcă nu-nţelegi. Dumneata ai uitat se vede că, pe câtă vreme noi am privit împreună panorama mirifică a mării numai de hatârul unei uzate şi banale comparaţiuni, ai uitat că, departe de acel impunător spectacol, într-un colţ discret de berărie, amicul nostru Petru stă cu halba ridicată dasupra frunţii închipuitului său rival. Dumneata nu bagi de seamă, pentru că eşti distras, că cei doi vechi prieteni sunt osândiţi să mai stea mult în aceeaşi atitudine, ca grupul lui Canova, Teseu răpunând pe Minotaur, fiindcă autorul mai are încă vreo treizeci de pagini de digresiuni, cari se numesc, în critica modernă, *analiză psihologică.*

— Dar atunci, vrei să reduci novela la proporţiile unui simplu fapt divers de ziar, şi romanul la forma strictă a unui raport de agent poliţienesc.

— Ba nicidecum; dar plimbă-mă pe mare la vreme şi cu socoteală. Toate priveliştile mării şi toată banala d-tale in¬geniozitate de a-mi compara chinul sufletului omenesc cu al talazurilor îţi sunt gratuite, şi mie chiar nule. Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul. Mă smulgi de lângă el printr-un marafet uzat; îmi opreşti brutal o mişcare pornită; mă plimbi pe la ecuator, pornind artificial o altă mişcare, de un ritm disparat, şi, pe când eu port grije de soarta

lui Paul, înghesuit într-un colţ strâmt, d-ta cauţi a mă face să plâng soarta unui corăbier pierdut în pustiul talazurilor. Dar ce sunt eu? Ce e capul meu, să te joci cu el ca un copil cu o minge, pe care o bate fără socoteală de toţi pereţii, lovind-o când cu mâna, când cu piciorul? Auzi d-ta! pentru ca să-ţi numesc sublim stilul, d-ta să-ncerci a mă face să iau o halbă drept sabia lui Damocles, şi o berărie, drept Labirintul, să confund pe Petru cu Teseu şi pe Paul cu Minotaurul!

Ei, nu! stilul care vrea să mă prostească astfel nu-l pot numi sublim; îl numesc altfel.

*

Ţi-aduci aminte, cititorule, de frumoasa poveste bătrână? Un socru avea doi gineri, unul cărămidar şi altul zarzavagiu. Fetele moşneagului se rugau la Dumnezeu — una, să plouă dindestul, ca să la crească mari zarzavaturile, alta, să fie secetă, ca să li se zbicească mai degrabă cărămizile. „Două sunteţi într-o casă, a zis bătrânul, şi nu vă mai poate Dumnezeu împăca!" Aşa e lumea noastră, ca fetele acelea, peste putinţă de împăcat, pentru că are deodată nevoi diametral opuse: câştigul şi mulţumirea unuia este paguba şi contrariarea altuia.

Iată minunata invenţie a tiparului.

Ce n-ar putea spune un retor, un poet despre binefacerile descoperirii lui Gutenberg? Dar ea a dat umanităţii oarbe lumina ochilor! dar ea a rupt lanţurile sclaviei! ea a ridicat din uitarea şi părăsirea seculară seminţii ce păreau blestemate la vecinic întuneric şi nenoroc, chemându-le la dignitatea vieţii istorice! ea a îmblânzit fiarele pustiilor! ea a consfinţit Libertatea, Egalitatea şi Fraternitatea! ea a întronat şi apără drepturile sfinte ale omenirii şi ale omului! Mă rog, ce n-a făcut?

Dar eu nu sunt nici retor, nici poet, ca să m-aprinz aşa, din chiar senin, de entuziasm pentru invenţia tiparului, şi spun d-a dreptul, fără nevoie de punte de exclamaţie, că ea a fost un mare

noroc pe de o parte, dar pe de alta şi o mare pagubă. Acestei invenţii, e adevărat, îi datorim o însemnată parte a progresului material, prin dezvoltarea ştiinţei, prin împrăştiarea multiplă şi repede a cunoştinţelor pozitive; dar tot aşa de adevărat este că pe calea artei literelor, invenţia tiparului nu numai că n-a făcut vreun mare bine, dar a făcut chiar serioasă stricăciune. Iată cele două fete aşa de greu de împăcat ale moşneagului: a plouat din belşug — castraveţii uneia au crescut mari şi frumoşi, dar s-au fleşcăit cărămizile celeilalte.

Invenţia tiparului a dat naştere unei colosale erori, anume: a făcut pe oameni să crează că literatura este o lucrare de utilitate pipăită, că arta literelor este o necesitate imediată pentru societatea umană, că este menită să aducă foloase imediate, practice şi pozitive.

Aşa, s-a confundat cântecul fără folos cu o reţetă de leac sigur, s-a confundat floarea inutilă cu rodul util. Toată lumea s-a pus cu furie pe cultura florilor; n-a rămas palmac de pământ neînflorit, şi turma omenească, dând năvală în vasta livede, s-a apucat să pască cu nesaţiu la flori — flori, flori şi iar flori.

Aşa, nu se mai ştie astăzi deosebi floare de floare; toate sunt bune de păscut: laptele-cucului, ca şi rara floare a alunului, trandafirul de Şiras, ca şi floarea scaietului de pe marginea drumului. Şi nu e gură care, rumegându-şi ce a păscut, să nu aibă mica sa exclamaţie de mulţumire ori de dezaprobare, în orice caz de afirmare a competenţii, sensibilităţii şi autorităţii gustului său personal. Asta-i bună! excelentă! îmi place! asta n-o înţeleg! asta nu are gustul destul de picant! Asta trebuia mai coaptă! asta e veştedă! asta e numai pârguită!

Şi asta se cheamă vastitatea literaturii moderne şi populari - zarea artei literelor; toţi o cultivă, toţi o pasc, toţi o rumegă.

Aşa, s-au născut stilurile infinite, şi şcolile, şi autorităţile, şi curentele, şi modele, şi reputaţiile. Aşa, precum se zicea odinioară că, pe faţa pământului, nu e o clipă fără o moarte şi

fără o naştere, putem zice astăzi că nu e o clipă fără născutul a două flori şi păscutul a trei.

Din vârful munţilor şi până-n fundul văilor, sfârâie roatele tipografiilor fără minută de odihnă, vărsând căi de flori pentru turma rumegătoare, şi tot nu-i pot birui teribila poftă de mâncare, cu atât mai nepotolită cu cât procesul digestiunii este mai zadarnic şi mai fără folos de hrană: o simplă iritare de funcţiuni fiziologice fără urmă de câştig pentru organism — sacâz morfolit şi murdărit degeaba în bale.

De aci, rezultă apoi că florile rare, cari trebuiau să înfrumuseţeze livedea, se pierd înăbuşite în belşugul vast al buruienilor, cari trebuiau plivite şi distruse. De aci, rezultă că atunci când vrei o floare, de la care, ca om cuminte, ceri ce poate să-ţi dea floarea, frumuseţe şi miros, iar nu gust şi hrană, trebuie să te-ntorci la câteva glastre vechi de-acasă: în livede e foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să găseşti ce-ţi trebuie.

„Coetera desiderantur", astea sunt cuvintele cari ţin loc de *„sfârşit"* după ultima frază neisprăvită a operei clasice, ce ne-a rămas, din nenorocire, trunchiată. *Coetera desiderantur!* precum se doresc braţele pierdute ale Venerii, precum se doreşte restul grupului. Unde e tânărul şi uşuratecul Paris? unde e nobilul braţ care primea mărul? unde o fi *coetera* acelea, magistrala încheiare a lui Tacit?

— A! vezi? tiparul! Daca ar fi fost tiparul, îmi zice cineva, nu ai mai dori-o, pentru că ai avea-o.

— Ba nu, răspunz eu; deloc.

Fără tipar, am avut-o, o am măcar până la *coetera desiderantur,* şi mă mulţumesc cu atâta, cu tot regretul pentru cele pierdute. Dar dacă era tiparul, o pierdeam toată: floarea se pierdea, cufundată pentru vecie în vastul noian al buruienilor. N-am încredere în judecata mea până într-atâta, şi cu atât mai puţin în a altora, încât să crez că, dintr-un ocean imens de

buruieni, mi-ar putea denunța o floare nobilă înecată în umbra deasă.

Așa, încă o dată, rezultatele tiparului pe calea practică și utilă sunt incontestabil fericite; pe calea frumoaselor litere, însă, ele sunt nenorocite: pe calea dântâi ne ajută să găsim la sigur; pe cea d-a doua ne face desigur să pierdem.

.

Dar ce are a face invenția tiparului cu cestiunile estetice? Are mult a face, și despre aceasta s-ar putea scrie mai multe de câte pot încăpea într-un cadru strâmt ca al notițelor de față.

Oricât ar fi cineva de înaintat în vederile politice, oricât ar crede că, numai din ridicarea necontenită a nivelului intelectual și moral al unei societăți, și numai din treptata egalizare a condițiilor de trai al indivizilor, poate rezulta ordinea ideală a statului și culmea de înflorire a speței umane, — trebuie să recunoască un lucru, că niciodată nu se vor egaliza puterile și virtuțile particulare ale indivizilor. În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferențe de închipuire, de judecată și de gust de la individ la individ.

Cel mai extrem utopist nu și-ar putea, credem, închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, o lume în care toți indivizii să fie egal de talentați sau lipsiți de talent, egal de inteligenți sau egal de proști. Mai înțeleg să nu creadă cineva că la un moment dat domnul Voltaire poate fi mai de spirit decât toată lumea; oricine, care se simte singur zicând *noi* decât zicând *eu,* are dreptul să se mândrească de concursul anonim ce el îl dă lumii ca să o facă mai de spirit decât celebrul bărbat. Dar ceea ce n-ar fi de înțeles ar fi să-și închipuie cineva o vreme când, în toată lumea, fiecare să aibă tot atâta spirit ca domnul Voltaire.

Așa, fiind, talentele, mai mult sau mai puțin numeroase la un moment dat, vor fi în lumea aceasta vecinic niște excepțiuni;

asemenea, şi cei ce le vor înţelege acele talente vor fi iarăşi nişte excepţiuni mai mult sau mai puţin frecuente; totdeuna, însă, imensa majoritate a lumii va fi compusă din oameni normali, cari nu văd cu gândul decât până în vârful nasului, şi văd cât le trebuie. Generaţii după generaţii de imense majorităţi se vor strecura fără să lase în urma lor ceva deosebit una pentru gândirea alteia; cu păstrarea patrimoniului de gândire şi cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinaţi totdeuna numai câţiva, un foarte restrâns număr: aceia vor însemna cultura şi progresul lumii întregi, aceia vor putea să dea un înţeles altul continuităţii speciei umane decât al continuităţii altor speţe animale.

Şi pentru acestea, ei trebuiesc, în afară de tot ce e variabil, local şi trecător, să penetreze în lumea aceasta, adică în raportul dintre ea şi om, ceea ce este constant, general şi vecinic.

Trebuie să înţeleagă dar orişicine ce grea e sarcina acestor puţini, — sarcina artiştilor şi gânditorilor, — şi cum trebuie ea să se îngreuneze cu cât mai multe generaţiuni se succed, pentru că, cu cât mai târziu e venit artistul sau gânditorul în lume, cu atât îi trebuie mai multă originalitate şi mai mare putere de concepţie pentru a covârşi capitalul din ce în ce sporit de gândire umană, şi pentru a găsi forma nouă.

Ce se-ntâmplă de când cu tiparul?

Frumoasa sarcină a gânditorului sau artistului găseşte mijlocul de răspândire şi de păstrare sigur în această minunată invenţie, e prea adevărat; dar de aci a rezultat zadarnica şi pernicioasa închipuire că orişicine, numai buna-voinţă să nu-i lipsească, se poate înscrie voluntar în rândurile nobilei falange, din momentul ce arma s-a găsit. Orice cap sec, orice minte săracă, şi, ce e asemenea rău, orice om cu bun-simţ sau exem¬plar de duzină a renunţat la onorabila stare de simplu fiu şi apoi de tată de familie, pentru a juca un rol distins în umanitate. Toţi fiii şi taţii din milioanele de duzine au înţeles pe semenul

lor mai bine decât pe un altul, şi astfel s-au ridicat de jos legioanele de moralişti generoşi, poeţii şi criticii umanitari şi şarlatanii ideologi, mistici, simbolişti, naturalişti şi profeţii sociologi etc., cari au înecat în valurile lor zgomotoase glasul a doi-trei inşi aleşi de sus, aiurind mintea lumii întregi, ce nu s-a prea arătat de astă dată să aibă mai mult spirit decât domnul Voltaire.

Şi n-are a face invenţia tiparului cu arta literelor?

Dar pe toate foile de papirus şi pe toate fâşiile de pergament nu s-a făcut atâta artă în două civilizaţii antice întregi câtă se face într-un an numai pe hârtia de la Letea!

*

Şi acum să ne întoarcem iar la talent.

Cea mai mare supărare ce un om poate face altuia e să-i tăgăduiască talentul de care acesta se crede, pe nedrept, înzestrat. Niciodată cu lauda şi cu stima nu vei ajunge să mulţumeşti pe un om lipsit de talent atâta cât îl poţi mâhni cu tăgăduirea sau nesocotirea talentului pe care nu-l are. Un poet închipuit nu se va măguli atâta de aplauzele unanime ale cunoscătorilor pe cât se va irita de critica sau indiferenţa unui singur amator.

E ciudat. Omului înzestrat cu adevărat talent îi este absolut indiferentă judecata altuia despre operele sale; el are atâta încredere în puterea lui de expresie, încât, şi când se aude lăudat, şi când se aude criticat, în faţa şi a aplauzelor, şi a bârfirilor, şi a indiferenţii, el îşi râde în barbă, sigur fiind că foarte rar îl poate pricepe cineva mai bine şi-l poate apreţia mai exact decât se pricepe şi se apreciază el însuşi. Din această siguranţă rezultă nealterarea personalităţii adevăratului artist, cu toate stăruitoarele păreri multiple şi varii ale criticei şi ale amatorilor; din această neclintită încredere în sine rezultă neîncovoiarea lui la vreuna din mode, particularitatea susţinută

a stilului, disprețul pentru gustul contimporanilor și, prin urmare, pentru o *manieră* simpatică acestora - manieră care i-ar garanta un succes facil - și disprețul pentru orice imitație a vreunui model anterior sau contimporan. În fine, pentru adevăratul artist, opinia publică nu există mai mult și nu-i poate inspira mai multă considerație decât animalele fabuloase.

Rareori, foarte rare, adevăratul artist va asculta cu oarecare încredere părerea cuiva în privința-i. Acea părere trebuie să fie îndelung încercată de el până să capete autoritate. De aceea, îmi pare atât de ridicul amatorul care tam-nisam își dă artistului părerea sa asupra cutărui sau cutărei lucrări a acestuia - fie că-i găsește cusururi, fie, mai ales, că o admiră.

Dar ia să vedem pe omul care-și închipuie a avea un talent pe care nu-l are. Pentru el opinia publică e suverană. El, după ce dă la lumină o producere, umblă zi și noapte să strângă sufrajele amatorilor cari, toate, pentru el sunt valabile; cele cari-l aplaudă îl încântă; cele cari-l condamnă îl amărăsc. El discută bucuros cu oricine despre producția propriului său talent, și, atribuind lipsa de admirație numai și numai nepătrunderii, e gata totdeuna să facă amănunțite explicațiuni asupra operii sale. Părerile altora despre talentul său sunt o hrană de care el nu se poate sătura oricât s-ar îndopa; așa, dacă nu-l admiri, măcar batjocorește-l; dacă nu-l aplauzi, măcar fluieră-l; dă-ți însă numaidecât o părere. Consideră-l orișicum, numai consideră-l: el n-are încredere în sine, și astfel, sufletul lui, care mereu șovăie, are nevoie de o proptea, fie aceea într-o parte sau în alta.

După părerile pe cari le adună de prin toate răspântiile, el își modifică judecata despre propriile lui produceri; după curentele opiniei publice, își face o programă; după succesele obținute de alții, își croiește o manieră ce i se pare sigură. Și astfel, deși sunt atâta de rare-n lume talentele originale, avem atâția artiști! Pentru aceea, toate fenomenele, atât cosmice, cât

şi sufleteşti, cărora le-a fost dat un curs valabil de către un talent oarecare, ajung foarte curând demonetizate prin năvălirea valurilor de falsificări.

Aşa s-a întâmplat cu frumoasa antiteză a „trandafirului cu spinul"; aşa a ajuns dezgustătoare tânăra „Primăvară" şi nesărate dulcile zile ale lui mai; aşa, luna, mai întâi, din luminoasă ce era, a ajuns întunecoasă ca „un glob de aur", pentru ca, mai apoi, „stăpână a mării", să fie cu desăvârşire compromisă.

Tot aşa şi cu libertatea, cu patria, cu amorul, cu pesimismul şcl... stilul omului de talent a fost considerat de mulţimea secăturilor numai în partea lui externă. Acestei părţi externe fac ele greşeala să-i atribuie succesul talentului, şi acestei greşeli datorim potopul producerilor de manieră în arte şi-n litere.

.

Ii prinde sau *nu-l prinde* - iată două expresiuni populare româneşti foarte ciudate, în cari încape tot înţelesul frumosului: în ele se cuprinde tot ce poate cineva spune asupra artei, asupra talentului şi stilului.

Vedem într-un teatru de stat un actor vechi şi experimentat, cu o reputaţie consacrată de întreaga opinie publică, jucând un rol important. Tot ce se cheamă aparat teatral e întrebuinţat cu o perfectă pricepere şi dibăcie după regula strictă a şcoalei - costum, plastică, declamaţie. Omul îşi pune toată bunăvoinţa, se repede, se-nţepeneşte maiestos, ţipă, sforăie, ori sare, ţopăie, face toate contorsiunile şi strâmbăturile, după cum rolul e tragic sau comic - în zadar, ne lasă reci; pentru ce? - pentru că nu-l prinde.

Pe câtă vreme, colo, în circul ambulant, tăbărât pentru câteva zile în mijlocul bâlciului, vedeţi pe acest nenorocit clown, cu făina groasă lipită pe sudoarea feţii, cu atât mai zdrenţeros şi mai murdar, cu cât prin acoperişul sfâşiat al

circului inundă de toate părţile lumina soarelui. Domnişoara, prima şi ultima călăreaţă de forţă a companiei, dă târcoale în arenă pe veteranul ei armăsar alb, care numără atâtea succese. Clownul îi face o curte stăruitoare, urmărind-o în toate mişcă¬rile. La un moment, curtizanul găseşte prilej s-o ciupească de braţul ei foarte roşcat, care n-ar fi pierdut mult din admiraţia publică dacă era îmbrăcat. Atunci mândra călăreaţă îi trage un bobârnac în nas, care pocneşte ca un pistol; apoi numaidecât dă o biciuşcă bătrânului armăsar, şi dispare în galop. Îndrăz¬neţul pedepsit a căzut, şi clasica băşică a făcut ecoul nasului; înamoratul se ridică şi pleacă orbit, ţinându-se de amândouă părţile lovite, plângând şi strâmbându-se într-un chip oribil. Râsul publicului e irezistibil: l-a prins.

Aşa e în toate artele, dar absolut în toate.

Iată pe bulevard o statuă enormă. Marmora e de preţ şi figura pe care ne-o înfăţişează este a unui bărbat ilustru. Este o operă foarte scumpă a unui artist de mare reputaţie. Ilustrul răposat e înfăţişat în postura unui orator care salută cu modestie publicul, pe când acesta, entuziast, îi încoronează un discurs superb cu aplauze unanime şi prelungite. E o operă de execuţie, cum ar zice amicul meu Gion, *impecabilissimă*. Asemănarea cu răposatul este izbitoare, deşi, se-nţelege, tipul e idealizat; în fine, o operă fără cusur. Toate bune: şi postură, şi asemănare, şi idealizare, şi orice pofteşti; dar - nu-l prinde pe răposatul deloc.

Iată însă că găsesc în grădina marelui om, la Moşi, cu cinci bani, un popă de turtă dulce. Minunatul părinte! e aşa de cuvios - cu barba şi sprâncenile lui albe de zahăr, - cu ochii lui, două cofeturi albastre de colivă, îndreptaţi în sus, către cer, ca şi cum ar invoca iertare pentru păcatele oamenilor răi şi zavistnici, - cu dreapta ridicată, gata a blagoslovi ca un mucenic pe cel care are să-l mănânce! E de turtă dulce părintele, nu de marmoră;

e ieftin de tot, şi de o execuţie *pecabilissimă;* dar n-ai ce-i face - îl prinde.

Pe o pânză de respectabile dimensiuni, vedem o intrare triumfală a unui strălucit împărat - oameni de arme, burgheji, popor, figuri alegorice etc., o splendidă punere-n scenă. E o compoziţie magistrală şi savantă. De la vârful pintenilor până la vârful penelor, totul e studiat cu scumpătate; nici o aluniţă istorică nu lipseşte de pe vreo figură, fie chiar alegorică, şi toate chipurile acelei multiple lumi sunt penetrate de solemnitatea circumstanţei. Ceva mai mult: minunata pânză poartă iscălitura unui artist pe care opinia publică l-a consacrat - Makart... Toate bune, dar numai de un lucru e păcat: de la impunătorul împărat ţeapăn pe calul lui tot aşa de ţeapăn şi până la cel din urmă dobitoc din mulţime - pe nici unul nu-l prinde.

Pe câtă vreme ia să vedem acest alt triumf. Iată un căţel, un *Dackl,* care a căpătat premiul întâi la concursul primei internaţionale expoziţiuni canine, şi care, încărcat de coroane, trece printre toţi concurenţii de speţa lui cu o legitimă mân¬drie suverană *(Fliegende Blätter,* no. 2.646, pag. 148). Toţi îl privesc cu deosebite sentimente, de la invidia cea mai vânătă până la cea mai sinceră admiraţie, pe când el, abia plecându-şi ochii, aproape închişi de fumul gloriei, înaintează încet şi măreţ. Iată un triumf... Sunt nişte câini, e adevărat; e un desen pe o pagină mică, semnată de un caricaturist obscur, A. Roeseler - dar pe toţi îi prinde.

Aşa e şi-n arhitectură, aşa şi în muzică. Înşiră cât pofteşti colonade după colonade; aşează-le dasupra domuri şi domuleţe; îngrămădeşte pretutindeni decoraţii; întrebuinţează zece contrabase, opt tromboane, patru tobe mari şi patru sute de voci - degeaba, dacă nu te prinde.

Aşa e şi-n literatură. Toarnă sute de mii de versuri ori de rânduri de proză; cântă toate stelele, luna, soarele, patimile, nimicnicia, eternitatea - degeaba, dacă nu te prinde.

Aşa e şi-n filosofie şi-n critică. Clădeşte cele mai trans-ce[n]dentale, cele mai profunde şi mai nalte tractate, cu tot aparatul posibil de erudiţiune; combină cele mai ingenioase teorii despre artă, artă pentru artă, cu tendenţă, cu teză, cu sau fără mai ştiu eu ce - degeaba, dacă nu te prinde.

Tot aşa şi în teatru. Poţi pune să declame pe toţi eroii generoşi, toţi martirii extatici, toţi intriganţii mizerabili, toate femeile sublime ori infame, toate închipuitele împrejurări ce pot rezulta din ciocnirea patimilor şi caracterelor omeneşti, - degeaba: dacă nu te prinde, *nu te prinde.*

*

Rezumând cele de mai sus, zic: condiţia esenţială a operei de artă este insuflarea pe care nu i-o poate da decât talentul. Fie de orice şcoală, de orice gen, de orice dimensiune şi proporţie, aibă tendenţă sau nu, urmărească sau nu vreo teză - dacă e insuflată de un talent, opera va fi şi va trăi, puţin importă cât: o clipă, un veac, ori mai multe. Oricât va fi trăit, daca a trăit e destul. Între a nu fi şi a fi, e o nemărginire, faţă cu care deosebirile de durată a fiinţelor sunt reduse la nimic.

POLITICĂ ŞI CULTURĂ

Principiul naţionalităţilor este o inovaţie politică a veacului nostru, pe care noi, popoarele mici, nu o putem aplauda cu prisos. Acestei inovaţiuni, inspirate de cea mai înaltă echitate din partea statelor mari, se datoreşte existenţa statelor mici deja independente. Astfel, fizionomia unei importante regiuni a continentului s-a schimbat într-o jumătate de secul ca prin minune. Părinţii noştri ne spun prăpăstii de necrezut despre starea vieţii publice în tinereţea lor, parcă ne-ar povesti lucruri de acum cinci sute de ani; oameni încă tineri îşi aduc

bine aminte de vremea copilăriei lor, când nu se pomenea de drumuri-de-fier şi când numai două-trei oraşe din ţară erau luminate în centru cu lumânări de seu şi cu opaiţe de păcură. Acum, în urmă, un împărat venerabil ne face onoarea unei vizite oficiale, şi nu-i vine să-şi crează ochilor când vede înfăţişarea strălucitoare a tânărului stat român; iar state mai bătrâne şi puternice nu-şi stăpânesc expresia unei făţişe invidii faţă cu succesele noastre.

Asta e bine; asta dovedeşte netăgăduit eficacitatea principiului naţionalităţilor pentru propagarea civilizaţiunii. Experienţa făcută cu tânăra Românie va fi desigur un îndemn pentru diplomaţia europeană să urmeze mai departe cu aplicarea acestui roditor principiu, şi întrucât priveşte pe celelalte mici naţionalităţi rămase încă fără stat particular.

Dar, ca toate principiile, şi acesta de care vorbim are un mic inconvenient, neglijabil fără-ndoială, însă destul de caracteristic pentru a merita să fie constatat. Constatarea aceasta ne va deslusi oarecum un fenomen ciudat în viaţa noastră publică, anume, lipsa aproape completă de producţiuni literare şi artistice de seamă.

În genere, statele au fost rezultatul necesar al societăţilor omeneşti. Societatea a fost rădăcina vie din care a ieşit ca un rod specific statul; ea a fost temelia pe care el s-a clădit potrivit. Societăţile s-au dezvoltat pe calea materială, morală şi intelectuală, după aptitudinile şi apucăturile lor de rasă, după condiţiile pământului lor şi după energia cu care au putut conserva şi apăra câştigurile lor de orice fel. Din mersul treptat al acestei dezvoltări au rezultat încet reformele politice, prefacerile relaţiilor între statul cu aşezăminte de formă fixată şi societatea mergând mereu înainte.

Între deosebitele aptitudini ale societăţilor, mai ales una este care ajută foarte mult la dezvoltarea statului, adică la întărirea şi prosperarea puterii publice - aptitudinea politică.

Cucerirea bunurilor naturale, perfecţionarea păstrării şi prefacerii acestora, înmulţirea schimbului lor prin cultivarea ştiinţelor şi artelor utile; apoi expresiunea monumentală a gândirilor, concepţiunilor şi simţirilor intime şi sociale prin cultivarea literelor, artelor frumoase şi filozofiei - cu un cuvânt, tot ce constituie patrimoniul civilizaţiei, ridicat la cea mai înaltă treaptă şi ajutat totodată de o vitejie tot aşa de clasică şi de uimitoare ca şi geniul ei, nu i-a fost de ajuns unei societăţi, poate cea mai strălucită între toate, pentru a-şi constitui, măcar în culmea înfloririi sale, un stat câtuşi de puţin durabil, necum covârşitor. Şi cât a fost de mare acea societate o vedem asta peste veacuri de la dispariţia ei, şi o vor vedea încă veacurile uimite şi dominate de spiritul ei fără seamăn, de concepţia ei magistrală, de operele ei cari-şi bat joc cu mândră linişte de puterea lui Cronos.

Se poate deci o societate măreaţă fără stat puternic; dar stat fără societate - mai greu. Într-o vreme, Alexandru Machedon, pornind din dreapta Adriaticei către răsărit şi înaintând ca un vârtej luminos, bate pe mintoşii greci, nimiceşte pe trufaşul Darie al perşilor, îngenunche la supunere pe marele Por-împărat de la Indii şi străbate triumfător Asia şi Africa, poruncind să se ridice de la Indus, pe drumu-i, şi până la templul lui Amon din intrarea pustiului Saharei, şaptezeci de cetăţi. Tot în aceeaşi vreme, de-a stânga Adriaticei, spre apus, mica republică a Romei începe a cuceri cu lupte îndărătnice peninsula italică.

De o parte, către răsărit, un om cu câţiva soţi, fără o societate, făcea în cincisprezece ani o împărăţie uriaşă; pe de altă parte, către apus, o societate întemeia încet-încet un stat. Praful nu s-a ales de împărăţia lui Alexandru în câţiva ani; iar mica republică a crescut mereu până ce a ajuns cea mai formidabilă şi mai durabilă împărăţie din câte au stătut şi poate vor mai sta vreodată pe pământ.

Noi, ceştia chemaţi grabnic la viaţa de stat prin instaurarea principiului naţionalităţilor, ne găsim astăzi, şi fireşte trebuie să fim mândri de aceasta, cam în situaţia lui Alexandru Machedon - am zis *cam,* fiindcă este o mică deosebire: pe câtă vreme vârtejul produs de acesta a fost extensiv, vârtejul nostru este intensiv; cum am zice, Alexandru a ameţit o lume ca trombele şi ciclonii călători, iar noi ne ameţim singuri ca dervişii învârtitori.

Fireşte. Statul tânăr, înfiinţat după împrejurări, are nevoie grabnică de o societate. Statul improvizat, în loc de a fi forma de echilibru al forţelor sociale la un moment dat, caută să fie fondul şi izvorul născător al acelor forţe. De unde statul ar trebui să fie rezultatul natural al societăţii, ne pomenim că societatea trebuie să fie produsul artificial al statului. Statul improvizat, simţind că păşeşte în gol, are nevoie numaidecât de un razim pe ce să-şi pună piciorul; îi trebuie neapărat o societate, pentru liniştea lui, pentru asigurarea faţă cu el însuşi că existenţa lui are o raţiune mai temeinică decât norocul, poate necredincios, al câtorva momente. Neavând, aşadar, pe cine să-i impună lui reforme, se gândeşte el mereu la dânsele; neavând o societate care să-i ceară ceva după nevoile ei, închipuieşte el nişte nevoi sociale cărora le decretează pe dibuite satisfacerea. El tot speră şi nu oboseşte a spera că va face să rezulte de la dânsul o societate.

Trebuie să mărturisim că statul acesta are aci o sarcină titanică, însă, deocamdată, nu chiar imposibilă. Cucerirea bunurilor naturale, perfecţionarea păstrării şi prefacerii acestora, multiplicarea schimbului, toate acestea cu stăruinţă, cu răbdare, cu autoritate brutală când nu merge altfel, se pot decreta şi înfiinţa. O imitare metodică a modelelor şi formulelor existente în lumea civilizată, cum am zice, o contrafacere mai mult sau mai puţin dibace a aparatului material, poate da

rezultate similare dacă nu egale, adesea destul de fericite. Cum am zis, sarcina statului pe terenul aşa-numitului progres material este titanică; dar comunicarea, astăzi aşa de comodă, cu civilizaţiunea societăţilor înfloritoare uşurează mult acea sarcină. Fabrici, mine, căi ferate, poduri, vapoare, baloane, armată, fortificaţii - se prea poate: modele sunt destule, formulele gata şi contrafacerea e totdauna sigură de aplauze. - Europa e un vast teatru cu o mai vastă clacă: ar fi prea simplu acel ce dă o sută de ace cu gămălie să nu aplaude pe cel de la care ia în schimb o baniţă de grâu. Fireşte că e mai minunat şi merită mai multă admiraţie acel ce înghite o sută de ace de gămălie fără nevoie decât acel ce de foame mănâncă o baniţă de pâne.

Unde însă sârguinţa statului de a înfiinţa în pripă o societate devine nu imposibilă, ci chiar de-a dreptul absurdă, este pe terenul moral şi intelectual. Statul poate decreta şi face să se execute încă trei poduri pe Dunăre, treizeci de vapoare pe mare, trei sute de mii de armată şi aşa mai departe; asta se poate; dar artă, literatură, filosofie!... Pentru aceste producţiuni ale spiritului omenesc trebuie - ceva mai mult decât un stat politic - o societate aşezată de pe vremuri.

O aşa societate, în urma prefacerilor politice din Europa în secolul acesta, nu o avem. La noi n-avem azi decât o strânsură de lume din ce în ce mai mare, mai împestriţată şi mai eterogenă. Această strânsură de năvală, care-şi schimbă fizionomia în fiece zi, care n-are nici o nevoie mai presus de cele individuale, care nu poate avea o tradiţie, şi, prin urmare, în nici o împrejurare unitate de gândire şi de simţire, este departe de a fi ceea ce se înţelege prin cuvintele „societate aşezată". Lumea aceasta se aseamănă cu un vast bâlci, în care totul e improvizat, totul trecător, nimic înfiinţat de-a binelea, nimic durabil. În bâlciuri se ridică barace şubrede, pentru timp foarte mărginit, nu monumente durabile, cari să mai rămână

şi să folosească şi altora decât acelor ce le-au ridicat. Artă, literatură, filozofie - astea sunt monumente pe cari nici nu poate, nici n-ar avea de ce, să le ridice o lume cum e cea de astăzi la noi.

*

Faptul că la noi statul este aproape totul şi societatea aproape nimica are o consecinţă foarte păgubitoare pentru cultivarea chiar întâmplătoare a artelor şi literelor.

E adevărat, după cum am spus, că, în loc de societatea aşezată şi-nchegată, n-avem decât o lume de strânsură, care îşi schimbă în fiece zi fizionomia, care nu poate avea porniri mai presus de cele strict utilitare, care nu poate avea tradiţie nici unitate de gândiri şi de simţiri.

Cu toate astea, această lume de strânsură mişună aci dasupra unui element etnic hotărât. Sub tot acest Babel, există o limbă românească, care-şi are geniul ei; sub toată această vultoare vecinic mişcătoare, există un popor statornic, care-şi are calităţile şi defectele lui specifice, bunul lui simţ, o istorie plină de suferinţe, nevoi, simţiri şi gândiri proprii.

De ce, din straturile acestui popor, nu s-ar putea ivi din când în când unele inteligenţe deosebite, cari să dea expresie monumentală acelor nevoi, simţiri şi gândiri proprii? De ce, chiar din lumea de strânsură de aşa diverse provenienţe, care mişună dasupra poporului, nu s-ar găsi arareori şi individualităţi de o provenienţă mai aleasă şi mai nobilă, care să se însufle de la acele nevoi, simţiri şi gândiri ale poporului, şi, pătrunzându-se de geniul acestuia, să-i ilustreze frumoasa limbă? De ce se-ntâmplă aşa de rar în literatură, căci de artele celelalte nici vorbă nu poate fi, o producţie de seamă?

De ce? - Am spus-o de la început. Statul are aci greaua sarcină de a forma o societate. Pentru îndeplinirea acestei sarcini, el are nevoie de un puternic aparat politic, pe care

trebuie să-l susţină şi să-l întărească în fiece moment. El cheamă la sine toate inteligenţele, şi niciodată n-are destule; orice inteligenţă trebuie absorbită în această vastă întreprindere a statului.

De aci rezultă importanţa exclusivă a politicii la noi: viaţa noastră publică nici nu are o altă arenă. Un cap'd'operă, un monument, presupunând că ele ar răsări aşa ca prin minune din pământ, n-ar avea puterea să mişte câtuşi de puţin spiritul public, absorbit cu totul de rezultatul unor alegeri parţiale din cine ştie ce provincioară. Are publicul cap să mai citească un roman, să mai privească o pictură, să mai asculte o tragedie când încă nu se ştie dacă d. cutare sau cutare mai rămâne sau nu în minister?

Câte inteligenţe frumoase şi cu adevărată vocaţie artistică n-au fost înjugate la carul politicii, pentru care n-aveau vocaţie deloc? Poate că nici una din acestea, multe, puţine câte le avem, n-a scăpat de acest jug, singurul care garantează sigur vreun succes şi bogat şi onorabil.

Dar statul, deşi absoarbe pentru aparatul său politic toate inteligenţele remarcabile - şi, în lipsă de remarcabile, se mulţumeşte chiar cu mai puţin, - înţelege bine că, voind să improvizeze o societate, nu-i ajunge numai progresul material. El simte că-i trebuie, ca decor de rigoare, măcar semnele exterioare, aparenţele unei mişcări intelectuale. Atunci încep decretele absurde: instituţiuni şi şcoli de artă, pensiuni şi gratificări la literaţi şi la artişti, premiuri academice şcl., şcl. Statul încurajează nu numai cultura rasei cavaline, încurajează şi cultura artiştilor şi literaţilor. El nu se mărgineşte a institui ferme-model şi pepiniere de viţă americană, el instituie şi teatre, şi conservatoare de artă. Şi se va dovedi astfel că din pământul mănos al României răsar şi cresc şi talentul artistic, alături cu morcovul, şi geniul literar, alături cu varza, şi spiritul critic, alături cu brojba, şi că, precum se poate aclimata pe acest

pământ viţa americană, aşa se pot aclimata şi aptitudinile artistice.

Şi acelaşi stat nu vede, sau se preface că nu vede, cum că toate inteligenţele şi talentele de seamă nu-i sunt de ajuns pentru aparatul său politic, darmite să-i mai rămână şi pentru activitatea extrapolitică, pentru cultivarea literelor şi artelor.

Astfel, cine rămâne la noi să cultive exclusiv litere sau artă?

Ori tineri, cari nu au nici vârsta a fi utilizaţi în viaţa publică, şi au încă vreme să facă încercări puerile, aşteptând înrolarea lor în aparatul politic; ori un cap lipsit cu desăvârşire de sensul practic şi utilitar; ori - mediocrităţi, quasi inteligenţe, pseudotalente, ciurucuri sociale, cari sunt fericite a aduna de la banchetul strălucit al vieţii publice firimituri şi resturi de sosuri, în formă de mititele diurne ori sinecure, premioare, gratificaţii şi altele.

Dacă am avea o societate, cum avem şi un stat - o societate care să simtă nevoie de literatură şi de artă - aş vrea să văz: statul ar mai putea să smulgă pentru aparatul său politic toate inteligenţele şi talentele?

.

De aici rezultă plângerea nedreaptă pe care noi, românii, o facem aproape în toate zilele cu atâta uşurătate. Când vedem că vreo instituţie nu merge bine, nu-şi atinge scopul sau nu prosperează, atunci n-avem decât un strigăt: Nu merge! pentru că şi în această instituţie se face politică. Dacă nu s-ar amesteca politica, ar merge. Cum vrei să meargă dacă şi aci se amestecă politica?

La prima vedere, ar părea că e drept.

De exemplu, se înfiinţează o instituţie savantă cu anumite scopuri de cercetări şi de studii ştiinţifice. Numaidecât pun mâna pe această instituţiune oamenii politici. Aceştia, se-nţelege, neavând în vedere decât interesele politice, au să le

subordoneze acestora scopurile declarate ale instituțiunii. Nu va mai fi vorba în rândul întâi de studii şi de cercetări, ci de rezultatele mai mult sau mai puțin favorabile pe cari partidul respectiv le poate trage, pe cale bugetară, ori pe calea satisfacerii micilor ambițiuni personale, din mersul acelei instituțiuni savante.

O altă instituțiune se fundează; aceasta nu mai este savantă, ci artistică. Se fac cheltuieli însemnate, se clădeşte un strălucit stabiliment anume, care este înzestrat cu mari sacrificii din partea statului şi comunei. Se-ntâmplă şi cu aceasta ce s-a întâmplat şi cu cealaltă. Interesul artistic rămâne secundar, interesul politic biruie. Oamenii politici nu pot lăsa neexploatat nici acest colț rezervat artei dezinteresate: instituțiunea artistică trebuie să le cadă pe mână, pentru ca să o întrebuințeze şi pe dânsa, ca o armă mai mult, în scop de partid.

Atunci, ce se-ntâmplă? Se-nțelege că nu se poate face nici ştiință, nici artă cumsecade în țara asta; care va să zică, numai politică!

Şi iar începem cu tânguirile.

Cum o să meargă daca şi aci se vâră politica?

Ei, iată: tânguirea asta, după părerea mea, este absolut nefundată.

Da, politică... Dar ce poftiți?

Statul cheltuieşte cu instituțiuni savante sume destul de respectabile. Savanți - da, slavă Domnului - nu prea avem, ca să facă ştiință serioasă, afară de onorabile excepții. Atunci, vă întreb: pentru ce a mai cheltuit statul să fundeze instituția, şi pentru ce mai trece cu sfințenie paragraful ei în fiecare buget? Degeaba? Încai, daca nu se face ştiință, să se facă măcar politică, ca să dăm barem iluzia lucrului.

Se clădeşte un mare stabiliment artistic, un teatru, de exemplu. De ce? fiindcă un stat modern are, între alte organe de cultură, şi astfel de stabilimente. Ei? cauți artişti - ia-i de

unde nu sunt. Îţi trebuie literatură - nu există. Îţi trebuie public - publicul nu vine la exhibiţiile d-tale. Ce-ţi mai rămâne de făcut în această clădire, pentru care ai vărsat sume colosale şi unde ai să cheltuieşti anual paragrafe anume? Nu-ţi rămâne alta decât să faci măcar politică.

Eu crez că, în loc să ne învinuim şi să regretăm că facem în toate şi oriunde politică, din contră, ar trebui să ne pară bine şi să ne aplaudăm că o putem face aşa de bine oriunde şi în toate.

Ce folos ar fi, neputând face ştiinţă şi artă, să stăm cu mânile-n sân fără să facem nimic. Încai să facem politică! Şi, slavă Domnului, cred că nu o facem rău.

NOTE RISIPITE

EXIGENŢE GRELE

Sunt trei feluri de produceri intelectuale: unele mai presus, altele mai prejos de orice critică, iar altele la nivelul criticei. Se-nţelege că vorbim nu despre părerile pe cari un autor le emite. Acestea pot fi admisibile sau nu, onorabile sau detestabile, generoase sau infame, puţin importă; e vorba de felul cum ele sunt aşternute, de puterea concepţiei şi de înălţarea de spirit a autorului.

Vecinic ideile şi principiile lui Machiavelli vor fi denunţate de unii ca infame; cât lumea, însă, nu va-ndrăzni cineva să critice opera marelui om ca putere de concepţie, ca operă de spirit. În felurite opuscule, în nenumărate cuvântări, mulţi mărunţei, curtizani ai naivităţii mulţimii, vor detesta principiile şi părerile lui; nici prin gând, însă, nu va cuteza vreunul să-i apreţuiască sau să-i despreţuiască opera ca atare; iar aceşti curtizani, marii şi mărunţeii doritori de a stăpâni, începând cu Frederic cel Mare şi isprăvind cu cel din urmă agent electoral

de mahala, nu vor lipsi, mai ales ei, conştient ori instinctiv, să urmeze cu scumpătate lapidarele poveţe ale ilustrului florentin, pe cari le ponigresc pe faţă, urmând şi-n aceasta tot o povaţă a lui.

Cine oare, nefiind de-a dreptul caraghioz, va cuteza să spună că celebrul secretar, în afară de tendenţele şi părerile lui, nu ne-a lăsat un cap'd'operă incomparabilă? Iată o lucrare mai presus de orice critică - o lucrare aşa-numită clasică. Exemple altele ar fi de prisos, cred eu; o întreagă listă a producerilor geniale nu ne-ar duce mai departe; ba chiar ar fi neplăcut să fac, după vechile calapoade încă la modă, paradă ridiculă de erudiţiune într-o simplă noţită literară.

La al doilea fel de produceri intelectuale, ca şi la cel dintâi, importă puţin părerile, principiile sau tendenţele autorului. Pot fi foarte generoase; pot fi aşa de morale şi de umane, încât autorul să meargă drept în rai, căci le-a debitat numai; dacă opera ca atare, în afară de ele, nu e decât o platitudine incomparabilă, atunci autorul fără-ndoială e un om mai presus de orice laudă, dar desigur opera stă mai prejos de orice critică.

De al treilea fel sunt producerile comparabile şi, deci, criticabile. Acestea sunt ca animalele inferioare, asupra cărora este permisă vivisecţiunea în interesul ştiinţei, mai înalt decât orice morală şi milă. Autorii acestor produceri sunt gânditori puţin mai răsăriţi din mulţimea cu care a umplut Dumnezeu lumea. Ei, cu un chip mai deosebit şi mai interesant, pot să spună adevăruri mărunte, fărămituri de adevăruri mari, şi fac astfel omenirii, incapabile să priceapă de-a dreptul un geniu, serviciul de tâlmaci.

În comerţul intelectual al speţei, ei se-nsărcinează să joace între marii cugetători şi publicul cel mare rolul micilor debitanţi stabili sau ambulanţi, după capitălaşul lor, după tarabă sau tolbă - carte, cărticică, revistă, gazetă şcl. Se-nţelege

că la micul debitant marfa este mai mult sau mai puțin trezită, câteodată mai bine păstrată, adesea cam stricată, dar totuşi e o marfă destul de bună pentru muşteriul care la izvorul cel mare al bogăției nu putea ajunge, şi care poate găsi aci la-ndemână. A! dar nu! muşteriul este cu atât mai exigent şi mai capriţios cu cât e mai puțin deprins la gustul lucrului. Întrebați pe orice biet lipscan: o să vă spună daca pe cea mai pretențioasă aristocrată bătrână n-o împacă mai uşor decât pe o tânără mahalagioaică ageamie.

Acesta este rolul teribil al muşteriului mic: să tortureze pe micul debitant... Şi să vezi critică de amănunte! atât mai multă autoritate cu cât mai puțină pricepere, atât mai multă imperturbabilitate cu cât mai puțină siguranță. Muşteriii vor: unul să fie lucrul colea mai aşa, altul, din contra, dincoace mai aminterea; pentru unii sunt prisoase tocmai acolo unde alții constată lipsuri; calități se par unuia defectele ce izbesc pe altul, şi de-a-ndăratele. În fine, câți muşterii, atâtea capete şi tot atâtea, fireşte, pretenții şi exigențe. Ba mai mult: unuia şi aceluiaşi singur azi îi place aşa, mâine aminterea, şi-n fiecare zi altfel.

Se-nțelege că într-un târg cu obiceiuri statornice de pe vremuri, cu tradițiuni de autoritate, cu deprinderi de gust dezvoltat încet-încet şi normal, acest fenomen, cu toată diversitatea capetelor, va fi mai puțin bătător la ochi decât într-un târg de curând ridicat, cum sunt cele americane şi altele. Aci au năvălit şi năvălesc pe apucate strânsură şi adunătură, fără egală deprindere de gust, fără continuitate şi unitate de tradiție şi de nevoi publice, şi care schimbă, la fiecare câțiva ani, şi moravuri, şi legi, şi deprinderi, şi costume, ca şi unele spețe inferioare care leapădă la zăstimpuri pielea din vârful botului până-n sfârcul coadii.

În târgul de vremi statornicit, micul debitant ştie ce marfă caută, ştie ce trebuie muşteriului cunoscut şi credincios: ba îi

merge chiar înaintea nevoilor; chiar i le provoacă, cunoscându-i firea şi gustul. Dar într-un târg improvizat, în vecinic provizorat, Dumnezeu mai ştie cum să mulţumeşti pe muşterii. Dai primitivului în pielea goală o bună flanelă, vânătorului preistoric o puşcă şi porcarului mărgăritare: o fi bună marfa dumitale, dar muşteriii îi găsesc cusururi, deoarece. nu le trebuie. Primitivului nu-i trebuie căldură pe spinare şi pe pântece, pielea lui e-nvăţată cu de toate; el are nevoie de zorzoane poleite, să şi le pună-n capul neţesălat; vânătorului îi trebuie un tomahawk, iar porcarului porumb pentru vitele de-acasă. Dar ia să nu bagi de seamă la vertiginosul mers al progresului! ia poftim de le dă a doua zi aceea ce ai văzut că le trebuia ieri. Aş! primitivul vrea acum cămăşi de mătase, vânătorul o carabină ghintuită cu repetiţie şi porcarul briliante.

Ce puţini sunt aceia cari, înţelegând ce le trebuie, ştiu ce marfă să ceară şi sunt în stare s-o preţuiască! Şi nu mă-ndoiesc că dintre acei puţini eşti şi dumneata, cititorule.

AMATORUL ŞI ARTISTUL

Am cunoscut o damă din societate care avea multă pasiune pentru arte. Făcea versuri corecte şi adesea foarte convenabile - poezioare juvenile de cadru mic, uneori destul de curăţele. În acelaşi timp era pianistă, şi nu tocmai mediocră - descifra sigur şi fraza cu gust şi pricepere; cultiva totodată cu asiduitate desenul şi pictura - desina fin şi mai ales zugrăvea cu succes flori şi păsărele: liliacul alb şi vânăt şi rânduricile erau subiectele de predilecţiune. La urmă, lua lecţiuni de sculptură şi, după spusele profesorului, avea multă dispoziţie - în câteva luni modela busturi după natură.

Poezie, muzică, pictură şi sculptură - patru arte, cu un egal succes, ca Michel Angelo.

Nu sunt un linguşitor; n-aş fi niciodată-n stare să acord aplauze unei producţiuni de artă dacă ea nu mi le poate smulge.

Aplauzele nemeritate în conştiinţa noastră mi s-au părut totdeuna cea mai detestabilă şi mai revoltătoare minciună.

Mărturisesc însă că la fiece nouă producţie pe care mi-o arăta dama aceea, cerându-mi părerea „sinceră", se petrecea în mine o ciudată mişcare. Producţiile ei erau prea rele ca să pot avea despre ele o părere bună, şi prea bune ca să am o părere rea. Aveau multe calităţi manifeste, pe cari nu le-aş fi putut tăgădui; dar le lipsea o calitate pe care nu o puteam defini, calitatea indispensabilă - nu erau lucrări de artă.

Atunci, foarte perplex, căutam un mijloc să scap de damă, şi de conştiinţa mea, şi iată ce găseam:

„Doamna mea, pentru un amator, lucrarea d-tale este minunată, şi cunosc destui artişti de la noi cari ar câştiga mult în stima mea dacă ar semna o asemenea operă."

În multe rânduri scăpasem astfel. Dormeam acum liniştit pe formula mea, pe care o credeam suficientă, când, într-o zi, dama îmi prezintă ultima ei operă: un cuib de rândurici sub o straşină, în momentul când părinţii, acăţaţi de marginea cuibului, dau de mâncare puilor lacomi cu ciocurile căscate.

Eram poate rău dispus, nu ştiu; destul că astă dată m-au izbit mai întâi părţile rele. Era şi nu era un cuib de rândurici.

În arta cofetăriei se produc din spumă de zahăr colorat figurine de un efect surprinzător: fructe, flori, păsări, miei şcl. Aţi văzut pe ouăle roşii de la Paşti scena întreagă a Învierii. Ei! nu ştiu cum, cuibul de rândurici al amicei mi s-a părut zugrăvit după o lucrare de zahăr de la geamul unei cofetării. Cuibul din natură trecuse prin două prisme până s-ajungă la mine - întâi prin a cofetarului şi apoi prin a pictorului.

Dar asta nu va să zică nicidecum că lucrarea era lipsită cu totul de calităţi; dinpotrivă. Am privit-o mult - peste putinţă să reprezinte cineva mai bine un cuib de rândurici de zahăr. Ce fidelitate de tonuri particulare artei cofetăriei! ce rigiditate specifică de candel! ce strălucire transparentă de acadea! În fine,

o execuţie minunată ca atare. Aceste bune calităţi mă hotărâră să-mi dau părerea sinceră.

„Doamna mea, pentru un amator."

Dar dama mă-ntrerupse:

- Mă rog, ce-nţelegi d-ta prin *amator?*

- Prin amator?... prin amator?... ştiu eu?

- Ce diferenţă e între amator şi artist? Te rog să-mi spui numaidecât. D-ta eşti un om care nu întrebuinţezi cuvinte în deşert. Ce înţelegi prin amator şi ce prin artist?

Încolţit astfel, a trebuit să mă execut; şi fiindcă n-aveam nimic precis de răspuns, am recurs la metoda aforismelor fantaziste. M-am prefăcut că mă gândesc adânc şi, cu tonul celei mai sigure teorii, am început:

- Amatorul lucrează de plăcere morală, şi ce produce îi face totdeuna plăcere - artistul lucrează de nevoie intelectuală, şi foarte rar îi place ce face. Şi e natural să fie aşa.

Amatorul nu cere să-şi exprime în opera lui toată gândirea şi simţirea: în orice producţie, el îşi vede covârşită intenţia. El vede că a exprimat mai mult decât a voit, a reuşit, prin urmare, peste măsura dorinţei.

Artistul, din contra, în nici o lucrare nu-şi poate vedea intenţia întreagă acoperită, pentru că el vrea să-şi comunice toată gândirea şi simţirea.

Într-un cuvânt, artistul vrea să comunice tot şi obţine puţin, pe când amatorul vede că obţine mai mult decât voia.

Amatorul lucrează prin inteligenţă; artistul - prin apucătură. Pe artist îl stăpâneşte apucătura, amatorul îşi stăpâneşte priceperea. În fine, artistul este un om fără voinţă, adică un om incomplet, pe câtă vreme amatorul este un om cu voinţă, adică întreg.

- Nu înţeleg aforismele d-tale, mă întrerupse dama.

- Doamnă, dacă vrei să-ţi spun drept, nici eu nu le-nţeleg. Dar d-ta eşti de vină - îmi ceri să-ţi răspunz la nişte întrebări din cale-afară de dificile.

Ce diferenţă este între un amator şi un artist? e greu de spus; dar desigur e uşor să-i deosebeşti din chiar lucrările lor. Ceea ce pot spune eu cu siguranţă (şi privii încă o dată cu un zâmbet dulce cuibul de zahar) e că rânduricile d-tale pentru un amator sunt minunate, şi cunosc destui artişti de la noi cari ar câştiga mult în stima mea dacă ar semna o aşa operă.

SALOANELE NOASTRE

Ca toţi aceia cari nu se pricep mult la artă, dar cari o iubesc şi mai ales simt în pieptul lor bătând o inimă de român, le-am vizitat amândouă saloanele noastre.

Cititorul să nu s-aştepte cumva la o dare de seamă amănunţită asupra acestot exibiţiuni de artă, cari, trebuie să mărturisesc, au covârşit puterea mea de judecată. Am văzut amândouă saloanele şi sunt încă ameţit de impresia adâncă ce mi-au lăsat-o: o aşa ciudată oboseală, o aşa discordare nespusă n-am mai simţit de când am vizitat galeria din Florenza - tot astfel pe munte simţi ameţeală deopotrivă şi la urcuş spre vârfuri, şi la coborâş spre poale; aceeaşi clătinare, aceeaşi pierdere stranie te coprinde şi aplecându-ţi privirile spre valea întunecoasă, ca şi ridicându-le spre bolta albastră.

Adâncimea ne afectează ca şi înălţimea. Peste putinţă de spus ce am văzut, şi-n orice caz de necrezut chiar dacă aş spune.

Cele două saloane, copii ai aceleiaşi patrii, în luptă fratricidă, sunt aşezate faţă-n faţă pe strada Franklin. Ele-şi îndreptează unul altuia cu multă bravură sulițele a mai multor perechi de steaguri tricolore: războiul civil este deschis. Sunt deopotrivă de puternice amândouă facţiunile, şi astfel nu se poate şti cu siguranţă care din două va birui până la urmă. Deşi

egal de înzestrate, fiecare se bucură de deosebite calităţi specifice.

Aşa, de exemplu, salonul oficial de la Ateneu are mai multă încăpere şi nu plăteşte chirie, pe câtă vreme al independenţilor plăteşte chirie şi are o încăpere foarte strâmtă. Asta ne aminteşte pe departe vorba înţeleptului care-şi făcuse o locuinţă din cale-afară neîncăpătoare; un cunoscut observându-i asta, înţeleptul i-a răspuns: „De ar da zeii să fie plină de prietini!" În cazul nostru, prietinii ar fi zugrăviţi: sunt lucrări de artă celebre cari pot încăpea şi într-un buzunar; - pentru a arăta halul în care poate ajunge o artă, nu e nevoie numaidecât de o hală.

Dar, deşi aşa de strâmt, salonul independenţilor are în luptă o armă tăioasă şi înveninată - ridicului e şi el un venin - este caricatura foarte reuşită a prezidentului de peste drum, o temă cu multe variaţiuni, care de care mai picante. Se zice că asta afectează destul de adânc pe venerabilul cap al şcoalei clasice.

Da; însă independenţii nu ştiu ca oficialii să facă onorurile casei lor, precum ştie să le facă dincolo tânărul şi simpaticul meu amic Juan Alpar (Iancu Paraschivescu), supranumit, cu drept cuvânt, Rafael al peizajului. Nici unul de la independenţi nu se pricepe să explice ca Alpar vizitatorilor conţinutul şi înţelesul tablourilor, explicaţie aşa de indispensabilă în toate artele, mai ales în pictură, şi mai cu seamă la nud şi la portret, unde privitorul trebuie să fie prealabil cât se poate de mai bine informat şi lămurit, atât asupra vârstei persoanei zugrăvite, cât şi asupra sexului celui ce a zugrăvit-o.

Ei! un Alpar lipseşte la disidenţi.

Da; dar, în schimb, la aceştia se poate vedea portretul doamnei C*** şi apoi o Junǎ Orientală, două pânze cari parcă n-ar avea absolută nevoie de explicaţie. Aci, arta picturii pare că ar fi voit să scuture jugul artei oratorice, şi astfel a cercat,

prin spirit de revoltă, a se scuti de concursul amabil al oricărei explicațiuni.

Da; dar la Ateneu mai este şi o altă distracție pentru public: sunt nişte zugravi proşti - străini, probabil - nu dintre „artiştii noştri în viață", cari lucrează decorațiunile emiciclului adaos de curând la vechea clădire. Călare pe schelele lor spânzurate pe sus, în bluzele lor pestrițate de stropi de toate nuanțele posibile şi imposibile, ei lucrează cu multă îndemânare şi cu mult gust, şi, lucrând migălos, cântă vesele cântece. Mai ales vocea aceluia ce poleia alaltăieri capitelul de stuc al unei coloane de *simili-marmor* de la galeria superioară are un timbru bărbătesc, clar şi foarte simpatic. Am plecat ochii în jos şi, coprins deodată de un sentiment de dor îndepărtat pentru Florenza, l-am ascultat cu deosebită plăcere. Tot aşa am auzit odată pe un zidar cântând, pe când astupa nişte crăpături în Galeria Pitti. Acesta de la Ateneu, e drept, mai are în favoarea sa şi rezonanța excelentă a emiciclului - cu toate calculele-i pozitive, se-ntâmplă şi unui arhitect să greşească.

Da; însă, în schimb, la independenții din față „Fumatul *nu* este oprit"; şi, în vremea noastră democratică, asta e mult pentru un salon.

Iată deosebirile fundamentale între cele două saloane inimice. Afară de aceasta, amândouă seamănă, aşa că nu ştim dacă la anul, continuând animozitatea între cele două şcoale, nu ne-om pomeni că una, în necazul celeilalte, îşi aşează de-a-ndoasele pânzele - adică de-a-ndoasele nu pânzele, ci aşezarea. În sfârşit, m-am încurcat; nu vreau să zic nici aşezarea, căci, cu explicațiunile lui Alpar, ar trece poate şi asta - de-a-ndoasele nu pânzele, ci saloanele: independenții să-şi aşeze pânzele în Ateneu, iar clasicii, peste drum; da, decât publi¬cul. - el n-ar trebui să ştie nimic de asta.

Treceam odată prin tunelurile dintre Comarnic şi Sinaia, şi, firește, în vagon, fiecare n-a lipsit să spună cât de mari sunt

prin străinătate tunelurile cari au fost avut onoarea să fie trecute de dânsul. Eu eram la descripția celebrului St.-Gothard, şi vream, cu date pozitive ale lui Baedeker, să minunez pe o cocoană cu care stam foarte aproape: „Doamna mea, astea sunt tuneluri? să vezi la St. Gothard: trei sferturi de poştă! o jumătate de ceas umbli pe sub pământ! Închipuieşte-ți!" Doamna îmi aruncă un zâmbet indicibil de inteligență; iar un bătrân patriot, încântat de progresele României, mă întrerupse: „Ia nu mai tot lăudați pe străini; pentru o țară mică cum e a noastră e deja destul de frumos şi astea câte le avem!"

Oricum, avem două saloane: pentru o țară mică cum e a noastră e deja destul de frumos!

.

În palatul Ateneului sunt deschise astăzi două expoziții de pictură - de o parte, mai mulți tineri artişti, de alta, unul singur, d. Simonidi.

E un mare curaj să se expună cineva când merge *in corpore,* cu atât mai mare, în cazul artistic de față, cu cât *in corpore* poți trece neluat în seamă; dar, desigur, culmea curajului o atingi când te expui singur, şi acesta este marele merit al d-lui Simonidi.

Dar curajul în artă ne poate adesea ori duce prea departe - de exemplu, la o revoltă făţişe contra desenului. Iată un Mitridate al cărui cap este de două ori mai mare decât ar trebui să fie. Asta nu face nimic, de vreme ce avem, la treptele pe cari şi-a dat sfârşitul strălucitul *rexponticus,* o sclavă de două ori mai mică decât impuneau exigențele planului întâi.

O mână prea lungă; da, dar e compensată de un picior prea scurt. Armonia - asta este marele secret al artei.

Ş-apoi culorile! trebuie să ținem seamă de culori.

Este un fel de vânăt, un vânăt care spune multe, un vânăt care domină în totul, un vânăt fundamental, un vânăt care este un gând - o idee!

O damă e cuprinsă de amor - se face vânătă la faţă; un soare apune vânăt ca un vis poetic; sau, ca o inspiraţie, răsare. iar vânăt. Apoi, soldaţi vineţi, ape vinete, trandafiri vineţi, sfinte, pisici, scaune, săbii - toate vinete.

Iată ce ar putea inspira celor de dincolo o invidie vânătă, dacă ei n-ar înota, în mijlocul unei grădini pline de flori şi de fructe, într-un verde plin de speranţă.

Intrând în salon, eşti răpit, ca român, de un farmec nedescriptibil, şi, fără voie, apucat de un dor vag al crângurilor şi muscelelor patriei, al acelor locuri pitoreşti, începi să fredonezi olteneşte: „verde, verde şi iar verde!"

Aci nu mai e vânăt, e verde: apele verzi, damele verzi, casele verzi şi fructele verzi - e o teribilă strepezeală de dinţi!

În mijlocul acestor verdeţuri, stă culcată într-o poză foarte intimă o driadă de marmură - o bucată destul de meşteşugit tăiată a lui St. Marceaux, un sculptor francez, 1893. Driada e foarte bine - chiar prea bine - hrănită; ea are cărnuri foarte prea bogate, şi, culcată cu spatele foarte prea sus, îşi ascunde obrazul cu mâinile în iarbă: face bine; goală cum e, are unde roşi chiar dacă-şi ascunde faţa.

Dar - o execuţie onestă. O privire singură e de-ajuns ochiului deprins ca să se repause de atâta verdeaţă: căldura, ce lipseşte-n crângurile verzi, se poate obţine de la o marmoră albă.

E un moment de repaus binefăcător în mijlocul vertigi¬noasei călătorii prin atâtea şi atâtea peizajuri de uscat şi de mare. şi e ştiut că răul de mare e un simptom alarmant tocmai pe uscat.

Nu consiliez pe nimeni să stea multă vreme într-un salon unde verdele stăpâneşte cu atâta tiranie; poate ieşi peste un ceas cu sufletul coclit.

Şi - pentru un suflet - cocleala este de mii de ori mai pernicioasă decât pentru stomac.

Luaţi, de exemplu, un individ şi daţi-i să mănânce bucate coclite: simptomele alarmante încep îndată - dar lapte, mult lapte poate să-l reîntoarcă la hotărâri mai bune pentru familia sa. Dar, ia să vedem pe omul al cărui suflet a fost odată saturat ca al meu de cocleală: acela e un om pierdut - nici un antidot nu-l mai poate readuce la stima artei naţionale.

Şi asta este foarte rău; pentru că e curios lucru cu şcoalele de pictură. Şcolile italiene, de exemplu, şi germane, cea olan¬deză, cea spaniolă n-au nevoie deloc de stimă; tot asemenea şi şcoala franceză. Ei! iată o excepţie, onorabilă desigur, - şi trebuie să fim mândri de aceasta, - şcoala română.

Şcoala română, mai independentă decât toate celelalte, rupe cu tradiţia şi vine, - verde, galbenă sau vânătă, indiferent de coloare - să ne spună hotărât:

Arta română e mai presus de mijloacele vechi; ea renunţă, în secolul nostru de libertate, la mijloacele tiranice; ea nu voieşte să se impună - ea are nevoie, mare nevoie de stimă. Stimă - iată ce doreşte arta română.

A venit, crez şi eu, momentul, în fine, ca românii noştri să arate că pot avea stimă pentru artă precum totdeuna au arătat că au artă pentru stimă.

Să fim români! să nu uităm deci niciodată a cânta, fiind vorba de arta română: *verde, verde şi iar verde...* chiar când e vânăt.

.

De două ori am avut imprudenţa să vizitez saloanele artiştilor în viaţă, fără să mă pricep, după cum mi-au afirmat dânşii, câtuşi de puţin la artă. Dar imprudenţa mea nu s-a mărginit numai la atâta: am mers mai departe - mi-am spus

părerea, neautorizată, asupra unor opere pe cari nu le ştiam gusta.

De exemplu, mie mi se părea straniu lucru să văz o capră verde şi o orfană albastră. Ei! n-aveam dreptate, mă grăbesc a mărturisi. Sunt capre şi mai verzi şi martire şi mai albastre decât acele pe cari le-am admirat anii trecuţi. Afară de asta, precum am aflat acum, în urmă, „despre colori" nu se discută. Colorile sunt o simplă închipuire a ochilor noştri; colorile nu există în natură, există numai şi numai în ochii noştri. Atunci, dacă nu există în natură, pentru ce o orfană n-ar fi tot aşa de uşor albastră precum poate fi blondă sau brună? pentru ce o capră să nu poată fi şi verde dacă poate fi roaibă?

Am fost apoi rătăcit şi în altă privinţă. Mi se părea ciudat cum un gâde, care se află la patru paşi depărtare de victimă, o poate apuca cu o mână sigură de ceafă; fiindcă, până atuncea, ştiam că astfel de *tours de force* numai un copil de ţâţă, şi încă numai în vârstă de trei-patru luni, îndrăzneşte să-ncerce. În adevăr, un copil întinde mâna-i nevinovată să apuce o jucărie sau orice alt obiect ce-l interesează, situate la o distanţă absurdă.

Până aici, aţi crede că aveam dreptate. Ei bine, nu. După explicaţia artiştilor noştri, am văzut că eram în mare greşală: ceea ce nu poate face un copil nevinovat o poate face crudul călău, cu mâna lui aşa de lungă, încât ar inspira invidie celui mai straşnic casier.

Astăzi sunt pe calea adevărată; explicaţiunile mi-au arătat-o.

Hotărât, salonul din anul acesta dovedeşte că pictura română a intrat într-o fază nouă, o fază pe care aş putea-o numi *faza decenţei.*

Oricine a iubit pictura fără să o înţeleagă - iubirea n-are nevoie de înţeles - ştie abuzul pe care această artă, când se numeşte mai ales profană, l-a făcut de nuditate. Nuditatea a fost odinioară o boală în artă. Se punea cel mai mare preţ pe un corp gol. Tot fastul decorativ, cum arhitectură, drapare,

fundal rustic şcl., rămânea pe a doua şi a treia treaptă: acela era mare, care zugrăvea un corp omenesc gol, gol de tot! Ce lipsă de decenţă!

Apoi pictura sacră chiar dânsa aluneca adesea pe calea abuzului. Aşa găseai pe Iov, pe Sf. Sebastian şi pe Mântuitorul, goi, goi de tot! E drept însă că la dânşii carnea era stoarsă de toată zeama păcatelor. Dar totuşi, pictura sacră, deşi renunţa bucuros mai totdeauna la nudităţi, abuza de mâni şi de picioare goale. Fiecare sfânt sau sfântă, până şi îngerii, cari n-au sex, îşi arătau fără jenă amândouă mânile şi amândouă picioarele.

Ei! iată progresul nostru!

Noi, chiar nudităţi dacă zugrăvim, suntem decenţi: mâini şi picioare goale nu se văd - ştim să le disimulăm, să le acoperim cu discreţie. La pictura noastră poţi vedea tot, însă numai până la glezne. Mâini sau picioare goale? Nu ne permite decenţa. Ba ceva mai mult: nici mâini în mănuşi; d-abia, din când în când, câte un picior - încălţat.

Afară de asta, e aşa de ciudată o mână! şi e aşa de curios un picior! Cele cinci degete sunt aşa de complexe, şi au nişte mişcări, încât ar îngreuna priceperea liniilor largi ale corpului şi ar întuneca expresia figurii.

Vedeţi cât de decentă este femeia care stă goală, culcată pe sofa, jucându-se cu un măr luminos, care seamănă cu o franzelă şi care-i întunecă cu desăvârşire mâna dreaptă, pe când cea stângă stă ascunsă sub căpătâi! Dar nu e numai decentă, e şi cuminte. Deşi are, după toată aparenţa, o sănătate înfloritoare, deşi este în prada unei extreme îndoieli sufleteşti, dacă trebuie sau nu să guste din „mărul oprit", ea n-a uitat să-şi acopere picioarele, ca să nu răcească. Hotărât, iată o persoană care nu o să aibă indigestie daca ar mânca cât de multe mere oprite, dar care n-ar îndrăzni niciodată să încerce cura lui Kneipp, deşi ar avea nevoie de o cură: foarte tânără, e manifest ameninţată de obezitate.

SOLICITUDINE DE STAT

D. Haret, ministrul instrucțiunii publice, a trimis către mai mulți amatori de literatură şi de artă o circulară prin care-i roagă să-şi dea părerea lor asupra unei nouă organizațiuni a Teatrelor şi a Conservatoarelor de muzică şi declamațiune; căci, cu organizația actuală, aceste instituțiuni nu mai pot merge.

Intenționea d-lui ministru e cât se poate de lăudabilă. Nu ştiu anume la ce persoane s-a adresat d-sa, dar îmi place să presupun că între toate acele, firește, nu este nici una care să nu priceapă perfect de ce e vorba, sau care să fie interesată personal în afacerile Teatrelor sau ale Conservatoarelor. Desigur, sunt la noi mulți, foarte mulți oameni competenți în materie, cari, cu concursul luminilor lor, pot alcătui o organizație sau chiar mai multe.

Tot aşa de sigur e că Teatrele şi Conservatoarele noastre nu sufer de lipsă de talente, ci numai şi numai de lipsă de organizare, căci, firește, daca ar fi lipsit numai talentele şi organizarea ar fi fost, instituțiile acestea ar fi mers perfect, şi astfel d. ministru, dacă ar fi observat, lucru puțin probabil, că lipsesc talentele, ar fi făcut către iubitorii de artă o circulară prin care să le ceară părerea nu asupra chestiunii reorganizării, ci asupra chestiunii: cum vom putea avea talente.

Da; după cum spune Sfânta Scriptură: „Amin! amin! grăiesc vouă, nici un fir de păr din capul vostru nu se va clinti fără voia mea", asemenea şi statul nostru ne spune că toate se vor întâmpla în societatea românească numai şi numai prin voia lui. El ne va clădi case şi sate model; el ne va da bani cu împrumut; el ne va învăța carte; ne va pune să ne închinăm; ne va țesăla vitele; ceva mai mult, el ne va amuza, şi tot el ne va da şi organizații şi talente artistice.

Trebuia deci şi Teatrele şi Conservatoarele, - cari în toată lumea au ajuns la culmea dezvoltării fără să fi avut nici o relație cu statul, ci s-au născut şi au crescut de sine-le, potrivit nevoilor

şi aptitudinilor sociale - să se întocmească la noi ca instituţiuni de stat, şi, fiindcă statul e liberal, ele au fost întocmite pe baza celei mai largi liberalităţi. Aşa, statul învaţă gratis pe orice fetică să cânte valsuri, polci şi *pas-de-quatre* la piano; învaţă gratis pe oricine să cânte *Stela confidente* din gură, din vioară, din trâmbiţă, din ocarină ori xilofon; învaţă gratis pe orice domnişoară sau domnişor să reciteze anecdotele lui Speranţă şi *Pe o stâncă neagră* a lui Bolintineanu - toate acestea fără condiţii de sex, de vârstă şi de naţionalitate, aibă mai mult sau mai deloc talent tinerii sau tinerele cărora le deschizi într-un mod aşa de generos porţile şcolii. Dar liberalitatea statului merge şi mai departe: e o sistemă consacrată ca măcar jumătate din publicul care intră la teatru să intre gratis.

Dacă nici cu atâta solicitudine din partea statului nu s-ar dezvolta cultul şi gustul artelor, atuncea ar trebui desigur să desperăm de viitorul lor în România.

Actualul ministru, mai zelos decât predecesorii săi, nu se mulţumeşte cu organizaţia actuală a Teatrelor şi Conservatoarelor; d-sa vrea să meargă şi mai departe şi îmi face onoarea a cere în această privinţă şi sfatul meu. I-l voi da cu toată dezinteresarea. Iată-l:

Organizarea actuală a Teatrelor şi Conservatoarelor nu este rea, este numai incompletă; trebuie deci completată, şi asta e foarte uşor când are cineva atâta bunăvoinţă ca d. Haret şi ca mine.

Propun deci ca nu numai să se mânţie actuala organizare a societăţilor dramatice subvenţionate, cari au dat atâtea frumoase roade, dar încă statul să decreteze pentru sine monopolul tuturor spectacolelor fie de orice natură, precum: teatru de proză, de muzică, concerte, exerciţii gimnastice, ecuestre etc.

Contrabanda să fie aspru pedepsită.

În fiecare comună urbană se va organiza câte o societate dramatică, muzicală, gimnastică, ecuestră etc., care va primi de la comună şi de la stat câte o bună subvenţiune.

Administraţia societăţii o va face un comitet de trei per¬soane, compus din primarul local, în persoană sau prin delegaţiune, şi, în caz de dizolvare a consiliului comunal, din preşedintele comisiei interimare; din un profesor cu titlu definitiv de la şcoala locală de grad superior, tras la sorţi dintre colegii săi pe un period de trei ani (cel ce a funcţionat o dată nu poate lua parte la tragerea la sorţi pentru periodul următor) şi din cel mai în vârstă dintre preoţii locali (în oraşele de reşedinţă judeţeană, protopopul va trece în acest loc onorific, indiferent de vârstă).

Pe lângă acest comitet, guvernul va numi tot din localitate un comisar al său, ales de preferinţă dintre oamenii de litere, mai ales dintre autorii dramatici.

Pentru a face o pepinieră de talente, cari să fie totdeauna gata a ocupa locurile vacante de societari în societăţile deja constituite şi în cele ce se constituiesc acum, se vor înfiinţa, afară de Conservatoarele actuale, încă altele cinci deocamdată, şi anume, câte unul: la Craiova, la Ploieşti, la Focşani, la Galaţi şi la Botoşani.

Toate cele şapte Conservatoare vor purta titlul: „Conser¬vatorul naţional de muzică, declamaţiune, gimnastică, ecuitaţiune etc." În consecinţă, cu înmulţirea titlurilor acestor şcoli, se vor adăoga, la Conservatoarele deja existente, catedrele cari lipsesc, şi pe modelul acesta complet se vor organiza şi cele cinci din nou înfiinţate.

Pentru a da un avânt mai mare acestor instituţiuni şcolare de stat şi pentru a încuraja tinerimea de ambe sexe, indiferent de naţionalitate, să-şi dezvolte talentele pe calea artistică şi să renunţe odată la pornirea funcţionarismului, se va acorda fiecărui elev din Conservator câte o bursă.

Deoarece până acum s-a dovedit în dese rânduri că, cu condițiunea de a nu lăsa să intre gratuit în teatre decât numai jumătatea publicului, n-am izbutit să avem totdeauna săli pline, de-acum încolo gratuitatea locurilor va putea merge până la două treimi şi, la nevoie, chiar până la trei sferturi. Şi, pentru ca să fie controlul mai strict, serviciul casei Teatrelor îl vor face de acuma doi casieri: unul pentru biletele de vânzare şi celălalt pentru biletele gratuite.

Toate acestea, se înțelege, în principiu; rămâne ca o comisiune să facă, pe baza aceasta, proiectul de lege amănunțit asupra organizării Teatrelor şi Conservatoarelor din Regatul Român.

Dacă se ocupă statul de progresul artelor române, încai să se cunoască!

OFENSĂ GRAVĂ

Un străin a cutezat zilele acestea să insulte România în mod sângeros, lovind-o în tot ce are mai scump, în profesorii ei de muzică, şi, prin urmare, în muzica ei. Acest străin, un neamț, dr. Emil Kolberg din Viena, a trimes către „Berliner Signale" o corespondență despre starea muzicală a României - corespondență în care tăgăduieşte cu sfruntare priceperea şi gustul publicului român în privința muzicii şi denunță Conservatorul nostru din Bucureşti, acest templu-metropolă al Euterpei, Thaliei şi Melpomenei naționale române, ca o instituțiune lipsită cu desăvârşire de seriozitate.

Cititorul va judeca după câteva rânduri, pe cari le voi reproduce din acea corespondență, până unde a putut merge cutezarea acelui neamț. Vorbind de Conservatorul nostru, zice:

„Acest institut muzical de educație ar fi îndestulător pentru modesta dezvoltare a diletantismului celui mai modest. În lumea străină nu s-a prea pomenit de artişti români cari să fi învățat arta în patria lor...

Elevii din clasele superioare au în mijlocie agilitatea şi pătrunderea începătorilor noştri de astăzi."

Vorbind despre producţiile muzicale publice la noi, iată ce zice:

„Prin cafenele numai şi pe la aşa-numitele serate se aud clavicimbalurile maltratate într-un chip revoltător, şi mai totdeauna în ritmuri de dans.

Localul de concert e sala Ateneului, unde, pe lângă unii artişti mari din străinătate, rătăciţi prin România, concertează şi muzicanţi negri, cerşetori muzicali şi alţi proletari artistici, cari oferă pe bani scumpi plăceri ieftine."

Străinul apoi susţine că artiştii adevăraţi mari, cari despreţuiesc reclama, nu pot avea sorţi de succes faţă cu publicul român; dar că, în schimb, a obţinut un imens succes *Le Bataillon de dames* - optzeci de femei în fuste scurte şi despoiate într-un chip neruşinat, cari au dovedit, numaidecât după prima reprezentaţie, că sunt bune *pour les chambres separees* cu cuconaşii şi cu mecenaţii artei române.

A!. Trebuie să mărturisesc că aici străinul a atins culmea infamiei. Şi dacă ar fi măcar câtuşi de puţin adevărate câte le spune! Pentru ca cititorul să vadă insanitatea absurdă a infamiei acestui străin, dau aici următorul proces-verbal:

„Subsemnaţii profesori de muzică de la Conservator şi particulari, în urma unui articol injurios apărut în «Berliner Signale» no. 12 din 18 iunie st.n. 1897 la adresa corpului profesoral al Conservatorului Naţional din Bucureşti, precum şi la adresa culturală a întregii ţări, întrunindu-se astăzi, 10/22 iunie 1897, în localul «Societăţii presei», am luat următoarele rezoluţiuni:

Autorizăm pe d-l C. M. Cordoneanu să întrebe:

1. Dacă redacţiunea sus-numitei reviste îşi ia răspunderea articolului semnat de dr. Emil Kolberg.

2. Cari sunt persoanele cari dau tonul în muzică şi cu cari d-sa a făcut cunoştinţă cât a stat în Bucureşti?

3. Să intervie pe lângă Presa română (de urgență) ca să ia apărarea contra insultelor aduse în sus-zisa revistă."

(Urmează semnăturele)

Onoare lor! Onoare acelora cari ştiu să ia o aşa bravă atitudine în faţa ofensei grave aduse patriei şi dreptului lor! Însă, deşi foarte turburat de indignarea ce mi-a produs-o mie însumi infamia străinului, aş avea ceva de zis în privinţa moţiunii d-lor profesori; turburarea mea nu mă va împiedica să fiu metodic. Voi examina dar cele trei puncte ale moţiunii.

Asupra punctului întâi:

Dacă Redacţia sus-numitei reviste îşi ia răspunderea articolului semnat de dr. EmilKolberg? Zic eu: Redacţia sus-numitei reviste ori îşi va lua, ori nu-şi va lua acea răspundere. Din această dilemă nu poate ieşi redacţia sus-numitei reviste. Prin urmare, trebuie să ne preparăm serios pentru fiecare din cele două singure eventualităţi posibile, din cari ori una, ori alta este inevitabilă. Căci, în relaţiuni internaţionale, mai presus de toate, se cere prevedere şi prudenţă. Să presupunem dar că sus-numita revistă nu-şi ia răspunderea. Atunci, ce putem face? Să presupunem iarăşi că-şi ia răspunderea. Trebuie să ne întrebăm asemenea: atunci ce e de făcut?

Eu crez, şi mi se pare că am dreptate, că în ambele cazuri nu ne rămâne decât să luăm act de răspunsul sus-numitei reviste şi să rupem orice relaţiuni cu dânsa, considerând-o că nu mai merită să aibă nici o stimă din partea noastră. Dar mi se va răspunde:

- Ei şi? Ce-i pasă unei reviste muzicale din Berlin de stima dv.?

Răspunz:

- Dacă se respectă câtuşi de puţin, trebuie numaidecât să-i pese. În toate, în politică, în literatură, şi mai ales în arte, stima oamenilor oneşti face mai mult decât îşi închipuie un oarecare dr. Emil Kolberg - mai mult decât orice merit.

Trec la punctul al doilea:

Cari sunt persoanele cari dau tonul în muzică şi cu cari d-sa (numitul doctor) *a făcut cunoştinţă cât a stat în Bucureşti?*

Eu gândesc că întrebarea asta, în partea ei a doua, e cel puţin indiscretă. Cât stă un artist într-un oraş străin, călătorind pentru petrecere, intră în cunoştinţă cu fel de fel de persoane cari n-au a face deloc cu muzica. Prin urmare, putem să dispensăm pe neamţul de a ne spune toate persoanele cu cari a făcut cunoştinţă cât a stat în Bucureşti. De ce nu-l putem dispensa, însă, este de răspunsul care trebuie să ni-l dea la întrebarea: „Cari sunt persoanele cari dau tonul în muzică?" Dar şi aci eu mă tem că infamul calomniator are să scape foarte uşor, mai ales că întrebarea e pusă de nişte specialişti; străinul e în stare să ne răspunză zâmbind:

- Cum, dv. nu cunoaşteţi cine dă tonul în muzică? Dar e foarte simplu: îl dă compozitorul, însemnându-l foarte precis la începutul bucăţii, imediat după cheie. Când nu pune nici un semn - şi asta într-un singur caz din douăzeci şi patru - chiar atunci însemnează precis că a vrut să însemneze pe *C dur,* cum zicem noi, germanii, sau pe *do major,* cum ziceţi dv., latinii. Atât ar mai trebui să mă întrebaţi, şi cine dă măsura în muzică. Atunci v-aş răspunde: tot compozitorul, şi tot la începutul bucăţii, imediat după însemnarea tonului. Prin urmare, ne-am înţeles. La începutul fiecărei bucăţi, compozitorul dă întâi cheia, apoi tonul şi pe urmă măsura.

Care va să zică, şi cu această întrebare nu-l putem înfunda pe acel străin, care şi-a permis etc.

Să trecem dar la punctul al treilea al moţiunii:

D. Cordoneanu să interviepe lângă presa română de urgenţă, ca să ia apărarea contra insultelor aduse în sus-zisa revistă.

Acest punct mi se pare de prisos, dacă nu chiar mâhnitor. Dar când, oare, presa noastră a avut nevoie de intervenţia cuiva pentru a releva insultele aduse naţiunii de către străini? Când,

oare, presa română n-a fost la înălțimea ei, mai ales fiind vorba de artele naționale și îndeosebi de muzică? Nu! Fie siguri profesorii noștri că vom ști să ne facem datoria. Da! vom proceda *con brio,* însă fără precipitare, păstrând tactul și măsura. Vom dezvolta *LEICHT-motivul* nostru în toate tonurile. Vom face un zgomot asurzitor și mereu *crescendo,* până ce vom atrage atențiunea publicului european asupra operei numitului dr. Kolberg, probând că această operă e un complet *fiasco.* Repu¬ tația muzicală a României va fi, trebuie să fie, reabilitată. Vom arăta numele marilor artiști europeni, începând cu Tamberlic (care nu e alt decât Toma Birlic, țigan român din Botoșani) și sfârșind cu tânărul prima-violină de la „Kaiserliche-Koenigliches Hofopernhaus" din Viena, d. Rose (care nu e alt decât un evreu român din Iași), și pe cari i-a produs numai și numai școala noastră națională de muzică. Vom arăta câte orchestre permanente cu solide tradițiuni avem în țară. Vom face statistica tutulor pianurilor de la noi, atât de bine acordate, încât nu mai trebuiesc acordate deloc. Vom arăta cu certificate din partea tutulor magazinelor de „Musicalia" imensa deosebire între consumul producțiilor clasice și al bucăților familiare, ca, de ex., polci *(Kreuz-oder-Schnell),* valsuri, *pas-de-quatre,* romanțe, cantonete, *Gigerl-Marsch, Tararabumdere* etc. Vom dovedi ceva mai mult; vom dovedi cu acte oficiale că o primadonă națională poate căpăta la noi, dacă reușește într-un concurs, un contract sigur pe trei, chiar pe patru luni, fiind plătită adeseori până la cinci, șase, chiar până la șapte sute de lei pe lună! Vom dovedi, în fine, că aceeași primadonă, pe aceeași scenă, în fața aceluiași public, va cânta cu același succes pe Ernestina din *Choufleuri,* pe Valentina din *Hughenoții,* pe Eleonora din *Trovatore,* pe Margareta din *Faust* și pe Czipra din *Zigeuner-Baron...*

Cu aceasta crez că-l vom înfunda pe d. dr. Kolberg. Să mai îndrăznească a vorbi neamţul de inferioritatea României în privinţa muzicii şi instituţiilor de educaţie muzicală!

OBLIGATIVITATEA OPINIILOR

Aseară m-am întors acasă târziu, zdrobit, cu mintea zdruncinată şi cu sufletul turburat. Căzusem, victimă a lăcomiei, într-o cursă. Mă întâlnisem după amiazi cu un prieten, care-mi propuse să mă ia la masă. N-aveam poftă de societate şi am respins politicos invitaţiunea. Dar infamul mă ştia că sunt o bestie lacomă de lucruri delicate, mi-a arătat, cu rafinerie infernală, o strălucitoare perspectivă - stridii, icre moi, un muşchi de căprioară împănat, un Cotnar original, mai ştiu eu ce.

Era peste putinţă să rezist până la sfârşit, şi am cedat numaidecât.

Am plătit scump slăbiciunea mea.

Stridiile au fost minunate, icrele moi delicioase, asemenea şi vânatul, brânza, fructele, Cotnarul şi cafeaua. Dar.

Dar eram mulţi la masă. Îndată ce-am trecut de primul pahar după stridii, s-a încins între meseni o discuţiune *„de omni re scibili et de."* Am auzit trei ceasuri atâtea şi aşa opiniuni despre artă, mai ales despre artă! că, intrând în casă, am dat un picior straşnic cânelui meu, care mă întâmpina după obicei gudurându-se. Îmi pare rău - dar trebuia să lovesc, aveam nevoie să maltratez material pe cineva.

Cânele s-a mâhnit, firește, însă i-a trecut curând şi a venit iar să se gudure lângă mine, ca şi cum ar fi vrut să-mi spună că nu înţelege pentru ce l-am pedepsit.

Atunci, scrâşnind enervat din dinţi, l-am apucat cu amândouă mânile strâns de urechi, i-am atras capul între genunchii mei şi, privindu-l drept în ochi, i-am debitat pe nerăsuflate următoarele:

Câne! ştii tu, în imbecilitatea ta, ce este libertatea opiniunilor? De atâtea mii de ani îmi eşti prieten credincios. toate te-am putut învăţa, toate! - te-am învăţat să joci domino şi şah; dar încă nu te-am putut face să înţelegi aceste mari cuvinte: libertatea opiniunilor! Totuşi, n-am desperat: am să mai încerc înc-o dată. Ascultă bine.

Libertatea opiniunilor este principiul cel mare, pe care, după atâtea lupte de veacuri, l-a instaurat omenirea ca fundament al vieţii sale sociale. Acestui principiu sfânt datorim în cea mai mare parte bunul trai particular şi liniştea publică.

A-mi spune părerea este dreptul cel mai sacru ce-l am eu, individ gânditor, în mijlocul semenilor mei. Omul este regele creaţiunii: acest suveran este gelos de coroana lui, care e gândirea, şi tot atâta de sceptrul lui, care este expresia. Dar, ca toate principiile sacre, şi principiul acesta nu-i scutit de o bubuliţă - mică, ce-i drept, însă nu tocmai atât de mică încât să treacă neluată în seamă.

Regele creaţiunii, reuşind să-şi recapete sceptrul, şi l-a exercitat cu atât de adâncă convingere de la o vreme, încât a ajuns să crează că dreptul lui îi este chiar o datorie. De unde, mai-nainte, orice rege al creaţiunii, afară de rare excepţii de bravură, trebuia să-şi ascunză bine coroana sub căciulă şi să-şi înghită sceptrul, astăzi toţi regii creaţiunii se cred datori a-şi purta făţiş coroana în cele mai mărunte împrejurări ale vieţii private şi publice şi a face continuu semne de suveranitate cu sceptrul lor. Căci - orice clipă de abdicare ar fi un act de extremă laşitate, şi unui rege nu-i e permis să fie nici o clipă laş.

De la optsprezece ani, el îşi ia coroana - are o opinie! - şi sceptrul - are dreptul să şi-o exprime! Respect opiniunilor libere! libertate completă expresiunii oricărei opiniuni! Ba, se întâmplă cazuri frecuente, în cari părinţii să moară când moştenitorul n-are încă nici optsprezece ani. Atunci, ce să facă

el? să renunțe la titlul de suveran?... Peste poate! E dator să continue, deşi încă atât de fraged, dinastia.

Priveşte tu, câne, străvechi prieten şi totdauna credincios supus al regilor creațiunii, priveşte imensul lor carnaval, vasta lor mascaradă. Iată-i, fiecare cu coroana şi sceptrul său, dacă nu de aur şi de pietre scumpe, măcar de lemn şi ciobulețe de sticlă colorată, dacă nu nici atât, măcar de carton şi peticele de hârtie vărpsită. Între ei, nici unul mai mare: toți egal de suverani!

Vezi ce splendid cortej şi ce larmă haotică, în care nu se mai distinge nici o figură şi nici un glas, în care nu poți şti cine merită să fie salutat de tine cu o respectuoasă mişcare din coadă, sau lătrat ca un caraghios!

În afară de acest imens concurs de suveranități, puțini sunt acei regi ai creațiunii cari să-şi amintească un moment că suveranul nu e robul coroanei şi că nu e deloc în primejdie a se arăta mai imbecil renunțând cuminte la sceptru decât purtându-l cu ostentație bufonă; că ar fi în orice caz mai puțin ridiculă, şi prin urmare mai demnă, o laşă abdicare decât exercitarea tenace a unei deplorabil covârşitoare suveranități.

Să merg şi eu la mascarada regilor creațiunii? Nu, câne! mai bine stau acasă.

În pădurea atâtor scepturi suverane, tot n-are să se ridice al meu mai sus. Suveranitatea mea, la care renunț față cu imensa concurență, mi-o confirm îndeajuns privind drept în fundul ochilor tăi galbeni şi inteligenți. Simț o deosebită voluptate a domniei mele să te stăpânesc, uitându-mă în ochi-ți, în adâncul cărora văd bine că dacă botul tău ar avea grai, tu poate n-ai juca rolul cel mai trist în mascarada regilor creațiunii.

Nu, câne! eu mă închin principiului sacru al libertății opiniunilor, dar în ruptul capului nu pot admite obligativitatea lor.

Mergi de te culcă sub pat!.

I-am dat încă un picior, şi ne-am culcat, fiecare la locul său.

1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ
(1907)

1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ. CÂTEVA NOTE

În martie trecut, un scriitor român a dat pentru „Die Zeit" un articol privitor la răscoalele țărănești, pe care acel ziar l-a și publicat, suprimându-i, după convenințele redacției, încheierea. Niște ochi deprinși înțelegeau asta îndată. Dar articolul a trecut cu totul neluat în seamă de presa noastră, și, probabil, rămânea uitat de tot, dacă d. M. Dragomirescu, jertfind, din strâmtul spațiu al revistei d-sale literare, „Convorbiri", nu-i făcea acum în urmă favoarea să-l reproducă, după originalul românesc, măcar în bună parte.

Astăzi, când oricine are dreptul a se preocupa de marile noastre probleme de stat, i se pare autorului că n-ar fi nepotrivit să-și publice articolul așa cum l-a așternut el pe atunci, cu un adaus, ce se impune acuma, o jumătate de an mai târziu.

Propunându-și a da la lumină încet-încet o serie de note asupra împrejurărilor la cari asistăm, el socotește să aducă un oarecare serviciu public, util, dacă nu în momentele actuale, barem în unele viitoare; de aceea se gândește mai puțin la aprobarea multora dintre contimporani, decât la înlesnirea vreunuia, care va veni poate cândva să judece această vreme a noastră, pe atunci trecută, și - precum se cuvine unui adevărat istoric - s-o povestească cu minte și cu inimă, limpede și frumos, la ai lui și pentru mai departe urmași.

Drept un simplu document, ca orcare altul, și fără altă pretenție - așa apar rândurile de mai la vale.

I.L.C.

I

Europa era deprinsă de atâția ani să știe că tânărul Regat Român e cel mai solid element de civilizație între statele balcanice, iubitor de pace și bună înțelegere, atât în relațiile claselor sale sociale, cât și în relațiile internaționale, - un stat de ordine *par excellence.* Anul trecut, și-a serbat acest tânăr Regat patruzeci de ani de domnie pacinică și glorioasă a înțeleptului său suveran; ca o „încoronare a operei de progres săvârșit în acest timp", el a făcut o frumoasă expoziție jubilară, care a repurtat atâta succes față de reprezentanții Europei civilizate. A fost un adevărat triumf al muncii și al păcii; Regele a avut de ce să fie mândru și fericit.

Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești, cari au luat proporțiile unei hotărâte revoluțiuni teroriste, aproape ale unui crunt război civil, trebuia să producă în Europa emoțiune și uimire. Cine însă cunoaște ca noi de aproape organele acestui stat și funcționarea lor, se miră acuma, nu de ceea ce se-ntâmplă, ci - dacă a existat (precum era îndreptățit să nu mai crează) atâta energie în acele mase - cum de n-a izbucnit acest enorm scandal public cu mult mai nainte. În adevăr, poate că nici într-un stat din Europa cel puțin, nu există atâta extravagantă deosebire între realitate și aparență, între ființă și mască.

... Țara românească este o țară aproape absolut agricolă; câteva începuturi de industrie, protejate într-un mod scandalos de către stat și chiar începuturile de exploatare a petroleului, stau, ca producție de avuție națională, într-o proporție infimă, aproape neglijabilă față cu producția agricolă. Pământul țării este stăpânit:

1. de *proprietarii mari;* între aceștia, cel mai mare e statul; apoi Coroana, cu domeniile de apanaj; fundațiile de binefacere, ca Eforia Spitalelor; cele culturale, ca Academia etc.; și marii proprietari particulari;

2. de *proprietarii mijlocii,* şi

3. de *proprietarii mici,* masa enormă a ţăranilor, împroprietăriţi de la 64 şi de la 88.

Toţi ţăranii sunt plugari; ei cultivă micile lor proprietăţi şi proprietăţile mari şi mijlocii. Acestor proprietari mici (aproape 5 milioane suflete la o populaţie totală de vreo 6 milioane), nu le poate ajunge producţia proprietăţilor lor; căci, pe de o parte, nevoile traiului şi dările au sporit şi sporesc mereu; iar pe de alta, pământurile lor s-au micşorat şi se micşorează necontenit, trecând în fragmente la copii prin moştenire după dreptul comun, - alienarea fiind proibită prin lege şi fiind permis numai schimbul prin compensare de la ţăran la ţăran, - şi se fragmentează în porţiuni aşa de mici până în fine, încât ar mai putea servi doară la o rafinată cultură intensivă - un fel de muncă imposibilă aci din cauza deprinderilor străvechi, lipsei de inteligenţă specială şi de răbdare, ignoranţei metoadelor pentru aşa cultură savantă, şi din cauza lipsei de capital şi de credit.

Pe de altă parte, proprietatea mare şi cea mijlocie nu au forţe pentru cultura lor extensivă decât braţele ţăranilor. Aceştia solicită porţiuni de pământ pentru a munci şi produce cât mai mult, după putere. Ei plătesc pentru porţiunile arendate, ori în bani şi-n muncă, ca în Moldova, după obiceiul locului; ori în natură, ca în Muntenia. În cazul acesta, ţăranul munceşte pământul, iar produsul îl împarte cu proprietarul mare, după cum s-a prevăzut în anume învoială, întărită prin autoritatea comunală. Ţăranul mai este silit la această învoială şi prin faptul că proprietatea mică nu are deloc păşune pentru vitele lui; păşunea o stăpâneşte exclusiv proprietarul mare. Învoielile agricole, deşi sunt obligaţiuni de natură civilă, sunt executate, la nevoie, de către autorităţi, *manu militari,* ca şi aşa-numita în dreptul penal „muncă silnică". (Constrângerea corporală s-a desfiinţat în 1881 prin legea modificatoare a barbarei legi

anterioare. De drept nu mai există; dar de fapt se aplică înainte. Acesta e un adevăr ce nimini nu l-ar putea tăgădui, tot aşa precum nici un ţăran n-ar îndrăzni să se prevaleze de desfiinţarea constrângerii corporale prin lege, ştiind bine că atunci s-ar expune la pedepse corporale, desfiinţate şi mai de mult, prin Constituţia din 1866.)

Aceasta este generalitatea... Mai este însă, din nenorocire, şi o altă generalitate. Dintre proprietarii mari şi chiar dintre cei mijlocii, foarte puţini îşi cultivă singuri domeniile; cei mai mulţi, foarte mulţi, şi le arendează în bloc la cine dă mai mult. Particularii fac arendările pe cale de contract între particulari; iar statul şi fundaţiunile, pe cale de licitaţie publică, potrivit legii contabilităţii statului; numai domeniile Coroanei sunt administrate de-a dreptul, fără amestec de arendaşi în bloc. Cu oarecare capital dar şi cu potrivit credit, oricine poate concura la acapararea moşiilor mari şi mijlocii. În Moldova trebuieşte mai mult, deoarece, după obiceiul locului, pământurile se subarendează la ţărani pe bani şi muncă, şi arendaşul mare are nevoie de vite, cară, maşini, etc.; în Muntenia, trebuieşte mult mai puţin: aici ai luat moşia, plăteşti o rată de arendă, ai câţiva bani pentru sămânţă şi pentru avansuri ca împrumut ţăranilor nevoiaşi; după aceea, rearendezi aproape tot în porţiuni la ţărani. Aceştia lucrează din primăvară până în toamnă, din revărsatul zorilor şi până în răsăritul stelelor; iar toamna, potrivit învoielii, ţăranul îi cară întâi arendaşului partea acestuia la hambar sau la gară, şi numai în urmă are voie să-şi ridice şi el partea ce i se mai cuvine şi lui.

Să nu uităm a spune că ţăranii nevoiaşi, peste iarnă, când nu au de lucru şi nu pot produce în genere nimica, având nevoie de bani, fac împrumuturi, cu camătă, mai mult sau mai puţin infamă, tot de la arendaşi, rămânând a se răfui la socoteala din toamna viitoare. Adesea ţăranii, după o muncă de peste opt luni, se văd rămaşi datori pe anul următor. Şi iar vine o iarnă

aspră peste tristele şi umilele lor vetre, şi iar rugăminţi cu căciula-n mână pentru un nou împrumut... Şi aşa mai departe...

Concurenţa arendaşilor a ridicat şi ridică necontenit preţul arenzilor, lucru ce convine proprietarilor, şi din aceasta, fireşte, rezultă crescânda îngreunare, pentru mulţimea plugarilor, a condiţiilor de subarendare. Aşadar, avem următoarea formulă strictă: coarda îndrăznelii la concurenţă din partea arendaşilor mari se-ntinde pe măsura supunerii la învoieli din partea arendaşilor mici, a plugarilor.

Ei! aci stă rădăcina răului; aci stă ascunsă cauza actualei stări de lucruri - coarda s-a întins peste măsură. Şi răul mai are şi alte rădăcini, cum vom arăta îndată...

Să notăm în treacăt că marea majoritate a arendaşilor mari este compusă din străini, - în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji şi puţini români ardeleni supuşi unguri, - în genere, afară de rare excepţiuni onorabile, oameni de joasă extracţiune, aspri la câştig, fără sentimente omenoase şi lipsiţi de orice elementară educaţiune. Cruzimea interesului, comună lumii, se mai înăspreşte aci prin lipsa de solidaritate naţională, prin nesocotirea tradiţiilor şi opiniei publice, prin îndrăzneala ce o dau pe de o parte coruptibilitatea administraţiei publice, pe de alta protecţia ori a pavilionului străin, ori a cine ştie cărei puternice Alianţe universale, şi printr-un mani - fest dispreţ brutal faţă cu ţăranul incult, umilit şi îndelung răbdător.

Ce a rezultat din această sistemă? Iată:

1. Scăpătarea atâtor proprietari mari, cari şi-au sporit cheltuielile pe măsura creşterii arenzilor, înecându-se în risipe de lux din ce în ce mai exagerate pe speranţa unei continue progresiuni a veniturilor;

2. Prosperitatea fenomenală a clasei arendaşilor mari şi, pe lângă asta, avântul prodigios al băncilor şi institutelor de credit, din cale afară disproporţionat cu o ţară agricolă; şi

3. Mizeria ţăranilor.

Trebuia să fie aşa. Din stoarcerea forţelor acestora din urmă a rezultat şi luxul nechibzuit al proprietarilor, şi înavuţirea nemăsurată a arendaşilor, şi câştigurile enorme ale băncilor, şi bacşişurile administraţiei publice şi, mai încă, ridicarea mereu crescândă a veniturilor statului.

Pe deasupra acestei realităţi, ia să vedem acum ce politică, ce administraţie, ce cultură intelectuală se fac în acest stat.

Partidele politice, în înţelesul european al cuvântului, adică întemeiate pe tradiţiune, pe interese vechi sau noi de clasă şi prin urmare pe programe de principii şi idei, nu există în România. Cele două aşa-numite partide istorice, care alternează la putere, nu sunt, în realitate, decât două mari facţiuni, având fiecare, nu partizani, ci clientelă. Capii facţiunilor sunt mai mult sau mai puţin ambiţioşi politicieni. Fireşte că nu punem la îndoială nici patriotismul, nici curatele lor intenţiuni: „toţi, toţi, cum zice Antonius, sunt bărbaţi onorabili!". Iar clientela este plebea incapabilă de muncă şi neavând ce munci, negustoraşi şi precupeţi de mahalale scăpătaţi, mici primejdioşi agitatori ai satelor şi împrejurimilor oraşelor, agenţi electorali bătăuşi; apoi productul ibrid al şcoalelor de toate gradele, intelectualii semiculţi, avocaţi şi avocăţei, profesori, dascăli şi dăscălaşi, popi liber-cugetători şi răspopiţi, învăţători analfa¬beţi - toţi teoreticieni de berărie; - după aceştia, mari funcţio - nari şi impiegaţi mititei, în imensa lor majoritate amovibili. (Comerţul e cea mai mare parte în mâinile străinilor: în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji, români supuşi unguri, toţi străini fără drepturi politice, nici comunale).

După Constituţia şi Legea electorală în vigoare, repre¬zentaţia naţională este aproape 70% produsul acestor elemente;

30% fiind date de proprietarii mari şi mijlocii şi de câţiva comercianţi şi puţini industriaşi români. Imensa clasă a ţăranilor nu are, propriu vorbind, nici un reprezentant natural al intereselor ei în Camere; deşi această imensă clasă ar avea după lege dreptul să trimită (ca al III colegiu electoral) din toată ţara cam 20% din membrii Camerei deputaţilor. Dar colegiul III votează prin delegaţiune, iar delegaţii sunt recrutaţi tot din plebea de care vorbim mai sus şi impuşi, fără putinţă de împotrivire, maselor săteşti.

Astfel dar, Camerele sunt în marea lor majoritate repre¬zentantele intelectualilor şi ale plebei oraşelor. Pe lângă agricultură deci, trebuie să-nflorească în România şi o vastă industrie, industria politică, şi, ca orice industrie bine şi inteligent dezvoltată, trebuie să prospereze.

Administraţia e compusă din două mari armate. Una stă la putere şi se hrăneşte; alta aşteaptă flămânzind în opoziţie. Când cei hrăniţi au devenit impotenţi prin nutrire excesivă, iar cei flămânzi au ajuns la completă famină, încep turburările de stradă... Plebea, clienţii, cu studenţii universitari şi şcolarii din licee, conduşi uneori de profesori universitari, cer numaidecât răsturnarea guvernului. Facţiunea de la putere, supranutrită, este incapabilă a mai ţinea piept torentului popular, adică facţiunii răzbite de foame; iar Regele, gelos de reputaţia euro - peană de linişte şi ordine a statului său, este silit să congedieze, *avecforce compliments,* cabinetul, care avea aproape unanimităţi în Parlament, pentru a însărcina pe capul opoziţiei cu formarea unui nou cabinet, cu dizolvarea Parlamentului şi a tutulor consiliilor judeţene, urbane şi rurale, cu convocarea colegiilor electorale pentru constituirea unui nou Parlament şi unor noi consilii, - care toate, după bunurile obiceiuri consacrate, sunt firește aproape unanime partizane ale noului guvern.

Care va să zică, în loc să derive guvernul din majoritatea reprezentanţei naţionale, derivă unanimitatea acesteia de la

guvern. Şi asta se întâmplă, regulat, în cazul cel mai bun, din trei în trei ani; adică cu un an mai puţin decât o legislatură întreagă... A căzut un guvern şi a venit altul, îndată, toată administraţia ţării, şi cea de stat, şi cea de judeţ, şi cea comunală - de la prefecţi şi secretari generali de ministere, până la cel din urmă agent de poliţie şi până la moaşa de mahala - se înlocuieşte... pentru mai mare expeditivitate chiar pe cale telegrafică. O clientelă pleacă, alta vine; flămânzii trec la masă, sătuii la penitenţă. Şi asta aşa mereu şi pe rând din trei în trei ani, ba şi mai des uneori.

De la o administraţie astfel recrutată şi constituită pe termene provizorii, se înţelege că numai seriozitate şi scrupuluri nu se pot pretinde. Toţi oamenii de afaceri începând de la arendaşul care plăteşte milioane arendă şi sfârşind cu micul precupeţ, care învârteşte în mizerele-i daraveri abia câţiva lei, sunt *ranconnes,* în proporţie, de către aceşti baroni feudali mari şi mici, cari se numesc agenţii administraţiei statului român. Şi oamenilor de afaceri asta trebuie să le convină; în aşa stare de lucruri, numai astfel pot exploata fără nici o sfială - poate nedreptăţi mare pe mic, poate înşela mic pe mare, - puţini reducând în mizerie pe mulţi. Rar, din când în când, ca pentru paradă de lux, se aruncă *un homme ă la mer* - cine ştie ce nenorocit agent care, lipsit de cel mai elementar tact, a făcut prea brutal o flagrantă delapidare sau s-a lăsat prea stângăceşte mituit. Încolo, sistema lucrează fără supărare pe toată linia, afară de netăgăduite rare excepţii onorabile. De aceea, cu un zâmbet plin de amărăciune, românul numeşte ţara lui patria bacşişului şi hatârului.

Cu aşa parlamente se fac legi peste legi - cu aşa administraţie se aplică.

Justiţia?... Judecătorii de pace şi membrii tribunalelor de prima instanţă, afară de prezidenţi, sunt amovibili, ca şi agenţii şi funcţionarii ordinari. În justiţie, poporul n-are încredere; ea are, astfel, autoritate, dar nu şi prestigiu; şi între această justiţie

fără prestigiu şi poporul sceptic, se răsfaţă formidabila şi excesiv numeroasa clasă a avocaţilor - cea mai prosperă în România după a arendaşilor mari. Avocaţii constituiesc grosul intelectua¬lilor; clasa lor este pepiniera cea mai mare a bărbaţilor de stat.

Să vedem acuma cum se fac în statul român educaţia şi cultura publică, în ce scop se fac şi ce rezultate dau.

Toate şcoalele, de la cele populare până la universităţi - şcoale primare, secundare, profesionale, agricole, comerciale, de popi, de moaşe, de muzică, de alte arte, facultăţi de toate ramurile culturii înalte - toate dau mai mult sau mai puţin *d'emblee* absolvenţilor lor drepturi la dignităţi şi funcţiuni publice. Astfel şcoala română, în loc de a fi un mijloc de educaţiune şi cultură a poporului şi a claselor dirigente, devine un canal de scurgere al poftelor de întâietate între cetăţeni, de ieftină parvenire, de scutire de îndatoriri, de sporire de drepturi şi privilegii. Şi din ce în ce, din gradul cel mai de jos până la cel mai de sus, şcoalele sunt nişte fabrici de funcţionari, de salariaţi publici şi de avocaţi - o pletoră de semidocţi, fără caractere, fără omenie, adevăraţi cavaleri de industrie intelec¬tuală, cărora le trebuiesc numaidecât onoruri cât de multe fără nici un merit şi câştig cât de mare fără multă osteneală.

Aceste fabrici alimentează oligarhia publică ce stăpâneşte exclusiv ţara românească. Din aceste fabrici iese şi se primeneşte şi creşte, în oarba luptă de concurenţă pentru repurtarea rangurilor, distincţiunilor şi profiturilor, oligarhia de aventură. An cu an, apar proaspeţi pe arena publică, în poze teatrale, teoreticienii, reformatorii şi patrioţii, placizii făuritori de sisteme noi, instigatorii exaltaţi, şovinişti, naţionalişti, iredentişti, antisemiţi, xenofagi, călărind pe întrecute fiecare pe calul său de bătaie, spre uimirea naivei trândave plebe, servanta oligarhiei. Familiile sârmane din plebea orăşenească, lipsite de orice mijloace de producţie, trăind din mică precupeţie, ori din slujbe sau slujbuşoare, ori din cârciumăritul de mahala, ori din

meserii mai puțin ușor de mărturisit - toate aspiră, grație școalelor naționale, să-și vadă copiii cât mai degrabă, după vârsta majoratului, în cel mai rău caz funcționari; în cel mai bun, măcar deputați ministeriabili, dacă nu chiar miniștri... Și, ca la cele mai absurde loterii, și aci, nu toate iluziile sunt amăgite.

Așa se recrutează oligarhia care stăpânește țara românească. Nu este o oligarhie măcar statornică, de tradiție istorică, de bravură, de obligațiuni morale, de nobilitate, ori de merite; este o oligarhie mutabilă, de perpetuă primeneală, accesibilă oricui prin nemereală, prin loterie, prin aventură. Îndrăzneală multă, lipsă de orice scrupuluri, renunțare la demnitate personală, la onoarea familiei, infamie chiar, dacă trebuie, și puțintel noroc - și cariera strălucită e gata. Așa se face concurența; așa se parvine; așa se intră în rangurile nobiliare ale oligarhiei române. Astfel dar, nici un salt social de la o generație la alta, oricât de enorm, nu este exclus. Dintr-un fiu de țârcovnic iese un bărbat de stat care umple lumea cu personalitatea sa marcantă; dintr-un fiu de familie istorică, mari boieri până ieri, iese un excroc, care moare victima vițiului, când a scăpat de pușcărie, grație intervenției rudelor influente; dintr-un copil de cârciumăraș, un avocat ilustru, care, în câțiva ani, din sărac lipit, ajunge milionar; dintr-un fiu al unui ministru remarcabil, un mititel agitator, trepăduș electoral, la solda unui ambițios politic deja ajuns la culme, fost odinioară fecior în casă la răposatul ministru.

Asta, în țara românească, se numește cu tot seriosul, sistemă democratică... Și oligarhia asta, semicultă sau, în cel mai bun caz, fals-cultă, pe cât de incapabilă de producție utilă ori de gândire, pe atât de lacomă la câștiguri și onoruri, își arogă puterea întreagă a statului: cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduiește țăranilor (imensei mase, supusă și cuminte producătoare a avuției naționale), sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cârmuirea intereselor lor, la dirijarea

destinelor lor. Împărţită în două bande, ce se numesc cu pre¬tenţie „istorice" - liberal şi conservator, - bande mai nesocotite decât nişte seminţii barbare în trecere, fără respect de lege, fără milă de omenie, fără frică de Dumnezeu, - această oligarhie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe cari le-a făcut ieri, preface mâine legile făcute azi, ca poimâine să le calce şi pe acelea, fără spirit de continuitate şi fără altă sistemă decât numai împăcarea momentană a exclusivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizaţiuni numite aci democratice.

Se-nţelege de la sine că tot ce spunem şi aci priveşte generalitatea; fireşte, între politicienii români şi în rândurile profesiunilor liberale, se găsesc şi mulţi oameni de inimă, de caracter şi de ispravă; ei văd şi deplâng, ca şi noi, răul patriei; dar, pierduţi în mulţimea celor răi n-au puterea să răstoarne blestemata sistemă, în care sunt ţinuţi captivi, cu zălogirea intereselor lor vitale...

Iată ce se petrece dasupra; ceea ce se petrece dedesubt am spus, şi lumea uimită asistă la prăpăstiosul faliment al oligarhiei de strânsură din România, la catastrofa care era inevitabilă.

Care ar fi leacul la aceste adânci rele?... Cu conştiinţa pătrunsă de nevoile mult încercatei patrii române, răspundem.

Fatalitatea istorică cere, se vede, jertfe, de îngropat sub temeliile unei sănătoase clădiri de stat. Revoluţia oarbă de jos s-a produs; era, cum am văzut, inevitabilă; ea îşi dă fără cruţare jertfele ei... Facă Dumnezeu să fie jertfirea cât mai puţin dureroasă!... Pentru ridicarea României la situaţia şi dignitatea de stat normal european, ar trebui numaidecât acum o revo - luţie luminată şi conştientă de sus... Şi câţi aliaţi devotaţi n-ar găsi în captivii de cari pomenim mai sus, sătui de a-şi călca mereu pe cuget şi pe inimă, de a-şi jertfi zilnic, pe altarul minciunii şi inichităţii, convingerile lor adânci, dragostea de adevăr şi de patrie!... Prinsă între două revoluţiuni egal de întemeiate şi de puternice, oligarhia despotică de strânsură, ea

singură vinovată şi răspunzătoare de tot dezastrul, ar fi uşor îngenunchiată şi funesta ei sistemă pe veci abolită. Ar trebui o francă lovitură de stat pentru realcătuirea acestuia din temelii, pe temeiul îndreptăţirii raţionale şi echitabile a producătorilor, şi înfrânării speculatorilor de tot soiul. Altfel nu se mai poate linişte în ţară. Cele două facţiuni se pot perinda la putere din an în an, spre a decreta pe-ntrecute fel de fel de paliative; răul va rămânea; va coace, cu cât mai năbuşit cu atât mai profund, şi va izbucni periodic şi din ce în ce mai grozav, până la o statornicire adevărat sănătoasă sau la un desăvârşit dezastru - fiindcă despotismul bizantin al oligarhiei de strânsură nu mai poate fi de suferit.

Dar pentru o lovitură de stat, pentru o sarcină aşa de eroică, ar trebui un bărbat întreg, care mâine să-nfrunte de sus funesta sistemă actuală cu aceeaşi nebiruită energie cu care o înfruntă astăzi de jos masele plugarilor. Şi este unul care ar putea-o face... El ar avea tot prestigiul cerut în aşa înalte împrejurări - Regele.

Da. El ar putea... dar ar trebui să şi vrea...

1907, *martie*

II

Nici un om cuminte nu poate da dreptate deplină ţăranilor răsculaţi. Pretenţiile lor, când, foarte rar, pe ici pe colo, şi le formulau, erau exorbitante şi imposibile de satisfăcut; iar furia de element orb cu care, fără a şti în genere ce vor, s-au pornit să prăpăstuiască orice statornicire de drepturi, şi faptele la cari s-au dedat, în pornirea lor vulcanică, sunt în adevăr vrednice de toată osânda. Dar iarăşi, oricare om cuminte peste putinţă să nu gândească... Bine, aşa de surda nu se ridică un popor tam-nisam, fără să aibă câtuşi de puţin vreun cuvânt, măcar că, luat de scurt fiecare din grămadă, n-ar putea spune lămurit pentru ce a pornit aşa val-vârtej la pierzanie... De unde să vie

concertarea, solidaritatea?... de unde acea comunitate vastă a unui fond parcă logic pentru săvârşirea unei astfel de nebuneşti acţiuni în masă?... Când s-aprinde şi arde un lucru, s-aprinde şi arde nu numai fiindcă cine-ştie-cum, ci şi fiindcă, de felul lui, era un lucru ce se putea aprinde. Câţi tăciuni nu poţi arunca pe un morman de nisip?... iar la o magazie plină cu iarbă de puşcă, o scânteie de nimic, d-abia să-ţi pară c-ai zărit-o în beznă, prea destul...

Trebuia stins focul? - Mai încape vorbă?... Numai nebunii se joacă cu asta... Şi ni se pare curată copilărie a mai sta cineva acuma să socotească cu de-amănuntul câte greşeli şi câtă brutalitate gratuită s-a comis, ori prin exces de zel, ori prin nedibăcie, ori prin simplă cruzime, la năbuşirea primejdiei... Când e foc, e foc; s-a isprăvit! trebuie biruit cât se poate mai degrab cu mijloacele de cari dispunem, bune rele... Trebuia stins!... Să facem acuma o cercetare sumară asupra sinistrului, pentru a stabili, pe cât posibil, responsabilităţile. Să vedem...

Cum au izbucnit primele flăcări, guvernul conservator (sub barba căruia pe-ndelete, încă din vara anului trecut 1906, pe vremea Expoziţiei jubilare, se organizase mişcarea maselor ţărăneşti), s-a declarat cu toată candoarea incapabil să ţină piept elementului dezlănţuit. Regele, firește, adânc îngrijat şi bănuind, cu drept cuvânt, El care-şi cunoaşte bine oamenii, că liberalii nu erau atât de ignoranţi în privinţa evenimentelor, a făcut apel la patriotismul şefului lor. Acesta a primit zdrobitoarea sarcină a puterii numai cu condiţia ca facţiunea conservatoare şi majorităţile ei să-i promită concursul fără nici o rezervă; iar conservatorii, ruşinaţi şi îngroziţi de moştenirea ce lăsau, s-au plecat învoielii.

Au urmat, în Camere, duioase scene teatrale... În publi¬citatea românească, foarte înclinată, la ocaziuni mari, către nota sentimentală, astfel de exibiţiuni se numesc „scene înălţătoare". Toată lumea a plâns, miniştri de azi, miniştri de ieri, deputaţi, senatori, publicişti, reporteri şi tribune publice; şi-n faţa lumii

acesteia atât de emoţionate, doi mari între mari fruntaşi, un conservator şi un liberal, s-au strâns în braţe cu efuziune şi s-au sărutat solemn, spălând cu lacrimi fierbinţi tot trecutul - care, ce-i drept, cam avea nevoie de spălat: în căldura luptelor de până ieri a celor două facţiuni, primul nu numea pe al doilea decât *„trădător de neam ",* iar acesta pe acela *„fiul lui Belzebut".* Răscoalele făceau deci o minune: trădătorul de neam de până ieri se preschimba în salvator al patriei; iar fiului lui Belzebut îi crescuseră peste noapte aripi de heruvim. În faţa primejdiei, pentru amândouă egal de ameninţătoare, facţiunile de guvernământ duşmane îşi dau mâna spre restabilirea ordinei. Care va să zică, un guvern incapabil, deşi dispune de majorităţi formidabile, cade; vine altul la putere declarându-se şi el dintru început incapabil dacă incapabilul căzut nu-i dă, fără nici o rezervă, concursul - tocmai după principiul gramatical că două negaţiuni fac o afirmaţiune: două incapacităţi mărturisite dau o capacitate netăgăduită.

Între masa poporului şi clasele stăpânitoare este (cine ar putea tăgădui?) o prăpastie de interese şi de sentimente pe care aceste clase n-au ştiut-o umplea încetul cu încetul, ba chiar şi-au dat toată osteneala s-o sape cât mai adânc. Solidarizarea celor două facţiuni, adverse la cuţite până ieri - cu uitarea oricării vechi duşmănii, cu călcarea peste toate scrupulurile personale, cu excentrica paradă teatrală - trebuia firește să fie considerată de poporul întreg ca o ultimă opinteală a politicienilor pentru păstrarea privilegiilor oligarhiei... Aşadar, nu ne aflam în faţa unor dezordini pe cari un guvern fusese incapabil să le astâmpere, iar altul, cu mai multă autoritate şi cu mai mult spirit politic, se bizuia să le năbuşe; ne aflam în faţa războiului civil al maselor producătoare, - sătule de prea îndelungată nesocotire a lor în cârmuirea intereselor publice, - contra oligarhiei uzurpătoare, - prea numeroasă şi prea scumpă pentru a mai putea fi întreţinută, prea cinică pentru a mai putea fi suferită.

Cum vine noul guvern aruncă în țară un manifest prin care imploră de la lume liniştire şi promite solemn satisfacerea cât mai neîntârziată a revendicărilor celor răzvrătiți - revendicări pe cari, cum spuserăm, nici cei răzvrătiți nu le ştiau formula. În vreme ce-n unele părți trage tunul asupra maselor compacte, în altele, unde răscoalele s-au potolit şi mai ales acolo unde n-au început încă, se citeşte lumii solemn manifestul guvernului (liberalii zic „al *Regelui"* şi lumea crede); iar noii prefecți con¬voacă la prefecturi pe reprezentanții chip şi seamă ai răzvră¬tiților, pe proprietarii şi arendaşii devastați sau amenințați de devastare, pentru a dezbate împreună asupra amendării învoie¬lilor agricole. Prefecții, fără nici o atribuție legală în materie, arbitri improvizați în mod arbitrar, obligă pe proprietari şi arendaşi să admită numaidecât făr-a crâcni, un oarecare regim de *minimum* de salariu şi de *maximum* de dijmă; dacă nu, pre¬fecții declară, față cu țăranii veniți de la răscoale, că autoritățile cu greu ar mai putea răspunde de restabilirea ordinii... Care va să zică, pe de o parte bombardare; pe de alta, congrese diplomatice... Biruiți în război pe câmpiile largi, țăranii, în congresele din strâmtele încăperi ale prefecturilor, dictează condițiile păcii.. Biruitor în război, guvernul capitulează în pace... S-ar zice că e absurd. Nu; din contra, e logic şi con - secuent cu principiul de stat... „Se răstoarnă sacra sistemă!... Orice! numai să salvăm pentru moment oligarhia de primejdia iminentă!"

A fost o neînchipuită aiureală generală. În Camere, cât şi prin organele oficioase, guvernul declară sus şi tare că „răscoalele sunt fapta unei mâini străine de *undeva".* Imediat, de *„undeva',* pică o fulgerătoare protestare. Atunci, acelaşi guvern „dezminte, iar sus şi tare, prin legațiunile regale, orice ştire de aşa fel ca o *curată născocire".* La un moment, oligarhia dă semne de curată demență: îşi închipuie ca sorginți ale dezastrului, fel de fel de conjurațiuni anarhiste, din Barcelona sau Paterson, din Honolulu - mai ştim de unde? Nu mai vede

nicăieri decât instigatori, nu mai visează, nu mai caută, nu mai gândeşte decât să găsească pe instigatori - fenomen şi ridicul şi deplorabil, ca totdeauna aşa-numitul *delirium persecutionis*. Nu le vine politicianilor noştri să crează că dezastrul este urmarea fatală a sistemei lor politice, şi-i caută explicaţia la chilometri departe, când, dacă ar fi în stare să se uite bine, ar putea-o găsi sub vârful nasului. Trebuie numaidecât să fi fost o vrajă care să fi dezlănţuit aşa din chiar senin un uragan, să fi fost neapărat instigatori, ca să se fi răsturnat o lume întreagă, liniştită pân-adineaori, într-o clipă cu josu-n sus!... Ca baba chioară punând tingirea pe pirostria şchioapă: când se răstoarnă tingirea-n foc, se cruceşte baba, şi scuipă şi caută-n spuză urmele necuratului - care i-a răsturnat hiertura.

Dar orice am spune noi despre păcatele oligarhiei noastre şi despre răspunderea ce cade asupră-i pentru câte s-au întâmplat şi se mai pot întâmpla, nu ar avea nici o autoritate dacă un glas mai presus de orice bănuială nu le-ar da o înaltă consacrare... În toiul răscoalelor, când toată lumea e cuprinsă de teroare panică, o delegaţie vine să depună la picioarele Tronului doleanţele proprietarilor şi arendaşilor ameninţaţi cu ruina averii şi pierderea vieţii. Regele, într-un moment de profundă mâhnire, nu se mai poate stăpâni; îl biruie nevoia de a izbucni o dată din fundul sufletului, de a spune-n fine ade - vărul fără încunjur; situaţia este prea înaltă ca El să nu rostească în gura mare ceea ce, cu atâta îndărătnică îngăduinţă, a tăcut îndelung tutulor:

„Cauza dezastrului în care a căzut ţara este numai — da, numai nenorocita politică, ce o fac partidele şi bărbaţii noştri de stat de patruzeci de ani încoace!"[1]

[1] Vezi ziarele europene de pe atunci, cum, d. ex. „Frankfurter Zeitung", „Berliner Tageblatt", şcl.- Istoricul chemat odinioară să povestească viitorimii necazurile vremilor noastre, nu poate desigur găsi pentru opera lui un mai nemerit *motto (n.* a.).

Dar „sinistrul" s-a potolit de mult... A trecut parcă un veac de astă primăvară!... Toate sunt cu totul uitate.

Cum i-a venit sufletul la loc, oligarhia şi-a luat iar bunele clasice năravuri! a început iar jocu-i normal de cacialmale între facţiuni, grupuri şi grupuşoare şi în sânul acestora, ca în frumoasele senine zile de pace... Şoapte şi intrigi de culise; sfori şi sforicele, cât mai subţiri dacă trebuiesc, cât mai groase dacă merg; emulaţie de subtile ergoterii bizantine pe faţă; concurs de pişicherlâcuri pe la spate; adevărul curat, strecurat la ureche cu acele clipeli din ochi şi cu acel tremur de buză, caracteristice minciunii; minciuna rostită tare în vileag cu glaciala neşovăire, pecetea sfântului adevăr...

Şi câte griji pentru atâtea grave probleme publice!... De exemplu...

Un aşa numit *gheşef* (ce barbarism! ce grozăvie nemaipome¬nită la noi!) cu niscai furnituri publice;

după asta... o recidivă de indelicateţă sau de abatere de la seninătatea ori gravitatea impuse unui înalt magistrat, care a îndrăznit, unde şi când nu se cuvenea, să spună şi el ce avea pe suflet;

pe urmă... trebuie sau nu să se permită plutonierilor baca¬laureaţi a purta sabie ca ofiţerii titulari?

apoi... rezultatul unei alegeri comunale dintr-un orăşel de provincie, adăpostit în cine ştie ce văgăună de munţi, cu patru-cinci mii de locuitori şi cu de vreo trei ori pe atâţia decalitri de ţuică pentru consumaţia anuală!

dar în fine, instituirea doctoratului în drept! această ridi¬care absolut imperioasă în momentele de faţă? această înălţare cu un etaj mai sus a prosperelor noastre fabrici naţionale de bărbaţi de stat?...

nu sunt astea atâtea ş-atâtea chestiuni destul de arzătoare ca să dea insomnii sacrei noastre oligarhii?

În cluburi somptuoase, unde se aruncă pe o carte arenda unui vast domeniu; în cabinete particulare, unde un mic *souper fin* se plăteşte cu preţul câtorva chile de mălai; în berării populare, unde meschini impiegaţi azvârl într-o seară la chef leafa-le pe o săptămână; în cârciumi de mahala, unde se strâng h-itaşii electorali să se cinstească cu turburel nou prefăcut din vechi; - pe căile publice - la colţul bulevardului, sub splen - doarea lampelor electrice, sau la răspântia depărtată, sub licări¬rea unui felinar afumat; în tramvai, pe jos, în muscal cu cauciuc; în *vagon-lits,* în clasa a doua ori a treia; - de la spuma oligarhiei până la drojdia clientelei - toţi roiesc şi forfotesc... Şoptesc, discută şi perorează şi izbucnesc şi pun lumea la cale, - gândind la... persoane; vorbind de... persoane; aplaudând sau con¬damnând... persoane; expulzând sau decorând... persoane; exaltând sau calomniind... persoane!... Persoane şi iar persoane! Fireşte, sistema trebuie să fie consecuentă. Aci, lumea e a persoanelor, nu persoanele sunt ale lumii. Aci sunt slujbe pentru slujbaşi, nu slujbaşi pentru slujbe; biserici pentru popi şi paraclisieri, nu paraclisieri şi popi pentru biserici; gâşte pentru hahami, nu hahami pentru gâşte; catedre pentru profesori, nu profesori pentru catedre... Aci e, în fine, o patrie pentru patrioţi, nu patrioţi pentru o patrie.

Fireşte iarăşi cu rezerva multor excepţiuni onorabile, ne¬tăgăduit oameni de ispravă, nomoliţi în nenorocita sistemă politică şi socială...

Acestea toate se petrec dasupra pe o pojghiţă foarte subţire, subţire de tot, gata să crape sub prea grea apăsare... În acelaşi timp, dedesubt, în adânc, clocotesc aproape cinci milioane de creaturi umane, sufletele ofensate de prea îndelungată obijduire. Minţile cari au început şi ele să se lumineze, le ard de gândul răsturnării uzurpatorilor, de dorul cuceririi unei părţi măcar din stăpânirea intereselor şi destinelor proprii... Acolo, pe când dasupra se-nvârteşte tot cu mai mult

avânt veselul cancan fără soluţiune; acolo, în adânc, gem uriaşe nevoi materiale şi morale ale unui popor întreg - singura temelie, singura realitate, singura raţiune de a fi a statului naţional român... Acolo în adânc, o lume care ştie mai bine ce înseamnă a muri ca vitele, decât ce va să zică a trăi ca oamenii, scrâşneşte: „Noi vrem acum nu doar pământ!... vrem şi pământ şi omenie!..." Acolo, sub lumina candelei, stă atârnat între sfintele icoane manifestul regal aşteptând...

Să aştepte!

1907, *septemvrie*

III

Încă puţine cuvinte deocamdată...

Zilele acestea se deschide Parlamentul (am arătat mai sus de unde derivă aşa-numita reprezentaţiune naţională), ales în urma straşnicei represiuni a răscoalelor, să avizeze asupra răului de care s-a dovedit îndestul cât sufere ţara.

După cele ce vedem până în ultimele momente, toţi bărbaţii noştri de stat, de la nulităţi până la somităţi, precum şi toată presa noastră urmează a crede că la noi n-ar fi vorba decât de o chestiune economică - adică ţara n-ar avea alte nevoi decât economice; nu i-ar mai lipsi statului nostru, ca să-i meargă perfect de bine, decât nişte reforme economice... În adevăr, lucru de mirare! Cum nu văd oamenii că mai mare amăgire nu se poate?... Cine ar putea tăgădui importanţa chestiunilor eco¬nomice? Dar de asta mai e vorba acum?

Oricâte reforme s-ar face în această direcţie, unele mai ingenioase sau mai simpliste, mai mult sau mai puţin originale, decât altele - toate vor fi doar nişte paliative. Răul de care sufere ţara va rămânea, cum am mai spus, şi va coace cu cât mai acoperit cu atât mai adânc. Ţara are nevoie de o fundamentală reformă politică. Ba, ceva mai mult: cu cât pentru moment

starea intereselor materiale i se va îmbunătăți, cu cât echilibrul acestora se va repara provizoriu, cu atât nevoile mentale şi morale vor deveni mai imperioase şi deci mai violent strigă¬toare; - fiindcă tot răul vine numai şi numai de la falsa alcătuire politică, ce nu mai poate ținea astăzi în picioare - de la deplo¬rabila noastră sistemă oligarhică, fără restrângere de număr, fără limite de ranguri, fără rațiune istorică, fără tradiție şi fără posibilitatea de a şi le crea măcar cu timpul; având pentru viața publică, pentru interesele generale ale statului, toate păcatele oligarhiilor senile şi putrede şi neavând vreunul dintre meritele oligarhiilor voinice şi sănătoase.

I-or fi trebuind, fireşte, țării multe reforme economice; dar pe acestea nu oligarhia noastră, cum o cunoaştem, ar avea interesul, şi mai puțin capacitatea şi autoritatea, să le facă dintr-o dată[1]; numai țara însăşi şi le-ar putea face încet-încet potrivit trebuințelor şi intereselor ei. Pentru aceasta, ea are acuma nevoie de o singură reformă - şi precum zice un înțelept istoric, „când a ajuns neapărată o reformă, şi i-a sosit ceasul îndeplinirii, nimic n-o mai împiedică; ba, totul o ajută" - o singură reformă:

Abolirea alcătuirii politice de uzurpare, desființarea celei mai odioase sisteme boiereşti, fără boieri şi boiernaşi numărați,

[1] Cine nu ştie obiceiul clasic al oligarhiei noastre?... Când echilibrul vreunor interese economice trosneşte de prea peste măsură încordare, - întâi se adună în fuga mare teancuri de statistice şi catagrafii mai mult sau mai puțin fantaziste; după asta, se numeşte o onorabilă comisiune, mai mult sau mai puțin competentă, şi fireşte mai puțin sau mai mult numeroasă şi retribuită, însărcinată să studieze numaidecât chestiunea, cu mai multă sau mai puțină asiduitate; pe urmă onor. comisiune moțăie, pe vrafurile de dosare improvizate, mai multe sau mai puține ceasuri, în mai puține sau mai multe luni, şi, apoi, în fine, soluția, potrivit elocuenței cifrelor, este mai mult sau mai puțin gata: „Bine ar fi să nu mai fie rău!... Guvernul deci e rugat să avizeze" - De prisos să spunem că-n vremea asta interesații au restabilit, cum au putut mai bine, echilibrul intereselor.

ci cu nenumăraţi ciocoi şi cioclovine, - şi intrarea întregii ţări în stăpânirea dreptului ei întreg de a hotărî asupra avutului şi onoarii ei, asupra soartei şi destinelor ei, după voinţa lui Dumnezeu, numai prin voinţa ei.

Atât mai rău, pentru cine, orb sau orbit, amăgit de alţii ori de sine, nu înţelege această supremă necesitate a existenţei statului român!

Aşadar, mai întâi: destul cu casta de strânsură din vârfuri până-n gunoaie! destul cu mamelucăria inică! destul cu absurdul anacronism, ibrida Constituţie arhontologică, pe care ar trebui s-o punem cu minte şi cu linişte la arhivă, făr-a mai aştepta momentul când s-o vedem arsă cu un alai şi cu o pompă mult mai puţin vesele decât cele cu cari a fost ars odinioară Regulamentul Organic!

Şi pe urmă?... Pe urmă ţara întreagă, chemată să-şi exercite dreptul ei sfânt, *fară da se...* Vază-şi, după înţelegerea şi judecata ei, sub paza Celui de sus, de nevoi! Şi dacă nu va şti deocam¬dată destul de bine, atunci... să înveţe! să-nveţe, cu necazuri şi jertfe, cum a-nvăţat toată lumea civilizată. Are pentru asta vreme destulă: Dumnezeu, fie lăudat numele lui! n-a pus hotar viitorului...

Numai asta i-e leacul... Încolo, degeaba orice şi oricâte paregorice!... Iar bărbatul de stat care, azi sau mâine, îşi va lua cu pieptu-nainte eroica sarcină să aducă leacul, va însemna în istoria Patriei un nume în adevăr măreţ şi nepieritor între nenumăratele mititele, menite să fie uitate cu atât mai degrabă cu cât o zi or fi fost mai importante şi or fi făcut mai multă larmă împrejurul nimicniciei lor!

1907, *octomvrie*

ÎN PERIODICE

VOIȚI CRONICĂ LITERARĂ?...

Ați cunoscut, mă rog, pe celebrul *Christorian,* acel geniu rătăcitor, flagelator în versuri al viţiurilor, ce, din nenorocirea umanităţii, au bântuit şi vor bântui etern societăţile?

L-aţi cunoscut?... Da?... Aşa este că era nostim cu verva lui detractoare?

Ce geniu! Ce monstru de geniu!

Uite, vă asigur că peste câteva sute de ani, când cine ştie ce va mai fi prin aceste locuri, unde astăzi se rădică mândra noastră cetate, micul Paris al Orientului, când se va omeni de Pasagiul Român şi de admirabila lui arhitectură, cum se pomeneşte azi de Grădinile Suspinse ale Semiramidei, poate că amintirea se va datori în mare parte celebrităţii lui Christorian şi atâtor alţii de specia sa.

Da, doamnelor şi domnilor; Bucureştii - dacă nu mă-nşel - este fericita lui patrie.

- Cum se poate, - vor striga depărtatele generaţiuni cârcotaşe şi neîncrezătoare - Bucureştii era patria acestui Homer al satyrei?

- Da, amabili descendinţi - va răspunde Chronica, - aşa era măreaţa cetate binecuvântată de Omniputintele: fecunda mamă a geniurilor, şi drept probă vă voi da şi un alt esemplu:

Era pe atunci, în Francia, un poet, nici prea-prea, nici foarte-foarte, anume *Lamartine,* care voia cu orice preţ să treacă de geniu. El moare după ce dotează literatura ţărei lui cu nenumărate volumini. Patria îl glorifică. Universul îl admiră.

Pentru nenorocirea lui însă, iată că cetatea Bucureştii, geloasă de gloria francesului, scoate la lumină pe *Aamsky,* un geniu cu picioarele strâmbe, vorbind pe nas într-un dialect cât se poate mai curat românesc, şi d-o dulceaţă de caracter estremă.

Aamsky - care mai târziu muri în floarea tinereţii, prăpădit de fatigele infernali ce-i impuseseră redacţiunea ziarului „Dâmbul" (nume împrumutat de la un fluviu ce curgea la marginea cetăţii Ploieşti, numai când ploua 6 săptămâni d-a rândul), sacrificându-şi precioasa lui viaţă pentru mărirea politică a patriei - *Aamsky,* zic, publică o cărticică de poesii sub titlul de *Primele gângâneli ale puiului mamei...* Acum, aşa este că astăzi, peste atâtea mii de ani de atunci, nici nu v-ar fi plesnit prin cap că a esistat vrodată un anume Lamartine, care, drept vorbind, nu plătea mai nimic; în timp ce numele de *Aamsky* răsună şi va răsuna cât lumea de la Soare-Răsare până la Soare-Apune.

Nu uitaţi, bunii mei cititori, că cele de mai sus nu sunt decât numai şi numai o convorbire ce va avea loc în anul graţiei 12.714.

Să revenim la Christorian. Deşi am început cu dânsul, voiam să termin prin altcineva.

Saltă de bucurie, fericită cetate Piteşti!! şi nu fi geloasă deloc pe celebritatea Bucureştilor căci, dacă Cetatea-Capitală se glorifică de versurile lui Christorian, tu te vei înălţa cu proza unui alt geniu pot zice d-aceeaşi forţă, însă de un alt genere.

Geniul din Piteşti este sumbru, nervos, concis, sentenţios, muşcător, răutăcios. El nu scrie în cărţi sau în foi periodice; el scrie în foi volante. Voiţi un specimen din scrierile lui nemuritoare, domnilor? Da?. Ei bine, vi-l dau, cu condiţiunea ca doamnele să nu se supere. Îmi promiteţi, doamnelor, că, orice s-ar zice despre domniele-voastre, veţi fi

aşa de bune şi nu vă veţi supăra? Primiţi? Atunci primesc şi eu, însă pentru respectul ce se datorează geniului, reproduc scrierea cu inovaţiunile de ortografie şi punctuare ce autorul voieşte a introduce în literatură; căutaţi de vă obicinuiţi cu dânsele, căci poate, pe venitor, vă voi face plăcerea a vă mai da şi alte producţiuni d-ale geniului din Piteşti. Iată d-astă dată acea despre care am vorbit:

COCURI ŞI RĂSCOCURI

Această pernicioasă şi ridiculă coaffură, diformă cele mai simpatice şi gracioase mine feminene june, representândule cu câte 2 capete la un loc ca emblema cesaro-regală.

Pernicioasă zic că, multe capete ce le au purtat au dobândit inflamaţiune din părul ce s-au zis a fi de la repausate, în fine au lepădat bărbaţii işlicele şi sub oarecare altă formă şi materie, le au luat sexul faible din slăbiciunea consorţilor - încât pentru esageratele şi degutantele sacuri atârnate de robe zise jupe, şi pentru nu mai puţin esagerata şi nesuferita şhosură polonă, am să vorbesc mai la urmă.

Piteşti (15 aprilie) 1874"

Thoma Conţescu

Comentariele sunt de prisos.

CRONICĂ LITERARĂ

[Desigur, ştiţi ce va să zică...]

Desigur, ştiţi ce va să zică un *autor depredilecţiune;* asemenea nu mai încape îndoială că fiecare dintre d-voastre are unul.

D-ta, iubite cititor, ai pe Aristotele; vecinul d-tale are pe Voltaire; amicul d-tale, pe Racine; fratele vecinului, pe Lesage; nepotul său, pe Alfred de Musset; vărul lui, pe Dante... D-ta,

amabile cititore, ai pe Lamartine; verişoara d-tale are pe Petrarca, şi fiie-sa, pe d-na de Stael... şi aşa mai încolo.

Fiecine, deci, îşi are autor de predilecţiune pe câte unul din cei trecuţi la lista fiinţelor escepţionali cari au făcut onoarea generului uman şi al căror nume este, mai mult sau mai puţin, cunoscut de lume sau de o parte din lume.

Ei bine, eu - permiteţi-mi o clipă să vă vorbesc de mine - fac prinsoare că nimeni nu ar fi-n stare să ghicească pe autorul meu de predilecţiune.

Trăieşte; este în floarea tinereţii, tocmai când se coace talentul.

Fiţi buni, mă rog, şi m-ascultaţi; despre dânsul am astăzi să vă vorbesc. Voiţi să-i faceţi cunoştinţa?... Îmi faceţi o nespusă plăcere dacă-mi daţi voie a vă servi în aceasta de intermediar.

Iată:

Ca fizic, închipuiţi-vă un băiat cât se poate de bine, afară de o cam prea dezvoltată porţiune de cărnuri, ce[e]a ce, cum zic unii, denotă, în raţiune dreaptă, lipsa substanţei neponde¬rabile care, dupe metafisiciani, constituie, împreună cu materia, fiinţa umană completă.

Ca morale, este un june plin de talent şi viitor, o stea care promite, un soare pentru cerul întunecat al literaturei contim - purane, un fel de cap de şcoală, o producţiune fenomenale a timpului nostru, atlet în stil şi revoluţionar în Republica literelor. Este adevărat că n-a studiat decât vro patru clase primare, dar tocmai aceasta este marele cuvânt pentru care dânsul e revoluţionar în astă Republică nenorocită.

Da, doamnelor şi domnilor, el a fost unul dintre acei ce au împlântat cu triumf în librăriile noastre stindardul nelimitatei libertăţi literare. Pot încă susţine că dacă nu ar fi esistat el şi alte capete de specia lui, am fi avut, poate, nefericirea d-a vedea domnind şi astăzi, în toate producţiunile noastre literarii,

absurda tiranie a Gramaticei şi stupida supunere la datele şi spusele Istoriei.

Autorul meu de predilecţiune-şi publică operele numai o dată pe an, în volume cari, *pe lângă toate cele necesarii unui Calendar, mai conţin şi o mulţime de poezii populare şi anecdote foarte amuzante...* Copiez testual frasa subliniată dupe frontespiciul ilustrat al uneia din anualile lui producţiuni.

Ce stil are băiatul ăsta! ce vervă! ce invenţiune! ce concepere! ce originalitate! ce noi resorturi literare!.

Şi să nu turbezi de mânie când cugeţi că sunt guri rele, invidioşi şi ignoranţi cari spun că romanurile lui istorice şi sociali sunt nişte nefericite traducţiuni, schiloade plagiaturi?! Au inventat fabule nedemne ca să-l discrediteze; au spus că este ieşit din sărite, că-i lipseşte ceva, că pare a fi capiu; şi toate astea, pentru ce? pentru că umblă cu gâtul cam strâmb şi priveşte cu ochii jumătate închişi, clipindu-i cam prea des.

Ce calomnii! Auziţi cum cutează profanii să vorbească de autorul meu de predilecţiune?!

Nu aibi teamă, favoritul meu autor, graţie darului cu care te-a hărăzit sântul hram al bisericei Icoana, unde se zice că ai priimit botezul, tu te-ai rădicat mai presus de orice critică sau calomnie.

Va veni, te asicur eu, timpul frumos când, pe cea mai mândră dintre pieţele cetăţii noastre, se va rădica bustul tău. Uite! pentru admiraţiunea ce-ţi port, lasă-mă să fac eu, în treacăt, proiectul viitoarei tale statue:

Bustul tău - în grăsimea naturale cred că e destul - aşezat pe un pedestal superb de marmoră antică galbenă; de jur împreju[ru]l pedestalului, spre amintirea servicielor enorme ce ai adus pentru progresul Almanchului în România, să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului împărţite pe anotimpuri, împreună cu sărbătorile şi târgurile principali de peste an, precum şi cu tasele telegrafo-postali. În

față, un calendar perpetuu de carton *ă la* maior Papasoglu, ediţiune de lus, care, prin un ingenios resort mecanic, să arate cu 140 ani înainte, fasele lunare, eclipsele şi schimbarea timpului.

Da, graţioşii mei cititori; nimic mai meritat şi mai nemerit, şi mă felicit că am conceput proiectul de mai sus; eram dator s-o fac, pentru că numai eu ştiu câte momente de fericire m-a făcut să gust autorul meu de predilecţiune când am cetit picantele lui *nuvele* şi *nuvelete...*

De ace[e]a am ţinut să-i aduc sincera-mi omagine în aceste modeste rânduri de cronică literară, cărora graţioasa ospitalitate a „Ghimpelui" le permite a vă ocupa câteva momente.

- Toate bune, veţi zice; însă ai uitat să ne spui numele autorului d-tale de predilecţiune.

- M i i de scuze, doamnelor şi domnilor; vă mărturisesc că, din distracţiune numai, mi-am uitat această datorie, pe care, dacă nu mi-am împlinit-o de la început, ţin mult a mi-o împlini terminând.

Voiţi să aflaţi numele lui?.

Se numeşte *Popnedea.*

ISTORIA UNEI EPIGRAFE

Ştiţi că este imperialist.

Ştiţi de cine vreau să vorbesc.

De bătrânul nostru redactore ebdomadar - scuzaţi-mi acest nou calificativ neuzitat până acum pentru persoane - ; de d. Cesar Bolliac.

O s-auziţi prin lume, o să citiţi prin gazete că Rouher este capul partizanilor *Apelului la popor.* Nu credeţi, domnilor, asemenea minciuni! Rouher, vă spun eu, este numai o cortină

din dosul căreia un altul lucrează pentru băiatul lui Napoleon. Este d. Cesar Bolliac.

*

Îşi lua tocmai cafeaua dupe masă. Ceru gazetele. Servitorul i le aduse pe o tavă de argint, rămasă suvenire d-lui Bolliac din espediţiunea lui politică în Ungaria.

Luă o gazetă; din nenorocire, era republicană. O deschise şi îşi aruncă privirile alene pe coloanele ei. Când, dodată, îşi schimbă faţa; barba începu să-i tremure şi să se sbârlească.

N-apucă să citească încă trei rânduri, şi face o mişcare răpede, răstoarnă ceaşca cu cafeaua şi sare de pe fotoliu ţipând:

- A! infam! de trei ori infam!

.

Ei, bătrân Ercule în proză - cum îi venise cuiva gust să-ţi zică -, aşa este lumea noastră, plină de infamii, plină de infami: adulatori laşi, talente venali, sibariţi mârşavi, renegaţi de câte zece ori, tâlhari, monştri cari şi-au înjurat şi bătut mamele, bătrâni corupţi, seducători şi violatori de fetiţe. Buni de spânzurat, pre legea mea.

.

Ultima frasă a gazetei republicane făcu asupra d-lui Bolliac efectul unui pumnal înfipt în inimă. Se rădică iute şi-ncepu să-şi străbată-n lung şi-n lat camera. Sângele i se urcase la cap, ochii îi scânteiau, mişcările-i erau scurte şi nervoase, şi, din când în când, se bătea cu pumnul în piept.

Rostogolindu-se-n pieptul lui fără să poată găsi o ieşire, pasiunea se îmfla din ce în ce.

O! să-l fi văzut, domnilor!. Ce sublimă furoare politică!

Nu se mai gândea bătrânul flăcău în acele momente nici la micele amoruri, nici la petrecerile trecătoare, nici la plăcerile intime, cari fac câteodată să se îndulcească misera noastră viaţă. Era un adevărat tigru politic care, deşi se rădicase de la masă numai de câteva minute, ar fi fost capabile să mănânce trei republicani. O! de ce nu avea atunci pe Gambetta în mână? L-ar fi sugrumat ca p-o pisică.

Furoarea creştea mereu! Din timp în timp, începu să-i scape printre dinţi câte un răcnet năbuşit.

În pieptul lui se sbuciuma un uragan.

.

D'odată se asvârle la clopoţel; îl apucă cu amândouă mânile şi sună cu putere. Secretarul apare pe prag şi rămâne mărmurit văzând pe d. Bolliac în aşa stare: slăbise în câteva momente.

Nu putu să articuleze nici un cuvânt. Dinţii i se-ncleştaseră, buzele i se fripseseră; ochii îi erau rătăciţi, mişcările estravagante. Sticlele ochielarilor se-nfierbântaseră de căldura privirilor lui fulgerătoare.

.

Zece minute trecură făr-a se auzi din gura lui nervoasă şi spumată o silabă măcar.

Îşi frângea mânile, îşi muşca degetele, îşi lovea şi-apoi mân¬gâia fruntea. Furoarea ajunsese la parosism; uraganul era p-aproape să plesnească.

.

Îmbla agitat. Dodată se opreşte la fereastră, şi rămâne răpit de aspectul ce-i presintă curtea. Ce suavă linişte domestică: servitoarea cumpărase o saca de apă. Sacagiul o deşerta în putină. Ce privire fericită! D. Bolliac se simţea mai bine aspirând cu

nesaţiu acea simplicitate pacifică, care părea a fi un balsam calmant pentru inima lui muncită.

.

În două minute, sacagiul deşertă sacaua, îşi priimi plata şi se sui pe saca. În van însă lovi cu biciul pe spinarea gloabei; gloaba nu putea porni; era ocupată cu afaceri intime.

D. Bolliac privea scena sacagiului şi gloabei cu cel mai mare interes.

Secretarul, aşteptând dictarea, adormise.

Sacagiul, pierzându-şi răbdarea, întoarce biciul d-a-ndoasele şi-ncepe a croi spinarea animalului tenace. Biata gloabă, răsbită de lovituri, se sili a-şi termina cât mai iute afacerile şi o luă la fugă pe poartă, spre satisfacţiunea sacagiului.

.

Văzând sacaua pornind, d. Bolliac dă un ţipăt de mirare şi inspiraţiune.

Secretarul sare din somn în mijlocul casei.

- Scrie, domnule - zice d. Bolliac cu aerul ce desicur trebuie să fi avut Arhimede când a strigat *„Eurica";* - scrie! am să-i sfărâm!

Secretarul se reaşează, muie condeiul şi fu gata. D. Bolliac îşi trase cu sete respirarea şi, spre uşurarea lui sufletească, esclamă celebra epigrafă: *Imperiul vine, vine la galop!*

Secretarul o scrise, şi, d-atunci, o citeşte lumea în capul fiecăreia din rubricele „Trompettei"; d-atunci ziarul d-lui Bolliac se vinde câte un leu nou.

.

Furtuna se linişti.

Bătrânul imperialist, uimit de fericita lui inspiraţiune, îşi aduse aminte că nu şi-a băut, după masă, cafeaua; se răpezi,

puse mâna pe călimări şi înghiţi cu sete licoarea neagră. Crezuse că era ceaşca cu cafea. Tocmai când simţi pe gât efectul acru, aruncă, plin de necaz, călimările în pieptul secretarului, care, mânjit de cerneală de sus până jos, fugi pe uşă făcându-şi cruce.

Şi când ar sta cineva să cugete la causa care a stimulat inspiraţiunea d-lui Bolliac!.

Ei, domnilor! adesea efectele cele mai mari provin din causele cele mai de nimic.

CRONICĂ LITERARĂ
[Jurasem că nu voi mai lua...]

Jurasem că nu voi mai lua peana-n mână pentru a scrie umilitele mele cronici, spre a nu rădica asupra capului meu, ca mai zilele trecute, urgia nu ştiu câtor părechi de rime tot una şi una.

Am păţit-o şi n-aş mai voi s-o pat.

Mărturisesc că eu am fost culpabile. Într-un moment de uitare, am cutezat să arunc o glumă profană asupra numelui său. Înţelegeţi bine că este vorba de tânărul *Aamsky*.

Recunosc deci că sunt dator să fac o amendă onorabile contelui *de Geniadevsky*. Nu vă miraţi, doamnelor şi domnilor, de acest nume nou; este numele lui; un nume pe care l-a luat de nevoie în călătoriile lui sentimentali, în espediţiunile lui byroniane. Nu ne-ar fi permis să ne închipuim că dânsul, care este tipul modestiei încarnate, a alergat la titula de nobilitate pentru paradă sau ciocoism. Din contra, zic ceva mai mult: poate nu şi-a zis *comte* decât pentru a proba lumei, înc-o dată, că titulele de nobilitate nu opresc pe tinerii de calibru său a fi

liberali sau democraţi. Da! Mirabeau şi Rochefort au avut fiecare titule nobili, şi aceasta nu i-a împiedicat d-a fi ceea ce toată lumea ştie: tribuni iluştri ai poporului.

Şi-apoi, chiar dacă n-ar fi aşa, trebuie să i se ierte totul pentru frumuseţea numelui: *Comtele de Geniadevsky.*

Vedeţi, doamnelor şi domnilor, ce bine este să-şi serve cineva singur de naş, dupe nopţi întregi de meditare şi combinaţiune asupra numelui ce trebuie să-şi dea. Ba nu, zău, să lăsăm şi glumă şi tot; aflaţi-mi ceva mai nemerit. Sfidez pe toţi comţii de pretutindeni s-aibă o titulă mai nobile, mai sonoră, mai poetică, mai caracteristică şi cu o semnificaţie mai vastă.

Ia bine seama, iubite cititor, cum, prin o coincidinţă fericită, - care te face să presupui neapărat amestecul Providinţei la făurirea acestui nume - primele trei silabe ale comţiei arată, scurt şi coprinzător, ce-i plăteşte osul contelui: *Geniadevsky. Genia. Geniu!*

Dupe această introducere esplicativă neapărată cititorului - fiindcă mai nimini nu te cunoştea pe aci de comte, - permite-mi, nobilele şi genialele meu gentilom de Geniadevsky, a m-adresa d-a dreptul ţie. Ascultă-mă cu atenţiune; voi să-mi repar o culpă pentru care am fost teribile pedepsit citindu-ţi versurile ce mă flagelează fără pietate.

Sunt criminale, o recunosc. Ştiu c-ai avut dreptate să te-nfuriezi asupră-mi, văzând că te numesc june geniu cu picioarele strâmbe; însă nu meritam aspra-ţi sentinţă; oricât de gravă mi-ar fi fost crima, tot trebuia să admiţi în favoare-mi şi oarecari circumstanţe atenuanţi. Îţi jur că figura de retorică cu care te-am rănit şi care m-a făcut condamnabile am întrebuinţat-o, numai prin o eroare funestă, la propriu, pe cât timp eram decis a o întrebuinţa la figurat. Am voit să spui că aripele geniului tău june sunt strâmbe, cum sunt aripele tutor puilor de curând ieşiţi din ghioace, iar nicidecum să atribui fisicului tău această calitate rară în climatul nostru.

Dupe ce, în sentința ce mi-ai dat, te dai frate de cruce şi suferință cu reposatul Lord Byron, mă numeşti invidios. O! iubitul meu de Geniadevsky, cine dracul ți-a vârât în minte ideile astea betege[?] Tu să fi invidiat! Cine ar cuteza să te mai invidieze? Eu? Să mă păzească toți sânții din calendar! n-am gândul tatii. Tu eşti mai presus de invidie. Mărirea geniului tău, comte, nu mai dă loc nici chiar invidiei. Zi admirațiunea, respectul, venerarea, dar nu invidia, care, şchioapă şi neputincioasă, nu te poate urma acolo unde te duc aripele geniului.

Şi, chiar aşa d-ar fi! Admit, pentr-un moment invidia - nu însă din parte-mi, te rog s-o crezi! - Cu ce-ar putea invidioşii oare să mi te atingă?

Să-ți împute că nu ştii gramatica, ortografia, punctuarea? Dar nu ştiu dânşii că lucrurile astea nu se-nvață în clasile primare, ci pe pământul clasic al țării lui Tasso, de unde ți-ai datat neasemuitele tele bucățele poetice?

Să te tracteze ca p-un poet de contrabandă, intrat, fără ştirea lui Dumnezeu şi a sânților, în Republica literilor, ca mulți alții, în un timp când astă sărmană republică nu posede nici o vamă? Să-ți spuie că poesiile tale sunt nişte nefericite fleacuri, nişte provenințe nesărate de bucătărie poetică, nişte nimicuri debitate în dialect meschin şi în un metru hodorog? Însă nu recunosc dânşii că nu vor trece nici două secole şi vei fi tradus în toate limbele globului şi dat spre studii în Universități ca model *non-plus-ultra* de clasicitate?

O! nu invidiez geniul tău măreț, cum îți place să crezi; poate că dacă n-ar fi aşa de măreț l-aş invidia! Ce[e]a ce invidiez eu la tine, ilustre comte, este modestia ta proverbiale, care te face să-ntrebuințezi, în câteva linii din „Dâmbul" tău, de câte trei ori fiecare caz al pronumelui de persoana întâia singulară. Cu ce simplicitate în adevăr atică zici tu: ***„Eu,*** *domnilor, lupt, căci pentru* ***mine,*** *ideea* ***mea..."*** *sau „poesiile* ***mele*** *inedite", ori „eu*

mă *sacrific, domnilor, c-aşa-****mi*** *place* ***mie;*** *aşa sunt* ***eu,*** *pentru patria* ***mea."***

Convinge-te deci c-ai fost prea aspru pentru mine când m-ai numit invidios. Eu, vezi, sunt sincer; ţi-am spus tot. Mă muncea conştiinţa, mă-mpingea să-mi repar culpa. Mi-am reparat-o. Mă ierţi?. M-ai iertat?. Da? Sunt foarte fericit. La revedere, dar, în curând, nobilele meu gentilom de Geniadevsky.

CRONICA
[Îşi pune gazeta sub teasc.]

Îşi pune gazeta sub teasc, - înţelegeţi bine, iubiţi cititori, că vorbim despre un gazetar - satisfăcut până-n fundul sufle¬tului de câteva rânduri pe care le-a tradus *ciat-pat* dintr-un ziar francez şi le-a potrivit, ca nuca-n părete, în revista lui d-astă seară; plin de-ngâmfare cugetând că lumea, dupe ce va citi acele rânduri de fine consideraţiuni politice, are să-l creadă, un moment, că este... acea ce, din păcatele lui, nu este gazetarul nostru se găteşte a merge să prânzească la *madamă* (el, din obicei curat, scrie cu *u* scurt toate cuvintele franceze terminate în silabă mută), se găteşte, ziceam, a merge să prânzească la *madamă Y...*

Madamă Y..., tânără bandită, fugoasă creatură, bătăioasă eroină ambulantă, pe lângă un *chignon* apelpisit şi d-o formă exclusiv berbantă, posede un caracter escesiv nervos şi romantic.

De multe ori, - cu iertăciune, doamnelor şi domni - şoarelor - dânsa a ţinut, nu în Ateneu, ci-n locuri deschise mult mai spaţioase, conferinţe publice de parosismă amorosă şi de furoarea gelosiei.

Madamă Y... (permiteţi-ne să mânţinem pentru acest cuvânt ortografia francesă inaugurată de gazetarul nostru), *madamă Y.*ca temperament, este numai fosfor, numai vâlvoare, numai chibrituri *Pollak;* este, în fine, iarbă de puşcă. E capa¬bile să facă o esplosiune sentimentale, în stilul tragic susţinut, faţă c-o pacifică şi numeroasă societate, care n-aşteaptă decât astfel d-esplosiuni pentru ca să-ţi toarne pe dată câteva pagine nostime de istorie contimpurană.

*

Gazetarul nostru, din contra, este tot atât de slab de înger pe cât e de slab şi de carte, şi de elocinţă, şi de stil. Ca să vă faceţi o justă idee de acest individ, închipuiţi-vă un fel de creatură *călită moale,* povestea vorbei; un fel de mămăliguţă pripită a gazetăriei.

Cum vedeţi deci, gazetarul nostru trebuie să se afle foarte încurcat în dispoşiţiunile lui sentimentali faţă cu *madamă Y...*, acest monstru feminin de energie firească. Este-namorat lulea de dânsa.

Ea, Doamne fereşte! nici habar n-are de el. Veţi întreba: pentru ce atâta cruzime din parte-i? O! domnilor; d-apoi ea are nevoie de emoţiuni şi comoţiuni, şi el d-abia este capabile de locomoţiune.

.

Este pe seară, pe la 6 ore, ora prânzului.

Madamă Y... a fost în ziua trecută pentru o afacere la o instituţiune română. Afacerea nu i-a mers bine, şi, dupe un leşin improvisat, însoţit de căscături isterice şi zbuciumări nervoase, s-a întors acasă făcând jurământul solemn d-a-şi rizbuna.

Acum, răsturnată pe canapea, cu un petec de flanelă muiat în unt-de-lemn, curăţă de rugină, întocmai ca Saltabadil al lui

Hugo, un pumnal italian antic cu prăselele de sidef. Poartă un costum *neglige* cam prea-prea.

Orologiul sună 6.

Gazetarul nostru, în acest moment, dupe ce a intrat în curte, ajunge la scară; îşi şterge cu respect picioarele pe papura de la intrare şi stă puţin afară voind să-şi stăpânească emoţiunea. Dupe ce se remite, cutează a străbate în sală şi-ncremeneşte văzând uşa camerei deschisă.

Madamă Y... aude paşi şi, crezând, d-o-dată, că este vrun slugoi puţin respectuos, strigă cu accentul cocoanelor de pe timpul celor trei invasiuni:

- Ce dobitoc umblă p-acolo?

Gazetarul nostru, încoragiat de acest început măgulitor, îşi ia inima-n dinţi şi intră zicând:

- Sărut mâna, *madamă*, eu sunt.

Ea surâde graţios şi-i face semn să şadă; el înghite în sec de trei ori şi se supune.

.

Scutim pe cititori de conversaţiunea ce are loc între aceste doă fiinţe legendare, conversaţiune pe atât de stupidă, pe cât de scandaloasă. De ajuns să spunem că se termină prin îndatorirea ce-şi ia gazetarul de a sfărâma, în una din revistele lui cele mai apropiate, instituţiunea română, ai cărei administratori au rezistat, reci ca marmora, la toate farmecele seducătoare la cari, în van, a recurs *madamă Y...,* spre a le-muia gravitatea lor administrativă.

.

A doua zi, seara, răzbunarea eroinei se săvârşise. Instituţiunea română era mărdăgită şi feştelită în un articol al gazetarului, articol plin de eresii gramaticali, dar sec de bun simţ şi decinţă.

Articolul gazetarului nostru fu un adevărat scandal public.

În aceeaşi seară, Cotzaro Cotzarovici vestitul, ce-a dat semnalul luptei contra instituţiunii de care vorbirăm (cu scop d-a câştiga secretariatul ei ca trofeu), bătea în palme-n o grădină publică strigând cu triumf:

- Iacă, domnilor! nu vă spuneam eu că nu merge; vedeţi că şi alţi gazetari sunt de ide[e]a mea şi fac causă comună cu mine în lupta ce-am întreprins? ce mai vreţi?

- Ce vrem? zise un domn. Voieşti să ştii ce-am vrea? Am vrea să-nceapă lumea din ţara noastră a fi mai puţin indulginte cu onorabilităţile de specia d-tele şi a celor cari te secundează.

CRONICĂ?.

Găsiţi-mi o posiţiune mai tristă, în epoca noastră stearpă, când în totul ne merge după pofta inimei, decât a unui om care şi-a propus să scrie o cronică. Ce fel de cronică? despre cine şi despre ce?

O cronică teatrale? Şi ce s-ar mai putea zice? Ce-aş mai putea-nşira în această coloană, când atâtea condeie ilustre, atâţia maeştri celebri ai criticei din Bucureşti, cu o deplină onestitate literară şi în cunoştinţă de causă, şi-au publicat producţiunile lor pline de erudiţiune, gust, stil şi justă punctuaţiune în ziarele de la noi, spre luminarea desăvârşită a înaltei nobilimi şi onorabilului public? Şi apoi, daţi-mi voie să-mi aleg o soartă mai bună decât ace[e]a d-a vă-ndopa cu câteva rânduri în cari, umflat de pedantism, aş căuta să fiu esclus din concertul criticei locale, fără ca mai-nainte să fi fost admis în sânul său şi uns de capii respectivi ai acestei nobile corporaţiuni.

O cronică sociale? şi la ce ar servi, când publicul nostru, sânge nobil şi curat, este foarte dispus a nu se lăsa nici mort de ce ştie şi a merge cu regularitatea şi iuţeala drumului de fier

pe şinele pe cari-l împinge buna lui dispoziţiune? Cu ce m-aş alege de m-aş apuca să vă trântesc un paragraf monstruos de morală, în care, cu întristare adâncă şi cu tonul profetic al reposatului Ieronim Agathanghel de la Sânta Agora, să vă spui că lumea merge de-a-ndoasele, că este aşa şi că ar trebui să fie aminterea? Pe onoarea mea, nu! Nu voi să mă-ncarc de Doamne-ajută ca mai zilele trecute, când mi-am tras asupra capului nemulţumiri şi supărări gratuite[,] dar motivate[,] pentru că vorbisem cu puţin respect de cafenelele concertante. Şi mi s-a cuvenit una ca asta. Datoria mea de cronicar era să relatez fapte, iar nu să spui în vileag consideraţiunile mele intime, cari, în această privinţă, diferă cu totul de ale unora din cele mai cunoscute condeie contimporane.

O cronică literară? Nu voi să mâhnesc atâţia juni dintre cari fiecare, *deşi până acum o stea modestă, promite un luceafăr cât soarele de mare pe cerul literaturei române.* Un cer cu atâţia sori - că sunt mulţi - cum Dumnezeu să nu fie luminos; şi profanele mele rânduri de amator nu l-ar întuneca întru nimic. Oricâte mi-ar plesni prin cap să spui, Critica şi publicul sunt d-acord în a susţine fierbinte că literatura nu va să zică ştiinţa de carte, învăţătura, ideile juste, sănătoase şi frumoase, îmbrăcate în haine de sărbătoare şi date omenirii spre luminarea minţilor şi înălţarea inimelor.

Cu toate astea, daţi-mi voie să vă spui ceva care de mult îmi stă pe inimă. Mai totdeauna s-a luat la noi pasiunea drept talent. Aşa, de pildă, cutare băieţoi, de mult somn palid şi cu ochii în fundul capului, puţin cam sărit, pentru că, tot studiându-şi chipul în oglindă, într-o zi i s-a părut că are în obraz ceva cam aşa din trăsăturile lui Lamartine, suferă grozav de patima poeziei. În toate dimineţile şi serile, în pat, la masă, pe strade, în trăsură, în cafenea, în prăvălia lui Sutzian, încercându-şi o părechie de ghete, în locuri publice şi private, el are condeiul de plumb gata spre a-şi aşterne pe carnet, fără voia lui Dumnezeu, *ă propos* de fiecare ocaziune, câteva strofe

pline de dulceaţă. Se scoală dimineaţa; slujnica îi aduce de spălat; e frumuşică; el o priveşte, lasă săpunul din mână şi-i trânteşte un sonet dulceag, care, dupe ce face omagini daru¬rilor fireşti ale slujnicei, culmineză cu versul:

„Dar ce folos, iubito! Păcat că eşti servantă!!!"

Iese din casă şi, trecând pe bulevard, fireşte trebuie să-l ia pe Mihai Viteazul la refec: *Strofe la marele Mihai cel mare.* Dacă merge seara la cafenea şi se înfierbântă de discuţiuni politice, stropite cu bere, în furoarea lui, aci, pe loc, dăruieşte posteri¬tatea cu o bucată aleasă: *La ţearapatriă şi mamă dulce şi iubită.*

Pe fiece zi face câte cinci bucăţi. Socotiţi şi vedeţi că pe an, dacă Pythagora merită crezământ, produce câte o mie opt sute douăzeci şi cinci.

Dar talent!...

Critica a găsit cu cale că băiatul merită un jeţ în Parnas lângă a lui Alecsandri, decanul din partea locului; şi publicul a rămas uimit de solemnitatea faptului, recunoscând, fără să ştie cam de ce e vorba, că Critica are dreptate.

Şi închipuiţi-vă că nu s-a găsit până azi nimini care să facă critica Criticei, şi că ţi-o ia la frecuş ţeapăn, şi să-i tragă o învârtitură să pomenească morţilor.

Am să mă gândesc d-aproape la asta şi poate să i-o trag chiar eu.

Până atunci, însă, reclam indulginţa dv., doamnelor şi domnilor; permiteţi-mi a-mi termina cronica pe care n-am început-o încă. Nu prea e politicos din parte-mi, dar comptez pe bunătatea dv. Cu altă ocaziune desigur voi fi mai corect.

[„ALEGĂTORUL LIBER"...]

„Alegătorul liber", în numărul său de la 8 iuniu, a arătat publicului cele petrecute dinaintea Curtei de juraţi de Ilfov cu

ocaziunea procesului de presă al lui Alexandru Macedonski. Nu pentru prima oară se prezintă dinaintea juriului o afacere de asemenea natură, însă, pentru prima oară după atâția ani, acuzatul era adus de la Văcărești cu baioneta și cu sentinela la spate. Delictul comis de dânsul trebuia, prin urmare, să fie de o gravitate escepțională pentru a fi dat naștere la niște măsuri de coerciție aşa de neobicinuite. Câtuşi de puțin! Actul de acuzație nu denunță nici un fapt care să iasă din seria ordinară a cauzelor cari pot să provoace o urmărire. Şi, în realitate, nu a fost articolul încriminat, ci alte motive nemărturisite, care au gratificat pe Macedonski cu arestul preventiv ce a suferit. Aceasta este bine să se știe, pentru a dovedi încă o dată publicului că justiția represivă este adesea pusă în serviciul patimelor celor de la putere și că-și primește inspirațiunile din altă parte decât din textul legii.

Ca probă n-avem decât să reamintim un *lapsus linguae,* de care autorul lui a trebuit să se căiască amar după ce l-a comis. Cu ocaziunea unei interpelări, d. ministru al justiției a spus în Cameră, în auzul tutulor, că Al. Macedonski este deținut în arestul preventiv fiindcă și-a permis *să insulte pe Domnitor.* Am căutat cu cea mai mare atențiune în dosarul afacerii și în actul de acuzație natura acelor insulte adresate capului statului; însă, spre marea noastră mirare, n-am putut găsi nimic care să vorbească despre una ca asta.

Junele publicist este dat în judecată pur și simplu pentru un singur articol îndreptat contra guvernului d-lui Lascăr Catargiu.

De unde a luat dar d. ministru al justiției insultele la adresa Domnitorului atribuite lui Macedonski? Făcut-a d-sa o afirmare inesactă dinaintea Adunării, sau, fără voie-i, a lăsat să-i scape un secret ce-i ardea conștiința. Iată adevărul asupra acestui mister.

După un început de urmărire, în urma cărui d. Macedonski a fost lăsat liber, instrucțiunea afacerii se termină și dosarul se trimite la parchet pentru a se forma rechizitoriul definitiv. Aci el rămase opt luni în uitarea cea mai completă. Nimeni nu se mai gândea nici la Macedonski, nici la articolul ce-i atrăsese fulgerile d-lui prim-procuror. Tocmai după acest interval și atunci când delictul era prescris, Macedonski publică o cantonetă, în care cei de la putere crezură că văd o aluziune la persoana Domnitorului. Neputând însă să-l urmărească pentru acest fapt, ei se gândiră să-i scoată vechiul proces la lumină și, fiindcă acesta nu le era deajuns, ei voiră ca, spre pedeapsă, să-l facă să șează și câteva luni la închisoare. Nimic nu era mai facil, și toată lumea știe că dorința le-a fost pe deplin satisfăcută.

Iată explicațiunea cuvintelor ieșite din gura d-lui ministru al justiției, iată respectul ce poartă libertății noastre individuale, iată în fine rolurile ce parchetul de Ilfov și instrucțiunea primește să joace fără dezgust!

O MĂSURĂ URGENTĂ

Garda națională are medici. Garda națională șade prin orașe și n-are răniți.

Armata, care luptă dincolo de hotare, are lipsă de medici, pentru că va avea răniți, și poate mulți.

Credem că guvernul ar trebui imediat să cheme toți medicii români și străini, mai tineri de 40 de ani, să ia serviciu în corpul sanitar; iar cei mai în vârstă să intre în organizația ambulanțelor care așteaptă pe marginea Dunării pe răniții noștri.

Medicii români și străini au subscris ce e drept niște declarațiuni, prin cari pun la serviciul guvernului persoana și știința lor pentru armată. Însă semnăturile din liste au rămas

nişte scripturi deşarte, şi mulţime din medicii subscrişi pentru armată stă prin oraşe pentru a îngriji pe gardiştii naţiunei bolnavi... de dinţi.

Guvernul ar trebui să nu conteze în vreme de resbel pe amabilitatea niminui; trebuie să ordone şi să execute. Toţi doctorii ar trebui să fie obligaţi să nu întrebuinţeze astăzi stima lor, mai preţioasă în aceste vremuri ca oricând, decât pentru serviciul soldaţilor.

Sperăm că, fără să mai aştepte ordinul guvernului, medicii toţi, subscrişi sau nesubscrişi în listele de declaraţie, se vor găsi a merge să-şi facă datoria.

A. THIERS

Ex-preşedintele republicei franceze, despre moartea căruia presa europeană a vorbit aşa de mult, a murit în etate de 80 ani trecuţi. Era născut la 1797[,] aprilie. Origina lui Thiers a fost modestă, însă nu tocmai aşa de inferioară pe cât au spus unele ziare, cu ocazia morţii lui. Tatăl său, care fusese proprietar mic, se ruinase cu desăvârşire în anul 1791. Bunul său, Louis-Charles Thiers[,] era pe vremea lui advocat la parlamentul din oraşul Aix, şi sub domnia lui Ludovic XVI ocupase funcţia de *secretar-general* al regelui la arhivele comunei Marsilia. Bunica despre mumă a lui Thiers se rudea de aproape cu neamul fraţilor poeţi Chenier.

Lui Thiers îi plăcea să se mândrească mai mult cu titlurile sale literare decât cu înaltele poziţiuni de stat ce a avut în cursul vieţei sale.

În 1840 a fost numit membru al Academiei de ştiinţe morale şi politice, la secţiunea istoriei generale şi filosofiei, în locul marchizului Pastoret.

Thiers era ofițer-mare al Legiunii de onoare. Toate titlurile lui sunt cunoscute, şi mai toți suveranii Europei au ținut mult a-l încărca cu cele mai înalte ordine ale țărilor lor.

Viața lui Thiers, născut pe vremea celui mai mare eveniment al secolului trecut şi poate al multor secole încă, a fost plină de evenimente. Între acestea Thiers n-a uitat niciodată arestarea lui la 2 decembre 1851.

Pe la 4 ore despre ziuă, un comisar de poliție îi călcă casa. Thiers dormea adânc. Comisarul dete la o parte perdelile patului, îl deşteptă şi îi făcu cunoscut mandatul de ridicare. Thiers se ridică iute în pat.

- Ce pofteşti? zise el către comisar.

- Viu să-ți fac percheziție.

- Ştii că sunt reprezintant?

- Nu pot discuta eu asupra acestui punct, zise comisarul; sunt dator numai să execut ordinile ce mi se dă.

- Atunci faci o lovitură de stat!

Şi sculându-se încet din aşternut începu să se îmbrace liniştit. Deodată, adresându-se către comisar, îi zise:

- Dar daca ți-aş strivi capul cu un pistol?

- Nu te crez capabil de aşa lucru, domnule Thiers. În orice caz însă, eu am luat măsuri.

Thiers se supuse şi fu condus la închisoare.

Cam cu vreo şase luni înainte, dupe întoarcerea preşedintelui Napoleon din tabăra de la Satory, Thiers zisese o vorbă profetică:

- Imperiul e gata!

Şi în adevăr, el fu una din cele dintâi victime ale imperiului.

Dupe optsprezece ani, tot el linişti fierberea celor cari voiau să decurgă la mijloace revoluționare pentru a răsturna imperiul, povestindu-i să aibă răbdare şi să aştepte a veni lucrul de sine.

Thiers a dus viața cea mai muncitoare ce s-a putut vedea vreo țară *(sic!)* Mintea lui totdeuna a fost limpede şi judecata

sănătoasă. A scris, a vorbit şi a lucrat mult, şi în cea mai mare parte lucrările lui au fost admirate de lumea întreagă.

Este de prisos a mai spune faptele lor de măreţ patriotism şi de înaltă inteligenţă de la suirea lui pe scaunul preşedinţial al Republicei franceze de la 72.

Ajuns, dupe o viaţă aşa de obositoare, la vârsta de optzeci de ani, în zilele din urmă începu a suferi foarte mult. Cu vreo douăzeci de zile înainte de moarte merse la Dieppe, cu gând să şează acolo câtăva vreme; însă se întoarse îndată la Paris, fiindcă se simţea rău de tot. Câteva zile i se părea că-i este mai bine, şi cu toate poveţele ce i se deteră de a ieşi din Paris la aer mai curat, nu cedă cu nici un chip a părăsi locuinţa sa de la St.-Germain. În toate serile ieşea pe terasă să respire. O răceală care-l atinse într-o seară grăbi catastrofa finală.

Doctorul Barthe, care se afla în lăuntrul Parisului, fu chemat pe dată. Când sosi, găsi pe bolnav fără cunoştinţă. Peste două ceasuri şi ceva, în timp ce suferindul era într-o stare de amorţire complectă, doctorul se plecă la urechea d-nei Thiers şi-i şopti:

- S-a sfârşit!

Peste puţine minute se răspândi ştirea tristă în tot Parisul, şi în mai puţin de 12 ore cele patru părţi ale lumii plânseră, pentru Franţa şi pentru Republică, perderea ilustrului A. Thiers.

ECOURILE
De ieri şi de azi

Mulţumim confraţilor noştri de la „Telegraful", „Curierul de Iaşi" şi „România liberă", cari au binevoit a anunţa cu de-amăruntul apariţia „Naţiunii Române".

Ex-dictatorul Ungariei Kossuth a început iar a scrie scrisori politice. Într-o scrisoare adresată deputatului Molnar, el rezumă datoria Ungariei într-o luptă înverşunată contra

Rusiei şi sfătueşte guvernul să nu scape cu vederea ocaziunea ce-i oferă preparaţiunile resbelnice ale Serbiei ca cel mai bun pretext pentru a intra in acţiune.

*

Procesiunea sf. moaşte de la Mitropolie la Sărindar s-a executat astăzi, la 10 ore dimineaţa. Cortegiul era urmat de o mulţime nenumărată.

.

Colegiul I a ales, pentru locurile vacante la primăria capitalei, pe dd. G. Vernescu, Protopopescu-Pake şi Vasile Constantin. Numele celui al patrulea ales nu se ştie încă.

.

Aseară în Sinagoga israelită din capitală s-a cântat un mare *Te-Deum,* în care s-a implorat ajutorul lui Dumnezeu pentru armata română.

.

Stângele din Franţa au hotărât a lua pe d. Jules Grevy ca *(sic!)* cap al republicanilor, în locul lui Thiers.

REVISTA REVISTELOR
(Ziarele române - 31 august)

„Românul" conjură pe public a nu da credinţă ştirilor venite din izvor turcesc: mai toate sunt false. În curând, „Românul" speră că vom putea striga, graţie vitejilor români de la Plevna: Trăiască România liberă şi independentă!

În urmă ziarul liberal, ca cel mai bun răspuns la articolul insultător din „Golos" în privinţa armatei noastre, arată

ziarului rus că M.S. Împăratul Alexandru a împărţit la aproape patruzeci de soldaţi români crucea militară *St. George,* pe câmpul de bătaie de la Plevna.

„Românul" constată că „Golos" este un ziar nu prea onest, şi de multe ori a fost interzis de guvernul rus pentru nemoderaţia limbagiului său faţă cu celelalte puteri şi naţiuni.

„Telegraful", vorbind despre situaţiunea prezentă a resbelului, crede că diplomaţia nu va mai putea da viaţă Turciei surpate, stat întemeiat pe tradiţii sângeroase - şi conchide:

Astăzi soarta Orientului este mai mult în mâinile naţionalităţilor creştine cari îl populează. Soarta noastră este mai mult în mâinele noastre. Şti-vom a ne conduce? Grăbi-ne-vom a da tot concursul moral şi material guvernului şi armatei căreia nu-i lipseşte nici curagiul nici patriotismul?

Vom triumfa în contra greutăţilor momentului, şi România va ieşi mare în faţa ei însăşi, în faţa Europei, care o priveşte, în faţa populaţiunilor din Orient.

„Presa", înfierând încă o dată sălbăticia şi atrocităţile cu cari Turcia face resbelul, şi cu care extermineză poporaţiile creştine din Balcani, se întreabă cari vor fi urmările probabile ale resbelului actual. Ziarul centralist dorind ca pacea să înlocuiască în curând această stare teribilă în care se găseşte Orientul de miazăzi al Europei, speră că puterile vor interveni dupe o primă luptă hotărâtoare.

Atunci să sperăm - zice „Presa" - că diplomaţia Europei, care cu toate conferinţele multiple ce a ţinut înaintea declaraţiunii resbelului de către Rusia, n-a fost destul de dibace şi iscusită ca să facă a se înlătura conflagraţiunea Orientului şi prin urmare vărsarea atâtor lacrimi de desperare şi durere; să sperăm, zicem, că diplomaţia de astă dată îşi va pune toate forţele sale, spre a ne asigura un viitor îndelungat de pace şi de odihnă.

„Timpul" astăzi nu dezbate nici o cestie interioară.

„România liberă" deschide luptă fățișă în contra advocaților, cari s-au supărat, zice acest ziar, de consiliile ce dânsul a dat alegătorilor din capitală, ca să nu aleagă la comună advocați. Cestiunea este delicată; lăsăm dar să vorbească confratele nostru. Exceptând câteva personalități, dd. Protopopescu-Pake, Procop Dumitrescu, D. Popescu, P. Bordea etc., „România liberă" conchide despre generalitatea advocaților:

„Advocații nepricepuți să ne scutească cu presumțiunea lor; cei pricepuți să renunțe de la clientelă când ia o sarcină publică, sau cel puțin, dacă timpul le permite, să lase afacerile particulare în al doilea plan - și atunci vom avea și noi o altă opiniune despre advocați.

Cât timp însă îi vom vedea 90 la sută făcând numai gură și căutându-și apoi de treburile particulare, vom repeți - cu toată supărarea amicilor noștri și chiar inimicilor de valoare, pentru cari deschidem o excepțiune foarte limitată - că «nimeni în țara românească nu este mai pretențios, mai încurcător și mai incapabil de muncă serioasă decât advocatul»".

[.. .OARECARE MODERAȚIE...]

D. Rosetti și subroseții au avut ocaziune de vreo doi ani, de când se răsfață în budgetul țării, să facă pe la Paris mai multe excursiuni de plăcere în *socoteala patriei.* - Fiindcă România pare ursită a se mai bucura câtva timp de oblăduirea acestor domni, când vor mai merge să se recreeze pe la Paris, să asculte de la noi o povață dezinteresată: să se ducă la teatru să auză o piesă numită *Călătoria d-lui Perișon* (Le voyage de Mr. Perrichon). Sub aparențe glumețe, această comedie ascunde un studiu adânc al naturii omenești și pare foarte potrivită cu starea României de astăzi.

D. Perişon este un burghez bogat şi îngâmfat, care se hotă¬răşte a face o călătorie în Elveţia. El este însoţit de fiica sa, frumoasă fireşte şi cu zestre. Doi tineri se iau după d. Perişon, hotărâţi să câştige inima d-rei Perişon şi a părintelui său. Într-o excursiune, d. Perişon, cam bătrân sau greoi, este cât p-aci să alunece într-o prăpastie. Unul din tineri se aruncă după dânsul, îl scapă cu pericolul vieţii, şi se crede d-aci înainte sigur de a căpăta şi pe frumoasa fată, şi zestrea mai frumoasă. Nu departe, excursioniştii noştri întâlnesc o mică groapă. - Cellalt tânăr se face că alunecă într-însa, dând ţipete de spaimă. D. Perişon, la rândul său, se aruncă şi scapă sau crede că a scăpat pe al doilea aspirant.

Ce credeţi că se întâmplă la urmă? Pe când cu puţină dibăcie salvatorul nu face decât a repeta necontenit lui Perişon: *Te-am scăpat, îmi datoreşti viaţa,* celalt tânăr ia rolul mult mai plăcut pentru vanitatea bătrânului burghez, de om scăpat de dânsul. Unul îi aduce necontenit aminte că dânsul, Perişon, a făcut un act de curagiu şi de devotament, pe când celalt nu-i înfăţişează decât un neplăcut suvenir, un accident care l-a înspăimântat şi umilit. În cele din urmă, junele salvator se face aşa de nesuferit, încât Perişon îl ia la goană şi dă fata celui ce a fost destul de dibaci a deveni îndatoratul, iar nu îndatoritorul vanitosului burghez.

Cam aşa se petrec lucrurile astăzi între Rusia, Bulgaria şi România. N-avem pretenţiunea ridiculă a unor foi roşii, a susţine că noi şi numai noi am scăpat pe Rusia. Însă nu mai puţin, când *căzuse în groapa de la Plevna,* cu sângele nostru cel mai preţios i-am făcut un însemnat serviciu.

Pentru Bulgaria, din contra, Rusia a făcut tot.

Pe cine însă iubeşte Rusia? de cine îngrijeşte? Care este Beniaminul său? Cui va da fata sa cu toată zestrea ce va putea alcătui de la vecini bătrânul tata-socru de la Nord? Nouă, pretinşilor săi salvatori, supărători chiar prin serviciul adus,

mult mai supărători încă prin persistența nedibăciei, cu care în general organele guvernului la tribună și în presă par că aruncă necontenit în fața Rusiei acel serviciu? sau acelor bulgari umili, supuși, cari n-au făcut decât să primească serviciuri? Cine cunoaște inima omenească să răspunză.

Este evident că am făcut Rusiei un serviciu, un însemnat serviciu. Mers-a acel serviciu până la scăparea împărăției, cum se repetă pe fiecare zi? Fără armata noastră, Turcia în decompoziție ar fi izbutit oare a înfrânge nenumăratele batalioane ale Țarului? Se poate cineva îndoi. Însă nu mai puțin este exact, că fără armata noastră Rusia ar fi suferit poate îndoite pierderi și cheltuieli, și pacea glorioasă din 1878 risca foarte mult a se numi pacea din 1879, tot așa de glorioasă, dar mai scump plătită.

Oricum ar fi, noi credem că ar fi și mai demn, și mai politic a mai pune oarecare moderație în aceste lăudături. Școala revoluționară, aci ca în toate, nu cunoaște nici tact, nici măsură. Pentru dânsa, între slugărnicie și insolență nu este termen de mijloc. Prin servilismul lor când se găseau față în față cu Prinții, ambasadorii, generalii ruși, n-au știut a apăra la timp drepturile României, cari le erau încredințate. Prin atitudinea lor nesocotită și violentă de astăzi, sunt pe drum de a ne face din Rusia o neîmpăcată vrăjmașă. De aceea avem dreptul să regretăm că d. Rosetti când a fost la Paris, între o ședință a Internaționalei și un banchet în onoarea Comunei, n-a avut timpul să meargă să vază la teatru: *Le voyage de Mr. Perrichon.*

NAȚIONALI-LIBERALI

Avem și noi un partid care se numește „național liberal" și este bine să-l avem, fiindcă o țară cumsecade trebuie să aibă cel puțin un partid „național" și cel puțin un partid „liberal".

Ce e drept, noi nu ne putem făli cu un partid „național", nici cu unul „liberal", noi suntem o țară mai mult decât cumsecade şi avem un partid „național-liberal".

Pentru ce tocmai „național-liberal"?

Fără îndoială oamenii ce alcătuiesc acest partid sunt liberali; acest merit, această virtute, această calitate patriotică nimeni nu li-o poate disputa. Da, liberali sunt din creştet până în călcâie, liberali însă în înțelesul cuvântului românesc. Căci în zadar! cu minciuna nu o ducem departe şi orice cuvânt am rosti, mai înainte ori mai târziu ajungem a înțelege numai adevărul. „Tiran" era odinioară o numire, ce onora pe acela care o purta; „demagog" era odinioară un titlu la respectul concetățenilor; „liberal" era odinioară un cuvânt plin de farmec: astăzi a fi „liberal" este o virtute foarte problematică. De la anul 1848 până în zilele noastre, liberalii au izbutit a discredita liberalismul, şi acesta e meritul pentru care trebuie să le fim recunoscători, deoarece, cu ajutorul bunului Dumnezeu, nu mai avem nevoie decât de câțiva ani, pentru ca nimeni să nu mai fie dispus a trece de „liberal".

Cum rămâne însă cu „naționalitatea" acestor „liberali"? Încă din vreme trebuie să ne îngrădim, pentru ca nu cumva „liberalii" să discrediteze şi naționalismul, cum au discreditat liberalismul. Să ne lămurim dar, pentru ce aceşti liberali nu se mulțumesc de a fi liberali, ci caută să mai fie totodată şi „naționali".

Îndată ce auzim vorbindu-se de „naționali-liberali", trebuie neapărat să presupunem că acest partid nu e decât fracțiunea liberală a unui mare partid național, ori fracțiunea națională a unui mare partid liberal.

E adevărat ceea ce presupune numirea „național-liberal"? Există în țara aceasta un partid liberal care nu este şi nu pretinde a fi național? ori există un partid național care nu este şi nu pretinde a fi liberal?

Nu! Toate partidele liberale din România pretind a fi totodată şi naţionale: iară din partidul naţional, ce nu pretinde a fi liberal, „liberalii noştri-naţionali" nu pot face parte.

Pentru ce dar acest partid crede de cuviinţă a se numi „naţional-liberal"?

Fără îndoială, fiindcă voieşte să arate că se deosebeşte atât de partidul „naţional-conservator", cât şi de celelalte fracţiuni mai puţin naţionale ale partidului liberal.

Alt înţeles, numirea „naţional-liberal" nu poate avea.

Trebuie deci, ca noi, „naţionalii-conservatori", să ne întrebăm dacă rivalii noştri liberali în adevăr sunt naţionali? dacă ei, prin activitatea lor, au dovedit că sunt vrednici de a împărtăşi cu noi numirea de partid naţional?

Care sunt faptele prin care aceşti oameni au dovedit că ţiu de naţionalitatea română? prin ce au dovedit că scopul lor este de a face ca dezvoltarea noastră să fie potrivită cu firea particulară şi tradiţiunile poporului român? Pentru ca cineva să se poată pretinde naţional-român, trebuie să fi dovedit că a ieşit din mijlocul poporului român, că este pătruns de adevăratele trebuinţe şi cunoaşte adevărata fire, obiceiurile şi deprinderile, întreaga viaţă a acestui popor, şi să fi dovedit că totdeauna, în lucrarea sa politică, ţine seamă de aceste elemente; ne-au dat liberalii-naţionali dovadă despre toate aceste!?

Slavă Domnului! nu suntem nici noi cu totul uituci. Ne aducem foarte bine aminte că, mai ales, dânşii au înlocuit limba românească cu acel talmeş-balmeş de păsărească, de care nici până în ziua de astăzi n-am isbutit a scăpa literatura română. De asemenea, printr-înşii ori în urma stăruinţelor lor necumpă - tate, s-a împovărat ţara cu o mulţime de legi şi o mulţime de aşezăminte care nu au deloc a face cu trebuinţele, deprinderile, tradiţiunile, nu au nimic a face cu firea poporului român. În sfârşit, aceşti liberali sunt elementul care a împins ţara spre o

dezvoltare cu desăvârşire nenaţională, şi astfel ne-a adus zăpăceala în care ne aflăm.

Cu toate acestea, el se numeşte «naţional-liberal».

Să nu fim naivi! *Tocmai pentru aceea,* tocmai simţind că în viaţa lor nu au făcut nimic naţional, tocmai simţind că nu cunosc pe poporul român şi nu sunt capabili de o lucrare în adevăr naţională, tocmai fiindcă nu se simt a fi naţionali, aceşti oameni se numesc aşa.

Cuvântul «naţional» este cuvântul de reclamă în firma partidului «naţional-liberal».

Liberali sunt şi numai liberali; şi vrednici sunt de a fi numiţi liberali, chiar liberali în înţelesul pe care activitatea lor l-a dat acestui cuvânt!

LIBERALII ŞI CONSERVATORII

Sunt în România două partide, care se exclud unul pe altul: liberalii şi conservatorii, roşii şi albii, radicalii şi reacţionarii.

Deşi nimeni nu tăgăduieşte că aceste două partide în adevăr se exclud, părerile în privinţa lor se deosebesc. D. C.A. Rosetti, cel mai competent om în materie de lupte politice, e de părere că partidul conservator, alb sau reacţionar, este o Plevnă internă pe care liberalii trebuie să o combată la moarte şi viaţă. Diletanţii politici, din contră, sunt de părere că aceste două partide, deşi în adevăr se exclud, vor acelaşi lucru, adică să ajungă şi să rămâie la putere.

Noi credem că d. C.A. Rosetti, cu toate că este un foarte excelent bărbat politic, merge prea departe în judecata sa asupra partidului conservator; cu toate aceste - nu împărtăşim vederile diletanţilor politici.

De când fericirile liberalismului s-au revărsat asupra ţării noastre, liberalii şi conservatorii mereu se luptă, şi, cu deosebire

în cursul celor din urmă doi ani, ne-au dat destule dovezi că o sinceră şi neîmpăcată ură îi desparte. O mulţime de oameni au fost daţi în judecată; altă mulţime a fost percheziţionată; s-a ticluit catastiful de păcate: în sfârşit, pentru ca toate acestea să se poată face, trebuie să fie la mijloc o ură sinceră, iar pentru ca să se poată urî, oamenii trebuie să aibă motive bine întemeiate.

Trebuie deci să fie ceva, ce deosebeşte pe liberali de conser¬vatori.

Era odată o vreme, când nu erau în ţară nici liberali, nici conservatori: erau numai boieri, ciocoi, târgoveţi şi ţărani.

D-odată însă se întorc de prin străinătate o mulţime de tineri, care ştiau „multă" carte, aveau multe aspiraţiuni fru¬moase, dar nu cunoşteau ţara. Ei cer să se facă schimbări în aşezămintele ţării şi aveau tot dreptul să facă această cerere, deoarece, în adevăr, era trebuinţă de anumite schimbări.

Din nenorocire însă aceşti tineri nu cunoşteau îndestul starea şi adevăratele trebuinţe ale ţării; astfel cereau nişte schimbări, pe care bătrânii, ca nişte oameni cari cunoşteau ţara, nu le puteau primi ca bune şi folositoare.

Astfel se produce cea dintâi luptă politică; tinerii cer schim¬bări, iar bătrânii le răspund: „Voim şi noi să facem anumite schimbări, nu însă pe acele, pe care le cereţi voi".

Cine sunt însă aceşti tineri liberali? - Costache Negrea, N. Bălcescu, Câmpineanu, Eliad Rădulescu, Tell, Bolinti-neanu, V. Alecsandri, A. Russo şi alţii, toţi oameni, care astăzi sunt, ori, dacă ar mai trăi, ar fi conservatori: e dar o foarte mare deosebire între liberalii de atunci şi liberalii de acum. Alături cu Misail, Pătărlăgeanu, Holban, P. Ghica etc., Bălcescu, Câmpineanu ori E. Rădulescu niciodată nu s-ar fi luptat.

Liberalii de odinioară voiau nişte lucruri, care poate că nu se potriveau cu starea în care se afla societatea română; din nenorocire s-au vârât însă printre dânşii nişte oameni care nu

erau de o potrivă cu dânşii, oameni, care voiau nişte lucruri, ce nu se potrivesc cu starea nici uneia din societăţile organizate de pe faţa pământului.

Chiar la anul 1848 era o foarte mare deosebire între aceşti oameni şi adevăraţii liberali, şi N. Bălcescu[,] încă atunci[,] numea pe conliberalul său C.A. Rosetti un trădător (vezi I.E. Rădulescu).

Dacă nu ar fi fost însă acei liberali nobili, care astăzi sunt ori ar fi conservatori, niciodată liberalii de astăzi nu ar fi ajuns a se răsfăţa în viaţa noastră publică; I.C. Brătianu şi C.A. Rosetti numai la umbra unor nume adorate au putut să-şi facă meseria lor de samsari politici. Liberalii de astăzi au luat însă o moştenire, la care nu au nici un drept.

Dorinţa acestor liberali era de a da ţării o organizaţie, în virtutea căreia puterea publică poate să atârne mai ales de ciocoi şi de târgoveţi, şi, graţie sprijinirii ce li s-a dat din partea oamenilor cu greutate la anul 1866, această dorinţă li s-a împlinit.

Mai este însă un lucru la mijloc.

În o ţară atât de liberală ca România, foarte lesne s-ar putea întâmpla ca „naţiunea suverană" să-şi dee seamă despre ceea ce face şi să le dea liberalilor bani de drum. Contra acestei eventualităţi triste nu este decât un singur leac, ura personală, şi d. C.A. Rosetti, ca un eminent bărbat politic, îşi dă toată silinţa spre a deştepta în ţară acest sentiment binefăcător.

Şi d. C.A. Rosetti a izbutit: în adevăr, astăzi cei mai mulţi din aceia, care susţin guvernul liberal, îl susţin numai fiindcă urăsc pe conservatori, se tem de ei, ori fiindcă ar trebui să-şi sacrifice interesele personale, susţiind pe conservatori.

D. C.A. Rosetti e dar foarte aproape de adevăr, când zice că cele două partide sunt două cete vrăjmaşe şi că partidul conservator este o Plevnă internă. Este foarte aproape de adevăr, deoarece ştie că însuşi lucrează zi şi noapte spre a produce acest

rezultat. Îndată ce ar înceta ura şi frica, îndată ce interesele particulare nu ar fi angajate în luptele politice, d. C.A. Rosetti ar trebui să se ducă de unde a venit.

Dar toate lucrurile au rostul lor. Mai nainte ori mai târziu[,] ura şi frica vor trebui să înceteze şi atunci, de voie de nevoie, aceia care îşi au interesele angajate în operaţiile firmei liberale vor începe să ţipe mai amarnic. Nimeni cu minciuna nu o poate duce foarte departe şi încetul cu încetul lumea îşi aduce aminte starea în care se afla ţara pe când era guvernată de oameni capabili şi cumpătaţi, o compară cu cea de astăzi, şi la urma urmelor faţă cu adevărul chiar şi ura va trebui să-şi piarză puterea. Frică? - frica, neîntemeiată - fiind, va trebui să înceteze cât mai curând.

Atunci apoi[,] d. C.A. Rosetti a pierdut jocul.

UN STAT ÎN MINIATURĂ

În mijlocul statelor mari ale Europei, a căror mărime stă în proporţie dreaptă cu birurile, armatele, flotele şi cu alte mijloace de civilizaţie, e poate interesant de a descoperi un mic stat embrionar, care a rămas în starea în care era acum sute de ani. Din scriitori latini sunt cunoscuţi cei trei *bătrâni* (căci bătrâni se numesc neamurile originare dintr-un sat răzăşesc) cari au pus temelia statului roman. Ramnes, Tities şi Luceres să se fi numit - se zice - cele trei roiuri de albine cuvântătoare, care aşezându-se pe trei coline de lângă Tibru, au întipărit caracterul lor vieţii mai târzie a acelui puternic stat antic. Între aceste trei neamuri Ramnes erau viteji şi războinici, Tities, gospodari şi pacinici, Luceres ascultători şi de treabă. Ramnes prădau satele de primprejur, Tities strângeau şi organizau, Luceres înmulţeau. În păreţii de scânduri ai Capitoliului primitiv, preoţii băteau câte un cui spre pomenirea oricărei

expediţii războinice, când vitejii Ramnes aduceau o turmă de boi cu bouari cu tot. Se vede însă, că elementul războinic a prins aripi şi cucerind întâi sat după sat, apoi oraş după oraş, în urmă ţară după ţară, au ajuns să supuie toată lumea atuncea cunoscută.

Fie poveste, fie adevăr, destul că începuturile embrionare seamănă unul cu altul, deşi un embrion e menit a deveni împărat, celălalt a rămâne om ca toţi oamenii.

Luând un bilet de drum de fier pân la Bologna, apoi de aci unul pân la Rimini, ajungi în apropierea micei republice San Marino. Între marchizatul Ancona şi roditoarea Romagna, se află înaltul *Monte Titano.* De 800 de metri de înalt se ridică cele trei piscuri ale San Marinului, ca o grămadă impozantă, care se coboară pieziş în şes, împodobită cu vechi cetăţui, cari readuc în ochii fantaziei icoanele veacului de mijloc. În faţa stâncii Titanilor curge râul Rubicon, modest însă cunoscut din istorie prin trecerea lui Cesar, prin vestita zicere: „Alea jacta est" (Zarul s-a aruncat). Despre mare şi anume de la Rimini o călăuză, un vetturino, duce pe drumeţi, pentru un bacşiş, în mica, dar străvechea republică. După o cale de două ceasuri cu trăsura, ajungi la graniţa republicei şi la cel de-ntâi oraş al ei, la Seravalle, iar după alte două ceasuri ajungi în San Marino. Mai întâi vii în suburbiu, Il Borgo, unde e multă viaţă şi mişcare, căci acest sat e emporiul micei republice, care nu poate produce tot ce-i trebuieşte şi are nevoie de import de grâne, pe care le plăteşte cu exportul ei de minunate vinuri de tămâioasă (poamă busuioacă), de lână, râmători, peri de bidinele, var nears, cânipă, portocale, lămâi, săpunuri fine şi esenţe mirosi¬toare din ierburile muntelui Titano, un articol foarte căutat.

Iată dar, că ne aflăm în mijlocul republicei, în care nu apare nici o gazetă, căci numai „Voce del Popolo" din Bologna şi „Osservatore Romano" (amândouă ziare clericale) au câţiva abonaţi. Nici protestanţi, nici evrei nu se află pe pământul

sfânt. Poate că într-un viitor nu tocmai depărtat vr-un fiu al lui Israel să se rătăcească pe acolo ca să deschidă o bancă sau să ia întreprinderea unui drum de fier; dar pân-acum această nenorocire nu s-a întâmplat încă. Republica întreține cele mai bune relații cu Sf. Scaun. Majestas populi, maiestatea poporului suveran al San Marinejilor e reprezentată prin sfatul cel mare, compus întreg de patres familias, din părinți de familie. Acest sfat numără șaizeci de inși și-ntr-o adunare generală, ce se ține o dată pe an, membrii aleg un sfat mic (consiglietto) compus din 12 inși. La această alegere însă trebuie să se aibă în vedere principiul ca să s-aleagă patru nobili, patru orășeni și patru țărani. Acest senat de doisprezece formează consiliul de stat al celor doi consuli, aleși asemeni din mijlocul lui și cari se numesc regenți (capitani reggenti). Alegerea acestor doi consuli, adevărații stăpânitori în San Marino, se face la fiece șase luni o dată. În ziua hotărâtă s-adună sfatul cel mare al republicei în palatul guvernului și aleg doisprezece oameni de încredere ca delegați spre alegere mai strânsă. Apoi aceşti 12 trag la sorț pentru a ști pe cine au să aleagă, un patrician ori un plebeu, însă totuși trebuie să aleagă astfel, ca 6 să fie din oraș, 6 de la sate. Dintr-aceştia se aleg iarăși prin majoritate de voturi de două ori câte trei adecă șase, a căror nume se scriu păreche pe trei bilete, însă așa că pe fiecare bilet stă scris un țăran și un orășan. Aceste trei țiduli se pun fiecare în câte o bilă de aur, iar bilele se duc în procesiune solemnă la biserică. Ziua de alegere e o sărbătoare mare pentru populație, încât orășelul dar mai cu seamă biserica geme de mulțime. Preoțimea, îmbrăcată în veşminte sărbătoreşti, celebrează lângă altar încărcat cu podoabe o leturghie, rugând pe Sf. Duh să facă bine alegerea și să stea în ajutorul celor aleși. După ce se cântă „Veni creator spiritus" un copil mic vine la altar, pe a cărui trepte se află o urnă de argint închisă, care cuprind cele trei bile de aur. Copilul, cu ochii legați, scoate o bilă. După ce Senatul citeşte

numele scrise pe bilet, ele se vorbesc în glas mare în biserică. Peste câteva clipe întregul San Marino ştie numele celor aleşi. - Privilegiile celor doi consuli sunt următoarele. Când sunt în biserică, preotul trebuie să vie cu cădelniţa înaintea lor, iar în teatru au dreptul de a ocupa ei cu familia loja mare din mijloc.

Avocaţilor îndeosebi clima San Marinului nu le prieşte, - căci maximul proceselor dintr-un an e de zece, şi e sigur, că de o asemenea mulţime de procese un avocat trebuie să slăbească. Cel mai ciudat lucru e însă justiţia criminală. Când se con¬damnă un făcător de rele, el îşi spăşeşte păcatele în libertate (nu în temniţă) deşi nu ştiu în ce mod se întâmplă aceasta.

Republica are doi secretari de stat, unul pentru interne, altul pentru externe şi finanţe. Are asemenea doi ambasadori, unul la Roma, altul la Paris. Numărul consulilor nu e tocmai bine cunoscut, dar se dă cu socoteala, că el întrece numărul cetăţe¬nilor republicei. Se crede că aci e călcâiul vulnerabil al micului stat. El priveşte locurile sale de consuli, cetăţenia onorifică, decoraţia cu cinci clase, pe care cel decorat are permisiunea de a o lucra în briliante (pe cheltuiala sa) ca un izvor de venituri pentru tezaurul public. Ba chiar patente de ofiţeri în armată se dau la supuşi străini, pentru meritele lor întru ale ştiinţei şi artei, - încât se poate ca într-o bună dimineaţă să ne trezim cu d. V.A. Urechiă în uniformă de colonel San Marinez pentru admirabila sa afinitate cu scriitorii... spanioli, merit desigur apreciat la San Marino.

Armata republicei are un general, 70 de ofiţeri şi 1 300 de soldaţi. Uniforma lor e cea austriecească, se vede, tunică albă şi pantaloni albaştri. Numai asupra armării tace raportul, ce-l consultăm, într-un mod într-adevăr suspect. Se vede că marea ceartă pentru sistemul cel mai bun de puşti sau de tunuri n-a alterat până acuma inimele bunilor San Marineji: papa Krupp n-a ajuns la nici o importanţă în istoria militară a San Marinului. Birurile sunt mici, datorii publice deloc, încât statul

n-are nici o obligaţie faţă cu lumea. Lumea-i datoreşte poate ceva republicei, republica nu datoreşte lumii nimic.

Istoria republicei se pierde, ca aceea a tuturor statelor mari, în noaptea vremilor. Întemeietorul statului însă e Sf. Marin, care sub împăratul Diocleţian a fugit din Dalmaţia la Rimini. Sfântul se zice c-a fugit din cauza unor mici neînţelegeri cu nevasta. Destul că poliţia din Dalmaţia pare a nu fi fost tocmai-tocmai înţeleasă cu plecarea sfântului, încât a trimis-o pe nevastă-sa după dânsul la Rimini, unde Marin se ocupa cu zidăria. Într-o zi află, că în port sosise o corabie din Dalmaţia, din care coborâse o femeie foarte frumoasă. Marin îngălbeni. El îşi aduse aminte de nevasta lui cea frumoasă şi de jurământul de curăţie, ce îl depusese. El întrebă, cum arată ea la faţă şi la făptură şi recunoscu îndată din spusa altora, după oarecare semne, că era nevasta-sa cea care se coborâse din corabie. Atunci, tunse frumuşel de fugă la munţi, ca să scape de dânsa şi se ascunse într-o peşteră. Dar ea află unde i se ascunsese bărbatul şi veni ş-aci. Îngenunchind la intrarea peşterii şi întinzându-şi mâinile, ea se jură că n-are nici o vină şi-l rugă să se întoarcă. Dar sfântul rămase neînduplecat şi nu voi să părăsească peştera şi să urmeze ademenirile frumuseţei şi ale bogăţiei. Cincizeci de zile se boci frumoasa femeie la intrarea peşterei, până ce în sfârşit muri. Ea murise de dorul bărbatului ei.

Sfântul Marin părăsi atunci peştera, îşi îngropă nevasta, şi apoi se retrase pe un pisc al muntelui Titano, unde zidi un mic paraclis cu hramul Sf. Petru, împrejurul căruia mai trase un zid, care să-l despartă de toată lumea. Grâul de care avea nevoie, îl semăna el singur şi-l măcina c-o râjniţă pe care o-nvârtea un măgar. Într-o zi aude glasul jalnic al măgarului, cerându-i ajutor. Când iese - ce să vadă? Un urs mare sfâşiase măgarul şi-l mâncase pe jumătate.

Atunci sfântul îi zise ursului: «Bre! mi-ai mâncat măgarul; trebuie să mă slujeşti tu de acum în locul lui». Şi ce să vezi?

Ursul intră în adevăr în slujbă la sfânt şi-nvârti râjnița cu labele lui cele groase, încât îi merse vestea.

Şi astăzi se mai păstrează în biserica din capitală moaştele sfântului, cari se expun la sărbători mari; apoi ciocanul şi mistria, cu care a lucrat la rezidirea risipitului oraş Rimini. Faima sfântului făcu pe locuitori din împrejurimi să zidească chinovii şi sihăstrii pe monte Titano, cari apoi luară forma unei republice. Acesta este începutul statului. *Tantae mollis erat San Marinensem condere gentem.*

În veacul de mijloc republica dezvoltă o sănătate extraordinară, încât nici Cesar Borgia n-a putut să-i vie de hac. Abia în vremea din urmă veni câteva furtuni asupra ei. După ce nimiciră republica cea de-o mie de ani a Veneției, oştirile lui Bonaparte se îndreptară spre statul bisericesc. Ce se va face San Marinul ? se întrebară toți. Dar Bonaparte era generos şi-i dărui republicei surori patru tunuri şi o cantitate de grâu. Dar tunurile nu le-au căpătat niciodată, şi aceasta spre marea ei norocire. O singură descărcătură de tun ar fi ajuns desigur dincolo de graniță în țara vecină şi ar fi încurcat republica într-un război general. Republica scăpă cu spaima de a i se fi promis patru tunuri. Numai anul 1848 aduse peste ea serioase încurcături. Roma căzuse. Garibaldi după multe lupte scăpă în Monte Titano, care acorda un azil tuturor proscrişilor. Garibaldi spera să găsească în San Marino nu numai simpatii, ci crezu că stânca Titano cu ponoarele şi ascunzătorile ei ar putea deveni pentru dânsul o cetate neînvinsă, până ce ar fi izbutit de a căpăta condiții favorabile pentru dânsul şi ceata lui de la inamicii ce se apropiau şi cari erau austriacii şi franțujii. San Marino era în mare cumpănă şi nedumirire. Ce era de făcut? La 10 iulie sosi în San-Marino cel d-întâi cvartir-maistru al lui Garibaldi.

După o ceartă vioaie se-nvoiră în sfârşit, ca cetele romane ale lui Garibaldi să primească hrană şi băutură la granița țării, fără a avea nevoie să calce pe pământul republicei. Dar

Garibaldi nu bägă în seamă învoielele cvartir-maistrului său, ci a doua zi dis-de-dimineaţă veni cu oştirea lui înaintea porţilor San Marinului, şi până a nu fi cu putinţă de a i se împrotivi, el ocupă monastirea Franciscanilor, situată la poarta oraşului. Erau şi femei în cetele lui. Grupe mai duioase şi mai mişcătoare nu s-au văzut niciodată poate. Femeile acelea împărtăşiră cu bărbaţii, cu fiii şi fraţii lor lipsele şi nevoile, grijile şi mizeria, primejdiile şi moartea. Erau fiicele eroice ale Italiei. Frumuseţea lor se ofilise de lipse şi osteneli, dar în ochii lor strălucea lumina şi frumuseţea entuziasmului. La vederea lor locuitorii din San Marino uitară pentru o clipă propriele lor nevoi, şi bătrâni şi tineri se grăbeau a ajuta pe străini cu cât le era cu putinţă. Trebuia grabă. Sfatul cel mare se adunase şi se hotărî foarte repede. Se puseră în relaţii cu Garibaldi; cetele de voluntari şi ai lor trebuiau să se oblige să nu calce olatul din întru al oraşului, iar guvernul republicei se obliga să mijlocească pe lângă generalul austriac, care urmărea cetele.

Arhiducele Ernest se apropiase cu un detaşament de trupe de graniţele republicei. Locotenentul Buoschi fu trimis ca să trateze cu Arhiducele, însă acesta cerea pur şi simplu supunere. Secretarul de stat de San Marino, Bonelli, se adresă către generalul Hahn, care stetea cu detaşamentul său la Rimini. Prin mijlocirea sa izbuti să i se promită pentru cetele lui Garibaldi libera trecere.

Pe când tratau înnoptase. Garibaldi nu se-ncrezu în asigurările generalului Hahn, şi se hotărî de a lua măsuri pentru siguranţa persoanei sale. Cu femeia sa, credincioasa Amita, şi cu câteva sute din cei mai supuşi partizani ai săi, el părăsi noaptea şi într-ascuns San Marino. Contra voinţei sale Garibaldi puse în primejdie mica republică, care-l primise cu atâta bunătate. Generalul Hahn se supără cumplit pentru această fugă neaşteptată şi foarte îndrăzneaţă a lui Garibaldi, pentru că ar fi dorit foarte mult să prindă pe vestitul căpitan

de voluntari. El spuse verde, că bănuieşte, cum că republica şi guvernul ei au ştiut despre această fugă şi au înlesnit-o. Pe de altă parte Garibaldianii, rămaşi în urmă, nu voiau să se dea cu mâinile legate în sama inamicului. Ei hotărâră să intre cu sila în oraş, să puie zăvor porţilor şi să se opuie austriacilor. Dar planul lor s-au aflat încă la vreme în sfatul oraşului.

Belzoppi, căpitanul regent, şi Bonelli, secretarul de stat la Externe, au fost aceia cari în momentul hotărâtor găsiră mijlocul cel mai potrivit şi deteră piept primejdiei. După a lor poruncă se chemară toţi San Marinejii, cari puteau purta arme, a se opune voluntarilor, ce năvăleau cu desperare asupra oraşu¬lui şi a le împiedica intrarea. Văzând Garibaldianii, că nu vor izbuti să înfrângă o rezistenţă atât de energică, se împăcară cu soarta lor[,] mai cu seamă având în vedere pe duşmanul din spatele lor, care zădărnicea orice rezistenţă şi fiecare îşi depuse armele. După aceea fiecare din ei căpătă pasport silnic la Rimini şi câte o liră italiană de cheltuială. Şi femeile au fost ajutate tot astfel.

După ce se puseră la cale aceste incidente penibile şi se restatornici liniştea obicinuită a republicei, marele Sfat trimise o deputaţie solemnă către arhiducele Ernest pentru a-l ruga să onoreze republica cu vizita sa. Arhiducele primi invitarea cu bunătate şi veni peste câteva zile în oraş cu o suită strălucită. San Marinejii pregătiseră toate pentru a-l primi sărbătoreşte.

O veselie urma alteia. Arhiducele exprimă mulţumirea şi recunoştinţa sa, pentru atitudinea înţeleaptă şi prieteneasca întâmpinare a republicei şi plecă cu asigurarea, cum că Casa de Austria a avut totdeuna sentimente prieteneşti pentru San Marino, pe cari le va păstra şi în viitor. De atunci încoace republica a numit un ambasador şi la Viena.

De atunci n-a mai cutezat nimenea să s-atingă de San Marino. Napoleon al treilea, ajungând la culmea puterii sale după războiul din 1859, nu uită să caute alianţe indispensabile,

deci încheie şi cu San Marino un tratat de alianţă, prin care recunoştea şi garanta independenţa acestui stat. San Marinejii îl numesc pe răposatul Împărat binefăcătorul lor. Asta este însă o modestie exagerată, de vreme ce binefacerile acestei alianţe sunt reciproce. Regele Victor Emanuel ţinu asemenea foarte mult la bunele relaţii cu republica, o calomnie care se poate face şi regelui Humbert.

Fericit stat!

O singură dare de 1% asupra veniturilor, o armată mică şi după cum se pare cu totul nearmată, tunuri ioc! nici o gazetă, un teatru c-un repertoriu pân-acuma necunoscut, datorie publică nici un ban, decoraţii şi portopeuri ieftine, cafenele în doi peri, dar un otel cu preţuri foarte moderate, nici un ovrei, nici un protestant, pe de altă parte cele mai bune relaţii cu toate puterile, mai cu seamă cu noul stat italian... Scris-au Locke şi Bernardin de St. Pierre un idil mai liniştit şi mai frumos?

SELĂGEANU

Buruienile cresc şi se îngraşă; florile lâncezesc şi se usucă. Aceasta trece de adevăr mai în toată lumea, şi este foarte firesc; căci pe când superficialitatea şarlatană umblă în lume cu clopoţei, făcând ea însăşi reclama cea mai neruşinată pentru a-şi lăuda marfa cu calităţile cele mai îndoioase, meritul adevărat este întotdeauna modest şi sfiicios, trecând prin lumea aceasta zgomotoasă şi distrusă tăcut şi închis în sine. Trebuie un impuls tare din afară, trebuie ca alţii să lucreze pentru a-l scoate la iveală.

În alte ţări acest adevăr crud este cel puţin îndulcit prin o mulţime de excepţiuni. Se găsesc oameni generoşi şi iubitori de artă cari sunt întotdeauna gata a da mână de ajutor unui talent necunoscut. Unii o fac aceasta din cauze adevărat nobile,

cu scopul de a servi arta şi de a mări numărul acelora cari se ocupă de dânsa, privind pe orice artist ca o fiinţă aleasă, ca un înger trimis de Dumnezeu pentru a mângâia mizeria lumii prin farmecul frumosului ideal. Alţii, cu judecata mai strâmtă, consideră arta ca un fel de modă, ca un gest ca orice altul, şi ţin la un salon cu tablouri şi sculpturi scumpe şi la o bibliotecă aleasă tot atât de bine ca la cai frumoşi, trăsuri splendide şi haine preţioase. Oricum ar fi însă, şi aceştia fac mult, dacă nu pentru artă, cel puţin pentru artişti. Apoi statul se interesează nu numai pentru produsul artei ci şi pentru soarta artiştilor, oferindu-le prin intervenirea cu mijloacele trebuincioase ca ei să-şi poată lăţi cercul lor de cunoştinţe şi să fie în stare a produce în linişte.

La noi este cu totul altminterea. Particularii nu fac nimica în privinţa aceasta şi statul foarte puţin şi deseori pe dos. Ba şi mai mult; artistul nu se bucură la noi de nici o stimă. În loc de încurajare, artistul întâmpină la noi o descurajare cumplită. În genere el e privit ca un fel de pierde-vară, ca un om care n-are nici o ocupaţie solidă, ca un nebun care trăieşte într-o altă lume decât cea reală, ocupându-se cu vedenii, cu visuri şi cu închipuiri, lucruri cari nu aduc nici un folos real societăţii.

Vedem în ţară un fenomen curios. A pretinde că românul nu-i din fire bun patriot, că nu ţine cu toată inima la toate câte se ating de ţara lui, ar fi un lucru monstruos. Şi cu toate acestea vedem pe artiştii din orice ramură, şi chiar pe cei mai buni, necunoscuţi şi nepreţuiţi de naţiune. Este doar de datoria oamenilor culţi din ţară a preţui ei ceea ce mulţimea nu ştie să preţuiască şi a indica tonul şi calea pe care ceilalţi vor merge din pură imitaţiune.

Cine, de pildă, cunoaşte la noi pe d. Selăgeanu? D-lui nu e nici senator, nici deputat, nici avocat, nici medic; d-lui n-a fost nici prefect, nici ministru şi nici nu doreşte a fi una ca aceasta. Lumea n-are dar de unde să-l cunoască.

Craiovenii ştiu că un domn Selăgeanu trăieşte în oraşul lor, că este profesor de desen foarte rău salariat, şi judecând pe omul după suma banilor ce câştigă, nu-i dau nici o importanţă. Că acest domn Selăgeanu face şi tablouri, aceasta-i treaba lui de care nimeni nu se ocupă. Tablourile d-lui au fost expuse mult timp la Craiova, fără a se fi găsit cineva care să-l recompenseze pentru munca lui cinstită, cumpărându-i vreuna din operele sale. Şi de ce? A cheltui o mulţime de bani pentru o bucată de pânză ar fi o nebunie, şi craiovenii par a fi oameni foarte practici când e vorba de a scoate bani din pungă pentru bunuri ideale.

Tablourile d-lui Selăgeanu au fost aduse dar aci de către un amic al artei şi expuse de d. Gebauer, pe calea Mogoşoaei, cu scopul de a fi vândute pentru a procura pictorului mijloacele necesare ca să poată face o călătorie de studii în străinătate. Acolo am avut şi noi ocazia de a le vedea.

Sunt cinci tablouri cari dovedesc un talent netăgăduit şi un realism sănătos. Mai cu seamă capul de evreu şi capul de bătrân sunt adevărate opere de artă, nişte mărgăritare cari pot concura cu cel mai bun ce s-a produs la noi pe tărâmul artei. Evreul nu e nici caricatură, nici ideal, este un evreu luat din mulţime şi reprezintat cu atâta viaţă, cu atâta adevăr, încât fiecare trebuie să crează că l-a văzut deja o dată pe acest evreu, că îl cunoaşte de undeva, dar că nu îşi aduce aminte când şi unde. Aceasta provine din cauză că pictorul n-a fost împins nici de ură, nici de iubire, ci a căutat a înfăţişa fiinţa adâncă a judaismului, şi oricine vede tabloul lui trebuie să mărturisească că a reuşit pe deplin. Viaţa a optsprezece veacuri apasă pe această faţă bătrână de evreu, şi totdeodată se arată voinţa lui de fier şi răbdarea neîncetată şi neostenită.

Ovreul d-lui Selăgeanu este bătrân şi tânăr, individ şi neam în tot acelaşi timp.

Scopul nostru aci nefiind de a analiza cu de-amănuntul operele d-lui Selăgeanu, ci numai de a atrage atenţia publicului

asupra unui bărbat care face onoare ţării, credem că cele zise vor fi de ajuns pentru a îndemna pe iubitorii de artă a nu trece cu vederea pe un pictor care merită, poate, interesul principal.

În muzeul nostru se află o mulţime de tablouri, cari par a fi acolo numai fiindcă nu s-a găsit nici un particular care să fi fost dispus a-şi desfigura salonul cu asemenea caricature. Sperăm că d. ministru al cultelor, comparând tablourile d-lui Selăgeanu cu cele de la muzeu, se va decide lesne a îmbogăţi muzeul nostru cu câteva opere cum se cade.

[CONVENŢII CU RUSIA]

„Românul" de ieri, într-o polemică cu „Pressa", zice că rău, foarte rău, mai rău decât foarte rău face organul conservator când spune, că Rusia ar fi propus guvernului radical nouă convenţiuni, şi acesta ar fi pe cale d-a le face; asemenea lucruri, după „Românul" trebuie să le spună cei lipsiţi de inteligenţă şi patriotism, cei ce nu respectă nimic nici pe sinele chiar. Apoi „Românul" urmează:

„...«Pressa» ştie foarte bine că guvernul nu voieşte şi nu poate să încheie nouă convenţiuni pentru trecere de armate şi alte asemenea, căci naţiunea ar da cu pietre într-însul şi Europa s-ar ridica în contra noastră... Să nu mai adune dar « Pressa » asemenea ştiri ilogice şi necurate...".

Prin urmare, după „Românul" ştirea că guvernului radical i s-ar fi propus de Rusia o nouă convenţie, care ştire a fost împrăştiată de ziarele cele mai acreditate din Europa, este o ştire ilogică şi necurată; iar cei ce o relevează, spre a atrage atenţia naţiunii asupra guvernului radical, care a arătat, de când a luat puterea, că ştie a comite greşeli de acele ce în Istorie poartă un nume mult mai aspru; cei ce relevează ştirea aceasta şi bănuiesc pe acest guvern, că este în stare să încheie o nouă convenţie

cu Rusia în taină, fără a spune niminui nimic până la deschiderea Camerei supuse şi ascultătoare; cei ce relevează această ştire pentru a îndeplini, cum zice d. D. Brătianu, o datorie de conştiinţă către ţara lor, aceia sunt lipsiţi de inteligenţă şi de patriotism.

Mulţumim „Românului" de aceste complimente radicale, îi mulţumim pentru acel ton de elegantă curtenie în polemică, a cărei pierdere o deplângea mai deunăzi, îi mulţumim cât mai degrabă, pentru că noi între cei d-întâi am relevat acea ştire, şi am exprimat temerea, că guvernul lucrează cum s-ar zice pe sub pământ ca să ne dăruiască iar cu vreo surpriză.

Să ne dea însă voie organul „Scrisorilor către Desmoşteniţi" a-i spune că ştirea aceea nu se pare atât de *ilogică* pe cât seamănă că-i pare lui. Ilogică, pentru ce? pentru că, cum pretinde „Românul", guvernul *„nu voieşte şi nu poate* să încheie nouă convenţiuni pentru trecere de armate şi alte asemenea"? Dar oare nu tot acest guvern *a voit* şi *a putut* să încheie convenţia de la 4 aprilie? Şi să nu uităm, că aceea era întâiul pas, care este cel mai greu de făcut; era vorba să se deschiză stavila şi să se dea drumul şivoiului să treacă pentru noi; astăzi oştirea rusească se află pe pământul nostru, stavila este ridicată de mult, şivoiul şi-a făcut matcă peste noi şi curge în bună voie. Şi dacă Rusia ne cere azi o convenţie, să nu se prefacă „Românul" şi să întrebe naiv că: „ce nevoie mai are Rusia să ne ceară con - venţie pentru trecerea oştirii sale pe la noi, de vreme ce tractatul de la Berlin îi dă asemenea împuternicire încă pentru nouă luni d-aci încolo?" nu, să nu se prefacă „Românul": Rusia desigur nu numai pentru aceasta ne cere o nouă convenţie; este ea destul de inteligentă ca să nu ne ceară ceea ce are; dacă ne cere, apoi desigur ne cere să-i dăm ce nu are şi-i trebuie. Pentru aceasta dar, reproducând ştirea despre noua convenţie, am rostit temerea că guvernul, când i s-ar cere de Rusia ca să-i dăm ceea

ce-i mai trebuie, ar fi în stare să dea. Încă o dată: nu oare tot acest guvern *a voit* şi *a putut* să încheie convenţia de la 4 aprilie?

Însă mintosul organ, mintos prin aceea că-şi crede cititorii naivi, ne spune pentru ce guvernul radical *nu ar voi* şi *nu ar putea* să facă un aşa ceva. Că guvernul nu *ar voi* să mai încheie o nouă convenţie cerută de Rusia pentru nouă trebuinţe ale ei, este un lucru ce nu ne-ar prea importa, daca am şti că guvernul acesta nu poate face orice vrea. Daca n-ar putea face rău, ce ne-ar păsa că vrea să-l facă! Dar să vedem, poate ori nu? Să vedem „Românul" ce zice, pentru ce nu poate guvernul să facă şi azi ce a făcut până acum? „Nu poate (guvernul) să încheie nouă convenţiuni, pentru trecere de armate şi alte asemenea, căci *naţiunea ar da cu pietre* într-însul..."

Sfârşim relevând aceste vorbe ale „Românului". Organul „Scrisorilor către Desmoşteniţi" ar trebui să respecte cel puţin acum naţia, ce s-a arătat a nu fi tocmai aşa de moleşită pe cât o credea d. C.A. Rosetti, şi să o cruţe de asemenea ironii. O naţie care, numai pentru respectul ordinii şi prin instinct de conservare, a îngăduit guvernului cele săvârşite de dânsul de aproape trei ani încoace, dovedeşte că are mai multă minte decât a da cu pietre: când este vorba de a judeca şi osândi, ea ştie a o face la timpul cuvenit pe căile legale.

[D. C.A. ROSETTI LA ROMA?]

Imediat după atentatul de la Neapoli s-a zvârlit o bombă-Orsini în mijlocul mulţimei, adunate în Florenţa pentru demonstraţii patriotice. Bomba a cauzat moartea a doi oameni şi a rănit pe câţiva alţii... Tot în aceeaşi vreme ne vine din Roma ştirea, că în domiciliul lui *Passamente,* autorul atentatului, s-au găsit scrisori de la internaţionalişti, că s-au făcut arestări, că între arestaţi este şi d. Melilo, redactorul

ziarului „Censorul" din Neapole, publicist, care a fost deja închis odată, împreună cu Passamente, pentru că[,] la 1870, lipise la Salerno placarde pentru manifestări de răsturnarea tronului.

Bomba-Orsini ne-aduce aminte de conspirația şi atentatul comis asupra binefăcătorului nostru celui mai mare, a împăratului Napoleon III; conspirație la care-a luat parte activă d. C.A. Rosetti şi d. I.C. Brătianu. Împăratul, care era om bun şi generos, cu toată condamnarea tribunalului, rostită asupra d-lui I.C. Brătianu, a ordonat ca închisoarea să fie îmblânzită pe cât se putea, iar fructul şederii la răcoare a actualului ministru-prezident a fost - precum se ştie - o istorie a românilor scrisă franțuzeşte şi publicată sub pseudonimul Elias Regnault.

Fraţii siameji Rosetti-Brătianu fac şi azi parte din marele partid cosmopolit al republicei universale pe baza *comunei* şi cu toate acestea conduc afacerile unui stat, eminamente-național - România şi eminamente conservator, pentru că e agricol.

Ba nu-i destul numai atâta. Pe când principii mireni şi bisericeşti se grăbesc a exprima M.S. Regelui Italiei părerea de bine, că viața M.S. a fost păzită de mâna lui D-zeu cu ocazia acestui îndrăzneț atentat cu cuțitul, România se va grăbi să trimită ministru plenipotențiar la Roma pe d. C.A. Rosetti, părintele celor dezmoşteniți cu duhul, ca să-şi exprime părerile de rău că atentatul n-a izbutit, şi pe când ieri duminică s-a celebrat dimineața un Te-Deum la sf. Mitropolie, pentru a înălța rugi lui Dumnezeu, c-a binevoit a conserva zilele M.S., rabinul partidului liberal din țară îşi va fi legat cornul de frunte pentru a se ruga la statua rațiunii să păstreze zilele prietenului Passamente.

Nouă ne pare rău, că în vremi grele ca cele de astăzi, România trebuie să rabde un guvern, precum nu-l are nici o altă țară din Europa, un guvern, ai cărui membri de căpetenie

au întreţinut şi întreţin relaţii cu elementele cele mai turbure şi mai discompuitoare ale Apusului.

[ŞTIRI FRANCEZE DESPRE CESTIUNEA DOBROGEI]

Ziarul franţuzesc „les Debats" primeşte o corespondenţă din Buda-Pesta, care, cu toate că e datată dinainte de intrarea românilor în Dobrogea, aruncă oarecare lumină asupra celor din urmă împrejurări politice din Orient, interesându-ne îndeosebi. Deşi corespondentul ziarului franţuzesc asigură, că toate câte le spune le-a căpătat dintr-un izvor absolut sigur, totuşi facem rezervele noastre în privinţa unor amănunte. De aminteri, corespondenţa aceasta are destulă importanţă pentru a ocupa locul, ce credem de cuviinţă a-i da.

Incidentul român cu Dobrogea, după această corespon¬ denţă, datează de aproape cinci luni. Mai nainte chiar de a-şi fi isprăvit Congresul din Berlin lucrările sale, reprezentantul rus la Bucureşti, d. baron Stuart, a făcut demersuri pe lângă guvernul român pentru a-l hotărî să acordeze Rusiei stabilirea unui drum militar prin Dobrogea, mergând de la noua graniţă până la Tulcea. Apoi ruşii rostiseră intenţia d-a aşeza depozite de arme d-a lungul nouelor granițe, de la Silistra până la Mangalia, şi în sfârşit şanţuri şi valuri de pământ înşirate între Maglai şi Sulina. Guvernul român a găsit aceste propuneri neacceptabile, mai ales că Rusia nu părea că voieşte să dea nici o compensare, şi a însărcinat pe agentul său de la Petersburg, generalul Ghica, să facă o contra-propunere guvernului rusesc. România se declara gata a întinde şi asupra Dobrogei, pentru tot timpul ocupării ruseşti în Bulgaria, prevăzut şi mărginit prin tractatul de la Berlin, convenţia încheiată la începutul răz¬ boiului pentru trecerea oştirilor ruseşti prin România, adică

convenţia de la 4 aprilie. Mai întâi, această contrapropunere a fost respinsă cu oarecare trufie de către cei din Petersburg, şi lucrurile au rămas unde erau, adică găsindu-se Dobrogea *de fapt* în plină şi întreagă stăpânire a Rusiei. În aceste condiţii, guvernul prinţului Carol s-a văzut silit să se adreseze puterilor iscălitoare ale tractatului, spre a le cere sfatul. Toată lumea a răspuns că România poate şi trebuie, în virtutea tractatului de la Berlin, să ia Dobrogea în stăpânire.

Intrarea românilor în Dobrogea săvârşită azi, nu începuse încă pe când corespondentul din Buda-Pesta trimitea ziarului „les Debats" aceste notiţe. El însă arată în corespondenţa lui, că în adevăr, după răspunsul puterilor, România are să ia în curând Dobrogea în stăpânire. Însă oştirile ruseşti rămânând încă în ţinuturile luate acum în stăpânire de români, întrebarea unei căi militare pentru comunicare cu Bulgaria se va ivi din nou. Guvernul român deci a însărcinat pe reprezentantul său la Petersburg cu o nouă contra-propunere, care trebuie să fi fost deja înmânată prinţului Gorceacof.

În sfârşit, corespondentul spune că contele Şuvalof, în trecerea lui prin Buda-Pesta, n-a atins acolo nicidecum cestiunea Dobrogei şi României, declarând că nu ştie nimic din incidentele ce s-au putut produce cu privire la aceasta.

[CRIZA DE CABINET]

„Timpul" s-a abstinut cu desăvârşire de orice reflecţii sau comentarii asupra epidemiei ce bântuie cabinetul Brătianu, şi care a şi secerat trei victime. Am stat şi urmăm a sta neturburaţi în faţa unor certe intestine pe câtă vreme ele nu vor avea ca rezultat de a compromite soarta ţării şi mai mult de cum este deja compromisă, sau pe câtă vreme negoţierile pentru

înlocuirea celor morţi nu vor trece peste cercul partidului *aşa zis liberal.*

Vom aştepta dar în linişte rezultatul crizei într-un fel sau într-altul şi atunci numai vom avea a zice şi noi cuvântul nostru.

Astăzi voim a face numai ceea ce s-ar putea numi *diagnosis* crizei ministeriale, fără a ne preocupa dacă boala este mortală sau cine va fi moştenitorul, în caz de moarte.

Spectacolul ce ne este dat a privi este, fără îndoială, din cele mai extraordinare.

Vedem pe d. Brătianu dispunând în Cameră aproape de unanimitatea voturilor, şi de o mare majoritate în Senat, ameninţat de a pierde o bună a treia parte din deputaţi şi a rămâne poate în minoritate în Senat.

Ce s-a întâmplat oare acum de curând care să facă a periclita într-un mod atât de neaşteptat o poziţiune până astăzi aşa de strălucită şi aşa de puternic întemeiată?

Un mic, foarte mic fapt s-a întâmplat; dar care pentru d. Brătianu ce ştie a înţelege semnele prevestitoare, are o îngrijitoare însemnătate. Acest fapt sunt cele câteva alegeri comunale ieşite favorabile partidului conservator.

Până astăzi partidul ce voieşte a fi partidul liberal, dar care în realitate este partidul radical, precum totdeuna l-am numit pentru că-i cunoaştem firea şi tendinţele, partidul radical zicem, şi-a îndeplinit vecinica chemare, adică *distrugere.*

În lăuntru, instrucţiunea publică, justiţia, organizarea comunală, întreţinerea căilor de comunicaţie, venitul monopolului tutunurilor, finanţele, buna stare economică, şi toate celelalte sunt distruse, sau cel puţin dezorganizate.

În politica din afară, mai avem oare trebuinţă de a aminti toate faptele ce sunt încă aşa de proaspete în mintea tutulor?

Toate acestea s-au făcut cu consimţământul Adunărilor, şi acolo unde miniştrii noştri, în cele interne sau în cele externe,

veneau cu fapte împlinite, Camerele, pe lângă supusa înre¬ gistrare a acelor fapte, emiteau tot d-odată şi biluri de încre¬ dere sau de indemnitate.

Şi astfel d. Brătianu şi cu colegii săi[,] urmând calea lor semănată de izbânzi, netedă, fără obstacole, fără primejdii şi fără decepţiuni, proclamau sus şi tare că ţara este cu d-lor. Erau poate sinceri. Îş[i] închipuiau poate serios că calea lor îi duce la capitol unde îi aşteaptă coroana triumfătorilor.

Dar iată că deodată, în loc de capitolul visat, li se arată în zare stânca tarpeiană cu prăpastia ei. Căci acum s-a schimbat faţa lucrurilor. Nu mai poate fi vorba, sau mai bine, nu mai este loc de a distruge; acum este vorba de a clădi, de a organiza, şi aici se zdrobeşte puterea radicalismului.

Ţara[,] care i-a mai văzut la lucru, ştie că nu este aceasta meseria lor şi un prim avertisment a venit să arate d-lui Brătianu că nu ajunge de a se bucura de o majoritate oricât de numeroasă în camere, pentru a putea spera de a avea şi ţara cu sine.

Totodată d. Brătianu simte că nu numai instinctul lucră¬ rilor serioase de organizare lip[s]eşte partidului său, dar că-i lipseşte totodată şi capacitatea intelectuală.

Acest simţimânt explică pentru ce, în toate încercările sale pentru complectarea şi reîntărirea cabinetului, d. prim-ministru nu a consimţit a se despărţi de colegul său de la Externe.

Nu simpatia sau armonia în vederi leagă, de o vreme încoace, pe d. Brătianu de d. Cogălniceanu. Cine, în adevăr, nu cunoaşte sfâşierile intestine ce existau între aceşti doi bărbaţi, şi făţişa neîncredere mutuală cu care se păzeau unul pe altul, între altele în vremea petrecerii lor la Berlin pentru lucrările Congresului. Ceea ce face pe d. Brătianu a se ţine acum strâns legat de d. Cogălniceanu este că simte că are în acest bărbat aceea ce nu poate găsi în jurul său, adică o putere intelectuală, o capacitate.

Asemenea marfă este rară în partidul radical şi fericitul proprietar actual nu voieşte a se desface de dânsa cu nici un preţ.

Precum am zis-o, ţara, adevărata ţară, a dat dd-lor Brătianu şi Rosetti un întâi avertisment. Pentru d. Rosetti acest avertis¬ment, întărit poate şi prin alte consideraţiuni, l-a şi făcut a părăsi fotoliul său. D. Brătianu, care şi el a înţeles lecţiunea, lucrează la înlăturarea pericolelor ce[-]i stau în perspectivă prin fuzionare cu aliaţi vechi sau noi.

Se zice că toate sforţările d-sale au fost zădarnice şi că tot d-sa rămase însărcinat a purta greutatea situaţiunii cu ai săi, fără infuziune de sânge nou.

Oricum ar fi, noi, aceşti de la „Timpul", absolut dezinte¬resaţi în cestiune, privim în linişte şi cu răbdare la criza de care este frământat cabinetul, şi avem statornica încredere în adevărul zicătoarei care zice că: *„fie care pasăre pe limba sa piere".*

[LIBERALII ENGLEJI ŞI ROMÂNI]

Cartea Albastră, pe care a publicat-o zilele acestea guvernul englezesc, deşi cuprinde numai şi numai documente privitoare la cestiunea afgană, are destulă importanţă[,] prin armele ce procură atât adversarilor cât şi partizanilor guvernului cârmuit de lord Beaconsfield, pentru viitoarea luptă parlamentară. În privinţa depeşei, ce de curând lord Cranbroock, actualul ministru al Indiei, a trimis lordului Lytton, vice-regele Indiei, controversa există chiar acum. Acea depeşă cuprindea, după cum se ştie, o expunere a politicii urmate de precedentul guvern în privinţa emirului din Cabul, şi arăta în ce şi pentru ce mi - nisterul actual a adoptat o linie de purtare deosebită. Blamul implicit aruncat prin acest însemnat document asupra

administrației d-lui Gladstone, nu se putea să nu provoace reclamații din partea membrilor acelor administrații.

Îndeosebi ducele d'Argyll, care fusese secretar de stat la departamentul Indiei pe acea vreme, trebuia să se crează atins. În adevăr, el a şi protestat cu putere şi cu mult necaz prin coloanele ziarului „Daily News". Depeşa lordului Cranbroock, după părerea ducelui d'Argyll, dă seama despre fapte într-un chip parțial şi propriu a induce poporul în eroare. Ministrul, după spusa ducelui d'Argyll, a schițat un roman când a înfățişat pe emirul ca un om îngrijat de teama ruşilor, care ar fi cerut englejilor să-l protejeze împotriva țarului, şi care s-a dat în brațele Rusiei pentru că predecesorii lordului Lytton în India rămăseseră surzi la plângerile sale. Toate acestea, zice ducele, sunt curate născociri; Şere-Ali n-avea deloc teamă de ruşi, şi se gândea numai la greutățile din lăuntru ale guvernului său, la interesele sale teritoriale şi dinastice; aceea ce dânsul voia să capete de la Englitera era numai o garanție împotriva vrăj¬maşilor săi din lăuntru, şi nemulțumirea lui venea numai şi numai din aceea că lord Northbroock nu voise să-i asculte aceste pretenții. După părerea ducelui d'Argyll, emirul chiar daca sincer s-ar fi temut de Rusia, această teamă n-ar fi trebuit să înrâurească asupra purtării guvernului Indiei. Ex-secretarul de stat este din aceia cari, în toate cestiunile politicei orientale, profesează o încredere implicită în buna credință şi în dezinteresarea țarului şi consilierilor lui.

Din nenorocire însă pentru dânsul, după scrisoarea ducelui d'Argyll, purtând data de 23 noiembrie, a venit numaidecât publicarea Cărții albastre, şi prin această culegere de documente oficiale se răstoarnă cu desăvârşire vederile şi judecata lui politică. După cum se vede lămurit dintr-o importantă depeşă a lordului Northbroock, din 15 septembrie 1873, precum şi dintr-o mulțime de alte documente atârnând de acea depeşă, emirul nu se gândea decât numai şi numai la primejdiile din

afară, şi considera graniţa lui despre miazănoapte ca serios ameninţată de vecinii ruşi. Un trimis al emirului, într-o convor - bire cu vice-regele Indiei, pe la mijlocul anului 1873[,] se rostea cum că „înaintarea ruşilor în Asia au deşteptat serioase temeri printre populaţiile Afganiei; şi oricât de mult şi de des i-ar asigura ruşii pe afgani că nu trebuie să aibă nici o teamă de ei, afganii nu pot să le dee nici o încredere, şi niciodată nu se vor crede în siguranţă, pân ce nu vor fi siguri că se pot bizui pe ajutorul englejilor".

Afară de aceasta, lord Northbroock a trimes acum de curând către ziare o scrisoare, în care arată lămurit groaza ce a produs printre afgani şi emirului lor expediţia rusească la Kiva. Lord Northbroock reproduce o parte din propriele sale depeşi, publicate astăzi şi prin Cartea Albastră, şi fără să vrea chiar dovedeşte pipăit că cele ce astăzi se întâmplă în Asia nu se poate imputa decât numai şi numai politicei greşite şi condamnabile a guvernului liberal cârmuit de Gladstone. Pe de o parte[,] guvernul acela nu voia să admită cum că ar fi fost ceva de temut din partea Rusiei; de altă parte[,] respingea orice propunere de alianţă cu emirul, cum şi orice făgăduinţă de ajutor la întâm¬ plare să-l atace ruşii. Guvernul liberal Gladstone a crezut de cuviinţă că nu-i nevoie nici vreme să se mai ocupe cu aceste cestiuni, şi[,] rezervându-şi dreptul de amestec, a amânat cercetarea lucrului pe o altă dată nehotărâtă. Emirul atunci, văzându-se părăsit de engleji, aliaţii lui fireşti, a trebuit să cedeze de frică sau prin amăgirea intrigilor ruseşti.

Deosebirea temeinică între guvernul liberal şi cel conser¬ vator, acum la putere, în Anglia, este că cel dintâi, cu totul dimpotrivă cu cel d-al doilea, vede în Rusia aceea ce spun ruşii iar nu aceea ce este. Liberalii engleji[,] cu d. Gladstone în frunte-le, chiar după expediţia rusească la Kiva, chiar după urzirile ruseşti din Orient, chiar după tractatul de la San Stefano, n-au încetat

d-a îmbrăţişa cauza rusească, ca şi cum judecata politică şi simţirea interesului naţional le-ar fi lipsit cu totul.

Liberalii pretutindeni sunt iubitori de forme frumoase, de fraze şi de formule de senzaţie, filantropi nesocotiţi, consi¬derând progresul omenirii ca o faptă a voinţei individuale, iar nu ca un rezultat firesc al mersului omenirii prin scurgerea vremilor; aşa sunt toţi liberalii, şi când zicem liberali, voim să înţelegem aci pe liberalii cinstiţi, născuţi liberali, cari gândesc strâmb şi lucrează astfel după temperamentul lor şi după cum îi taie capul, iar nicidecum nu vrem să înţelegem pe liberalii necinstiţi, făcuţi liberali [,] cari gândesc limpede, dar lucrează rău pentru interesul lor şi după cum îi împing poftele şi pati¬mile lor, cum bunioară, în micul Paris al Orientul[ui] lucrează vestitul campion al „desmoşteniţilor", marele mag al republicei universale, d. C. A. Rosetti.

Desigur nu putem face necinstea d-lui Gladstone, să nu facem deosebirea între dânsul şi prezidentul Camerii noastre, care[,] după declaraţia sa de mai alaltăieri, este făcător de minuni, ca orice nepot al divului, „Traian", care este acum după război *independent,* nu ca mai nainte, adică are cu ce trăi fără grije d-acuma-ncolo şi care mai presus de toate *iubeşte.*

D. Gladstone şi guvernul său, preocupaţi de ideile filantropice şi religioase, au rămas orbi şi nepăsători în faţa intereselor ţării lor şi a echilibrului internaţional. Guvernul conservator[,] dimpotrivă, a urmat calea cea dreaptă, şi a văzut de la început că sub firma de senzaţie atârnată dasupra întreprinderii Rusiei în Orient, se ascundea tendenţa moscovită asupra Constantinopolului şi scopul nimicirii împărăţiei otomane. Guvernul conservator a simţit că misia rusească la Cabul este încă un pas al Rusiei împotriva Engliterei, şi că nimicirea Turciei nu este alta decât pregătirea neapărată a unei lupte uriaşe în Asia. Şi astfel guvernul conservator a schimbat pe dată politica urmată până atunci faţă cu emirul din Cabul,

oferindu-i o alianță ofensivă, cerută odinioară de către Emir şi refuzată de către guvernul liberal. De astă dată însă era prea târziu; greşala neiertată a cabinetului Gladstone a făcut neînlăturabil războiul, căci a lăsat pe Şere-Ali să intre în sfera de acțiune a Rusiei.

NOUL CABINET OTOMAN

O telegramă a agenției Havas ne-a vestit mai alaltăieri, cum că în Constantinopol s-a ivit pe neaşteptate o criză ministerială, că ministerul împreună cu marele vizir Savfet-paşa şi cu marele Şeic-ul-Islam au căzut, şi că noul cabinet s-a şi format, iar în locul lui Savfet-paşa a venit Heredin-paşa, fost ministru al beiului de Tunis. Noul mare vizir, înainte de a se urca la această treaptă, a fost câtăva vreme consilier favorit al Sultanului, şi astfel i-a venit uşor să ajungă unde se află acum. Această schimbare repede a cabinetului otoman dă loc la deosebite reflecții din partea presei străine. Unele organe pretind că deşi criza ministerială din Constantinopol şi formarea noului cabinet au venit cam fără veste, însă nimini nu poate fi surprins de una ca aceasta. Căderea lui Savfet-paşa este un fapt foarte important. Fostul mare vizir de netăgăduit este unul dintre bărbații cei mai însemnați ai Turciei şi un diplomat isteț, om onest şi inteligent şi mai presus de toate patriot sincer. El şi-a căpătat pe bun drept stima generală prin chipul cu care şi-a servit țara în împrejurările grave şi primejdioase din anii aceştia. Toată lumea prin urmare se întreabă cu drept cuvânt: pentru ce Savfet-paşa a fost răsturnat astfel? De câtva timp spiritul Sultanului era şi încă este muncit de nişte gânduri foarte ciudate. Abdul-Hamid nu mai are încredere în nici unul din bărbații de stat ce-l înconjoară: pretutindeni vede numai vrăjmaşi, trădători, cari sunt gata să întrebuințeze împotrivă-i

toate mijloacele. În orice vremuri, dar mai ales în starea în care se află acum ţara lui Abdul-Hamid, o aşa pornire din partea unui suveran este foarte supărătoare. Turcia se află acum într-o stare din care neapărat, daca voieşte să mai trăiască, trebuie să iasă, şi pentru acest sfârşit este nevoie nu de vedenii închipuite şi de descurajare, nu de păreri şi de spaime fără noimă, ci de energie, de sânge rece şi de judecată sănătoasă. Abdul-Hamid, rătăcit în neîncrederea lui, s-a înconjurat încetul cu încetul de străini, crezând că are să găsească mai mult devotament şi bună credinţă în nişte oameni cari i-ar datori lui tot şi a căror stare bună şi înălţime ar atârna numai şi numai de la conservarea lui. Astfel dar a crezut de cuviinţă să încarce cu favori pe Heredin-paşa, vechiul ministru al beiului de Tunis, om deştept şi de spirit, după cum se spune, dar care a lăsat la Tunis nişte amintiri nu prea frumoase în privinţa administraţiei sale. Buna-voinţă ce o arăta Sultanul lui Heredin-paşa era din zi în zi mai pe faţă, şi se spune chiar că dacă ar fi vrut, acest nou favorit ar fi venit la cârma trebilor publice de mai înainte. Venit de curând la Constantinopol, dânsul a voit să sondeze tărâmul împrejuru-i şi mai ales să facă cunoştinţă cu personalul politic din partea locului. Acum câteva zile, Sultanul a chemat de la Brusa pe fostul său consilier şi om de încredere, Zaid-Paşa. Aceia cari sunt în curentul intrigilor din serai au putut îndată ghici, că se pregătea ceva şi în adevărat lucrurile s-au dat pe faţă. Când Savfet-paşa fusese numit mare-vizir, pusese condiţie a primirii acestui post ca Zaid-paşa să iasă din Constantinopol; reînturnarea lui Zaid-paşa era deci o ameninţare în contra existenţei ministeriale a vizirului. Savfet-paşa a stăruit din nou să depărteze pe acel om, împotriva căruia el n-avea vreun parapon personal, dar care, fiind favorit la palat şi nepopular în lume, era o primejdie. Nu e prin urmare de mirare când vedem astăzi pe acelaşi Zaid-paşa la ministerul de Justiţie al Turciei. Kadri-paşa şi Gevet-paşa aşijderea sunt oamenii

intrigilor de serai şi nu mai au nici atâta popularitate şi încredere publică cât colegul lor de la justiţie. Cu toate astea, noul cabinet turcesc are în sânu-i şi câteva persoane populare şi distinse. Heredin-paşa, în izolarea sa, a înţeles că trebuie să-şi ia pe lângă sine şi ceva oameni mai cunoscuţi şi mai preţuiţi. Osman-paşa, viteazul general de la Plevna, a fost numit la ministerul de război, şi numele acestui bărbat este destul de strălucitor pentru a da el singur prestigiul cerut unui minister împărătesc. Carateodori-paşa, ministru la cele din afară, a dat o destul de bună idee despre capacitatea lui diplomatică cu prilejul congresului de la Berlin. Numirea lui iarăşi se poate numi un bun temei al noului cabinet. În unele cercuri poli¬tice europene se regretă că acest bărbat însemnat, numaidecât după numirea lui ca guvernator creştin al Cretei, spre executarea articolului 23 din tractatul de la Berlin, a fost chemat la postul ministerului şi a trebuit astfel să lase vacant locul din Creta. Schimbările aceste dese, după cum zic foile franţuzeşti, dau dovadă că tocmai acum, în loc de o purtare fermă şi statornică, în Turcia domneşte o pornire şi un spirit de pre¬schimbări şi de nestatornicie destul de primejdioase oricând, dar mai ales pentru vremea de faţă. În halul în care împărăţia otomană se află astăzi, asemenea pornire o poate duce curând la o desăvârşită descompunere şi nimicire. Savas-paşa se zice că ar fi fost în Creta cu Muctar-paşa; iar cât despre Riza-Bei, cumnatul lui Gazi-Osman şi secretar al Sultanului, i se încredinţase o misie în Egipt. - Într-un cuvânt noul cabinet în care se află amestecate deosebite elemente nu dă mari speranţe că va ajunge cumva la vreun rezultat politic cum se cade; şi noul ca şi vechiul cabinet nu va putea încheia tractatul definitiv cu Rusia, nu va putea iscăli convenţia cu Austria şi asigura executarea reformelor ce le cere Englitera pentru Asia Mică, în sfârşit nu va putea insufla mare încredere Europei. Aceasta este cea mai răspândită părere despre noul cabinet

otoman în presa europeană. În mai toate cercurile politice, se atribuie preschimbarea ministerului din Constantinopol numai şi numai unor motive de ordine interioară şi mai-mai privată; adică, sultanul nu se mai încredea în vechii lui miniştri, şi şi-a luat alţii noui pentru ca desigur peste puţin pierzându-şi încrederea în ei, să-i schimbe şi pe aceştia, şi aşa mai încolo.

BUCUREŞTI, 27 FEBRUARIU
[După o dispariţie de câteva zile...]

După o dispariţie de câteva zile, pentru care cerem scuze cititorilor noştri, „Bobârnacul" reintră iarăşi pe arena publicităţii române. Dintr-o cauză neatârnată de voinţa sa, firul existenţii acestui spiritual organ de publicitate a fost mai zilele trecute retezat, şi fiindcă, precum oricine trebuie să ştie, fără de existenţă organele de publicitate nu pot trăi, „Bobârnacul" ar fi murit desigur, daca proprietarul său nu se gândea să înnoade firul rupt al existenţei acestei foiţe şi să strige cu triumf către publicul cititor:

„Trăiască «Bobârnacul!»"

Intrând în această nouă fază, adică de la nod înainte, firul existenţei „Bobârnacului" va fi ţesut cu fel de fel de feţe foarte variate, pentru toate gusturile. Proprietarul şi redactorii săi îşi vor da toate ostenelile pentru a păzi de acum înainte firul scumpei existenţe a „Bobârnacului" de orice primejdie. Spre acest scop, redacţia acestei foiţe s-a reconstituit după un plan cu totul nou, având doisprezece redactori, primind lefuri mai mari decât chiar amploiaţii de la monopol. Cheltuială e aia, nu

glumă! În schimb, redactorii au hotărât solemn a fi băieţi de spirit şi a răspunde pe deplin menirii „Bobârnacului" în societatea română.

„Bobârnacul", afară de aceasta, a angajat câte un cores¬ pondent pentru fiecare mahala a Bucureştilor, care să se ocupe în special cu cronica scandaloasă a respectivelor cocoane şi a respectivilor monşeri. Pentru bulevard, considerând că se apropie vremea bună, avem un corespondent special.

De azi încolo „Bobârnacul", reconstituindu-se precum am avut onoare a arăta, va urma să se producă de doă ori pe săptămână regulat, având o mulţime de rubrici, în care, cu modestia ce-l caracterizăă îndeosebi printre celelalte foi şi foiţe, făgăduieşte a fi strălucitor de spirit. Daca ar fi să părăsim şi noi modestia, ca mulţi dintre confraţii noştri, am putea afirma că „Bobârnacul" va fi un cap-d'operă, dar fiindcă nu vrem să ieşim din ale noastre, ne mărginim a zice că vom fi foiţa cea mai spirituală şi cea mai hazlie din Orient.

„Dar - ne veţi întreba - principiile? cari vă sunt principiile, domnilor redactori ai «Bobârnacului» de la nod înainte, adică de acum încolo? Cu ce principii vă prezentaţi dv. în faţa corpului electoral pentru alegerile viitoare? Care este deviza ce vă va conduce întotdeuna pe calea politică şi socială? Care este gândul dv.? Într-un cuvânt, care vă este profesia de credinţă?"

La toate aceste întrebări, pentru a rezuma profesia noastră de credinţă politică şi socială, vom răspunde sus şi tare:

„Principiile noastre sunt cunoscute îndeajuns, pentru ca să nu mai fim siliţi a răspunde întrebărilor ce ne fac rău voitorii.

O singură deviză, un singur gând, o singură credinţă avem; însă nu le putem spune, deoarece aceasta este un secret de redacţie".

Iar cât pentru corpul electoral, care se pregăteşte a merge să uzeze de drepturile sale înscrise solemn în pactul nostru fundamental, n-avem decât un cuvânt a-i zice:

Nebuni în balamuc sunt numai câţiva, iar cei mai de frunte pungaşi nu sunt la puşcărie!

Am zis.

Comitetul de redacţie

CRONICA

[În Bucureşti s-a constituit...]

În Bucureşti s-a constituit sub prezidenţa doctorului Bosnagiu, licenţiand de la facultatea medicală din Şistov, o societate de *liber-cugetători,* sub numirea de „Societatea de Antropofagie mutuală". Urând cât se poate mai multă activitate junei societăţi, publicăm mai jos un extras esenţial din statutele ei.

În Cameră, deputatul Avram Burăh sin Moişe Dreicop a iscălit opinia minorității-evreofagilor pentru revizuirea art. 7. Aceasta a hotărât pe ctitorii sinagogelor din Bucureşti şi din Roman (unde s-a făcut acestui deputat operația *brismila* de către psaltul Moişe Felesler) să citească în trei sâmbete pe rând afurisenii împotriva renegatului român cu cusur.

Teatrul „Dacia" s-a hotărât a da câte două reprezentații pe zi de când cu „Estudiantina Figaro" şi cu Miss Wanda; în adevăr, în toate serile vine atâta public, încât trei părți din cei veniți se-ntorc înapoi acasă. Concertele studenților spanioli sunt ceva nemaiauzit; iar ceea ce face Miss Wanda e ceva nemaivăzut. Ionescu a hotărât să-şi facă doă buzunare în pălărie, pentru că toate celelalte nu-i mai ajung.

Influența seratelor lui Ionescu a mers mai departe decât s-ar crede: O cocoană a pornit jalbă de divorț în contra soțului ei pentru că n-a mai dus-o de o săptămână la „Dacia"; o coconiță, rugând în zadar pe părinți s-o ducă s-auză Mandolinata, a dosit din casa părintească cu un june cu educație, cu care în toate serile vine regulat să asiste la reprezentațiile lui Ionescu.

În numărul viitor vom începe a publica un şir de biografii contimporane. Întâia biografie va fi a unui mare *urechiat*.

Un jidan discuta cu un popă despre religie.

„Nu crezi tu, mă jidane, că Domnul Christos a hrănit cinci mii de oameni cu cinci pâini?

- Ba asta o crez, răspunse jidanul; dar sfinţia ta crezi că i-a şi săturat?"

O artistă dramatică, ieşind din scenă după ce jucase un rol de băiat, zise către o camaradă a sa:

„În adevăr, jumătate din public m-a crezut că sunt bărbat.

- Ce folos! (răspunse camarada) pe câtă vreme cealaltă jumătate e pătrunsă de contrariu!"

EXTRAS DIN STATUTELE SOCIETĂŢII DE ANTROPOFAGIE MUTUALĂ

Art. 5. - După moartea oricărui membru liber-cugetător, fără deosebire de vârstă şi rit, cadavrul său va deveni proprietatea colegilor săi, cari-l vor putea mânca ca rossbraten sau schweinscotlet.

Art. 10. - Scheletul rămas se va arde, iar cenuşa se va întrebuinţa ca praf de dinţi, ca praf pentru curăţirea bricegelor şi tutulor obiectelor de metal ale societăţii.

Art. 31. - Niminea n-are dreptul a se împotrivi la executarea dispoziţiilor de faţă, şi aceste statute servesc de testament fiecărui membru în parte.

Prezident Dr. BOSNAGIU, licenţiand
de la facultatea din Şistov.
Secretar **Dr. Herşcu Iţicovici,** felcer
de la facultatea din Bucureşti.

CARNAVALUL

Un cronicar al „Bobârnacului", june din lumea cea mare, ne-a împărtăşit o listă respectabilă cu numele tutulor

domnişoarelor, ce au strălucit ca nişte stele în carnavalul expirat pe orizontul saloanelor bucureştene. Spirit, gingăşie, talente, frumuseţe, toate au fost reprezentate pe scena lumii celei mari, şi fiecare dintre stelele de cari vorbim s-au arătat pe întrecute înzestrată cu aceste frumoase daruri.

Gătelile şi podoabele au fost feerice. O lume închipuită de cel mai fantastic poet al veacurilor trecute şi viitoare, ar fi cu mult mai rău îmbrăcată şi încălţată decât corul stelelor bucureştene, pentru că în orice caz, acel poet nu s-ar pricepe la aceste doă articole mai bine decât cea din urmă marşandă, decât cel din urmă pantofar subţire.

Ca toate lucrurile lumeşti, a trecut şi carnavalul; a trecut şi n-a lăsat în urmă decât o mulţime de mănuşi cu nasturii pierduţi şi soite la degete, multe perechi de botine scâlciate, regrete de ambele-sexe, multe inimioare străpunse de săgeţile ştrengarului de Cupidon fără nădejde de lecuire pe căile legale, şi multe alte rele, cele mai multe nereparabile. Da; se cos nasturii ce lipsesc de la mănuşi; mănuşile se spală şi se repareză cu 50 bani perechea la orice mănuşar; orice pantofar e bun bucuros să puie tălpi şi să îndrepteze tocurile stricate la dame şi la cavaleri; toate relele-şi au leacul. Însă spiţerii până acum n-au putut descoperi minunata alifie, cu care să se lecuiască rănile pricinuite de săgeţile ştrengarului.

Atâtea rele a lăsat carnavalul; dar bunuri a lăsat? Să vedem. Eram obişnuiţi a vedea în fiece an, în vremea săptă¬mânilor carnavalului şi în urma lor, punându-se serios pe lucru dd. ofiţeri ai stării civile. O cununie, două, cinci, şaisprezece,

treizeci şi cinci, chiar patruzeci, pentru că, după datele noastre statistice din urmă, în termen de mijloc, capitala noastră dă pe fiecare an un contingent de fete de măritat de la treizeci şi cinci la patruzeci. Patruzeci de fete de măritat! Trebuiau dar cel puţin treizeci şi cinci de căsătorii.

Junele nostru cronicar a alergat opt săptămâni de-a rândul prin toate balurile, pe la toţi ofiţerii stării civile, pe la biserici, pe la tribunale, şi iată în sfârşit raportul său, despre temeinicia căruia garantăm:

Baluri, serate, concerte, teatre, ş.c.l. - Cifra de mijloc a statis¬ticei noastre e statornică; aproape patruzeci candidate, cu titluri în regulă, au obţinut note egale la concurs. Alegerea fără aju¬torul inimii ar fi imposibilă. Candidatele arată din norocire mult zel şi multă dispoziţie maritală.

Oficiele stării civile. - Nici o înfăţişare!

Bisericile. - Nici o strigare; - afară de doă văduve cu doi văduvi, cari n-au fost la nici un bal iarna asta, nici o serbare matrimonială.

Tribunale. - Mai mulţi juni s-au prezentat voioşi şi plini de iluzii cerând a li se da în cercetare registrele de zestruri, condica de ipoteci şi cea de donaţii şi testamente; împlinindu-şi dorinţa, dânşii s-au retras foarte trişti şi cu iluziile pierdute...

S-au primit la tribunalul de Ilfov, şaptesprezece petiţii de divorţ, dintre cari la şaisprezece s-au dat curs.

Avem prin urmare dreptul să ne-ntrebăm, plini de un legitim scepticism:

La ce mai serveşte carnavalul? A fost dânsul născocit numai şi numai pentru ca să umple de regrete inimile stelelor ce can¬ didează la măritiş, şi să sfărâme iluziile aurite în cari s-au legănat atâţia juni?

Să sperăm însă că la anul, în aceleaşi baluri, teatre, concerte şi celelalte, cronicarul nostru va întâlni stelele candidate tot aşa de strălucitoare, însă purtând fiecare un alt nume decât în anul acesta. Ei, de! şi junii ar mai trebui să cedeze la tocmeală din iluziile lor. Ce Dumnezeu! prea umblă şi ei cu preţuri fixe, ca la „Magazinul Universal"; şi încai la acest magazin dai cât îţi cere, că orişicum, vorba ceea, e *maison de confiance!* mergi la sigur că păcăleală nu-ncape.

ÎNTOARCEREA D-LUI C.A. ROSETTI ÎN PATRIE

Ilustraţia din numărul nostru de astăzi este luată după natură de un corespondent special, trimis într-adins la faţa locului să asiste la debarcarea d-lui C.A. Rosetti pe pământul patriei. Ilustrul diplomat, după ce a făcut ocolul Europei, se-ntoarce în ţară încoronat de cel mai deplin succes. O deputaţie numeroasă de români cu cusur, nerăbdătoare să afle isprăvile făcute de diplomatul naţiei române, îl întâmpină. D. C.A. Rosetti, ca în toate ocaziile solemne, mişcat până la lacrimi de primirea patriotică ce i se face, improvizează pe loc o spovedanie politică, care este menită a produce mare senzaţie în cercurile politice din mahalaua Jigniţii. Cuvântarea d-lui Rosetti, întreruptă necontenit de aplauze entuziaste şi aprobări unanime din partea auditorilor, este în adevăr un document de cea mai mare însemnătate pentru istoria liberalismului în România. De aceea ne grăbim a da noi cei dintâi publicului acest memorabil document politic.

Iată-l:

„Fraţilor jidani!

Mişcat până-n adâncul inimii sunt de această primire cordială, şi am să vă fac o spovedanie.

La 48, am ars Regulamentu' organic eu şi cu ai mei. Voi, fraţilor, poporul român, m-aţi salutat cu entuziasm şi mi-aţi strigat în unanimitate: *Şulemălehăm!* Însă reacţiunea pândea momentul oportun pentru a dărăma clădirea noastră naţional-liberală, şi în ale ei scopuri a reeşit! *[sic!]*

Mai târziu, la 66, reacţiunea ameninţa libertăţile publice, sfintele libertăţi! Eu, fraţilor jidani, eu şi cu ai mei le-am apărat şi am pus în Constituţia patriei voastre române articolul 6. Voi, poporul român, m-aţi salutat şi aţi strigat într-o singură voce toţi cu entuziasm: *Şulemălehăm!* Dar - dar reacţiunea, inamică tutulor libertăţilor, ne-a sfărămat iluziile.

Astăzi când revin, după îndelungă absenţă, în mijlocul vostru, voi, fraţilor, poporul român, îmi strigaţi toţi: *Sulemălehăm!* Ei bine! vă declar că astăzi naţiunea română, după ce a arătat Europei că duce la orice tăvăleală, numai să fie şmecher cel ce o tăvăleşte, astăzi zic, naţiunea română, voi, a reeşit a dejuca planurile reacţiunii.

Am fost în Europa; pretutindeni am petrecut bine, ce-i drept! dar nicăieri ca la Neapol; mâncare bună şi ieftină, băutură idem, tutun inigea, chef şi trai. De aceea ştrengarul meu, ştiţi cel care scrie *Scrisori către desmoşteniţi,* îmi tot zicea: «Babaco, vedi Napoli, poi mori!», adică în limba noastră maternă: să vezi Neapole şi pe urmă adio viaţă!

Revin deci la cele ce v-am zis. Naţiunea română a reeşit să dejoace planurile reacţiunii. Vă declar însă aci solemn:

Plevna externă am luat-o; mai rămâne însă o Plevnă internă... (mare senzaţie în rândurile deputaţiei. *Voci:* Vuăs? care?...) Avram Burăh, dipitat, care a votat declaraţia minorităţii! (zgomot mare din partea auditorilor. *Voci:* Arih audă tatnăran Moişe Burăh Dreicop!)

Fraţilor jidani!

Rezum spovedania mea. În contra Plevnei interne avem de luptat! În voi, poporul român, este toată speranța liberalismului nostru!

Am zis! (aplauze frenetice. Oratorul este luat pe mâini şi purtat în triumf.)

[REPORTAJ PARLAMENTAR]

Ieri s-a făcut în Cameră a doua citire a declarației pentru modificarea art. 7 din Constituție. În urma îndelungatelor dezbateri ce au avut loc cu ocazia întâiei citiri şi în urma votului dat după închiderea acelor dezbateri, toată lumea se aşteaptă, cu drept cuvânt, că minoritatea are să crează că e de demnitatea ei să nu mai ia cuvântul pentru o cauză odată pierdută, nefiind mai ales nici o probabilitate că dispozițiile majorității s-ar fi fost schimbat întru ceva. Dezbaterile, ce au avut loc la prima citire, sunt încă vii în memoria tutulor; materia discuțiunii a fost, precum ştim, sleită de oratorii cari au luat cuvântul şi pentru şi contra opiniei majorității, aşa că orice s-ar fi zis la a doua cetire, n-ar fi fost decât numai repețirea ziselor de la cea d-întâi, dezbaterile de acum nu ar fi fost decât un fel de a doua ediție, revăzută numai în privința stilului poate, a dezbaterilor trecute, fiind rezultatul votării asigurat firește pentru opinia majorității.

Cu toate acestea, minoritatea din Cameră a stăruit a se deschide din nou dezbaterea asupra declarației constituționale de revizuire. Erau înscrişi pentru a lua cuvântul mai mulți dd. deputați, în număr cam de peste douăzeci, prin urmare dezbaterea d-a capul asupra declarației promitea a fi, deşi absolut lipsită de interes, însă foarte curioasă, mai cu seamă că lista oratorilor înscrişi era în cea mai mare parte acoperită de numele onorabililor dd. Furculescu, Misail, Cernătescu, Isvoranu, Burileanu, Mărgăritescu *e tutti quanti.*

Cel d-întâi care a luat cuvântul a fost d. Misail. D-sa avea intenţia să facă o disertaţie academică în regulă, să dovedească, precum expusese în exordul cuvântării d-sale, că România a fost înainte mergătoarea civilizaţiei omenirii; astfel d-sa a început cu descălicătoarea şi aşezarea românilor în ţările acestea, a vorbit despre românism în veacul al 12, în al 13, în al 14... La fiecare veac sala Camerii golindu-se treptat, d. Misail a intrat în al 14-lea numai cu biuroul Adunării şi cu câţiva motivişti intransigenţi şi cu puţini din majoritate, cari îşi povesteau încet istorii hazlii, îşi împărtăşeau impresiile luate de la Alcazarul-Ionescu, şi alte lucruri foarte străine de plimbarea prin veacuri a oratorului; aşa că şi biuroul şi cei de pe bănci pot să[-şi] aducă aminte a fi străbătut cu d. Misail veacurile ca prin vis. De unde a început oratorul ştiau toţi, unde s-a oprit nimini nu ştie.

În vremea cât a ţinut importanta disertaţie a d-lui Misail, majoritatea, retrasă în bufet şi în salele de fumat, a luat hotărârea ca, îndată după întoarcerea oratorului din preumblarea d-sale *ă travers les sieclespasses,* să ceară închiderea discuţiei. Aşa s-a şi făcut, şi, punându-se la vot această propunere, s-a admis închiderea discuţiei, rezultatul votului fiind aproape acelaşi ca şi la închiderea discuţiei după întâia citire a declaraţiei, deşi Camera rămăsese de astădată sub impresia minunatei disertaţiuni a d-lui Misail.

CREZUL PATRIOTIC LIBERAL-NAŢIONAL

Un confrate al nostru mai tânăr pe arena publicităţii române, ziarul năciunale „Sfredelușul", ne procură astăzi un document de cea mai mare însemnătate, şi anume *Crezul liberal-naţional,* căruia ne grăbim a-i face loc în coloanele noastre. Iată-l în toată sfânta lui întregime:

„Crez într-unul Rabinache Berlicoco, izvoditorul tutulor diavolilor şi pehlivăniilor văzute şi nevăzute, auzite şi neauzite, închipuite şi neînchipuite.

Şi într-unul gospodin Brat-Ivan, emănăciune a lui Berlicoco, unul plămădit, carele de la Rabinache s-a urzit mai nainte de toate tertipurile. Coţcărie din coţcărie, adevărat liber-cugetător, scuipat, iar nu zămislit, întocmai după chipul şi asemănarea lui Rabinache, prin care toţi masalagiii s-au făcut.

Carele pentru noi desmăţaţii şi pentru a noastră chiverni¬seală din Măgura s-a coborât, mari lafuri şi palavre a tăiat, din *firfiric* hârtie-monedă s-a prefăcut.

Ş-a fost pursuivarisit şi regularisit în zilele reacţiunii. Politi¬ceşte s-a pristăvit şi-ntr-o grădină, fără popi, s-a înhumat.

Şi s-a deşteptat la Mazar-Paşa; s-a suit la stupul cu miere, şi se pupă în bot cu Rabinache.

Şi iarăşi va să vie cu influenţa morală, cu percheziţiile, cu rechiziţiile, cu băjeniile, cu cazacii, cu perciunii, cu epiderma bovină, cu molima levantină şi cu hârtia-monedă, a cărei sărăcie nu va avea sfârşit.

Crez într-un gheşeft de ghiverniseală producătoare, care de la Rabinache izvodeşte, cel ce împreună cu Brat-Ivan şi Carada, pururea în societatea de Tragere-la-măsea, este pome¬nit, carele prin augurii Serurie şi Grigorescu au bârfit.

Crez într-una năprasnică şi apilpisită pehlivănie.

Mărturisesc *una masală* întru dobândirea osului de ros.

Aştept exterminarea capetelor încoronate şi dominaţiunea Comunei, în eternitate.

Ura!"

SITUAŢIA POLITICĂ

[Iţele politicei se-ncurcă...]

Iţele politicei se-ncurcă pe zi ce merge.

Lefile, diurnele şi toate foloasele copiilor patriei sunt în primejdie.

Şi dacă sunt în primejdie copiii, muma trebuie să sufere. Muma cea bună, patria care este familia cea mare, precum familia este patria cea mică, patria, zicem, este ameninţată: Plevna externă am luat-o, însă rămâne o Plevnă internă. Partidul d-lui C.A. Rosetti, supranumit Hahamul cel Mare, întâmpină greutăţi din partea Senatului în dezlegarea cestiunii românilor cu cusur.

În Cameră dipitatul Avram Burăh sin Moişe Roşu Dreicop a constatat cu mult succes, că odată ce o bucăţică i s-a fost tăiat de către dascălul ovreiesc Leizer Mendel, n-are cum să şi-o mai lipească la loc; regretă însă că dascălul jidovesc l-a supus acelei operaţii, de la care a rămas cu un cusur fără leac. Onorabilul dipitat propune deci moţiunea următoare:

„Considerând că odată pierdută bichiţica, nu se mai poate pune la loc, şi având în vedere regretul dipitatului Avram Burăh de ceea ce, fără să-l consulte, i-a făcut psaltul ovreiesc Leizer Mendel din Roman, Adunarea exprimă sentimentele sale de simpatie şi prieteşug tutulor românilor acelora ce, ca şi onor. Avram Burăh, au un cusur fără leac, şi-i consideră de acuma pe toţi, ca şi când nu le-ar lipsi bichiţica".

În Senat însă iţele se încurcă.

Vrăjmaşii Republicii şi Republicanilor profită de ocazie şi vor să dea guvernul patriotic pe bete.

Dar patria, domnilor! gândiţi-vă la patrie! Cum poate trăi, cum poate fi o patrie, care are un venit de 80 milioane, fără să aibă nişte fii patrioţi, cari să-i mănânce pre an de doă ori pe atât?

Pentru Dumnezeu! lăsaţi deoparte urile de partid în aceste momente grave, şi mai ales lăsaţi pe patrioţii adevăraţi, cari ţin în gură fiecare cu dragoste fiiască câte o ţâţă lăptoasă a patriei, să sugă în pace!

Acestea sunt poveţele patriotice ce numeroasele ziare oficioase ale guvernului, în număr de doă, le dau sistematicilor opozanţi, cari în loc să asculte par a se fi hotărât să-i ia scara guvernului. Reuşi-vor sau nu?

Dumnezeul lui Israil numai poate să ferească de primejdia unei reuşite a opozanţilor pe toţi românii cu cusur.

V o m vedea.

Până atunci însă situaţia este şi rămâne tot încurcată pentru că încă nu s-a putut descurca. Iar pe scena caraghiozlâcurilor politice, producţiile cele mai noi, ce au un succes adevărat imens, sunt ale quartetului jidovesc, pe care-l dăm în ilustraţia noastră de azi.

IMPORTANŢA GARDEI CIVICE

Instituţia gardei civice fiind o instituţie eminamente democratică, capii legiunilor gardei din capitală s-au întrunit în zilele acestea în consiliu de războiu, ca să avizeze la mijloacele ce trebuiesc luate spre a-şi atinge scopul această minunată instituţie în alegerile viitoare.

După mature şi îndelungi dezbateri în cari d. Serurie a dovedit cu date esacte că tot e mai bine pentru un patriot să aibă leafă decât să nu aibă, şi că sunt preferabile doă lefi plus o diurnă şi alte mici foloase decât o singură leafă, - s-a luat următoarele deciziuni:

„Pe timpul cât vor dura alegerile viitoare toți alegătorii patrioți cari fac parte din gardă vor căpăta în loc de pușcă câte un retevei, pentru a putea apăra cu eficacitate libertățile publice și drepturile patrioților la țâțele bugetului patriei.

Cât vor dura alegerile toți alegătorii vădiți de opozanți ai patrioților, și cari vor face parte din gardă, vor fi băgați la gros, spre a se garanta fraților patrioți libertatea alegerilor.

Iar după sfârșirea alegerilor, reteveiele se vor înlocui iarăși cu puști, iar celor închiși li se va da drumul peptenați la loc și scuturați de tăvăleală.

Pentru luarea și îndeplinirea acestor dispoziții, comandanții legiunilor au speranța, că vor căpăta de la viitoarele camere câte-o recompensă națională de 2000 franci pe lună."

SITUAȚIA

[Situația se clarifică.]

Situația se clarifică din zi în zi.

Sorții de izbândă a Republicii se-nmulțesc pe fiece minută, și ziua în care nu va mai fi nici o primejdie pentru libertățile publice s-apropie.

Monopolul tutunurilor se va desființa.

Licențele se vor preschimba pentru toți cârciumarii liberali în subvenții, pe cari dânșii le vor primi de la Stat, pentru încurajarea acestei ramure a comerțului național și pentru lățirea consumației și înmulțirea consumatorilor.

Armata permanentă se va desfiinţa, şi în locu-i se va institui de fiecare mahala câte-o nouă companie de gardă naţională, care va primi de la Stat şi de la comună diurnă de 10 franci pe zi pentru fiece gardist naţional, bez demâncarea, tutunul şi băutură cât i-o cere lui inima.

Se va reforma învăţământul public introducându-se în clasele primare Catechismul Liberului-Cugetător, iar în cele secundare studiul obligator al limbei ovreieşti.

La Universitatea din Bucureşti se vor înfiinţa cinci Catedre noi: una de Patriotism, alta de Maniere electorale, alta de Meşteşugul d-a trăi din exploatarea principiilor, alta de Arta d-a conduce manifestaţiile naţionale şi a cincea de Improvizarea discursurilor patriotice.

Din ziua când Republica se va întemeia şi la fiii ginţii latine de la Dunăre, poporul suveran nu va mai plăti nici un bir, şi fiecare patriot republican, pe lângă toate câştigurile indirecte ce-o putea avea din această onorabilă profesie liberă, va mai primi de la Stat şi câte 500 lei noi pe lună, plătiţi înainte fără nici o reţinere.

Redacţia „Bobârnacului" speră că la formarea listelor celor în drept să primească aceste foloase acordate persoanelor de orice rit eminamente patriotice şi republicane, nu va fi uitată, şi se propune a fi organul oficios al Republicii.

Pretenţiile noastre foarte modeste sunt de natură a sfărâma orice concurenţă, şi avem ferma speranţă, că nu nouă ne va lipsi tacâmul la cheful de aldămaş al Republicii Danubiene, ce va avea loc, precum aflăm, la „Idee".

POLITICA ZILII

[Mişcarea electorală are.]

Mişcarea electorală are să înceapă.

Întrunirile publice în curând se vor deschide pe piaţa Constantin Vodă.

Discursurile patriotice, lacrimile naţionale, vorbele late se pregătesc.

În curând: „Desfacere totală de principii! cu mărunţişul şi cu toptanul!"

Garda naţională face în fiece zi exerciţii pentru a fi bine pregătită la mânuirea argumentelor patriotice electorale.

Aflăm că în curând se va publica o licitaţie pentru darea în întreprindere a 2 000 de asemenea argumente.

Licitaţia se va ţine în localul unei legiuni a gardei.

Condiţiile şi caietul de-nsărcinări sunt următoarele:

Întreprinzătorul cată să fie patriot şi să profeseze principiile republicane.

Lemnul din care se vor confecţiona cele 2 000 de argu¬mente va fi de tufă; lungimea fiecărui argument un cot, grosimea cât de groasă. Argumentele vor fi numai cojite, şi încolo lăsate nodoroase, ca mai convingătoare la discuţie.

Plata se va face din fondurile gardei, iar furnizorul, cu cât argumentele confecţionate de dânsul vor fi mai p[e] remptorii şi mai fără replică, cu atâta mai mult va binemerita de la patrie şi de la fiii ei, şi va primi şi o decoraţie.

Odată având aceste argumente, libertatea alegerilor este pe deplin garantată, şi „Bobârnacul" din parte-i, mulţumind de această garantare, roagă pe muştiriii săi să evite orice discuţie electorală, spre a nu li se da câteva argumente dintre cele 2 000.

Libertatea ca libertatea, dar tot mai bine e cu şalele zdravene, decât cu ele pisăgite.

O NOUĂ DECORAȚIE

În vederea servicielor ce unii din gardiştii patrioți vor da patriei în viitoarele alegeri, prin mânuirea argumentelor, despre cari se vorbeşte mai sus, s-a luat în cercurile oficiale hotărârea de a se institui un nou ordin, o decorație nouă.

Decorația va fi astfel compusă:

Două reteveie încrucişate pe o parte a medaliei; în vârful unuia va sta o căciulă frigiană, emblema Republicei, iar în vârful celuilalt va sta o pălărie de carbonar şi jos o pereche de cizme scâlciate, emblemele apilpiselii civice.

Pe partea cealaltă a medaliei va fi săpat un clondir, iar împrejuru-i va fi o coroană ca toate cele obişnuite pe medalii, atât numai, că în loc de cele două ramuri de laur, vor fi doi cârnați.

Amândouă feţele medaliei sunt emblemele comemorative ale vremii de grea cumpănă prin cari trece patria.

Medalia, în loc de cu panglică, se va atârna pe piept cu o şuviță de păr, pe cari băieții patriei vor avea grija să şi-o procure, prin învălmăşeala alegerii, din orice barbă de opozant le-o veni mai la-ndemână.

Acest ordin, după chiar natura serviciilor pentru cari se va hărăzi băieților patriei, va purta numele de *„Serviciul Nodoros".*

[FRAȚII RADICALI ŞI D. DIM. STURDZA]

I

După o oarecare viață politică, d. Dim. Sturdza, până la cea din urmă reintrare a d-sale în minister, izbutise să-şi facă,

în închipuirea mai a tutulor, o reputaţie, dacă nu de un foarte inteligent, dar desigur de un foarte corect om de stat şi mai ales de finanţe. Metoda întrebuinţată de d. Dim. Sturdza pentru ajungerea acestui scop, deşi cam veche şi tocită, însă sigură în ţara noastră, consista în a se face d-sa teoreticeşte aprigul biciuitor al tutulor greşelilor, neregularităţilor, mai de multe ori numai închipuite, totdauna exagerate până la absurd, săvârşite de partidul şi de guvernul adversar politic d-sale.

Într-o ţară ca a noastră, unde când afirmi ceva, nu ţi se cere şi dovezi, unde spiritul public nu are nici un element serios de control mai ales asupra luptelor ivite pe tărâmul ştiinţei de stat, reaoa credinţă este de multe ori o bună temelie pentru clădirea unei frumoase reputaţiuni. Ca să treci de cel mai curat, n-ai decât să ponigreşti cu ori fără drept pe alţii; ca să te crează lumea om cinstit şi de treabă, n-ai decât să ocărăşti şi să osândeşti în vileag purtarea altora, chiar dacă dânşii au o bună purtare şi mai ales în cazul acesta. Daca vrei să-nşeli lumea, a zis un filosof, înşeală-o gros, că subţire, nu ţi se prinde. E mult numai până să-ţi faci o reputaţie frumoasă, şi-n urmă poţi fără grijă să săvârşeşti însuţi păcatele, de cari osândeai odată pe alţii buni nevinovaţi.

În cuvântări publice şi intime, în gazete, în publicaţii de tot felul[,] făţişe şi clandestine - o literatură întreagă de calomnii economico-finanţiare - aci ca d. Sturdza, aci ca baro - nul de Hahn, şi când iar sub cel mai discret anonim, actualul ministru de finanţe şi-a petrecut viaţa ponigrind administraţia finanţiară a guvernului conservator, biciuind nişte pretinse gheşefturi, născocite de fecunda d-sale închipuire, şi sfâşiind toate aşezămintele economice şi financiare ale acelui guvern, între cari mai vârtos monopolul tutunurilor.

Cu încetul, izbuti să-şi întemeieze o reputaţie vrednică de pizmuit. Toată lumea, mulţi chiar dintre cei mai puţin naivi credea în adevăr în sfinţenia contabilului-moralist de la Mazar-paşa, şi în sfârşit acest călduros apărător al moralei în finanţe luă portofoliul vistieriei, apoi al lucrărilor publice şi acum în urmă iar al vistieriei, unde la urma urmelor îşi dete arama pe faţă.

D. Sturdza, înainte de a veni acum în urmă la Ministeriul de Finanţe, pe când Regia monopolului de tutunuri îşi denunţase convenţia cu Statul pe motivul dezlipirii Basarabiei de România, era în de aproape legături, în daraveri mari cu această Regie; se zicea chiar, că pentru nişte servicii ce le aducea Regiei, d. Sturdza primea în schimb o sumă destul de însemnată. Venind la minister îndată după aceea, şi fără ca daraverile d-sale cu Regia să se fi stins, d-sa aduce la începutul sesiunii acesteia în Cameră un nou proiect de lege pentru modificarea convenţiei cu Regia. Prin acest nou proiect, după chiar termenii raportului comitetului delegaţilor din Cameră, se restrânge cultura tutunului numai la şase judeţe; cultura pentru export se pune cu totul la dispoziţia Regiei, încât se desfiinţează în mod indirect; se înmulţesc greutăţile culturii mărindu-se mijloacele de percheziţiuni şi adăugându-se penalităţile pentru contravenţii, sub cuvânt de a nimici cultura ilicită şi contrabanda, şi se micşorează rata anuală la 8.125.000, făcându-se ca Statul să intre ca părtaş la o parte din beneficiile ce va realiza Regia.

Proiectul a fost, precum se ştie, respins în secţiuni şi în Cameră. După aceea d. Sturdza reveni acum din nou cu dânsul, prefăcut „într-un chip ridicul", cum zicea chiar o gazetă radicală, adică preschimbat numai în aşternerea câtorva fraze şi

nimic mai mult. Ca şi la întâia oară, proiectul căzu şi de-astă dată.

În timpul pe când proiectul prefăcut „într-un chip ridicul" se afla pentru a doua oară în secţiunile Camerei, d. Manolache Costache în Senat a făcut ministrului finanţelor o interpelare, întrebând dacă este adevărat că Regia nu şi-a plătit de mult ratele, şi ce are de gând să facă guvernul în această privire. Iar d. Sturdza, - care în secţiunile Camerei ameninţa că Regia monopolului se duce lăsându-ne în buget un minus de 9 milioane aproape, şi neavând noi ce-i face şi ce-i lua, - răspunzând în Senat la interpelarea d-lui Manolache Costache, afirma că guvernul este asigurat şi[,] prin urmare[,] să n-aibă grijă interpelatorul de vreo pagubă din partea Statului.

Iată un subiect bun pentru o filipică economico-finanţiară, cum numai contabilul-moralist de la Mazar-paşa era în stare să le facă. Câte coloane în „Alegătorul liber", câte broşuri n-ar fi scris d. Sturdza în privinţa unei daraveri aşa de scandaloase!

Dar să trecem mai departe.

În zilele trecute[,] vine de la Cameră în Senat proiectul pentru baterea celor 25 milioane argint în bucăţi de câte 5 franci. Acest proiect[,] aşa cum era votat de Cameră, conţinea un articol, care prescria ca baterea noii monede să se facă la Bruxelles.

În secţiunile Senatului s-a ridicat o adevărată furtună în contra acelui articol. Cum? Când avem în ţară un palat al monedei, unde se pot bate bucăţile de argint cerute, tot aşa de bine şi mai ieftin decât în străinătate, noi să ne batem bani la Bruxelles? Şi tocmai d. Sturdza, românistul, naţionalistul cel mai fierbinte, să ceară una ca aceasta? Nu se poate, au zis unii dintre senatori, neapărat că n-a fost precugetare la mijloc; a fost

o greşală; desigur d. Sturdza şi-a uitat sau n-o fi ştiind că avem şi noi un palat al monedei. Alţi senatori însă, cari auziseră că un oarecare bancher sau un om de afaceri din Bruxelles se află aici tiptil şi stă închis într-un hotel din capitală, crezură tocmai contrariu de cei dîntâi, şi cu toţii propuseră un amendament pentru înlocuirea articolului în cestiune. Amendamentul s-a votat, şi se spune cum că, imediat după votarea aceasta, d. Sturdza a dat de ştire bancherului belgian, care aştepta cu palpitaţie trecerea articolului cu pricina şi prin Senat, să-şi ia geamantanul şi să plece, deoarece nu mai este nici-o speranţă.

- Unde eşti, d-le baron de Hahn, să înfierezi aceste *gheşefturi,* cum ziceai d-ta odinioară?

Şi nu-i numai atâta.

În proiectul de lege pentru construirea liniei ferate Mărăşeşti-Buzău, era un articol, prin care se hotăra că, în cazul când în pădurile statului nu se vor găsi lemnele trebuincioase construirii, dânsele să se poată procura de la particulari. Toată lumea ştie întunecoasa afacere a dd-lor Sturdza, Ion Ghica şi Comp., cu pădurea cea mare de la Adjud, afacere ce se poate numi o adevărată ruină pentru întreprinzătorii ei. O sumă de lemne tăiate, o mulţime de traverse gata pentru calea ferată zăceau şi zac de mult în acea pădure, fără speranţă de a se mai găsi muşterii pentru ele. Fiind însă astăzi a se construi linia Mărăşeşti-Buzău, şi aflându-se d. Dim. Sturdza la minister, se prezenta ocazie şi chip d-a se găsi şi pentru acele mărfuri părăsite un bun muştiriu, cel mai bun, adică statul.

- Da, însă articolul din proiect prescria că să se ia lemne de la particulari numai în cazul când nu s-ar găsi în pădurile Statului.

- Da, însă articolul ar fi avut puterea magică să stârpească lemnele trecute, prezente şi viitoare din toate pădurile lumii, afară de pădurea de la Adjud, până la completa ei desfacere: de vreme ce se pusese el în proiect, fireşte că nu era să se mai găsească lemne în pădurile Statului.

Şi pentru aceasta ne raportăm la logica economică a d-lui baron de Hahn.

*
* *

Atât pentru astăzi şi încheiem cu vorba fabulistului:

„Cunosc mulţi liberali la vorbe mari se-ntrec,
Dar până în sfârşit cu oase se înec."

Atâta numai, că proiectul monopolului a fost respins, articolul despre baterea monedei amendat, iar cel despre pădurea de la Adjud n-a avut o soarte mai bună. D. Sturdza a scăpat de trei ori ocazia d-a se îneca: nu l-au lăsat fraţii liberali.

[II]

Într-unul din numerele noastre trecute am arătat cum d. Sturdza, după ce şi-a fost întemeiat o reputaţie aproape universală în ţara noastră de cel mai corect om de finanţe, şi-a dat arama pe faţă la a treia intrare a d-sale în minister. Astăzi, fiind ţinuţi a reveni asupra acestui subiect, începem prin a pune o întrebare, şi adică:

Este adevărat că, înainte de intrarea d-sale în minister, d. Sturdza se afla personal vârât în daraveri cu concesionarii monopolului? Asta nu-i de tăgăduit. Este adevărat, cum am zis noi în rândul trecut, că d. Sturdza primea de la capii companiei tutunurilor o sumă însemnată pentru servicii ce d-sa le făcea? E adevărat, de vreme ce nu am primit până acum nici o desminţire în privinţa acestei categorice afirmări, de vreme ce

„Românul" de ieri, apărând pe d. Sturdza în contră-ne, în două coloane nu găseşte loc să pomenească măcar de această afirmare, ce-am făcut-o în numărul nostru de sâmbăta trecută.

Aşadar este adevărat, că d. Sturdza făcea trebuşoare cu monopolul tutunurilor înainte de a lua portofoliul finanţelor, şi cum a luat acest portofoliu, cea dintâi treabă a fost să puie numaidecât la cale afacerea acestui monopol. Vor mai fi oameni, cari să crează că în toate astea nu-i nimic incorect? fie; noi însă susţinem că afacerea tutunurilor este o afacere în adevăr scandaloasă. Cum? omul, care până acuma nu vedea în toate actele miniştrilor ţării sale decât gheşefturi şi iar gheşefturi; omul, care avea cutezanţa să arunce calomnia şi să atragă bănuiala publică asupra persoanelor celor mai cinstite; omul, care-şi da aerul şi vrea să treacă de sectar fanatic al moralei în finanţe - acest om, ieri om de treburi al companiei monopolului, astăzi, venind la minister, cea dintâi treabă pe care o face e să aducă un proiect pentru o tranzacţie cu monopolul, proiect care, chiar după zisa apărătorului său, după zisa „Românului", este *mai avantajos pentru concesionari?* Aceasta nu este un scandal?

Dar să ne întoarcem puţin privirile înapoi, spre a face critica istoriei acestei afaceri. Înainte de intrarea din urmă a d-lui Sturdza la finanţe, d-sa fiind, să nu uităm, omul Regiei monopolului, făcea de pe banca senatorială multe zile amare guvernului radical şi îndeosebi d-lui I. C. Brătianu. Întruna şi fără să-i dea pas de răsuflare, îl necăjea cu interpelări şi lua o atitudine din ce în ce mai ostilă faţă cu guvernanţii. Radicalii noştri, simţind că se apropie nişte zile grele, - cum şi fuseră în adevăr cele din urmă ale acestei sesiuni, - se gândiră că va veni curând timpul când glasul şi votul d-lui Sturdza ar fi

primejdioase, şi împreună cu dânsele şi votul d-lui Ion Ghica, - căci acesta, neavând glas, are numai vot. Aşa, prin urmare, radicalii trebuiră să ia din vreme o măsură prin care să paralizeze duşmănia acestor doi fraţi pe atunci opozanţi. Mijlocul fu lesne găsit.

D. Brătianu cunoştea cum stă d. Sturdza cu monopolul, şi ştia că d. Sturdza, cum e un om conştiinţios, fiind îndatorat către Regie, are să se felicite de prilejul portofoliului, pentru a-i aduce acesteia cât se poate mai bune servicii. Aşadar d. Brătianu, sigur că unde bate are să i se deschiză, oferi d-lui Sturdza portofoliul visteriei, pe care acesta-l primi cu amândouă mâinile. Atunci, d. Brătianu îşi zise în gândul d-sale:

„Tu, prea-curatule, faci opoziţie? Am să-ţi închid gura; am eu leac şi pentru tine; mi-a venit vremea să te dau şi pe tine de mal!"

Şi-n adevăr l-a şi dat.

D. Sturdza, acel ideal de morală finanţiară întrupat, astăzi nu mai există. În locu-i avem un muritor de rând, supus, cum văzurăm, la ispită.

Atâta numai că tranziţia a fost aşa de bruscă, încât lumea nu-şi poate da seama bine de cele întâmplate, şi de aceea ne vedem siliţi a reveni mereu asupra acestui trist subiect, până ce o vom lămuri îndeajuns în privinţa minunatei schimbări la faţă a contabilului-moralist de la Mazar-paşa.

D. Brătianu, chemând pe de o parte pe d. Sturdza la finanţe, pe de alta face semn majorităţii d-sale din Cameră, dându-i pe mână nobila victimă, care primeşte portofoliul ce i se oferă fără să simţă, de grăbit ce era, cursa fraţilor radicali.

Proiectul pentru tranzacţia cu monopolul cade o dată, şi d. Sturdza, pe semne tot din zel pentru Regie, - căci d-lui e

conştiinţios - cutează a mai înfrunta un al doilea blam din partea fraţilor liberali. Proiectul cade a doua oară. Între întâia şi a doua căderе ale proiectului, d. Sturdza are din partea radicalilor şi gazetelor lor aceea ce merită, adecă o adevărată huiduială, cum numai radicalii ştiu să ţi-o dea când te-apucă la largul lor.

Aci trebuie să lămurim încă o dată, în treacăt, purtarea ziarului nostru faţă cu acest proiect, care n-a avut din parte-ne nici aprobare[,] nici dezaprobare. Noi, cum am zis şi ieri, am susţinut şi vom susţine totdauna monopolul ca atare, nu din *dragoste specială,* ci fiindcă nu vedem deocamdată, pentru un condei de aproape zece milioane la rubrica veniturilor Statului, o dare indirectă mai sigură şi relativ mai dreaptă.

Astfel dar, d. Sturdza cade de două ori în Cameră, fără să mai pomenim de astă dată şi de căderea articolului din legea pentru construirea liniei ferate Mărăşeşti-Buzău, articol în care se prevedea desfacerea pădurii Adjud a d-lor D. Sturdza, Ion Ghica şi Comp. Afară de acestea, mai sufere şi în Senat o a patra cădere cu votarea amendamentului pentru baterea argintului de 5 franci, nu la Bruxelles, cum vrea d-lui, ci la Bucureşti.

În Cameră, majoritatea d-lui Brătianu, având în frunte pe ilustrul urmaş prezumptiv al d-lui Sturdza şi pretendent la portofoliul finanţelor, d. Buescu, respinge proiectul tutunurilor ca vătămător ţării şi avantajos concesionarilor monopolului. Cam scumpă, ce-i drept, dar bună lecţie!

În Senat, tot majoritatea d-lui Brătianu votează amenda - mentul-Strat pentru baterea monedei în Bucureşti. Şi cine aduce acestei majorităţi cuvântul de ordine pentru a vota amendamentul opoziţiei? Un alt ilustru urmaş prezumtiv al d-lui Sturdza şi pretendent la portofoliul finanţelor, un

redactor-administrator al „Românului", care pe semne crede că finanțele Statului se pot pune la cale tot așa de lesne ca și catastifele administrației jurnalului radical. Încă o lecție, tot scumpă, dar bună ș-asta.

Să ni se ierte deci nouă și tutulor celor obișnuiți cu respectul formelor de cuviință, legitima curiozitate ce am avut de a ști cum rămâne cu d. D. Sturdza după aceste lecții, pe cari le-a primit de la frații radicali. Această curiozitate, noi, împreună cu toate organele opoziției, am rostit-o mereu chiar de la întâia cădere a proiectului pentru tutunuri; acum, după a doua cădere, mai rea decât cea dintâi, cum zice Scriptura, o rostirăm iar, și iată că în fine tocmai „Românul" ia apărarea d-lui Sturdza. Ziarul radical caută să ne facă a înțelege că d. ministru al finanțelor, cu toate loviturile pățite de la majoritățile prea supuse ale colegului său de la interne, nu are de ce să se retragă din minister. Foarte bine, răspundem noi, fie ș-așa; asta e chestie de obraz, și daca nu se supără d. Sturdza deloc de cele pățite, noi nici atâta. O fi știind d-lui ceva; poate că o fi având de gând să mai aducă încă o dată proiectul pentru tutunuri.

A fost dar o simplă curiozitate ceea ce ne-a făcut a întreba cum rămâne astăzi cu d. Sturdza, și „Românul" se înșeală când bănuiește că nouă ne-ar părea bine ca d. Sturdza să cadă de la minister. Nu; ne pare bine din contră ca d-sa *să stea* acolo, daca voiește a fi tăvălit și mai mult de majoritatea nemiloasă a radicalilor.

Judecând pe d. Sturdza ca om, ar trebui să avem com¬pătimire pentru d-sa în urma celor ce a avut să sufere din partea

haitei asmuţite de colegul d-sale de la interne; însă[,] judecându-l politiceşte, ne pare foarte bine că are aceea ce merită să aibă. Autorul unei întregi literaturi de calomnii economico-finanţiare, omul care, ca cel mai de pe urmă radical, nu s-a sfiit a arunca noroi asupra bărbaţilor celor mai oneşti din ţară, merită astăzi să fie tăvălit precum şi este, şi o merită atât pentru acele păcate ale trecutului său, cât şi pentru necorectitudinea purtării sale de azi ca ministru.

Încă puţine cuvinte pentru astăzi şi terminăm.

„Românul" pretinde că ne-ar plăcea să cază d. Sturdza de la minister „pentru că această cădere ar pune pe guvern într-o poziţie anevoioasă". Adică, să ne permită a-l întreba, cum anevoioasă? Oare vrea „Românul" să înţeleagă, că guvernul s-ar afla într-o poziţie anevoioasă fiind lipsit de geniul finanţiar al d-lui Sturdza? Pentru ce? N-are majoritatea radicală destule geniuri finanţiare? Nu sunt dd. Buescu, Costinescu, Codrescu şi toţi membrii ilustrei comisii bugetare din Cameră? Noi din parte-ne mărturisim, că dacă am fi, ferească-ne Dumnezeu! în locul guvernului radical, găsindu-ne lipsiţi de geniul d-lui Sturdza şi având la îndemână atâtea altele, nu ne-am simţi deloc într-o poziţie anevoioasă. De aceea nici nu credem că ar fi acesta înţelesul frazei „Românului", ci cu totul altul, şi adică: căderea actualului ministru de finanţe ar pune pe guvern într-o situaţie anevoioasă, pentru că, a doua zi după întoarcerea d-sale pe banca senatorială, d. Sturdza ar face urmaşului său la portofoliu vreo câteva interpelări straşnice, cea dintâi în privinţa monopolului tutunurilor, care nu şi-a plătit ratele de atâta vreme şi care ameninţă să ne lase la veniturile Statului cu un minus de aproape zece milioane. Adică, fiul cel izgonit, destul de mâhnit chiar acum pe fraţii săi, cum e şi rău din fire,

ar da pe faţă în vileag secretele scandaloase ale familiei, pentru ca să-şi răzbune de câte amăriciuni i s-au făcut.

Aceasta în adevăr ar fi pentru guvern o poziţie anevoioasă, ce noi, pentru cuvintele noastre, mărturisim că nu i-o dorim, preferind ca, până la închiderea sesiunii cel puţin, să rămâie în minister d. Sturdza, asupra căruia vom mai reveni.

[III]

Am zis o dată şi o mai repetăm: între cele mai mari neplăceri ale vieţei omeneşti este desigur şi polemizarea cu minţi radicale, cari pe lângă lipsa de judecată se mai bucură şi de darul relei credinţe.

Noi suntem aceia cari am ridicat cei din urmă cestiunea situaţiei ministeriale, ce s-a creat d-lui Sturdza după a doua că¬dere a proiectului său pentru tutunuri, respins de Cameră pe motivul că este mai *avantajos pentru concesionarii monopolului*.

Dezbătând această cestiune, am întrebat: este adevărat că d. Sturdza, înainte de a veni acum în urmă la Ministerul Finanţelor[,] era amestecat personal în daraverile Regiei? Şi am adăogat că aceasta o ştie toată lumea, şi prin urmare nu-i un lucru de tăgăduit, aşa că şi „Românul", care apără pe d. Sturdza, se face că n-aude această gravă întrebare şi nici nu pomeneşte măcar despre dânsa.

Apoi am mai întrebat limpede şi desluşit: pentru un aprig critică-tot finanţiar, cum fusese până acuma d. Sturdza faţă cu oameni buni nevinovaţi, este oare corect ca, după ce a fost amestecat ca particular într-o afacere, să aducă, odată cu venirea sa la minister, un proiect de tranzacţie între stat şi între¬prinzătorii acelei afaceri mai avantajos acestora din urmă?

Aceste întrebări le-am pus noi, şi „Românul", apărând pe d. Sturdza, nici gând n-a avut să ne răspundă la ele.

Am arătat după aceea, cum credem noi că radicalii cu intenţie au vârât pe d. Sturdza în situaţia grea, în care e d-sa

astăzi; iar la zisele „Românului", că noi vrem să dezbinăm guvernul radical dorind a-l vedea pus într-o poziție anevoioasă prin retragerea d-lui Sturdza, am răspuns că nouă ne pare din contră bine ca d. Sturdza să rămâie în ministerul radical, spre a avea din partea roşiilor pedeapsa meritată pentru insinuările calomnioase, ce d-sa le-a aruncat odinioară fără nici o sfială şi cumpăt asupra celor mai oneşti bărbaţi politici ai ţării.

Publicul imparțial şi cu judecată ştie că atâta am zis în articolele noastre privitoare la d. Sturdza, atât şi nimic mai mult; n-am făcut prin urmare alta, decât am calificat de absolut necorectă purtarea d-lui Sturdza ca ministru.

Astăzi, „Românul", supărat fireşte că arătăm publicului perfidia fraților radicali față cu mult încercatul d. Sturdza, ne aruncă în primul său o filipică înflăcărată, care nu se poate califica decât de „ridiculă". Organul radical ne dojeneşte, că de ce atacăm partidul său şi pe d. Sturdza, încercându-ne să aducem dezbinare între frații roşii, şi declară că are o opinie cât se poate de rea întrucât ne priveşte. Opinia rea ce o are „Românul" despre noi o prețuim tot atâta cât şi opinia bună, ce o avem din partea oamenilor cu minte şi de treabă. Îi mulțumim din toată inima de onoarea ce ne face, şi sperăm că niciodată nu-şi va schimba această opinie, ceea ce pentru noi ar fi cauza unei mari mâhniri.

Dar nu e numai atât.

„Românul" ne acuză de calomnie şi pretinde că pentru una ca asta, în orice altă țară, noi am fi chemați înaintea tribunalelor spre a ne lua meritata răsplată.

La aceste ridicule rânduri ale gazetei din ulița Doamnei, - după ce respingem acuzația ce ni se aduce, deoarece, cum arătarăm mai sus, această acuzație este absolut falsă, - răspundem că n-am avea deocamdată o altă dorință mai mare decât a fi chemați în fața tribunalelor, pentru a lămuri mai pe larg prin viu grai ceea ce n-am putut lămuri îndeajuns în

strâmtul spaţiu al ziarului nostru. Din nenorocire însă, nu sperăm a ni se realiza această vie dorinţă, de vreme ce ştim cum că, oricât s-ar bizui obrazele radicale că duc la tăvăleală, nu ar avea cutezanţa, astăzi mai ales, să se expună a auzi apărarea ce am fi siliţi s-o facem prin viu grai în faţa tribunalelor.

Oricum însă, „Românul", cu cutezarea cinică ce-l carac - terizează, ne-a aruncat acuzaţia ridiculă de calomnie. La aceasta, noi răspundem iarăşi prin câteva întrebări.

Cine a aruncat adevăratele calomnii asupra tutulor bărba¬ţilor politici ce nu împărtăşeau teoriile şi părerile cutare sau cutare?

Noi? sau „Românul" şi cu baronul de Hahn?

Cine a dat la lumină o întreagă literatură populară de insinuări calomnioase, spre a atrage cu rea credinţă bănuiala publică asupra tutulor acelor ce nu se închinau în numele tatălui C. A. Rosetti, al fiului I. C. Brătianu ş-al sfântului spirit al lui Carada?

Noi? sau „Românul" şi cu baronul de Hahn?

Şi - măcar că trebuie să fie foarte necăjiţi domnii de la „Românul" din pricina zilelor grele ce le va fi făcând d. Sturdza astăzi, în urma lămuririlor publicate de noi - oare n-ar trebui dânşii să roşească că au avut nesocotinţa ridiculă d-a scrie rândurile ce le citarăm mai sus?

Nemaiavând nici-o speranţă în judecata şi bună credinţa minţilor radicale de la „Românul", facem apel la publicul imparţial să răspunză la aceste întrebări.

POLITICA ZILII
[În cercurile politice înalte...]

În cercurile politice înalte obiectul preocupărilor generale sunt alegerile.

A avea leafa sau a nu avea, aci e chestiunea.

Legitimele îngrijări ale patrioților cresc pe zi ce merge.

O deputație de patrioți au mers la ministerul din lăuntru, ca să întrebe pe capul partidului, că ce gând are cu dânşii.

Iar dânsul se zice că le-ar fi răspuns:

„Băieți! ce-o da târgul şi norocul! Discuția şi lupta partidelor are să fie hotărâtoare. Libertățile publice, şi voi cu dânsele, sunt în primejdie. Vreți să izbutiți? Da? Ei bine, am poruncit să vă strujească 2 000 de argumente electorale; nu pentru mine, ci pentru patrie, pentru voi patrioții le-am comandat; luați-le şi întrebuințați-le spre a ei şi a voastră apărare. Atâta numai am să vă spun: nu dați la cap, dați mai bine la picioare, la coate şi la şale, ca să nu procurați înşivă arme şi dovezi adversarilor. Logica şi dreptatea cauzei voastre sunt tari, de aceea nu vă zic decât un cuvânt: mergeți şi fiți vrednici de încrederea ce patria are în voi!"

Deputația a fost cuprinsă la aceste vorbe de o mare senzație, şi curajul civic a intrat iarăşi în inimile copiilor patriei.

După care, retrăgându-se, s-au dus cu toții la birt la Purcel, unde s-a făcut solemnitatea binecuvântării şi împărțirii celor 2 000 de argumente băieților de către P.S. Sa părintele Gr. Musceleanu.

Despre această impozantă solemnitate, vom face în curând o dare de seamă amănunțită.

„SERVICIUL NODOROS"

Aflăm că pentru baterea medaliei „Serviciului Nodoros" despre care am avut plăcerea să vorbim în numărul trecut, s-a

însărcinat o comisie compusă dintre statul major al gardei civice.

Comisia va merge la Paris, după alegeri, să comandeze medalia.

Fiecare comisar va avea plata călătoriei de la Stat şi diurnă pe fiecare zi câte cinzeci de franci.

În sferele înalte se luase hotărârea a li se acorda pe fiece zi câte 100 de franci; însă patrioţii, fiind insuflaţi de spiritul economiei de finanţe, au redus suma la 50 franci, rămâind a se despăgubi comisarii de la întreprinzătorul ce va lua asupră-i baterea medaliei, care şi dânsul va rămâne să despăgubească de unde va crede de cuviinţă.

Suma destinată pentru baterea medaliei o va hotărî comisia, după tocmeala ce va avea cu întreprinzătorul.

Regulamentul acestei medalii a „Serviciului credincios" *(sic!),* în esenţa sa, îl vom publica în curând mai nainte chiar de promulgarea lui.

SITUAŢIA POLITICĂ

[Orizontul politic se limpezeşte.]

Orizontul politic se limpezeşte.

Budgetele s-au votat.

Pentru fiecare tagmă de patrioţi s-a prevăzut o rubrică grasă după clasă.

Adevăraţilor patrioţi, celor calzi, li s-a înmulţit leafa.

Celor mai reci li s-a mănţinut cifrele cele din trecut.

Celor bănuiţi ca duşmani ai principiilor republicane li s-a făcut un scăzământ de 50 la sută.

Iar cei opozanți pe față au fost trecuți la iconomii.

Un act din cele mai patriotice se va săvârși zilele acestea în Cameră.

Se va vota o subvenție pentru încurajarea fabricei de la Chitila, ca industrie națională.

Bată-l să-l bată de zahar! așa e el, dulce.

Se vede că fabricanul de la Chitila a îndulcit pe patrioții deputați, și dânșii, ca să-l încurajeze la îndulcire, au luat patriotica hotărâre de a-i da o subvenție de 1.200.000 franci.

Îndulcire reciprocă și mutuală.

Iată avantajul principiilor republicane.

Nu, orice s-ar zice, orice s-ar face, Republica este și va fi o acadea enormă, din care republicanii vor suge esența sfintelor principii.

Trăiască dar sfânta acadea, cu condiție ca să ne fie și nouă permis a trage pe dânsa cu limba măcar o dată pe zi!

SITUAȚIA POLITICĂ

[Suntem în Săptămâna Patimilor.]

Suntem în Săptămâna Patimilor.

Alcazarul de caraghiozlâcuri politice din Dealul Mitropoliei a trebuit să se-nchiză și dânsul ca toate comediile publice.

Onorabilii deputați nu mai au diurnă, nu mai au clienți; voturile d-lor au ajuns azi a fi niște monede șterse ieșite din curs.

Se apropie însă nouăle alegeri, și fiecare dintre d-lor surâde de speranță, că iar va veni să-și ocupe jețul în Dealul Mitropoliei, și iarăși clienții vor prețui votul său.

Monopolul tutunurilor este o bucată bună de rahat rezervată viitorilor onorabili, pentru a-şi îndulci gura la deschiderea viitoarei sesiuni, după rezolvarea cestiunii art. 7.

A fi sau a nu fi ales, iată cestiunea pentru onorabilii noştri dizolvaţi.

Fiecare dintr-înşii pleacă din Bucureşti după ce a căpătat de la marele rabin al republicii române, un testimoniu de bună purtare, prin care se recomandă comitetului republican din oraşul cutare întrebuinţarea argumentelor electorale pentru reuşita respectivului.

Aşadar, şi viitoarele Camere promit a ne da nişte spectacole tot atât de interesante ca şi cele trecute.

Nu ne îndoim, că cu o direcţie aşa inteligentă cum este direcţia Alcazarului din Dealul Mitropoliei, publicul amator de caraghiozlâcuri va găsi totdeauna atât personalul artistic cât şi programa vrednice de admiraţie.

ARTICOL DE FOND
{Ciorbă lungă pentru cititori)

Bucureşti, 29 Mărţişor /10 Priar

La ordinea zilei, în presa noastră democratică şi socială, este saltanatul, cu care s-a încuiat cămara ţării.

Aşa minune nici că s-a mai văzut!

Consulii puterilor neacreditate au rămas în admiraţiune, ca don Bartolo, din bărbierul de Sevilla.

Până şi confraţii noştri de la „Românul", cari s-au muncit trei zile şi trei nopţi, până să nască programa acelui ziafet parlamentar, s-au mirat ei înşuşi *(sic!)* ca de ucigă-l toaca, când au văzut pozna, că deputaţii, în loc de a fi îmbufnaţi, se

bucurară şi chiuiră ca la grădina lui Giafer, pentru sprâncenata lor călătorie.

Vodă a dat cu tunul, şi le-a urat drum în plin, decorându-i cu medalia «Bektemis clasa I», în semn de răsplată, că au ştiut să regularisească în mod aşa de neted pentru ţară chestia monopolului, care ajunsese un fel de pară coaptă pentru gustul cilibiu al d-lui Bătescu, renumitul doctor în jumări chimice şi financiare, cât şi pentru năzuinţele lui nea Dessfundeanu, bidinagiul I-i la „Vocea lui Faraon", gazetă de oacheşe cugetări.

Să observăm, în treacăt, că parada ce s-a catortosit căputăţilor la plecare, nu e togmai măgulitoare pentru d-lor. Aceasta ar însemna, după toată buna judecată:

„Vă dăm şi-un guleai, numai s-o tuliţi".

Bătaie mare pe ciolanul guvernamental.

Aprigii oameni de stat de la „Presa" strigă, ca din gura şarpelui, că ţara este asediată de bâte şi de influenţe imorale, iar „Românul" se jură pe tablele lui Moise, că nu ştie, n-a văzut.

Cine l-o crede, să poarte tichia lui Rabinache.

Care pe care?

Să vă vedem, deochiaţilor!

„Bobârnacul" promite guvernului, că se va ţinea cât mai aproape de cinstitul său nas, ca să-i fie la-ndemână, pentru cazul când s-ar încerca, să lase alegerile libere.

Nu are cineva topuzul guvernamental numai aşa de florile mărului.

Augurii au să roşească!!

Teoria e scandaloasă, în adevăr, dar d. Ionică Cavour e om practic...

Mulţi din candidaţii guvernului au hotărât să-şi boiască capul cu băcan, şi să-l vândă alegătorilor ca ou roşu de Paşti.

Noi îi povăţuim să se apţie de la asemenea negoţ.

Nu le mai ciocniţi giaba, d-lor alegători: 99 la sută sunt pline cu gol.

Doară băcanu' să fie ceva!

UN NOU POET

Un nou poet plin de talent, d. Impiegatovici, a apărut pe Parnasul României, şi ne trimete următoarea producţie a lui, cu care vrea să debuteze în publicitatea română, şi căreia îi dăm loc cu plăcere în coloanele ziarului nostru. Să nu uităm a spune că d. Impiegatovici, junele poet, este liberal aprins, republican ardinte, unul din aceia, cărora patria, neputând deocamdată să le facă altceva, le dă ca încurajare câteva sute de lei pe lună, spre a le nutri sentimentele patriotice, aşa de răspândite în şirurile partidului republican de la noi. Iată aci jos poezia tânărului patriot.

CITIM ÎN „CARTEA FISTICHIE" A OFICIULUI NOSTRU EXTERIOR (FOREING-OFFICE)

Văzându-se întârzierea ce pune Europa întru recunoaşterea „Bobârnacului" ca organ oficial al marafeturilor şi gheşefturilor guvernamentale, primul redactor al Statului bobârnăcesc, tânăr levent şi cunoscut diplomaţiei europene prin apilpisitele sale credinţe nihiliste şi prin giumbuşurile lui teatrale, a fost trimis, după cum se obişnuieşte, pe socoteala ţării, în misiune

politicoasă, ca să caşte gura prin Europa, cât i-o permite elasticitatea fălcilor sale.

În puterea scrisorilor de acreditare de care îi e giamantanul îndesat, porţile „alianţei jidoveşti" îi vor fi pretutindeni deschise, şi va promite, pe sub ascuns de ţară, marea cu peşti şi cerul cu stele, numai să nu scape din mână ghilirurile guvernamentale.

Avem informaţiuni pozitive, că ilustrul nostru redactor a şi avut la gara „Târgovişte" o lungă şi interesantă discuţiune cu un membru al alianţei, de la care a cumpărat două cutii cu vacs, şi trei pachete de chibrituri cu otravă.

Debutul e minunat.

Cu toate acestea, e bine ca norodul bobârnăcesc să nu-şi prea înfierbânte de pe acum cotlonul iluziunilor.

Vreo mană mare n-are s-aducă.

În tot cazul, „Bobârnacul" garantează contribuabililor săi că agerul redactor şi isteţul nostru diplomat are să le pape frumuşel părăluţele, trimiţându-le drept semn de mângâiere, simpatii diplomatice sadea şi vorbe late, cam în doi peri.

La aceasta, redacţiunea - fiindu-i cu iertăciune - observă, că s-a mai întâmplat şi altor redactori-diplomaţi să se întoarcă cu buza lăsată şi cu nasul retezat,... că doară n-are să se ia redactorul „Bobârnacului" la întrecere în pehlivănii politice cu cuconu Rosettachi, şi lumea n-are să s-aştepte să-l facă tocmai pe d-lui marţ, în panglicării liberale şi diplomatice.

Noi vom ţinea însă în curent pe onor. public şi pe înalta nobilime cu toate fiascurile ce va întâmpina hazliul nostru redactor, în hagialâcul lui evropienesc.

Deviza sa diplomatică va fi, ca şi a d-lui Rosettachi:

„Trai Ionică, cu banii ţării!"

[UN INCIDENT ÎN CAMERĂ]

În sfârşit, ieri s-au deschis adunările de revizuire. După citirea mesajului domnesc, al cărui text l-am dat în numărul nostru trecut, dd. senatori retrăgându-se din localul Camerii, spre a se duce la localul Senatului, Camera a procedat, conform regulamentului, la proclamarea biuroului provizoriu. - prezident d. D. Cariagdi. După aceasta, unul din secretari a dat citire *apelului nominal*. Asupra acestei citiri s-a ridicat un incident în cestiune de regulament. Se ştie că alesul adevărat al col. I de Suceava este d. Nicu Gane, iar nu d. Morţun, al cărui nume fusese din greşală trecut în lista oficială publicată de guvern, după informaţiile date de prefecţi, în seara deschiderii urnii. Cu toate acestea, în *apelul nominal* alfabetic, secretarul biuroului provizoriu al Camerii nu citeşte numele d-lui N. Gane la litera respectivă, iar din contră, mai la vale, citeşte numele d-lui Morţun. D. Nicu Gane, care se află faţă şi care are la mână certificatul de ales al col. I de Suceava, cere cuvântul spre a protesta. Guvernamentalii, cari, să nu uităm a spune în treacăt, se află toţi prezenţi, încep să facă zgomot strigând din răsputeri, că nu se poate acorda cuvântul niminui până ce nu se vor trage la sorţi secţiunile şi adunarea nu va fi constituită. D. Maiorescu cere cuvântul în cestiune de regulament. Larma guvernamentalilor creşte; între strigători se disting mai ales dd. col. Lecca şi Buescu. În mijlocul huetului, în picioare pe banca din faţa celei ministeriale, se vede

d. Sihleanu, alesul de la Putna, clipind din ochi, gesticulând academiceşte şi mişcându-şi repede buzele; pare că ţine un discurs; din nenorocire însă, d. Sihleanu se poate vedea numai, de auzit nici că-i vorbă; dar aceasta nu descurajează pe orator, care, cu talentul său cunoscut, îşi urmează discursul mai departe. D. Maiorescu cere necontenit cuvântul în cestiune de regulament, ceea ce în sfârşit i se acordă. D-sa se adresează biuroului provizoriu ca singură autoritate constituită până acuma, şi-l roagă a-i spune cine a tipărit acel *apel nominal?* Camera se zice că nu poate acorda cuvântul şi nu poate discuta nimica, de vreme ce încă nu e constituită; aşa e; dar atunci, cine tipăreşte lista alfabetică a numelor deputaţilor, d-asupra căreia stă scris cu litere mari titula oficială de: „Adunarea Deputaţilor, — apel nominal"? Cine? Ministeriul? Imprimeria Statului? Direcţia „Monitorului Oficial?" Da, Camera încă nu e constituită, dar oare pentru acest cuvânt, deputaţii ce s-au adunat aci au venit fără nici un titlu? Nu trebuiesc dânşii să fi venit în puterea unui mandat dat de alegători? Şi oare trebuie să se treacă în apelul nominal provizoriu, în locul numelui aceluia ce posedă certificatul de ales dat de biuroul definitiv, un alt nume, numai pentru că un prefect s-a pripit a telegrafia ministrului ştirea neadevărată despre reuşita candidatului său de predilecţie? Până la verificarea titlurilor, prin urmare, d. Maiorescu cere să se treacă în apelul nominal provizoriu numele d-lui N. Gane. Se produce din nou zgomot; d. Maiorescu încheie repetându-şi cererea, şi guvernamentalii se domolesc de îndată ce d. C.A. Rosetti arată că împărtăşeşte pe deplin cererea deputatului conservator. Toţi tac, şi acum în tăcerea generală se aude vibrând glasul d-lui Sihleanu, care şi-a urmat fără clintire discursul început şi a ajuns cu fericire la concluzia, că nu trebuie să se acorde niminui cuvântul până ce nu se vor trage la sorţi secţiile. După un solo de trompetă cu acompaniament de mare orchestră, o cadenţă *pianissimo ad*

libitum a unei clarinete guturăite: după cuvintele d-lui Maiorescu, şi strigătele apilpisite ale guvernamentalilor, glasul placidului ateu de la Focşani. Incidentul se curmează în sfârşit, prin satisfacerea cererii d-lui Maiorescu. În locul numelui de Morţun, biuroul scrie numele adevăratului ales, d. N. Gane. După aceea se trag la sorţi secţiunile, cari şi încep lucrările de verificare a titlurilor. - La Senat, fără nici un incident, se trag la sorţi secţiunile, cari asemenea procedează la lucrările verificării. - În amândo[u]ă adunările, după cum se speră, secţiunile se vor grăbi a-şi termina lucrările acestea până mâine sau poimâine.

[APELUL LA UNIRE]

Alegerea biurourilor definitive ale celor două adunări s-a făcut. La Senat s-a ales prezident d. C. Bozianu[,] cu 33 voturi contra 23, la Cameră d. C. A. Rosetti[,] cu 71 contra 42. Amândouă aceste alegeri ne dau aproximativ raportul voturilor de care guvernul ar putea dispune în cestiunea revizuirii. Guvernul are majoritatea absolută în amândouă corpurile legiuitoare; prin urmare, până la deschiderea cestiunii israelite, poziţia lui este asigurată. Care va fi însă poziţia guvernului roşu când se va pune pe tapet această chestiune? Şi mai întâi de toate cine o va pune?

După toate probabilităţile, guvernul nu are nici în Senat, nici în Cameră două treimi, cari i-ar trebui pentru rezolvarea într-un sens sau altul a cestiunii art. 7. Multe glasuri nu-i lipsesc, însă câte-i lipsesc nu le poate avea cu nici un preţ, deoarece guvernul până astăzi s-a abţinut de la rostirea unei păreri oarecare în cestiunea israelită.

Este peste putinţă ca guvernul acesta, care posedează toate datele şi elementele necesare în cestiunea israelită, care ştie mai

mult decât oricine, sau care mai bine zicând ştie singur, cum stau dispoziţiile puterilor străine în privinţa aceasta, să nu aibă şi dânsul o părere hotărâtă în această cestiune. Care este această părere, care este, după părerea acestui guvern, „limita concesiunilor ce s-ar putea face cerinţelor manifestate prin tractatul de la Berlin", precum zice mesajul de deschidere? Nu ştie până acum nimini. Guvernul nu numai nu s-a pronunţat în nici un sens, dar încă ar voi ca să se pronunţe mai întâi adunările şi îndeosebi minoritatea.

Să vedem. O părere oarecare trebuie să aibă guvernul, măcar că nu o dă pe faţă. Dacă părerea guvernului este în acord cu sentimentul ţării întrucât priveşte „limita concesiunilor", atunci nu se poate explica pentru ce guvernul, sau dacă nu guvernul, cel puţin organele partidului său nu vin să spună curat: aceasta este părerea noastră în privinţa art. 7? Ce nevoie au oamenii reclamei patriotice, mai ales astăzi când popularitatea le este zdruncinată din temelii, să tăinuiască o părere care le-ar reîntemeia această popularitate?

Dacă însă guvernul are o părere contrară sentimentului public, şi daca de la această părere este angajat, faţă nu ştim cu cine, d-a nu se abate, atunci cum crede că o va scoate la capăt neavând două treimi în adunările de revizuire?

Printr-un fel de comunicat dat în vremea alegerilor, precum şi prin mesajul de deschidere a Camerelor, guvernul a arătat că nu a prejudecat întru nimic rezolvarea cestiunii israelite. Aceasta nu avea guvernul nevoie să ne-o spună, afară numai daca nu voia să ne asigureze că dânsul n-a luat faţă cu cineva vreo anume hotărâre în acea privinţă, căci a prejudeca într-o cestiune, va să zică a lua o hotărâre mai nainte de a asculta şi alte păreri în drept a se rosti. Nimini, mai ales acum, când voturile din ambele corpuri s-au cam cântărit, nu ar avea să se teamă de primejdia unei hotărâri nestrămutate a guvernului roşu convenită cine ştie cu cine, - nimini, decât numai însuşi guvernul şi partidul său. Nu e prin urmare vorba

de prejudecare şi hotărâre, e vorba de o părere, de un punct de plecare. Guvernul acesta are un partid, are chiar majoritatea în adunări; el este prin urmare dator mai nainte de toţi a veni şi a-şi arăta părerea, printr-un proiect în regulă, pe lângă care să caute daca va putea să-şi alieze două treimi ale Camerelor.

De când s-a ridicat pentru întâia oară cestiunea israelită, partidul roşu n-a încetat un singur moment d-a striga că partidele, lăsând d-o parte urile şi pasiunile lor, trebuiesc să fie unite într-o cestiune care atinge naţia întreagă. Alaltăieri, d. C. A. Rosetti, ales prezident al Camerei cu *71* voturi contra a *42,* ocupându-şi jeţul, a chemat iarăşi pe toate partidele la înfrăţire şi la unire, pentru scopul lăudabil de a câştiga admiraţia Europei.

Lăsând d-o parte a mai întreba ce a făcut guvernul şi partidul roşu pentru a înlesni această unire; lăsând d-o parte a mai cerceta dacă procederea brutală a majorităţii roşie din Cameră şi Senat, cu ocazia verificării titlurilor, este de natură a îndemna la unire cu dânsa pe minoritate, - întrebăm: voiţi unire în privinţa cestiunii israelite? unire - pe ce temei? Arătaţi-ne temeiul pe care să se facă această unire, punctul ei de plecare. După cum se face apelul la înfrăţirea partidelor, aşa vag şi fără enunţarea unui temei, unirea nu se poate înţelege a fi decât platonică, teoretică; ei bine[,] această unire întrucâtva s-ar presupune că există. Dar nu este vorba de asemenea lucru, este vorba de o unire de aplicare, care să ne ducă la o soluţiune practică a cestiunii. Partidul şi guvernul roşu, neavând cele două treimi pentru revizuire, şi având totuşi majoritatea necesară existenţei ministeriale, propun unirea; arăte-şi părerea, intenţiile ce au în privinţa unei soluţiuni practice, pentru ca minorităţile să vază daca poate fi sau nu vorba de unire.

În amândouă Camerele, pe băncile minorităţii stau foştii miniştri conservatori, daţi acum trei ani judecăţii de dd. Misail, Pătârlăgeanu şi alţii (vezi catalogul menajeriei). Aceiaşi oameni cari i-au dat acum trei ani în judecată pentru ca apoi să-i *ierte*

fără să-i judece, îi cheamă pe foştii miniştri conservatori la înfrăţire, la unire, spre a face împreună admiraţia Europei, după cum zice d. C. A. Rosetti. Foarte bine, conservatorii nu au nici o ură, nici o patimă contra purtării nebuneşti ce au avut radicalii faţă cu dânşii; afară de asta admiraţia Europei este un lucru foarte frumos şi măgulitor pentru o ţară mică şi tânără cum este a noastră; însă - pentru ca unirea să se poată face, rămâne a afla minoritatea de la d. C. A. Rosetti ce înţelege d-lui prin aceste do[u]ă cuvinte[:] admiraţia Europei? cât costă această slăbiciune a onor. prezident?

D. C. A. Rosetti a umblat în lunile trecute prin tot apusul european, unde, după cât ştim, numai admiraţie nu prea i s-a acordat. D-sa este mai bine decât oricare dintre bărbaţii noştri politici în poziţie a-şi fi făcut o idee despre preţul admiraţiei europene, adică despre „limita concesiunilor ce suntem chemaţi a face cerinţelor tractatului". Arate-şi părerea deslușit şi limpede, şi apelul d-sale la înfrăţire şi unire poate să aibă de acuma efectul, pe care până acuma nu l-a avut.

În scurtă vorbă, minorităţile din Camere nu trebuiesc şi nu pot să arate o părere, pentru[,] că cum stau astăzi lucrurile, cu zorul cu care suntem chemaţi să retezăm cestiunea, o părere arătată în Camere este o părere propusă, asupra căreia neîntârziat trebuie să se deschiză arzătoare dezbateri, şi nu minorităţile sunt chemate a propune o dezlegare mai nainte de a-şi fi dat guvernul şi majoritatea părerea.

Aşa stă lucrul, şi de aci nu poate ieşi guvernul şi partidul roşu.

[GUVERNUL ŞI MODIFICAREA ART. 7]

În numărul său de ieri[,] „Românul" cuprinde, în trei coloane foarte interesante, un fel de profesie de credinţă a partidului roşu, sau mai bine zis, o declaraţie amoroasă în toată

regula adresată cu multă căldură sferelor înalte, ce au înscris şi au făcut să se înscrie în tractatul de la Berlin art. 44. Cu o zi înainte, organul prezidentului Camerii arăta că guvernul roşu, nu de la majoritate[,] ci de la minoritate va stărui să aibă o dezlegare a cestiunii israelite; a doa zi însă schimbă foaia, şi în dorinţa de-a nu se amăgi cumva autorii tratatului şi inspiratorii art. 44 asupra vederilor partidului roşu, „Românul" aşterne trei coloane de lămuriri în această privire.

Lăsăm la o parte introducerea articolului, unde „Românul" se felicită că, graţie guvernului roşu[,] ţara este acum sosită într-o stare politică, pe care nici cei mai geniali şi mai îndrăz¬neţi eroi ai trecutului n-ar fi cutezat s-o viseze; ceea ce este important să relevăm sunt părerile acelei foi în privinţa cestiunii art. 7[,] mai ales faţă cu partidul conservator.

„Astăzi — zice «Românul» — ni se cere de întreagă Europa ca să ştergem din instituţiile noastre nişte restricţiuni legislative, ce sunt cu totul contrarii spiritului tolerant al ţărilor *celor mai culte.*

Această cerere o făcuse partida liberală la 1866. Cestiunea nefiind atunci înţeleasă de majoritatea naţiunii, este drept a spune că Europa, făcându-ne acum această cerere, nu pare a se preocupa aşa de mult de nevoile noastre economice, cât de *întregirea ideilor liberale* în sânul Constituţiunii noastre".

Care va să zică, noi facem parte din ţările cele mai culte, şi Europa, în interesul nostru numai, pentru întregirea ideilor liberale în sânul Constituţiunii noastre, ne-a impus să dăm drepturi la evrei. Aceste complimente[,] bine simţite la adresa Europei din partea organului radical, n-ar avea o semnificare atât de importantă, dacă mai la vale nu am citi:

„...Datoria noastră este de a aborda, de a trata şi de a rezolva cât mai curând această cestiune, oricât ar fi ea de dificilă.

A căuta să ne sustragem, *prin subterfugii,* nu este a înlătura, ci numai a amâna şi a îngroşa dificultatea.

. Daca s-ar cerca cineva să alunge soluțiunea şi de astă dată, pericolul ar deveni şi mai mare şi mai iminent.

Negreşit că acel pericol *nu va fi provocat de partida liberală."*

Cine a zis că trebuie să ne sustragem de la cestiunea israelită *prin subterfugii?* — Nimini. Toate părerile date în deosebite părți până acuma asupra acestei cestiuni, toate chipurile de soluțiune, într-un sens sau într-altul, arătate, au fost clare; despre subterfugiuri n-a fost vorba până acum nicăieri; au fost şi sunt încă persoane şi grupuri cari ar fi de părere că cestiunea israelită[,] neputând-o noi dezlega acuma de zor fără a ne primejdui naționalitatea, trebuie să răspundem Europei cum că deocamdată nu voim a ceda întru nimic cerinții art. 44 al tractatului; această părere extremă, bună rea, s-a enunțat clar, şi tocmai fiindcă e aşa de hotărâtoare în sensul negativ, nu o putem numi un subterfugiu. Însă „Românului" îi trebuia o întorsătură de condei, pentru a putea face celor interesați din lăuntru şi din afară prețioasa declarație că partida roşie, care „la 66 făcuse cererea de a se şterge restricția contrară spiritului tolerant al țărilor celor mai culte", nu are să se tocmească nici acuma mult la tratarea acestei cestiuni.

„Când o operațiune, — zice «Românul» —, oricât de dure - roasă şi de delicată, este recunoscută ca necesară, chirurgul prevăzător nu cată s-o amâne. El se teme de cangrenă.

Tot asemenea şi-n țară la noi *partida liberală* n-a pregetat niciodată de a feri corpul nostru social de *cangrena ce vor să-i inoculeze adversarii ideilor liberale.*

Or[i]ce ar zice oamenii partidei conservatoare, în sofisticile lor raționamente, răul nu poate consista niciodată în întemeierea şi răspândirea libertăților; el provine din restricțiuni exagerate, din aplicațiunea falsificată şi răstălmăcită a principiilor şi dispozițiunilor liberale.

Amânările continue, deviațiunile de la un scop determinat, împleticirile şi confuziunea, toate aceste piedice, întrebuințate ca tactică în afacerile statului, au format mai totdeuna bagajul cu care partida conservatoare a intrat în lupte cu cea liberală din țară de la noi".

Prin urmare, cei interesați din lăuntru şi din afară „pentru întregirea ideilor liberale în sânul Constituției noastre", să ştie că partida liberală nu pregetă de a feri corpul nostru social de cangrena, ce vor să-i inoculeze adversarii ideilor liberale (conservatorii), cari, prin sofisticile lor raționamente, vor să dovedească că răul consistă în răspândirea nemăsurată a libertăților.

„Românul" are nevoie să facă astăzi această denunțare în contra conservatorilor; acest organ al unui partid ce se intitulează *partid național* nu se ruşinează a denunța Europei pe partidul adversar, că umblă să scape de soluțiunea cestiunii israelite prin subterfugii, pe când partidul liberal, având a lupta cu cel conservator, are scopul determinat de a „întregi ideile liberale din Constituție".

Această denunțare neruşinată a „Românului" îl priveşte, şi nu avem deloc nevoie de a ne apăra în contra ei. Nu ne importă astăzi a şti ce părere pot să-şi facă în privința noastră cei interesați la dezlegarea cestiunii art. 7 în favorul israeliților, după acuzările ce ne aduce organul roşu. Ne importă a şti cum anume partidul d-lor Rosetti-Brătianu-Mihălescu înțelege întregirea ideilor liberale în Constituția noastră. Aceasta ne importă a şti atât noi cât şi minoritățile din Camerele de revizuire.

Nu este vorba de „amânări continue, de deviațiuni de la un scop determinat, de împleticiri şi confuziuni, nici de bagajul cu care partida conservatoare, după zisa «Românului», luptă"; e vorba scurt şi lămurit despre ce părere are şi ce soluțiune propun în cestiunea art. 7 majoritățile roşii sau guvernul lor. La această întrebare se cere un răspuns categoric, şi până ce nu-l

vor avea, minoritățile nu vor putea ieşi din rezerva lor, oricari ar fi acuzările şi denunțările roşiilor.

[PROCEDEE ELECTORALE]

Ne cade în mână copia unui document foarte interesant — o circulară adresată tuturor preşedinților de comitete electorale din județe de către d. C. A. Rosetti. Ne grăbim a-l da la lumină ca o nouă şi o strălucită dovadă de chipul cum înțeleg radicalii noştri libertatea în alegeri.

D-lui preşedinte al comitetului electoral de.

Bucureşti, 23 Aprilie 1879

Domnule Preşedinte,

Comitetul electoral al partidei naționale-liberale din Bucureşti, completându-se prin delegații mai multor comitete electorale județene, este mai în pozițiune astăzi de *a vă da concursul* de care ați putea avea trebuință spre a duce la bun sfârşit însărcinarea pusă de alegători comitetului ce preşedeți.

Ne punem dar la dispoziționea d-v., pentru orice trebuință veți simți şi care ar fi *de natură a se putea satisface prin concursul nostru.* Alegerile *colegiului Işi II* au a se începe în curând. *Daca din examinarea listelor electorale ar rezulta pentru d-v.* ***oarecari dificultăți, ce s-ar putea înlătura prin concursul nostru,*** vă rog să binevoiți a ne trimite acele liste *împreună cu observațiunile d-v., pentru ca imediat,* ***toți împreună*** *să căutăm a înlătura obstacolele ce se împotrivesc reuşitei candidaților partidei naționale-liberale.* Credem că ar fi bine să ne trimiteți în acelaşi timp şi numele candidaților diferitelor grupuri politice, împreună cu observațiunile d-v. asupră-le.

Primiți, vă rog, d-le preşedinte, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

Preşedintele comitetului electoral de Bucureşti,

(iscălit) ***C. A. Rosetti.***

Liniile de mai sus sunt aşa de strigătoare prin ele însele, că n-avem nevoie să le mai adăugăm multe comentarii din parte-ne spre a ilustra îndeajuns istoria scandaloasă a celor din urmă alegeri.

Astfel, în puține cuvinte, comitetul central din Bucureşti se pune la dispoziția comitetelor din județe pentru *orice trebuință* vor simți ele, de natură a se satisface prin concursul puternic ce le-ar putea da d. C. A. Rosetti şi ai d-sale. Daca din examinarea listelor electorale ar rezulta pentru vreun comitet electoral oarecari dificultăți, ce s-ar putea înlătura prin concursul d-lui C. A. Rosetti şi Comp., acele liste se vor trimete comitetului de Bucureşti cu observații la fiecare nume, pentru ca imediat marele partid, dd. C. A. Rosetti, Brătianu, Mihălescu, Warszawsky, toți împreună, să caute a înlătura obstacolele ce se împotrivesc reuşitei candidaților partidei liberale-naționale.

Aceea ce este caracteristic în enciclica electorală a I. P. S. Sale marelui pontif din ulița Doamnei, este că I. P. S. Sa nu pomeneşte despre obstacole de-nlăturat decât pentru col. I şi II; despre celelalte do[u]ă, nici nu-i trece prin gând I. P. S. Sale că vor îndrăzni a pune vreun obstacol la reuşita candidaților drept credincioşi.

Obstacolele şi dificultățile pe cari marele partid, — de la cel mai neînsemnat, Warszawsky, până la cel mai de frunte, d. C. A. Rosetti, — trebuie să le înlăture sunt de o mulțime de feluri. Vom căuta a cita câteva specimene după observațiile unei liste înaintată de comitetul electoral al unui județ oarecare către comitetul electoral central.

Este, de exemplu, lista col. I. După toată corijarea liberală a acestei liste, după scoaterea câtorva nume şi înlocuirea lor prin altele mai patriotice, lista se găseşte în ediţie definitivă cuprinzând 34 de nume, a căror persoane vor veni toate la vot; trebuiesc deci 18 voturi pentru reuşita candidatului marelui partid. După toată socoteala făcută de comitetul patrioţilor din partea locului, marele partid nu poate fi sigur decât de 11 alegători, unii funcţionari, alţii rude d-aproape ale cutărui ministru sau ale prefectului. Este neapărat[,] prin urmare[,] a se mai asigura 7 voturi cel puţin. În conformitate dar cu cele notificate prin enciclica de mai sus a pontifului suprem, comitetul electoral înaintează lista cu observaţiile cuvenite. Cei 11 sunt şterşi cu condeiu[l] roşu, alţii, mai mulţi ori mai puţini, sunt şterşi cu condeiu[l] albastru; asupra acestor două categorii stau scrise jos următoarele două notiţe scurte şi cuprinzătoare: „Roşii sunt toţi ai noştri". — „Ceilalţi sunt ai lor siguri". Rămâne încă o treime, categoria celor cu păsuri, şi asupra fiecăruia din aceştia comitetul electoral local scrie pe larg observaţiile sale.

De exemplu:

„D. X... opozant, are un nepot judecător la tribunalul de aici; ţine la el ca la un fiu al său; vrea încă să-l lase moştenitor. Junele se zice că a comis mai multe abuzuri, şi acum după mai multe denunţări este ameninţat a-şi pierde postul şi a fi dat în judecată. Daca nepotului i s-ar pune cuţitul la os de la înaltele locuri, unchiul desigur s-ar înmuia".

D. C. A. Rosetti citeşte notiţa şi o recomandă locurilor competente spre cele de cuviinţă, după care d. X. este şters cu creion roşu.

„D-l Y..., nehotărât, nici liberal, nici conservator; are un cumnat, păcătos nu e vorbă, dar cine nu-i păcătos în lume! a scăpat de cinci luni din temniţă, unde şi-a făcut osânda pentru delapidare de bani publici; însă este foarte capabil, şi a servit mult principiile liberale. Acum n-are bietul om nici o ocupaţie,

şi-ar vrea să capete o subprefectură, ca să poată trăi onest şi să nu mai şază pe gâtul lui cumnatu-său. D. Y. n-ar fi tocmai contra noastră, daca."

D. Simion Mihălescu ia act şi pleacă la minister ca să se conforme întocmai, iar marele pontif trage cu roşu peste numele d-lui Y.

„D. Z... stă rău de tot cu cutare mare instituţie de economie naţională; anul trecut l-a ruinat grindina; daca direcţia l-ar strânge de aproape ar fi pierdut, prin urmare."

D. Rosetti şterge cu roşu şi pe respectivul.

Şi aşa mai încolo.

La fiece şir, opinia publică se lasă tot mai tare de partea principiilor liberale, do[u]ă treimi din listă sunt roşite, şi — „în sfârşit marea majoritate a naţiunii s-a pronunţat cu tărie, prin *alegeri libere,* în favoarea marelui partid liberal-naţional".

Vom reveni.

[POZIŢIA MINISTERIALĂ FAŢĂ CU REVIZUIREA]

De alaltăieri, Camera şi Senatul, întrunite în localul acestui din urmă, au început a ţine şedinţe secrete spre a pregăti tărâmul pentru dezbaterea cestiunii israelite. Secretul acestor şedinţe este mai mult formal şi n-are alt scop decât a face dezbaterea prealabilă a parlamentului mai comodă; după închiderea şedinţei secrete, publicul care se interesează de mişcarea parlamentară şi care n-a fost admis a asista, totuşi poate afla toate câte s-au petrecut în acea şedinţă.

În întâia zi, precum se spune, guvernul a dat citire întregei corespondenţe diplomatice ce a ţinut cu străinătatea de la notificarea oficială a tratatului de [la] Berlin şi până acuma. Aceea ce este, mai presus de toate, trăsură caracteristică comună a pieselor citite, este că guvernul, în toate notele sale

către puteri, nu face alta decât a stărui să ni se recunoască independența, invocând pentru aceasta fel de fel de argumente şi de motive şi nepomenind nimica despre condiția impusă în tratat pentru recunoaşterea acelei independențe. De altă parte, toate răspunsurile din străinătate la acele note au şi dânsele o trăsură caracteristică comună; în toate răspunsurile se spune guvernului cum că dânsul n-ar trebui să uite, că independența nu ne poate fi recunoscută decât potrivit art. 44 din tratat. După fiecare răspuns de felul acesta, guvernul, în loc să ia o cale mai serioasă şi să înceteze orice relație cu puterile, cari pretindeau mai întâi îndeplinirea condiției, îmbiază necontenit, stăruie mereu şi zoreşte pe puteri să ne recunoască independența fără să le pomenească cumva despre condiție. Multe note şi răspunsuri de felul acesta s-au citit alaltăieri, şi fiecare reprezentant independent a trebuit să-şi facă după acea citire convingerea statornică, că guvernul în această afacere este foarte vinovat, fie din nevrednicie, fie din rea-credință.

Când, după întâia reclamare a independenței, i se răspunse scurt şi lămurit: „nu veți avea ce cereți decât după ce ne veți da ce cerem", mai trebuia oare guvernul să stăruie? Nu trebuia să convoace de pe atunci imediat camerele de revizuire pentru ca, daca era aşa mare zor de independență, dânsele, auzind pe guvern comunicându-le voința nestrămutată a Europei, să se rostească? Nu era oare dator guvernul să vază că în această tocmeală diplomatică, ca în toate tocmelile, îmbiarea şi zorul venind de la o parte interesată întăreşte pretențiile şi îndărătnicia celeilalte părți? Da — şi totuşi guvernul, în loc de toate astea, a făcut tocmai contrariul. Astfel, țara se găseşte astăzi vârâtă peste cap în încurcata cestiune a israeliților; Camerele, după cum spune mesajul de deschidere, sunt chemate a hotărî „care este limita concesiunilor ce trebuie să facem cerinței art. 44 din tratat", iar guvernul, el singur vinovat de greutatea

situaţiei, refuză a spune o părere a sa asupra acelei „limite" despre care vorbeşte mesajul.

Guvernul voieşte ca această cestiune, ajunsă la încadrarea cea mai acută numai prin purtarea culpabilă a lui însuşi, să fie dezlegată de Camerele de revizuire din propria lor iniţiativă şi fără ca dânsul să se amestece câtuşi de puţin. Fără să mai amintim de nenorocirile prin care ne-a adus politica absolut rătăcită a acestui guvern, să constatăm cum stau azi lucrurile. Guvernul se găseşte acum un an în faţa unei cestiuni în care nu are dreptul să prejudece; în loc să cheme imediat Camerele de revizuire şi să le pună în dezbatere cestiunea, dânsul prin cea mai nefericită diplomaţie încurcă până în cele din urmă iţe această cestiune, şi tocmai după ce nu mai are cum s-o mai încurce mai mult, cheamă Camerele în drept a se rosti, le expune curat şi simplu chipul ingenios în care dânsul a reuşit a încurca lucrul, şi le pofteşte pe dânsele a face cele ce cred de cuviinţă. El a încurcat cestiunea; despre cum trebuie descurcată, el n-are şi nu vrea să aibă nici o părere. Daca cestiunea se va dezlega spre mulţumirea ţării şi nemulţumirea Europei, guvernul va spune Europei că nu el, ci ţara a vrut aşa; greutăţi mari, primejdii poate, cari ar urma de aci, nu l-ar privi deloc pe acest patriotic şi naţional guvern; toate s-ar sparge în capul ţării. Dacă cestiunea se va dezlega spre nemulţumirea românilor prin presiunea din afară, guvernul va spune ţării, că nu el, ci Europa e de vină. Daca în fine, ca prin minune, s-ar întâmpla cumva să se dezlege cestiunea aşa încât să rămână şi ţara şi Europa împăcate şi mulţumite amândouă, atunci cu atât mai bine pentru guvern. În toate trei cazurile acestea, poziţia ministerială a partidului său este salvată. Cum vedem dar, pentru guvernul d-lui I.C. Brătianu cestiunea art. 7 nu este decât o cestiune de putere; numai aşa se poate explica mutis - mul din care cu nici un preţ nu voieşte să iasă acest guvern.

Dezbaterile prealabile vor urma, după cât aflăm, încă multă vreme; tocmai peste vreo zece zile se speră că vor începe dezbaterile publice, şi atunci numai daca se va putea ajunge la punerea discuţiei pe un teren oarecare. În orice caz dezbaterea publică nu va putea începe până ce sau guvernul, sau majoritatea sa credincioasă, ceea ce, orice s-ar zice, este aproape acelaşi lucru, nu va veni cu o propunere.

Se vorbeşte în adevăr, cum că guvernul este hotărât a pune pe membrii din majoritate cei mai însemnaţi prin neînsemnătatea lor, ca d. ex.: dd. Pătârlăgeanu, Rose Ştefănescu, Betolianu şi alţii, să aducă în dezbatere propunerea împământenirii evreilor pe categorii, ieşită la lumină mai întâi de la prăvălia de principii din uliţa Doamnei. Aceste şoapte coincid deaminteri pe deplin cu cele cuprinse astăzi în „Românul" şi asupra cărora vom vorbi în numărul de mâine.

[PLĂTEŞTE VIZIRUL]

Guvernul a izbutit în sfârşit a se spăla pe mâini de orice amestec în cestiunea revizuirii. Stăruind până în cele din urmă a se ascunde de orice răspundere la spatele credincioaselor sale majorităţi, şi neascultând dreptele pretenţii ale minorităţilor, cari cereau să ştie mai nainte de orice părerea lui în cestiunea israelită, guvernul a lăsat asupra Camerelor să ia ele iniţiativa în această cestiune. În două şedinţe secrete ale Camerii şi Senatului întrunite, guvernul a dat citire la o mulţime de acte diplomatice, din cuprinsul cărora s-a dovedit cu prisos că numai şi numai dânsul este vinovat de încordarea acută la care a ajuns astăzi cestiunea evreilor. Cu toate acestea, guvernul a refuzat categoric a-şi arăta părerea şi a face o propunere în privinţa modificării art. 7, şi aceasta pentru cuvintele deja arătate de noi alaltăieri, că oricum s-ar dezlega cestiunea din

iniţiativa parlamentară, poziţia lui ministerială să fie salvată. Astfel dar, Camera şi Senatul au ales fiecare câte o comisie, care să se ocupe cu elaborarea unui proiect de modificare a art. 7.

Această laşitate, constituţională, practicată sistematic de guvernul radical, a ieşit până acum pentru dânsul la bun capăt; vom vedea însă dacă socoteala radicalilor nu-i greşită, vom vedea dacă până în cele din urmă răspunderea ce va cădea asupra oamenilor de la cârma ţării nu va fi cu atât mai mare într-o zi, poate nu tocmai depărtată, cu cât dânşii au căutat a se spăla de orişice răspundere.

Ce se va întâmpla cu cestiunea evreilor?

Asta este întrebarea ce arde astăzi buzele fiecărui român care nu şi-a pierdut instinctul conservării naţionale, fie dânsul de aminteri de orice vederi politice de partid. Sentimentul public general, un sentiment adânc, născut din teama unei primejdii naţionale văzută şi pipăită, este făţiş în contra oricărei concesiuni în această cestiune; - acesta este un adevăr pe care nu-l va putea tăgădui nici un om care cunoaşte bine ţara românească. O dezlegare a acestei cestiuni ori în ce sens, nu minorităţile o vor putea da, ci majorităţile. Dar oare guvernul crede că naţiunea ar fi aşa de naivă să nu ştie că în astfel de împrejurare, după cum mai ales s-au făcut alegerile, majoritatea şi guvernul sunt în fond unul şi acelaşi lucru? Cestiunea israelită este oare o cestiune atât de indiferentă pentru ţara aceasta, încât numai prin deosebiri formale de nume, prin subtilităţi de procedere, să se poată escamota răspunderea dezlegării ei? Să nu se amăgească câtuşi de puţin capii cârdăşiei liberale-cosmopolite. Ştie bine ţara cine a adus cestiunea evreiască la încordarea gravă de astăzi; ştie toată lumea cum s-au făcut alegerile, oricari ar fi afirmaţiile retorice ale oamenilor „influenţei morale" şi oricare ar fi rezultatul preponderenţei brutale a majorităţilor guvernamentale; oricine ştie că majorităţile aduse astfel ca să hotărască de viitorul ţării, de existenţa noastră naţională, sunt

numai nişte trupuri a căror simţire, cuget şi voinţă stau pe banca ministerială, sau mai bine zis o galerie de automaţi al căror resort mişcător stă sub degetul d-lui I.C. Brătianu. După sentimentul aproape unanim al ţării, oricât de mici ar fi concesiunile ce s-ar face cerinţei tratatului de la Berlin în cestiunea evreilor, ţara va fi nemulţumită, pentru că o concesiune oricât de mică nu va putea rămâne fără rezultate economice mai apropiate sau mai târzii. Cum va fi dar dezlegarea acestei cestiuni? Spre mulţumirea Europei şi nemulţumirea ţării? În faţa ţării, guvernul şi îndeosebi atunci d. I.C. Brătianu va fi răspunzător. Fi-va dezlegarea, din contra, spre mulţumirea ţării şi nemulţumirea Europei? Atunci, tocmai fiindcă s-a dat la o parte de la orice iniţiativă, cu scop de a-şi salva pentru moment poziţia ministerială, guvernul şi mai ales d. I.C. Brătianu va fi răspunzător dacă această dezlegare ar avea vreo urmare rea pentru ţară.

În orice caz, cu tertipuri bizantine, guvernul nu poate scăpa de răspunderea ce are şi trebuie să aibă în dezlegarea cestiunii evreilor.

Cu aluzie foarte isteaţă la acest al doilea caz al dezlegării cestiunii israelite, organul oficios şi personal al dd-lor Rosetti şi Brătianu, în numărul său de azi, conţine un articol foarte preţios.

În partea întâia a acestui articol[,] ţara este ameninţată, la caz de nesupunere în faţa Europei, cu soarta Kedivului din Egipt şi cu intervenţiunea străină. În a doua parte ca să se mai aurească puţin hapul, se face o paralelă între administrarea finanţiară a acelui nenorocit prinţ şi aceea a - guvernului conservator. În această parte, după toate blagomaniile finanţiare obişnuite ale foii radicale, se aduc laude *„strictei şi riguroasei*

economii, ***ordinii şi probităţii*** administraţiei d-lor Mihălescu-Warszawsky.

Nu ne interesează deocamdată aceste modeste şi candide afirmaţii. Ceea ce ne interesează este să punem sub ochii cititorilor următoarele rânduri ale foii oficioase:

„Un fapt de cea mai mare însemnătate s-a săvârşit zilele din urmă în domeniul înaltei politice.

Faptul e însemnat din mai multe punte de vedere: el are o mare gravitate prin el însuşi, şi apoi e primul de felul său; este o inovaţiune în ceea ce priveşte solidaritatea şi acţiunea politică a marilor puteri europene.

Acest fapt este răsturnarea Kedivului prin acţiunea directă şi colectivă a puterilor.

Pentru prima oară puterile păşesc în colectivitate la un act de o aşa gravitate; pentru prima oară ele depun pe domnitorul unui stat, pentru că, după apreciarea lor, ar fi administrat rău afacerile ţărei sale, pentru că *nu şi-a ţinut îngajamentele* faţă cu creditorii săi din străinătate, *şi mai cu seamă pentru că* ***nu s-a supus*** *voinţei* ***şi ordinilor lor.***

Acest act de o suverană nedreptate în ceea ce priveşte autonomia statelor, dar *care-şi va găsi poate o compensare în garanţiile ce ar putea oferi colectivitatea europeană,* siguritătii fiecărui stat îndeosebi, *trebuie să pună serios pe gânduri mai cu seamă pe ţările cele mici.*

În acest ocean agitat de felurite furtuni, ce se numeşte politica generală a Europei, peştii cei mari par în tot momentul dispuşi să înghită pe cei mici. ***Vai de statul cel mic,*** *care va parveni să dispună deodată pe toate puterile în contră-i, cum a făcut Kedivul!* ***Vai de el!*** *dacă în orice împrejurări, nu va avea destulă dibăcie şi prevedere spre a dobândi în favoarea-i o parte măcar din cei puternici, cu care să contrabalanseze cealaltă parte!*

Evenimentul întâmplat pe ţărmii Nilului trebuie să ne facă să cugetăm serios din multe punte de vedere, ***mai cu seamă în grelele împrejurări în care ne aflăm astăzi."***

Luăm act de aceste grave ameninţări făcute fără nici o ruşine şi fără nici o teamă şi M.S. Domnitorului, chiar de către acei ce sunt singuri vinovaţi de situaţia încordată în care ne aflăm. La aceste patriotice, liberale şi naţionale rânduri ale „Românului", nu vom răspunde patronilor săi decât în puţine cuvinte.

Dacă sunt atât de iubitori de ţară încât să nu admită vreo deosebire între patria noastră şi ţara Kedivului, între situaţia României şi a Egiptului, atunci să admită cel puţin că între aceste două ţări există deosibirea regimului. România este un stat constituţional, şi astfel fiind, în ziua când ameninţările de azi ale „Românului", de cari am luat act, s-ar realiza, în momen¬tul când Europa ar păşi ca să aducă la îndeplinire promisiile triste ce ni le fac patronii foii oficioase, dânşii şi numai dânşii ar fi răspunzători de tot ce s-ar urma. Să nu uite d-lor, că în statele constituţionale, de tot ce se-ntâmplă, nu plăteşte Kedivul, ci Vizirul.

[ÎN AJUNUL CRIZEI]

În cercurile politice autorizate, nu se mai vorbeşte de vreo două-trei zile decât de căderea ministerului care neapărat va fi provocată de tenacitatea majorităţii Camerei. Toată amânarea cestiunii art. 7, după cum putea oricine prevedea, n-a servit la nimic alta decât la sporirea dificultăţilor din amândouă părţile. Ministerul nu contează în Cameră pe nici un succes al soluţiunii sale; se pare că d. Brătianu şi-ar fi pierdut speranţa de-a mai găsi vreo nouă meşteşugire pentru a nu scăpa din mâini portofelul ministerial. Un singur mijloc i-ar rămâne

pentru a-şi asigura înalta poziţie: să adereze la soluţia majori¬tăţii; însă acest mijloc nu-l poate d-sa întrebuinţa; a mers prea departe faţă cu străinătatea şi nu mai poate da-napoi; a stat prea mult la tocmeală cu diplomaţia apuseană şi cu Alianţa israelită, şi nu mai poate astăzi să rupă târgul odată făcut asupra celor cinci sau opt categorii.

Adevărul şi dreptatea sunt menite a străbate la lumină până la urma urmelor. Adevărul asupra sentimentelor şi valorii personale a d-lui Brătianu a străbătut în fine, şi dreptatea acelora ce-l conjurau să nu ne arunce cu uşurătate în aventuri politice, ale căror urmări sunt mai totdeuna primejdioase pentru un popor mic, a ieşit în fine la lumină. D. Brătianu ne face să culegem astăzi roadele semănăturii d-sale. A jucat totul „va banque", şi vedem unde am ajuns. În ajunul căderii d-sale, e nemerit să-l întrebăm dacă-şi mai aduce aminte de câte îi spuneam noi odinioară, şi daca nu era mai bine şi pentru ţară şi pentru d-sa, să fi ascultat glasul care-i striga să nu ne ducă-n război şi în prăpăstioasele lui consecenţe.

Strâns d-aproape de presiunea diplomaţiei, pe lângă care s-a condus din capul locului într-un chip cu totul fals, iar pe de altă parte în faţa unei Camere de revizuire, nestrămutată în hotărârea ei d-a nu ceda la aceea ce ni se cere, d. Brătianu se va retrage negreşit. Ce va face însă cabinetul viitor, oricum s-ar compune el, în situaţia nenorocită moştenită de la d. Brătianu? Afară de asta, ştim buna credinţă a d-lui Brătianu şi a corporaţiei d-sale politice. Dacă, în starea în care, graţie politicei radicale, a ajuns cestiunea israelită astăzi, ţara ar fi peste putinţă să se mai retragă înapoi, şi ar fi neapărat nevoită până la sfârşit să acorde de silă o imediată şi anume aplicare a principiului din art. 44 al tractatului, d. Brătianu şi ai d-sale desigur ar începe să strige că ţara este junghiată şi aruncată la picioarele străinului, ar înfierbânta prin propagande şi prin scrieri de senzaţie masele, şi ar organiza poate chiar o turburare populară.

Avându-le acestea în vedere precum şi interesul şi sentimentul general al ţării în cestiunea modificării credem că i-ar trebui cuiva multă abnegaţie, mult devotament patriotic pentru a lua asupră-şi, fără beneficiu de inventar, moştenirea ministerială a d-lui Brătianu. De pe acuma, foaia ministerială radicală începe a pregăti tărâmul opoziţiei de stradă şi de cafenele. „Ţara, zice numita foaie, va vedea şi va fi convinsă că lupta susţinută astăzi pentru *apărarea naţiunii în cestiunea evreilor* n-a fost decât cea mai deplorabilă vânătoare de putere; ea va vedea în fine în ce parte e patriotismul şi dezinteresarea şi în ce parte domnesc *numai* cele mai meschine interese personale şi de gaşcă". Care va să zică, orice ministeriu nou - căci trebuie să vie unul - oricine, afară de d. Brătianu şi ai d-sale, nu va fi inspirat decât de „cele mai meschine interese personale şi de gaşcă". Buna-credinţă şi modestia caracteristice ale patrioţilor subliniaţi din ulița Doamnei! Nu ne mirăm deloc; ceva mai mult, pare că-l vedem pe „Românul" apărând, cu ocazia căderii d-lui Brătianu, în chenar negru cu un articol jalnic, intitulat „Necrologul Patriei". Noii miniştri, odată cu depunerea jurământului, vor fi numiţi „Asasinii României", iar M. Sa va fi dat iarăşi în judecata supremă a tribunalelor secrete din mahalale compuse din căprăriile electorale ale gardei civice. Toate aceste mici mizerii însă, un guvern serios şi cu judecată le-ar pune uşor la regulă. Aceea ce ar fi greu de regulat ar fi chipul de a concilia cerinţele din afară cu interesele şi sentimentul ţării, în cestiunea israelită.

Mânţinem părerea noastră, că toate greutăţile unde a ajuns ţara, le datorează numai capetelor stricate, radicalilor fără judecată, fără cumpăt, fără capacitate, farsorilor politici, cari, graţie unor împrejurări internaţionale, s-au cocoţat la cârma ţării spre a ne duce unde ne aflăm azi. Cestiunea israelită ne stă pe spete şi ne cere o grabnică şi anume dezlegare. Trebuie numaidecât să ieşim d-aci, şi nu putem ieşi într-un chip uşor

şi normal. În aşa stare încordată ne aflăm, încât un om cu ochii cei mai deprinşi nu vede decât cel puţin un pas înainte, iar despre rezultatul final şi desăvârşit al situaţiei, nu poate răspunde decât cu vorba din poveste: „Ce-o fi, vom vedea".

[LINIA FERATĂ PLOIEŞTI-PREDEAL]

Cestiunea revizuirii art. 7, în stadiul de încordare la care a ajuns, ne absoarbe toată atenţia, aşa încât de la o vreme încoace şi publicul şi presa trec cu vederea orice alte întrebări de interes general, oricât ar fi aminteri de importante în sinele. Astfel vedem că de mult încă nu se mai gândeşte nimini la cestiunea construirii căiei ferate a Statului Ploieşti-Predeal, care cu toate astea merită o deosibită atenţiune. Linia aceasta, ca mai toate întreprinderile noastre publice, are o istorie nenorocită, pe care nu avem nevoie a o amănunţi aici, deoarece e ştiută de toţi. Contractul concesiunii construirii liniei Ploieşti-Predeal a fost odată reziliat, din cauză că concesionarul de atunci nu s-a ţinut de mai multe îngajamente de căpetenie stipulate în caietul de însărcinări. Un alt concesionar a luat sarcina terminării liniei şi lucrările au urmat înainte. Linia încă nu e terminată, precum se ştie, în partea din valea Prahovei; însă funcţionează din Ploieşti până în Câmpina şi din Sinaia până în Predeal.

Din izvor sigur, aflăm astăzi mai multe lucruri destul de grave în privinţa construirii liniei pe valea Prahovei şi în privinţa materialului mişcător în genere. Pe valea Prahovei trebuiesc a se face lucrări de apărare în contra puterii râului. Concesionarul de mai înainte a ajuns la reziliarea contractului tocmai din pricina acelor lucrări, pe cari odată le-a luat apa, de unde a rezultat întârziarea termenului de construire şi nişte pagube zdruncinătoare pentru dânsul, aşa încât n-a mai putut continua la desăvârşirea lucrării. Asupra lucrărilor celor nouă de apărare,

executate sub noua concesiune, o persoană competentă ne spune că dânsele sunt aproape tot aşa de slabe ca şi cele d-întâi. Materialul din care sunt clădite e de o calitate ordinară, şi executarea lucrării lasă mult de dorit. O năvălire răpede a apei va cauza, dacă nu o complectă distrugere a tutulor, cel puţin în parte stricăciuni şi pagube însemnate. Aceea ce e şi mai trist este că, după cum ni se relatează, diferitele comisiuni, însărcinate de guvern cu examinarea acelor lucrări, par dispuse a aproba acele lucrări, cari, deşi mai prejos de condiţiunile impuse concesiunii, şi[,] prin urmare[,] neacceptabile, au să treacă de bune şi Statul le va primi ca atari. Se mai zice, - şi, deşi sub rezervă, ne credem datori a înregistra şi acest zgomot - că numitele comisiuni sunt compuse din persoane cari au fost însărcinate şi cu deosebite expertize în daraverile concesiunii. Asupra acestui punct, nu putem dar atrage îndestul atenţia locurilor competente.

Afară de aceasta, în privinţa materialului mişcător, nu avem informaţii mai bune. Vagoanele sunt construite altfel decât tipurile date prin caietul de însărcinări, altfel, adică mult mai rău. Ferăria este subţire, de proastă calitate, rău lucrată şi prin urmare[,] foarte puţin trainică. Lemnăria este în parte verde şi în parte veche şi putredă; în genere fiind rău încheiată, se scorojeşte şi se strâmbează. Toată spoiala lucrului pe din afară nu poate amăgi un ochi care-şi dă osteneala să se uite mai d-aproape. Scoabele de la încheieturi, bătute în lemn vechi, încep a se mişca în găurile lor, pentru că lemnul se macină la fiece zguduitură cât de slabă. Între control şi concesiune s-a ivit de multe ori neînţelegeri în această privinţă, însă nici o îndreptare a răului n-a rezultat din acestea.

Ne mărginim din parte-ne să semnalăm cele ce ni se relatează în privinţa liniei ferate Ploieşti-Predeal, rezervându-ne, asupra celor do[u]ă puncte, arătate mai sus şi asupra altora încă, a reveni cu amănunte anumite şi cu date precise. Până atunci,

noi exprimăm teama că radicalii nu-şi vor fi uitat deprinderile, şi că ne pregătesc un nou scandal *ă la* Strousberg.

[DUPĂ VOTAREA REVIZUIRII]

Proiectul de revizuire, votat de Cameră în şedinţa de la 6 octomvrie, a fost ieri, după o dezbatere de două zile, luat în consideraţie şi de Senat. Opoziţiunea din Camera de sus a primit fără multă vorbă proiectul prezentat de guvern; a înţeles însă că este de datoria ei să constate cum că acest proiect nu este proiectul guvernului, ci proiectul opoziţiunii naţionale din Adunarea Deputaţilor.

Acest proiect a fost odată respins de guvern şi de majoritatea servilă a acestuia; un alt proiect, întocmit pe baze de emancipare a evreilor, a fost prezentat şi susţinut de guvern în Cameră. În timpul acesta, s-au făcut toate chipurile pentru a se obţine în favoarea soluţiunii guvernului numărul de voturi trebuincios până la complectarea celor două treimi; s-a întrebuinţat, după zisa d-lui senator Voinov, care, precum se ştie, este un fruntaş al partidului liberal, - s-a întrebuinţat fel de fel de mijloace de presiune asupra conştiinţei deputaţilor; s-a făcut o adevărată vânătoare de voturi.

Toate au fost în zadar.

Guvernul a trebuit să-şi plece fruntea înaintea onestităţii acelor reprezentanţi ai naţiunii, cari-şi făceau din îndeplinirea cu scumpătate a mandatului lor cea mai sfântă datorie. Proiectul de emancipare al guvernului a fost retras; proiectul de naturalizare al opoziţiei a fost votat cu aproape unanimitatea Adunării.

Era dar de datoria membrilor independenţi din maturul corp să dea o recunoaştere solemnă acestui adevăr, proclamat de d. Maiorescu în şedinţa de la 6 octomvrie. Lecţiunea de

onestitate dată sectarilor şcoalei bizantine de către onor. deputat al colegiului I de Iaşi a căpătat în Senat aprobarea ce i se datora. Prin organul autorizat al d-lui Strat, opoziţiunea din Senat a declarat că, făcând abstracţie de aceia cari stau pe banca ministerială, va lua în considerare proiectul opoziţiunii din Camera deputaţilor.

Faţă şi cu ţara şi cu străinătatea acest proiect capătă[,] prin urmare[,] astăzi toată autoritatea de care are nevoie. Pentru noi greutatea soluţiunii cestiunii israelite nu era atât în străinătate, cât în lăuntrul ţării. Proiectul guvernului ar fi fost mult mai mult agreat în străinătate decât proiectul opoziţiei votat astăzi, însă acel proiect ar fi dat naştere în ţară la nişte greutăţi necalculabile.

Pentru aceea, noi am fost de părere dintru început că cestiunea revizuirii este peste putinţă să se rezolve altfel decât după voinţa unanimă a ţării, exprimată în Adunare prin organele opoziţiei naţionale. Sorţii de reuşită înaintea străinătăţii şi îndeosebi înaintea Alianţei israelite, trebuiau neapărat sacrificaţi pentru a se da soluţiunii autoritatea de care dispune astăzi.

Cine însă va asuma, cine va susţine această autoritate?

Guvernul n-a voit să cedeze curentului naţional decât de silă: la urma urmelor, când s-a asigurat că proiectul său era să cază negreşit la luarea în considerare şi poziţia lui ministerială să devină imposibilă, a primit soluţia opoziţiei.

Acest guvern, în numele străinătăţii, a făcut presiune asupra ţării, şi în numele ţării a dat asigurări în străinătate. Amenin¬ţările în numele străinătăţii erau parte exagerate peste măsură, parte absolut neîntemeiate; asigurările date străinătăţii în numele ţării erau false.

Care este aşa dar astăzi poziţia guvernului faţă de ţară şi cu străinătatea? Ce încredere mai poate inspira ţării acest guvern, care a prezentat proiectul de emancipare şi a luptat din toate puterile pentru dânsul şi contra proiectului de naturalizare

susținut de toată țara? Ce autoritate mai poate avea față cu străinătatea acest guvern, care până în ultimul moment a promis și a asigurat că va da aceea ce știa bine că țara nu voiește și nu poate să dea?

Țara poate cu drept cuvânt să zică acestui guvern:

Nu mai pot avea nici o încredere în tine, pentru că, voind să-mi storci un vot pe care din adâncă convingere nu vreau să-l dau, m-ai amenințat cu intervenirea, cu invazia străină, cu soarta Kedivului pentru suveranul meu, cu însângerarea pentru mine. Toate acestea erau niște neadevăruri nerușinate, menite a fi dezmințite foarte curând.

Ceva mai mult; ai în Camere o majoritate servilă, aleasă prin amăgiri, prin corupție și minciună, și dezaprobată apoi solemn de corpul electoral cu ocazia dezbaterii asupra marii cestiuni constituționale; pe câtă vreme, întemeiat pe această majoritate, te vei încăpățâna să păstrezi puterea, eu, țara, nu pot avea nici o garanție că proiectul meu, pe care tu, guvern, l-ai adoptat de silă nu va fi răstălmăcit în sensul așteptărilor Alianței israelite.

Și apoi presupunând că guvernul a primit sincer soluțiunea opoziției, ce va fi cu străinătatea?

Guvernul va prezenta soluțiunea dată de corpurile legiuitoare, adică proiectul opoziținii. El va zice străinătății: atât poate să dea țara, atâta dă. Oare nu i se va putea răspunde: atunci, daca țara nu putea da decât atât, tu, guvernul ei, pentru ce m-ai asigurat că va da mai mult? Este permis unui guvern a nu-și cunoaște țara? Nu; guvernul nu poate avea o scuză îndoielnică, nu poate zice: am crezut cum că s-ar fi putut căpăta ceva mai mult. Și în situația aceasta falsă, unde-i va fi autoritatea, cu care *el* trebuie să înfățișeze străinătății punerea Constituției noastre în acord cu principiul din art. 44 al tractatului?

Într-o așa situație se găsește astăzi guvernul acesta față cu țara și cu străinătatea; aci neapărat trebuia să ajungă, după ce,

din nedibăcie sau din adins, a jucat atâta timp jocul talerului cu două fețe tocmai atunci când trebuia să urmeze o politică francă şi leală.

[MESAJUL DOMNESC]

Cestiunea israelită s-a terminat aşa precum dorea majoritatea țării. Guvernul şi foile sale susțin că soluțiunea opoziției, la care a aderat până în fine de nevoie dânsul şi majoritatea sa, şi care astăzi a căpătat putere de lege, nu este altceva decât proiectul guvernului sub o altă formă. Dacă oamenii de la putere repetă mereu acest neadevăr spre a-şi disimula înfrângerea pățită şi a se mângâia de pierderea popularității, fie ş-aşa.

Noi nu credem să se găsească cineva care, după ce va fi confruntat texturile tutulor soluțiunilor dezbătute în Cameră, să nu ştie că revizuirea s-a făcut aproape întocmai cum propusese raportul d-lui Conta, raportorul fostei majorități a delegaților. Oricum însă, cestiunea revizuirii este dezlegată în formă, spre mulțumirea opoziției naționale şi a țării, cari cu energie şi patriotism au luptat în contra tendențelor susținute de guvern, şi până în sfârşit au şi învins.

Dar daca în alegerile trecute d. Brătianu ar fi izbutit să facă a se strecura pe băncile Adunării naționale încă vreo câțiva Mărgăriteşti, ar fi mers oare lucrurile tot astfel? Dacă guvernul ar fi avut cele două treimi, ar fi renunțat dânsul de bunăvoie la scopurile sale? Oamenii cu bun simț să răspunză la întrebările acestea.

Din norocire, elementul mărgăritesc a fost adus în Cameră într-o câtățime neîndestulătoare pentru a putea hotărî în cestiunea revizuirii, şi astfel, cu toată frământarea spiritelor, cu toată presiunea guvernului, cu toată agitația din Adunări, interesele țării au fost scăpate. Această Cameră însă, chemată

a revizui art. 7, după îndeplinirea acestei chemări, a devenit printr-un mesaj domnesc o Adunare ordinară.

Mesajul începe mai întâi printr-o veche şi uzată platitudine, şi primul său period se termină printr-un mare neadevăr.

Mesajul zice: „... Aţi dovedit încă o dată că în cestiunile cele mari naţionale, românii ştiu a pune deoparte orice consideraţiuni, orice spirit de partid, spre a nu se gândi decât la interesul general".

Şi apoi: „... Această acţiune comună a constatat din nou că, deşi Constituţiunea noastră, ca orice operă omenească, poate avea defectele sale, însă chiar acestea nu se cuvin a fi îndreptate, ca unele ce fac parte din pactul nostru fundamental, decât atunci când reforma este simţită de întreaga naţiune".

Acesta este un neadevăr. Reforma nu a fost simţită încă trebuincioasă de întreaga naţiune, reforma a fost înscrisă în tractatul de la Berlin ca o condiţie pusă naţiunii noastre pentru recunoaşterea independenţii sale. Daca naţiunea a simţit ceva, a simţit necesitatea acestei recunoaşteri şi[,] prin urmare[,] nevoia îndeplinirii condiţiei ce i se pusese pentru aceasta, iar nicidecum necesitatea reformei.

Guvernul, prin urmare[,] putea să scutească, cum[,] din nenorocire, nu-i stă în obiceiuri, pe suveran de a-şi pune iscălitura sub un aşa neadevăr; se putea foarte lesne înlocui fraza cu o altă banalitate, care cel puţin să nu spună nimic mai bine decât a spune neadevărul.

„Opera d-voastră, zice mesajul mai la vale, ca Adunări de revizuire, este terminată. Acum d-voastră aveţi, ca Adunări ordinare, a păşi la lucrări legislative, *cari nu pot suferi întârziere".*

Cari să fie acele lucrări cari nu pot suferi întârziere nici măcar de o lună până la deschiderea sesiunii ordinare de toamnă, 15 noemvrie? Acele lucrări nu pot fi privitoare decât la cestiunea răscumpărării căilor ferate.

În principiu, suntem pentru răscumpărarea căilor ferate, rămâne însă să ştim chipul în care este să se facă această răscumpărare, şi asupra căruia organele guvernamentale au păstrat cu scumpătate cea mai adâncă tăcere, deşi se ştie că învoiala în privinţa aceasta este de mult încheiată între d. ministru de finanţe şi compania acţionarilor.

Guvernul va veni dar cu un proiect de lege pentru a căpăta ratificarea acestei învoieli din partea Camerelor. Aci se va dovedi utilitatea majorităţii Mărgăriteştilor, neputincioasă ieri de a satisface cerinţele evreieşti patronate de guvern, îndeajuns de puternică însă astăzi pentru a hotărî asupra afacerii de milioane a căilor ferate.

Trebuşoarele zilnice şi gratificaţiile prin plata diurnelor pe timpul vacanţelor au fost puţin; se crede că din afacerea căilor ferate vor fi pe deplin recompensaţi *patrioţii* pentru devotamentul lor către patrie şi naţiunea suverană.

[CE ESTE „CENTRUL"]

La ce serveşte discuţia de cuvinte, cârcota de vorbe seacă de miez? la nimica decât la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cuminte şi fatalist din fire, a avut totdeuna această credinţă.

Dacă te apucai cu un român get-beget la vorbă, pe la nămiez, când e soarele-n putere, şi-l întrebai: „Măi Muşate, ce e acuma, zi ori noapte?" - badea se scărpina sub căciulă, se gândea câtva, te măsura cu ochii să vază ce fel de negustor îi fi, şi-ţi răspundea: „Apoi de! domnule, zi este". Dar daca, iubitor de cârcotă, de cei cu sămânţă de vorbă, vreai să deschizi cu românul discuţie din chiar senin numai de dragul discuţiei, şi te apucai să-i zici: „Ce spui tu, măi badeo! nu vezi că-i noapte?" - Muşat îşi îndrepta căciula şi, fără să mai stea la

gânduri, îți răspundea scurt: „Apoi de! domnule, o fi *şi* cum zici dumneata!"

Aşa mergea lucrul cu badea Muşat al nostru pe când nu se ştia la noi ce fel de negustor să fie acela - *avocatul.*

Astăzi, mulțumită propăşirii şi civilizației, foieşte în sânul poporului român un număr nenumărat de aceşti răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă şi mai vrednic a-ți spune de la obraz că la nămiez e noapte. Când, în viața practică, avocatul are *să ia* de la badea Muşat, atunci două şi cu două fac nouă; când are *să-i dea,* patru şi cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de! e vorba de dat şi de luat, şi după aceea, de când cu formele astea nouă, a trebuit să-şi mai piarză badea câte ceva din rugina lui. S-a încărcat Muşat de Doamne-ajută, a intrat în cârcotă cu avocatul - începe să spună şi el una, două: „Măi neiculiță-n sus, măi omule-n jos, aşa să trăieşti, mai socoteşte o dată că nu face atâta..." Şi cu cât badea nu se lasă, cu atât i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul şi face socoteală lămurită şi dreaptă în frica lui Dumnezeu: avocatul îl ia la zor cu gură de Târgovişte, şi bietul Muşat, daca vede şi vede, ca să scape de tâcâitura ceea de moară stricată, încheie cearta cu: „Poate, domnule avocat, o fi *şi* cum zici dumneata".

Muşat e tot fatalist; deşi uneori alunecă şi el până la un loc în cârcotă de vorbe, târât de împrejurări şi de isteţimea avocaților, totuşi nu uită până în sfârşit adevărurile moştenite de la părinți:

Vorbă multă sărăcia omului.

Cu vorbe laptele nu se face brânză, nici apa de gârlă oțet de trandafir, - şi

Dreptatea *una* este sfântă, ca şi adevărul adevărat *unul.*

Povestea lui Muşat cu cârcotaşul: aşa o păţirăm şi noi cu „Presa" marelui bărbat de stat.

Nu ştim cum, mai zilele trecute, în naivitatea noastră, uitarăm proverbele că „chelului despre chelie să nu-i spui vreo istorie", şi „când e chelul la masă[,] de tigvă să nu te dai în vorbă", şi „nervoşi" cum suntem, nici una nici alta, ne apucarăm să spunem cititorilor basmul „Băncii de Bucureşti"; de ce? de hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pâră veche şi basmul nostru îl ştiu demult toate babele. - Să te mai ţii, după aceea, cârcotă de cuvinte cu foaia marelui om de stat!

Nu-i vorbă! avocatul nostru era de seamă, dar şi Muşat nu s-a lăsat, că dreptatea *una* este sfântă, ca şi adevărul *unul.* Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta, veni şi întrebarea că ce-o fi aceea - *Centrul?* Noi, ca badea din poveste, răspunserăm într-o doară că „Centrul" este o nimica toată, un grupuşor, un grupuleţ, mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decât ocaua, o nucă de jucărie cu coaja umflată şi lustruită dar fără miez, şi aşa mai departe câte ştiam şi vedeam şi noi ca tot târgul.

La acestea, marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d-sale: „Nu-i adevărat ce spuneţi voi şi tot târgul; din contra, «Centrul» este un *mare* partid". Noi de colo: „Domnule avocat, ia răbojul, şi să-ţi numărăm bobocii ca să vezi şi dumneata. - Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n-aveţi idee de ştiinţa modernă: două şi cu două fac nouă: «Centrul» este un *mare* partid". - Ce-i de făcut cu advocatul ăsta? ne întrebarăm noi atunci; şi ca să scăpăm de tâcâitură, ne hotărârăm a-i spune astăzi ca Muşat: „De! domnule avocat, o fi *şi* cum zici dumneata".

Acum, lăsând de-o parte povestea înţeleptului Muşat, să vorbim mai puţin glumeţ. Punem o dată pentru totdeauna o

întrebare organului marelui om de stat: la ce serveşte discuţia de cuvinte, şicana de vorbe fără fond?

Este „Centrul" un mare partid sau nu?

Dacă ar fi *mare,* buzumflarea „Presei" n-ar avea înţeles: vorbele noastre nu l-ar micşora; orice am spune noi, el ar rămâne un mare partid. Nu e deloc firesc lucru ca cineva având mintea întreagă să se mânie pentru că un altcineva îi contestă o calitate vădită; în aşa caz, contestatorul întâmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei de la organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat, că atunci când dumnealor fac în privinţa noastră socoteala avocatului ce are *să dea* lui Muşat, adică patru şi cu patru fac trei, - atunci când din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit, de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există deloc, noi nu ne zburlim, nu ne buzumflăm; ba tocmai dinpotrivă, cu cât dumnealor ne asupresc mai mult la socoteală, cu atât noi facem mai mult haz, - aceasta ne inspiră chiar câte un articol vesel, ceea ce nu displace din când în când cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Daca „Centrul" este un mare partid, de ce „Presa" se supără de vorbele noastre? Daca este „Centrul" un mic grupuşor, un mititel grupuleţ, de ce mai atâtea vorbe şi necaz? ce folos? Cu toate panglicile de fraze turnate în coloanele „Presei", el, „Centrul", aşa rămâne - mic, mititel.

Şi aşa şi este „Centrul", şi nici nu poate fi altfel. În zadar, marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru[,] în scurt timp[,] a făcut de multe ori trista experienţă a acestui fel de îmbătare gratuită; astăzi - ca să întrebuinţăm o expresie banală, *un lieu commun* - deşi încă tânăr în viaţa constituţională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, aşa că de-ar fi cineva meşterul meşterilor nu-l mai poate ameţi cu simple declamaţii.

În câteva rânduri foarte uşuratice ale „Presei" de alaltăieri, în care se demonstră iarăşi că partidul conservator aproape că nu există, suntem somaţi de marele bărbat de stat ca, pentru a-i dovedi noi contrariul, să-i spunem numaidecât cine este şeful partidului nostru, „căci - zice d-sa - fără de un şef nu există partid". Minunată logică! Această teorie modernă, foarte modernă, desigur este o invenţie proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potriveşte ingenioasa invenţie modernă la lucrurile vechi din lumea aceasta.

Mai întâi însă să lămurim un lucru. Există noi partidul conservator câtuşi de puţin sau nu există deloc? Negreşit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie din parte-ne să fi existând câtuşi de puţin. Astfel dar, luând faţă cu publicul drept certificat al existenţei noastre chiar supărarea marelui om de stat în privinţa-ne, .dar gluma aceasta este prea veche, s-o lăsăm deci deoparte.

Partidul conservator, concedem că nu are de şef o anume persoană; acesta este un lucru firesc; acest partid are în fruntea lui, ca şef, nu o persoană, ci mai multe, toate indepen - dente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica ţării în lăuntru şi-n afară. Aşa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atare* şi va mai guverna iarăşi, tot ca *atare,* când jocul instituţiilor consti - tuţionale îl va readuce la cârmă, cum neapărat trebuie să prevază orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rândul nostru pe marele om de stat - şi sperăm a nu fi aşa de modern teoretici, cum fuse d-sa în somaţia ce ne-a făcut - îl somăm să ne spună: oare un şef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi suntem un partid fără şef personal, fie; „Centrul" însă, ştie o lume, este un *şef,* fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare*

partid, „Centrul", n-a guvernat, nici va guverna cândva ca *atare,* precum experienţa ne-o arată cât pentru trecut, precum judecata ne-o explică cât pentru viitor. Şi încă ceva: marele om de stat ne-a somat să-i spunem numele şefului partidului conservator; îi spuserăm; noi îl somăm, la rândul nostru, să ne spună, nu numele şefului partidului „Centru", căci acest strălucit nume s-a afişat cu acest titlu la toate răspântiile, într-un chip vrednic a face invidioşi pe cei mai vestiţi autori de reclame americane; îl somăm să ne spună vreo câteva nume mai de seamă d-ale *membrilor* „Centrului".

Mare, mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esenţa lui acest „Centru". Să vorbim răspicat. Ce rol joacă în ţara noastră „Centrul?" Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, „dar totdeauna - zice marele om de stat - *temperator".* Acesta este cuvântul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori,* cari stau în slujbele statului şi când o partidă şi când cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituiesc „Centrul" [,] şi acesta are de şef pe un mare bărbat de stat eminamente *temperator,* care stă pe jeţul ministerial tot aşa de comod şi când cabinetul este conservator[,] şi când e radical. Această strânsură de *temperatori* se poate numi asociaţie, *consorterie* în scopuri individuale, în nici un caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că - fie-ne permis a da şi noi marelui om de stat o teorie pe cât de politică pe atât de morală - partid politic se numeşte o seamă de oameni, a căror acţiune comună se întemeiază pe nişte principii cu privire la viaţa publică, iar nicidecum pe vederi şi tendenţe de parvenire personală a respectivilor.

Aşa este „Centrul"; şi desigur este un mare om de stat acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar tristă morală!

În sfârşit, ca să o luăm iar pe partea practică, câți, câți sunt aceşti *temperatori* pe tot pământul românesc? Să socotim constituționaliceşte, pentru că „Centrul" este eminamente constituțional. Câți au fost trimişi de națiune în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare a revizuirii? În Cameră, d. C. Boerescu, fratele mai mic al marelui om de stat; în Senat, marele om de stat însuşi şi dd____(?) Şi nu mai întrebăm dacă aceşti domni *temperatori* au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui partid „Centrul". Aşadar, nu prea sunt mulți, cum vedem, şi astfel căta să fie. În fața lumii, fie dânsa chiar demoralizată, nu poate căpăta cineva crezare şi ascendent adevărat decât prin consecuență şi tărie morală.

Ca să încheiem dar pentru astăzi cârcota de cuvinte cu „Presa", ne întoarcem iar la vorba răzăşească cu care am fost început. Coaja mare nu umple nuca seacă; şi oricât de viteaz la limbă ar fi avocatul, care ne tâcâeşte mereu despre *ce* şi *cum* ar fi să fie marele partid *temperator,* noi îi răspundem cu zicătoarea lui Muşat: „De-ai avea şi şapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi!"

[„GUVERN AL ÎNGAJAMENTELOR CU STRĂINII"]

La fiecare act, mai mult sau mai puțin însemnat, săvârşit de guvernul roşu, orice om imparțial trebuie să-şi fi făcut întrebarea: daca actul acesta ar fi fost săvârşit de guvernul conservator, aflându-se roşii în opoziție, ce ar fi zis şi ce ar fi

lucrat aceştia? De exemplu, convenţia cu Rusia, trecerea armatei peste Dunăre, rechiziţiile, războiul, răpunerea a peste zece mii de oameni de focul inamicilor, de foame şi de ger; apoi pierderea Basarabiei, apoi scăderea rublelor, apoi umilirea cu Arab-Tabia, apoi cestiunea israelită şi în fine cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate; - dacă toate acestea le-ar fi făcut, sau măcar ar fi încercat să le facă guvernul conservator, aflându-se în opoziţie roşii, ce s-ar fi întâmplat? Fiece om cunoscător de ţara sa cunoaşte cu cât de aprigă rea-credinţă ştiu roşii să facă opoziţie, şi cum pentru dânşii, în lupta politică, orice mijloc, cât de înjositor, cât de mişelesc, este bun, - calomnia, intriga, minciuna, toate învăluite frumos în eticheta românismului şi liberalismului şi debitate fără preget şi fără nici un pic de pudoare prin toate locurile publice prin tirade şarlataneşti. N-avem nevoie, prin urmare, să stăruim aci mai îndelung a face icoana moravurilor politice a acestui soi de oameni, ce alte talente n-au, altă meserie nu ştiu, de altă treabă nu sunt în stare decât a face negustorie de principii liberale şi de patriotism. Să luăm numai două trei cazuri din cele enumerate spre a răspunde la întrebarea de mai sus, anume cazul şederii armatei atâta vreme peste Dunăre şi al cestiunii evreilor.

Roşii, netăgăduit, mai ales când sunt în opoziţie, n-au absolut nici un respect de ordinea publică, meşteri în scandaluri, oratori de cafenele, caricaturi de martiri politici, conspiratori de operetă-bufă, ei sunt capabili să toarne în fiece săptămână câte o republică microscopică. Într-o stare liniştită, cu puterea militară toată în ţară, cu deplină ordine în viaţa publică, a luat într-o noapte naştere celebra republică de la Ploieşti, al cărei prezident era d. Candiano-Popescu, mai târziu poliţar foarte dinastic, şi al cărei consiliu de miniştri se compunea din dd. Stan Popescu, Pătârlăgeanu, Grigorescu, Stanian şi alţi trei iluştri patrioţi. O zi, sau mai bine

douăsprezece ceasuri a trăit republica ploieşteană. Ea a fost pusă la cale într-un birt, la o cină ce s-a prelungit, ca după firea năciunalilor, până despre ziuă, când, în culmea înfierbînţelii s-a şi proclamat cu mare entuziasm. Proclamarea republicei a avut loc pe la patru ceasuri în revărsatul zorilor, şi uciderea acestei frumoase instituţiuni s-a săvârşit pe la patru după prânz, când, odată cu stingerea înfierbînţelii năciunalilor, a şi sosit în Ploieşti reacţiunea, adică o companie de vânători. Să nu uităm a spune ceea ce e mai interesant: când reacţiunea intra de spre Bucureşti pe streaja de la miazăzi a republicei Ploieştilor, prezidentul acestui stat ieşise pe streaja de la apus de spre Buzău, şi aşa de cu vreme ieşise, încât şi ajunsese aproape de satul Lipia, iarăşi un cuib celebru de republicani; ce e drept, distanţa din Ploieşti şi Lipia nu e aşa mare, cam de vreo două poştii şi ceva. Când a pus reacţiunea mâna pe el şi l-a întrebat că ce caută noaptea p-împrejurul Lipiei, d-lui a răspuns că a ieşit nitel să se plimbe: o plimbare cu viteză republicană.

Considerând dar că compania de vânători era în ţară şi a putut fi în Ploieşti peste douăsprezece ceasuri de la proclamarea republicei, totul rămâne o scenă, cel mult un act de operetă-bufă sau de parodie. Ştiindu-se cât de iute pot să se plimbe, şi ştiind asemenea foarte bine că din capitala ţării până la capitala republicii lor, o companie de soldaţi zdraveni poate veni în câteva ceasuri pe odihnite, năciunalii noştri au cutezat totuşi a face acel scandal ridicul.

Dar - punându-ne tot în ipoteza că conservatorii ar fi fost la guvern şi roşii în opoziţie - dacă acea reacţiune, adică compania de vânători, împreună cu toată armata şi cu Domni - torul în frunte, s-ar fi aflat peste Dunăre, oare scandalul s-ar fi mărginit numai la a fi ridicul şi la o singură localitate? Şi în Bucureşti chiar, şi mai ales aci, ce s-ar fi întâmplat?

Dar apoi, punându-ne în aceeaşi ipoteză, cu ocazia cesti - unii israelite?

Lăsăm să dea răspuns la aceste întrebări acei ce-şi cunosc ţara, şi, în genere, publicul imparţial, care[,] pare-se, a cam început să judece mai bine asupra lucrurilor şi oamenilor.

Câtă vreme au fost conservatorii la putere, roşii n-au încetat un singur moment cu insinuarea şi cu calomnia; ei nu numeau altfel, prin organele lor, pe conservatori decât cu epitetul de „guvern al îngajamentelor cu străinii". Insinuând că conser¬vatorii luaseră acele îngajamente spre paguba şi aservirea intereselor ţării, ei erau singurii apărători ai acestor interese, ei singuri aveau dor de inimă pentru biata patrie. Şi cu toate astea acel „guvern al îngajamentelor cu străinii" nu făcuse nici convenţia cu Rusia, nici război fără zapis, amanet sau chezăşie, cu bună şi prealabilă ştiinţă că avem să pierdem Basarabia, şi nici negoţiase cu Alianţa israelită să împământenească cu grămada pe evrei. Nimic din toate acestea nu făcuseră acei oameni, pe cari roşii îi numeau „guvern al îngajamentelor cu străinii". Nefăcând nimic din toate acestea, erau astfel calomniaţi; dar daca ar fi făcut măcar ceva, ce ar fi fost?

Roşii au venit la putere după aceea. Ei au făcut, în adevăr, de cinci ori atâta cât ar fi meritat să poarte numele, ce ei îl aruncau conservatorilor fără nici o dreptate.

Am făcut paralela convenţiilor de răscumpărare a căilor ferate, a conservatorilor şi a roşiilor. Care este cea mai avanta¬joasă pentru Stat? mai poate sta cineva la îndoială? şi ar avea chiar adversarii noştri atâta lipsă de pudoare să mai contesteze şi în privinţa aceasta, unde vorbim cu bob numărat, adevărul? Şi afară de aceasta, de câte ori a fost vorba pe timpul guvernului conservator de răscumpărare, nu guvernul român a început tratările în această privinţă; propunerile şi stăruinţele au venit totdeauna din partea societăţii acţionarilor, şi negoţierile numai cu dânsa s-au făcut, iar nicidecum cu guvernul german. Când au căzut orice putinţă de înţelegere între guvernul român şi societate, lucrurile au rămas în starea de mai înainte

urmându-şi mersul lor regulat, fără a lua cestiunea un caracter internaţional prin amestecul guvernului german.

Tot astfel au mers lucrurile şi astăzi? Din nenorocire, nu. Guvernul român a făcut propunerea, guvernul român a stăruit, guvernul român, fără nici o rezervă în privinţa ratificării învoielii de către corpurile legiuitoare, *s-a legat faţă cu guvernul german* asupra tutulor clauzelor convenţiei de răscumpărare. Cestiunea dar, de natură în ea însăşi cu totul interioară, este acum o cestiune internaţională.

Şi aceştia sunt oamenii cari numeau pe conservatori „guvern al îngajamentelor cu străinii". Să judece dar astăzi ţara ce fel de oameni sunt aceşti oneşti negustori de principii liberal-naţionale, aceşti patrioţi de industrie.

[GRAV INCIDENT DIPLOMATIC]

Un incident foarte neplăcut, din punctul de vedere al prestigiului şi demnităţii Statului român, a avut loc în zilele acestea între ministrul nostru plenipotenţiar la Constantinopol şi guvernul Sultanului. D. Dumitru Brătianu s-a pripit a face nişte paşi diplomatici, a căror stângăcie l-a silit mai târziu a se întoarce înapoi d-a-ndăratele. Începând, fără să se gândească bine, prin aceea ce se numeşte *la morgue espagnole*, pe care a împins-o, cum vom vedea, mai departe decât vestitul ambasador al Grenadei din operetă, ministrul nostru plenipotenţiar a sfârşit prin închinăciuni, plecăciuni şi prin cereri de iertăciuni; vorba ceea: daca nu-i puterinţă, la ce mai gâlceavă degeaba. D. Dum. Brătianu trebuie să se ştie că nu este înzestrat cu ceea ce se chiamă pe româneşte fiori; toată lumea-l cunoaşte că d-sa este o natură cumpătată şi dulce, de o înfăţişare blândă şi mângâioasă, nu un zvăpăiat hidalgo ca marchizul Campo-Basso de la Grenada; şi ne mirăm ce a păţit onor.

nostru reprezentant să ia aşa la zor pe bunii turci, cu cari de aminteri se spune că d-sa trăia până acuma în cei mai plăcuţi termeni.

Iată care a fost regretabilul incident diplomatic de la Constantinopol, după cum ne spune o depeşe a ziarului „des Debats":

Poarta n-a complimentat pe d. Dum. Brătianu cu ocazia aniversării prinţului Carol, 8 aprilie. D. ministru plenipotenţiar al României a adresat numaidecât plângeri guvernului turcesc, ameninţând să părăsească Constantinopolul dacă nu i s-ar da satisfacţie.

La morgue espagnole! Până aici lucrul merge teatral destul de bine.

Însă...

Savas-paşa a răspuns că acest ceremonial se observă numai faţă cu puterile semnatare ale tractatului de la Paris, precum şi faţă cu Persia şi cu Grecia, în urma unor convenţiuni speciale...

Şi...

Marchizul de Campo-Basso al nostru s-a declarat *satisfăcut* prin această explicaţie, exprimându-şi [pă] rerea de rău c-a făcut nişte paşi *nejustificaţi*.

Astfel, incidentul diplomatic, care ameninţa Orientul cu nişte grave complicaţiuni, s-a închis cu bine şi cu norocire, spre înflorirea prestigiului tânărului nostru Stat independent.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [I]
[Ieri, în Cameră...]

Ieri, în Cameră, d. Nic. Ionescu şi-a dezvoltat interpelarea făcută d-lui ministru de război în privinţa întârzierii publicării unui raport oficial despre operaţiunile armatei noastre în

campania din Bulgaria. D. Ionescu cere să se facă numaidecât această publicare, deoarece vede publicațiuni străine făcând un istoric fals sau necomplet al acelei campanii. Interpelatorul citează pasaje din acele publicațiuni, şi face o dezvoltare a interpelării plină de mici răutăți şi de ironii picante la adresa d-lui ministru de război. Astfel, dintr-o publicațiune franțuzească asupra războiului oriental 1877-78, citând un pasaj relativ la luarea Rahovei, zice că acest epizod trebuie să-i fie scump d-lui ministru de război, care avea comanda acelei operațiuni militare, şi care, dacă am trăi în timpuri mai puțin democratice, s-ar numi astăzi „ducele de Rahova". În pasajul citat se spune apoi că d. colonel Slăniceanu - pe atunci era colonel - şi generalul Meyendorff, după o înțelegere prealabilă, au hotărât atacul Rahovei pentru ziua de 19 (7) noiemvrie, învoiți ca d. colonel Slăniceanu să facă atacul real, şi generalul rus să facă numai o demonstrație. Aci interpelatorul face o mică paranteză pentru a releva faptul caracteristic că în toată campania aceasta rusească sentimentul religios a predominat; până şi chiar asaltul cel mare de la Grivița s-a făcut fiindcă era ziua Sf. Alexandru, negreşit pentru a se face din luarea acelei redute un plocon Împăratului Alexandru, şi acest fapt nu este fără importanță. „Poate, zice d. Ionescu, că tot asemenea a voit şi d. Slăniceanu să aibă, la luarea Rahovei, intervențiunea sfinților voievozi Mihail şi Gavril". Gluma aceasta a produs multă ilaritate.

Interpelatorul citează apoi pasaje neexacte, cari au fost dezmințite de un locotenent român, d. Vasiliu. Acesta, împins de un sentiment de adevăr şi de dreptate, a căutat să rectifice neadevărurile spre a împiedeca acreditarea lor. Interpelatorul nu se îndoieşte că d. Slăniceanu a recompensat pe acel d. ofițer pentru lucrarea lui. O voce din Adunare întrerupe pe d. Ionescu cu cuvintele: „Aşi! l-a dat afară!" - „A! aceasta ar fi monstruos! răspunde d. Ionescu, nu cred capabil pe

d. Slăniceanu a lovi un ofiţer pentru o lucrare de asemenea natură". - Pentru a se putea scrie istoria adevărată a campaniei, pentru care lucrare d. ministru al cultelor a pus un premiu, trebuiesc documente oficiale; de aceea interpelatorul le cere numaidecât. În fine, d. Ionescu conchide că dacă d. Slăniceanu ca ministru de război va veni să spună, cu argumentele d-sale politice, istorice şi *geografice,* că nu este bine să se publice acele documente, atunci se va face apel la d. Slăniceanu, comandantul trupelor de la Rahova, să publice acele documente. Oratorul zice că, dacă şi aşa va rezista d. Slăniceanu, va propune o moţiune în cuprindere că în opinia Camerii este şi util şi oportun să se dea publicităţii relaţiile oficiale asupra campaniei. De aminteri, d. Ionescu declară că nu va motiva propunerea ca să nu se zică că este o împunsătură, un atac, măcar demonstrativ, dacă nu real, asupra poziţiei d-lui Slăniceanu. Multă ilaritate şi aplauze prelungite.

D. ministru Slăniceanu spune că îndată ce s-a terminat războiul s-a numit o comisie de ofiţeri superiori ca să culeagă documentele şi să facă istoricul campaniei. Această comisie lucrează, şi e mai bine ca istoria să se facă mai târziu, pentru că evenimentele istorice sunt ca munţii, cu cât se depărtează cineva de ele, cu atât le vede mai clar. D. ministru nu spune nimica despre locotenentul Vasiliu, dacă pentru lucrarea lui l-a recompensat, sau l-a dat afară, cum a spus interpelatorul d-lui Ionescu. Cât despre împunsăturile personale ce i le-a dat interpelatorul, d. ministru nu voieşte, zice d-sa, a le răspunde.

D. Ionescu replică. - D. Ferichide este un temperament prea sever, foarte deosebit de al tuturor colegilor. Pe câtă vreme toată adunarea, şi iată cazul de a zice: fără deosebire de nuanţe politice, petrecea foarte bine cu acest incident, d. Ferichide îl consideră ca un scandal şi cere închiderea discuţiei. Adunarea îşi sacrifică dispoziţiile vesele temperamentului sever al onor.

său coleg, şi d. Schileru ia cuvântul ca să-şi dezvolte interpelarea în privinţa obstacolelor ce se aduc comerţului român cu carantinele austro-ungare de vite.

D. Schileru promite totdeuna că nu va abuza de pacienţa Adunării, dar îşi uită promisiunea. D. Schileru încheie în sfârşit, printr-un remarcabil aforism filosofic şi politic, menit a smulge aplauzele colegului d-sale d. S.R. Becheanu: „Comerţul este floarea vieţii omului şi chiar a Statului". - D. ministru de externe schimbă vederile d-sale de economie politică şi de drept internaţional cu interpelatorul; asemenea dd. Sefendache, Aurelian şi Il. Izvoranu. Un mic incident neplăcut turbură aceste discuţiuni ştiinţifice. D. Izvoranu face o aluziune prea aspră la decoraţiunile austriace. D. ministru de externe face un *lapsus* — *lapsus* desigur - foarte dureros; citäm textual: „Văd că cu ocaziunea acestei discuţiuni *a* porcilor, a găsit d. Izvoranu *un tărâm,* care a crezut *că-i este foarte propice* ca să-şi arate *talentul său* de declamaţiuni (ilaritate) şi să vorbească de decoraţiuni pe cari nu le are, dar pe cari ar voi să le aibă... (ilaritate, aplauze)". - Această discuţie s-a închis fără nici o altă urmare.

La ordinea zilei apoi, verificarea alegerii col. II de Ilfov, în persoana d-lui C. Nacu. Cu ocazia dezbaterii acesteia, d. Dimancea, amintind şi alegerile din 1870, zice că ţara a condamnat opoziţia şi pe partidul guvernamental l-a lăudat. D. Stolojan cere să nu se închiză discuţia pentru a se tracta numaidecât procesul vechi ce există între opoziţie şi partidul de la putere. D. Stolojan crede că este momentul a se răfui socotelele acestea. Închiderea discuţiei, pusă la vot, se respinge, şi d. Lahovari ia cuvântul. Onor. reprezentant conservator pronunţă un discurs, pe atât de important pe cât de scurt, pe care îl vom da mâine în întregul său. D. Lahovari apără memoria lui M. Costache Iepureanu, pe care d. Dimancea

cutează s-o atingă deja, când încă nu s-a răcit de tot cenuşa mult regretatului bărbat de stat, şi lămureşte a cui e vina pentru violenţele ce s-au comis, mai mult decât astăzi în mişcarea electorală. - Alegerea d-lui C. Nacu este validată.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [II]
[Şedinţa de ieri a Camerii...]

Şedinţa de ieri a Camerii s-a deschis printr-un incident personal al d-lui Pantazi Ghica. D-sa credea c-ar fi fost acuzat, în lipsă, că ar fi alterat expresiunile adevărate ale comisiei ce-l însărcinase cu facerea raportului în cestiunea petiţiei mai multor locuitori din Argeş. D. Pantazi Ghica explică că a fost însărcinat verbal să facă raportul aşa cum l-a făcut. O mică dispută răutăcioasă se urmează între d. Ghica şi d. prezident, C. A. Rosetti, care este foarte bine dispus şi care nu permite oratorului să iasă din cestiune. D. preşedinte constată că d. Pantazi Ghica a fost autorizat de comisie să ceară o anchetă parlamentară, dar că s-a făcut eroarea de a nu se scrie nici o rezoluţie în acest sens pe petiţiune. Incidentul se închide. D. prezident, care e din ce în ce mai bine dispus, spune că închiderea incidentului constituie o satisfacţie d-lui Ghica.

Altă cestiune personală între dd. gen. Leca şi P. Buescu. D. Buescu zisese într-o şedinţă trecută că d. Alcaz, fabricant de postav, a fost îngăduit de unul din miniştrii de război trecuţi să predea armatei postav adus din străinătate ca produs al fabricei d-sale. D. gen. Leca şi-o ia asupră, ca ex-ministru de război, şi întrucât îl priveşte dă cea mai formală dezminţire d-lui P. Buescu. D. gen. Leca vorbeşte foarte greu, şi colegii îl îngână. D. preşedinte intervine asupra cuvintelor d-lui Buescu, care răspunde d-lui Leca. D. prezident crede că d. Buescu n-a avut de gând să atace pe nimeni.

Incidentul se închide.

D. Schileru cere cuvântul.

„Ce pofteşti, onorabile?" întreabă d. prezident, din ce în ce mai bine dispus. „Voi să dau nişte informaţii d-lui ministru de război", răspunde d. Schileru pierzându-şi cumpătul. „D. ministru ţi le-a cerut? - Nu. - Atunci nu are trebuinţă de ele, zice d. Rosetti, nu-ţi dau cuvântul. Ai o interpelare de făcut? - Nu. - Fă bine de şezi, onorabile". Ilaritate. D. Schileru vrea să mai zică ceva; d. prezident bătând cu condeiul în tribună: „Şezi!" şi d. Schileru, confuz, recade pe fotoliu ca un automat căruia i s-a lăsat sfoara de care atârna.

Alt incident personal sub formă de interpelare. D. Mărgăritescu îşi dezvoltă interpelarea asupra locuitorilor împroprietăriţi într-o parte lângă Lacul Sărat din judeţul Brăila şi strămutaţi apoi mai departe. Interpelarea este un şir de lovituri personale adresate d-lui I. Marghiloman, arendaşul domeniului Brăilii. D. Mărgăritescu, făcând aluzie directă la d. Marghiloman, care ar fi fost interesat la strămutarea noilor împroprietăriţi, aruncă cuvintele: „Cine poate oasă roade". D. prezident al consiliului roagă Camera să asculte explicările date de d. Marghiloman care cunoaşte mai bine afacerea. D. Marghiloman arată că nu era decât o hotărâre a comisiunii de împroprietărire, asupra căreia s-a revenit, deoarece Lacul Sărat trebuie păstrat pentru un stabiliment de băi, şi este vorba de a se împământeni agricultori, nu întreprinzători de băi. D. Marghiloman respinge atacurile personale aduse de interpelator, care, ca advocat contra Statului, a apărat un proces în care Statul ar fi putut pierde, din domeniul Brăilei, peste trei mii de pogoane. La curtea din Focşani, unde Statul a câştigat procesul, d. Mărgăritescu a întâlnit pe d. Marghiloman, chemat de administraţia dome - nelor a da explicaţii în cauză, şi l-a întrebat cu furie concentrată: „Ce-ai venit? Ce cauţi aici?" - „Iată, zice d. Marghiloman, dacă e vorba de ros, ce era de ros din domeniul Brăilei: 3000 de

pogoane". Multă ilaritate, întreruperi: „Aha! era osul bun de tot!... Era ciolan național!"... O voce a unui sceptic: „Este exagerație; nu era ciolan; era o bucățică patriotică!".

D. Mărgăritescu reia cuvântul cu furie concentrată. D-sa zice că nu are dinți să roază oase, dar d. Marghiloman „a ros multe şi voieşte să mai roază încă". D. Marghiloman protestează, cerând d-lui prezident să-l apere, sau de nu, se apără singur. D. prezident intervine, şi mustră pe d. Mărgăritescu, care primeşte mustrarea şi continuă cu furie concentrată. D-sa retractează toate personalitățile, se încurcă, iese din cestiune, protestează despre imparțialitatea şi „lipsa d-sale de «spirit»..." (voieşte, desigur, să zică „spirit de răzbunare", pentru că atâta imparțialitate de judecată nu poate avea nici chiar d. Mărgăritescu) şi termină zicând că, dacă în cestiunea celor 3000 de pogoane, d-sa a ros vreun os, acel os n-a fost decât de 200 galbeni, prețul muncii d-sale ca advocat.

D. prezident al consiliului regretă că se pierd ore întregi pentru cestiuni de interese particulare, şi roagă Camera „să nu mai permită d-aci încolo asemenea scandaluri personale". D. Brătianu explică cum stă afacerea noilor împroprietăriți de la Lacul Sărat. Se cere împroprietărirea de agricultori, nu de întreprinzători de băi. S-a revenit dar asupra hotărârii comisiei şi li s-au dat alte locuri nu mai departe decât cu o sută şi ceva de stânjeni. D. prezident zice că această dispoziție s-a luat de d. fost-administrator al domenelor, A. Lupaşcu, „care este, zice d. Brătianu, omul constant devotat țăranilor, dar care este şi mai devotat țării, interesului general decât interesului particular". - D. Mărgăritescu, asupra acestor cuvinte, se scoală din bancă, trece pe dinaintea băncii d-lui Brătianu şi zice cu furie concentrată: „Eu voi demisiona din Cameră, fiindcă nu primesc această poziție ce mi-o creați dv." D. Brătianu declară că înțelege sentimentul d-lui Mărgăritescu, şi termină regretând încă o dată modul scandalos cu care s-a tratat cestiunea.

Se cere închiderea discuției. D. Mărgăritescu roagă Camera să-i mai dea voie a zice încă câteva cuvinte. I se acordă. D. Mărgăritescu, obidit, crede că ceea ce a făcut i era impus de datoria de mandatar; declară însă, zdrobit, că... deocamdată nu-şi dă demisia. Despre roaderi de oase nu mai pomeneşte nimica.

D. G.D. Cămăraşu dezvoltă interpelarea d-sale adresată d-lui ministru de lucrări publice în privința cheiului de la Galați. După explicările date de d. ministru, discuția se închide.

Şedința se ridică. Astăzi şedința publică. La ordinea zilii indigenate şi pensiuni.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [III]

[Camera a ascultat ieri.]

Camera a ascultat ieri interpelarea d-lui Ureche asupra relațiilor guvernului nostru cu sfintele locuri. Interpelatorul citeşte două documente, care nu sunt în Cartea Verde a d-lui ministru de externe, dar pe care le găseşte într-o carte „fistichie" grecească. Primul document este subscris de patru mari prelați ai bisericii răsăritului; el cuprinde o felicitare către M.S.R. Domnitorul pentru independența României, şi atrage binevoitoarea atenție a M. Sale R. asupra stării neregulate a relațiilor dintre poporul român şi sfintele locuri. Al doilea document este răspunsul M. Sale R. la cel dintâi; după câțiva termeni de curtenie şi câteva generalități, încheie că a recomandat cu deosebire guvernului cestiunea despre care tratează epistola prelaților, şi care va fi examinată cu cea mai mare atenție. După aceea au venit în Bucureşti, în vara trecută, doi însărcinați ai patriarhiei din Constantinopol. Ei veniseră, precum se zicea, pentru a trata cestiunea relațiilor dintre guvern

şi Locurile Sfinte. Astfel, d. Ureche roagă pe d. ministru de externe să dea lămuriri dacă acei sf. părinţi au avut vreo misiune aci, şi în ce calitate veniseră.

D. ministru de externe dă explicaţiunile cerute. Datele citate de d. interpelator sunt adevărate. M. Sa R. a recomandat guvernului reclamaţia celor patru prelaţi, guvernul nu le-a răspuns direct, ci prin o notă către ministrul român de la Constantinopol; acestea erau acu un an. În răspunsul său, guvernul a declarat că consideră afacerea cu locurile sfinte ca definitiv terminată. Patriarhia nu s-a mulţumit cu acest răspuns şi a trimis în Bucureşti doi însărcinaţi. Aceştia s-au prezentat la I. P. S. S. Mitropolitul şi apoi la d. Boerescu. D-lui ministru de externe ei au înmânat o scrisoare de la patriarhie şi i-au spus că vin să trateze cestiunea mânăstirilor închinate. Li s-a repetat atunci răspunsul că guvernul român nu cunoaşte ca existând deschisă o asemenea cestiune, că el o consideră demult încheiată. Totodată d. ministru de externe a declarat că, chiar de ar fi vreo cestiune de tratat, ea nu ar putea-o trata guvernul ţării noastre independente decât cu reprezentanţii unui suveran, şi patriarhul nu are caracterul de suveranitate politică. Plecând, reprezentanţii patriarhiei au lăsat totuşi d-lui ministru o notă nesubscrisă, în care rezumau modul cum ei puneau cestiunea. D. ministru a primit-o, *promemoria,* declarând încă o dată că nu poate intra în nici un fel de tratări. Nota, neînregistrată, căci n-avea caracter oficial, se păstrează în cartoanele ministerului. Astfel, se înţelege pentru ce în Cartea Verde nu se vorbeşte nimic despre acestea.

D. Ureche voieşte a arăta nişte note diplomatice - din cartea cea fistichie - de natură a ne dovedi că Turcia începuse a se interesa de afacerea de care e vorba. D-sa voieşte să citească unele. D. preşedinte C. A. Rosetti îl opreşte spre a mai dezmorţi atenţia Camerii cu o glumă: „Vorbiţi de note cari s-au trimis aci, onorabile?" D. Ureche spune că sunt note schimbate între

guvernul Porții și ministrul otoman de la noi. D. președinte: „Dacă nu sunt adresate către guvernul nostru, onorabile, nu pot permite să se citească, fie adresate către oricine și din orice carte, chiar din acea fistichie..." Ilaritate. D. Ureche este silit a conchide cu o ordine de zi în sensul că Adunarea ascultând declarațiile guvernului că cunoaște cestiunea mânăstirilor ca definitiv rezolvată.

D. prezident al consiliului spune că patriarhul a putut să stăruiască pe lângă Poartă ca ea să intervină, dar Poarta n-a intervenit niciodată, și pentru aceasta trebuie să-i ținem socoteală. D. Ureche nu știa tot. Patriarhul s-a adresat la toate puterile și toate au pus reclamația la dosar.

Incidentul se-nchide prin votarea unei moțiuni: în urma interpelării, Camera, mulțumită de declarațiile guvernului și considerând cestiunea închisă, trece la ordinea zilei.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [IV]
[Proiectul de modificare.]

Proiectul de modificare a art. 409 și 410 din procedura civilă amendat de Cameră, s-a depus ieri pe biuroul Senatului. El va veni în curând în dezbatere, și se crede sigur că va trece fără discuție. S-a înaintat asemenea Senatului proiectul de lege relativ la admisibilitate și la înaintarea în funcțiile administra¬tive. - D. senator Grădișteanu a dezvoltat ieri interpelările pe cari le anunțase, relative la despăgubirile de acordat Giurgiului pentru daunele suferite cu ocazia războiului, la o șosea județeană din Vlașca și la niște abuzuri ale administrației acelui județ. După răspunsurile miniștrilor interpelați, de cari răspunsuri d. interpelator se declară nemulțumit, s-a închis incidentul și s-a trecut la ordinea zilii. Astăzi ședință publică: la ordinea zilii proiectul de lege sanitară.

Camera a votat ieri un credit de 30.000 lei pentru siguranța publică. S-a făcut apoi o propunere din partea câtorva membri ai majorității (d. Costinescu) în sensul de a se acorda d-lui prim-ministru, tot pentru siguranța publică, suma de lei 300.000. D. I.C. Brătianu a ținut să declare că d-sa nu este pentru această propunere, pe care, gurile rele spun, a inspirat-o d-sa. Aparențele fiind salvate prin declararea d-lui prim-ministru, propunerea a fost înaintată la comisia financiară.

Cu ocazia dezbaterii asupra creditului de 30.000 franci pentru d. ministru de interne ilustrul[,] d. Sihleanu, ca mem¬bru al comisiei finanțiare, urcă la tribună ca să țină un discurs, în care promite să facă nişte curioase revelațiuni şi să dea explicări pentru ce d-sa a votat în comisie contra acelui credit. Când d. Sihleanu urcă la tribună este un fel de *intermezzo* desigur glumeț, ca monologările bufonului în tragediile de caracter, şi astfel Camera [î]i acordă toată atenția şi doreşte să fie cât mai lung monologu[l] ilustrului ateu, care răspunde totdeuna dorinței Camerii. D. Sihleanu face două revelațiuni: 1. d. Teriachiu a întrebuințat 100 de franci din fondurile secrete în călătoria d-sale prin Moldova cu M. Sa R.; 2. a acordat o sumă de bani unei... persoane de... sexul frumos, care n-avea cu ce să-şi plătească otelul. Ilaritate generală. Bani... o damă... otel... Toți îşi îndreptează râzând privirile asupra d-lui Teriachiu, ale cărui moravuri caste erau până acum de noto - rietate publică. D. Brătianu gâdilă pe sub bancă pe colegul d-sale de la interne.

D. Teriachiu, roşind, se scoală să răspunză. La întâia acuzare răspunde că d-sa avea dreptul să ia o minimă sumă din fon¬durile acelea pentru cheltuieli extraordinare într-o călătorie oficială, cu atât mai mult că d-sa nu este foarte bogat. La a doua acuzare, d. Teriachiu răspunde că dama aceea era o femeie sărmană care venise să-şi aşeze copiii la azilul Elena-Doamna, şi isprăvindu-şi banii ceruse, printr-o suplică, un mic ajutor de la ministrul de interne ca să se poată întoarce acasă.

D. Teriachiu i-a acordat suma de 60 de franci. Incidentul este închis; toţi colegii felicită pe d. Sihleanu pentru succesul d-sale la tribună.

Se trece la ordinea zilii. Se citeşte raportul asupra proiectului de lege din iniţiativă parlamentară relativ la corpul de avocaţi. Spaţiul ne lipseşte azi ca să putem da seama de această dezbatere, care trebuie să continue astăzi.

[O ŞEDINŢĂ GLUMEAŢĂ]

Camera a ţinut ieri încă o şedinţă glumeaţă. Înţelege de aci oricine că iar e vorba de d. Sihleanu. D. Il. Izvoranu a întrebat dacă comisia însărcinată cu verificarea socotelelor cesturii Camerei nu şi-a terminat încă lucrarea, şi dacă nu binevoieşte a grăbi înaintarea raportului. D. Sihleanu, membru în acea comisie, a luat cuvântul ca să răspunză. Câteva pasaje din discursul d-lui Sihleanu vor face desigur plăcere cititorilor:

D. Sihleanu... D-lor, socotelile cesturii le-am găsit într-o perfectă asemănare cu socotelile Statului, care ne vin de la Curtea de conturi...

D. prezident C.A. Rosetti. Vă rog a nu ataca Curtea de conturi, care, nefiind prezentă, nu se poate apăra.

D. Sihleanu. Nu atac pe nimeni, zic numai că aceste socoteli se aseamănă întocmai cum se aseamănă o nulă cu altă nulă.

D. prezident. V-am rugat şi vă repet rugăciunea să nu faceţi comparaţiuni prin cari să atacaţi instituţiuni ale ţării.

D. Sihleanu protestează că n-a atacat pe nimini, decât a spus numai adevărul, şi drept dovadă aminteşte memorabilul d-sale raport asupra Curţii de conturi. Trecând apoi la obiectul dezbaterii, arată, într-un stil colorat, care-i este propriu, că socotelile cesturii sunt „pline de răsături şi ştersături", că, după o socoteală prealabilă, ar fi lipsind acte justificative pentru

10.000 de galbeni", şi în fine că s-a cerut documente de la contabilul Camerii.

O voce. Cine este contabilul?

D. Sihleanu. Un cavaler de patru ordine... (aci câteva atacuri la adresa contabilului). Din asemenea cauze nu putem veni cu socoteli. Doară să ne prezintăm numaidecât cu raportul pe 1879-80. (Când a fost cestor d. Procopie Dimitrescu).

O voce. Pe celelalte să le trimitem la Curtea de conturi.

D. Sihleanu. Socotelile Camerii nu merg la Curtea de con¬turi. Camera este controlul suprem.

D. Gr. Cozadini explică că socotelile cesturii sunt exa¬minate până la 1878, afară de diurne. D. Cozadini susţine şi afirmă, fără să fi văzut condicele, că pot să fie încurcături de cinci, şase mii de lei, dar nimic altceva.

D. Pătârlăgeanu arată că sunt două feluri de cheltuieli la Cameră, cele ordinare, cari se justifică cu acte, şi diurnele, cari se liberează după tablourile apelului nominal. Cestorul, pe baza acestor tablouri, ia de la visterie banii şi-i împarte celor în drept. Pentru diurne dar nu trebuie decât să se vază condicele.

D. Sihleanu. Avem condică de la 1864.

O voce. Înainte de 1864 nu era condică.

D. Sihleanu. Am fost chemaţi a lua socoteli înainte de 1864 şi [nu] ni s-a dat condică.

O voce. Dacă nu era condică, era listă...

D. Pătârlăgeanu. Când nu ţi se dă condică, este că depu¬tatul mergea însuşi la visterie, lua diurna şi dădea chitanţă; acele chitanţe le primea cestorul drept bani când lua restul banilor pentru acei cari nu mergeau la visterie, şi acele chitanţe se afla într-un sac.

D. Sihleanu. Unde e sacul? (Ilaritate, zgomot). Eu ştiu că chitanţele ce s-a liberat sunt cusute la dosar. (Zgomot, ilaritate).

Era timp ca să înceteze comicăriile. D. Vernescu pune capăt acestei discuțiuni, arătând că e de părere a se aduce un raport amănunțit dacă se pot face socotelile, sau să se spună în raport cauzele pentru cari nu se pot face. D. prezident crede că d. Vernescu a rezumat ideile tutulor şi întreabă dacă se cere închiderea discuției. O şedință însă aşa de vesel începută nu se putea închide aşa de trist. Astfel, d. Pătârlăgeanu ia cuvântul:

D. Pătârlăgeanu. Am luat cuvântul pentru ca să declar că, pe tot timpul absenței mele din adunare, când mă voi duce cu comisiunea de anchetă la Iaşi, pun diurna mea la dispoziținea d-lui Ilariu Izvoranu, ca s-o împartă săracilor din Severin. Nu aş fi tocmai în poziținne, d-le prezident, să fac libertăți; dar pentru că din mica mea copilărie m-am deprins să trăiesc din sudoarea frunții mele, când se ridică asemenea cestiuni sunt în stare să mă pun mai presus de orice interes personal.

D. I. Izvoranu. Am luat cuvântul ca să aduc mulțumirile mele d-lui Pătârlăgeanu pentru solicitudinea generoasă ce arată săracilor din Severin, şi să-l asigur că va fi binecuvântat prin lacrămile şterse de pe fața acelor văduve, cari vor avea pânea din toate zilele, prin mărinimia d-sale, şi cari vor îndrepta rugele lor către cer, şi în tot cazul dacă nu va avea altă răsplată, aceasta-l va face să merite paradisul când va trece din lumea aceasta (ilaritate).

D. Pătârlăgeanu a fost prins.

Şedința fiind destul de bine încheiată, Camera trece a lucra în secțiuni. La Senat se continuă dezbaterea asupra legii sanitare.

[PENTRU COALIZAREA OPOZIȚIEI]

Fără îndoială, un guvern, fie compus din sfinți şi mucenici, nu are să poată mulțumi pe toată lumea, şi este neapărat natural

ca şi guvernul acesta, cu toată majoritatea de care se bucură, să aibă şi el nemulţumiţii săi. Unul dintre aceştia a emis o idee nouă şi luminoasă: constituirea lor în opoziţie cum se cade. E drept că iniţiatorul ideei acesteia, care mărturisim că n-ar fi rea - căci opoziţia este necesară în mecanismul Statului modern - a scos-o la iveală într-un mod cam pripit. D-sa - d. Panu din Iaşi - crede că o coalizare de nemulţumiţi, care să-şi aleagă un şef şi să ţină câteva întruniri, ar fi destul ca nemulţumiţii să capete numaidecât caftanul şi pitacul de la Palat.

Noi am spus, la timp, că aceasta n-ar fi cu putinţă, şi că pe lângă aceste ar mai trebui, constituţional vorbind, să mai voiască şi majoritatea alegătorilor aceea ce voiesc nemulţumiţii noştri. Ceea ce am mai zis cu mult regret tot atunci este că ne pare aproape cu neputinţă o înţelegere a deosebiţilor şi multicolorilor nemulţumiţi, fie chiar asupra unei programe negative. Asupra acestei păreri a noastre voim să revenim, pentru a arăta că faptele o justifică în fiece zi cu prisos. Şi nu numai atât. Nu numai că deosebitele speţe de nemulţumiţi nu se pot organiza în coaliţie, dar încă îşi dau toate ostenelile să dovedească că niciodată nu le-a crezut lumea atât de slabe pe cât sunt, şi că trebuie să renunţe oricine la vreo iluzie în privinţa puterilor disparate din a căror închegare îşi închipuie „Lupta" de la Iaşi că ar ieşi o formidabilă legiune de opoziţie.

Să dăm exemple.

D. Dum. Brătianu a fost un vechi membru al partidului liberal-naţional. D-sa s-a rupt de la acest partid, încă nu se ştie bine pentru ce. Toată lumea trebuia să creadă că ruptura aceasta se făcuse nu individual din partea dlui Dim. Brătianu, ci de un grup în capul căruia s-ar fi aflând d-sa. Iată un fenomen politic foarte posibil. O deosebire fundamentală de vederi asupra unei cestiuni foarte importante poate oricând lua naştere în sânul unui mare partid; şi asemenea deosebire determină deci o ruptură. Era[,] prin urmare[,] firesc lucru să creadă lumea că

un grup de disidenţi, având pe onor. d. Dum. Brătianu în frunte, s-au hotărât de astăzi să se rupă de lângă partid şi să-l combată.

Ei bine, nu; nu e ce credea lumea.

Iată că d. Dumitru Brătianu ne dă la lumină un manifest, plin de abstracţiuni şi de formule mistice de politică transcendentală, în care, pe lângă că exprimă dorinţa foarte patriotică de a vedea România ajungând a fi cel mai mare imperiu din lume, ne declară categoric că d-sa nu are partid, nu are grup, nu are pe nimeni alături cu d-sa; că d-sa este singuratic şi stingher, un fel de pui hârbar, rătăcit de cloşcă şi care piuieşte jalnic printre străini, departe de adăpostul său firesc. Ce importanţă politică poate avea acest piuit? Alegătorii, presupunând că ar avea toată bunăvoinţa pentru a împrumuta puterile lor d-lui Dum. Brătianu, l-ar întreba: „Bine, onorabile, d-ta n-ai grup, n-ai pe nimeni; cu cine o să faci, prin urmare, marile imperiu?" Ce ar răspunde d. Dum. Brătianu? Vorba ceea: „Eu şi cu mine". Vorbind serios, nu e d. Dum. Brătianu astăzi, în urma manifestului său, cu mult mai slab decât înainte?

Dar să trecem la alt exemplu.

„Românul" era un organ de publicitate, pe care toată lumea se obicinuise să-l crează ca având mare autoritate, ca fiind stindardul unui însemnat grup politic. De la o vreme încoace bătrânul organ din nenorocire s-a cam poticnit; cu o pornire foarte juvenilă şi caracteristică, el face şi reuşeşte a dovedi că acele păreri publice în privinţa autorităţii sale erau cu mult prea exagerate. El face un apel la toţi partizanii şi amicii săi, şi-i convoacă a se aduna să arate cu prezenţa lor că urmează „a-l stima şi a-l iubi". Pentru colorit local, convocarea se face la ziua aniversară a mişcării de la 1848. De unde se aştepta lumea să vază o adunare împunătoare, lucrul se reduce la un conciliabil de vechi prietini şi de câţiva debutanţi politici, nemulţumiţi

pentru cauze regionale: socoteală rotundă, 26 de onorabili şi vreo 2 venerabili.

Cam puţintel, dar fie! *Ponderantur non numerantur.* Aşteaptă lumea să iasă gazeta, să vedem ce s-a hotărât, pe care teren constituţional venerabilul general şi-aşază oastea. Când colo, ce fusese? Dumnealor erau toţi *revoltaţi.* De ce? nu se ştie. Şi ce au de gând să facă? Să chibzuiască.

Prea bine, onorabili domni, chibzuiţi; chibzuiala e lucru foarte bun, numai atâta că ea cere mai mult sânge rece şi cumpăt decât pot avea revoltaţii de orice vârstă; aşa că dacă d-voastră chibzuiaţi de cu vreme, nu vă expuneaţi a da în ziua de 9 iunie o dovadă patentă că părerile lumii despre autoritatea dv. trebuiesc mărginite la nişte proporţii regretabil de reduse.

Iată fapte ce trebuiesc să descurageze foarte mult pe d. Panu de la Iaşi, - care, fie zis în treacăt, oricât e de nervos şi oricât de călduros predică contopirea nemulţumiţilor, n-a voit deocamdată să se vâre între „revoltaţi". E rău din partea d-sale. Predica d-sale ar fi câştigat mult printr-un exemplu personal.

De toate acestea, mărturisim că nouă ne pare rău. Este greu a guverna având o opoziţie puternică şi bine organizată, dar este cu mult mai greu a guverna fără să ai nici una. Şi astfel pentru noi, din punctul nostru de vedere, este tot aşa de neplăcut lucru ca şi pentru „Lupta" să credem că pe fiece zi trebuie să renunţăm mai mult la speranţa de a vedea în faţă-ne o opoziţiune serioasă.

Luptă în şiruri regulate şi disciplinate, cu ordine şi plan stabilit, aşa se face opoziţiunea serioasă într-un Stat constituţional; iar nu guerilă răzleaţă, în care în loc să împuşti pe adversar îţi împuşti partizanul. Binevoiască a nu ne lua nemulţumiţii şi „revoltaţii" în nume de rău această povaţă, şi a o primi în interesul dezvoltării instituţiunilor noastre, la care spun că ţin atât de mult.

[INSTRUCȚIA POPORULUI]

Domnii de la „Națiunea" credeau că „concluziile d-lor, întemeiate pe datele celui din urmă cens oficial, nu mai lăsau nici o urmă de îndoială asupra incuriei guvernului față cu instrucția poporului". Vezi dumneata! Şi cu toate astea, cu toate aceste date „capabile de-a convinge spiritul cel mai sceptic", noi, ceştia de la „Voința națională", ne-am apucat să răspundem cu alte date oficiale. Suntem siguri că cu atât mai mult se vor mira astăzi domnii de la „Națiunea" că urmăm polemica începută cu d-lor. Astă dată însă promitem să răspundem scurt.

Răspunzând la plângerile *Națiunii* cum că cel din urmă cens arată că numărul *analfabeților* ar fi de 94%, noi am zis că această cifră nu dovedeşte - izolată - nimic; că din comparația datelor statistice ale Ministerului Instrucției Publice rezultă că numărul *analfabeților* de azi trebuie să fie mai mic decât în anii trecuți şi că, prin urmare, suntem în progres cu împrăştiarea primelor cunoştințe în popor.

Noi am zis că aplicarea articolului 36 din Legea instrucției publice, adică amendarea cu 10 bani pe zi pentru fiece absență a copilului, ar avea de rezultat o sporire a veniturilor statului, iar nu popularea şcoalei, şi că art. 36 n-a avut în vedere un câştig fiscal, ci obligativitatea învățământului primar; că un țăran poate da 10 lei pe an mai mult - aceasta am văzut-o şi o ştim din experiență, - dar nu se poate lipsi de ajutorul copilului la munca câmpului şi la paza vitelor. Şi am mai adăogat că[,] în marginile posibile, se face tot pentru cultura poporului, şi nu fără roade, deoarece numărul analfabeților scade, desigur scade.

La toate aceste observări practice ale noastre, „Națiunea" replică că este în adevăr progres, dar că progresul este neîndestulător; că numărul populației şcolare s-a suit *d-abia* cu 5% într-un interval de 20 ani, şi apoi de aci dă-i zor cu comparații mirobolante între România şi alte state.

Iacă ce rău stăm:

În *Saxonia* sunt atâția.

În *Wurtemberg* atâția.

În cutare țară atâția.

Chiar în *Italia* atâția.

Şi la noi numai atâția.

Şi la urmă exclamă:

„Există oare în Europa, afară de Turcia poate, un singur Stat unde cifra analfabeților să fie aşa ridicată?"

Asta[,] ce e drept, onorabili confrați, e o mare vorbă la care nu putem da răspuns decât făcându-vă şi noi oarecari întrebări, şi anume:

Dar există în Europa occidentală, cu care voiți numaidecât să ne comparăm, un Stat care să n-aibă încă 50 de ani de existență ca stat?

Vreți numaidecât să ne potrivim cu Saxonia şi cu Wurtembergul, ai? Cu Italia, nu-i aşa? Toate roadele dezvoltării seculare a Occidentului ați voi să le culegem de-a gata în România, să le găsim aşa, bătând în palme? d-voastră credeți că oamenii se pot îndopa artificial cu cultura repede şi pe nemistuite, cum se îndoapă păsările cu tulumba?

Să rechiziționăm toți copiii de țăran şi să-i vârâm în şcoli, pentru ca să scază numărul *analfabeților* deodată cu 25%? Dar nu vedeți că este absurd ce pretindeți d-voastră? Şi ştiți pentru ce e absurd? pentru că *nu cu-noa-şte-ți țara Românească.*

Pentru dv. țara se coprinde în coloarea de roşu a Bucureşti¬lor; aci sunt cafenelele şi cofetăriile unde studiați România, aci sunt redacțiile unde vă sugeți din vârful degetului articolele dv. de *fond, studiile* dv. politice, economice, culturale şi celelalte; de aici croiți şi răscroiți, din bucățele de carton, tiparele dv. de organizație publică. Aci turnați potriveli de nume geografice şi de date statistice: „Nu suntem ca Saxonia şi Wurtembergul? Ne-am prăpădit." Dar nu ştiți un lucru. În Saxonia, cine nu

cunoaşte bine Saxonia nu cutează a scrie articole *de fond*despre Saxonia, pentru că devine râsul Saxoniei întregi. Şi în Wurtemberg aşijderea.

Dintr-o mahala a Koenigsbergului, fără să fi ieşit din ea, nemuritorul Kant a scris[,] ce e drept[,] faimoasa *Critică a Raţiunii Pure,* căci creerul său propriu era obiectul cercetării sale; dar niciodată în aşa strâmt teren nu ar fi putut scrie nimica bun nici despre drumurile ţării, nici de instrucţia publică, nici măcar de o barieră a cetăţii sale; pentru ce? pentru că nu cunoştea nici măcar pe unde se iese din cetate.

Cunoaşteţi dv. Saxonia? Cu atât mai bine pentru dv. România însă, daţi-ne voie, nu o cunoaşteţi, pentru că vorbiţi de siluita aducere a tutulor copiilor la şcoală. Aceasta nu se poate; v-o spunem noi, care cunoaştem ţara, şi o cunoaştem nu pentru că am fost vara la Câmpulung, Rucăr şi Dâmbovicioară în partidă de petrecere cu cucoane, sau la băi la Lacul Sărat, ori Pucioasa; o cunoaştem pentru că am străbătut dealurile şi munţii călare şi pe jos, şi pentru că am fost în poziţie să studiem lucrurile de aproape şi să vă putem spune următoarele:

Pe toată regiunea dealului şi muntelui în România, - regiune în care este cea mai multă populaţie după datele statistice, - comunele sunt aşezate pe spaţiuri de teren foarte largi; sunt comune prin cari mergi cu căruţa un ceas şi două: o casă pe un deal, alta pe altul, într-o vale trei şi tocmai în valea cealaltă biserica, primăria şi şcoala; aceasta în deosebire de câmp, unde satele sunt strânse la un loc, dar depărtate unele de altele în distanţe foarte mari. De aceea pe trâmba dealurilor şi munţilor de jos niciodată nu mergi prin pustiu. Ici o casă, dincolo alta, şi astfel se leagă comună de comună, risipite prin văgăuni şi pe piscuri. O fi aceasta rezultatul vestitelor retrageri şi adăpostiri la munţi de frica incursiunilor vrăjmaşilor de pe râpa dreaptă a Dunării, de care ne vorbeşte Istoria, nu e locul să discutăm aici; e probabil să fie aşa; destul că, aşa fiind, aşezarea risipită

a comunelor noastre este un lucru real, care zădărniceşte şi instrucţia publică rurală şi în genere administraţia comunală şi judeţeană. Ca să cheme pe un om la primărie, vătăşelul merge de dimineaţă de-l caută peste şapte dealuri şi-l găseşte tocmai seara. Vara, copilul are treabă la lucru, pentru că dacă vara nu lucrează, piere de foame iarna; vara copilul trebuie să pască vitele, să le păzească să nu i se piarză ori să-i cază la gloabă; iarna apoi, ca să meargă la şcoală, trebuie să plece pe-ntunerec de-acasă şi să se întoarcă noaptea, să străbată râpe şi colnice, expus să cază prada lupilor şi altor primejdii. Iată ce obstacole se opun la popularea imediată şi completă a şcoalei rurale.

Iată cum stau lucrurile în România noastră! Rogu-vă acuma, stimabili confraţi de la „Naţiunea", aşa oare să fie şi în Saxonia dv. ?

Dar o să ne ziceţi că guvernul trebuie să caute a îndrepta răul, a face drumuri şi a mai concentra comunele. La aceasta vă răspundem: da, însă trebuie să aveţi şi d-voastră puţintică răbdare, măcar pe jumătate câtă a avut fericitul dv. Wurtemberg ca să ajungă unde se află. Ţăranii noştri sunt astăzi proprietari, şi de firea lor oameni foarte statornici; ei nu se pot muta de la vatra lor aşa, cu una, cu două, ca becherii, chiriaşi cu luna, din Bucureşti. Şi apoi, în zece, douăzeci de ani nu se poate schimba într-un mod artificial o aşezare a unui popor întreg, făcută prin lucrarea îndelungată a unor puternice nevoi şi legi istorice.

[NEPOTISMUL]

Există la noi un fel de teorie, care se preumblă din gură în gură, din gazetă în gazetă, şi care pe cât pare a fi mai general acreditată pe atât este de falsă. Iată teoria aceasta:

Un om fiind la putere, sau bucurându-se de o situaţiune însemnată în vreo ramură de activitate publică sau privată, nu

are dreptul să numească în funcţiuni publice, sau să prefere pentru posturi de încredere pe rudele sau prietenii săi. Fie aceste rude, fie aceşti prieteni persoanele cele mai corecte, cele mai capabile şi inteligente, după această teorie ei trebuiesc sistematic îndepărtaţi de la activitatea publică[,] câtă vreme unul din familie sau un bun prieten este la putere.

Această strâmtă şi falsă teorie, care este şi imorală, după părerea noastră, trebuie să fie combătută, cu atât mai mult, cu cât ea se înfăţişează totdauna întemeiată pe un principiu de corectitudine în viaţa publică, pe principiul[,] adică[,] că între rude, în loc de stricteţă, se va practica mai uşor îngăduinţa.

Trebuie să punem odată în discuţie această teorie ciudată, care convine foarte mult foilor de scandal şi să căutăm a-i stabili adevărata valoare şi însemnătate.

Să luăm mai întâi în cercetare cazul în care principiul depărtării rudelor din activitatea publică ar părea mai întemeiat.

Sunt, de exemplu, două posturi într-o administraţie: unul are atribuţiunile de controlator al activităţii şi corectitudinii celuilalt. Aceste două posturi, se zice, nu trebuiesc ocupate de fraţi, de tată şi de fiu, de socru şi de ginere. Aşa este. E mai puţină garanţie, în privinţa eficacităţii controlului, presupunând totuşi că acei oameni sunt destul de oneşti şi ştiind bine că onestitatea unui om nu are nicidecum a face cu relaţiunile lui de rudenie cu un alt om. Şi astfel e bine să admitem norma cum că două rude de aproape să nu poată ocupa într-o administraţie două posturi între cari eventual s-ar putea isca conflicte, pentru a evita cu prudenţă ciocnirea sentimentelor intime de rudenie cu sentimentul datoriei. A împinge însă acest principiu până la rudele de al nouălea neam este o absurditate; a lăsa să se bănuiască anume că relaţiunile cât de depărtate de familie sunt neapărat izvorul neonestităţii în viaţa publică, este foarte imoral.

Dacă îngăduinţa şi hatârul sunt în adevăr imorale, ele sunt tot atât de rele şi între rude şi între nerude, şi neapărat că între

două rude cinstite datoriile şi publice şi private vor fi corect îndeplinite, pe când între două nerude necinstite din contra.

Între multe flecării ale gazetelor noastre, adesea se vede: „Aflăm că d. Z... s-a numit în cutare post... Se înţelege că nu putea fi altfel; d. Z... este ruda d-lui Y... ministru, ori mare administrator la cutare instituţie. Trebuia în sfârşit d. Y... să-şi căpătuiască şi această rudă..."

Neapărat, zic eu atunci, că trebuia d. Y... să facă aceasta. Numai o întrebare e de pus aici: d. Z..., numitul d-lui Y...[,] este cinstit, harnic şi priceput, ori ba? Dacă este, atunci d.Y... a făcut foarte bine ce-a făcut; dacă nu este, atunci lipsa de merite şi neonestitatea lui Z... ar fi tot aşa de imputabile şi când el n-ar fi rudă cu d. Y... şi orice minte serioasă ar trebui să-l acuze pe acesta nu că a căutat să-şi ajute o rudă, ci pur şi simplu că a făcut o numire rea.

Orice om trebuie să aibă rude sau prieteni mai mult sau mai puţin apropiaţi. Dacă susţinem teoria că niciodată un om în bună poziţie nu trebuie să-şi numească prietenii şi rudele în funcţiuni, atunci din două una: ori că *toate* rudele şi *toţi* prietenii, fără excepţie, ai unui om devin neoneşti şi incapabili din momentul ce el s-a înălţat în mijlocul societăţii sale, ceea ce ar fi o absurditate; ori că împrejurarea că a fi rude sau prieteni cu un om văzut, trebuie s-o considerăm ca o nenorocire, şi astfel atunci pentru orice familie, înălţarea unui membru al ei la o situaţie însemnată ar fi o adevărată calamitate; pentru că dacă împingem la o mai mare dezvoltare teoria că nu este permis cuiva, fără a fi lovit de bănuiala imoralităţii, să numească în funcţiune o rudă sau un prieten, fie acesta cât de onest şi capabil, ajungem a pretinde ca, dacă cineva găseşte venind la putere pe o rudă deja ocupând vreo funcţiune, numaidecât s-o dea afară.

Aceasta ne aminteşte un răspuns foarte picant, pe care un fost ministru îl făcea la acuzările ce i se aduceau cum că şi-ar

fi căpătuit nişte rude, de aminteri tot aşa de oneste şi capabile ca orice om onest şi capabil:

- Dar ce voieşti să le fac dacă mi-s rude? Să le spânzur?!

Teoria falsă pe care o combatem, fiind foarte la îndemână mai ales gazetelor neserioase şi maloneste, are, în adevăr, uneori un straniu rezultat. Sunt unii oameni de o scrupulozitate exagerată, cari evită a da naştere la orce fel de bănuieli; sunt iar unii de un caracter aşa de sfios, încât faţă cu o acuzare oricât de nedreaptă, numai cu atât mai impertinentă să fie, îşi pierd sărita; oamenii de aceste două spețe, mai cu seamă când sunt foarte oneşti, de nimica n-au mai mare groază decât de *gura lumii.* Lor le lipseşte puterea de a despreţui fleacurile şi învinovăţirile gazetelor infame; o foaie malonestă, foaie de *chantage,* ale cărei insulte, batjocure şi calomnii, pe un om mai sceptic sau mai tare de înger, îl fac d-abia să surâdă, pe un om de soiul de care vorbim îl vâră într-o stare de nervozitate extremă. Astfel, un aşa om cu cât e mai onest cu atât mai mult se teme ca nu cumva câtuşi de puţin să cază în gura mişeilor. La un aşa om, dacă ţi-e rudă sau prietin, oricâte merite ai avea, oricât de cinstit ai fi, să nu mergi să-i ceri o funcţiune, pentru că nu ţi-o dă de frică să nu-l dea la gazetă că te-a căpătuit. Se întâmplă chiar, în cazul acela, să intri într-o altă ramură de administraţie. Atunci chiar, reuşita ta nu este pe placul rudei tale; îi vezi totdauna pe faţă un fel de nemulţumire şi de jenă, cât de pe departe se teme să nu i se atribuie numirea ta, şi parcă nu i-ar părea prea rău să te ştie dat afară, ca să scape de teama oricărei bănuieli. Un exemplu:

Cunoaştem un om de felul sfioşilor în cestiune, care era pus odată în capul unei mari administraţii. El avea un văr, care ţinea o tipografie. Bietul om cu tipografia, care nu-i prea mergea bine, se duce la vărul său şi-i propune să se însărcineze cu o parte din imprimatele administraţiei aceluia; dar pentru că-l ştia ce fel de om e, îi adăogă că deşi imprimatele acelea se dau fără licitaţie, el e de părere să se ceară preţurile de la toate

tipografiile şi el se obligă a face cu aceleaşi condiţii un scăzământ de 5% asupra celui din urmă preţ. Administratorul nostru, de teama gazetelor, refuză propunerea vărului şi dă imprimatele unui tipograf străin cu un preţ mult mai mare şi cu condiţii mult mai favorabile. La primirea acestor imprimate, se vede că ele sunt neconforme cu condiţiile; dar fiindcă tipograful acesta, un om fin, ştia că vărul administratorului stăruise şi el pentru a lua acea lucrare, începe a se plânge că e şicanat pentru a se favoriza vărul. Cum aude asta, administratoul nostru îngălbeneşte şi dă ordin să se primească imprimatele.

Nepotismul este în adevăr rău, dar prin nepotism nu se înţelege decât proteguirea neonestă şi nedreaptă a rudelor. Şi e foarte nedrept ca cineva să sufere pentru că din întâmplare e rudă cu un om ajuns, şi e foarte neonest şi imoral a arunca bănuieli asupra unei familii întregi, din ura de partid sau din invidia meritelor şi aptitudinilor. Cu chipul ăsta o să ajungem a crede că e ruşine să fii ruda unui om mai de seamă, pentru că orice post, orice poziţiune ţi s-ar da[,] ar fi semnul hatârului făcut unui om necinstit şi netrebnic. Atunci pentru ce să nu punem în lege principiul că în tot aparatul Statului, de la vătăşel până la ministru, nu poate intra decât un singur membru al unei familii, socotită familia până la al o sutălea neam!

Iată absurdităţi cari trebuiesc combătute odată de toţi oamenii cu minte şi oneşti. Trebuie răsturnată odată teoria aceasta falsă, care tinde a face pe români să zică: „Dă Doamne, să nu ajungă, nici unul din familia mea om mai de seamă, că m-am nenorocit!"

VARIETĂŢI GEOGRAFICE

DE LA ZANZIBAR LA SALONIC ŞI ÎNAPOI

Citim în „L'Independance roumaine" de la 7/19 iunie 1885:

„De când d. Xenopol a luat direcţia foii supuse, Zanzibarul *a devenit o insulă.* Nu se mulţumeşte a-şi remania redacţia tânărul redactor; îi trebuie numaidecât şi o *remaniare completă* a hartei geografice: pentru moment este prea mult entuziasm..."

*

A doua zi, 8/20 iunie, sub titlul *Ce este Zanzibarul?,* „Voinţa naţională" scrie:

„În adevăr am făcut greşala să afirmăm aşa ceva (că adică Zanzibarul ar fi o insulă), însă nu noi întâi, ci domnul Bouillet, care, în *Dictionnaire Universeld'Histoire et de Geographie,* 1884, la pagina 2016, coloana a doua, ne-a indus în eroare că:

«ZANZIBAR, Menuthias insula? *insulă* din Marea Indiilor, pe coasta regatului Zanzibar, pe 37° long. E, 6°,2 lat. S., 80 kil. pe 25; cam la *200 000* loc., capitala *Zanzibar* sau Sawoychel, port pe coasta V, cu aproape 85 000 loc. Clima plăcută, adieri de mare. Mare comerţ cu insula Maurice şi cu coasta Africei. Consulat francez. Această *insulă* a fost descoperită în 1503 de către *Albuquerque."* (Aşa încât procopsiţii noştri aveau destulă vreme să afle ceva despre fericita insulă — *not. red.).*

ZANZIBAR (Sultanatul de) pe coastele Zanguebarului între regatele Melinda la N şi Quiloa la S, *îşi trage numirea de la* insula *Zanzibar,* care se găseşte lângă coasta sa. Independent de la 1858. Capitala Zanzibar.»"

.

De aci polemică geografică la toartă.

Citim în „L'Independance roumaine" de la 11/23 iunie:

„Toată lumea ştie - *afară* de redactorii „Voinţei naţionale" - că nu *insula Zanzibarului* este în cauză în momentul de faţă relativ la diferendul iscat între guvernul german şi sultanul de Zanzibar. Ştirea următoare va convinge - poate! - pe geografii numitei foi că nu e vorba de *insula* Zanzibar: «O telegramă din Zanzibar anunţă că

Germania a încheiat cu şefii indigeni ai teritoriului de Vitou (provincie situată dincolo de statele sultanului de Zanzibar, la nord de Pocomo) un aranjament care-i confere protectoratul pe această regiune.» - Confraţii noştri sunt acum convinşi?"

.

Citim apoi sub titlul *Iarăşi chestia Zanzibarului* în „Voinţa naţională" de la 12/24 iunie:

„... La întrebarea: confraţii noştri sunt acum convinşi? răspundem:

Suntem convinşi că, pe lângă *insula* Zanzibar, mai e şi un stat cu acelaşi nume, însă ne felicităm că în acelaşi timp v-aţi convins şi d-voastră că data intrării d-lui Xenopol la „Voinţa naţională" nu coincidează cu «invenţiunea» insulei Zanzibar.

De altminteri n-am fi intrat în această geografică polemică dacă d. Xenopol, dintr-un simţimânt de delicateţă, destul de înţeles din partea d-sale, care n-a navigat niciodată decât pe Dunăre, ar fi putut tăcea când a văzut că i se atribuie descoperirea unei insule situate tocmai la 37° long. est şi 6°2' lat. sud, 80 kil. pe 25 etc."

.

Pornind de la Zanzibar, unde ajunserăm? Nici prin gând nu i-ar trece cuiva.

Iată ce citim în „L'Independance roumaine" din 12/24 iunie:

„Siguranţa publică în Grecia. - Zilele trecute, un tânăr numit Gogo, fiul lui Hagi Dimo, proprietar la Kastodorak, *provincia Salonicului,* a fost prins de o bandă de tâlhari..."

.

Se înţelege că cu aşa mişei tâlhari, averea, onoarea şi viaţa, nimic nu mai este sigur, nimic... afară de un lucru, şi anume că *Salonicul nu este o provincie a Greciei,* ci un oraş şi un sangiacat al *Turciei,* şi aceasta este sigur lucru încă din anul 1492, adică cu 11 ani mai-nainte chiar de descoperirea

Zanzibarului de către *Albuquerque.* Iată în sfârşit ceva sigur, măcar că se petrece în Orient, unde e atâta nesiguranţă.

În adevăr, citim în *Dictionnaire Universel d'Histoire et de Geographie* al d-lui M. N. Bouillet:

„SALONIC, *Therma,* apoi *Thessalonica* la antici, oraş şi port al *Turciei* de Europa (Rumelia), capitala provinciei pe golful Salonicului *(Thermaicus sinus)* la 560 kil. de la Constantinopol; cam la 35 000 locuitori. Reşedinţa unui arhiepiscop grec, unui mare molah, unui mare haham israelit. Salonicul este zidit ca un amfiteatru la picioarele muntelui Kurtiath; în portul său încap 300 de vase: are zidurile groase cu turnuri dasupra, dar n-are fortificaţii propriu-zise. Are biserici frumoase (Sf. Sofia, Sf. Dumitru, Rotunda, imitată după Panteonul din Roma, şi altele), mai multe moschee (care cele mai multe au fost biserici), palate bogate, un castel întărit numit *Cele 7 turnuri* imitat după cel din Constantinopol; *Propileele* vechiului Ipodrom; arcurile de Triumf ale lui August şi Constantin şi altele. Este oraşul cel mai comercial al *Turciei,* după Constantinopol; acolo sunt consuli ai tuturor naţiunilor. Populaţiunea e foarte amestecată: afară de turci, mai sunt o mulţime de greci, evrei şi europeni. Acest oraş a stat sub numele de *Therma* până la domnia lui Casandru, care îi dete numele femeii sale *Tesalonica,* sora lui Alexandru cel Mare. În evul mediu, fu răpit de la greci de către Gulielm, regele Siciliei; căzu apoi la 1313 în puterea lui Andronic II Paleologu, şi fu după aceea cedat veneţienilor; însă aceştia fură goniţi din Salonic de către turci sub Amurat I."

Ei! Mai înţelegem Zanzibarul, dar Salonicul! Asta e prea din cale-afară, iubiţi confraţi de la „L'Independance roumaine"; asta ne-a hotărât să vă trimitem în dar la Anul Nou viitor ediţia din urmă a d-lui M.-N. Bouillet. *En attendant, chers, evitez les noms geographiques. Pour l'amour de Dieu! ne voyez-vous pas qu 'ils vousportent malheur?*

[ENORMITĂȚI]

Citim în „Națiunea" următoarea notiță:

O foaie oficioasă în polemica sa cu „Românul" pretinde că toți câți combat colectivitatea nu mai fac parte din partidul național liberal, că însuși C.A. Rosetti încetase d-a face parte din acel partid de când începuse a dezaproba actele guvernului. Ce? ca să facă cineva parte din partidul liberal-național *trebuie să trăiască din budget și prin gheșefturi?... Mare nerușinare! Mulți bani ne-or fi costând cei ce-și permit să scrie asemenea enormități!*

Atât, scurt și coprinzător.

Ziarul de care e vorba este „Voința națională".

Iată cum merge discuția politică de la o vreme în publicitatea serioasă a capitalii.

„Nu mai sunteți voi de la „Voința națională" liberali-națio - naliști!" zice „Națiunea".

Și „Românul" răspunde:

„Ba da, cei de la „Voința națională" sunt liberali-naționali, însă nu de cei *adevărați;* numai noi suntem adevărații liberali-naționali".

Ce însemnează, întrebăm noi, toate acestea? Ce va să zică toată această logomahie lăbărțată și goală de idei și de scop?

Ce însemnează toate aceste puerilități, cari ne amintesc de tachinările copiilor de la școală, și de firmele cu *adevăratul* caşcaval de Azuga și cu *adevărata* apă de melisă a arhiman¬ dritului Ghelasie?

Să dăm din nou o mică deslușire supărăcioșilor noștri confrați de cari vorbim.

Un om numai prin faptul că hrănește în sufletul său o sumă de principii nu poate însemna politicește nimic. Politica este domeniul practicei. Oricâte frumoase teorii de liberalism, progresism, umanitarism și celelalte îi vei suge din degete, ca să faci politică cu ele trebuie să aspiri a ajunge la putere, și apoi

a te mănţine unde ai ajuns, şi pentru a face politică trebuie să ai, mai ales în Statul modern, un partid în puterea opiniei şi numărului căruia să vii şi să te ţii pe cale paşnică la cârmă.

Partidul de la putere, oricât v-aţi tortura condeiele, este partidul liberal-naţional, acelaşi partid liberal-naţional pe care toată lumea îl ştie, în opoziţie până în 1876 şi de atunci la putere, *minus* câţiva morţi şi câţiva mâhniţi sau nemulţumiţi pentru cauze personale, şi *plus* mai tot tineretul intrat în viaţa publică de atunci încoace.

Politica nefiind o jucărie copilărească, ţâfnele şi paraponele individuale ale cutăruia sau cutăruia dintr-un partid, nu pot zădărnici întru nimic activitatea politică a partidului întreg.

Dacă într-o bună dimineaţă, cine ştie pentru ce, îi abate d-lui Vernescu să se supere şi să plece din partid pentru a scoate întâi o gazetă „sinceră" şi apoi a o pune să prăsească cu „Timpul" un *metis* neproducător, - asta nu face nimica; partidul nu văduveşte pentru aceea; d. Vernescu rămâne d. Vernescu sau în cazul cel mai bun d. Laboulaye, şi partidul merge mai departe cu lucrarea sa politică.

Dacă d. Dum. Brătianu se supără, asemenea partidul nu se stinge, nu dispare ci merge înainte şi fără, ca şi cu d-sa.

Căci cum ar fi posibil ca un partid căruia pentru o guvernare de şapte-opt ani „nu *i-ar putea fi îndestul de recunoscătoare generaţiile viitoare*" (vezi „Românul" din '83) să înceteze, într-un an şi jumătate, a-şi mai purta numele pentru că două-trei individualităţi au murit, ori s-au supărat şi au dezertat din şirurile sale? (vezi „Românul" din '85).

Pentru aceea, oricine ştie cât de puţin poate trăi politica ţărcuită numai pe terenul teoriilor, ştie asemenea că partidele se compun din oameni, nu din heruvimi, şi dacă a intrat într-un partid trebuie să renunţe la vederile sale specific personale rămânând a se mulţumi cu aceea că, prin puterea colectivă, să se aplice ideile fundamentale şi generale, comune tuturor partizanilor.

Să faci toată viaţa parte dintr-un partid şi d-odată să te superi şi să începi a-l ocărî pentru că unii dintre mulţimea membrilor lui nu-ţi mai plac d-tale, sau nu corespund vederilor d-tale etice, asta nu va să zică a face politică.

Cu totul din potrivă se face politică în ţările constituţionale cu cari domnii cu mâhnirile şi paraponele le place câteodată să ne comparăm. În Anglia, în Belgia, în Francia şi în celelalte toate, când un bărbat serios face politică ani întregi cu un partid, facă acesta chiar greşeli, acel bărbat serios rămâne membru al partidului; în cazul chiar, foarte rar posibil, ca un asemenea bărbat pentru vreo cestiune personală să fie silit să se retragă din luptă, atunci se retrage cu desăvârşire din politică iar nu din partid; nici vorbă să scoată numaidecât pe seamă-i un petec de gazetă ca să insulte partidul din care a făcut până mai ieri parte, şi cu atât mai puţin să pretinză că partidul a încetat de a mai exista ca atare, de vreme ce d-sale nu-i a plăcut să mai facă parte din acel partid.

Este un adevăr â la La Palisse:

Te-ai retras dintr-un partid, - nu mai faci parte dintr-însul.

Oricum ar susţine cineva contrariul ar spune o enormitate; şi aceasta e în cazul nostru cu atât mai mare cu cât „Naţiunea", cu tonul ei foarte ţâfnos şi pipărat, susţine că d. Dum. Brătianu, omul politic *fără grup,* ieşind din partid, *tot restul partidului fără d-sa se compune din gheşeftari şi lefegii.*

Dacă nu cumva însuşi d. Dum. Brătianu şi-a scris notiţa de mai sus gratis, atunci credem şi noi ca d-sa că *mulţi bani trebuie să-l fi costând cei ce-şipermit să-i scrie asemenea enormităţi.*

BUCUREŞTI, 16 IULIE
[La întrebarea ce ne-o pusesem...]

La întrebarea ce ne-o pusesem noi zilele trecute, că de ce oare „Le Peuple Roumain", foaia unui român, făcând politică

românească, şi având prin urmare a lumina opiniunea publică română, apare într-o limbă străină, ni s-a răspuns de către d. N. Blaremberg că „Le Peuple Roumain" apare în franţuzeşte pentru că nu voieşte a se adresa opiniei publice de la noi care este *sclavă,* ci opiniei publice străine care este *regină.*

Noi ne-am grăbit a releva această tristă mărturisire, făcând asupră-i observarea că d. Blaremberg voind a face politică română, face rău de se bizuie pe altceva şi pe altcineva decât opinia publică română; că face rău de evoacă pentru intenţiile d-sale politice un sprijin de *aiurea* decât de la poporul în a cărui politică voieşte a juca un rol. Observaţiunea noastră a provocat o replică foarte vehementă din partea d-lui N. Blaremberg. În foaia d-sale de alaltăieri, d-sa se năpusteşte asupra noastră cu cunoscutele-i arme: că noi am fi vorbit să monopolizăm opinia publică, că voim să creiem o atmosferă proprie unor planuri culpabile şi ambiţioase, că vrem să amăgim până şi posteritatea şcl. şcl.

Toate bune şi frumoase. Dar pentru ce toate astea nu le spune d. N. Blaremberg româneşte? Asta e întrebarea, la care d-sa nu răspunde de astă dată decât foarte pe departe şi adică: deoarece noi am fi „editorii responsabili a atâtor fabule răspândite în străinătate asupra ţării şi asupra adversarilor noştri, victimele trebuie să se apere *pretutindeni unde se văd atacate... "*

Asta e prea vag. Am voi un răspuns mai categoric; şi deoa - rece d. N. Blaremberg se leapădă de declaraţia de zilele trecute că scrie franţuzeşte pentru că consideră opinia de la noi *sclavă* şi pe cea străină ca *regină* - ceea ce era un trist, dar cel puţin un foarte categoric răspuns - ne propunem noi a răspunde în locul d-sale. D. N. Blaremberg scrie „Le Peuple Roumain" în franţuzeşte pentru că d-sa nu ştie româneşte; şi până într-atâta nu ştie, încât, măcar că la noi spiritul literar şi pretenţia cunoaşterii limbii d-abia de foarte puţină vreme a căpătat oarecare autoritate, totuşi ignorarea limbii române a fost după

părerea noastră, una din piedicele cari l-a oprit pe d. N. Blarem - berg a juca un rol mai însemnat în viaţa noastră publică.

În adevăr, un om ale cărui discursuri, în genere grozav de lungi, sunt nişte monumente enorme de barbarisme; un om care nu poate scrie un şir în limba română, cum ar putea juca un rol mai de seamă în politica românească?

Noi ne propunem a ilustra aserţiunea noastră în privinţa d. N. Blaremberg printr-un vocabular ales din discursurile d-sale. Se va vedea de acolo pentru ce d-sa scrie în franţuzeşte.

Dar să lăsăm pe omul literar, care din acest punct de vedere special este numai o simplă curiozitate, şi să considerăm omul politic.

D. N. Blaremberg este un onorabil şi simpatic *gentleman,* bogat şi independent; un om care vecinic a fost, este şi va fi în opoziţie; este *un frondeur* de profesie. D-sa simte foarte bine că rolul de om de partid ar fi prea ingrat pentru d-sa şi caută totdeauna a se face interesant printr-un fel de *ursuzluc* perma¬ nent. Totdauna nemulţumit, totdauna grozav de supărat de orice s-ar petrece, d-sa e liberal şi nu e, e conservator şi nu e, e progresist şi nu e, e reacţionar şi nu e; e un fel de nu ştiu ce, care n-are nume până acuma în politică, e în sfârşit D. N. Blaremberg.

Ei! atâta nu e de ajuns pentru a face o strălucită carieră politică, şi aceasta îl face pe d-sa nervos şi supărăcios.

De atâta amar de vreme de când d-sa face politică, s-a[u] perindat la guvern toţi bărbaţii noştri de stat. Ei bine, nici unul fiind la putere n-a avut sprijinul d-lui N. Blaremberg, nici unul n-a scăpat de aspra critică a d-sale - totdauna în franţuzeşte. - E lucru firesc să nu scape şi acest guvern de cicăleala ebdomadară a d-lui N. Blaremberg. S-ar schimba guvernul liberal-naţional şi ar veni un altul; d. N. Blaremberg l-ar cicăli şi pe acela. Un altul, şi pe acela; şi aşa mai departe şi mereu.

Este, trebuie să mărturisim, o sarcină ingrată rolul puţin serios de adversar universal al tuturor guvernelor, trecute, prezente şi viitoare.

Cel puţin dacă acest rol s-ar juca pe un ton mai vesel şi s-ar debita în româneşte, ar putea fi mai interesant. Dar aşa cum se joacă şi cum se debitează într-o franţuzească umflată şi buzumflată, nu e nici măcar amuzant.

PE CINE SE REAZEMĂ GUVERNUL

În fine „Românul" a găsit „pe cine se servă şi se reazemă guvernul actual". Iată propriile sale cuvinte:

„Aceste toate le mărturiseşte «România liberă» care am arătat că a mai dovedit că guvernul actual se servă şi se reazemă pe:

oameni egoişti

caractere stricate

tineri care frecventează cafenelele, tineri cu moralul şi sănătatea stricată."

Aceste patru categorii se pot împărţi în subcategorii precum urmează:

I. *Oameni egoişti*

a) Oameni cari mănâncă bine;

b) Oameni cari nu sunt abonaţi la „Românul";

c) Oameni cari nu demisionează din funcţii pentru a trece în opoziţie.

II. *Caractere stricate*

a) Stricate din naştere;

b) Stricate din împrejurări sociale;

c) Stricate din cauza citirii „Voinţei Naţionale".

III. *Tineri cari frecventează cafenelele*

a) Tineri cari joacă biliardul.

Subdiviziuni:

1) Tineri care joacă poule secrete;

2) Tineri care joacă carambol;

3) Tineri care joacă chegle;

4) Tineri cari joacă chegle-carambol.

b) Tineri cari joacă table:

1) Tineri cari joacă table turceşti;

2) Tineri cari joacă table ghiulbahar.

c) Tineri cari joacă domino;

d) Tineri cari joacă şah.

Toate aceste diviziuni şi subdiviziuni se împart fiecare în trei spețe:

Tineri cari joacă pe parale;

Tineri cari joacă pe consumație;

Tineri cari joacă pentru pură distracție.

e) Tineri cari merg la cafenea pentru băutură:

a) Tineri cari beau apă;

b) Tineri cari beau cafea;

c) Tineri cari beau lapte;

d) Tineri cari beau cafea cu lapte;

e) Tineri cari beau bere;

f) Tineri cari beau rachiuri;

g) Tineri cari beau de toate, afară de materiile cuprinse la literile *a, b, c, d.*

IV. *Tinerii cu moralul şi sănătatea stricată*

a) Tinerii cu moralul stricat din cauza unei pasiuni contrariate;

b) Tinerii cu moralul stricat din pricina vreunei neavansări;

c) Tinerii cu moralul stricat din cauza guignonului la cărți;

d) Tineri cu moralul stricat din deosebite împrejurări.

Tinerii cu sănătatea stricată, categoria cea mai infamă pe cari se reazemă guvernul, se împart în:

a) Tinerii bolnavi care se caută cu Mattei;

b) Tinerii care se caută cu doctorul Drasch;

c) Tinerii care se caută cu babe;

d) Tinerii care se caută cu alți doctori;

e) Tinerii cari nu se caută deloc.

Iată pe cine se reazemă actualul guvern.

[O BOALĂ CONTAGIOASĂ]

Istoricul viitor care va voi odinioară să lămurească epoca prin care trecem noi românii astăzi, luând colecția publicațiilor de tot soiul, mari și mici, nu-și va face desigur o idee bună despre starea sănătății intelectuale a unei părți a contimporanilor noștri. Se tipăresc în țara noastră zilnic atâtea minuni de năzdrăvănie, atâtea documente prețioase pentru studiul psichiatriei, încât o minte mai cumpătată trebuie să se întrebe daca nu e aci o boală publică, o monomanie, de care ar trebui să se ocupe mai mult medicina decât politica sau critica.

Sunt nenumărate publicațiuni artistice, filozofice, științifice, politice, după care, citindu-le, ar trebui numaidecât să iei pe autorii respectivi și să-i dai pe mâna medicului.

Care să fie cauza acestei stări bolnăvicioase a spiritelor? - o fi disproporția între mijloacele intelectuale și năzuința de a înfățișa ceva în viața publică? - o fi năzdrăvenia puerilă a unei societăți tinere chemate deodată la o viață prea matură pentru puterile încă necoapte ale multora? Sunt niște întrebări la care așa repede nu se poate răspunde, dar care desigur merită toată atenția oamenilor de știință câți îi avem. Potopul de publicațiuni insane este un fenomen în adevăr prea ciudat și de niște

proporţii prea colosale, pentru a fi trecut cu vederea de toată lumea.

Care om cu minte a citit polemicele gazetelor, mai ales ale celor din districte, infinitatea de poezii, de scrieri literare, de articole ştiinţifice sau politice, şi a observat în polemice falsi¬tatea, reaua credinţă, strâmbătatea puntului de vedere, apoi mania plagiaturei atât de frecuentă, - şi nu s-a întrebat: oare ce boală să fie aceasta? şi ce leac i s-ar putea găsi? Şi încă, din nenorocire, boala de care e vorba este contagioasă; căci cele ce se scriu se scriu pentru a fi citite, şi de aci contagiunea.

Să ne înţelegem bine.

Un organ de publicitate politică, de exemplu, îşi are cititorii săi; ceea ce el le debitează zilnic trebuie să aibă o înrâurire cât de mică asupra cugetării şi părerilor lor, mai ales în politică unde temperamentul omului şi pasionalitatea se amestecă aşa de mult cu lucrarea intelectuală. Când dar acest organ în fiecare zi spune năzdrăvănii bietului cititor, nepregătit îndestul pentru a vedea că e boala de care vorbim la mijloc, cu ce bine se poate alege acesta din hrana intelectuală ce i se dă? Şi aci credem noi că se poate găsi întrucâtva explicaţia împrejurării că cea mai mare parte din populaţiunea oraşelor noastre care ştie să citească, tot citind, şi mai ales gazete, vorbeşte ca nelumea, face discuţii imposibile asupra politicei interioare şi exterioare, şi a pierdut, împreună cu limba, aproape cu desăvârşire bunul simţ caracteristic al poporului.

Din acest punt de vedere, amintindu-şi vorba franţuzească că „şi nenorocirea e bună la ceva", i-ar veni cuiva să crează că în vremea boalei intelectuale de care sufere epoca noastră e şi un grăunte de bine în faptul că poporul nostru în mare parte nu prea are gustul citirei. Căci ce să citească astăzi acest popor, care, aşa lipsit de carte cum e, este barem cu minte, îşi are poezia lui în adevăr frumoasă, filozofia lui în adevăr înţeleaptă,

spiritul lui în adevăr spirit? Să citească milioanele de poezii stupide? frazeologia smintită? ştiinţa falsă? glumele neroade?

Să citească bunioară lucruri minunate ca acestea:

„O evoluţiune caracteristică, care justifică pe deplin criticile şi vederile opoziţiunei, s-a produs în ultimul timp în atitudinea foilor şi foiţelor oficioase. După o campanie disperată dar care din nenorocire a fost condusă fără succes şi ecou, cu tot artificiul de fraze patriotice şi legende, desfăşurat, cu tot bagagiul considerabil de clasice invective şi calomnii, ce pune zilnic şi regulat în circulaţie proza şi dialectica colectivistă, căci n-a reuşit de a răsturna adevărurile arătate de opoziţiune asupra situaţiunei economice şi financiare a ţărei, în urma inspiraţiunilor şi nouilor ordine pornite din înaltele sfere, foliculari guvernamentali au abandonat lupta, au părăsit terenul în disperare de cauză".

Şi acest pasaj este extras de unde? Dintr-o foiţă ce apare în vreun târguşor, redactată de vreun pomojnic ameţit, atins de boala timpului? Nu. Pasajul acesta este începutul unui *articol de fond* al „României", organ politic de clasa întâia.

Mai voiţi şi alte specimene?

Iată-le din acelaşi *articol de fond:*

„Deplângem situaţiunea puţin comodă, şi chiar penibilă creată gazetăriei guvernamentale, şi recunoaştem în acelaşi timp ca circonstanţe atenuante pentru trecut, că după o atitudine echivocă, prin renunţare la orice luptă şi discuţiune în această chestiune (a celor 155 milioane) au recunoscut în fine terenul fals pe cari se ţineau scriitorii Colectivităţii, şi au adus implicit un omagiu târziu dar nu mai puţin lăudabil realităţei şi adevărului."

Şi în sfârşit:

„In zadar s-a căutat a se preface natura, a se regenera substanţa, prin infuziunea unui singur tânăr şi generos, sau a selecţiunei artificiale, după faimoasa reţetă a *Voinţei naţionale,* reţetă veterinară, căci cu toate ditirambele căutate, cu toate cursele întinse, şi aparatul irezistibil al corupţiunei desfăşurate, silinţele au fost zadarnice, şi

degeaba se făleşte Colectivitatea cu achiziţiunea pretinsului element de vigoare. Căci în afară de categorisirea câtorva imberbi impacienţi *rari nantes...* dintre care unul şi-a afirmat aplicaţiunea principielor constituţionale, ce profesează pe catedră, cum şi ideile de progres ce-l nutreşte, prin bătaia unor nenorociţi săteni ce nu voiau a primi pe candidatul deputat impus, cum şi a unui alt specimen distins prin evoluţiunile surprinzătoare operate în credinţele sale, şi ambii în acelaşi timp condamnaţi deja pentru multă vreme prin debutul nenorocit şi lipsit de modestie ce au făcut în cariera lor politică şi parlamentară, tinerimea cultă şi inteligentă, tinerimea independentă şi luminată s-a ţinut spre onoarea ei, şi speranţa ţării, departe de atmosfera grea şi fetidă a Colectivităţii".

Dar ajunge atâta pentru astăzi. Acest *articol de fond* are *trei* coloane, scrise desigur pe nerăsuflate.

Iată „hrană intelectuală" pentru cititori, iată „lampă pentru luminarea opiniei publice".

Apoi, nu sunt mai fericiţi cei ce nu vor să citească? Ei cel puţin, aşteptând vremea norocită când boala va trece, sunt apăraţi deocamdată de contagiunea ei.

[PROSTIA IN VIAŢA NOASTRĂ PUBLICĂ]

Intr-unul din numerele noastre trecute vorbeam despre starea bolnăvicioasă a publicisticei româneşti şi îndeosebi a celei politice. Ne întrebam atunci: care să fie cauza acestei stări? o fi disproporţia dintre mijloacele intelectuale şi năzuinţa de a înfăţişa ceva în viaţa publică? o fi năzdrăvănia copilărească a unei societăţi tinere chemate la o viaţă prea matură pentru puterile încă necoapte ale multora?

In privinţa acestor întrebări, cari merită, după părerea noastră, toată atenţia oamenilor de ştiinţă, găsim oarecari lămuriri într-un interesant articol al d-lui Paulhan, publicat în *la* „Revue politique et litteraire" din Paris sub titlul: *Despre*

prostie la om. D. Paulhan îşi cercetează obiectul din două puncte de vedere: prostia din punctul de vedere intelectual, adică *în idei,* şi prostia din punctul de vedere temperamental, adică *în fapte.* Deocamdată vom căuta să găsim din punctul de vedere întâi lămuririle ce ne trebuiesc.

Mai întâi, prostia este după acest autor, „mai mult un chip de a înţelege rău decât a nu înţelege deloc, şi mai adesea ea se manifestă sub forma pretenţiei. Pretenţia ne loveşte prin con¬ trastul între ceea ce ni se anunţă şi ceea ce ni se dă în adevăr".

Iată unul dintre viţiile cari se manifestă mai des în viaţa noastră publică. Să luăm de exemplu o foaie politică, fie ea de orice coloare politică. Ce ni se anunţă? După titula ei, foaie economică, politică, comercială, literară etc., ne aşteptăm să vedem aci nişte deosebite vederi asupra atâtor însemnate cestiuni dezbătute şi cercetate cât mai adânc posibil. Ce ni se dă? Mofturi, vorbe goale, o frazeologie extravagantă şi imposibilă, şi o vădită ignorare a tutulor cestiunilor propuse în dezbatere.

O foaie politică, având *pretenţia* să critice starea finanţiară şi economică a ţării, scrie de exemplu pe nerăsuflate:

„Dacă sub raportul politicei generale, spiritul de intrigă şi corupţi- une, atitudinea duplice şi plină de finețe ordinară, a contribuit a înregistra pentru colectivitate, atât în întru cât şi în afară, atâtea succese aparente, fie chiar cu preţul unor dureroase şi penibile sacrificii impuse ţării, din nenorocire însă în chestiunile economice şi financiare, aptitudinile şi inteligența acestei colectivităţi nu corespund deloc nevoilor situaţiunei, şi se afirmă cu totul neputincioasă d-a învinge dificultăţile, d-a aplana conflictele pe cari de mai multe ori ea însăşi le provoacă prin imprudenţele, versalitatea şi incapacitatea sa notorie".

Ni se anunţă o cercetare asupra finanţelor şi economiei şi ni se dă extravaganţe de acestea: care este numele acestei nepotriviri? ne-o spune d. Paulhan în articolul său.

Să lăsăm însă strâmtele exemple individuale cu cari n-am putea sfârşi niciodată, şi să luăm un exemplu mai larg.

Un număr oarecare de oameni, foarte onorabili de aminteri, se constituiesc în grup politic; dânşii sunt colegi de barou şi îşi aleg pe decanul lor de conductor politic! Fiecine înţelege că voim să vorbim de grupul onorabilului d. Vernescu. Acest grup are *pretenţiunea* nici mai mult nici mai puţin decât să ia frânele guvernului în mână. Presupunând că d. Vernescu ar fi chemat odată să formeze un cabinet şi apoi un aparat administrativ, grupul d-sale desigur nu i-ar fi de ajuns, şi atunci s-ar întâmpla acea nepotrivire „între ceea ce ni se anunţă, şi ceea ce ni se dă", despre care vorbeşte d. Paulhan, adică un grup, care [ar] avea pretenţia, dar nu mijloacele, pentru a guverna.

Insă în politică se va zice, nu atât numărul cât greutatea se socoteşte. Atât mai rău pentru grupul de care e vorba. Căci pentru cine cunoaşte lumea de la noi e ştiut că, din punctul de vedere al capacităţilor politice, grupul d-lui Vernescu ar arăta tot atât de mare nepotrivire între pretenţie şi mijloace.

Pretenţia neajutată de mijloace, iată cusurul de căpetenie al societăţii noastre, în ştiinţă, în artă şi mai ales în politică. Ce ar conchide d. Paulhan când ar citi studiile finanţiare ale „României"? când ar vedea că în privinţa instrucţiei „Naţiunea" voieşte numaidecât să ne potrivim cu Saxonia şi cu Wurtem - bergul? când ar auzi că un bărbat politic nu are altă dorinţă decât ca România să ajungă a fi cel mai mare imperiu din lume?

Aci stă una din rădăcinile boalii intelectuale de la noi, care se manifestă prin publicaţiuni extravagante, prin don-chişonade şi caricaturi politice: pretenţia lipsită de mijloace.

O mişcare de reacţiune în contra acestei boale se va face desigur; această mişcare a şi început. Bunul simţ politic a început deja să respingă liberalismul mistic; el surâde la frazele umflate şi extravagante.

Pe zi ce trece cultura se lățește, și dacă astăzi nu avem încă acea mișcare multiplă și ordonată a vieții publice, pe care o au țările ajunse la gradul cel mai înalt de civilizație, avem însă un bun-simț național caracteristic, mult mai durabil decât boala trecătoare a blagomaniilor și pretențiilor ridicule.

A fost un timp când tiradele de liberalism mistic, de don-chișonade politice, de articole isterice, găseau admiratori; mai târziu succesele acelora au scăzut, și astăzi putem zice că e aproape imposibil.

Nu e vorba, obiectul de care se ocupă, în articolul său, d. Paulhan, adică *prostia,* nu are să dispară niciodată din lume, după faimoasa vorbă a poetului: proștii mor, dar prostia e nemuritoare. Ceea ce trebuie să sperăm însă, e ca această slăbiciune, caracteristică omului, să rămână individuală și să se amestece cât mai puțin în viața noastră publică.

[UN SPECIMEN DE PRETENȚIE]

In studiul d-lui Paulhan despre *Prostie la om,* de care am vorbit într-un număr trecut, scriitorul francez ne spunea că prostia se manifestă mai des sub forma pretenției, și pretenția ne loveşte prin nepotrivirea dintre ceea ce ni se anunță și ceea ce ni se dă; noi din parte-ne adăogăm că, din nenorocire, pretenția este unul din viţiile cari se manifestă mai des în viața noastră publică. Un exemplu nou pentru a ilustra teoria dezbă¬tută de d. Paulhan ni-l dă astăzi o foaie care nu are ca apărare contra noastră și a scriitorului francez decât faptul că apare numai o dată pe săptămână și într-o limbă străină; față cu monumentalele coloane ale „Românieі", cel puțin „le Peuple Roumain" are avantajul acesta: foaia d-lui N. Blaremberg comite numai ebdomadar aceea ce a d-lui Vernescu comite

cotidian. Dar dacă în timp [ce] „România" lasă pe jos pe con¬ fraţii săi săptămânali, „le Peuple Roumain" luptă cu calitatea.

De pildă, „România" are pretenţia - de care vorbeşte d. Paulhan - de a studia situaţia financiară, şi ne dă zilnic studii cam de felul acesta:

„Dacă sub raportul politicei generale, spiritul de intrigă şi corupţi- une, atitudinea duplice şi plină de finețe ordinară, a contribuit a înregistra pentru colectivitate, atât în întru cât şi în afară, atâtea succese aparente, fie chiar cu preţul unor dureroase şi penibile sacrificii impuse ţării, din nenorocire însă în chestiunile economice şi financiare, apti¬ tudinile şi inteligenţa acestei colectivităţi nu corespund deloc nevoilor situaţiunei, şi se afirmă cu totul neputincioasă d-a învinge dificultăţile, d-a aplana conflictele pe cari de mai multe ori ea însăşi le provoacă prin imprudenţele, versatilitatea şi incapacitatea sa notorie."

„Le Peuple Roumain" nu se descurajează de la concurenţă; şi ne aduce într-un număr al său o ochire asupra politicei generale europene în care, vorbind de călătoria primului ministru în străinătate, ne spune că: „în *înaltele locuri* de la noi se mângâia ideea fixă a unor anexiuni peste Dunăre, într-un cuvânt formarea unui imperiu româno-bulgar", şi apoi adaogă că: „această marotă, - care putea pune în primejdie nu numai Statul român, dar şi chiar naţionalitatea noastră distinctă, - s-a găsit a fi cu totul contrarie *aranjamentelor luate la Kremsier."*

E minunat „le Peuple Roumain", care ştie ce s-a pus la cale în Kremsier, cu atât mai minunat cu cât gazetele europene, îndeosebi cele englezeşti, cari au cea mai pierdută reputaţie întru cât priveşte discreţia, îşi rup capul să ştie ce s-o fi petrecut la Kremsier, ce s-o fi pus la cale între cei doi împăraţi, şi nu pot afla nimic, pentru că se înţelege că nici împăratul Alexandru al Rusiei nici împăratul Franţ Iosef n-au să se apuce să facă pe reporterii de gazete, şi să le dea informaţii asupra aranjamentelor luate între patru ochi la Kremsier.

Şi ştiţi pentru ce „Times", „Standard" şi chiar scandaloasa „Pall Mall", pentru care nici un secret nu-i sfânt, nici nu pomenesc despre aranjamentele de la Kremsier? pentru că, neştiind nimic, se mărginesc a nu spune nimic, n-au adică *pretenţia,* de care vorbeşte d. Paulhan, şi pe care „le Peuple Roumain" o are, o dată pe săptămână, ce-i drept, dar în o doză foarte respectabilă.

„Le Peuple Roumain" ştie ce dorinţe *ascunse* are Regele Carol I, ştie ce vederi şi ce intenţii păstrează în suflet cu toată discreţia primul-ministru, ştie ce a vorbit d. I. Brătianu cu d. Giers, ştie ce au pus la cale între patru ochi împăratul Austriei cu al Rusiei: nu, desigur trebuie să trimitem d-lui Paulhan câteva exemplare din „le Peuple Roumain", să vadă şi dânsul un specimen de pretenţie.

Din colecţia minunatului ziar va vedea, în raport cu studiul d-sale asupra *Prostiei la om,* cum se face politică opozantă pe malurile Dâmboviţii, şi-şi va îmbogăţi astfel documentele întru susţinerea interesantului său studiu *despre pretenţie,* despre trista şi ridicula pretenţie.

Dacă foi ca „le Peuple Roumain" s-ar mărgini a face politică pe o strună mai modestă, a face adică opoziţie cam ca „Naţiunea" ori „România", cu „sărmana ţărişoară", cu „infama şi duplicea colectivitate", cu „marginea prăpastiei" atunci calea valea; pentru că în limba franţuzească nu se poate scrie aşa enormităţi ca pasagiul de mai sus din „România", foaia franceză ar avea un aer modest, dar cel puţin convenabil.

Când însă asemenea foişoare se aruncă, cu toată seriozitatea şi încrederea în sine, aşa de sus, până la disecarea intimelor planuri ale împărăţiilor, ele devin d-a dreptul ridicule. Şi fenomenul acesta merită cu atât mai deosebită atenţie din partea publicistului francez care se ocupă cu cestiunea *pretenţiei,* cu cât exemplarul de studiat, fără nici o nevoie, ba încă chiar cu sacrificii materiale, se hotărăşte a ieşi din sfera

modestă a auritei mediocrităţi, şi a se da în public, spre ilustrarea teoriei de care e vorba.

[ŞCOALA RURALĂ]

Neapărat că în orice Stat care voieşte să trăiască şi să pro¬greseze, calea reformelor nu poate fi niciodată închisă. Expe¬rienţa ne învaţă necontenit câte ceva, ne arată necontenit lipsuri şi ne dovedeşte că niciodată nu se poate realiza o stare de lucruri aşa încât în toate amănuntele organizaţiei politice şi sociale să nu mai rămână nimica de amendat şi de îndreptat. Tocmai pentru aceasta ni se pare nouă că în tânărul Stat român, nerăbdarea şi pesimismul exagerat în privinţa vieţii publice nu-şi au locul. Cine judecă fără exagerare şi fără părtinire trebuie să vază câte lucruri s-au realizat în cele două din urmă decenii în Statul nostru. Este adevărat că starea în care am ajuns astăzi nu poate fi o stare care să nu mai aibă nevoie de nici o îndreptare, pentru că atunci s-ar presupune că noi românii am fi ajuns la capătul carierii noastre de Stat politic, şi ştim că de-abia suntem la începutul ei; nu e mai puţin adevărat însă că nu ni s-a închis calea înainte, că toate reformele ce ni le indică experienţa nimeni nu ne opreşte a le realiza.

Să luăm de exemplu unul dintre obiectele favorite ale pesimiştilor noştri - sincer sau nu, puţin importă - să luăm starea ţăranilor şi îndeosebi cestiunea culturală a poporului de la ţară. Pesimiştii noştri au luat obiceiul să plângă pe ţărani că sunt sistematic lipsiţi de binefacerile şcoalii, cu dinadinsul ţinuţi în întuneric de către clasele dirigente pentru a putea fi mai uşor exploataţi. O foaie din capitală susţinea zilele trecute că guver¬nul actual, ca odinioară Caterina II a Rusiei, voieşte să ţină poporul în întuneric spre a-l domina mai lesne. Şi mai târziu[,] „Românul" spune că localurile de şcoli de prin comunele rurale

sunt nişte adevărate cocine de porci, că chiar aşa ele lipsesc de prin mare parte din comune şi bieţii părinţi sunt nevoiţi a-şi trimite copiii lor la distanţe de zece şi cincisprezece kilometri; apoi dezvoltă tema astfel:

„Se vede că există o tendinţă răuvoitoare a tutulor claselor guvernante de la noi faţă cu ţăranul, şi voiesc a-l ţine necurmat în ignoranţă pentru ca să nu poată cunoaşte şi cere apoi să i se dea drepturile pe cari i le acordă legea. In această dorinţă a lor d-a guverna fără control din partea marei maiorităţi a poporaţiunii, care este cea rurală, bărbaţii noştri de Stat pierd din vedere că aceasta împiedică propăşirea ţării din toate punctele de vedere... "

Iată la ce exageraţiuni ajunge cineva cu pesimismul sistematic. Să cercetăm mai întâi dacă sunt exacte afirmaţiile pe cari se întemeiază aceste minunate acuzaţiuni contra claselor guvernante. Şcoalele rurale se înmulţesc în fiecare an, localuri de şcoale rurale se clădesc mereu, numărul şcolarilor creşte necontenit. Şi dacă este o piedică ce se opune oarecum la frecuentarea şcoalii rurale, ea nu provine nici din vreo intenţie răuvoitoare şi ascunsă a claselor guvernante, nici din îndărătnicia ţăranilor, ci din cauze curat locale, cari se opun obligativităţii instrucţiunii publice la ţară. Am mai spus cu altă ocazie că modul cum sunt aşezate satele noastre din regiunea de sus a ţării face imposibilă rechiziţionarea copiilor pentru şcoală.

In adevăr, în această regiune tocmai, unde, după date pozitive, există cea mai deasă populaţie, comunele ocupă terenuri foarte largi; sunt comune prin cari mergi cu căruţa un ceas şi două: o casă pe un deal, alta pe altul, într-o vale trei, risipite prin văgăuni şi pe piscuri, şi tocmai în valea cealaltă biserica, primăria şi şcoala; aceasta în deosebire de câmp, unde în genere satul este strâns la un loc, dar satele sunt depărtate unele de altele în distanţe foarte mari. O fi aceasta rezultatul vestitelor retrageri şi adăpostiri la munţi de frica incursiunilor vrăjmaşilor de pe râpa dreaptă a Dunării, de care ne vorbeşte

Istoria, nu e locul să discutăm aici; e probabil să fie aşa; destul că, aşa fiind, aşezarea risipită a comunelor noastre este un lucru real, care zădărniceşte şi instrucţia publică rurală şi în genere administraţia comunală şi judeţeană. Ca să cheme pe un om la primărie, vătăşelul merge de dimineaţă de-l caută peste şapte dealuri şi-l găseşte tocmai seara. Vara, copilul are treabă la lucru, pentru că dacă vara nu lucrează piere de foame iarna; vara copilul trebuie să pască vitele, să le păzească să nu i se piarză pe dealuri; iarna apoi, ca să meargă la şcoală, trebuie să plece pe întunerec de-acasă şi să se întoarcă noaptea, să străbată râpe şi colnice, expus să cază în prada lupilor şi altor primejdii. Iată ce obstacole se opun la popularea imediată şi completă a şcoalii rurale, iar nu închipuita *intenţie* răuvoitoare a claselor dirigente de a ţine pe poporul de la ţară în întunerec.

Şi cu toate acestea se face după puterile Statului nostru destul, se face chiar mult, cu atât mai mult, cu cât iniţiativa privată, care în toate părţile lumei civilizate este un sprijin al instrucţiei publice tot aşa de puternic ca şi Statul, la noi este foarte slabă. Fără îndoială că legile se pot modifica şi că dintr-o reformă a legii instrucţiei publice, a programului şi orarului şcoalelor rurale, ar putea rezulta un progres pentru împrăştiarea cunoştinţelor elementare printre ţărani, şi tocmai de aceea autoritatea şcolară lucrează, după cum ştim, la o asemenea reformă. Ar fi însă de dorit ca ziariştii noştri, în loc să se mărginească a născoci închipuite rele intenţiuni claselor dirigente, din cari la urma urmelor fac şi dânşii parte, să cerceteze cu sânge rece cari ar fi anume măsurile de luat pentru a îmbunătăţi şi popula mai mult şcoala rurală. O aşa colaborare intelectuală la reformele necesare şcoalei populare ar fi mult mai demnă din parte-le şi mai roditoare pentru şcoală decât pesimismul negativ care nu are nici temei nici roade.

[CALEA AGITĂRILOR]

„Sâmbătă, 21 curent, a avut loc la clubul *Liberal-Conservator* o întrunire la care, pe lângă membrii comitetului central al partidului, au luat parte şi delegaţiuni numeroase de prin toate judeţele. Discuţiunea a avut de rezultat *hotărârea* d-a se provoca cât mai urgent întruniri publice dese, atât în capitală cât şi prin judeţe, spre a deştepta atenţiunea opiniunei asupra împrejurărilor grave prin cari trece ţara şi *a face să înceteze sistemul de guvernământ practicat astăzi."*

Iată notiţa laconică cu care „România", altă dată aşa de lungă la vorbă, ne dă seama despre întrunirea de la Clubul-Mandi. Mărturisim că ne aşteptam la o dare de seamă mai amănunţită, în care să ni se arate anume oratorii câţi au vorbit şi ce au vorbit; ştiind însă toate variaţiile ce adversarii noştri pot cânta pe tema *„trădătoarei şi nelegiuitei colectivităţi",* ne mulţumim că cel puţin ni se arată lămurit hotărârea luată în acea întrunire.

E vorba nici mai mult nici mai puţin decât de tentativa de a răsturna guvernul. Cum? Prin alegeri? Nu, pentru că nu e vorba astăzi de alegeri. Printr-un apel la graţia Tronului? Nu, pentru că, ne spune o foaie de opoziţie, opozanţii cred că nu e oportun a se adresa acuma la Coroană. Atunci prin ce? Prin o serie de întruniri publice.

Să ne înţelegem bine. Cu sistema constituţională, un partid politic nu poate veni la putere decât pe *două* căi legale: prin alegeri, sau d-a dreptul prin voinţa Coroanii, şi voinţa Coroanii se exercită atunci numai când dintr-o criză parlamentară ministerul trebuie să cază, şi un minister de tranziţie trebuie să ia frânele puterii până când corpul electoral să se pronunţe în alegeri nouă.

Când însă de alegeri nu poate fi vorba, când nu există nici o criză parlamentară, opozanţii iau hotărârea să răstoarne guvernul prin o *serie de întruniri publice.* Iată o cale neprevăzută şi neformulată în Constituţia ţării. Câteva frânturi de grupuri şi câteva personalităţi nemulţumite, făcând abstracţie de

formele legale, caută să ia cu asalt puterea; este un fel de *flibusterie* politică, şi *seria de întruniri publice* promite a ne dovedi încă o dată cât de puțin simț politic au opozanții de astăzi.

Căci să vedem ce pot fi acele întruniri?

Grupul de căpetenie, baza compoziției, în toată mixtura de la Clubul-Mandi, este grupul vechilor conservatori; cu toate că d. Vernescu se tot vâră înainte în fruntea bucatelor, cu toate că la întrunirea de sâmbătă a luat prezidența cam nepoftit, miezul combinației rămâne tot grupul vechilor conservatori: d-nii Lascăr Catargi, Florescu, Manu, Lahovari n-au să se grupeze în jurul d-lor Vernescu, Pache, Trişcu şi alții. Acest grup al vechilor conservatori au declarat că nu primesc şi nu recunosc starea de lucruri creată prin ultima revizuire a Constituției. Până acum grupul acesta s-a abținut de la lupta politică în alegeri, şi astăzi, crezând că nu e oportun nici a se adresa Coroanei, față cu care au sleit vocabularul injurielor, pun la cale o „serie de întruniri".

Ce scop pot avea întrunirile acestea decât a agita țara în zadar? Este din partea vechilor conservatori o faptă politică serioasă să agite şi să tulbure țara astăzi? La alegeri se abțin, din Camere se retrag, Coroana o nesocotesc; părăsesc prin urmare toate căile legale de luptă; şi, în vreme ce țara are nevoie mai mult decât oricând de linişte înăuntru şi de o atitudine serioasă şi limpede față cu străinătatea, găsesc momentul a apuca pe calea agitărilor şi turburărilor. Drept să spunem, din partea vechilor conservatori măcar acum avea drept țara să se aştepte la mai mult spirit de ordine.

Nu e vorbă, nici o primejdie, nici un neajuns serios nu poate naşte, nici pentru țară, nici pentru guvern, din atitudinea nepolitică şi din agitările sterile ale vechilor conservatori şi consorțiului lor. Lumea şi opinia publică română e prea cu¬ minte pentru ca să ia mai mult decât ca nişte simple curiozități asemenea rătăciri politice; cuminția publică la noi s-a dovedit

cu prisos în vremea războiului din 77-78, când, în cele mai turburi împrejurări, n-a fost nevoie de nici o măsură excepţională, de nici o suprimare de libertăţi pentru păstrarea liniştii şi ordinii interioare.

Dacă întrunirile conservatorilor şi consorţiului lor vor avea un caracter inofensiv pentru liniştea şi ordinea publică, dacă ele se vor mărgini numai la tendinţa de a pregăti spiritele în favoarea opoziţiei pentru viitoarele alegeri, atunci nu avem de făcut decât o simplă observaţie asupra acestor întruniri. Am face observaţia că timpul nu e nemerit pentru o aşa campanie: alegerile sunt prea departe şi evenimentele exterioare sunt prea grave pentru ca atenţia publică să se îndrepte la nişte traduceri prin viu grai a articolelor bombast[ic]e din „România" şi din alte organe ale opoziţiei.

Dacă însă intenţia d-lor vechi conservatori este să împingă sterila lor agitaţie afară din limitele permise de lege şi să înfrunte reprobarea opiniei publice şi a legilor, atunci le facem mai dinainte observarea că timpul este foarte rău ales pentru un aşa scop. Europa aprobă şi aplaudă atitudinea liniştită şi spiritul de ordine ce domneşte astăzi la noi, şi pretinde să nu părăsim această cale, pe care suntem meniţi a ne dezvolta ca Stat, mic dar demn, recunoscut, tocmai pentru aceasta, ca un factor util şi necesar culturii şi civilizaţiei occidentale în Orient.

Odată căpătată această bună situaţie, se înţelege că nici ţara, nici Coroana, nici guvernul nu vor să o compromită îngăduind extravaganţele şi rătăcirile unor oameni, pe cari lipsa de succes pe căile legale i-a făcut să-şi piarză cu desăvârşire simţul politic.

[REVOLTĂ ÎN SEC]

Sub guvernul partidului liberal-naţional s-a făcut un război peste Dunăre şi am avut în ţară câteva sute de mii de

soldaţi străini cu tot cortegiul de aventurari de prin toată lumea ce urmăresc armatele în asemenea ocazii; în aşa de extraordinare împrejurări, având de oaspete pe un Împărat, care a căzut mai târziu, în propria-i capitală, victima asasinilor politici, guvernul acesta nu a crezut de cuviinţă - şi foarte bine a făcut - să nu ia nici o măsură excepţională de siguranţă publică, să nu suprime întru nimic libertăţile normal în vigoare. Nu putea s-o facă? Putea, însă nu a voit, şi n-a voit pentru două cuvinte: întâi pentru că ţinea prea mult la principiele şi trecutul său ca partid politic, al doilea pentru că nu era de lipsă a se lua măsuri excepţionale faţă cu publicul nostru, care tocmai în acele vremuri a dat cea mai puternică dovadă de cumineţie, de cumpăt şi de respectul autorităţii.

Nu suntem noi cei dintâi cari relevăm meritul atât al guvernului cât şi al publicului român de a fi ţinut în împre¬jurări aşa de turburi o atitudine atât de cumpătată şi de corectă. Lumea politică străină, oaspeţii şi mai târziu aliaţii noştri le au relevat. Purtarea noastră demnă în timpul războiului din urmă a fost, pe lângă vitejia soldaţilor noştri, unul din titlurile cu cari am căpătat încrederea puterilor occidentale că suntem un popor tânăr dar nu uşuratec, un Stat mic, dar cuminte şi folositor lucrării comune de ordine şi de cultură a continentului.

Cu ocazia evenimentelor actuale din Peninsula Balcanică ne-am bucurat văzând că presa europeană serioasă a subliniat încă o dată recunoaşterea acestor însuşiri ale Statului nostru, însuşiri ce s-au manifestat sub conducerea acestui guvern. Foile străine au constatat cum guvernul actual ştie a păstra în politica exterioară o anumită măsură cumpătată, şi cum în politica interioară el ştie a respecta principiile şi regulele după cari se conduc toate Statele moderne.

„Dacă undeva în Orient - zicea o foaie oficioasă din Viena - se găsesc toate condiţiunile trebuitoare pentru dezvoltarea întocmirilor de Stat în înţelesul modern, apoi desigur ele se

găsesc pe pământul românesc, şi deosebirea, care desparte încă România de Statele mari civilizate ale Europei, se prevede că cu paşi repezi şi energici în curând va fi ştearsă." Iată opinia generală a lumii politice europene de la război încoace, pe tot timpul de când e la putere acest guvern.

Când astfel stau lucrurile, când importanţa noastră politică creşte astfel necontenit, întemeindu-se pe bunele însuşiri ale poporului şi pe buna direcţiune dată de guvern, e o seamă de oameni nemulţumiţi cari cred că lucrurile stau cu desăvârşire rău. Dacă aceşti domni s-ar mărgini la o critică, fie cât de aspră, a politicei guvernului, n-am avea nimic de zis; fiecare e liber să aibă orice opiniune şi să şi-o spună pe faţă. Când însă bârfirea neonestă şi trivială, reaua credinţă şi contra-adevărurile cele mai patente ţin loc de critică, nu mai e chip să mai consideri pe aceşti domni ca oameni politici. Supere-se sau nu, n-avem cum numi mai nemerit agitările de acest soi decât flibusterie politică.

Un exemplu nou de contra-adevăr născocit cu rea-credinţă ni-l dă o foaie conservatoare; iată ce ne spune dânsa: „pentru realizarea oarecăror mari întreprinderi politice, miniştrii ar fi agitând ideea de a propune Camerelor colectiviste *dictatura* pentru Rege, ca în Serbia, proclamarea legii marţiale şi suspendarea legii de presă".

Se mai poate mai extravagantă născocire? În condiţiunile arătate mai sus - război, armate străine cu împăratul lor în frunte - guvernul n-a suprimat nici o libertate, n-a luat nici o măsură excepţională; astăzi, în vreme de linişte interioară, are să proclame *dictatura, legea marţială şi suprimarea libertăţii presii!* Pentru ce ar lua aceste îngrozitoare măsuri excepţionale? Este existenţa Statului în cumpănă? Este vreo altă dezordine şi turburare în ţară decât doar turburarea şi dezordinea minţii conservatorilor?

Ce sunt aceste colosale insanităţi din partea foilor conser¬vatoare? Ce sunt ţipetele şi vaietele fără cuvânt ale tutulor foilor

şi foiţelor de scandaluri? Ce înseamnă revolta asta în sec? E curat povestea văcarului supărat pe sat. Recunoaştem că e grea şi neplăcută situaţia nemulţumiţilor, înţelegem că această agitare sterilă trebuie să aibă asupra nervilor o acţiune foarte vătămătoare, - dar cine strică? E o regulă mecanică în lumea aceasta, că puterile mici se frâng faţă cu rezistenţele mari. Cine strică dacă la alegeri conservatorii cad? Cine strică dacă, după o cădere, se supără ca omul din poveste, şi nu mai vin la alegeri? Cine strică dacă se mulţumesc după aceea cu mângâierea anodină a articolelor din gazete şi a cuvântărilor busumflate, în cari se afirmă în bobote că alegerile n-au fost libere?

Această afirmare, care e un contra-adevăr, nu le poate niciodată procura o putere efectivă în politică. Supărarea şi busumflarea unor ambiţii nemăsurate, nesecundate de o corelativă înzestrare, şi incapabile de popularitate, nu pot da nimănui puterea într-un Stat. De aci naşte revolta în sec, agitarea bolnăvicioasă şi apoi halucinaţiile politice, cari-i fac să crează că atât pot părea de primejdioşi în supărarea d-lor, încât în urma întrunirii de la Clubul-Mandi, s-ar putea acredita numaidecât o tendenţioasă născocire de dictatură, de legi marţiale şi de suprimare de libertăţi. E o puerilitate, precum este o puerilitate afirmarea că ţara se află într-o poziţie excepţională în urma unor alegeri siluite.

Ar trebui să înceteze odată acest moft politic. Alegerile au fost libere, tot aşa de libere cum sunt în toate Statele constituţionale din lume, cum mai libere nu pot fi. Şi aci trebuie să repeţim ca să sfârşim o dată vorba în această privinţă, a ceea ce am mai zis şi altădată:

Cine este om de omenie să compare modul cum se făceau alegerile sub guvernul conservator şi modul cum se face [sic/] astăzi sub guvernul liberal, şi să judece dacă au dreptate opozanţii când se plâng de lipsa de libertate în alegeri. Pentru că trebuie să se înţeleagă o dată pentru totdauna: teoria că

partidul de la putere nu trebuie să lupte şi el în alegeri pe căile legale şi să caute a birui, este o teorie archi-falsă.

Dacă voim a ţine câtuşi de puţin la punctul de vedere constituţional, este absurd a învinui pe guvern că are un partid fără de care n-ar putea fi guvern, şi a pretinde guvernului să oprească de la luptele electorale pe propriu-i partid pentru ca acesta să nu jeneze acţiunea opoziţiei. Alegerile sunt libere, atât numai că guvernul are un partid care majorizează în alegeri. Dacă asta e o vină, atunci am voi să ştim care este noul criteriu după care am judeca lupta constituţională; nu cumva acest criteriu ar fi supărările, pornirile sau toanele cutăruia sau cutărora?

Fie oricât de supărat pe guvern domnul cutare, pară-li-se cutăror gazete sau cercuri că ţara dă de râpă, astea sunt nişte împrejurări indiferente pentru mersul politic al ţării[,] întrucât ele nu pot avea o înrâurire asupra corpului electoral.

De aceasta ar trebui să se convingă odată conservatorii şi consorţiul d-lor: minorităţile se abţin uneori, când nu vor să dea pe faţă exacta măsură a inferiorităţii forţelor lor, - cum a fost cazul abţinerii d-lor; - această abţinere este câteodată din partea unei minorităţi un lucru foarte cuminte; ceea ce însă nu e cuminte deloc din partea unei minorităţi este a pretinde ca majoritatea, conştientă de puterea ei, să se abţie. Toate ca toate, dar asta nu se poate.

[DIN CINE E COMPUSĂ OPOZIŢIA?]

Am vorbit acum câtva timp despre un interesant studiu al d-lui Paulhan asupra „prostiei la om"; d. Paulhan stabileşte, după cum s-a văzut, că prostia provine mai cu seamă din pretenţie.

Nu mai încape îndoială că un zidar, care se ţine de meseria sa şi nu se amestecă în lucruri pe cari nu le poate pricepe, nu se va expune niciodată a fi tratat de prost; din contră, dacă-şi va exercita meseria sa cu conştiinţă şi cu iscusinţă, se va putea cu drept cuvânt spune de dânsul, că e un zidar inteligent. Îndată ce însă zidarul nostru se va amesteca în cestiuni înalte economice şi va căuta să le dezlege fără a fi dobândit mai înainte cunoştinţele trebuincioase, cu alte cuvinte, îndată ce-l va apuca boala pretenţiei, toată lumea va spune despre dânsul că e un „prost".

După cum vedem, prostia e un lucru foarte relativ; un om e prost sau nu, după cum e plin sau lipsit de pretenţie. Aşa fiind, nu e de mirat că întâlnim prostia chiar la oameni de altminteri deştepţi şi înzestraţi cu o cultură mai deosebită. Nimeni bunioară n-ar îndrăzni să atribuie calificativul întrebuinţat aşa de des de d. Paulhan unui mare număr de persoane, cari fac parte din opoziţie, dacă toate aceste persoane s-ar ţine cu modestie de profesiunile lor şi nu ar voi să iasă cu orice preţ la iveală. Când mai toate aceste persoane însă nu strălucesc, în activitatea lor de toate zilele, prin nici un talent sau o însuşire deosebită, e din parte-le o dovadă netăgăduită de pretenţie din momentul ce se aruncă în luptele politice, scot gazete şi-şi dau o osteneală nemaipomenită să convingă lumea că sunt oameni politici şi că lor ar trebui să li se încredinţeze frânele guvernului.

Pentru a face pe lume să creadă că eşti om politic, nu e de ajuns să o spui singur, înainte de toate trebuie să fii un asemenea om.

Apoi de oameni politici e compusă opoziţia de astăzi?

Afară de câteva mici excepţii, cari se ţin cu totul retrase din politica activă şi pe cari nu le vedem la nici una din întrunirile opoziţiei, restul sunt mai mult nişte politiciani pretenţioşi,

incapabili de a se uni în jurul vreunei idei comune, şi ca atare demni d-a figura în vreuna din rubricile stabilite de d. Paulhan.

Apoi oameni politici sunt cei de la „România", cari, neavând nici o idee a lor proprie, nefiind în stare să scoată din creierul lor un singur argument serios şi original, nu găsesc altceva mai bun de făcut decât să plagieze pagini întregi din Laboulaye şi articole publicate acum câţiva ani de alte ziare şi să le servească apoi publicului ca ale lor proprii?

Apoi oameni politici sunt cei de la „Lupta", cari nu au găsit în arsenalul lor altă armă decât insulta la Rege, insulta sistematică?

Apoi oameni politici sunt cei de la „Naţiunea", cari declarau acum câtva timp *urbi et orbi* că ţinta lor este d-a face din România cel mai mare imperiu al lumei (textual)?

Şi oameni politici sunt oare urzitorii tutor ştirilor îndreptate în contra intereselor ţării?

Oameni politici sunt aceia cari nu găsesc alt mijloc d-a combate guvernul decât acela d-a pune în circulaţie fel de fel de ştiri pline de neadevăr, menite a discredita nu numai guvernul dar ţara întreagă?

Oameni politici sunt acei cari anunţau acum câtva timp că guvernul va revizui din nou art. 7? că guvernul trebuia să convoace chiar în septembrie Camerele pentru a propune abrogarea legei privitoare la comerţul ambulant? că d. Bleichroder s-a opus la contractarea oricărui împrumut al României în Germania? că guvernul are de gând să facă în străinătate un împrumut de 155 milioane? că negăsind 155 el se mulţumeşte cu 30 milioane? că negăsind nici această sumă, guvernul va scade toate lefurile funcţionarilor cu 20 la sută? că d. Grigorescu, şeful direcţiei comptabilităţei din Ministerul de finanţe, va pleca la Berlin, Viena şi Francfort în scopul d-a plasa rentă 5 la sută română pe preţul de 75 suta? că guvernul a dat ordin să nu se mai achite nici un mandat la casieria centrală?

Ar trebui să umplem mai multe coloane dacă ne-am da osteneala să reamintim toate născocirile puse în circulaţie de unele ziare din opoziţie, cari, dragă Doamne, au pretenţia d-a reprezenta o direcţie *politică*.

Când s-a adeverit că *nici una* măcar din aceste ştiri, de cari toate ziarele din opoziţie s-au folosit în timp de luni întregi pentru a ataca guvernul, când s-a adeverit că nici una nu e adevărată, cum rămâne cu pretenţia acelor ziare că sunt serioase şi că opoziţia pe care o fac guvernului e întemeiată pe motive temeinice?

Pretenţii şi iar pretenţii, putând figura toate ca adaos la materialul adunat de d. Paulhan.

Nu e de mirat acum că mai toate ziarele noastre de opoziţie, începând cu „România" şi sfârşind cu gazeta de mode şi scandaluri, nu mai au cea mai mică autoritate şi că strigătele şi vaietele lor prefăcute răsună în deşert.

[Â LA DON RANUDO DE COLIBRADOS]

Ziarul vechilor conservatori face în numărul său de ieri o meditaţiune foarte hazlie asupra rezultatelor primului scrutin în Francia. În esenţă, meditaţiunea „României" este cam aceasta: întâi, în Francia guvernul a respectat libertatea alegerilor, în ţara noastră guvernul liberal-naţional nu le respectă; al doilea, în Francia, în Belgia, în Englitera partidele liberale au pierdut încrederea publică şi[,] prin urmare[,] partidele conservatoare au căpătat-o; la noi asemenea, atâta numai că guvernul nerespectând libertatea alegerilor nu lasă să se îndeplinească şi în ţara noastră acelaşi fenomen, adică venirea conservatorilor la putere.

Să ni se îngăduie a face asupra acestor două puncte oare¬care mici observaţiuni.

Asupra punctului întâi puține am mai avea de zis după câte am spus în această privință alte dăți. Este un colosal moft politic tânguirea vecinică, că alegerile nu au fost libere; e cel mai gogonat neadevăr că s-a atins de către guvern libertatea votului. Alegerile din urmă s-au făcut după legea nouă electorală cu secretul votului absolut garantat. Alegerile s-au efectuat cu pace şi în cea mai mare linişte şi ordine.

Alegerile viitoare se vor face tot aşa, cu votul secret; n-au decât să meargă atunci conservatorii şi să se aleagă în majoritate; dacă aşa de mult contează dânşii pe opinia publică, dacă în adevăr, cum zic, guvernul acesta a pierdut încrederea ţării şi dânşii au căpătat-o, atunci ce mai vorbă lungă degeaba! la alegerile viitoare guvernul acesta are să aibă minoritate, conservatorii au să aibă majoritate şi visul s-a realizat. Până atunci nu-i chip să ne înţelegem cu domnii conservatori la vorbă. Pentru că ce vor d-lor? Nici mai mult nici mai puţin decât ca să se ia la serios tânguirile d-lor, să cază guvernul aşa fără altă cauză decât numai aceea că conservatorii afirmă cum că el nu se mai bucură de încrederea ţării.

Ceea ce putem să afirmăm de pe acum vechilor conservatori şi consorţiului d-lor este asta: dacă şi la alegerile viitoare se vor abţine, supăraţi ca văcarul pe sat, atunci vor dovedi că toate afirmaţiile d-lor în privinţa sentimentelor ultrafavorabile de cari se bucură în opinia publică, au fost nişte mofturi ce n-ar mai trebui repeţite pe o altă perioadă de patru ani, căci atunci d-lor ar semăna foarte cu tipul caraghios din farsă, care crede, că dacă o avea el noroc, apoi câştigă la lotărie şi fără bilet.

Atât mai aveam de repetat asupra afirmării vechilor conservatori, (al căror trecut ca partid de guvernământ în materie electorală e atâta de faimos), cum că alegerile sub guvernul liberal-naţional n-ar fi fost libere.

În privinţa mângâierii ce şi-o fac cum că vântul ar bate în toată Europa [l]a conservatori, - şi că ar fi chemaţi şi d-lor, chip

şi seamă tot conservatori, de fatalitatea împrejurărilor să vie la putere, - şi în privinţa alăturării şi potrivirii ce o fac între partidele conservatoare din Francia şi Englitera cu partidul d-lor, avem de observat că această mângâiere şi această alătu - rare şi potrivire sunt de-a dreptul ridicule, ridicule până la a inspira milă.

Auzi d-ta hal de comparaţie!

Prinţii, lorzii, ducii, pairii, marchizii, conţii, blazonaţi toţi de pe vremile întâielor războaie contra Necredincioşilor pentru cucerirea Sfântului Mormânt, ramuri a căror tulpină a fost înfiptă în pământ cu blagoslovenia lui Petre Ermitul, - ca corp politic, întemeiat pe tradiţia străveche naţională, au un corelativ în ţara românească! şi unde e acel corelativ? Unde să fie? la Clubul Mandi!

Blazoane? sunt la club destule: rigi, dame şi fanţi. Trăsuri cu roate roşii, verzi şi galbene, livrele cu galoane late â la don Ranudo de Colibrados, sunt asemenea.

Partidele conservatoare în Statele vechi reprezintă agrega- ţiuni de interese sociale, economice şi politice, adunate în jurul unui sâmbure puternic, aristocraţia, vestigiu al vechii nobilimi feudale. Ele au o programă hotărâtă, clară şi cunoscută, care se rezumă foarte uşor în câteva cuvinte: apărarea tradiţiilor vechi contra curentelor moderne democratice, la nevoie chiar conciliarea acelor tradiţii cu aceste curente. Astfel, conservatorii Franciei au între alte puncte în programa lor, apărarea tradiţiei de indisolubilitate a familiei, pe care curentul modern a dărâmat-o, apărarea bisericei catolice contra curentului pro¬ vocat de ştiinţele pozitive moderne, în orice caz conciliarea ei cu acest curent, bazată pe îngăduirea reciprocă şi posibilă între sentimentul religios şi convingerea ştiinţifică.

La noi însă? vestigii feudale? aristocraţie? tradiţii bătrâne? Când? de unde? cum?

Nu cumva archontologia grecească ar fi tulpina unei aristocraţii feudale româneşti? Nu cumva advocaţii ieşiţi de ieri de alaltăieri, copii de obscure familii din popor, chemate la viaţa publică, dintr-o complectă nulitate politică de drept, prin mişcarea de la 1848, au luat la serios că sunt nobili de viţă pentru că, având noroc la daraveri, le-a dat mâna să-şi vopsească frumos o trăsură şi să-i lipească la spate un blazon de operetă?

Lord Salisbury şi nu ştiu care boiernaş din mamă româncă şi tată grec, fost arendaş mânăstiresc pe vremuri, totuna sunt. Ducele d'Aumale ori mai ştim noi care prinţ, cusut numai în scuturi şi floroane medievale, şi domnul cutare de la noi, fecior de preot pravoslavnic, românaş cinstit, cu barba lui, cu anteriul lui, cu potcapul lui, cu căldăruşa lui regulat la zi întâi, om din popor get-beget - tot o apă: conservator prinţul ori ducele, conservator şi băiatul lui taica părintele.

Apără lordul, prinţul, tradiţiile, combate pe liberali şi-i biruie: e neapărată consecinţa să le vie apa la moară şi conservatorilor de la noi; că şi ei luptă contra spiritului modern, contra ideilor subversive ale ştiinţei prea înaintate, contra curentului democratic, spre apărarea tradiţiilor străvechi.

Tradiţii străvechi de clasă în societatea actuală română! Apoi de! poate cineva vorbi serios cu don Ranudo de Colibrados!

[REGULA DE TREI SIMPLĂ]

Între alte năzdrăvenii ale gazetelor opoziţionale mai este şi aceea că ele stabilesc un raport direct între multitudinea foilor şi foiţelor lor şi sentimentele opiniei publice faţă cu politica guvernului.

Nici mai mult nici mai puţin decât socoteala următoare: sunt 100 de gazete în ţară? 75 sunt paraponisite pe guvern? Prin

urmare față cu sentimentele şi opinia publică guvernul se bucură de 25 la sută şi opoziția de 75. Adică opoziția este de trei ori mai puternică decât guvernul. Nu e vorba[,] mare moft este afirmația că alegerile n-au fost libere, dar nici deducerea popularității prin regula de trei simplă operată asupra numărului gazetelor, nu rămâne mai pe jos.

Cum adică?

Dacă de exemplu i-ar veni într-o zi d-lui Vernescu ideea să fundeze încă o duzină de gazete pe lângă cele existente, atuncea opoziția ar deveni de două ori mai puternică, şi guver¬nul de două ori mai slab.

Dacă un avocățel de provincie supărat pe judecătorul de pace ori pe subprefectul local s-ar apuca să scoată la Paşcani ori la Urlați, vreo „Voce a Paşcanilor" sau vreun „Ecou de Urlați", guvernul ar mai slăbi o toană şi opoziția ar însemna ceva mai mult?

O gazetă adică n-are decât să apară ca să însemneze numai¬decât ceva, să conteze ca putere, şi existența ei să fie o greutate reală în cumpăna sentimentelor şi opiniei publice?

Mângâietoare teorie pentru opoziție.

Să luăm însă la cercetare fondul real al acestei teorii prin câteva exemple. Să luăm patru gazete opoziționale cu pretenții de importanță politică: „Națiunea", „l'Independance Roumaine", „le Peuple Roumain" şi „Lupta".

„Națiunea" este ziarul unui om, d. Dumitru Brătianu. E un om cu deosebire respectabil, dar e un om, şi un om căruia îi place să-şi accentueze cu dinadinsul singularitatea sa; un om care spune în manifestele sale: nu reprezint pe nimeni altul decât pe mine, nu vorbesc în numele niminui decât în numele meu propriu, n-am partid, n-am grup, în sfârşit sunt singur-singurel.

„L'Independance Roumaine" nu reprezintă nici un grup, este o gazetă, în care se găsesc dări de seamă de baluri, de petreceri balneare, de mode, de mici scandaluri şi cancanuri

mondains şi *demimondains,* calambururi, *causeries et une quantite dautres riens charmants;* în fine o gazetă de mărunţişărie. Ea nu e o gazetă personală ce-i drept, dar este o gazetă prea a lumii toate, prea de lume, cum s-ar zice mai bine pe româneşte, pentru a avea, fără primejdie de ridicul, serioase pretenţii politice. Îndeosebi ea este preţuită de tinerii *chic* şi de cocoanele *pschutt,* de cocodeşii *vlan* şi de vechile cochete *sgnouf,* al căror pomelnic îl face cu multă sfinţenie în toate ocaziile, fie la Constanţa, fie la târnosiri de biserici, fie la patinaj pe lacul Cişmegiului.

„Le Peuple Roumain" - acela e al d-lui N. Blaremberg, iar un gentleman, foarte onorabil şi d-sa, dar în sfârşit singur-singurel. Bietul „le Peuple", cel puţin el apare la o săptămână o dată. Însă nu face nimica; cu mai puţină cheltuială, el numără la socoteală ca foaie politică, şi o foaie de opoziţie mai mult, iasă chiar numai de patru ori pe an, tot este, după regula de trei admisă, o dovadă că guvernul este mai slab faţă cu opinia publică.

„Lupta" din Iaşi - iar o fiţuică personală a unui tânăr debutant politic.

Care va să zică trei oameni, fiecare cu foiţa lui, plus o foaie de lume: mare greutate la cumpănă, ce-i drept! Închipuiască-şi oricine dacă s-ar adăoga la acestea şi vreun „Ecou al Paşcanilor", ce putere formidabilă şi ce primejdie pentru guvern!

Ce e drept în Camere n-au nici un reprezentant; la alegeri nu pot avea majoritate. Da! dar ce mângâiere pentru aceşti domni când îşi numără coalele tipărite şi cu numărul lor fac regula de trei simplă asupra sentimentelor şi opiniei publice!

[CUVÂNTUL „COLECTIVITATE"]

D. Eug. Stătescu, într-un discurs pe care l-a ţinut odată la Târgovişte înaintea alegătorilor d-sale, făcându-şi profesia de

credinţă, a zis între altele că d-sa „face parte din acel partid, din acea *colectivitate,* a cărei cea mai înaltă expresie este domnul I.C. Brătianu". Cuvântul colectivitate, cu înţelesul politic de partid, a fost o invenţie foarte fericită şi astfel a şi rămas, graţie slăbiciunii de inventivitate a adversarilor partidului de la putere.

De cum l-a rostit d. Stătescu, cuvântul *colectivitate* a fost cu căldură îmbrăţişat de toate gazetele opoziţionale:

„A! *colectivitate!* Bun! bine că spuneţi singuri, bine că mărturisiţi înşivă că sunteţi o *colectivitate.* Care va să zică sunteţi o *colectivitate?* A! a! a! auzi *colectivitate!"*

Şi după aceea, *colectivitate* în sus, *colectivitate* în jos, ce minunată descoperire şi ce spirituală întrebuinţare se face cu dânsa! Nu e gazetă de opoziţie care să nu conţină acest cuvânt în orice număr măcar de zece ori pe fiecare coloană.

Să vedem ce grozăvie însemnează acest cuvânt.

Dacă zice cineva curat şi simplu acest cuvânt el însemnează o grămădire la un loc de mai multe lucruri de acelaşi fel luate ca obiect în totalitatea lor. Atât şi nimic mai mult. Aplicat la politică înseamnă deci o sumă de oameni, cari ca vederi politice sunt înţeleşi, şi prin urmare lucrează în viaţa publică cu o disciplină convenită spre scopul de a căpăta şi păstra puterea, adică cu alte cuvinte: orice colectivitate de acest fel este un partid politic, şi orice partid politic nu poate fi decât o colectivitate.

Astfel, precum partidul „a cărei cea mai înaltă expresiune este d. I.C. Brătianu este o colectivitate", asemenea şi vechii-conservatori şi consorţiul lor sunt o colectivitate, [a] cărei cea mai înaltă expresiune este d. G. Vernescu.

Dacă însă gazetele opoziţiei pe lângă cuvântul acesta faimos, mai atârnă şi epitete bombaste de rea calificare, cuvântul nu-şi schimbă el însuşi înţelesul.

Dacă, de exemplu, se zice: „tiranica, vitrega, infama colectivitate", colectivitatea rămâne tot cu acelaşi înţeles în sine

însuşi: ea, independent de calificativele ce i le dă gazetarul, nu înseamnă decât „un partid politic".

Dacă se dă însă într-un chip fals cuvântului *colectivitate* un înţeles altul decât acesta, atunci am ajunge la următoarea absurdă consecuenţă.

Să presupunem că noi, vorbind de agitările opoziţiei, am întrebuinţa în sensul arătat şi sigur cuvântul acesta astfel: colectivitatea de la Clubul-Mandi s-a hotărât să ţină o întrunire publică spre a dispune opinia în favoare-i. Dacă cuvântul colectivitate ar avea un înţeles rău în el însuşi, atunci adversarii noştri ar urma să ne răspundă: Noi nu suntem o colectivitate cum sunteţi d-voastre. N-ar fi absurd? Apoi daca nu este colectivitate[,] cum are să fie partid? dacă nu e partid, cine face politică?

Dar atunci ce însemnează agitările tutulor nemulţumirilor de a strânge la un loc, a se organiza şi disciplina, pentru a păşi contra guvernului într-o acţiune unitară? Ce poate însemna alta decât tocmai tendinţa de a înceta odată cu starea aceasta de unităţi răzleţe şi de grupuşoare mărunte, pentru a forma cu toţii o colectivitate? Tocmai convingerea că individualităţile împrăştiate, că grupurile microbe îndeosebi nu pot însemna nimic real în politică, şi că pentru a însemna ceva trebuiesc toate adunate într-un corp unitar, într-o *colectivitate,* este temeiul tutulor agitărilor câtorva fierbinţi vrăjmaşi ai guvernului şi exhortărilor pe cari ei le fac zilnic tutulor nemulţumiţilor de a se culege de pe toate potecile la un loc cu toţii.

Cum? cuvântul *colectivitate* înseamnă ceva rău, ceva ruşinos sau infam? Apoi atunci pentru ce doriţi cu atâta căldură să fiţi şi dv. numaidecât o colectivitate? Pentru ce nu rămâneţi pentru totdeauna în starea de *unităţi disparate,* dacă aceasta, în deosebire de constituirea în *colectivitate,* este ceva foarte onorabil?

D-voastră, oameni onorabili, nu sunteţi răi; d-voastră, patrioţi, nu sunteţi vitregi pentru ţară, precum e *colectivitatea.* Ei! cum se poate? Vreţi şi dv. să vă faceţi colectivitate, vreţi şi dv. să fiţi colectivitate ca noi? Nu vă e milă de sărmana ţărişoară!

Iată la ce absurdităţi duce întrebuinţarea falşă a cuvintelor cu pretenţia de a face spirit când nu are cineva deloc o aşa înzestrare. Din două una: ori partidul de la putere *fiindcă e o colectivitate* - denumire pe care o primeşte însuşi cu plăcere - este demn de hulă pentru asta, şi atunci nu mai agitaţi pentru a deveni şi dv. o *colectivitate;* ori recunoaşteţi că acest cuvânt nu are decât înţelesul pe care-l are în toate dicţionarele din lume, şi atunci încetaţi de a vă mai plictisi cititorii cu asemenea fleacuri nesărate, pe cari dacă le credeţi picante nu aveţi nici măcar spiritul de a vedea că n-aveţi spirit deloc.

[JUSTIFICAREA UNOR EXPULZĂRI]

[I]

Europa, în urma războiului ruso româno-turc, a reclamat de la Statul Român să adopte principiul absolutei toleranţe religioase, ca o dovadă că acest tânăr Stat, ce pretindea să fie admis a conlucra în marginile mijloacelor sale la opera de civilizaţie a continentului, voieşte a îmbrăţişa în totul principiele de drept public ale lumii moderne. Astfel, tractatul de la Berlin, a reclamat de la Statul nostru a ridica din Constituţia sa impedimentul din cauză de deosebire de cult la câştigarea cetăţeniei române. Statul nostru a recunoscut cât era de îndreptăţită exigenţa aceasta unanimă a puterilor; el a voit sincer a renunţa în viaţa lui publică la un principiu de care odată avusese nevoie, dar care acuma, în noua fază în care intra, ca Stat de sine stătător, nu-i mai era de nici o trebuinţă. A modificat deci articolul respectiv din Constituţie în sensul strict

al exigenței Europei, deschizând poarta cetățeniei române, fără nici o considerație de religiune, tutulor acelora cari ar putea să o merite şi s-o câştige pe calea legală.

Cu aceasta s-a închis odată pentru totdauna aşa-numita cestiune israelită, care deşi nu era provenită decât numai din cauze economice, era cel puțin interpretată de rău-voitorii noştri în sensul de intoleranță religioasă. S-a modificat art. 7, s-a înlăturat toată posibilitatea unei asemenea false şi rău-voitoare interpretații, şi, această ultimă exigență europeană satisfăcută, Europa a recunoscut unanim independența Statului român.

Odată principiul modern admis de noi în art. 7, el se aplică cu sinceritate de atunci încoace: o mulțime de israeliți, cari au întemeiat cererile lor de încetățenire pe merite şi pe drept, au devenit pe calea legală cetățeni români; ei sunt comercianți, profesori, advocați, medici şi chiar ofițeri în armată, funcționari publici; în fine sunt ceea ce, fără deosebire, poate fi orice cetățean român; ei sunt români şi ca atari se bucură şi dânşii de toate drepturile şi private şi publice de câte se bucură tot cetățeanul român.

Care va să zică, Statul român avea tot dreptul să crează că a rezolvat în sfârşit cestiunea israelită.

Ce s-a întâmplat însă? O seamă de evrei de la noi, în genere de proveniență galițiană, - oameni pribegiți aci din cauza scurgerii de acolo a acestui element, ce se înăduşă trăind multă vreme în masă la un loc prea strimt pentru libera mişcare a pornirilor lui de rapacitate, - au început să agite din nou chestiunea israelită, odată rezolvată strict după litera tractatului de la Berlin. Şi agitarea aceasta nouă şi-au întemeiat-o tot pe falsa insinuare că Statul nostru se conduce de principiul intoleranței religioase.

Această nouă agitare, mai întâi ascunsă, a început să iasă câte puțin la iveală, apoi să se producă fățiş şi în fine să ia nişte

proporţiuni, daca nu primejdioase, dar cel puţin ofensătoare pentru autoritatea Statului nostru. S-a [sic/] făcut întâi agitări la sinagoge şi la şcolile confesionale; de aci apoi au trecut chiar în presă; s-au fundat ziare în acest scop: în fine lucrurile au ajuns la protestul neruşinat, şi infam şi ridicul, de la Londra. S-a comandat apoi în străinătate un agitator dibaci, care să vie numaidecât să provoace o mişcare de un nou soi, cu scopul de a institui aci o societate semitică, cu o direcţiune generală, recunoscută de Stat, şi care să reprezinte *puterea* populaţiei israelite în relaţiile sale cu *puterea* Statului.

Şi cu ce ton, cu ce aere, s-au făcut toate acestea?

Ziarele evreieşti au pornit contra Statului pe faţă un război, care, dacă n-ar fi cunoscut cineva tradiţionala impertinenţă biblică, ar fi crezut că este pornit din demenţă.

Citind acele foi cineva, care n-ar fi cunoscut situaţia evreilor în raport cu Statul român, ar fi crezut că aceşti evrei sunt aci poporul autochton, locuitorii străvechi ai acestor ţări, şi că românii sunt nişte cuceritori de curând tăbărâţi aci, contra cărora se ridică azi o formidabilă luptă de revendicare a poporu¬lui autochton întemeiată pe un netăgăduit drept istoric.

S-a aruncat asupra Statului şi naţiunii române prin acele foi fără nici o sfială tot veninul şi ura mozaică, tot clasicul *foetor judaicus:*

Naţiunea română? - *incultă, intolerantă* şi *stupidă;*

Statul român? - Stat *asiatic, inuman* şi *barbar.*

Curat, pe faţă, textual.

Şi cine, cine cuteza să ia această atitudine faţă cu Statul nostru? Acei oameni străini cari, adăpostiţi aci la noi de furtunile şi mizeria de aiurea, n-aveau încă drepturile de cetăţenie. Şi din ce pricină această furie semitică? Din dorinţa de a căpăta acele drepturi.

Nu; încă o dată: daca nu şi-ar găsi lucrul explicare în tradi¬ţionala impertinenţă biblică, atunci nu ar putea avea decât o scuză: demenţa.

Iată dar nişte copii pribegi ai pământului, - atât de bogat în deosebite speţe de târâtoare necurate şi veninoase - goniţi de aiurea, şi primiţi aci la adăpostul celei mai largi ospitalităţi, maltrataţi aiurea ca vite şi respectaţi aici ca oameni, nenorociţi şi mizeri aiurea şi prosperi aici între noi, calomniând poporul nostru, batjocorind naţiunea noastră şi conspirând contra liniştei şi siguranţei Statului nostru.

Zicem „conspirând contra liniştei şi siguranţei Statului nostru", pentru că agitaţia nouă jidovească nu s-a mărginit la insolenţe stilistice, la protestul infam de la Londra şi la intenţiunile şmechere de a înfiinţa un consistoriu israelit, cu oculte puteri guvernamentale asupra întregei mase israelite din ţară. Lucrul a mers mai departe.

Europa, prin împrejurările ivite în Orient acum în urmă, este astăzi chemată să facă o nouă punere la cale pentru restabilirea ordinei politice în mult frământata Peninsula Balcanică. În acest scop, conferenţa ambasadorilor europeni, chemată a aviza în grabă la primele măsuri de luat pentru a evita o compromitere a păcii, a hotărât ca o nouă conferenţă a puterilor să vie a discuta în fond chestiunea principală şi toate chestiunile laterale ei, spre a stabili o ordine de lucruri politice cât s-ar putea mai durabilă între statele şi naţionalităţile orientale. Şi în curând această conferenţă îşi va reîncepe lucrările.

Ei bine, acei străini adăpostiţi la noi cu omenie, lucrau, în înţelegerea şi cu ajutorul unor coreligionari din străinătate, la a face să se ridice iarăşi faţă cu Europa chestiunea israelită din România, şi cu intenţia anumită a unei nouă revizuiri a articolului 7.

S-au agitat spre a se strânge iscălituri pentru un memoriu, pentru un nou protest-monstru din partea acestor străini, în care protest se repetă infama calomnie că evreii sunt din ură religioasă persecutaţi la noi; că şcoalele române le sunt închise; că şcoalele lor confesionale sunt suprimate cu brutalitate; că averile, viaţa şi onoarea - onoarea mozaică! - le sunt ame¬ninţate; că naţiunea şi Statul nostru se dă, faţă cu ei, la cele mai extreme violenţe şi cruzimi şi că, pentru restabilirea unei ordine de lucruri conformă cu ideile moderne, trebuiesc aceste nenorocite victime să fie salvate de barbaria Statului român; Europa trebuie să uzeze de toată presiunea posibilă asupra Statului nostru spre a-l sili să facă o colosală spărtură în zidurile cetăţii, pe unde să poată intra toată această enormă masă străină, până la unul, tot acest element eterogen şi dizolvant până la cea din urmă picătură.

Iată scopul final al nouei agitări semitice de la noi în capul căreia se aflau câţiva belferi şi hahami tineri, oameni de litere chip şi seamă, care, tot cu tradiţionala imodestie biblică, ne dedea câteodată, nouă, popor român, pe lângă lecţii de tole¬ranţă religioasă şi liberalism, şi lecţii de limba românească.

Şi Statul român să stea nepăsător faţă cu toate acestea? Nu, asta nu se poate.

Daca naţiunea noastră este prea curată ca să nu se teamă de întinarea balelor semitice; dacă poporul nostru este prea cu minte ca să nu răsplătească ingratitudinea israelită decât cu un suveran dispreţ, - Statul român nu poate îngădui mai mult asemenea agitaţii d-a dreptul criminale: el este dator să le pilduiască cu toată asprimea.

Vom reveni.

II

Dacă revenim astăzi asupra străinilor cărora Statul a trebuit să le ridice avantajele ospitalităţii sale, din cauză că ei,

ingraţi faţă cu această ospitalitate, au provocat o agitare păgubitoare liniştii şi autorităţii lui, nu o facem aceasta pentru a apăra măsurile luate de guvern faţă cu acei străini turburători: guvernul *are drept* să ia asemenea măsuri, şi deci nu mai are nevoie de apărare în aceasta. Revenim pentru alte două cuvinte.

Întâiu: este la noi în ţară o sumă mare de străini de deosebitele *(sic)* confesiuni şi naţionalităţi; numărul cel mai mare îl reprezintă elementul israelit. E ştiut că toţi aceşti străini se bucură la noi de o ospitalitate cât se poate mai omenoasă: ei au ca străini libertatea cultului, a asociaţiunilor în scopuri oneste, a şcoalelor confesionale, a practicei meseriilor şi comerciului; se bucură în fine, ca şi cetăţenii români, de toate drepturile politice, pentru căpătarea cărora le este deschisă o cale legală, fără deosebită consideraţie din punct de vedere naţional sau confesional.

Aceşti străini daca sunt oneşti şi omenoşi, daca respectă legile şi Statul nostru, sunt respectaţi şi dânşii; ei au relaţii foarte strânse cu societatea noastră, care îi primeşte în sânul ei cu o cordialitate câteodată chiar prea exagerată. Ceva mai mult, pentru aceasta nu li se cere niciodată să renunţe la simpatiile lor naţionale, să renege proveniența sau confesiunea lor.

Acestor străini de omenie, fie ei ori de unde veniţi, aibă orice religie, Statul şi societatea noastră nu le va refuza şi de aci înainte ospitalitatea pe care le-a acordat-o până acuma. Şadă aici, muncească onest, fără să jignească interesele noastre, supună-se la legile ţării, respecte autoritatea noastră, şi vor găsi la noi stima şi îngăduinţa, pe care nu le-ar putea găsi nicăieri în cea mai ospitalieră ţară din lume. Să ştie însă oricine că această îngăduinţă le-o acordăm de bunăvoie, şi nu le-o acordăm acelora cari, adăpostiţi la noi, cutează să nesocotească autoritatea noastră, şi cu atât mai puţin acelora cari agită şi fac urziri contra liniştii şi siguranţii Statului.

Al doilea cuvânt pentru care revenim asupra chestiunii este acesta.

Foile opoziţionale de la noi, mai însemnate, toate fără deosebire, s-au ridicat cu toată furia contra măsurii luate de guvern faţă cu aceia care batjocoreau zilnic prin foile lor sordide naţiunea şi Statul, calificând naţiunea de incultă, intolerantă şi stupidă, şi pe Statul român de asiatic infam şi barbar, şi cu aceia cari făceau agitaţii şi urziri contra intereselor noastre.

Ne aducem aminte că una din aceste foi, „România", protestând contra expulsiunii directorului foii franceze „l'Independance Roumaine", în luna trecută, exclama:

„Protestăm, că sunt în ţară foi nemţeşti, ungureşti şi *ovreieşti* cari, în toate ocaziunile, *insultă instituţiunile* şi *demnitatea României* şi *îi combat interesele,* fără ca cineva să se fi gândit a cere să fie cenzurate sau pedepsite, necum să atenteze la existenţa lor prin ***depărtarea proprietarilor şi redactorilor..."***

Şi astăzi, aceeaşi „Românie", consecuentă neconsecuenţii sale cunoscute, protestează contra măsurii, reclamată de dânsa atunci şi luată de guvern acuma, faţă cu acei străini, cari, în toate ocaziunile, „insultau instituţiile şi demnitatea ţării".

Ce poate gândi opinia publică sănătoasă de măsura luată de guvern faţă cu atitudinea şi cu agitările criminale a acelor străini? Poate opinia publică sănătoasă, opinia societăţii române să nu aprobe nişte măsuri luate în interesul ei contra unor străini cari o vrăşmăşeau şi o injuriau prin publicitate în chipul cel mai insolent?

Măsura legală luată de guvern contra acelor străini cari au făcut aci pe agenţii autorilor protestului calomnios şi infam de la Londra, contra acelora cari strigau că Statul român schingiuieşte pe evrei ca să le smulgă contra-proteste, şi cari propagau printre evreii liniştiţi, cari dezaprobau sincer protestul de la Londra, ideea ca ei nu cumva să iscălească de bunăvoie

vreun contra-protest, - această măsură legală o poate condamna opinia publică sănătoasă?

Şi cu toate acestea, foile opoziţionale, cari asurzesc lumea cu afirmaţia că ele reprezintă opinia publică, au găsit cu cale a dezaproba această măsură legală, îndreptăţită de aşa hotărâtoare motive.

Mărturisim că oricât am fi crezut de deşartă acea afirmaţie gratuită a gazetelor opoziţionale, oricât de puţin simţ politic şi spirit de autoritate, oricât de puţină seriozitate ştiam că au opozanţii noştri, nu am fi bănuit că îşi vor da singuri un testimoniu în care să se dovedească într-un chip aşa de clar şi de hotărâtor cum că ei spun neadevărul când afirmă că reprezintă opinia publică.

Nu. Acei cari condamnă măsura luată de guvern nu pot fi reprezentanţii opiniei publice române; căci această opinie nu poate decât să aprobe o măsură legală luată pentru apărarea liniştei, dignităţii şi autorităţii Statului şi societăţii române.

III

Ziarele opoziţionale continuă a face guvernului o vină capitală din aceea că el a luat o măsură legală faţă cu nişte străini cari agitau contra liniştei şi autorităţii Statului. Pentru cine urmăreşte mişcarea presei politice de la noi, lucrul nu poate fi de mirare; e ştiut: a luat guvernul o măsură? ea trebuie numaidecât pentru foile opoziţionale să fie o măsură grozav de rea, antipolitică, antipatriotică şi antimorală. Nici nu mai e[,] prin urmare[,] chip să stea cineva la vorbă cu nişte oameni pentru care şi existenţa luminii zilei ar putea face obiectul unei discuţii. Căci să cercetăm încă o dată cum stă lucrul.

Erau acei agitatori cetăţeni români? Nu. Meritau să fie loviţi de măsura aspră care i-a lovit? Da.

Dar să răspundem mai pe larg acestor întrebări.

O seamă de străini poate să aibă în orice țară merite netăgăduite pentru a căpăta cetățenia. Nişte oameni străini, fie de bunăvoie, fie goniți de deosibite împrejurări de aiurea, vin şi se aşază într-o țară dându-se aci, cu îngăduința Statului, la deosibitele lor industrii. Aci, trăind timp îndelung, respectând societatea care i-a îmbrățişat şi legile ei, muncesc în pace şi onest şi nu neglijează nici o ocaziune pentru a dovedi că ei nu mai vor să se deosibească întru nimic de această societate, că doresc sincer a se contopi individual în masa ei, fără a mai ține câtuşi de puțin la alte străine relații politice, fie aceste relații politice întemeiate pe vreo comunitate confesională sau de origine.

Aceşti străini, oricât ar *merită* să capete drepturile de cetățenie, de drept ei nu le pot reclama, pentru că una e *meritul* şi alta e *dreptul,* şi aceasta mai ales acolo unde națiunea şi Statul sunt chemați a judeca daca şi întrucât acel *merit* există sau nu, şi pot, după socoteala lor, să acorde sau să refuze acele *drepturi.* Ceva mai mult: acel *merit,* acel titlu la o deosebită considerație, scade, ba chiar se pierde cu totul când se traduce în pretențiune şi încă violentă: căci este vorba de *a dobândi* nişte drepturi, nu de *a le smulge.* Dar încă atunci când pretenția se formulează, cu atât mai violent cu cât la spatele ei n-are nici un merit! Căci să judecăm în specie asupra acelor pe cari i-au lovit măsura legală de care e vorba.

A turbura ca străin liniştea unei societăți naționale pacinice, a agita, în conivență cu străinii din afară, contra autorității Statului care te îngăduie în sânul său, şi a batjocori în chipul cel mai revoltător prin publicitate, şi locală şi străină, şi societatea şi națiunea şi statul, şi a le face toate acestea ca membru declarat al unei asociațiuni politice întemeiată pe temeiul unei comunități confesionale, universale şi internaționale - a face, zicem, toate acestea este oare a *merita* drepturile de cetățean pe care nu le ai şi pe care le reclami?

Cineva zice: trăiesc ca străin de îndelungată vreme pe pământul românesc, mă port bine, iubesc țara, nu am nici o relație politică cu vreun cerc neromânesc, rog[,] prin urmare[,] ca, în virtutea acestor titluri, să mi se acorde drepturile de cetățean român, deoarece eu mă bucur de toate calitățile sociale şi politice cerute pentru aceasta. Iată ceva de înțeles, ceva care de câte ori s-a pus înaintea locurilor competente nu a întâmpinat decât îndreptățire.

Dar să vie cineva să zică: eu străin am cu cutare cercuri străine nişte vădite relații politice întemeiate pe legături de origină şi de comunitate confesională; în conivență cu acestea, ca membru declarat al lor, mă ridic contra liniştii societății voastre, contra autorității Statului vostru, şi pretind, numai şi numai pe cuvântul că mă găsesc aici, drepturile de cetățenie; daca nu mi le dați, fac scandal şi încerc, cu ajutorul relațiilor mele politice exterioare, să vă smulg aceste drepturi, - este absurd.

Față cu o asemenea ofensă şi cu asemenea agitare criminală, Statul era dator să dea răspunsul, aspru dar drept, pe care l-a dat.

Şi spre a ilustra şi mai bine cele ce spunem, vom da aici câteva pasaje dintr-o scrisoare a unui domn doctor în drept, Iosef Dulberg din Londra, - un străin israelit, ce, pe cât pare, a fost odinioară şi prin România, - adresată către primul nostru ministru.

D. dr. Dulberg, în această scrisoare, scrisă în româneşte cu câteva greşeli de limbă caracteristice, *pretinde* şi d-sa drepturi *pentru toți* coreligionarii d-sale din România. Şi să vedem cum şi d. dr. Dulberg îşi formulează *pretenția.* După ce tinde a demonstra, cu nişte tradiționale interpretațiuni, că nu se aplică la noi sincer articolul 7 al Constituției modificat conform *exigenții* art. 44 al tractatului de la Berlin; după ce ne acuză de intoleranță religioasă; după ce explică că evreii *au toată*

dreptatea să ***nu*** *iubească țara românească și să apeleze la intervenția străină în afacerile politice ale țării,* d-sa adaogă textual[,] în scrisoarea d-sale către primul ministru al regatului nostru[,] următoarele:

„Se poate zice că antisemitismul a părăsit Germania spre a se așeza în România.

Iată, d-le ministru, care e situația evreilor din România, situația care *cu totul că* știu că vă este bine cunoscută, am pus-o înaintea d-voastră cu scopul de a vă arăta că ***noi*** *în străinătate o* apreciăm și că *vom ști* la ***momentul oportun*** *a face uz de dânsa."*

Și mai la vale, d. dr. Dulberg mai zice:

„... O conferență europeană care se va ocupa încă o dată cu toată chestiunea Orientului nu e tocmai așa departe și *cu toată că* România e acum un regat independent, posibilitatea nu e exclusă *că în acel viitor congres decisiuni vor fi luate ce vor avea pentru ea o însemnătate mai tot așa de mare ca cele din 1878".*

Și[,] în fine[,] d. dr. Dulberg, simțind poate și d-sa că a cam mers prea departe, intră la tocmeală:

„Nu ar fi mai bine ca ea (România) să evite amestecarea străină și să acorde de voe bună... etc."

Oprim citatul, deoarece se înțelege îndestul ce *pretinde* mai departe d. dr. Dulberg.

Ca să sfârșim, trebuie să spunem că această scrisoare a fost pornită de la Londra cu trei-patru zile înainte de a ajunge agitarea semitică de aici la momentul ei acut.

Recomandăm acest document interesant atențiunii foilor noastre opoziționale, care, precum am zis mai sus, continuă a învinui guvernul pentru măsura legală ce el a luat-o față cu agitatorii străini, și a se da de reprezentante ale opiniei publice române.

GIOSUE CARDUCCI
[de Edouard Rod]

Sunt vro 15 ani de când d. Louis Etienne presinta pentru întâia oară publicului francez un poet italian, al cărui renume nu trecuse încă peste Alpi, d. Giosue Carducci. În acel timp, Carducci, cunoscut numai de literaţii ţării sale, nu publicase încă acele *Ode barbare* care, în 1887, ridicară în jurul numelui său atâta intuziasm şi atâtea discuţiuni. De atunci, din an în an, situaţiunea lui literară se mări până în punctul de a face din el una din personalităţile actuale cele mai în evidenţă. A devenit în acelaşi timp poetul cel mai admirat şi profesorul cel mai celebru al Italiei. Cea mai mică scriere a sa are un răsunet foarte mare. A fost eroul sărbătorilor date de curând la Bolonia, în astfel de proporţiuni, încât au fost aproape o apoteoză: discursurile pe care le pronunţa erau la fiecare frază întrerupte de aplauzele intuziaste şi banchetul ce i s-a oferit a fost episodul cel mai animat al ceremoniilor. Puţin în urmă, un nou incident i-a mărit gloria. Guvernul italian hotărâse să ridice la trei numărul catedrelor consacrate lui Dante, adică să creeze, alături de aceea care a existat, aproape fără întrerupere la Florenţa din vremea lui Boccacio *(sic!),* una la Neapole şi una la Roma. Aceasta din urmă trebuia, fără îndoială, să aibă o importanţă considerabilă: fu oferită d-lui Carducci, a cărui purtare politică nu este însă destul de simpatică regelui Umberto şi guvernului său. D. Carducci nu voi să primească, cu multă demnitate ce-i drept, obiectând că nu se va putea achita de îndatorirea sa în spiritul în care i se dă. Şi s-a crezut atunci că, atât cât va trăi el, nimeni nu era demn să ocupe această catedră pe care ar fi ilustrat-o; fu lăsată vacantă şi se înlocui învăţământul regulat ce se proiectase pentru studenţi şi pentru publicul literat din Roma printr-o serie de conferinţe, pe care d. Carducci, mărinimos o dată, binevoi să consimtă a le inaugura.

Iată o anecdotă care caracterizează limpede situaţiunea şi rolul d-lui Carducci: din punct de vedere literar este, astăzi, primul om în ţara sa; este, fără îndoială, după părerea tuturor, chiar după a acelora care nu-l iubesc: este dar interesant d-a se căuta să se stabilească bilanţul activităţei sale, care a fost foarte mare în îndoitul domeniu în care s-a întins — în poezie şi în erudiţiune. În paginile ce urmează ne vom mărgini, totuşi, la partea din opera sa care se atinge, dacă putem zice astfel, de literatura militantă. Subiectul, astfel circumscris, este destul de întins, şi vom găsi în el, cred, toate elementele necesare ca să ne formăm o părere despre strălucitul poet.

D. Carducci este, înainte de toate, un om de luptă. Este din instinct, şi circumstanţele în care a trăit i-au dezvoltat iubirea de luptă. I-a plăcut să ne povestească însuşi amintiri de demult, care fac să se presimtă în copil ceea ce va fi bărbatul. Şcolar, ne spune singur, citea cu nesaţiu *Istoria romană* a lui Rollin, şi *Istoria revoluţiunei franceze,* de Thiers; şi în locul său natal, la Val di Castello, aproape de Pisa, organizase o republică necontenit în luptă: era pe rând Grachus, era Cesar, era Danton şi bătăile curgeau ca ploaia. Uneori zgomotul acestor lupte ajungea până la auzul tatălui lui Carducci, medic de profesiune şi fanatic admirator al lui Manzoni. Venea să facă pace, şi, pentru a mai linişti pe tânărul erou, îl închidea în casă, împre¬ună cu trei cărţi foarte liniştitoare: *Morala catolică,* de Manzoni, *Datoriile omului,* de Silvio Pellico, şi *Viaţa unui sfânt destul de necunoscut,* de părintele Tosetti.

Era dar departe de dezbaterile furtunoase ale Forului sau ale Constituantei, până la paginile instructive date ca regim intelectual tânărului poet, viitorului poet! Asupra unei alte imaginaţiuni aceste citiri sănătoase ar fi putut poate să aibă influenţa lor pacificatoare; pe aceea a lui Carducci o disperară: *„începui să urăsc aceste cărţi,* zice el singur, *să le urăsc cu ura unui*

Catalina. Pentru mine reprezintau mortificațiunea, singurătatea, lipsa de libertate, de aer, şi loviturile..."

Să nu credeți că aci e vorba d-o impresiune copilărească, pe care anii o pot şterge. Nu, ura astfel începută supraviețui foarte bine corecțiunilor părinteşti, până la aşa punct, încât, sunt câțiva ani, Carducci publicând o *Carte de citire* pentru şcolarii gimnaziilor din Italia, îndrăzni să lase la o parte cu desăvârşire numele lui Alexandru Manzoni, înfruntând chiar imensa popularitate de care se bucura, pe drept sau nu, autorul *Fidanțaților*. Îşi poate oricine închipui furtuna de protestări ce ridică o astfel de trecere cu vederea abia justificată prin câteva pagini dispreţuitoare*.

Mai târziu, la *Scolopi* din Florența, unde tânărul Carducci se duce să-şi urmeze studiile, aceeaşi încurcătură: i se dă să citească *Iliada, Eneida, Ierusalimul liberat* şi *Fidanțații* (tot Manzoni!...); şi el voia să citească autorii opriți, de revoltați, pe Foscolo şi pe Leopardi. Şi-i citeşte pe ascuns, cu toată oprirea, şi se pătrunde de ei şi simte cum i se înflăcărează imaginațiunea şi cântă pe tonul poetului Nerinei:

„Barca mea trece singură, printre gemetele alcyonilor, pe unda înfuriată: unda o învăluieşte şi o izbeşte, şi trosniturile ei nu încetează, cum nu se opresc deloc sclipirile trăsnetului.

În acel timp, amintirile întorc spre țărm fața lor scăldată în lacrimi; şi speranțele învinse, fantome obosite, se grămădesc căzând pe lopata sfărâmată.

* Aducând această anecdotă, aşa de caracteristică pentru spiritul îndrăzneț a[l] d-lui Carducci, autorul nu-l ocărăşte pentru cutezanța sa; nutrit de scrierile admirabililor autori ai primei perioade a Renaşterii, d. Carducci a crezut că studiul acestor modele era mult mai important, pentru a forma spiritul tinerimei, decât al romanticilor de la începutul secolului. Aceasta este o părere care, în ea însăşi, n-are nimic paradoxal,

Dar, stând pe pupă, geniul meu priveşte cerul şi marea, şi cântă odată cu zgomotul vântului şi al valurilor:

— Să plutim, să plutim; armată disperată, spre portul neguros al uitării, spre stânca cea albă a morţii!".

Melancolia, însă, nu era partea din opera lui Leopardi şi Foscolo care atingea mai mult pe d. Carducci: dacă a plătit, ca toţi ceilalţi, tributul său întristărilor de la vârsta de 20 de ani, avea sufletul unui revoltat, şi ca revoltat se arată din primul minut: la San-Miniato, unde fu numit profesor de retorică după ce luase doctoratul, îşi înstrăina simpatiile tuturor, *„de la subprefect până la paracliser"* — ne spune unul din biografii săi —, prin îndrăzneala opiniunilor şi vorbelor sale. O dată se răspândi chiar zgomotul că înjurase într-o Vineri mare. Nu era adevărat, dar n-ar fi fost cu neputinţă; în orice caz a avut un proces din cauza aceasta, care însă n-avu alte urmări, decât plecarea sa din San-Miniato.

Începu atunci o epocă grea: tânărul poet, care tocmai publica *Juvenilia,* a căror ediţiune de 300 exemplare nu se mai sfârşea, trăi câtva timp, la Florenţa, din lecţiuni particulare; viaţă nesigură, săracă şi la întâmplare; totuşi nu se decuraja, şi publica versurile ce făcea în foile zilnice cari, în acel timp, adăposteau încă pe poeţi. *O odă la crucea de Savoia,* care apăru într-un ziar florentin, puţin timp după căderea guvernului Marelui-Duce, îi făcu reputaţiunea. Atrase luare aminte a unui ministru literat, Vincenzo Salvagnoli, graţie căruia d. Carducci fu numit profesor de greceşte la Pistoja.

Puţin după aceasta, Contele Mamiani îi încredinţă o catedră la Universitatea din Bolonia, din cauza *„minunatei sale aptitudini d-a transpune în italieneşte unele din bucăţile lui Oraţiu".*

Pe când se petreceau aceste incidente, adică în perioada constituirei unităţei italiene, toată lumea, în Italia, era revoluţionară; şi d. Carducci a fost ca toţi ceilalţi, dar fără

exagerațiune, fără revendicări excesive. Este din aceia, după cum singur a explicat, care în 1859 şi 1860 adoptară formula garibaldiană: *Italia şi Victor Emanuel,* fără convingeri monarhice, fără entuziasm pentru partidul moderat care guverna, cam de nevoie, cam cu speranță, şi din simpatie pentru persoana regelui gentilom. Dar evenimentele se opriră îndată, pe când d. Carducci nu se opri: aşa că după 1866 s-a raliat cu pasiune la opoziţiunea republicană. Motivele nu-i lipsesc pentru a-şi îndreptăți transformarea; dar cel mai bun se poate scoate desigur din următoarea mărturisire care-i scapă într-o zi: *„Prin chiar natura mea mă simt împins spre opoziţiune, chiar în literatură, în cele mai multe cazuri sunt ca un peşte afară din apă".*

Socotesc că împrejurările prin care a trecut Italia n-au nici o influență în această dezvoltare foarte logică; d. Carducci s-a supus numai la legea temperamentului său revoluţionar şi nemulțumit; după ce a obținut ce voia, începea să voiască altceva — iată secretul.

D. Carducci n-a avut vrun rol politic: dacă a avut niscaiva veleități d-a intra în amestecul partidelor, a fost necontenit împiedicat, din fericire, pentru dânsul şi pentru literatură. În 1867, a fost delegat de Universitate la un comitet general al alegerilor din Bolonia, şi se deosebi prin opoziţiune energică pe care o făcu candidaturei lui Minghetti. Câteva luni în urmă d. Bonghi, pe atunci ministru al instrucţiunei publice, îi trimetea, fără măcar să-l fi întrebat, numirea de profesor de limba latină la Universitatea din Neapole. Îi intrase în cap că guvernul voia să-i paralizeze acţiunea, condamnându-l la limbele moarte, şi nu primi numirea. Se văzu atunci suspendat din acţiunile sale, împreună cu doi din colegii săi, *„pentru că luaseră parte la un banchet comemorativ al republicei romane din 1849 şi pentru că semnaseră o adresă către Giuseppe Mazzini".* De altă parte, aceste şicane n-avură nici o altă urmare rea şi, după chiar mărturisirea d-lui Carducci, nu-i putură da

martiriul!... După zece ani era şi el, la rândul lui, candidat pentru Cameră. Pronunţă un discurs strălucit, pe care îl publică mai târziu sub titlul *Pentru artă şi pentru libertate,* în care revendecă, pentru poeţi, dreptul d-a se amesteca în viaţa politică. Elocinţa lui nu convinse pe alegătorii din Bolonia, care se tem de poeţi, şi nu fuse ales; şi când i se oferi în urmă, o altă candidatură, nu primi, hotărât să se mărginească în studiile sale de istorie şi de litere.

Pentru o natură atât de războinică cum este a d-lui Carducci, politica ar fi fost o minunată supapă de siguranţă. Fiind depărtat de la luptele ei, se consoală cu lupta pe tărâmuri mai puţin favorabile; pe care de mai multe ori, după frumoasa expresiune a d-lui de Villiers de l'Isle-Adam, i s-a întâmplat *„să încarce un tun pentru a zdrobi un gândac".* Dacă ne plimbăm ochii în adevăr pe volumul său: *Confesiuni şi lupte* — titlu plin de expresiune — eşti impresionat de violenţa polemicelor sale literare, ca şi de marea furie ce-l apucă pentru lucruri de nimic. În adevăr, e curios cu ce ton loveşte în d. Mario Rapirardi, care avu nenorocirea într-o zi să intre cu dânsul în discuţiune. În altă parte a volumului sunt scrisori, articole, un dosar întreg, pline de foc şi de furie, din cauză că un ziar din Ancona, „Ordine", avusese gustul, fără nici un gând rău, să-i reproducă una din poeziile sale. Sau un biet student entuziasmat după dânsul, avu ideea d-a-i dedica versuri mediocre; iată-l protestând în contra abuzului făcut cu numele său, ca şi cum acea dedicaţiune era o străşnicie. Şi când n-are subiect de indignare, se indignează numai pentru plăcerea d-a se indigna, ca să nu-şi piarză obiceiul, şi adresează unei persoane pe care n-o numeşte, care, îmi place să cred, nu există, vorbe ca acestea: *„N-ai nici spirit, nici dialectică, nici fantezie; n-ai nerv pentru proza strânsă şi raţionată, eşti astmatic în eloquenţă, eşti lăbărţat când vrei să întrebuinţezi un stil ingenios şi spiritual. Şi, ca toţi neputincioşii, te arunci în proza poetică. Eunucule! copiezi*

şi adaogi pe aceia pe care-i furi pentru a-ţi face articolele, calchiezi în foiletoanele de critică, copiezi sau traduci în nuvelele tale. Tâlharule!"

Oh! să ne depărtăm de asemenea lucruri, să ne urcăm repede în *templul senin* al păcii în care acestui arţăgos îi place să se ducă, fără îndoială din cauza uneia din acele bizare contradicţiuni care fac să avem totdauna în noi două fiinţe duşmane. Dar iată că în fruntea volumului său din urmă: *Rime nuove,* îi găsesc portretul. Cât de bine vezi că este omul pe care ţi l-ai închipuit după citirea *Confesiunilor şi luptelor*! Trăsurile feţei îi sunt energice şi aproape greoaie; gura, pierdută într-o barbă deasă şi aspră, care face spaima foarfecilor, pare puţin cam întoarsă, ca într-o mişcare de rea impresiune; ochii sunt afundaţi sub nişte sprâncene dese; părul tuns mic, stă în sus, drept şi nesupus. Nimic banal în acest cap, nici chiar urechile care par că se depărtează de lângă cap, atente şi ameninţătoare; nimic însă blând, nimic binevoitor: nimic nu te atrage la dânsul.

Primul succes mare al d-lui Carducci a fost cea mai violentă compunere a sa: *Imnul către Satan.* A publicat-o în 1865, sub pseudonimul de Enotrio Romano cu această dată: *Italia, anno MMCXVIII della fondazione di Roma.* Această curiozitate de dată nu-i profită deloc la început, şi puţin mai târziu, când o retipări în *Decennalia,* volumul al treilea al poetului, ridică o adevărată furtună în lumea literară. Când lumea citeşte liniştit, 15 sau 20 ani după apariţiunea lor, unele dintre aceste bucăţi care au făcut scandal, nu se poate înţelege pentru ce au provocat atâta mânie; fără îndoială intrau într-un curent de idei în care noi nu ne mai putem introduce, s-adresau la pasiuni pe care nu le cunoaştem, sau care s-au liniştit, corespundeau la nevoi pe care noi nu le avem. Acesta este cazul şi pentru bucata celebră a d-lui Carducci: nici el însuşi n-o mai recu¬noaşte; o numeşte bucata sa *chitaronnata,* plictisit neapărat şi nu fără dreptate, că multă vreme a fost pentru public autorul

Imnului către Satan, după cum Arvers a rămas autorul vestitului său sonet.

Imnul către Satan! Ce să fie ascuns sub acest titlu byronian? Fi-va, din întâmplare, glorificarea principiului răului, lauda eternului duşman care atrage sufletele perverse? Caut, şi găsesc numai un fel de calambur: Satan, nu este *Demonul,* în sensul de toţi cunoscut, ci este o abstracţiune în care se concentrează tot ce facem noi bine şi mare; este personificarea unui fel de panteism, *„imens principiu al fiinţei, materie şi spirit; raţiune şi sentiment";* din fundul imperiului său misterios, animează cu suflarea sa tot ce este bun; este versul, este poezia; pe el îl celebrează toate armoniile naturei; el dă pe faţa omului secretele vieţei. Cântă cu Oraţiu, cu Titu-Liviu, redeşteaptă puterile vechei Rome. Este Wiclef, Ian Huss, Savonarola, Luther; trece prin lume ca aburul triumfător ca să devie, în fine, *Răscoala şi puterea răzbunătoare a raţiunei.* Numiţi-l Progres, sau Libertate, tot una va fi, şi deodată veţi lua bucăţii d-lui Carducci principalul element care a produs mânia cititorilor. D. Roger Allou, într-un interesant studiu pe care l-a consacrat poetului italian, apropie foarte drept de această bucată un fragment celebru al lui Proudhon: *„Vino Satan; vino, calomniatul poeţilor şi regilor, să te strâng pe pieptul meu, să te sărut; e multă vreme de când te cunosc şi mă cunoşti şi tu. Operile tale, o! binecuvântat al inimei mele nu sunt totdauna frumoase şi bune, dar numai ele dau un înţeles universului şi nu-l lasă să fie absurd. Ce ar fi fără tine justiţia? un instinct; raţiunea? o satiră; omul? un brut. Numai tu animezi şi fecundezi munca, înnobilezi bogăţia, servi drept scuză autorităţei, eşti sacru şi eşti virtute!... "* Fără îndoială, dacă toate aceste lucruri frumoase s-ar fi adresat lui dracu, conştiinţele pacinice şi curate aveau de ce să se revolte. Numai, e destul să citim fraza care le precede: *„Libertatea, pentru tine, este diavolul; vino Satan... etc. "* — ca să vedem la ce se reduce şi se referă toată tirada. Tot aşa este şi cu *Imnul*

lui Carducci, cu această diferenţă numai că autorul n-a luat osteneala să ne prevină că, acolo unde s-a scris: *Satan,* trebuie să citim: *Progres.* Şi aşa de mare este puterea magică a cuvântului, că toată lumea s-a înşelat. *Decennalia* este al treilea volum al d-lui Carducci, care după *Juvenilia* mai publicase *Levia gravia,* fără mare succes. De astă dată fixase atenţiunea publicului, care rămase credincios satiricului care a scris *Giambi et Epodi* şi poetului *Odelor barbare.*

N-aş putea ascunde că, cu toate că la prima vedere satira pare că este forma care se potriveşte mai bine d-lui Carducci, prefer într-însul pe poet în locul satiricului. Nu poţi fi satiric în orice vreme, oricât ai voi să fii. Sunt epoce în care satira nu merge, şi sunt convins că a fost o mare nenorocire pentru d. Carducci că a trăit într-una din acele epoce. Guvernul lui Victor Emanuel a fost binevoitor, liberal şi chiar fericit, cu toate cele întâmplate la Lissa şi la Custozza. I se pot prea bine discuta în linişte tendinţele, i se poate spune că s-a înşelat de mai multe ori — dar nimeni nu se poate indigna în contra lui pe bună dreptate. De aceea, în zadar se încearcă d. Carducci să se indigneze, nu reuşeşte deloc. Faptele nedându-i nici o temă, e silit să inventeze şi se crede obligat d-a imputa, cu o mare desfăşurare de elocinţă, Italiei moderne că nu are măreţia Republicii romane, sau Veneţiei de azi, că nu mai este Veneţia Dogilor. Sunt aceleaşi clişeuri cu care Oraţiu regretă *antiqua virtus,* şi prea puţin e dispus el însuşi să fie un Caton. Este silnic lucru să evoci necontenit pe Grachi şi pe Scipioni, pe Dante şi pe Machiavel, la toate aniversările şi orice împrejurare din viaţa politică; e absurd să interzici *„sunetul superb al trompetelor şi al ţimbalelor"* să insulte *„tăcerea Aventinului"* sub pretext că nu mai există un Menenius Agrippa; e de asemenea ridicul d-a imputa unor oameni de treabă că nu sunt nici Cesar, nici Pompei, nici Rafael, nici Michael Angelo. Aşa, satirele d-lui Carducci, strălucite exerciţii de retorică, nu

produc efectul aşteptat de autor: nu indignară pe nimeni, nu răsturnară nici un guvern, şi literaţii din toate partidele se mulţumiră să le admire frumuseţile în toată liniştea conştiinţei: *„O, popor al Italiei,* putu dar să strige poetul, *viaţă a cugetării mele, o! popor al Italiei, aide, Titan leneş ce eşti, te-am numit* înjosit *în faţă, şi tu mi-ai strigat* bravo! *şi cu versurile mele obişnuite ţi-ai încununat cupa din care bei!"* În realitate *„poporul Italiei"* primise satirele d-lui Carducci după cum meritau, arătându-se întru aceasta mai cu minte decât poetul. Erau insulte cumsecade; şi fiindcă poetul nu le merita le-a luat cum i-au convenit mai bine. Oare d. Carducci s-ar supăra, dacă aş intercala chiar aci o pagină de înaltă elocinţă, cu imagini strălucitoare pentru a-i dovedi că nici dânsul nu este un Dante?...

Dacă nu reuşeşte să fie un satiric, d. Carducci este, din instinct, un poet adevărat. Ceva mai mult, este un poet foarte pretenţios, care-şi aşează sus idealul artei sale, şi care-l urmăreşte fără să dea înapoi în faţa nici unei piedici.

S-ar părea că, în chestiunile literare, ca revoltat ce este, ar aduce aceleaşi pasiuni revoluţionare. Ei bine, nu este aşa! Contele Mamiani, vă aduceţi aminte, admira dibăcia lui Carducci d-a transpune în italieneşte poeţii latini. În adevăr, latin până în fundul sufletului, n-a ieşit niciodată, chiar când s-a părut unora altfel, din tradiţiunea latină şi clasică. La început, n-are nici una din îndrăznelile de formă ale romanticilor noştri, se fereşte din instinct de exagerările şi sforţările lor. Se inspiră numai din Oraţiu şi din eleganţele latine şi nu împrumută nici nu-şi apropiază numai formele lor, ci şi temele lor cele mai obişnuite. În *Juvenilia* celebrează, ca un roman din vremea lui August, pe Diana şi pe Febus Apolon, *„suveranul conducător al carului eterat";* intonează nişte *brindisi* care s-ar crede inspirate de odinioară; este înamorat de o Heera care poate fi prea bine o frumoasă sclavă greacă, şi căreia-i propune

să se ducă cu dânsul *„să se aşeze printre flori"* ca să guste mai bine versurile lui Tibul. Orice lucru pe care talentul îi permite să-l reînnoiască, dar care, în el însuşi, n-are nimic compro¬miţător. Mai târziu, studiul poeziei moderne îi deschide noi orizonturi.

Romanticii francezi, mai întâi, au avut asupra lui oarecare influenţă; fără îndoială că nu le seamănă deloc; dar susţine o luptă care îl apropie de ei, luptă în contra manzonienilor ca şi dânşii contra celor din urmă clasici. Şi apoi, modul lor d-a înţelege poezia îi place foarte mult; parcă tot nu-i laudă destul că au sfărâmat clişeul vechiului vers alexandrin. Într-una din prefeţele sale, a citat două strofe ale lui Theophile Gautier, care indică destul de limpede ceea ce-l încântă pe el la un poet:

„Point de contraintes fausses! / Mais que pour marcher droit / Tu chausses, / Muse, un cothurne etroit. / Fi du rythme commode, / Comme un soulier trop grand / Du mode / Que chacum quitte etprendf..."

Lui Carducci îi plac din cauza grijei pentru artă, pentru cultul formei frumoase, pentru dificultăţile introduse în „meşteşugul" poetic. Dar prozodia franceză este prea particulară ca să poată servi mult unui poet străin, şi d. Carducci nu întârzie mult să se simţă prea strâns în „conturul cel strimt" pe care-l adoptase. Începu atunci să-şi caute modele printre poeţii unei limbi în care, ca şi în latineşte, accentul tonic îşi păstrează toate drepturile sale: o citire neîntreruptă a poeţilor germani îi arată că principiile metricei celor vechi se puteau adopta, cu oarecare modificări, la exprimarea ideilor moderne.

Deja în *Nuove Poesie* se vede această nouă influenţă. D. Carducci, în adevăr, publică aci, alături cu bucăţile sale originale, câteva traducţiuni excelente din Heine şi din Platen. Erudiţiunea lui Platen, simţul său în ale poeziei şi în ale istoriei, îi plac cu deosebire şi a dat exact şi cu putere *Mormântul lui Buzento* şi *Pelerinul din Saint-Juste*. Pare că Heine îl atrage mai

mult încă, fără îndoială prin minunata sa dibăcie d-a traduce în imagini vii şi strălucite, cu un colorit aproape oriental, unele sentimente abstracte, adânci şi complexe. De aceea, d. Carducci nu se mulţumeşte să traducă unele bucăţi din *Romancero* şi din *Intermezzo,* ci adoptă uneori tonul, obiceiurile, întorsăturile poetului german, şi o bucată oarecare din *Nuove Poesie* ar putea figura prea bine în *Cartea cânturilor,* de exemplu următoarea *maggiolata:*

„Maiul deşteaptă cuiburile, maiul deşteaptă inimile: aduce florile, şerpii şi privighetorile.

Copiii gungunesc pe pământ, păserile în cer; femeile au trandafiri în păr şi soarele în ochi.

Colinele, livezile, munţii sunt o pânză înflorită; apa, pământul şi cerul sunt amor, mugur şi cântare.

Şi-mi creşte în inimă un tufiş frumos de spini, am trei vipere în piept şi o bufniţă în creer".

Dar în *Nuove Poesie* asemenea bucăţi sunt accidente, cum erau, în *Juvenilia,* acelea care aminteau de Leopardi. D. Carducci este un spirit prea original, ca să imiteze multă vreme pe alţii; şi dacă în primele lui volume se pot distinge urmele unora din citirile sale, dacă, după ce a transcris pe Orăţiu şi s-a luat după Leopardi, s-a oprit puţin la poeţii germani, cauza a fost că încă era în căutarea modului personal care se potrivea talentului său; îl găsi în adevăr în cele două volume: *Odele barbare.*

Nu putem intra aci în polemicile pe care primul volum de *Ode barbare* le-a ridicat; am reuşi cu greu să căutăm dacă întoarcerea la cei vechi însemnează sau nu un progres în poezia italiană şi, discuţiunea broşurelor, articolelor şi discursurilor, publicate asupra acestei cestiuni de d-nii Chiarini, Cavalotti, Bongognoni şi Stampini ar putea fi de prisos şi prea încărcată pentru cititori. Lucrul sigur este, că alţii, înainte de d. Carducci, făcuseră aceeaşi încercare, făcută, după cum se ştie, şi în limba

franceză. Se părea de asemenea că, într-o altă limbă în care există accentul tonic, se poate fără nici un neajuns nu numai să fie întrebuințat pentru poezie, dar chiar să fie substituit rimei, căci rima este un procedeu uniform şi rece, ori cu câtă abilitate ar fi întrebuințată:

„*Oh! que dira les torts de la rime! / Quel entant sourd ou quel negrefou / Nous a forge ce bijou dun sou / Qui sonne creux etfaux sous la lime...*"

În sfârşit, şi acesta este un argument demonstrativ de valoare, *Odele barbare* sunt necontestat superioare celorlalte volume ale d-lui Carducci.

S-ar putea zice, în adevăr, că adoptând o formă grea şi nouă, cugetarea poetului s-a ridicat şi s-a purificat; după vorba lui Platen, pe care o citează în epigraf: *„O formă mai nobilă cere gândiri adânci'.* Şi, cu un spirit mai senin, judecă mai liniştit şi mai de sus evenimentele vieții publice pe care le ia de asemenea ca teme. Am văzut, în *Giambi ed Epodi,* înmulțind micele întâmplări ale politicei în folosul teorielor sale personale, umflându-şi vocea mai mult decât trebuie, şi declamând mai mult decât ar fi înțelepțeşte. De astă dată este impresionat mult de mărimea unor evenimente, din care scoate poezia; în mai multe bucăți, omul de partid dispare în dosul poetului, şi unele sunt foarte frumoase. Aşa, *Odă la moartea lui Eugen Napoleon,* care desigur poate fi pusă alături cu bucățile cele mai frumoase pe care tragediile napoleoniene au inspirat poeților francezi:

„...Umbră domestică, Letizia locuieşte încă în casa goală; strălucirea lui Cesar n-o mai înconjură; mama corsicană trăieşte între morminte şi altar.

Fiulfatal cu ochii de vultur, fetele frumoase ca aurora, nepoții tremurând de speranțe — toți au căzut, şi toți departe de dânsa.

Niobe corsicană stă în picioare în mijlocul nopții, pe pragul peste care fiii săi au trecut ca să meargă la botez şi, mândră, îşi întinde mâinele spre marea sălbatică.

Şi strigă, şi strigă încă; dacă din Anglia, dacă din America, dacă din Africa cea arzătoare vreunul din rasa ei tragică, gonit de moarte, nu va veni să-i cază pe sân!".

Ca un poet, oricare i-ar fi opiniunile politice, să nu poată rezista atragerii misterioase pe care o are asupra imaginaţiunii soarta acelei *„Niobe corsicană",* lucrul nu e neobişnuit. Victor Hugo şi Lamartine sunt dovezi. Dar, uneori, poezia fură pe d. Carducci mai departe de opiniunile şi de partidul său; aşa republicanul, satiricul, inamicul declarat al tronurilor, care nu mai departe de ieri făcea dintr-o prefaţă înflăcărată un rechizitoriu în contra partidului moderat sau care intona cu o voce d-o ironie muşcătoare *Cântecul Italiei mergând la Capitol,* s-a lăsat a fi atras, ca un copil, de farmecul şi de graţia reginei Italiei, *„într-unul din acele momente,* — spune singur —, *în care, ştiu, inima trebuia să bată în pieptul tuturor acelora care cred în soarta monarhiei unită cu soarta patriei'.* Şi avu curajul să celebreze pe graţioasa sa suverană în una din cele mai bune ode, una din cele mai limpezi şi mai sincere. A primit imputări, fără îndoială; s-a apărat; — ce ocaziune frumoasă să mai lupte puţin! — dar a simţit că un poet „înaintat" trebuie să-şi cântărească cuvintele când se adresează la capete încoronate; şi la serbările din Bolonia, primind sarcina d-a saluta pe rege, l-a salutat *„reprezintând suveranitatea poporului italian reunit liber într-o singură patrie".* Formula era demnă, respectuoasă şi îndrăzneaţă în acelaşi timp: a fost înţeleasă şi aplaudată.

Ceea ce izbeşte încă, în cele două volume de *Ode barbare,* sunt imaginile superbe pe care le aruncă poetul cu bogăţie.

Ici se văd stâlpii unei biserici gotice care, în umbră, *„par nişte uriaşi cugetând la lupta cu cel nevăzut".* Dincolo, pe timpul uneia din acele epidemii care adună atâţia copii mici, moartea trece, intră şi loveşte, *„fără măcar să-şi întoarcă ochii, smulge arborilor veseli, ramurile cele tinere".* Sau, într-o dimineaţă de toamnă, un tren misterios trece, fantastic, descris cu vorbe care

te fac să cugeți la fantaziile picturilor lui Turner. Şi pretutindeni un amestec curios de *antic* şi de *modern,* prezintând iluziunea unui adevărat păgân reînviat, care ar privi un peisaj obişnuit prin prisma amintirilor sale!

Se observă prea bine că, pe când în celelalte literaturi, imitațiunea antichității are de regulă un caracter de artifi¬ cialitate, pentru italieni este o întoarcere către tradițiunea națională. După optsprezece secole, se pot duce încă spre acel izvor să se adape fără să mire, fără să atingă pe cineva, şi Carducci pare că este la largul său în acele versuri romane şi moderne totodată, tot atât pe cât compatriotul şi contim¬ poranul său, Pietro Cossa, părea sincer şi convins, când bea pentru *Giove Ottimo e Massimo!*

Oricât de bine i se potriveau d-lui Carducci vederile celor vechi, nu stăruieşte în ele; şi, în ultimul său volum, *Rime nuove,* s-a întors iar la *rimă.* A revenit căit, recunoscându-şi greşelile şi mărturisindu-le.

Acum, că am vorbit, fie şi repede, despre opera poetică a d-lui Carducci, ar trebui însemnate, în câteva trăsături, caracterele cele mai izbitoare.

Fără îndoială suntem în fața unei opere fără pereche; trebuie să ne întoarcem foarte departe, până la poeții *„Secolului de aur",* ca să găsim în limba italiană versuri de o formă aşa de solidă, puternică, definitivă. Nici ca artist, nici ca istoric, d. Carducci n-a pierdut timpul pe care l-a consacrat studiului *trecentiştilor:* mai bine decât Platen, mai bine decât romanticii noştri, aceşti nobili poeți l-au învățat secretele unei arte profunde şi fără imputare; şi dacă s-a sforțat să reînvieze cultul lor părăsit, de prea multă vreme, de către tinerimea universitară şi literară a țării sale, le-a plătit numai cuvenitul tribut de recunoştință. Condus de dânşii, dar servit de asemenea prin însuşiri minunate, a ajuns la acea perfectă posesiune a formei, care este semnul caracteristic al scriitorilor de rasă mare; şi până în astfel

de grad, încât conservă până şi în proza lui calităţile de poet, şi, în discursuri, în încercări, în prefeţe, în articole de polemică, vorbeşte natural o limbă minunată, o limbă care de trei secole nu răsunase aşa de frumoasă, armonioasă şi plină în ţara lui *Si.* Cum ne-am mai mira, după aceasta, de vioiciunea preferinţelor şi antipatielor sale? Cum să nu înţelegem ura lui puternică pentru Manzoni, pentru *„stilul manzonian",* pentru *„oficiul militar al căpitanului Edmondo",* pentru proza apătoasă şi pentru versurile uşoare?

Poate că această ură îl face uneori nedrept; nu voi avea însă curajul să i-o imput, căci acea ură este un principiu de putere, şi desigur va contribui în ceva ca să asigure influenţa d-lui Carducci asupra generaţiei literare de mâine, aceea pe care o formează prin învăţămintele, versurile şi scrierile sale.

Dacă este uşor să se definească în câteva vorbe rolul d-lui Carducci ca scriitor, în sensul material al cuvântului, ar fi mai greu de pătruns esenţa poeziei sale. Totuşi, a semănat el însuşi ici şi colo, în scrierile sale teoretice, unele fraze care ne-ar putea desluşi: *„Poezia de azi,* spune el cu oarecare melancolie într-o încercare minunată intitulată *Critica şi arta, nu mai este producţiunea directă şi imediată a poporului, nici un element civilizator pentru naţiune, nici o trebuinţă estetică a societăţii, nici un instrument de reformă, sau un mijloc de reînnoire; excep - tând uneori drama şi romanul, dacă însă romanul poate fi considerat ca operă poetică — poezia de azi este cu totul indi¬ viduală".*

Şi în altă parte: *„Poetul se exprimă pe sine însuşi şi exprimă convingerile sale morale şi artistice, atât de sincer, atât de simplu, atât de hotărât pe cât poate; restul nu-l priveşte".*

Şi în altă parte încă: *„Cândîntreaga naţiune avea nevoie de poezie, când punea şi ea umărul oarecum ca s-o producă, atunci putea săfie un criteriu general al artei poetice. Astăzi, nu. Nimeni azi n-are drept să poruncească poetului — să facă asta şi nu*

ceastălaltă. Şi cu ce autoritate, întemeiat pe care principiu, cu ce consimţire a totului sau a majorităţii, în numele cui *şi în numele a* ce *s-ar putea da un asemenea ordin? Azi poetul are în el însuşi inspiraţiunea, norma, criteriul artei sale; într-un cuvânt poate să facă ce vrea — numai să aibă, bineînţeles, puterea, numai să ştie s-aleagă materia care se potriveşte artei sale şi să-şi mânuiască instrumentele".*

Strângeţi, rogu-vă, înţelesul acestor câteva fraze: ce veţi găsi? Constatarea divorţului care există azi între artist şi între mulţime, înălţată, în principiu, chiar teoria individualismului. Poetul nu mai este un *vates,* un conducător pentru naţiuni; nu mai este un ecou al vocii popoarelor; nu-şi mai plămădeşte operile cu ideile şi cu sentimentele pe care secolul le mişcă în jurul lui. Din el însuşi trebuie să extragă materia producţiunilor, numai dintr-însul, adică dintr-un fond în care deosebite influenţe şi-au depus straturile lor; dar cărui fond, acel lucru misterios, *personalitatea,* trebuie să-i impună caracterul unităţii.

Pentru că vorbeşte numai în numele său, nimeni nu-i poate cere socoteală; *„poate face ce vrea, cum vrea",* şi singura chesti¬une a se şti este dacă este bun lucrător în partea sa, dacă cunoaşte adică toate înlesnirile strofei, versului, ritmului, rimei şi cuvântului, şi dacă nu s-a înşelat în socoteala lui asupra raportului care trebuie să existe între materia pe care o tratează şi mijloacele de care dispune.

Vai! aceasta este impresiunea ce se desface din opera d-lui Carducci; şi dacă critica nu i-ar cere decât ceea ce dânsul îi dă voie să-i ceară, n-ar şti ce să zică, ar fi strâns cu uşa în faţa lui: desigur, este un lucrător bun; e ceva mai mult, e un maestru; desigur încă, conştient, cugetător, dibaci, a ştiut să găsească, după dibuirile începuturilor sale, acel acord între materia poetică aleasă şi talentul său, între obiect şi subiect, care este condiţiune necesarie pentru orice operă de poet. Şi cu toate acestea, critica simte că are ceva de spus: ar putea ataca chiar

fondul teoriei d-lui Carducci; esența geniului său ar putea să-i displacă; trecutul, în care inima mulțimei bătea în pieptul poeților, poate să și-l amintească. Dar pentru ce! Acest trecut a trecut, nu trebuie să cerem unui secol ce nu poate să dea.

Așa că, la sfârșitul acestui studiu, ne găsim în fața unei contraziceri din cele mai curioase ale epocei actuale: d-o parte, în adevăr, mișcarea socială care, din toate puterile ei, împinge spre colectivism, — dacă este permis să se întrebuințeze cuvântul într-un înțeles mult mai larg decât i se dă în terminologia politică, — și prin urmare spre sacrificiu și spre oprimarea individului; iar de altă parte, mișcarea literară, din ce în ce mai artificială, erudită și migălită, care tinde tot mai mult a mărgini pe poet în limitele înguste ale individualismului.

Cu alte cuvinte, literatul își dezvoltă personalitatea sa și o face singuratică, în proporțiune cu sforțările masei ca să înghită orice personalitate. Această contrazicere a fost zărită, simțită de toți poeții care au visat să-și reîntinerească arta. Unii au încercat s-o reducă: așa Rosetti și *prerafaeliții* englezi, în încercările lor de reîntoarcere către originile cugetării moderne; alții au primit-o: așa Swinburn, așa chiar d. Carducci! S-au mulțumit dar să-și preumble fantazia lor în lumea formelor frumoase și să-și cristalizeze în versuri strălucite ideile lor coapte cu multă știință. Este ceva, fără îndoială; este chiar mult: este destul ca să ne facă să urâm mediocritatea poeziei banale și obișnuite, nu însă destul ca să ne împiedice d-a merge uneori să ne răcorim la izvoarele vii ale poeziei poporane care, în fața artei rafinate, ni se va părea, mai mult decât oricând, *adevărata poezie!*

POETUL EMINESCU S-A STINS

Durerea celora cari au fost prietenii lui, cari l-au cunoscut în tainele vieții lui, cari știu cum Eminescu își râdea de mizerie

şi nu vrea să ştie de dânsa, când îşi avânta gândul în lumea închipuirii, — durerea tutulor acelora cu cari a râs şi a plâns Eminescu, cu cari a cântat şi a suspinat poetul, trebuie să fie adâncă, mută, sfâşietoare, la vestea ce le-o dăm.

Eminescu s-a stins după ce a strălucit ca un luceafăr. Razele gândirii lui, ca şi raze de stele de mult stinse în văzduh, vor străluci şi vor lumina încă multă vreme în poezia noastră.

Moartea lui Eminescu e o durere pentru întreaga cugetare românească, după cum durere fost-au pentru toţi şi suferinţele lui.

Mihail Eminescu împlinea acum 40 de ani. Născut la Botoşani, el îşi făcu învăţătura, luptând de multe ori cu ananghia, la Cernăuţi, Blaj, Viena şi Berlin.

Întors în ţară, el fu numit bibliotecar, apoi revizor şcolar la Iaşi şi Vaslui. Pedagog cu pătrundere, pasionat de ţăran, doritor de a ridica opinca, Eminescu a fost un revizor model. Urele politice l-au sacrificat şi pe dânsul la 1876...

De atunci Eminescu şi-a găsit un adăpost în jurnalistică.

Amarurile vieţii au fost multe pentru Eminescu. Mult a scris poetul. Neastâmpărul unei cugetări bogate este păstrat în colecţia „Convorbirilor", „Timpului", „României libere", „Fântânei Blanduziei".

Un mic volum, publicat de d. Maiorescu, conservă giuvaerurile acestei fantazii ce spintecă nemărginirea.

STATU QUO

D. Lascăr Catargiu, cu toate neajunsurile care-l bântuiesc ca om de Stat şi ca parlamentar, îşi cunoaşte totuşi bine ţara. Daca, fiind la cârmă, Statul merge pentru c-a apucat să pornească şi daca podoabele inteligenţii primului ministru sunt date pe faţă, cu o zgârcenie proverbială, ori de câte ori e vorba

despre vr'o nevoie de organizare, sau de vr'o preîntâmpinare a viitorului, ce-i pasă d-lui Lascăr Catargiu? D-sa îşi cunoaşte ţara, ştie cât de blând, cât de răbdător este, şi de ce îngăduială e în stare să dea dovadă poporul nostru.

Ce zice primul-ministru? „La ce să m-apuc d-a mai mişca lucrurile din locul lor, — cine ştie ce se întâmplă? Mai bine nu mă ating de *statucva!*"

Şi, după ce a strâmbat pe *statu quo* ca formă exterioară nu voieşte cu nici un chip să iasă din el ca fond, îndărătnic ce este să rămână în *statucva,* — după cum scrie d. Catargiu, când e necăjit şi nu vrea să-l priceapă subalternii în ce limbă-şi redactează hotărârile sale...

Acest *statucva* al primului ministru, — să se ia seama — nu este numai un simplu *lapsus,* ca acelea nenumărate ca *pozna* fortificaţiilor, sau ca *coada de topor,* pe care „băieţii" din Cameră sileau să le comită nedomiritul bătrân, în focul discuţiunii, când riposta îi zăbovea mult. Nu! *Statucva,* această nouă localizare într-o românească ministerială, este ceva gândit, este o formulă după care d. Catargiu conduce ţara noastră, acum peste vară, „când Parlament nu e, când presă cum se cuvine nu este, afară doar de ce luptă *tinereţea* de la «Naţionalul»!"

Că adică, vorba d-lui Catargiu, ce să mai apuce d-lui de pus pe hârtie proiecte de legi? Până *la toamnă* e destulă vreme, şi pentru la toamnă le-a făgăduit. Ce să mai stea bătrânul să pună la cale vro reformă, chiar mai mică, ori vro schimbare, aşa cum spunea c-o doreşte sub junimişti, când miniştrii, — colegi cu d-sa, ridicaţi la rang, dacă e vorba, după urma d-sale, — s-apucă la colţ în consiliu şi-i pun beţe în roate? Ce? Hal e ăsta pe atotputernicul d. Catargiu, — acum mai cu seamă când e *ca şi Rege,* — să nu poată numi un prefect măcar, acolo unde pusese în gând?

Aşa, pentru că vede că nu-i prieşte peste vară, s-a gândit bătrânul să aibă răbdare până la toamnă, şi să fie în ţara asta *statucva,* de la un capăt până la altul.

De aceea, lăsând numai pe *vernescani* să mai facă d-ale lor, până li s-o-nfunda, şeful guvernului, ca odinioară la Cameră, când pronunţa mereu clişeul: *la toamnă,* - acum numai ce-l auzi, servind solicitatorilor (în număr de 90-100 pe zi), minunata sa invenţiune: *statucva!* „Bine, domnule, dar am hotărât să nu mă ating acum de *statucva,* vom vedea mai încolo, la toamnă" - adaogă blândul nostru stăpân.

Şi bieţii solicitatori, deşi mai grăbiţi decât orice altă *reformă,* bătrâni şi conservatori ca şi d. Catargiu, pleacă mulţumiţi cu atâta, nelămuriţi însă şi sfiicioşi, bănuind că primul-ministru e *om mare,* de vreme ce a-nceput să le vorbească mai *pe latineşte* decât la întâia Domnie...

Să mai zică lumea că d. Catargiu nu ştie să administreze! Numai c-o vorbă, sucită cu meşteşug, şi duce greul o vară întreagă! *Statucva* de dimineaţă până seara şi s-a-ncheiat socoteala...

O REMINISCENŢĂ

S-a explicat - credem noi - îndestul de lămurit şi de serios pentru cei ce vor şi pot să înţeleagă, ce este „Constituţionalul" şi pentru ce „Epoca" şi „România liberă" s-au contopit în foaia de faţă. Dar *aieste* explicări gazeta onor. prezident al consiliului nu le poate pricepe.

Discuţia serioasă dar în această privinţă este închisă; dacă nu înţelege omul, trebuie să taci, să nu-ţi mai răceşti gura degeaba. Nu e vorba prin urmare aci să fac un articol politic; ci numai să dau cititorilor o reminiscenţă hazlie, care mi s-a deşteptat cu ocazia asta.

În Buzău apărea acum câțiva ani două gazete guvernamentale, „Vocea Buzăului" şi „Independența"; având acelaşi program, susținând aceleaşi persoane din localitate, s-au hotărât să se contopească amândouă într-un singur ziar. Noul ziar a şi apărut cu numele foarte sonor şi foarte pitoresc de „Penteleul".

În acelaşi timp, ieşea tot în Buzău, ca opozantă, o foiță microscopică, cu numele de „Albina", care înțepa, înțepa cât o putea ține acul. „Albina" era tot aşa de răutăcioasă ca şi „Naționalul", decât cu mult prea mult mai spirituală.

De pildă, la contopirea celor două adversare, în loc s-o ia pe coarda pe care „Naționalul" a luat-o cu noi; în loc să se busumfle să le ocărască şi să le prezică o apropiată moarte, tocmai pentru că şi-au întrunit forțele, răutăcioasa „Albină" a găsit momentul să le tragă un ac cu meşteşug.

Iată cum a anunțat „Albina" apariția noului său confrate buzoian:

„«Independența» şi «Vocea Buzăului» s-au contopit apărând sub numele de «Penteleul».

De! multă brânză nu făceau despărțite; să vedem acuma amândouă la un loc ce caşcaval o să ne facă".

Aşa să ne fi întâmpinat, - în loc de cu polemici nesărate şi cu grosolănii, - „Naționalul", am fi făcut şi noi haz şi cititorii lui... Dar nu s-a putut!

De aşa glume subțiri nu sunt în stare bărbații serioşi de la „Naționalul".

CERC VIȚIOS

La 1875, erau conservatorii la putere sub aceeaşi firmă ca şi azi.

Partidul liberal, în coaliție cu elemente răzlețe, moderate şi conservatoare, sătul de a mai lupta pe calea normală pentru

a răsturna ministerul Catargiu, se puse să facă o campanie înverşunată pe cale anormală. Partidul liberal, care-şi avea cartierul general la Mazar-Paşa, făcu apel la mijloacele demagogice, înrolă, cu tot felul de monedă - mai cu sunători (pe atunci nu aveam biletele), mai cu strălucite perspective - volintiri apelpisiți, şi ieşi pe stradă strigând:

„Catargiu calcă Constituția de sus în jos - o călcăm şi noi de jos în sus. El o calcă spre a se ține la putere în ciuda ei şi a noastră; noi o călcăm ca să-l răsturnăm, şi în ciuda lui să restaurăm domnia ei! Adică, mai scurt: el o calcă de dragul lui, noi o călcăm de dragul ei!"

Şi pe câtă vreme legioanele partizanilor şi volintirilor se agitau pe calea brutală, câte un advocățel - acela nu lucra cu ziua, ci cu perspectiva unui apropiat viitor - turna la proză cu cotul în monitorul mazarist, căutând cu citate din „autori celebri" să probeze că răscoala de uliță este „nu numai un drept, dar chiar *o datorie"* în aşa împrejurări.

Proza chilometrică a avocățelului nu era menită decât să liniştească sufletele câtorva negustori chiaburi, cari contribuiau gros la „marea operă patriotică", la „îndeplinirea datoriei", dar cari, având prăvălii deschise, nu se prea amuzau văzând cetele bravilor volintiri ai „sfintei cauze constituționale." - De! patria ca patria, dar centrul patriei e prăvălia şi prăvălia, cu volintiri nu se prea potriveşte, prăvălia merge cu linişte şi cu *dreptul.*

Dar, în sfârşit, slava Domnului! liniştea s-a restabilit, dreptul s-a ridicat iar copăcel în picioare! Călcătorii de sus au căzut jos, iar călcătorii de jos s-au urcat sus.

Jos conul Lascarache! sus conul Iancu!

Ei! acuma s-a restaurat Constituția, de aci avem să trăim bine!

Aşi! ce să te pomeneşti!... Conul Iancu s-apucă să calce şi d-sa de sus Constituția.

Ce-i de făcut?

Rabdă conul Lascarache, rabdă azi... rabdă mâine... Adevărul e că a răbdat cam mult - acu nu ştiu din ce pricină: ori că e conul Lascarache de fel mai răbdător, ori că ştie conul Iancu să te facă să rabzi mai mult - destul că a răbdat 12 ani; vorba ceea: să nu dea conul Iancu cât poate răbda conul Lascăr!

Dar orice răbdare are un sfârşit.

„S-a mântuit! nu mai merge, a zis într-o zi mult-răbdătorul. Trebuie un leac eroic la aiastă nesuferită situaţie!"

Şi după multă bătaie de cap, şi-a adus aminte de o veche reţetă, pe care i-o aplicaseră odinioară:

„Brătianu calcă Constituţia de sus în jos; o călcăm şi noi de jos în sus. El o calcă spre a se ţine la putere în ciuda ei şi a noastră; noi o călcăm ca să-l răsturnăm şi în ciuda lui să restaurăm domnia ei! Adică, mai scurt: el o calcă de dragul lui; noi o călcăm de dragul ei."

Şi hop! şi advocăţelul cu condeiul ascuţit şi cu limba lată, - mititelul Sarsailă „de mare viitor", un june „care promite mult". Se pune procopsitul pe citate savante şi ne clădeşte mirifica teorie a omeopatiei politice:

„Cui pe cui scoate!... Călcarea repară călcarea: e nu numai un drept, e *o datorie*... şi daca nu mă credeţi, ignoranţilor, citiţi marea *Gramatică a Politicei* de marele savant... etc., etc."

Să se observe bine, mă rog, că nu caut aci să demonstrez cum că la 75 d. Brătianu nu spunea drept susţinând că d. Catargiu călca Constituţia, nici, şi cu atât mai puţin, că la 87 acuzările d-lui Catargiu contra d-lui Brătianu nu erau sfântul adevăr însuşi.

Departe de mine ideea de a bănui onorabilitatea politică a acestor bărbaţi de Stat... când d-lor sunt în opoziţie; să mă ferească Dumnezeu a pune câtuşi de puţin la îndoială zelul şi dragostea pentru Constituţie, de cari sunt animaţi aceşti vecinic călcători ai ei!

Nu; ei o iubesc, şi tocmai pentru că o iubesc, o calcă; îi doare în suflet că o calcă; dar cum ar putea să n-o calce când o iubesc atâta?

Şi pe urmă teoria mititelului procopsit nu este destul de clară? Pentru cine iubeşte Constituţia, este, când o calcă alţii, nu numai un drept, dar chiar *o datorie* s-o mai calce şi el.

Atâta numai că advocăţelul de la 87 nu mai teoriza ca cel de la 75, faţă de negustorime, ci faţă de oameni mai greu de speriat cu mari opuri, cu mari autori şi cu mirifice fleacuri. El nu mai vorbea, ca colegul său de la Mazar-Paşa, către bunii şi drept credincioşii creştini deprinşi a deschide obloane de prăvălii, ci către nişte păgâni deprinşi a deschide uşi de bibliotecă.

Bine, coane Lascăre, - au zis aceştia d-a dreptul, fără să se împiedice a sta de vorbă cu mititelul teoretician - nu vezi d-ta că aceasta este un *cerc viţios?*

La *cercul viţios,* conul Lascar a cerut numaidecât „deslușire, neînţelegând expresii de *aieste".*

Atunci i s-a deslușit omului moldoveneşte cum că:

Ar fi vremea să se părăsească în politica Statului român jocul călcărilor periodice şi reciproce de Constituţie, - şi începătura ar fi de datoria partidului conservator s-o facă;

Că mijloacele demagogice, busumflările contra Coroanei, palavrele şi promisiile, imposibile de realizat, trebuiesc odată aruncate departe, ca nişte mijloace nedemne şi primejdioase pentru politica unui Stat cu pretenţii de seriozitate şi cu atâta nevoie de progres real - şi că cine ar trebui să le arunce mai întâi şi mai departe ar trebui să fie tocmai partidul conservator;

Că în ţara aceasta afară de câţiva palavragii fără pricini, afară de haita de slujbaşi fără slujbe, afară de câţiva ambiţioşi politicastri în genere fără talent şi fără omenie - cari nu pot trăi decât în turbure şi pe cari-i poţi scoate foarte ieftin pe uliţă, pe nemâncate cu parul, cu masalaua după băutură - mai este şi un popor întreg care stă acasă cinstit şi munceşte ca să trăiască, care doreşte şi are dreptul a dori să se bucure de

binefacerile culturii şi progresului modern, şi care, ca supremă şi permanentă expresie a suveranităţii sale, are o Coroană regală;

Că, orice fel de călcare a legii fundamentale fie de sus în jos, fie de jos în sus, în ţara şi în împrejurările noastre, poate celor d-întâi să placă şi să folosească, celor d-al doilea însă desigur nu le poate conveni pentru că-i păgubeşte;

Că, în sfârşit, dacă, sub pretext de apărare a ei, toţi or călca Constituţia, - de jos fiindcă cei de sus, de sus fiindcă cei de jos o calcă, - cine să înceapă odată s-o apere pe cale normală dacă nu partidul conservator? Şi ce ocazie mai bună pentru a o apăra pe cale normală, decât aceea când călcătorii de sus - colecti¬viştii - merseseră aşa de departe, încât trebuiau să cază chiar dacă erau ei singurul partit existent în ţară? - Era un copac putred, trunchiul era prea slab ca să mai ţină coama... Ce mai trebuiau lovituri violente?

Toate aceste deslușiri au fost însă de prisos; oamenii cari le-au dat au trebuit, cu destulă părere de rău, să se dee într-o parte şi să lase pe conul Lascarache a iubi Constituţia în felul d-sale, aşteptând ca peste câtva timp conul Iancu, mai puţin răbdător şi mai meşter la treabă, s-o iubească cu nu mai puţină căldură.

Numai atâta că şi popoarele se satură ca şi omul de o aceeaşi jucărie; jocurile merg pe vârste: *cercul viţios* începe a fi prea pueril pentru tânărul popor român.

Să sperăm că acest tânăr, care se coace, va refuza în curând cercul şi va ruga frumuşel pe călduroşii amanţi ai Constituţiei să aibă pentru dânsa mai puţină iubire şi mai mult respect.

MUZA LUI GUNĂ

Învăţatul nostru Hasdeu are o poemă dramatică: *Răzvan-Vodă;* - e vorba de acel ţigan deştept, Răzvan, care se

urcă până la scaunul Domniei, încurajat şi împins înainte, - susţine autorul - de un înger păzitor întrupat în frumoasa Vidra, de înaltă spiţă boierească.

Nici vorbă că în soarta lui Gună a fost şi este amestecată o Muză misterioasă. Indiferent, dacă Muza e, sau nu, de înaltă spiţă, şi fără să facem vro asemănare cu Răzvan, în ceea ce priveşte *neamul,* este totuşi în necontenita urcare a lui Gună amestecul unei mâini nevăzute, şi, în necurmata lui aspirare d-a se urca tot mai sus, e un bold care nu-l lasă în pace să stea locului, ci-l împunge fără încetare.

Se vorbeşte că îngerul acesta păzitor, sub deosebite forme omeneşti, un fel de Muză inspirătoare cu prefăcute glasuri, a stat totdauna la capul lui Gună, regulându-i soarta zi cu zi. „Gună, am să fac din tine om mare!" i-a şoptit fermecătoarea, chiar din ziua când Gună putea pricepe ale lumei, şi fermecătoarea s-a ţinut de vorbă, întocmai ca Vidra lui Răzvan. Muza aceasta ciudată şi-a pus toată dragostea pe Gună ş-a urmărit c-o pricepere şi cu un succes ce nu se mai văd pe pământ, planul d-a ridica pe Gună d-asupra tuturor în ţara lui. Aşa văzurăm cu toţii pe Gună avocat renumit, intrat în lumea mare, mai în urmă bogat, ca foarte puţini alţii, - renumit într-o vreme când mai nimeni nu era vestit - bogat prin muncă, dar şi ajutat de multe noroace. Muza lui nevăzută se ţinuse de vorbă, împlinise de minune o parte din plan; Gună poate că nu mai dorea nimic; rămânea însă ambiţia Muzei, să-şi lustruiască pe Răzvan al său, să-i dea ceva mai bun decât aurul din ladă: pusese gând să-l facă om politic, ba încă şef de partid!

„Încă un pas!" striga Vidra, intuziasmată, către Răzvan ţiganul, uimit şi nedomirit de marele său noroc.

„Încă un pas!", era Domnia, nici mai mult nici mai puţin. „Gună, a sosit vremea!" şopteşte Muza şi, fără să-l mai întrebe s-aşază pe muncă. Şi sunt ani la mijloc de când munceşte fără şovăire, când sub forma unei vedenii scumpe, îngrijindu-l să nu-i lipsească cravata albă şi basmaua de mătase la gât, când

sub formele mai pământeşti ale lui Pache şi Economu care-i arată ce să zică şi ce să facă la orice ocaziune.

Dar, după cum Răzvan s-a înecat tocmai la mal, - ca orice ţigan, - după cum păşirea pe treapta tronului i-a adus pe dată, şi peirea, tot astfel Gună, ca orice ajuns prin mijloace nepricepute de bieţii muritori, e gata să dispară cu desăvârşire pentru c-a început să fie om politic. „Încă un pas!" al Vidrei acestui nou Răzvan, a fost îndemnul spre politică. Şi ce atâta nas pe Răzvan, - şi-or fi zis boierii după vremi! - iar Vidra a plătit cu chinuri amare sumeţia şi ambiţiunea sa. Şi tot ce s-amestecă Gună în politică, zic desigur fruntaşii de azi, şi Vidra cea nouă, sub chipul lui Pache, va plăti, cu chinuri grozave, ambiţia ei oarbă.

Ce-i trebuia, în adevăr, lui Gună politică? Oare nu avea destui bani, nu era avocat mare, nu se plimba cu trăsura cu roate galbene, nu pierduse până şi socoteala moşiilor? Şi, dacă e vorba, nu era mângâiat de ai săi, la fiece vorbă în Cameră, nu era privit de ai casei ca un viitor om mare? La fiece discurs nu era plătit cu felicitări, cu sărutări şi cu preziceri de viitor strălucit?

De ce nu s-a mulţumit el cu toate astea, de ce nu s-a legănat numai în preziceri şi a voit să le prefacă în realităţi? De ce? Pentru că trebuia să sfârşească la mal întocmai ca... Răzvan. Şi în adevăr că Gună a sfârşit-o mai rău: înainte d-a ajunge la mal e înecat gata. Atât numai că Vidra lui, mai practică decât a lui Răzvan, l-afundă şi ea împreună cu ceilalţi în valurile ce vor înghiţi curând pe acest nesocotit.

REZEŞUL DE LA GOLAŞEI ŞI MOŞNEANUL DE LA FLORICA

Nu ştiu care diplomat a zis: „Daţi-mi trei şiruri scrise de cineva, şi-l fac să merite pentru dânsele spânzurătoarea!" Minunată

bizuință în puterea restălmăcirii! - Pe de altă parte, anticii ne-au lăsat o clasică povață: *vorbele zboară, scrisul rămâne.*

Toți oamenii noștri politici au scris, care mai mult, care mai puțin, unii mai bine, alții mai rău, câte ceva... Kogălniceanu, excelent publicist... Mult regretatul Manolache Costachi, cronicar de gazetă foarte spiritual... Dumitru Brătianu, frazor exagerat, dar fraza bine turnată și corectă; răposații, V. Boerescu scriitor-jurist de frunte, C. Brăiloiu un jurnalist eminent, C. A. Rosetti un neobosit și talentat gazetar - toți în fine au uitat povața de prudență a anticilor, nici unul nu s-a sfiit de amenințarea diplomatului restălmăcitor; - toți, afară de doi, afară de Lascar Catargiu și de Ion Brătianu.

Dar dacă nu au scris și nu scriu acești doi *leaderi,* au vorbit și vorbesc, și discursurile lor ne dau dovada cea mai patentă despre câtă cuminție au ei că nu scriu.

Ce limbă*parlemantară!* ce stil *convanționel*! ce *arghiumantarisire consiză*! ce idei bine *pursiuivarisite!* ce de adevăruri istorice!... La cele istorice, trebuie să mărturisim că d. I. Brătianu bate pe d. L. Catargiu, dar și acesta se arată apoi superior în *consizia arghiumantarisirii* și în altele - în „și *ețetra par egzamplu."*

Aci însă e mai mult vina noastră și a timpului în care trăim: suntem niște pedanți, - victime ale cititului - cari nu vrem să înțelegem că omul politic poate să fie cu totul ignorant și indoct, că șiretenia rezeșului și a moșneanului sunt calități suficiente pentru un bărbat de Stat. Ei nu scriu deloc și vorbesc ca niște personaje de comedie, - nu face nimica asta, destul că și rezeșul și moșneanul sunt „*Români verzi,* oameni pe cari chiar adversarii îi recunosc că sunt cinstiți și buni patrioți".

Da, sunt cinstiți - și noi o recunoaștem - și buni patrioți. De asta nu mai poate încăpea vorbă. Trebuie să fie cineva prea rău și prea impertinent - și aceasta se întâmplă destul de rar - ca să cuteze a se atinge d-a dreptul de această parte bună și

sănătoasă a lor, şi chiar de s-ar atinge ar fi muncă pierdută: con¬ vingerea lumii întregi ar nimici toate loviturile date în acel sens.

Decât - e ceva curios: fiecăruia din aceşti doi *leaderi* adversari nu le displace a lovi şi din acest punct de vedere pe celălalt. Şi apoi e ceva şi mai curios: fiind ei personal foarte oneşti, le place grozav neonestitatea altora. Când zic „le place", mă exprim într-un mod impropriu, poate. Să mă lămuresc.

Ei personal sunt foarte oneşti, dar au o adevărată slăbiciune pentru neonestitatea altora. Ce e drept însă se vede clar că ei cultivă această plantă nu din interes moral sau artistic, ci din intenţiune pur utilitară - nu pentru frumuseţea sau mirosul ei cultivă dânşii această teribilă buruiană a neonestităţii, ci pentru foloasele ce ea dă în ogorul politic.

Ei ştiu, şi cinstitul răzeş şi cinstitul moşnean, că pe un om necinstit când îl apuci de la slabul lui îl ţii de păr foarte sigur, că acesta e o unealtă oarbă în mâna cui, fiind cinstit, se pleacă să-l culeagă şi să-l ridice. De aceea când la un moment nu s-ar găsi destui necinstiţi trebuiesc făcuţi alţii noi numaidecât. Toate terenurile trebuiesc încercate, toate sufletele trebuiesc supuse ispitei, toate patimile trebuiesc smomite: sămânţa necinstii nu trebuie pierdută, vecinic cată să avem o recoltă de neonestitate - pentru întărirea cui? - a celor doi *leaderi* oneşti; pentru ce? - pentru fericirea şi înaintarea patriei!

Iată metoda favorită! Moşneanul şi răzeşul sunt îndărătnici; ei muncesc de mult ogorul politic, şi la observările ce li se fac în privinţa perniciozităţii metodei lor, ei ridică din umeri şi-ţi răspund că „aşa e lumea, lor nu le e dat, şi e nedrept să li se ceară, s-o schimbe".

În fond însă adevărul este că *lor* nu le vine la îndemână să schimbe cultura şi instrumentele primitive, - pe cari ştiu să le mânuiască bine, - pe nişte maşini moderne şi pe o cultură nouă, a căror mânuire ar trebui s-o înveţe d-a capul la bătrâneţe. Ei convin, poate, că s-ar merge mai bine şi mai

repede cu metoda nouă, dar metoda veche e pentru dânşii de o siguranţă garantată prin repeţite încercări.

Şi aci vedem iar un fenomen foarte ciudat.

În fundul lor, sufletele celor doi bătrâni adeseori sunt grozav de amărâte, când roadele culturii lor îneacă prea peste măsură holda, în care de-abia mai rar se mai găseşte câte o floare nevinovată voind şi ea să trăiască, căutând şi ea să-şi ridice fruntea nepătată d-asupra, la lumină.

Mai întâi o căinţă adâncă cuprinde sufletul cultivatorului la vederea nenorocitei eterogene; dar pentru el, omul cinstit de felul lui, arătarea ei este numaidecât o prea crudă imputare, şi el o priveşte acuma cu necaz; şi necazul creşte şi devine cu încetul ură, şi ura fierbe şi se pune în mişcare şi devine prigonire... Imputarea vie trebuie înlăturată sau năbuşită.

Ei! de câte ori n-am văzut pe cele două figuri venerabile semnele unei adânci scârbe de propria lor recoltă! De câte ori uitând cu desăvârşire aşa numitul tact politic, de care sunt aşa de înzestraţi deaminteri, n-au dat drumul amărăciunii lor şi n-au pălmuit în faţa lumii pe propriile lor creaturi!

Dar momentele acelea sunt, din nenorocire, scurte ca orice clipă; sufletul cinstit d-abia a dat strigătul de indignare, şi mintea rezeşului sau a moşneanului îneacă vocea sentimentului... Aide, înainte!

Atunci, vai de planta eterogenă!... E prea târziu acuma să se lase bătrânii de vechia metodă şi de cultura ştiută, şi să se apuce după o nouă metodă a cultiva o speţă nouă! Aşa şi lui Macbeth, îi venea mai greu „să se întoarcă înapoi decât să meargă înainte!"

Înainte! - şi din ciocnirea celor două porniri contrare, se naşte atunci o posomorâre care alterează într-un chip bizar figurile atâta de simpatice ale celor doi bătrâni.

Acele fizionomii frumoase, nobile, şi liniştite iau expresia celei mai uricioase brutalităţi; ochii lor, în genere dulci şi senini,

se fac turburi şi crunţi, iar surâsul blajin şi părintesc se schimbă într-un rânjit fioros foarte respingător, - aşa că omul care, ca mine, iubeşte aceste frumoase tipuri de rezeşi trebuie, cu părere de rău, să-şi întoarcă atunci privirea de la ele.

Voinţa se arată atunci în toată pornirea ei, *voinţa* îndărătnică, cea mai comună proprietate a naturii vii, cea mai mare calitate a lor: *voinţa,* care răstoarnă tot ca să treacă înainte; *voinţa* care nu stă să mai aleagă mijloacele. - Şi de aceea aceste două voinţe îndărătnice fac, din doi oameni cari se aseamănă aşa de mult întru toate, doi oameni aşa de despărţiţi în totul.

Căci, aminteri, asemănarea este izbitoare atât în firea cât şi în procederile acestor doi *leaderi* adversari.

Am arătat într-un articol cum aceşti doi bărbaţi de Stat iubesc deopotrivă şi deopotrivă batjocoresc legea fundamentală.

Într-un altul vom arăta mai pe larg cum o lipsă totală de idei de Stat şi o perfectă nepricepere a acestora îi caracterizează egal pe amândoi.

Până atunci să mai stabilim încă vr'o câteva trăsături de asemănare de fapt între răzeşul de la Golăşei şi moşneanul de la Florica.

Unul este liberal, celalt conservator - aşa au apucat de pe vremuri să se eticheteze. - Te pomeneşti odată cu răzeşul conservator combătând din răsputeri o lege sub cuvânt că este prea reacţionară, ori luând steagul unei mişcări ca a *porto-francu - rilor;* sau te pomeneşti cu moşneanul liberal că ia o straşnică măsură administrativă pentru a duce lumea cu d-a sila la biserică...

Dar promisiile absurde, ca să nu le numim cu un nume mai aspru?

Moşneanul promite pe tot ce are mai sacru că nu va da urmare convenţiei comerciale cu Austria, şi pune pe d. Ferechidi să ducă la Palat o jalbă piramidală, iscălită de câteva mii de cască-gură la Mazar-Paşa, cerând ca Coroana să nu

sancţioneze acea convenţie. Peste câteva zile moşneanul trece din ruinele de la Mazar-Paşa pe un jeţ ministerial şi pune să contrasemneze decretul de promulgare al convenţiei, pe cine? - tot pe bietul d. Ferechide.

Moşneanul promite să desfiinţeze monopolul tutunurilor, care lua contribuabililor vreo 10 milioane; - când vine la putere strânge în chingi acelaşi monopol până scoate aproape întreit... ba - pentru că, de la tutun la chibrit, asociaţia de idei nu cere multă bătaie de cap nici chiar unui moşnean, - pe lângă monopolul tutunurilor şi sărei se mai adaugă şi *al chibriturilor.*

Dar răzeşul face altfel? În opoziţie jură că nu dă un ban pentru fortificaţii, - la putere le dă 15 milioane; şi pe acelaşi coleg, pe care-l ştie că s-a pronunţat, ca specialist, clar şi categoric contra fortificaţiilor, îl pune, ca odinioară moşneanul pe d. Ferechide, să iscălească promulgarea decretului respectiv.

Şi altele, câte şi mai câte, care-şi vor lua locul în cadrul Istoriei, al unei cronice de ziar fiind prea strâmt pentru analiza atâtor minunate isprăvi.

Unul şi altul, ca nişte vechi partizani ai *prinţului străin,* adică ai curmării vechilor lupte pentru Domnie, sunt consilieri devotaţi ai Coroanei câtă vreme îi sunt consilieri. Când nu mai sunt şi când asta durează prea mult, atunci aceşti bărbaţi politici se busumflă şi devin foarte nepoliticoşi faţă şi pe faţă cu Coroana.

Aceasta eu mi-o explic ca şi dragostea de Constituţie; prin impacienţa patriotismului lor, ei ard de zelul de a da consilii Coroanei; şi astfel nu pot răbda multă vreme ca aceasta să fie lipsită de acelea.

În fine, o asemănare iar foarte ciudată între moşneanul de la Florica şi rezăşul de la Golăşei, - dar aceasta poate e o notă prea comică într-un articol serios - este că fiecare când vine la putere dă în judecată pe celălalt, căzut. Cum se isprăveşte grozava judecată, ştim cu toţii. Farsa e hâzlie; ea nu este, poate,

menită a întări caracterele civice, dar interesează mult pe gură-cască şi amuză destul pe amatorii de aşa gen.

Aşa de asemănaţi întru toate moşneanul şi răzaşul, aşa de despărţiţi în tot.

Sunt două monede de acelaşi fel; acelaşi amestec de elemente; aceeaşi greutate, ca să nu zicem uşurinţă; acelaşi tipar. Atâta numai că fiecare arată faţa contrară decât celălalt: când unul face chip, celălalt face pajură, şi viceversa: gravura este totdeuna cealaltă, valuta este oricând aceeaşi.

Moneda, ce e drept, nu e calpă, dar e prea veche, prea ştearsă, şi unitatea ei nu se mai potriveşte cu sistema astăzi în circulaţie. Data turnării e din altă jumătate de veac; ea se vede clar: e fericitul *1848,* de mirifică memorie.

Împrejurări, cari vor face obiectul unui alt articol, le mai acordă încă curs. Credem că, în deosibire de polemica zilnică şi pasionată, critica adevărată, cu recea ei analiză, este datoare a arăta opiniei noastre publice că cele două monede ar trebui odată demonetizate şi păstrate numai ca nişte frumoase medalii comemorative.

ANOMALII

Sunt două vorbe vechi cari totdeuna se potrivesc în ţara noastră:

„Ca la noi la nimeni" şi „la Dumnezeu şi la noi toate sunt cu putinţă".

Asta va să zică că n-ar trebui să ne mirăm de nici o anomalie. Totuşi sunt unele aşa de ciudate că nu trebuiesc lăsate să treacă neînregistrate. Cată să le lăsăm urmaşilor noştri spre edificarea lor în privinţa caracterului şi logicii străbunilor lor - adică a noastre.

Ne vom face deci o datorie a le înscrie fără multe comentarii ori de câte ori le vom întâlni.

De exemplu.

Un minister întreg, dispunând de majoritate în Camere, se retrage de la putere fiindcă unul dintre miniştri face în magistratură - şi încă într-o ramură inamovibilă a magistratu¬rii - nişte numiri aşa de neruşinat nepotiste, încât revoltă toată lumea.

Un alt minister urmează, sub o firmă nouă, - conservatori vechi.

Pe cine iau în minister aceşti conservatori? pe acelaşi ilustru nepotist, pe d. Gună.

Anomalie.

Acuma însă îl pun la finanţe, - acolo încap mai mulţi nepoţi.

Din ministerul retras în urma isprăvii ilustrului Gună, doi inşi, afară de ilustrul, intră în noul minister.

Aceştia sunt dd. Lahovari şi general Manu. Nimeni nu se poate îndoi de capacitatea, onorabilitatea, şi caracterul acestor doi bărbaţi politici.

Dar... e un dar... iar anomalie.

Domnii general Manu şi Al. Lahovari declaraseră într-un mod formal şi categoric - la noi toate declaraţiile sunt formale şi categorice - că cu ilustrul în cestiune pâine şi sare nu mai mănâncă, pe aceeaşi bancă cu d. Gună nu mai şed.

Aş! şed acuma - şed şi or să mai şază, - căci dacă nu vor dumnealor să şază alături cu dumnealui, vrea dumnealui să şază alături de dumnealor, şi lucrul tot acolo iese.

Vezi că asta e tare la ilustrul nostru, hotărârea şi voinţa.

Domnii Lahovari şi Manu n-au atâta tărie de caracter, nu sunt capabili de hotărârea negativă a nu şedea lângă d. Gună, câtă tărie de caracter, câtă hotărâre pozitivă are d-sa să şază lângă d-lor.

Aci stă anomalia.

Cât or să şază cu toţii, asta este o altă întrebare.

Eu cred că or să şază mult; dar mult puţin, în orce caz eu pot face o prinsoare: când nu o mai şedea ilustrul om or să se scoale şi d-nii Manu şi Lahovari; vorba cântecului: „soarta mea este legată de-al tău rău sau bun destin!"

Dar şezând împreună, Dumnezeule, ce căsnicie!

Domnii general Manu şi Lahovari nu pot suferi pe d. Gună. Se afirmă cu siguranţă că în consiliul de miniştri, d. Lahovari mai cu seamă nici nu vorbeşte cu ilustrul său coleg.

D. Lahovari, - ce e drept nu-i păcat, - afară de oarecare prea accentuată *morgă spaniolă,* e un om eminent, e un om de treabă în toată accepţia cuvântului, şi afară de când e vorba de judeţul Vâlcea, unde este de loc familia d-sale şi unde-şi are colegiul, nu hrăneşte nici o înclinare la favoritism şi nepotism.

Închipuiască-şi orcine pe d. Lahovari când vede pe colegul său de la finanţe cu teancurile de decrete de numire a nepoţilor, cuscrilor, cumetrilor şi oamenilor săi şi lor. Atunci d. Lahovari şopteşte către d. general Manu: *Elle est bien nombreuse la famille de ce rustre*!

Ca un om de talia d-lui Lahovari să dispreţuiască pe ilustrul, nu e deloc o anomalie, este din contră, mi se pare, ceva foarte natural şi normal.

Cum un om de spirit să poată suferi pe un îngâmfat nerod? Cum pe un om cult să nu-l respingă şi să nu-l dezguste un indoct pretenţios? Cum un om de merit să nu dispreţuiască pe un *faquin?*

Da! dar d. Lahovari iscăleşte teancul de decrete pe care i le vâră sub ochi ilustrul coleg, - căci n-are încotro.

D. Lahovari n-are atâta tărie de caracter să zică: nu iscălesc! câtă are d. Gună când îi zice: iscăleşte!

Şi astfel d. Lahovari împănează aparatul Statului cu creaturile d-lui Gună, şi nu de bunăvoie, de nevoie - aci e anomalia.

Aceste anomalii însă se petrec în sânul şi la umbra cabinetului consiliului de miniştri. Ele pot fi constatate de unii indiscreţi şi de aceia ce întreprind o cercetare critică mai amănunţită asupra afacerilor politice.

O alta mai ciudată se petrece pe faţă, în ochii publicului. Iată care.

Prefectura poliţiei Capitalei este una din cele mai importante ramuri administrative atârnătoare de ministerul de interne.

Ea este cu atâta mai importantă, cu cât are un rol nu numai administrativ ci şi politic.

În ori şi ce stare de lucruri normală, prefectul poliţiei este cel mai de încredere funcţionar al ministrului de interne; între ministrul său şi dânsul trebuie să fie prin urmare totdeuna cea mai desăvârşită armonie.

Ei bine, prefectul actual, onor. d. colonel Algiu, este pe fiece zi maltratat de gazeta ministrului de interne - dar maltratat cum se cade, sau mai bine cum nu s-ar cădea.

Aproape în fiece număr al numitei foi, d. prefect primeşte - cuvântul e prea tare, dar nu este al nostru, e reprodus întocmai - câte *„încă o palmă"* de la ofidienii d-lui Catargiu.

Nici d. ministru nu cere demisia d-lui prefect, nici d. prefect nu-şi prezintă d-lui ministru demisia, şi gazeta ministrului îi trage d-lui prefect mereu.

Ei! nu este aceasta o prea din cale afară anomalie?

Încă una ca să sfârşim pentru astăzi.

Grupul constituţional strigă mereu că el cere respectul Constituţiunii şi al Coroanii; că cu nici un chip şi pentru nici un cuvânt el nu crede că trebuie călcată legea fundamentală, fie de sus, fie de jos.

Conservatorii de la putere se supără de aiasta şi răspund că dacă nu o calci câteodată nu o respecţi destul.

Nu este asta o anomalie?

Apoi, Doamne iartă-mă! după cum iritează teoria noastră pe conservatorii de la putere, şi mai ales cum ne cam dă să înţelegem gazetele ofidiene că ar fi vorba de nişte apropiate alegeri cu conservatori *intrarmaţi* - tare mi-e teamă că iar i-au pus gândul ăl bun iubitei Constituţii.

Vezi aceea, după cum îi cunoaştem pe vechii conservatori, n-ar fi o anomalie!

Despre efectele anomaliilor de felul de mai sus asupra vieţii noastre publice, vom vorbi îndeosebi într-un alt articol, pe care-l vom numi „Şcoala Succesului".

VARIETĂŢI LITERARE

Era odată la modă în Franţa ca semenii de oarecare vază, fie în ştiinţe, fie în artă, fie în politică să-şi scrie memoriele.

Se înţelege că oamenii de talent şi de spirit produceau şi în genul acesta, deşi cu totul personal şi subiectiv, lucruri frumoase şi interesante.

Ce sunt *Confesiunile* lui Rousseau decât nişte memorie? *Memoriile* lui Beaumarchais sunt o carte minunată de spirit şi de observaţiune. Pe lângă oamenii de spirit însă, mulţi nerozi s-au apucat să-şi scrie şi ei memoriele, aşa încât genul acesta a devenit încetul cu încetul cam ridicul, şi a fost părăsit aproape cu desăvârşire.

Totuşi din când în când s-au scris şi se mai scriu memorie bune. Unele din acestea, celebre în felul lor, le-a scris contele Fedor Rostopşin pe când se afla la Paris.

Contele Rostopşin era guvernatorul Moscovei pe vremea invaziei franceze în Rusia. Se zice că dânsul a ordonat incendierea vechei capitale ruseşti, văzând că n-are să poată rezista armatei lui Napoleon, şi s-a retras, după ce povăţuise şi pe locuitorii oraşului să fugă, la o moşie de vreo poştă departe de Moscova.

Aflând însă că francejii înaintează mereu, Rostopşin puse foc şi proprietăţii lui, arse satul şi acaretele sale proprii şi lăsă neatinsă numai bisericuţa, pe uşa cărei lipi o placardă scrisă în franţuzeşte unde zicea:

„Douăzeci de ani am înfrumuseţat moşia asta şi am trăit într-însa fericit în sânul familiei mele. Locuitorii de pe această moşie în număr de 1720 suflete fug de aici la apropierea voastră, iar eu dau foc caselor mele ca să nu fie mânjite de înfăţişarea voastră. - Franceji! v-am lăsat în părăsire două case în Moscova cu mobile preţ de o jumătate de milion de ruble; aicea însă o să găsiţi numai cenuşe!"

Se vede de aici că Rostopşin nu era un muscal de rând. Pe lângă că era inimos, el era şi un om de spirit.

După căderea lui Napoleon, Bourbonii se restaurară în Franţa; cam în acelaşi timp contele Rostopşin pierzând postul de guvernator, se hotărî să plece din patrie şi să meargă a se stabili la Paris. Aci Bourbonii îl primiră foarte bine, toată aristocraţia franceză îl îmbrăţişă şi prin o copilă a lui, el se înrudi cu o veche familie nobilă franceză - contele de Segur, aşa că episcopul de Segur este nepotul contelui Rostopşin.

Fiind dar la Paris şi vorbind într-o societate despre campania napoleoniană în Rusia, o damă îi zise:

„Bine, domnule conte, pentru ce nu scrii memoriile d-tale, d-ta care ştii, care ai văzut atâtea?"

Fiind bine dispus, contele promise acelei dame că a doua zi chiar o să-i aducă gata memoriile lui. Şi în adevăr a doua zi, opera cerută era isprăvită. Dăm aci acele memorii, care pe lângă spiritul batjocoritor şi scepticismul lor picant, pe lângă trăsurile lor în adevăr înalte şi atingătoare, mai au şi meritul că satirizează într-un chip foarte subţire mania genului la modă pe atunci.

Ele poartă titlul:

Memoriile contelui Fedor Rostopşin, scrise în zece minute!

Iată-le în întregul lor:

Capitolul I

Naşterea mea

In 1765, la 12 martie, am ieşit din întunerec la lumina zilei. M-au măsurat, m-au cântărit şi m-au botezat. M-am născut fără să ştiu pentru ce, şi părinţii mei au mulţumit cerului fără să ştie de ce.

Capitolul II

Educaţia mea

M-au învăţat fel de fel de lucruri şi fel de fel de limbi. Fiind necontenit neruşinat şi şarlatan, am trecut uneori de savant. Capul meu a ajuns să fie o bibliotecă încurcată, a cărei cheie am pierdut-o.

Capitolul III

Suferinţele mele

Am fost chinuit de dascăli, de croitori, cari-mi făceau hainele strimte, de femei, de ambiţie, de amor-propriu, de căinţe nefolositoare, de suverani şi de suveniri.

Capitolul IV

Privaţiunile mele

Am fost privat de trei bucurii mari ale neamului omenesc: de hoţie, de lăcomie şi de fudulie.

Capitolul V

Epoce memorabile

La treizeci de ani, am renunţat la danţ; la patruzeci la a plăcea; la cincizeci la opinia publică; la şaizeci la a gândi, şi aşa am ajuns un adevărat înţelept sau un egoist, ceea ce este tot una.

Capitolul VI

Portretul ca moral

Sunt încăpăţânat ca un catâr, capriţios ca o cochetă, vesel ca un copil, leneş ca o cârtiţă, activ ca Bonaparte, în sfârşit sunt cam de toate.

Capitolul VII

Hotărâre importantă

Neputându-mi niciodată stăpâni fizionomia, mi-am dat drumul limbii, şi am contractat prostul obicei de a gândi în gura mare. Asta mi-a procurat câteva plăceri, dar şi mulţi vrăjmaşi.

Capitolul VIII

Ce am fost şi ce puteam fi

Am fost foarte simţitor la prieteşug, la încredere, şi dacă mă năşteam în veacul de aur, poate că aş fi fost un om bun de tot.

Capitolul IX

Principii respectabile

N-am fost amestecat niciodată în nici o căsătorie, în nici o cumetrie. N-am recomandat nimănui vreodată, nici bucătar, nici doftor; n-am atentat prin urmare niciodată la viaţa cuiva.

Capitolul X

Gusturile mele

Mi-a plăcut totdeuna societăţile mici şi plimbarea în pădure. Aveam o veneraţie involuntară pentru soare şi apusul lui mă întrista adesea. - Dintre colori îmi plăcea albastrul; ca demâncare, rasolul cu hrean, ca băutură, apa rece; ca spectacole, comedia şi farsa; ca oameni şi ca femei, chipurile deschise şi expresive. Cocoşaţii de amândouă sexurile aveau pentru mine un farmec pe care nu-l pot defini.

Capitolul XI

Aversiunile mele

Simţeam repulsiune pentru nerozi şi obraznicii fără merit, pentru femeile intrigante care fac pe sfintele; aveam dezgust de afectaţie; milă de oamenii cu părul cărunt şi de femeile suleme - nite; aversiune de şoareci, de băuturile tari, de metafizică şi de sinamichie; aveam groază de justiţie şi de dobitoacele turbate.

Capitolul XII

Analiza vieții mele

Aştept moartea fără frică şi fără nerăbdare. Viața mea a fost o proastă melodramă cu mare spectacol, în care am jucat pe eroul, pe tiranul, pe amorezul, pe tatăl nobil,... dar niciodată pe slugoiul.

Capitolul XIII

Răsplata cerului

Fericirea mea cea mare este că sunt independent de cei trei indivizi care stăpânesc astăzi Europa. Fiindcă nu sunt bogat, fiindcă am întors spatele politicei şi mă ocup foarte puțin de muzică, n-am prin urmare nimic de împărțit nici cu Rotschild, nici cu Metternich, nici cu Rossini.

Sfârşit

Rostopşin, după ce a trăit câtva timp la Paris, stimat şi aprețiat de toată lumea, atât înaltă cât şi cultă, s-a reîntors în patria lui, la Moscova, unde a murit în 1826.

Ciudatul umorist a mai scris, afară de aceste *Memorie,* o satiră de moravuri ruseşti, în care biciuieşte mania de mode străine, şi care e intitulată: *Reflexiuni în gura mare pe Peronul roşu,* apoi *Zgomote false* sau *un om viu ucis de colportorii de ştiri,* comedie, şi a publicat la un loc colecția de proclamații şi scrisori ale sale de pe vremea când fusese guvernator al Moscovei.

CRONICA FANTAZISTĂ

„Românismul". - Primele arme ale unui academician. - *Quantum mutatus...* - Banchet plenar. - Cestiune impor - tantă. - Un june entuziast. - Un bust! - „Columna lui Traian". - Ciudată asociație de idei. - Trei slăbiciuni. - Cucul cântă. - Calcule adânci. - Debutul unui bărbat politic. - „Les

Artilleurs". - Dânşii şi Florica! - Un curier nemâncat. - Activă corespondenţă. - Cucu strigă. - Tot curierul nemâncat. - Tunul pozează. - Curierul tot nemâncat. - O invitaţie. - Operă de artă reuşită. - Impozantă solemnitate. - Una din acele căderi de frază... - Observaţie. - Răspuns judiţios. - Iar curierul şi iar nemâncat. - Cucul !!!

La 1867, se înfiinţase în Bucureşti o societate naţională sub denumirea de „Românismul", care avea oarecare mică sforicică de legătură cu Şcoala Bărnuţiană şi cu Fracţiunea, anti-dinastică, din Iaşi. - *Quantum mutati...* Dumnezeu să-l ierte pe bietul Gheorghiu!

Pare-mi-se, domnul Hasdeu era prezidentul, sau cel puţin vice-prezidentul „Românismului" - *Quantum mutatus...!* - pe atunci ilustrul academician pipăia încă terenul vieţii publice; nu era destul de stabilit încă asupra siguranţei succesului Etimologiei, Filologiei, Semasiologiei şi Linguisticei, unde nici control, nici concurenţă nu încap deocamdată.

Societatea „Românismul", îndată ce fu constituită, dete un banchet mare în grădina Schlatter, lângă Cişmegiu. - Iarăşi *Quantum mutatus;* - pe atunci erau la modă Schlatterul şi Cişmegiul.

După mai multe toasturi, pline de fierbinte eterofobie şi de înalt şovinism, se puse *seance tenante* următoarea cestiune „importantă" onoratei adunări generale:

„Care să fie emblema societăţii «Românismul»?

- *Matei Basarab!* strigă un muntean.
- *Vasile Lupul!* un moldovean.
- *Mihai Bravul!* un oltean.
- *Ştefan cel Mare!* un bucovinean.
- *Lazăr!* un ardelean.
- *Horia şi Cloşca!* un moţ.
- *Tudor Vladimirescu!* un gorjan.
- *Miron Costin!*d. Ureche... (de pe atunci încă!)

In sfârşit, un june bucureştean, - fiul unui băcan bulgar, - foarte aprins la faţă de căldura... discuţiei, strigă stentoric din cel mai depărtat colţ al mesii şi suindu-se în picioare pe un scaun:

„Cer cuvântul!

- Aveţi cuvântul", zice d. Hăsdău.

Tăcere solemnă.

Junele. - Frate prezident! Fraţilor Români! De ce este vorba aici?... E vorba de a găsi o emblemă societăţii «Românismul»... Apoi, daca e vorba despre Românism, să-mi permiteţi a vă spune că noi înainte de a fi *Români* suntem **Romani!**

Toată Societatea. — Bravo!

Junele (cald). - Cine a adus pe Romani aci?... Traian!

Toţi. - Aşa e! Bravo!

Junele (fierbinte). - Cine zice „Românism" zice „Romanism"!... Cine zice „Românism" zice... ce zice?

Toţi. - Traian!

Junele. (Aprins de tot). - Ei! eu propun prin urmare, să adoptăm, ca emblemă a „Românismului", *Bustul lui Traian călare!!!".*

Aplauze frenetice şi prelungite.

Propunerea junelui roman s-a votat în unanimitate prin aclamaţie - iar d. Hasdeu, izbit de inspiraţia junelui, a scos numaidecât „Columna lui Traian". Aceea a fost şi ea la început călare, pe urmă a mers pe jos, până când n-a mai mers deloc. Nu e vorba, a stat ea, dar au mers ele altele!

Să vedeţi acuma ce caraghioază e uneori asociaţia de idei.

D. Gună Vernescu are multe slăbiciuni - aşa spun cei ce se ocupă cu politica. Eu, care nu mă ocup de dânsa, îi ştiu numai trei slăbiciuni, şi adică:

Un ceasornic cu cuc, limba franţuzească, şi proprietatea d-sale de la Tunari.

Să începem cu ceasornicul.

Această minunată maşină... *bate,* nu pot zice, pentru că cucul nu bate,... *suna,* iar nu merge pentru că cucul nu sună,... *cânta,* trebuie să zic, pentru că cucul cântă, - această maşină, deci, cânta şi ceasurile şi sferturile.

Să facem acuma socoteală... Aşa.

Care va să zică la d. Gună Vernescu cântă cucul:

de 396 ori pe zi,
- de 2 772 " " săptămână,
- " 11 088 " în fevruarie an comun,
- " 11 488 " " " bisextil,
- " 11 880 " într-o lună de 30 zile,
- " 12 276 " " " 31 zile,
- " 144 540 " într-un an comun,
- " 144 936 " " " bisextil.

Ceasornicul ăsta îl are d. Gună cadou de la prinţul Cuza încă din anul 1864.

De atunci sunt douăzecişicinci de ani, - un sfert de veac!... De câte ori a auzit d. Gună în acest timp cucul cântând? -Faceţi şi dv. socoteală, că eu am ameţit cu atâtea cifre.

Tot auzind mereu atâta amar de vreme o pasăre, iarnă-vară, zi şi noapte, te deprinzi cu cântecul ei într-atâta încât adeseaori ea cântă, cântă, cântă şi d-ta nici n-o auzi.

Dar totuşi, când se scoală dimineaţa d. Gună, după ce se închină, ridică cu sfinţenie ghiulelele ceasornicului şi zice către familia d-sale:

„*Z'aime beaucoup ce coucou, parce que ce coucou c'est mon debut dans la camere politique!*".

(Ceea ce vrea să zică pe româneşte:

„Imi place mult acest cuc, pentru că acest cuc este debutul meu în cariera politică").

Să lăsăm acuma cucul să-şi cânte cântecul şi să trecem la celelalte două slăbiciuni ale dlui Gună.

Intr-o sâmbătă dimineaţa, ieşind de la consiliul de miniştri, un coleg îl întreabă dacă nu merge pentru câteva zile la Sinaia să se mai răcorească.

„Merci, mon ser, răspunde d-sa, ze n'aimepas Sinaia; ze prefere les Artilleurs".

(Adică: „Mersi, drăguţă, nu-mi place Sinaia; mai bine merg la Tunari".)

Plecând la *les Artilleurs,* d. Gună lasă vorba d-lui Pache primarul să-l ţie în curent de ce se petrece în capitală.

D. Vernescu este acuma la ţară. D-sa, luându-şi cafeaua în ceardac, plănuieşte o înfrumuseţare a proprietăţii, şi gândeşte în franţuzeşte:

„Ehe! qui sait? demain, apres-demain, les Artilleurs arriveront plus celebres que la Petite-Fleur!"

(Adică: Hehei! cine ştie? mâine, poimâine, Tunarii or să ajungă mai vestiţi decât Florica!).

... Dar, de departe, se vede pe şoseaua ce vine dinspre Bucureşti un nor de praf, care se tot apropie şi creşte, creşte şi se tot apropie...

Ce să fie?... E un călăreţ...

Cine este el?... E o stafetă de la d. Pache.

Vorba ceea, până nu ne potrivim nu ne încuscrim: d. Pache are şi dumnealui slăbiciune de ceasornice - dar nu cu cuc, ci la poartă - şi de limba franţuzească.

D. Ministru citeşte stafeta:

„Chaleurs en dehors de la voie. Coucou crie. Envoye Bratesco hier combattre Coucou, mais disparu; retrouve chez Sdrafco ă peine aujourdhui, etait canon. Eau va pas".

(Cum am zice: „Călduri afară din cale. Cucu strigă. Am trimes ieri pe Brătescu să combată pe Cucu, dar a dispărut; l-am regăsit la Sdrafcu azi-dimineață de-abia; era tun. Apa nu merge").

D. Ministru e în foarte bune dispoziții; d-sa râde cu mult chef şi întreabă pe curier, care se şterge, obosit, de asudeală:

„Ai mâncat?

- Nu, să trăiți!

- Ți-e foame?

- Da, să trăiți!

- Atunci, mai aşteaptă niţel până scriu eu răspunsul şi te întorci numaidecât cu el la Bucureşti."

D. Gună răspunde lui d. Pache:

„Laissez Coucou crier, suis habitue avec ses chants. Laissez aussi eau; elle n 'est bonne ni meme dans les bottes. Commandez de suite buste canon, veux le poser chez mes Artilleurs. Prix modique".

(Adică: „Lasă să strige Cucu, sunt deprins cu cântecele lui. Lasă şi apa, că nu-i bună nici în cizme. Comandează îndată bustul tunului; voi să-l aşez la Tunari. Să nu fie scump.")

Stafeta a ajuns la Bucureşti.

„Ai mâncat? întreabă d. Pache.

- Nu, să trăiți!

- Ți-e foame?

- Da, să trăiți!

- Atunci, stai puțin până să scriu eu o scrisorică lui Brătescu, acu este la Sdrafcu, îl găseşti la sigur."

Şi d. Pache scrie:

„ *Va viteposerpour buste chez Georgesco sculpteur".*

(Adică: „Mergi iute de pozează pentru bust la Georgescu sculptorul.")

D. Brătescu citeşte şi întreabă:

„Ai mâncat?

- Nu, să trăiți!

- Ți-e foame?
- Da, să trăiți!
- Atunci, ia o țuică".

Acelaşi brav călăreț împarte peste câteva zile la membrii marelui partid liberal-conservator următoarea invitație:

„Vous etes invite a assister apres-demain, apres-midi, c'est-ă-direapres-dejeuner, ă l'inauguration du bustedun canon ă la terre des Artilleurs".

(Asta n-o mai traduc, c-o înțelegeți.)

După cuvenitul *Te-Deum,* bustul tunului se descopere.

El este de ipsos alb: capul cam aplecat la o parte şi ochii mijiți; dintre mustățile aduse frumos pe buză şi barbişonul tare şifonat, scapă un surâs de o înaltă placiditate; - un mare moment psichologic minunat de bine prins - o operă de artă reuşită.

Lume multă; impozantă solemnitate.

D. ministru îşi încheie discursul de inaugurare cu una din acele căderi de frază, al căror secret numai d-sa îl posedă:

„Enfin, Messieurs, on se sent bien fort quand on a des Artilleurs et un canon!... "

(Nici asta nu v-o mai traduc c-o stric.)

Dar d. ministru zice apoi încet d-lui primar:

„Mon ser, est ce qu 'il n 'estpas trop blancpour un canon?

— Laissez, vous aller voir quand il sera fume".

(Asta o traduc că e mai grea:

„Nu e prea alb, mon ser, pentru un tun?

- Lasă-l, să-l vezi când o fi afumat".)

Adunarea se împrăştie plină de admirație.

D. ministru zăreşte prin mulţime pe bravul călăreţ cu stafeta stând mai la o parte, foarte pătruns de priveliştea impunătoare la care a asistat:

„Ai mâncat?

- Nu, să trăiţi!

- Ţi-e foame?

- Da, să trăiţi!

- Atunci, pleacă degrab la Bucureşti; du-te la mine acasă numaidecât şi spune să nu uite care cumva să ridice ghiulelele de la ceasornic, că se strică maşina şi nu mai cântă cucul".

O ADMIRABILĂ LUCRARE LITERARĂ

„Dacă nu eşti faur, la ce-ţi mânjeşti nasul cu cărbuni?" zice o vorbă populară; iar un autor modern, Carmen Sylva, zice: „La *betise se met au premier rang* pour etre vue; *l'intelligence ce met en arriere* pour voir".

Onor. d. A. Pencovici, directorul *Monitorului oficial,* al Tipografiei Statului şi al Internelor, ţine grozav de mult *să-l vedem. Să vedeţi* cum: ne-o spune d-sa însuşi.

Domnului A. Pencovici îi cere şeful de atelier textul pentru *Probarul* nou al Tipografiei Statului, şi (cauzele mici produc adesea efecte mari) d. A. Pencovici se transformă deodată şi devine dintr-un împiegat conştiincios un şi mai conştiincios om de litere.

D-sa traduce pentru *Probar:* „Carmen Sylva, *Les Pensees d-une Reine* . Minunat *Probar*! el va conţine, peste probele de litere ale atelierului, o probă mai mult de talentele directorului.

Consideraţia superiorilor, stima inferiorilor, dragostea familiei, iubirea prietinilor, astea le-a avut totdeuna onor. d. A. Pencovici; dar astea sunt de ajuns pentru un împiegat; astea nu ajung omului de litere; lui îi trebuie admiraţia publică.

Asta vrea acuma onor. d. A. Pencovici, - voieşte şi vei putea! - o vrea şi o are!

Oficiosul se foloseşte de ocazia *Probarului* şi, vrând *să-l vedem* şi pe dânsul ce poate în litere, ne face o dare de seamă despre lucrarea literară a directorului „Oficialului".

„Naţionalul", - după ce reproduce prefaţa în care se spune istoria cu *Probarul,* cum a devenit d. Pencovici om de litere, şi câteva bucăţi traduse faţă în faţă cu textul original francez, - încheie:

„Avem o traducere *admirabilă,* cum rareori se poate vedea la scriitorii noştri..."

Să dăm şi noi câteva probe din faimosul *Probar,* câteva mustre din admirabila traducere. Pentru a fi însă mai expeditivi, să întrebuinţăm metoda lexicologică.

Iată:

Un etre borne — omul cu mintea scurtă;

Timidite naturelle - frică;

Le jeune - cină de post;

La bonne chere - prânz de dulce;

Assemblage - şir;

La betise - neghiobia;

En arriere - mai în dos;

Pensee - cuget;

Une femme du monde - o muiere căreia îi place lumea!

D. A. Pencovici rămâne dar un *admirabil* traducător, cum - mărturisim cu „Naţionalul" - rareori se vede la noi, că, de! bat-o norocul de franţuzească, povestea coanii Chiriţii, şi copiii mici o vorbesc.

Dar unde admirabilul traducător e nu numai rar, dar şi unic, este în prefaţă, în care explică cum i-a venit inspiraţia să facă admirabila traducere.

Acolo junele literat este în adevăr candid: admirabilul tra¬ducător nu vrea să facă câtuşi de puţin răspunzător pe autorul original de traducţie.

D-sa - închipuiţi-vă - ar putea arunca răspunderea, în parte, dacă nu chiar în totul, asupra şefului de atelier, care i-a cerut text pentru *Probar;* la urma urmelor, acela ar fi de vină că d. Director a devenit om de litere. D. Director nici nu visa de literatură, şi el vine şi-i cere text pentru *Probar!*

Dar traducătorul nu vrea să arunce răspunderea traducerii sale asupra nimănui. Şi asta e nobil, este mare, este frumos din partea d-sale!

Eu niciodată n-o să pot admira îndeajuns pe un admirabil traducător, care ştie şi declară că un autor şi un şef de atelier nu sunt răspunzători deloc de admirabila sa traducere!

ŞTIE CARTE BĂIATU LUI PAPUCA!.

„Naţiunea" ne dojeneşte că unul dintre colaboratorii noştri iscăleşte cu pseudonimul *Falstaff,* şi ne roagă, în folosul nostru, ca „dacă nu ştim ce amintiri revarsă în spirit acest pseudonim, să cugetăm asupra acestui vers al lui Victor Hugo: *Les Falstaff que largent faitparler ou fait taire,* sau mai bine să deschidem *cel mai ieftin* dicţionar, unde vom citi: ***Falstaff,*** *compagnon de debauche du roi d'Angleterre Henri V; Shakespeare en a fait le type de la debauche, du cynisme et de l'efjronterie.* - Pe româneşte: Falstaff - Cuconul F..."

Minunat băiatul lui Papuca!. Lui *amintirile i se revarsă în spirit;* el ştie versuri de Victor Hugo, şi are şi *cel mai ieftin* dicţionar.

Tot aşa de procopsit era şi băiatul lui Nastratin Hogia. Când s-a întors acasă din străinătăţi, a cerut lui tată-său să-i dee o odaie pe seamă, unde să-şi aşeze biblioteca şi să studieze ziua

şi noaptea. Tatăl, foarte mulţumit că are aşa fecior, i-a făcut pe plac.

Seara, după ce şi-a aşezat cărţile frumos, s-a pus băiatul în pat, cu lumânarea alături pe măsuţă, să citească, ca orice tânăr studios. Dar, ridicând odată ochii în sus, ca să reflecteze mai adânc, *ca să-ţi reverse în spirit* cine ştie ce amintire, - ce să vază!.

O bârnă din tavan era mânjită. de o vacă, ori de un bou, ori de o mânzată, ori de un viţel!... în sfârşit, vârsta şi sexul dobitocului care comisese acea pată nu erau sigure; dar acestea puţin importau tânărului savant, - destul că pata era fără doar şi poate - după toată analiza, şi la ochi, şi la nas - pricinuită de un patruped, un patruped neapărat ierbivor şi un patruped ierbivor anume din speţa bovină.

„Aceasta este (gândi junele, izbit de ciudăţenia fenomenului) ori o paradoxală minune, ori o minunată paradoxă!... Cum să umble boul, vaca, viţelul, ori mânzata pe tavan?... S-ar putea?. Să cercetăm dicţionarul!"

Şi se pune băiatul pe răsfoială: o noapte întreagă consultă dicţionarul favorit, citeşte, scrie, calculează, îşi sparge capul cu meditaţia, *îşi revarsă în spirit toate amintirile,* şi geaba! Până la ziuă nu ajunge să dezlege problema: cum poate să umble speţa bovină pe tavan ca muştele?

A doua zi, fericita lui mamă, văzându-l obosit de atâta luptă cu dicţionarul şi aflând ce problemă îl chinuise toată noaptea, îi explică procopsitului tot misterul, şi adică: când se făceau casele, bârnele erau trântite în ogradă; un bou al unui cărăuş, care aducea materiale, a comis o mânjitură pe o bârnă; lemnul, fiind uscat, a supt între firele lui zeama nevinovatei greşeli a dobitocului, astfel că bârna a rămas pătată, şi aşa pătată au pus-o dulgherii la tavan.

Tot aşa şi băiatului de la „Naţiunea" îi trebuie o explicaţie în privinţa lui *Falstaff,* care *îi revarsă în spirit amintiri* - o explicaţie ce nu se află în dicţionarul d-niei-sale.

Iată-o, pentru că îi trebuie:

Între anii 1377 şi 1459 - adică pe timpul domniilor celor trei Enrici, al IV[-lea], al V[-lea] şi al VI [-lea], - a trăit *„faimosul căpitan Sir John* ***Falstaff",*** de fericită şi ilustră memorie.

Acest Sir *John Falstaff*a făcut minuni de bărbăţie în răz¬ boaiele de invazie ale englejilor în Franţa. - El era foarte bogat: stăpânea imense domenie şi averi strânse foarte însemnate, datorită gratitudinii şi munificenţii suveranilor săi.

Spre adânci bătrâneţe, obosit de atâtea măreţe isprăvi, nobilul Sir *John Falstaff*se retrase la Caister Castle, locul său natal, unde şi muri în vârstă de 91 ani, onorat de cei mari, binecuvântat de cei mici, admirat de toată lumea.

Cronicarii povestesc pe larg despre isprăvile şi înaltele merite ale mărinimosului erou. Din parte-ne, credem că ajunge această scurtă notiţă; nu avem loc aci să-i facem biografia; destul să arătăm că Sir *John Falstaff*este şi va rămâne una din cele mai nobile, cele mai strălucite şi neuitate figuri ale istoriei Engliterii.

Viteaz, onest, devotat regilor săi şi neamului său; căpitan vestit în războaie, iscusit diplomat în timp de pace; om înzestrat cu spirit tot atât de înalt, pe cât îi era inima de bună şi de bărbată, - astfel a fost Sir *John Falstaff*- încât despre dânsul se putea spune cum spune Shakespeare, prin gura biruitorului de la Philippi, despre tribunul Brutus: „Natura amestecase aşa de bine într-însul elementele, că putea zice cu mândrie: Iacă-vă un bărbat!"

Însă.

Minunatul, strălucitul, faimosul Sir *John Falstaff*a avut şi el un cusur. Aşa e soarta noastră, a muritorilor, mari ca şi mici! Da, şi Sir *John Falstaff*are un cusur, şi încă ce cusur! mic în sine, dar enorm, incalculabil în urmări! - un cusur care-l face să-şi piarză toate calităţile, un cusur care-i nimiceşte cu desăvârşire memoria. Şi iată grozavul cusur: Sir *John Falstaff* nu e trecut în *cel mai ieftin* dicţionar!

De aceea băiatul procopsit al lui Papuca stă ca colegul său, Nastratin-fiul, cu ochii în tavan şi *nu i se revarsă în spirit altă amintire* decât a berbantului de *Falstaff*din *Suratele vesele de la Windsor,* pentru că acesta a avut norocul ca dicţionarul *cel mai ieftin* să nu-l treacă cu vederea.

Dar acest din urmă *Falstaff*merită şi el o menţiune mai de preţ decât aceea din dicţionarul băiatului.

Se zice cu multă stăruinţă că Shakespeare numise mai întâi pe acest erou caraghios: *Sir John Oldcastle;* dar din familia Oldcastle existau pe vremea Elisabetei urmaşi; aceştia au silit pe poet să schimbe numele tipului. Astfel, mentorul de chefuri al junelui Enric s-a numit: Sir *John Falstaff.*

Această omonimie s-a părut ireverenţioasă, şi admiratorii marelui căpitan, răposat, au relevat-o îndată. Shakespeare a întâmpinat însă că nu avusese câtuşi de puţin vreo intenţie de ireverenţă faţă cu memoria ilustrului Sir John, dar că numele îi sunase frumos şi el l-a găsit foarte teatral.

Poate, credem noi, poetul voia să tragă de aci chiar un efect artistic. E mai comic parcă un aşa berbant când poartă un nume ce aminteşte atâtea mari virtuţi, pe care el, tipul opus şi grotesc, tocmai nu le are. Închipuiţi-vă într-o comedie modernă la noi un tip de beţivan bătăuş de alegeri, care s-ar numi pompos *Mihai Viteazul!*

Despre acest *Falstaff*al lui Shakespeare, un mare critic francez, Philarete Chasles, zice:

„În privinţa spiritului, Falstaff este un om inimitabil. Ca şi Figaro, el găseşte la toate răspuns. Să-l ameninţe o primejdie, să-l tulbure cineva de la traiul cel bun, de la plăcerile sau speranţele lui, o glumă vie, dictată de prezenţa de spirit cea mai sigură de ea însăşi, parează îndată lovitura îndreptată contra bătrânului epicurian. El se învăluieşte în spirit şi în glume ca ariciul în ghimpii săi."

Falstaff al lui Shakespeare este dar *Sancho Panta* al lui Cervantes, *Panurge* al lui Rabelais, *Sganarelle* al lui Moliere, *Nastratin* al orientalilor, *Păcală* al românilor.

Nuanţe specifice deosibesc, în adevăr, între ele aceste tipuri; fondul lor, însă, rămâne acelaşi. E aceeaşi plantă răsădită în deosibite pământuri şi sub deosibite ceruri: e vecinicul tip al omului stricat prin iubirea bunului vieţii, dar om cu judecata sănătoasă: grotesc fin, batjocoritor şi batjocorit, cinic şi moral, naiv şi înţepător, păcălici şi păcălit, totdeauna însă om de un adânc bun-simţ, niciodată zevzec, niciodată cu ochii în tavan, niciodată cercetător de dicţionare ieftine.

Dar să încheiem.

Despre notiţele de mai sus n-avem decât o povaţă de dat băiatului de la „Naţiunea": cu dicţionarul *cel mai ieftin* nu merge totdeuna; trebuie să roage pe Papuca să-i cumpere unul mai scump.

N a s t r a t i n[1]

P.-S. *A propos* de *cel mai ieftin* dicţionar, este o bună glumă nemţească.

Într-un dicţionar de aşa fel, se citeşte:

„B *e e t h o v e n — compositeur de musique allemand; il a ecrit pour lepiano quelquespetits morceaux tres estimespar ses amis."*

POZNA...

De când cu alegerile parţiale din urmă, organele guverna¬mentale au o ciudată apucătură.

Daca reuşeşte candidatul agreat de guvern, organele ofidiene demonstră clar că nici constituţionalii, nici colectiviştii

[1] *Nota.* Pentru respectivul lui Papuca: Nu căuta pe „Nastratin" în dicţionarul d-tale, că nu se află *(n.a.).*

nu mai există; ei au fost făcuți praf de marele partid liberal-conservator; s-a prăpădit toată suflarea politică ce nu crede în Sfânta-Troiță, Gună-Lascar-Pache.

Daca se întâmplă să reușească un candidat opozant, ofidienii, văzând că cei morți au înviat, încep să țipe tare:

„Vezi bine! cum să nu reușească daca s-au unit colectiviștii cu constituționalii!... Se înțelege că au reușit dacă constitu¬ționalii au dat concurs colectiviștilor!".

Vorba ceea: „Ia-l de pe mine că-l omor!"

Apoi bine, onorabililor; ieri nu mai existam deloc nici noi nici colectiviștii, și astăzi vă faceți pentru cine nu mai există sânge rău?

Auzi d-ta să se unească două partide opozante, cari nu există, în contra celor două partide de la guvern, cari există.

Asta e curată infamie!

Într-un district se fac alegeri de delegați. Ce se întâmplă? Ceva grav: se aleg delegații opoziției.

Da! dar întrebați pe onorabilii ofidieni cum s-au ales acei delegați:

„Colectiviștii au declarat că *nu au* candidat și astfel ei și-au dat constituționalilor concursul!"

Dar ce e mai infam și mai grav, se întâmplă în alt district: doi candidați, unul colectivist și unul constituțional, s-au înțeles că la balotajul foarte probabil al alegerii, să cedeze cel ce la alegere va fi avut voturi mai puține celuilalt care va fi avut mai multe. - Auzi infamie!

Dar e ceva și mai infam și mai grav. E un caz care trebuie să revolte pe orice adevărat ortodox: într-un district s-a ales, grație „acelor manopere", candidatul colectivist.

Cine era acela? Era însuși șeful colectivității! I. C. Brătianu.

Aceasta este deja ceva de neiertat! Dar altceva și mai grav: constituționalii i-au dat concursul!

Dar încă asta nu-i nimic.

Să vedeți culmea gravității; să v-o spunem noi după gazetele guvernamentale:

În acea alegere au fost - ghiciți ce? - au fost *ingerințe... administrative* - în favoarea cui? gândiți - în favoarea *candidatului... opozant!*

Auzi d-ta! Pe câtă vreme d. Catargiu este la mare și d. Vernescu la munte, două partide opozante să facă așa scandal! să se unească și să facă și ingerințe administrative!

Și nu ți-ar fi ciudă daca aceste partide ar exista; dar să facă scandal, să reușească în alegeri, prin unire și ingerințe administrative, cine? două partide cari s-a dovedit cu prisos că nu există!

Sfântă-Troiță! Aiasta este curată poznă! Trebuie numaidecât o inspecție la localitățile bântuite de opoziție!

AFACEREA GUNĂ-LAHOVARY

Această afacere a părăsit în fine umbra discretă a consiliului de miniștri și a ieșit la lumina mare.

Nu mai mergea.

Onor. d. A. Lahovary începe să se încăpățâneze. D-sa nu mai poate răbda pe onor. d. Gună, și făcând apel la toată rezerva de energie de care dispune, îi dă colegului de la Finanțe un avertisment scris și tipărit, în fața țării, în ochii Europei întregi.

Închipuiți-vă emoție în Europa întreagă când sferele politice au aflat că între onor. dd. Gună și Lahovary există o acută încordare de relații, din care poate rezulta o ruptură între ziarele „România" și „Naționalul".

Avertismentul s-a publicat într-unul din cele mai serioase ziare franceze, în „Le Temps".

Într-însul se spune că criza ministerială este atâta de acută, că onor. dd. Lahovary și Manu sunt așa de supărați pe d. Gună,

încât, deşi ştiu că M. Sa Regele trebuie să reintre în ţară peste câteva zile, n-au mai putut avea răbdare să aştepte până atunci şi au telegrafiat M. Sale că dumnealor au intenţia să se retragă din cabinet.

Dacă au făcut-o asta, şi e probabil că au făcut-o, apoi să ne ierte onor. dd. Lahovary şi Manu, au făcut rău. După părerea noastră aceasta nu e deloc politicos lucru din partea a doi bărbaţi politici serioşi.

Cum se poate?

Suveranul pleacă să facă o cură şi să petreacă liniştit, departe de grijile politice, câteva zile, ca să-şi întremeze sănătatea, lăsând în capul ţării nişte bărbaţi serioşi, - şi când colo, aceşti bărbaţi serioşi s-apucă la ceartă şi nu lasă pe M. Sa în ticnă nici acolo?

Înţeleg că M. Sa să binevoiască a face să ştie în fiece zi miniştrii buletinul dispoziţiei M. Sale; dar şi miniştrii să trimeată M. Sale buletinul indispoziţiilor lor - asta nu e deloc frumos! Asta este mult mai puţin convenabil decât cazul şcolarilor cari nu lasă-n pace pe profesor şi-l plictisesc cu plângeri şi-n orele de recreaţie, când vrea omul să se mai odihnească de zgomotul ce i l-au făcut toată ziua-n cap.

Avertismentul adresat d-lui Gună mai spune că „criza ministerială nu va primi o soluţiune înainte de întoarcerea Regelui".

Aicea i-a scăpat condeiul cui a scris avertismentul: să ne dea voie a-i observa că a spus o puerilitate mare de tot.

Ba bine că o criză ministerială ar putea lua o soluţie până să nu se întoarcă M. Sa. Dar s-ar putea lua de chică dd. miniştri în consiliu, asta n-ar fi decât un scandal mai mult într-o ţară unde scandalurile sunt marfă curentă; s-ar pieptăna d-lor frumuşel la loc şi criza tot n-ar putea lua o soluţie.

Ori poate onor. d. Lahovary crede c-ar putea întâmpina la graniţă pe Suverani cu altcineva alături decât cu amicul Gună? Adică onor. d. Lahovary să zică întâmpinând pe Suverani: „Sire,

să nu se mire M. Voastră, am aranjat noi lucrurile altfel când era M. Voastră la băi; Gună nu mai este, l-am lucrat pe Gună!"

Ar fi poate o plăcută surpriză pentru M. Sa, dar aşa surprize, oricât de graţioasă le-ar fi intenţia, n-au intrat în uzurile constituţionale.

Unde însă este serios şi categoric avertismentul este la încheiare:

„E probabil că se va reconstitui cabinetul de d. Catargiu cu bărbaţi politici aparţinând exclusiv partidului vechilor conservatori".

Care va să zică, d. Gună...

Aci stă până acuma afacerea Gună-Lahovary, şi ea nu poate merge mai departe; cearta în consiliul de miniştri poate lua cele mai violente proporţii - d. ministru de externe a spus-o sau a lăsat să se spună: *criza nu va primi o soluţie înainte de întoarcerea M. Sale.*

Să vie sănătos augustul suveran. Îi dorim cu toţii din toată inima! Când zic cu toţii nu garantez şi de d. Gună.

ŞCOALA SUCCESULUI

N-avem oameni, ne lipsesc oameni, ne trebuiesc oameni! - iată scuza cea mare a politicianilor noştri când încearcă cineva să le critice metoda dupe care îşi aleg şi-şi recrutează indivizi pentru aparatul Statului şi pentru nevoile lor politice.

D. I. C. Brătianu avea, de exemplu, o deosibită pornire să ocrotească sub aripele d-sale, să numească în slujbe, să încarce cu favoruri tocmai pe acei indivizi cari, sub regimul de mai nainte al conservatorilor, fuseseră cei mai aprigi duşmani ai liberalilor, cei mai devotaţi partizani ai „reacţiunii" şi, din nenorocire, şi cei mai deochiaţi ca apucături administrative.

În gândul lui, finul moşnean ştia el ce face. Astfel el a *roşit,* pe mulţi aşa de bine, încât le trebuie încă puţină vreme ca să se întoarcă acum iarăşi la coloarea guvernului actual.

D. Lascăr Catargiu aplică întocmai acelaşi sistem. A început cu *lateralii,* a urmat cu onorabilul P. Răcăciune, a trecut la onorabilul Rădulescu, de la Buzău... şi ăi mulţi înainte!

Noi nu vrem să fim guri rele, dar mai că am putea spune de pe acuma numele multor colectivişti cari nu aşteaptă decât o bună ocazie şi un bun amic să le scrie declaraţia dupe modelul dat de d. Rădulescu:

„Subsemnatul declar că nu mai sunt colectivist, ci m-am făcut conservator... aşa să-mi ajute Dumnezeu!"

N-ai ce-i face! stăpânirea e puternică şi are nevoie de *oameni.*

Ş-apoi la urma urmelor, ce mi-e Catargiu, ce mi-e Brătianu? Şi unul şi altul sunt *Români verzi,* şi unul şi altul sunt oneşti; amândoi sunt patrioţi şi iubesc Constituţia, - şi când o fi la o adică, Brătianu a stat doisprezece ani la putere, ia să mai lăsăm şi pe Catargiu, să vedem ce o să facă.

Asta este chiar bine pentru regulatul mers al sistemului constituţional.

Sistem constituţional, cu Răcăciuni şi cu Răduleşti-Buzău!

Principii? - fleacuri!

Omenie? - mofturi!

Chiverniseala, pricopseala şi ciupeala - astea sunt prin¬cipiile.

Lipsa de omenie şi de caracter, asta e pecetia timpului nostru.

A nu gândi la nimic, a nu simţi nimic, a nu iubi şi nu voi nimic în afară de chiverniseala personală, şi a nu te da în lături de la nimic ca s-o ajungi - iată maxima cea mai naltă a vieţii noastre publice, maximă pe care guvernele celor doi bătrâni patrioţi au profesat-o cu cea mai călduroasă stăruinţă.

Nu-mi pasă cine ai fost, nu-mi pasă ce eşti - fi[i] al meu şi eşti bun!

Ba chiar, cu cât ai fost mai pătat, mai neomenos, mai lipsit de merit, şi mai încărcat de ponoase, eşti cu atât mai bun pentru mine, - fiindcă oamenii de treabă sunt puţini şi cu oamenii de treabă nu poţi face totdauna treburi, mai la urmă fiindcă n-avem oameni, ne lipsesc oameni, ne trebuiesc oameni, mai ales oameni ca d-ta.

Asta este şcoala succesului în ţara noastră: ieftină pentru cei mai mulţi, scumpă pentru mai puţini, sigură pentru oricine vrea s-o profeseze.

Închipuiţi-vă la ce onorabilă concurenţă dă loc cererea graţioasă a guvernului; închipuiţi-vă lupta între ofertanţi - onor. Răcăciuni, Răduleşti-Buzău şi *tutti quanti.*

Dacă am lua gazetele liberale dinainte de 75, pe vremea întâiei domniri a d-lui Catargiu, am vedea cum o sumă de persoane, pe atunci conservatoare, erau biciuite cu o violenţă nemaipomenită, foarte adesea legitimă, unele pentru vederile lor politice, altele chiar pentru fapte d-a dreptul incorecte.

Multe din acele persoane, aproape toate, au fost mai târziu stâlpi ai regimului colectivist.

Să le numim, e de prisos.

Oricine a urmărit câtuşi de puţin politica noastră le cunoaşte foarte bine.

Nu cunoaşte lumea pe profesorul înalt - om onorabil şi serios deaminteri - care a făcut parte în aceeaşi calitate şi din comitetul electoral conservator pe vremea guvernului cu acelaşi nume, şi mai târziu din comitetul electoral al colectiviştilor sub guvernul acestora?

Cine nu cunoaşte pe vicinicul vânzător de colecţiuni de anticităţi şi de obiecte de artă? - Şi cine să cumpere aşa lucruri scumpe? Opoziţia?

Nu cunoaşte lumea pe bărbatul de o foarte înaltă treaptă socială - un om aminteri foarte bun şi foarte onorabil - care a strivit o dată ca conservator pe liberali şi apoi a strivit ca liberal pe conservatori?

Acesta a fost o adevărată măciucă şi în mâna conservatorilor şi în a colectiviştilor, în contra acestora cu aceia, în contra acelora cu aceştia. El a lovit pe rând şi în unii şi în alţii şi s-a bucurat pe rând şi cu unii şi cu alţii: fără perdea, pe faţă, şi întotdeauna jocul s-a făcut cu acompaniament de fierbinţi tirade patriotice.

Pentru patrie era conservator când conservatorii erau la putere şi a dat în liberali, pentru patrie a fost colectivist şi a dat în conservatori când ei erau în opoziţie. Mă prinz că nu doreşte astăzi, pentru binele patriei, nimic alta decât să zdrobească pe colectivişti.

Din aceasta mai rezultă încă că marele bărbat este şi imparţial în naltu-i patriotism: nu ţine nici cu unii nici cu alţii, când nu sunt la putere.

Când de aşa de sus, de la nişte oameni de înaltă naştere, creştere şi onorabilitate, vin aşa rele exemple, ce să mai zicem de nişte bieţi Răcăciuni sau Răduleşti-Buzău?

Aceştia din naştere n-au avut nici o înzestrare alta decât instinctele triviale, pornirile telurice ale oricărei creaturi, de o josnică treaptă. În vultoarea vieţii apoi n-au avut parte nici de cultură, nici de creştere, nici de belşug.

Speriaţi de sărăcie, momiţi de câştig fără muncă, neavând nici un sprijin moral în conştiinţă, în inteligenţă nici o schintee conductoare pe cărările încurcate ale vieţii, ei se dau cu trup cu suflet celui dintâi care-i plăteşte bine. Şi cine poate plăti mai bine, în aşa caz, decât guvernul?

Să le poarte păcatele aceia ce, în loc să-i trimeată la muncă cinstită, în cercul strâmt ce s-ar cuveni activităţii lor, la tarabă, calapod sau sapă, îi ispitesc şi le exploatează lipsa de lumină,

de caracter şi de omenie, pe cuvântul că „n-avem oameni", că „ne trebuiesc oameni!"

Căci ce poţi să te aştepţi de la nişte asemenea creaturi? Se învaţă vreodată lupul să trăiască în curte cu oamenii şi cu fiinţele domestice? Nu. Fiara, oricum îi îngriji-o şi adăposti-o, oricât îi sătura-o, ea trebuie să hrăpească şi să strice.

Pentru onor. Rădulescu de la Buzău nu era destul ca un om ca d-sa să ajungă la onoarea de a fi consilier comunal în oraşul său; nu; onorabilul trebuia să ciupească 4000 lei mită.

Pentru nişte nenorociţi care, din feciori de oameni de rând ajunseseră la cele mai înalte ranguri, în capul clasei sociale ce poartă deviza „Onoare şi Patrie", asta nu era destul; au trebuit la urmă să-şi dea în petec şi să-şi prăpădească o muncă de o viaţă întreagă, o situaţie strălucită pentru câteva mii de lei.

Cum ziceam, la aceşti oameni fără ideal şi fără omenie, lucrul se explică: interesul brutal şi imediat, numai acela îi mişcă. După povaţa lui Dante, despre aceştia să nu ne batem mai mult capul, să-i privim şi să trecem.

La cine trebuie însă să ne oprim cu dinadinsul atenţia sunt nişte oameni de lumea nouă, nişte tineri pe cari ne deprinsesem a-i privi cu stimă pentru dezinteresarea cavalerească, pentru avântul juvenil şi temperamentul ardent cu cari ei urmăreau un ideal foarte depărtat. Voim să vorbim de acei tineri cari, până ieri alaltăieri, erau ultrademocraţi, socialişti, şi cari astăzi sunt mercenarii de condei ai guvernului reacţionar.

Daca aceşti tineri ar fi numai nişte proletari de rând ai condeiului, fără nici un talent mai deosibit şi ca atari ar fi plătiţi la gazeta guvernului numai pentru a face umplutura, aşa-numita „bucătărie a ziarului", n-ar fi nimica. Daca ei ar fi plătiţi să scrie partea literară sau ştiinţifică, varietăţile sau foiletonul, cari n-au nici o relaţie cu partea politică, ar merge: nici ziarul n-ar fi legat de principiile colaboratorului, nici colaboratorul de ale ziarului.

Dar lucrul stă de tot altfel.

Acei tineri ultra-democraţi, acei călduroşi socialişti fac partea politică propriu-zisă a ziarului vechi-conservator, şi o fac cu acelaşi zel şi cu aceeaşi vervă cu cari odinioară făceau nobilele şi idealele teorii socialiste în „Drepturile Omului".

Până ieri, pentru dânşii şi cei mai înaintaţi liberali erau retrograzi şi îndărătnici; astăzi partidul vechi-conservator este pentru dânşii destul de progresist şi de înaintat.

Mai nainte se expuneau ca apostolii la neplăceri şi prigoniri provocând şi conducând greve de muncitori; astăzi se expun cu spada în mână pe teren, ca nişte bravi cavaleri feudali din evul-mediu, pentru a apăra politica conservatoare.

Ieri, neînchinaţi liberi-cugetători, strigau periodic la „Franzelarul": „Noi, Muncitorii!", astăzi pravoslavnici curaţi, strigă cotidian în „Naţionalul": „Noi, Conservatorii!"

Fericită şcoală a succesului, mulţi adepţi a fost să ai tu la noi!

Hamlet zicea: Este ceva putred în Danemarca! Noi trebuie să-i întoarcem vorba şi să zicem: Mai este ceva neputred în ţara asta!

Acea parte neputredă trebuie să facă o silinţă supremă în contra şcoalei succesului. Cum ar trebui partea sănătoasă a ţării să combată această funestă şcoală vom vorbi sub acelaşi titlu într-un al doilea articol.

GUNĂ VERNESCU

Dacă Moliere s-ar scula din mormânt şi ar face cunoştinţa d-lui Vernescu, sigur ar exclama: C'est mon *Bourgeois Gentilhomme!* Şi ar avea dreptate părintele comediei franceze, căci oricum l-ai suci pe şeful vernescanilor, oricum l-ai privi, n-ai să dai decât peste eroul pomenit al lui Moliere. O fi servit vr'un străbun d-ai d-lui Gună pentru zugrăvirea eroului

acestuia sau d. Vernescu şi-a format temperamentul din citirea *Burghezului Gentilom?*

Actualul ministru de finanţe ştie că aurul ia ochii tuturor şi că degetul cel mai urât dobândeşte o aureolă dacă e împo¬ dobit cu un inel de aur.

În lumea incultă se preţuieşte omul după averea lui mişcătoare şi nemişcătoare. Aşa, de pildă, se zice: cutare e om de zece mii de galbeni, sau de o sută de mii de galbeni. Când omul nu mai are nici o para, se reduce şi valoarea lui la zero - pentru lumea incultă. D. Vernescu e foarte bogat, dar sunt mulţi cari nu ştiu aceasta. Şi la ce-ţi folosesc purcoaiele de aur dacă le vezi numai tu singur?

Să le vază întrucâtva şi lumea! D. Vernescu şi-a poleit roatele trăsurei, şi-a poleit muchiile scărilor casei, meselor, albumurilor, cărţilor de vizită, cărţilor de citire, bibliotecelor, dulapurilor din sufragerie, farfuriilor, scuipătoarelor etc. - Spoială.

Domnul Vernescu a şezut până mai acum un an în Calea Plevnei numărul 100. Casele erau vechi - Doamne fereşte! cu streşini late ca-n vremea de demult, cu o parte din faţada de la uliţă ieşită afară, în stilul otoman, cu muşchi verde gros de două palme pe învelitoarea de şindrilă găurită, cu crăpături în pereţi, cu o înfăţişare în fine din cele mai jalnice. De ce şedea d. Vernescu aci, când putea să-şi clădească palate? Era de vină numărul 100 al caselor, D-sale îi merseseră treburile bine aci, făcuse avere, ajunsese ministru şi se temea ca nu cumva mutându-se, soarta să nu-şi întoarcă faţa de la dânsul. A trebuit intervenirea tutulor vernescanilor, ca să-l hotărască să se mute pe calea Victoriei.

Insuccesele suferite cu numirile de la Casaţie, d. Vernescu le atribuie acestei mutări. D-sa stăruieşte din răsputeri pe lângă primarul Capitalei ca să schimbe numerotaţia caselor de pe podul Mogoşoaiei aşa ca la d-sa să cază tot numărul 100. Ce-ar fi să cază numărul 13?

D. Vernescu a visat încă de mult să fie şef de partid şi prim-ministru al ţării. Ca să fii şef de partid, trebuie să ai partizani. Ca să ai partizani trebuie să ai un club, un staul, unde să aduni cât de des pe credincioşi. S-a închiriat pentru acest scop o sală mare, în casele Steiner. Dar pe lângă mese, scaune, oglinzi, canapele, lavoare, trebuiau şi ceva cadre.

O biserică fără icoane e o biserică tristă şi nu atrage.

- Să punem în perete chipurile celor mai străluciţi oameni politici români morţi, zise d. Vernescu.

- Dar pe cine?... Pe cine?... îngână un partizan sfios.

- Pe Constantin Bâlcescu! exclamă d. Vernescu.

- Şi pe mai cine?

- Pe Constantin Negri!

- Şi pe mai cine?

- Pe Constantin Bozianu.

- Şi pe mai cine? Mai e un loc gol...

- Ei, pe cine, pe cine. Pe mine, zise şeful partidului.

Şi chiar în seara aceea d. Vernescu trimise clubului portretul său - cum era la 1862 - lucrat în cromolitografie la Viena, şi încadrat în gergevele poleite cu aur!

Toate bune, dar de ce s-o fi pus între oameni politici morţi?

INCOGNITO

Agamemnon, regele regilor, - în *Belle Helene* a lui Offenbach - merge la Nauplia să ia băi de mare. Cu toate că el călătoreşte *incognito,* mulţimea îl recunoaşte; de câte ori el iese la plimbare, de câte ori se duce să intre în baie, câtă vreme şade în apă, apoi după ce iese, i se fac mereu cele mai zgomotoase ovaţiuni. Odată, plictisit de aceste manifestaţiuni indiscrete, regele regilor, convins de neeficacitatea *incognitului,* zice către confidentul său:

„Giaba mă ascunz, nu merge! Tot mă cunosc ei: mâine o să intru în baie cu coroana pe cap; e de prisos să mai păstrez *incognito!*"

La aceeaşi pesimistă convingere, ca şi Agamemnon, a ajuns şi onor. d. D. Brătianu.

D-sa a fost în anul acesta la băi la Kissingen.

Kissingen este o staţiune balneară în Bavaria. Apa de Kissingen vestită pentru virtuţile sale sudorifice, purgative şi diuretice.

Dar nu numai apelor sale minunate îşi datorează reputaţia universală această staţiune. Ea a devenit celebră mai ales prin faptul că o sumă de bărbaţi politici europeni au vizitat-o.

Prinţul de Bismark a făcut din Kissingen locul său de predilecţie, şi se înţelege că împrejurul acestui astru politic au venit totdeauna să graviteze astrele mai mici şi sateliţii lor.

Şi se pare că sănătatea bărbaţilor politici foloseşte mult din izvoarele de la Kissingen.

Acolo, între un pahar diuretic şi unul purgativ, multe s-au pus şi se vor pune la cale.

De aceea, când auzim noi profanii că un bărbat politic a mers la Kissingen, oricât l-am şti că are nevoie de virtuţile minerale ale apelor respective, nu ne putem opri de a gândi: ha, ha! se cloceşte ceva, aci e politică la mijloc!

Iată pentru ce onor. d. Dumitru Brătianu a ţinut să meargă la Kissingen *incognito,* pentru ca să se risipească tutulor bănuielile că ar fi avut în vedere să intre în daraveri cu cancelarul, şi pentru ca prinţul de fier să-l lase în pace, să nu-l importuneze cu vizite şi să nu-i turbure cura cu conferenţe politice.

Şi astfel, în catastiful de la otelul la care a coborât onor. d. Dumitru Brătianu s-a înscris cu pseudonimul *Dumitru Dinu Papuca.*

Cât e prinţul Bismark de isteţ, dracul să-i dea în cap că *Dumitru Dinu Papuca* însemnează *Dumitru Brătianu!*

A mers astfel treaba foarte bine câteva zile, niminea nu bănuia câtuşi de puţin ce personaj important se ascunde sub poeticul nume de *Dumitru Dinu Papuca;* când, într-o seară, onor. şefal dizidenţilor, făcându-şi pe promenada principală plimbarea obicinuită, se pomeneşte de la spate strigându-i cineva foarte tare:

„Brătiene! Tache!... Tache! Brătiene!"

La numele Brătianu, lumea se opreşte în loc să vadă pe cine strigă indiscretul.

Dar Papuca o ia la picior ca orice incognito descoperit - indiscretul după el:

„Tache! Brătiene!"

În sfârşit indiscretul ajunge pe Papuca şi-l loveşte pe umăr. Papuca se întoarce supărat foc: cine era? Conul Mihalache Kogălniceanu.

„Lasă-mă în pace, strigă Papuca necăjit, lasă-mă în pace, mi-ai stricat *incognitul!"*

Acuma, nu se ştie dacă din răutate sau din imprudenţă, a comis conul Mihalache trădarea.

Destul ca a doua zi au început să plouă la *Dumitru Dinu Papuca* cărţile de vizită ale tutulor bărbaţilor politici.

Diplomaţii şi jurnaliştii cereau un moment de *interview* ca să se lumineze de la Papuca în privinţa evenimentelor din Creta; cancelarul de fier a venit d-a dreptul în persoană, în virtutea vechiului prieteşug, fără să se mai anunţe în prealabil.

Şi toate astea din pricina indiscreţiei conului Mihalache.

Ca şi Agamemnon, Dumitru Dinu Papuca a rămas cu desăvârşire dezamăgit asupra eficacităţii *incognitului.*

Plictisit de urmările trădării d-lui Kogălniceanu[,] şi-a întrerupt cura.

Şi astfel onor. d. Dumitru Brătianu se întoarce zilele astea de la Kissingen ca să reia direcţia „Naţiunii".

Se zice că la anul, d. Dumitru Brătianu este hotărât pe de o parte să evite pe d. Kogălniceanu, iar pe de alta să ia un alt pseudonim, deoarece în ediţia nouă a dicţionarului „celui mai ieftin", care se află sub tipar, se va citi:

„Demetre Dino Papouka: *pseudonyme sous lequel l'illustre homme d'Etat roumain M. Demetre Bratiano prend incognito ses eaux."*

GHICITOARE

Ghici ghicitoarea mea:

Avem un ceasornic.

E o sculă foarte veche şi foarte frumoasă.

Îl avem moştenire de la părinţi şi o să-l lăsăm, cu ajutorul „Dumnezeului părinţilor noştri", moştenire copiilor noştri, cu limbă de moarte să-l păstreze şi ei şi să-l dea mai departe din copii în copii.

Ceasornicul nostru însă merge foarte neregulat aşa că nu putem zice că „merge ca ceasornicul".

L-am tot întors, ne-am tot jucat cu el aşa că i s-a stricat maşinăria.

Mulţi ceasornicari am schimbat până acuma.

Unul a găsit că roata cea mai mare e stricată, altul cea mijlocie, altul cea mică.

Unul că limbile sunt prea grele, altul că-s prea uşoare.

Unul acuză rotăria, altul disproporţia cadranului cu puterea mecanică din năuntru; altul crede că toate ar merge bine, dar că regulatorul nu are destulă putere.

Unul zice că daca arată cinci la amiazi merge prea iute pentru că înaintează cu cinci ceasuri; altul e de părere tocmai

din contra că merge prea încet pentru că e înapoi cu şapte ceasuri.

Ce e de făcut?

Să mergem din dres în dres, din meremet în meremet.

Ceea ce e rău însă, e că noi nu ne pricepem toţi la ceasornicărie. Când ceasornicarul caută să ne dreagă scula şi s-o facă să meargă normal, noi ne amestecăm în treaba lui, [î]i dăm păreri, îi amestecăm roatele şi-l încurcăm.

Nu e vorba, mai toţi ceasornicarii de la noi sunt nişte cârpaci; când s-apucă să ne dreagă ceasornicul mai rău ni-l strică.

Am făcut odată cunoştinţa unui ceasornicar mai onest şi i-am dat ceasornicul pe mână plângându-ne că nu mai avem speranţă să vedem maşina îndreptată.

Ceasornicarul a spus:

„Maşina asta ar fi bună, dacă roatele n-ar fi fost aşezate rău de reparatorii trecuţi, şi dacă regulatorul n-ar fi înfipt aşa de sus încât să nu poată mişca mai liber".

Şi s-a pus omul pe lucru.

Dar fiindcă nu l-am lăsat să facă treabă după obiceiu[l] nostru, ba încă am chemat pe unul din cârpacii de mai nainte să asiste la operaţii şi să dea consilii omului mai conştiinţios la treabă, - omul acesta şi-a luat frumuşel une[a]lta şi s-a dus acasă.

Astfel dar ne-am întors iar la sistema veche, la meremeturile mici şi nesfârşite.

Ceasornicul nostru merge ca şi mai nainte, umblă alandala, şi bate şi mai alandala.

Trebuie întors când la o lună, când la zi, când la ceas, şi chiar mai des, căci aminteri ar sta de tot.

Dumnezeu doar ştie câtă sudoare şi avere ne costă numai ca să-l ungem, să nu se oprească de tot.

Ghici ghicitoarea mea: ce ţară să fie asta?

IARĂŞI MIRON COSTIN SAU URMĂRILE ARHEOLOGIEI

Se ştie cu câtă râvnă simpaticul nostru academician d. V. A. Ureche a lucrat la dezgroparea şi apoteozarea cronicarului său favorit Miron Costin, - aşa încât cele două nume vor fi strâns legate de acuma pentru vecie, cum e şi drept să fie numele inventatorului de numele invenţiei: al lui Guttemberg de al Tipografiei, al lui Franklin de al Paratunetului, al lui Edison de al Telefonului şi altele.

Miron Costin şi V.A. Ureche vor merge „braţ la braţ" la nemurire. E o mare plăcere să mergi la nemurire, şi pentru că drumul e foarte lung, e şi mai mare plăcerea să mergi întovărăşit de o persoană simpatică.

Dar iată că n-apucă să plece bine ilustrul cronicar cu mai ilustrul său protector, şi un profan caută să le tulbure petrecerea.

În adevăr, d. Brănişteanu - se vede că mai sunt români cari nu s-au pătruns de mărirea lui Miron Costin - intentează d-lui Ureche un proces şi corecţional şi civil pentru *profanare de morminte* şi *pentru revendicare de oase strămoşeşti.*

D. Brănişteanu din Roman pretinde că onor. d. Ureche ar fi dezgropat nişte ciolane de ale străbunilor familiei Brănişteanu, le-a luat ca drept ale lui Miron Costin şi le-a dus la Iaşi unde le-a îngropat sub statua cronicarului.

Iată-i dar trei pe calea nemuririi: Costin, Ureche şi Brănişteanu. Şi d. Brănişteanu din Roman protestează! Noi avem onoarea să cunoaştem pe d. Ureche; prin d-sa am avut plăcerea să cunoaştem pe Miron Costin; pe d. Brănişteanu nu avem fericirea să-l cunoaştem; dar presupunem că este un om

prea din cale afară pozitivist; d-sa desigur nu pricepe deloc importanța imortalității.

Auzi d-ta! Dar care om, care familie nu s-ar bucura să aibă o rudă cât de departe nemuritoare? Când onor. d. Ureche umblă pe capete să găsească oase pentru fundațiunile statuei din Iași, un altul decât d. Brănișteanu s-ar fi oferit de bunăvoie să procure simpaticului academician ce-i trebuia; ba chiar s-ar fi rugat de onor. d. Ureche să-i facă o așa însemnată onoare! Aș! d. Brănișteanu protestează. În loc să facă o mulțumire publică, d-sa intentează proces de profanare și de revendicare.

Ciudat om și nerecunoscător! Ba și cam nepoliticos! O țară întreagă a crezut bucuros că oasele aduse de onor. d. Ureche sunt ale lui Miron Costin, și d-nul Brănișteanu nu numai că nu crede, ba pretinde să ia oasele înapoi.

Dar să așteptăm să se pronunțe justiția!

Oricum, noi, sperând la o împăcăciune între părți, facem apel la sentimentele naționale ale d-lui Brănișteanu și-l îndemnăm să renunțe la pretențiile d-sale. Ce Dumnezeu! toți românii am contribuit care cu ce-am putut la opera onor. d-lui Ureche; să contribuie și d. Brănișteanu cu ceva, că și d-sa e român.

SFINTELE SĂRBĂTORI

Doamne miluiește!... Ție Doamne!... Prea sfântă Născătoare de Dumnezeu mântuiește-nepre noi!... Așa, în unde sonore, se ridicau una după alta rugile pioase, sub bolta împodobită a sfintei mitropolii. Acum vocea puternică a cântăreților făcea să se cutremure măreața zidire, acum glasul nevinovat al unui

tânăr *soprano* sfâşia aerul cu nota ascuţită. Înaintea altarului un diacon frumos, cu părul lung, cu vestmântul cusut în aur, ridicând ochii şi mâna către cer dădea din când în când câte un ţipăt puternic, care mă făcea să mă gândesc la trâmbiţa Judecăţii de apoi. Şi peste capetele credincioşilor se legăna încet un nour albăstriu de fum de tămâie şi de lumânări rău stinse.

Cine sunt pioşii cari la ceasul acesta al dimineţii au părăsit culcuşul lor cel cald ca să vină dinaintea altarului, să plece genunchiul lor pe piatra rece şi să sărbătorească astfel naşterea Mântuitorului?

Iată un pluton de jandarmi călări, toţi nalţi, flăcăi frumoşi, drepţi ca bradul, mândri sub uniforma lor care-mi aminteşte pe aceea de *horseguards englezi*. Ceva mai dincolo, un detaşa¬ment din regimentul de linie; mai mulţi, tineri de tot, cu mănţăli nouă, cu ochi mari deschişi, uitându-se la zugrăvelile de pe ziduri. Ei n-au venit de bună voia lor. I-a adus domnul sublocotenent, trimis de domnul căpitan, care şi el primise ordin de la Comănduire! 'I vezi cât de colo că nu se roagă, că nu cer nimica de la Cel nevăzut. Pentru dânşii cel atotputernic e caporalul şi el nu ştie de rugăciune. Luaţi fără de voie de la casele lor, din mijlocul afecţiunilor cari începuseră să se trezească în inima lor tânără, ei par că au pierdut sub greutatea disciplinei acea vioiciune şi fericită nepăsare care face fermecul flăcăilor noştri de la ţară.

Aduşi într-o lume nouă, străină pentru dânşii, 'i vezi neîndemânateci în mişcările lor, când prea strânşi în haine, când înotând în ciubote.

Mitropolia nu seamănă deloc cu bisericuţa de lemn de la ţară, corul d-lui Muzicescu este superior cântării pe nas a dascălului din satul lor, ei n-au fost deprinşi să privească atâtea odăjdii şi haine aşa de bogate. Dar nu ştiu pentru ce pare că văd în ochii lor un dor de acasă, un dor de biserica strâmtă din sat, de popa cel bătrân, de dascălul zdrenţăros şi răguşit. Cum

ar da ei toată pompa slujbei de astăzi să se poată întoarce un ceas măcar la casa lor, lângă părinții lor, lângă logodnicele care au rămas cu inima sfâşiată!

Dragi soldați, fala şi nădejdea țării, plecați rugăciunile voastre la cel ce s-a născut în iesle. Rugați-vă celui care dom¬neşte peste toți. Voi care mâne poate veți întâlni moartea pe câmpul de bătaie, aveți nevoie mai mult decât orice de mân¬gâiere şi de speranțe.

Ceva mai aproape de altar stă şcoala normală. Îmbrăcați cu nişte mantale de şiac, în mâni cu căciulă - căciula dizgrați¬oasă dar glorioasă a dorobanților - ei stau drepți, în linie, afectând o atitudine marțială care face să surâdă pe soldații, vecinii lor. Nici ei n-au venit de voie la biserică. I-au adus domnul director. Ca mâni ei au să devină institutori, au să se răspândească prin sate, să ducă lumină la cei dezmoşteniți, şi directorul crede că o scânteie de credință şi de religiune nu poate să le fie fără folos.

Iată pentru ce-i aduce la biserică. Figuri tinere, indiferente, ochi curioşi cari se uită la toate fără a se opri la nimic, toți sunt cu mintea aiurea. Unul chiar a scos ceasornicul să vadă dacă slujba are să mai țină mult.

Credincioşii trebuie căutați aiurea. Să ne apropiem de altar. Ce lume amestecată. Iată băcanul din colț; blană de vulpe, şi cravată roşie.

Băieți de liceu în uniformă. Ici, colea, un elev din şcoala militară. Un consilier comunal. Toți oameni necunoscuți, pe cari nu-i vezi nici la Copou, nici la cofetărie, nici la circ, nici la teatru, la reprezentațiuni *high-life*. Femeile sunt în majoritate. Cațaveici, multe tulpanuri, din când în când câte o pălărie. Oameni simpli, de jos, şi fără îndoială mulți servitori.

Dar stăpânii unde sunt? La ceasul ăsta, ei stau alene în paturile lor. Unii abia se trezesc, alții abia se culcă. Cine ştie dacă nu şi-au trimis servitorii să se roage pentru dânşii.

Tot mai aproape de altar, lângă strana Mitropolitului stau în genunchi câteva doamne în vârstă, ca să nu zic bătrâne. Mai văd la o parte câteva pălării albe - se pare că e moda - mai cât o catapeteazmă, dar este absolut cu neputinţă a vedea cine locuieşte sub dânsele.

In fruntea credincioşilor - minune! - un ministru, o excelenţă autentică, venită să petreacă sărbătorile printre noi, stă între cei doi prefecţi şi aruncă asupra mulţimii razele atotputerniciei sale pământeşti.

De prin străniile de prin jur ies din când în când strănuturi şi tuşituri de pensionari, cari deşi încovoiaţi de povara vârstei, au venit încet încet din mahalalele lor, la o zi ca aceasta şi amintindu-şi de timpurile din trecut, ei acompaniază încetişor cântarea psalţilor.

Şi te întrebi unde e Iaşul, unde sunt ieşenii? Unde este omul politic care în sala primăriei, în ajunul alegerii, se bate cu mâna în piept vorbind de religiunea părinţilor noştri? Unde sunt apărătorii religiei? Unde este acela care-şi sfâşie pieptul vorbind pentru şcoală şi biserică? Unde e judecătorul ce vecinic are crucea dinaintea lui, unde-i advocatul vorbăreţ, gazetarul care şi-a încărcat sufletul cu atâtea neadevăruri, financiarul care a speculat credulitatea publicului? Dar eleganta cu rochiile sale de carnaval, ce ziua cleveteşte şi noaptea joacă cărţi, ce s-a făcut?

Ei dorm cu toţii.

Iaşul, fără îndoială, pierde văzând cu ochii caracterul său de oraş românesc. Alungaţi de streini de peste tot locul unde este un câştig posibil, românii s-au refugiat în şcoli, în tribunale, pe la comitetul permanent, pe la casierie, şi la comisii. Prefectul şi sergenţii de oraş sunt români. Incolo o burghezie străină, opulentă, prosperă, activă, laborioasă, întinde încetul cu încetul stăpânirea ei asupra nenorocitului oraş care a fost odinioară capitala Moldovei.

Şi tot ce mai aminteşte trecutul nostru dispare sub povara timpului. O biserică zidită de Ştefan cel Mare o dărâmăm şi

vindem cărămidele la mezat. O casă, în care s-au născut mai multe generaţii de boieri ai ţării acesteia, a devenit locuinţa unui zarafîmbogăţit. Doi soldaţi vorbesc între dânşii, şi când apropii urechea auzi o limbă străină. Şi dinaintea acestui val de străi¬nism care creşte neîncetat, care vine tot mai puternic, fără nici un murmur, fără nici o protestare, fără să cerce măcar a rezista, românul se retrage.

Cum aş fi dorit să văz azi mitropolia gemând de lume. Să văz toată suflarea românească, credincioasă sau liber cugetă - toare, plecându-şi fruntea dinaintea celor sfinte, şi ascultând acele cântări ce într-o limbă veche şi viguroasă ne amintesc de acele timpuri. Să-i văd pe toţi, bătrâni şi tineri, bărbaţi şi femei, cuprinşi de acelaşi respect, de aceeaşi pioasă amintire, în jurul aceluia care - amară ironie - poartă încă *[sic!]* titlul de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Şi din toate inimile să fi plecat aceeaşi durere pentru cele ce le-am pierdut, aceleaşi speranţe în viitor. Şi dacă una câte una averile cele mari s-au risipit în vânt, dacă moşiile cele mănoase, casele măreţe, una câte una au căzut în mâinile străinilor, dacă urmaşii vechilor familii au fost nevoiţi să-şi caute un adăpost în sânul unui funcţionarism steril, să nu lăsăm să piară cel puţin vechile obiceiuri, cari singure, vorbindu-ne de un trecut glorios, mai pot aştepta în noi credinţa în ziua de mâine...

Doamne miluieşte!... Ţie Doamne!... Prea sfântă Născătoare de Dumnezeu mântuieşte-nepre noi!...

Aşa, în unde sonore, să ridicăm una după alta rugile pioase, sub bolta împodobită a sfintei mitropolii.

APARIŢIA NOASTRĂ

Oraşul Bucureşti a ţinut ca pentru apariţia „Moftului român" să se îmbrace în haine de sărbătoare. De când am scos

afişul prin care ne anunţam apariţia, Onor. Primărie, cu un zel rar şi prin urmare cu atât mai vrednic de laudă, s-a pus pe lucru: a fumigat, ca pe vremea ciumii lui Pericles, oraşul în stradele principale, a arborat drapele de toate pestriţăturile posibile şi imposibile, a înălţat arcuri de triumfpe căile largi împodobite cu scuturi, steguleţe şi ghirlande; se zice că are să facă şi luminaţie şi focuri de artificii.

Mulţumim din toată inima Onor. Primării pentru onoarea ce ne face, pentru o aşa de călduroasă întâmpinare. Insă... o mică rezervă chiar cu riscul de a părea ingraţi.

Toate bazaconiile decorative, începând de unde încep şi sfârşind unde se sfârşesc, sunt de un gust mai mult decât îndoios. Dumnezeule! ce forme, ce împerecheri de colori, ce meschinărie de execuţie! ce lipsă de gust artistic. Geniul urâtului, al barocului şi al monstruosului să fi prezidat la o lucrare şi nu reuşea mai bine. Capitala are aerul unei mitocance parvenite, care se îneacă în panglici, horbote, volane, diamanticale false, pene zugrăvite, ca să meargă la un bal unde cei ce au poftit-o n-au poftit-o decât de silă.

N-am regreta lucrul dacă ar fi vorba numai de noi: noi ne cunoaştem pe noi, noi ştim la ce trebuie să ne aşteptăm de la noi. Dar... tot astăzi se întâmplă că soseşte în capitală şi graţi - oasa noastră moştenitoare, A. Sa Regală Maria de Edinburg, cu soţul său, viitorul nostru rege.

Ce are să gândească tânăra copilă a mândrului Albion, când o vedea faimosul salon *ad-hoc* de la gară în stilul cel mai pur peruvian, când o trece în pasul cailor prin monumentala uliţă a Târgovişţii, pe sub arcurile de triumfîn stil bulgăresc, şi când o parcurge minunea minunilor, perla Parisului Orientului, nemuritorul pod al Mogoşoaii, cu băcănioarele lui, cu cârciumioarele lui, cu răspântiile lui, - unde „murdăria este

oprită" cu acelaşi succes ca jocul de cărţi la magistraţi - şi cu decoraţiile lui de stil Pantelimonescu clasa II?

Tare mi-e teamă că graţioasa compatrioată a lui Thackeray, - pe care noi din parte-ne o salutăm cu tot respectul şi stima ce le merită o regină tânără, frumoasă şi bună, - o să şoptească:

„ *What country of Snobs!"*

Sau pe româneşte, în traducţie liberă: „Doamne! Ce ţară de mitocani!".

SCANDAL

Ni se spune - dăm însă ştirea sub toată rezerva - că în curând va apărea un ziar umoristic intitulat „Scandalul". Un confrate din capitală, anunţând apariţiunea „Scandalului", zice că la viitorul organ *va* colabora penele cele mai bine reputate.

Din parte-ne putem adăoga că, în cazul când aceste pene va fi în adevăr bine reputate şi când redactorii va avea stăruinţă, este multe probabilităţi ca „Scandalul" să fie mai bun decât toate ziarile umoristice câte a fostă pân-acum. In tot cazul, va fi nişte scandaluri gramaticale cum nu mai este altele.

ÎN DOSUL CULISELOR

Zgomotul şi lumina electrică şi zâmbetele de circumstanţă s-au stins în sfârşit.

Într-un cabinet din fundul palatului, stau în familie, de¬parte de haita oficială, cele trei fiinţe umane asupra cărora s-au aţintit zilele acestea toate privirile, toate baseţele, toate ocările şi toate aplauzele.

Sunt toţi trei la un loc împrejurul unei mesuţe cu ceai - Regele, prinţul moştenitor şi prinţesa Maria.

Prințesa e o persoană gravă cu toată tinerețea ei. Tânărul ei soț, însurățelul, ar fi poate vesel, dacă veselia lui n-ar fi temperată pe de o parte de seriozitatea unchiului, care, zdrobit de atâta osteneală, de atâta zgomot şi atâtea linguşiri, şade, cu fruntea încreţită, pe un jeţ, pe de altă parte de privirea severă şi demnă a tinerii sale soții.

Nimeni nu zice o vorbă.

Nu s-aude decât samovarul de argint clocotind într-un colț.

Prințesa serveşte ceaiul.

În fine tăcerea se rupe:

„Maiestate, zice tânăra, am uitat să vă întreb: cine este domnul acela cu barbă rară şi căruntă, figura aceea de dihor viclean, care se tot vâră în sufletul nostru cu un surâs ce seamănă a mârâitură? Ce figură antipatică!

- Acela e domnul... St..., vrea să zică prințul.

- St! întrerupe regele. Acela, fata mea, e un mare moftangiu... E un om care m-a înjurat într-un mod neomenos, m-a calomniat, a conspirat în contra mea, a vrut să puie să mă asasineze, - zicea că o face din patriotism! - şi de care astăzi, îl vezi, nu mai mă pot scăpa: sufletul mi-l scoate cu linguşirile lui; unde mă-nvârtesc, de el trebuie să dau; e peste putință să scap de grațiozitățile lui năbuşitoare. Ies pe stradă, îl întâlnesc; stau închis în palat, vine să mă asigure de devotamentul lui; îl primesc, îmi sărută mânile; îl dau afară, mi le mânjeşte cu balele lui - toate astea iar din patriotism!

- A! dar atunci e un...

- Un om primejdios!

- Dar militarul cela care pare că te iubeşte atât de mult?

- Domnul Ca... vrea să zică prințul.

- Ca... şi celălalt, întrerupse Regele... Acela în adever că e culmea moftangiului. Acela a vrut să-mi joace o festă minunată. Acela a fost câteva ceasuri prezident de Republică în Regatul meu. Şi acela a vrut să mă expedieze, - se-nvățase cu năravmult - dar cu mine i-a mers mai greu.

- Şi te încrezi în aşa oameni?

- Mă încrez, pentru că-i cunosc: moftangii! Incet-încet am să-ţi povestesc eu multe de astea, fata mea; acum însă e târziu; mâine avem alte dandanale; să ne odihnim deocamdată".

Ceaiul s-a sfârşit.

Augustele persoane merg să se odihnească.

Tânăra prinţesă, intrând în odaia sa de culcare, încuie cu multă atenţie uşa, se uită pe subt paturi, pe după paravane şi nu se aşează să se odihnească decât după ce e perfect convinsă că nu-i nimeni ascuns în odaie.

Noaptea are un vis oribil: visează pe Jack Spintecătorul.

TRĂDAREA ROMÂNISMULUI! TRIUMFUL STRĂINISMULUI!! *CONSUMATUMEST!!!*

Aşa de june „Moftul" şi deja mâhnit şi trist? - iată ce-şi va zice desigur publicul văzând foiţa noastră cernită.

Da, trist! da mâhnit! da, cernit!

Durerea adevărată e sobră de cuvinte, este mută... Să tăcem dar şi să plângem:

Consumatum est!

Ieri s-a dat în dealul Mitropoliei, cu 95 bile albe, contra 22 negre, lovitura de moarte României!

Onoare celor 22 bile negre! ele singure sunt români adevăraţi!

Căci - acele 95 bile albe nu sunt albe decât în batjocură: albul nu e coloarea doliului, nu e coloarea asasinatului şi a morţii, nu e coloarea trădării! ele nu pot fi, prin urmare, nu sunt adevăraţii reprezentanţi ai ţării.

Nu! acea majoritate care, la ameninţările băncii ministeriale, îşi pleacă botul şi dă votul; acea majoritate, care o dată măcar nu e capabilă a trece în minoritate, nu reprezintă România! peste putinţă!

A presupune un moment aceasta ar fi să credem că o națiune se poate sinucide singură pe sine însăși, și ar fi nebunie să bănuim măcar o clipă o națiune cu rațiune capabilă de așa aberațiune!

Protestăm energic dar! Țara și istoria să judece!

Ieri s-a votat monstruoasa lege a dlui P.P. Carp asupra școalelor profesionale așa cum a voit ministrul nerromân, care, ca briganzii, a pus Camerei servile cuțitul la gât strigându-i fioros: votul sau viața!

Penibil! terribil!! orribil!!!

Ieri s-a votat aservirea noastră economică!

Ieri s-a jertfit poftelor străine interesele române, sălbăticiei străine corpul României, antropofagiei judaice carnea și sângele Națiunii!

Sărmană Românie!

De opt ori nefericită țară, căci în adevăr ești nefericită de atâtea ori câți sfetnici are Coroana de oțel pe care ți-ai smuls-o din gura tunului inimic!

Mizeră Românie!

Ai fost trădată, insultată, micșorată, murdărită, batjocorită, tăvălită, maltratată, înjosorâtă, ruinată, vândută, călcată, zdrobită de către regimul de urgie al bunului plac, al violenței fărădelegilor, bandelor de pușcăriași și de beți, infamiei, crimei, aberațiunii, ignoranței, nebuniei, trădării, murdăriei, chinorosului!

Ieri, vineri 5 fevruarie 93, la orele 4 p.m., ieri, zi funestă și blestemată! s-a votat acea lege antisocială, antieconomică, antipatriotică, antinațională, antirromână, acea lege prin care evreii săraci *nu* sunt opriți de a învăța vreo meserie!

Am zis că durerea e sobră de vorbe. Atâta dar!

Iată prin urmare de ce, deși atât de june, „Moftul" este trist și cernit. Iată de ce „Moftul" a ținut ca o sfântă datorie față cu patria sa, cu poporul său, cu națiunea sa, să apară astăzi în chenarul de rigoare la așa lugubru-solemne ocaziuni!

Şi dacă mai regretăm ceva este că nu există o coloare şi mai închisă şi mai posomorâtă decât negrul pentru a reprezenta şi mai bine doliul *românismului trădat!*

EXCELSIOR!

Din nenorocire, degeaba „Moftul român" a îmbrăcat alaltă¬ ieri haina de doliu.

Poftele străine au fost încătuşate!

Românismul a fost salvat!

Legea pentru şcoalele profesionale prevede categoric că străinii săraci *nu* pot învăţa vreo meserie. O strictă aplicare a legii pentru oprirea comerţului ambulant, şi toţi jidanii pârliţi vor trebui *volens nolens* să se apuce de pungăşie şi de alte industrii mai mult sau mai puţin inevitabile într-o societate civilizată.

Ca un corolariu dar la legea asupra şcoalelor profesionale, mai mulţi deputaţi patrioţi, de deosebite colori politice, vor propune din iniţiativă parlamentară un proiect de lege pentru înmulţirea penitenciarelor, mai cu deosebire în judeţele de peste Milcov.

La puşcărie străinii cari fură!!!

INGENIOZITATE PARLAMENTARĂ

D. prezident al Adunării, general Manu, a făcut în întru - nirea majorităţii parlamentare, provocată de incidentele neplăcute din zilele acestea, următoarea propunere ingenioasă:

„Pentru a evita pe viitor orice conflicte între guvern şi majoritate, conflicte cari zguduie autoritatea politică a parti¬ dului conservator şi ameninţă ţara şi Coroana cu revenirea

partidului liberal la putere; pentru a avea totdeuna o situaţie clară, ba putem zice chiar limpede, propunem:

Guvernul de aci încolo nu va mai veni cu nici un proiect de lege în faţa deputaţilor până ce mai întâi aceştia nu vor fi votat acel proiect. Majoritatea roagă pe guvern să nu facă dificultăţi şi să primească această propunere, după părerea noastră salutară partidului conservator, ţării şi Coroanii, cu atât mai mult că ea este făcută după atâta chibzuire de prezidentul Camerii în acord cu prezidentul Consiliului."

Deşi majoritatea Consiliului înclină a adopta propunerea, d. P. P. Carp, iar d-sa! luă cuvântul şi opuse următoarele:

„Domnilor, asta este iar o gogumănie, care mi-aduce aminte de d. Calino:

- Câţi bani trebuie să plătesc pe an ca să învăţ vioara? întreba clasicul goguman pe profesor.

- Anul întâi, răspunse profesorul, o mie de lei; anul al doilea şi ceilalţi câte cinci sute.

- Atunci, ştii ce? ai să începem peste un an."

Lasă că nu se potrivea deloc istoria gogumanului cu pro¬punerea dlui prezident al Camerii, dar tonul arogant al dlui P.P. Carp a indispus atâta pe deputaţii majorităţii, încât şi cei nehotărâţi au fost împinşi să primească propunerea, adăo-gându-i o notă special privitoare la ministrul domeniilor.

Astfel dar, orice incidente neplăcute, orice conflicte între legislativă şi executivă sunt înlăturate pe viitor din momentul ce orice proiect de lege va fi votat mai dinainte, şi pe urmă votat mai întâi, sau, mai clar: să nu se voteze întâi nici un proiect, până ce mai întâi nu va fi fost votat, în fine, ca să fim cu desăvârşire clari, să întrebuinţăm însuşi textul propunerii:

„Guvernul şi în special d. ministru de domene nu va mai veni cu nici un proiect de lege în faţa deputaţilor până ce mai întâi aceştia nu vor fi votat acel proiect".

Trebuia în fine luată o măsură eroică, pentru a se pune odată capăt conflictelor, şi generalul cu tactica d-sale cunoscută a reuşit să limpezească situaţia.

MUZICA

Consevatorul nostru de muzică şi declamaţiune, şcoala care a dat atâţia iluştri artişti în aşa scurt timp, devine din ce în ce mai complet: i s-a înfiinţat, în fine, o clasă de *harpă.*

Harpa sau *harfa,* după cum spune profesorul de istoria universală a muzicii al Conservatorului, este un instrument foarte vechi, de origină africană. Cuvântul *harpă* sau *harfă* vine de la *harfonistă,* artistă care cântă cu harfa.

Harpa este instrumentul cel mai principal în orchestră. Afară de foarte rare excepţii, în toate bucăţile de deosebite genuri, mai ales în cele clasice, harpa nu are în tot timpul nici o pauză, absolut nici una: ea sună mereu, fără o clipă de întrerupere. E un instrument mai mult decât important, este indispensabil. Pentru aceea, harfonistele sunt atât de rare şi aşa de scump plătite. Unei orchestre pot, de exemplu, să-i lipsească vioara, viola, violoncelul, contrabasul, flautul, oboiul, clarineta, fagotul, însă nu se poate, nu trebuie să-i lipsească *harpa.*

De aceea publicul a şi constatat că până acum nu aveam o orchestră: vioara primă fals, armonia cu un sfert de ton mai jos decât quartetul, intrări mancate, pauze sonore, cadenţe răsturnate, părţile *obligato* absente... Şi se ştie, cu toate acestea, cât de superioară e calitatea instrumentelor din orchestra noastră: ele n-au niciodată nevoie să fie acordate. Ce era?. Ce lipsea?. Lipsea harpa.

Harpa e sufletul orchestrei! O avem acuma, să ne felicităm! şi să sperăm că onor. guvern conservator se va grăbi să umple îndată un alt gol de care sufere muzica în Regatul nostru.

Trebuie înfiinţată clasa de *toba mare,* apoi cea de *tipsii* şi în fine cea de *triangul.*

Toba mare mai ales! Dacă harpa este sufletul orchestrei, toba mare este inima, iar triangulul şi capacele - spiritul.

Ceea ce e harpa între instrumentele de coardă este toba mare între instrumentele suflătoare. Dacă cea dintâi este superioară prin arpegie, cea d-a doua o întrece în tril: or, zicem tril, zicem arpegie, am zis totul, am zis: Muzica.

Autorităţile cele mai necontestate în materie, Ziehrer, Schrammel, Zeller, şi emulii lor până la un punct oarecare, cum Gluck, Beethoven, Chopin, au înţeles rolul important al tobei mari şi efectele prodigioase ce se pot oţine cu o frecuentă întrebuinţare a acestui instrument de perfecţie.

Este adevărat că o tobă mare bună costă foarte mult şi e foarte greu de acordat. E un insrtument de o sensibilitate extre¬mă: o schimbare cât de uşoară de temperatură îl face să răguşească, aşa că trebuie ţinut în vată şi totdeauna la o temperatură egală şi la aer uscat.

Sunt instrumente de acestea cari costă sume fabuloase, mai ales cele fabricate de celebrul Stradivarius. Dintre acestea sunt numai patru exemplare astăzi în Europa. şi unul încă este dubios.

Primul îl are ţarul Rusiei; gloriosul monarh cântă pe el în momentele-i pierdute şi cu oarecare virtuozitate. Al doilea (cel dubios) se află la *Universal Panopticum* din Prater la Viena, care-n vacanţă face turnele în Orient; acolo el cântă acompaniat de o *harmonifliite.* Al treilea se află în *British Museum* şi nu cântă decât la deschiderea Parlamentului, la instalarea Lordului Maior şi la căsătoria unui membru al familiei regale britanice.

Astfel, anul acesta a cântat la Sigmaringen. Acestuia îi lipseşte ciocanul original, şi se ştie că ciocanul este pentru toba mare ce[e] arcuşul pentru vioară. În fine, al patrulea se află la noi, în Bucureşti: da, toba mare din capitala Regatului român este un adevărat Stradivarius. Ceea ce e ciudat e că nu se ştie hotărât cine este adevăratul proprietar al nobilului instrument: Teatrul Naţional, Conservatorul sau domnul Mihalache, care cântă pe el cu o virtuozitate *necplus ultrdi...* Trilul eroic ce d. Mihalache obţine pe acest instrument este fără contestare o culme; orice vorbe ar fi de prisos în această privinţă: trebuie să meargă cineva să-l auză ca să vază ce va să zică un tril eroic.

Aşadar, o clasă de toba mare ni se împune imediat, cu atât mai mult cu cât românii sunt poporul cel mai muzical din Europa. Clasa aceasta are să fie foarte frecuentată şi ar trebui să se prevază în bugetul viitor 20-30 de burse ale statului pentru aceasta.

Dar credem că e destul pentru astăzi. Într-un număr viitor vom vorbi despre necesitatea înfiinţării claselor speciale de triangul şi de tipsii.

INSTANTANEU

M.S. un eminent bărbat politic:

Particularităţi:

Avea toate cusururile când stam mult în opoziţie - un om infam! Nenorocirea României!!

Avea toate calităţile când eram la guvern - un om sublim!... Providenţa ni l-a dăruit!!

Fiindcă, de la o vreme, nu prea stăm mult în opoziţie, cât p-aci să aibă numai calităţi.

Ne cunoaşte foarte bine şi desigur trebuie să ne stimeze foarte mult.

ATENEUL ROMÂN

Joi seara, doctorul Urechia a ţinut la Ateneul nou conferinţa sa despre *Elementele de succes în o conferinţă publică.*

Doctorul Urechia este amicul nostru; nu putem, prin urmare, decât să-i facem multe laude. Ne mărginim azi a rezuma spirituala sa conferinţă, care se va publica de aminteri în curând.

Elementele de succes: măgulirea tutulor ideilor şi formulelor populare, pe care oricine le aplaudă automatic, sau prin imitaţie, precum: tinerimea română, economia română, femeia română, ţăranul român, muncitorul român, regatul român şcl., şcl., şcl. - în genere fraza goala, declamaţia şarlatanească, lătrătura patriotică, naţională, română - cu un cuvânt, *moftul,* iată elementul de succes al celor mai multe conferenţe.

Publicul a fost subţire adus de tactul conferenţiarului să confirme teoria lui: publicul a aplaudat, ca serios spuse, câteva mostre de declamare ateneistă făcute într-adins pentru ilustrarea teoriei şi denunţate imediat de conferenţiar după smulgerea aplauzelor inevitabile.

Suntem fericiţi să vedem că se poate câteodată - din nefericire prea rar - să se spună şi de pe tribuna Ateneului nişte adevăruri, cari de atâta vreme se tac în această fericită Românie!

CONCURS ŞI PREMIURI ACADEMICE

Academia Română şi-a împărţit premiile: pe cel mare de 12.000 lei l-a pus la păstrare, negăsind pe nici un concurent vrednic pentru a-l obţine; pe cel de 5.000 lei l-a acordat amicului nostru B. Delavrancea pentru *Paraziţii.* Un spirit

sucit, puțin în curent cu cele literare, a zis cu această ocazie: „Iar *Paraziții?* parcă era vorba să nu se mai premieze academicienii între dânşii!"

Cu aceeaşi ocazie ne-a picat şi nouă, celor de la „Moftul român", dintr-o sorginte pur academică, o donațiune de 250 lei; cum? vom lămuri aceasta mai târziu.

Mărturisim că cea dintâi idee ce ne-a venit a fost să împărțim frumuşel această sumă între directorul şi redactorul nostru - au mai făcut şi alți moftangii români aşa ceva, şi nu s-a mai prăpădit lumea.

Ne-am gândit însă că aceasta ar fi un abuz ruşinos şi ne-am întrebat: cum se pot întrebuința aceşti 250 lei mai nemerit, aşa ca să răspundem cinstit şi frumos la intenția generosului donator?

Ne-am gândit, am cumpănit şi am hotărât:

„Moftul român" publică prin aceasta următorul concurs.

Pentru cel mai bun elogiu adus Academiei Române 120 lei;

Pentru cea mai bună satiră în versuri contra Academiei Române 100 lei;

Pentru cel mai bun epigram în contra Academiei Române 20 lei;

Pentru cel mai bun cuatren simpatic adresat ilustrului corp 10 lei;

Plus pentru fiecare un abonament permanent la foaia noastră şi titlul onorific de membru corespondent al redacției „Moftul român".

Concurenții vor înainta operele lor la redacția noastră, strada Caragheorghevici 14, în plic sigilat, purtând fiecare un *mofto,* până cel mai târziu luni, 5 aprilie 1893 seara.

Comisia examinatoare va fi compusă din trei literați, un doctor şi doi membri ai Academiei, unul corespondent şi altul activ - cât poate fi de activ un membru al Academiei.

Rezultatul concursului va fi publicat în numărul de la 8 sau 11 aprilie. Autorul premiat, daca va voi, îşi va declara numele în urmă. Premiul va fi plătit îndată, înainte chiar de publicarea operii premiate.

Şi acum, la lucru, fii ai muzelor române - premiul nu-i mare, dar nici gloria nu-i mică!

POLITICA
[Evenimentul politic.]

Evenimentul politic cel mai important în cursul acestor săptămâni, şi poate cel mai important al anului întreg, este fără îndoială marele Congres socialist ce s-a deschis alaltăieri la Bucureşti şi care se va închide sâmbătă seara printr-o *agape,* un mare banchet frăţesc.

Marele partid socialist român, prin delegaţii săi, a discutat şi a hotărât nu asupra unor chestiuni de program, ci asupra organizaţiei şi mijloacelor de propagandă în ţară.

Un lucru e foarte regretabil: Congresul a fost secret, nu a fost admis a asista la dezbateri absolut nimeni afară de delegaţii diverselor judeţe, având mandate în regulă de la muncitorii români, cari mandate au fost verificate cu toată scrupulozitatea de către Comitetul executiv central.

Noi, ca ziarişti, datori să ţinem pe cititorii noştri la curent cu toate evenimentele importante, nu putem îndestul regreta această extremă discreţiune a Congresului. Şi ne întrebăm, fără să putem găsi vreun respuns plauzibil, ce motive au putut determina pe Comitetul central a lua o măsură aşa de ciudată după părerea noastră.

Un partid aşa de popular şi de numeros credeam că va deschide de perete uşile sale: oricât ar fi un partid de tare nu trebuie să împingă de la sine pe cine vrea să se apropie de

dânsul. Noi mărturisim că ne promiteam câteva ceasuri de mulţumire în aşteptarea marelui Congres socialist. Trebuie să spunem drept că era şi un fel de amor propriu românesc la mijloc - orişicât s-ar părea, altfel se prezintă o naţiune în faţa lumii când poate zice cu mândrie:

Am avut un mare Congres... Iată ce s-a făcut în marele nostru Congres. Iată ce s-a zis de tovarăşul X... de prietenul Z... în marele nostru Congres!

Şi câte frumoase iluziuni nu ne făceam! Auzeam minunatele discursuri, vedeam fizionomia demnă şi gravă a Adunării, ne întăream credinţa într-un viitor mare în care nu vor mai fi apăsaţi, apăsători şi vai! nepăsători! un viitor în care, graţie unei organizări sociale ştiinţifice, vorbele late şi goale, palavrele şi mofturile nu vor mai fi date ca zaharicale de preţ mulţimii păscătoare de spanac! - un viitor, în care răutatea, invidia şi prostia nu vor mai exista decât ca amintiri istorice!

Dar zadarnice iluziuni - nu în privinţa marelui viitor, o, nu! asta nu poate fi o iluziune, e pozitiv, ci în privinţa admisiunii profanilor în Sinodul socialist!

Să sperăm că onor. Comitet central al partidului socialist se va întoarce la sentimente mai bune în privinţa profanilor, şi că astfel, la un al doilea mare Congres, vom avea şi noi un colţi¬şor modest în Clubul Muncitorilor, de unde să putem gusta în bunăvoie din promisiunile sublime ale marelui viitor social.

S-A PIERDUT!!!

Cu ocazia Marelui Congres Socialist s-a pierdut un Tony.

Semnalmentele:

Muncitor *(poartă totdeauna mănuşi galbene cu trei butonî)* intelectual.

Miroase grozav a *Oppoponax, Ylang, Chypre* etc. (vezi *„Prospectus complet de la Maison Lubin et C-ie').*

Mic, nervos şi drăcos, se iritează extrem când glumeşti cât de inocent asupra socialismului ştiinţific - atunci devine muşcător.

Cine-l va găsi este rugat să-l aducă la redacţia acestei foi, unde va primi în schimb o cutie ghiveci-Iulian şi un abonament pe un an la „Moftul român".

MIŞCAREA DE LA 5 ŞI 6 APRILIE

Ceea ce se petrece în capitală de trei zile nu mai e moft.

De prisos ar fi, credem, să mai facem şi noi a treia zi după-nfierbinţeală darea de seamă amănunţită a faptelor: aceasta este misiunea confraţilor noştri politici, şi trebuie să mărturisim, ca să fim drepţi, că dânşii şi-au îndeplinit-o, fiecare după puterea imaginaţiei sale, cu scumpătate.

Dar dacă ar fi de prisos să dăm amănunte de fapt, ar fi, credem, nepotrivit din parte-ne să facem vreo consideraţiune sau reflexiune asupra acestor evenimente triste. Ce se poate scrie s-a scris; ce am scrie noi nu se poate scrie. Suntem o foaie glumeaţă, şi despre lucrurile din zilele acestea credem că nu se poate glumi.

Totuşi pentru a nu lăsa pe cititorii noştri în necunoştinţă despre mişcarea de ieri şi alaltăieri, ne-am făcut o datorie a pune mai sus faţă-n faţă spusele „Voinţei Naţionale" cu ale „Timpului". Din compararea lor va rezulta pentru cititorii noştri, întâi: că cele două foi nu sunt de aceeaşi părere; al doilea: că aceleaşi lucruri se văd în două cu totul deosebite feluri de pe cele două cheiuri ale Dâmboviţei.

ÎNSEMNĂTATEA PRESEI

Adeseaori auzi pe unii sceptici, cari nu cred în nimic, cari nu vor să înţeleagă că omenirea are o menire, susţinându-ţi că

invenţia tiparului a dat între altele omului şi mijlocul de a-şi arăta dobitocia şi a-şi exercita perfidia; că presa liberă este adesea un testimoniu de paupertate intelectuală a unei naţii şi un document de rele năravuri şi rele apucături. Uită însă scepticii să socotească marile avantaje ale presei.

Un exemplu recent le va astupa gura. Iată-l:

Gheorghe Marin, un om modest până alaltăieri, devenit astăzi ilustru, „a fost omorât şi chinuit, torturat şi asasinat de comisarul Creţu".

După ce l-a ucis, comisarul asasin a pus câţiva zbiri de au luat cadavrul şi l-au îngropat noaptea.

Ce ar fi devenit nenorocita văduvă şi orfanii victimei, dacă nu era, gata la postul său, santinela neadormită a opiniei publice, presa?

Din norocire pentru Gheorghe Marin şi familia, presa a aflat această tragică împrejurare, şi cu toată sinceritatea şi buna-credinţă de care este capabilă, a dat alarma cu atâta energie încât asasinii au trebuit să bată-n retragere.

Ei, îngroziţi de descoperirea infamiei lor, s-au dus în toată graba la locul unde îngropaseră pe mort, l-au dezgropat şi i-au dat drumul, ameninţându-l însă că dacă va spune cuiva cele întâmplate îl omoară şi-l îngroapă iar.

Şi astfel, graţie glasului puternic al presei, Gheorghe Marin a fost redat familiei sale şi societăţii.

Suntem în dulcele Paştelui; să zicem cu toţii:

„Gheorghe Marin a-nviat!

- Adevărat a-nviat!"

UN INTERWIEW

Aflând prin d. C.C. Dobrescu că d. N. Fleva este bolnav în urma unui discurs de patru ceasuri, reporterul nostru şi-a tras repede ghetele ş-a dat fuga acasă la marele cetăţean.

Dăm aci interesantul interwiew:

Reporterul „Moftului român": - Am aflat, domnule şi ilustre cetăţene, că sunteţi bolnav; de ce suferiţi?

Marele cetăţean (cu amărăciune): De ce?... de sugrumarea libertăţilor publice înscrise în Constituţiune.

Reporterul (încurcat): Bine; dar vedeţi d-voastră aş vrea să aflu cauza bolii?

D. Fleva: N-o pricepi? Află, tânărule, că e legea jandar¬meriei, acest groaznic jug pe grumajii poporului; mai este apoi legea clerului, această îngenuncheare silită a preoţimii dinaintea pomenii ministeriale...

Reporterul... Dar, ilustre Cleone... pardon! cetăţene, voiam să ştiu dacă-mi daţi voie să vă rog să-mi spuneţi, cam în ce fel s-a declarat boala?... unde suferiţi?...

D. Fleva: Vai! În Cameră s-a declarat... când s-a citit legea Maximului. Mă întrebi, unde sufăr?... Mă doare la inimă, tinere, pentru sfâşiarea, zdrobirea...

Reporterul... Un cuvânt, ilustre cetăţene: cam când poate spera poporul să vă vază restabilit? - am vrea să avem onoarea a anunţa noi întâi această fericită ştire...

D. Fleva: Când mă voi însănătoşi?... Regele ştie...

Mă voi însănătoşi, tinere, când, sub loviturile cari le va da poporul suveran, care are toate drepturile, ceata asta de ciocoi, de tâlhari, de sugrumători reacţionari, cari vor să dărâme libertăţile, cari sunt singura garanţie, va cădea în prăpastia din care ar trebui ca niciodată, dacă poporul care...

Reporterul (repede)... Salut, ilustre cetăţene!

D. Fleva: Curaj, tinere!

REVISTĂ POLITICĂ

Adevărat că măcelarii, căruţaşii, negustorimea şi sărăcimea din mahalale, ameţiţi câteva zile de groaza unor impozite noi, se potoliseră ca prin minune la citirea prozei primarului lor;

adevărat iarăşi că „criminala opoziţie, care a vărsat atâtea valuri de sânge la 14 martie 88, lucru destul de dovedit astăzi, deoarece victima odiosului atentat de la Orfeu (adică jidanul care a fost călcat de o căruţă) trăieşte încă şi poate spune";

adevărat că această opoziţie, un moment ridicată-n picioare, a dezarmat pentru cuvinte de înaltă prudenţă politică;

adevărat că o relativă liniştire a spiritului public s-a con¬statat cu bucurie de toată lumea în zilele din urmă;

totuşi primejdia dezordinii şi anarhiei nu înceta: o teribilă ameninţare atârna mereu asupra situaţiei generale, o ameninţare cu atât mai teribilă, cu cât, în starea în care se află astăzi Europa, nu putem şti dintr-un moment în altul la ce trebuie să ne aşteptăm.

Guvernul deci era dator să recurgă la măsura extremă; aceasta era cu atât mai mult o datorie pentru el, cu cât avea dreptul să o facă, şi când cineva are dreptul să-şi facă datoria, atunci şi-o poate face cu mâna pe conştiinţă şi poate să zică: Mi-am făcut datoria - eram în dreptul meu!

Trebuia în fine asigurată ordinea şi întărită ideea conser¬vatoare. În faţa înaltei raţiuni de stat, guvernul, după îndelun¬gate dezbateri, a ştiut să sacrifice pe aceia cari erau o primejdie pentru naţiune, pentru societate, pentru tron!

Tinerii Hussar şi un alt Ştrul, ambii israeliţi impiegaţi la ziarul „Adevărul", au fost în fine expulzaţi.

Felicităm guvernul pentru atitudinea lui energică şi hotărâtă!

Căci, orice s-ar zice, toţi pedeştrii, toţi călăreţii, tunarii şi jandarmii erau inutili, activitatea lor ar fi fost nulă câtă vreme un Hussar străin ar fi fost pe teritoriul ţării noastre şi încă neîmpărtăşind vederile guvernului!

Felicităm guvernul pentru atitudinea sa energică. O primejdie naţională, un inamic al regatului şi al naţiunii trebuie suprimat cu bravură!

O IDEE MINUNATĂ

Citim în „Literatorul" prima revistă literară română:

De altă parte, deşi medalia *Bene-merenti* nu s-a dat totdeauna tocmai după bună-dreptate (Asta nu e adevărat! Nota „Moftului"), ea a rămas încă una dintre distincţiunile onorifice ce nu strălucesc pe multe piepturi. Nu s-ar putea oare legifera ca acei care posedă această distincţiune, zece ani după conferarea ei, să aibă dreptul, - I-a clasă, - la o pensiune lunară de 400 lei, - a II-a, la o pensiune de 200 lei? Negreşit că acea pensiune s-ar acorda numai scriitorilor cari, neocupând funcţiuni publice *decât întâmplător,* nu pot să se aştepte la pensionare în virtutea serviciilor ocupate. Partidul Conservator *şi-ar asigura recunoştinţa neştearsă a celei mai inteligente şi năpăstuite clase de români.* Nu s-ar mai vedea oameni de litere umilindu-se după funcţiuni, nici muritori de foame cu *Bene-merenti* de I-a clasă pe piept; literatura ar intra în o fază nouă, iar *o emulaţiune nobilă* ar coprinde pe fiecare, şi condeiul de injurii politice, cu care chiar scriitorii de valoare sunt nevoiţi să-şi câştige astăzi hrana, ar fi aruncat cu dispreţ! !!

Noi cei de la „Moftul" ne asociem la propunerea sau mai bine zis dorinţa exprimată de „Literatorul"; cu atât mai din inimă o facem aceasta, cu cât primul nostru redactor speră să capete medalia *Bene-merenti* şi directorul „Moftului" a căpătat-o de mult. Cititorii noştri de asemenea trebuie să stăruiască în limitele cele mai largi ale influenţei lor politice şi sociale, ca frumoasa idee de mai sus să devie un fapt: promitem, în cazul când s-ar realiza dorinţa lăudabilă a „Literatorului", să scădem preţul „Moftului".

Pentru că se naşte întrebarea: de unde guvernul conservator va găsi fondul pentru plata pensiunilor literare? ne permitem a da aci un proiect de proiect de lege care răspunde pe deplin

cestiunii. Ne permitem o mică modificare la propunerea modestă a „Literatorului", numai întru cât privesc cifrele:

PROIECT DE PROIECT DE LEGE

1. Toţi Românii cari au căpătat medalia *Bene-merenti* vor primi ei şi, după moartea lor, copiii lor, o pensiune din casa statului: cei cu clasa I, 1400 de lei, cei cu clasa II, 1200 lei, pe lună bineînţeles.

2. Pentru acoperirea fondului necesar la plata acestor pensiuni se va impune o taxă asupra acelora ce n-au căpătat deloc medalia *Bene-merenti,* şi anume: celor ce n-au căpătat clasa I, câte 3 lei pe an, celor ce n-au căpătat nici clasa II câte 5 lei pe an.

EXPUNERE DE MOTIVE

La proiectul de mai sus, pe care fireşte d. ministru al Cultelor îl va propune Camerelor legiuitoare, nu credem o altă expunere de motive mai nemerită decât următoarele şiruri ieşite tot din pana măiastră şi demnă a d-lui A. Macedonsky. [...]

PARNASUL ROMÂN

Un mare poet, un om despre care şeful şcoalii simboliste, onor. d. Al. Macedonski a zis, după moartea lui Victor Hugo, că a rămas cel mai mare poet al secolului, voim să numim pe tânărul fiu al muzelor, ce poartă numele clasic de *Cincinat Pavelescu,* ne acordă pentru azi colaborarea pentru rubrica Parnasului o baladă: *Castelul fermecat!* Laudele ştim că nu supără pe adevăraţii oameni de talent, pentru că ei ştiu ce preţuiesc, cu toate astea nu i le facem pentru că le credem de prisos; asemenea credem c-ar fi şi comentariile:

CASTELUL SOLITAR

Prietenului meu Georges Schină

Bizar, castelul solitar,
Pe-o stâncă arsă priveghează,
Şi feudal împrăştiază
Poema timpului barbar,
Bizar, castelul solitar.

Un cavaler în za de fier
Pe-un cal de umbră naintează
A lui armură schinteiază
Sub mortul lumei emisfer,
Un cavaler în za de fier.

Pe turnul nalt e un semnal
Dar poarta este ferecată
Şi nici o umbră nu s-arată,
Şi roşu arde un fanal,
Pe turnul nalt, - suprem semnal.

Mai face-apoi un singur salt, -
Apoi descalecă îndată...
Azvârle scara fermecată
În sus, în sus, spre turnul nalt, -
Mai face-apoi un singur salt.

L-aşteaptă buzele de jar,
L-aşteaptă sânurile calde
Şi ochii - două mari smaralde -,
Iar sub al dragostei pojar
L-aşteaptă buzele de jar.

E sus pe turlă... dar un corb
Croncănitor îl ocoleşte...
La lună zaua lui sclipeşte, -
Înaintează ca un orb,
Sub croncănirile de corb.

Şi iată-l într-un coridor
Întunecos ca şi mormântul,
Dar nu-n zadar şi-a dat cuvântul...

Nestrămutat e al său dor,
Şi iată-l într-un coridor.

Fantasme ies din orice unghi
Şi pe sub bolte feudale
Răsună hohote fatale... -
În mână strânge al său junghi...
Fantasme ies din orice unghi.

Dar raze palide străbat
Din fund, prin geamuri ogivale,
Ajunge-n fundul unei sale,
Aude glasul adorat, -
Şi raze palide străbat.

Cuprinsă-n braţe de atlet,
Sub sărutarea furtunoasă,
Copila tremură sfioasă.
Dar el o duce-ncet-ncet,
Cuprinsă-n braţe de atlet.

Pe turla naltă au sosit.
Ea spăimântată se mlădie,
Dar el de scara de frânghie
Se încleştează fericit...
Pe turla naltă au sosit.

Coboară... corbii croncănesc...
De-asupra lor e clar de lună, -
Dar două ţipete răsună...
La geamuri râsete rânjesc, -
Pe turlă corbii croncănesc.

POLITICA

[Afară de parada oficială...]

Afară de parada oficială şi de abţinerea lui Spanachidi (a se vedea mai jos) de a lua parte la această paradă, o altă

împrejurare tot aşa de importantă va caracteriza ziua de zece Mai - întrunirea liberalilor la Dacia.

Este un eveniment politic de o mare însemnătate, şi care trebuie să dea de gândit Reacţiunii!

Cum?

Când naţiunea întreagă se întruneşte ca să protesteze contra infamiilor, trădărilor şi asasinatelor Reacţiunii, aceasta să aibă curajul să facă paradă pe stradă?

Ar fi imprudent.

Lucrul s-a discutat în consiliul de miniştri, şi, deşi d. P.P. Carp, cu obicinuitu-i ton de zeflemea, a susţinut că cei ce au pus de gând să se-ntrunească la Dacia sunt nişte gogomani, d. Lascar Catargiu, cu obicinuitul său bun-simţ, a susţinut că „Bre, omule, dacă ne-or face vreun tărăboi ca la 5 aprilie? Dacă or da iar cu bolovani şi te-or mâzgăli şi pe mata cu ouă clocite pe aiasta care o porţi la ochi?!"

Este teamă, în adevăr, că liberalii, sătui de atâta aşteptare, or să voiască a dovedi M. Sale că sunt gata să se sacrifice pentru binele ţării şi să primească frânele guvernului.

Astfel guvernul reacţionar a alergat la fel de fel de mijloace, care de care mai reacţionare, pentru a opri Naţiunea să încapă în Dacia! Să nu mai vorbim de ameninţări - ele sunt arma cunoscută a Reacţiunii. Să spunem un singur fapt care va arăta în toată goliciunea lor manoperele infame ale acestui guvern, ce nu vrea nicidecum să cedeze puterea, deşi voinţa naţională este în contră-i.

Iată. Un pacinic cetăţean, al cărui nume suntem rugaţi a-l trece sub tăcere, ca să nu-l expunem la persecuţiile zbirilor poliţieneşti, a fost chemat în ziua de zece Mai la cumetrie, de cine? de un subcomisar, şi aceasta cu vădita intenţie de a-l încurca la băutură şi a-l face să lipsească de la întrunire.

În zadar însă reacţionarii întrebuinţează manoperile lor scârboase: luni, Străinul va fi pe bulevard, Naţiunea... va fi în Dacia!

DACĂ AŞ FI REGE...

Dacă aş fi Eu rege, aş avea desigur şi eu ziua Mea oficială...

A! cum aş şti Eu să-Mi serbez ziua Mea oficială!

Programa?

Aş chema pe prezidentul Consiliului de miniştri şi i-aş zice:

Iubitul Meu prezident al Consiliului, ştiu că poimâine se-mplinesc atâţia ani de la proclamarea Mea ca Rege al acestei ţări; binevoieşte dar a lua notă de dorinţa Mea în privinţa serbării oficiale, care sunt sigur că vă pregătiţi să Mi-o faceţi.

Mai întâi doresc ca la ziua Mea, care e o dată pe an, să petrec şi Eu; te rog dar să ştii că poimâine voi avea neplăcerea să fiu indispus şi prin urmare să nu pot, cu mare părere de rău, primi pe nimeni - adică nici pe dumneata.

D-ta ştii că tot anul sunt dator să ascult toate discursurile dv., să înghit şi să mistuiesc toate linguşirile şi înjosirile unor oameni, cari odinioară m-au înjurat, m-au calomniat şi au conspirat contra vieţii mele, şi cari odată - vai! astea sunt păcatele regimului constituţional! - or să Mă-njure, or să Mă calomnieze şi or să conspire contra vieţii Mele!

Am dreptul, crez, să fiu scutit o dată pe an, la ziua Mea, de aceste platitudini, pe care mai la urmă, la dreptul vorbind, nu le cred nici cei ce Mi le spun şi nu le cred nici Eu.

Nu gândi, iubitul Meu prezident al consiliului, că acelaşi limbaj nu l-aş ţine şi domnului X... dacă el ar fi în locul d-tale, iar d-ta ai fi în opoziţie, căci în el ca şi în d-ta am deplină încredere că, atunci când Mă consiliaţi, ţineţi foarte mult la Mine, şi dacă uneori se-ntâmplă să-mi puneţi gândul cel rău, asta e numai din dragoste către Mine şi Dinastia Mea, fiindcă aţi vrea să nu Mă consilieze altul decât dv.

Am dreptul dar, iubitul Meu prezident al consiliului, să te rog a transmite din parte-mi guvernului Meu sentimentele de stimă pe care ţi le-am arătat şi să te rog a Mă face scutit la ziua

Mea de heretiselele stereotipe, pe care le-am auzit de atâtea ori şi le ştiu pe dinafară.

Fiindcă, precum ţi-am spus, iubitul Meu prezident al consiliului, am să fiu indispus poimâine şi nu o să pot primi pe nimeni în audienţă, prin urmare nici pe dumneata, caută de împiedică pe adversarii dumitale politici să-mi arunce cu pietre în geamuri la ziua Mea, ori să-Mi aducă vrun chipiu de comisar sau vreo moţiune a naţiunii!

Contez pe devotamentul d-tale câtă vreme îţi pot zice: la revedere, iubitul Meu prezident al consiliului.

Şi astfel, la ziua Mea, aş sta acasă să joc şah cu nepotu-meu şi cu nepoată-mea - presupunând că aş avea un nepot şi o nepoată - şi am zice cu toţii:

- Uf! am scăpat măcar o zi de mofturi şi de moftangii.

POLITICA
[D. P.S. Aurelian a fost.]

D. P.S. Aurelian a fost însărcinat să ducă la palat şi să prezinte Regelui moţiunea votată de naţiune contra reacţiunii, care, contra prescripţiunii constituţiunii, închide opoziţiunii căile de luptă legală.

Se ştie soarta pe care o va avea demersul dlui P.S. Aurelian: prefectul palatului s-a îngrijit deja să aibă tipărite în mai multe exemplare scrisoarea prin care răspunde la cereri de asemenea natură. D.P.S. Aurelian va căpăta şi d-sa un exemplar.

Este o nenorocită nepotrivire între regulamentul palatului şi Constituţiune, care nepotrivire sperăm că se va aplana o dată, punându-se cele două texturi în acord.

În adevăr, pe când Constituțiunea dă dreptul Națiunii să voteze moțiuni, regulamentul palatului dă dreptul Regelui să nu primească în audiență decât pe cine se prezintă într-un mod convenabil. Iată două texturi cari se bat cap în cap. Căci, din momentul ce națiunea este suverană, ea trebuie să aibă dreptul de a se prezinta oricum.

Mai întâi ce este, în drept constituțional, palatul? Palatul este casa națiunii, şi prin urmare națiunea, ca singură şi suverană proprietară, poate intra când şi cum îi place în casa ei proprie. Dar dacă palatul este în totalitatea lui proprietatea națiunii, care este o colectivitate de naționali, fiecare național va avea şi el o părticică de proprietate în casa națiunii, şi prin urmare va avea drept, când va voi să-şi spună păsurile sale şi ale națiunii contra reacțiunii, să suie treptele palatului şi, fără să bată la uşă, să intre la rege, a cărui suveranitate emană de la națiune, şi să-i vorbească.

Sperăm că această clară expunere de doctrină constitu¬ țională nu va găsi un singur contradictor serios, şi de aceea suntem siguri că îndată ce va veni opoziția la putere se va modifica regulamentul palatului în sens paralel cu litera Constituțiunii. Se va înscrie probabil în acest regulament principiul că orice cetățean are dreptul, când vrea, să vorbească cu Regele despre politică, să-i arate voința națională şi să-l convingă că trebuie să se lase de reacțiune şi să reintre în națiune.

De amintiri d. N. Fleva a spus-o în întrunirea de luni, la Dacia.

„Cuțitul azi a ajuns la os şi Regele este despărțit de națiune (apl.). Azi războiul este declarat între națiune şi o mână de uzurpatori, cari fac din Rege o pavăză (apl.). Şi atunci când uşa palatului ni se închide, avem dreptul *să stricăm uşa* (apl.), *să intrăm în casa noastră* (apl.). *Toți autorii moderni* ne arată că atunci când tirania şi despotismul ne sugrumă, dreptul sacru

al poporului este de a se ridica şi apăra ordinea (apl. prelungite)".

MOŞ TEACĂ

În sfârşit, aşteptările publicului au fost încununate de succes. Sâmbăta trecută 22 mai 1893, - zi care se va scrie cu litere de aur în Istoria literaturii cazone, - a apărut în Editura Graeve *Moş Teacă.*

Iată-l dar pe bravul căpitan trecut la posteritate alături de Mihai, Ştefan, Corvin şi alţi bărbaţi marcanţi.

„Moftul Român", organ disciplinat, îşi face salutul regle¬mentar în faţa superiorului scos în volum, ediţie de paradă, a lei 2 b. 50.

Afară de asta, noi am crezut întotdeauna că armata este a ţării nu a partidelor, ea pluteşte deasupra patimilor meschine. De aceea împărtăşim împreună cu ţara, şi mai ales cu autorul, bucuria apariţiunii lui *Moş Teacă.*

Se ştie că acest erou a avut în coloanele ziarului nostru un succes deosebit; suntem siguri deci că atât *ţivilii,* cât şi *melitarii* vor da ordin furierilor să le procure de la librăriile cazone sau particulare interesanta lucrare.

Autorul - fost subofiţer fără reangajare - va da în curând la lumină o serie întreagă de opere precum:

Figuri literare (Aron Densuşianu, Oprea Ţiţei, Tanovi-ceanu, Z. Antinescu, I. Pop Florentin, Moralescu etc.), *Despre poezie,* studiu util, *Nuvele* (Femeia română, Nea Niţă etc.), *Jurnalul nostru* (afară de cel cu subvenţia, care e de alt autor celebru), *Parnasulromân* (afară de acele care sunt datorite altor pene ilustre), şi alte opere de valoare, cari au făcut fala valo¬rosului nostru organ.

Prin urmare, grăbiţi-vă români!

Faceţi să se desfacă „Moş Teacă", şi viitorul va fi cu voi şi cu autorul.

„Moftul Român" e azi în sărbătoare, - faceţi-l să fie veci-nic, - şi editorul vă va fi recunoscător.

UN MARE SCULPTOR ROMÂN

Care român, din clasele culte cel puţin, n-a cunoscut figura simpatică şi-n adevăr remarcabilă a lui Dumitru Brătianu? Totdeauna foarte corect, foarte inimos, deşi cam exagerat, cam prea vizionar şi afectând atât în scris, cât şi-n vorbă un stil cam prea apocaliptic, ca să nu zicem bombast - Dumitru Brătianu a fost un patriot mare, un revoluţionar îndrăzneţ şi convins, un bărbat de stat dibaci, un orator şi un publicist entuziast: e, în sfârşit, o figură cu care se poate făli o generaţie întreagă.

Iată ce ştiam cu toţii până astăzi despre Dumitru Brătianu. Dar oamenii mari au în genere nişte deprinderi ciudate. Ei, în afară de ocupaţiunile lor, de sfera lor de activitate publică, se ocupă, în momentele lor pierdute, cu câte o lucrare de predilecţie; în genere, artele sunt acelea cari fac pe oamenii mari să-şi uite de preocupările ce le dă misiunea lor publică. Frederic cel Mare cânta cu flautul şi făcea versuri; Carol Quintu făcea ceasornice; Goethe - pictură, Dumitru Brătianu făcea sculptură.

Există în capitala vechei republici de Prahova, în cetatea clasică a Ploieştilor, pe Piaţa Unirii, o operă de artă de o necontestată valoare: este un dar splendid pe care şi l-au făcut ploieştenii într-un moment de admiraţiune şi de respect pentru propriul lor patriotism şi curaj civic - este statua Libertăţii. De câte ori trec prin urbea Ploieştilor mă abat totdeuna în Piaţa Unirii să văz acel faimos bronz verde ca spanacul. L-am admirat de multe ori, şi niciodată n-am putut afla cine-i este autorul:

care artist, care emul al lui Michel-Angelo a produs această capodoperă?

În sfârşit, am aflat, graţie eminentului nostru confrate din Ploieşti, „Democratul".

Un articol, în care face apologia virtuţilor civice ale bărba¬tului de stat - îndemnând pe cetăţeni a-şi întări caracterele faţă cu ameninţările „reacţionarilor de la 48, ce se scoală ca din mormânt şi vor să se puie la locul de la care au fost răstur¬naţi", - „Democratul" îl încheie astfel:

„Miercuri, la 9 curent, este prima aniversară *a doliului* pentru pierderea lui Dumitru Brătianu, *autorul statuiei* ce ploieştenii au în Piaţa Unirii."

Înţelege bine oricine că după atâta ş-atâta bravură de stil, redactorul „Democratului" ar merita să aibă un bust în piaţa de-alături, unde se vinde spanac.

MOFTUL ŞI POLITICA

Din partea unor binevoitori răutăcioşi ni se face observaţia că foaia noastră nu este destul de interesantă, şi anume că neglijăm o sumă de împrejurări politice care, bine exploatate de o presă inteligentă, fac totdeauna senzaţie.

Să ne-nţelegem. „Moftul Român" n-are absolut, dar absolut nici o pretenţie. El vrea să trăiască în înţelesul cel mai elemen¬tar al cuvântului, să trăiască pentru a trăi, cum trăieşte atâta spanac pe ogorul mănos al patriei române. Şi pre cât n-are nici o pretenţie, tot atâta n-are nici un principiu politic.

Căci noi credem şi vom crede totdeauna că, în această Belgie a Orientului, partidul politic cel mai numeros nu e nici partidul de la guvern, nici cele din opoziţie, cari au, slavă Domnului! destule principii, ci partidul nostru, partidul *Moftului* român, care n-are *nici un* principiu.

„Moftul român" n-are nici pretenţie, nici principiu; are o singură dorinţă: să poată fi dacă nu atât de instructiv, măcar mai puţin grav ca ziarele grave. Dacă pe această cale poate trăi, bine; dacă nu, iar bine.

Căci ce ar însemna să ne apucăm acuma de principii?

Să inventăm victime ale unui regim de teroare şi oroare, care persecută ziarele *oneste* şi care aplică străinilor o lege de expulzare ce s-a aplicat odinioară românilor ardeleni?

Să pretindem că s-a distrus Şcoala, Biserica, Industria, Comerţul, Poporul, Naţiunea, Libertatea?

Să ameninţăm pe vreun şef de partid cu ruperea urechilor?

Să acuzăm guvernul sau opoziţia de rezultatele inundaţiilor şi ploilor?

Să ne apucăm să exasperăm pe un brav ofiţer sau pe mai mulţi, ca să ne-ncărcăm de Doamne ajută! şi să ajungem martiri?

Să azvârlim cu cerneală în oricine o trece curat îmbrăcat pe dinaintea noastră?

Să cerem a se rade barba Mitropolitului fiindcă a ţinut să cinstească, după datina europeană, pe dignitarii ţării la alegerea sa, care coincidea - vai, nenorocită Biserică ortodoxă! - cu inundaţiile? Să pretindem noi liberali şi liber-cugetători că trebuie să răspopim pe un om fiindcă a înghiţit o trufă, care la urma urmelor era poate o bucăţică de galoş vechi? - Se ştiu minunile industriei moderne.

Să plângem ţara ajunsă în aşa proastă stare sub dinastia ereditară a Shyllokului încoronat? Să oftăm după o republică cu domnie pământeană, şi după un cabinet Spanachidi?

Mărturisim că, cu riscul de a vedea existenţa noastră compromisă, nu ne putem apuca acuma la bătrâneţe de aşa ceva. Lăsăm principiile pe seama celor ce au „curajul" să le afişeze şi să le semneze.

Căci dacă ne-am apuca şi noi să tragem la oftaturi şi la istericale patriotice, atunci n-am mai fi *Moftul român,* ci *Spanacul român,* şi nu este asta chemarea noastră, nişte bieţi cronicari uşurei, asta este chemarea valorosului republicist d. Spanachidi şi a altor bărbaţi politici de talia d-sale.

INOVAŢIUNE.
MOFTUL ARTIFICIAL

Primim de la un vechi moftangiu român, un bărbat de spirit, când îl are, şi un prost, pentru că ştie când nu-l are, scrisoarea de mai jos, căreia ne grăbim a-i da loc cu bucurie în coloanele noastre. Este o ploaie binefăcătoare peste spanacul din brazdele noastre, care începuse a se cam prea ofili, precum s-a şi observat la staţiunile meteorologice de la chioşcurile de pe bulevard. Iată:

Iubiţi Moftangii,

Văzând în foaia voastră de spanac că vă aflaţi pe cale de a isprăvi zeama din lămâia care v-a crescut între umeri;

Văzând pericolul la care s-ar expune societatea română prin lipsa eventuală a acestei foi, căci, cum am zis, zeama de lămâie fiind pe sfârşite, Moftangiria voastră e ameninţată de pieire,

M-am gândit să vă viu în ajutor, şi nici una nici două, fiindcă în acest *fin de siecle* toate sunt artificiale, m-am socotit să vă îndemn ca de azi înainte să stoarceţi lămâi artificiale, adică să luaţi de la băcănie ce lipseşte la academie, să întrebuinţaţi dar *sare de lămâie.*

Cu acest chip o să aveţi şi lămâie şi sare, şi „Moftul român" va deveni un *Moft artificial,* adică *Moft fin de siecle.*

Dar o să-mi ziceţi sau or să-mi zică alţii mai moftangii ca dv. (lucru ce eu crez că n-o să se găsească):

„Bine, nene, toate sunt bune, înțeleg vin artificial, pâine artificială, ou artificial, pui artificial, cloşcă artificială - dar *Moft* artificial, cum are să fie? Ce? e destul să te faci că strănuți ca să şi miroasă?

- Ei bine, amicii mei, nimic mai adevărat! nimic mai natural ca moftul artificial!

Uitați-vă, de pildă, la guvernul român. Credeți că e guvern natural?... al națiunii?... din națiune?... Ferească Dumnezeu. E un *guvern artificial! !*

Întrebați presa independentă, de exemplu *Republica Domniei pământene,* despre aceasta; ea vă va da următoarele probe:

Să luăm pe d. P.P. Carp. Ce credeți, că e natural? Deloc... Dacă ar fi om ca toți oamenii, natural, nu s-ar uita printr-un ochi ca să vază mai prost decât cu doi... n-ar avea monoclu; prin urmare, iată un *moftangiu artificial.* Luați-i monoclu[l], va rămâne om ca toți oamenii, şi nu mai ar fi bun la nimic.

Să trecem la Tache... Ce credeți că e natural? Nicidecum. Vine în Cameră cu o prostie, pardon, cu un proiect; opoziția îl înhață, îi dă pantalonii-n jos şi trage-i. Şi credeți că cu asta s-a isprăvit? Aş! Tache încalță alți pantaloni şi vine, pardon, iar cu proiectul din nou. Iată dar un *moftangiu artificial.* Dacă n-ar avea şapte pantaloni, el ar fi un om natural, şi n-ar fi bun de nimic...

Să trecem la coconu Lascar... dar acesta când a fost vreodată natural? E moftangiul cel mai artificial; căci ne întrebăm: când a spus adevărul? când era contra fortificațiilor sau când este pentru legea Maximului?

Credeți poate pe Lahovari că e un moftangiu român *natural?* Ferească D-zeu. Lahovăreştii sau Lahovarietățile, cari sunt pe cale de a funda, un teatru, zice Claymoor, o dinastie, zicem noi, când dintre ei se va naşte un cap încoronat, sunt greci, prin urmare dându-se de români sunt artificiali.

Despre Ghermanis, nu mai vorbim, căci nu ne place să ne copiem. Atâta numai avem de zis că acest grec reacţionar are, din acelaşi tată şi aceeaşi mamă, un frate român liberal, pe care l-a ales Naţiunea în luptă cu Reacţiunea la Giurgiu, deputat. Aşa că acu e încurcătură: Menelas e moftangiu artificial român şi Efrem moftangiu artificial grec.

Şcl. Şcl.

Cred că v-aţi săturat de exemplele citate din *Republica Domniei pământene* şi nu veţi ezita a cumpăra câteva kilograme de sare de lămâie. Dacă mai staţi la îndoială, întrebaţi şi pe dr. Babeş: şi apa cotidiană e artificială; de ce n-ar fi şi gazeta, pâinea cotidiană, tot astfel?

Băcănie! băcănie! Sare de lămâie şi piatră acră... Şi virginitate poţi avea azi artificială!

Artificialitate şi iar artificialitate!

Trăiască dar mofturile artificiale!

REACŢIONARI NEPREVĂZĂTORI

Ca să se vază cât este de deşucheat şi neprevăzător acest guvern, pe lângă că este reacţionar, n-avem decât să ne gândim la purtarea sa faţă cu presa şi cu serviciul sanitar.

Când găseşte regimul ciocoilor vreme să lovească în ziare, să pună piedici opiniunilor, să persecute pe cei mai valoroşi ziarişti şi să voiască a suprima gazetele?

Când?... când, tot din cauza negligenţii şi neprevederii lui, avem dincolo de hotare holera!

Trebuie să fi pierdut aceşti oameni cea din urmă doză de bun-simţ ca să lucreze astfel.

SUB CE REGIM TRĂIM!...

O probă nouă de destrăbălarea în care a ajuns administraţia sub acest regim ne-o aduc foile opoziţiei. De necrezut, dar adevărat. Ar gândi cineva că ne aflăm într-o ţară în adevăr barbară. Judece oricine.

Doamnei Eufrosina Catargiu, soţia dlui Lascar Catargiu, primul consilier al M. Sale Regelui Carol I, care rămâne surd la repeţitele plângeri ale Naţiunii, lăsând astfel reacţiunea să sape cât mai adânc un abiz între Coroană şi Naţiune, i s-a furat pe calea ferată un geamantan.

Stăm bine de tot!... Acu închipuiască-şi oricine. Dacă bagajul soţiei primului ministru, care stă la putere prin voinţa regală, este expus la aşa accidente, ce trebuie să sufere pe căile noastre ferate bagajele damelor din opoziţie, şi mai ales ale republicanelor?

BALADE ŞI IDILE DE GEORGE COŞBUC

Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care creşte atâta spanac des şi abundent, a apărut, în sfârşit, zilele acestea şi un copac, şi e aşa de mândru şi aşa de puternic, că mii şi mii de recolte de buruieni se vor perinda, şi el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos şi mai trainic, înfruntând gustul actual şi vremea cu schimbările ei capricioase, şi făcând din ce în ce mai mult fala limbii noastre româneşti - un volum de *Balade şi idile* de *George Coşbuc,* editura librării Socec şi Comp.

Până să ne facem datoria pe deplin în privinţa acestei apariţiuni de cel mai mare preţ, credem de ajuns, spre a atrage asupră-i atenţia cititorilor noştri inteligenţi, a reproduce câteva bucăţi din această încântătoare carte. Fără vorbă multă, să-ncepem:

Unde-i apa mai adâncă,
Nu ridică haina lor —
Nu-i frumos ca să-şi arate
Pulpa golului picior,
Şi-apoi sunt şi plopi pe maluri
Şi ei văd şi spun uşor.
Îndemnate de ruşine,
Ele lasă mult mai bine
Să se ude haina lor.

Unde-i mai puţină apă,
Îşi ridică haina sus —
Ah! şi sunt flăcăi pe maluri!
Sunt, dar cine i-a adus?
Să privească-ntr-altă parte!
Şi de văd, ce-au ei de spus?
Decât hainele-nmuiate
Tot mai bine e s-arate,
Gol piciorul cât de sus.

Oamenii mă-nvinuiesc,
Că sunt tânăr şi iubesc —

Tu mi-ai zis să viu la moară
Pe-nserat, să te-ntâlnesc,

Dar la moară dau de prieteni,
Şi de prieteni mă feresc.

Te-am văzut şi ieri pe stradă,
M-am temut să te opresc,

Că de mama mi-e ruşine
Şi de tine mă sfiesc.

Mi-e necaz pe toată lumea
Şi mi-e ciudă că trăiesc;

Te-aş lăsa şi mi-e cu jale,
Te-aş iubi şi nu-ndrăznesc!

Popa Toader din scripturi,
Dă lui Mitru-nvățături:

„Mitre, știi ce spunepsaltul?
Să nu faci în viața ta
Ceea ce te-ar supăra
De ți-ar face-o altul!"

Mitru stă și stă gândind,
De el multe nu se prind:

„Dar mai știu eu, cum e asta!
Altul, de! zici înțelept,
D-apoi eu? Să n-am eu dreptul
Să-mi sărut nevasta?"

Ah, cât ești de frumoasă, doamnă,
Când stăm de vorbă amândoi,
Dar mai ales când spui, blazată,
Că viața asta e noroi.

Mi-arăți briliantata mână
Și obositul cap ți-l pleci —
Ești întruparea frumuseții
Visată de poeții greci.

Tu mă omori cu ochii nobili!
Răceala ta m-a fermecat!
La foșnetul cel cald al rochii
Dintr-un copil mă simt bărbat!

Și-atunci când râzi aristocratic
Cu vecinicul tău mon-ami,
Ah! nu-nțelegi, sublimă doamnă,
Cu ce plaisir *te-aș pălmui!*

Șchiop! Dar și eu am să mor:
De ce să mă supăr oare,
Dacă n-am două picioare?
Pot muri și c-un picior.

Locul meu e hotărât:
Iadul! nu-mi ajută ruga —
Iar spre iad, ori mergi cu fuga,
Ori mergi şchiop, e tot atât!

Şi-ntre şchiopi găseşti eroi:
Când e vorba de băute,
Mergeţi voi oricât de iute,
Şchiopul merge-n pas cu voi!

Ei veseli repetau cântarea
Ciocnind paharele în cor —
Eu mi-am lăsat pe mână capul
Şi n-auzeam cântarea lor...

Departe-n văi e o căscioară
Cu prispa netedă de lut,
Şi mama coase, şi-a ei lacrimi
Stau umede pe ce-a cusut.

„MEMORII DIN TIMPUL RĂZBOIULUI"

Acesta este titlul unei cărţi sincere în care sergentul Ştefan Georgescu povesteşte prin câte a trecut el, ca voluntar, în războiul pentru independenţă. Cartea este scrisă într-un stil natural, absolut lipsit de pretenţie şi de artificialitate falsă, o carte care merită citită de oricine, şi mai ales de amatorii de scrieri clare şi născute, iar nu făcute. Are pagine pline de entuziasm neforţat şi de umor în adevăr românesc. Sunt cu deosebire preţioase descrierile despre viaţa soldaţilor în timpul războiului. În mijlocul ploii de gloanţe, de obuze şi şrapnele, oamenii ni s-ar părea nouă, profanilor că trebuie să fie foarte posomorâţi; reiese din memoriile bravului ex-sergent, care a scăpat „numai" cu pieptul zdrobit, cu câteva coaste scurtate şi

cu un braţ găurit, că veselia este tovarăşa nedeslipită a soldatului român în campanie. Următoarea anecdotă, între altele, e bună dovadă despre aceasta. Iată, în focul războiului, cum petreceau bravii noştri.

În regimentul nostru era un soldat anume Ghiţă, descen¬dent direct al faraonilor. Bărbat frumos şi voinic.

Îi crescuse barba şi părul ca la un popă. Nu se ştie de unde îşi găsise un potcap; când îl punea în cap şi începea să cânte aghioase pe nas, jurai că e popă. Ce-i dă dracu-n gând!? ca la zi întâi de octomvrie să boteze bulgarii.

Fără să-şi spună planul niminui, dis-de-dimineaţă îşi pune potcapul în cap, ia o legătură de busuioc în mână şi urmat de soldatul Boiangiu Nicolae (un alt pungaş)[1] cu o căldăruşe cu apă în mână pleacă prin sat din casă în casă cântând: „În Iordan botezându-te tu Doamne..."

Bulgarii se mirau că ce fel de popă e ăsta?

Cu potcap de popă în cap şi îmbrăcat cu manta soldă¬ţească... Iar Boiangiu le spunea foarte serios că mantaua a împrumutat-o de la un soldat, fiindu-i frig popii numai în anteriu, şi că acesta este un popă foarte învăţat, adus tocmai de la Bucureşti, ca să mai citească ceva molifte pe la soldaţi, că prea s-au făcut nelegiuiţi: *„Doamne iartă-mă!"*

Şi când pronunţa aceste din urmă cuvinte, Boiangiu făcea nişte cruci cât toate zilele de mari.

Botezaseră vreo zece case. La un loc dau peste un soldat stând de vorbă cu oamenii casei; acesta care îi cunoştea, cum îi vede, îl apucă râsul. Să se prăpădească şi mai multe nu, cu toate semnele ce i le făcea Boiangiu.

Râd şi bulgarii şi fac haz cu toţii.

Când o bulgarcă, observând căldăruşa din mâna lui Boiangiu, începe să ţipe:

[1] Acesta nu era ţigan, ba încă mi se pare că era bulgar de origină (n.a.)

„A!! asta-i căldărușa mea de smântână!!"

Apucă căldărușa cu mâinile și trage...

Boiangiu trage, ea trage, până când interveniră ceilalți și căzură la învoială. Adică bulgarca să-și ia căldărușa; iar Boiangiu și cu Ghiță gologanii pe cari îi câștigaseră cu botezul.

Se duce vestea ca fulgerul prin tot satul. Ies toți bulgarii de prin case și fac haz de Ghiță petrecându-i cu alai.

Și așa deșca Ghiță, în loc să câștige ceva, pierde și căldărușa care prețuia mai mult decât gologanii ce-i câștigase.

Sosind în parc, lui Ghiță nu-i ajungea rușinea ce pățise de la bulgari, dar nu mai putea acum să scape de înjurăturile lui Boiangiu, care-i imputa că dacă a furat de acolo căldărușa, ce mai căuta în casa aceea?!!

Multă vreme au râs soldații de drăcia lui Ghiță, despre care a auzit și Regele Carol. Iar bulgarii își reamintesc și astăzi poate că au fost botezați de un țigan, ba încă i-au sărutat și mâna.

Cu astfel de petreceri, cu cântece și glume, viața părea mai ușoară și nu ni se ura niciodată. Ziua de mâine nu ne îngrijea.

VORBA DE ACASĂ

Am ajuns, în sfârșit, și noi scriitorii români să avem publicul nostru.

Mai nainte, nu tocmai de mult, când aproape numai scriitorii străini aveau public în țara noastră, alergam cu liste de prenumerațiune, ne căciuleam pe la toți editorii și ne simțeam îndatorați pe toată viața, dacă vreun mecenat ne lua sub ocrotirea sa și punea la cale publicarea operelor noastre fie în carte deosebită, fie în vreuna din revistele literare susținute cu multe jertfe și cu multă cerșătorie.

Acum, de câțiva ani, editorii de toate categoriile, simțind că operele literare sunt marfă căutată, au început să zâmbească mai prietenește, când vreun scrietor le intră în prăvălie.

Duminecile și zilele de sărbători toate zidurile sunt pline de afișe și se revarsă asupra țării un întreg potop de fel de fel de reviste și așa numite „edițiuni de duminecă", cele mai multe ilustrate, toate pe cât de variate, pe atât de interesante.

Căci setea de lectură a publicului deprins a citi românește se întâlnește cu setea de câștig a câtorva „antreprenori" literari.

Tocmai de aceea însă nu se face de obicei literatură, ci negustătorie de vorbe, și-o adevărată spaimă ne cuprinde adeseori, când răsfoim aceste publicațiuni făcute cele mai multe în pripă și fără nici un control serios.

Nu o dată, reamintindu-ne trecutul, o adâncă înduioșare ne cuprinde, când ne dăm seama, cât de mult ne-am depărtat noi de părinții noștri, cum ne-am lepădat de obiceiurile lor, dintre care multe erau atât de bune și de frumoase. S-a rupt oarecum firul vieții noastre naționale și noi nu mai suntem parcă urmașii părinților noștri, nu continuatorii lucrării lor. Și lepădându-ne de obiceiurile vechi, n-am luat altele, ci am rămas o societate în mare parte dezbrăcată de obiceiuri bine stabilite, adică demoralizată.

Nu trebuie oare să ne înspăimântăm, când vedem că demo¬ralizarea aceasta se propagă în cercuri din ce în ce mai largi și ajunge până la românimea cea adevărată, care tot mai păstrează firea ei din bătrâni?

Dacă astfel vom merge înainte, va trebui să ne diferențiem în viața noastră culturală până într-atât, că nici părinții noștri, nici frații noștri din alte țări n-ar mai putea să ne recunoască.

Trebuie să ne întoarcem, pe cât întoarcerea mai e cu putință, la obârșia culturală a noastră.

Aşa cum în dezvoltarea limbii noastre numai prin întoarcerea la graiul viu al poporului am putut să ajungem la stabilitate şi la unitate, şi în dezvoltarea noastră culturală vom ajunge la statornicie şi la unitate numai dacă vom ţinea în toate lucrările noastre seamă de gustul poporului, de felul lui de a vedea şi de a simţi, de firea lui, care e pretutindenea aceeaşi.

Acesta e gândul, din care am pornit, când am luat între noi înţelegere să-i dăm d-lui Sfetea mână de ajutor pentru publicarea acestei foi ilustrate.

Nu ne punem alăturea cu somităţile noastre literare; nu voim să îndrumăm pe literaţii noştri prin critică severă spre o mai mănoasă lucrare; nu ne avântăm spre cercul restrâns al celor aleşi; nu ţinem nici să facem noi singuri, nici să dirigem „Vatra": ne-am legat numai, ca pentru alte foi să nu mai dăm contribuţiuni literare, şi primim răspunderea pentru cele ce se vor publica în coloanele acestei foi, din care am voi să facem un organ literar pentru toţi românii, un mijloc pentru propagarea aceluiaşi gust şi aceluiaşi fel de a simţi şi de a gândi în toate părţile poporului românesc.

Ne adresăm deci cu încredere frăţească la aceia dintre scrietorii noştri, care împărtăşesc vederile noastre, şi îi rugăm să se unească cu noi, pentru că, lucrând împreună, să le putem da românilor o lectură nu numai variată şi interesantă, ci totodată şi românească.

Se zice fără îndoială, că arta nu are naţionalitate. Operele de valoare universală sunt însă un fel de sinteză a dezvoltării culturale naţionale, şi credem că n-am ajuns încă noi românii la un stadiu de dezvoltare culturală în care scrietorii noştri pot să aibă pretenţiunea de a scrie pentru toate timpurile şi pentru toate popoarele. Ne vom mulţumi deci, dacă vom putea să scriem pentru contimporanii noştri români.

Nu ţinem, ce-i drept, ca în „Vatra", să se publice numai scrieri originale; ţinem, însă, ca traducerile ce se vor publica

să fie făcute cu îngrijire şi alese potrivit şi ele cu gustul poporului românesc.

Aceasta ni-e vorba de acasă.

Omul, însă, când pleacă la drum, ştie numai unde vrea să ajungă şi ce vrea să facă el, însă nu poate să ştie şi unde, în adevăr, va ajunge şi ce, poate chiar fără de voia lui, va face. Nu putem dar nici noi să ştim, dacă lucrurile vor ieşi aşa, cum noi le-am plănuit.

Foaia aceasta nu e făcută pentru noi, ci pentru obştia cititorilor ei; nu dar pe placul nostru, ci potrivit cu gustul ei are să fie făcută. Ne vom da deci silinţa să cunoaştem gustul cititorilor noştri şi vom ţinea seamă de el, dându-le, pe cât se poate şi pe cât se concordă şi cu vederile noastre, lectura, pe care ei înşişi doresc s-o aibă.

Astfel ne vom aduna cu toţii, public şi scrietori, împrejurul „Vetrei" şi vom face un lucru potrivit cu propriul nostru fel de a fi.

I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coşbuc

O A DOUA PROVOCARE

Bucăţica din „Vatra" este, oricine deprins o poate vedea, un fel de *charge d'atelier,* cum o numesc francejii, care jucată, iar nu simplu citită, poate fi mai bine înţeleasă şi gustată. De altminteri, în societăţile literare se obicinuieşte mult acest gen de jucărie fără importanţă, nici *pretenţie* artistică, şi tocmai de aceea, a noastră s-a publicat la varietăţi fără iscălitură: n-are să stea un autor să-şi iscălească toate fleacurile trecetoare. Pentru că însă „Vatra" e luată peste picior de „Viaţa" cu privire la această glumă proastă, autorul acesteia e dator să se dea pe faţă: e de aminteri o glumă veche populară, care nu e decât aranjată de dânsul.

Am onoare a declara d-lui A. Vlahuţă că *„ciocoiul cel prost",* autorul acestei *charge,* sunt eu subscrisul. Acum, de ce oi fi prost? D. A. Vlahuţă a spus-o: pentru că aşa m-a făcut Dum¬nezeu. Deocamdată eu mă mulţumesc cu această lămurire - pentru că cine se poate pune cu puterea lui Dumnezeu?

Dar cu această ocazie, deşi „Vatra" se fereşte din principiu de chestiile personale, voi să adaog câteva cuvinte, căci d. A. Vlahuţă nu e oricine, de... e cineva.

D. A. Vlahuţă persecută „Vatra". De ce? Respunsul e uşor de dat. D-sa nu poate înghiţi scrierile mediocre, necum pe cele proaste şi insipide - şi o dovadă pozitivă despre asta sunt ultimele d-sale producţii proprii, pe care le-a aruncat în public.

O prostie a noastră de 168 de cuvinte scurte n-o poate înghiţi un om de gust ca d-sa fără să strâmbe din nas, pe câtă vreme alţi muritori cu mai puţin gust au înghiţit cărţi de 168 x 2 = 336 de pagine mari fără să facă gură, şoptindu-şi numai în barbă, cu umilinţă şi ruşine... de ruşinea altcuiva: o-nghiţirăm şi p-asta!

Dar chestia estetică n-are aci atâta importanţă. Important e pentru „Vatra", îndeosebi pentru mine: ce fac eu cu mănuşa pe care d. A. Vlahuţă ni-o aruncă a doua oară?... o ridic, ori o mai las?

Căci: între d. A. Vlahuţă şi mine, care se chiamă că suntem oameni copţi, un duel literar trebuie să se termine altfel decât cu focuri oarbe, trase în vânt spre înveselirea ironică a spectatorilor, şi mai la urmă cu îmbrăţişări şi pace bună. Noi suntem bărbaţi - când ne-om apuca la luptă, trebuie, *sans treve ni merci,* unul să lovească la mir pe celălalt, ca să nu se mai ridice multă vreme. Şi mă întreb atunci: ce folos aş avea eu să dobor pe d. A. Vlahuţă? şi dacă m-ar distruge, d-sa ce ar câştiga?... Dar îmi zic iar: poate că ar ieşi un câştig pentru spiritul public şi literatură din urmările unei asemenea afaceri.

Aşa fiind, aştept cu oarecare emoţie a treia oară mănuşa. Dar, daca de acuma declar că mi-ar părea foarte rău să fiu silit a o ridica, (că atunci o ridic), asta nu va să zică deloc că îmi va tremura mâna, nici că nu voi putea fi, faţă cu interesantul meu provocator, de cea mai extremă cruzime de care pot fi capabil.

Crez că stilul meu este destul de cavaleresc. Vechiul meu amic şi bravul meu provocator, nu socoti că ai a face cu un laş; ridică-ţi însă, te rog, singur mănuşa deocamdată; mai gândeşte-te şi hotărăşte ce ai să faci cu ea - mi-o mai arunci o dată, sau o pui frumuşel în mână...

Până atunci, te salut şi iscălesc cu toată stima.

I.L. Caragiale

MĂRGĂRITARE ALESE

I

UN OM MARE DESPRE OAMENII MARI

Sunt în lumea asta atât de puţine *glasuri* şi *răsunete* atât de multe, încât acuzările cele mai banale, fiind ne-ncetat reproduse, ajung până la urmă să prindă cheag. Oamenii cei mai luminaţi, cari ar trebui să cază mai puţin în amăgire, se lasă şi dânşii stăpâniţi de prejudecata generală; tot auzind repeţindu-se un lucru, îl repet şi ei, şi vorbele nerozilor trec în gura oamenilor de spirit. Prin amabilitate pentru eroarea acreditată, credem că descoperim într-o scriere greşelile pe care ea nu le are; afirmăm nişte închipuite neajunsuri unui autor, căruia, născut în alte timpuri şi-n altă ţară, lumea literară i-ar fi dat în viaţă toate triumfurile talentului, şi i-ar fi ridicat după moarte statue şi altare.

În Germania, pizma (care este aceeaşi în toată lumea) s-a încercat uneori să mânuiască armele-i perfide aruncând libele contra oamenilor de merit, sau punându-i de-a dreptul pe teatru. Acest fel de lovituri au produs totdeuna puţin efect, afară numai daca scriitorul atacat, înzestrat cu un amor propriu prea iritabil, n-a chemat el însuşi asupra detractorilor săi atenţia publică, ce într-un mod natural se abătea de la aceştia.

Germanii se deosibesc în asta mult de franceji, şi această deosebire le face onoare. În Franţa, satiricul care desvăluie publicului cusururile mici ale unui mare scriitor, ciudăţeniile lui, mizeriile lui domestice, este primit cu o lacomă curiozitate, cu o pripire stupidă, ca şi cum ar trebui să se mire cineva auzind că un om e supus la diversele accidente ale condiţiei umane.

În Germania din potrivă, satira personală nu nemereşte niciodată. Publicul nu cade în cursă şi omul de merit nu e nicicând victima bârfelii. Ştie toată lumea că şi acest om, ca orice om, poate avea defecte de caracter, necazuri de familie şcl.; dar nimeni n-aleargă să se informeze despre ele, nimeni nu-i fericit să le descopere: lumea se ocupă de operele scriitorului, de persoana lui puţin îi pasă. Lumea vrea de la scriitor aceea ce el îi dă, şi el îi dă lumii ceea ce el are mai bun, sentimentele, gândirile sale, fiinţa lui intelectuală. Publicul se mărgineşte cuminte la relaţia abstractă dintre cititor şi autor. Să mai adăogăm pe lângă aceasta că entuziasmul germanilor pentru talentele naţionale merge până la idolatrie. Pe atât de liberali în dovezile lor de stimă pe cât sunt de avari francejii în această privinţă, germanii sunt mândri de gloria unui concetăţean. Ei văd în marii lor scriitori avuţiile vii ale patriei. La dânşii, despreţul cel mai adânc se aruncă satiricilor, cari din contra la franceji sunt totdeuna siguri de o bună primire. La germani, omul de geniu devine pentru toţi un prietin: onoarea-i obligă pe toţi să-l apere. Pentru cititorul francez însă, admiraţia este un jug nesuferit: francezul este

totdeuna gata să se dea în partea invidiei, şi un mare scriitor vede pe aliatul vrăjmaşilor săi în cititorul francez.

Şi în Germania, oameni celebri au suferit oarecari persecuţiuni; căci în care ţară din lume invidia a cruţat cu desăvârşire gloria? S-au văzut uneori mâni pizmaşe şi puternice atârnând furtuna d-asupra unor capete ilustre, dar opinia publică a rămas necontenit credincioasă meritului. Publicul german nu este ecoul nici complicele prigonitorilor; şi când a-ncetat furtuna, nu se mai aude (sic/) decât şoaptele măgulitoare ale laudelor, cari plouă din toate părţile ca o mană binefăcătoare, fecundând seva talentului şi înmulţindu-i florile şi roadele.

Aceste exemple de nedreptate au fost de-aminteri în totdeuna foarte rare; mult mai adesea la poporul german, poate avea cineva glorie fără teamă, şi siguranţa este tovarăşa geniului. Când un autor german a comunicat cu francheţă şi lealitate naţiunii sale roadele vegherilor lui, rolul acestui om este îndeplinit, şi atunci începe rolul cititorilor: fără intrigă, fără protecţie, reputaţia se face de sine însăşi. Omul se poate odihni de munca sa cu mângâietorul gând că ea va fi, trăind el încă, apreţuită cu echitate şi cu bună-voinţă; el, scriind, poate chiar să se aplece mai mult la adâncimea gândirii decât la limpezimea expresiei. Are a face cu un public ce nu-i leneş de spirit, ce nu se teme de atenţie şi de luptă intelectuală, căci vrea să zboare înaintea adevărului străbătând norii uşori ce i-l ascund încă.

Autorii germani au uzat într-un chip nobil de această libertate a gândirii şi a scrierii, care a fost în Germania mai mare ca pretutindeni aiurea, fiindcă drepturile cele mai sacre şi de a căror păstrare îi pasă mai mult omului sunt acolo cu sfinţenie respectate; libertatea individuală este asigurată; violarea domiciliului ar fi un lucru îngrozitor; fiecine în oraşul său, în castelul, în coliba sa, trăieşte, gândeşte, face şi scrie cu desăvârşire independent. Scriitorul n-are să se teamă nici de supravegherea vreunui guvern bănuitor, nici de întunecatele

manopere ale vreunei poliţii infame, capabilă, prin groaza ce-ar putea insufla, să răpună geniul, chiar când acesta ar cădea în oarecari erori, publicul ar respecta oricum în el motivul nobil ce-l însufleţeşte - perfecţionarea cunoştinţelor şi îmbunătăţirea destinelor genului uman. Astfel, fie-n pace sau război ţara lui, domnească-n juru-i liniştea ori furtuna, talentul, cu o stăruinţă neschimbată, urmează calea deschisă de geniu, fără nici o privire la evenimentele lumii materiale ce-l înconjură.

În Franţa, nu-i tot aşa. Acolo autorii n-au a face cu un public atât de binevoitor. Acolo, pentru a cuceri favoarea publică, autorul trebuie să-şi impună nişte sforţări de deosebite soiuri şi să-şi lucreze mai mult succesele decât operele. Dacă însă scriitorul francez nu e, ca scriitorul german, eroul publicului, este în schimb corifeul societăţii sale. El hotărăşte, influinţează şi exercită o stăpânire suverană în micul cerc al unei coterii. Partea luminată a naţiunii este în Franţa totdeuna împărţită într-un oarecare număr de coterii, cari-şi dispută sceptrul opiniei publice şi vor să-şi impună marei majorităţi a naţiunii jugul hotărârilor şi cultul idolilor lor. Loviturile ce-şi dau unele altora, succesele şi căderile lor se resfrâng în această oglindă mişcătoare a majorităţii şi ţin spiritul public într-o vecinică fluctuare.

Aducă-şi oricine aminte de comedia *Les Philosophes* a lui Palissot. Această satiră dramatică era îndreptată contra Enciclopediştilor, contra uneia din societăţile cele mai strălucite şi mai influente din Paris în secolul trecut; toţi membrii ei aveau talente şi consideraţie personală. Judece oricine indignarea ce a trebuit să izbucnească din toate părţile contra unui autor care căuta să stropească cu noroi pe acei oameni, să joace pe teatru manierele, moravurile şi viaţa lor privată - atacuri totdeuna supărătoare chiar pentru oamenii de cel mai eminent merit!

În adevăr, se poate spune că niciodată publicul în masă nu judecă real pe un om extraordinar, pentru că publicul în masă se compune de oameni mărginiţi, atât de absorbiţi într-un cerc

strâmt de interese mici, încât sunt cu totul străini de sfera concepțiilor înalte ale inteligenții omeneşti: masa ştie că sunt gândiri mari, cunoştințe sublime, dar numai aşa din auzite; stima ei pentru oamenii de geniu consistă numai şi numai într-un sentiment foarte vag, foarte confuz de superioritatea lor şi nicidecum în vreo vedere limpede şi distinctă a ce le constituie această superioritate. Examenul acesta, această analiză trece peste priceperea publicului în general.

Moravurile, manierele, viața privată, iată partea omului superior comună cu ceilalți oameni; şi în această parte toți sunt judecătorii lui autorizați şi competenți. De aceea vrăjmaşii lui nu uită să-l târască şi să-l coboare din sfera-i superioară şi înaltă în cercul acesta strâmt, ca să-l supună aci la hotărârile opiniei societății, ba uneori chiar la hotărârile mai aspre ale autorităților publice şi judecătoreşti.

Prin asta, ceea ce geniul are important şi recomandabil - lucrările sale pentru sporirea luminilor şi fericirii neamului omenesc - e dat în lături: atenția publică îşi întoarce privirea într-altă parte, pironindu-se exclusiv asupra părții ordinare a omului extraordinar, - parte adesea defectuoasă în proporție directă cu superioritatea chiar a talentului, care modifică pe de-ntregul pe individul ce-l stăpâneşte, dându-i o coloare particulară în împrejurările ordinare ale existenții: el face toate cele ca nelumea, fiindcă el nu vede, nu poate vedea ca toată lumea. Din înălțimea unde-i pus, obiectele i se par cu totul altele de ce sunt pentru ochii ordinarilor. Observați-i singu¬ larităților, dar feriți-vă de a le biciui cu pripă! Omul superior trebuie să fie mai dinainte justificat în ochii tutulor ca şi-n ochii săi proprii: oricât de stranii ne-ar putea părea opiniile lui, ele, dacă sunt sincere, au tot dreptul la stima noastră. El este al lumii numai şi numai ca ființă intelectuală. În cunoaşterea intimă a gândirilor lui, el nu atârnă de nimeni altul, şi nu-i dator să dea seama de ele decât numai lui Dumnezeu şi sieşi.

El are numai doi judecători negreşiţi: pe Dumnezeu după moarte, pe sine însuşi cât trăieşte.

Omul de geniu aparţine universului ca fiinţă gânditoare, exercitând prin activitatea gândirii o adâncă influenţă asupra destinelor omenirii întregi. Această putere, cum am mai spus, rezultă mai mult din ascendentul lui asupra spiritelor, decât din cunoaşterea exactă ce ele o au de această forţă care le subjugă. Ele sunt mai mult târâte decât luminate: ele simt puternic ceea ce nu ştiu preţui; căci spiritul vulgar nu apreţiază spiritul superior; el până acolo nu poate ajunge; şi nici spiritul superior nu se poate mai uşor pune în locul celui vulgar: nu se poate coborî până acolo. Regulă generală: oamenii nu pot fi real judecaţi decât de semenii lor, - cei mediocri de alţii mediocri, cei mari de alţii mari.

De aminteri, când un om superior prin partea lui vulgară cade în gheara satirei şi a ridiculului, ordinarii sunt încântaţi de asta; aşa şi trebuie să fie, e prima mişcare a inimii omeneşti... Şi cine-ar crede? Cauza este-n fond mai onorabilă pentru noi oamenii decât s-ar părea dintr-o dată: este dorinţa secretă de a se ridica prin gândire, dorinţa nebiruit legată de însuşirea de om, şi care când nu poate fi satisfăcută, se schimbă în ciudă contra acelora ce sunt înzestraţi cu acest bine, - bine ce toţi îl ambiţionăm mai ales când nu l-am putut căpăta. Acest sentiment vine pe semne din înălţimea şi sublimitatea naturii noastre intelectuale.

II

REFORMA CA LEGE FATALĂ

... Puţini sunt între noi cari să nu ştie din experienţă că, chiar cu toate avantajele educaţiei, suferinţa şi durerea ne pot face tânguitori şi neraţionali. De aceea, nu trebuie să ne cuprinză mirarea că, precum zice proverbul scoţian, „este rău

să te pronunți între un sătul şi un flămând", că logica boga¬ tului, care apără drepturile de proprietate, pare foarte slabă săracului, care-şi aude copiii țipând după pâine. Nu trebuie adusă nici o acuzație contra claselor muncitoare. Ele n-ar trebui oprite de la nimic ce ar fi spre binele lor să-l poseadă. Dacă însă le-aş refuza claselor muncitoare acea parte mai mare de putere, pe care au avut-o unii dintr-înşii, le-aş refuza-o pentru că sunt convins că dându-le-o aş spori suferințele lor. Admit că scopul guvernului este fericirea lor. Dacă însă ele pot fi guvernate pentru fericirea lor, ele nu trebuiesc guvernate după doctrinele ce au învețat de la inculții, incapabilii şi strimții lor la minte linguşitori.

Dar faptul că asemenea doctrine au fost preconizate în mijlocul mulțimii este un argument puternic în favoarea unei reforme grabnice şi eficace.

Faptul că modul de guvern actual e atacat, este un cuvânt pentru a face temeliile guvernului mai largi şi mai adânci şi mai solide. Faptul că proprietatea e atacată este un cuvânt pentru a uni pe toți proprietarii la un loc într-un mănunchi foarte tare. Faptul, că agitația cestiunilor de reforme, a pus în stare pe nişte demagogi de nimic să propage noțiunile lor cu oarecare succes, este un cuvânt pentru a lămuri numaidecât cestiunea în sin¬ gurul mod în care ea poate fi lămurită. Este greu să ne-nchipu-im o priveliște mai alarmantă decât priveliştea ce ni se-nfățişează când privim la cele două partide extreme dintr-o țară: sus, o oligarhie îngustă; jos, o mulțime înfuriată; de o parte, viții le născute din putere; de alta viții le născute de mizerie; de o parte o aversiune oarbă contra îmbunătățirilor; de alta, strigăte ne¬ socotite de destrucțiune; un partid făcându-şi o onoare din abuzul politic pe care îl identifică cu sfințenia proprietății, şi alt partid strigând tare contra proprietății ca în contra unui abuz politic.

Amândouă aceste partide nu cunosc adevăratele lor interese. Să ferească Dumnezeu orice stat să ajungă vreodată pe mâinele lor, sau să experimenteze nenorocirile ce trebuie să rezulte dintr-o ciocnire între dânsele! Nu augurăm un eveniment aşa de oribil. Căci, între aceste două partide, se află al treilea partid, infinit mai puternic decât celelalte două luate-mpreună; - atacat de amândouă, defăimat de amândouă, însă menit, suntem încredinţaţi, a le scăpa pe amândouă de urmările fatale propriei lor nebunii.

Acest mare partid şi-a luat poziţiunea neclintită între inamicii oricărei ordini şi oricărei libertăţi. El voieşte reforma, nu voieşte revoluţia; el voieşte să sfărâme abuzurile politice; el nu va suferi ca drepturile proprietăţii să fie asaltate; el va scăpa fără voia lor pe aceia cari au dat asalt la proprietate, din dreapta şi din stânga, cu acuzaţiuni contradictorii; el va fi partidul păcii, între amândouă partidele; el va pune mâna d-asupra amândurora şi nu va suferi să se sfâşie în bucăţi unii pe alţii. Pe cât timp acest mare partid va continua a fi nesfărâmat precum este acum, nu vom părăsi speranţa că această luptă mare va fi condusă, cu mijloace legale, la un sfârşit fericit.

Dar de aceasta suntem încredinţaţi că, prin mijloace legale sau nelegale, la un sfârşit fericit sau nefericit, această luptă trebuie să ajungă în grabă. Tot ce ştim din istoria timpurilor trecute, toate observaţiunile ce am fost în stare să facem asupra stării actuale a lucrurilor, trebuie să ne fi convins că a sosit timpul când o mare concesiune trebuie făcută democraţiei, că cestiunea dacă schimbarea în sine este bună sau rea a devenit o cestiune secundară; că, bună sau rea, ea trebuie făcută; că o lege tot atât de puternică ca legea atracţiunii şi a mişcării a decretat-o.

Ştim bine că istoria, dacă o privim în porţiuni mici, se poate construi astfel încât să ne dea un lucru ce se poate interpreta

în felurite chipuri ca un oracol Delfic. „Revoluțiunea franceză, zice un interpret, a fost efectul concesiunii". „Nu, strigă altul; Revoluțiunea franceză a fost produsă de îndărătnicia unui guvern arbitrar". „Dacă nobilimea franceză, zice cel d-intâi, ar fi refuzat a şedea cu clasa a treia (Tiers-Etat), n-ar fi fost niciodată gonită din țara ei". „Ea n-ar fi (fost) niciodată gonită din țara ei, dacă ar fi primit reformele propuse de Turgot".

Aceste controverse nu pot fi nicăieri aduse la o mărturisire decisivă, sau la o concluzie satisfăcătoare. Dar, precum crez că istoria, când o privim în fragmente nici nu probează nimic, tot aşa crez, că ea este plină de învățăminte folositoare şi prețioase când o contemplăm în porțiuni mari, când coprindem cu o singură privire întregul curs al vieții marilor societăți. Eu crez că este posibil să dobândim o cunoştință despre legile care guvernează creşterea comunităților şi o înțelegere a efectelor produse de această creştere.

Crez că asupra marilor schimbări ale lumii morale noi avem tot atât de puțină putere ca asupra marilor schimbări din lumea fizică. Noi nu putem opri timpul de a schimba împărțirea proprietății şi a inteligenței, nu putem opri proprietatea şi inteligența de a aspira la puterea politică, precum nu putem schimba cursul anotimpurilor şi mişcările mării. În pace sau în turburare, prin mijlocirea vechilor instituții, unde ele sunt flexibile, sau pe ruinele vechilor instituții, unde ele opun o rezistență nemlădioasă, marele mers al societății înaintează şi trebuie să înainteze.

Slabele străduințe ale indivizilor de a i se împotrivi se pierd şi se nimicesc în impetuoasa mişcare ce duce generațiile înainte. Aceia cari par că sunt conducătorii mişcării, sunt, în fapt, rostogoliți mai repede înaintea ei; aceia cari încearcă să i se împotrivească sunt doborâți şi striviți de dânsa.

Fiindcă guvernanții nu dau destulă atenție fazelor acestei mari mișcări, fiindcă ei prețuiesc prea puțin forța ei, fiindcă nu-i cunosc legile, de aceea atâtea revoluțiuni violente şi înfricoşate au schimbat fața societății. Auzim zicându-se de sute de ori că poporul este mult mai liber azi decât oricând, că guvernul este mai democratic decât oricând; şi acest fapt este invocat ca un argument contra Reformei. Admit faptul; dar contest con¬cluzia. Este un principiu, care nu trebuie uitat niciodată în discuțiuni ca aceasta, că națiunile se întărâtă până la turbare nu contra unui guvern absolut rău, ci contra unui guvern relativ rău. Nu este de ajuns să ne uităm numai la forma de guvern, trebuie să ne uităm şi la starea spiritului public.

Cel mai rău tiran căruia i s-a răsucit gâtul în Europa modernă, ar fi putut să treacă de un ideal de blândețe în Persia sau în Maroc. Supuşii englejilor în India suportă cu pacienţă monopolul sării; englejii au încercat să pună o taxă a timbrului, o taxă aşa de uşoară încât abia s-ar fi simțit, asupra mândrilor urmaşi ai vechilor puritani, şi englejii au pierdut un imperiu.

Guvernul lui Ludovic XVI a fost desigur cu mult mai bun şi mai blând decât al lui Ludovic XIV, cu toate acestea Ludovic XIV era admirat, ba chiar iubit de poporul său: Ludovic XVI muri pe eşafod. Pentru ce? Pentru că, deşi guvernul făcuse multe trepte pe scara îmbunătățirilor, totuşi nu înaintase aşa de repede ca națiunea. Să privim istoria englejilor. Libertățile poporului au fost cel puțin tot aşa de respectate de Carol I ca şi de Enric VIII, de Iacob II ca şi de Eduard VI. Dar putut-a aceasta să scape coroana lui Iacob II? Putut-a aceasta să scape pe Carol?

Raționamentul lui Carol şi al tutulor apărătorilor lui era acesta: Ce abuzuri suferă acum națiunea? Ce a făcut Regele mai mult decât Enric? mai mult decât Elisabetha? Bucuratu-s-a oare

poporul de mai multă libertate decât acum? Bucuratu-s-a chiar de o libertate egală?

Dar ce ar fi răspuns la asemenea argumente un consilier înţelept şi onest, dacă Regele Carol ar fi fost aşa de fericit ca să aibă un asemenea consilier? El ar fi zis: „Sire, recunosc că poporul n-a fost niciodată mai liber decât sub guvernul vostru. Recunosc că aceia cari vorbesc de restabilirea vechei constituţiuni a Engliterei se servesc de o expresiune improprie. Recunosc că s-a făcut o îmbunătăţire continuă chiar în cursul anilor în cari mulţi îşi închipuiesc că s-a făcut o continuă deteriorare. Dar, deşi nu s-a făcut în guvern nici o schimbare în mai rău, s-a produs totuşi în spiritul public o schimbare care produce exact efectul ce l-ar fi produs o schimbare în mai rău în guvern. Poate că această schimbare în spiritul public este de regretat. Dar ce e de făcut? Nu ne putem întoarce înapoi. Nu poţi desface tot ce au făcut 80 de ani plini de evenimente. Nu poţi transforma pe englejii din 1640 în englejii de la 1560. Poate că simpla lealitate a părinţilor noştri era de preferit spiritului examinator, scrutător, rezistent, care acum a mers departe... Şi aşa se poate copilăria să fie mai fericită decât maturitatea şi aceasta decât bătrâneţea. Dar Dumnezeu a dispus ca bătrâneţea să urmeze maturităţii, şi aceasta copilăriei. Tot aşa şi societăţile îşi au legile lor de creştere. Cu cât puterea lor sporeşte, cu cât experienţa lor devine mai extensivă, pe atât nu mai poţi să le ţii înfăşurate în scutice, sau să le adormi în leagăn, sau să le încânţi cu jucării, sau să le sperii cu gogoriţe ori cu fiinţele fantastice ale imaginaţiei copilăreşti. Nu zic că oamenii sunt mai buni sau mai fericiţi decât erau înainte, dar pretind că ei nu mai sunt ce erau, că nu mai poţi să-i faci ceea ce erau, şi că nu poţi în siguranţă să-i tratezi ca şi cum ar continua a fi ceea ce au fost".

Acesta este sfatul pe care un înţelept şi un onest ministru l-ar fi dat Regelui. Acestea sunt principiile după cari ar fi trebuit

să lucreze acest nefericit principe. Dar nu. El a voit să guverneze, nu zic rău, nu zic tiranicește; zic numai că a voit să guverneze pe oamenii secolului al 17-lea ca și cum ar fi fost oameni din secolul al 16-lea; și de aceea s-a întâmplat că toate talentele și toate virtuțile lui nu l-au putut scăpa de nepopularitate, de război civil, de închisoare, de judecată, de săcurea călăului. Aceste lucruri sunt scrise pentru învățătura noastră de minte.

O schimbare s-a făcut în societate. Trebuie să se facă o schimbare corespunzătoare în guvern. Este în natura lucrurilor că noi nu suntem, nu putem fi ceea ce au fost părinții noștri.

Agitațiile spiritului public, așa de adânci și așa de îndelung continuate ca acestea la cari suntem față, nu se sfârșesc cu nici un chip. În pace sau în convulsiune, prin legi sau în contra legii, prin Parlamente sau peste Parlamente, Reforma trebuie realizată. De aceea omul politic să se mulțumească a călăuzi această mișcare pe care n-o poate opri. Deschideți porțile mari acestei forțe care aminteri va pătrunde prin spărturi.

III

OPINIA PUBLICĂ

E o binefacere a naturii că o mare parte din fericirea noastră se reazimă pe judecata altuia. Prin aceasta se stabilește o atârnare mutuală, care ne îndeamnă să ne plăcem reciproc, dând altora un fel de putere să recompenseze sau să pedepsească acțiunile noastre prin laude sau ocară. Dar și de această binefacere ca de multe altele, noi suntem porniți să abuzăm, și astfel ea a ajuns să fie de atâtea ori un izvor îmbelșugat de erori, de nenorociri și de crime.

E desigur un om mediocru acela ce nu ştie scutura puţin jugul opiniei publice: excesul de atârnare în această privinţă face pe om sfios, vatămă lumina şi ne robeşte capriţiilor primului nerod care vrea să ne ia peste picior, sau primului bârfitor care voieşte să ne ponigrească - tot aşa de nestatornică devine fericirea noastră ca şi palavrele publice.

Un nume bun este fără-ndoială un bine de mare preţ; dar ce bine poate fi acela pe care cel d'intâi ticălos ni-l poate răpi? Aplauzele acestuia ar fi o ocară; ale oamenilor cinstiţi ar trebui să ne măgulească; dar aceştia nici nu le dau pe ale lor nici nu le retrag cu multă uşurinţă. Ceea ce se spune sau chiar ceea ce se cugetă despre tine n-adaugă nimic la meritul tău intrinsec, şi nici nu-l poate scădea cu ceva: ocărât ori lăudat, rămâi acelaşi om. Şi dacă eşti cum trebuie să fii - om - nu te va putea clinti nici o bârfeală, şi nici de vreo laudă nu te vei fuduli.

În viaţa de toate zilele, aprobarea comună atârnă mai puţin de virtuţile înalte decât de acele inferioare - bunăoară circumspecţia, modestia, politeţa şi decenţa. Nu te-ncrede dintr-odată în omul de care oricine vorbeşte bine; este desigur un suflet slab şi mediocru; sufletele generoase şi mari au mulţi vrăjmaşi calzi şi prietini mai puţin fierbinţi. Nu te grăbi iarăşi să despreţuieşti pe acel ce-i sfâşiat cu furie de ura multora: desigur el are vreo calitate însemnată asupra căreia invidia, voieşte a-şi răzbuna. Oamenii îţi iartă orice nedreptate mai lesne decât o jignire a amorului propriu.

Cercetarea judecăţii altora despre prietinii şi cunoscuţii noştri mai de aproape este în această privinţă de mare folos. Din această cercetare putem vedea că asupra unor puncte esenţiale acea judecată trece prin toate nuanţele de la alb la negru. Şi cum ar putea fi judecata uniformă când sunt atâtea şi atâtea deosebiri între judecători! E probabil că n-o să găseşti în toată lumea două persoane care să vază un obiect moral puţin complicat întocmai din acelaşi punct de vedere; şi chiar învoindu-se asupra rezultatului, motivele hotărâtoare sunt

deosebite. Pentru a apreția drept trebuie o cuminție rară, şi pentru a lăuda cu demnitate, trebuie însuți să poți merita multe laude: căci, fiindcă nu putem stima la altul decât calitățile pe care noi înşine le credem superioare, se poate prea bine-ntâmpla ca un nerod să te facă de ocară voind să te ridice-n slavă.

Spre a ne dezbăra de prejudecata primejdioasă şi neliniştitoare care ne îndeamnă a dori ca lumea să se ocupe mult de noi, este destul să observăm cum se ocupă de alții. I se întâmplă vreo împrejurare interesantă, bunioară căsătorie, ori vreo onoare publică, vreun câştig ori o pagubă, fiecare aleargă să-i spună cât de mult ia din suflet parte la aceasta: nu te încrede niciodată în această suprafață de grime convenționale. Ia-te pe urma celui mai zelos complimentator şi adu vorba despre acelaşi obiect care mai adineaori îl umplea de bucurie sau de mâhniciune, şi ai să vezi numaidecât nepăsarea, răceala, poate chiar o ascunsă bucurie dacă e vorba de necazuri, şi mai totdeauna o mişcare de necaz dacă-i vorba de vreo fericire.

Puțini sunt oamenii cari să nu se crează nişte ființe foarte importante, foarte mult privite şi vrednice foarte a nu fi confundate cu mulțimea. Cine ne garantează nouă că această înaltă părere a noastră despre noi înşine este mai întemeiată decât a altora despre ei înşişi? Să ne pătrundem că alții se ocupă de noi şi mai puțin decât ne ocupăm noi de dânşii; că fiecărui, absorbit de propriile sale interese, strivit de necazurile proprii, îi rămâne puțină simțire pentru ale altuia, şi astfel inima trebuie să-i rămână rece când graiul îi este atât de călduros.

Vrei să ştii ce gândeşte ori ce-o să zică publicul despre cutare acțiune a ta, sau de împrejurarea cutare ce te priveşte?... Închipuie-ți mai întâi pe altul în locul tău, şi pe urmă, daca e cu putință, aruncă de o parte orice sentiment de omenie şi de generozitate, orice lumină filosofică, şi pune în locu-le puțină invidie şi ascunsa plăcere a bârfirii şi bajocurii: ceea ce vei vedea tu astfel la acela va fi tocmai ceea ce vor vedea la tine alții. Rar lucru ca această regulă să te-nşele în general. Cât despre cazul

particular, mai adaogă în partea rivalilor şi duşmanilor tăi otrava secretă a calomniei rafinate, acţiunea minciunii şi toată măestria urii adesea învăluită în haina indulgenţii şi bunătăţii. Este adevărat că prietinii ar trebui să potrivească limba tereziei trăgând în partea cealaltă. Dar luându-i în totalitatea lor, nu prea trebuie să te bizui pe dânşii: cei mai buni se cred că au făcut destul pentru tine mărginindu-se a nu zice nici o vorbă, sau apărându-te olecuţă cu multă luare aminte; căci e primejdios, zic oamenii, să ne amestecăm în trebile altuia.

E urât lucru ce spun eu, dar din nenorocire este un mare adevăr, care, dacă ai suflet mare, trebuie să-ţi producă următoarele mişcări: întâia, indignarea; a doua, despreţul de oameni; a treia, indulgenţa, şi în sfârşit o hotărâre bărbătească să-ţi urmezi aplecările împăcându-ţi-le cu datoriile, fără să-ţi pese câtuşi de puţin de limbuţia faimei.

Caracteristica energiei unui suflet mare este tocmai puterea de rezistenţă neclintită faţă cu contagiunea exemplelor, faţă cu strigătele bajocurii şi cu domnia prejudecăţilor. La ce ar mai sluji luminile învăţăturilor, când un fals respect omenesc ne-ar împiedica să le urmăm? Atunci, cât şi ignorantul ce se rătăceşte, tot atât şi omul luminat, care cunoaşte binele dar îl ocoleşte din slăbiciune!

Ia să cercetăm puţin şi să vedem ce e în de amănunt aceea ce numim noi *publicul,* şi atunci hotărârile lui nu ne vor mai părea aşa de grozave. Publicul... E un fel de monstru, alcătuit din părţi discordante şi din extremele cele mai nepotrivite: bărbat şi femeie, copil şi bătrân, ateu şi bigot, burtă-verde şi coconaş, judecător şi parte; palavragiu din naştere, apucat şi nestatornic prin caracter, ecoul celui d'intâi zgomot, mincinos de profesie şi pasionat după minciună, foarte greu de slujit şi prea uşor de amăgit, grabnic la ingratitudine şi leneş la răsplată. Iată într-un chip sumar trăsăturile confuze ale acestei fantasme atât de temute, şi iată cât e de mare încrederea proprie a omului în particular, că poţi spune cât de mult rău despre

public fără teamă că vei putea supăra pe cineva, căci fiecare crezându-se mult mai presus de mulţimea aceea vulgară pe care el însuşi o acuză că-i ignorantă şi nedreaptă, vede toată întinderea propriului său merit personal de care este aşa de adânc pătruns. Însă - publicul, deşi când merg bine împre¬jurările generale este nedrept, e mai drept în vreme de primej¬dii; părţile cari-l compun iau atunci de la sinele treapta greutăţii lor specifice; talentele despreţuite încep iar să fie luate la ochi buni; teama închide gura invidiei, şi necesitatea luminează asupra nevoilor generale.

Până la aşa mari ocazii cu toate astea, să nu le nesocotim pe cele mici; să ne purtăm bine cu publicul prin cuminţie, să-i jertfim lucrurile de nimic, dar niciodată datoriile noastre; să ne temem de dezaprobarea lui, dar să-l ştim înfrunta când aşa ne îndatorează cinstea; să avem curajul a sacrifica realităţii aparenţele şi a zâmbi în faţa falselor bârfeli, când ne putem zice noi înşine: *am făcut ce eram dator să fac.*

Să ne potrivim în sfârşit obiceiurilor când ele nu s-abat de la dreapta raţiune sau nu supără prea mult gusturile şi deprin¬derile noastre, să evităm afectarea singularităţii în lucrurile şi ocaziile mici, căci această singularitate e mai mult deşertăciune decât judecată justă, şi dă să se înţeleagă că suntem incapabili a ne deosebi la lucruri mari şi în ocazii importante. „Crede-mă pe mine, fătul meu, zicea un tată către fiu-său care aspira la gloria distincţiei, dacă e vorba de nerozie, totul s-a făcut, s-a zis tot; de vrei în adevăr să te deosibeşti, nu-ţi mai rămâne decât s-apuci calea opusă."

IARĂŞI PROMISIA DLUI FLEVA

Se zice că d. N. Fleva, cu toate promisiile d-sale în privinţa libertăţii alegerilor, ar fi comis iarăşi un act care denotă cât de puţin sincere erau acele promisiuni şi cât de naivi au fost aceia

cari le-au acordat oarecare încredere. În adevăr, ni se spune că ministrul de Interne ar fi dat afară din serviciu pe un vechi rândaş al d-sale, sub ridicolul şi meschinul pretext că acel nenorocit, bănuit a avea principii conservatoare, ar fi furat din tainul cailor cantităţi însemnate de ovăz pe care-l dăruia unui cârciumar coreligionar politic, în schimbul unor trataţii care i le făcea acesta.

Frumoase alegeri libere ne aşteaptă!

CUMUL CIUDAT

Între multele infirmităţi la care este expusă slaba făptură omenească, sunt anume două boale al căror cumul este imposibil - am putea zice: din norocire, dacă fiecare din ele în parte n-ar fi îndeajuns de fatală şi absolut incurabilă, cel puţin până astăzi. Ştiinţa nu şi-a zis însă ultimul cuvânt - să sperăm în orizontul vast al viitorului medicinii; poate cu vremea şi acest cumul să înceteze a mai fi imposibil. Până atunci, o persoană nu poate suferi deodată de aceste două infirmităţi - voim să vorbim de aşa-numita grandomanie şi de mania persecuţiunii. Vulnerând amândouă aceleaşi organe, ele sunt diametral deosebite ca simptome.

Subiectul atins de grandomanie ne face un efect totdeauna vesel şi amuzant, pe câtă vreme atinsul de mania persecuţiunii ne face un efect îngrozitor de dureros.

Grandomanul e favoritul tuturor împăraţilor; fără el, Papa de la Roma nu dejunează niciodată; are comori ca un alt conte de Monte-Cristo, costumuri de fir cu pene de păseri fabuloase şi cu bumbi de briliant enormi; Regina Engliterii îl iubeşte la nebunie; el prooroceşte toate războaiele; în sfârşit omul acesta pluteşte în culmea fericirii, într-o grădină fermecată, legănat de concertul adormitor a milioane de sticleţi

de aur. Fericitul! cu fruntea placidă totdeauna în sus, cu siguranța biruitorului, totdeauna cu zâmbetul pe buze.

Pe câtă vreme, ia priviți pe nenorocitul persecutat! Vedeți ce cumplit chin! ce chip strâmbat de clătinătura vecinică a groazii! În orice fenomen cât de plăcut al naturii, el vede o primejdie; în orice apropiere cât de amicală și de compătimitoare, el vede năvala unui neîmpăcat duşman, care i-a jurat peirea prin cele mai monstruoase torturi. În zâmbetul unui copil nevinovat, el vede o rânjitură diabolică; mama sa i se pare că e gâdele; comploturi, pumnale, otrăvuri, toate contra lui; sub căpătâi, un duh necurat l-aşteaptă să ațipească pentru ca să-l frământe pe grumaji cu ghearele... Oribil! Aci nu mai cântă orchestra mângâioasă a sticleților; aci urlă valurile de smoală clocotită ale Tartarului!

Aşa de fundamental deosebite aceste două infirmități, se înțelege că este imposibil cumulul lor la o persoană; da, dar e foarte posibil într-o familie, şi mai ales într-un partid politic.

Priviți, de exemplu, pe Excelența Sa P.P. Carp, şeful junimiştilor. Vedeți în acest mare bărbat di ştat pe Mentorul Maiestății sale Regelui. Exc. Sa a dat jos pe conservatori şi a pus pe liberali. Exc. Sa are cheia tutulor secretelor diplomatice, de aceea are pentru parade, când călătoreşte, un costum de catifea plin de fireturi şi cu o cheie mare de aur lipită în spate, un costum de mare *chambellan.* Exc. Sa a pacificat Europa o dată, şi în curând are să fie rechemat să o repacifice; încrezător în forțele sale diplomatice, acest mare bărbat di ştat când vorbeşte cu Franz Iosef sau cu Bismarck despre viitorul politic, le zice cu bunătate: „Gogomane, nu ştii nimic; ascultă-mă pe mine!"

Mai mare fericire se poate?

Da: dar vedeți în acelaşi timp şi partidul Exc. Sale! Vedeți, mă rog, ce persecuție din partea guvernului. Priviți cum e urmărit de zbirii venețieni ai lui Puiu Alexandrescu! Iată cum se ascund sub scările „Constituționalului", sub mesele redacției,

în dulapurile administrației spionii Inchiziţiunii Liberale! Iată pe însuşi Marele Inchizitor, fiorosul Manolache Culoglu, deghizat ca un simplu particular, cum trece în cupeu, în goana mare a cailor, pe dinaintea clubului junimist, uitându-se în altă parte, ca să adoarmă mai sigur pe biata victimă. Ce oroare!

Ciudat cumul de infirmităţi! Şeful aşa de amuzant, şi partidul aşa de plictisit!

GRĂMĂTICI ŞI MĂSCĂRICI

Boierii noştri odinioară, afară de rare excepţiuni, nu se prea dedeau la învăţătură de carte. Pentru aceea, aveau în genere nevoie de grămătici, copii, mai mult sau mai puţin deştepţi, ieşiţi din rândurile mojicimii şi procopsiţi cu carte şi condei la umbra mănăstirilor greceşti.

Slujba grămăticilor era să ţie socotelile curţii boiereşti, să scrie zapisele, corespondenţa şi jelbile boierului către Divan şi la Domnie. Un bun grămătic era mâna dreaptă a boierului, mai cu seamă la cele politiceşti.

Afară de grămătic, însă, orice boier care se respecta mai avea încă un alt slujbaş intelectual, tot atât de neapărat unei curţi boiereşti cu întinse relaţii sociale. Pe atunci, când nu se pomenea de viaţă publică şi când *elita socială* şi *high-life* se numea *protipendadă,* boierul, în loc de *Capsa* şi de *Bar,* avea sindrofie şi chefuri acasă, numa-n işlicel şi-n meşi; în loc de *Hugo,* avea un taraf de lăutari şi un măscărici.

Slujba acestuia era să spuie caraghioslâcuri la chef, să păcălească pe musafiri şi chiar pe stăpânu-său şi să spună pe greceşte cocoanelor ceea ce damele aud azi pe franţuzeşte la Hugo.

Dar în afară de această îndatorire artistică, măscăricii, recrutaţi mai totdeauna dintre robi, pe lângă că mai făceau

boierului şi servicii intime la împrejurări sentimentale, aveau şi o sarcină politico-socială.

Când boierul avea necaz pe cineva, când era mahmur din cine ştie ce pricină, când era scârbit până în suflet că l-a scos Vodă de la ipolipsis, atunci punea pe măscărici la poarta curţii să pândească pe rival sau pe prietenii ori simpaticii acestuia, să le dea cu huideo, să le arunce murdării şi să-i înjure năstruşnic.

Boierul şedea cu ciubucul în pridvor şi striga: „Hahaha! înjură-l, mă! înjură-l bine, mă!"

S-a dus acea epocă patriarhală; s-a dus epoca de aur şi de lapte dulce; astăzi avem epoca de hârtie şi de cerneală violentă.

Boierii de atunci erau naivi; cei de astăzi sunt adânci; aceia erau grosolani, din topor; aceştia sunt cilibii şi subţiri.

S-au dus grămăticii cu călimările-n brâu şi cu pana de gâscă la ureche; astăzi ies din rândurile poporului tineri culţi şi independenţi, proletari intelectuali, cu carte şi condei şi mai ales cu principii.

Aceştia nu mai scriu jelbi la Divan şi la Domnie; dumnealor fac articole politice în privinţa prerogativelor Coroanii şi asupra tacticei de opoziţie în urma evenimentelor de la 3 octombre - dată fatală pentru bazele regimului parlamentar.

Se-nţelege că, precum jalba scrisă de grămătic o iscălea odinioară, cu pecetea de la inel, boierul de bună credinţă, lumea schimbându-şi numai forma, tot aşa şi astăzi: profesiunile de credinţă politică le scrie „cu îndelungă fidelitate" proletarul intelectual, iar boierul le subscrie „cu robustă convingere".

Şi pentru ca să se păstreze cu scumpătate bunul obicei străbun, deşi nu mai au boierii noştri pe vechii şi inculţii măscărici, care să polemizeze din poarta curţii, avem, slavă Domnului! o presă a elitei sociale destul de spirituală şi de convenabilă:

„Combateţi-i, băieţi! combateţi-i «sarcastic» de tot!"

NOTIȚE LITERARE
[Primim la redacție...]

Primim la redacție un volum de versuri cu un titlu, deși savant și exotic, dar îndestul de popular. E vorba de *„Excelsior, poesii* de dnul *Alexandru Macedonski".*

Excelsior. Iată un comparativ care a iritat de multe ori în mod superlativ pozitiva mea persoană!

Am avut săpunul *Excelsior;* - savantul meu amic, tânărul profesor de istorie la Facultatea de Litere, d. Neculai Iorga, un alt Pic de la Mirandole, între *quibusdam aliis,* mi-a dat și o dulce versiune a odei răposatului Tennyson, dulcele (cu atât mai dulce că a fost cel din urmă) poet oficial al curții britanice; am văzut căzând balonul *Excelsior* și reușind baletul *Excelsior.*

E ciudat: mai adesea reușește o direcțiune să aibă un balet bun decât un balon să aibă o bună direcțiune.

Iată un balet în adevăr mirific! o idee mare vulgarizată prin cadriluri! o gândire virilă simplă, exprimată printr-un complex de pulpe de sex contrariu!

E simplă, în adevăr, această nobilă concepție - simplicitatea este un atribut al nobleții! Spiritul Luminii în lupta-i seculară cu Duhul Întunericului, Luceafărul sclipitor contra Tenebrelor oarbe. Binele contra Răului - *Excelsior!*

Avem mai întâi prologul. În mijlocul unor talazuri negre, sub un cer acoperit cu nori negri, stă în lanțuri pe o stâncă neagră, sub călcâiul unui demon mai negru ca toate, o umbră albă - e geniul civilizației sub călcâiul Răului. Muzica este lugubră - o dezvoltare de acorduri disonante, în care domină nota sfâșietoare a unor dureri haotice, și care urmărește gâfâind o rezolvare depărtată într-un acord perfect.

Deodată, o rază luminoasă - o minune a electricității! - Sparge tavanul scenii și se oprește dasupra interesantului grup a celor două genii. La atingerea luminii lanțurile captivului se sfarmă, demonul negru rămâne trăsnit, iar geniul alb se ridică triumfător: *tutti* la orchestră, - acordul atât de mult așteptat izbucnește și apoi, fără pauză, imnul secular de biruință al libertății! *Excelsior!*

Ni se desfăşură pe urmă în cinci acte, - cam lungi, ce e drept, - reprezentarea alegorică a triumfurilor, încet-încet, veac cu veac, câştigate de geniul Luminii: abolirea sclaviei, aplicările electricităţii la fabricaţiunea ciorapilor şi la telegrafia submarină, străpungerea Gothardului şi Suezului şi în sfârşit fraternizarea puterilor garantate sub bagheta miraculoasă a zeiţei *Pax-Concordia... Excelsior!*

A! dar uitasem. *Excelsior.* acesta este titlul noului volum de versuri al dlui A. Macedonski, volum nepreţuit, căci nu poartă nici pe copertă, nici în corp enunţarea preţului de librărie - *modestie deplacee,* zic unii; convingerea legitimă, zicem noi.

De altminteri, poeziile dlui Macedonski nu mai au, credem, nevoie de vreo reclamă şi din partea noastră. Tot ce-i putem zice şi cu această ocazie poetului nu este decât: *Excelsior!*

A apărut:

Macaulay, *Discursuri,* traducţie de d. Anghel Demetriescu, cunoscutul profesor şi publicist, cu o prefaţă, notiţă bibliografică a ilustrului orator şi adnotaţiuni. De vânzare la toate librăriile principale din ţară. Un volum mare, 7 lei.

Despre această onorabilă, în adevăr onorabilă lucrare literară, ne vom face o datorie să dăm o notiţă specială într-unul din numerile noastre viitoare.

D-SALE DLUI TONY BACALBAŞA,
membru al partidului socialist ştiinţific,
prim-redactor la „Epoca"

Dragă Tony,

Gluma ta din „Epoca" de ieri nu e rea, este însă puţin inexactă: mai întâi, n-am solicitat până acuma nimic, şi al

doilea, când o voi face, voi solicita nu o slujbuşoară mică, ci două mari.

Oricum, gluma ta e bună; una mai bună însă mi-a făcut-o un birjar muscal, onorabilul *gaspadin Matuşef,* când mi-a imputat că n-am destui copii.

La o aşa violenţă, nu puteam să răspund altfel decât cu o graţioasă întrebare:

- *A propos,* ce mai face madam Matuşef?

Ţi-oi răspunde şi ţie tot aşa de graţios.

Eu ţi-am mai spus, dar ai uitat, se vede, că declinul unui scriitor nu se poate judeca după câte bune nu le scrie, ci după câte le scrie proaste. Dar să lăsăm asta, că e cam grea de-nţeles.

Cine nu ne-o cunoaşte pe amândoi o să crează, după mila ce-mi arăţi, că tu te bucuri de o sănătate înfloritoare, iar că eu d-abia mă mai mişc. Dar cine ne cunoaşte are să gândească următoarele:

Tony e un băiat bun, care are, pe lângă multe calităţi, şi un cusur specific foarte caracteristic - Tony vede totdeauna mărite la alţii micile lui însuşiri proprii.

De exemplu?

Cine impută unui radical că este cu liberalii? Tony, micul Lassale al conservatorilor.

Cine plânge pe un om reputat relativ zdravăn? Robustul Tony.

Cine mă decretează pe mine de istovit, de glorie trecută? Tony, autorul unor opere fundamentale şi *de longue haleine,* pe care are să le scrie.

Cine face pe Sturdza veninos şi pe Stătescu verde? Bunul şi rumenul Tony, bujorul dovleacului.

În fine, cine a făcut cea mai aspră critică despre urechile unui prinţ, voinic şi frumos băiet? Tot Tony, proprietarul celor mai cazone urechi din presa ţivilă.

Apoi de!

O strângere de mână de la

al tău invidios prietin,
Caragiale

MINĂ DE CIRCUMSTANȚĂ

Cunoaşteţi voi - nu ţara und'nfloresc portocalii - ci povestea aşa de populară a ţiganului cu căciula căzută-n gârlă?

Ţiganul trece pe un pod când bate un vânt grozav; vântul îi ia din cap căciula care, cade-n apă. Ţiganul începe să se scarpine în cap şi să fluiere uitându-se cum a plecat căciula lui pe valuri ca să meargă la Dunăre. Într-un târziu, când nu se mai vede căciula deloc, ţiganul începe să zâmbească cu indiferenţă:

„Ce mai pagubă! tot era s-o dau eu de pomană lu răposatu tetea!"

Aşa fac şi ziarele conservatoare cu d. Păucescu. Unul se face că nici nu ştie că există Păucescu. Cum Păucescu? unde Păucescu? care Păucescu? - Altul ştie că există acest Păucescu, dar găseşte regretabilă atitudinea acestui d. Păucescu. - Al treilea nu numai că nu regretă pe Păucescu, dar chiar se felicită că în fine a scăpat partidul conservator de acest Păucescu.

Uite noi suntem cu totul de altă părere. Ne pare bine de ce face în fine d. Păucescu, atât pentru noi cât şi pentru d-sa.

„NEA ION"

Acesta este titlul unei reviste populare care va apare către finele acestei luni în Bucureşti.

D. I.L. Caragiale redactor, d. Jiquidi, desenator. „Nea Ion" se va vinde 10 bani exemplarul.

Fără a promite că va fi sarcastic, „Nea Ion" îşi ia angajamentul să se ferească cât va putea de a fi chiar anost.

Urăm modestului nostru confrate să se bucure de partea ce o merită în publicitatea noastră atât de spirituală.

ASUPRA UNUI FIASCO

Am fost la întrunirea conservatoare de la Orfeu şi trebuie să mărturisesc că, deşi eram pornit pe zeflemele, am ieşit de acolo sub cea mai penibilă impresiune.

Cum? Bărbaţi politici de toate nuanţele conservatoare, aproape toţi foşti miniştri, cheamă pe alegători la o mare întrunire publică, şi nimini, afară de două trei cete de cea mai brătească speţă, nu răspunde la apel?

Cum? Statul-major întreg junimisto-conservator, peste câteva zile după căderea-i de la putere, nu poate atrage la Orfeu mai mult decât 200 de foşti ipistaţi, de scandalagii din fundături şi de slugi de casă boierească?

Ce înţeles poate avea colosalul fiasco de la Orfeu?

Ce însemnează această totală lipsă de popularitate?

Vom explica noi.

Un partid politic nu se poate compune numai din câţiva bărbaţi politici. Pentru a compune un partid politic trebuie un număr considerabil de cetăţeni, trebuiesc clase sociale puternice, producătoare, convinse de interesele de clasă şi naţionale.

Cu câţiva doritori de slujbe, cu câţiva deşuchiaţi, cu câţiva boiernaşi scăpătaţi, nu se poate face un partid politic. Împrejurări politice de o ordine fatală pot să aducă în capul Statului, uneori, oameni ambiţioşi cari să confunde în ameţeala înălţimii, efectele cu cauzele, oameni cari să-şi închipuiască cum că, precum s-ajunge la putere printr-un partid, poate cineva ajunge fără să aibă un partid, prin faptul că a ajuns la putere.

Faptul că eşti la putere; că deţii forţa publică; că dispui de budget; că poţi, prin urmare, face rău la o mulţime de lume, a cărei existenţă stă în mâna d-tale; că poţi face bine, mai ales acelora care nu-l merită; că pot năpăstui pe cei ce au dreptul şi îndopa cete de clapani, - faptul acesta nu e suficient pentru

a-ţi da o popularitate de care să te poţi bucura şi după ce-ai pierdut puterea.

Despre aceasta credem că orice conservator a trebuit să rămâie convins pe deplin, după fiascul de la Orfeu.

Oricare ar fi viitorul politic al persoanelor marcante cari s-au prezintat alaltăieri pe scena de la Orfeu, şi oricari ar fi capacitatea şi meritele lor personale, un lucru e mai clar decât toate, în urma întrunirii de alaltăieri; după lumea din sală se poate zice: ori acesta este partidul conservator, şi atunci partidul acesta nu poate avea viitor; ori nu este aci partidul conservator, şi atunci şefii n-au nici o seriozitate politică.

Căci, dacă, fără ajutorul poliţiei, nu poţi umple o sală unde are să vorbească un Catargiu, un Carp, un Tache Ionescu, decât cu o adunătură de aşa mutre; dacă, pentru primirea bărbaţilor politici marcanţi, nu găseşti pe altcineva să-l pui la intrare decât pe d. Iancu Brătescu, care să strige ura! cu pălăria în baston, secundat de câţiva cetaşi, atunci nu te mai face de batjocură.

Fără îndoială, la întrunirile publice nu se pot închide uşile pentru nimeni. La orice întrunire publică, poate pătrunde şi bun şi rău, şi oameni de treabă şi spânzuraţi, şi cetăţeni cu greutate şi haimanale, şi oameni treji şi alţii altfel. Însă, în genere, o întrunire convenabilă trebuie să fie compusă în majoritate de oameni convenabili, mai ales când aceasta este o mare întrunire de partid ce se pretinde mare.

Dacă ne este permis a da o povaţă adversarilor noştri, atunci le vom spune următoarele: câtă vreme veţi gândi că meritele şi pretenţiile d-v. personale mai pot, în ziua de astăzi, covârşi voinţa cetăţenilor, mergeţi pe o cale greşită; nu numai că nu întăriţi partidul conservator, dar îl mânaţi în ultimele-i rămăşiţe, şi, mergând tot aşa, o să-l nimiciţi cu desăvârşire.

Nici tiflele dlui Carp, nici busumflăturile dlui Lahovari, nici sarcasmele „Epocei", nici entuziasmul dlui Iancu Brătescu nu vor scăpa partidul de un sfârşit sigur.

Cu cât va da mai multe tifle d. Carp lumii cumințí; cu cât se va busumfla d. Lahovari față de oameni de un merit mult mai real decât al d-sale; cu cât conservatorii de calambururi de la „Epoca" vor lua peste picior „șalvaragiii" cari, în loc să meargă la Orfeu, merg la Eforie, şi cu cât d. Iancu Brătescu va striga mai mult ura! cum numai d-sa ştie striga, cu atât vă veți depărta de popularitate.

Iar, fără popularitate, un partid poate nu trăi, ci numai trăgăni, şi aceasta într-un chip prea puțin convenabil.

NOTIȚE LITERARE

„Romanii călători" de Ion Kalinderu, doctor în drept de la Facultatea din Paris, membru al Academiei Române, membru al Societății geografice române, Bucureşti, 1895

În mijlocul preocupațiunilor utilitare aşa de multiple, cari agită lumea în acest veac de oțel şi de cauciuc, e frumos să vedem pe un om găsind încă timp pentru studii mai senine, pentru cercetări ştiințifice înalte, pentru cultivarea artelor frumoase. Aceste „nobile inutilități" au fost todeuna un fel de strict necesariu pentru oamenii cu spirite mai ridicate.

Savantul nostru academic, d. I. Kalinderu, este unul dintre aceştia; iată un studios pasionat, care urmăreşte cu o neobosită dragoste cercetările sale asupra vieții şi civilizației romane.

Romanii călători este urmarea la *Vilegiatura şi reşedințele de vară la romani:* ea ne arată mijloacele materiale de călătorie, hanurile, drumurile pe uscat şi pe apă, atracția ce o exercita Egiptul cu civilizațiile sale superpuse, cea originară şi cea dezvoltată prin înrâurirea greacă, limitele geografice ale comerțului, limite mult mai înaintate decât ale Împărăției.
E prima lucrare în limba română care reconstituie unul din

elementele caracteristice ale vieţii publice în sutele dintâi ale erei creştine.

Nu intră desigur în cadrul unor notiţe literare o dare de seamă amănunţită şi, în orice caz, nu putem face o critică asupra acestei savante lucrări. Ea a fost citită la Societatea Geografică, şi conferenţiarul a obţinut sufrajele autorităţilor în materie.

Ne mărginim a spune că *Romanii în călătorie,* deşi este o operă de erudiţiune, nu e mai puţin o operă de vulgarizare şi de delectare pentru amatorii de lecturi frumoase.

FERIŢI-VĂ...

Cine a călătorit prin ţările foarte populare a trebuit să vază, pe la toate localurile unde e îmbulzeală mare, un afiş, menit să vâre în mare grije pe călătorul care mai ales nu cunoaşte bine limba respectivă. În vestibulurile gărilor şi îmbarcaderelor, pe la burse, pe la panorame, se vede în litere enorme următoarea înfiorătoare povaţă în mai multe limbi:

Feriţi-vă de pungaşii de buzunare!

Povaţa aceasta mi s-a părut, când am văzut-o întâia dată, un fel de mărturisire de impotenţă din partea unei poliţii europene, care avusese totdeuna o reputaţie de sagacitate şi de vrednicie mai presus de orice îndoială.

- Cum? am întrebat pe un poliţist. Cum? Dumneavoastră să nu aveţi destulă măiestrie şi destule mijloace să preveniţi cazurile de furtişaguri şi să recurgeţi la aşa mijloace? Să vă lepădaţi astfel de datoria de a apăra publicul contra pungaşilor, şi să părăsiţi pe oameni la propria lor apărare?

- Nu se poate altfel, domnule; statul nu are destule mijloace să combată pungăşiile mici. Pungaşii mici sunt prea mulţi, din cale afară de mulţi; ne biruie; micile fapte rele sunt aşa de

numeroase, că poliția trebuie să recurgă la concursul individual al fiecărei persoane oneste pentru a le putea împiedica. Atât mai rău pentru cel ce nu ia bine seama la afişul nostru. Prin urmare „Feriți-vă etc.!"

Ca şi poliția slabă față cu numărul covârşitor al cazurilor de mici fapte rele, n-avem decât o povață de dat cititorilor:

„Feriți-vă de minciunile foilor opozante!"

- Cum? domnule, o să ne întrebe cititorul; dar dumneata, gazetar al partidului de la putere, ce treabă ai? De câte ori spun ei o minciună, n-ai decât s-o combați, s-o răstorni, s-o dezminți.

- Iubite, zic eu ca şi polițistul de care vorbesc mai sus. Minciunile sunt prea numeroase, ca să le pot combate una după alta. În cincisprezece coloane nu pot combate şi dezminți minciunile şi mofturile a una sută cincizeci de coloane de rea credință şi de contra-adevăruri.

În aceeaşi zi, nu vezi dumneata că ai ştiri cam ca acestea:

„Stătescu iese din minister, că s-a certat cu Regele..."

„Stoicescu pleacă la Paris, că s-a înjurat cu Palade..."

„Stolojan s-a bătut cu Fleva".

„Cantacuzino are să puie iar o taxă pe lefuri şi pensii, însă de astă dată nu de 5, ci de 35 la sută".

Şi altele şi altele.

Cum să biruim a dezminți şi combate atâtea mici fapte rele şi necinstite. Trebuie şi fiecare cititor să ne ajute puțin. Prin urmare:

„FERIȚI-VĂ DE MINCIUNILE FOILOR OPOZANTE."

NU ȚI-E RUŞINE?

Închipuiți-vă o cotoroanță bătrână, a cărei viață a fost un lung şir de scandaluri, de aventuri scabroase, de neruşinare şi de trivialitate.

Închipuiți-vă pe această cotoroanță, absolut demodată, scoasă cu totul din circulație, făcând observații răutăcioase asupra unei tinere căsătorite, care, până acuma, are o purtare cât se poate de convenabilă.

Pentru un zâmbet amabil, pentru o grațioasă purtare în societate, pentru *un tour de valse* acordat unui prietin, tânăra este sfâșiată de cotoroanța paraponisită, care șade părăsită într-un colț al salonului, condamnată să facă tapiserie, împreună cu alte câteva contimporane.

Și ține-te critică, și categorisiri, și exclamații de indignare: Cum se poate? S-a stricat lumea! Rea creștere! Depravare! Uite promisiile de onestitate! Ce incorectitudine! Un adevărat scandal!

Cititorul trebuie să înțeleagă ușor această pildă. Cotoroanța, cu moravurile feroci și catoniane, este opoziția noastră.

Partidul chinorozului, partidul cetaşilor, scandalagiii din fundături, condotierii de fanaragii, ridică mâinile la cer strigând contra ingerințelor electorale, contra infamiilor administrative, contra teroarii liberale.

Nu se mai pot bate doi beți, nu se mai poate sparge nici un clondir nicăieri, nu mai poate cădea un cal pe podul Mogoşoaiei, nu mai poate un ipistat bea un pahar de bere cu un alegător, nu mai poate un prefect face vizite vreunui prietin Mihalache oarecare, nu mai poate un ministru să poftească la dejun pe cineva, fără s-auzi pe cotoroanța strigând: Scandal! Uitați-vă alegeri libere!

Cum, babă dragă? Ai uitat curatul d-tale trecut, că doar nu eşti aşa de bătrânică? Tocmai d-ta, onestă damă, să fii aşa de aspră la judecată? Ți-ai uitat isprăvile? Ai uitat că în tinerețea d-tale ai fost un pui și jumătate?

Nu ți-e ruşine, cotoroanțo?

UN MONSTRU DE ACTIVITATE

Minunatul domn Frederic Dame! Ce monstru de activitate!

D-sa ne aduce aminte de secătura din comedie, care spune că era aşa de muncitor când învăţa la Paris, încât studia câte douăzeci şi patru de ceasuri pe zi regulat, ba erau câteodată zile în cari lucra şi mai mult.

Aşa şi d. Dame. Cât au stat conservatorii la putere a fost:

1. Titular, numit contra legii, la două catedre.
2. Făcător al unui dicţionar româno-francez.
3. Subdirector al învăţământului primar.
4. Şefal biuroului de statistică al Ministerului Instrucţiei.
5. Bibliotecar al aceluiaşi minister.
6. Făcător şi organizator al bibliotecilor rurale.
7. Organizator şi supraveghetor al muzeului pedagogic.
8. Însărcinat cu diverse publicaţiuni ale aceluiaşi minister.
9. Director al Buletinului aceluiaşi minister.

Aceste însărcinări, însă, pe cari le îndeplinea cu scumpătate, deşi foarte ieftin, îi mai lăsau dlui Dame destul timp liber. Urându-i-se aşa neocupat, d-sa s-a gândit să mai ceară încă o ocupaţie dlui ministru.

- Domnule ministru, îmi mai rămâne încă timp liber; voi să-l sacrific şi pe acela pentru folosul statului şi al patriei! Iată ce m-am gândit eu, domnule ministru. Este o dare de seamă a dlui Nenițescu despre o călătorie în Macedonia, şi care se publică pe socoteala ministerului. Eu cred că ar trebui tradusă în limba franceză, pentru a fi mai accesibilă publicului european. O traduc eu.

- Dar dacă ăi obosi cu atâtea treburi?

- Eu nu obosesc niciodată, dle ministru. Dar pentru a înconjura primejdia oboselii eventuale, o să pui pe altul s-o traducă, pe d. R...

- Ei? şi d-ta ce o să faci atunci?

- Eu?... Eu o să supraveghez pe traducător să nu facă traducția rău, pentru că nu prea ştie bine cele două limbi.

Şi astfel, deşi împovărat deja cu atâtea sarcine, d. Dame a mai luat şi sarcina aceasta, pentru care a obținut un mandat de plată de 1.000 lei, mandat cu numărul 3.662 din 95.

Fiind însă că această sarcină era prea grea, d. Dame a crezut de cuviință să ceară şi un ajutor de supraveghetor al traducătorului. Pentru acest ajutor, d. Dame a mai obținut încă un mandat de plată (cu no. 6.327 din 95) de 1.000 lei; suma aceasta a încasat-o tot d-sa, ca să o dea probabil ajutorului, care, fiind desigur modest şi discret, n-a voit să-şi spuie numele, ca să nu-l jeneze pe şeful său la achitarea mandatului.

Dar să lăsăm gluma. Este o adevărată neruşinare purtarea aceasta. Cum? bugetul unui minister dat astfel în jafla toate secăturile! Ce însemnează această sistemă de neobrăzare? Orice nulitate incultă, orice pripăşitură se înfige ca râia într-un minister şi suge cu sute de trompe necurate din o sută de izvoare bugetare!

Pentru nevoi reale ale țării, bugetul e totdeuna măsurat cu scumpătate, şi când e vorba de pricopseala şarlatanilor şi negustorilor de doftorii de bătături, de premiarea inculților şi de încurajarea nonvalorilor mai mult sau mai puțin literare şi ştiințifice, bugetul să nu mai aibă baiere? E o datorie, credem noi, să pilduiască oricine pe aceşti cavaleri de industrie, şi nu ne vom da niciodată în lături de la îndeplinirea ei.

PARDON...

De la reapariția ei şi până astăzi, „Epoca" nu face decât două treburi mai de seamă: întâi, somațiuni; al doilea, sarcasme.

„Epoca", această ediție de vulgarizare a lui „Moş Teacă", conține de când a reapărut, în fiecare seară, măcar câte cinci

şase somaţiuni adresate miniştrilor, prefecţilor, subprefecţilor, poliţailor, ipistaţilor, în fine, tutulor organelor administrative.

Este vorba de a târî pe aceşti vinovaţi la bara opiniei publice, atât de respectată de către partidul conservator, şi a-i face să declare înşii cât sunt de vinovaţi că şi-au permis să ia puterea în aşa dificile ocaziuni.

Aşa, de exemplu, miniştrii sunt somaţi să spună ce cred despre rezultatul alegerilor, şi ce ştiinţă au despre sigura cădere a opoziţiunii în aceste alegeri. Poliţaiul Capitalii este somat să spună, în cazul când ar fi adevărat că a voit să-şi dea demisia, dacă aceasta este adevărat. Comisia interimară este somată să spună dacă, vremea rece continuând, n-ar fi de părere că ar fi preferabilă o vreme mai bună, şcl., şcl.

La aceste puerilităţi - cari ne reamintesc interpelările nepoţelului din canţoneta lui Milo, *Chera Nastasia:* „Bunico! cer cuvântul! dă-mi o lingură de dulceaţă pe pâine!" - se înţelege că nu va sta să răspunză nici un om matur şi cuminte.

Cine este dator să înghiţă aceste somaţiuni sunt abonaţii „Epocei", şi ne închipuim ce figură şi ce reflexiuni serioase trebuie să facă bietul abonat la citirea gravelor rânduri! Ce mare şi ce impunătoare trebuie să se pară bietului boiernaş, care citeşte regulat ziarul coconaşului, atitudinea aceasta bravă şi provocantă. Câte speranţe de reîntoarcere a bunelor vremuri, izvorâte din câteva rânduri scrise pe o vreme aşa de grozavă.

Dar să lăsăm somaţiile şi să trecem la sarcasme. Să vedem cu ce se hrăneşte bietul boiernaş.

La dreptul vorbind, sarcasmele „Epocei" sunt ca bucatele de prin birturile ieftine din oraşele mari. Rămăşiţele şi firimi¬turile de la restaurantele mai scumpe, în loc să fie aruncate la căţei, trec în birturile ieftine, unde bucătarul le toarnă sosuri nouă, puţină zeamă lungă, şi le serveşte muşteriilor respectivi ca prospătură şi trufanda.

Bietul muşteriu, mai cu seamă daca e şi abonat, trebuie să le înghiţă şi să le digere.

Acelaşi fenomen se-ntâmplă şi cu sosurile „Epocei" peste firimiturile de sarcasme ale lui „Moş Teacă", cea mai spirituală revistă, unică de acest gen, deşi singură în genul acesta.

De pildă, într-o sâmbătă, „Moş Teacă", într-un ceas de înaltă inspiraţie, ne spune:

„Don'ghenaral Buşteanu, ministru, pardon, cazon, şcl., şcl."

Abonaţii „Epocei" au să înghiţă săptămâna viitoare urmă¬toarele trufandale:

Luni: Don Mitiţă *Scuza,* pardon, ministru de externe.

Marţi: Don *Evghenie* Stătescu, ministru, pardon, de justiţie.

Miercuri: Don, pardon, Poni, ministru cultelor.

Vineri: Don Gogu Canta... pardon!... cozino, ministru de finanţe.

Joi: Don Nicu, pardon, Pleva, ministru de interne.

Sâmbătă: Don Cosmetică şi Don Nespaladi, ministru de lucrări, pardon, publice şi de abdomenii, pardon!

Bietul boiernaş abonat înghite pardonurile acestea, şi, deşi simte că înghite, pardon, de o săptămână mereu, tot acelea şi iar acelea, i se par pardon, că sunt prospătură şi surâzând le digeră, pardon!

Iată ce va să zică minunile artii culinare moderne! Mân¬tuitorul a hrănit într-o zi cinci mii de oameni cu cinci pâini, şi acelea erau cel puţin ale lui. „Epoca" a găsit mijlocul să hrănească cinci milioane de români o săptămână întreagă cu un singur sarcasm şi încă şi acela e al lui „Moş Teacă", pardon!

Noi, faţă cu somaţiile şi sarcasmele „Epocei", o singură somaţie am avea de făcut în formă de simplă şi respectuoasă dorinţă: dorim să încetaţi cu somaţiile puerile şi am dori un singur sarcasm proaspăt, care, se-nţelege, să nu fie adus din dosul bucătăriei lui *Moş,* pardon, *Teacă.*

IAR VORBA CEEA...

Cu ocazia alegerilor, „Epoca", voind să comunice cât se poate mai la timp publicului succesele partidului conservator, s-a hotărât să apară în cinci ediţiuni şi jumătate.

Cele cinci ediţiuni vor fi consacrate căderii candidaţilor conservatori, - căderi datorite, se-nţelege infamelor ingerinţe electorale ale lui Fleva; - iar jumătatea de ediţie va fi rezervată sarcasmelor. Iar vorba ţiganului:

„M-a bătut el, turcu, cât m-a bătut; da', după ce s-a săturat ş-a plecat şi nu s-a mai văzut deloc, ştiu că l-am înjurat şi eu!"

O INFAMIE

În desperarea pe care le-a pricinuit-o căderea lor meritată de la putere, şi pe care le-o culmineză fiascurile lor electorale, apilpisiţii conservatori şi-au pierdut cu desăvârşire sărita. Neavând absolut nimica real de imputat partidului şi guver¬nului liberal, ei se apucă de născociri cari de cari mai ridicule sau mai infame, şi toate egal de absurde.

Un exemplu în adevăr greţos, ni-l dă „Epoca" de ieri. Turbaţi de nimicnicirea lor electorală, tinerii de la „Epoca" şi-au pierdut minţile până la a făuri în redacţia lor o pretinsă scrisoare a dlui I. Lecca, prefectul de Bacău, către un oarecare alegător local, voind, prin publicarea acestui apocrif în facsimile, să probeze că guvernul a făcut îngrozitoare ingerinţe în alegeri.

Când, spre a face senzaţie, ajunge cineva aci, trebuie să-şi fi pierdut, desigur, minţile, presupunând că a avut vreodată minte. Căci numai un nebun sau un prost şi-ar închipui că, cu aşa născociri brutale şi cusute cu aţă albă, se mai poate induce publicul în eroare.

„CONSTITUȚIONALUL" POET

Organul junimist își permite din când în când și accese de lirism. Așa, de exemplu, focul de la Teatrul Maican îl inspiră să ne dea câteva rânduri de înaltă poezie. Se știe că sinistrele inspiră pe poeți în cel mai înalt grad. Cutremurele, uraganele, trombele, incendiile mari sunt tot atâtea pretexte lirice.

Să scoatem florile alese ale bucății din „Constituționalul". Iată-le:

„Foc!... sergentul postat în fața tribunalelor a fost *atras de un fum puternic."*

Văzându-se atras, ce face sergentul?

„Își *aruncă ochii pe acoperișul caselor,* unde ieșea o coloană de fum puternică și deasă.

Împrejurimile erau luminate *a giorno de puterea focului...* Focul era în toată puterea, cu toate că nu trecuse nici un sfert de oră de la *anunțarea* l u i . "

Se știe că un foc, mai ales puternic, nu începe decât de la anunțarea lui. Poetul trebuie să fie și este totdeuna și logic.

„ *Totul* fusese pradă flăcărilor"; însă afară de *Totul,* tot „s-a putut salva de la aceeași pradă a aceloraşi flacăre câte un scaun, o culisă, *un obiect".*

Vine apoi strofa „Stingerea definitivă"; poetul a crezut de cuviință să nu ne descrie și stingerea provizorie.

Avem apoi *Cauzele* sinistrului, ale cărui *peripeții* au fost viu comentate de asistenți:

„Tot ce e de mirat e că pare cam ciudat cum a luat foc dintr-o mică neglijență un teatru așa de bine aranjat și. asigurat contra incendiului!"

Asta în adevăr este mare minune: cum să poată arde un edificiu bine aranjat și mai ales asigurat tocmai contra incendiului. Asta e tot așa de absurd ca și încetarea din viață a unei persoane asigurate în contra cazului de moarte!

„Mister!" zice poetul.

Şi acum finalul:

„Bieţilor artişti francezi, cari au dat aseară în faţa unei săli goale *La fille du Tambour-major,* le-a fost dată cupa cea mai amară."

Care să fie acea cupă?

„.le-a fost dat să se întoarcă cu o garderobă de 30-40.000 lei *pierdută!"*

Iată deosebirea între un om de talent şi un om ordinar; eu, comun muritor, dacă mi-aş fi pierdut garderoba, sunt sigur că mă întorceam fără ea. Artistul tot artist: după ce i se dă cea mai amară cupă, se-ntoarce cu garderoba lui, măcar c-a pierdut-o.

Frumos lucru e poezia!

SOMNUL CA AGENT ELECTORAL

Sălbaticii şi primitivii, neputându-şi explica înlănţuirea fenomenelor naturale, atribuiesc ordinea lor de succesiune unor puteri supranaturale, cari cu voie bună, cu intenţie personală, mişcă forţele naturii şi produc schimbări de raporturi în masa inertă a materiei, spre recompensa şi proteguirea sau spre prigonirea şi pedepsirea sărmanei spete umane. Trăznetul e aruncat de un zeu, din chiar senin, ca să pedepsească pe bârfitori. Râurile se umflă şi ies din matca lor pentru a îneca ogoarele însămânţate de necredincioşi. Cutremurile de pământ, eclipsele de lună, arderea teatrului Maican, înnămeţirea tre¬nurilor, seceta, criza, căderea conservatorilor la Senat, toate sunt bătăile zeilor, sunt lovituri date cu personală intenţie şi voinţă.

Citiţi de pildă „Epoca", asupra *manoperii electorale de o infamie revoltătoare,* pe care a întrebuinţat-o guvernul făcând să se nomolească în zăpadă trenul, în care dormea[u] dd. Lascăr Catargiu şi C. Boerescu, cu destinaţie pentru Galaţi.

Pentru ca să împiedice pe aceşti corifei conservatori de la o reuşită sigură, în cele două capitale ale breningitei conservatoare, infamul guvern, înzăpădeşte întâi linia Buzău-Brăila-Galaţi. În timpul acesta iluştrii pasageri conservatori adorm în wagon-lit şi ajung în Tecuci unde se deşteaptă ca să ia trenul Tecuci-Galaţi.

Aici altă infamie, altă ingerinţă: linia Tecuci-Galaţi era întreruptă de viscol de către infamul guvern.

Care va să zică, pe când dormeau boierii în wagon-lit, un alt tren direct plecase deja din Buzău spre Galaţi, căci infamul guvern, văzându-i aşa de adormiţi la Buzău şi hotărâţi a nu se scula din somn decât foarte târziu, găsise cu cale să ridice piedica de pe linia Buzău-Galaţi.

Care va să zică, ingerinţe peste ingerinţe. Înzăpădiri pe linia Buzău-Galaţi, înzăpădiri pe linia Tecuci-Galaţi, şi după toate acestea şi adormirea lui conu Lascăr şi lui conu Costică.

Şi iată cum acest guvern este infam, iar conu Lascăr şi când doarme tot deştept rămâne: şi în somn face ingerinţe electorale, dacă nu pentru *aista,* măcar pentru *aista,* ca să nu-şi piardă *aista,* adică obiceiul.

DRAGOSTE ÎN FAMILIE

În suma de „locuri comune" cu care foile conservatoare combat pe liberali, este mai ales unul care ne aminteşte pilda din scriptură cu paiul şi cu bârna. Nu e foaie de opoziţie care să n-aibă pe fiecare zi o dare de seamă, o critică, o informaţie măcar asupra unor pretinse neînţelegeri grave ce ar fi frământând măruntaiele partidului liberal. Apoi de!

E cunoscută armonia perfectă ce a domnit odinioară în căsnicia Carp-Lahovary, o armonie tot aşa de perfectă ca şi a căsniciei regelui *Bobeche* cu regina *Clementine:* în intimitate îşi

spărgeau castroanele în cap, iar când venea vreun musafir, se sărutau căzăturile şi se giugiuleau ca să dovedească vasalilor că luna de miere poate dura o viaţă întreagă.

Ştiam dragostea junimisto-conservatoare, pe vremea când acest bicefal era la putere; cu toate astea nu ne puteam închipui că neînţelegerile şi schimbul de castroane în cap aveau să se manifesteze şi în vremuri de adversitate.

Aşa, în seara când am aflat de alegerea dlui Maiorescu la colegiul universitar de senat, ne gândeam că toate ziarele opoziţiei au să ne cânte a doua zi o odă de triumf; şi trebuie să mărturisim că, după succesul monstru al dlui Brabeţeanu, tema odei era foarte comodă, deşi foarte banală şi destul de uzată: „Colegiul universitar! colegiul inteligenţei nediscutabile! ştiinţa, literele, artele!... O lovitură dată liberalilor de colegiul universităţii, trăgând în cumpăna luptei mai mult decât toate voturile inconştiente etc., etc?"

Am aşteptat degeaba accentele virile ale odei. Ba ceva mai rău! A trebuit şi de astă dată să ni se denunţe dragostea lui *Bobeche* pentru *Clementine* prin următorul castron, cu ciorbă fierbinte, pe care „l'Independance roumaine" îl aruncă asupra alesului universităţii; e prea caracteristic pentru ca să nu-l reproducem întreg:

Unul şi jumătate

„D. Maiorescu a fost ieri ales de către colegiul universitar din Bucureşti. Din 55 de voturi, d-sa a întrunit 28, 24 au fost date concurentului său liberal, d. G. Cantili, şi 3 dlui Hasdeu, care candida ca radical.

Rectorul universităţii a trecut prin urmare cu o majoritate de o jumătate de vot.

Presupunem că Senatul nu va avea răutatea să şicaneze pe alesul universitar asupra jumătăţii de vot, care i-a dat majoritatea şi care face din d-sa o jumătate de senator. Este desigur loc de controversă, căci, după lege, majoritatea se

compune din jumătate plus unul de voturi. Să sperăm cu toate astea că ministerul, găsindu-şi destul de compactă majoritatea, va avea generozitatea să considere pe d. Maiorescu ca pe un senator întreg, şi că-i va lăsa jeţul cucerit cu atâta greutate. Sperăm aceasta cu atât mai mult, cu cât d. Stătescu, neprevăzând această ipoteză în circulara d-sale, n-a arătat o dezlegare contrară care să fi legat pe guvern şi să apese asupra voinţei Senatului.

Oricum ar fi, alegerea, deşi cam şchioapătă, a dlui Maiorescu a fost un succes pentru partidul conservator, şi d. Brabeţeanu nu mai este acuma singurul conservator ales. S-ar putea chiar susţine că acest succes compensează alte nesuccese ale partidului conservator, căci sufragiul luminat al unui profesor de Universitate are o altă valoare morală decât buletinul oricărui obscur alegător. Nu voim însă să tragem această concluzie din votul universitar, căci, în sfârşit, profesorii sunt şi ei oameni ca toţi oamenii muritori şi apoi, vorbind pe faţă, ar fi fost mai bine să rămână d. Brabeţeanu singur. Tribuna Senatului cu toate astea n-are să fie îngrămădită, căci se ştie că d. Maiorescu nu pronunţă mai mult de două discursuri pe sesiune."

Attrape, Clementine!

Cu toate astea, noi nu împărtăşim, nu putem împărtăşi vederile ziarului dlor Lahovary. Orice ar gândi dnii conser¬vatori, d. Maiorescu va fi, cum zice românul, un senator şi jumătate, mai ales că are alături pe d. Brabeţeanu, care nu e o cantitate cu totul neglijabilă.

DOUĂ MAZETE

Am voit să jucăm o farsă gazetelor opozante şi mărturisim că n-am reuşit decât numai cu două. În adevăr, prea naiv

trebuia să fie cineva pentru a cădea într-o cursă aşa de grosolană. Iată scurt de ce-i vorba.

Cine nu cunoaşte scrisoarea dlui Lecca, prefectul de Bacău, încriminat într-un mod aşa de pueril pentru că a dat un răspuns, solicitat, unui alegător? Au publicat-o toate ziarele, am publicat-o şi noi, împreună cu o scrisoare a dlui Caton Lecca, fratele prefectului. Era destul şi prea destul.

„Epoca" însă, peste patru zile de la aceasta, s-apucă să publice şi în facsimile acea scrisoare. Când am văzut naivitatea gratuită a „Epocei", care ne aminteşte apucăturile „Adevărului", ne-am propus să i-o împingem la absurd. În acest scop, am turnat numaidecât un articulaş de o extremă violenţă voită, sub titlul *O Infamie,* în care nici mai mult nici mai puţin tăgăduiam existenţa scrisorii şi o acuzam pe „Epoca" de născocire brutală.

Speram că ziarul conservator o să afirme încă o dată, cu candidă seriozitate, că *noi* suntem infami; că acel facsimile e autentic, iar nu făurit; că deţine textul original şcl., şcl. pentru ca apoi să-i răspundem pur şi simplu:

Sunteţi nişte mazete. N-aţi înţeles că am făcut o glumă ca să râdem de flecăria voastră? Dar n-am publicat şi noi acea scrisoare? Cum o să tăgăduim un aşa palpabil adevăr? Am voit numai să râdem de aerul serios cu care aţi publicat un biet facsimile pentru a face senzaţie, asupra cui? asupra lui gură-cască desigur, fiindcă scrisoarea se bucurase deja de o publicitate cu mult prea largă pentru nevinovatul ei conţinut.

Nu s-a prins cu „Epoca"; mărturisim că ne pare rău; dar avem cu ce ne mângâia: cu „Timpul" şi cu „Ţara" s-a prins.

Cel dintâi stă la îndoială, neştiind pe cine să crează acum, pe noi sau pe „Epoca" în chestia scrisorii Lecca. Iar „Ţara", şi mai şi, ne ia la refec rău pentru că *avem curajul a dezminţi o scrisoare adevărată, că ne permitem a denunţa ca apocrif un*

document real etc., etc. Şi ne maltratează, şi ne înjură: „auzi d-ta îndrăzneală şi infamie!"

Bravo „Timpul"! Brava „Ţara"! Credem că cel puţin de azi înainte, naivii confraţi ne-or numi oricum, numai Mazeta, nu.

P.S. - „Ţara", în articolul ei zice în treacăt că „nu mai face caz de infamia pe care o comitem noi împotriva bietei gramatici române".

De! Presupunem că „Ţara" nu ştie cine e acela ce a scris articolul nostru în chestie. Aminteri, sperăm că ar fi trecut cu vederea aceea ce i s-a părut ei greşeli gramaticale din parte-ne, şi n-ar prea fi îndrăznit să pomenească măcar despre aşa ceva.

În orice caz, *acela* ar primi bucuros un concurs de com - poziţie cu oricare d. redactor al „Ţării" în parte, ba chiar cu toţi deodată, dacă or pofti.

IAR DRAGOSTEA ÎN FAMILIE

Hotărât, conservatorii puri sunt mai puţin nemulţumiţi de căderea lor totală în alegeri, decât de reuşita parţială, foarte parţială, a câtorva junimişti. Ziarul dlor Lahovary continuă a-şi arăta amărăciunea ce i-o cauzează succesele problematice ale junimiştilor. „L'Independance roumaine" fără nici un încunjur şi foarte pe faţă, după ce a numit pe d. Maiorescu *o jumătate de senator,* ne spune astăzi adevărul că: d. Ghermani s-a ales la R.-Sărat *graţie dezbinării liberalilor;* că d. Marghiloman a fost *destul de dibaci* (!) ca să capete un jeţ la Buzău; iar d. P.P. Carp are să găsească până la urmă *o combinaţie.* În momentul când scriem aceste rânduri, d. Carp o caută *combinaţia* la R.-Sărat în balotaj. Ziarul francez *speră,* cu o vădită amărăciune că d. Carp are s-o găsească; noi, cu mult mai liniştiţi, sperăm că nu. Căci, să presupunem că d. Carp, graţie unui joc de noroc, un joc de acelea în care mintea n-are nici un rol de jucat,

reuşeşte. Ei şi? Are să facă în Cameră câteva *intermezzo* comice, are să vie cu jiletca descheiată, poate chiar ceva mai mult; are să ţie şi vreo cuvântare patetică stropită cu câteva lacrimi, o să-i zică lui d. Marghiloman, gogoman, că nu înţelege politică înaltă; are să se laude-n bufet că regele i-a spus ceva, jurându-i să nu-l spuie nimănui. Ei? şi pe urmă?

Dar cine nu cunoaşte pe d. Carp? să trecem la ce ne spune „Independenţa"; din toate punctele de vedere, e mai interesant. Iată:

Întâiul colegiu al Camerei a fost pentru conservatori puţin mai galantom decât colegiile senatoriale. Din 86 de locuri, ne-au dat trei. N-avem pentru ce ne mândri de acest rezultat, dar proporţiunea este mai onorabilă decât a Senatului, unde, din 120 de locuri, avem numai două locuri. Într-un chip general, după cum rezultă din lista celor aleşi la colegiul întâi, conservatorii s-au înfăţişat mai bine la alegerile acestea decât la cele senatoriale. Au căzut, însă au obţinut minorităţi însemnate în o mulţime de judeţe.

Se-ntâmplă că între cei trei aleşi conservatori figurează dnii Ghermani şi Marghiloman. D. Ghermani a avut norocul să ajungă la reuşită în Râmnicul-Sărat, unde liberalii erau foarte dezbinaţi, şi d. Al. Marghiloman a fost destul de dibaci ca să capete un jeţ la Buzău care cu toate astea aflasem că e pierdut pentru d-sa. Şefii junimişti au ieşit înot deasupra din acest dezastru general... E regretabil numai că d. P. P. Carp a fost mai puţin fericit decât amicii d-sale. D-sa a căzut în 5 colegii - două pentru Senat şi 3 pentru Cameră - şi din neno¬rocire pretutindeni a căpătat un număr de voturi aproape de nimic.

Să sperăm cu toate astea că până la urmă se va găsi o combinaţie care va permite dlui Carp să meargă alături cu dnii Ghermani şi Marghiloman în Cameră. Nu ne îndoim că d-sa o să se prezinte din nou la alegerile suplimentare şi toate ne fac să credem că alegătorii, întorşi la mai bune sentimente, îi vor hărăzi un mandat de deputat. Astfel dar cei patru foşti miniştri junimişti ai cabinetului T. Rosetti vor face parte din Parlament, unde vor reprezenta opoziţia contra guvernului liberal. Poate colegiile II şi III vor mai trimite câţiva opozanţi în Cameră, însă situaţia de acuma nu va mai putea fi

schimbată într-un chip simțitor. Partidul liberal va dispune deci aproape de unanimitate în cele două Camere, nu va avea opoziție militantă, căci una ca aceasta nu s-ar putea înțelege fără dnii Catargiu, Al. Lahovary, Take Ionescu, general Mano şcl.

Vom aprecia într-un viitor articol situația creată de aceste alegeri; să ne mulțumim astăzi a formula dorința ca partidul liberal să-şi întrebuințeze forțele în serviciul afacerilor țării mai mult decât serviciul afacerilor sale proprii.

„Epoca" la rându-i, intervine în această dezbatere, şi denunță spusele ziarului francez ca neautorizate de partidul conservator, care ar considera pe aleşii junimişti ca aleşi ai acelui partid. Am voi să ştim întru cât e mai autorizată „Epoca" a vorbi în numele partidului conservator, decât ziarul acreditat al dlor Lahovary. Un răspuns valabil la această întrebare, ar putea da, după părerea noastră, numai acesta din urmă.

S-A ACHITAT...

O mare nenorocire a lovit instituțiunile noastre parla¬mentare: d. P.P. Carp a căzut pentru a cincea şi ultima oară în balotajul de la colegiul II de R.-Sărat.

Este cu atât mai regretabil, cu cât d-sa şi-a fost dat toată osteneala, n-a cruțat nici un sacrificiu, nu s-a dat înapoi de la nici o platitudine sau umilire pentru a căpăta un scaun în Parlament.

D. P.P. Carp a fost pe deplin achitat.

D-sa trăsese odinioară o poliță asupra alegătorilor, pe care ei trebuiau să i-o plătească acuma.

Cu o regularitate vrednică de toată lauda, d. Carp a fost achitat de cinci ori.

Ori la ce Colegiu s-a prezentat, d-sa a primit, în schimbul tiflei trase asupra mulțimii în Bucureşti, câte una de o speță mult mai solidă.

Cinci tifle de talpă în cinci zile: desigur, merge repede şeful junimiştilor!

JULICA...

Cine n-a citit, între un anunț de pomadă pentru renaşterea părului şi o telegramă urgentă anunțând amânarea tragerii cutărei lotării, anunțul unei anume Ana, vestita cărturăreasă care prezice nu numai viitorul, dar şi prezentul şi ce-i mai mult, chiar trecutul. Puțin mai la vale însă aceeaşi prezicătoare anunță că dă un premiu important aceluia ce-i va denunța unde se găseşte cățeluşa ei favorită, pătată pe bot, răspunde la numele Julica, şi pe care i-a furat-o nu ştiu cine. Iată ironia soartii. Celebra Ana ghiceşte fiecui până şi trecutul, şi nu-şi poate ghici sieşi ce s-a făcut biata Julica.

Atunci, un comun muritor, care n-are deloc darul ghici¬tului, vine şi-i spune ghicitoarii noutăți despre Julicuța. El, care o cunoaşte bine pe cățeluşe, a văzut-o la gară gudurându-se după o cocoană bine îmbrăcată, care s-a suit în clasa I. Deşi cocoana aceea a tot gonit-o pe Julica, aceasta a profitat de ocazie în învălmăşeală, a sărit în vagon după cocoană, şi trenul a pornit cu amândouă. De aminteri, cărturăreasa n-are de ce să fie aşa dezolată: Julica a căzut pe mâini bune. Mai la urmă trebuie să fie cineva prea sălbatic ca să dea cu piciorul la o creatură aşa de bine dresată, care nu mârâie niciodată, şi face bucuros sluj ori la cine.

Absolut în aceeaşi situație se află şi organele conservatoare. În adevăr, ele prezic tot ce se va întâmpla şi mai cu seamă tot ce s-a întâmplat în partidul liberal; prezic, de exemplu, cine nu

are să fie prezident al Camerei sau al Senatului; prezic cine este ministrul care odată şi odată are să iasă din minister; prezic mai ales că la 1888, când au căzut liberalii de la putere, a venit alt guvern, şcl. Ceea ce însă nu le e permis să ştie, ceea ce rămâne un secret chinuitor chiar pentru pătrunderea acestor atot¬ştiutoare, este ce are să facă favorita, care răspunde la numele de Junimea.

Noi, cari nu avem darul ghicitului, le putem spune conser¬vatorilor ceea ce ei nu pot sau nu vor să ghicească. Ce mai una alta! Tot se mai îndoiesc dânşii de patriotismul junimiştilor? Când au mai făcut aceştia opoziţie orbeşte, ca să mai facă şi acuma? Junimiştii sunt prea binecrescuţi şi cunoscuţi ca să nu mai aibă nimini dreptul să se îndoiască de patriotismul lor. Cum o să pună ei beţe în roatele carului constituţional? O să-i vedeţi odată ţup! în vagon după cocoană, de unde nici cu lopata să nu-i mai poţi da jos; trenul o să plece şi dv., conservatorii, o să rămâneţi cu gurile căscate pe peron.

JUNIMIŞTII ŞI CONSERVATORII

Ruptura între junimişti şi conservatori este azi un fapt împlinit.

Imediat după alegeri, conservatorii au invitat pe junimişti să fuzioneze cele două cluburi.

D. Carp a răspuns că dacă conservatorii vor să fuzioneze cu clubul *constituţional,* nu au decât să vie să se înscrie la acest club. Dacă conservatorii vor să aibă un singur şef, d-sa este gata a-i primi.

D. Carp a mai declarat că de altfel partidul conservator trebuie să dispară, locul căruia-l va lua partidul junimist aliat cu radicalii. Mai mult, d. Carp a adăogat că eventual junimiştii vor fuziona cu radicalii, dând naştere unui nou partid cu

eticheta democratică şi cu un program care să cuprinză mai multe reforme ca legea electorală, reforma impozitelor etc.

La auzul acestui răspuns conservatorii s-au făcut foc. Mai mulţi din ei au început să atace în mod violent pe d. Lahovari, care, acum patru ani, a susţinut unirea cu junimiştii.

D. Lahovari ca să scape de aceste atacuri şi-a făcut geamantanul şi a plecat în streinătate.

Acest exemplu dat de fostul ministru de externe va fi imitat de mai mulţi alţi conservatori fruntaşi.

Junimiştii sunt încântaţi. E probabil însă că hohotul de râs cu care ţara va primi noul partid junimisto-democrato-radical, îi va readuce în sferele realităţei. Oricum, se poate vedea că d. Carp ţine cu orice preţ să se achite de făgăduiala ce a dat dlui Catargiu, de a-i face adică o înmormântare de clasa I.

ETC.... ETC....

„Epoca" numeşte partidul şi guvernul liberal, judecând după mesagiul de deschidere, *cârpaci.* Pentru ce? pentru că, zice ziarul conservator, „guvernul făgăduieşte că va prezenta câteva legi de amănunt *pregătite* de ministerul conservator şi pe cari acesta nu avusese timpul să le transforme în legi, precum legea pescăriilor, legea pentru înfiinţarea unui servici special de pază a fruntariilor *etc."*

Acest *etc...* e încântător. El ne aminteşte cărţile de vizită pe cari respectivul pune să i se tipărească toate titlurile plus unul - adică *etc.*

În acest *etc...* se înţelege cine mai ştie ce; el deschide ca muzica simfonică orizonturi de vaste înţelesuri şi imagini fiecăruia dintre noi după propria-ne elasticitate de fantezie.

Are omul patru titluri, de exemplu: atâtea nu i se par destule, îi mai trebuie unul - *etc...* Şi notaţi bine că acest

singular şi fantastic *etc.* are sensul mult mai plural şi aerul mult mai pozitiv decât celelalte câteşipatru. Avem dar o carte de vizită aşa:

Grigorie G. Grigorescu
Profesor, membru al societăţii pedagogice,
membru al societăţii „Solidaritatea",
decorat cu „Serviciul credincios"
etc.

Ce-o mai fi oare d. Grigorie G. Grigorescu? se întreabă oricine. Nimica, răspunde omul sceptic, care ştie că *etc.* nu e decât semnul pozitiv al lipsei de alte titluri.

Care să fie oare acele legi *etc.*, pe cari ministerul conservator, deşi le *pregătise,* totuşi nu avusese timpul să le transforme în legi?

O fi oare legea descentralizării administrative? ori legea pentru reducerea şi transformarea căilor de comunicaţie? ori desfiinţarea popăritului? O fi oare legea pentru soldele ofiţerilor? căci despre aceste legi vorbeşte mesajul.

Nu cumva guvernul conservator le pregătise şi pe acestea fără să aibă timpul să le transforme în legi?

Desigur, nu. Atunci ce însemnează *etc.* acela? Nici mai mult nici mai puţin decât însemnează pe cartea de vizită a naivului Grigorie de mai sus.

Guvernul liberal n-a voit să vie înaintea ţării cu promisiuni late, încheiate cu *etc.;* el şi-a aşternut programul unei activităţi posibile şi realizabile a unei sesiuni, al cărei obiect principal este, se înţelege, votarea bugetului, lăsat atât de zdruncinat de guvernul domnitor cu *etc...* A repara ce au stricat aceştia este o operă destul de importantă, pentru ca deocamdată dumnealor chiar să nu aibă dreptul a cere mai mult şi peste mai mult încă şi *etc.*

Afară de amicul Grigorie G. Grigorescu, nu credem să fie vreun om cu sensul matur care să gândească altfel.

S-A SCHIMBAT BOIERUL

Adversarii noştri de la o vreme sunt grozavi de plictisiţi - nu voim să vorbim despre acei ce au plecat să vază Europa apuseană spre a se mângâia de nenorocirile ce au zbuciumat acu două luni Orientul, vorbim de acei cari au rămas să ducă o luptă aşa de ingrată.

În plictiseala lor, obosiţi de combinaţii şi paracombinaţii asupra apropiatei căderi a liberalilor, sleindu-şi toate izvoarele de imaginaţie în privinţa misterelor politice, cari nu s-au petrecut, dar au să se petreacă, ei au început să dorească cel puţin o iritare a spiritelor, o turburare publică. Ei constată cu regret că lumea este liniştită, că publicul este indiferent, pentru că guvernul şi Parlamentul nu sunt destul de „senzaţionale". Ziarul junimist se plânge categoric de asta. Ciudat ni se pare din partea unor oameni cari au făcut totdeauna profesie de iubitori ai ordinii, ai liniştii şi ai păcii europene, să dorească astăzi iritare, încordare şi turburare de spirite. Ciudat lucru: să ajungă d. Carp, odinioară împăciuitor al Europei, să dorească agitaţie, unde? tocmai aproape de Orient, care are atâta nevoie de un pacificator.

PUŢINTICĂ RĂBDARE

Adversarii noştri conservatori, pe lângă alte cusururi politice, mai au şi unul, care în viaţa politică e mult mai dăunător decât în viaţa particulară - sunt grozav de nerăbdători. Ei stau la putere şapte ani şi jumătate, în timp ce fac boroboaţe peste boroboaţe, şi când cad ne pun nouă sulița-n coastă să reparăm dintr-o răsuflare, în timp de trei săptămâni, să răsturnăm tot ce au grămădit ei fără nici o socoteală, şi

numaidecât să şi reconstruim o aşezare raţională şi sistematică a lucrurilor publice.

Să ne ierte a le pretinde puţintică răbdare. În politică nu merge ca în basme. În basme, ce strică într-o lună Făt-Frumos, îndemnat de duhul cel rău, zâna protectoare drege cu un semn; în politică trebuie adesea mai mult timp unui guvern să dreagă decât i-a trebuit altuia să strice.

Ni se face imputarea că nu luăm pe dată nişte măsuri pe cari le preconizam pe când eram în opoziţie, că nu desfiinţăm la moment nişte legi şi aşezăminte pe cari le-am combătut ca opozanţi, şi de aci se deduce cu un fel de comodă naivitate, adesea nu prefăcută, că nu suntem consecuenţi.

Să ne înţelegem. Măsurile pe cari le-am preconizat le pre¬conizăm şi astăzi; legile şi aşezămintele pe cari le-am criticat, le găsim şi astăzi criticabile. Dar putem noi oare, poate, în genere, un guvern serios a face *tabula rasa* într-o ţară cu toate legile şi aşezămintele? se poate suspenda mersul serviciilor publice, oricât ar fi fost el de dezorganizat şi asistematic, pentru a fi d-a dreptul înlocuit în toate amănuntele?

Lăsaţi un buget dezechilibrat şi sorginţile de venituri secate; ce voiţi acuma, să vă aruncăm toate catastifele încurcate şi rase în foc, şi să batem din picior, ca în poveste, ca să scoatem din pământ, cât îi clipi din ochi, o întreagă stare de prosperitate şi o sistematică organizaţie, care să pornească a funcţiona fără greş? Asta nu o putem face, şi nici un om cu mintea întreagă nu ne-o poate pretinde.

Dar asta nu va să zică deloc că nu lucrăm a înlocui încetul cu încetul fără zguduire şi fără pripă toate măsurile, legile şi aşezămintele dv., pe cari vi le-am criticat când eram în opoziţie. Şi pentru că voim să fim metodici, trebuie să procedăm potrivit posibilului: la greşelile mici aducem şi chiar am adus reparaţia cuvenită, la cele mari o vom aduce.

Nu vă grăbiți; aveți răbdare, cu atât mai mult vă trebuie răbdare, cu cât aveți, credeți-ne, destul timp pentru aceasta.

O EPIDEMIE

O epidemie de cel mai infecțios - ca să nu zicem infect - caracter bântuie astăzi la noi cu o furie înspăimântătoare. Este un flagel care, desigur, ar fi fost trimes şi asupra Egiptului de biblică memorie, dacă şi în organizația bătrânului stat ar fi fost loc pentru o *a patra putere,* aşa de importantă în organizația statelor moderne. Înțelege oricine că e vorba de presă. Pe lângă multe alte rele de care suferă presa noastră, atât de mult încercată, ca să zicem aşa, trebuia să fie acuma lovită şi de cruda epidemie a *spiritului.* Nu este scriitor care se respectă, care de la o vreme încoace să se mai respecte, când e vorba de a face un articolaş cât de mic: articolaşul aibă, sau nu subiect, spună ceva sau nimic, trebuie să fie de la un capăt până la altul de spirit.

Orice băiat de la orice ziar, fie deaminteri nu tocmai prost, se crede dator a face spirit în fiece şir. Aşa avem o inundație de glume care de care mai imposibile, un potop de jocuri de cuvinte care de care mai piramidale.

Care ar fi leacul acestei epidemii? E greu de găsit, dar tot s-ar putea găsi. Noi punem întrebarea şi aşteptăm de la toți confrații noştri răspuns, fie chiar de spirit. Din parte-ne propunem leacul următor: fiecare redactor să plătească la o casă de binefacere câte zece parale de fiecare vorbă de spirit, şi câte cinci de fiecare calambur. Nu e urât lucru să luminezi opinia contimporanilor, dar tot aşa de frumos este să le uşurezi mizeria.

Credem că instituțiunea aceasta de binefacere ar lua un frumos avânt, deşi sperăm că de astă dată n-avem să-i dăm nici din parte-ne nici un gologan.

PRINCIPII ŞI VACCINĂ

Lunile trecute, județele de jos ale Olteniei, o parte a județului Oltul şi întreg județul Teleorman au fost bântuite, acesta din urmă într-un mod înfiorător, de epidemia variolei. Astăzi încă, deşi răul merge descrescând, mulțumită măsurilor energice pe care le-a desfăşurat serviciul sanitar, nenorocitele populațiuni de la țară dau o mortalitate extraordinară din cauza flagelului.

Alarmat de această stare nenorocită de lucruri, serviciul sanitar central a pornit inspecțiuni peste inspecțiuni, şi ce a descoperit până în sfârşit? că în județul Teleorman, mai cu seamă, de vreo 17-18 ani niciodată nu s-a aplicat regulamentul pentru vaccinare; că rapoartele serviciului sanitar local în privința numărului vaccinărilor erau toate arbitrare şi prin urmare fictive; că cifrele arătate, privitor la numărul copiilor vaccinați, nu erau decât închipuite de către acei ce erau datori să execute vaccinarea.

Aproape douăzeci de ani, prin urmare, nu s-au vaccinat în Teleorman nici 5 la sută din câți se declarau de serviciul respectiv ca atari. Aşa, se înțelege de la sine ce favorabil teren a găsit epidemia; firește că succesul strălucit al variolei era mai dinainte garantat de onesta activitate a serviciului medical public.

Dar, va zice cineva, oamenii prepuşi la serviciul medical din localitate au fost nişte criminali când au mințit astfel, căci, din neîndeplinirea datoriei lor, din minciunile oficiale cu care ascundeau acea abatere a lor, a rezultat pieirea atâtor copilaşi,

mai fericiți poate aceia chiar, decât cei ce scăpând de moarte au rămas infirmi, orbi, surzi, tâmpi! Dar ar trebui o pedeapsă exemplară pentru acei ce au cauzat atâta rău! Şi ce făceau dacă nu se ocupau cu datoria lor, acei oameni? Pentru ce, în ce scop au desăvârşit ei această infamie contra vieții atâtor nenorocite familii?

Până aci! zicem noi. Cum se poate astfel acuza nişte oameni nevinovați. Cum? ce făceau? Făceau politică şi mi se pare că aceasta este datoria cea mai de căpetenie a unui cetățean. Şi înainte de a fi doctor, felcer, vaccinator, cineva e cetățean.

Se ştie că Teleormanul este județul în care luptele politice sunt conduse de unii din cei mai aprigi şi mai intransigenți bărbați politici; este de ajuns să pomenim numele onor. d. Kirițescu sau Kirițopolu - căci până acuma Academia nu a fixat ortografia acestui nume ilustru. Poftim, în mijlocul unor lupte de principii, de te mai ocupă cu detalii ca acestea, salubritate, igienă, vaccinare şi altele, căci se ştie că spiritele politice superioare neglijează detaliile; astfel de spirite îmbrățişează numai generalitățile şi astfel sunt obligate să cultive nu vaccina, ci principiile.

Presupunem că toți copiii - cari au pierit de atâți ani - al căror nume nu se poate şti, şi nici nu trebuie să-l ştim, pentru că iar am cădea în detalii, - presupunem zic că ar fi trăit, sau alții n-ar fi orbit; ce fel de viață ar fi fost aceea? ce fel de cetățeni ar fi fost ei fără conştiința drepturilor lor politice, fără înțelegerea instituțiilor pe cari şi le-a dat națiunea, într-un cuvânt fără principii? Ar fi vegetat, ar fi trăit ca robi, nu ca oameni liberi; alții ar fi văzut; dar oare vede omul fără lumina inteligenții şi a conştiinței de cetățean? Ar fi fost vaccinați, dar n-ar fi avut principii, şi ştiut este astăzi că un om fără principii, o națiune fără principii, este, cum să zic? - în fine este rău, este o nenorocire pe lângă care toate variolele din lume nu s-ar putea compara.

Să lăsăm dar micile detalii, şi să căutăm a avea principii. Principiile mai întâi! apoi, vine variola şi apoi vaccina.

Şi în adevăr după atâta calamitate, judeţul Teleorman, tare în principii, a primit în fine de la serviciul sanitar superior o întreagă brigadă de vaccinatori, care, după afirmaţia onor. şef dr. Felix, a şi făcut în trei săptămâni până azi vreo 26 000 (citeşte douăzeci şi şase de mii) de vaccinări.

S-a constatat se-nţelege prealabil dacă micii şi marii cetăţeni aveau principii, pentru că vaccina, cum am zis, nu poate trece înaintea principiilor.

FRUMOS ROL

În organizaţiile de stat moderne, un partid politic, pe lângă rolul de critic în opoziţie sau rolul de legiuitor şi administrator la putere, mai are în ambele cazuri şi un rol educativ.

Acolo chiar unde cultura intelectuală este adânc răspândită în corpul electoral şi în masele populare, un partid politic, care se cheamă a fi compus din *aleşii* naţiunii, caută de la tribună sau prin presă, a împrăştia cât mai mult dreapta judecată, pătrunderea din ce în ce mai înaltă a chestiunilor economice şi sociale, cărora corpul electoral şi masele nu le pot da soluţiunile reclamate de cerinţele vremii şi de nevoile generale, deşi acestea rezultă din propăşirea treptată a culturii, din gradul la care a înaintat spiritul public. În cazuri de criză de orice natură, fie materială, fie morală, partidul politic conduce opinia publică alarmată, o îmbărbătează, o lămureşte şi astfel, pe cât posibil, înlătură conflictele ce ar urma din nedomiriri, din iritarea spiritelor, din patimi şi din incapacitatea mulţimii de a-şi rezolva cu sânge rece şi în cunoştinţă de cauză nişte probleme prea dificile ale proprielor sale interese.

Iată rolul educativ, esențialmente moral, al unui partid politic, rol care devine cu atât mai obligatoriu cu cât nivelul culturii corpului electoral şi al maselor populare în genere este mai puțin ridicat.

Să vedem cum şi-l îndeplineşte acest rol partidul de la putere.

Orice liberal luminat, cât de parțial ar fi acela, numai să fie om cu idei şi cultură generale - om cam greu de găsit printre liberali, ce-i drept - va recunoaşte împreună cu noi că partidul său dă o frumoasă educație la „ai noştri". Iată un partid care opt ani face cea mai demagogică opoziție; promite ceea ce ştie bine că n-are să poată ține; calomniază fără nici o omenie pe adversarii cei mai onorabili; face, pe tema chestiei naționale, instrumente de turburări de stradă din tinerimea universitară, pe care o amestecă la un loc cu bătăuşi dezmățați, cu argați şi rândaşi; ridică contra legii maximului pe nevinovații negustoraşi cinstiți, înverşunându-i prin o propagandă deşucheată şi de rea-credință manifestă; sminteşte lumea cu sforăieli ridicule, şi uită - uită că, în opoziție, un partid politic mai trebuie să cugete şi la ce are să facă, în cazul totdeuna probabil, dacă se crede partid serios, când va veni la putere.

Ce educație au făcut liberalii în opoziție studenților, negustorilor, meseriaşilor, poporului întreg? Ce trebuie să gândească astăzi oamenii oneşti despre naivitatea ce au avut de a se încrede în mofturile acelea cu cari liberalii au îndopat opinia publică? Dacă un liberal, înainte de a fi om, e liberal, atunci trebuie cu bucurie să gândească pur şi simplu: lasă că e bine! să fie numai ai noştri la putere; cât de rău să fie, şi tot e bine! Dar dacă înainte de a fi liberal, e cineva om şi om cu mintea sănătoasă şi om de treabă, trebuie cu mâhnire să zică în cugetul lui: mari şarlatani şi mari secături sunt ai noştri!

Căci, pentru lumea turburată opt ani de atâtea fantasmagorii şi panglicării, la ce se reduce venirea liberalilor la putere,

triumful naţiunii contra reacţiunii? La mulţumirea câtorva apetituri şi la satisfacerea câtorva ambiţiuni - zicem câtorva, fiindcă ştim câţi liberali sunt încă foarte paraponisiţi şi ştim asemenea că nenumăraţii ambiţioşi, cetele mediocrităţilor bolnave de dorinţa distincţiunilor, nu pot încăpea la înaltele dignităţi numărate ale statului.

Dar ce fac măcar liberalii fiind la putere? Ce lucrează acest mare partid de când a venit la guvern? Fac mult: strică şi cârpesc, cârpesc şi strică. Uitaţi-vă la guvernul lor, la parlamentul lor, la presa lor. E adevărat că nu au curajul să facă ceva de seamă măcar stricând. Nu au îndrăzneala să desfiinţeze una măcar din legile, contra cărora au vociferat, cum e legea maximului, a inamovibilităţii magistraturii, a minelor. Nu au îndrăzneala să mai favorizeze agiul şi apoi să-l cultive sistematic. Nu au curajul să mai exploateze copilăreşte şi mitocăneşte chestia naţională? Pentru ce? Pentru că pe d. Sturdza îl apucă istericalele când deputaţi naivi sau maliţioşi, amintindu-i promisiile d-sale din trecut, cutează măcar a pomeni astăzi de aşa ceva. Cine voieşte să-l iriteze până la furie, până la accese de inconştiinţă, pe primul ministru, n-ar decât să vie cu o propunere în Parlament, scurtă şi simplă: se suprimă cutare lege, pe care a combătut-o d. Sturdza în opoziţie.

Exemplul dat de d-nii Iarca şi Ionel Grădişteanu, cu legea maximului şi cu a minelor, sunt recente. Nu povăţuim, de altă parte, pe nici un ardelean sau lighist cultural să-şi permită a mai ridica vreun toast ostil, fie cât de platonic, regatului unguresc: supărarea dlui Sturdza, deja destul de enervat după cinci luni de guvernare, poate să-i cauzeze acelui cutezător mari neplăceri.

A! dar dacă n-au curajul să se atingă de operele de căpetenie ale „reacţiunii", asta nu va să zică deloc că sunt laşi; căci au avut deja curajul să modifice legea servitorilor şi au să meargă chiar mai departe, au să modifice pe ici pe colo şi legea judecătoriilor

de ocoale, fără să mai vorbim de modificarea circumscripţiilor subprefectoriale.

Acest curaj merită toată lauda, cu atât mai mult cu cât d. prim-ministru Sturdza a declarat, în dezbaterea foarte serioasă asupra biurourilor de servitori, că d-sa nu ştie de ce e vorba, că nu voieşte să lovească legea aceasta aşa de importantă, în economia ei, dar că voieşte să facă economie comunelor şi statului. Cum am zice: nu cunoaştem legea pe care o modificăm, pactul fundamental al servitorilor; însă o modificăm pentru vederi largi finanţiare şi economice: comunele şi statul fac astfel o iconomie de lei 289 123, bani 73.

Iată cum un partid politic serios, consecuent promisiilor sale solemne, onest şi curajos, ştie să facă potrivit programei sale educaţia opiniei publice în privinţa marilor chestiuni economice, finanţiare, sociale, naţionale etc. Aşa ştiu liberalii să-şi îndeplinească rolul lor educativ ca partid politic; smintind când sunt în opoziţie opinia publică pentru nimicuri şi prostind-o cu nimicuri când sunt la guvern.

PROCURORUL, DA; DUMNEZEU, BA!

Vai vouă, fariseilor şi cărturarilor, că strecuraţi ţânţarul şi înghiţiţi cămila! Aşa spune la sfânta Evanghelie, şi aşa trebuie să spunem şi noi astăzi, când vedem încă pe călugărul Ghenadie, stând tot în jeţul de archipăstor al Bisericii noastre.

Dacă un nenorocit de popă de mahala ori de la un sat ar fi căzut în vreo vină de nimica, sfeterisind o oca de lumânări ori o litră de undelemn, până acuma ar fi fost afurisit, fără dar şi fără barbă. Dacă un paracliser ar fi rătăcit vreun disc de aramă, ar fi fost îndată aruncat din umbra bisericii în umbra arestului.

Cu Mitropolitul însă merge altfel. Iată atâtea zile de când această față bisericească este acuzată în vileag de cele mai înjositoare fapte rele pedepsite categoric de condica penală, şi ce se-ntâmplă? Este măcar dat judecății? Este măcar vreun pas făcut în acest sens de către cei datori a urmări şi pedepsi asemenea fapte? Nu. Mitropolitul e tot mitropolit - o aşa față poate primi oricât noroi, tot curată rămâne. Dar asta e un scandal monstruos? vor zice creştinii, ba şi chiar jidanii. Aşa este... însă - este un însă.

Se pare că guvernul, şi îndeosebi Oculții, care până mai când era, stau la cuțite cu Ghenadie, astăzi n-ar fi tocmai aşa de porniți contra oricărei idei de împăcăciune. Un om com¬promis, un om d-asupra căruia apasă o învinovățire întemeiată, poate fi un prețios instrument, o unealtă absolut ascultătoare, în mâinile Ocultei.

Lucrurile se vor cocoloşi, după obiceiul pământului liberal. Vor trece câteva zile, câteva săptămâni, un an. Se vor fi făcut în acest timp cercetări, se vor fi luat informațiuni şi se va fi dovedit până la urmă, când opinia publică va fi uitat aproape despre afacerea Ghenadie, că nu fusese nici un caz de urmărire.

Cum nici un caz de urmărire? Acuzațiile erau precize.

Vezi, asta e meşteşugul liberalilor. Să reuşească părintele Ghenadie a-i îmblânzi pe liberali, şi lucrul este uşor de dres. Deja se zvoneşte în cercuri bine informate că s-ar fi găsit marafetul - *le truc* - pentru a declara că nu e caz de urmărire - *prescripția*.

Atunci, dacă e aşa, părintele Ghenadie a scăpat de a mai da oamenilor socoteală pentru faptele ce i se impută. Înțelegem că nu mai trebuie dus, pentru nişte fapte prescrise acolo, unde l-ar duce pe orice mirean, adică cel puțin într-un arest preventiv deocamdată, până la dovedirea hotărâtă a prescripției. Ceea ce însă nu se poate înțelege este cum de se îndărătniceşte părintele Ghenadie să mai stea pe scaunul de archipăstor fără

să dovedească numaidecât, nu că i s-a prescris vinovăția, ci că n-a săvârșit deloc acele fapte rele.

Căci, prescripția poate scăpa pe om de judecata oamenilor. Dar cu Dumnezeu, ce te faci, părinte? La el mai poți invoca prescripția ca la d. Sărățeanu? Dumnezeu, mi se pare, ne-a fost poruncit odinioară: *să nu pui mâna pe ce nu e al tău! să nu ciupești nicifemeea, nici casa, nici toate câte sunt ale aproapelui tău!* Nu e păcătos acela care calcă poruncile lui Dumnezeu?

Ei? cum o să mai miruiești, părinte? Orice creștin adevărat o să aibă dreptul să-ți dea peste mână când ăi încerca să-l ungi pe frunte - căci Dumnezeu nu primește untul-de-lemn al păcătosului!

CHESTIUNI POLITICO-SOCIOLOGICE

În programul liberal-național din 1892 se spune că *sufragiul universal* este idealul partidului și că la acest ideal se va tinde *treptat.*

Vădit că aceasta este tendința nu numai a partidului, ci a tuturor partidelor și în toate țările.

În aceşti doi-trei ani din urmă în Europa două țări și-au lărgit legea electorală: Belgia și în momentul de față Austria. Iar o mișcare regresivă, de restrângere a drepturilor electorale, nu s-a pomenit de zeci de ani până astăzi când regatul Saxoniei caută a face această comedie sub impulzia fricei, pe care socialiștii inspiră clasei dirigente.

Aceste două tendințe, din care cea din urmă e menită a cădea cu rușine, pun din nou chestia: care este regimul cel mai bun pentru ca popoarele să se poată guverna? Și o altă chestie cu un caracter mai sociologic, regimul reprezentativ și parlamentar având la bază votul universal, dura-va el și în viitor? Fi-va el și regimul popoarelor culte peste 100 sau 200 de ani? Sau acest regim este numai o fază superficială trecătoare și

menit a fi înlocuit cu un sistem având un caracter mult mai serios şi mai ştiinţific?

Cei cari se ridică cu tărie în contra ignoranţei alegătorilor şi acea de multe ori mai mare a aleşilor se grăbesc a prezice că regimul actual în care un neguţător de porci este presupus că cunoaşte cele mai subtile chestiuni de finanţe, igienă, drept etc. numai fiindcă e deputat, va dispărea în o societate mai cultă.

Idealul regimului reprezentativ după unii este că alegerile să se facă după specialităţi sociale, economice şi ştiinţifice care să trimită specialişti aleşi de alegători cu cunoştiinţi ale specialităţei corespunzătoare.

Aşa în Cameră să fie reprezentate nu toate interesele mate¬riale cum sunt astăzi în regimul nostru de colegii, ci toate cunoştinţele şi specialităţile care compun domeniul legiferării în un stat.

Susţinătorii acestui sistem, al cărui promotor este Auguste Comte, pornesc de la o constatare de fapt, anume că astăzi deputaţii legiferează de lucruri pe cari nu le ştiu.

Odată constatând acest lucru, ei îşi propun a remedia răul? Cum? Natural. Introducând în parlament numai oamenii care ştiu şi sunt speciali în deosebitele materii ce comportă legiferarea.

Iată deci admis principiul cum că numai oamenii de ştiinţă în diferite specialităţi vor putea fi aleşi. Dar cum şi de cine să fie aceştia aleşi?

Dacă dreptul de alegător îl va avea oricine, apoi scopul la care se tinde nu poate fi atins. În adevăr, alegătorii ignoranţi nu vor alege pe oamenii de meserie în ale legiferării statului, ci pe alţii de cultura lor. Şi chiar când s-ar hotărî să facă alegere numai dintre savanţi, încă neavând o cultură specială, alegătorii vor greşi foarte uşor, alegând pe unul mai slab şi mai puţin învăţat.

Prin urmare ca consecuenţă a sistemului pe care îl arăt, va fi nevoie de a lua drepturile politice de la cei care nu sunt culţi şi a le rezerva numai pentru cei învăţaţi şi savanţi.

Dar savanţii tocmai pentru că sunt savanţi în specialitatea lor sunt ignoranţi în celelalte ramure de ştiinţe. Aşa un financiar nu se pricepe în chestie de cosmografie.

Ţinându-se seamă de acest adevăr, în viitoarea organizaţie nu va fi nu un singur colegiu electoral, ci atâtea colegii câte categorii de cunoştinţe de stat sunt. Iar în acele colegii vor fi înscrişi şi vor vota numai cetăţeni care prin studiile şi ocupaţia lor aparţin acelei ramure.

Încă o chestie. Dar în parlament cum vor vota aceşti reprezentanţi ai tuturor ştiinţelor şi cunoştinţelor de stat?

Desigur că tot pe categorii. Parlamentul se va împărţi în atâtea secţii câte sunt ramurele principale privitoare la nevoile statului. Legile se vor vota numai de secţiile specialiste. Aşa, o lege financiară, nu se va vota de deputaţii sociologi, nici de cei jurişti. Iar la votarea unei legi economice, secţia sanitară şi igienistă nu va lua parte.

Acesta este sistemul!!!

Numai arătându-l în liniamentele lui, vede cineva cât este de neaplicabil şi periculos chiar, căci, sub pretext de ştiinţă etc., dai puterea statului şi legislaţia pe mâna unui număr restrâns de cetăţeni care cu toate diplomele şi studiile lor pot abuza sau a se înşela în modul cel mai grosolan. Dar nu aceasta este obiecţiunea principală.

În altă cronică, voi arăta că acest sistem politic a domnit sub altă denumire şi domneşte încă, dând rezultate rele.

Nu acest sistem este acela a viitorului.

GALANTOMIILE LUI GHENADIE

I

Multe cusururi o fi având părintele Ghenadie, o fi făcut şi el vrun păcat, că omul e om; dar un lucru nu poate fi tăgăduit;

are şi o mare calitate, e galantom ca sf. Niculae şi încă nu e nici deşert ori lăudăros cumva, Doamne fereşte!

Să vedeţi.

Pe când era episcop de Argeş, nişte popi şi călugări, haini şi negri la suflet, s-au apucat de au scornit fel de fel de snoave: ba că toate bisericile ce s-au zidit pe vremea sf. sale erau clădite, împodobite şi înzestrate de părintele Ghenadie; ba că o trapeză la mânăstirea cutare, ba o fântână dincolo, ba icoana la cutare chinovie, ba pomeni. Calomniatorii voiau să-i scoată părintelui episcopul numele că e risipitor, bată-i vina lor! Azi una, mâine alta, calomnia a prins rădăcini, că e aşa e purdalnica de calomnie. Ce să te mai apuci s-o dezminţi, că tot e degeaba; vorba ceea: mai bine să-ţi iasă un ochiu decât nume rău.

Când toată eparchia a dat crezământ calomniilor, bietul episcop, modest şi nu lăudăros, şi-a plecat capul şi a început să crează şi el pe trei sferturi acele bârfeli. Gura lumii numai pământul o astupă.

Ca episcop, cucernicul Ghenadie, într-un moment de avânt generos, a făgăduit pentru Facultatea de Teologie, care era a se înfiinţa, 30 000 lei; s-a înfiinţat facultatea. Ni se va zice însă că părintele a uitat să dea paralele făgăduite. Nu face nimica, faptele nu au importanţă, se caută intenţia bună.

Regele, cu prilejul jubileului de 25 de ani de căsătorie, înfiinţează un fond pentru ajutorul sătenilor lipsiţi de mijloace în anii neroditori. Ce zice cuviosul Ghenadie? „Şi eu sunt prinţ, al bisericii; dau şi eu, taică, 20 000 lei!". A zis-o asta, ce e drept; dar fiindcă, din norocire, n-a prea fost ani neroditori până acuma, părintele Ghenadie n-a avut cum să-şi aducă aminte că trebuie să le şi dea paralele.

S-a întâmplat aldată să cază clopotul cel mare al Mitropoliei şi altul mai mic să se spargă. Mitropolitul cere bani de la minister să ridice pe cel mare şi să toarne la loc pe cel mic; ministerul îi dă suma cerută; părintele dă poruncă la turnătorie

să scrie pe clopot: turnat din nou cu bani daţi de preafericitul Ghenadie. Adevărul e că banii fuseseră ai ministerului; aşa e; însă cine i-a dat turnătorului? nu părintele Ghenadie? Turnă¬torul zice: „Eu n-am de-a face cu ministerul; mie, banii, mi i-a dat părintele Ghenadie, eu scriu pe clopot că părintele Ghenadie mi-a dat banii". Mă rog, să fim drepţi: mai poţi să zici turnătorului ceva? Poţi să-i spui că e o secătură?

Odată iar, preafericitul Ghenadie îşi serbează onomastica întâia ca Mitropolit. Din pahar în pahar se înfierbântă galantomia părintelui; şi, scurt, făgăduieşte cinci burse de câte 500 lei pe an la Facultatea de Teologie. Dar cu atâtea griji pe cap, unde a mai avut omul vreme să-şi aducă aminte de asta! Când ar sta omul să-şi aducă aminte de câte le spune la praznice, în înfierbinţeală! Şi mai întâi, vorba de la chef nu e datorie platnică. Ce-ar mai fi atunci? L-ai încurca pe omul galantom la chef şi i-ai lua şi iapa şi şaua şi ipingeaua! Asta nu merge. Bine, galantom sunt, am făgăduit: dar iar aşa să mă toace băieţii de la facultate! Ca ce!

Deocamdată să ne oprim aici. În numărul viitor vom urma cu enumerarea galantomiilor cucernicului Ghenadie, robul lui Dumnezeu. Una mai ales, cu profesorii de la Seminariul Nifon, e frumoasă de tot.

II

Curând după suirea în scaunul de Mitropolit, cucernicul Ghenadie primeşte o deputaţiune a profesorilor de la Seminariul Nifon; din acea deputaţiune făcea parte un bun şi vechi prieten al călugărului. Se ştie că Mitropolitul are, după testamentul fundatorului Nifon, prezidenţia consiliului epitropiei. Profesorii Seminariului Nifon nu au dreptul de pensiune ca la şcolile de la fundaţiunile brâncoveneşti. Ei făcuseră fel de fel de demersuri pe lângă epitropii respectivi spre a obţine şi ei în bugetul Seminariului o prevedere în acest scop.

Nu reuşiseră. Acum, în puterea vechiului prieteşug, profesorul merge însoţit de doi colegi la Ghenadie şi-l roagă să stăruiască a li se face şi lor o soartă mai bună pentru viitor.

Părinţelul aprobă cu entuziasm legitimele reclamaţiuni ale profesorilor şi promite că va îmbrăţişa cu toată căldura cauza lor, că nu se va lăsa cu nici un chip până ce nu va obţine o satisfacere completă a dreptelor lor plângeri. Bieţii oameni pleacă încântaţi, siguri de reuşita lor, de vreme ce Mitropolitul cu autoritatea lui le-o garantează într-un chip aşa de călduros.

Vine formarea bugetului Seminariului. Mitropolitul pune chestiunea pensiunilor şi o susţine cu toată energia. Atunci epitropii, cunoscând se vede mai bine pe călugăr, decât îl cunoştea vechiul prieten, văzând că n-au încotro, întrebuinţează marafetul următor:

„Înalt Preasfinţite, mijloacele nu ne permit să încărcăm bugetul cu suma la care s-ar ridica cerinţele de pensii. După socotelile toate, n-avem prisos, de care să mai dispunem, decât 9 000 de lei. Ca să vedeţi că nu din zgârcenie sau neomenie ne refuzăm să dăm satisfacere plângerilor profesorilor, iată: prisosul de 9 000 lei, vi-l dăm Înalt Preasfinţiei Voastre, să-l împărţiţi în pomeni şi milostenii cum ştiţi şi poftiţi.

- Bine, taică, dacă nu se poate. Dacă n-ai de unde da, nici Dumnezeu nu-ţi poate lua. S-o lăsăm atunci pe altădată."

Şi zicând acestea, Ghenadie ia cei 9 000 de lei şi se duce cu ei în deal acasă.

Vin profesorii nerăbdători să afle ce s-a făcut în şedinţa consiliului. Părintele le spune că cu toată bunăvoinţa-i nu s-a putut deocamdată face nimica, fiindcă lipsesc mijloace; dar că la bugetul viitor negreşit se va face, căci nu va lăsa cu nici un preţ să rămână chestia jos.

La bugetul următor, părintele Ghenadie face tapaj mare asupra dreptelor plângeri ale profesorilor; dar ce se-ntâmplă? Bugetul iarăşi n-are decât un prisos de 7 000 - astă dată mai

puțin. Părintele se convinge iarăși, ia bănișorii și iar dă profesorilor răspunsul și promisia stereotipe.

Și astfel, dacă profesorii nu obțin ce ar fi drept să obțină, adică o pensie pentru bătrânețe; dacă smeritul și galantomul Ghenadie nu le-a putut câștiga cauza, cel puțin are el încă vreo câteva mii de lei pe an. Nu e vorba, epitropii, cum au luat-o, o să-i mai scază din an în an porția; dar nu strică oricât de puțin - mărunțele de pește!

III

Pe vremea când era la Argeș, Ghenadie pleca de la reședință cu mare saltanat pe socoteala creștinilor în cutare sat. Ajuns în sat, inspecta fireşte biserica. Dacă n-o găsea în stare bună, sau dacă, potrivit instrucțiilor date mai dinainte protopopilor, afla biserica numai cu jumătate de sfințire (auziți comedie! jumătate de sfințire era cea săvârșită de protopopi), aşadar nu destul de sfințită ca să se poată face în ea sfintele slujbe, negreșit începea să pună la cale pe săteni să-și facă biserică sau să o sfințească deplin, adică cu *sfințirea cea întreagă,* pe care numai episcopul putea s-o săvârșească.

Bieții săteni începeau să se vaiete că n-au cu ce face asemenea cheltuială, fiind vremile grele, că nu s-au făcut bucate, că-i laie, că-i bălaie. Dar părintele Ghenadie nu-i slăbea.

De nu veți face biserica, le zicea, sau de nu veți sfinți-o desăvârșit, încetează preotul de a vă mai face vreo slujbă. La aşa cuvinte de amenințare, sătenii începeau să dea din colț în colț.

Dibaci cum e, când e vorba să-și înfigă ghearele în punga altora, părintele Ghenadie scornea îndată mijlocul de a scoate din încurcătură pe săteni, cari se tot văicăreau că n-au cum face sau sfinți biserica, sfătuindu-i să facă o listă de subscripție.

Sfinția sa se iscălea în capul listei pentru o sumă, mai totdeauna foarte însemnată. Bieții țărani cu preoții și epitropii trebuiau să se execute acum de ruşine, căci, își ziceau, dacă

episcopul însuşi ne vine în ajutor cu atâta sumă de bani, noi să nu dăm nimic? Apoi de frică să nu rămâie fără biserică, făceau ce făceau şi lista încredinţată unui om al Episcopului se acoperea încet-încet, unul mai mult, care mai puţin, până ce se aduna o sumă peste cea necesară pentru scopul propus.

Atunci darnicul Ghenadie, nu numai se credea scutit a mai da banii făgăduiţi pe listă, dar încă din suma încasată trăgea frumuşel şi taxa hotărâtă pentru sfinţirea *întreagă* a bisericii, adică 400 (patru sute) de lei. Lauda însă rămânea laudă, căci vestea că a dat şi Episcopul bani la zidirea sau sfinţirea bisericii mersese din gură în gură şi umpluse lumea.

Dar să citǎm un anume caz.

În Piteşti s-a ridicat din temelie biserica sf. Ioan. Galantomul Ghenadie se oferă să dea 4 000 de lei. Călugărul merge în persoană la M.S. Regele spre a-l ruga să ajute şi Măria Sa cu ceva la zidirea bisericii. Regele dă 2 000 lei; dar sfinţia sa nici până azi n-a dat cei 4 000! Numele de ctitor însă şi de darnic i-a rămas.

IV

Când e vorba de a susţine drepte cereri *fără interes,* îl aflaţi totdeuna gata pe părintele Ghenadie. Dovadă, cererea ce i-au făcut profesorii de la Seminarul Nifon, cerere susţinută de sfinţia sa cu atâta căldură. De asemeni când e vorba de a da ajutor *pe hârtie* pentru zidiri şi sfinţiri de biserici, tot sfinţia sa e în frunte. Dovadă, ajutorul dat de sfinţia-sa bisericii Sf. Ioan din Piteşti, aşa cum numai sfinţia sa ştie să dea. Mai adorabil îl aflăm încă la Mânăstirea Stânişoara, cea cu vestita trapeză, pentru care din a sfinţiei sale *râvnitoare* iniţiativă s-au adunat prin subscripţie peste 4 000 de lei. - Lucru curios însă, că în mânăstire nu s-a dat încă până azi de urma acestor patru miişoare de lei. Dezinteresatul Ghenadie a ştiut mai bine decât părinţii călugăraşi ce să facă cu acei bani!...

De ce dar nu i-ar fi mers vestea că este cel mai milostiv călugăr? Această faimă despre fericitul Ghenadie făcea pe cei ce doreau să se-nvrednicească de darul preoției, a alerga din toate unghiurile Eparhiei la preasfinția sa și după primirea sfintei hirotonisiri a-l ruga să primească un mic dar în bani, pentru a face pomeniri cum numai sfinția sa știe bine a face. De la unii primea filantropul Episcop chiar până la 60 de napoleoni! ei țineau să-i dovedească că știu cuvântul Scripturii, *că e mai fericit a da decât a lua.* Pe lângă aceste daruri *de bună voie* (?) la hirotonisire, preoții și după aceea nu slăbeau nici cum în evlavia lor pentru caritabilul Episcop, căci n-apucau protopopii să deschidă gura și fiecare preot era gata să dea câte o măsură de orz, care adunându-se se ducea la Episcopie, pentru hrana cailor Episcopului și în fiecare an preoții dădeau protopopilor dovada de evlavie pentru Episcop, iar protopopii o transmiteau regulat la Episcopie.

Ce voiești, părintele Ghenadie ține mult la pravilele vechi!

După acele pravile, preoții trebuiau să dea Vlădicăi plocon la hirotonie, un berbece, câteva vedre de vin, câteva obroace de făină, mai mulți pui și opt galbeni. - Sfinția sa însă voind a trece și ca om de modă nouă, căci de! vremile se schimbă și noi cu dânsele, nu mai catadicsea a primi berbeci, pui, făină și mai multe mărunțișuri de acestea, dar primea ca plocon pentru hirotonie galbeni, în lipsa acestora și napoleoni, iar ca dovadă de evlavie, orz, uneori primea și câte o pereche de cai, însă numai de la preoții cei mai evlavioși, cari voiau să se țină de vorbă: *Mai bine să întreacă decât să nu ajungă.*

Și atât era de înrădăcinat acest blagoslovit obicei în Eparhia Argeșului, că chiar după ridicarea fericitului Ghenadie la scaunul de Mitropolit, protopopii foști ai săi se crezură în

drept a-l păstra cu religiositate. De aceea oricând ei găseau vreme cu bun prilej, aminteau preoților să dea măsura de orz, pentru Episcop, iar preoții în evlavia lor erau de cuvânt. - Unul din protopopi însă cu mai mare râvnă pentru fostul său stăpân, adunând un vagon de orz, în loc de a-i da destinație pentru Curtea de Argeș îl trimise prin Pitești drept la București. Noul Episcop, aflând despre această ispravă a protopopului și supărat, se vede, că pre el nu vrea să-l bage în seamă, destitui pre zelosul protopop. - Părintele Ghenadie însă, drept răsplată reintegră pe acel protopop în un oraș din Eparhia Mitropoliei. Politeță pentru politeță.

NEMULȚUMIRI SERIOASE

Se pare că era nemulțumirilor în rândurile partidului liberal d-abia se deschide. Dintr-o sorginte demnă de încredere aflăm că între ofițerii superiori nemulțumirile în contra dlui ministru de război și-n contra proiectelor d-sale, merg așa de departe, încât chiar acei cunoscuți ca devotați partidului liberal nu se sfiesc a declara că sunt gata să părăsească partidul și să treacă măcar cu cine în rândurile opoziției.

Pe lângă aceasta, membrii marcanți ai partidului de la putere pun mereu în circulație zgomotul că d. Sturdza trebuie să se retragă îndată după închiderea sesiunii și să fie înlocuit de d. Stătescu, care și-ar fi asigurat concursul dlui Păucescu.

Dd. E. Costinescu, Nacu și alții ar fi în capul mișcării pentru eliminarea dlui Sturdza și instaurarea unui cabinet Stătescu, care să ia față cu opinia publică o atitudine mai puțin șovăitoare.

Se-nțelege că tutulor acestor zgomote nu se poate da vreo încredere în privința amănuntelor precise; totuși rămâne

constant că o criză este iminentă şi că d. Stătescu este persoana indicată a aduce forţă nouă organismului slăbit de d. Sturdza.

Aşteptând să vedem ce va ieşi din toate astea, constatăm că prea degrab a ajuns marele partid la nevoia de a se cârpi cu petice, şi încă petice vechi.

O NOUĂ SOCIETATE ROMÂNĂ

Mai mulţi domni şi doamne din societatea aleasă ş-au pro¬pus să înfiinţeze o societate pentru cultivarea limbii şi litera¬turii naţionale. Scopul lor este frumos şi cu atât mai lăudabil cu cât este lipsit de orice intenţie de câştig material, sperăm.

Vom avea deci o societate în care nu se vor subscrie acţiuni, ci poezie sau proză frumoasă; nu se vor mai tăia cupoanele cu folos, ci versurile de prisos, şi în adunarea generală, în loc de dividende, se vor împărţi aplauze şi complimente.

Proiectul de statute obligă pe membrii de ambe sexe să nu mai vorbească nici în lume, nici în intimitate limbi străine şi mai cu seamă limba franceză; ei sunt obligaţi a vorbi, cu copiii, cu amicii, la biserică, la *five-o-clock-uri,* la teatru, la baluri, numai româneşte. Dorinţa poetului: „O, vorbiţi, *scriţi* româneşte, pentru Dumnezeu!" va căpăta pentru membrii tinerii societăţi putere de lege.

Era în adevăr timpul ca societatea noastră din straturile superioare să ajungă la convingerea că dispreţul limbei naţio¬nale şi uzul limbii franceze trebuiau să înceteze.

A vorbi româneşte, *a scri* (cum zice poetul), a citi *numai* româneşte este o datorie pentru orice român, şi mai ales pentru orice româncă, pentru orice mamă, care, se-nţelege, are copii, căci altminteri nu am mai putea înţelege de ce limbii naţionale i se zice limba maternă.

Naşte numai o întrebare, chiar mai multe.

Limba românească este mai grea puţin decât limba franceză, mai cu seamă dacă voim să vorbim sau să scriem cugetări mai ridicate de la nivelul absolut banal al vieţii de toate zilele, sau când voim să exprimăm simţiri mai alese.

Nu vrem să zicem, Doamne fereşte, că limba română n-ar fi cumva în stare să exprime toate cugetările şi simţirile, fie ele cât de înalte sau de adânci; nu, dar limba franceză este o limbă deja aproape cristalizată în formule precise, aşa că orice minte găseşte în repertorul de formule franceze pe aceea care-i trebuie în orice ocazie.

Aşa se explică uşor cum atâtea domnişoare au aerul că spun ceva când baraguinează franţuzeşte. De câte ori n-auzi foarte pe nepotrivite un *Avec ga! Cay est!Par exemple!* Şi totuşi, parcă auzi ceva potrivit.

Mai ales când e vorba de ceea ce se zice în limba franceză *un bout de causerie,* ce te faci fără *Avec ga?*

Apoi noua societate mai obligă pe membrii de ambe sexe să scrie numai româneşte. Foarte bine - asta pentru public. Dar presupune că o doamnă voieşte să scrie un răvăşel trandafiriu, poftim să-l înceapă altfel decât cu: *Mon petit chien bleu;* ce te faci cu statutele? afară numai dacă doamna nu va împinge respectarea lor până a scrie: *Căţeluşul meu albastru*!

Pe urmă vine chestia cititului. Să nu mai citească nici un membru nimic afară de româneşte, zic statutele.

Dar atunci din două una: ori că societatea e compusă din membri cari scriu numai şi nu vor să citească, ori membrii ei s-au hotărât a nu citi decât foarte rar sau chiar deloc, - pentru că desigur nu poate fi vorba de citirea publicaţiilor politice, ci de literatura propriu-zisă - şi tot ce se tipăreşte negru pe alb, ba de la o vreme şi roşu, nu se cheamă tot literatură.

Atunci ce-i rămâne tinerei societăţi de făcut? va întreba cineva.

Mult, îi vom răspunde: să înveţe româneşte, şi asta nu e lucru uşor. O societate care a vorbit treizeci de ani limba fran¬ceză a guvernantelor elveţiene nu poate lesne, prin nişte statute, s-o schimbe pe o alta, pentru care nu există până acuma guvernante.

Societatea să înfiinţeze o şcoală de guvernante, fie chiar elveţiene, numai să fie o şcoală de guvernante care să vorbească româneşte.

Aceasta credem c-ar trebui să fie articolul fundamental al statutelor tinerei societăţi.

CRONICA DE JOI.
LITERATURĂ

Dacă literatura este, în adevăr, o artă, atunci se întâmplă cu dânsa, în deosebire de toate celelalte arte, un lucru foarte ciudat. Să vedem.

Toate artele cer de la om o străduinţă mai mult sau mai puţin îndelungă. Muzica, pictura, sculptura, architectura, teatrul, până şi călăria, trebuiesc învăţate încet-încet, ani întregi. Cu cât le învaţă omul şi le pătrunde, cu atât descopere că-i mai rămâne încă mult de ştiut; aşa, s-a zis cu drept cuvânt, că viaţa este prea scurtă şi arta prea lungă.

Toate - afară de literatură.

Literatura este o artă care nu trebuie învăţată; cine ştie cum din litere se fac silabe şi din acestea cuvinte, este destul de preparat pentru a face literatură.

Deosebirea acestei nobile arte de celelalte se poate compara cu privilegiul de odinioară al claselor aristocratice: când intra copilul nobil în armată, intra dintr-o dată cu un grad înalt; nu-i trebuia, pentru ca să ajungă polcovnic, nici vechime, nici practică, numele lui era de ajuns pentru înaintare.

Aşa e şi-n literatură: ai învăţat alfabetul, poţi fi literat. Aminteri nici nu s-ar explica progresul şi bogăţia de producere a acestei nobile arte la noi.

Întrebaţi pe un muzicant, pe un pictor, pe orice alt artist, om matur: în câtă vreme ai învăţat d-ta arta dumitale? Are să-ţi răspunză, dacă e adevărat artist, aproape invariabil: „În foarte mult timp, vreo douăzeci de ani, şi tot nu o ştiu bine". Dar ia întreabă şi pe un june literat, în cât timp şi-a învăţat arta sa; are să-ţi spună: „Domnule, literatura nu se învaţă; talentul este suficient; am talent, prin urmare, am tot ce-mi trebuie ca să fiu un literat desăvârşit".

Şi astfel vedem că zi cu zi lumea părăseşte artele ingrate, cari reclamă atâta bătaie de cap până să le înveţi, şi tinerimea toată dă năvală în ogorul literelor, pe atât de comod pe cât de nobil.

Dar nu numai pe calea producerii literatura este aşa de puţin exigentă, ci şi pe calea judecării producerilor.

Un exemplu. Ca să judeci o operă de artă, un tablou, o statuă, o sinfonie, mai ştiu eu ce, îţi trebuie, pe lângă gustul înnăscut, şi o deprindere îndelungată, o anume pregătire, care nu se pot căpăta decât cu vremea.

Un muzicant bătrân, om care şi-a petrecut o viaţă cu cercetarea secretelor artei sale, nu îndrăzneşte a se pronunţa aşa dintr-o dată asupra valorii unei produceri de şcoală nouă.

Un pictor, vechi meşter, nu poate judeca lucrarea altuia, trecând numai pe dinaintea ei, dintr-o singură aruncătură de ochi.

Aşa cu toate artele, cu toate - afară de literatură. Şi e drept să fie aşa: dacă pentru ca să o faci cu succes nu-ţi trebuie altă pregătire decât scrisul, de ce ţi-ar trebui mai mult decât cititul ca să o judeci cu competenţă?

Ştii să scrii? eşti literat. Ştii să citeşti? eşti critic.

Prin urmare, eu, care nu am învăţat arta ce profesez, nu am deloc dreptul să mă supăr, nici cuvânt să mă mir că d-ta, fără

nici o preparare, îmi critici producerile; cum mie nu mi-a trebuit învățătură ca să le scriu, nici d-tale nu-ți trebuie ca să pricepi producerea mea decât să o citeşti.

Şi iată, nu mai departe decât joia viitoare, în loc de cronică, am să dau aci o novelă. Eu n-am făcut până acuma literatură serioasă, şi mă jur că n-am vreo prealabilă pregătire pentru aşa ceva; de astă dată însă, m-am hotărât. Trebuie, pe lângă teoria de mai sus, să dau şi un exemplu şi mi-am ales novela, un gen la modă.

Iată argumentul novelei:

Un jidan, foarte fricos de fel, ține un han la marginea unui sat din Moldova. Hanul de la o vreme merge cam prost, pentru că, paralel cu drumul în care e pus, s-a construit o cale ferată. Totuşi diligența mai trece pe acolo, legând pe o linie mai scurtă două orăşele de provincie.

Jidanul are friguri. Nevasta şi copilul, asemenea.

Hangiul ia odată în serviciu pe un drumeț care căuta de lucru. Această slugă se vede numaidecât că nu e om de treabă, fură şi are şi toane de violență față de stăpâni. Hangiul, căruia nu-i plac deloc apucăturile slugii, îi face socoteala şi-l goneşte. Sluga nu vrea să meargă, şi începe să rânjească. Atunci, stăpânul îi spune că se duce să aducă oameni de la sub-prefectură ca să-l dea afară cu d-a sila, dacă nu pleacă de bunăvoie. Slugoiul atunci îndârjit se repede cu un cuțit la stăpân; acesta se dă înapoi speriat. Noroc că soseşte atunci la han un chervan cu lume. Sluga îşi ia banii şi pleacă amenințând pe stăpân că are să vie în noaptea Paştilor să-l calce şi să-i facă seama.

Cine era acest slugoi? Un tâlhar.

Jidanului îi intră spaimă în oase. Visează, mai ales cum e bolnav de friguri, tot scene de cruzimi şi de tâlhării. Ca să fie şi mai chinuit, ce se întâmplă? Tocmai în ajunul Învierii soseşte diligența foarte întârziat, pentru că la stația unde se schimbau

caii, se făcuse o grozavă tâlhărie - patru jidani fuseseră omo¬râți peste noapte de nişte bandiți.

Jidanul începe să tremure de frică. Îşi aduce aminte de amenințarea tâlharului de slugă; şi se pregăteşte să reziste la atac.

În adevăr, cam pe la miezul nopții aude cum tâlharii lucrează să spargă poarta hanului şi recunoaşte din vorbirea lor glasul slugii.

Prin urmare, s-a apropiat moartea prin chinuri îngrozitoare pentru el, pentru balabusta şi pentru copil.

Jidanul este apucat de cea mai cumplită groază.

Ce să facă?... Nu mai e nimic de făcut. E prins în laț! Însă, printr-o fericită asociație de idei, el are o inspirație minunată: să prindă el în laț pe tâlhar!

Tâlharii vor să facă o bortă în blana de stejar a porții; unul să introducă pe acolo mâna, să tragă într-o parte bârna cu care e înțepenită poarta, şi să intre comod cu toții.

Ce-i plesneşte-n cap jidanului, aiurit de groază? Ia o frânghie, face un laț şi, când tâlharul vâră mâna, jidanul i-o prinde de la încheietură şi trage brațul întreg înăuntru, fixând capătul frânghiei de butucul de la gârliciul beciului.

L-a prins în laț el pe tâlhar! Complicii acestuia fug înspăi¬mântați, lăsând pe cel prins la discreția hangiului.

Dar hangiul nu se mulțumeşte cu atât. În culmea triu¬mfului atât de întâmplător imaginat, el vrea să pedepsească pe acela ce desigur nu l-ar fi cruțat pe el. Atunci ce face? Aprinde o făclie mare şi o pune să ardă sub mâna fixă a tâlharului... şi stă aşa multă vreme să se bucure de acest grozav spectacol, până ce mâna este friptă cu desăvârşire.

Când vine nevastă-sa în gangul hanului, îl găseşte cu ochii țintă la făclie şi la mâna arsă. Tot atunci vin de la Înviere la cârciumă țăranii cu făcliuțele aprinse.

Îl întreabă toți ce este. Aş! jidanul, pe de o parte de spaima prin care trecuse, pe de alta de emoția triumfului, înnebunise...

Aşa, nebun, i se pare că e creştin, pentru că-a aprins o făclie de Paşti, şi pleacă la Iaşi să spună rabinului despre convertirea sa.

În momentul când cronica mea este deja culeasă la tipo¬grafie, un amic îmi spune că i se cam pare a fi citit odată o novelă ceva cam aşa.

Acuma e prea târziu ca să mai schimb subiectul.

Nu voi putea fi acuzat de plagiat, căci mai la urmă subiectul nu e atâta de important în artă cât este de importantă tratarea.

Vedeţi, de exemplu, în pictură sau în sculptură, de câte ori nu s-a tratat acelaşi subiect, fie profan, fie sacru, de diferiţi artişti, şi n-a mai făcut nimenea gură.

Voi încerca dar şi eu să tratez în modul meu original un subiect pe care poate l-a tratat şi un altul. De unde ştii? poate să am norocul să fac mai bine. Novela mea o voi intitula: *Noaptea-nvierii.*

CÂTEVA CUVINTE

Iată întâiul număr al „Epocei literare". O programă amănunţită nu e neapărată; totuşi, câteva cuvinte de intro - ducere nu pot fi de prisos.

Dând la lumină această publicaţie, noi ştim bine că ne luăm o sarcină destul de grea, dacă nu chiar covârşitoare faţă cu forţele literare de cari dispunem. Ştim că o atare publicaţie trebuie să dea mai mult produceri propriu-zise decât dezbateri literare, oricât ar fi acestea de interesante. Asemenea mai ştim că puţini scriitori serioşi de la noi, din deosebite cauze, fie politice, profesionale sau curat personale - atât de puţini

scriitori şi atât de multe cauze! - nu vor veni deocamdată cu noi; căci şi republica literelor nu e scutită de animozităţi şi lupte civile. Pentru aceea, nici n-am încercat să ne adresăm la toţi acei puţini.

Este prea adevărat că, din nenorocire, şcoalele noastre produc mult mai mulţi scriitori decât cititori, şi, ce e mai rău, mult mai mulţi critici decât scriitori; dar iarăşi nu poate fi de tăgăduit că tot avem un public cititor. Acesta ar putea fi mai bine prins dacă, din multitudinea de publicaţiuni literare şi critice, s-ar despărţi hotărât şi s-ar grupa la un loc toate spiritele competente, toate talentele de cari dispune ţara astăzi. Şi Dumnezeu ştie dacă ar fi aşa de multe, încât să nu poată încăpea convenabil într-o casă.

Dar nu! Ne place mai bine să stăm risipiţi şi confundaţi în mulţimea anonimă a diletanţilor, pentru a nu ni se atinge o închipuit meritată întâietate. Care este rezultatul acestei risipiri de forţe literare, acestei lipse de comunicativitate şi de conlucrare între contimpuranii în adevăr înzestraţi? Iată.

Publicul cititor, atât de puţin format până acuma, nu poate totdeauna distinge între producerile literare pe aceea ce-şi poartă fără onoare eticheta. El pune mâna pe ce-i cade din întâmplare sub ochi, având unul la mie sorţ să dea peste o lucrare de seamă. Omul ia din grămadă şi, la citirea unei secături literare, ori e amăgit cu totul, dacă e prea simplu, şi ia secătura drept un talent, ori, dacă are bun-simţ, rămâne nedomirit, zicându-şi: dacă asta se cheamă literatură, apoi nu-i o artă literatura, e o secătură.

Dar cine o să aibă răbdare şi vreme, - vorbim de public, nu de critici, - să pescuiască în vastul nomol de publicaţiuni actuale pe cea în adevăr bună? Şi cum, dacă n-are priceperea şi deprinderea făcute, o s-o ştie preţui lucrarea cea bună când va avea norocul să dea peste dânsa?

Iată rezultatul lipsei unei publicaţiuni literare şi critice mai îngrijite, la care să contribuie cu toată inima şi fără pretenţii de preseanţă, direcţie sau orice fel de gloriolă toţi acei ce ţin 0 pană în mână nu pentru a-şi bate joc de ea.

Dăm la lumină foaia noastră, sperând că o dreaptă linie de purtare profesională ne va atrage încetul cu încetul sprijinul publicului cult iubitor de literatură românească mai îngrijită, şi că, astfel, vom avea doar cu vremea alături cu noi şi pe alţii, cari poate se vor pune în fruntea noastră îndemnându-ne a păşi cu mai multă încredere şi făcând succesul acestei foi sigur şi mai durabil.

Cu multă dragoste vor fi primiţi aceia. Să vie un talent să ne bată la uşă! va fi venit la casa lui, unde e atât de dorit: uşa l se va deschide de perete, va fi întâmpinat cu o caldă şi frăţească îmbrăţişare şi va găsi între noi toată stima sinceră ce trebuie s-o merite talentul adevărat!

D. B.P. HĂSDEU

Am avut alaltăieri plăcerea să revăz pe onor. d. B.P. Hăsdeu, şi fără mult încunjur l-am rugat, dacă nu vrea chiar să ne dea din când în când câteva rânduri, să ne permită măcar a reproduce în „Epoca literară" câte ceva din scrierile d-sale mai vechi, pe cari publicul actual nu le mai poate găsi... Sunt bucăţi mai ales umoristice remarcabile.

Onor. d. Hăsdeu a binevoit să ne acorde această permi¬siune. Dar, cum e omul, totdeuna nemulţumitor, am îndrăznit a-l mai ruga să ne dea şi o scrisoare cel puţin de trei rânduri, în care să ne consemne în scris această permisiune. Totdeuna scrisorelele oamenilor mari către cei mici îi ridică în opinia celor mici pe cei mari şi pe cei mici în opinia publică - este un schimb amabil de ridicări reciproce.

La aceasta spiritualul academic mi-a răspuns:

- Reprodu ce vrei, dar scrisoare nu-ți dau.

- Pentru ce?

- Unde ai văzut tu om serios ca mine să dea hârtie la mâna unui cioflingar ca tine?!

Fără o glumă nu se putea! Dar tot e bine: îi avem vorba, suntem în stare, prin urmare, să anunțăm că vom da în unul din numerele viitoare o minunată și foarte rară bucată umoristică din tinerețe a ilustrului academic.

O CARTE RARĂ

Norocul ne-a făcut să dăm peste o carte rară, o carte pe care o căutam de atâta vreme și pe care pierdusem orice speranță de a o mai putea găsi.

Iată coperta doritei cărticele pe care am primit-o cum se primește, după o îndelungată despărțire, un prietin bun pe când îl credeam de mult pierdut pentru totdeuna.

Și fiindcă avem, cum am spus, autorizația ilustrului ei autor, ne grăbim a împărtăși cititorilor acest giuvaier în locul foiletonului. De astă dată, nostima *Micuță* regăsită nu se va mai putea pierde.

TRAIAN DEMETRESCU

Zilele trecute s-a stins, așa de timpuriu, Traian Demetrescu, unul dintre poeții distinși ai generațiunii tinere. Era un talent mic și feminin, dar era un talent, și așa moartea lui poate fi considerată ca o pagubă pentru literele noastre. Pentru aceia cari au avut plăcerea să-l și cunoască personal părerea de rău trebuie să fie și mai mare. Era un caracter cu deosebire afabil

şi apropiat - maniere de domnişoară blândă, sfioasă şi prea simţitoare - distincţie şi politeţe de adevărat gentilom, apucături poetice chiar în cele mai de rând prilejuri ale vieţii - onest şi dezinteresat - figură simpatică, glas dulce şi mângâios şi un zâmbet de copil bun. El trăia aşa cum scria, învăluindu-şi viaţa practică în atmosfera eterată a poeziei sale, şi aceasta nu era afectare, pentru că-l prindea. Traian Demetrescu era un spirit totdeuna entuziast sincer şi adesea destul de pricepător al artei. Melancolic din cauza boalii care-l istovea, dar totdeuna inimă bună şi deschisă, şi vesel tovarăş ca şi prieten cinstit, Traian, blândul pesimist pe care-l pierdem, ne lasă tuturor, cari l-am cunoscut bine, multă părere de rău şi o duioasă amintire.

„RĂZBUNAREA LUI ANASTASE"

Acesta e titlul povestiri istorice pe care d. Ciru Oeconomu a publicat-o zilele trecute. O analiză critică amănunţită nu poate încăpea în cadrul nostru; noi trebuie să ne mărginim a ne arăta numai în linii generale impresia ce ne-a făcut-o citirea acestei lucrări.

Autorul, ocupându-se mai demult cu studiul aşezămintelor juridice de pe vremea marelui Teodosiu, a fost atras de farmecul acelei epoce aşa de frământate în urma cuceririi dreptului de dominare în statul roman de către religia creştină. Cercetările juridice l-au îndemnat să penetreze şi-n domenul celor istorice, şi farmecul acestora a inspirat jurisconsultului povestirea ce ne prezintă.

În scurt, este istoria unui tânăr pribeag, de cea mai joasă proveniență, care, din depărtările vastei împărăţii, vine cu un băţ în mână şi cu o traistă-n spinare în marea cetate romano-creştină, să-şi caute şi el, ca alţi mulţi, norocul. Şi îl şi găseşte ca toţi acei ce ştiu bine să rabde şi pot să-ndrăznească

mult. Norocul îl ia de mână şi-l duce pe cărările sucite, strimte şi prăpăstioase, pe cari numai el le cunoaşte; şi când ajunge la capăt după atâta multîncercată răbdare, norocul îi dă voie să-ndrăznească: atunci Anastase aruncă bățul pribeagului şi ia sceptrul împăratului, aruncă de pe umeri traista, ca să îmbrace hlamida împărătească.

Este o povestire cu deosibire interesantă. Tabloul luptelor şi sfâşierilor partidelor religioase, descrierea amănunţită a moravurilor şi obiceiurilor, şi-n genere a modului de trai de pe vremea aceea (secolul V) constituiesc aparatul decorativ al acestei simple povestiri.

Figura răbdătorului, îndrăzneţului şi norocosului Anastase, în toată această luxoasă punere-n scenă, la început d-abia luată în seamă, creşte încet-încet, se ridică treptat, până ajunge a domina scena întreagă.

Anastase este la sfârşit aproape de tron, pentru că este amantul împărătesii Ariana, soţia rănită în suflet a smintitului Trascaliseu, cunocut sub numele de Zenon Isauricul. Smintitul împărat este tras într-o cursă şi-ngropat de viu într-un cenotaf, unde merge însoţit de credinciosu-i Anastase să caute un inel făcător de minuni. Zenon se coboară în sicriul de piatră să ia din fund inelul mult dorit; atunci Anastase apleacă încetinel lespedea grea, care se lasă pe un scripet ascuns şi aproape acopere sicriul. Rugăminţi, promisiuni, ameninţări, blesteme - toate de prisos: capacul se aşază d-a binele pe muchile cenotafului, prin păreţii căruia nu se mai poate auzi îngrozitorul zbucium al smintitului şi nefericitului îngropat.

Anastase e a doua zi soţ al Arianii şi împărat al Răsăritului.

Povestirea dlui Ciru Oeconomu, afară de unele mici ezitări şi asperităţi de formă externă, este limpede şi curgătoare: e o melodramă pasionată, cu mare spectacol şi cu o strălucită şi savantă punere în scenă.

D. EUGENIU STĂTESCU POET

Românul e născut poet. Şi d. Eugeniu Stătescu, ministrul justiţiei, a fost odinioară poet.

Pe la 1854 se stabilise în poalele Penteleului celebrul Persescu, autorul faimoaselor caşcavaluri; om cu avere, el construise pe valea Bârsei o casă mare, un falanster bine mobilat, bine întreţinut şi bine aprovizionat, unde primea cu multă bucurie pe numeroşii vizitatori cari fugeau de pâcla oraşelor, la aerul binefăcător al munţilor.

Persescu, galant amfitrion, îi primea pe toţi cu cea mai mare bucurie, îi ospăta câtă vreme ei voiau să stea acolo şi drept mulţumire nu le cerea în schimb decât să scrie o gândire, o strofă, o iscălitură măcar, în semn de amintirea petrecerii la Penteleu, pe un frumos album.

Într-unul din aceste albumuri se găseşte poezia de mai la vale, iscălită de actualul ministru al justiţiei. Sunt de atunci aproape patruzeci şi doi de ani! Suntem siguri că bărbatului politic de astăzi îi va face o dulce plăcere să-şi revază improvizaţia poetică de odinioară, când desigur, cu toată încrederea ce putea să aibă în talentul său, nu bănuia furtunile prin care trebuia să treacă mai târziu, nici înălţimile la care, pierzându-şi entuziasmul, era menit să ajungă către bătrâneţe.

Iată poezia:

LUI PERSESCU

Plăcut îţi e azilul în mijlocul naturii,
Departe de-orice zgomot, d-un glas înşelător,
Căci nu pătrunde-aicea mizeria făpturii,
Şi viaţa-ţi pare dulce, un vis îmbătător.

Din astă lume falsă, gonită simplitatea
Fugi să-şi cate locul ş-aicea l-a găsit,
Veni cu ea de mână şi chiar fericitatea,
Iar grija, care roade, în lume s-a oprit.

Îmi place tot aicea, ce ochiul întâlneşte,
Îmi place al naturii spectacol răpitor,
Îmi place s-aud Bâsca în vale cum mugeşte,
Îmi place şi primirea-ţi către un călător.

Oriunde dar voi merge,
Din minte-mi nu se va şterge
Ce-aici văzui realizat
Traiul, viaţa ce-am visat.

1885, septembrie 1

Eugeniu Stătescu

CRONICA DE JOI. ARHEOLOGIE

S-a zis cu drept cuvânt că, precum naturalistul poate reconstitui, după câteva oase împietrite de vremuri, structura completă a unui animal de o speţă dispărută, asemenea arheologul şi istoricul pot reconstitui o epocă, un tip de civilizaţie, stinse de mult, după nişte ruine. Arhitectura este arta care ne dă, mai bine decât oricare alta, măsura dezvoltării materiale şi intelectuale a unui popor la o anumită vreme.

Templele şi palatele egiptene ne arată mai clar decât orice povestire ieroglifică mărirea superbilor faraoni şi înalta civilizaţie a poporului lor. În dimensiile acestor ruine, vedem formidabila putere materială; în gustul alcătuirii lor originare vedem înălţimea superioară a concepţiei, forţa intelectuală, acea nobilă şi grandioasă.

A! dar nu gândiţi că am să vă fac o tiradă, entuziastă deşi savantă, poetică deşi ştiinţifică, asupra arhitecturii clasice la diferite popoare şi epoce?

Voiţi poate să deschid numaidecât excelentul meu dicţionar enciclopedic şi să vă înec într-un duş, o cascadă, o Niagară de erudiţiune?

Voiți poate să vă fac o amănunțită analiză a Acropolei? ori să vă reconstituiesc faimosul templu al lui Neptun? să vă dovedesc că anticii întâi aşezau bucățile şi apoi le ciopleau? căci trebuie să ştiți că din coloanele de la Pestum unele sunt canelate, iar altele au rămas nescobite.

Sau doriți, poate, o plimbare prin curtea Leilor de la Alhambra?

Ori nu ştiți şi trebuie să vă mai spun că divinul MichelAngelo a suprapus planului lui Bramante vechiul Panteon roman - o genială concepție!

Să vă vorbesc de acea minune, de acel mărgăritar, de acea nestemată, pe care o numim *La Sainte-Chapelle*?

Ori poate voiți să vă vorbesc de minunea minunilor, de catedrala de la Argeş, de faimosul Manole, acel sublim artist, acel devotat soț, care se sacrifică cu entuziasm, lăsându-se văduv numai şi numai să facă un nume nepieritor iubitei sale soții?

Dar cine sunteți dv.? Dar cine sunt eu? Dar unde ne aflăm aici? la Ateneu? ca să vă fac o conferință mirifică? Nu! să lăsăm să se odihnească în raftul său iubitul meu dicționar enciclopedic, această generoasă lampă care luminează cu atât mai splendid încăperea unui cap cu cât el e mai puțin mobilat. N-am nevoie deocamdată de lumina colosalei enciclo¬ pedii, pentru că mă adresez unui cititor destul de luminat ca d-ta, şi vin la ceea ce aveam de spus fără mai mult încunjur.

Să sperăm că Bucureştii noştri, iubita şi frumoasa noastră capitală, n-or să aibă niciodată soarta celebrelor oraşe şi centre egiptene. Să sperăm că ofensele vremilor nu-l va clăti în vecii vecilor de pe solidele lui temelii, fiindcă e ştiut că „românul în veci nu piere!"

Dar să ne închipuim aşa, pentru ca să ne treacă de urât, o vreme foarte depărtată în adâncul câtorva mii de ani, când centrul culturii şi activității poporului nostru să se mute de aci mai înspre inima Europei, la Alba-Iulia bunăoară. Atunci ce

s-ar întâmpla cu Bucureştii? Ar începe, firește, să decadă, să fie părăsit încet-încet. Acum să facem încă un apel la bogata noastră fantazie: să ne închipuim evenimente pe cari viitorul le ține ascunse pentru cine nu e proroc, de exemplu focuri grozave, cutremure, potopuri, vulcani, cari l-ar preface în ruine.

Ia să vedem acuma ce ar putea să constate şi să reconstituie arheologul depărtatului viitor din ruinele iubitului nostru Bucureşti.

El va găsi mai întâi că, la poporul român din veacul XIX, vecinii erau unii cu alții eminamente politicoşi şi discreți. Plecând din capătul unei strade, el ar vedea că fiecare casă, una după alta, întoarce spatele celei de la stânga şi are în față spatele celei din dreapta. Arheologul, după aceasta, va constata că locuitorii acestor case erau iubitori de lumină şi aer, pentru că fiecare casă are toți pereții găuriți.

Apoi ar constata că ei erau foarte curați şi că mâncau foarte puține sărături, pentru că el n-ar găsi decât foarte rare urme de fântâni şi de conducte de apă; că erau deştepți, adică foarte puțin iubitori de somn, pentru că în interiorul caselor n-ar găsi un perete nespart, unde să presupună că s-ar fi putut convenabil alătura un culcuş omenesc; iar rămâne însă îndoiala că poate dormeau în mijlocul odăii.

Din arhitectura domestică ar constata cele privitoare la moravurile private ale oamenilor; întrucât priveşte cultura publică, arheologul după monumente ar putea trage şi mai hotărâte concluziuni.

El ar constata mai întâi că poporul român din suta XIX era econom, că ura luxul şi artele, pe cari prin eufemism le numim frumoase, în loc de inutile. Aşa, ar constata că nu prea se-nnebunea după teatru, fiindcă într-un oraş aşa de vast n-ar găsi decât o clădire cu aşa numire. În schimb, însă, ar vedea cât era acest popor de religios, după sutele de biserici şi biseri¬cuțe, care de care mai fără pretenții şi mai modeste, aşezate în

genere cu spatele la drum, probabil pentru a scuti serviciul sfintei liturghii de zgomotul circulației și de strigătele bravilor olteni.

Ar mai constata că acest popor, deși nu iubea luxul, îl suplinea totuși cu mult bun-gust; că desprețuia piatra și bronzul, dar le înlocuia cu mult succes prin teracotă și tinichea, pentru cari avea o deosebită simpatie; că, neavând destui bolovani pe gârlă, cultiva cu multă pricepere fabricațiunea pietrii artificiale; că era așa de învățat, încât nu mai avea nevoie să mai citească, și de aceea n-avea nici o clădire de bibliotecă.

Arheologul ar mai constata la epoca noastră o deosebită repulsiune pentru monotonia liniei drepte, o pronunțată pornire contra calapoadelor simetrice demodate, ci, dimpotrivă, o mare înclinare, aproape un cult pentru liniile și formele capricioase, adică strâmbe.

Ar constata indiscutabil această dragoste de strâmb după mersul stradelor, după fizionomia piețelor, după toate locuințele particulare, și mai ales după palatele noastre publice. Ea se manifestă într-un chip strălucit la palatul regal, care e strâmb, ca și casele cetățenilor; la palatul poștelor, care e strâmb; la palatul municipal, la palatul poliției, la palatul județului, la palatul finanțelor, cari sunt strâmbe; la Teatrul Național, la palatul Ateneului, la palatul Academiei, cari sunt strâmbe. Ar constata ura aceea de drept și dragostea aceasta de strâmb până și la palatul Justiției.

Puterea acestei pasiuni de strâmb se va vedea cât a fost de irezistibilă mai cu seamă la Teatrul Național. În adevăr, acest monument, clădit într-o epocă anterioară, când gustul nostru nu era destul de format și educat, fusese drept dintru început; astfel, făcea un efect detestabil, o notă din cale-afară discordantă între celelalte monumente. Gustul bun a trebuit să biruie până în fine; era peste putință să lăsăm în picioare o monstruozitate,

un edificiu drept: am reparat şi Teatrul Naţional şi l-am făcut şi pe el convenabil ca toate celelalte, adică strâmb.

Toate strâmbe... toate.

O, ilustre arheolog, care vei trage în viitorul depărtat din ruinele sublime ale Bucureştilor esenţa civilizaţiunii noastre actuale, ce o să gândeşti tu despre capul meu şi despre al contemporanilor mei?!

UN CAZ LITERAR INTERESANT

Vom publica în numărul viitor mai multe amănunte asupra unui plagiat în toată regula, cunoscut deja publicului nostru, plagiat comis de unul dintre cei mai mari scriitori actuali ai Franţei în detrimentul unui român. Emile Zola, după cum a fost silit să mărturisească singur până-n fine, a copiat în *La Debâcle* pasaje întregi din opera prinţului George Bibescu, *Belfort, Reims, Sedan, Campania din 70.* D. prinţul Bibescu, membru corespondent al Institutului Franţei, a binevoit să ne dea spre publicare documentele necesare, împreună cu mai multe scrisori pe cari le-a primit, în urma publicaţiei d-sale, de la persoane foarte înalte, ca, de exemplu, prinţul Frederic al Germaniei, mai târziu împărat, prinţul imperial Napoleon şi alţii. În numărul viitor, plagiatul Zola-Bibescu.

PLAGIATUL ZOLA-BIBESCU

O campanie întreagă s-a ridicat în contra lui Zola după publicarea romanului său *La Debâcle.* Se ştie metoda, - noi am zice mania, dacă n-ar fi interesată - marelui scriitor francez de a îngrămădi pe o ţesătură simplă, pe o intrigă foarte banală, o colosală garnitură aşa-numită „documentară", pe care o

învârteşte, o răsuceşte, o răstoarnă pe toate feţele, o multiplică aşa că, dintr-o povestire ce ar putea, cu tot aparatul cuviincios, să încapă în patruzeci de file, el reuşeşte să scoată un volum de 400 de pagini. Garnitura documentară consistă în cea mai mare parte din vocabularele tehnice.

Aşa, de exemplu, aproape jumătate dintr-un roman consistă din cuvintele tehnice ale mecanicilor de la drumul-de-fier. Zola a făcut cu multă răbdare vocabularul lor: taie cuvintele, face o grămadă mare din ele, şi apoi ia câte un pumn din grămadă şi presară peste paginele sale, cum se presară zahăr şi scorţişoară peste plăcintă ca să-i dea dulceaţă picantă. Ce rezultă d-aici? că cititorul naiv, profan în mecanică, fără să-nţeleagă mare lucru, cască ochii mari în faţa adâncimii marelui naturalist, care ştie să documenteze aşa de admirabil, să dea aşa de exact coloarea locală; dar, dacă se-ntâmplă să cază cartea în mâna vreunui mecanic de drum-de-fier, apoi acela are să se amuzeze foarte mult cu balivernele documentare ale naturalistului: trei din patru părţi sunt potrivite ca nuca-n perete.

Această manie, ca să nu zicem chiar ghiduşie, a lui Zola s-a descoperit cu vârf la *La Debâcle*. Se-nţelege că în *La Debâcle* nu mai era vorba de catastrofa unei locomotive, ci de a unei armate colosale. Aci, romanul nu era în primejdia neînsemnată de a cădea la zece ani o dată în mâinile unui cunoscător; era o carte ce a doua zi chiar trebuia să cază în mâna a mii de bravi ofiţeri şi soldaţi, la cari balivernele militare ale documentalistului nu puteau trece cu atâta uşurinţă neluate-n seamă. În adevăr, încep rectificările. Zola, neştiind el însuşi cât erau de grave greşelile lui, nu se astâmpără şi aruncă prin „Figaro" o sfidare: „Persoanele cari au asistat, ca militari sau civili, la tragedia de la Sedan şi cari au cetit *La Debâcle,* poftesc oare să spună dacă au găsit vreo inexactitate sau vreo greşală de amănunt în acest roman?" Ţine-te, apoi, o cascadă, o furtună

întreagă de denunțări: inexactități, greșeli imposibile, vocabular tehnic pocit ș.cl.

Cu ocazia aceasta, însă, câțiva din acei ce căutau cu de-amănuntul în *La Debâcle* elemente pentru a răspunde sfidării prea îndrăznețe a lui Zola mai dau peste altceva și mai grav decât o inexactitate sau o falsă pricepere de vorbe tehnice: dau peste un *plagiat* în toată regula. Ofițerii descopăr că naturalistul, atât de amator în documente, luase o eminentă operă personală a unui camarad al lor, prințul George Bibescu, fost adjunct al generalului Douay în corpul 7 al armatei franceze *(Belfort, Reims, Sedan, Campagne de 1870)* drept un document impersonal, o caldă lucrare originală, drept un rece raport anonim, și astfel se crezuse în dreptul său a o forfeca pagină cu pagină și a o turna ca aparat documental în romanul său.

Dacă Zola s-ar fi mărginit a întrebuința opera prințului Bibescu numai ca un izvor de date sigure asupra mișcării corpului 7, se-nțelege că nimeni n-ar fi avut ceva de spus; cu toate că și atunci onestitatea literară ar fi reclamat o declarare cât de trecătoare, o notiță măcar, în care să se facă onoare izvorului prețioaselor date. Dar Zola a luat în întregimea lor pagine întregi, mărginindu-se a schimba pe ici pe colo câte o vorbă, cel mult câte o propoziție; a luat imaginile *telles-quelles* și le-a transpus într-o deosebită ordine, presărând printre ele câte o propoziție a sa, care în genere se potrivește foarte puțin cu întregul pe care-l plagiază.

Deși Zola nu a avut un proces în fața justiției, cum prea ușor se putea să-l aibă, dacă în locul prințului Bibescu era un autor mai puțin cavaler și mai interesat, totuși, a fost aspru judecat și pedepsit de opinia publică. S-a făcut un zgomot asurzitor în toată presa europeană; ziarele continentului și insulelor au aplicat pe rând lui Zola execuția paralelelor. N-avem loc a reproduce mai mult decât următoarea mustră - trecerea cuirasierilor pe puntea plutitoare de la Remilly:

Bibescu

... Droits sur leur etriers, enveloppes dans leurs grands manteaux blancs, les cuirassiers passent silencieux; ils semblent portes par les eaux. Deux feux, allumes sur chacune des rives aux deux extremites du pont, eclairent seuls de leur lumiere blâfarde hommes et chevaux; leurs flammes se refletent, d'une fason etrange, dans les casques brillants des cavaliers et donnent â ce spectacle quelque chose de fantastique etc.

Zola

.. .Les feux brulaient sur les deux rives. Debout sur les etriers, serrant les guides, les cuirassiers passaient, passaient toujours, drapes dans leurs grands manteaux blancs, ne montrant que leurs casque tout allumes de reflets rouges. Et l'on aurait cru des cavaliers fantomes, allant â la guerre des tenebres, avec des chevelures de flammes etc.

Şi aşa, zeci de pagine.

Zola, încolţit din toate părţile, se hotărăşte în fine să răspunză. El publică în „Figaro" un lung articol, în care caută să se scuze arătând că îşi ia documentele de unde le găseşte. Mărturisirea se pierde în o grămadă de vorbe: e bine s-o extra¬gem şi să o dăm singură; ea poate sta de sine şi fără atâta garnitură zolaică:

„.Unul dintre adjutanţii generalului Douay, prinţul Bibescu, a scris asupra mişcării corpului 7 o operă de o extremă însemnătate, de care *m-am servit mult...*

Mi s-a imputat cu asprime că am furat acea carte: asta este *adevărat..."*

De câteva zile a apărut *Rome* de Zola; e un enorm volum de 700 pagine; desigur, naturalistul n-a lipsit nici de astă dată să documenteze cu profuziune. Dacă însă l-o fi împins care cumva păcatul să ciupească de la vreun prinţ al bisericii, cum a ciupit de la prinţul Bibescu, poate n-are să-i meargă tot aşa de uşor: altu-i popa şi altu-i soldatul.

SPITALUL AMORULUI.
O PREFAȚĂ

Barbu Lăutarul a lui Alecsandri ne-a spus aşa de bine cum se făceau ziafeturile şi curtea în vremea veche şi ce rol important jucau pe atunci glasul şi cobza lui: societatea înaltă de atunci, negustorimea şi poporul se nebuneau după lăutari, cari le cântau de la naştere şi până la groapă - la botez, la nuntă, la înmormântare, de dimineaţă, toată ziua şi toată noaptea: era un adevărat cult pentru muzica greco-turcă-ţigănească, pe care, pentru exigenţe politice, am numit-o mai târziu muzică naţională. Repertoriul ţigănesc se compunea din danţuri primitive populare şi câteva danţuri fanariotice de salon, şi mai cu seamă din aşa-numitele cântece de lume: toate saloanele, toate mahalalele, hanurile, grădinile, cârciumile şi noaptea târziu chiar ulițele urlau de ahturi.

În mijlocul acelei mode stupide, acelui curent de erotism trivial, de sentimentalism greţos şi de galanterie ridiculă, cari au târât şi mânjit chiar pe mulţi oameni de spirit şi de adevărat talent, Anton Pann, vestitul nostru poet popular, a publicat, pe lângă atâtea admirabile lucrări originale şi traduceri, şi o colecţie de cântece şi poezii la modă pe acea vreme. Minunatul poet şi povestitor, care era în acelaşi timp un excelent cântăreţ şi cunoscător al Psaltichiei, publică acea colecţie însoţind fiecare bucată cu muzica ei, transcrisă, fidel după cum se cânta, firește după felul oriental.

E un trist tezaur, mai ales în partea poetică. În această grămadă de orduri literare, de testimonii de imbecilitate a unei epoce, se găsesc totuşi rătăcite rare exemplare oneste, câte o bucată a unui adevărat poet şi câteva încă populare româneşti propriu-zise, nu greceşti sau ţigăneşti, Câteva specimene din stupida grămadă va ilustra destul de bine cele ce spunem:

Nu de multă vreme amorul mă munceşte.
Mii de chinuri grele îmi pricinuieşte;
Noaptea mai cu seamă când natura tace
Parcă tot mă cheamă, nu mă lasă-n pace.

O să mor of. o să mor
Amărât şi plin de dor;
Nu ştiu scris, nu ştiu făcut,
Văz că parte n-am avut
O să mor ah! o să mor...

Trei minute fără tine,
Mi se par, îngerul meu,
Veacuri a fi [pentru] mine,
Şi le petrec prea cu greu.

L-amăgitoarea-ţi parolă
Credeam şi temei puneam,
Şi să-mi joci tu aşa rolă
Niciodată nu credeam.

Nu mă pedepsi, stăpână,
Şi spune-mi de mă iubeşti,
Şi dacă l-a mea durere
Poţi să te milostiveşti.

Eu pentru al tău amor
Pătimesc, bolesc şi mor,
Iar tu nici nu ai habar
Să simţi o milă măcar.

Toată noaptea bat la poartă
Şi tu dormi, dormire-ai moartă.

Destul şi prea destul. Anton Pann a făcut un adevărat serviciu literaturii culegând toate aceste documente caracteristice a stării noastre sociale din prima jumătate a veacului. Şi pentru că omul de spirit simţea bine ce murdării culege, el a trebuit să le găsească o etichetă convenabilă; colecţia poartă ca titlu *Spitalul amorului.* De unde se inspiră el a găsi acest titlu? Să-l lăsăm să ne-o spună el însuşi în următoarele spirituale rânduri de critică, pe cari le pune ca prefaţă la *Spitalul amorului*:

„Către cititori

Domnilor,

Socotesc că nu fără cuviinţă am intitulat această ediţie *Spitalul amorului,* căci în coprinderea-i nu veţi vedea decât plângeri de inimi rănite, suspinuri de piepturi sângerate, tânguiri de dureri cumplite, oftări şi tot felul de văitări, din pricina amorului: întocmai ca într-un spital în care se află mulţime de ostaşi loviţi în bătaie şi răniţi de tot felul de arme, cari-şi arată ranele şi îşi spun durerile, cerând ajutor doftorilor. Pentru că acest amor, copil nebun, fiu al Vinerii, râzgâiat d-a sa mumă şi crescut zburdalnic, în mână cu arc şi săgeţi, cu neastâmpăr petrecându-şi timpul totdeuna ca cu nişte jucărele, întinde arcul şi, aruncând săgeţi în toate părţile, răzbeşte şi pătrunde inimi de tot felul de vârste, fără a se ruşina de bătrâni, fără a se teme de viteji, fără a se sfii de filosofi, fără să aibă milă

de tineri şi chiar de săraci. Săgetează pepturile, le înflăcărează sângele, şi atât îi aruncă în călduri grozave, încât mulţi îşi smintesc simţirile şi se pomenesc ca cei lunateci, în somn şi chiar deştepţi, vorbind aiurea, neştiind cum şi către cine. Ba încă unii rămân smintiţi pentru totdeauna, fără a-şi mai putea găsi leacul, şi din Spitalul Amorului ajung în Spitalul Nebunilor (la Balamuc). Alţii cad în melancolie şi încet-încet se topesc şi-şi sfârşesc viaţa; alţii iar, ca muierile cari se bocesc la morminte, prin cântece *îşi uşurează* durerile, ca prin nişte reţete, potrivit după chipul şi asemănarea patimei, drept ierburi şi alifii: pentru că în Spitalul Amorului numai astfel de doftorii alină durerile.

Primiţi dar acest *Spital al amorului* şi, preumblându-vă într-însul, veţi vedea mulţime de nenorociţi tânguindu-se în dureri, pe cari nedefăimându-i, să luaţi de pildă patimile lor şi să vă păziţi a nu cădea într-însele."

SCIZIUNE ARTISTICĂ
MANIFEST

Publicăm aci manifestul pe care l-au dat artiştii retraşi de la „Expoziţia oficială anuală a operilor artiştilor în viaţă".

Din acest manifest, se vede că aceşti artişti pun arta lor mai presus de orice chestiune de interes material şi sunt hotărâţi să lupte independent.

Atragem atenţiunea publicului asupra Expoziţiunii Artiştilor independenţi despre care vom face şi noi o dare de seamă. Iată manifestul:

Un ministru inteligent, amic şi protector al artiştilor, a fondat, sunt acum câţiva ani, un salon de pictură la Bucureşti. Acest salon oficial avea în însăşi organizaţiunea lui defecte, astfel că rezultatele obţinute până acum au fost pur negative.

Azi noi voim s-o rupem cu trecutul şi să ne declarăm independenţi, convinşi fiind că orice tutelă, orice autoritate este o piedică pusă dezvoltării artei şi vătămătoare personalităţii artistice.

Arta trebuie să fie liberă, arta trebuie să fie independentă, şi artiştii nu trebuie să fie mânaţi decât de propria lor conştiinţă şi de operile lor.

Fără ură contra persoanelor, fără venin şi fără recriminaţii contra nulităţilor şi neputincioşilor cari închid calea celor tineri şi poate celor talentaţi, - noi ne despărţim pentru a face o încercare de artă independentă, pentru a zgudui un jug care apasă.

Nu incapacitatea vădită a cutărui sau cutărui personaj încurcător şi cumulator, actualmente în capul expoziţiunii oficiale, ne împinge la revoltă, ci ideea că poate încercarea noastră va da un nou avânt artei în România. Noi credem în adevăr că expoziţiunea oficială nu poate să aibă în capul ei decât un om care să întrunească aceste două condiţiuni: lipsă de valoare şi şira spinării foarte flexibilă. Un adevărat artist va respinge totdeauna inspecţiunile şi controlul oamenilor străini de artă într-o instituţie pur artistică. Experienţa de altfel ne-a dovedit că, dacă se găseşte un artist în capul ministerului de care depinde expoziţiunea, aceasta nu-i decât o întâmplare.

Nu trebuie ca publicul să se înşele asupra intenţiunilor noastre, iată de ce publicăm acest manifest.

Cearta noastră nu-i o ceartă de persoane. Cearta a fost picătura ce a făcut să se verse vasul. Sciziunea noastră e manifestaţia de independenţă a câtorva artişti cari vor să se îngrijească numai de arta lor, iar nu de preocupaţiuni de lumea mare şi politică.

Noi voim să ne prezentăm înaintea publicului cu sinceritatea operei noastre şi nu cu medalii câştigate prin mai multă sau mai puţină servilitate, abilitate sau protecţiune.

Nu suntem nici campionii unei arte noi sau unei şcoale noi.

Jos coteriile! jos bisericuţele! jos cercurile de admiraţiune mutuală!

Porţile noastre sunt larg deschise la toţi, tutulor genurilor de artă: pictură, desenuri, ilustraţiuni, arhitectură, statuarie, sculptură în lemn etc. O singură condiţiune cerem unei opere de artă pentru a fi primită, aceea de a fi cu adevărat o operă de artă.

Prima noastră expoziţiune va fi deschisă de la 2 mai până la 1 iunie 1896 în strada Franklin No. 12 (în faţa Ateneului). Intrarea va fi liberă în toate zilele, afară de vinerea, când se va percepe 2 franci de persoană.

Juriul expoziţiunii de faţă îl vom forma noi înşine, iar al expoziţiunii viitoare se va forma de noi împreună cu alte 6 persoane, pe care le vor alege toţi expozanţii din anul acesta în ultima zi a expoziţiunii la ora 10 a.m.

Facem apel la toţi artiştii precum şi la public, şi suntem siguri de mai nainte că încercarea noastră va fi încurajată de toţi aceia cari iubesc arta şi-i doresc emanciparea, - singura condiţie a prosperităţii sale.

În faţa artei oficiale, noi constituim arta independentă.

Sperăm că ni se va ţine cont, de astă dată, că nu avem înaintea noastră decât 15 zile pentru a ne ridica dasupra tutulor dificultăţilor, tutulor şicanelor, tutulor intimidărilor şi tutulor voinţelor rele, spre a ne putea organiza.

Comitetul de iniţiativă al „Expoziţiei artiştilor independenţi".

Const. Artachino, S.D. Lukian,
Niculae Vermont, Alex. Bogdan-Piteşti

CILIBI MOISE.
CÂTEVA RÂNDURI ALESE

O figură remarcabilă în istoria literaturii noastre sănătoase a fost, fără-ndoială, *Cilibi Moise.* Iată un tip în adevăr popular, şi pe drept cuvânt. Acest - putem avea îndrăzneala a zice -

filosof nativ trăia din comerţul ambulant de mărunţişuri, umblând cu micul său magazin universal, din oraş în oraş, pe la târguri. Sosirea lui Cilibi Moise într-un târg era un eveniment care făcea totdeuna senzaţie, pentru că negustorul aducea de vânzare, pe lângă mărunţişuri, şi câteva cărticele de aforisme foarte gustate de public. Adesea câştiga cu literatura lui scrisă şi cu bonimentul lui spiritual mai mult decât cu negustoria; nu oricine avea nevoie de mănuşi, ciorapi, nasturi, gulere şi altele; oricine însă trebuia să-l asculte şi să ia o cărticică din *Pildele şi apropourile* lui Cilibi Moise, vestitul în Ţara Românească.

Cărticelele acelea au făcut multă plăcere copilăriei mele; cu ele am petrecut multe seri într-adevăr încântătoare, pe atunci când începusem să ştiu citi, şi poate nu puţină influenţă a avut acea citire, şi dânsa, asupra spiritului meu. Acele minunate *pilde* şi *apropouri,* buni prietini ai copilăriei mele, erau pierdute de mult. D. Schwarzfeld, cunoscutul bibliofil, căutându-le cu multă răbdare, a avut norocul să le regăsească şi să ni le redea- după metoda folcloristică - acea metodă care consistă în a respecta cu scumpătate ultima formă dubioasă a unei produceri intelectuale, fără mai multă consideraţie pentru gândul sigur al autorului - cum ar zice, poate, Cilibi Moise: o metodă dupe care adună cineva nucile risipite mai mult de hatârul cojilor decât de al miezului (dar despre asta, poate, altă dată mai pe larg). Oricum, d. Schwarzfeld a făcut un însemnat serviciu literaturii noastre redându-ne rătăcitele *pilde* şi *apropouri,* serviciu de care trebuie să-i mulţumim. Le-am recitit cu dragoste aceste bătrâne prietine din copilărie. E drept că astăzi îmi plac mai mult acelea pe cari nu le-nţelegeam bine odinioară şi viceversa. Aşa, cele cari odinioară mă fermecau - despre Dumnezeu, onoare, noroc, femei, patrie, copii, moarte, viaţă, înţelepciune, adevăr etc. - deşi unele spirituale, îmi par

astăzi banale şi prea fără de caracter. Câteva specimene fără multă dezbatere sau comentări:

- Lui Dumnezeu crez că-i plac mai bine nevinovăţia şi sfinţenia decât rugăciunile aşezate cu meşteşug.

- Dumnezeu ne dă ploaie şi ţăranul de mâncare.

- În toată lumea nu se poate găsi un om să cumpere o ţară, dar se găsesc cari s-o vânză.

- Unei femei nu-i trebuie multe limbi, căci şi ceea ce o are în gură e prea mult.

- Muierile când mor cinstite, curtezanii sunt de vină.

- Sunt unele muieri aşa de vrednice: în lipsa bărbatului fac toate, până şi copii.

- Adevărul e să nu spui niciodată minciuni.

Sunt totuşi, chiar între acestea nu tocmai de frunte, unele în adevăr minunate:

- Norocul e ca frigurile: nu apucă pe toţi.

- Vai de sărac când e dator la un bogat, şi vai de bogat când are să ia de la un sărac!

- Vedeţi, domnilor, în ce timpuri am ajuns: hârtia scrisă e mai ieftină decât cea nescrisă.

- Trei lucruri nu sunt goale niciodată în oraşul Bucureşti: catastifurile, gârla şi puşcăria.

- Auz că ne spun doctorii în medicină că dacă mănâncă cineva mult se îmbolnăveşte; eu ştiu mulţi cari au mâncat milioane şi nu s-au mai îmbolnăvit.

- Trei articole cari s-au căutat anul ăsta: hârtie, cerneală şi condeie - unii scriau ce au să ia şi unii ce au să dea.

- Înainte vreme săruta lumea pe popi, acum sărută pe preotese.

- Am observat, în excursiunile mele, că planul temniţelor este greşit: ar fi trebuit să fie tavanurile mai înalte, ca să încapă şi oameni mari.

- Toţi astronomii zic că de la cer până la pământ sunt sute de poştii; dar Cilibi Moise a găsit că nici o poştie nu este, că trebuia să fie cel puţin o cârciumă la mijloc.

La dreptul vorbind, pentru un spirit aşa de original ca al filosofului nostru, acestea nu sunt decât bagaj literar, aşa-numitul procedeu profesional. Dar mărgăritarele lui fine nu sunt aici, sunt acolo unde el, cu aceeaşi clasică bonomie orientală a legendarului Nastratin-Hogea, vorbeşte despre el însuşi, despre lipsa lui de noroc, care luptă să-i covârşească înţeleapta răbdare, despre păţaniile lui proprii; sunt acolo mărgăritarele lui fine, unde, cu un delicios zâmbet de amărăciune, îşi biciuieşte soarta rea; acolo unde, cu un superior humor, îşi bate joc de necazurile vieţii lui proprii ca de ale alteia.

A fost un copil cuminte, dar fără noroc, al unui tată odinioară negustor cu dare de mână ş-apoi scăpătat, - rămas sărac, - în urmă, om împovărat de o familie numeroasă, o spuză de copii neprocopsiţi, susţinându-i cu o muncă neobosită de mărunţişar ambulant, în care biruia mai bine „cu gura", decât cu marfa, mai mult cu filosofia decât cu daravera, - om sentimental, foarte moral în faptă, ca şi în precepte, dar, mai presus de toate, om de un eminent spirit. Iată cum acest alt Nastratin-Hogea vorbeşte despre sineşi:

- Cilibi Moise zice că de la gură pân-la pungă este cale de-o poştie.

- Cilibu Moise moare om cinstit: puţin plăteşte, şi mult nu i-a dat nimeni.

- Aş plăti la unii din creditorii mei, dar mi-e frică să nu afle ceilalţi.

- Răposatul tatăl meu treizeci de ani a mers la Lipsca: cumpăra cu talerul, vindea cu talerul, mânca cu talerul şi s-a îngropat cu talerul.

- Pe Cilibi Moise de trei lucruri l-a păzit Dumnezeu până astăzi - de duşman, de păr alb şi de monedă.

- Înainte vreme alergau banii după mine şi mă găseau; acum alerg eu după dânşii şi nu-i găsesc.

- Moise ovreiul are un clopoţel pe masă; când sună o dată, aduce apă singur, că n-are slugă.

- Întotdeuna la Sfântul Gheorghe şi la Sfântul Dumitru, Cilibi Moise are două perechi de case: unde şade, nu-l lasă să iasă; unde vrea să se mute, n-are să plătească.

- Într-o zi Cilibi Moise a dat de-o mare ruşine: l-au călcat hoţii noaptea şi n-au găsit nimic.

- Cilibi Moise a găsit un bun arhitect, care i-a dat un bun plan pentru o pereche de case ce voieşte să-şi facă: acuma caută un arhitect mai bun, să-i facă plan pentru parale.

- Cilibi Moise are trei prăvălii: întâmplându-se să-i arză, nu pierde nimic.

- Mai curând poate ajunge milionistul ca Cilibi Moise decât Cilibi Moise ca el.

- Cinci lucruri minunate se află în lume: cel întâi vapoarele; al doilea, drumurile-de-fier; al treilea, telegrafurile; al patrulea, a făcut Englitera un balon care merge în aer; al cincilea este Cilibi Moise, care hrăneşte zece suflete cu gura.

- De treizeci de ani de când se ţine sărăcia de mine şi paisprezece de când mă ţiu de politică; mie mi s-a urât cu politica, şi sărăciei nu i s-a urât cu mine.

- Cilibi Moise se roagă de sărăcie de vreo câţiva ani ca să iasă din casă numai până se-mbracă.

- Cilibi Moise trăieşte cu speranţa că după moarte va deveni ca Rothschild de la Viena.

- Lumea cumpără mănuşi de la prăvălii cu patru sfanţi perechea - la trei zile le rupe; mai bine de la Moise ovreiul - cu un sfanţ, rupte gata.

- Rothschild este mai bogat decât Moise ovreiul cu 29 de galbeni; căci când moare Rotschild îi trebuie lino de 30 de galbeni, şi lui Moise îi trebuie madepolon de 1 galben.

- Astă-vară au fost două femei vesele: o prinţesă din Austria, fiindcă a câştigat un lot de două sute de mii de fiorini, şi nevasta lui Cilibi Moise din România, că a câştigat un copil.

- La 8 decemvrie 1866, Cilibi Moise s-a bolnăvit foarte rău: s-au apucat sărăcia cu boala la luptă, şi - bodaproste! a biruit sărăcia.

O DESLUŞIRE

O revistă literară nouă „Tribuna liberă", sub direcţia dlui A. Cantilly, publică un articol al dlui A. Macedonsky în care se relevează, cu drept cuvânt, faptul că d-sa şi alţi poeţi de şcoala d-sale n-au urmat curentul Eminescu, precum d. G. Panu avusese aerul a spune despre poeţii generaţiei actuale în genere. Să nu se uite că d. G. Panu a subliniat îndestul că, cu tot curentul Eminescu, se găsesc în literatura noastră şi *unele onorabile excepţiuni.* În seria articolelor d-sale, d. Panu nu putea lăsa tema generală a dezbaterii, pentru a se ocupa îndeosebi de acestea: la cuvenitul loc însă, în seria articolelor d-sale, d. Panu nu va lipsi să-şi facă pe deplin datoria de critic drept şi în privinţă-le.

„LITERATURĂ PATOLOGICĂ"

Unul dintre acei scriitori ale căror dezinvoltură şi exuberanţă îi fac să fie gustaţi fără a fi înţeleşi, înţeleşi fără a fi pricepuţi, pricepuţi fără a fi penetraţi, penetraţi fără a fi împărtăşiţi - împărtăşiţi! Dumnezeul meu! nu în sensul

propriu al sfintei grijanii a cucernicului şi cuviosului Popa Zăbavă, care te face, chiar la ceasul suprem al morţii, să aştepţi şi să-ţi amâni plata acelei ultime scadenţe de la care, să fii cât de rău platnic, e peste putinţă a te sustrage prin fraudă, când palidul portărel etern - *Mors* - îţi calcă, cu somaţia fără apel, umila ta colibă de *pauper, aequo pede* ca şi *regumque turres* - să aştepţi, zic, pe Popa Zăbavă, ţinându-ţi sufletul în dinţi, fie aceia chiar nu ai tăi proprii, ci ai lui Young (a nu se confunda cu pesimismul mohorât al faimoaselor *Nopţile lui Young* - acelea nu albe, ci negre) - împărtăşiţi, am zis, în sensul modului de a vedea, de a simţi, de a gândi şi a nu gândi, de a pricepe, de a gusta, de a spune şi de a face - *de rendre et de faire* - şi cari, pentru această neîmpărtăşire, - cu toată admiraţiunea meritată ce ei obţin de la contimporanii uimiţi, minunaţi, *epataţi,* şi vor obţinea de la posteritatea a cărei imparţialitate nu poate fi pusă la îndoială de cineva, afară numai dacă acela va fi un om parţial - sunt blagaţi şi vilipendaţi de unii dintre aceia cari nu înţeleg că entuziasmul, că avântul şi spontaneitatea nu exclud deloc acele bigaruri capricioase, acele mozaicări fantaziste demne de clasicii maeştri mozaişti ai Veneţiei dogale, că profunditatea concepţiei nu împiedică alegreţa expresiunii, - că erudiţiunea serioasă nu urăşte badineria uşuratecă şi că formele nebunatice şi ştrengăriţe pot fi vestminte foarte convenabile pentru gândiri severe, severe nu în înţelesul pedantic - parcă văz posomorându-se un doct pedant, profesor de filosofie de pe malurile râposului Motru, şi făcând o mutră grozavă conferenţiarului erudit, deşi *mondain,* de pe malurile mai puţin stâncoase ale Dâmboviţei! - severe nu în sensul pedantic al catedrei, roaba disciplinei, ci în sensul pur estetic al tribunei libere - unii dintre acei scriitori neîmpărtăşiţi de la începutul acestei fraze este blagat şi vilipendat de unul dintre aceia de la sfârşitul ei: Gion este atacat, lovit, criticat, sfâşiat de R.-Motru într-un studiu al acestuia publicat în „Convorbiri

literare" sub titlul *Un caz de literatură patologică: Marea frescă a Ateneului Român* (conferenţă ţinută de Gion la Ateneu în seara de 1 fevruarie).

Bizar! şi cu atât mai straniu! Absurd! daca nu chiar inconceptibil!

Începând de la Hamlet, - întorcându-i vorbele şi cu naivitate întrebând: mai e oare ceva neputrescent în Danemarca? - care trimete pe Polonius pentru că acesta şi-a permis o observaţie de incult asupra unei bucăţi de artă ce i se pare prea lungă, să-şi potrivească la bărbier barba şi mai lungă, şi terminând cu vorba cântecului:

„Frunzuliţă lobodă,
Gura lumii slobodă..."

lăsând deoparte toate temele fantaziste şi variaţiile abracadabrante ce s-ar putea broda pe cunoscutul preludiu popular *hop zârna-zârna!* de către un Mozart român, pe care-l aşteptăm, ca şi pe un Virgiliu, ca şi pe un Rafael, la fiecare examen al Conservatorielor de Muzică şi de Declamaţiune din cele două capitale ale tânărului nostru Regat Independent, - să ne descoperim, domnilor! - şi care va veni desigur - nu ne putem deocamdată opri a da aci încheierea articolului dlui R.-Motru.

Iată:

„Aceea ce izbeşte la prima vedere în conferenţa-broşură a dlui G.I. Ionnescu-Gion este, fără îndoială, mulţimea şi calitatea citatelor. În 59 pagini sunt citaţi peste 30 literaţi şi artişti străini, dintre latini, elini, franceji, italieni, greci, engleji, germani etc. şi reproduse peste 15 locuţiuni luate din diferite limbi: latină, franceză, ungurească, italiană mai ales, greacă etc. Mai e de observat, şi încă cu deosebire, maniera în care sunt dispuse aceste citaţiuni: pe fiecare pagină o glorie citată sau o locuţiune reprodusă; nici prea multe la un loc, dar nici fără nici una. Succedarea citaţiunilor iarăşi urmează un

plan - extraordinar, bineînțeles dacă l-am compara cu planurile din alte scrieri - dar în felul lui foarte consecinte. Rareori două citațiuni grele de înțeles laolaltă, totdeauna se păstrează un fel de ritm: după ceva relativ greu urmează o banalitate.

*

Astfel, lui *ceterum censeo* urmează: «sfâşietoarea romanță: *Nici noaptea nu mă laşi în pace, Palatule ateneist!»;* lui *fin de siecle: Frunză verde izmă creață...;* versurilor din Virgiliu şi lui *exoriare aliquis: Dâmboviță, apă dulce;* unor frumoase versuri franceze: banalitatea *aspettare e non venire e un cosa di morire* etc. (p. 6-7, 8-9, 10-11, 23-24).

Toate acestea ne fac întrucâtva să bănuim că asemenea citațiuni şi locuțiuni nu sunt ceva inerent cugetării autorului, ci sunt numai un adaos - şi poate la urmă venit -pentru a *înscena* o bogăție de cunoştințe...; dar, în definitiv, o concluzie precizã nu poate fi dedusă numai din atât.

Dacă observăm mai departe tonul afirmărilor, căpătăm iarăşi din citirea broşurii o impresiune prea neobicinuită. De regulă suntem deprinşi, la scriitorii cunoscuți şi necunoscuți, să găsim în întreg cuprinsul operei tonul afirmător la aceeaşi înălțime: un ton indiferent aproape la scriitori ştiințifici, ceva mai variat la artişti, dar nici un caz însă cu salturi de la o extremitate la alta. Numai în romanțurile şi dramele de foileton se trece de la plâns la râs, de la pumnal la scrisori de dragoste, fără un minut măcar de repaus. Pentru ce se face aşa în romanțurile şi dramele proaste cred că înțelege oricine; de ce însuşi d. Gion a urmat aceeaşi cale poate fi însă discutabil. Am citat mai sus pasajele cari se referă la Ateneu, şi la aceste câte nu s-ar mai putea adăoga! Nu-i expresiune mai tare pentru a arăta entuziasmul care să nu fi fost întrebuințată; «expresiune de bucurie - chiote de bucurie -» şi de întristare - *crescendo* şi *rinforzando* - care să fi fost uitată; expresiuni de indignare

contra pictorilor în viață, pe care-i apostrofează cu vorbele (p. 24-25):

«Suntem... poate! nu ştiu!... în vremea portretelor ţepene, c-o viaţă moartă, cu ochi cari nu văd, cu buze cari nu sărută, cu sânge care s-a închegat, portrete cari produc pictorului şi cari, peste 9 ori 10 ani, se vor duce în pod sau în cămară.

Suntem... poate! nu ştiu! în vremea *paysagielor* rachitice şi tutulor genurilor chlorotice, anemice, ftizice, mai moarte decât Moartea din icoanele zugravilor de odinioară cari, după tipicul canon de la Sfet. Agora, adică după regulele Muntelui Athos şi ale învăţătorului lor Panselinos, îţi făceau dintr-un condei patru morţi, cinci sf. Nicolai şi şapte draci cu cängile gata să te apuce», pentru ca mai în urmă să se exalteze, aşteptând ca dintre aceşti zugravi să iasă un nou Rafael:

«Facă Apoline, zeul frumoaselor arte, hotărască eternele muze să apară, să vie acest multdorit Rafael!

Marea frescă l-aşteaptă; l-aşteptăm şi noi ca pe un Mesia al picturei române. Îi vom face schele de aur, îi vom împleti cununi de lauri, îl vom ridica la ceruri cu laudele şi cântările noastre» (p. 59).

Nu e frază mai sforăitoare ca să exprime patriotismul care să nu fie binevenită pe p. 32-59; o neîntreruptă zbuciumare de la început până la sfârşit.

Fără voie îţi vine atunci pe buze exclamarea: Omul acesta joacă o adevărată comedie!...

Mai bănuitor decât oricând, te apuci să-i descoşi pagină cu pagină şi să vezi dacă nesinceritatea merge până la cele mai elementare grupări de cuvinte. Ce să însemneze oare expresiunea:

«Ateneiştii... erau răi, dârji, suciţi» (p. 7)

şi apoi întorsătura de cuvinte:

«un palat - şi ce palat! - o cupolă - şi ce cupolă! - o colo¬nadă - şi ce colonadă! - care s-ar fi găsind, desinându-se în linii *sangvinolente,* pe inima *Ateneistului-cadavru?!»*

Ce înseamnează propoziţiunea:

«Şi totuşi, aşa nu era, aşa nu este, aşa nu va fi!» de la p. 14? Apoi cele următoare, pe cari le citez la întâmplare:

«Palatul acesta splendid şi falnic... falnic şi splendid, dar care plânge» (p. 15).

«Marea frescă istorică! Istorica marea frescă!»

«Dorinţa devine obsesiune; obsesiunea, durere; durerea, chin» (p.18).

«... a stat şi va sta vreme îndelungată cu ochii pironiţi pe tabel...» (Cine? vizitatorii muzeelor din Paris, Viena sau Berlin!) (p. 42).

«Să apară, să se arate, să vie acest multdorit Rafael!» (p. 59).

E timpul să termin cu această broşură, pe care, cu cât o examinez mai mult, cu atât îmi pare a deveni, cum ar zice autorul ei, «o obsesiune, o idee-mreajă, care te înfăşoară în vrăjile sale».

E nevoie să mai formulăm concluzia?

Sunt aproape treizeci de ani de când tot în „Convorbiri literare" se scriau următoarele cuvinte:

«Viţiul radical în toată direcţia de astăzi a culturii noastre este *neadevărul,* pentru a nu întrebuinţa un cuvânt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public.»

Şi mulţi pe acea vreme le-au crezut exagerate!

După treizeci de ani, astăzi, ele totuşi sunt singurele cuvinte cari ar putea caracteriza multe din scrierile ce apar.

Şi - suntem o generaţie nouă.

Un progres cu toate acestea: expresiunea de *neadevăr,* întrebuințată odinioară, pentru noi rămas-a puțin cam vagă - scrierile nouă cer termini noi.

De aci, *literatură patologică".*

UN NOU PLAGIAT ZOLA

Am terminat articolul nostru din numărul penultim despre plagiatul Zola-Bibescu cu bănuiala că celebrul autor francez, în ultima sa lucrare *Rome,* o fi făcut ceea ce a făcut şi în *La Debâcle* un vast împrumut forțat din opera altcuiva pentru a-şi ridica creditul propriu. Bănuiala noastră s-a adeverit. D. Gaston Deschamps, într-o savantă şi spirituală cronică literară, publicată în „Le Temps", arată pe larg cum Zola a plagiat pe scriitorii Georges Goyau, Andre Perate, Paul Fabre şi pe arheologul Gaston Boissier.

Câteva rânduri din cronica lui Gaston Deschamps sunt prea interesante ca să nu le dăm aci. Iată:

„D. Emile Zola, zice criticul, nu cunoştea Roma... Totuşi, voia să «facă» *Rome,* precum a «făcut» *Lourdes* şi cum va «face» *Paris.* Atunci s-a «documentat».

«A se documenta», în limba particulară a şcoalei naturaliste, este a căpăta asupra cutărui sau cutărui subiect - fie vorba de căi ferate, de marile magazinuri, de poduri şi şosele, de tutu¬nuri sau de mine, - o ştiință repede, expeditivă, superficială, făcută din peticele de hârtie puse unele peste altele. Grămădeşti un dosar, adunând la întâmplare orice fel de note şi informații. Rotunjeşti toate aceste peticele, potrivit cu mersul fabricațiunii. Coşi toate bucățelele, mai bine sau mai rău, cu ață albă. Când toate au fost compilate, cusute şi țesute, numaidecât tragi clopoțelul telefonului la librărie. A venit momentul să se

împrăştie prospectele, să uruie tobele reclamei, şi afişele pestriţe să acopere zidurile.

Uzina literară a lui Zola e un stabiliment model. Nimic mai instructiv decât vizitarea acestei fabrici de la Medan. Ia să vedem puţin cum se face acolo pentru a se modela materiile prime, a se spăla cârpele strânse, a se utiliza petecele şi a se turna, fie anul bun, fie rău, un volum de 600 pagini.

Câţiva reporteri curaţi la suflet au crezut că fac un bine dlui Zola îndemnând pe public să crează că întreprinzătorul industrial al *Romei* era cât p-aci să se prăpădească din pricina unei munci de ciclop. A! ce mai foc de cuptor! ce zgomot de ciocane şi de nicovală! ce gesturi zbuciumate! ce năprasnice opinteli! sudoarea curgea de pe fruntea încreţită a Maestrului, şi braţele-i răsuceau metalul cald, pe când picioarele i se-nglodau în vrafuri de documente îngrămădite. Pe când această viziune ne umplea ochii de admiraţie, de groază, aproape de milă, d. Zola, aşezat frumuşel înaintea mesii de lucru, jumulea liniştit două-trei repertorii, a căror listă e lesne de aşternut."

Iată acum şi câteva specimene din noul plagiat al documentalistului Zola:

Goyau

En mourant â Rome, saint Pierre fut le supreme bienfaiteur et comme le second fondateur de cette ville: et *si les oracles antiques qui pressentaient l'eter - nite du Capitole* ont echappe dans la suite des temps au reproche de mensonge, c'est â Pierre qu'ils durent cette fortune. En choisissant pour capitale d'un monde naissant la capitale d'un monde expirant, Pierre fit *un coup de genie.*

Zola

C'etait d'abord saint Pierre, ignorant, inquiet, tombant â Rome par *un coup de genie,* venant realiser *les oracles antiques qui avaient predit l'eternite du Capitole.*

C'etaient les premiers papes, de simples *chefs d'associations funeraires...*

Immortale Dei, sur la consti - tution des etats; *Libertas,* sur la

Des le temps de Severe, les papes sont connus des pouvoirs publics comme *les chefs dune association funeraire.*

L'encyclique *Immortale Dei,* de 1883, sur la constitution des etats, l'encyclique *Libertas* de 1888, sur la liberte humaine, l'encyclique *Sapientiae* de 1890, sur les devoirs des citoyens chretiens et l'encyclique *Rerum novarum,* de 1891, sur la condition des ouvriers, developpent en toutes ses parties la conception chretienne de la societe.
L'Eglise *constate,* autour d'elle, la *„misere immeritee" des travailleurs.*

L'ouvrier, souvent, reşoit *un salaire insuffisant* ou subit *un nombre exagere d'heures de travail... Tout homme a le droit de vivre... le contrat* qui lui a ete *extorque au moment ou il avait faim est injuste.*

Deux heures apres la mort de Giovanni Mastaî, que l'Italie et l'Eglise avaient aime sous le nom de Pio Nono, le cardinal Pecci s'approcha du lit funebre.
Le voile blanc qui couvrait le visage de Pie IX fut leve: „Giovanni! Giovanni! Giovanni!" appela le camerlingue; et, par trois fois, il lui frappa le front d'un marteau d'argent. A trois reprises la bouche demeura muette, les rides immobiles. „Le pape est vraiment mort", dit-il aux assistants.

liberte humaine; *Sapientiae,* sur les devoirs des citoyens chretiens; *Rerum novarum,* sur la condition des ouvriers. Le pape y *constate la misere immeritee des travailleurs, les heures de travail trop longues, le salaire trop reduit. Tout homme a le droit de vivre, et le contrat extorque par la faim est injuste.*

Il (le cardinal Boccanera) irait, arme du petit marteau d'argent, taper les trois coups symboliques sur le crâne de Leon XIII, glace, rigide, etendu sur son lit, entoure de sa cour pontificale! Ah! taper enfin â ce mur de cerveau, pour etre bien certain, que rien ne repondait plus, qu'il n'y avait rien lâ dedans que de la nuit et du silence! Et ces trois appels retentiraient: Joachim! Joachim! Joachim! Et, le cadavre ne repondant pas, le camerlingue se tournerait, apres avoir patiente quelques secondes, puis il dirait: „Le pape est mort".

Toate acestea din savantul volum intitulat *Le Vatican, les papes et la civilisation, le gouvernement central de l'Eglise* par Georges Goyau, Andre Perate, Paul Fabre, vechi membri ai şcoalei franceze de la Roma.

Dar exploatarea capodoperilor de ştiinţă sigură, de artă şi de spirit ale lui Gaston Boissier, publicate sub titlul prea modest de *Promenades archeologiques?* Dar indicaţiunile preţioase ale cărţii lui Charles Benoist, *Souverains, hommes, dEtat, hommes dEglise,* din cari Zola a făcut un miş-maş de mahalagisme, obţinute (după propria lui mărturisire) „prin bacşişuri potrivite"? căci se ştie că Zola, neputând obţine de la Leon [al] XIII-lea o audienţă, pe care-o solicitase, s-a „documentat" cum a putut.

Însă spaţiul nu permite să ne lungim prea mult. Cine doreşte să citească *in extenso* remarcabila cronică literară a lui Gaston Deschamps o va găsi în „Le Temps" de la 12/24 mai c.

Cu toată critica, însă, succesul lui Zola nu poate suferi nimic, şi succesul legitimează tot, de la opincă până la vlădică. Cu Zola se întâmplă ce s-ar întâmpla şi cu un mitropolit răufăcător: un biet autor modest şi obscur, când imitează câteva şiruri, e pierdut; Zola ia cu lopata de unde apucă, şi-i merge bine; un popă de sat, dacă ar ciupi din beteala de metal prost a unei icoane, ar înfunda, ras şi tuns, puşcăria, iar pe I.P. Sfinţia-sa, după nenumărate clasice plagiaturi, nici sinod, nici guvern, nici vodă n-ar avea de unde să-l apuce, cu toată barba-i cea lungă.

Dacă toată lumea - şi cea „burgheză"şi cea „nouă" - ţine şi cu Zola şi cu mitropolitul: cât i-ai prinde, n-ai ce le face!

UN PAMFLET CLASIC

In 1729, Irlanda era bântuită de o îngrozitoare foamete, care aruncase populaţiunea săracă în cea din urmă neagră mizerie. Adânc afectat de această calamitate şi indignat de nepăsarea crudă

a claselor bogate, celebrul Jonathan Swift, autorul lui Gulliver, *scrise următorul pamflet amar, care făcu la vremea lui mare senzaţie şi care, pe drept, e considerat în literatura europeană ca un cap-d'operă de acest gen.*

E o privelişte tristă pentru cei ce se plimbă prin această mare capitală a Irlandei, sau călătoresc pe la ţară, să vază stradele, drumurile şi porţile colibelor acoperite de cerşetori, urmaţi de trei, patru sau şase copii, toţi în zdrenţe şi supărând pe fiecare călător ca să le dea milă... Toate partidele sunt de părere, cred, că acest număr prodigios de copii este, astăzi, în starea de plâns a acestui regat, o povară prea mare; de aceea acel ce ar putea descoperi un mijloc onorabil, lesnicios, puţin costisitor, de a transforma aceşti copii în membri folositori societăţii ar aduce publicului un serviciu aşa de mare, încât ar merita o statuie ca mântuitor al naţiunii. Voi propune aşadar, cu toată umilinţa, părerea mea, care sper că nu va întâmpina nici o obiecţiune.

Un american, pe care l-am cunoscut în Londra, bărbat foarte capabil, m-a asigurat că un copil sănătos, bine hrănit, este la vârsta de un an o hrană foarte delicioasă, substanţială şi sănătoasă, fript sau fiert, cu stufat sau la coptor, şi nu mă îndoiesc că poate folosi tot aşa de bine prăjit sau iahnie.

De aceea, rog umilit publicul să se gândească că, din aceşti o sută douăzeci de mii de copii, douăzeci de mii s-ar putea păstra pentru reproducerea speţei, dintre cari un sfert să fie bărbaţi; iar ceilalţi o sută de mii ar putea, la vârsta de un an, să fie vânduţi persoanelor de calitate şi avute din tot regatul, muma fiind înştiinţată să-i lase să sugă bine în luna din urmă, spre a-i face graşi şi cărnoşi pentru mesele bune. Dintr-un copil s-ar face două feluri de bucate la un ospăţ de amici; când familia cinează singură, partea dinainte sau dinapoi ar face un fel de bucate foarte cum se cuvine.

Am făcut socoteala că, în medie, un copil, atârnând 12 livre la naştere, poate, după un an, de va fi bine hrănit, să ajungă până la 28 livre.

Am mai făcut socoteală că cheltuielile de hrană pentru un copil de cerşetor (şi în acest număr pun pe toţi ţăranii, pe toţi muncitorii cu ziua şi patru din cinci părţi dintre arendăşei) sunt de doi lei şi jumătate pe an, socotind şi zdrenţele de pe el, şi crez că nici un *gentleman* nu se va plânge dând zece-doisprezece lei pentru corpul unui copil gras, din care va face cel puţin patru feluri de bucate de carne minunată.

Cei care sunt mai economi - şi mărturisesc că timpurile ne cer să fim economi - vor putea să jupoaie un copil, şi din pielea lui, argăsită cum se cade, să facă mănuşi admirabile pentru dame şi cizme de vară pentru *gentlemanii* eleganţi.

Cât despre oraşul nostru Dublin, s-ar putea înfiinţa într-însul măcelării în locurile cele mai potrivite; de măcelari putem fi siguri că nu ne vor lipsi...

Crez că foloasele acestui proiect sunt numeroase, vădite şi de cea mai mare însemnătate:

I) prin aceasta vom micşora numărul catolicilor, de cari suntem cutropiţi în fiecare an, pentru că ei sunt producătorii principali ai naţiunii;

II) fiindcă întreţinerea a o sută de mii de copii nu poate fi evaluată la mai puţin de peste doisprezece lei pe an, avuţia naţiunii ar creşte pe an cu un milion două sute şi ceva de mii de lei, afară de profitul unui nou fel de bucate introdus la mesele tutulor *gentlemanilor* avuţi, cari au oarecare delicateţe în gust; - şi banii ar circula între noi, deoarece acest product este al pământului şi al manufacturilor noastre;

III) aceasta ar încuraja foarte mult căsătoriile, pe cari toate naţiunile înţelepte le-au încurajat prin recompense sau le-au garantat prin legi şi pedepse; aceasta ar mări grija şi dragostea mumelor pentru copii, când ele vor fi sigure de un stabiliment pentru sărmanii lor prunci, înfiinţat oarecum chiar de public.

Am putea enumera alte multe foloase, cum, de exemplu, sporul cu câteva mii de bucăţi pentru exportarea noastră de carne de vacă în butoaie; expediarea unei cantităţi mai mari de

carne de porc şi perfecţionarea şuncăriei bune; dar le las la o parte pe toate astea şi multe altele, ca să fiu mai scurt.

Câteva persoane descurajate se mai ocupă de marele număr al săracilor, cari sunt bătrâni, bolnavi sau schilozi, şi m-au invitat să aflu un mijloc de a scăpa naţiunea de o sarcină aşa de supărătoare; dar de partea aceasta nu duc nici o grije, fiindcă se ştie foarte bine că pe fiece zi ei mor şi putrezesc de frig, de foame, de murdărie şi de viermi, pe atât de iute pe cât un om cuminte şi-o poate-nchipui. Iar cât despre muncitorii cu ziua, cari sunt tineri, starea lor ne dă nişte speranţe analoage: ei nu pot găsi de lucru, şi prin urmare se topesc din lipsă de hrană, astfel că, dacă în unele ocazii, îi tocmeşte cineva să lucreze, n-au destulă putere ca să-şi sfârşească lucrul. Cu acest chip, ţara şi ei înşişi scapă, din fericire, de toate relele ce-i aşteaptă.

Declar în curăţia inimei mele că nu am cel mai mic interes personal pentru îndeplinirea acestei salutare opere, fiindcă n-am alt motiv decât binele ţării mele. N-am nici un copil de la care aş trage nădejde să pot câştiga un ban, căci copilul meu cel mai mic e trecut de nouă ani şi nevastă-mea a încetat de câtva timp a mai rămânea însărcinată.

GHEORGHE BARONZI

Alaltăieri a încetat din viaţă, în etate de 83 de ani, Gheorghe Baronzi, cunoscutul veteran al literelor române. În lunga lui carieră, publicist neobosit, a scris de toate, atât originale, cât şi traducţii: poezii de toate genurile şi proză asemenea, de la epigramă până la poemă şi de la articol trecător până la dramă. În aceasta arenă vastă a republicii literelor române, răposatul veteran a luptat cu toate armele, cu o egală bărbăţie şi cu o egală consecuenţă la jurământul ce-l făcuse muzelor, păsându-i puţin de lipsa succesului personal.

Nici un mare succes îndeosebi, afară de urmarea cu credință nestrămutată a datoriei și legământului.

Și câți, oare, dintre cei târâți în falangele unui Alexandru Machedon sau în cohortele unui Cesar pot să se înscrie anume în istoria strălucitelor isprăvi ale acestor cuceritori?

G. Baronzi n-a fost unul dintre marii eroi ai republicii literelor române, e adevărat; ci unul dintre neobosiții legionari, și poate nu unul dintre cei mai puțin îndrăzneți; o dovadă e poezia de mai la vale, *Cățelul pământului,* al cărei refren îl pune mai târziu, ca *motto,* Eminescu la ciudata sa poemă *Strigoii* - e ca un pompon pierdut de un legionar obscur în luptă, și ridicat în treacăt de un erou mare, pentru a-l înfige în strălucita-i cască.

„Cânderam copil cuminte,
Mama-adesea îmi zicea,
Ș-a mea lacrimă fierbinte
De pe ochii mei ștergea:
In numele sfântului!
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Mi-era sete, mi-era foame,
Lângă mama mă duceam
Să-i cer apă, să-i cer poame,
Și cu hohote plângeam.
Dar în voia vântului,
Stam s-auz cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Tot așa și azi și mâine
Ea cu vorba mă purta;
Nu-mi da apă, nu-mi da pâine,
Ci mereu îmi tot cânta:

In numele sfântului!
Stăi, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

La a noastră locuință
Răsturnată pe pământ
S-află plină d-umilință
Crucea unui trist mormânt.
Ziua, noaptea așteptam
In bătaia vântului,
Niciodată n-auzeam
Cățelul pământului.

Venea Pastele, Crăciunul,
Haine nouă îi ceream;
Plângeam singur tot ajunul
Și a doa zi plângeam.
In numele sfântului!
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Mă culcam în bătătură
Cu urechea la pământ,
Nu-mi păsa de frig, de bură,
De răceală sau de vânt.
Vream s-auz și eu cum latră
Est cățel prea blestemat,
Care m-adormea p-o piatră
Nebăut și nemâncat."

POMADA FERMECATĂ

Multe pomezi pentru creşterea părului pierdut s-au încer¬cat în deosebite veacuri, totdeuna cu sinceritate şi niciodată cu succes, amăgind astfel necontenit iluziile bietei noastre

omeniri. Dar geniul cutezător al omului nu a desperat. Cu năstrămutată încredere într-un „viitor mai mare, mai bun, mai frumos", el a urmat fără preget să caute ce-i trebuia - pomada fermecată - şi iată că în fine providența i-a încununat cu prisos strădania seculară, dându-i acum de curând ceva mai mult decât el ar fi îndrăznit să-şi închipuie a spera.

Aceasta este de aminteri un obicei cunoscut al providenții: după ce vreme îndelungată îți pune la încercare răbdarea, tocmai când, zdrobit, începi a crede că ți-ai sleit toată energia în zadar, îți scoate generoasă înainte o strălucită răsplată.

În antichitate, Arhimede, făcând regulat băi reci, află legea greutății specifice; în evul mediu, alchimiştii, căutând piatra filosofală, descopăr chimia, fără de care n-am fi avut apoi chibriturile, hârtia de muşte şi Salvadentul român; mai târziu, în secolul XV, genovezul Columb, căutând Indiile, dă peste America, fără de care n-am fi avut picioicile, Regia şi pelagra; în fine frizerii, urmărind pomada pentru creşterea părului pierdut, descopăr azi rețeta pentru căpătarea talentului şi frumoaselor daruri intelectuale pe cari nu le-ai avut niciodată.

Ca toate marile invenții, şi aceasta este neînchipuit de simplă. E o rețetă care se poate face cu prea puțină cheltuială în orice familie.

Iei: *dureri* şi *chinuri sociale, năzuințe, avânturi* şi *idealuri sociale;* le pisezi tare la un loc, le amesteci bine în *mediul social,* torni peste ele câteva linguri de cerneală de tipar - şi pomada e gata.

E foarte simplu - nu-i aşa?

Astfel, ajungi ce pofteşti - poet liric, satiric, epic, novelist, dramaturg, publicist, critic, într-un cuvânt artist, pe atât de mare, se-nțelege, pe cât ăi întrebuința cu mai multă stăruință noua pomadă a *idealului social.*

Îşi închipuie oricine ce viitor are rețeta asta, care, cu drept cuvânt, a ajuns a fi astăzi un cult pentru cei ce sufăr de chelie

pe dinăuntrul capului, şi se ştie cât e de rar părul pe dinăuntru, prin urmare, se-nţelege cât de universală va deveni întrebuin¬ţarea minunatei invenţiuni.

Iată, de exemplu, încep cu o poezie:

„O! lună, tu, regină, şi palidă, şi moartă,
Ce tainic treci alene pe-a bolţii-albastre poartă,
Din naltul fără margini pe care-l baţi de veci,
Ne-aduci tu vreo nădejde? Nu! razele-ţi sunt reci!"

- A! dar asta, domnule! exclami d-ta. Poezia aceasta este o platitudine, o secătură literară. Iar lună? iar palidă, iar moartă? iar tainic, boltă, albastră, raze reci? Pentru Dumnezeu, înce¬tează, rogu-te, cu vomitivul d-tale literar.

- Aşa? zic eu. Stăi, că am să-ţi dau îndată un cordial, ori mai bine un constipant...

Mi-am aplicat reţeta, şi iată urmez poezia:

„Dar caldă-ţi va fi raza când, sub a ei lumină,
Va trece-o lume nouă, o lume mai senină,
Când răul va dispare, şi-atâtea năzuinţi
Vor fi nu chinuri goale, ci pline biruinţi!"

Lume nouă... senină... răul... năzuinţi... chinuri... biruinţi.

Aşa e că am un ideal social?

Apoi, dacă am un ideal social, nu-i aşa că am ajuns talentat? şi poate încet-încet, tot dând cu pomadă, s-ajung şi genial.

Nu-i decât idealul social în artă!

Dar ceva mai mult, nici nu se poate să fie talent sau geniu fără să fi întrebuinţat pomada mea.

- Ba se poate, zici d-ta.

- Ba nu se poate, răspund eu.

- Dar Anacreon, dar Shakespeare, Machiavelli, Moliere, Goethe? doar pe vremea lor nu se pomenea de invenţia aceasta recentă.

- Aşa? strig eu, fără să-mi pierz cumpătul. Ia stăi, să vezi!

Şi pun mâna în borcanul meu cu pomadă şi-ncep să-i frec şi pe Anacreon şi pe Machiavelli şi pe toţi, şi-i frec, şi-i năclăiesc, şi iar îi frec, pân' le scoţ şi lor lustrul durerilor sociale, chinu¬rilor sociale, năzuinţelor sociale, avânturilor sociale, idealului social.

Astfel, am împăcat, într-un chip ingenios, reputaţia reţetei mele infalibile [sic], care trebuie de acuma să fie o religiune, cu reaua deprindere şi rutina îndărătnică a societăţii vechi: orice religiune proaspătă trebuie, la apariţia sa, să fie politicoasă şi să ştie face oarecari concesiuni vechilor credinţe ruinate, pe cari vrea să le dărame.

Aşa, aşa, tinere! încrede-te în reţeta mea - ea singură te poate scăpa de chelia interioară.

Nu trebuie să uit însă a-ţi spune - deşi mi se pare c-ai înţeles deja, fiindcă eşti deştept - că noua pomadă se deosibeşte de toate cele vechi la aplicare: ca să obţii rezultatul dorit, trebuie să freci cu ea nu capul tău, ci pe al altora; dar să-i freci vârtos! să-i freci pân-ăţi năduşi bine şi tu şi ei.

UN DICŢIONAR ROMÂN

Dicţionarele au fost întotdeuna considerate ca contingentul cel mai însemnat al genului plictisitor. Răsfoirea unor asemenea cărţi nu se face decât la momente solemne în viaţa şcolărească, la traducerea unui autor sau la prepararea unui examen, şi atunci, vorba o dată găsită, nenorocitul caută să se sustragă cât mai repede de sub acea atmosferă savantă, dar obositoare.

Iată, însă, un dicţionar, apărut zilele acestea - *Dicţionarul universal al limbii române* de Lazăr Şăineanu - care pare a respira un aer mai simpatic şi unde parcurgerea unei pagini îţi satisface nu numai curiozitatea, ci-ţi insuflă dorinţa de a nu bate

în retragere. Prin ce mijloc a reuşit autorul să facă întrucâtva interesante nişte materiale obicinuit atât de aride? Prin faptul, cred, că el nu s-a mărginit în opera sa de a înregistra un singur factor de cultură, ci a căutat să îmbrăţişeze toate manifestaţiunile vieţii ale unui popor modern: literatură, ştiinţe, arte, meserii, industrie, comerţ etc. Astfel, acest dicţionar universal oferă o imagine redusă, dar precisă a culturei noastre actuale, întrucât ea se oglindeşte în limbă.

Un alt mijloc de care s-a servit autorul spre a da viaţă definiţiunilor sale a fost preocuparea de a sprijini cu mărturii autentice vorbele şi nuanţele lor de sens. Parcurgând vrun cuvânt cu o bogată ramificaţiune de însemnări, dispuse cu pricepere şi metodă, în momentul de a-şi opri paşii, o citaţiune frumoasă dintr-un poet sau prozator de ai noştri încurajează pe călător a-şi continua calea.

D. Şăineanu acordă cu drept cuvânt neologismelor o importanţă egală cu elementele neaoşe ale limbei. Aceste neologisme reprezintă ultima fază a culturii noastre sub acţiunea Occidentului, şi în specie a Franţei. Prin răspândirea din ce în ce mai mare a presei şi a învăţământului, ele încep a pătrunde în stratele de jos ale populaţiunii urbane şi a deveni astfel o parte integrantă a vocabularului românesc. Mahalagiul cel mai înapoiat nu mai aşteaptă astăzi să primească în efecte, *în natură,* „stima şi consideraţia" ce o adăstase mai multe zile de la şeful său, subprefectul din vremea lui Alecsandri. Viaţa modernă, cu curentele ei multiple, vulgarizează pretutindenea noile achiziţiuni ale culturei.

Dar nici arhaismele nu sunt trecute cu vederea în opera dlui Şăineanu. Cunoaşterea acestor vechi termini de ordine culturală este indispensabilă celui ce nu voieşte să se înstrăineze cu totul de trecutul istoriei noastre. Altmintrelea, se expune la păţania ziaristului despre care povesteşte Ioan Ghica într-una din epistolele sale. Acesta scrisese că s-au luat de la turci

400 care de *zaherea,* şi criticul inteligent protesta că turcii nu puteau să aibă nevoie de 400 de care încărcate numai cu *zahăr*!

Valoarea dicţionarului creşte încă prin adaosul noţiunilor generale relative la biografia, geografia şi istoria atât naţională, cât şi străină. Până azi nu posedam încă nici o lucrare specială în aceste diferite ramuri ale ştiinţei, aşa că *Dicţionarul universal* e o iniţiativă lăudabilă şi în această privinţă. N-am nevoie să mai fac elogii autorului pentru munca sa îndelungată şi conştiincioasă spre a înzestra şcoala şi societatea noastră cu o carte atât de indispensabilă. D. Şăineanu este unul dintre tinerii noştri învăţaţi, la cari soliditatea ştiinţifică se asociază cu un adevărat talent de vulgarizare.

OPERĂ NAŢIONALĂ
[Este o vorbă veche...]

Este o vorbă veche: pentru ca să faci război, îţi trebuiesc trei lucruri - bani, bani şi bani. Altă vorbă şi mai veche ne spune că *pas d'argent, pas de suisse,* adică pe româneşte aplâ: *n-ai bani, n-ai arnăut.* Se ştie că elveţienii au fost odinioară pentru regii Franţei ce erau tot cam pe atunci arnăuţii pentru Domnii principatelor noastre.

Vorbele acelea se potriveau până acum câtva timp şi la operă. Pentru ca să ai o trupă de operă, îţi trebuiesc trei lucruri: bani, bani şi bani; şi *pas d'argent, pas de chanteur* - n-ai bani, n-ai cântăreţi.

Da, însă Danton, mai democrat, avea altă formulă. El zicea că pentru orice îţi trebuiesc alte trei lucruri: îndrăzneală, îndrăzneală şi iar îndrăzneală. Astăzi, în timpurile noastre democratice, trebuie să aplicăm vorba lui Danton şi la Operă. Pentru ca să ai o Operă, şi mai cu seamă Operă naţională, îţi trebuie îndrăzneală, îndrăzneală şi iar îndrăzneală.

A îndrăzni, iată secretul în artă. A îndrăzni va să zică a putea. Voieşte şi vei putea, luminează-te, şi vei fi! a zis un alt mare democrat. Îndrăzneşte, şi vei cânta! zicem noi. Vei cânta ieftin, dar vei cânta; vei cânta rău, dar vei cânta; vei cânta fals, deplorabil, ridicul, dar vei cânta. Ce se cere la Operă? A cânta.

Da. Trebuie încurajat orice act de îndrăzneală naţională, chiar dacă el se face cu concursul străinilor, căci aci străinii sunt aliaţii noştri. Trebuie să fie cineva lipsit de orice sentiment de iubire pentru naţiunea sa, pentru progresul acesteia şi pentru încurajarea acestuia, ca să nu aplaude orice act de îndrăzneală de acest fel.

Scenele mari din Europa se ţin totuşi de vechea sistemă. Ele, în loc de îndrăzneală, întrebuinţează tot banii. Un grupet, un tril, o cadenţă costă mii de franci. Ce sistem de corupţie! ce venalitate!

Unde este patriotismul artiştilor noştri! unde este îndrăz¬neala Teatrului nostru!

Şi unde mai pui că artiştii în sistemul cel vechi nu fac o notă mai mult peste câte sunt plătiţi să facă; pe câtă vreme, ai noştri, peste câte sunt datori, îţi mai fac pe dasupra grupete, triluri, cadenţe - toate gratis! Prefer sistemul naţional. Pe lângă alte avantaje, mai avem şi pe acela că orice operă, cât de veche, de câte ori se joacă e ceva nou.

Se zice, eu nu pot afirma cu siguranţă, că în străinătate primadone bune ar fi plătind pe o camerieră sau o damă de companie mai mult decât plăteşte Teatrul nostru pe o primadonă. Se înţelege că dama de companie sau cameriera joacă acolo rolul şi de secretar intim - o misiune delicată, unde se cer adesea calităţi şi fineţi de stil deosebit. Ce ruşine!

Asta este imoral. Prefer simplicitatea noastră naţională: moravuri curate, leafă mică, îndrăzneală mare, triluri gratuite, toate astea fără cameriere plătite aşa de scump încât ar sări cât colo în ochii opiniei publice că nu e lucru curat la mijloc.

Modestia este decorul talentelor tinere. O primadonă plătită foarte scump, chiar dacă ar avea talent, ar însemna că

nu e modestă, şi începuturile trebuiesc să fie modeste, deşi îndrăznețe.

De exemplu, poți să începi rău, fără talent, fără pricepere, fără apucătură: e o îndrăzneală lăudabilă, dacă este modestă.

Publicul nu trebuie să fie pretenţios. Trebuie să nu uite că şi acesta este un început nou de Operă română, un început îndrăzneț, poate, dar fără-ndoială modest.

Publicul trebuie să aibă îndrăzneala a-l încuraja şi să fie modest în pretenţiuni.

O greşeală de tipar însemnată s-a strecurat în cronica noastră literară din numărul trecut. La rândurile 85 şi 86 din coloana a cincea pagina întâia, s-a pus: *bate pe auritul Cres,* în loc de: *bate pe aiuriții greci.*

TERIBIL NAUFRAGIU, DIN NOROCIRE FĂRĂ ACCIDENT DE PERSOANE

Statul nostru avea odată, pe cât îşi poate aminti oricine, o mare magazie de cărți, pe care o numea Biblioteca Națională.

De mult, foarte de mult nu se mai pomeneşte despre dânsa.

De multe ori acea magazie plină de înțelepciuni a avut imprudența să se mute cu chirie, ca un amploiat hărbar, de colo până colo, neținând seama că o mutare face cât o inundație, şi două cât un foc.

Călătorind multă vreme de colea până colea, ca o corabie îndrăzneață pe întinsele mări, a trebuit până în fine să se prăpădească în neguri ca orice Leviathan.

A fost un dezastru, un cumplit nenoroc, o catastrofă memorabilă.

Unde o mai fi sărmana corabie pierdută de atâta vreme în pustiurile zbuciumate ale oceanelor? mai există, oare, sfărămăturile ei? ce s-au făcut scoarțele faimoasei Bibliotece Naționale?

Mister!

Nici un muritor n-ar putea îndrăzni să răspundă la aceste întrebări indiscrete, nici chiar personalul Bibliotecei. Căci uitasem să spun că, din norocire pentru statul nostru, deşi nu se mai ştie de urma Bibliotecii Naţionale, personalul ei există şi se află în bună stare, în afară de orice pericol.

Statele de prezenţă achitate în regulă la Amiralitate, adică la Ministerul Cultelor, sunt o dovadă sigură despre scăparea echipajului complet al corăbiei dispărute. Nici un odăiaş măcar nu s-a pierdut şi, ce e mai îmbucurător, nici unul n-a dezertat, cum se-ntâmplă adesea în aşa mari catastrofe. Ba încă, ceva şi mai îmbucurător, se afirmă pozitiv că echipajul s-a sporit, în urma naufragiului, cu încă vreo trei mateloţi, cari sfidează valurile vieţii cântând veseli; iar când, o dată pe lună, ajung la liman, iscălesc cu bărbăţie neclintită statele de prezenţă.

Bravi mateloţi! cu acelaşi sânge rece şi pe vreme bună ca şi pe tempeste, tot aşa de neclintiţi şi-n siguranţa statelor, ca şi în primejdia naufragiului. Bravi lupi pe uscat, ca şi pe mare!

E drept că la ridicarea şi menţinerea sus a moralului şi bărbăţiei lor a contribuit şi contribuie mult atitudinea hotărâtă şi neclintită a intrepidului lor căpitan.

Aflăm că Amiralitatea Cultelor ar fi intervenit pe lângă Direcţia Generală C.F.R., secţiunea serviciului maritim, rugându-o a pune să se facă sondaje în toate părţile spre a găsi resturile corăbiei înghiţite de valuri; o bună măsură - stând atâta în apă, ar putea mucezi; unde mai pui că-n mare sunt şi şoareci.

PARAGRAFIA TALENTULUI

În creierul naţiunii, capitala regatului, s-a înfiinţat de curând „Cercul Amicilor Literaturii şi Artei Române". E frumos ca un cerc intelectual să nu uite niciodată că, înainte de a fi amic al artelor şi literaturii, este fiu al naţiunii, că e compus mai-nainte de toate de români, iar nu de artişti, literaţi sau amatori.

„Cercul Amicilor Literaturii şi Artelor Române" ne trimite spre publicare următoarele:

„Lucrările, în mare parte meritorii, trimise pentru concursul publicat în iunie trecut cu privire la coperta revistei „Literatură şi artă română", negăsindu-se pe deplin corespunzătoare dorinţelor «Cercului», au fost înlăturate şi stau la dispoziţia autorilor lor.

În privinţa concursurilor literare se reaminteşte că *termenul pentru depunerea manuscriselor* - 46, strada Fântânei - *expiră* la 15 noiemvrie."

Care va să zică, avem aci a face cu un termen fatal - 15 noiemvrie; nu se indică şi ora; desigur că trebuie să fie până la miezul nopţii.

Presupunem - lucru foarte posibil, cu toată starea înfloritoare a literaturii şi artelor române - că „Cercul Amicilor" nu primeşte până la 15 noiemvrie, miezul nopţii, nici o bucată literară mai de seamă, şi că, tocmai a doua zi, la 16 noiemvrie, la amiaz, se pomeneşte cu o lucrare remarcabilă - sunt aşa de frecuente lucrările remarcabile în literatura şi artele române! tot aşa de frecuente ca şi neglijarea termenelor fatale!

Ei! Ce te faci?

Dacă vrea să fie consecuent, „Cercul Amicilor Literaturii şi Artelor Române" respinge bucata remarcabilă, precum Curţile de Apel resping un apel tardiv, şi adoptă spre publicare numai bucăţile slabe cari s-au prezentat la vreme.

În zadar talentatul autor face apel la sentimentele „Cercu - lui", în zadar se scuză că n-a băgat de seamă termenul. El întâm - pină acelaşi răspuns ca şi apelanţii ignoranţi veniţi după termenul fatal la Curtea de Apel.

- Nu se poate, domnule; vei fi având dreptate, n-avem ce-ţi face - a trecut paragrafia.

- Dar, domnilor, sentimentele de amiciţie pentru literatura şi artele române.

- Domnule, amiciţie. dar până aici! nu putem: a trecut paragrafia!

- Dar, domnilor, talentul meu. socotiţi! celelalte lucrări sunt din cale-afară mediocre, nişte banalităţi, nişte platitudini. pe când lucrarea mea e de talent.

- Ştim; dar acelea au venit la vreme; d-ta ai trecut paragrafia!

Talentatul autor este respins; iar secretarul prezidentului biuroului comitetului redacţiunii „Cercului Amicilor Literaturii şi Artelor Române" scrie următoarea notă pentru numărul întâi al revistei:

„Regretăm că în numărul acesta n-am publicat şi o bucată de talent: nu e vina noastră; vina e a dlui X... care, deşi are mult talent, a trecut paragrafia."

DECADENŢĂ

Puteţi râde voi, tineri sceptici, cari aţi aruncat sfintele credinţe în schimbul ştiinţei profane. Eu sunt mâhnit de câte văz.

Am fost la întrunirile opoziţiei în Craiova şi în Iaşi, şi mărturisesc drept că am ieşit adânc afectat de decadenţa moravurilor noastre politice.

Asta e opoziţie? Astea sunt întruniri de opoziţie?

Oratori cari vorbesc ca toţi oamenii, liniştiţi parcă n-ar fi la guvern un partid adversar, dezbătând cu sânge rece ca la Academie, ba încă permiţându-şi a face şi glume şi spirit. Auzi, glume şi spirit când eşti în opoziţie!

Nici un orator nu se bate cu pumnul în piept. Nici unul nu răstoarnă sfeşnicele, nu sparge tribuna, nu-şi taie mâna în ţăndările paharului spart. Nici unul nu-şi mai scoate braţul din umăr printr-un suprem gest patriotic.

Nimic din toate astea. Şi ce e mai rău, e că şcoala asta decadentă prinde - poporul, publicul, are aerul că aprobă acest curent menit să ucidă cu desăvârşire avânturile mari, să stingă focul sacru al pasiunilor politice?

Unde sunt vremurile clasice ale liberalismului român? Unde e sala Slătineanu? Sala Bossel? Circul de la Constandin-Vodă? S-au dus toate ca nişte frumoase legende care au încântat de atâtea ori tinereţile mele.

Din tinereţe mă-nnebuneam după întrunirile publice, şi aveam de ce. O jale mă cuprinde astăzi când mi-amintesc de frumoasele momente ale eroicei opoziţii liberale, al cărei am fost unul dintre cei mai fervenţi spectatori!

În acele întruniri îmi făceam eu, împreună cu un popor întreg, educaţiunea naţională. Acolo am cules cele mai bune inspiraţiuni pentru operele mele patriotice, aceste opere menite să ajungă peste puţin uitate cu desăvârşire devenind neînţelese, graţie părăsirii şcoalei clasice a liberalismului. Acolo am făcut cunoştinţa iubiţilor mei eroi, pe care am căutat, cu modestele mele mijloace artistice, să-i păstrez pentru posteritate.

Puteţi spune orice, eu cred că suntem în plină decadenţă.

D. N. Filipescu îmi face doctrina unui curent sănătos de judecată publică, în care să nu mai fie posibilă minciuna şi fraza goală.

Dd. Tache Ionescu şi Disescu vorbesc la tribună ca de pe catedră, cu cărţi şi citate din autorii străini, cu teorii moderne, cu dezbateri academice.

D. Panu face satire, glume şi spirit pe socoteala guvernului, susţinându-mi că sunt situaţiuni, în viaţa popoarelor ca şi a indivizilor, când nu se poate vorbi decât în bătaie de joc.

Şi aceşti domni oratori pretind să mă convingă cu metoda d-lor rece, care n-are alt merit decât logica şi înţelesul.

Dar eu sunt copilul şcoalii clasice a opoziţiei liberale! mie nu-mi trebuie logică, nu-mi trebuie înţeles! Pentru astea merg

eu la o întrunire publică a opoziţiei? Eu caut emoţiune, excitaţiune, iritaţiune!

Mi-aduc aminte de bravura, de avântul impetuos şi mai ales de sintaxa îndrăzneaţă a neuitaţilor mei oratori clasici:

«Fraaţilor! Ciocoii domnesc, în adevăr domnesc; dar să vă spui eu, fraţilor, cum domnesc! domnesc prin mişelie, prin infamie, prin crimă, prin reacţiune, lucruri care fac onoare poporului că e contra, care în orice ocazii s-a pronunţat şi nu permite, mai ales când sângele acestui popor, vărsat cu cruzime şi fără nici o necesitate, când ţipetele disperate ale femeilor şi copiilor, fugăriţi şi torturaţi de sălbăticia oamenilor odiosului regim, când vaietele celor schingiuiţi pe stradele Capitalei, cu felinarele stinse, sunt încă vii în mintea tuturor!»

Iată ceea ce smulgea din mii de suflete răcnete zguduitoare. Iată pentru ce n-am lipsit de la nici una dintre acele faimoase întruniri.

Astăzi, ce avem? dezbateri, dezbateri şi iar dezbateri. Foarte mulţumim de întrunirile dv.

Eu nu cer de la orator să mă lumineze - îi pretind să mă-ncălzească.

Oratorul trebuie să vină la tribună fioros ca un leu, şi când o striga o dată *Fraaţilor!* să mă facă pe mine, fratele lui, să sar din loc. El n-are nevoie să spună nimic de la tribună; dar trebuie să mă-nfierbinte; să mă asude; să nu-mi dea pas să mai judec; să mă aiurească; să mă clatine fără a mă lăsa să răsuflu; să-mi dea creierul de pereţii capului prin salturi enorme de propoziţii, chiar ilogice, chiar absurde, stupide dacă e nevoie, numai să fie calde şi spontanee, până m-o năuci, până m-o face să scrâşnesc din dinţi şi să strig ca un turbat: sus poporul!

Iată ce înţeleg eu prin orator. S-a pierdut astăzi, din nenorocire, această şcoală mare:

„Jos reacţiunea! jos ciocoii! sus libertatea, egalitatea şi fraternitatea! sus boborul!"

Şi la glasul amicilor boborului, boborul, ridicând reteveiul, simbolul suveranităţii sale, izbucnea, la adresa vampirilor, cari-i sugeau sudoarea şi sângele, în imprecaţiuni naţionale de se cutremura catapeteasma circului.

Dumnezeu al părinţilor noştri! la ce grandioasă epopee aş fi asistat eu, daca, nu clasicii mei, ci vampirii de reacţionari ar fi caterisit pe un mitropolit, iar clasicii mei s-ar fi apucat să apere biserica în faţa boborului!

„Astăzi s-a împlântat cuţitul până-n prăsele în sânul nenorocitei Românii, iar cadavrul ei sângerând s-a aruncat la picioarele tigrului negru pe care-l cheamă Partenie! Jos!... Sus!. Sus!. Jos!."

Acelea ar fi fost întruniri! nu dezbateri ca ale dv.

Păcat! Am pierdut mult.

CRONICA DE JOI [I]

[Luni seară, plecând din Iaşi...]

Luni seară, plecând din Iaşi am avut plăcerea să călătoresc împreună cu d. Ceaur Aslan. În acelaşi vagon se aflau, între alţii, şi dnii Lascăr Catargiu, şeful conservatorilor, şi N. Filipescu.

Trenul a plecat în mijlocul unei manifestaţii strălucite şi noi am rămas să ne comunicăm impresiile celor două zile frumoase, petrecute în mijlocul bunilor şi inteligenţilor noştri prietini din Iaşi.

Mă prind că n-o să puteţi ghici nimeni despre ce am vorbit, sau mai bine zis, despre ce am auzit vorbindu-ni-se; căci, la drept, nimeni n-a vorbit, toţi am ascultat - pe d. N. Ceaur-Aslan. Succesul acelei seri intime îi revine tot d-sale.

E fenomenal omul acesta.

Am stat toți în picioare și l-am urmărit cu cea mai deplină sfințenie.

Ce frumoasă inteligență și ce caracter neînduplecat! A! neînduplecarea, neîncovoierea caracterului, iată semnul naturilor întregi.

O oară și mai bine, până aproape de Vaslui, ne-a ținut, cu un farmec de nedescris, o magistrală conferență. Încântătorul conferențiar se adresa îndeosebi venerabilului șef conservator. Acesta, rezimat de ușa compartimentului său, fără să-ncerce a face vreo întrerupere chiar binevoitoare, da din cap în semn de aprobare, la fiece cuvânt al conferențiarului. Un zâmbet blând, plin de sinceră bunătate, zâmbetul caracteristic al unui spirit dezarmat de orice lipsă de încredere, de orice umbră de ironie - lumina figura bătrânului.

Ce vervă! ce convingere, ce adânc înțeles atât de spusele vorbitorului, cât și în zâmbetul ascultătorului. Era o scenă delicioasă. Voi uita vreodată amănuntele conferenței dlui Aslan; dar zâmbetul dlui Catargiu n-am să-l uit niciodată.

Ghiciți - mă prind încă o dată că nu o să puteți - despre ce ne-a vorbit conferențiarul. Despre consecuența în politică!

Atât de adâncă și caldă convingere era în cuvintele acestui idealist, încât eu, crescut la școala scepticismului, simțeam o adevărată remușcare: eram vinovat desigur că nu văzusem până aci nimic de reprobat în micile inconsecuențe politice, așa de frecuente și de naturale în starea actuală a moravurilor noastre publice.

Iată, îmi ziceam, tot se mai găsesc și în țară la noi oameni de caracter. Iată - am înaintea mea un bărbat care poate avea îndrăzneala să spună oricui vrea să-l asculte că el, cu toată ușurătatea de la noi, a fost totdeauna consecuent, totdeauna neschimbat și neclintit, totdeauna același - același!

„Coane Lascăre, mi se poate imputa orice, afară de inconsecuenţă în viaţa politică. Am fost consecuent şi voi să rămân consecuent!»

Astfel şi-a terminat d. Aslan magistrala conferenţă, care, literal, ne-a uimit pe toţi.

D. Lascăr Catargiu şi-a luat cu multă politeţe seara bună, şi ne-am retras fiecare să ne culcăm.

E greu să adormi când spiritul ţi-este încă plin de o extraordinară impresiune. Oboseala m-a biruit totuşi până să nu trecem de Bârlad. Am adormit cu gândul la bărbăteştile declaraţiuni ale tovarăşului nostru de călătorie.

Peste noapte, am avut un vis ciudat.

O şedinţă furtunoasă la Cameră. Tribunele gem de public. În tribuna ziariştilor, toată lumea în picioare.

„D. Nicu Ceaur-Aslan are cuvântul în chestiune personală", zice preşedintele.

Tăcere şi emoţiune profundă în toată sala.

Oratorul vorbeşte în contra dlui Lascăr Catargiu, care a îndrăznit să facă aluziune la o pretinsă inconsecuenţă politică a d-sale.

Niciodată n-am văzut o mai nobilă şi mai sinceră revoltă. Niciodată n-am să auz un discurs aşa de vehement, nişte accente mai înalte. Niciodată n-am asistat la o şedinţă mai stăpânită de talentul unui orator. Toată arta parlamentară pusă în serviciul unui prestigiu de caracter absolut autorizat. La fiecare cuvânt, cuconul Lascăr roşea până în vârful urechilor, neîndrăznind să întrerupă nici una din cascadele vertiginoase ale adversarului. Zâmbea strâmb, vrând să-şi dea o contenenţă. Îşi frângea mâinile; tremura din genunchi şi din picioare, cum se ridicase să înfrunte loviturile, încet-încet recăzu zdrobit pe scaun, ascunzându-şi fruntea cu amândouă mâinile.

Era executat.

Oratorul continua încă şi poate ar mai fi continuat încă, în aplauzele Adunării, dacă nişte fluiere sfâşietoare nu m-ar fi deşteptat din vis.

Intram în staţia Mărăşeşti, unde se-ncrucişează atâtea trenuri. Tot restul nopţii n-am putut să mai adorm, gândindu-mă la puterea colosală ce o dau unui om politic consecuenţa şi prestigiul caracterului.

O NOUĂ REVISTĂ LITERARĂ

O nouă revistă literară va apare zilele acestea în Bucureşti; asta mai înainte de orice va dovedi că n-avem până acuma destule. Noua publicaţie va fi condusă de „Cercul Amicilor Literaturii şi Artelor Române". Acest cerc este instituit şi funcţionează de mai mult timp sub prezidenţia tânărului şi simpaticului ministru plenipotenţiar fără portofoliu D. Olănescu, cunoscut, ca mare amator de literatură, sub pseudonimul Ascanio. Ascanio a lucrat mult, proză şi versuri, şi cu un succes aşa de strălucit încât până la urmă a ajuns nemuritor: Academia noastră a trebuit să-i deschidă braţele. Alături cu Ascanio, un alt tânăr diplomat, d. N. Pătraşcu, un critic de şcoală idealistă, dă sprijinul său „Cercului Amicilor Literaturii" etc. Pe lângă aceştia s-au grupat un mare număr de literaţi, poeţi şi prozatori, artişti şi savanţi, cari vor da concursul lor graţios revistei „Cercului Amicilor" etc.

Va fi o revistă puţin pedantă. Pe lângă literatura frumoasă şi articole savante, revista va da în fiece număr mai multe ilustraţiuni, cea mai mare parte originale, deocamdată numai în negru, iar mai târziu şi în colori. Sub aşa auspicii, tânăra publicaţie va avea desigur mult succes, cu atât mai sigur că o sumă de doamne din înalta noastră societate au promis să-i acorde tot interesul - un puternic sprijin.

Ce mai putem dori tinerei reviste alta decât viaţă lungă? Căci, în adevăr, când un copil se naşte cu aşa de frumoase ursitoare, altceva nu-i mai trebuie decât viaţă şi sănătate. Din toată inima i le urez eu, care am văzut până acuma atâtea tinere mlădiţe din ogorul literelor, ştiinţelor şi artelor degerând în primăvara existenţei lor. Câţi copilaşi de aceştia intelectuali nu i-am îngropat eu! Câte reviste, începând cu „Transacţiunile literare" şi sfârşind cu „Revista nouă" n-am văzut prăpădindu-se fără să ştiu de ce!

Una singură din ele a rezistat şi rezistă încă; ce longevitate! Aţi auzit adesea că în fundul unei mahalale trăişte câte o babă care şi-a uitat anii. Îşi aduce aminte de cutremurul cel mare, de răzmiriţa cea mare, de ciuma cea mare, de focul cel mare, de toate-şi aducea baba aminte, şi moartea pare că nu-şi mai aduce aminte de dânsa. Câte fete frage şi frumoase, câte femei tinere n-a dus ea la groapă! Iată efectul ce mi-l face revista „Convorbirile literare". Câte reviste literare, artistice, beletristice, savante şcl., cu sau fără ilustraţiuni, acestea cu sau fără culori, şi cari, uşurele ca toate tinerele, se uitau cu milă la bătrâna ce moţăia şi ea câteodată. Au fost! Unde sunt astăzi? Şi bătrâna tot trăieşte, ba încă are de la o vreme veleităţi de o nouă dentiţiune.

De aceea, crez eu, care am văzut atâtea, că nu pot ura revistei „Cercului" etc. altceva mai bun decât să aibă sănătatea şi longevitatea „Convorbirilor literare".

D. Zaharia Antinescu, un venerabil veteran al şcoalii româneşti, profesor iubit în Ploieşti, o viaţă întreagă a publicat un volum de memorii intitulat: *O călătorie de 70 de ani.* E o publicaţie interesantă din multe puncte de vedere, asupra căreia îmi voi face o deosebită plăcere să revin mai pe larg într-o cronică specială.

CRONICA DE JOI
[Aţi avut vreodată imprudenţa."]

Aţi avut vreodată imprudenţa să susţineţi că liberalii sunt tot atât de inepţi pe cât sunt de răi? Muşcaţi-vă limba şi vârâţi-vă minţile-n cap: nu se pronunţă cineva aşa de uşor asupra unui mare partid.

Ia să vedem.

Până la deschiderea Camerelor, toată lumea credea că cestiunea Ghenadie era o cestiune foarte gravă, a cărei soluţie întrece imaginaţia celui mai fertil reporter.

Câte combinaţiuni n-am făcut eu însumi, căutând o soluţiune la întrebarea: ce se face cu monahul Ghenadie?

Mai întâi gândeam: hotărât, colectiviştii n-au altă scăpare decât să se împace cu monahul; să-l reintegreze în scaun cerându-i scuze de reaua lor purtare, şi făcând o solemnă şi creştinească retractare a mişeleştilor lor calomnii. Apoi, apelând la patriotismul lui, să-l roage călduros a renunţa numaidecât de bunăvoie la scaunul arhipăstoresc, pentru a da nenorocitei afaceri o încheiere cu caracter de împăcăciune sinceră şi leală de ambele părţi, iar nu cu caracter de biruinţă dintr-o parte - lucru ce ar fi fost din cale afară păgubitor dignităţii puterii statului, îndestul de compromisă prin dibăcia dlui Dim. Sturdza.

Dar, venind la această din urmă idee, mă gândeam la uzurpatorul Macbeth, înglodat atât de adânc în calea relelor, încât îi e mai greu să se-ntoarcă înapoi decât să meargă-nainte din ticăloşie în ticăloşie.

A făcut-o? - a făcut-o...

Ce-i mai rămâne faţă cu încăpăţânarea, cu atât mai pri¬mejdioasă, cu cât e mai dreaptă, a victimei?

Să se umilească, în metanii, în faţa caterisitului? Să înge-nunche înaintea unui om, fie acela chiar un sfânt martir, presti - giul puterii timporale? Să facă din Căldăruşani o Canossa?

Nu. E o crimă ce s-a făcut cu Ghenadie! Dar raţiunea de stat poate uneori scuza o crimă, mai ales atuncea când reparaţiunea ei ar putea zdruncina mai rău statul decât a făcut-o ea însăşi.

Această din urmă conjectură mi se păru alaltăieri aproape realizată, când aflai că guvernul are de gând să reteze nodul gordian: să convoace sâmbătă marele colegiu electoral şi fără vorbă multă, să dea un urmaş lui Ghenadie.

Mi-am zis atunci: ticăloşi, dar nu pe jumătate - ticăloşi întregi. Şi aşa tot e bine.

În sfârşit, sâmbăta o să strigăm: *habemus... papas,* în loc de *papam!* Atât mai bine! se va fi dovedit că partidul colectivist este, pe lângă altele, şi consecuent.

Colectiviştii, se ştie, puseseră odinioară de gând şi promiseseră să suprime una din mitropoliile ţării şi să declare pe cea din Iaşi singura mitropolie a Bisericii autocefale române. Ei! au văzut oamenii că nu-şi pot îndeplini promisia în sensul acesta şi atunci, fiindcă ei fuseseră contra a două scaune, s-au gândit aşa: de vreme ce nu se poate să avem un singur mitropolit, nu vom avea nici doi - vom avea *trei.*

Şi astfel, pe sâmbătă, eu, naivul, speram să avem un mitropolit la Bucureşti, unul la Iaşi şi altul la Căldăruşani - acesta, special însărcinat a ţine corespondenţa şi relaţiile oficiale ale Bisericii noastre cu Bisericile române surori.

Habemus papas...

Îşi închipuie oricine cu ce legitimă nerăbdare aşteptam mesajul. Mă rog, aţi văzut mesajul.

Nu; sunt fenomenali colectiviştii!

Când eu îmi băteam capul de grija lor, ei găseau mijlocul pe atât de ingenios pe cât de simplu pentru a potoli spiritul public, pentru a linişti lumea românească întreagă care fierbea de neastâmpăr şi se pierdea în conjecturi, aşteptând rezolvirea afacerii Ghenadie.

Ei bine, ne-o dă mesajul această mult dorită rezolvire.

Ghenadie?.

Mitropolit?.

Dar astea sunt născociri absurde ieşite din imaginaţia bolnavă a lui Fleva... Putem noi oare vorbi de aşa absurdităţi în mesaj?

Mitropolit?. care mitropolit?

Ghenadie?... dar Ghenadie nu există. - Să nu vorbim prin urmare deloc de Ghenadie.

Ş-apoi să mai spui că dnii colectivişti nu sunt ingenioşi! Mă rog.

P. S. - În ultimul moment, aflu de la câţiva colectivişti de frunte că alaltăieri luni nişte bande conservatoare, sub ochii armatei şi ai poliţiei, făcute prizoniere, au avut îndrăzneala să atace Universitatea din Bucureşti, să stâlcească pe studenţii cari se găseau în sălile de cursuri şi să devasteze edificiul.

Ceva mai mult, bandele îndrăzneţe ale conservatorilor au mers cu infamia până la a forţa pe d. Paul Stătescu, poliţaiul Capitalei, şi pe directorul poliţiei, cari plângeau de ciudă, să se pună în fruntea mişeleştilor lor isprăvi.

Toate acestea, *apropos,* de ce credeţi?

Apropos de chestiunea Ghenadie.

Aşa se simplifică sub un guvern inteligent toate chestiunile complicate.

O POLEMICĂ

O polemică foarte virulentă se urmează de câtăva vreme, în arena literelor române, între doi tineri poeţi şi publicişti, dd. N. Ţincu şi Radu Rosetti.

Ca toate polemicile între băieţi bine crescuţi, şi aceasta a trebuit să ajungă la vorbe regretabile.

Irritabile genus...

Aşa sunt poeţii, n-ai ce le face. Pentru dânşii, senzitive ultranervoase, fenomenele cele mai de nimic iau proporţii şi dimensii extravagante.

Să te ferească Dumnezeu, pe tine, burghez care mergi pe drum, nu ca să visezi, ci ca să cauţi de meschine daraveri, să calci din grabă un poet pe galoşi: imediat ai o epigramă pe spate.

„Poet sărac, sunt ticălos,
Nu pot în birje, merg pe jos...
Dar sunt cu mult mai ticăloşi
Cei ce mă calcă pe galoşi!"

Înghite-o, burghezule, care ţi-ai permis să nu consideri, fie chiar din greşală, ori, şi mai rău, din distracţie, decât picioarele poetului.

Nu picioarele, capul poetului trebuie considerat, burghezule! acolo e tot interesul. Şi tu, care ţii la interes, tocmai acolo nu te uiţi?

Dar care este obiectul polemicei între cei doi tineri poeţi?

Pentru ce anume se schimbă atâtea focuri de artificii şi se rup atâtea lănci de o săptămână?

Precis n-aş putea-o spune; aproximativ, parcă m-aş în¬cumeta.

D. N. Ţincu susţine că d. Radu Rosetti scrie mai prost decât d-sa. Din contra, d. Radu Rosetti susţine că scrie mai bine decât d. N. Ţincu.

Ce putem noi, profanii, să zicem?

Putem noi spune cu siguranţă de pe acuma care dintre amândoi are dreptate? E prea greu pentru noi de răspuns la aşa întrebare. Noi să fim cuminţi şi să nu ne băgăm în cearta celor mai pricepuţi. Te pomeneşti că d-lor se împacă, şi ne-am găsit noi beleaua. Să aşteptăm mai bine. Când unul dintre combatanţi va rămânea lat pe teren, atunci vom putea spune cu oarecare siguranţă că acela n-a fost cel mai tare. Până atunci

să lăsăm chestiunile politice, sterpele frământări la ordinea zilii, şi să urmărim, cu tot interesul încordat ce merită, această polemică importantă.

De unde a pornit ea? De unde porneşte orice polemică - dintr-o regretabilă scăpare din vedere. Apoi, ţine-te!

Am avut mai întâi articolul de fond critic - o denunţare de plagiat:

- Plagiat? Eu, plagiator, când tu nu ştii nici gramatica elementară?

- Eu! nu ştiu gramatica elementară? Dar versurile tale ce este?

- Dar ce zice cititorii de proza ta când o citeşte?

Aci urmează o epigramă, pe cari cititorii o gust.

Da, dar răspunsul la epigramă aceiaşi cititori îl va găsi zdrobitor.

Şi pe câtă vreme se lupt în arenă cei doi tineri combatanţi, ce face amatorii? amatorii urmez toate mişcările, şi doreşte să vază că se va sfârşi cât mai târziu aceste hărţuieli, cari ţine arena literelor într-o încordată atenţiune.

Cu atât mai încordată trebuie să fie această atenţiune a amatorilor cu cât, în privinţa fondului polemicei, toate atacurile şi ripostele tace.

Na gramatică!

REACŢIUNEA

Degeaba - eu sunt nemulţumit. Încă o iluziune pierdută! încă o legendă, pe care mi-a distrus-o vremea şi şcoala noastră modernă: Reacţiunea!

Ce era Reacţiunea!

Un monstru odios, eminamente antipatriotic, antinaţional, antiliberal, - o Plevnă internă!

Ea dispreţuia, batjocorea, strivea, trăda, sugruma poporul, şi apoi tot ea îl exploata sistematic. Vrăjmaşă jurată a libertăţilor publice, a Constituţiunii şi a tutulor instituţiunilor, ea îneca mai întâi şi apoi scălda ţara în sânge.

Era neagră; avea sute de capete ca hidra şi mii de gheare de vampir; fugea de lumină şi lucra la întuneric, fără să aibă vreodată curajul opiniilor sale, şi complota cu străinii contra Românismului.

Uneori, ea îşi înfigea ghearele în coastele Naţiunii şi, odată călare pe pradă, sugea cu lăcomie sângele şi sudoarea poporului-martir; alteori, înfigea în sânul României un cuţit până-n prăsele şi cadavrul ei sângerând îl arunca la picioarele comitelui Andrassy!

Era în fine oribilă şi hidoasă.

Dar, pe lângă atâtea grozăvii, avea şi o mare calitate: închipuirea ei era sprijinul cel mai pozitiv al patriotismului şi liberalismului meu.

Când aceste sentimente, cari erau singura-mi demnitate în ochii mei proprii, şovăiau sau moţăiau; când, în viaţa de toate zilele, copil sărac, necăjit de nevoi şi păsuri grele, uitam un moment că sunt dator să mă gândesc mai presus de toate la patrie şi la libertate - un glas profetic mă zguduia din amorţire strigându-mi:

„Deşteaptă-te, cetăţene! Reacţiunea stă la pândă!".

La această teribilă ameninţare apocaliptică, săream în picioare ruşinat de laşitatea mea vinovată de-o clipă.

Uitasem Reacţiunea!

Deodată treceau prin gândul meu aiurit toate prăpăstiile. Vedeam capetele hidrei cu ciocurile căscate gata să mă sfâşie; simţeam în carnea mea pătrunzând până la oase ghearele monstrului; mă simţeam sugrumat şi afundat în întunerec sub ruinele vastului nostru edificiu politic, unde un călcâi de străin îmi strivea capul! Sânge! o baie de sânge!

Atunci patriotismul şi liberalismul meu se redeşteptau formidabile cu o supremă încordare, şi, trezit dintr-un vis haotic, răcneam ca un apucat:

„Jos Reacţiunea!"

A trecut vreme, şi spiritul de examen, - acest fatal spirit, care ne-mpinge să ştim mai mult, poate, decât ne trebuie - vierme nenorocit care roade cu tenacitate rădăcinile credinţelor - începu să găunoşeze bazele giganticei mele legende. Perfidul!

Odată, când săream din loc pentru a nu ştiu câta oară de spaima hidrei, iată ce mi-a şoptit viermele la ureche:

„Reacţiunea?... prostule! Deschide-ţi ochii bine; uite-te împrejuru-ţi, şi revino la sensul realităţii.

Mai ţi-este permis ţie, om cu oarecare cultură, să crezi în existenţa fiinţelor fabuloase? Nu ţi-e ruşine ţie, om matur, să aibi frică seara când te culci, ca un copil pe care bunica îl stăpâneşte speriindu-l cu Muma-Pădurii?

Dar Reacţiunea e tot atât de reală cât sunt de reali grifonul, sfinxul, zmeii şi căpcăunii din basme. Reacţiunea ta nu este decât o vedenie, un *cauchemar* cronic, pe care l-ai contractat, nenorocitule, prăpădindu-ţi creierul şi nervii cu băuturile falsificate ce ţi le-au debitat nişte şarlatani!

Vrei să faci o experienţă? Încetează a mai înghiţi necontrolate produsele negustorilor politici lipsiţi de orice scrupul, şi are să-ţi treacă boala cronică - ai să scapi de halucinaţia Reacţiunii".

Boala mea ajunsese, în adevăr, aşa de chinuitoare, că n-am putut respinge poveţele spiritului de examen. Le-am urmat - şi m-am tămăduit.

De multă vreme dorm acuma liniştit fără visuri rele, fără teamă de primejdie pentru Naţiune, Constituţiune şi alte instituţiuni.

Sunt sănătos, da; dar câteodată îmi pare rău: am ascultat spiritul de examen - am ucis legenda - s-a dus liberalismul!

Ca un înţărcat băutor de haciş, care regretă extazurile ce şi le procura odinioară, mi-aduc aminte adesea cu duioşie de ciudatele vedenii ce aveam când mă apucau accesele de febră liberală. Adesea mă apucă un dor nespus de acele vremuri când, înainte de a fi om cuminte, eram un patriot liberal zănatic.

Da, sunt sănătos astăzi, dar tot am rămas cu o apucătură, o meteahnă, pe care n-o pot stăpâni totdeauna.

Aşa, zilele trecute, - când am văzut pe d. Paul Stătescu, prefectul liberal, trăgând în studenţii nevinovaţi cu reteveiul; când am auzit de atrocităţile din beciurile poliţiei, - mărturisesc drept că, deşi suntem aproape de sfârşitul veacului XIX, nu m-am putut opri să strig, ca în vremurile liberalismului meu clasic:

„Jos Reacţiunea!"

DA ŞI NU

Aţi cunoscut desigur gloaba sacagiului care vă cară în toate zilele apă. Bietul animal, modest pe atâta pe cât e de brav, nu s-a plictisit niciodată să meargă la pas de la casa sacagiului până la Filaret, şi de acolo la altă casă, şi iar înapoi la Filaret, şi pe urmă. în fine, slujba pe care e chemată s-o facă orice gloabă de sacagiu.

Nici un moment deosebit în viaţa nobilului animal pân-acuma. Dar se-ntâmplă o dată şi altfel. Sacagiul are o dată fantazia să meargă mai degrabă acasă. Gloaba refuză să schimbe pasul. Din ce ştie ea nu vrea să iasă nici moartă. La pas ştie să meargă şi anume pe un drum dat: nu schimbă nici mersul, nici drumul, în ruptul capului.

Sacagiul o ia pe gloabă cu vorba bună, o mângâie, o cheamă pe nume, o îndeamnă binişor: degeaba. Impacient, îi dă câteva bice: gloaba începe să ţopăie din picioare pe loc şi nu vrea să pornească - o zi întreagă e în stare să ţopăie din picioare de-atâtea ori câte, daca ar merge, ar face o poştie întreagă - dar din loc nu se mişcă.

Sacagiul, văzând încăpăţânarea bestiei, recurge la alt mijloc: începe, râzând, să gâdile gloaba la urechi, doar de-o putea-o urni din loc. Atunci, gloaba bătrână e apucată de toate furiile: începe să sforăie, să dea din picioare, să se răscacăre, să gâfâie, să tuşească şi să facă nişte salturi ridicule, ameninţând să sfărâme ulubele căruţii.

Să te ferească Dumnezeu de gloaba bătrână când o apucă revolta dignităţii personale.

Ei! Credeţi că numai la sacale sunt gloabe? Aşi! Vreţi gloabe, adevărate gloabe, cele mai nărăvaşe? Căutaţi-le în literatură. Cum ăi scoate-o din drumul bătut, cum i-ei cere, gâdilindu-o cât de puţin, să meargă altfel decât la pasu-i cunoscut de gloabă bătrână, începe să sforăie, să ţopăie, să se screamă, să se răscacăre, pentru a-şi afirma dignitatea personală.

Pas de o zi o vorbă de glumă asupra unui aşa de nobil animal! Animalul n-are să o înţeleagă şi are să-ţi facă o de¬monstraţie ridiculă.

Se poate glumi?

Da şi nu.

Se poate - când ai a face cu oameni sănătoşi.

Nu se poate - cu oameni bolnavi.

Se poate - cu oameni veseli şi bine dispuşi.

Nu se poate - cu oameni posaci şi mâhniţi.

Se poate - cu oameni de spirit.

Nu se poate - cu oameni proşti.

Se poate - cu literaţi şi artişti.

Nu se poate - cu gloabe literare şi artistice.

CONCERTELE SIMFONICE PETERS

Duminica viitoare începe în sala Ateneului o serie de concerte simfonice sub direcţia cunoscutului şef de orchestră d. Peters. Nu putem recomanda îndestul publicului amator de muzică bună aceste producţiuni artistice.

La Peters e vădit că interesul succesului artistic domneşte, iar nu succesul intereselor materiale. Peters e înainte de toate artist în adevăratul înţeles al cuvântului, un artist conştiincios, capabil şi pasionat de arta lui. El începe modest şi fără multă reclamă, şi nu mă îndoiesc că va găsi ceea ce caută - aprobarea amatorilor inteligenţi.

Iată, avem, prin urmare, la Bucureşti, două orchestre pentru concerte simfonice: una Peters şi alta Wachmann. Asta e bine. Deşi, în mare parte, compuse de aceleaşi elemente, cele două orchestre se vor deosebi, în producţiile lor, prin gustul de alegere a repertoriului şi mai ales prin modul de interpretare.

Fără îndoială, concertele dlui Wachmann au lăsat tot¬deauna mult, foarte mult de dorit, daca vrem să judecăm strict. Orchestra, compusă din elemente de strânsură, fără unitate şi tradiţie de interpretare, fără spirit artistic, cu repetiţii îngălate, nu ne-a dat până acuma decât aceea ce se poate numi producţie mediocră, pacotilă, marfă ieftină de artă. Nu e însă mai puţin adevărat că datorim noi, amatorii, mult, foarte mult, neosebitului Wachmann, care, cu sacrificii mari la început, şi cu puţine foloase mai târziu, a dat publicului bucureştean măreţe lucrări ale maeştrilor clasici. Şi Wachmann are drept să fie mândru de aceasta.

Peters vine astăzi cu modestie să dea şi el o serie de concerte simfonice. Cunosc pe acest artist, ştiu câtă conştiinţă pune în exercitarea frumoasei sale profesiuni şi nu mă îndoiesc de succesul moral ce-l aşteaptă.

Va avea şi succesul material? Să vedem. În orice caz, ar fi păcat ca o întreprindere atât de folositoare pentru cultura publicului românesc să nu poată reuşi.

„AMINTIRI MILITARE"

Iată titlul unui volum ce apare zilele acestea. Autorul este un veteran din războiul independenţii, căpitanul Mihail Dimitrescu, care a luat parte la memorabilele lupte din Bulgaria cu regimentul 8 de linie.

Le-am citit aceste *Amintiri militare* cu o deosebită plăcere. Este o povestire simplă şi plină de interes a evenimentelor eroice de peste Dunăre, o povestire pe care ne-o face nu un artist prin închipuire, ci un părtaş de fapte.

Nu avem prin urmare a face cu o operă de artă, ci cu relaţia exactă a unuia dintre făptuitori. Astfel, tot aparatul artistic lipseşte; el e înlocuit, în această dare de seamă, prin bogăţia epizoadelor şi prin simplicitatea expunerilor.

Felul natural şi simplu de expunere a faptelor vitejeşti, fără încărcături retorice, fără declamaţiuni, mai mult sau mai puţin artificiale, este cu desăvârşire interesant.

Aci povestirea ne atrage şi ne subjugă nu prin *cum,* ci prin *ce.* Acest *ce* este dezbrăcat de orice meşteşugire şi câştigă foarte mult prin această manieră naturală cu care ni se prezintă.

Ceea ce distinge iarăşi povestirea veteranului căpitan este lipsa de personalitate, lipsa aproape completă a acestui *eu,* atât de destestabil mai ales în povestirile de vitejie. În vinele fiecărui povestitor de isprăvi eroice circulă mai multe sau mai puţine picături din sângele faimosului baron de Muenchhausen. Ei bine, sângele autorului acestor *Amintiri militare* a rămas curat moldovenesc.

Dar daca, întrucât priveşte personalitatea-i proprie, autorul nu face niciodată vreun caz deosebit, asta nu înseamnă că povestirile sale sunt reci şi lipsite de orice entuziasm.

Din contră. De câte ori vorbeşte de patria şi oastea românească, de marele lor Căpitan, de mândrul drapel, atunci acest veteran care-şi târăşte picioarele, schilodit în război, capătă aripele inspiraţiei.

Sunt pagine în *Amintirile militare,* în adevăr mişcătoare prin sinceritatea şi căldura cu cari sunt scrise.

Amintirile militare, prin exactitatea faptelor, prin simplici¬tatea expunerii, prin lipsa de pretenţie personală şi de meşte-şugire a autorului şi prin frumoasele sentimente patriotice, sunt astfel vrednice de recomandat cititorilor ca o carte în adevăr bună.

A lua parte la un război este desigur una din cele mai mari împrejurări ce se poate ivi în viaţa unui om. Dar aceasta nu e dat oricui. Pentru aceasta ne atrag aşa de mult povestirile războinice. Povestirea, fără reflexiuni personale şi fără mult aparat, despre grozavele amănunte ale unui război, constituie cea mai interesantă lectură.

Între astfel de povestiri, găsesc *Amintirile militare* ale veteranului căpitan Mihail Dimitrescu cu deosebire preţioase.

LASCĂR CATARGIU

Mihalache Kogălniceanu face pe 2 Mai şi pune s-arunce pe ferestre cu patul puştilor pe reprezentanţii naţiunii; Iancu Brătianu ajunge vizir odios; stăpâneşte ca un african, cu nişte camere de mameluci, şi banchetează încunjurajat de baionetele ienicerilor lui Radu Mihai; C. A. Rosetti fuge ruşinat de trista sa amăgire, şi moare scârbit şi amărât.

Aşa trebuie să se-ntâmple!

Un curent - generos, dar şi ridicul, poate onest ca intenţie şi sentimental în fond, dar desigur pernicios ca urmări pe cât de grotesc în formă - suflase cu putere şi spulberase cenuşa Regulamentului, făcând să răsară în locul ei un miraj, *o fata morgana:* România deplin fericită prin sistemul reprezentativ.

Ce s-a întâmplat?

Ce se-ntâmplă totdeauna cu *fata morgana:* când dai să te-apropii de ea, se topeşte în aer.

Atunci, o urâtă ironie a soartii: proclamarea redeşteptării şi emancipării noastre politice a fost semnalul inaugurării celei mai teribile şi înjositoare tiranii - tirania vorbei. Iată cine ne-a stăpânit o jumătate de veac cu ultima cruzime: vorba, vorba umflată şi seacă - legenda.

Ea a avut, ca toţi tiranii clasici, gardă şi gâzi, curtizani, linguşitori, bufoni şi mulţime aiurită. Vai de cel ce cuteza să nu i se-nchine fără condiţie! era huiduit de curtezani, scuipat de bufoni, biciuit, stigmatizat şi executat în aplauzele mulţimii nenorocite de-nchinători.

A gândi era cea mai grozavă vină; a râde, cel mai negru păcat. Niciodată gândirea n-are alt vrăjmaş mai cumplit decât vorba, când aceasta nu-i este roabă supusă şi credincioasă, nimic nu arde pe ticăloşi mai mult ca râsul.

Zdrobitoarea opresiune a acelei stupide tiranii trebuia neapărat să dea naştere la încercări de revoltă. S-au mai găsit şi bărbaţi, cari să-ndrăznească a gândi şi a râde. Mulţi dintre ei au căzut jertfa îndrăznelii lor. Huliţi şi urgisiţi de cei mai aproape ai lor, înfieraţi ca reacţionari, vrăjmaşi ai poporului, ai naţiunii, ai libertăţii, ai patriei, - legenda i-a executat fără nici o milă. Dintre aceştia, unii de frunte au fost oameni superiori care se chemau Petre Mavrogheni, Costaforu şi Boerescu.

. Tot aşa şi Eminescu şi bunul său prietin Manolache Costache.

Câți au murit, s-au dus toți cu inima înnegrită de credința că orice revoltă e de prisos, că legenda va triumfa totdeauna asupra adevărului, că tirania vorbii şi-a clădit în România un imperiu vecinic. Iar cei ce n-au murit, obosiți de luptă, au dezarmat cu aceeaşi tristă credință.

Dar a fost şi unul care nici n-a pierit înainte de vreme, nici n-a dezarmat un singur moment: un revoluționar îndărătnic şi cuminte, dibaci şi neînduplecat, fără măcar o clipă de descurajare sau îndoială.

Acela e Lascăr Catargiu.

Sub înfățişarea aceea blajină, nimini, poate, nu ştie câtă tenacitate şi câtă energie stau ascunse; îndărătul acelor doi ochi blânzi, stă dârză o voință neîncovoiată; sub chipul acela de răzeş plin de bonomie naivă, e totdeauna deşteaptă la pândă cea mai sigură judecată politică, cea mai adâncă dibăcie de om de stat. Toate acestea, pe un fond moral fără cea mai mică imputare.

Mai-nainte de 2 Mai - pe atunci corpul electoral era corp electoral, şi Parlamentul, parlament -, Lascăr Catargiu merge ca prezident al Camerei, cu ceremonialul de rigoare, la palat să prezinte răspunsul la adresa Tronului.

Vodă Cuza, cu un zâmbet răutăcios, face semn primului ministru M. Kogălniceanu, care era de față ca de obicei, să primească adresa Camerii, şi apoi, cu o mişcare uşuratecă, pune mâinile la spate.

„Eu vorbesc aici cu Vodă!" zise Lascăr Catargiu, şi, îndoind adresa la loc, imită mişcarea prințului şi puse mâinile la spate.

Cuza simți că trecuse măsura: îşi desfăcu mâinile şi întinse dreapta către preşedintele Camerii; atunci, acesta făcu asemenea şi întinse lui Cuza adresa.

Când la 2 Mai, soldații au năvălit în Cameră, deputații au sărit pe ferestre. Lascăr Catargiu sta la biuroul său de preşedinte

şi scria. Un ofiţer cu câţiva soldaţi se reped la dânsul şi vor să-l arunce cu violenţă. El ridică ochii de pe hârtie şi zice liniştit:

„Mă rog staţi încă olecuţă... Eu sunt preşedinte; nu pot pleca până nu-mi termin procesul-verbal al şedinţei".

Şi preşedintele Camerei, Lascăr Catargiu, apărătorul libertăţii parlamentare contra unei lovituri de stat, şi-a terminat procesul-verbal şi a plecat fără să se pripească.

Când cu scandalurile de la 5 aprilie, mulţi tineri au plecat de la Cameră în trăsuri închise pe partea din dos a Mitropoliei. Lascăr Catargiu, prim-ministru, a ieşit pe jos, a coborât în faţa teatrului rebeliunii şi, trecând fără grabă pe sub o grindină de bolovani, a mers încet-încet până acasă, însoţit numai de doi trei prieteni.

În ministerul conservator din urmă, se iveşte între colegi o neînţelegere. Unul, mai neastâmpărat, se supără şi face unui reporter de gazetă nişte declaraţiuni răuvoitoare pentru guvernul său propriu. Înainte de a se pune foaia sub presă, un amic fidel află de asta; face ce face şi pune mâna pe o corectură, cu care merge foarte emoţionat în fugă la preşedintele consiliului:

„Iată, coane Lascăre, ce are să se tipărească astăzi în cutare foaie oficioasă: astea sunt informaţii date de amicul nostru X . . . "

Preşedintele consiliului citeşte cu atenţie corectura, şi după ce termină, fără să arate cea mai palidă alterare sufletească, înapoiază hârtia.

„Ce-i de făcut coane Lascăre? întreabă amicul. Să împiedi¬căm publicarea.

- Da de unde? răspunde cu liniştea-i obicinuită conul Lascăr. Să vedem întâi dacă le-a dat d-sa... Dacă nu le-a dat d-sa, să nu se puie; dar dacă le-a dat, să se puie".

Într-o noapte memorabilă, Lascăr Catargiu a făcut un incalculabil serviciu ţării. Acestui om de stat se datoreşte că mersul istoriei noastre nu s-a strâmbat şi rătăcit. Fără curajul

şi devotamentul lui patriotic, n-am fi avut, poate, acele succese naţionale, cari erau să fie zădărnicite de către chiar acei ce şi-au făcut apoi dintr-însele o apoteoză.

Român neaoş, fără declamaţii şi poze teatrale; spirit liberal limpede, fără apucături zănatice; dinastic, fără târâre; patriot cuminte şi dezinteresat până la a refuza un scaun de Domn; cunoscând profund ţara şi lumea ei, - Lascăr Catargiu niciodată n-a avut să-şi mărturisească o greşală.

El n-a stat niciodată în drum la gânduri fără să ştie încotro s-apuce; el n-a pipăit niciodată cu ezitare terenul: a pus piciorul ferm şi a păşit sigur cu fruntea-n sus; iar când n-a putut păşi, a stat ţapăn pe loc; dar înapoi, nu s-a dat niciodată.

Iată de unde a rezultat autoritatea şi prestigiul din ce în ce crescânde ale acestei frumoase cariere, recompensată zilele acestea de un aşa strălucit succes. Şi iată iarăşi de ce asupra acestui neînduplecat revoltat contra tiraniei vorbei, contra legendei liberale, s-au năpustit atâta bârfeală şi atâta ură.

Dar nimic nu l-a clintit din loc. Nici pantalonadele bufo¬nilor şi arlechinilor, nici fluierăturile păcătoşilor, nici amenin¬ţarea cu înfieratul roşu, nici năvala mercenarilor - nimic nu l-a făcut să-şi lase gândul şi să părăsească lupta.

De mai bine de cincizeci de ani stă răzeşul zdravăn în picioare în faţa duşmanului: s-a oprit de multe ori în loc să-şi reia răsuflarea; dar niciodată nu s-a-ncovoiat să cază, şi, de câte ori a reînceput lupta, a dat lovituri de moarte legendei caraghioase.

Şi pe lângă atâtea virtuţi, a avut un singur noroc - sănătatea.

A trăit întreg pentru ca, după o luptă eroică atât de îndelun - gată, să fie, de afară din Parlament, chemat de Coroană şi de ţară să dezlege una din cele mai grele cestiuni ce a agitat lumea românească.

Lascăr Catargiu nu a stat un moment la îndoială ca să răspunză la înalta chemare. Făcându-şi datoria, fără condiţii şi fără rezervă, el şi-a serbat într-un chip strălucit jubileul de 50 de

ani ai frumoasei lui cariere: alaltăieri el a dat lovitura de grație adversarilor săi.

Acei ce i-au adus omagiul pentru triumful lui sunt pretinşii continuatori ai scornitorilor legendei, ultima gardă a tiraniei vorbei.

CONCERTUL SIMFONIC PETERS

În sfârşit! Am auzit la noi o producție muzicală clasică în adevăr onestă. De mult, de la moartea neuitatului meu prietin Franz Schipek, şi e d-atunci mai mult de zece ani, nu mi-a mai fost dat s-auz executându-se măcar convenabil o bucată de pretenție.

E adevărat că Franz Schipek n-avusese niciodată curajul să dea un concert de orchestră. El se mărginise la quartete. Muzica aşa-numită de cameră avea pentru dânsul îndoit cuvânt de preferență: pe de o parte cadrul material era mai uşor de completat, pe de altă parte însuşi temperamentul lui delicat şi seniorial îl îndemna mai mult la producțiunile de finețe şi de efecte intensive decât la lucrările de efecte populare prea zgomotoase.

Dar despre amicul meu Franz Schipek - şi îmi voi împlini această datorie - altă dată mai pe larg.

D. Wachmann ne-a făcut o serie de concerte simfonice. Directorul Conservatorului nostru de muzică este cel dintâi care a avut la noi curajul să ne dea audițiuni clasice de mare orchestră. El a avut să se lovească de multe piedice în calea sa de bravură; dintre acestea, pe lângă greutatea de a deştepta, la un public prea primitiv, interes intelectual înalt, cea mai grea piedică i-a fost lipsa de elemente serioase pentru compunerea unei orchestre. Şi poate că în dificultatea ce a întâmpinat dânsul la tentativele sale artistice a văzut de multe ori, cu mai mare

durere decât noi, simpli amatori, zădărnicia Conservatorului de Muzică, pe care-l dirijază, de aminteri, cu atâta bunăvoinţă. Cum? Avem un Conservator de Muzică de atâta vreme? avem o şcoală atât de scumpă, unde se află şi o clasă de harpă, şi o clasă de trombon, ba mi se pare şi una de toba mare şi de triangul, şi nu am ajuns încă să înjghebăm o orchestră măcar convenabilă?

Cu toate astea, d. Wachmann, putând să facă prea puţin ca succes artistic, a făcut ce a putut ca succes popular. Şi astăzi, graţie ostenelelor lui meritoase, publicul nu mai priveşte afişul unui concert simfonic cu aceeaşi lipsă de interes cu care oamenii sănătoşi privesc reclamele hapurilor de catramină.

Astfel, când Peters reuşeşte, după atâta muncă, să-şi organizeze o orchestră mai presus de convenabilă, el găseşte publicul preparat, cu o oarecare educaţie făcută. De aceea, minunatul concert de alaltăieri a produs o impresiune atât de mare. Peters şi oneştii lui artişti au repurtat un succes strălucit, pe care-l meritau, dar pe care desigur, cu tot meritul lor netăgăduit, nu l-ar fi putut obţine în faţa publicului de acum vreo zece ani.

Crez de prisos să intru în amănuntele banale ale dărilor de seamă de acest fel.

Un lucru principal trebuie să spun, şi e lucru care pentru prima oară se poate spune: orchestra lui Peters este. ce? este acordată. În sfârşit am auzit şi eu la Bucureşti o orchestră acordată. Mi-ar fi fost destul şi atât. Dar bravul Peters mi-a dat şi mai mult - o execuţie magistrală.

Peters este un artist în toată puterea cuvântului. Cu atât de puţine mijloace, având o orchestră de cadru mic, el ştie, prin studiu, pricepere şi gust, să ajungă la rezultate la cari un altul cu mase mai mari n-ar ajunge niciodată. La el nu e nimica pripit şi îngălat. Şi are, pe lângă talentul şi priceperea lui, şi o orchestră compusă din elemente de adevărată valoare.

Executarea Simfoniei întâia a lui Beethoven, acea minune nepreţuită, îndeosebi, a întrecut tot ce s-a auzit vreodată la noi, ca spirit de interpretare, tot aşa şi *allegro fugato* din celebrul *intermezzo* al lui Goldmark. Uvertura cochetă la *Mignon* a fost dusă cu multă mişcare tinerească şi zveltă, ceea ce a făcut pe un amator de lângă mine să fredoneze, pe motivul favorit *„Connais-tu... l'ouverture ou fleurit l'oranger?"...* În adevăr, mirosea a portocali uvertura!

Un mare amator şi cunoscător de artă a asistat la acest delicios concert - e o fiinţă care, pentru că nu înţelege lumea aceasta decât prin frumos, o înţelege mai bine decât mulţi. Ea dedea semnalele aplauzelor: era Carmen Sylva. Din fundul sălii, ea urma, cu o infinitate de zâmbete şi de mişcări de inteligenţă, fiecare mişcare a genialei sale prietine - Simfonia I.

După un aşa succes, Peters şi valoroşii lui tovarăşi sunt legaţi şi nu mai pot scăpa: toată lumea aşteaptă al doilea concert simfonic. Ceva Mozart. şi Haydn. bătrânii aceia totdeauna tineri!

TOXIN ŞI TOXICE

Toxinul a sunat despre ziuă. La glasul lui, s-au deşteptat în grabă tinerii patrioţi adăpaţi la izvoarele europene. Fără să-şi ia rămas bun de la părinţi, lepădându-se cu entuziasm de dreptul de moştenire al privilegiilor, au ieşit din casa părin¬teasc; au coborât hotărâţi în piaţă, s-au amestecat cu poporul, care suferise atâta, şi au strigat din toate puterile tinereţii: Libertate! Egalitate! Fraternitate! Şi Popa Şapcă binecuvântă mişcătoarea scenă a fraternizării tutulor fiilor patriei. Negura care atâtea veacuri apăsase asupra ţărilor române era spartă: încet-încet, ea trebuia să se risipească pentru a face loc luminii moderne.

Dar de la strigătul acela de generoasă revoltă contra unei stări seculare de ruşine, de înjosire, de mizerie politică şi socială, şi până la realizarea frumosului vis, trebuia, afară de bine¬cuvântarea lui Popa Şapcă, încă mult.

Tinerii patrioţi, după vorbe, fură chemaţi la fapte. Trebuia făcută scara jertfelor pentru a ajunge la vârful dorit. Ei nu s-au dat înapoi. Entuziasmul lor nu a fost de o singură clipă: voieşte şi vei putea!

Atunci începu pe-ntrecute fiecare să alerge în faţa pri¬mejdiilor. Adevăraţi apostoli, ei îşi părăsiră familiile, căminurile, dragostile: un scop unic îi mişca - triumful cauzei libertăţii, singurul viitor acceptabil în închipuirea lor pentru patria românească, singura ei putinţă de fericire.

A fost semnalul unei mari răsturnări sociale această pornire. Aceşti generoşi tineri, urmărind idealul lor, lepădară fără socoteală cea mai puternică armă politică, averea. Ei credeau că generozitatea lor de rasă avea să izvorască fără istovire din pământul patriei. Cu iuţeala vertiginoasă începură să se ducă pe copcă marile averi boiereşti - un palat, pentru un act de propagandă; mii de galbeni, pentru o misiune fantazistă; o moşie pentru o broşură puerilă tipărită la Paris: luminează-te şi vei fi!

A! generoşi patrioţi, cari vă jertfeaţi şi pe voi şi pe copiii voştri pentru viitorul neamului, voi întemeietorii partidului liberal clasic, voi nu ştiaţi desigur în ce mâini bune avea să cadă drapelul vostru. De ce, la Paris, între un curs al lui Michelet şi o predică a lui Lamennais, n-aţi mers o dată şi la Madame Lenormant, celebra cărturăreasă, ca să vă prezică viitorul partidului liberal?

Eraţi prea naivi pentru a şti că ideile sunt în organismul social ca fermenţii în corpurile vii. Voi nu puteaţi şti că fermenţii cei mai dulci pot produce toxice primejdioase. Şi de

aceea ar fi păcat să vă învinovăţim pe voi de urmările unor intenţii curate.

Şi ori nu sunt frumoase urmările?

Voi patru copii ai lui Dinicu Golescu, şi Câmpinenii şi Negrii, păcat că nu trăiţi să vă vedeţi urmaşii! N-aveţi de ce să nu dormiţi în linişte, n-aveţi de ce fi mâhniţi că aţi jertfit averile voastre colosale cauzei liberale române. Voi aţi lucrat pentru această cauză fără socoteală - pretinşii voştri continuatori mai socotiţi, lucrează prin această cauză.

Voi aţi murit ruinaţi; dar nu face nimica - v-aţi îndeplinit o datorie sacră pentru patrie. Mai târziu, prin patrie, copii săraci, luaţi de voi pe procopseală, începând cu doi galbeni pe lună, au ajuns milionari. Şi d. Carada să nu iubească patria română? Dar desigur că o iubeşte mai mult decât aţi iubit-o voi!

Voi aţi abolit privilegiile, pe cari le puteaţi moşteni; v-aţi răsturnat boieriile voastre proprii, v-aţi vândut moşiile - aţi dărâmat cetatea nobiliară. Bravi boieri democraţi, bine aţi făcut! Totul s-a câştigat şi nimic nu s-a pierdut! Am obţinut îndeplinirea formelor democratice, pe de o parte; iar pe de alta, acei ce v-au cumpărat proprietăţile, cei ce au cules averile risipite, au restatornicit privilegiile, au reclădit cetăţi de trei ori mai tari decât bietele voastre bătrâne boierii.

Avem bănci şi credite, instituţiuni de toate felurile, tot atâtea castele tari, de unde nu se scoate uşor o castă nobiliară!

Şi voi, părinţi ai noştri, obscuri entuziaşti, cari aţi plâns de bucurie când v-aţi sărutat cu feciorii de boieri pe câmpul Libertăţii sub binecuvântarea lui Popa Şapcă, n-aveţi de ce să fiţi mâhniţi.

Iată urmaşii voştri liberali.

Iată haitele catilinare de politicieni liberali, de diplomaţi de mahala, de vânători de slujbe şi de mici gheşeftari: avocăţei lătrători, samsaraşi dibaci, toate lichelele şi drojdiile sociale, tinzând să suie sus, cât mai sus, - distincţie fără merit, avere

fără muncă, pofte fără saţiu - roade minunate ale unei şcoli ce le-a înarmat numai instinctele pernicioase, pândind alegerile şi toate nevoile publice pentru a ciupi pataca; neghiobi fără naivitate, răi fără bărbăţie, urând meritul şi talentul deosebit ca pe nişte vrăjmaşi de moarte.

Aşa sunt toţi câtă vreme soarta îi ţine jos în masa cea mare, cufundaţi în valurile neastâmpărate ale semenilor lor. Dar când norocul, voind să tachineze pe ceilalţi, ridică pe unul sus, încununându-şi agitaţiile neomenoase cu un succes de avere şi de situaţie, atunci e un spectacol, care mă umple pe mine de respect şi de stimă pentru liberali.

Iată-l pe mititelul veninos şi ridicul, care se zbătea ieri în noroi, cât e de mare acuma, cât e de arătos şi de senin. Iată-l cu ce bravură încalecă milionul! Priveşte emfaza dezgustătoare a parvenitului! Vezi ce indiferenţă crudă pentru suferinţele semenilor şi tovarăşilor lui de adineaori! Vezi această mândră lipsă de liberalitate, de generozitate, de orice avânt nobil. El n-are înţelegere, ba simte chiar repulsiune pentru tot ce e frumos, pentru tot ce face mulţumire umană fără imediată utilitate practică. Stropeşte cu noroi şi pe mamă-sa. Nesăturat cu milioane, e-n stare să-şi mânjească mâinile în gheşefturi spurcate.

Credinţă, talent, merit, onoare, sentiment? - «le cumpăr pe toate - am cu ce!»

Fraternitate? - gheşeft şi chiverniseală!

Egalitate? - impertinenţă faţă cu distincţiunea, cu meritul şi cu talentul!

Libertate? - bani, insultă şi retevei!

Iată marele partid colectivist, urmaşul partidului liberal clasic! iată continuatorii patrioţilor vizionari de odinioară - toxice partide ale unor bătrâne idei generoase.

LIBERALII ŞI LITERATURA

Un celebru om de Stat englez, liberalul lord Macaulay, în 1846, într-un toast la inaugurarea Institutului filosofic din Edinburg, a susţinut că literatura este cea mai strălucitoare, cea mai curată şi mai trainică dintre toate gloriile unei ţări; că literatura unei naţiuni poate exercita în lume o influenţă mult mai vastă decât a celui mai vast comerţ şi mult mai puternică decât a celei mai puternice oştiri.

E drept că el vorbea înainte de 48. Era firește un om înapoiat. Şcoala liberală s-a schimbat mult de atunci: teoria ilustrului lord a căzut cel puţin la noi între teoriile demodate.

Ce este literatura pentru un liberal colectivist? o inutilitate, în cazul cel mai bun - o primejdie socială foarte adesea.

Priviţi la liberalii noştri. Vedeţi pe aceşti serioşi politicieni, care nu ştiu râde. Ce înalt dispreţ pentru literele naţionale! Faţă cu cea din urmă lichea colectivistă, cu cel mai sec pişicher lătrător, sau cu cea mai brută burtă-verde, un om de litere nu înseamnă nimic pentru cel mai omenos şi mai inteligent liberal.

Spre onoarea partidului colectivist, trebuie să mărturisim cu toţii că el n-a numărat niciodată în rândurile lui un singur literat de seamă, afară, poate, de o singură excepţie, Delavrancea - şi încă ş-aceea îndoioasă. Am zis „îndoioasă", întâi, pentru că acest scriitor nu a dat, ca literat de seamă, decât producţiuni romantice, eminente ca lucrare artistică, dar absolut lipsite de vreo tendenţă sau pornire combativă, şi al doilea, pentru că opera lui nu e terminată. Desigur, voind odată să-şi continuie cu dragă inimă frumoasa operă începută, are să fie silit să ia un ton potrivit vârstii coapte şi gândirilor mature, şi atunci, vrând nevrând, are să se despartă de liberali: din inutil ce era, ca literat, - le va deveni d-a dreptul primejdios.

Cazul lui va fi identic cu al tânărului senior prins de o ceată-n pădure - va fi urmărit-o de silă în isprăvile ei eroice, dar nu-şi va fi pierdut o picătură din fondul moral. Când se

va întoarce în lume, va trebui să povestească cu humor senin toate peripețiile tragicomice ale captivității sale. Nu, de bună seamă pe Delavrancea nu l-a pierdut încă literatura; dar liberalii o să-l piarză desigur, dacă e, cum crez eu, un adevărat literat.

Literat şi liberal nu pot sta la un loc decât în călătorie: liberalul e din cale afară serios.

Dacă liberalii noştri de seamă n-au avut totdeuna aceleaşi sentimente politice pozitive, ba încă unora dintre ei astfel de sentimente le-au lipsit chiar cu desăvârşire, - totdeuna un sentiment negativ au avut: repulsiune pentru partidul liberal.

Pentru ce? E un cerc vițios: pentru că liberalii n-au putut suferi niciodată pe literați, nici literații n-au putut suferi niciodată pe liberali.

Se-nțelege că e vorba de literații cari merită acest nume: căci aminteri, toată caracuda şi plevuşca literară, ca mardâ a socie¬tății, nu-şi poate găsi mai bun loc decât în marele partid. Cine e literat fiindcă n-a putut fi altceva pe lume, trebuie să fie liberal - altfel, n-are ce să mai fie; acela trăieşte chiar bine cu liberalii, ba face şi minunea că-mpacă apa cu focul, politica liberală cu literatura frumoasă.

Alexandrescu, Alecsandri, Eminescu, dintre cei pierduți; dintre cei în viață, Maiorescu, onoarea catedrei şi literelor române, şi Hasdeu, cel cu uimitor talent, puteau vreodată să se lipească de liberali? Puteau vreodată să inspire unui colecti¬vist altceva decât fiori şi crispațiuni tetanice?

Dar colectivismul fuge de o carte de literatură frumoasă cum fuge habotnicul talmudist cel mai jurat de o mâncare oprită.

Dar un colectivist mai uşor înghite, peste toate diurnele, o broască râioasă decât o discuție judicioasă şi mai ales o satiră.

Vorbeşte dacă vrei, în literatura ta, de munți, de râuri, de flori, de fructe, şi din zoologie, de toate dobitoacele domestice şi sălbatice, afară de colectivist. Pătrunderea lumii ți-e permisă

până aci. Până aci rămâi inutil; nu ne-mpiedicăm de tine, nu te băgăm în seamă şi nu te lovim. Dar dacă ai voit să pătrunzi fenomenul mirific şi sacru al liberalismului român - ură de moarte!

Să răstorni balivernele răscăcărate şi apocaliptice, să com¬baţi apucăturile lipsite de omenie, să-ţi baţi joc de ridicul? Dar atunci vrei să ne răstorni pe noi liberalii; atunci, ne combaţi pe noi, îţi baţi joc de noi liberalii, domnule literat. Atunci literatura d-tale nu e numai un lucru de prisos în societate, cum credeam noi, necunoscând-o; ci d-a dreptul o primejdie naţională!

Nu! condeiul trebuie rupt şi aruncat ca un stilet otrăvit. Jos literatura! Condeiul trebuie să fie o unealtă practică de toate zilele pentru afaceri serioase; cu el facem socoteli, contracte şi statistice; comande, facturi şi conturi; acte, legi şi invitaţiuni diverse. Condeiul nu trebuie să fie un instrument de lux corupător cu care o naţie să-şi fixeze, spre păstrare din genera¬ţie în generaţie, pentru depărtate vremuri, gândirile şi simţirile: o astfel de fixare nu ne poate conveni deloc nouă colectiviştilor de astăzi.

Iată cum gândeşte adevăratul colectivist: modest, pe cât de dezinteresat, el vrea în viitor o discretă uitare mai bine decât meritata-i glorie. Iată sentimentele liberalilor faţă cu literatura naţională. Iată ceea ce a declarat d. Dim. Sturdza în faţa Acade - miei Române - cu aceeaşi solemnitate cu care lord Macaulay odinioară, la Institutul filosofic din Edinburg, şi-a ţinut mândrul toast pentru glorioasa literatură britanică.

ENERGIE ŞI SAŢIU

Timpuri clasice! când un adevărat liberal umbla cu pălărie de paie şi cu pantaloni de dril la Crăciun şi nu răcea, fiindcă-l

încălzeau principiile; când liberalul meu se sătura cu o cafea cu lapte pe zi la Fialkovsky, căci acolo era adevărata reprezentație națională, iar nu în Dealul Mitropoliei, unde trona Reacțiunea - timpuri clasice, unde sunteți!

Astăzi liberalul, cu toate blănile şi căciulile lui de biber, este răcit; cu toate delicatesele, mezelurile rare şi icrele moi, se simte pierind de slăbiciune.

Ciudat lucru! Cum să-ți explici acest fenomen istoric? Pentru ce un partid, odinioară, aşa de subțire îmbrăcat ducea la ger, şi aşa de frugal hrănit era atât de robust, iar astăzi, aşa de bine-nțolit şi-mbuibat, se prăpădeşte pe văzute?

Pentru ce? pentru că blănile şi căciulile au năbuşit focul sacru! pentru că delicatesele şi şampania au stins entuziasmul!

Faraonul visase şapte vaci grase şi şapte vaci slabe, şi Iosif i-a tâlcuit visul: împărate, or să vină şapte ani roditori - umple-ți hambarul, căci vor urma, după aceea, şapte ani de foamete.

Ion Brătianu a visat doisprezece boi graşi şi opt slabi, şi a chemat pe d. Carada şi i-a spus:

„Iacă şi iacă: oare ce să fie visul acesta? Tâlcuieşte-mi-l!"

Iar d. Carada i-a răspuns:

„Vor veni doisprezece ani de putere - procopseşte-i pe ai tăi; căci vor urma opt ani de opoziție!"

Şi Brătianu atunci, aducându-şi aminte pe jumătate de nişte vorbe mari ale altuia - cum avea obicei să-şi aducă aminte de toate vorbele mari, pe cari, drept învățătură, le apucase în fuga mare numai pe jumătate, - a zis către ai săi:

„Îmbogățiți-vă!"

Dar mai trebuie oare să le mai spună una ca asta? Dar era oare marele partid compus din niscai naivi sfioşi, pe cari trebuia să-i rogi mult ca să guste o dată? Ți-ai găsit pe cine să-mbii de două ori!

Şi aşa, s-a adeverit tâlcuirea dlui Carada.

Doisprezece ani de belşug!

Conversiuni, bănci, credite, întreprinderi, daraveri mai mult sau mai puţin curate... Mană cerească a plouat peste oastea liberală, şi, fiindcă ploaia din cer nu caută şi n-alege, a căzut şi pe bun şi pe rău, şi pe deştept, şi pe neghiob, şi, poate, pe vreunul cu merite reale, şi, desigur pe toate lichelele. Încet-încet, în doisprezece ani atât de roditori, toată oastea bravilor democraţi s-a aristocratizat constituindu-se în castă bogată şi puternică - casta colectiviştilor. Puţini au fost acei nesocotiţi cari să uite, în fumurile puterii, tâlcuirea făcută de d. Carada visului lui Brătianu, şi să nu se gândească la anii următori de opoziţie.

Dar ce s-a-ntâmplat cu colectiviştii? Ceea ce se-ntâmplă totdeuna cu castele: excesul de absorbire le-a produs slăbi¬ciunea.

Oastea bravă a flămânzilor de altădată s-a pus după atâtea isprăvi la ospăţ. Au ospătat doisprezece ani aşa de bine încât, când a sunat trâmbiţa, bravii au fost aşa de îndopaţi că nu-i mai încăpea armura, ba unii nici nu se mai puteau ridica de greutatea pântecului.

Poftim de mai trimete pe umflaţii de astăzi să mai alerge ca trepăduşii de odinioară, să mai latre ca tribuni ai poporului prin mahalale, să mai facă spume la gură ca apostoli iluminaţi ai liberalismului.

Ducă-se la aşa treabă puţinii ce au uitat tâlcuirea prooro¬cului Carada! ducă-se cei mai târziu veniţii, neofiţii!

Dar aceştia sunt prea puţini la număr, pentru ca să mai poată apăra cauza liberalismului.

- Ei şi? ce-mi pasă mie? zice colectivistul adevărat. Libera - lismul?. dar asta a fost un moft. Democraţia?. dar asta a fost o unealtă, nu un scop. Nu opt, optsprezece, cincizeci de ani pot sta în opoziţie! Eu n-am fost neghiob: am înţeles tâlcuirea lui Carada ca şi dânsul însuşi. Atât ar mai fi trebuit: să stau doisprezece ani la putere ca pe urmă să mă-ntorc iar cu

pantaloni de dril la Fialkovski, la cafea cu lapte, să latru contra Reacţiunii?. Entuziasm? pentru ce să am? ca să căpătuiesc pe nu-ştiu-cine? Sunt prea copt ca să mai am entuziasm pentru nu-ştiu-ce!

În aşa stare a partidului, pe corifeii colectivişti deplin chivernisiţi îi apucă şi porniri de lux - veleităţi de preseanţă, dorinţe de întâietate (ca odinioară a vizirului Brătianu) şi pofte de o pagină specială în istoria politică a veacului: de aci, zâzania şi grupurile personale, micile bisericuţe în marele Panteon colectivist.

Astfel, dacă vrei să ştii cât de nemernici şi de răi sunt colectiviştii în genere, trebuie să întrebi pe colectivişti în parte: să vezi recomandaţie! Dacă vrei să ştii cât de puţini sorţi au de a mai rămâne la putere în actuala formaţie, întreabă pe dd. Stătescu şi Sturdza. Dacă vrei să ştii ce boroboaţe şi ce tică¬loşii au să facă în o altă formaţie eventuală, întreabă pe dd. Aurelian şi Lascăr.

Aşa stă partidul colectivist astăzi.

Cine strică? Fără un moment de îndoială, poţi răspunde: d. Carada, că le-a tâlcuit visul lui Brătianu, şi Brătianu, că i-a lăsat să prea adeverească tâlcuirea dlui Carada.

Cu toate parigoriile ce şi le fac cei încă necăpătuiţi şi câţiva naivi drept-credincioşi, un partid politic mai slab, mai neputincios şi mai pierit decât cel colectivist nu se poate.

Marele partid a fost ca şarpele sunător: primejdios şi năval¬nic pe câtă vreme-i era foame. S-a repezit cu pornire monstru - oasă pe pradă: a-mbălat-o şi, pe nemestecate, a înghiţit-o. Astăzi, că s-a umflat, crotalul stă la soare, amorţit de enorma greutate a mistuirii: sfârcul de la coadă d-abia-i mai mişcă sunând alene din clopoţei; capul doarme de somnu-ndopării nemăsurate: oamenii de treabă pot să i-l sfărâme fără multă luptă.

AL DOILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

Am avut alaltăieri o bună duminică: încă un concert simfonic al orchestrei Peters. Nu pot îndestul mulţumi valo¬rosului maestru şi bravilor săi artişti pentru momentele-n adevăr fericite ce ni le-au procurat.

Peters şi orchestra lui sunt netăgăduit chemaţi la mari succese viitoare. Atâta muncă competentă, sinceră şi conştiin¬cioasă desigur nu poate rămâne fără roade.

A solicita, după vechiul calapod, „încurajarea publicului pentru o întreprindere culturală, care etc., etc. " credem de prisos. Întreprinderea lui Peters este prea serioasă ca să mai aibă nevoie de reclama banală. Viitorul are s-o dovedească îndestul aceasta.

Dacă inteligentul maestru va avea totdeuna acea dragoste, ce i-o cunosc, pentru nobila lui profesiune, întreprinderea lui va triumfa, orice piedici răutăcioase i se vor pune.

Concertele simfonice populare ale lui Peters trebuie să reuşească!

Daca e o favoare viaţa, cine nu gustă din farmecul gene¬roasei muzici este un fel de orb care nu o poate simţi întreagă acea favoare: el nu se poate bucura de o nemăsurată frumuseţe binefăcătoare, cărei numai lumina îi poate fi pereche.

Un bun concert simfonic!. E o vastă paradă triumfală, un carnaval monstru cu nenumărate cortejuri de gândiri şi patimi costumate în atribute sclipitoare, perindându-se sub o colosală ploaie vertiginoasă de scântei colorate.

Iată, parada începe.

Smetana, unul dintre cei mai de curând celebri - unul care începe să trăiască după ce a murit. Ursitoarea lui a fost bună

numai pentru noi, căci i-a dat talentul; pentru el a fost crudă - Smetana a murit înainte de a se putea bucura de marele lui triumf, care va creşte mereu. Uvertura lui la *Secretul* e o strălucită bucată romantică.

Apoi un concert pentru vioară de Paganini. Hartzer este un excelent violonist, cu atât mai excelent cu cât instrumentul lui este de prea inferioară calitate. Hartzer e departe de a fi un Paganini; dar desigur vioara lui e o vioară pe care Paganini ar fi azvârlit-o în sobă. Şi, cu toate astea, bravul artist s-a achitat cu o perfectă onoare de greaua lui sarcină. Trebuie să fie un mare meşter bărbierul care, în lipsă de brici, mă rade cu o custură - şi fără să mă zgârie.

Acum, trece cortejul fantastic al lui Dvorzak - o poemă simfonică. E *Duhul Apelor* vestita legendă slavă, ilustrată prin sunete. Ce lumini şi ce cântece de valuri! ce adâncimi străvezii în această stranie compoziţie!

După Dvorzak, Wagner, titanul revoltat, care d-abia mai încape în posibilitatea sonorităţilor: Enceland zbuciumându-se sub stânca pe care vrea s-o clatine din temelii - pentru aceea el nu-şi încheie pornirea melodică decât când osteneşte sub greutatea covârşitoare.

Dar s-au stins aurorele nordice ale lui Smetana, şi lampioanele veneziene ale lui Paganini, şi fântânele luminoase ale lui Dvorzak, şi valurile volcanice ale lui Wagner - s-a stins toată iluminaţia feerică: a răsărit soarele, soarele însuşi - Mozart!

Ce limpiditate şi putere apoloniană!

E aşa de strălucitor, pe lângă luminile pe cari le-a stins prin înfăţişarea lui, încât trebuie să-ţi acoperi un moment ochii: o emoţiune mai înaltă decât aceea ce ne-o produce acest splendid răsărit nu se poate.

Şi când soarele a apus, începe lumina unei aurori polare, o zgomotoasă petrecere populară norvegiană, o bucată clasică de caracter rustic a lui Swendsen, poate prea manierată, dar tot frumoasă, - pentru că muzică urâtă nu se poate, - un glas sentimental care-şi cântă patetic cântecul de dor alături de veselii dănţuitori.

Nici la al doilea concert al lui Peters nu a lipsit marele închinător al artei, poetul care se numeşte Carmen Sylva.

Tu, care nu ai darul să înţelegi farmecul muzicei, poţi pricepe câtă putere are acest farmec asupra unui suflet uman întreg înzestrat, privind numai cum i se ilumineză amatorului chipul sub razele sonore ale lui Mozart.

Emoţia-i este nebiruită. Iată cum i se ridică mâna la arcul sprâncenelor, sub pornirea unei voluptăţi sufleteşti care aproape doare; iată ce legănare a capului, şi ce zâmbet lăcrămos şi extatic de duioasă mulţumire ca pentru o binefacere ce-i vine din generozitatea cerului!

CABINETUL HAGI-TĂNASE

Era odinioară obicei să meargă oamenii mai cu dare de mână la hagialâc - bun şi frumos obicei creştinesc!

Plecau a doua zi după lăsata secului, umblau tot postul mare, şi ajungeau pe vremea sărbătorilor Învierii la Ierusalim. Acolo se spovedeau, se-nchinau, se grijeau şi luau lumina de la Sfântul-Mormânt. Apoi plecau înapoi, treceau pe la Sfet-Agora şi soseau înapoi acasă cătră vară.

Întoarcerea lor, aşteptată cu multă nerăbdare, era un mare eveniment pentru toţi mahalagiii.

- Când vin hagiii? întrebau aceştia în toate zilele pe jupâneasa de-acasă.

- Nu se ştie. când o vrea Dumnezeu.

Dar, în sfârşit, iată de la Brăila ştirea, care se-mprăştie ca fulgerul din mahalagioaică în mahalagioaică:

- Sosesc! vin hagiii. duminică!

Emoţie, fierbere şi neastâmpăr!

Cu toţii, bărbaţi, femei, bătrâni, tineri, cu toţii duminică, dis-de-dimineaţă, la streaja oraşului! Tocmai, pe seară, iacătă. au sosit chervanele.

Hagiii cobor!

Toată lumea se repede. Fiecare caută măcar să s-atingă câtuşi de cât de-un hagiu: îmbrăţişări, sărutări, pe obraz, pe mâini, pe pulpana anteriului; babele mai credincioase fac mătănii şi sărută papucii prăfuiţi de pulberea pământului sfânt, şi fericit acel care capătă din anafura, aiasma şi mirul aduse aşa de departe!

Acu pornesc cu toţii în alai spre casă.

Hagiii merg înainte cu finice, cu lumânările de la Înviere şi cu candela în care arde încă, cum a ars pe tot drumul, flacăra împrumutată de la mormântul Domnului. Hagiii cântă şi mahalagiii ţin isonul în sunetele clopotelor de la biserici.

Ajungând acasă, hagiul începe să povestească prietinilor câte a văzut: icoanele, făcătoare de minuni, plângând cu două şiroaie de lacrimi, unul fierbinte şi altul rece; candela aprinzându-se de sine dasupra Sfântului-Mormânt, şi toaca bătându-se singură, şi papucii puşi acum un an în groapa străjuită a lui Sfântul Nichifor, şi scoşi acuma tociţi şi învechiţi de sfântul, care i-a purtat un an întreg în rai - şi câte şi mai câte minuni.

Şi hagiul se umflă cu ifos, şi bigoţii mahalagii ascultă cu gurile căscate plini de veneraţiune.

De acolea, cu toate micile zâmbete răutăcioase ale câtorva pizmaşi cari nu s-au învrednicit să meargă şi ei la hagialâc,

omul, care s-a-ntors, îşi adaogă un titlu mare la micul său nume. A fost, cât a fost Tănase - de-acuma Hagi-Tănase. Şi astfel, chiar dacă mai înainte, ca simplu Tănase, n-o fi avut multă trecere în mahala, de acuma şi-a asigurat netăgăduite creditul şi autoritatea.

De-acuma, Hagi-Tănase e deputatul mahalalei; Hagi-Tănase dă poveţe, e martor la învoieli şi arbitru la desfaceri de daraveri încurcate; Hagi-Tănase împacă certurile şi aplanează vechile prigoniri dintre mahalagii; Hagi-Tănase, cu un cuvânt, e temeiul moral al opiniei publice locale.

Frumoase timpuri patriarhale! multe din obiceiurile voastre s-au pierdut, dar cel puţin hagialâcul tot a rămas. Decât numai, în loc să-l facă omul spre răsărit ca aldată, astăzi îl face spre apus; dar asta nu-nsemnează cumva că ar fi mai slabă evlavia.

Uitaţi-vă cu ce nerăbdare aşteaptă colectiviştii pe d. Sturdza.

- Când vine? întreabă toţi cu neastâmpăr.

- Nici noi nu ştim. când o vrea Dumnezeu, răspunde „Voinţa".

Şi aşteaptă toţi. Dar în sfârşit iată că o dată se răspândeşte zgomotul:

- Vine! vine Hagi-Tănase!

Ce emoţie! ce forfotă printre colectivişti!

La gară toţi! de la Carada pân' la Zaharia: toţi, care mai degrabă, vor să-l vază, să-l atingă pe omul sfinţit şi să-l asculte.

Hagiul coboară cu ifos din vagon, şi e literal luat pe sus şi dus cu mare alai acasă.

Aci, le povesteşte, la câţi n-au rămas afară-n curte, minuni peste minuni: cum a plâns Goluchowsky când l-a luat în braţe; cum l-a sărutat Hohenlohe; cum cei doi cancelari l-au rugat să vie numaidecât la putere, că aminteri se prăpădeşte Tripla-Alianţă; cum Împăratul Wilhelm l-a însărcinat să spuie Regelui Carol că nu mai vine în ţara românească, după făgăduială, dacă nu or fi colectiviştii la putere.

Şi le taie Hagi-Tănase şi le croieşte, cu cotul; iar bigoţii colectivişti ascultă cu veneraţie şi se-nchină uimiţi de atâta diplomaţie.

S-a isprăvit... Hagiul şi-a recăpătat autoritatea şi creditul, atât de compromise înaintea hagialâcului.

Colectivştii mari şi mărunţei pornesc şi aleargă cu limba scoasă, la cluburi, la cafenele, la palatul Justiţiei, la toate răspântiile, oriunde e loc larg de căscat gura şi de lătrat, şi nu se mai aude alta decât unisonul loazelor:

- Nu mai merge fără Hagiul! e poruncă de la Împăratul!

Şi peste câteva zile, ortodoxa „Voinţă" anunţă cu litere entuziaste constituirea cabinetului Hagi-Tănase, pe când „Liberalul" zâmbeşte verde, ca orice liber-cugetător, căruia nu-i convin nici candele ce se aprind de sine, nici papuci purtaţi în rai, nici altfel de superstiţii.

PUTEREA CREDINŢEI

Era, în adevăr, până alaltăieri marele partid colectivist într-o stare disperată.

Dintre partizani chiar, foarte puţini mai credeau într-o îndreptare a situaţiunii. Fiecare colectivist, atribuind la deosebite cauze starea de slăbiciune a partidului, o constata cu durere.

N-avem şef, ziceau unii; n-avem cap, ziceau alţii.

Ne omoară lupta mediocrităţilor cari se vâră la întâietate.

Ne prăpădeşte lipsa de directivă.

Ne minează ţâfna ciocoiască a lui Stătescu.

Ne duce de râpă strâmtimea de vederi a lui Sturdza.

Ne-a compromis Stoicescu.

Ne-a încurcat Porumbaru.

Ghenadie ne-a mâncat.

Fleva ne-a distrus.

Cum să meargă cu un Aurelian?

Ce ne face mai rău e gaşca îmbuibaţilor, cari stau deoparte şi nu se mai interesează de soarta partidului.

S-a dus partidul! Cădem de la putere, cădem cu ruşine fără să fi făcut, într-un an şi jumătate, decât neghiobii şi răutăţi gratuite, şi în locul nostru are să vie iar Reacţiunea!

Reacţiunea!

Săriţi, fraţi colectivişti! lăsaţi deoparte micile pasiuni! uniţi-vă cu toţii într-un gând şi într-o simţire, să salvăm onoarea partidului!

Aşa lătra potaia colectivistă; dar ea lătra, ea auzea.

Nici mediocrităţile pretenţioase, nici nulităţile ajunse, nici îmbuibaţii reci şi prudenţi nu-i dădeau ascultare.

O situaţie mai disperată nu se putea; când, d. Dim. Sturdza se gândi să plece la hagialâc. Fericită inspirare! menită să reaprinză în inimile întristate ale drept-credincioşilor colectivişti, scânteia stinsă a credinţei.

De la apus răsare acum lumina dreptăţii: e peste putinţă ca Tripla Alianţă să lase pe marele partid în pieire, cu atât mai mult că Reacţiunea, care anţărţ era vândută la Austro-Maghiari, acuma e vândută la Muscali.

Cu inima strânsă de cea mai chinuitoare nerăbdare aşteptau drept-credincioşii întoarcerea diplomatului lor de la hagialâc.

Dar, câteva zile mai nainte de această mult dorită întoarcere, un eveniment politic internaţional de cea mai extremă importanţă s-a petrecut în Europa, - unul din acele evenimente ale căror urmări sunt, cum să zic? incalculabile -, un eveniment menit să readucă la înflorire sănătatea atât de ofilită a partidului colectivist: d. Dim. Sturdza, după ce s-a fost înscris la palatul imperial din Berlin, a fost poftit la un prânz al Împăratului Wilhelm, şi ceva mai mult, Împăratul a fost politicos cu d. Dim. Sturdza.

Ei! să-mi mai spună cineva că partidul colectivist stă rău!

Vestea despre marele succes diplomatic a umplut, se-nțelege, de bucurie pe toate caradălele şi budalâlele marelui partid.

Vezi că, în datinile colectiviste, prânzul joacă un rol sacru. Aşa bunioară mi-aduc aminte de un prefect colectivist naiv, depărtat de ministrul de interne ad-interim, d. Gogu Cantacuzino: făcea un tărăboi grozav, fiindcă nu-i intra omului în cap cum se poate un ministru care a fost de două trei ori la masa lui să-l dea afară din slujbă! E ceva de neînchipuit.

Dacă mănânci la un colectivist, ori dacă mănâncă el la tine, s-a isprăvit! eşti legat cu secul pe vecie, la moarte şi la viață: e ca şi cum ai fi tras fum din aceeaşi lulea cu un şef de Piei-Roşii.

S-a isprăvit! dacă Împăratul Wilhelm a poftit pe d. Sturdza la masă şi a fost şi politicos, atunci, cât va trăi Împăratul, care e tânăr şi voinic, colectiviştii n-au să mai cază de la putere.

Frumoasă perspectivă!

Şi amicul meu d. Ghiță Bursan, care, spre onoarea lui, nu face parte din caradâle, când mă-ntâlneşte, mă tachinează:

„Ei! amice, ce mai zici? ai aflat?"

Eu mă fac că nu pricep ce vrea să zică: atunci bunul colectivist adaugă, umflându-se-n guşe:

„N-ai citit depeşa din Berlin?

- Nu!

- Cum se poate?... Sturdza!... a mâncat... la Împăratul Germaniei!

- Nu mă-nnebuni!

- *Parole d'honneur...* Ei, apoi?... Salutare! salutare!" şi d. Ghiță mă loveşte peste pântece şi pleacă radios.

Mie nu mi-e că m-a lovit peste pântece, nici că pleacă radios: mi-e că amicul meu crede în adevăr că Împăratul Wilhelm e de acu colectivist. Dar nici de asta nu mi-ar fi atâta, fiindcă mai la urmă pe amicul meu îl cunosc şi-l ştiu că e în

stare să crează altele şi mai şi: mi-e că toţi colectiviştii, şi caradâle şi budalâle, cred toţi ca fratele Ghiţă.

O, drept-credinciosule colectivist! credinţa ta - e cazul să spun - nu te va mântui.

Şi să vedeţi pe urmă supărare când Împăratul, la o adică, n-are să pună în condiţiile Triplei Alianţe menţinerea colectiviştilor la cârma României! Să vedeţi tărăboi! N-are să intre în capul amicului meu Ghiţă: cum se poate? să te cheme la masă, şi pe urmă să te lase aşa? În adevăr, lucru de neînchipuit!

AL TREILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

Al treilea concert simfonic al orchestrei Peters a fost, pe lângă o producere de mare merit, şi o faptă bună - concertul era dat sub patronajul primarului, în folosul săracilor din capitală.

Programul a fost minunat - Mendelssohn, Haydn, Liszt, Grieg şi Wagner.

Toate bucăţile din program au fost executate într-un mod magistral, demn de o orchestră bătrână cu vechi şi sigure tradiţii. Atât maestrul Peters, cât şi bravii lui artişti au fost călduros aplaudaţi după fiecare bucată.

De mirare câtă putere are arta asupra prejudecăţilor! deşi sala Ateneului era în mare parte populată de cetăţeni cari iubesc desigur pe dd. Robescu, Melissiano şi Solacolu, organizatorii operii de binefacere, mai mult decât pe Haydn, pe Mendelssohn şi Wagner, operile acestora au fost încununate de un frumos succes. E drept că semnalul aplauzelor îl dedeau cei trei mari amatori de la primărie, cu netăgăduita lor autoritate în materie. O! melomanie!

Dar ceva mai mult: până şi Liszt a fost aplaudat! Nu mai înţeleg politica dlui Robescu! O rapsodie ungurească! Atâta

entuziasm pentru muzică din partea dlui primar nu mi-l pot explica decât poate punându-l în legătură cu ultima întrevedere a dlui Sturdza cu Goluchowski. O! diplomație!

Cine însă i-a-nfundat pe toți a fost Grieg. Irezistibil! Suita danțurilor norvegiene, cari au o fizionomie de o depărtată asemănare cu a celor naționale românești, a umplut de veselie, se-nțelege, numai prin părțile lor alegre, toate inimele; danțurile nordice au smuls prin ritmul lor țopăitor cea din urmă umbră de melancolie din sufletele auditorilor, așa că Grieg a fost acompaniat, afară din partitură, de tropăieli, mai mult sau mai puțin în tact, dar toate, firește, sincere și dezinteresate.

La splendida producție de duminică a orchestrei lui Peters au asistat M.-Sa Regina și A.Sa principele Ferdinand.

MONUMENTUL LUI BRĂTIANU...

Știu ce au să spună colectiviștii citind rândurile de mai la vale. Or să strige: impietate!

Da, orice adevăr nediscutabil despre actele lor, orice glumă cât de inocentă despre cususurile lor, orice cercetare cât de obiectivă asupra istoriei partidului lor e o profanare, un sacrilegiu, care pune pe acești domni într-o stare de iritație ridicolă.

Dar tot acești domni, când e vorba de un act pozitiv de pietate, din parte-le, chiar în cauza lor, au niște apucături foarte stranii.

Într-o primăvară, fiind în opoziție, se hotărăsc să meargă în pelerinaj cu mare alai la mormântul lui C. A. Rosetti, și, zor nevoie, vor să treacă anume prin fața palatului ca să facă o manifestație de zavragii. Procurorul îi somează să se retragă, și dă ordin jandarmilor să respingă mulțimea de caraghiojii și de

gură-cască. Ce fac atunci bravii mei? Aruncă jos coroanele destinate mormântului şi se risipesc înjurând reacţiunea, care nu-i lasă să facă mascarade neomenoase sub balconul suveranului.

Iată însă că peste puţin timp, toamna, bravii şi pietoşii pelerini vin la putere. Credeţi că-şi mai aduc aminte în primă¬vara următoare de aniversarea morţii ilustrului lor Rosetti? Credeţi că acum, când pot face, fără nici un scandal şi într-un mod cu deosebire strălucitor, pelerinajul lor, se mai gândesc la mormântul sacru? Ţi-ai găsit!

Ce s-a întâmplat cu Rosetti se întâmplă şi cu Brătianu. Credeţi că au să facă evlavioşii colectivişti, cât or sta la putere, monumentul lui Brătianu? Aşi! Ce? sunt nebuni să nu rezerve actul lor de pietate pentru a-l exploata în opoziţie?

Îl vor ridica acel monument, dar atunci când vor avea cu el vreun prilej de scandal pe cale publică. Închipuiţi-vă pe colectivişti paraponisiţi, jalnici, cu lacrimile pe mustăţi, cu cunoscutele lor mutre tragi-comice de circumstanţă, mergând la inaugurarea monumentului şi vrând să treacă pe la palat ca să dea cu huideo reacţiunii!. Aşa mai înţeleg evlavie! să folosească la ceva!

Dar oricum, fie! Domnilor colectivişti, trebuie să faceţi monumentul lui Brătianu, sunteţi datori să-l faceţi: nu doar pentru că aţi strâns în acest scop trei sute de mii de lei - mai la urmă, câteva sute de mii de lei, într-o ţară bogată ca a noastră, e un condei care se poate neglija -, dar aveţi o datorie morală.

Cine l-a albit pe Brătianu în doi-trei ani? Cine l-a zdrobit şi i-a precipitat moartea? Răutatea adversarilor sau ticăloşiile partizanilor? La aceste întrebări a răspuns el singur, şi n-a fost niciodată aşa de violent şi de crud cu adversarii cum a fost cu colectiviştii lui. Tocmai pentru aceea colectiviştii sunt datori memoriei marelui lor răposat o reparaţiune, pe care au promis-o de atâtea ori, dar a cărei realizare o amână necontenit.

Dacă datoria aceasta ar fi curat politică, n-ar fi aşa de urgentă îndeplinirea ei: figura unui mare om de stat nu pierde nimica privită mai de departe, şi întârzierea ridicării unei statui nu poate strica nimic celebrităţii, mai ales când aceasta e meritată. Dar colectiviştii au fiecare o datorie personală faţă cu memoria lui Brătianu.

Ieşiţi pe podul Mogoşoaii; mergeţi la şosea, la spectacole, oriunde; vedeţi această strălucitoare nobleţă, în cea mai mare parte de provenienţă transdanubiană, în echipajele ei lustruite, aşa de proaspăt blazonate că nu li s-a uscat încă bine poleiala; uitaţi-vă ce găteli mirifice, ce giuvaericale scânteietoare, ce lux princiar, ce somptuoase palaturi, ce oteluri aristocratice! - toate, toate răsărite în câţiva ani, ca prin farmec, în mijlocul unui popor eminamente agricol, care, în loc să prospere şi el în acest timp, a dat mereu înapoi.

Cine este creatorul acestei mândre şi puternice caste nobiliare?

Brătianu!

Voi, cari aţi pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v-aţi culcat într-o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deşteptaţi a doua zi pe saltele moi umplute cu bilete ipotecare; voi toţi în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriţi din gunoi de la 78 încoace, nobili străluciţi de ieri, - voi, dacă nu ridicaţi lui Brătianu un monument măreţ (dar, bineînţeles, nu în inimile voastre, ci pe o piaţă mai curată), veţi da dovadă de lipsa celui mai elementar sens moral, pe care-l are orice câine cât de hârbar.

Trebuie numaidecât să-i ridicaţi un monument, şi norocos artistul care va fi însărcinat cu această lucrare! Mare subiect! Bogat motiv pentru o operă de artă!

Închipuiţi-vă un piedestal de marmură albă cu patru basoreliefuri de bronz reprezentând triumful Colectivităţii. Primul: Colectivitatea, o femeie slabă, zdrenţuită, hidoasă, venind cu părul vulvoi ca o furie palavratică în fuga mare, urmată de

o haită de lupi hămisiți; - al doilea: Colectivitatea, în dreapta cu reteveiul şi în stânga cu masalaua, şi potaia urlând; al treilea: Colectivitatea şi lupii înghițind pe nemestecate care încărcate cu provianturi, clăi de fân, tunuri, drumuri de fier, hârtii de bancă, fel de fel de delicatețe, şi al patrulea basorelief: Colecti¬ vitatea grasă, costumată şi înarmată â la Minerva, dictând legi norodului, şi împrejuru-i, lupii îndopați şi domesticiți, purtând zgarde de aur masiv la gât şi făcând sluj frumos.

Şi deasupra piedestalului, ilustrul om în picioare!

Care ar fi momentul cel mai personal, cel mai caracteristic, cel mai adânc psihologic, ce ar trebui prins? Nici o clipă artistul n-are să stea la îndoială. Figura marelui om de stat va trebui să fie posomorâtă; în expresia ei, un amestec de căință şi de dezgust - de căință pentru jertfele de conştiință ce a făcut crezând că face un bine patriei, de dezgust pentru trista lui amăgire.

Voi, cari ați pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v-ați culcat într-o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deşteptați a doua zi pe saltele moi umplute cu bilete ipote¬ care; voi, toți în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriți din gunoiul de la 78 încoace, nobili strălucițide ieri - treceți, cu capul descoperit, repede pe dinaintea monumentului, ca nu cumva buzele omului de bronz să capete glas şi să vă strige:

„Am tolerat asasinate, jafuri şi procese scandaloase!..."

RĂRUNCHII NAȚIUNII

E frumos când un popor îşi apără veacuri întregi partea de pământ care-i dă hrana şi-şi păstrează limba, unealtă neprețuită a simțirilor şi gândirilor lui.

E frumos când un popor, după ce a tânjit sub biciuirea celor mai crunte împrejurări, se ridică din genunchi drept în picioare şi zice lumii întregi: sunt ce am fost şi voi să fiu ce sunt!

E frumos mai ales când un aşa popor poate să şi rămână în picioare şi să şi confirme, în mersul complex al lumii, o aşa bărbătească şi demnă afirmare.

Dar e şi mai frumos când - lucru aşa de rar, s-ar crede; însă nu de tot imposibil, precum vedem - un popor se simte aşa de voinic şi de încrezător în sine, încât pentru avântul lui în viitor nu-i mai trebuie nici un sprijin în trecut.

Tu, popor român, aruncă dar departe de tine, fără cea mai mică umbră de mustrare, poveştile triste despre suferinţa, îngenuncherea şi ruşinea, de cari au scrâşnit atâţi strămoşi ai tăi. A fost un lung vis urât, care s-a stins. Te-ai deşteptat. Opresiunea nocturnă a dispărut la sunetul toxinului liberal.

Ranele seculare s-au vindecat. De ce să te mai doară? Ruşinea istorică s-a spălat. De ce să-ţi mai fie scârbă. Eşti stăpân pe viitoru-ţi. De ce să te mai gândeşti înapoi?

Uită vitejia îndărătnică şi fără izbândă hotărâtoare a acelor ce dorm sub lespezi, în mânăstiri stăpânite nu de urmaşii lor! Uită umilirile pe cari le-au îndurat părinţii părinţilor tăi de la spurcăciunile Fanarului! uită sângele vărsat; uită obrajii crăpaţi de palme; uită copiii traficaţi la Ţarigrad! Uită-ţi cântecele de jale şi de revoltă! Uită tot, tot, tot.

Ca să răzbaţi peste atâtea prăpăstii, prin întunerec, la câmp liber şi lumină, a mai trebuit şi altceva afară de vitejie şi de răbdare. A trebuit, în fundul cugetului şi sufletului tău, o forţă, pe care nici o năvală de împrejurări nefaste să n-o poată covârşi.

Tu nici nu ştii ce nobilă putere, ce izvor nesecat de energie păstrezi în fundul rărunchilor tăi!

Mândreşte-te, că ai de ce! Iată.

.O zi splendidă!. Un vânt, înviorător de muguri, suflă încetinel pe coasta de la Florica, unde doarme întru Domnul

ţărâna lui Brătianu. Vântul aduce acolo, din larga depărtare a văii Argeşului, glasuri de talange, pe deasupra cărora clipeşte limpede un clopot de la cine ştie ce biserică săracă. În vale, deasupra satului, se ridică în sus fumul alburiu din vetrele unde s-a gătit hiertura de dimineaţă. Pe poteci, coboară iute şi mărun¬ţel, neveste şi copii cu demâncarea către ţarină colo departe, unde plugurile româneşti trag încet-încet brazda grasă de primă¬vară; iar pe drumul care duce la bătrânul Câmpulung, merg, în pasul cailor, o ceată de tineri călăraşi cântând din frunză.

Iată, pe când din muscele şi văi, învăluite în aburul străveziu al luminoasei dimineţi, se ridică parcă un singur fior - suflarea Patriei româneşti - un om mic de stat suie gâfâind, cu cerbicea-ncovoiată, cu capul plecat şi cu privirea întunecată, pe cărarea care merge sus la mormântul patriotului.

Ştii cine e omul acesta? - E d. Sturdza. Şi ştii ce gând îl mână? - Merge să ia de la răposatul o inspiraţie românească, naţională.

S-a oprit, şi, întors cu spatele către vasta panoramă vie din vale, care i-ar putea sugera atâtea ş-atâtea inspiraţiuni, ascultă în genunchi glasul misterios de sub pământ.

L-a auzit în sfârşit. Se ridică şi zice:

„Da, colectivitatea a izvorât şi izvorăşte din rărunchii naţiunii!"

Măreaţă inspiraţie! S-o aplaude toată lumea!

S-o aplaude mai ales toţi aceia câţi n-au încăput în insulele Arhipelagului grecesc; toţi câţi n-au mai putut haiduci prin munţii peninsulei Balcanice; toţi hidrioţii sătui de viaţă de şaică pe mările Levantului; toată spuma de pe dospeala Orientului poliglot; toţi din toate părţile, pe cari i-a gonit casa lor fiindcă erau ori prea îndrăzneţi, ori prea laşi, ori prea nemernici ori prea ischiuzari, - toţi în fine câţi au venit aci la noi să instaureze, vrednici cuceritori, o strălucitoare şi nebiruită aristocraţie modernă.

Aplaudă şi tu, cioban din munţi, şi tu, plugar din vale! şi tu, răzeş moldovean, şi tu, moşnean muntean, şi tu, boiernaş oltean! Aplaudă şi tu, şindrilar moţ din Abrud, şi tu, trocar de pe Bârsa! şi tu, minunatule învăţat Hasdeu, boier din Basarabia, şi tu, dulce poet Coşbuc, nobil copil din poporul Năsăudului! Aplaudaţi şi voi!

Tu, naţiune română întreagă, tu, popor nemernicit odini¬oară de-atâtea necazuri şi aiurit atâta vreme de restrişte seculară, uită tot, bucură-te şi fii mândru!

Pune-ţi capul, ca un alt Jupiter, sub lovitura barosului celui dintâi Zorilă care ţi-o ieşi în cale, ca prin spărtură să ţâşnească înţelepciunea! Apoi, ia cuţitul de la brâul unui hamal levantin, care înjură o singură Maică-Precista în şapte limbi, şi, plin de entuziasmul unui iluminat, spintecă-ţi foalele. Vâră-ţi mâinile adânc în măruntaie şi scoate din rărunchii-ţi pe toţi Iulicii, Scupiewskii şi Cavalliotti, toate malaxalele, caradălele, budalâlele şi paciaurile lepădate de ostroavele şi ţinuturile orientale. Nu i-ai găsit pe toţi încă! Mai adânc, nenorocitule! Scotoceşte bine şi scoate la urmă, ca un mărgăritar fin, şi pe *ţelebi* Sechiaris.

Astupă-ţi apoi spintecătura pântecelui cu amândouă mâinile, rămânând să nu mai ai cu ce-ţi acoperi obrazul, şi strigă lumii, cu tonul celui mai înalt triumfnaţional, aceea ce mormântul lui Brătianu a şoptit aşa de discret la urechea lui Sturdza:

„Da, colectivitatea a izvorât şi izvorăşte din măruntaiele mele - din rărunchii naţiunii române!"

CARADÂLE ŞI BUDALÂLE

Afară de foarte rare excepţii onorabile, şi ţin s-o spun asta dintru început, dar foarte rare, familia colectivistă are două mari

varietăţi prea bine caracterizate - caradălele şi budalâlele. O statistică serioasă nu s-a făcut încă pentru a se şti care din aceste două e mai numeroasă; dar un studiu fiziologic poate să ne arate sigur însuşirile distinctive ale fiecăruia din aceste două varietăţi colectiviste.

Astfel.

Caradâlele sunt eminamente pozitiviste, iar budalâlele tot atât de idealiste.

Caradâlele, deşi le merg treburile din bine în mai bine, sunt totdeauna grave, posomorâte şi deprimate - reflexul unei conştiinţe acrite, nu doar de vreo remuşcare, acrită, pentru că o roade mereu la rădăcină o teamă nedefinită de pagubă în viitor, ori de răspundere pentru trecut. Budalâlele din contra, meargă-le trebuşoarele cum le-or merge, sunt veşnic vesele, degajate şi cheflii - semnul unei conştiinţe placide, plină de convingerea că, pe câtă vreme va exista Tripla Alianţă, pe câtă vreme va trăi Wilhelm al II-lea, Mitiţă Sturdza şi Franz-Iosef, Colectivitatea n-are frică de Reacţiune.

Căci budalaua este tot atât de pasionată de diplomaţie şi de politica înaltă exterioară, pe cât e de amatoare caradaua de finanţe, de credite, de bănci, în genere de zaraflâc. Aşa se explică fenomenul curios pe care l-am aflat zilele acestea, şi anume că mai multe caradâle au vândut, cu preţuri relativ fabuloase, la o mulţime de budalâle scobitoarea de dinţi adusă de d. Sturdza din Berlin, de la prânzul împărătesc - precum călugării pribegi vând babelor mereu ţăndări de lemn din Sfânta-Cruce, care nu se mai isprăveşte niciodată. Câte budalâle sunt, ca să le hrănească credinţa, le trebuie caradâlelor un stânjen cubic de lemne.

Caradâlele sunt totdeauna apucătoare şi strângătoare; budalâlele sunt în genere dezinteresate, ba adesea chiar generoase. Astfel, de exemplu, când cu monumentul lui Brătianu, caradâlele au trepădat cu listele, iar budalâlele le-au

subscris; caradâlele au luat demult banii, iar budalâlele aşteaptă încă monumentul; şi ce e mai delicios e că, dacă cineva, indiscret, interpelează să afle ce s-a făcut cu banii aceia, îşi găseşte beleaua tot cu budalâlele; tot ele se necăjesc:

„Auzi d-ta! Cum se poate să cuteze cineva a se îndoi de filotimia caradâlelor?! Ce infamie!"

Pe cine nu poate fi colectivist, pe cine îndrăzneşte să critice actele deplorabile ale Colectivităţii, sau să glumească asupra ridiculelor ei patente, caradâua îl duşmăneşte de moarte, rânjind şi mocnind înfundat, fără să zică o vorbă, iar budalaua, fără să-l duşmănească, îl ocărăşte pe faţă chelălăind; de ce? fiindcă, de regulă, budalaua e sinceră şi are o inimă trandafirie, iar caradaua e haină şi are maţe pestriţe.

De câte ori o budalâ drept-credincioasă, având vreo nedume¬rire asupra situaţiunii politice, îşi permite să fie indiscretă şi să interpeleze pe vreo caradâ pricepută, - aude toate minunile diplomaţiei, tractate dintre puteri cu toate amănuntele lor, jurăminte şi pupături împărăteşti, planurile Rusiei, gândurile suveranilor şi cancelarilor, şi la urmă primeşte, ca gaj solemn de întărire, scobitoarea autentică, morfolită în dinţii lui Hagi-Tănase.

Aşa, căutând să scape de nedumerire, biata budalâ cade într-o stare de completă aiureală; şi, deşi priceputa caradâ, ca să-şi culmineze autoritatea, i-a recomandat sever budalâlei o extremă discreţie, aceasta d-abia iese şi aleargă să caute un cunoscut: celui dintâiu pe care îl întâlneşte îi spune cu gravi¬tate alandala halimâlele gogonate pe cari le-a auzit adineaori, şi-i arată scobitoarea, dar fără să-l lase s-o atingă.

Acesta este cazul interesant când o budalâ seacă vrea să treacă şi ea drept o caradâ adâncă.

Dar este, poate, şi mai interesant cazul când o caradâ adâncă vrea cu orice preţ să treacă drept o budalâ seacă.

Ia întâlneşte-o, atunci când colectivitatea, ori este în plină criză, ori a făcut iar vreun scandal sau vreo boroboaţă aşa de mari încât opinia publică e saturată de scârbă; ia întâlneşte atunci caradaua. Dacă nu te-a putut ocoli de departe, opreşte-o faţă în faţă şi n-ai nevoie s-o mai interpelezi, că-ncepe ea singură. Ascult-o cât e de obidită de tot ce se întâmplă; cât e de dezgustată şi cât regretă că a avut iluziuni liberale; cum nu se mai amestecă de mult în nimic; cum a spus, aşa şi pe dincolo, că nu mai merge; dar cine-a vrut s-o asculte!?.

Ia uită-te în ochii ei - să vezi cum şi-i pleacă în jos şi cum clipeşte cuvioasă, ca un vulpoi pocăit, care a uitat de mult că se află şi găini pe pământ, ca doar de te-o prosti să crezi că acest patriot este, nu una dintre cele mai subţiri caradâle, ci una din budalâlele cele mai grosolane.

Şi e curios cât de des oricare colectivist ţine cu orice preţ să te înşele la categorie.

Spune-i unui colectivist, când vrea să-ţi toarne gogoşi diplomatice: „Taci din gură, budalâ; astea sunt mofturi!" Să vezi cât de demn îţi răspunde: „Îmi pare rău că nu mă cunoşti; eu nu fac parte dintre budalâlele partidului, domnule. Eu sunt o caradâ!" Dar ia întreabă şi p-o caradâ să-ţi spuie cum stă politica. Îţi răspunde dulceag: „Da de unde să ştiu eu? Ce pot să ştiu eu?. Eu sunt o biată budalâ în partid!"

De aceea, cât de deprins să fii cu fiziologia Colectivităţii, te mai poţi câteodată înşela; poţi lua de exemplu, la prima vedere, pe cel nerod dintre budalâle drept cel mai pişicher dintre caradâle şi - poate şi mai gravă amăgire - viceversa.

Cine nu se înşală niciodată la clasificarea exemplarelor colectiviste.a! dar am uitat. mai este şi o a treia varietate, corcitura celor două: nu atât de lipsită de calităţi de inimă ca să poată fi o caradâ, nici atât de slab înzestrată cu calităţi de spirit ca să fie o budalâ. cine nu se înşală, zic, este însăşi Colectivitatea.

La marele ziafet colectivist, niciodată nu se face confuziune de locuri şi de bucăţele. Din marea gâscă friptă de pe masa Colectivităţii, caradâlele degustă pe tăcute pulpele, pieptul şi ficatul; nevoiaşii corci ciugulesc discret carnea rămasă pe coşul pieptului; iar budalâlele clefăesc şi sug cu entuziasm căpăţâna şi ciocul, cotoarele şi labele, mâzgălite prin sos de Patrie, libertate! egalitate şi jos ciocoii!

Cu toate astea, fără a mai vorbi de corcitura nevoiaşă, eu gândesc că, dacă e, poate, mai profitabil, mai bine, pentru un colectivist să fie o caradâ, desigur tot e mai frumos şi mai onorabil să fie o budalâ.

LITERATURA ŞI POLITICA

(Toastul dlui Caragiale la banchetul dat în onoarea dlui N. Filipescu la 29 ianuarie)

Stimate oaspete şi stimaţi meseni,

Pentru întâia oară mă găsesc într-o adunare politică - nu e cea dintâi la care iau parte: de douăzeci şi cinci de ani, iubirea de artă m-a îndemnat să scap cât mai puţine din cele ce s-au ţinut la noi - o adunare politică unde am auzit cuvintele ce m-au îmbărbătat; pentru prima oară am auzit că se vorbeşte de altceva şi mai ales că se gândeşte la altceva decât la treburi şi la izbânzi materiale.

E drept că de vorbe mari - libertate, naţionalitate, constituţionalitate şi celelalte - n-am fost deloc lipsit: am auzit destule... n-am să plâng. N-auzisem însă până astă-seară că Politica este ceea ce credeam şi eu că trebuie să fie - arta de a evoca toate izvoarele de energie proprie a unei naţiuni, de a le regula curgerea, garantându-le alimentarea continuă şi de a le face ca toate împreună să producă acea putere de particulară

existenţă, putere care singură înseamnă locul ce trebuie să-l aibă un popor în complexul lumii.

Ei! m-am învrednicit astă-seară s-auz în sfârşit, de la valoroşii cuvântători cari m-au precedat, confirmarea înţelesului ce aveam eu despre arta politicei. Cu atât mai îmbărbătat a trebuit să fiu, cu cât am văzut că şi aceste bine inspirate şi deplin autorizate glasuri au ţinut să afirme cum că energia cea mai înaltă a unei naţiuni îi este propria gândire, a cărei cea mai puternică manifestare nu poate fi decât literatura naţională.

Ce bine că în sfârşit am auzit acestea afirmate aci, în o solemnă profesie de credinţă, de către nişte bărbaţi meniţi a conduce destinele patriei noastre, bărbaţi cari fac fală partidului conservator! Şi cât este de sinceră această sănătoasă credinţă a tineretului conservator, o simţ eu îndeosebi, văzând, plin de emoţiune, măgulitoarea primire ce mi-o faceţi mie, prea măgulitoare fireşte potrivit cu infima mea activitate literară şi cu slabele mele merite. Desigur dv. faceţi nu pentru mine anume, ci pentru literatura naţională un caz de consideraţiune. Mă primiţi cu aşa bunăvoinţă în sânul dv., dv. conservatori monarhişti, pe mine, care, în copilărie, am servit cu fanatism atât de fieros sub gloriosul drapel al Republicii Ploeştilor?. A!

Am auzit în sfârşit-astă seară că Politica nu e numai şi numai meşteşugul de a căpătui interesele materiale ale unor sau chiar ale tutulor; căci Politica aceea care n-ar pretinde decât să descurce sau să încurce de azi pe mâine doar nevoi materiale, ar fi abia vrednică de o seminţie primitivă, o seminţie ce nu ar putea avea vreodată o istorie, ci numai o istorie naturală.

Un popor, ca să aibă o istorie, are mai întâi o poezie populară, apoi cronicari, pe urmă un Alecsandri, un Bălcescu, un Eminescu, şi tocmai mai târziu, dacă, din nenorocire, trebuie, şi nu se poate altfel, alege... alege şi pe un *ţelebi* Sekiaris.

Da, să avem în templul nostru pe Vulcan, pe Mercur şi pe Plutus, dar să-i avem ca zei slujitori; ei trebuie să ne ajute ca

noi să putem sluji cu cât mai multă dignitate pe Minerva şi pe Apollo. Da, domnilor, aşa e; gândirea - iată cea mai înaltă şi cea mai nobilă energie a unei naţiuni; şi de aceea Literatura este, precum cu drept cuvânt s-a spus, sora mai mare a Politicei.

Este artă literară Poezia, care fixează atât de frumos felul specific de simţire al naţiunii; e artă literară Istoria, care povesteşte şi judecă rătăcirile şi isprăvile, suferinţele şi triumfurile naţiunii, şi astfel întăreşte acesteia conştiinţa puterii ei de dăinuire; sunt artă literară Satira, Teatrul şi Romanul, care întipăresc spre păstrare trecătoarea fizionomie socială a deosebitelor epoce; sunt artă literară şi Polemica şi Cronica uşoară şi Pamfletul - zic pamflet în înţelesul larg, pe care occidentalii îl dau acestui cuvânt, iar nu în înţelesul strâmt, pe care i-l dau la noi unii, prea puţin cunoscători de clasificaţia genurilor literare - artă rafinată şi incisivă - şi tot artă literară e şi arta măreaţă a oratoriei.

Cu aceste din urmă două ramuri ale ei, Literatura vine la fiece moment să dea de-a dreptul ajutor Politicei; cu acestea, îi este aliată combativă; cu celelalte, îi este călăuză cuminte: o ia de mână, o îndeamnă şi o asigură pe căile grele către un viitor al cărui capăt şi termen numai Dumnezeu îl poate cunoaşte.

Ca literat dar, primit într-un mod aşa de cordial în sânul marelui partid conservator, ridic acest pahar în sănătatea ilustrului fruntaş care lipseşte dintre noi şi care ar fi dat atâta strălucire adunării noastre de astăzi, în sănătatea aceluia care este onoarea presei şi tribunei române, - în sănătatea domnului Alexandru Lahovary!

C. A. ROSETTI

Un om care a exercitat în adevăr o puternică înrâurire în vremea lui a fost C. A. Rosetti. Ca toţi oamenii de felul acesta,

el a fost luat de unii ca un apostol, ca un om providențial, care merită dragoste şi adorațiune; de alții a fost considerat ca un mare soitariu, şi ridicul şi pernicios, care merita pe rând dispreț şi ură. Nici unii nici alții n-aveau perfect dreptate, şi unii şi alții o aveau în parte. Era un om de mare temperament: actele lui erau produsele unui amestec de fanatism şi de apucătură, de convingere şi de manie, de credință şi de încăpățânare.

Ştrengar şi drăcos de mic, copil înrudit cu cele mai mari familii, se înhăitează în tinerețe cu mai mulți de teapa lui, şi se pune în revoltă fățişă cu disciplina societății de pe acea vreme. Îşi lasă plete lungi, face fel-de-fel de giumbuşuri şi de tămbălăuri, băgând în năbădăi pe isnafi şi mahalagii; încalecă d-a-ndăratele pe o saca şi se plimbă pe podul Mogoşoaii, escortat în triumfde toți ştrengarii zamparagii, cari îl aclamează strigând: „Ura! vivat musiu Berlicoco!". Se duce vestea pân'la Vodă de isprăvile bandei; Vodă râde şi dă poruncă lui Aga să prinză numaidecât pe musiu Berlicoco şi să-l tunză muscăleşte. După aceea, ca să scape târgul şi marginile de ceata derbedeilor, Vodă începe să le dea slujbe pe afară: pe unul îl face sameş, pe altul zapciu, pe altul altceva, iar pe Rosetti îl trimite poliței la Piteşti. Tânărul Berlicoco merge la post şi primul act care-l săvârşeşte, ca depozitar al siguranții publice, care e? Pune câțiva dorobanți şi doi bărbieri în piață: pe cine dintre isnafi ori cupeți or prinde, să-l tunză ridiche. Țipă lumea: scandal! ce-i asta?

„Aşa a poruncit Măria-sa Vodă, răspunde poliţaiul... Uite pe mine cum m-a tuns!"

Slujeşte în oaste ca iuncăr şi-n acelaşi timp face poezii. E foarte curios cum în toate *Ceasurile de mulțumire,* cari sunt dedicate *Sexului frumos,* Rosetti nu cântă libertatea, nici nu accentuează vreo tendință politică; el rămâne poet liric în toată puterea cuvântului, cu o deosebită înclinare către genul galant - şi drept să spun, versurile lui, fără a fi de vreo valoare prea însemnată, nu sunt deloc lipsite de grație şi de sentiment.

Tânăr, părăseşte o puternică relaţie de inimă şi merge la Paris. Acolo ascultă pe Lamennais, pe Michelet, pe Quinet, pe Baudrillard. Torentul confuz de idei dinainte de mijlocul veacului îl răpeşte şi-l îmbată. Se-mbuibă pe nemestecate cu un repertoriu de formule şi de clişeuri liberale, republicane, umanitare, pe cari şi le reduce chintesenţiate la două hapuri particulare, celebrele lui propoziţii mistice: „Luminează-te şi vei fi - Voieşte şi vei putea", şi se întoarce în ţară înainte de Revoluţiune. În timpul când el se hrănea cu principii la Paris, tânăra părăsită nu voia să se lase de tot neconsolată. Rosetti află de asta îndată ce soseşte în Bucureşti - un prieten bun se găseşte totdeauna pentru a-ţi face aşa serviciu de inimă. În luna lui Cuptor, pune caii la o sanie şi porneşte la mânăstirea unde infidela petrecea vara. Toată lumea din sat şi din mânăstire se strânge ca la urs, la chiotele surugiului, să vază pe boierul.

„Ce-i asta, Costache? întreabă femeia râzând... Cu sania?

- Ca să viu mai degrabă, iubita mea: ştiam cu ce nerăbdare mă aştepţi!"

După potolirea definitivă a evenimentelor de la 48, Rosetti se întoarce în ţară şi începe febrila-i activitate politică. Librar editor, tipograf, ziarist, staroste de negustori, director de teatru şi mai presus de toate agitator şi conspirator, om de un temperament şi de o putere de sugestiune extraordinară, face propagandă în clasa mijlocie, lipsită pe atunci aproape cu desăvârşire de cultura apuseană. Pentru asta fundează „Românul". Inventează atunci vestitul său limbaj italo-macaronic: el este „fundatorele, directorele şi redactorele acestui ziar liberale"; combate pe un „mareşale franceze, o creatură imperiale, care n-are nici o idee geniale şi nici-un avânt naţionale"; admiră din contra pe un „admirale engleze pentru convingerea-i constituţionale"; este „inimic mortale al unui regime personale şi fatale". „E iust, vrea iustiţie!..." Apoi în ajunul războiului, face apel „la cetăţiani, la sătiani, pompiari, oficiari, serginţi, etc."...

să nu uite că: „unei naţiuni snervate, speriinţa ne spune, trebue să i se stragă sânge!".

Urme de influenţa acestui jargon baroc ne-au mai rămas astăzi doar pe biletele, pe scriptele şi pe edificiile Băncei noastre. Peste tot se scrie „Banca Naţionale" - este ultimul omaj, destul de ieftin de altminteri, pe cari îl fac foştii săi discipoli, dd. Costinescu şi Carada, micilor manii ale marelui om.

Tot Rosetti a inventat şi chenarul negru la gazetă pentru ocaziunile de „profund doliu naţionale". Când s-a votat prima convenţie cu Austro-Ungaria, „Românul", cernit de jur-împrejur, începea astfel:

„Astăzi s-a împlântat cuţitul în sânul României, iar cadavrul ei sângerând s-a aruncat la picioarele comitelui Andrassy...".

Tot Rosetti a inventat şi *Plevna internă,* adică cetatea Reacţiunii.

Rosetti avea, ca artist, mai multă pasiune de parada democratică decât convingere de principiile democratice. Ca ministru, combate adesea actele propriului său guvern prin ziarul al cărui „directore" nu încetează niciodată a fi. Ministru de culte, dă circulară către primari, prin care le spune că, fără învăţătură, poporul nu poate face progres, şi deci trebuieşte un „sacrificiu reale pentru a avea o şcoală naţionale şi liberale". Circulara începe aşa:

„Frate Primare, luminează-te şi vei fi!...", şi la sfârşit, în loc de banala formulă: „Primiţi, d-le primar, asigurarea, etc...", încheie cu: „Primeşte o strângere de mână de la al tău frate, Ministrul Cultelor etc...".

Dar unde activitatea lui, în afară de orice ghiduşie, a fost în adevăr eminentă, a fost la prezidenţa Camerei.

Mult glumiseră liberalii pe socoteala prinţului Dimitrie Ghica, prezident în atâtea rânduri, pe care-l zugrăveau în foile lor umoristice cu un clopoţel de gât:

„Frunzuliță trei lalele,
Avem două beizadele:
Unul e simplu viței,
Altul e cu clopoțel".

Rosetti n-a pus o dată mâna pe clopoțel. În cele mai furtunoase împrejurări îi era de ajuns, ca să conducă şedinţa, un condei de plumb, cu căpătâiul căruia ciocănea tacticos în tribună. Dar câtă autoritate în vârful unui condei! Curând după venirea liberalilor, reuşeşte la o alegere parţială a colegiului I de Iaşi d. Maiorescu. Turbaţi, colectiviştii vor să invalideze alegerea. Raportul conchidea la invalidare. Biletele negre curgeau în urnă. Era aproape să se completeze cele două treimi necesare pentru eliminarea alesului opoziţiei, când acesta se adresează către prezident şi-i zice:

„Am înțeles, dle Rosetti, mă invalidați"... şi voieşte să plece.

- N-ai înțeles, onorabile, bine - zice prezidentul.

Se scoală după fotoliul său, pe care-l cedează unui vice¬ preşedinte, se coboară degrabă, îşi face loc prin înghesuială la vot, ajunge la urnă şi, privind cu autoritate în dreapta şi-n stânga la toți cari se îngrămădeau să voteze, arată bila albă şi o aruncă ostentativ în urnă contra invalidării. Se înțelege că bilele albe au început să curgă: fiecare a imitat mişcarea prezi¬ dentului; invalidarea a căzut - d. Maiorescu a fost declarat deputat.

Alesul Iaşilor peste câteva zile îşi dezvoltă o faimoasă inter¬ pelare: toată Camera colectivistă se frământă de turbare. întreruperi, rânjituri, zgomot. Oratorul, obosit de atâtea hâr- ţuieli, asupra unei întreruperi grosolane făcută de Nae Dimancea, invoacă ocrotirea prezidentului.

„Dle Dimancea, zice Rosetti, vă rog nu întrerupeți, sunt aci ca să apăr minoritatea contra majorității!".

Tumultul încetează. Îmbărbătat de sprijinul prezidentului, oratorul, continuând, aruncă majorității o săgeată înveninată:

majoritatea cu ochii la prezident fierbe şi nu cutează să mişte. Atunci, ciocănind liniştit cu condeiul pe masă:

„Dle Maiorescu, zice, sunt aici ca să apăr nu numai minoritatea contra majorității, dar şi majoritatea contra minorității!"

Oratorul începe să râză şi majoritatea, apărată astfel, începe iar să urle; dar căpătâiul condeiului restabileşte liniştea.

Cu ocazia unei interpelări adresată de un colectivist răposatului colonel Slăniceanu, pe atunci ministru de război, se face în Cameră un scandal de familie infernal. Condeiul nu mai are nici o putere. De două ori prezidentul părăseşte tribuna şi ridică şedința. În sfârşit, cu mare greutate, se potoleşte furtuna, şi, după explicația ministrului interpelat, se cere închiderea discuției... Iarăşi țipete: contra! pentru!... În fine, se votează închiderea. Când se stinge de tot tumultul, şi prezidentul obosit zice: „în fine trecem la ordinea zilei", hop, nenea Dincă Schileru: „Cer cuvântul!". Prezidentul întreabă distras:

„Pentru ce, onorabile?

- Vreau să dau dlui ministru de război nişte lămuriri.

- Despre ce?

- Despre chestia de adineaori.

- Apoi, d-ta n-ai văzut că s-a isprăvit cu chestia de adineaori?

- Nu face nimic, stăruie nenea Dincă, vreau să-i dau şi eu nişte lămuriri.

Dar prezidentul, în culmea plictiselei:

- Mă rog, dă-mi voie: ți le-a cerut lămuririle astea d. ministru?

- Nu.

- Ei, atunci stăi la loc pân'ți le-o cere".

Şi nenea Dincă a ascultat.

Dar una din cele mai caracteristice întâmplări ale lui Rosetti este fără îndoială aceea cu care voi să termin şi din care se vede

felul spiritului acestui om şi puterea ce-a avut-o el odinioară de a fanatiza oamenii.

Era pe vremea lui Cuza. Rosetti publicase în „Românul" un articol fulminant. Se aştepta să fie arestat şi „Românul" suprimat. Şedea cu locuinţa pe strada Academiei, peste drum de Raşca, birt şi cafenea la modă pe atunci. Raşca, ceh de origină şi fanatic republican, profesa ideile cele mai înaintate, şi, firește, se închina lui Rosetti.

Directorul „Românului" află de dimineaţă că înainte de amiază are să fie călcat de procuror... Era prin iunie. Până să vie să-l aresteze trece peste drum la Raşca să ia o ceaşcă de supă şi un pahar de vin, şi lasă acasă vorbă unde să-l găsească oricine. Raşca îl întâmpină cu cel mai profund respect şi-l serveşte în grabă. Pe când conversează amândoi, se întunecă deodată şi se porneşte afară o vijelie îngrozitoare de vară; se aud geamuri spărgându-se şi ţipetele celor apucaţi pe drum. Rosetti soarbe încet din supă, spunând amicului său, care şade în picioare, că Europa în veacul viitor va fi ori căzăcească, ori republicană. Afară furtuna creşte mereu. Deodată uşa se deschide şi procurorul, urmat de dorobanţi, intră; înaintând grav pân' la masă, întreabă:

„D-ta eşti cetăţeanul C.A. Rosetti?

- Da, dle.

- În numele legii eşti arestat!... Urmează-mă!

- Vă rog, dlor, lăsaţi mai întâi pe bietul prizonier să-şi bea cafeaua!" şi face semn să şază procurorului, care ascultă.

Apoi cu tonul celei mai înalte politeţe:

„Dv. nu luaţi un cognac?... Fratele Raşca are cognac minunat.

- Nu, mulţumesc.

- Eu o să iau".

Raşca era în culmea admiraţiei; nu putea înţelege tăria omului aceluia care-şi lua cafeaua şi-şi degusta cognacul cu atâta

liniște sufletească, cu atâta sânge rece, parcă n-ar fi fost alături zbirii, gata să-l înhațe; nu se putea îndestul minuna de ascen¬dentul ce avusese Rosetti asupra zbirului.

Dar acum s-a întunecat cu totul şi furtuna e în culme.

„Sunt gata, dlor să vă urmez", zice Rosetti.

- Haidem, zice procurorul.

Raşca se repede să sărute mâna martirului, acesta l-atrage în brațe, îl pupă frățește şi porneşte fără pripă urmat de zbiri. Când deschide uşa să iasă, o clipire orbitoare despică văzduhul întunecat şi numaidecât urmează răcnetul formidabil al trăsnetului, care a căzut aci foarte aproape, zguduind din temelii toată împrejurimea. Martirul a plecat, iar Raşca pică în genunchi şi începe să-şi facă repede cruci peste cruci:

„Jesus! Maria! Das ist ein Christus!"

Până la moarte, Raşca a rămas cu convingerea că Rosetti era o ființă supranaturală.

C.A. Rosetti, odinioară sufletul liberalismului utopic, om de atâtea succese uşoare, inventator al atâtor năzdrăvănii politice, dar totuşi una din cele mai interesante figuri ale partidului „național-liberal", mai târziu, către sfârşitul carierei sale, dizgrațiat de colectivitate, a murit părăsit de toți partizanii lui cei mai apropiați, de aceia cari îi datorau lui personal tot norocul lor. Biata cloşcă târziu a văzut că ouăle clocite cu atâta căldură fuseseră de năpârcă. Soarta crudă a voit ca acest om de mare temperament să nu moară până ce n-o vedea măcar începând tristele urmări ale activității sale politice, inspirată de o foarte greşită, dar desigur sinceră convingere. Soarta crudă a precipitat rodirea semințelor pernicioase pe cari le aruncase el cu multă bună intenție: semănase umanitarism eterat şi liberalism trandafiriu şi i-a răsărit cel mai negru egoism şi cel mai infect ciocoism; semănase crinul democrației, şi a văzut răsărind mătrăguna colectivității.

Amară decepție!... Voieşte şi vei putea! Ce voise şi ce putuse!

Pentru o viață aşa de veselă, sfârşitul a fost destul de trist.

VISURI DE RĂZBOI

Umblă de la o vreme vorba de război.

Acum, duminică dimineaţa glasul goarnei nu mai despică nebăgat în seamă de femei aerul dimineţii. Satul d-abia deş - teptat are acum mult mai multe urechi decât în zilele trecute; mult mai multe inimi tresar la glasul goarnei astăzi. Chemarea şefului garnizoanei e auzită nu numai de soldaţii lui.

Bătrânii, cari-şi aprind vatra de dimineaţă, nevasta, care-şi înfaşă copilul, şi logodnica tânără, care-şi pregăteşte din vreme găteala pentru horă, sunt toţi cuprinşi de un fior adânc la glasul ameninţătoarii chemări. În fiecare inimă de bătrân şi de femeie câtă grijă e acum, numai Dumnezeu ştie! Poate că astăzi chiar, fiul, ori omul, ori logodnicul o să plece departe după steagul lui, şi cine poate spune când s-or mai întoarce - de s-or mai întoarce! E neînchipuită starea sufletească a acestor fiinţe.

Războiul! Dar cine oare se gândeşte la el fără groază?

Cine? - Oamenii cuminţi, Colectiviştii adevăraţi!

Dar nu numai fără groază, chiar cu dor nespus se gândesc la război aceşti patrioţi. Pe câtă vreme mume, taţi, neveste şi copii tremură nebuni de groază gândindu-se la râurile de sânge, Colectiviştii cuminţi tremură de neastâmpărul apetitului, gândindu-se la râurile de carboave.

Pe când fantazia, bolnavă de grea teamă, a unei lumi îşi face icoana unor supreme nenorociri, în cadrul căreia vede copii, fraţi şi taţi schilodiţi, măcelăriţi şi pierduţi în cele mai oribile chinuri, pe pământ străin, - calculul înalt al Colectivistului clădeşte cele mai strălucitoare planuri de viitor: jocuri de bursă, întreprinderi, beilicuri, pahonţi, Warschawski!... O carboavă pentru o pâine! un pol pentru o sticlă de rachiu! o mie de lei pentru sărutul unei matroane! şi zeci de mii pentru mijlocirea sau votul unui patriot colectivist!

Dar oare numai la atât se poate reduce eroismul colecti¬ viştilor în vremea unui război? Doamne fereşte! Bravii mei vor lua şi armele; ei vor forma aşa-numita gardă civică. Toţi agenţii electorali, toate haimanalele şi toţi haidamacii de mahalale vor forma cadrele, şi vai de reacţionarul care va refuza să servească de două ori pe rând! Va trebui să plătească rubla spre a fi, în greaua misiune de sentinelă la Vistierie sau la alte posturi strategice, înlocuit de un patriot colectivist.

Garda naţională! Iată încă o instituţie bravă, eminamente colectivistă. Care dintre caracuda şi plevuşca patriotică nu are în război atâta minte, ori atât noroc, să pătrunză până-n toiul daraverilor mari şi mănoase, se mulţumeşte să ciupească barem câteva zeci de ruble ca ofiţer de gardă civică.

În vijelia războiului, firește, - şi colo departe, în luptă, unde ar trebui devotament, uitare de sine şi de ai săi, oarbă vitejie, şi aci, unde ar fi stăpână în pace Colectivitatea -, n-ar mai putea fi cumva vorba de socoteală.

Şi când s-ar întoarce bravii supţi şi veştejiţi de mizeriile luptei, cu steagurile ciuruite, garda civică, cu burţile umflate şi cu nasurile mai roşii decât penele de la pălării, ar deschide ea marşul paradei triumfale.

Şi bravului întors i s-ar da o medalie de aramă, după ce colectivistul cuminte ar fi legat bine la gură sacul cu aur: invalidului i s-ar da o diplomă, în virtutea căreia să poată cerşi la casa colectivistului, când aceasta şi-a umplut sertarele cu pachete de bonuri. În cine ştie ce răspântie de vâlcele s-ar ridica un monument ieftin, spre vecinica pomenire a anonimelor sute şi mii de viteji îngropaţi acolo, pe când colectiviştii şi-ar ridica fiecare în parte palate şi hoteluri nobiliare în Capitala Regatului.

Şi iarăşi, colectiviştii, geloşi de sacrificiile pe care le-au făcut în nişte momente mari, ar înscrie încă o pagină grandioasă de glorie naţională în istoria patriei, pagină datorită, nu doar

puterilor vădite ale patriei întregi, ci numai şi numai particularei lor energii misterioase:

«Tot noi, colectiviştii, săracii!»

Deci, încă un triumf pe câmpul de război! Încă un pas gigantic pe calea economică! Încă o dublă victorie de înscris pe drapelul partidului colectivist!

Ş-apoi mai vreţi să nu se mai bucure corbul când miroase a hoit, şi colectivistul adevărat să nu viseze a război!

UN FESTIVAL ARTISTIC

La Ateneu se va da, cu splendidă pompă, un mare festival artistic.

Printr-o fericită întâmplare, se află în Bucureşti în acelaşi timp două celebre artiste străine, - d-na Theodorini, cantatrice italiană, şi dşoara Agatha Bârsescu, artistă dramatică germană.

Programul acestui festival e cât se poate de ales. Pe lângă minunatele bucăţi de muzică şi declamaţiune, se va produce şi o scenă în adevăr mişcătoare: membrii „Cercului Amicilor Artei şi Literaturii Române", iniţiatorii acestui festival artistic, vor oferi câte o coroană aurită fiecăreia dintre cele două artiste străine - mărturie de respect datorit talentului şi în acelaşi timp dovadă mai ales de sentiment naţional.

În adevăr, aceste două stele, şi cantatricea italiană, şi artista dramatică germană, sunt de origină română.

Iată un lucru care pe de o parte ne face mare onoare nouă, românilor, în genere, iar pe de altă parte, pe mine îndeosebi mă umple de multă melancolie. Pentru aceea, deşi amator pasionat, cu toate că puţin cunoscător de artă, n-am să mă duc la veselul festival, care-mi face numai prin afişul său un efect atât de penibil.

Poate că exagerez; însă sărbătorirea aceasta mi se pare mie că seamănă prea mult cu primirea ce o familie săracă şi umilă o face unui copil care a avut, plecând de acasă de mic, izbânzi strălucite printre străini.

În faţa unei case sârmane de mahala se opreşte o trăsură elegantă cu lachei în livrele. Din trăsură, coboară o prinţesă, care a copilărit în casa aceea, de unde a plecat de mult, chemată de glasul norocului departe. Ce emoţie pe părinţi şi pe fraţi! Câteva ceasuri are să se petreacă prinţesa în sânul familiei, căreia nu lipseşte a-i face onoarea unei vizite niciodată, dacă îi stă în drum ca un călduros şi bun conac.

Familia întreagă aşterne patul prinţesii cu primenele curate. Se simt toţi onoraţi cu amiciţia lacheilor ei, de la cari vor să-i afle tabieturile. Îi îngrijesc de cai şi de trăsură; îi jumulesc gâsca cea mai grasă din curte; o servesc pe prinţesa toţi în picioare la masă şi sunt fericiţi să-i poată preveni toate nazurile şi apucăturile prinţiare, cu toată stângăcia lor roturieră.

A doua zi, după o bună ospătare, după un bun somn, prinţesa ia din casa părintească cea mai frumoasă glastră cu flori, pe lângă alte daruri, se suie în splendidul său echipaj şi „la revedere! la revedere!" pleacă zâmbind cu satisfacţie şi lăsând în urmă-i o casă întreagă de mahalagii cu lacrimile în ochi.

Dar oare sunt nenorociţi pentru aceasta mahalagiii noştri? - Nicidecum.

E adevărat că, pe de o parte, sentimentele lor intime sunt crud rănite de ifosele de protecţie ale nobilei vizitatoare; că vizita aceasta pe de o parte îi umileşte, dar nu e mai puţin adevărat că au pentru aceasta o covârşitoare compensare în invidia pe care norocul lor o inspiră vecinilor. Toată mahalaua a fost în picioare să comenteze evenimentul strălucitei vizite, să fericească pe norocoasa familie şi să admire pe nobila călătoare, care a binevoit să tragă în gazdă pentru câteva momente în casa părintească.

Ce onoare! Ce noroc!

Iată ce impresie îmi face mie festivalul anunţat.

Dar, va zice cineva, ce e oare rău în aceasta? Ce, oare un copil, având norocul unei deosebite înzestrări, trebuie să mucezească în casa părintească şi să nu caute izbânde în altă lume?

Desigur, nu! răspunz eu.

Înţeleg foarte bine ce-a făcut copilul; dar nu înţeleg familia care, cu atât de comică ostentaţie şi emoţie stângace, festivează pe un copil, rupt - desigur spre fericirea lui, iar nu spre gloria familiei - pentru totdeauna de casa părintească.

Şi pentru aceasta nu mă duc la festival, cu tot dorul ce-aş avea să mai auz variaţiunile de vioară din *Kaiser-Quartett,* pe care desigur le cântă d. Dinicu cu violoncelul, deoarece este primul trecut pe afiş, între cele patru instrumente de coardă.

NU-I DELOC DE MIRARE...

Înţeleg să se mire omul de un fenomen pe care-l întâlneşte întâia oară sau foarte rar în viaţă: de o stea cu coadă, ori de trei sori pe cer, ori de un viţel cu două capete şi cinci picioare. Dar, de fenomene care îi trec pe dinainte în toate zilele cu o perfectă regularitate periodică - de exemplu, de fiecare răsărit şi apus de soare, de fiecare stea fixă, de fiecare bou, ca toţi boii, cu un cap şi patru picioare - nu înţeleg deloc de ce să se minuneze cineva.

Faceţi un caz colosal din declaraţiunea generalului Berendeiu, că puşca Mannlicher - pe care generalul Budişteanu, într-un moment de rânză răsturnată, a denunţat-o că e un simplu ciomag - e cea mai bună armă din Europa; şi nu vă poate intra în cap cum aceeaşi unanimitate, care aplauda

fleacurile unui general beteag, aplaudă cu o egală căldură dezminţirea unuia mai zdravăn.

Dar astea sunt lucruri de mirare?... doar, poate, pentru cine nu cunoaşte pe colectivişti decât de la ciomagul dlui Budişteanu încoace; dar eu, care-i cunosc cu mult înaintea ciomagului, de pe vremea reteveiului clasic, n-am de ce să mă mir. Ştiu bine că a minţi, a răsminţi şi a dezminţi, şi cu vorba şi cu fapta, a aplauda în toate cazurile, astea sunt la Colectivitate nişte acte fiziologice normale, cari nu se produc astăzi nici întâia, nici cea din urmă oară.

La Mazar-Paşâ, în celebrele întruniri de sub cerul liber - şi trebuiau să se ţină acele întruniri, contra literei Constituţiunii, sub cerul liber, căci sală aşa de largă ca să încapă atâtea vaste minciuni nu se pomeneşte, - la Mazar-Paşâ, se iscălea de sute de lătrători şi de mii şi mii de gură-cască jalba-monstră, prin care rugau pe Vodă să nu sancţioneze Convenţia cu Austria, Convenţie care era „un cuţit ce se împlânta până în prăsele în pântecele României!" Şi aplaudau Colectiviştii de se cutremura catapeteasma şandramalelor lui Mazar-Paşâ.

Cine era oare omul însărcinat, în aplauzele imensei gugumănii, să ducă-n proţap lui Vodă jalba plouată cu atâtea lacrimi şi bale patriotice? D. Mişu Pherikydi... Câteva zile în urmă, se împlineşte pofta patrioţilor colectivişti: cade Reacţiunea, vine Naţiunea şi - promulgă Convenţiunea.

În faţa palatului, e multă lume aglomerată: sunt jalnicii de alaltăieri de la Mazar-Paşâ, foarte veseli acuma. Ce aşteaptă Naţiunea? Aşteaptă să vază ieşind de la Palat pe acelaşi d. Mişu Pherikydi, care contrasemnează sub sancţiunea domnească pe Convenţiune, după cum scrie la Constituţiune. Când apare d. Pherikydi în mână cu sancţiunea, izbucneşte în urale prelungite toată Naţiunea!

Mai apoi, sub primul guvern colectivist, opoziţia, aflând că e vorba să emită Statul hârtie-monedă, înregistrează în ziarele

sale acest zgomot, p-atunci de mare senzaţie, finanţele noastre fiind pe vremea aceea încă vergine în această privinţă. Răpo¬satul C. A. Rosetti e cuprins de o adâncă indignare faţă cu zgomotul de atentat la virginitatea finanţelor României, şi trage prin „Românul" o „dechiaraţiune formale", prin care dezminte categoric „infama şi sfruntata născocire". Hahalerele colectiviste aplaudă glasul autorizat al ogeacului.

Dar nu trece o săptămână, şi tot „Românul" dă ştirea că se vor emite peste câteva zile 27 milioane „bilete-ipotecare". Hahalerele aplaudă frenetic această ingenioasă operaţie finanţiară.

Mai pe urmă, Brătianu: „Nu dau Basarabia!" Aplauze una¬nime. Apoi: „Ba o dau Basarabia, dar nu primesc Dobrogea!!" Aplauze şi mai unanime. În sfârşit: „Ba primesc şi Dobrogea!!!" Aplauze foarte unanime.

Asta e iar ceva caracteristic al hahalerelor colectiviste: la ele şi vorba unanim, ca şi vorba patriot, e susceptibilă de com¬parativ şi de superlativ. De exemplu, hahalera colectivistă, când o întrebi cum merge politica, îţi spune năclăit: „Aurelian are aprobarea unanimă a partidului; dar Sturdza o are mai unanimă; şi, dacă e vorba, Cantacuzino ar avea-o foarte una - nimă!" Cum am zice: Aurelian e patriot, Sturdza mai patriot şi Cantacuzino foarte patriot!

Acum câtva timp, d. Sturdza în fruntea Colectivişţilor, în opoziţie, agită lumea până la scandal de uliţă cu chestia naţională. Se ţin întruniri monstre în grădina maiorului Fănuţă - iar sub cer liber, firește. Naţiunea hahalerelor ameninţă să sfâşie steagurile de la legaţiunea austro-ungară. D. Sturdza face în Senat o interpelare, în care acuză de infamie şi de trădare naţională pe guvernul conservator, că nu intervine în daraverile interioare ale Statului vecin, în plină pace. Colectivişţii aplaudă cu furie.

Dar, câteva zile pe urmă, acelaşi d. Sturdza, ajuns prezident de consiliu, merge la Iaşi, şi, într-o întrunire publică, cere solemn scuze Statului vecin pentru necuviinţele pe care d-sa le rostise în pofida Conservatorilor. Şi aceiaşi colectivişti îi aplaudă tot aşa de fierbinte scuzele de la Iaşi, pe cum îi aplaudaseră şi necuviinţele de la Bucureşti.

Aceiaşi colectivişti apoi, care voiau să dea năvală la legaţiunea austro-ungară ca să sfâşie steagurile imperiului-regat, acum, câteva zile în urmă, într-o ocaziune onorabilă pentru ţara întreagă, ca semn de entuziasm înalt, anină sute de steaguri austriace şi ungureşti pe balconul şi faţada Clubului lor.

E drept că numai tricolorul regal unguresc era din stofă proaspătă; pentru steagul împărătesc austriac însă, pe jumătate contribuiseră resturile unei vechi pantalonade colectiviste; numai bandele galbene trebuiau cumpărate din nou - bandele negre au putut fi răscroite din mardâlele rămase de la ridicula manifestaţie funebră cu ocazia morţii nenorocitului Meschiu!

Ei, ce se întâmplă azi mai mult decât s-a întâmplat tot¬deauna?

Au aplaudat pe generalul Budişteanu când a spus un contra-adevăr, şi acum aplaudă pe generalul Berendeiu când îl dezminte. Nu găsesc nimic anormal din partea colectiviştilor.

Vedeţi pe tânărul ministru de interne cât e de aplaudat! Şi, cinstit, şi merită. Om inteligent, d-sa a văzut mai bine decât oricine cum merge treaba în partidul colectivist, în care vrea să-şi păstreze o situaţie înaltă. Ce şi-a zis d-sa? „Contra-adevăruri vă trebuie? Apoi staţi, să vă arăt eu!" Şi, ce e drept, i-a înfundat pe toţi.

Cu o artă superioară şi un talent eminent, ministrul de interne, de la mână pân' la gură, le taie mari şi late în cele mai mici şi mai înguste împrejurări. E capabil, de exemplu, fără să clipească măcar, să-ţi toarne una colosală *ă propos* de numirea

unui zapciu ori a unui felcer de plasă. De aci, imensul d-sale succes.

Nimeni dintre fruntaşii colectivişti n-a obţinut vreodată atâtea aplauze de la haidamacii şi hahalerele partidului. Ar fi însă cineva care, mâine-poimâine, ar putea să obţină mai multe: acela ar fi eventualul succesor al dlui Lascăr pe banca ministerială, şi le-ar obţine, la sigur, anume când ar dezminţi pe d. Lascăr cu aceeaşi bravură cu care generalul Berendeiu a dezminţit pe predecesorul său de la război.

M-oi pomeni, Doamne iartă-mă, că şi atunci o să vă miraţi ca de cine ştie ce lucru rar!

EXCES DE ONOARE

A apărut zilele acestea, în Editura Socec, primul volum de *Discursuri parlamentare, 1866-1876* ale dlui Titu Maiorescu. La p. 43, în prefaţa „asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I", autorul enumeră pe domnii cari mergeau la întrunirile „Junimii literare" din Iaşi încă din anul 70; apoi, după un etc., ne trimite în josul paginii la această notă:

„Membri mai erau căpit. T. Şerbănescu, N. Burghele, Al. Farra, Caraiani, Paicu, Burlă, Bodnărescu, Miron Pompiliu. Ceva mai târziu vin Eminescu, Slavici, Tasu, G. Panu, Lambrior, B. Conta, T. Nica, P. Missir, Al.I. Philippide, G. Vârnav-Liteanu, B. Bossy, colonelul Bengescu-Dabija, Chibici-Râvneanu, C. Leonardescu, Meissner, Volenti, A.C. Cuza, Strajan, T. Istrati, Ollănescu-Ascanio, dr. Christea Buiucliu, Duiliu Zamfirescu, I.L Caragiale."

Ce-o fi căutând numele meu aci, atâta nu-nţeleg, încât, cu toată aversiunea ce-mi inspiră banalitatea citatelor clasice, am să-ntrebuinţez acuma unul, neputând găsi ceva mai potrivit

spre a-mi exprima gândirea: „... *je n'ai merite ni cet exces d'honneur..."* etc.

Eu ştiu că am fost din întâmplare odinioară la o întrunire literară a „Junimii" în casa onor. d. Titu Maiorescu, la Bucureşti, într-o seară din toamna anului 1877... Erau acolo o sumă de ilustraţiuni literare şi politice; dar e aşa mult de atunci, încât nu mi le mai aduc aminte pe nume. Şi iată cum s-a întâmplat să merg: eram prietin cu Eminescu de mult; întâlnindu-ne, mi-a propus să-l însoţesc la o adunare literară, am primit bucuros, fără să presimţ ce avea să mi se-ntâmple.

A fost o perfidie din partea amicului meu să mă atragă acolo: toată noaptea, căci s-a cinat după serata literară, s-a râs cu o vervă nespusă pe socoteala mea, care fusesem denunţat de Eminescu ca un vechi brav al Republicei de la Ploieşti. Dar mai la urmă nu-mi pasă: am petrecut aşa în „Junimea", în vremea ei de prosperitate curat morală, încât pentru a uita petrecerea aceea ar trebui să fiu nu un ingrat, ci un om absolut lipsit de spirit.

De atunci n-am mai avut nici o atingere cu acea societate literară, decât, poate, vreodată-n treacăt, lucru de care nu-mi pot aduce aminte; căci n-am jucat absolut nici un rol deosebit în „Junimea", afară doar de rolul de naiv din seara aceea, singura de care mi-aduc aminte, având de ce. Dar încă o dată nu-mi pare rău de asta: a juca un rol cât de ingrat, numai să-l joci conştiinţios şi cu sinceritate, oricât de nul ar fi succesul practic, ba chiar dacă ţi-ar pricinui mai târziu nereparabile mâhniri, tot e oarecare mulţumire sufletească.

Însă, pentru una sau două vizite făcute „Junimii", vizite întâmplătoare, cari nu leagă la ceva pe cel ce le face şi mai ales pe cel ce le primeşte, crez că onor. d. Maiorescu îmi acordă o onoare prea exagerată trecându-mă şi pe mine după atâtea figuri remarcabile ale unui cerc literar.

Este o limită de la care, pentru un spirit cât de mediocru, onorurile nu mai sunt acceptabile. Numele cuiva, fie acel nume mare, potrivit, mic sau absolut nul, pus unde i se cuvine, înţeleg; dar să-l trânteşti aşa, unde nu se potriveşte, de ce? doar pentru că tocmai nu se potriveşte.

De exemplu, eu, după petrecerea aceea, memorabilă, pentru mine, se înţelege, de la onor. d. Maiorescu în toamna anului 1877, când eram foarte tânăr - sunt de-atunci douăzeci de ani pierduţi - am mai petrecut cu multă lume - mai des cu oameni de seama mea, cu oameni de o treaptă inferioară mai rar, şi uneori şi cu oameni foarte sus-puşi. Închipuiţi-vă că într-o lucrare a mea, după ce-aş enumera pe cei cu cari am avut în clin şi în mânecă odinioară, aş pune o notă jos cam aşa:

„Am mai petrecut pe urmă cu dd. A . , B . , C. Mai târziu apoi, am mai petrecut cu dd. Niţă, Stoica, Agop, Maiorescu".

Mi se pare că nu s-ar potrivi deloc - căci las' că am petrecut aşa în treacăt cu onor. d. Maiorescu, încât n-am de ce să-i pomenesc aci numele; dar apoi, n-am petrecut cu d-sa tocmai la sfârşit, am petrecut foarte de mult, cu mult înainte de a mă gândi că am să petrec o dată şi cu Niţă, Stoica şi Agop.

De aceea, neavând dreptul să mă măgulesc văzându-mi numele la urma notiţii de care e vorba, sper că ilustrul orator, la o nouă ediţie a *Discursurilor parlamentare,* va binevoi să mi-l şteargă de acolo.

DIM. A. STURDZA

Senatul a ales prezident pe d. Dim. A. Sturdza. Această alegere, în afară de planul politic, mai are, poate, şi o intenţie artistică. Prezidentul Senatului, sobrul şi posomorâtul d. Sturdza, va face un frumos *pendant* prezidentului Camerii, d. Tache Giani, un bărbat atât de vesel şi de zefliu. D. Sturdza,

prin această alegere, în urma declaraţiilor d-sale din ajun, a fost confirmat totodată ca şef al partidului. Şi asta e bine. D-sa, desigur, e o figură foarte marcantă a partidului. În d-sa sunt chintesenţiate clasicile însuşiri psihice, şi morale şi intelectuale, ale Colectivităţii. Era deci şeful indicat.

Bigot, netolerant, fanatic, e în stare să prigonească toată viaţa pe un om cu spiritul liber. Orice idee câtuşi de puţin neasemănată formulelor liberalismului său o consideră ca o neagră erezie. Pentru d. Sturdza, orice om care-şi permite să judece sau să nu crează, fără a le cerceta, îngustele propoziţiuni talmudice de liberalism, patriotism, naţionalism, e un eretic care merită să aibă sfârşitul lui Arie.

Ca membru factotum al Academiei, fiind vorba de premierea unei lucrări literare cu caracter umoristic, declară violent că asemenea lucrări, nu numai nu trebuiesc încurajate, dar merită chiar persecutate, fiindcă talentele umoristice şi satirice n-au nimica sfânt şi deci sunt nu numai nefolositoare neamului, dar chiar de-a dreptul primejdioase. Un membru al Academiei, podoaba acelei instituţiuni, dar om nesocotit, uşuratic şi slab de caracter, câştigă odată acolo un premiu. D. Sturdza, care, în loc să considere marile merite literare ale nenorocitului său coleg, îl vrăjmăşea pentru micile lui incorectităţi personale, îl şicanează la liberarea banilor, până dă pas creditorilor omului, după care d-sa trimisese într-adins, să vie a face poprirea sumii.

La d. Sturdza, mişcările intime sufleteşti de evlavie au un caracter fieros: e un amestec de rabin habotnic, de neînduplecat inchizitor şi de jacobin jurat. Om mărginit şi nedrept, pornit totdeauna, nu de sentimente, ci de resentimente, d-sa nu iubeşte atât ceva, pe cât poate urî altceva; şi culmea urii o are nu pentru cel ce nu iubeşte ceea ce iubeşte şi d-sa, ci pentru cel ce nu poate urî ceea ce d-sa urăşte. E colectivist, nu atât fiindcă e colectivist, ci fiindcă urăşte pe cel ce nu e colectivist.

Astfel, d. Sturdza este, poate, singurul om cult de la noi care încă mai rosteşte cu toată convingerea, ca şi cel din urmă partizan incult de mahala, crezând că spune ceva, cuvinte ca „Reacţiune", „ciocoi", „rărunchii naţiunii", şi tot calabalâcul de vorbe late, cu cari falsa şcoală liberală a umplut de cincizeci de ani capetele seci. Cine nu e colectivist ca d. Sturdza, e fanariot, e antipatriot, e duşman al Românismului, şcl.

Când vorbeşte în Parlament, sau oriunde, nu e pentru ca să discute, ci pentru ca să ocărască; nu pentru ca să-şi arate vreo vedere, ci pentru ca să-şi verse răutatea. În cea mai mică deosebire de păreri, vede o pornire de duşmănie, care trebuie să-i deştepte ura. Tonul său totdeauna dârz şi mârâit, mişcările scurte şi îndesate, privirea mijită, gura rânjitoare, fălcile încleştate şi scrâşnind, toate arată că ceea ce-l inspiră nu e vreo deosebire de gândiri limpezi, ci numai o fierbere surdă de patimă.

În memorabila scenă, unică în analele parlamentare, pe care a avut-o cu d. Fleva, stând amândoi imediat alături pe aceeaşi bancă ministerială, atunci când, în faţa Camerii, a dat afară din minister pe colegul său de la interne, d. Sturdza a ţinut unul dintre cele mai interesante discursuri ale d-sale. Patima, care-l inspira, era aşa de arzătoare, ura contra colegului său aşa de nemăsurată, încât d. Sturdza s-a întrecut pe sine însuşi - a avut momente de adevărată elocuenţă: o cascadă vehementă şi impetuoasă de ocări a unei babe rele scoasă din pepeni.

Dacă omul acesta ar putea avea şi seninătate de minte şi tactul potrivit, desigur că ar fi un om pernicios dezvoltării noastre politice. Dar aşa, fără tact, supus numai tempera¬mentului său veninos, om precipitat, extrem de iritabil, şi cu totul nesocotit în momentele-i de fierbere, rămâne primejdios numai pentru politica partidului său. Colectiviştii nu-şi tăgă - duiesc că zdruncinarea lor se datoreşte, în cea mai mare parte,

disproporţiei dintre temperamentul şi judecata dlui Sturdza, - îngustimii vederilor şi adâncimii privirilor lui pătimaşe.

Cu două vorbe, răposatul Kogălniceanu l-a caracterizat: „Hiena Moldovii!..." Răutate fără multă îndrăzneală, cruzime fără destulă forţă, ferocitate fără nici o bravură. Dar d. Sturdza e un om desigur onorabil; îşi iubeşte, fireşte, patria şi neamul; e netăgăduit om conştiincios şi priceput la lucru, punctual şi sobru, bun creştin şi bun tată de familie. Însă toate aceste calităţi dau, din nenorocire, naştere unui enorm şi nesuferit defect. D-sa crede că ele îi dau dreptul să le tăgăduiască altuia, din momentul ce nu se manifestează şi la acela în acelaşi mod ca la d-sa, din momentul ce acela nu vrea să facă aceeaşi paradă ca d-sa de ele.

E un om harnic şi de o putere de muncă extraordinară; dar toată hărnicia şi toată energia şi le cheltuieşte în lucrări de migăleală: cea mai mare pasiune a spiritului acestui om de stat e să însemneze întruna, pe fel de fel de peticele de hârtie, nu gândiri sau observaţiuni morale, ci note şi observaţiuni statistice. Spirit îngust, îndărătnic şi tipicar, ca ministru al Instrucţiunii Publice, socoteşte până la minută absenţele profesorilor, citeşte singur temele de la toate şcoalele, verificând până la a şaptea zecimală notele examinatorilor, şi una dintre măsurile pedagogice de seamă, pe cari le impune directorilor, e să ia la goană din preajma şcoalelor pe rahagii, bragagii şi simigii. Ca ministru al Cultelor, dă poruncă autorităţilor administrative să ducă lumea de la ţară cu de-a sila la biserică.

În opoziţie, se pune în fruntea cârdului de colectivişti cari pornesc să facă o manifestaţie ostilă la Palatul regal. Procurorul îi întâmpină şi le face scandalagiilor cuvenitele somaţiuni de retragere. Atunci, conducătorul manifestaţiunii, d. Sturdza, formalist şi meticulos ca totdeauna, scoate ceasornicul şi, tremurând, vânăt de necaz, că iar se pune în faţa vechiului Baron de Hahn o piedică sentimentelor sale de ordine şi de

dinasticism, ţăcăneşte din dinţi: „Domnule procuror, vă fac atent că, între o somaţiune şi alta, n-au trecut cele cinci minute legale; au trecut numai patru şi jumătate!" Şi după ce a constatat eroarea de fracţie, fără să aştepte a treia somaţiune, Baronul întoarce politicos procurorului spatele şi pleacă iute şi mărunţel, ca un arici cuminte, care a dat pe-ntuneric cu botşorul de un gard ţepos.

Cu aşa însuşiri de spirit, d. Sturdza ar fi fost în orice ţară cultă excelent pentru directoratul unui minister, slujbă pe care şi-ar fi îndeplinit-o neapărat cu cinste şi cu sfinţenie, deşi, din cauza însuşirilor d-sale de inimă, ar fi fost odios impiegaţilor săi subalterni, pe care i-ar fi canonit cu punctualitatea până la meschinărie ridiculă, cu severitatea până la tiranie revoltătoare şi cu activitatea materială până la extincţiunea de puteri.

Nu ştiu ce are să mai pătimească de acum, politiceşte vorbind, partidul colectivist în genere şi Senatul îndeosebi; dar sunt convins că stenografilor, impiegaţilor şi aprozilor Senatului, noul prezident are să le scoaţă sufletul, calculându-le până la tenchi prezenţele şi absenţele de la serviciu. Vai de stenograful care va scăpa o silabă! vai de impiegatul care va veni cu o secundă mai târziu la cancelarie! vai de aprodul care va lipsi o clipă pentru vreo trebuinţă intimă, fără să-şi fi cerut voie de la d. Sturdza! În genere, vai de subalternul care, oricât de inteligent impiegat ar fi, s-ar dovedi că are moravuri disolute! Acela ar fi un om pierdut, căci d. prezident, om cu moravuri eminamente austere, nu poate suferi oameni de felul acesta.

Cu aşa vederi largi, un om poate juca, desigur, rolul de şef al unui partid! Nu m-aş mira deloc să văz pe un aprod de la Senat destituit cu un lung raport oficial al prezidentului, raport susţinut cu date statistice pozitive, fiindcă a fost dovedit că citeşte regulat, nu „Voinţa", ci „Kikirezul". Nu mă pot însă mira îndestul cum alaltăieri, când noul prezident al Senatului

a pupat *coram populo* pe d. Aurelian, acesta a scăpat cu urechea nemuşcată.

EXCES DE ZEL

Credeam că rândurile mele *Exces de onoare,* publicate alaltăieri sub această rubrică, cu privire la nepotrivirea locului cu numele meu într-o notiță din prefața *Discursurilor parlamentare* ale onor. d. Maiorescu, aveau să rămână cu totul lipsite de răsunet până la o a doua ediție a acelor *Discursuri,* ediție în care speram că ilustrul orator îmi va şterge numele din coada celor mai târziu veniți în „Junimea literară". M-am înşelat însă. Un domn Agop, aucat desigur, printr-un exces de zel profesional, „se simte dator a interveni în chestie personală" prin „Era nouă" din Iaşi a dlui P. Missir, foaie la care colaborează. D. Agop „interpretează cu multă bunăvoință sensul străveziu al rândurilor mele" în câteva ale d-sale, pe cari le intitulează *Exces de ironie.* Un bun avocat ştie provoca procese nu numai înăsprind diferenduri materiale, ci şi iritând slăbiciuni morale.

Deocamdată însă, stimate domnule Agop, o să vă spun numai câteva cuvinte. În afară de orice necazuri ale mele ori ale dv., libere de orice disciplină, există o regulă literară strictă: o enumerare rațională de persoane, cari au colaborat la o lucrare ce a durat mai multă vreme, nu se poate face decât în trei feluri - ori în ordine alfabetică, ori după clasificare de merite, ori după ordine cronologică. În lista „Junimii" literare, dată de d. Maiorescu, numele nu sunt trecute în ordine alfabetică, şi însuşi d-sa spune că nu sunt trecute nici după merit, ci după vechime - iată:

„Ceva mai târziu vin Eminescu, Slavici, Tassu, G. Panu, Lambrior, B. Conta, T. Nica, P. Missir, etc... etc..."

Care va să zică, stimate domnule Agop, - fiindcă aceşti veniţi mai târziu n-au venit toţi grămadă deodată (ca să pot crede că, din grămadă, sunt număraţi după merit, şi, fireşte, în cazul acela, să n-am nimic de zis, căci nu poţi pretinde niminui să-ţi acorde mai mult decât crede el de cuviinţă), ci au venit unul câte unul, - ar însemna, după notiţa onor. d. Maiorescu, că eu am venit cel din urmă. Ei! asta *nu e adevărat.* Şi dv., stimate domnule Agop, puteţi întreba pe d. Petru Missir, colegul dv., ca să vedeţi că ce vă spun e drept.

Despre aceasta dar, cu tot excesul dv. de zel profesional, să nu mai vorbim amândoi. Dacă vreţi însă cu orice preţ să staţi, nu ca avocat, ci personal, de vorbă cu mine, ori în ce pricină dintre noi amândoi, dacă gândiţi că e vreuna, sunt gata să o fac oricând cu mare plăcere - cu o condiţie numai: precum eu spun cum mă cheamă pe de-ntregul, aşa să spuneţi şi dv. Dacă, ce ştiu! pe dv. v-o fi chemând Bedros, iar nu Agop, şi spuneţi curat că sunteţi Bedros, pentru ca schimbul nostru să nu fie vreodată lovit de nulitate. Dv. sunteţi avocat, ştiţi ce va să zică asta. N-aş vrea să mă pomenesc că m-apucă Bedros după ce am plătit lui Agop, şi că sunt silit să intru în forme şi cu Agop şi cu Bedros: nu sunt amator de aşa ceva; refuz categoric - mie nu-mi place ce vă place dv., stimate domnule Agop.

INFAMIE.

N-am obicei să arunc cuvintele în deşert: când zic o vorbă aşa de grea ca „infamie", am temei potrivit cu greutatea ei. Da; s-a petrecut în Camera colectivistă, cu ocazia piramidalelor dezbateri asupra Casei Rurale, o adevărată infamie revoltătoare, care nu trebuie trecută cu vederea, ci înscrisă cu scumpătate în analele vremii noastre, pentru ca istoricul viitor să nu piardă nici o cută a neomeniei colectiviste.

D. Pană Buescu, - pe care-l cunoaştem toţi, câţi am asistat la luptele noastre politice de la 66 încoace, ca pe unul dintre cei mai fervenţi partizani colectivişti - a voit cu orice preţ să spună şi părerile d-sale asupra proiectului. Fără îndoială, d. Pană Buescu, care, în ştiinţa economică şi financiară, s-a priceput totdeauna cu atât mai puţin, cu cât s-a pretins mai mult, astăzi a ajuns să fie de un rococo cu desăvârşire demodat; fără îndoială, d-sa, care niciodată n-a fost ceea ce numim *un foudre d'eloquence,* face astăzi la tribună o figură vrednică de milă; fără îndoială, d-sa, fără a fi fost vreodată un vultur, se află astăzi, ostenit de atâtea lupte politice, în starea de beatitudine mentală, caracteristică la vârsta nevinovăţiei.

Dar oare sunt acestea cuvinte cari să îndreptăţească pe colectivişti a-l maltrata într-un mod atât de crud? Dacă ar fi fost el singurul colectivist în opoziţie, într-o Cameră cu alte vederi politice, dar compusă din oameni bine crescuţi, sau cari ar fi avut o cât de palidă umbră de sentiment moral, bătrânul Pană Buescu, cu discursul său pueril, ar fi avut desigur o soartă mai bună. Cel mult n-ar fi fost ascultat; dar mai multă decât atâta răutate, desigur n-ar fi întâmpinat. Însă în mijlocul unanimităţii colectiviste, un ceas întreg a fost aplaudat în bătaie de joc, întrerupt mereu şi mereu zeflemisit; discursul său a fost acompaniat de sâsâituri şi de exclamaţii ireverenţioase, de râsete şi de sarcasme grosolane, de tot ce intră în deprinderile cafenegiilor, alunarilor, ştrengarilor vânzători de gazete şi tutulor clienţilor noctambuli ai tunelului de sub Pasajiul Român.

Şi pentru ce oare atâta batjocură?

E oare primul sau ultimul discurs ridicul pe care colectiviştii îl aud de la un colectivist? Dar oare, erau mai puţin ridicule discursurile şi proza răposatului Dumitru Brătianu?. sau unele discursuri ale lui Ion Brătianu?... Dar nu erau şi mai ridicule discursurile pe care tot d. Pană Buescu le ţinea

odinioară la circul de pe piața Constantin-Vodă şi la Mazar-Paşa? Şi n-a fost tot aşa de ridicul discursul pronunțat de d. Aurelian în aceeaşi dezbatere asupra Casei Rurale, în urma dlui Pană Buescu?

Desigur, că da!

Însă, aşa e şcoala colectiviştilor. La dânşii, oameni pozitivi, nu încape sentimentul de pietate față de cei slabi. Dacă cineva îndrăzneşte să critice cât de cuviincios actele politice ale unui mort de-ai lor, ei ridică brațele la cer strigând: „sacrilej!" Dar ei înde ei îşi maltratează şi-şi batjocoresc pe bătrânii lor luptători, incapabili să mai facă nici bine, nici rău. Colectiviştii se aseamănă cu bandele de flibustieri, care aruncă în mare pe tovarăşii mutilați în luptă, şi cu sălbaticii care îşi ucid şi-şi mănâncă părinții ce nu mai pot vâna sau fugi.

Aşa au făcut colectiviştii totdeauna cu cei mai bravi veterani ai lor, când aceştia au devenit impotenți; aşa cu răposații C.A. Rosetti, Serurie, Mălinescu şi Pandrav; aşa cu Fundescu şi cu Valentineanu; tot aşa au făcut alaltăieri cu d. Pană Buescu, tot aşa vor face mâine-poimâne cu d. Aurelian, care, dacă e vorba de discursuri puerile, de beatitudine mentală, de stare de nevinovăție, promite de pe acum un mult mai strălucit viitor decât al dlui Pană Buescu.

Sentiment de pietate la colectivişti?.

Gheorghe Chițu, un om de o adevărată valoare intelectuală, lucru aşa de rar printre colectivişti, e lovit de cea mai cruntă boală, care-l ține țintuit de atâta vreme pe patul lui. Omul, odinioară aşa de festivat, stimat sincer chiar de adversarii lui politici pentru spiritul lui cultivat, cât şi pentru manierele lui distinse, vegetează astăzi la o moşie de lângă Craiova, pierdut pentru totdeauna. Ei bine! de atâția ani de când acela ce a fost Gheorghe Chițu duce o aşa de nenorocită existență, un colectivist, unul singur măcar, n-a mers a-l cerceta, a-l vedea,

a-i ajuta mâna, - cu care poruncea secăturilor colectiviste, - să ridice o bărdacă de apă la gură.

Când însă se va pune capăt încercării dureroase la care omul acesta e supus, când va vrea Dumnezeu să-l ierte, atunci să vedeți pe colectiviști. Să-i vedeți cum or s-alerge să puie mâna pe cadavrul lui, care-i proprietatea marelui partid! Cu strălucit alai îl vor plimba pe ulițe, încărcat de coroane și de panglici cu inscripții poleite și duioase; cu multă pompă vor cinsti rămășițele aceluia care odinioară, cu meritele sale personale, a făcut atâta fală netrebnicului lor partid, și pe care ei atâta vreme l-au fost uitat în nenorocirea lui. Iar d. Dimitrie Sturdza, care cu tot atâta cucernicie iubește pe cei morți, cu câtă patimă dușmănește pe cei vii, va spori cu alte câteva pagini de platitudini sentimentele scremute, nesărata d-sale colecție de discursuri funebre: „La morminte de eroi".

N-ai ce-i face! asta e școala colectivistă: tânăr sau bătrân, deplorabil sau ridicul, spiritual sau imbecil, cinstit sau mișel, în fine viu sau mort, dacă le poți aduce foloase materiale, ți se închină și-ți dau din coadă ca cel mai ascultător samurache; nu mai ești bun pentru asta, nu te-aștepta să întâlnești la colectiviști sentimentele leului lui Androcles - acela era un animal cu inimă. La colectiviști, despre legături morale - respect față cu meritul, cinstea bătrâneții și nenorocirii, mila de slăbiciune și de cădere, mângâiere în adversitate, recunoștință pentru jertfe trecute - în genere tot ce numim, cu o singură vorbă, omenie, nici pomeneală!

Să ferească Dumnezeu pe oricare dintre colectiviști să cază în beteșug, să ajungă un invalid! Toate serviciile din trecut, tot devotamentul și sacrificiul pentru pretinsele principii ale marelui partid nu-i vor fi socotite. Va fi călcat în picioare de le va sta în drum, drept, ca Fundescu; va fi scuipat de le va ieși în față, naiv, ca Pană Buescu, și nu-i va mai rămânea alt noroc în nenorocirea lui decât să zacă uitat și părăsit într-un ungher,

departe din faţa cruzilor şi neomenoşilor lui partizani de odinioară.

ALEXANDRU LAHOVARI

Acuma, când nu mai este, acuma vedem cât era de mare. Acuma ştim măsura înălţimea muntelui după grămada surpăturii, după largul ce se deschide în locul acelui masiv. După golul ce-l lasă, măsurăm locul ce-l împlinea acest mare om în mica noastră lume, şi, tocmai acum, i-aducem laude cari nu-i mai trebuiesc lui, fiindcă ieri era mai presus de ele şi astăzi nu le mai aude, dar cari ne trebuiesc nouă, spre lauda noastră înşine. E pierdut de-acuma; de-acum nu mai poate face nici bine nici rău, nu mai poate arunca nici lumină, nici umbră; de-acum îl putem lăuda.

Era în apucăturile omului acestuia, mai ales de la o vreme, ceva straniu, ceva pe care d-abia acum l-am înţeles: era o suflare de fatală prevestire, o încordare finală.

Ce însemna oare discursul acela de iluminat, ultimele accente ale glasului lui, pe care le-am auzit la Dacia, în toamna trecută? Ce-au însemnat graba aceea de plecare, aerul acela solemn şi rece, cu care s-a despărţit de iubiţii şi devotaţii lui prieteni? Ce însemna acel *Tristia,* acea plângere profetică din depărtări a unui suflet, care, parcă din altă lume de mai sus, era pătruns de durere adâncă pentru mizeriile noastre de jos? Şi această frază, dintr-o scrisoare a sa către un prieten, ce însemna?: „.amicii mei îmi fac o onoare cam mare pentru meritele mele şi-i prevestesc că vor întâmpina poate crude dezamăgiri."

O mai crudă, nu se putea! Da; e o pierdere incalculabilă; căci, între alte ilustraţiuni ale neamului nostru, el era un om cu deosebire preţios. Pe câtă vreme atâţia bărbaţi politici, bine

înzestraţi şi bine inspiraţi, au în vedere ridicarea stării materiale şi intelectuale a poporului, la Alexandru Lahovari preocuparea de căpetenie era cu totul alta. Scăderea nivelului moral, pierderea credinţii şi marilor avânturi, alături cu ridicarea stării materiale şi intelectuale, iată ce-l preocupa şi-l revolta; şi asta era pentru el sorgintea celor mai înalte inspiraţiuni. El era incapabil de vederile strâmte ale unei politici de succes material, şi de aceea, poate, era impopular. Dar, el nici nu se gândea la popularitate. Stâlp puternic al partidului conservator şi măreaţă podoabă a parlamentului român, el, în momentele sale de revoltă contra micimilor politicei utilitare, el nu combătea, ci fulgera; nu critica, ci înfiera. Discursul lui era biciul răzbunător al judecăţii drepte şi al dreptului sentiment.

Era un om ciudat, ca toţi oamenii aleşi - un om ca neoamenii. El împingea cinstea până la bigotism şi corectitatea până la naivitate.

Într-un moment greu pentru guvernul conservator, la dezbaterea unui proiect de lege, un nemulţumit strecoară un amendament cu intenţii subţiri şi perfide de a blama administraţia. Propunătorul amendamentului era prietenul unui devotat prieten al ministrului Lahovari. Ministrul merge încruntat la acesta, şi începe să-l judece. Înecat de cascada vehementă de imputări a ilustrului orator, prietenul nevinovat îndrăzneşte să-l întrerupă:

- Dar bine, dle Lahovari, în definitiv ce stric eu? Sunt eu autorul amendamentului? L-am iscălit?

- Nu, nu! strigă Lahovari; dar ţi l-a citit.

- Ei, da.

- Şi l-ai ascultat?

- Da.

- Ei, vezi! L-ai ascultat cu bunăvoinţă.

Sub aparenţele cele mai reci, el hrănea inima cea mai caldă. Mândru la înfăţişare, aproape chiar trufaş, el ascundea, sub cea

mai rigidă formă, un suflet prea mult sentimental. În aparenţă, absorbit exclusiv de pasiunea politicei şi nesocotind absolut artele şi literele; în fond însă, un spirit care nu iubea politica şi de multe ori o dispreţuia, rămânând totdeauna amator pasionat şi fidel al artei şi al poeziei. Şi nu se vede oare destul aceste nobile porniri ale sufletului lui în eminentele-i producţii de artă oratorică? Accesele lui de violenţă erau izvorâte din ciuda dreaptă a unei inimi de copil bun. Discursurile lui sunt pline de momente de vehemenţă, care vor rămâne pentru totdeauna celebre în istoria literelor noastre; dar nu se va găsi într-însele un singur moment de răutate sau de micime de suflet. Era prea tare ca să poată fi rău; prea mare artist, ca să poată fi mic policastru. Bun şi drept, într-o lume ca a noastră, rea şi nedreaptă, era totdeauna aspru, dar niciodată crud.

Desigur, fără aceste calităţi sufleteşti, cu toată strălucita lui cultură, nu s-ar fi putut ridica niciodată atât de sus. În operele lui, bătăile inimei mânau avântul spiritului. Astfel, discursurile lui începeau simplu, şi adesea chiar greoi; expunerea lui era rece; argumentarea redusă la câteva propoziţii lente şi apăsate; dar, la un moment, cu o imagine cutezătoare, oratorul se ridica deodată la o colosală înălţime; apoi îndată, încă o imagine şi încă o ridicare; şi din imagine în imagine, orizontul se lărgea potrivit unei vertiginoase înălţări. Şi aşa, cu drept cuvânt, i s-a aplicat şi lui vechea comparaţie pentru un orator într-adevăr mare: discursul lui semăna cu zborul unui vultur, care se dezlipeşte aşa de stângaci şi de neputincios de pe pământ, pentru ca, peste câteva momente, să plutească aşa de mândru şi de maiestos sub bolta albastră, departe sus deasupra piscurilor.

Fără îndoială, României şi cu deosebire partidului conservator nu le-au lipsit şi nu le lipsesc oratori de netăgăduit şi superior talent. Dar tot aşa e de adevărat că Lahovari a fost la noi, poate, primul şi, desigur, ultimul orator de genul riguros

clasic. Onoare a tribunei române, elocuenţa lui crescuse la o şcoală bătrână, la care, astăzi, rar se mai găsesc elevi: talentul lui învăţase zborul de la faimosul *l'Aigle de Meaux.*

Şi cu toate astea, cu tot prodigiosul lui talent, era un om aşa de modest! De ce n-ar fi fost astfel? Lui nu-i plăcea popularitatea ieftină. Nu în opinia mulţimii schimbăcioase şi-ar fi putut căuta sprijin un spirit aşa de luminat, o inimă aşa de caldă şi un talent atât de puternic. Cu frumoasele lui virtuţi, a căror măsură i-o dădea viguroasa lui conştiinţă, el n-avea nevoie să caute, ca alţii, în opinia anonimă, prin afirmări exterioare de paradă, reazem pentru vreun nemăsurat amor propriu. E de mirare cum la un om aşa de superior să lipsească atâta ambiţiunea de întâietate. Odinioară, se afla la o petrecere de prieteni cu un alt distins membru al partidului conservator, un bărbat de însemnată valoare, care pe atunci urma o cale deosebită în politica de guvern. Unul dintre meseni, care dorea o repede conciliere, ridică un toast:

- Daţi-mi voie să amestec în acelaşi pahar aurul cu oţelul: să beau deodată pentru sănătatea lui Lahovari şi a lui P.

- Bucuros, răspunde P. Eu sunt aurul.

- Da, răspunde Lahovari, surâzând cu bunătate; dar nu uita, amicul meu, că aliajul face aurul durabil.

Căci pe lângă talentul lui de orator, avea şi minunatul dar al replicii scânteietoare. Era ca o bobină electrică încărcată: cum o atingeai, te răsturna cu un trăsnet.

Dar nu era numai un mare orator; era un român mare. Pentru el nu exista altă cauză decât cauza publică: un caracter de senator antic din glorioşii timpi ai Republicii romane - rectitudine nemlădioasă, intransigenţă faţă cu opinia vulgară, patriotism îndărătnic, respingând orice umbră de paradă personală. Lauda lui întreagă nu o putem face noi. O va face istoria, care, privind de departe înapoi spre noi, la atâtea nedemnităţi, la atâtea porniri ce se mai pot numi inspirate, nu

de egoism, ci de egomanie, la atâtea lupte de interese meschine, va vedea deosebindu-se figura lui strălucită între cele mai strălucite ale vremii noastre aşa de întunecate. Pe piatra care va acoperi pentru vecie rămăşiţele acestui nobil copil al patriei, nu se va putea scrie nimic mai nimerit decât vorbele lui Antonius despre mândrul Brutus:

„A fost o vrednică viaţă! Aşa de potrivit se amestecaseră într-însul elementele, încât Natura se putea făli să-l arate lumii zicând: Iată-vă un bărbat!"

CRIZĂ...

Şi cu toate acestea, colectiviştii stau şi vor sta la putere până la sfârşitul ciudatei lor legislaturi, ca să dovedească că ceea ce pare anormal poate deveni şi o stare normală. Însă, deşi le cunosc pielea, sper ca atunci când vor cădea, tot or avea atâta omenie să nu se mai plângă de altcineva decât numai de ei înşii. Şi tare îmi vine a crede că tocmai pentru asta sunt îngăduiţi. Căci, mai îngăduiţi decât au fost ei din toate părţile, nu s-a mai pomenit vreodată partid într-o ţară constituţională. Ia să recapitulăm scurt actele lor politice din urmă.

După o serie de agitări în opoziţie, şi infructuoase şi caraghioase, cu tămbălăuri de stradă, sătui ei înşii de răscăcărări retorice şi de pantalonade, se hotărăsc să ţină, pe la sfârşitul lui septembrie 95, un mare congres pentru a decide asupra unei directive mai serioase în luptele lor oposiţioniste. Se adună în Capitală spuma paraponelor provinciale, şi congresul se deschide în sala de la Hugo. Aci, d. Dimitrie Sturdza, cu aeru-i cunoscut de dihor pocăit, jurat să nu mai mănânce carne de pasăre, desfăşură o cuvântare plină de amărăciune, îndemnând strânsura să se îmbărbăteze pentru lupta grea care trebuie să înceapă. Bietele mutre ies de la congres, foarte lungi şi foarte

plouate: veniseră să auză un semnal de dat iama la buget, şi când colo, şeful le arătase numai o perspectivă onorabilă de bravură. Însă, oameni norocoşi! nu trece o săptămână după congres, şi colectiviştii sunt chemaţi la putere în urma retragerii de bunăvoie a conservatorilor.

Dă-mi, Doamne, ce n-am gândit. De-acu începe seria actelor mari politice. D. Sturdza, prezidentul consiliului, care în opoziţie exploatase fără cea mai mică rezervă cuminte chestia naţională, merge în grabă la Iaşi şi face celebra platitudine a scuzelor. Peste câtva timp apoi, d. Sturdza ia de piept pe colegul său de la interne, d. Fleva, îl scutură bine şi-l aruncă afară de pe banca ministerială în plină şedinţă a Camerii. Ceva mai târziu, caracatiţa necăjicioasă, care ţinea departamentul războiului, declară de pe banca ministerială că puşca model a armatei române plezneşte în mâna soldaţilor la orice încercare, aşa că soldaţii au groază a se mai servi cu ea, şi astfel armata aceasta nu e decât un bastonaş ciocoiesc de promenadă. Şi nu numai atât - opreşte comanda de arme făcută cu aprobarea înaltului consiliu de război.

Nu trece mult, şi guvernul provoacă un scandal nemai¬pomenit, care ţine vreo şapte luni şi care cât p-aci ameninţă să ia proporţiile unei revoluţiuni. Scandalul începe cu călcarea Mitropoliei şi cu brutalizarea Mitropolitului, şi merge crescând până la călcarea Universităţii, unde bătăuşii, entuziasmaţi de basamac, sub comanda prefectului de poliţie, fratele ministrului de justiţie, atacă pe studenţi în salele de studii, le sparg capetele şi-i stâlcesc cu parul. În acelaşi timp, la poliţie, câţiva haidamaci se dedau la urgia torturei contra unor oameni prinşi la întâmplare în învălmăşeala de pe drum.

Atât sunt de aiuriţi colectiviştii în pornirea lor, inexplicabilă aminteri decât doar prin răutate stupidă, încât, ca să-şi justifice tot scandalul acesta gratuit, publică în vasta „Voinţa Naţională" nişte închipuite acte compromiţătoare pentru victima lor nevinovată. Mai târziu recunosc ei înşii că acelea

erau numai nişte plastografii, că ei au fost atât de orbiţi, încât au luat drept dovezi temeinice născocirile unui biet ocnaş, care nu mai avea nimic de pierdut. Dar, înainte de a fi siliţi să recunoască aceasta, mai fac încă o ticăloşie: celebra tăgadă de dreptate. Mai în urmă, se dovedeşte că însuşi ministrul de justiţie, cu nişte nenorocite unelte omeneşti, făurise, ulterior provocării scandalului, toate actele de năpăstuire contra Mitropolitului: după ce l-au pedepsit, s-au gândit să-i găsească şi o vină. Atunci, d. Stătescu, văzând că lucrul nu poate merge mai departe în faţa răscoalei generale, scrâşnind de ciudă, consiliază partidul să se retragă de la putere - atât e de adevărat că scorpia, când nu mai poate împunge altceva, se frânge de mijloc şi se împunge singură cu coada în ceafă să se uşureze de venin.

Şi cu tot îndemnul dlui Stătescu, colectiviştii rămân la putere. Pentru decor însă, schimbă, cu intenţie de provizoriu, firma guvernului: în loc de Sturdza-Stătescu-Poni: Aurelian-Lascăr-Mârzescu. Firma nouă colectivistă încearcă în zadar să lichideze falimentul lăsat de firma veche şi multă vreme se zbate neputincioasă. Toată lumea crede că s-a sfârşit cu colectiviştii; dar noua firmă face apel la creditul şefului opoziţiei conservatoare, la d. Lascăr Catargiu. Chestiunea e rezolvată prin conservatori şi prin şeful lor, scandalul se curmă, şi bogatul nostru dicţionar de formule politice mai sporeşte cu una nouă: „Graţie concursului *fruntaşilor ţării...* şcl."

Aşa ţară constituţională, înţeleg şi eu! Iată un partid exclu¬siv, care, în momentul când se convinge că-i este absolut imposibil a dezlega o chestiune foarte primejdioasă, ce singur, prin răutate stupidă, şi-a suscitat-o, face apel la adversari, le dă soarta afacerii în mână, li se lasă umiliţi la discreţie, iar adversarul, din opoziţie, rezolvă chestiunea spre potolirea unei fierberi publice, a cărei urmări nu o puteau socoti. Şi după aceea?. După aceea, colectiviştii rămân la putere.

Acum, după ce au sărit hopul cel mare, dd. Aurelian şi Lascăr se iau în serios, şi *beatipossidentes,* accentuează categoric, veleitatea de a preschimba o stare de provizorat într-o stare definitivă. Dar dd. Sturdza, Stătescu şi Poni, această sfântă treime de cocleală, combinată din negru, verde şi vânăt, denunţă partidului actuala formaţiune ca uzurpătoare şi încep să urzească pe dedesubt. Atunci, începe în colectivitate o mişuială şi o clocoteală surdă asemenea activităţii viermilor într-un buştean vechi, pe care-l rod pe dinăuntru ca să-l prefacă cu vremea în făină de cari. Dd. Aurelian şi Lascăr nu se lasă. Însă, potrivit sistemei fruntaşilor, de-acu toate secăturile, toţi avocăţeii neisprăviţi, toţi politicastrii trepăduşi de cafenele de provincie, puţintei la minte pe cât de nemăsuraţi la pretenţii, se apucă să crează că Parlamentul şi politica sunt o arenă unde pot să se ia la întrecere toate neputinţele intelectuale şi toate putinţele imorale, spre gloria regimului constituţional. Conciliabule peste conciliabule, tratative şi negocieri, unde fiece loază îşi permite a accentua nota sa personală, ochindu-şi de departe daraverile şi mai personale.

Din toate acestea, rezultă la un moment o proclamare teatrală a dlui Sturdza ca şef efectiv al partidului, pe temeiul căreia a doua zi se face alegerea d-sale ca prezident al Senatului, alegere pecetluită printr-o solemnă sărutare cu d. Aurelian. Dar zadarnică paradă! Scopul d-lor Sturdza-Stătescu-Poni nu se poate ajunge: dd. Aurelian-Lascăr se ţin bine. D. Sturdza atunci ia o hotărâre mare. Ştergându-se de rămăşiţele sărutatului cu d. Aurelian, scrie plin de parapon puerila-i demisie din prezidenţia Senatului şi declararea de retragere în viaţa privată pentru motivul că a împlinit tocmai: 64 ani, câteva luni, câteva zile. Cu aceeaşi gură cu care-l pupase alaltăieri pe d. Aurelian, acum s-apucă să-l scuipe; iar peste trei-patru zile, când trebuia măcar cu atâta să aibă mai multă seriozitate, cu aceeaşi gură sărută pe veteranul Nicolae Ionescu. Şi astfel din scuipat în

pupat şi din pupat în scuipat, colectiviştii o duc. şi rămân la putere.

La fiece răspântie n-auzi decât strigăte contra acestei absurde stări de lucruri. Cine strigă? Tot colectiviştii. Faţă cu băieţii de la gazete, cu cei mai tineri reporteraşi, colectiviştii nu se sfiesc a bârfi unii contra altora şi a înfiera păcătoşenia partidului lor. Ei citesc cu deliciu gazetele opoziţiei în cari se înregistrează cancanurile lor triviale de mahalagioaice ţâfnoase. Sunt perfect convins că de la cel dintâi colectivist pe care-l voi întâlni, după ce vor fi apărut aceste rânduri, voi căpăta pentru ele un zâmbet de mulţumire şi o strângere de mână cordială. Cine vrea să se bucure de tratăţie seara la Capşa, din partea colectiviştilor, n-are decât să scrie un articol, în care s-arate nemernicia lor; cu cât o va arăta mai frumos şi mai bine, cu atât tratăţia va fi mai însemnată. De pildă eu, pentru un articol destul de mediocru, în care încercam a schiţa fiziologia dlui Sturdza, am fost festivat de nişte colectivişti cu şampanie la Capşa. Onoarea aceasta se înţelege că trebuia să mă încurajeze. Tot acolo, alaltăseară, unde erau foarte mulţi de-ai lor adunaţi, unul dintre ei, om glumeţ, ne-a spus:

„Înainte de votarea budgetelor, e o nebunie să ne gândim a elimina pe Sturdza din organismul partidului nostru; am face ca un imprudent, care, pentru a-şi întări pofta de mâncare, s-ar lăsa să i se extirpeze din corp tocmai băşica de fiere, atât de necesară digestiunii".

De trei luni de zile doi miniştri îşi dau demisia continuând a gira afacerile; de cincisprezece zile criza e declarată, şi prezidentul consiliului refuză a da în Cameră explicaţiuni. Alaltăieri în fine, el declară că s-a primit demisiile celor doi miniştri, pe cari d. Sturdza îi pusese iscoadă şi d. Aurelian îi luase zălog în actuala formaţiune, şi că s-au îndeplinit fotoliurile prin două interimuri. Asta însemnează că starea de criză tinde a deveni normală. Şi cu toate astea, colectiviştii rămân la putere.

Toată lumea se întreabă: cum se poate şi cât o să meargă aceasta? Ciudate întrebări! Răspunsul e foarte uşor de dat. Câtă vreme sunt lăsaţi la putere, pentru ce să nu-şi facă de cap? Dacă o legislatură ar fi să ţie, nu patru, ci zece ani, colectiviştii au pielea destul de tare şi buzele destul de deprinse, ca s-o poată duce tot aşa, fără altă ispravă politică decât alternarea, când ridiculă, când greţoasă, a pupăturii cu scuipătura. În starea în care ne aflăm, rolurile puterilor politice s-au răsturnat: partidul la guvern e în deplină anarhie - ordinea rămâne s-o păstreze cine nu guvernează. Dacă puterile, din afara aceleia unde se produce scandalul, nu intervin să se restabilească ordinea, dacă toată lumea stă cu mâinile încrucişate şi priveşte, unul râzând, unul mâhnit, unul nu ştiu cu ce alt sentiment, la acest spectacol extravagant, de ce colectiviştii n-ar rămâne la putere?

Starea noastră nu se poate ilustra mai bine decât cu o veche şi înţeleaptă anecdotă orientală. Un om mergea cu pepeni la târg; la o culme de deal, i se rupe căruţa şi se răstoarnă pepenii, cari pornesc unul după altul, care încotro, la vale. Omul, văzând catastrofa, îşi încrucişează mâinile începând să fluiere şi, uitându-se lung la prăvăleala nebună a pepenilor, cari se burdusesc lovindu-se unii de alţii, sărind unul peste altul, fără raţiune decât fatalitatea mecanică, zice cu un zâmbet filosofic: „Uite mă! cum se duce fiecare după capul lui!" Apoi, după un moment de reflecţie, adaugă, fără a mai zâmbi: „Bună vorbă, dar pagubă mare!"

OPINIA BĂRBIERULUI MEU ASUPRA REPAOSULUI DUMINICAL

M-am dus duminică de dimineaţă ca să mă tund la bărbierul meu, - numele şi strada nu vi le comunic pentru motivul că „Dreptatea" nu rezervă pentru anunţuri decât pagina patra.

Afluenţă neobişnuită în „salonul de ras, tuns şi frezat". Personalul ocupat; scaunele ocupate, ziarele ilustrate destinate să delecteze pe clienţii în aşteptare, ocupate.

Am aruncat o privire dezolată patronului stabilimentului.

Acesta a înţeles durerea mea şi, lăsându-şi muşteriul c-o jumătate de falcă nerasă, se repezi la mine:

- Ştiu de ce-ai venit, domnule, ai venit să te tunzi. Da' azi nu tunz şi-mi pare rău că tocmai pe d-ta te tratez astfel care eşti abonat!

- Cum aşa? întrebai eu mirat.

- Iac-aşa, n-o să mai tunz pe nimeni de-acum încolo, duminica până la amiază. Şi numai din cauza repaosului dumi¬nical al d-voastră! N-am ce zice frumos aţi combătut pentru libertate, da' eu vă mulţumesc pentru aşa repaos!... E o infamie, domnule! e o infamie! să ştii dumneata!

- Bine, îngânai eu - dar noi gazetarii nu suntem pentru repaosul dumneavoastră, fiindcă dacă e vreo criză ministerială, ziarul apare şi duminica cu tot repaosul.

Încercarea mea de a întoarce lucrurile în glumă rămase fără succes. Şi mai îndârjit, bărbierul meu continuă:

- E o infamie, domnule, o infamie... îşi bate joc de noi... vrea să ne aducă la sapă de lemn... să ne smulgă bucăţica de pâine de la gură...

În acest moment, domnul cu o jumătate de falcă nerasă, interveni în discuţie indignat, c-o falcă-n cer şi cu una în pământ:

- Ba, să iertaţi, domnule, legea repaosului duminical e o lege excelentă care face onoare unui parlament liberal şi aceasta pentru următoarele zece puncte de vedere...

Ameninţarea dezvoltării celor zece puncte de vedere avu darul să exaspereze pe bărbierul meu. Şi vehement izbucni:

- Aşa?! Dumneata admiţi repaosul duminical? Stai atunci să-ţi explic eu chestia:

Legea ne obligă să ţinem prăvăliile deschise, duminica, numai pân' la prânz. În timpul ăsta n-aş putea să tunz decât cinci-şase muşterii, ba încă dacă aş avea parte numai de muşterii cari cer să-i tunz *ambros* (en brosse), n-aş putea să tunz decât trei până la ora 12. Apoi bine, să ţiu eu prăvălie deschisă, să ţiu eu personalu' duminica numai pentru trei-patru franci! Mersi! doar n-am omorât oameni la drum. D-aia şi eu, în ciuda repaosului d-voastră, m-am hotărât ca duminica să nu mai tunz pe nimeni. Cu rasu-i altceva. Dai de două ori cu briciu, tragi un perdafşi gata, ai încasat băncuţa!... Ba de am noroc să vină clienţi ca d. Pavlică Brătăşanu, îi rad şi mai momental!...

Domnul c-o jumătate de falcă nerasă întrerupse:

- Dar ce fac cucoanele care trebuie să se coafeze ca să se ducă la vreun bal duminică seara?

- Să se coafeze de sâmbătă!

- Imposibil! până a doua zi li se deranjează părul. Doar n-o să pretinzi ca bietele dame să nu doarmă toată noaptea ca să-şi păzească coafura!

- Atunci atât mai rău pentru dumnealor să vă săturaţi de repaosul duminical!

Şi, întorcându-se către mine:

- Scuză-mă, domnule, nu pot să te tunz astăzi. Vezi şi d-ta, repaosul duminical e de vină.

...Am părăsit pe bărbierul meu care, după ce trăsese o săpuneală repaosului duminical, începuse să tragă alta muşteriului său.

Şi mi-am zis că într-o ţară constituţională şi liberală, parla¬mentul ar trebui să ţină seama şi de opinia bărbierului meu.

P.S. Un coleg de redacţie mă roagă s-adaog că repaosul duminical a îndârjit nu numai pe bărbierul meu, ci şi pe tutungiul lui care e indignat din pricina faptului că el e obligat să închidă duminica prăvălia, pe când cârciumarii cari au şi debite de tutun îşi ţin, după lege, cârciumile deschise şi-i fac astfel o concurenţă.

LIPSĂ DE PIETATE ŞI DE GUST

E o datorie creştină, care în ţara noastră nu s-a călcat până azi: locul unde a stat pristolul unui altar sfânt trebuie să rămână totdeuna acoperit şi însemnat cu o cruce, îngrădit şi apărat de orice călcare profană, de orice ofensă. După cum se ştie, Primăria votase o sumă însemnată sub conservatori pentru ridicarea unui monument al lui Matei Basarab Vv. şi dăduse chiar un acont dlui arhitect Lecomte du Noiiy, însărcinându-l să facă o schiţă de proiect. Monumentul trebuia să aibă caracterul religios şi să fie ridicat pe locul unde a stat pristolul vechii biserici Sărindar, a patruzecea biserică clădită de bătrânul Domn. Dar au ceva sfânt colectiviştii? Respectă ei vreo datină ori vreo pomenire? Ei sunt absolut lipsiţi de pietate pentru tot ce e istorie românească, tradiţie şi credinţă româ¬ nească, în afară de istoria, de tradiţia şi de credinţa colectivistă. Întrucât nu stau în strânsă legătură cu daraverile şi mascara-lâcurile nenorocitului lor partid, orice figură strălucită istorică, orice tradiţie naţională, datina şi credinţa poporului întreg, pentru colectivişti n-au nici o valoare.

Ei sunt capabili să crează mai demnă de imortalizat mutra dlui C.F. Robescu decât figura lui Matei Basarab, şi mai demnă de pus la o răspântie figurina pocâltită a dlui Sturdza, decât statua mândră a lui Tudor Vladimirescu; pentru că, mai la urmă, nici Matei Basarab, nici Tudor Vladimirescu n-au fost colectivişti.

Aşa, pe locul unde se ridica odată pristolul Sărindarului, şi unde se hotărâse a se ridica monumentul lui Matei Basarab cu crucea în mână, colectiviştii s-au hotărât să menţină fântâna decorativă improvizată cu ocazia vizitei împăratului Franz-Joseph, o lucrare artistică de un gust nenorocit, care n-avea decât o scuză - scopul provizoriu: această lucrare trebuia să trăiască numai câteva zile de paradă, ca şi arcurile de triumf

pleoştite, ce s-au ridicat cu aceeaşi ocazie, şi care, din norocire, au fost desfiinţate.

Se înţelege că, în afară de gustul artistic, aşa de variabil şi aşa de rar, lucrările de felul acesta, ridicate în pripă în câteva momente pentru a trăi numai câteva momente, trebuiesc, şi din cauza grabei, şi în vederea scopului, executate din materialuri uşoare. Se întrebuinţează, de exemplu, hârtie, carton, pânză, scânduri de brad şi gips, simulând piatra, marmura, fierul şi bronzul. Este acelaşi procedeu ca la decorul de teatru, pentru a obţine numai aparenţa. Nimănui nu-i trece prin cap, dacă are câtuşi de puţină minte, să menţină pe o piaţă publică, ca un monument menit să dureze, o improvizare decorativă de ocazie, chiar când această improvizare are un oarecare merit artistic; darmite când este o lucrare barocă, inspirată de o lipsă absolută de gust şi de pricepere?

Cu toate astea, colectiviştii nu se îndură să dărâme şi să arunce în foc minunata fântână de carton. De la ferestrele clubului lor, ei nu se satură să privească cu mândrie monumentala producţie a dlui C. F. Robescu, o operă care-i dovadă vie de aptitudinile d-sale intelectuale. În momentele lor de melancolie, pricinuite de interminabila criză a partidului lor, ei îşi odihnesc spiritul privind cu deliciu la această ignobilă parodie artistică, care ar trebui ridicată de acolo spre a fi păstrată într-un muzeu istoric, ca o dovadă de cultura, de spiritul şi de gustul colectiviştilor la sfârşitul secolului XIX.

N-aţi văzut oare, cu ce solicitudine au îmbrăcat colectiviştii în timp de iarnă, în nişte cotețe călduroase căptuşite cu paie, minunatele figurine alegorice de ipsos, ca să le apere gingaşa structură de asprimea intemperiilor? Şi sunt sigur că atunci când, în ciuda lor, ridicula fântână monumentală de carton o putrezi, colectiviştii or să puie în locu-i, ori reproducţia ei, ori statua dlui C. F. Robescu. Căci, ce poţi să te aştepţi de la aceşti oameni lipsiţi tot atât de gust, cât şi de pietate? Toată această

nobilime improvizată de Brătianu ce-a făcut cu avuțiile cu care a fost încărcată în câțiva ani?

O singură casă de gust, o singură construcție convenabilă n-au putut ridica în Bucureşti aceşti favoriți ai norocului, ai gheşeftului şi ai hrăpirii. Pretutindeni, pretenție bădărănească, lux ridicul, încărcat nepotrivit şi lipsit de eleganță; pretutindeni, grosolănie şi lipsă de intenție inteligentă - poleieli peste poleieli, grămădeli de figurine şi de ornamente, construcții strâmbe şi într-un peş, absurdități şi nedemnități arhitectonice. Capitala are aerul unei vaste sindrofii de mahalagioaice bogate, sulemenite, împopoțonate cu panglici, cu zorzoane şi cu flori artificiale, cari stau una cu spatele la alta, luându-se la întrecere să fie care de care mai pretențioasă şi mai grotescă.

Dar dacă le e permis acestor parveniți să-şi întrebuințeze banii lor ca să-şi arate teapa şi inferioritatea intelectuală, nu li se va permite să pocească fizionomia locurilor publice şi să profaneze locurile sfinte. Pe piața Sărindarului, în locul unde a fost pristolul bisericii nu trebuie şi nu se poate pune decât un monument de caracter sacru, sacru, se înțelege, în înțelesul religios şi național, iar nu în înțelesul colectivist.

CERINȚE ABSURDE

Alaltăieri s-a petrecut în Cameră un incident foarte dureros. Nu e vorba, multe incidente dureroase s-au petrecut în Camerele colectiviste; dar, după părerea mea, cel de alaltăieri e cu atât mai dureros, cu cât nu atinge numai pe colectivişti, ci şi pe un eminent conservator, pe unul dintre cei mai distinşi fruntaşi ai noştri, pe d. Take Ionescu. Trebuie să mărturisească însuşi d-sa că a păţit-o destul de bună. Cu mult temei, d. Mârzescu l-a acuzat, în plină şedință a Camerei, că a făcut

o lege absurdă pentru învățământul primar. Iată cum s-au petrecut lucrurile.

D. Bianu, cunoscutul secretar intim al dlui Sturdza - pe cum e ştiut că orice secretar intim care se respectă împărtăşeşte, ba chiar exaltă sentimentele şi resentimentele şefului său - a aruncat o săgeată ministrului Cultelor, cerându-i să-i dea explicațiuni: pentru ce numeşte numai cu titlu provizoriu inspectori, revizori şi chiar directori de şcoli primare? D. Mârzescu a avut curajul lăudabil să răspunză imediat la interpelare şi să satisfacă pe deplin, sper, curiozitatea dlui Bianu.

Ministrul Cultelor a declarat că anomalia pentru care este interpelat se datoreşte dlui Take Ionescu; acesta, în legea învățământului primar, a pus, pentru recrutarea personalului inferior, nişte condițiuni de capacitate aşa de grele, încât d-sa, d. Mârzescu, cu toată bunăvoința d-sale, „n-a găsit pe nimeni în partidul colectivist capabil să poată fi numit cu titlu definitiv".

Răspunsul franc al dlui Mârzescu a stârnit din partea majorității Camerei mormăieli, grohăieli şi protestări - desigur, contra ministrului reacționar, autorul absurdei legi.

Ei! Cu toată stima ce am pentru d. Take Ionescu, cu tot respectul ce datorez acestui general, printre soldații căruia am onoarea să mă număr, nu mă pot opri să mărturisesc că, de data aceasta, sunt cu totul de părerea dlui Mârzescu şi a colectiviştilor... Dacă au dreptate oamenii, n-am ce le face - au dreptate. Cum? D. Take Ionescu, după atâtea şi atâtea studii cu oameni competenți aleşi, face o lege a învățământului primar şi nu ia seama că această lege nu poate fi aplicată decât pe jumătate? Zic, pe jumătate, căci nu trebuie să se uite niciodată că suntem o țară constituțională, în care două partide politice trebuiesc să se perinde la guvern şi să aplice, când unul, când altul, legile. Şi dacă unul e pus în imposibilitate de a aplica, la

rândul lui, o lege, va să zică că această lege nu se poate aplica decât pe jumătate.

D. Take Ionescu a uitat oare că, afară de partidul conservator, mai e în țară un alt partid care trebuie să vie și el la rândul lui la putere? Și dacă n-a uitat, îi era permis dlui Take Ionescu, un om politic așa de pătrunzător, să nu știe că partidul colectivist nu dispune de forțe intelectuale și de elemente de cultură suficiente pentru a satisface exigențele grele ale legii d-sale?. Da; e o mare greșeală din partea unui om politic să nesocotească forțele brutale ale adversarului, dar, crez că e o greșeală tot atât de mare să-i exagereze valorile intelectuale.

Dar eu îl cunosc bine pe d. Take Ionescu; știu că e capabil să răspunză la această învinuire; o să-mi spună că n-a exagerat deloc capacitatea adversarilor, dar că asemenea nu voia să exagereze insuficiența lor. D-sa știa, mai nainte de d. Mârzescu, că nu ușor s-ar găsi în tot partidul liberal capacitățile școlare cerute de lege; dar că nu se gândea cum că un ministru colectivist, voind să aplice legea, va căuta să nu numească în funcțiunile școlare decât colectiviști. Mai la urmă, va zice fostul și viitorul ministru conservator, eu am avut o bună intenție; am vrut să fac o lege care să garanteze școala contra năvălirii secăturilor inculte, nonvalorilor pretențioase și nulităților intelectuale.

Însă la aceasta îi răspunz eu dlui Take Ionescu. Bine, secături, nonvalori și nulități, cât pofteşti; astea le știm noi; dar nu trebuia d-ta, bărbat de stat, să uiți că nu poți îndrepta lumea cu umărul; că nu poți schimba pe adversarii d-tale politici. Așa i-a făcut Dumnezeu și Brătianu; nu poți d-ta face cu o trăsură de condei căpșuni din mere pădurețe. D-ta trebuia să știi că partidul colectivist nu vede în cauza publică decât interesele sale particulare; că pentru colectiviști, aparatul și funcțiunile statului sunt niște iesle, cari trebuiesc să aibă o anumită înălțime

şi lărgime de gratii, ca să poată ajunge orice partizan cu capul în ele. Pentru ce n-ai avut d-ta prevederea aceasta?

Căci, din două una: ori n-ai cunoscut pe colectivişti, când ai pus în legea d-tale condiţii de capacitate, pe cari dânşii nu le pot împlini; ori i-ai cunoscut, şi atunci ai făcut din legea d-tale o armă politică. D-ta, care va să zică, ai voit, cu un cusur subţire, să osândeşti un partid întreg la neputinţa de a ocupa dignităţi publice, din cauză de incapacitate. Care va să zică, dacă numai în partidul d-tale se găsesc oameni capabili, şi între colectivişti nu se află deloc, precum a declarat, cu o francheţă care-l onorează, d. Mârzescu, atunci aceştia n-or să poată fi numiţi decât provizoriu.

Dar ce fel de politică e aceasta? Cu sistema aceasta de a cere condiţiuni serioase de capacitate, mâine-poimâine, conservatorii sunt în stare să facă pe colectivişti imposibili pentru mai toate ramurile administrative. Şi mă întreb: ar fi un bine aceasta pentru instituţiunile noastre constituţionale? Un partid întreg să nu poată guverna, fiindcă nu va găsi în rândurile sale, cum foarte bine a spus d. Mârzescu, pe nimeni capabil de a îndeplini nişte covârşitoare condiţii de capacitate?

Nu. În urma declaraţiei dlui ministru al Cultelor, atât de francă şi de categorică, legea dlui Take Ionescu trebuie modificată în economia ei totală, temperându-i-se cerinţele absurde; şi lucrul nu e atât de greu pe cât s-ar părea: un singur articol adiţional poate face din această lege, absurdă după experienţa colectiviştilor, o lege bună, convenabilă. Legiuitorul n-are decât să adaoge la sfârşitul ei, următoarele:

„Partidul colectivist eventual la putere, negăsind în rândurile sale pe nimeni capabil să îndeplinească condiţiile de capacitate cerute de legea de faţă, va putea dispensa de ele pe partizanii săi".

Numai astfel legea dlui Take Ionescu va fi o lege binefăcătoare pentru ţara întreagă, adică şi pentru colectivişti, nu numai pentru şcoală. Aminteri, orice ministru colectivist care se va

respecta pe el tot atât cât respectă principiile partidului, de a nu numi în serviciile şcolare decât partizani politici, nu va putea face decât ceea ce a făcut d. Mârzescu: prin respect către principiile Colectivităţii va numi colectivişti, dar îi va numi, prin respect pentru sine însuşi, numai în mod provizoriu.

D. Mârzescu a ştiut mai bine decât oricine să concilieze cele două respecte şi, mărturisesc, e mare lucru din partea d-sale, mai ales când mă gândesc la cel din urmă.

SFÂRŞIT MERITAT

Dionisie, tiranul Siracuzei, izgonit de pe tron pentru multele-i ticăloşii, ajunsese, nevoiaş şi sărac, dascăl de copii la Corint. Într-o zi, Diogene cinicul se hotărî să-l viziteze la şcoală. Tocmai atunci, copiii chinuiseră cu zgomotul şi cu nebuniile lor mai mult ca totdeauna pe nenorocitul dascăl. Când intră Diogene pe uşă, amărâtul Dionisie, sperând un cuvânt de filo¬sofică mângâiere de la musafir, se repezi înainte-i şi, îmbrăţi-şându-l, îi zise:

„Iată, Diogene, nestatornicia lumii! Mai te gândeai vreo - dată să ajung eu în aşa proastă stare?"

Dar Diogene, drept toată mângâierea, îi răspunse zâmbind cu simplicitate:

„La ce mai bine se putea aştepta o secătură ca tine?!"

De câte ori te vei întâlni cu o mutră de colectivist opărită, opărită astăzi, cu atât mai mult cu cât era mai impertinentă acum un an şi jumătate, să ştii că invariabil are să-ţi zică, aştep¬tând un cuvânt de mângâiere:

„Te-ai fi gândit vreodată să ajungă partidul nostru în halul ăsta?"

Răspunde-i, prin urmare, invariabil:

„Dar la ce mai bine vă puteaţi aştepta nişte secături ca voi?"

Nu mi-e milă deloc, şi nici unui român cu mintea sănătoasă nu trebuie să-i fie milă de nişte secături, care îşi merită soarta. Şi mai la urmă, colectiviştii nu sunt toţi nenorociţi căzând de la putere. Oare, fără să fie la putere, d. Sturdza, de exemplu, nu va avea el la Academie, la Creditul Funciar şi în multiplele daraveri ale prinţesii Gorceacoff, al cărei vechil este, destul teren să-şi verse răutatea şi veninul? Şi oare, atâtea alte caradâle nu vor sta destul de bine pitite în deosebitele caşcavaluri, unde sunt căpătuite de pe vremuri? Pentru toate aceste creaturi procopsite ale lui Brătianu, căderea de la putere nu însemnează o mare nenorocire; în orice caz, ar însemna o mare ruşine dacă pentru un colectivist gras ar mai exista aşa sentiment. Fiindcă însă, pentru colectiviştii graşi, ruşinea a plecat demult, de când cu drumul de fier, căderea de la putere nu le va produce decât un moment de ciudă.

Fiecare dintre ei se va retrage în cetatea sa, la lefurile, tantiemele şi gheşefturile sale, făcând pe blazatul şi pe dezinteresatul în politică, şi aruncând unul asupra altuia vina pentru păcătoşia partidului lor. Ar trebui să fie cineva din cale afară naiv să compătimească pe un Caradâ sau pe vreo altă caradâ. Caradâlele sunt astăzi în cazul ovreiului care plânge în urma tragerii unei lotării, fiindcă a pierdut ce n-a câştigat. Dacă ar fi stat la putere, desigur că ar mai fi gheşeftărit gros. Căzând însă, nu sunt pierduţi: săculeţele le sunt demult destul de pline, aşa ca ei să poată dormi pe moale, şi caşcavalurile în cari sunt căpătuiţi, destul de grase, aşa ca ei să se găsească aproape tot atât de bine în opoziţie ca şi la guvern.

Cine însă, dintre colectivişti, sunt în adevăr nenorociţi şi merită compătimire, sunt plevuşca şi caracuda colectivistă. Aceştia vor rămâne să ducă în opoziţie toată activitatea politică a partidului. Caracudele, rămase pe drumuri din cauza păcătoşeniei caradâlelor, cari au reuşit, după un an şi jumătate, să facă partidul imposibil de a mai guverna, - caracudele şi budalâlele vor trebui să-şi ia d-a capul picioarele la spinare şi

să înceapă a juca pe opozantul martir, trepădând de la cârciuma lui nenea Niță Sterie din dealul Spirei până în Popa-Nan la Berechet, chelălăind la fiecare răspântie de jalea durerilor Națiunii, sugrumată de Reacțiune.

Pe când caradâlele vor face pe cuminții dezgustați, urmând la timp cura regulată la Carlsbad, caracudele cu mațele fripte vor juca concina pe boabe la Clubul colectivist. Multă vreme partidul colectivist va sta în opoziție fără să se miște, sub greutatea păcătoșeniilor de la guvern, până când foamea, răzbind pe caracude, îi va determina să se coboare iar în stradă, unde să târască pe câteva caradâle mai de seamă, amenințându-le cu sfâșierea și impunându-le o acțiune de scandal pe cale publică.

Atunci, iar vom vedea pe d. Sturdza îmbrățișând cine știe ce chestiune națională și ieșind în capul cetelor de haidamaci în uliță, ca să socotească clănțănind din dinți minutele legale, cari trebuiesc să distanțeze cele trei somațiuni ale procurorului. Și iarăși vom avea să vedem cu ocazia morții vreunui bătăuș colectivist, orice cine știe cărui bețivan hidropic al partidului, Clubul colectivist cernit și infama Reacțiune condamnată ca asasină prin coloanele kilometrice ale „Voinței Naționale".

De aceea, la plângerea lor de halul nenorocit în care a ajuns, să le spună fără milă orice român cuminte:

„La ce mai bine se puteau aștepta niște secături ca voi?!"

O LICHEA

Leke, sau *lichea* însemnează pe turcește *pată;* cu deosebire, pată de care nu te poți scăpa, pată neștearsă. În limba românească, cuvântul a trecut în accepție figurată: *lichea* va să zică o secătură care, dacă ți-a căzut în spinare, se ține de tine mai rău ca scaiul, și de care nu te mai poți scăpa decât prin mijloace violente. Să-i dai cu piciorul de sute de ori, să-l batjocorești,

să-l scuipi, şi încă n-ai să scapi de gudurăturile şi pupăturile lui greţoase, până nu te-i hotărî să-i dai brânci într-un canal, ca să te cotroroseşti de el. Să mă ferească Dumnezeu a întrebuinţa cuvântul acesta în accepţia alterată pe care o are în limba noastră; îl voi întrebuinţa numai şi numai în înţelesul propriu, pe care-l are în limba originară.

Care va să zică, să nu mai încapă vorbă: *lichea* însemnează pată peste putinţă de scos. În acest sens propriu zic dar: teribilă lichea e d. Sturdza!.

În toamna anului 1895, după ce se lipise de tricolorul român care fâlfâia în capul haidamacilor, pe stradă, în chestia naţională; după ce mânjise chiar simbolul adâncii dureri şi al înaltului respect ce trebuie să ni-l inspire moartea, lipindu-se pe steagurile negre de la Clubul colectiviştilor, când cu sfârşitul nenorocitului zbir electoral Meschiu - deodată, licheaua apare pe pagina întâia a „Monitorului", ca prezident al Consiliului.

Să nu uit a spune că licheaua, cu o zi înainte, după ce depune la Palat jurământul, zice Suveranului:

„Sire, plec de aci tocmai la Mitropolie. Nu vreau să pun mâna pe afacerea publică până să nu cer iertare Mitropolitului Ghenadie că l-am mânjit odinioară. Mă duc să-l rog să-mi dea binecuvântarea lui archipăstorească spre a mă însufla de la Duhul Sfânt, ca să pot duce cu tărie înalta sarcină ce Maiesta - tea Voastră mi-a încredinţat!."

S-a pus în birjă şi a mers în goana cailor la Mitropolie. Acolo a suit scările în genunchi, şi încet-încet, strâmbându-se şi miorlăindu-se, a apucat pe bietul Ghenadie, care se retrăgea de frică şi de scârbă d-a-ndărătelea, şi i-a sărutat pulpana anteriului. S-a lipit licheaua de anteriu aşa de bine că n-a mai putut s-o spele nici afurisenia, până când n-a venit Lascăr Catargiu şi i-a zis lui Ghenadie:

„Înalt prea sfinte părinte, ascultă-mă pe mine: ce mai încoaci şi încolo? De licheaua asta nu te mai speli, fără să faci

o mare jertfă... Ia anteriul de Mitropolit şi aruncă-l departe cu lichea cu tot!"

Şi numai aşa s-a putut scăpa Ghenadie de lichea, aruncând-o în obrazul Colectivităţii. Dar, cât e Colectivitatea de neobicinuită cu lucru curat, a avut şi ea un moment de dezgust: a luat şi ea mantaua cu licheaua şi a aruncat-o la negre, în coşul cu rufele murdare; şi, fiindcă rufele murdare trebuiesc spălate în familie, cu mai multă sau mai puţină discreţie, a fost chemat din familia colectivistă d. Aurelian, marele cultivator de spanac, sămânţă de la 48, şi însărcinat să spele murdăria. Celebrul agronom a frecat-o băbeşte cu rădăcină de ciuini multă vreme, a frecat-o şi iar a frecat-o fără succes, până când a dat în genunchi de oboseală.

L-a biruit licheaua!

În faţa Colectivităţii, umilită de această neizbândă, şi în ochii ţării întregi, minunată de nedibăcia bătrânei spălătorese, licheaua a reapărut la tribuna preşedinţei Senatului. Această apariţie necurată a demoralizat atâta pe biata babă, ale cărei puteri erau covârşite, încât a trebuit, cu lacrimile în ochi, să-şi depuie mandatul şi să prezinte demisia Cabinetului.

Atunci, licheaua s-a gândit să se arunce iar sus de tot, şi, după multe lipituri, a apărut în fine iarăşi pe fruntea - destul de nespălată şi fără asta - a Colectivităţii. Şi Regele, fiindcă era grăbit să plece pentru o cură de odihnă, s-a mărginit să dea din umeri, zicând: „Fie!" Dar licheaua, nemulţumită cu atât, a început să se miorlăiască:

„Sire, ia-mă şi pe mine pe pulpana Maiestăţii Tale în străinătate; măcar până la V i e n a."

Regele a răspuns:

„Asta, nu! Asta nu trebuie. Mantaua şi licheaua să rămâie acasă. Vreau să călătoresc şi să mă odihnesc fără jenă; mă voi gândi la întoarcere ce e de făcut".

. C e e de făcut? Nu e de făcut nimica altceva când ţi se lipeşte licheaua de pulpană, decât să iei foarfecele, să tai bucăţica

mânjită şi să o arunci în foc: nu s-a născocit până acum săpunul care să poată curăţi pe cineva de aşa lichea.

Rămâne bineînţeles - o spui încă o dată - că întrebuinţez cuvântul de lichea în sensul propriu pe care-l are pe turceşte. Nicidecum nu mi-ar trece prin cap să-l întrebuinţez în concepţia figurată din româneşte. Cum aş îndrăzni eu să spun că d. Sturdza e o fiinţă de care nu te mai poţi scutura, dacă ţi-a căzut în spinare, o secătură care se ţine de oameni mai rău ca scaiul, şi de care nu se mai poate scăpa lumea decât prin mij¬loace violente? Cum aş îndrăzni să zic că, până nu te-i hotărî să-i dai brânci într-un canal, n-ai să te poţi descotorosi de el?

Aş putea eu îndrăzni să zic aşa ceva?

Mâine, poimâine voi mai prezenta o carte la vreun premiu academic pentru produceri literare: licheaua ar fi capabilă să se aşeze pe cartea mea şi să latre că premiul literar se cuvine mai potrivit unui manual de geologie franţuzesc de la 48, tradus în româneşte de d. G. Ştefănescu, cum poate dumnealui traduce.

Aş fi nebun să-i zic lui d. Sturdza lichea la figurat. La propriu însă, i-o zic fără teamă: îl ştiu că e om fără pasiuni mici şi mare iubitor de adevăr; o dovadă strălucită despre aceasta e că, atunci când trece, prin temperament, marginile permise, o drege numaidecât prin judecată, cerând scuze.

Teribilă lichea!.

O BUNĂ LECTURĂ

Oricine citeşte literatura românească, se înţelege originală, şi se interesează de mersul ei, trebuie să rămână izbit de un fenomen curios, particular literelor noastre. Pe când în toate literaturile moderne versurile reprezintă în totalul producţiei

o minimă parte, în literatura noastră proporţia este răsturnată: trei sferturi din ce se scrie la noi sunt versuri.

La ce să atribuim această enormă disproporţie? - Desigur, uşurinţei versului şi greutăţii prozei.

Tehnica versului, care ar părea la prima vedere foarte dificilă, e desigur cu mult mai facilă decât a prozei. În limbile moderne, versul silabic nu are aproape decât două-trei regule: respectarea accentului natural al vorbei, numărul silabelor şi exactitatea rimelor, regule pe cari orice şcolar inteligent de gimnaziu le poate pricepe şi le poate aplica. Apoi, se pot scrie multe versuri cari să pară foarte convenabile, fără multă gândire, dacă factura lor este mai mult sau mai puţin desăvârşită. Cu proza, însă, nu poate merge tot astfel. Dacă proza nu îmbracă nişte gândiri, numaidecât la mintea deprinsă sună a sec, se denunţă singură ca lipsită de orice valoare. Afară de asta, tocmai pentru cel ce gândeşte, şi prin urmare are ceva de spus, tehnica prozei ascunde sute şi mii de secrete, a căror subtilitate ar sfida cele mai rafinate cursuri de retorică. E o artă care s-ar părea, pentru cine nu o cunoaşte, tot aşa de uşoară şi de naturală ca şi deprinderea vorbirii uzuale, dar care, pentru cel ce-i ştie câteva secrete, rămâne un vecinic deziderat. Cine a pătruns o dată în greutăţile ei s-a convins că pe deplin n-are să le poată birui niciodată.

De aci provine disproporţia cantitativă dintre producerile în versuri şi cele în proză. Pentru aceea asemenea, dintre cele dântâi, o mare parte sunt destul de curăţele, deşi foarte lipsite de originalitate şi de puternică inspiraţie; iar dintre cele puţine în proză, rare, foarte rare pot părea convenabile în înţelesul european al cuvântului. Se înţelege că vorbesc de producţiile de proză numită, într-un mod aşa de baroc, beletristică. Despre o proză de înaltă concepţiune, de gândire superioară, de ceea ce am putea numi, cu un singur cuvânt, „o carte" - cum, de

exemplu, un Machiavelli, un Carlyle, ori chiar un Taine, - desigur nu poate fi până acum vorbă.

Astfel, pentru cititorul puțin deprins, e greu să distingă şi să aleagă o bucată bună din noianul vast al publicațiilor noastre „beletristice". Dar ce va să zică o bucată bună? E uşor de răspuns: aceea care ne poate plăti drept munca intelectuală a cititului. Prin urmare, cartea care îmi va plăti nu numai drept, ci chiar cu prisos acea muncă, pe acea carte o voi numi o carte excelentă. Ba încă, ştiindu-i cât de puțin darnici sunt, în această privință, poeții şi prozatorii noştri, o voi numi, din toată inima, o carte generoasă.

Încă o dată însă, trebuie să ne înțelegem: nu e vorba de dimensiunile, de obiectul sau de pretențiunile unei lucrări literare; e vorba numai de raportul între osteneala ce şi-a dat spiritul meu cu dânsa citindu-o şi folosul ce el a obținut după osteneala sa.

Sentimentul nostru de admirațiune față cu lucrările de artă este analog cu sentimentul de contemplare față cu minunile naturii. În cea mai de nimic, în cea mai măruntă lucrare a naturei, noi vedem revelarea unei incomensurabile puteri şi unei eterne voințe. Tot aşa, în fața unei opere de artă, fie cât de infimă, fie cât de măreață, suntem apucați de sentimentul contemplațiunii. Şi pentru aceea numim pe artist cu acelaşi cuvânt cu care numim şi natura - creator.

Pe cât ne mulțumeşte de mult natura creatoare cu cea mai mică porțiune a operei ei, fie aceasta o simplă celulă, pe atât ne mulțumeşte arta creatoare cu cea mai măruntă producție a ei. Câtuşi de puțin, şi una şi alta, să ni se manifesteze, ele vor fi covârşit sentimentul nostru de contemplare, plătindu-ne astfel totdeauna cu prisos cheltuiala de atenție, şi meritând astfel să le numim generoase.

Aşa, o cărticică cât de mică, numai însuflată de adevărat talent să fie, va fi o lucrare generoasă, şi o astfel de lucrare este desigur publicațiunea dlui Vasile Pop, intitulată *Fleacuri*

(amintiri duioase, schițe și nuvelete, 77 de pagini, în editura lui Carol Muller, „Biblioteca pentru toți", nr. 118).

Sunt douăsprezece schițe umoristice, de o originalitate și de o vervă foarte rare în literatura noastră. Pe departe, ele amintesc unele din schițele lui Mark Twain. A face o dare de seamă despre o carte așa de mică este imposibil. Fără să o cetească cineva, nu-și poate face o idee exactă de valoarea ei după o dare de seamă, fie aceasta cât de inteligentă. E destul să spun, pentru a îndemna pe amatorii de literatură originală, că aceste mici schițe sunt așa de bune, îți plătesc așa de cu prisos munca cititului, încât, foarte bucuros, dacă le-ai cunoscut o dată, te reîntorci la ele cu siguranța că o a doua încercare va fi și mai cu folos.

Am rugat pe d. Vasile Pop să ne dea din când în când concursul pentru rubrica literară a „Epocei"; d-sa a primit, și chiar mâine vom da o schiță umoristică a d-sale, inedită.

GRIGORE PĂUCESCU

Deși om politic, deși avocat, Grigore Păucescu era mare amator de literatură și de artă și cultiva cu căldură prieteșugul artiștilor și literaților.

Afară de articole de studiu și de niște fragmente de traduceri din *Eneida* lui Virgiliu, de care era pasionat, el nu a scris nimic. Nu scria, și tocmai pentru aceasta, poate, era unul din cei mai rafinați cunoscători: judecata lui era totdeauna sigură, și, oricât ar fi fost în fond de nefavorabilă, totdeauna era îmbrăcată în formule blânde și amabile.

Găseai întotdeauna la Păucescu cele două mari favori, de cari un literat are atâta nevoie: multă atențiune și judecată dreaptă. Astfel, nu puțin am folosit din convorbirile cu acest prieten.

Era un spirit incapabil de judecăţi extreme, fiindcă avea o inimă şi un temperament incapabile de patimă. Niciodată Păucescu nu s-ar fi orbit de vreun curent exclusiv de şcoală; niciodată n-ar fi scăpat din vedere calităţile, slăbiciunile sau greşelile unei lucrări, târât de unisonul vreunui cor de ucenici, dresaţi de cine ştie ce magister. Şi dacă niciodată n-ar fi preţuit vreo lucrare după banderola şi ştampila de control a vreunei direcţiuni literare, cu atât mai puţin ar fi fost în stare să despreţuiască o lucrare pentru că ei i-ar fi lipsit acele testimonii de liberă trecere.

Păcatul nenorocit care domneşte în literatura noastră, aşa de nenorocită şi fără acest păcat, şi care consistă în a împărţi şi clasifica producerile literare după grupări de gaşte interesate, după simpatii personale şi după asociaţiuni de asigurare mutuală a admiraţiunii între mici vanitoşi, decernând testimonii de talent, ori pronunţând hotărâri de incapacitate deosebiţilor noştri scriitori - acest păcat nu l-a putut vreodată atinge pe Păucescu, fiindcă el era un amator sincer şi luminat, iar nu un sectar cu spirit îngust şi pasionat. Foarte cult, dar fără nici o falsă pompă de erudiţiune; deşi având un statornic criteriu, spiritul lui era lipsit de orice pretenţii de sistemă. De aceea, prieteşugul lui era un noroc pentru un literat: talentul adevărat, indiferent de origină, de şcoală sau sistemă, găsea la Păucescu stima ce i se cuvenea.

Dar, ceva mai mult; în afară de spiritul lui delicat şi cult, în afară de calităţile lui intelectuale, el mai avea încă un dar mare, care trebuia să ne facă pe noi, literaţii, nu numai să-l stimăm, ci să-l şi iubim mult: avea un caracter de o gingăşie şi de o afabilitate exemplară, o sensibilitate sufletească de elită. El simţea cât suntem noi, literaţii, de răniţi în amorul nostru propriu când vedem cum trecem de nesocotiţi în societatea românească şi cât de puţin ni se ia în seamă concursul ce-l dăm la dezvoltarea patriei şi naţiunii noastre. El înţelegea bine că noi trebuie să avem în fundul sufletului un sentiment ascuns

de mâhnire, văzând cum forţe intelectuale inferioare, exercitate în cariere mai lucrative, se bucură de o covârşitoare importanţă socială faţă cu noi şi cu munca noastră.

Astfel, omul cu sufletul superior se simţea dator să ne mângâie unde ne doare, să ne facă să uităm, măcar la el acasă, nedreptăţirea ce o sufeream pretutindeni aiurea. Când un literat, ori un artist, intra în casa lui Păucescu, era întâmpinat cu acea înaltă consideraţiune, cu acele distinse maniere, cu acea dragoste francă şi fără afectare, cu care este întâmpinat omul de talent în saloanele celui mai cult, mai demn şi mai omenos aristocrat, într-un cuvânt, cu onorurile datorite unui nobil din partea unui nobil.

Pe câtă vreme, adesea, în casa şi la masa unui literat de profesiune, stau în frunte oamenii de afaceri, magistraţii, şuruparii politici, avocaţii influenţi, iar talentele servesc să decoreze coada mesei şi ungherele unde nu se mai găsesc scaune, - la Păucescu, literaţii şi artiştii au stat totdeauna la locurile de onoare. Aceasta pot s-o spună toţi câţi au avut norocul prieteşugului lui Păucescu, prieteşug care a fost pentru mine, îndeosebi, o mare favoare.

Un aşa prieten preţios pentru literatura şi arta românească cu greu vor mai găsi artiştii şi literaţii noştri.

Despre morţi, numai bine! De câte ori nu ne supunem cu oarecare silă acestui bătrân şi frumos adagiu moral! Iată însă mortul, despre care, în adevăr, din toată inima zic numai bine: era aşa de bun om, încât altceva nu poate nimini zice, nici gândi despre dânsul!

10 MAI 1897

„Ziua de 24 Ianuarie şi cea de 10 Mai sunt cele două mari sărbători naţionale.

Ele amintesc punctele culminante ale istoriei noastre contemporane, cari strălucesc cu atât mai puternic, cu cât, dindărătul lor, înspre trecut, se-ndeseşte negura atâtor vicisitudini seculare.

În mai puţin de patruzeci de ani, două ţări surori, unite în fine, după o despărţire de veacuri, constituind un stat, îşi recapătă neatârnarea, se proclamă regat şi devine una dintre garanţiile de ordine şi de pace în orientul Europei.

Fără-ndoială, succesele politice, dezvoltarea economică, progresul nostru în general se datoresc tutulor forţelor poporu¬lui nostru. Acei ce au voit să facă din acest progres o legendă particulară, a unui singur partid politic, au fost nişte şarlatani. Fără-ndoială că tot ce ţara noastră a realizat ca propăşire şi morală şi materială este datorit ţării întregi; dar e tot aşa de adevărat că nu puţin a contribuit la realizarea acestui bine concursul superioarei inteligenţe, prudenţei totdeauna deştepte, înaltei dibăcii politice a Regelui Carol I.

În mijlocul frumoasei parade de astăzi, e bine să amintim că acum douăzeci şi şase de ani şi două luni, exact, partidul politic care a tins mereu, de la o vreme, să-şi facă din progresul ţării noastre, o legendă particulară, hotărâse izgonirea tânărului prinţ Carol I de pe tronul României, după d-abia cinci ani de domnie.

În noaptea de 10-11 martie 71, fiind prim-ministru răpo¬satul Ioan Ghica, iar prefect de poliţie Simeon Mihălescu, prinţul Carol I, obosit de agitaţiile antidinastice ale partidului căruia îi încredinţase cârma afacerilor publice, se pregătea să părăsească tronul şi să plece.

Şi ar fi plecat... Dar a venit atunci un bărbat politic lângă M. Sa, şi i-a spus cu hotărâre:

„M. Ta, ai o legătură cu ţara aceasta cu mult prea serioasă ca să o rupi într-un moment de oboseală şi de dezgust. Ţara aceasta mai are încă elemente sănătoase şi cuminţi, pe lângă

elementele turburătoare şi zmintite cari vor s-o arunce la fiecare cinci ani în aventuri nebuneşti. M.Ta, trebuie să rămâi!"

Şi M. Sa a rămas... Omul care vorbise astfel M. Sale era L. Catargiu.

Astăzi la 10 Mai 1897, ne întrebăm: ce s-ar fi-ntâmplat, dacă scopurile şi dorinţa agitatorilor s-ar fi realizat la 10 martie 71?

Desigur nimini nu o poate spune. Dacă istoria lucrurilor întâmplate este aşa de îndoioasă adesea, şi, din nenorocire, adesea este aşa de uşor uitată, desigur că istoria lucrurilor ce a fost să nu se-ntâmple, e cu atât mai greu de închipuit şi nici nu trebuie să ne gândim la dânsa.

Fără a uita istoria celor întâmplate, mulţumim norocului că n-a lăsat să se întâmple altceva, şi, ca partid conservator, care am ajutat la opera acestui noroc, salutăm din toată inima pe M. Sa Regele Carol I, cu toată dragostea şi respectul ce se cuvin unui suveran brav şi înţelept."

UN ARTICOL REGRETABIL

Amicul meu, d. C.R.-Motru, în tribuna noastră literară de ieri, sub titlul *Un articol regretabil,* a criticat tendinţa unor scriitori ai noştri cari, în lipsă de talent măcar mediocru, caută să facă senzaţie cu subiecte abracadabrante şi mirobolante, atroci pe cât de revoltătoare, bizare pe cât de stranii, cum ar zice un alt amic al meu, d. Gion. D. Motru crede că un articol, o schiţă, o nuvelă, nuveletă, nuvelică, fantazie sau chiar fantazioară, numai fantazistă să fie, fie măcar isterică, trebuie să stea dacă nu e în deplină pace, măcar într-un cuviincios armistiţiu cu morala.

Mizericordie divină! cum ar exclama acelaşi amic Gion. Dar atunci, dacă e vorba de teorie, d-ta, dle Motru, ai pe a dumitale;

Gion o are pe a lui; dar eu, eu cum rămân? Eu nu pot avea şi eu pe a mea? Ba da, o am; şi voi să o arăt.

Mie nu-mi pasă, când e vorba de literatură, cum am avut onoarea a o spune şi altă dată, de intenţie, de tendenţă, de teză, de morală, de Motru, de Gion, de *fin de siecle,* de abra¬cadabrant, mirobolant, bizar, straniu şi celelalte; mie îmi pasă dacă pe autor îl prinde sau nu-l prinde când se apucă să-mi spună ceva.

Vezi, asta-i asta.

Gion a scris, de exemplu, ceva pe care redacţia „Kikirezului" ar fi stat la îndoială să-l publice. Ei şi? asta ar însemna oare că lucrarea lui Gion n-ar fi, din punct de vedere literar, bună? Mă rog, amice domnule Motru, să mă ierţi! Daca, pentru scrupuluri morale, „Kikirezul" ar fi refuzat publicarea, asta încă nu însemna o judecată literară. Dar daca comitetul revistei „Literatură şi artă română", fără să se gândească la morală, s-ar fi gândit la artă şi literatură, desigur ar fi refuzat articolul pur şi simplu:

- Amice Gion, scrie altul...

- De ce?

- Acesta nu te prinde.

Căci acesta e marele cuvânt în artă şi-n literatură: te prinde ori nu te prinde.

Aci stă toată chestiunea talentului - şi fără talent, singurul care te face să nemereşti fără să vrei chiar, nimic nu te poate prinde, oricâtă bunăvoinţă ai avea să te laşi prins.

„Nu siliţi natura, a zis fabulistul; veţi fi neplăcuţi cu talentul, cu talentul cu care nu sunteţi născuţi." Şi atât e de adevărat ce-a zis el, că, oricât de necorect şi de schilod a spus-o, îi şade bine lui, îl prinde s-o spună astfel.

Dl Motru pretinde că Gion se sileşte, insistă, spre a face senzaţie, asupra punctelor imorale din schiţa lui fantazistă. „La ce va fi folosind asemenea insistenţă?" se-ntreabă d. Motru.

La ce? răspund eu. Ca să dovedească numaidecât că nu-l prinde să scrie schiţe fantaziste.

Putea amicul Gion să insiste şi asupra unor puncte morale: cu toată insistenţa lui, tot acolo ajungea.

Şi o dovadă despre aceasta este o întreagă activitate literară a aceluiaşi amic al meu, o activitate plină de cele mai frumoase intenţiuni morale.

Prin urmare, încă o dată să mă ierte celălalt amic al meu, d. Motru, să-i spun că dacă e cazul să zicem că e regretabil articolul lui Gion, aceasta e pentru *cum,* nu pentru *ce* al acestui articol, în adevăr mai mult decât regretabil.

Gion imoral?

Allons donc, farceur!

Mizericordie divină! *Ou c'qu'estson fusilalors?*

Quand tu auras fini avec tes balivernes, espece blagueur!

Mon Dieu! În ţara noastră, în arta noastră, în literatura noastră, în progresul nostru, în toate ale noastre, *et coetera,* cum zicea românul de pe malurile Tibrului, şi celelalte, cum zice românul de pe malurile Dâmboviţei cu apă dulce, *che ta lipa,* cum zicea răposatul Vilara, *iproci, iproci,* cum spunea adormitul întru nefericire, răposata victimă dizgraţiată a lui Neselrode, gheneral lieutenant şi locţiitor împărătesc Pavel Dimitrievici Kisselef, autorul celebrei rivale bucureştene *(quelle fraîcheur!)* a parizienii păduri de Boulogne, *et, puis, va te faire fiche,* cum ar zice amicul meu Gion, în mozaicatele-i arabescuri şi bigaruri stilistice - în toate, zic - artă, literatură, progres - fiecare face rar ce ştie şi ce poate şi foarte des ce nu ştie şi mai ales ce nu poate.

Aci e buba, amice Gion, şi nicăieri aiurea, amice Motrule!

NIHIL SINE DEO...

Adu-ţi aminte din când în când, omule, de clipele crunte ale primejdiei pân care a fost înaltă poruncă să treci, şi ridică laudă şi mulţumire lui Dumnezeu.

Să-ţi fie zi de mare rugăciune ziua când voia Tatălui nostru carele este în ceruri a fost să te ierte pe tine şi pe ai tăi de cea din urmă durere a lumii acesteia de jos.

Nu uita în dimineaţa zilei aceleia să zici din fundul sufletului:

Doamne! în primejdie de pieire călca piciorul meu şi tu, bunule, ai poruncit să se ridice stavilă între mine şi moarte!

Prin dese perdele de lacrimi, citiseră ai mei osânda mea şi, fără să se răscoale împotrivă-ţi, dreptule judecător, plecaseră zdrobiţi frunţile la pământ, căutând un locaş de veci pentru rămăşiţele mele de lut.

Spânzurat de un fir de păianjen, un fir de nimic cu căpă - tâiul pierdut în tăria ta albastră şi luminoasă, atârnam deasupra unei înfiorătoare prăpastii, ce se deschidea, cu fundul negru fără o rază de lumină, pântre colţuri de stânci sparte de izbiturile de mii de mii de ani ale trăsnetului. Şi acolo, sufletul meu, deznădăjduit, o clipă a crezut că şi el va să moară o dată cu greul meu trup, şi din adânc strigat-a către tine: Doamne, auzi-mă şi mă mântuieşte!

Şi tu m-ai auzit şi n-ai vrut pierzarea mea! Ţi-ai aplecat ochiul asupra robului tău, şi mila ta a poruncit firului de păianjen să nu se rupă, şi acel de nimic fir aproape nevăzut a fost odgonul meu de scăpare.

Mulţumescu-ţi, Doamne! Nimic fără voia ta!

*

E zece Mai poimâine, cea mai mare sărbătoare pe care a avut-o până astăzi neamul românesc. Una numai, numai una ar mai putea fi tot aşa de mare.

Omul care scrie aceste rânduri a trecut de jumătatea dru¬ mului vieţii. Poate oare dânsul îndrăzni să roage pe Dumnezeu a-i mai da zile să apuce şi acea altă mare sărbătoare?

Ar fi oare cu putinţă ca, mai nainte de a părăsi eu lumii acesteia ceea ce am avut din această lume pentru a duce alteia

ce este al aceleia, să vază ochii mei bătrâni acea nouă minune a voinţei Domnului?

Oricum, Doamne, dacă mie nu mi-e dat să intru în pământul făgăduinţii, să auz trâmbiţele cântând şi să văz zidurile Ierichonului surpându-se în faţa soarelui ce s-a oprit în cale din porunca ta, fă-mă s-adorm pe drum cu speranţa că aceea ce nu mi-a fost dat mie, fiilor mei le va fi dat!

.

Poimâine e zece Mai!

În strălucirea sfintei sărbători, să nu uite nimeni că se-mplineşte anul de când în palatul Cotrocenilor a fost o crâncenă luptă între viaţă şi moarte.

Moartea! Înşelase strejile de noapte. Se furişase pân umbră, păzindu-se bine a nu ciocăni din ciolane, suise hoaţa treptele palatului şi apucase în braţe pe tânărul prinţ, care dormea fără grije.

Ce luptă deznădăjduită!

.

Multe zile crunte şi mai crunte nopţi a stat, la cumpăna grea dintre o lume şi alta, soarta unei auguste case, care de mai bine de treizeci de ani e soarta unei patrii, unei naţii.

Această naţie, care avea dreptul să spere că vremea necazurilor şi mâhnirilor seculare se apropia de sfârşit, privea toată cu sufletul încordat la palatul Cotrocenilor.

Doamne, redă-i acestui neam, destul de amărât şi certat, liniştea şi încrederea în viitor! Aibi milă, Doamne, de bunul lui Rege, de Patria românească, de micul şi nevinovatul Carol II, viitorul rege al Românilor!

Şi Dumnezeu a avut milă.

A vrut Dumnezeu cu Regele şi cu noi.

Când, după nespusă suferinţă, Prinţul moştenitor a trecut ultima cumplită criză, ilustrul nostru suveran s-a arătat în balconul palatului şi, cu glas tare, a strigat către poporul său:

„Prinţul merge mai bine!"

Pentru întâia oară de treizeci şi unu de ani a auzit poporul românesc d-a dreptul glasul Maiestăţii Sale Regelui, fără calitate oficială nici dintr-o parte nici dintr-alta.

În culmea fericirii, cu ochii încă neşterşi de lacrimi, Carol I a vorbit Poporului ca un tată duios către un vechi prietin de inimă, nu ca un sublim magistrat.

.

De treizeci şi unu de ani era atâta dragoste între Regele şi Poporul român.

Dar aceşti doi suverani erau prea sever unul, prea cumpătat celălalt, prea cuminţi şi de nobil neam amândoi, ca să facă paradă zgomotoasă de sentimente.

A trebuit o puternică zguduire, a trebuit ameninţarea unei mari catastrofe în familia regală, pentru ca severitatea Regelui şi cumpătarea Poporului să fie biruite.

Aceşti suverani n-au mai putut rezista: amândoi au trebuit să rupă vechea şi stricta lor etichetă şi, în culmea emoţiunii, să-şi trădeze sentimentele adânci şi călduroase care-i legau de atâta vreme.

Ferice de Prinţul tânăr, care, cu preţul unor groaznice suferinţi, cu jocul vieţii sale, a pecetluit dragostea dintre Dinastia şi Poporul român!

Aşa a vrut Dumnezeu!

Să nu uităm nimini că-i datorim tămâie în dimineaţa zilei de 10 Mai.

Adu-ţi din când în când aminte, omule, de clipele crunte ale primejdiei prin care a fost înaltă poruncă să treci, şi ridică laudă şi mulţumire lui Dumnezeu.

Să-ţi fie zi de mare rugăciune ziua când voia Tatălui nostru carele este în ceruri a fost să te ierte pe tine şi pe ai tăi de cea din urmă durere a lumii acesteia de jos.

Nu uita în dimineaţa zilei aceleia să zici din fundul sufletului:

Doamne! În primejdie de pieire călca piciorul meu şi tu, bunule, ai poruncit să se ridice stavilă între mine şi moarte!

Prin dese perdele de lacrimi, citiseră ai mei osânda mea şi fără să se răscoale împotrivă-ţi, dreptule judecător, plecaseră zdrobiţi frunţile la pământ, căutând un locaş de veci pentru rămăşiţele mele de lut.

Spânzurat de un fir de păianjen, un fir de nimic cu căpătâiul pierdut în tăria ta albastră şi luminoasă, atârnam deasupra unei înfiorătoare prăpăstii, ce se deschidea, cu fundul negru fără o rază de lumină, pântre colţuri de stânci sparte de izbiturile de mii de mii de ani ale trăsnetului. Şi acolo, sufletul meu, deznădăjduit, o clipă a crezut că şi el va să moară o dată cu greul meu trup, şi din adânc, strigat-a către tine: Doamne, auzi-mă şi mă mântuieşte!

Şi tu m-ai auzit şi n-ai vrut pierzarea mea! Ţi-ai aplecat ochiul asupra robului tău, şi mila ta a poruncit firului de păianjen să nu se rupă, şi acel de nimic fir aproape nevăzut a fost odgonul meu de scăpare!

Mulţumescu-ţi! *Nihil sine Deo!*

„MERGE MAI BINE!"

Alaltăieri, când Prinţul moştenitor a trecut ultima cumplită criză, M. Sa Regele, înecat de bucurie a apărut în balcon şi, cu

glas tare, a vorbit Poporului, care, înecat de spăimântătoare grije, aştepta în curtea palatului de la Cotroceni. M. Sa Regele a strigat Poporului:

„PRINŢUL MERGE MAI BINE!"

Pentru întâia oară de 31 de ani, Poporul românesc a auzit de-a dreptul glasul M. Sale Regelui, fără calitate oficială nici dintr-o parte nici dintr-alta.

După trecerea fericită a unei primejdii de moarte a Moşte¬nitorului, Carol I, în culmea fericirii, cu ochii încă neşterşi de lacrimi, i-a vorbit acestui Popor ca tată duios, nu ca înalt magistrat al lui.

Era de 31 de ani atâta dragoste între Regele şi Poporul român! Dar aceşti doi suverani erau, prea sever unul, prea cumpătat celălalt, prea cuminţi amândoi, ca să facă manifestări zgomotoase pe tema sentimentelor lor de reciprocă stimă şi iubire.

Din această sobrietate de manifestaţiuni exterioare, din această lipsă de expansiune, unele spirite fără pătrundere mai adâncă au dedus adesea că legăturile dintre Dinastia şi Poporul român se reduceau la simpla oportunitate politică, fiind numai şi numai legături raţionale fără vreun caracter moral şi sentimental.

A trebuit o puternică zguduire, a trebuit ameninţarea unei mari catastrofe în familia Regală, pentru ca severitatea Regelui şi cumpătarea Poporului să fie biruite.

Aceşti doi Suverani n-au mai putut rezista: ei au trebuit să părăsească vechea şi stricta lor etichetă practicată de 31 de ani, şi, în culmea emoţiunii, să-şi trădeze sentimentele călduroase cari-i legau de atâta vreme.

În faţa expansiunii M. Sale Regelui şi a Poporului român, în faţa acestei declaraţiuni de dragoste fără rezervă între cei doi Suverani, orice spirit necrezător a trebuit să crează, şi orice glas răuvoitor să amuţească.

Ferice de Prinţul tânăr, care, cu preţul unor groaznice suferinţi, a pricinuit această manifestare, pecetluind cu jocul vieţei sale dragostea dintre Dinastia şi Poporul român.

Urmările acestei supreme manifestări sunt nemăsurate.

Să trăiască şi să se bucure de ele El, urmaşii şi urmaşi din urmaşii Lui!

[CUVÂNTARE LA BANCHETUL ÎN ONOAREA LUI COŞBUC]

Domnilor,

Cine, cunoscând foarte bine dezvoltarea talentului lui Coşbuc, n-ar cunoaşte îndestul condiţiunile particulare ale vieţii publice şi ale progresului nostru, şi ne-ar vedea adunaţi aici ca să sărbătorim pe acest minunat poet, fiindcă a obţinut un premiu academic, ar trebui să gândească rău despre noi, amintindu-şi vechea judecată pesimistă: succesul moral inspiră foarte multă invidie, respect prea puţin şi dragoste deloc; iar succesul material inspiră, pe lângă invidie, tot atât de mult respect şi, dacă nu dragoste, închinăciune desigur. Care va să zică, i-a trebuit un premiu academic pentru o traducere acestui original talent, autorul incomparabilelor *Balade şi idile,* ca admiratorii lui să se strângă la un loc şi să-l festiveze!

Cel ce ar gândi aşa rău despre noi ar fi poate prea nedrept. În condiţiunile particulare de viaţă publică în cari trăim, premiul lui Coşbuc nu e numai un succes material: e un mare succes moral.

Desigur, poetul zâmbeşte acum ascuns; el, ca toţi semenii lui, n-are nevoie şi râde de succesul moral: pe acesta îl are mai mare, decât l-ar putea găsi altundeva, în puternica şi nobila lui conştiinţă de artist; şi astfel, dacă nu-l dispreţuieşte chiar venind de la alţii, cel mult îi este absolut indiferent. Ceea ce-l poate

afecta într-un mod plăcut nu e decât un succes material. Dar, pentru noi ceştilalţi, cari nu ne putem bizui pe atâta talent, cari nu putem găsi prin încrederea-n noi înşine virtutea de a nesocoti aplauzele - pentru noi e cu totul altfel.

Într-adevăr, noi, literaţii în genere, nu ne putem tăgădui starea noastră de inferioritate socială. Oricât de puţin talent am avea noi, oricât de puţin folositori am fi societăţii noastre, această stare de inferioritate ne produce un fel de depresiune morală, care s-ar asemăna cu mâhnirea unui copil nevoiaş între atâţia alţi copii procopsiţi, tolerat la coada mesei, în intimitate, şi exclus de la orice reprezentaţiune de dignitate a familiei. Şi aşa, noi, cari facem profesiunea literară, obicinuiţi cu atâta lipsă de consideraţie din partea societăţii noastre, obicinuiţi cu atâta nesocotire, aş putea zice chiar dispreţ, din partea tutulor fraţilor din alte profesiuni liberale, cari stau la cârma mişcării publice, cum sunt avocaţii, medicii, tehnicii, oameni de afaceri - toţi, în genere, oameni politici; noi, deprinşi a juca în societate un rol sărac şi umilit adesea până la a părea chiar neonest, trebuie să considerăm că ni se face o mare favoare când ni se întinde, cu oarecare bunăvoinţă, o mână, fie amestecată acea oarecare bunăvoinţă cu oricâtă mândrie. Când, mai ales, din înălţimea unei măreţe instituţiuni publice se aruncă unuia dintre noi, cât de în treacăt, o privire binevoitoare, trebuie să ne simţim cu toţii măguliţi şi încântaţi şi să fim recunoscători.

De aceea consider, în afară de succesul material al lui Coşbuc, actul Academiei Române ca un succes moral pentru noi toţi. Savanta adunare, premiând pe acest mare poet, a arătat că ştie a avea consideraţiune pentru literaţii români în genere; ea a dat dovadă pipăită că nu-i nesocoteşte totdeauna.

Şi de aceea daţi-mi voie ca, aducând şi eu, ca literat, umilul meu omaj Înaltei Academii Române, să beau acest pahar pentru cea mai frumoasă podoabă a ei şi fală de căpetenie; în sănătatea celui mai celebru academician, în sănătatea bărbatului de talent

prodigios, care va covârşi cu numele lui mişcarea intelectuală românească a unui veac întreg, în sănătatea ilustrului Bogdan Petriceicu Hasdeu.

TAKE IONESCO[1]

C'est avec plaisir que je ferais le portrait d'un homme qui a accompli sa carriere: il est facile de dessiner une figure qui s'est montree â vous sous toutes les faces possibles, d'analyser un talent qui s'est completement depense, d'apprecier une vie qui a donne â la societe tout ce qu'elle pouvait lui fournir par le concours personnel de l'intelligence et de la volonte, de l'idee

[1] Ne la 13 octobre 1858 a Ploesti. Il a fait ses etudes au lycee de St. Sava a Bucarest. Bachelier en 1875. En 1881 il obtient â Paris son diplome de Docteur en droit en presentant une these: *De la condition de l'enfant naturel a Rome, de la recherche de la paternite en France et a lEtranger.*

Rentre dans le pays, il fit une serie de conferences a l'Athenee qui marquerent l'apparition d'un grand talent de tribun — sur le *Divorce,* les *Enfants naturels,* la *Philosophie dAuguste Comte,* le *Devoir de vivre,* la *Question des nationalites,* la *Democratie en Angleterre, Notre maniere de penser.*

Elu depute, il combat de 1886 â 1888 avec violence le gouvernement Bratiano, en meme temps que M. Fleva, Djuvara et C.C. Arion, dans l'opposition unie. Sous le gouvernement junimiste de 1888, il combat d'une facon magistrale la mise sous jugement du cabinet Bratiano.

Ministre de 1891—1895, il a fait la *loi du Clerge,* la *loi sur l'enseignement primaire et normal primaire,* la *loi sur l'organisation du Ministere de l'Instruction publique* et le *Projet de loi sur lEnseignement secondaire et superieur.*

II a double le nombre des ecoles en Macedoine; dernierement il a redige la petition du Metropolitain Ghenadie, puis ete elu â Caracal par l'opposition conservatrice.

Sa place, cela va de soi, est toute designee dans le futur cabinet conservateur.

et de l'acte; en un mot il est aise de faire la silhouette d'un heros qui a donne la mesure de sa force. Mais faire le portrait d'un homme qui, certainement, n'a pas atteint â l'apogee de sa carriere, est une tâche plus difficile — parce les promesses y ont leur part. Il est vrai que M. Take Ionesco promettait depuis longtemps et tout ce qu'il promettait, il l'a tenu jusqu'a present et au-delâ, eu egard â son âge. Il promet toujours beaucoup et il tiendra peut-etre encore davantage.

Sans aucum doute, cet homme qui possede une grande vertu, l'ambition, possede en outre tous les moyens intellectuels et moraux propres â la reussite; car on sait de reste qu'il n'est pas de vertu sociale plus grande que l'ambition, quand elle est secondee par un talent egal et par l'amour du bien public.

Un homme politique distingue, publiciste en meme temps, disait, il y a longtemps dejâ, lors de la session parlamentaire de 1888, au sujet de M. Take Jonesco: „C'est un jeune homme plein d'avenir, ambitieux, tres ambitieux; comme tout les hommes qui se sentent quelque chose dans le coeur et dans la tete, il cherche â atteindre ou sa culture intellectuelle et ses talents le poussent. Sa situation politique n'est pas bien definie pour le moment. On ignore avec qui M. Take Jonesco *arrivera.* Comme qu'il en soit, ce depute de Craiova est, pour le Parlement roumain, un vertable ornement".

L'homme superieur qui ecrivait ces lignes et qui lui-meme est une illustration de notre temps, ne s'est pas trompe. M. G. Panu a bien prevu l'avenir du jeune depute de Craiova de 1888. M. Take Jonesco — apres que sa situation politique se fut eclaircie — s'en est fait une â part, comme il convenait â un esprit superieur qui ne doit pas se confondre dans la masse, mais s'en distinguer, et il est parvenu â s'imposer comme un personnage politique de la plus haute marque. Tous ceux qui font de la politique serieuse dans le pays sont tenus de le placer

au premier rang ou de leurs amis ou de leurs adversaires, soit qu'ils s'appuient sur lui avec confiance, soit qu'ils le redoutent.

L'amitie d'Alexandre Lahovary, l'illustre defunt, a ete pour M. Take Jonesco qui a eu au debut de sa carriere des moments d'hesitation, un grand bonheur. Il ployait sous le faix de quelques prejuges fallacieux, encore courants alors, mais bien morts aujourd'hui, grâce en grande partie assurement â la puissance de son propre talent. Eh bien, c'est dans ce temps, alors qu'il fallait une extreme bravoure pour attaquer une legende inveteree, alors que M. Take Jonesco balançait entre une piete exageree pour le liberalisme doctrinaire et demode du passe et l'esprit democratique moderne, que la main d'un grand ami s'est tendue vers lui. Et cette main, en lui caressant le front avec la bonte et la sympathie qu'inspire â un veritable talent un talent veritable, la rendu â lui-meme et delivre de ses doutes.

La volonte de M. Take Ionesco, ranimee de la sorte, se reveilla aussitot dans toute sa puissance. Rompant avec les liens de la routine, il entra sur le champ dans cette voie large ou sa volonte pouvait se donner libre champ et son talent superieur se deployer sans obstacle ni frein.

C'est â ce moment que M. Take Jonesco commence — et avec quel elan! — sa belle carriere. C'est de ce jour egalement, et c'est tout naturel, que datent aussi, â cote des applaudissements des admirateurs, â cote d'une popularite croissant de jour en jour, les premiers aboiements de l'envie et de la calomnie.

Ce jeune homme, qui, parti des rangs du peuple, reussissait, seul entre tant d'autres, â s'elever si haut, grâce â l'unique prestige de ses eminentes qualites, devait etre, sinon detruit, du moins renverse; sinon renverse, du moins vilipende; — deux fois honni, une fois pour ses merites, une fois pour ses succes. Si le sort l'avait destine â etre tout aussi brillant dans une autre carriere, ou le succes du talent n'eut pas dependu de l'energie

de la volonte, comme c'eut ete le cas dans la carriere des arts et des lettres, par exemple, il est certain que la puissance du talent aurait ete precisement pour lui le plus grand danger, et le premier triomphe le signal de la perte. Mais le destin l'a jete dans une autre carriere, la carriere politique, ou la volonte seconde le talent; de la sorte les haines, que ses succes prodigieux eussent suscitees chez les envieux, n'ont pu ni l'amoindrir ni le blesser. M. Take Jonesco est une haute intelligence politique qui joint â un esprit profondement penetrant le tact le plus subtil.

Derriere le sourire affable et charmeur de cet homme d'Etat, sourire toujours accompagne d'une legere contraction des paupieres, l'observateur exerce saisit beaucoup de profondeur. Cette figure est celle d'un camarade bon enfant, tels qu'on pourrait le trouver dans n'importe quel cercle — tant parmi de savants professeurs d'Universite, que chez tels ou tels electeurs de province, tant parmi les artistes les plus raffines, que parmi de simples paysans. Mais sous ces traits on entrevoit, prete â se defendre â tout besoin la volonte la plus arretee, la plus inebranlable et la plus serieuse.

Son âme est un clavier spirituel d'une richesse rare. Tous les tons peuvent, selon le moment, y prendre le role dominant. Joyeux etudiant, diplomate raffine, orateur tout aussi eminent dans la discussion parlementaire ou academique la plus haute, que dans une reunion publique agitee et houleuse; journaliste et publiciste d'une extreme habilete, excellent avocat, amateur passionne d'art et de litterature, conseiller devoue et eclaire du trone, patriote infatigable et sage, il embrasse avec le meme interet, il discute avec la meme assiduite, il resout avec la meme penetration toutes les questions politiques et sociales. Partout et en tout temps une egale limpidite d'esprit, une egale intensite de volonte.

Assurement, de toutes ces qualites, celle qui surtout lui a rendu le succes facile, en les mettant toutes en relief et en

lumiere, c'est son talent d'orateur, un talent rare, en verite, et d'autant plus difficile â contester. Aussi bien personne n'a ose jusqu'a present, si peu que ce soit en discuter la valeur.

Il y a dans la parole de M. Take Jonesco quelque chose de specifique, comme chez tout les grands orateurs, une note personnelle qui defie toute methode. Une phrase elegante et correcte, une limpidite parfaite, sans aucune espece de pretention, une facilite et une souplesse sans egales, tout cela dans une langue roumaine parfaitement litteraire — voilâ pour la partie exterieure, mecanique, de ce splendide talent d'orateur. Mais, outre cela, — et ce qui est infiniment plus important chez un orateur — il faut considerer dans ses discours la partie interieure, passionnelle, qui leur donne la note propre, le cachet personnel de Mr. Take Jonesco. Chez lui les mouvements violents, ce debordement du bon sens qui lutte par la revolte, sont fort rares. En revanche vous trouverez en lui la violence interieure toute concentree dans l'architecture de l'argumentation.

Cette argumentation opere comme une sorte de tenaille, qui, une fois qu'elle a mordu, etreint peu â peu, avec froideur, sans hâte, mais avec une cruaute, qui va croissant jusqu'â ce qu'elle ecrase.

L'activite et le developpement de son talent comme orateur jusqu'â ce jour pourra etre etudiee plus â fond, apres la publication prochaine de ses discours politiques des dix dernieres annees. Quant â sa carriere politique, elle ne saurait pour l'heure etre etudiee, attendu qu'elles n'a pas atteint encore a son apogee. La courbe ascendante qu'elle suit n'est point encore parcourue: cet homme n'a point encore l'âge de pouvoir entre au Senat. C'est pourquoi j'ai dit des le debut qu'esquisser la phisionomie de Take Jonesco n'est point une tache şi aisee.

La carriere d'un homme de talent est pareille au sillage que trace une barque sur l'immensite de la mer. Le travail du

bâtelier ne peut s'apprecier que lorsqu'il a passe sur l'autre rive. Combien de perils l'assairlliront encore et combien de promesses il accomplira, meme â son propre detriment, mais toujours pour le bien des siens, tout cella depend des accidents de la vie tout aussi nombreux que les vagues dans lesquelles il s'est jete. Mais, dominant toutes ces circonstances, ils reste â ce bon marin une chose pour lutter contre tous les elements, c'est sa puissance de volonte et sa dexterite meme.

Telle est la carriere du talent, et telle est la carriere de M. Take Jonesco.

Cet homme est encore au large parmi les lames; personne parmi ses amis ou ennemis et encore moins lui-meme ne se doute du pouvair de son talent et de sa volonte. Ce que M. Pano disait en 1888 de M. Take Jonesco pourrait aujourd'hui se completer ainsi:

Ce bâtelier, â la faşon dont il sait diriger sa barque, ira tres loin. Quand il s'arretera, sur le tard, il aura ete une vraie gloire pour son temps et pour son pays.

Traducere:

Uşor e să desenezi o figură care ţi s-a arătat sub toate înfăţişările posibile, să analizezi un talent care s-a cheltuit întreg, să apreciezi o viaţă care a dat societăţii tot ce-i putea da prin concursul personal al inteligenţei şi al voinţei, al ideei şi al faptei; să schiţezi însă chipul unui om care, desigur, încă nu şi-a ajuns culmea carierei, este o sarcină mai grea, fiindcă promisiunile acesteia sunt încă supuse îndoielii.

Este adevărat că Take Ionescu promitea mult şi că tot ce a promis până acum a îndeplinit cu prisos, potrivit vârstei; şi mereu promite mult, şi poate, va îndeplini şi mai mult. Fără îndoială, acest om care posedă o mare virtute, ambiţiunea, posedă toate mijloacele de izbândă; şi e ştiut că nu este virtute socială mai mare decât ambiţiunea, când, ajutată de un potrivit talent, e insuflată de dragostea binelui public.

Un politic distins, în acelaşi timp un publicist de valoare, zicea încă demult, pe vremea sesiunei parlamentare din 1888, asupra lui Take Ionescu:

„Este un tânăr plin de viitor; ambiţios, foarte ambiţios; ca toţi oamenii care simt ceva în inimă şi-n cap, caută s-ajungă acolo unde cultura lui intelectuală şi talentele lui îl împing.

Situaţia lui politică nu e încă bine definită pentru moment. Nu se ştie ce va ajunge Take Ionescu. Oricum ar fi, acest deputat al Craiovei e pentru parlamentul român o adevărată podoabă".

Omul superior care scria aceste rânduri, şi care el însuşi este o ilustraţiune a vremii noastre, nu s-a amăgit. G. Panu a prevăzut bine viitorul tânărului deputat din Craiova. Acest tânăr şi-a făcut el însuşi o situaţie deosebită, care nu se poate confunda în grămadă, ci trebuieşte distinsă; şi a ajuns să se impună ca o personalitate politică de cea mai înaltă marcă. Toţi aceia care fac politică serioasă în ţara asta sunt legaţi să-l pună în rândul întâi sau al amicilor, sau al adver¬sarilor; să se rezeme pe dânsul cu încredere sau să se teamă de el.

Amiciţia lui Alexandru Lahovari, ilustrul repauzat, a fost pentru Take Ionescu un mare noroc. Tânărul avea la începutul carierei momente de ezitare; era încovoiat sub greutatea câtorva prejudecăţi amăgitoare, pe atunci încă dominante, risipite astăzi, graţie în mare parte şi puterei talentului lui. Tocmai în acele momente, când trebuia fireşte o extremă bravură pentru a lovi o legendă învederată, atunci când tânărul sta la cumpănă între pietatea pentru demodatul liberalism doctrinar şi spiritul democratic modern, — un mare amic i-a întins mâna. Şi acea mână atingându-i fruntea cu bunătatea şi simpatia ce o inspiră unui adevărat talent un talent adevărat, l-a redat lui, l-a dezelgat de îndoială.

Voinţa lui Take Ionescu astfel îmbărbătată s-a ridicat îndată cu toată vigoarea. Rupând legăturile rutinei, el a intrat numaidecât pe calea largă, unde voinţa-i putea găsi loc liber de mişcare, unde talentu-i superior se putea dezvolta fără piedici nici frâu. In acele momente începe el cu atât avânt frumoasa-i carieră, şi din aceleaşi momente, fireşte, se pornesc asemenea, alături cu aplauzele admiratorilor, alături cu popularitatea ce creşte pe văzute, primele scrâşneli ale invidiei şi ale calomniei.

Tânărul acesta care, din rândurile poporului, izbutea singur între atâţia alţii, să se ridice aşa de sus, graţie numai prestigiului eminentelor sale daruri, trebuia zdrobit; dacă nu zdorbit, cel puţin răsturnat; dacă nu răsturnat, barem murdărit! — de două ori duşmănit: o dată pentru meritele şi încă o dată pentru succesele lui. Dacă l-ar fi ursit soarta

să strălucească tot aşa de mare în altă carieră, unde succesul talentului să nu fi atârnat atâta de puterea voinţei, ca bunoară în carierele artelor sau literelor, desigur tocmai superioritatea talentului i-ar fi fost ea mai mare primejdie: primul triumf ar fi fost semnalul nenorocirii, dacă nu chiar al pieirii triumfătorului. Dar soarta l-a aruncat în cariera politică, unde voinţa ajută atât de mult talentului, aşa că urile invidioşilor, aţâţate de repezile-i succese, nu l-au putut nici răni, nici micşora.

Take Ionescu posedă o extraordinară putere de pătrundere a lucrurilor, şi cel mai subtil tact faţă cu oamenii. Observatorul deprins ghiceşte câtă adâncime se ascunde sub zâmbetul afabil şi mângâietor al acestui bărbat de stat, zâmbet însoţit totdeauna de o uşoară clipire a pleopapelor. E figura unui camarad, băiat bun, ori în orice mediu s-ar afla, între profesori de universitate, între bărbaţi politici, între publicişti sau alegători, între artişti rafinaţi, între diplomaţi sau între simpli ţărani. Dar sub trăsăturile acestei figuri se întrevede, gata de apărare la orice nevoie, voinţa cea mai hotărâtă şi cea mai neclintită.

Sufletul lui e o bogată claviatură. Toate tonurile pot, după mo¬ment, să ia rolul dominant.Vesel student, diplomat iscusit, orator tot atât de eminent în dezbaterea parlamentară sau academică înaltă, cât şi în întrunirea zgomotoasă şi zbuciumată; jurnalist şi publicist extrem de abil, eminent avocat, călduros amator de artă şi literatură, consi¬lier devotat şi luminat al Tronului, patriot neobosit şi cuminte, — el îmbrăţişează cu acelaşi interes, discută cu aceeaşi aplicare, rezolvă cu aceeaşi pătrundere toate chestiunile politice şi sociale. Peste tot şi oricând, aceeaşi limpezime de spirit, aceeaşi încordare a voinţei.

Dintre toate aceste calităţi, aceea care i le pune pe toate în lumină şi i-a-nlesnit succesul este talentul de orator, talent rar, în adevăr, peste putinţă de tăgăduit; şi de aceea, până acuma n-a cutezat nimeni a i-l discuta. Este ceva specific în cuvântasrea lui, ca la toţi oratorii mari, o notă personală care sfidează orice metodă. Frază comodă, corectă şi elegantă; limpezime desăvârşită şi nici un fel de pretenţie; facilitate şi mlădiere fără artificii nici preţiozitate — toate astea într-o limbă românească adevărat literară. Dar afară de partea exterioară, mecanică, el are, ceea ce e mai important la orator, partea interioară, pasională, nota personală. La el, apucăturile vehemente, pornirea bunului-simţ care luptă adesea revoltat, cruzimea spontană a dreptăţii nedreptăţite

sunt foarte rare. In schimb însă, în cuvântarea lui fierbe violența interioară, concentrată toată în structura expunerii și argumentării. Argumentarea la el lucrează ca un fel de cleşte, care, după ce a apucat, strânge, încet-încet, cu răceală, fără grabă, dar cu o cruzime care creşte, creşte mereu, până sfărâmă.

Cariera lui politică pentru moment nu poate fi socotită — este încă o avere de promisiuni; de aceea am spus dintru-nceput că a schița figura lui Take Ionescu nu e o sarcină tocmai ușoară. Cariera unui om de talent seamănă cu brazda ce-o lasă-n urmă o luntre în imensitatea mării. Munca lopătarului se poate prețui numai după ce el a ajuns la țărmul hotărât. Câte primejdii îl vor împresura pe omul de stat, câte promisiuni va îndeplini el, jertfindu-se uneori pe sine spre a folosi totdeauna la ai săi și binelui public — toate atârnă de atâtea și atâtea împrejurări, nenumărate și acestea ca și valurile pe cari a pornit îndrăznețul luntraș.

Spre a birui împrejurări și valuri, le rămân, și unuia și altuia puterea voinței, limpezimea minții și nestrămutată credință în ele. Asta e cariera talentului; asta va fi cariera lui Take Ionescu.

El de-abia a intrat în largul mării, pe valurile înalte; nimeni dintre prieteni ori vrăjmași, nici el însuși, nu se îndoiește de puterea talentului și voinței lui. La aceea ce spunea în 1888 d. G. Panu despre Take Ionescu, astăzi, peste aproape zece ani, am putea adăuga: cum îl vedem mânându-și luntrea, vâslașul acesta departe are să ajungă, și când, într-un târziu, se va opri, el va fi fost o adevărată glorie pentru vremea și țara lui.

1897, iunie

CRITICELE LUI GHEREA

Volumul III. Editura Socec și Comp.

Zilele acestea a apărut al treilea volum de *Critice* al lui Gherea.

O parte însemnată din volum conține articole de critică asupra unor critice ale altor critici. Eu, cetățean al unei țări care se află într-o situație destul de critică în privința producerilor

şi prea productivă în privinţa criticelor, simţ firește saţiul pentru cele din urmă, cu atât mai mult cu cât mi-e sete de cele dintâi; aşa că nu mi-ar putea da prin cap să încerc a face şi eu vreo critică asupra volumului de *Critice* al lui Gherea.

Mai la urmă, la ce bun atâta încunjur? Nu mă pricep la critică şi de aceea nici nu o fac; mi s-a părut totdeauna că un om nu trebuie să încerce decât ce poate face. M-aş mărgini dar a spune că volumul lui Gherea a apărut; autorul are prea puţină nevoie de reclamă din partea mea sau a altuia, cu atât mai puţină cu cât, în publicitatea noastră serioasă, o lucrare intelectuală nu este o afacere. Dar sunt dator a spune câteva cuvinte despre volumul pe care bunul meu amic Gherea mi l-a trimes cu următorul autograf:

„Iubitului meu adversar politic şi literar, Caragiale."

Autograful acesta, cu toată oroarea ce am de critică, mă sileşte să-i fac măcar câteva comentarii. Voi căuta să fiu scurt.

Adversar politic nu pot să-i fiu lui Gherea, fiindcă el nu face politică — şi cred că foarte bine face; politica e terenul faptei, nu al teoriei. Adversar literar iarăşi nu pot să-i fiu, fiindcă adversar literar nu pot fi decât omului lipsit de talent, oricât de puţin talent aş avea eu însumi. Gherea ştie bine că, dacă e vorba de literatură şi de artă, pentru mine nu pot încăpea nici sistemă, nici opinie, nici tendinţă, nici morală; nu poate încăpea decât numai şi numai talent. El ştie bine că pentru mine, când e vorba de frumos, nu mai poate fi vorbă şi de bun sau rău, de drept sau nedrept, de onest sau neonest. Frumosul este singurul atribut potrivit al lumii, tot aşa de nemărginit ca şi dânsa; precum în ea nu încape decât ea însăşi şi nu mai poate încăpea altceva, fiindcă oriunde tot ea este, asemenea şi când e vorba de frumos, numai de el poate fi vorba şi de nimic altceva.

Astfel dar, cum aş putea fi eu adversarul politic şi mai cu seamă adversarul literar al lui Gherea? Doar poate că el ar vedea

adversari în oameni cari văd ca mine, cu toate că ei nu se simt deloc a-i fi lui adversari.

Dacă nu împărtăşesc părerile cuiva, acela nu poate zice numaidecât că-i sunt adversar; căci atunci ar trebui să fiu adversarul tutulor celor ce au o părere sau o sistemă, deoarece eu nu sunt în stare să am vreo părere şi nici să împărtăşesc vreuna pe de-a-ntregul. Pentru mine, toate părerile sunt egal de legitime, egal de întemeiate şi, prin urmare, egal de respectabile. Nici una însă nu poate să facă pentru mine lege, căci în lumea aceasta, care-mi dă numai înfăţişări, ar trebui să fiu din cale-afară laş ca, mărturisindu-mi că nu pot avea eu însumi o părere statornică, să mă înjug la părerea altuia, pentru că el a avut bravura să mi-o strige la ureche cu un ton mai mult sau mai puţin răstit.

Fie din lipsă de educaţie intelectuală, fie din insuficienţă de cultură, sau de organizaţie a spiritului, n-am putut niciodată jura *in verba magistri;* şi dacă n-am făcut aceasta până acuma, vârsta mea e o garanţie pentru mine că n-am să reuşesc a o face nici de acum încolo.

Am comparat totdeauna fenomenele ce se numesc spirite omeneşti cu corpurile cereşti. Intre unul şi altul sunt prăpăstii haotice; unul altuia, din colosalele mase proprii de lumină, nu-şi trimet decât o fâşie subţire de palide raze. Intre un om şi altul este adesea ca de la o stea la alta. Arde colo un soare uriaş şi dincolo altul. Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d-abia zăreşte pe celălalt, ca o scânteie ce clipeşte, pierdută în negura fără fund... Ba câţi încă nu se mai zăresc deloc şi unul de altul nici măcar nu bănuiesc.

Adesea tot aşa se pricep oamenii între ei şi pot înţelege unul altuia sufletul.

Se poate cineva numi oare adversarul unei idei, unei păreri, unei sisteme, numai şi numai pentru că nu e în stare să aibă, necum să împărtăşească o idee, o părere, o sistemă? Dar dacă

nu pot avea, nici nu pot împărtăşi vreuna, va să zică atunci sunt egal adversarul tutulor şi oricăreia; şi dacă, astfel, sunt adversarul oricăreia, sunt prietenul oricăreia alteia, contrarie aceleia. Care va să zică, aş fi în acelaşi timp şi prietenul şi adversarul oricărei idei, păreri, sau sisteme. Dar asta ar fi absurd.

Ei bine, nu! Orice idee, părere sau sistemă, pentru mine e absolut, în sensul cel mai absolut, indiferentă. Nu o pot nici preţui, nici despreţui, nici primi, nici respinge, nici aplauda, nici şuiera. O idee, părere sau sistemă, ori va trece pe dinaintea mea, ori va trece pe dinaintea unui par de telegraf, aceeaşi urmă va putea lăsa. Ce poate să aibă valoare şi preţ pentru mine este talentul, puterea cu care acea idee, părere sau sistemă, cu deşavârşire nule prin ele însele, se pot susţine şi manifesta faţă cu posibila mea iritabilitate intelectuală.

Puţin le pasă la doi ochi iubitori de lumină, puţin le pasă de dimensiunile, sistema de rotaţiune şi revoluţiune, în genere de legile cosmice cari stăpânesc existenţa şi mişcarea unei depărtate stele: ea va însemna pentru ei numai atâta câte raze de lumină poate cumva să le arunce de acolo de unde neînţeleasa putere i-a poruncit să se afle.

Căci lumina nu o judec, ci o văz, şi bucuria mea e potrivită cu intensitatea cu care ea a ajuns la mine, iar nu cu judecata mea despre bogăţia şi condiţiile izvorului care mi-a trimis-o.

Gherea e un critic de sistemă, ca orice critic serios; sistema lui însă puţin mă importă; ce mă importă e talentul cu care el şi-o urmăreşte.

E, în adevăr, un om de mare talent, care mi-aruncă, cu articolele lui, multă lumină. Volumul lui din urmă şi mai ales articolul despre Coşbuc mi-au dat o mare mulţumire intelectuală. Una poate şi mai mare mi-au dat-o cele câteva rânduri privitoare la producţiile mele literare. Gherea e singurul critic care se ocupă serios de aceste lucrări, cu mai multă bunăvoinţă, poate, decât ele ar merita. Se înţelege, ca om ce sunt, nu pot

rămânea neatins de această însemnată onoare şi regret că nu pot plăti talentatului critic îndatorirea de inimă care mi-o face cu atâta graţiozitate: eu, încă o dată, nu sunt critic. Astfel dar, ce aş putea zice mai mult decât am zis despre criticele lui?. poate, după obiceiul pământului, deplorabile platitudini amabile, sau observaţiuni de pretenţie ridiculă. Nu. El n-are în nici un caz nevoie de ruşinarea mea.

Mai la urmă, Gherea are destulă conştiinţă de talentul lui, ca să nu mai aibă nevoie de complimente banale, nici să-i mai pese de dezaprobări puerile şi precipitate; se va mulţumi desigur perfect cu o salutare călduroasă din partea prietinului său îndatorat,

Caragiale

DE LA D. C.D.-GHEREA

Sosesc în gara de la Ploieşti la şapte seara. Imi fac loc prin mulţimea care se îngrămădeşte înaintea bufetului, cu mâinile întinse să-şi capete porţia de friptură de viţel (o specialitate a acestui restaurant), şi voi să salut pe patron. Dar e peste putinţă să răzbat prin gloată.

Prefer să aştept plecarea trenului.

O pulpă de viţel se istoveşte ca prin farmec sub cuţitul lui Gherea, care aruncă ciolanul gol deoparte pentru a apuca o a doua pulpă ce soseşte caldă. Iată, zic eu în gând, imaginea fidelă a nimicniciei adâncilor cercetări ştiinţifice. Pulpa de viţel reprezintă natura, lucrul în sine; cuţitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decât să taie felii, mai mult sau mai puţin subţiri, după cum e mai mult sau mai puţin ascuţit, mai dibaci sau mai stângaci mânuit. A tăia o felie, a tăia cât de multe, nu va să zică a pătrunde în esenţa pulpii de viţel. După fiecare tăietură ne vom afla în faţa altei suprafeţe: pulpa

de viţel nu va voi să ne arate decât suprafeţe, ascunzându-şi sistematic sinele, aşa încât, când vom rămânea pe farfurie cu cea din urmă bucăţică şi cu ciolanul în mână, ne vom găsi tot în faţa unei suprafeţe. Vom fi distrus, până la cea din urmă firimiţă, obiectul cercetărilor noastre fără să putem pătrunde o clipă măcar în intima lui esenţă, în sinele însuşi al lucrului. Atunci vom face ce-a făcut d. Gherea: cu un zâmbet ironic, vom arunca ciolanul deoparte - şi iată scepticismul! Vom arunca ciolanul la câini, precum aruncă, obosit, filosoful chestiunea impenetrabilă în ghearele comentatorilor şi a profesorilor de universitate.

Pe când fac tristele mele reflexiuni, călătorii părăsesc sala restaurantului. A sunat a doua oară pentru Bucureşti şi, în acelaşi timp, s-a anunţat sosirea trenului următor. Profit de momentul acesta şi m-apropiu să salut pe d. Gherea, care mă întâmpină cu zâmbetul lui placid. E peste putinţă deocamdată să stăm de vorbă. Sosesc alte trenuri. Ne dăm întâlnire la nouă fără un sfert, după plecarea ultimului tren. Peste câteva minute, altă năvală la bufet, altă pulpă, altă imagină a zădărniciei tutulor sistemelor filosofice - iar ciolanul! iar scepticismul!

In sfârşit, după patru lecţiuni consecutive de filosofie, trenul din urmă a plecat. Patronul se dă jos de la bufet şi mă îmbrăţişează, ca totdeauna, cu căldură.

- Ştii pentru ce am venit? îl întreb.
- Spune-mi.
- Am venit să-ţi fac un interview literar.
- Vrei să glumeşti.
- Ba, deloc.

Şi încep să-l întreb. La întrebările ce i le pun, d. Gherea se uită din ce în ce mai curios la mine.

Astfel, de exemplu, îl întreb:

- Ce părere ai d-ta despre literatura noastră în genere? In ce raporturi stă această literatură cu societatea noastră şi cu criteriul absolut care se poate aplica literaturii în genere? Cari sunt figurile cele mai remarcabile între literaţii noştri? Ce viitor ţi se pare d-tale că poate avea literatura română?

D. Gherea, după ce se uită mult şi lung la mine, dă din umeri şi începe să râză:

- Bine, dle reporter, să presupunem că d-ta nu ştiai ce oroare am eu de interviewuri. Asta o înţeleg: d-ta credeai, necunoscându-mă bine, că o să-mi faci plăcere cerându-mi un interview. Dar ce mă miră este faptul că d-ta - reporter, ziarist, publicist - nu ştii că te-ai deranjat degeaba să vii la Ploieşti. Dar am răspuns de mult la întrebările d-tale, cu mult mai nainte de a avea onoarea vizitei d-tale. Eu mi-am pus singur, şi într-un chip mult mai larg, aceleaşi întrebări pe cari mi le faci d-ta acum, şi le-am şi dat răspunsuri cât am putut mai mult de dezvoltate.

- Ştiu: cele trei volume de critice ale d-tale.

- Le ştii cele trei volume de critice?... dar poate că nu le-ai citit.

- Ba le-am citit, răspund eu.

- Atunci. poate că nu le-ai înţeles.

- Ba, te rog! le-am înţeles.

- Atunci, dacă le-ai înţeles d-ta cele trei volume ale mele, eu trebuie să mărturisesc că nu înţeleg deloc cele patru întrebări ale d-tale. Căci, dacă mi-ai citit criticele şi le-ai înţeles, precum zici, atunci la ce mai ceri să-ţi dau, într-un ceas şi în fuga mare, nişte răspunsuri, pe cari le vei găsi tratate pe larg şi îndelete, în atâţia ani, în volumele mele?

- Mă iartă, dle Gherea, zic eu. să distingem: alta este sistema d-tale scrisă, din care poate eu n-aş fi în stare să scot la iveală, ca d-ta însuţi, punctele conchizătoare, şi alta părerea d-tale exprimată spontaneu, deşi, desigur, fără să iasă din

sistema d-tale. De exemplu, d-ta eşti un critic care recunoşti multora dintre scriitorii noştri mai mult talent decât pot eu (fireşte mai puțin cult şi mai puțin preparat ca d-ta) să le recunosc. Desigur, dreptatea d-ta o ai; dar aş vrea să ştiu, dintre toți scriitorii noştri, care sunt figurile cele mai remarcabile, după părerea d-tale?

- După părerea mea?. Eminescu şi Coşbuc. Pentru ce?... Te rog, citeşte criticele mele cu mai mare luare-aminte încă o dată şi vei vedea pentru ce. In privința criteriului absolut după care se poate judeca o literatură, vei găsi răspunsul tot acolo. Literatura noastră, fără îndoială, posedă multe talente reale; nici unul însă atât de puternic, atât de egal şi atât de continuu, încât să poată trece ca un tip de artist ce s-ar putea număra între artişti în înțelesul european al cuvântului. De ce? Vei găsi în criticele mele şi pentru aceasta o explicație destul de largă. In scurt, într-o societate unde arta nu poate fi o profesie, un talent artistic va trebui, fatal, să nu se poată dezvolta întreg.

- *A proposito* de talent, întreb eu, văzând că d. Gherea nu vrea să-mi dea mai mult decât ne-a dat în criticele sale: crezi, dle Gherea, că odată literatura română va avea un concurs de talente mari, aşa cum zici d-ta, în sensul european al cuvântului? Crezi că vom avea odată o epocă, în care simultan producându-se mai multe talente mari, acestea să o facă celebră?

- Se poate, răspunde d. Gherea; dar asta este o chestiune de noroc. Orice s-ar zice, talentul este un accident datorit la o nenumărată şi complexă serie de împrejurări norocite... Fără îndoială, mediul social are o colosală influență asupra gândirii şi operii unui talent; dar talentul trebuie să existe prealabil: el însuşi este o împrejurare. Şi dacă mediul social exercită o înrâurire puternică asupra talentului, şi talentul, la rândul lui, va exercita asupra mediului o influență cu atât mai puternică, cu cât el va fi mai puternic. Iată un exemplu. Avem atâtea

talente la noi, mai mult sau mai puțin însemnate: asupra lor mediul social își exercită influența în măsura în care ele sunt susceptibile de a o simți, pe câtă vreme ele nu pot răstoarce și influența lor asupra mediului social, întrucât el ar fi susceptibil să o simță. Aceasta este cauza pentru care literatura românească, în totalitatea ei, nu are o fizionomie completă, în sensul european al cuvântului. Nimic însă nu poate justifica temerea că niciodată împrejurările nu vor favoriza națiunea românească - cum a favorizat pe celelalte, mai vechi în cultură - cu o pleiadă de talente mari, cari să-i onoreze limba, dând expresie, în adevăr mare în sensul omenesc, gândirilor și simțirilor ei. E foarte probabil, e chiar sigur că marile reforme sociale și economice, cari se prepar în Europa și cari vor trebui neapărat să folosească și națiunii românești, vor înlesni evocarea și răsărirea multor talente mari din rândurile acestui popor, înzestrat cu atâta putere de viață și cu atâta spirit.

Am mulțumit cu atât mai călduros dlui Gherea de bunăvoința cu care m-a primit și cu care s-a executat la dorința mea de a-l interviewa, cu cât dintru început îmi declarase că are oroare de interviewuri.

CERCETAREA NOASTRĂ LITERARĂ. CÂTEVA PĂRERI ANONIME

Primim, cu privire la cercetarea noastră literară, niște scrisori de la un literat, care nu voiește să-și dea numele. Le dau aci între rezultatele celelalte, sperând că exemplul anonimului autor are să fie imitat, și că astfel sarcina ce ne-am luat de a interviewa pe scriitorii noștri va fi ușurată întrucâtva, trimițându-mi-se deosebite păreri mai nainte de a le cere anume:

Voiți, domnule redactor, a consemna părerile deosebiților scriitori asupra literaturii românești, și pentru acest scop ați

adoptat metoda interviewului. E o metodă bună, în parte; dar nu este suficientă. Unii oameni sunt lipsiți de îndrăznelă şi de spontaneitate - mai cu seamă printre artişti se găsesc mulți de felul acesta; - ei nu-şi pot exprima părerile aşa de complet şi aşa de clar prin viu grai pe cât şi le pot aşterne în scris. Alții - şi dintre aceştia sunt mai toți artişti - sunt oameni apucați, oameni cu toane; ei nu sunt totdeuna bucuros comunicativi.

Eu, de exemplu, sunt câteodată aşa de sfios, îmi lipseşte atât de mult îndrăzneala, încât, dacă unul dintre colaboratorii dv. ar veni să mă interpeleze odată tam-nisam, şi-ar face despre mine şi despre spiritul meu o foarte tristă opinie. Şi, cu toate astea, nu sunt atât de slab de minte pe cât s-ar părea la întâiul examen. Cine ar voi să vază bine slăbiciunea mea, ar descoperi-o poate mai sigur la examenul din urmă.

Mai cu seamă, faţă cu dv., ziariştii, fiindcă vă citesc regulat şi vă cunosc forțele, îmi pierz mult cumpătul şi încrederea în mine însumi, mă simt covârşit de autoritatea dv. . Unuia dintre dv. - mai cu seamă când aş şti pentru ce mi-a făcut onoarea unei vizite - n-aş fi capabil să-i înşir limpede o propoziție cât de simplă. Aş fi în stare să comit o greşală de gramatică răspunzând măcar cu un cuvânt la salutarea confratelui dv. şi ştiu, fireşte, cât de departe mergeți dv. cu cultul gramaticei. Adeseaori în polemicele dv. uitați obiectul propriu al polemicei numai şi numai pentru a constata ereziile gramaticale ale adversarului. Se-nțelege că şi adversarul *vous rend la pareille.* Eu tremur numai gândind că dv. o să-mi citiți aceste rânduri.

De când eu am părăsit profesiunea de scriitor, s-a făcut atâta progres în publicitatea românească, încât mă simt absolut zdrobit când mă aflu în faţa unei file curate de hârtie, ştiind bine că ea astăzi nu mai sufere să fie mânjită, ca pe vremea mea, cu negreală decât doar pentru a spune o gândire. Care va să zică, astăzi nu mai e permis niminui a strica hârtia degeaba. Fericit publicul de astăzi!

Am fost şi eu odinioară, domnule redactor, scriitor. E cam mult de atuncea; astfel, e probabil că numele meu l-aţi uitat, ori poate că nici nu l-aţi ştiut vreodată. Am publicat foarte puţine lucruri; despre acestea însă prietinii mei aveau o foarte înaltă opiniune - pe care, se-nţelege, eu o împărtăşeam cu căldură. S-a întâmplat însă, încetul cu încetul, pe unii să mi-i răpească moartea, pe alţii să mi-i fure o soartă mult mai bună ca a mea - prăpastie mai adâncă decât chiar a morţii - iar cu alţii să mă cert, desigur din pricina caracterului şi defectelor mele morale cari-i supărau mai mult decât puteau să-i mulţumească talentul şi calităţile mele intelectuale.

De cum m-am despărţit de prietinii mei, ei şi-au schimbat - firește - părerile lor despre lucrările mele. Eu - nesocotit - am avut uşurătatea să crez că talentul meu era în mine, pe câtă vreme el, în realitate, era în cercul literar din care nu mai putusem face parte; mi-am închipuit că meritul lucrărilor mele era al meu, pe câtă vreme el fusese al foştilor mei prietini, - şi astfel, am îndrăznit, deşi rămas stingher fără seminţie în deşert, să mai public ceva. Am văzut atunci că opinia înaltă despre meritele mele, rămăsesem s-o împărtăşesc singur - numai eu! Numai eu?. mi s-a părut prea puţin şi am încetat a mai scrie, nemaiavând la vârsta mea vreme să caut a-mi face un nou cerc de prietini noi.

Oricum, chiar daca nu mai sunt, am fost şi eu literat, şi, daca intenţia dv. de a cunoaşte părerile, pe cât se poate, ale tuturor literaţilor noştri asupra literaturii româneşti este sinceră, atunci neapărat veţi publica în tribuna dv. literară şi părerile mele. Veţi face, crez, aceasta cu atât mai bucuros cu cât vedeţi că o iau înaintea dorinţelor dv.; fără să aştept pe colaboratorul dv. a-mi face un interview, mă grăbesc a vă răspunde la întrebările d-voastre cunoscute.

Să le rezum. Dv. voiţi a şti de la fiecare literat, mare sau mic, talentat ori nu, numai literat să fi fost - şi asta mă autoriză

deplin şi pe mine - ce gândeşte el asupra următoarelor întrebări:

În ce stare se află literatura noastră astăzi? Ce raporturi sunt între literatura noastră şi societatea noastră? Cari sunt scriitorii români cu adevărat remarcabili în sensul european al cuvântului? Cari sunt sorţii de dezvoltare a literaturii noastre în viitor?

În această primă scrisoare mă voi mărgini a răspunde numai la întrebarea întâia; la celelalte voi răspunde în a doua scrisoare. Încep dar.

Se-nţelege că nu nedomirirea dv. personală, ci numai o curiozitate răutăcioasă v-a inspirat ideea de a ne pune tocmai nouă literaţilor o aşa întrebare.

În ce stare se află literatura noastră astăzi?

Dar dv. nu vedeţi în ce stare bună se află?

Dar oare când am avut noi mai mulţi scriitori decât astăzi?

Dar când oare s-a scris româneşte mai frumos, mai cu înţeles şi mai cu miez decât astăzi?

Eu însumi am numărat, trecându-i într-o listă alfabetică, peste una sută cincizeci (150) poeţi lirici. Ce este mai îmbucurător chiar decât numărul lor prodigios este egalitatea talentelor lor - nici unul nu e inferior altuia. S-ar părea incredibil pentru cine nu ştie ce se petrece la noi, dar este adevărat.

Nu-i vorba, rar, foarte rar se-ntâmplă şi câte o excepţie; dar se ştie că excepţia tocmai confirmă regula. Aşa, bunăoară, Coşbuc şi Vlăhuţă, făcând excepţie, confirmă, prin nota lor discordantă în armonia generală, adevărul că toţi ceilalţi sunt absolut egali, că nici unul dintre aceştia nu poate fi considerat ca mai prejos de altul. Această egală intensitate de talent la poeţii noştri va da desigur mult de lucru criticilor viitorului. Poftim de clasifică nişte cantităţi de aceeaşi materie aşa de egale la cântar: ar fi ca şi cum ai voi s-alegi într-o băcănie, dintr-un

raft de căpăţâni de zahăr, de aceeaşi proveniență şi de aceeaşi greutate, pe una care o fi mai dulce.

Dar pentru aceasta, pentru că avem atâţa poeţi, iarăşi nu trebuie să ne mândrim prea tare, precum n-ar trebui, crez eu, să ne ruşinăm sau să ne umilim daca nu i-am avea deloc. Este o chestiune de noroc, şi mai mult nu. Daca a avea arte şi literatură este o mare onoare şi laudă pentru un popor, a nu avea arte şi literatură nu e deloc o dezonoare şi o ruşine. Să presupunem că n-am avea pe cei 150 de poeţi ai noştri de cari vorbesc mai sus şi am rămânea numai cu Coşbuc şi Vlăhuţă. Ei? ce mare ruşine ar fi pentru naţia noastră? Ne-am hotărî să zicem că n-avem decât doi poeţi, ne-am lua inima-n dinţi spre a mărturisi că la noi poeţii sunt, ca la multe alte naţiuni, nişte rare excepţiuni, şi atâta tot. Dar fiindcă-i avem, putem să nu-i constatăm? Am fi din cale-afară modeşti.

Prin urmare închei răspunzând scurt la întrebarea dv. întâia: starea în care se află literatura noastră astăzi este cu deosebire satisfăcătoare; după statistica personal făcută de mine, avem peste 150 de poeţi, mai mult decât ar trebui unei naţiuni în stare normală ca să se prezente convenabil în faţa Europei culte.

A! nu degeaba acest popor şi-a vărsat sângele nobil pentru neatârnarea sa. Secule întregi a plâns acest popor lipsit de lumina şcoalii; era natural ca, îndată ce i s-a deschis ochii la această sfântă lumină, să-nceapă a cânta încă din clasa IV gimnazială. Şi mi se pare că nu cântă prost deloc!

În a doua scrisoare, mâne, domnule redactor, voi căuta să vă răspunz şi la celelalte întrebări ale dv.

II

În ce raporturi stă la noi literatura naţională cu societatea? Iată a doua dv. întrebare, domnule redactor. La aceasta răspunz scurt: aproape în nici un raport.

Societatea română actuală este prea serioasă şi prea pozitivă ca să aibă raporturi cu o artă de lux; iar literatura noastră este prea independentă şi prea mândră ca să aibă raporturi cu o societate utilitară. Astfel, una şi alta se dezvoltă de sinele, fără a căuta să se atingă, să se influenţeze cumva una pe alta.

Un om deprins a judeca după cele ce se-ntâmplă-n genere în lume, daca ar cunoaşte mai întâi societatea noastră, nu şi-ar putea închipui că avem o literatură în care predomină într-un mod atâta de covârşitor poezia lirică romantico-pesimistă şi apoi, - în proporţie mai mică, ce-i drept, dar totuşi destul de respectabilă - novela sentimentală şi lăcrimoasă. În adevăr, cine ar putea crede că din grava noastră societate, care prosperează de la o vreme într-un chip vertiginos, din această societate compusă în marea ei parte de oameni de tot soiul de afaceri, spirite pozitive şi sănătoase, n-are să răsară decât florile palide şi triste ale lividocloroticei noastre poezii? Fără-ndoială, şi societatea noastră, ca toate societăţile omeneşti, o fi având patimile ei, suferinţele şi dorurile proprii; firește că şi societatea noastră are un mod specific de a gândi asupra acestor păsuri ale ei. Dar desigur poezia noastră nu este expresia societăţei noastre.

De aci - din faptul că poeţii şi scriitorii noştri nu ţin socoteală de societate şi sunt prea mândri şi prea independenţi pentru ca să considere necesară atenţia acesteia în privinţa lor, - rezultă această aproape totală lipsă de raporturi între literatură şi societate.

Tot de aci rezultă că producţia literară nu mai poate fi considerată ca o marfă de oarecare valoare cât de mică, şi prin urmare munca literatului nu mai poate fi o profesiune. A face literatură ajunge a fi sinonim cu a tăia câinilor frunză.

La Bucureşti, în centrul activităţii intelectuale a naţiunii româneşti, o poezie bună, foarte bună se vinde între cinci lei şi cincizeci de bani pentru a fi publicată în reviste literare; o

novelă de dimensiuni respectabile se plăteşte cu şapte până la trei lei. După elocuenţa acestor cifre putem judeca sigur câtă pasiune pentru arta lor au literaţii noştri, şi totodată cât preţ au în faţa cititorilor producţiile literare naţionale.

Iată raporturile dintre societate şi literatură şi viceversa.

Trec acum la a treia dv. întrebare: cari sunt figurile mai remarcabile în literatura noastră? La aceasta, domnule redactor, este greu de răspuns într-o privinţă. A vorbi despre cei vii este o sarcină prea ingrată. Dv. nu ştiţi cât de susceptibili sunt literaţii. De aceea prefer să-mi mai învârtesc de multe ori condeiul în mână până să zic mai multe în această privinţă, şi astfel, vă rog să-mi daţi voie a răspunde pe larg la întrebarea a treia tocmai la sfârşit.

Până atunci, ca să nu fiu prea laş, spun cu hotărâre: figurile cele mai remarcabile în literatura română sunt fără un pic de îndoială dd. Haşdeu şi Maiorescu, cel dintâi prin opera sa proprie, cel d-al doilea prin influenţa ce a exercitat-o asupra câtorva dintre scriitorii noştri; unul prin invenţiune, altul prin direcţiune.

Trec dar acuma, ca să termin pe astăzi, la întrebarea dv. a patra şi cea din urmă: ce sorţi de dezvoltare poate avea literatura noastră în viitor?

Dezvoltarea unei literaturi, domnule redactor, atârnă de multe împrejurări; din toate acestea, însă, cea mai importantă este prezenţa talentelor. O stare înfloritoare politică şi economică a celei mai inteligente societăţi nu este de ajuns pentru a da naştere unei literaturi puternice; o aşa stare poate contribui mult la încurajarea talentelor, dar trebuie mai nainte să existe acele talente. Cea mai cultă şi mai bogată societate, suveranul cel mai iubitor de artă şi de litere, cu tot aurul şi cu toate aplauzele lor, nu vor putea face să se ivească talente acolo unde pământul nu poate produce aşa buruiană. Este o chestiune de dispoziţie de rasă.

Daca în poporul român, care are atâtea calităţi frumoase, există, ascunsă de precarii împrejurări istorice, sămânţa talentului literar, - şi probabil există, atunci desigur la cea dintâi ocazie favorabilă ea va trebui să răsară, să crească şi să rodească. Până acuma, deşi nu am putut realiza o stare politică şi socială în adevăr puternică, am constatat la noi destule semne neîndoioase că talente literare mari se pot arăta. Am avut pe Alexandrescu, Alecsandri, Bălcescu, Odobescu, Hăsdeu, Eminescu, Coşbuc.

După părerea mea, este o mare greşală a spune că operele acestora sunt numai nişte începuturi literare.

Operele lui Alexandrescu, lui Alecsandri şi lui Bălcescu din generaţia trecută nu pot fi considerate ca opere imperfecte numai şi numai fiindcă, pentru moment, în starea febrilă a progresului nostru pripit, sunt ieşite din modă. Mi se pare că mult mai imperfecte sunt multe lucrări actuale. Alecsandri şi Alexandrescu, pentru cine înţelege arta literară, sunt nişte poeţi desăvârşiţi, cari vor rămâne totdeuna poeţi desăvârşiţi. Vremea trecând peste operele lor nu le va putea aduce nici o stricăciune. Asemenea şi cu ceilalţi. Căci să ne înţelegem; în artă nu este ca în ştiinţă; în artă nu e vorba de o sistemă care poate fi detronată de o altă sistemă; e vorba de intensitatea talentului de invenţie şi de expresie. Câtă vreme se va vorbi româneşte, versurile minunate ale acestor poeţi, afară bineînţeles de acele cu aluziuni locale şi actuale odinioară, vor avea acelaşi preţ pentru cititorul care va pricepe arta.

Putem dar, după trecut, judeca bine despre viitor. Limba română, care atâtea veacuri n-a avut nici un scriitor artist de seamă, a avut în veacul nostru, de la renaşterea naţională încoace, câţiva scriitori de mare talent. E, prin urmare, sigur că acest popor are în sânu-i sămânţa nobilă a talentelor literare. O epocă de mare prosperitate şi strălucire politică ar putea fi asemenea şi o epocă de înaltă glorie literară.

Pe mâne, despre întrebarea a treia şi despre societăţile literare.

III

Am zis că figurile cele mai remarcabile ale literaturii noastre sunt dd. Hăsdeu şi Maiorescu, - cel dintâi, prin operele-i proprii, cel d-al doilea, prin influenţa ce a exercitat-o asupra câtorva talente; unul prin invenţiune, celălalt prin direcţiune.

Cel dintâi este un savant şi în acelaşi timp un poet, în cea mai înaltă accepţiune a cuvintelor. Numele său se bucură, cu toată dreptatea, de o mare autoritate în cercurile competente europene; graniţele publicităţii române nu-i erau suficiente desigur. Cu vastitatea cunoştinţelor sale şi cu adâncimea izvorului său de invenţie, cu spiritul său totdeuna strălucitor, ilustrul nostru academician ar ţine, fără-ndoială, un loc de onoare printre corifeii oricărei literaturi europene desăvârşite; ba, poate, cu însuşirile sale prodigioase, ar stăpâni acolo un loc, într-un chip mult mai hotărât şi mult mai puţin discutat, decât acela cu care îşi stăpâneşte locul la noi, în primitiva şi incompleta noastră mişcare intelectuală. Hăsdeu, precum am mai spus o dată, e o fântână nesecată de învăţături înalte şi de glume scânteietoare - o activitate de spirit în adevăr fenomenală. Cercetări filologice şi istorice, experienţe şi comunicări spiritiste, religiune, filosofie, arte frumoase, totul şi toate îmbrăcate în pânza minunată pe care numai cel mai înalt dar al minţii omeneşti o poate ţese, îmbrăcate în poezie - toate cu o egală vigoare îmbrăţişate. Jocurile acestui spirit sunt vertiginoase, toate egal pline de farmecul inspiraţiunii şi de puterea unei neîncovoiate convingeri - fie că ar sonda problema creaţiunii, fie că ar face o glumă răutăcioasă asupra cutărei persoane.

Cel d-al doilea, d. Maiorescu, în afară de strălucitorul lui talent de orator de catedră şi de tribună parlamentară, este un mare literat, om cu o înzestrare intelectuală în afară de orice concurs. În privinţa judecăţii despre lucrările literare, este unul din spiritele cele mai pricepute ce s-ar putea găsi vreodată. Fără-ndoială, talentul de invenţiune îi lipseşte cu desăvârşire;

pe calea invenţiunii, tocmai fiindcă pricepe aşa de adânc arta şi realitatea talentului, n-a încercat să producă niciodată. Însă gustul rafinat, priceperea şi puterea de judecată în tot ce priveşte arta literară iau la acest om proporţiile unui extraordinar talent, atât sunt de active şi de fecunde. Poveţele acestei minunate inteligenţe critice sunt neprețuite pentru un talent de invenţiune lipsit încă de judecata şi măsura exactă a frumosului. Criticele dlui Maiorescu, oricât ar putea zice cineva astăzi că sunt gratuite sau prea primitive, au îndeplinit odinioară o mare misiune. Nu a fost puţin lucru a răsturna metodic o întreagă direcţiune falsă în literatură, în ştiinţă şi în politică - direcţiune falsă care stăpânea cu tiranie şi pervertea toate spiritele. În starea de astăzi a literaturii noastre (când pare că şi publicul cititor, mult-puţin cât îl avem, şi scriitorii, foarte, prea foarte mulţi, au pierdut criteriul după care se poate judeca şi cântări normal o lucrare ce vrea să se numească literară), poate că un alt rând de critici întocmai ca ale dlui Maiorescu de odinioară ar face un mare bine şi publicului, şi scriitorilor, acelora se-nţelege cari sunt chemaţi, iar nu numai se cheamă singuri, a fi scriitori. Criticele de odinioară ale dlui Maiorescu au fost la vremea lor un semnal de raliare pentru minţile sănătoase în mijlocul anarhiei şi decăderii, cari bântuiau republica literelor noastre între anii 48 şi 68. Multe spirite în adevăr înzestrate s-ar fi rătăcit de-a binele în noianul falsei direcţiuni de atunci, sau, mai bine zis, în acea completă lipsă de direcţiune, dacă n-ar fi sunat cu atâta putere de la Iaşi semnalul acela de raliare.

Iată pentru ce zic eu că astăzi cele mai remarcabile figuri ale literaturii noastre sunt dd. Hăsdeu şi Maiorescu.

Şi cine ar crede că între aceşti doi corifei, amândoi cu spiritul atât de bine înzestrat în parte, încât să n-aibă-ntr-însul loc nici o umbră de invidie, există de demult, - încă de pe vremea începuturilor frumoasei lor activităţi intelectuale, acu vreo treizeci şi cinci de ani - o aprigă duşmănie? Cu toate astea

e aşa: unul pe altul nu se pot suferi; să nu se vază, să n-audă unul de altul!

Duşmănia aceasta merge în raport crescând cu vârsta; ea face pe cei doi mari bărbaţi, azi aproape bătrâni, să ajungă adesea la puerilităţi şi naivităţi regretabile şi la micimi şi mai regretabile. Unul e-n stare să tăgăduiască celuilalt cele mai vădite merite; celălalt e capabil să numere băbeşte măruntele defecte comun umane ale celui dântâi; să-l persecute şi să-l lovească în interesele materiale.

D. Hăsdeu, de exemplu, întrebuinţează un întreg arsenal de maliţiozităţi şi de trăsături satirice la adresa dlui Maiorescu. Îi caricaturează adversarului său capul caracteristic cu un mare punct de întrebare pe frunte - adică: „ce-o fi înăuntru? că de văzut nu se vede nimic!" - şi-i reduce toată activitatea intelectuală, critică şi oratorică la celebra „gimnastică a barbişonului", făcând aluzie la prolixitatea de gesticulare cunoscută a celebrului orator.

Din parte-i, şi d. Maiorescu tăgăduieşte orice seriozitate ştiinţei profunde şi colosalului talent ale dlui Hasdeu. Ca răsunet apoi la punctul de întrebare ce ilustrul său coleg din Academie i-a lipit pe frunte şi ca ripostă la „gimnastica barbişonului", îi toarnă o arsătură prea puţin potrivită cu magnanimitatea la care s-ar putea aştepta cineva din partea unui om mare, aşa de sus pus şi aşa de la adăpost astăzi de micile mizerii economice ale vieţii de toate zilele, adăpost datorit nu activităţii literare.

Astfel, d. Maiorescu publică, în fruntea recentului d-sale volum de discursuri parlamentare, o prefaţă în care face pe scurt istoria critică a evenimentelor noastre politice de la 1866 încoace. În această prefaţă autorului îi place a constata cu multă stăruinţă că dânsul şi câţiva amici au fost singurii nestrămutaţi dinastici dintru începutul domniei M.-sale Carol I. Astfel de constatare nu ar însemna pentru cestiunea care mă preocupă

aci nimic; dar iată că autorul nu se mărgineşte a o face spre lauda sa meritată, ci o întoarce cu neînduplecată răutate contra altora şi mai cu deosibire contra ilustrului său coleg de Academie.

D. Maiorescu subliniază că însuşi d. Hasdeu, care odinioară a fost hotărât antidinastic, acuma *a devenit fervent dinastic de când primeşte o subvenţiune de la M.-s regele(!).*

A... *Tant defel entre-t-il dans l'âme... elus?*

Dar... e poate prea strâmtă lumea noastră pentru a-i putea încăpea pe amândoi! Altfel n-ar fi explicabilă această legendară duşmănie, acest neîmpăcat duel dintre doi oameni mari, duel cu arme aşa de mici.

Încă o coloană mâine, iubite domnule redactor, despre societăţile literare şi am terminat.

IV

Se ştie ce mare influenţă au exercitat totdeuna cercurile şi saloanele literare în lumea cultă, când au fost compuse din oameni de spirit şi de gust, din specialişti şi amatori luminaţi. Mai ales un amator luminat este un dar ceresc pentru un producător.

Nemăsuratul folos ce-l poate aduce un asemenea cerc unui artist este mai întâi atenţiunea aceea binevoitoare, este interesul acela sincer călduros, cu cari orice lucrare nouă e întâmpinată. Apoi, un scriitor în genere - înţeleg un scriitor înzestrat - oricâtă încredere ar avea în talentul său, nu mai poate avea judecata destul de sigură asupra lucrării pe care a sfârşit-o. El are atunci mare nevoie de alţi judecători, cu capul mai puţin fierbinte, cu mintea proaspătă şi neobosită, nesaturată încă de impresia acelei lucrări; are nevoie de alte spirite limpezi cari să judece exact valoarea ei. Din apreţierile lor autorizate, el va înţelege imperfecţiile operei sale şi posibila reparare a acestora, şi, după impresia ce va fi produs citirea sa cercului, va căpăta

aproape sigură măsura efectului ce noua lucrare va produce publicului.

Un cerc inteligent şi-n adevăr pasionat de artă?... Dar ceasurile pe cari le va petrece acolo un artist vor fi fost cele mai bune ale vieţii sale. În adevăr, numai acolo el va putea înţelege ce mare favoare a făcut natura omului acordându-i înţelesul; numai acolo va simţi ce înaltă voluptate este în acordul a două înţelesuri, acel acord care e suprema raţiune a artei.

Din nenorocire un asemenea cerc se găseşte foarte greu, mai ales la noi! La noi! câte cercuri şi saloane literare n-am văzut! Adunătură de spirite mai jos adesea decât mediocre, cari nu numai că nu pricep şi nu pot, prin urmare, iubi arta, dar chiar o consideră ca un exerciţiu intelectual fără nici o raţiune de a fi, cel mult ca o petrecere puerilă. De ce dar se mai strâng la un loc într-un salon literar? Aşa bate câteodată vântul modei, care ia adesea proporţiunile unei epidemii. E de bun ton măcar să decoreze cineva cu persoana sa salonul altuia, intoxicându-se cu ceai spălăcit şi cu rime şi mai spălăcite, dacă nu-i dă mâna chiar să deschiză salon pe seama sa proprie şi să supună la o tortură similară pe alţii. Mai la urmă se strâng acolo fiecare pentru cine ştie ce scopuri în parte: interese politice, ori afaceri private, legături de rudenie, sentimente intime, convenienţe etc. Foarte rar se găseşte rătăcit pe acolo un adevărat artist, şi încă şi mai rar un spirit în adevăr ales, care să merite osteneala unei lecturi, fiind în stare s-o plătească cu o apreţiere sau o observaţiune de vreo valoare.

Şi tonul îl dă, cine?... Cocoanele.

— *Cest spirituel!*

— *Cest fin!*

— *Cest delicat!*

— *Cest charmant! charmant!! charmant!!!*

Şi poeţelul de calapod asudă de ceai şi de satisfacţie şi începe îmbălat să-şi întindă o nouă acadea, ca să probeze încă o dată

cum, cu acelaşi „tei sfânt", cu aceleaşi „mâini subţiri şi reci", cu acelaşi „ţintirim", un tânăr promite foarte mult - după cum promite cocoana, stăpâna casei.

Doi trei poeţi şi câţiva gravi oameni de ştiinţă şi filosofi, ai statului, bineînţeles - particularii nu ar avea destulă autoritate - sunt de ajuns: cercul e gata; mai trebuiesc mosafirii amatori, de cari vorbesc mai sus, şi salonul e complet.

Mi-aduc aminte de o serată literară unde am făcut pe mosafirul. Eram poftiţi să ascultăm o piesă originală de teatru - adică, originală, vorba vine; destul că era scrisă, cum dăduse Dumnezeu, în versuri româneşti. Între mosafiri se afla şi un diplomat străin, un fel de secretăraş spânatec, de consulat, care nu pricepea boabă românească, şi, afară de limba lui maternă, o rupea numai ciat-pat la mare nevoie şi pe franţuzeşte - *un vranzais horripel*!

Citirea piesei originale a ţinut mai bine de trei ceasuri, cu o întrerupere numai de câteva minute. Trebuia o mică întrerupere: poetul era extenuat la un moment; i se-ncleise limba în cerul gurii - o mie două sute de versuri de câte 16 silabe! În timpul pauzei, fericitul autor a fost cu prisos răsplătit de osteneala sa inteligentă: toate damele s-au repezit pe întrecute să-l alinte şi să-l servească, încântate şi pline de admiraţie - una i-a făcut ceaiul, alta i-a adus zaharniţa, alta cozonacul, alta ţigareta, alta chibrituri - şi iar: *charmant! charmant!! charmant!!!*

Mai mult însă decât piesa, pe care, mărturisesc drept, n-am ascultat-o deloc; mai mult decât neroziile damelor şi ale barbaţilor, a trebuit să admir răbdarea, tactul şi arta tânărului diplomat; un talent remarcabil, în adevăr! de neînchipuit cu ce interes urmărea citirea şi mai ales mişcările auditoriului - râzând, încruntându-se, palpitând o dată cu toate cocoanele; în sfârşit, toate mişcările unei desăvârşite înţelegeri. Am fost curios să ştiu pentru ce omul acela se canonea astfel, şi am

întrebat pe un alt tânăr, un zevzec de avocățel, care toată seara mă plictisise cerându-mi la fiecare vers explicații asupra piesei:

- Bine, i-am zis, d-ta înțelegi cel puțin românește; dar neamțul. ce caută neamțul aici?

- A venit pentru dșoara Sesila X... îmi răspunse avocățelul; o curtează la nebunie; o urmărește peste tot ca o umbră.

Atunci am înțeles că fusese aci o virtute și mai mare decât a neamțului: era *maman.*

Dșoara Sesila, un boboc, pe atunci încă destul de înflorit, era pasionată de literatură; crescută de o guvernantă elvețiană, dșoara devenise *une pure parisienne*. Neavând mijloace suficiente pentru a deschide un salon pe seamă, își târa pe *maman* la toate seratele literare. Biata bătrână, o analfabetă foarte naivă, considera pe dșoara ca pe o ființă supranaturală și se lăsa bucuros purtată. În fiecare seară *maman* ducea, uneori cu oarecare succes, lupte eroice contra somnului, deși acesta, pe lângă forțele-i proprii, mai găsea niște puternici aliați în tinerii poeți.

Și cu toate astea, cine și-ar închipui că cercurile literare cam așa constituite iau fiecare încet încet, mai ales când sunt stăruitoare, o puternică personalitate. Între deosebite cercuri atunci, încep să se iveaască diferențe de vederi, de direcțiune, de școală! Se împart diplome de talente, se decapitează reputațiuni! Și ce animozitate!

- *Quoi, ma chere?* (zice dșoara Sesila)... *Bourbon et Rambouillet! c'est toujours la meme vieille histoire!*

Eu însumi, cum am spus acum câteva zile, am făcut odinioară parte dintr-un cerc literar, de unde căpătasem fără multă bătaie de cap o diplomă de talent. Câtă vreme m-am numărat printre adepții cercului, diploma mea a fost valabilă; când însă, sătul, am păşit afară pragul minunatului salon, pentru a nu-l mai păși niciodată înăuntru, diploma mi-a fost anulată și tot talentul meu a dispărut. Am rămas numai cu

defectele mele de om ca toţi oamenii, pierzând cu desăvârşire calităţile deosebite de odinioară! Mărturisesc: daca talentul care-mi fusese acordat mi-ar fi fost de vreun folos material în viaţă, aş fi regretat imprudenţa cu care-mi pierdusem diploma; dar fiindcă în realitate nu puteam pierde un talent (că l-aş fi avut ori mai ales că nu l-aş fi avut), ci pierdeam numai aplauzele dşoarii Sesila, ale babei, ale diplomatului, ale avocăţelului şi ale altora - nu mi-a părut deloc rău că mă dezbărasem de năravul unor aşa succese de post.

Tinere cititor, ascultă-mă pe mine, că eu sunt păţit; daca bănuieşti că ai vreun talent literar şi simţi că, pentru a ţi-l confirma ţie însuţi, n-ai nevoie de aplauzele dşoarii Sesila şi de ale curţii sale, - caută, când te rătăceşti din întâmplare în aşa cercuri, să te depărtezi cât mai degrabă, respingând orice solidaritate intelectuală cu ilustra companie şi refuzând scurt orice diplomă de talent. Du-te, daca eşti amator de ceai foarte blond, în toate saloanele literare, dar nu fă nicăiri purici. Aminteri, daca te lipeşti undeva, vei face prin tine pe alţii să poată zice *noi;* ajungând prin aceasta tu însuţi să nu mai poţi zice multă vreme: *eu!*

INSTITUŢIILE DE ARTĂ

D. Haret, ministrul instrucţiei publice, încă de prin mai trecut, s-a adresat prin două circulări către toţi artiştii şi oamenii noştri de cultură, cerându-le părerea, ca la nişte *„binevoitori ai progresului artei naţionale",* asupra reorganizării Teatrului Naţional şi al conservatoriilor de muzică şi declamaţie. Solicitudinea aceasta oficială din partea dlui profesor de matematică superioară la Facultatea de Ştiinţe, pentru instituţiile naţionale de artă, dovedeşte încă o dată că ştiinţa, ca o soră a artei, ştie să o ajute totdeuna când aceasta are nevoie

de ajutor, ba, ceva mai mult, chiar n-are aşa nevoie. Mai dovedeşte apoi cât de bine înţelege progresul statul nostru, care, îndată ce simte o lipsă în cadrul factorilor de cultură a poporului, nu întârziază un moment a decreta împlinirea acelei lipse. Astfel, la noi, daca am avea o Biblie naţională, Dumnezeu, după ce ar fi făcut cerul şi pământul, soare, lună, stele, peşti în apă, păsări în aer, dobitoace pe uscat, om, în fine femeie, nu ar fi considerat opera sa ca încoronată şi nu s-ar fi odihnit a şaptea zi. Dumnezeul părinţilor noştri a şaptea zi ar fi lucrat. ce? ar fi lucrat talente şi ar fi întemeiat instituţiuni de cultură naţională română.

Nu mă-ndoiesc nici o clipă că, în ceasul în care scriu aceste rânduri, d. Haret, ministrul instrucţiei publice, are deja în cartoanele d-sale vreo trei-patru geamantane pline de memoriile „binevoitorilor progresului artei naţionale", literaţi, artişti, oameni politici şi alte spirite pline de deşertăciune. Vai de mine! auzi! d. ministru să mă consulte pe mine în privinţa reorganizării teatrului şi conservatoriilor! şi eu să stau? să las hârtia vergină? Dar atunci n-aş fi meritat atâta atenţie din partea dlui ministru! dar atunci n-aş mai fi şi eu unul dintre „distinşii" noştri oameni de cultură! dar atunci aş abdica [de] la dignitatea cea mai mare la care trebuie să aspire un tânăr! aş abdica adică [de] la sfânta misiune de a mă amesteca într-o comisiune înţeleaptă, care, cu diurne, se-nţelege, dezbate şi ia hotărâri despre modul cum să cheltuiască d. ministru banii publici pentru onoarea naţiunii.

Nebun ar fi acela care ar răspunde dlui ministru cam aşa ceva la circulările d-sale:

D-le ministru, iartă-mă, dar circulările d-tale, pentru un om serios şi socotit cum ar trebui să fie un profesor de matematici superioare, şi pentru un om inteligent, după atâta experienţă pe care a făcut-o statul nostru, sunt de o puerilitate şi ridiculă, şi deplorabilă! Cum, stimate dle Haret? şi d-ta ai

rămas încă la părerea că atunci când e vorba de artă şi de progresul artei, trebuie să ne gândim întâi-ntâi la organizări oficiale de instituţiuni? şi d-ta, om tânăr şi modern, tot de părerea, veche la noi, eşti că pentru jumări îţi trebuiesc numai reţeta, focul şi tigaia, iar unt, ouă şi sare nu-ţi mai trebuiesc deloc? Atâta am să răspunz, d-le Haret, la circulările d-tale puerile; amicul meu Gion să-ţi răspunză altfel dacă vrea; eu atâta ştiu, atâta-ţi spun.

Nebun poate ar fi acela care ar răspunde astfel; dar om de treabă desigur.

Să deschidă d. Haret geamantanele cu răspunsurile şi memoriile pe cari le-a primit în urma circulărilor d-sale; şi să-şi deschidă şi ochii, să vază ce ploaie de mofturi, de secături şi baliverne a stârnit d-sa cu acele circulări, ca şi cum nu plouau destule şi fără asta mai nainte.

Până atunci am onoarea să-i spun cu siguranţă câteva cuvinte.

Domnule ministru, ştii d-ta care ar fi cel mai mare bine ce l-ai putea face instituţiilor de artă la noi, daca în adevăr ai bunăvoinţă pentru dezvoltarea lor şi nu eşti un moftangiu ca toţi moftangiii, care vrei numai să te crează lumea că te afli-n treabă? - să nu te mai amesteci deloc, să le laşi în pace a se dezvolta de sine, fără ajutorul statului, aşa precum societatea şi publicul le cere să se dezvolte şi pe cât cu talentele existente se pot dezvolta.

Nu mai umbla după părerea cutăruia sau a mea că cheltuieşti diurne degeaba. Artele nu se pot dezvolta decât acolo unde sunt amatori adevăraţi de artă, cari pot plăti. Statul nepersonal nu poate fi amator de artă, şi pentru aceea, oricât ar cheltui, nu ar putea face nici un serviciu artelor, cel mult ar putea pomănui persoane pretinse, cu mai puţină sau mai multă dreptate, artişti.

Scurt.

Vreți să faceți să se dezvolte teatrul şi muzica în țara noastră, retrageți mâna statului de deasupra lor. Să trăiască ce poate trăi; să nu susțineți artificial ce n-are nici o putere de viață proprie, împiedicând prin aceasta dezvoltarea adevărată a elementelor vitale de artă, multe-puține, de cari dispune în acest moment țara noastră.

Atât deocamdată pentru d. ministru Haret; pentru publicul meu cititor, voi căuta să dezvolt într-un număr viitor proporțiile de mai sus.

O NOUĂ „CARTE DE CITIRE"

După o muncă fără preget de mai mulți ani, dd. profesori Miron Pompiliu şi Ion Paul din Iaşi au dat la lumină o *Carte de citire* pentru toate şcoalele secundare - licee, seminare, normale, militare, de fete etc. Publicațiunea celor doi distinşi pedagogi este lucrarea deosebit de importantă, asupra căreia nu s-ar putea atrage niciodată cu prisos atenția profesorilor noştri. Până să spun câteva vorbe asupra unei cărți de citire în genere, voi să dau aci planul după care a fost făcută această nouă *Carte de citire*.

Lucrarea întreagă, în prima ediție, apare în patru volumuri. Dintre acestea au apărut, zilele acestea, trei, şi anume: vol. I, pentru clasele I şi II; vol. II, pentru clasele III şi IV, şi vol. III, pentru clasele Vşi VI. Volumul IV pentru clasa VII va apărea în decursul viitorului an şcolar. La prima ediție s-au pus câte două clase într-un volum pentru a experimenta bucățile de citire în care clasă se potrivesc mai bine şi pentru a lăsa profesorilor alegerea după puterea clasei; la ediția a doua se va despărți fiecare volum în două pentru fiecare clasă în parte.

În cele trei volume apărute s-au pus numai scrieri de valoare estetică, modele de cugetare şi stil, şi mai ales de limbă

românească. În volumul IV pentru clasa VII se vor pune bucăţi din toţi scriitorii vechi şi moderni, bucăţi cari au o valoare netăgăduită din punct de vedere estetic sau istoric. Acest volum va servi ca ilustraţie pe lângă manualul de istoria literaturii. După ce şcolarul se va fi deprins a gusta şi preţui o lucrare literară, la volumul IV va începe să-şi dea seama limpede de felul şi valoarea deosebiţilor autori, şi nu vor mai înghiţi cu aceeaşi poftă, imediat după o novelă romantică sentimentală, un sever articol de economie naţională a celebrului nostru economist d. P.S. Aurelian.

Până acuma toate cărţile de citire erau o grămădire într-un singur tom a bucăţilor de citit pentru toate şapte clasele. Asta era o sistemă cu desăvârşire greşită. Alegerea, potrivirea şi gradarea citirilor nu trebuiesc lăsate cu totul în sarcina profesorului. În adevăr, presupunând chiar că orice profesor ar fi, pe lângă bun pedagog, şi bun cunoscător de artă literară, tot nu trebuie lăsat să-şi bată degeaba capul ca să ordoneze o materie aruncată, fără nici o metodă, în dezordine într-un volum. Dar cu atât mai mult sistema de până acuma trebuie înlăturată, cu cât oricine ştie că nu toţi profesorii sunt excelenţi pedagogi şi desăvârşiţi critici de artă literară. Un profesor de stil, de limbă şi literatură ar trebui el însuşi să fie, ce e drept, dacă nu un suflet de artist, cel puţin un spirit deprins mult cu cunoştinţa lucrărilor de artă, şi deocamdată multe suflete de artişti şi mulţi cunoscători de artă literară nu putem pretinde s-avem; suntem datori deocamdată să ne mulţumim a avea profesori cu bun-simţ; dar bunul-simţ singur iarăşi nu e de ajuns pentru a distinge când e vorba de estetică. Aceste consideraţiuni au determinat pe autorii *Cărţii de citire* să aşeze bucăţile ei în mod gradat: la început, naraţiuni; apoi, descrieri, şi, tocmai la sfârşit, psihologie, estetică mai rafinată şi filosofie, şi toate întocmite după priceperea normală a deosebitelor clase.

Este ştiut astăzi că o limbă nu se poate învăţa din gramatică sau din dicţionar. Vorbele de sinele sunt instrumente moarte; ceea ce le dă viaţă şi putere sunt gândirile şi ideile - înţelesul. Astfel, în *Cartea de citire* a d-lor, dd. M. Pompiliu şi I. Paul au pus multă luare-aminte cu privire la curăţia şi frumuseţea limbii, care sunt în literatură unele dintre esenţialele condiţiuni estetice. Formele frumoase ajută ideii şi sentimentului să se strecoare în suflet, şi aceasta este menirea educaţiunii: semănarea şi cultura ideilor sănătoase şi bunelor sentimente. Iată pentru ce *Cartea de citire* a profesorilor ieşeni conţine numai şi numai bucăţi frumoase de literatură - frumosul a fost ales ca instrument al binelui. Autorii au căutat să ordoneze metodic bucăţi de cuprins religios, moral, naţional şi pur estetic.

Pentru a-şi ajunge însă scopul, autorilor *Cărţii de citire* literatura noastră originală nu le era suficientă; ei au trebuit dar să recurgă şi la traduceri. Aci, tocmai poate în partea traducerilor, lucrarea lor a devenit cu totul originală. În loc să urmeze pe drumul cunoscut şi atât de bătut al traducerilor nesărate şi nemestecate moderne, ei s-au pus să cerceteze lucrările similare ale predecesorilor noştri, ale acelora din generaţiile bătrâne, cărora le datorim renaşterea limbii şi literaturii noastre. Şi autorii *Cărţii de citire* au fost bine răsplătiţi de osteneala cercetărilor lor fără de preget. Ei au cercetat toate traducerile româneşti dintre anii 1820-1884 şi au găsit bogăţii însemnate. Sunt traduceri din Homer, Vergiliu, Horaţiu, Cicero, Ovidiu, Young, Pope, Voltaire, Goethe, Lamartine, Hugo, Bossuet, Massillon, Bridaine, Cantemir, Fenelon, St-Pierre, Chateaubriand şi alţii - traduceri excelente.

Dd. Pompiliu şi Paul au descoperit (şi desigur nu în bibliotecele noastre, cari nu există) o bogată proză românească din întâia jumătate a veacului, proză de înaltă valoare şi ca fond şi formă, şi ca gândire şi ca limbă. Toate acele producţiuni

literare zăceau uitate, grație lipsei noastre de metodă și de conștiință în învățământul public, și uitate ar fi rămas pentru multă vreme, ori poate chiar pentru totdeuna, daca autorii *Cărții de citire* nu le-ar fi redat la lumină: sunt admirabile lucrări dezgropate - lucrări și traduceri de Istrati, Marcovici, Gorjan, Pleșoianu, Drăghici, Rallet, doi Goleşti, Căpățineanu, Florian și alții, și de o sumă de anonimi.

Din literatura românească s-a dat mare importanță poeziei populare și poveștilor. Din acestea elevul va înțelege spiritul națiunii sale, moravurile, apucăturile, idealurile, slăbiciunile, talentele și limba poporului. Patriotism adevărat fără o adâncă înțelegere a poporului nu se poate. Din literatura populară au ales însă numai ceea ce e în adevăr mai de seamă și mai caracteristic, fiindcă nu toată literatura populară este caracteristică și de seamă.

Vom arăta mâine foloasele imense pe cari excelenta lucrare a dlor Pompiliu și Paul, *Cartea de citire,* e menită să le aducă tinerelor noastre generațiuni.

II

Am arătat în numărul de ieri principiile după cari s-au condus și planul pe care l-au urmat dd. M. Pompiliu și I. Paul pentru întocmirea operei lor didactice.

Eu cred că o carte didactică întocmită astfel este un adevărat eveniment pentru școalele noastre. Se știe că până acuma la cursul de limba română, care se predă numai două ore pe săptămână, nu se făcea, în genere (un gazetar zice totdeuna, la momente grele, „în genere", pentru îndulcire), decât analize gramaticale sau logice, teorii despre stil, poezie, oratorie, genuri de artă literară, literatură și istorie a limbii - toate în mod dogmatic și pedant. Se găsea foarte rar un profesor care să-și dea osteneala a alege, dintr-o carte de citire, carte alcătuită fără nici o metodă, o bucată serioasă de literatură spre a o face

pricepută şi gustată ca atare de către elevi. Cărţii de citire nu i se dedea altă importanţă de câtă trebuia dată unei grămădiri de scrieri cari să servească de pretext pentru o sarbădă lecţie teoretică; şi, cu toate astea, dnii pedagogi, iar „în genere", trebuie să ştie cât de înaltă importanţă instructivă şi educativă are o carte de citire pentru uzul tinerelor generaţiuni la o naţie cu pretenţii de civilizaţie.

Cum se făcea până acuma o carte de citire? Iată.

În două-trei luni de zile se căuta bucăţile, se alegea, se culegea, se tipărea (să observe, mă rog, bine gramaticii noştri că, deşi e vorba de bucăţi, la plural, toate verbele sunt la singular! a!)şi cartea, care trebuia să fie hrana intelectuală şi morală a generaţiilor tinere, ieşea la lumină, cu ştampila înaltei aprobări, bineînţeles.

Metoda după care şi d-ta, cititorule, care habar n-ai de pedagogie, puteai întocmi o *carte de lectură* pentru şapte ani de curs de limba românească era foarte comodă; anume:

Ori luai o listă alfabetică a tutulor câţi au mânjit hârtie în Dacia Traiană; însemnai, din fiecare murdăritor de hârtie candidă, câte una sau mai multe bucăţi; le tipăreai una după alta, în ordinea în care îţi cădeau sub mână, sau, şi mai lesne, luai o carte veche de citire şi, cu aceleaşi bucăţi, cu aceeaşi metodă, sau, mai bine, lipsă de metodă, numai într-o dezordine alta, făceai dintr-una veche o *nouă* carte de citire.

Astfel, ceea ce în cartea dlor X, Y şi Z se afla la pagina 13, în cartea d-tale se nemerea la pagina 31, şi aşa mai departe.

Cum am zice, ca să faci o carte nouă, descoseai una veche, risipeai pe masă coalele, răvăşeai filele, împrăştiai bucăţile, şi apoi le luai la întâmplare şi pe sărite din grămadă şi le coseai la loc şi la... noroc.

Ce e drept, această sistemă dedea adesea rezultate bunicele. anume: se-ntâmpla ca bucăţile să se aranjeze, prin voia oarbei fatalităţi, într-un chip oarecum mai raţional în

cartea dumitale decât fuseseră întocmite, după regule pedago¬ gice, în cartea dlor X, Y şi Z.

Şi încă o dată toată această operaţie pedagogică nu-ţi lua mai multă vreme decât cel mult două luni! Ba încă, dacă autorii cărţii de citire, mai mult sau mai puţin nouă, erau activi, lucrul se putea termina în şi mai scurtă vreme - totul atârna de la expeditivitatea tipografului! O, sfântă pedagogie!

Cei doi profesori ieşeni au avut veleitatea să părăsească vechea metodă.

Ei s-au gândit că, dacă nu se poate face o carte de citire chiar în mai puţin decât o lună şi jumătate, asta nu însemnează că nu s-ar putea face aceeaşi operă pedagogică într-un timp mult mai îndelungat; şi astfel, după şase ani de muncă, ei dau astăzi la lumină o carte de citire *nouă* în loc de o *nouă* carte de citire.

Împrejurarea a mijlocit să văz această lucrare inteligentă zilele trecute, pe când încă se afla sub teascurile tipografiei „Dacia" din Iaşi: mi s-a părut o lucrare stranie, deprins cum eram cu marfa noastră ieftină de cultură naţională. Am cercetat să aflu cine este autorul acestei lucrări pedagogice, şi, graţie discreţiei caracteristice a tipografilor, numaidecât am aflat că inteligenta lucrare este a vechilor mei prieteni dd. Miron Pompiliu şi Ion Paul.

Aşa? am strigat eu, gazetar în vacanţă. Am să-i intervievez! şi - i-am intervievat! Iată de unde ştiu amănuntele pe cari le-am dat cititorilor.

Şi mă reîntorc, tocmai la sfârşit, la propoziţia: care este folosul unei cărţi de citire? La care răspunz:

O carte de citire bună, în vârsta fragedă, este poate una dintre împrejurările cele mai hotărâtoare ale vieţii unui om. Multe cariere intelectuale nu se datoresc altei împrejurări decât unei cărţi căzute la vreme bună în mâinile unui copil, tot aşa precum umbra multor stejari seculari se datoreşte întâmplă¬ toarei căderi a unei ghinde pe pământ prielnic.

Dar despre puterea unei cărţi asupra unei vieţi, într-un al treilea articol despre cartea de citire a profesorilor ieşeni.

OPERA NAŢIONALĂ
[Teatrul Naţional ne promite...]

Teatrul Naţional ne promite pentru stagiunea apropiată îndeplinirea unui mare vis naţional.

Vom avea Opera naţională, cu text naţional, partiţiune naţională, cântăreţi şi figuranţi naţionali, decoruri naţionale, maestru naţional, etc. - naţionale.

Vom avea, în sfârşit, o execuţie naţională.

Mai rămâne încă un lucru de dorit. E adevărat că acest lucru la noi nu prea e lucru mare; dar, în fine, pentru că trebuie adesea să ne gândim şi la cele mai mici lucruri, şi acesta este un lucru la care trebuie să ne gândim în treacăt - mai rămâne publicul naţional.

Iată, în adevăr, ce ne mai lipseşte.

În adevăr, din câte elemente trebuiesc pentru instituirea şi propăşirea unui teatru naţional, afară de public, fie chiar nenaţional, le vom avea pe toate: şcoale de artă naţionale, direcţia naţională, literatura naţională, artişti naţionali.

Ce e drept, însă, în loc de public naţional avem un stat naţional. Acesta plăteşte arta şi pe artişti - cam ieftin, fireşte - dar oricum, decât nimic, tot e mai bună o bună subvenţiune cu care se pot întreţine multe lucruri naţionale.

Şi iată cum se face lucru, foarte uşor.

Dumneata, cititorule, de la Vălenii-de-Munte, de la Târgul-Neamţului, din Calafat, sau dintr-o mahala a Bucureşti - lor, nu vrei să ai sentiment naţional destul de dezvoltat; nu pofteşti la teatrul naţional să asculţi opera naţională, cu vorbe naţionale şi cu muzica naţională, cântată naţional de artişti naţionali. Care va să zică, d-ta nu-nţelegi ce importanţă au

literatura națională, arta națională, primadona națională? Foarte bine. Atunci, statul național este dator să te facă să susții Opera națională.

Cum?... Foarte uşor. Statul național ia din birul dumitale cât nu vrei să dai de bunăvoie Teatrului Național şi întreține acest focar de cultură națională.

Dumneata ştiu ce ai să-mi zici la acestea:

- Dar bine, domnule, mie-mi trebuie lumină, apă, apărare împotriva boalelor infecțioase şi împotriva barbariei administrative; eu n-am nevoie deocamdată de operă națională.

Dar eu îți răspunz:

- Daca n-ai dumneata nevoie, am eu.

- Bine, zici dumneata; daca ai nevoie, plăteşte-ți-o; ce sunt dator eu să ți-o plătesc?

- Ba nu, răspunz eu, plăteşte d-ta; eu am intrarea liberă la opera națională.

Da, da, iubitule; aşa se face progresul național.

În toată lumea, publicul se-mparte în două părți: o parte care merge la teatru şi plăteşte, şi alta care nu plăteşte şi nu merge la teatru. La noi se-mparte altfel: o parte care plăteşte teatrul național şi nu merge la teatrul național, şi alta care merge la Teatrul Național fără să plătească.

Dumneata, mitocan național, din birul căruia se-ntreține teatrul național, fă şi d-ta o dată un sacrificiu, că eşti şi d-ta român, ce Dumnezeu! dă o dată un leu şi du-te în galerie la Opera Națională; nu atâta pentru operă, că tot n-ai s-o pricepi grozav, ci pentru ca să te convingi de ce-ți spun eu. Uite-te-n toate lojile, uite-te-n staluri şi vezi cât de multă lume! ce de cocoane gătite! ce de tineret elegant! Ei! fă socoteală d-ta, că eşti negustor, cam cât bănet să fi intrat la casă în seara aceea, şi apoi du-te la casier şi întreabă-l să vezi daca a încasat destul ca să plătească cheltuielile serale. Pentru ce? pentru că trei sferturi din lumea aceea națională a intrat gratis, cum am zice, pe mofturi, la Opera Națională.

Ba mă prinz că odată, dacă te vei duce mai des, ai să vezi că şi aşa, de pomană, tot nu s-a putut umplea sala naţională decât mai puţin ca pe jumătate.

A cui e vina?

A dumitale, mitocane! de ce nu dai cu neamurile d-tale năvală la Teatrul Naţional?

Uite! îţi dă *Norma* naţională, cu vorbe naţionale, cu muzică naţională, cu primadone şi tenori naţionali, cu maestru naţional, şi toţi cântă naţional. Ce mai vrei, mitocane?

De ce nu mergi la opera naţională?

P. S. În ultimul moment aflu că bravul maestru Peters, cu care direcţia Teatrului Naţional intrase în tratative pentru conducerea orchestrei naţionale, a fost, după mai multe stăruinţe naţionale, înlăturat pe motiv că nu este destul de naţional ca să poată dirija opera naţională.

„SUFLETE OBOSITE"
Un nou roman de moravuri

Un nou roman?... Da, un nou roman.

De cine?... De d. Const. I.A. Nottara, cunoscutul autor al minunatului *De vânzare*.

Suflete obosite...

Iată un titlu care spune mai multe decât spunea titlul primei încercări - *un coup d'essai, qui valait un coup de maître.*

Îndată ce am aflat că *Suflete obosite* sunt pe gherghef în lucru, am alergat într-un suflet să găsesc pe autor. Eu cunosc pe toţi autorii... Sunt mulţi; dar asta nu face nimica: eu îi cunosc pe toţi. L-am întâlnit şi l-am interviewat.

- Mă rog: e adevărat? d-ta? alt roman? altul? *parole d'honneur?... Suflete obosite?*

- Da, mi-a răspuns tânărul.

- Atunci, rogu-te, spune-mi ce este, ce tratează, ce vrea, ce susține acest roman?

- Să-ți spun.

Şi a-nceput a-mi spune.

Dar m-am gândit. Să caut a reproduce eu cu vorbe reci de la mine acea călduroasă expunere a viitoarei opere, aş da o prea palidă idee cititorului.

- Nu, i-am zis autorului; prefer să-mi scrii d-ta argumentul nouei d-tale inspirațiuni. Scrie-mi-l, cald, cald. Îl voi reproduce *tale quale*.

Tânărul autor s-a executat grațios. Iată argumentul noului roman, aşa cum l-am căpătat de la d. Const. I.A. Nottara.

„*Suflete obosite*, care va apare în iarna anului acesta, este istoria tristă a unei generațiuni neputincioase, fără de voință şi fără nici o speranță în viitor. Nemaiputând să lucreze, cu toată cultura şi educațiunea lor fină, distinsă şi rafinată, trăiesc singuratici, în legătură numai cu câteva familii, sub suggestiunea faptelor trecute ale membrilor familiei de altădată.

Eroii sunt cotropiți cu desăvârşire de toate micile fapte de odinioară, nu urmăresc decât satisfacerea amorului rafinat, a dorințelor vane. În contradicție cu societatea noastră practică, brutală şi mercantilă, suflete iluzioniste, lipsite de voință şi de putere de acțiune, când cearcă să iasă la luptă sunt descuragiați, scot un strigăt de desperare şi se-nchid într-o atmosferă tenebroasă, sensuală, căzând pradă eredităței, viţiului invincibil al unei sensualități rafinate.

Eroina, Maria Mavrodi, creşte singură într-o casă veche boierească, alături de un tată ataxic, degenerat, şi o guvernantă bătrână engleză, care o lasă să se dezvolte singură, fără să-i turbure pacea visurilor ei extraordinare.... Maria Mavrodi Vărzaru, coborâtoare dintr-o familie istorică, legendară, moşteneşte pasiunea voluptății. Cum nimeni nu i-a-ndepărtat visurile ei, simte în suflet ceva misterios şi neînțeles; ceva care o făcea, la etatea de şeaisprezece ani, să aştepte până cade roua pe trandafirii din grădina vechiului palat, şi apoi, dezbrăcată, pe iarba umedă, îşi udă părul, brațele şi corpul de Venus Aphrodită în roua petalelor de trandafiri... În galeria

bătrânească, unde se conservau tablourile cu chipurile membrilor familiei, observase o figură distinsă de domniță, cu ochi mari, buzele umede, sângerânde, «domnița Ruxandra», care semăna aidoma cu Maria. Din acel moment, căută să afle viața acelei domnițe, și găsește, într-o psaltirie vechie, pagini scrise de un membru al familiei despre viața domniței Ruxandra, moartă la 24 de ani, într-un chip misterios, din pricina unui amor.

Printr-o coincidență curioasă, vede pe un tânăr, Alexe-Villara Comnean, tot dintr-o familie veche, epuizată nervozicește, și la un bal costumat de la d-na Banu, soția ministrului plenipotențiar la Berlin, sora Mariei, reușește să-i spuie toată pasiunea ei.

De aci se deschide tot sufletul ei către acest tânăr, duc o viață de voluptate neroniană, singuratică și misterioasă.

Alexe-Villara Comnean își vede sufletul încărcat de o mulțime de idei, ce i s-au impus, asupra moralei, asupra societății, idei pe cari nu le-a simțit niciodată, pe cari le aruncă, și face «tabula rasa».

Pe el nu-l delectează nimic din formele moderne, decât arta și acea artă, care reamintește arta lui Phidias și Praxitele, Renașterea Italiei...

El, cel din urmă vlăstar al unei familii prințiare, legendare, își concentrează tot sufletul acolo, fără să lucreze nimic. O singură pasiune îl domină și-i turbură toți nervii: sensualitatea, ereditatea, vițiul invincibil triumfă în acești doi vlăstari, rămași fără de vlagă, fără de voință, ale unor familii cari altădată lucraseră prea mult, cheltuindu-și toate forțele vitale, intelectuale și fizice.

Toată boala intensă și ciudată, maladia neputinței, a visurilor nerealizabile, care părea vindecată prin marile promisiuni de la 48 și prin războiul trecut, apar în aceste personagii, ramuri fără de sevă din vechile familii de altădată. Urmașii lor fără de voință, cu nervii distruși, se închid într-o atmosferă de visuri saphice, și mor învinși, distruși și otrăviți de propriile lor visuri, de pasiunile lor nesățioase și invincibile."

A!. ți se cutremură carnea gândind numai la așa ceva, fără să citești romanul. Dar când îl vom citi.

Dacă nici un așa roman n-ar reuși să trezească din amorțeală pe publicul nostru cititor, care, de la o vreme, a căzut, față cu literatura originală, într-o stare de fatală indiferență, desigur am putea spune că acest public cititor nu știe să citească.

Ar fi regretabil să constatăm acest fenomen; nu voim să credem că el s-ar putea produce; sperăm că este imposibil să se producă, şi astfel suntem siguri de succesul noului roman al dlui Nottara - *Suflete obosite*.

[MI-AI FĂCUT ONOAREA SĂ-MI CERI ŞI MIE CONCURSUL LITERAR.]

Stimate amice,

Mi-ai făcut onoarea să-mi ceri şi mie concursul literar pentru „Gazeta săteanului". Cererea d-tale mă măgulește şi o primesc cu multă plăcere. Mă cred dator să ajut cu ce pot la valoroasa dumitale întreprindere.

Dumneata eşti unul dintre rarii publicişti de la noi cari lucrează pentru alte scopuri decât personale, cari uită interesul şi personalitatea lor proprie în folosul publicațiunii; dintre acei rari publicişti cari n-au şi nu poartă altă grijă decât grija operei lor.

Ce situație grea îşi creează astfel de publicişti, dumneata o ştii bine: atâția ani de muncă fără preget, de jertfe şi morale şi materiale fără răsplată, de când conduci cu atâta devotament „Gazeta săteanului", te-or fi învățat, ca şi pe mine alte împrejurări, că un tată ar trebui să fie din cale-afară denaturat ca să ureze vreunuia, celui mai nemernic dintre copiii săi cariera de publicist onest.

Douăzeci şi patru de copii să am - să mă ferească Dumnezeu! - pe toți i-aş face oameni politici, adică avocați; şi dacă unul n-ar fi în stare să învețe măcar atâta, l-aş învăța să prindă câini cu lațul. Hengher, da! da' literat, nu! Mai bine să-şi bată el joc de literați când o întâlni la un an o dată unul decât să-şi bată joc hengherii de el pe toate potecile.

Le ştii şi dumneata astea ca şi mine; şi totuşi, n-ai avut o clipă de descurajare ori de silă - cum am avut şi am eu destule. Dacă eu aş fi condus „Gazeta săteanului" în locul dumitale, având să lupt cu atâtea greutăţi, întâmpinând la o faptă aşa de bună atâta nerecunoştinţă şi, ce e mai rău şi mai neomenos, atâta nesocotire, de mult i-aş fi pus cruce cu inscripţia: „ce nu poate trăi, dacă n-a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc - să moară!" Multe cruci asemenea am pus eu în viaţa mea. Mai la urmă, oare pentru toate faptele bune de aci, de jos, să aşteptăm răsplată tot pe lumea cealaltă? Foarte mulţumim. După douăzeci de veacuri de la neplăcuta-i aventură, şi Domnul Christos gândesc eu c-ar da din umeri la aşa propoziţie.

Dar dumneata nu gândeşti ca mine, şi bine faci că poţi aşa. „Gazeta săteanului" trăieşte şi, mulţumită energiei dumitale, va trăi.

Nu mi-este drag condeiul, crede-mă; ba chiar dimpotrivă. E o unealtă cu care n-am făcut niciodată ceva cumsecade pentru lumea mea, dar cu care mi-am făcut totdeuna mie însumi mare necaz şi multă pagubă. Oricând aş putea l-aş schimba bucuros pe o unealtă mai onorabilă, mai folositoare şi altora, şi mie. Să aibă de la mine toţi vrăjmaşii mei numai această urare: neam de neamul lor, măcar unul la trei copii să le ajungă literaţi români, dar nimic altceva decât literaţi români!

Probabil după cine ştie ce bunătăţi şi fapte de ispravă ale bunilor mei, eu n-am altă unealtă-n lume decât „iubitul meu condei, scumpul meu condei, onoarea mea, mândria mea" (îţi jur pe cinste că astea le-am auzit de la un om în toată firea). Fiindcă dar tot nu mai pot fi altceva decât literat român, cel puţin să am mângâierea că-mi fac uneori cu „nobila" mea unealtă (şi asta am auzit-o nu de la acelaşi; de la alt sec) o mulţumire morală.

A colabora la o revistă ca a dumitale, care caută să împrăştie lumina culturii în popor, este desigur o mulţumire morală. Deci numără-mă, te rog, de astăzi între colaboratorii

dumitale şi dă-mi, dacă e cu putinţă chiar în numărul de sărbători, un locşor în mult preţuita „Gazeta săteanului", pentru povestea alăturată.

Cu toată dragostea, al dumitale amic,
C a r a g i a l e

„DICŢIONARUL CONTIMPURANILOR" DE DIM. R. ROSETTI

Zilele acestea a ieşit la lumină *Dicţionarul contimpuranilor* de d. Dim. R. Rosetti, cuprinzând numele aproape al tutulor acelora cari s-au deosebit cumva în viaţa publică a românilor pe vremea veacului ce peste puţin se sfârşeşte.

Este o lucrare de foarte însemnată valoare, din toate punctele de vedere, şi care a trebuit să coste pe autor multă străda¬nie - cu atât mai multă cu cât, în genul acesta, este întâia încercare la noi.

Desigur nu e glumă să aduni atâtea mii şi sute de date pozitive fără să ai măcar un reazim, fără să poţi culege măcar două-trei de la acelaşi izvor. Să alergi, fără nici o călăuză, pe un drum cu totul neumblat, a prinde tu, pentru întâia oară, Dumnezeu ştie cum şi unde, fir cu fir, bob cu bob, elementele risipite haotic ale unei aşa de enorme construcţii sistematice, este fără-ndoială o faptă de minte şi de voinţă, pentru care toţi trebuie să aplaudăm pe vrednicul autor.

În adevăr, *Dicţionarul contimpuranilor* al dlui Dim. R. Rosetti este, pentru oricine se interesează de istoria şi de cultura româ - nească, şi, îndeosebi, pentru publiciştii noştri, o binefacere. Pentru cine va scrie odată istoria veacului nostru, lucrarea dlui Rosetti va fi un indicator nepreţuit de date biografice şi bibliografice.

Dicţionarul contimpuranilor are, pe lângă altele, un mare merit, foarte mare mai ales dacă ne punem din punctul de vedere românesc: este o lucrare onestă în adevăratul înţeles al cuvântului.

Autorul n-a cruţat nici o osteneală pentru a afla datele şi a le controla exactitatea. El, deşi a făcut o lucrare de ştiinţă, a rămas acelaşi pe care noi, confraţii săi, ca şi publicul, îl cunoşteam - un om de spirit: nicăieri, în *Dicţionarul contimpuranilor,* d. Rosetti nu şi-a uitat datoria de cercetător obiectiv, de compilator conştiinţios; nicăieri n-a alunecat să-şi dea cumva vreo părere personală, bună sau rea, să lase a pătrunde cât de palid vreo predilecţie ori vreo repugnanţă în privinţa cutărui sau cutărui nume contimpuran. Cu răceală demnă, cu inalterabilă imparţialitate şi cu dragoste întreagă de adevăr ne-a dat omul o grea lucrare, pentru care nu i se poate aduce îndestulă laudă.

Nu-ncape-ndoială că o aşa enormă operă, ce apare pentru întâia dată la noi, nu poate fi scutită de lipsuri; dar acelea, la o nouă ediţie, se pot lesne acoperi, când cineva are atâta sârguinţă şi atâta pricepere ca autorul nostru.

Atât pot spune deocamdată despre lucrarea amicului meu, d. Dim. R. Rosetti. Îmi voi face cu plăcere datoria de a reveni mai pe larg într-un număr viitor al „Gazetei săteanului" asupra minunatului *Dicţionar al contimpuranilor.*

PÂINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE...

Gazeta este pâinea cea de toate zilele a opiniei publice. O metaforă mai fericită nu cunosc. De ea s-a legat, probabil, un vis, strălucit la început şi groaznic la sfârşit, pe care l-am avut într-una din nopţile acestea şi care mi-a inspirat ideea unei piese teatrale fantaziste. Îmi vor îngădui oare împrejurările să mă

întorc iarăşi la meşteşugul pe care nu trebuia să-l părăsesc niciodată? Oare voi mai putea avea răgaz să mă pocăiesc? Nu ştiu. Dar dacă da, atunci desigur actul meu de pocăinţă va fi *Pâinea noastră cea de toate zilele...*

A fost un vis de o stranie limpiditate, care trebuia să trezească în sufletul meu nişte sentimente amorţite de atâta timp. Voi numaidecât să vi-l povestesc.

Toată seara stetesem de vorbă cu un vechi prieten despre deosebirea monstruoasă dintre viaţa publică de acum treizeci de ani şi cea de astăzi. Ce vertiginos progres! Prietenul meu plecase de la mine foarte târziu, şi eu, obosit, adormisem îndată.

Se făcea că mă plimbam seara cu prietenul meu pe bule¬vard; mergeam înspre răsărit pân faţa Universităţii. Prietenul meu îmi descria cu multă vervă scenele de năvală de dinaintea tarabei unei brutării în seara despre Înviere: era cuptorul din urmă - o nepomenită îmbulzeală de mahalagii, slugi şi sărăcime, cari îşi făceau provizie pentru trei zile întregi.

În timp ce vorbea prietenul meu, un vânt tăios începu să ne sufle în faţă: un ger uscat şi senin prevestea o aspră noapte.

Suntem siliţi să ne întoarcem, grăbind pasul.

Pe când acum, la spatele nostru către Obor răsare poso¬morâtă fruntea nopţii, în faţă-ne, deasupra siluetei negre a Cotrocenilor, cerul este în flăcări.

Soarele a asfinţit şi aruncă cea din urmă vâlvoare în aerul sticlos.

În cele patru colţuri ale răspântiei bulevardului cu Calea Victoriei se strânge din toate părţile lume peste lume, să privească văzduhul arzând din ce în ce mai tare. Este un fenomen în adevăr covârşitor de suflet. Dar, încetul cu încetul, para cea uriaşă începe să-nvinеţească; încet-încet, se stinge maiestoasa arătare meteorică, pe când fruntea nopţii a şi trecut pe dasupra capetelor noastre şi s-apleacă repede să-nece ultimele urme ale asfinţitului.

S-a-ntunecat de tot. Lampele electrice încep deodată să clipească reci. E o circulaţie de trăsuri, de tramvaiuri, de tramcare, e o mişuială de public, parc-ar fi la luminaţie. Dar până să luăm seama, cerul s-a-nnorat; începe să cearnă fulgi de zăpadă, mai rari, apoi mai deşi şi tot mai deşi. Un decor de feerie.şi numaidecât, apoteoza.

Deodată, circulaţia se opreşte ca prin farmec. Toată lumea din cele patru colţuri ale răspântiei, - public pestriţ de mare capitală, mânat care-ncotro, fiecare suflet în parte, de deosebite necazuri şi de dorinţi deosibite, - toată lumea -, pătrunsă până-n fundul sufletului de maiestatea acelui apus de soare, în care se arătase aşa de hotărât puterea nemărginită a lui Dumnezeu - stă deodată pe loc. Toată lumea, uitându-şi fiecare de motivul care-l mânase până-n larga răspântie, cade binişor în genunchi, ca la o comandă cunoscută, ridicând mâinile.

Atunci. am auzit cea mai minunată cântare ce mi-a fost dat vreodată să auz, o cântare care ar fi făcut pe divinul Bach să-şi spargă clapele, renunţând a mai lăuda pre Domnul în organe. Toată lumea, bătrâni cu glasuri tremurate, tineri cu glasuri puternice, copii cu glasuri îngereşti, toţi cântau un imn sublim, un psalm ridicător la ceruri: „Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi!."

Şi, de deasupra izvoarelor de unde curg fulgii de zăpadă, de mai sus de acoperişul întunecat cu care noaptea învăleşte firmamentul, Dumnezeu ascultă rugăciunea.

Deodată, iarăşi ca la o comandă cunoscută, toată lumea, ridicându-se-n picioare, dă năvală la chioşcul de ziare cel mai la-ndemână. Fiecare-şi smulge bucăţica de pâne cea de toate zilele, o strânge cu scumpătate şi o vâră-n sân, pornind degrabă care-ncotro, mânat fiecare suflet de om în parte de cine ştie ce necazuri deosebite, ce deosebite dorinţi. O clipă. şi totul nu mai este.

Iar eu?. Eu rămân - unde? cum?

După atâta lumină, după o aşa cântare, o tăcere absurdă, o beznă goală, o rătăcire fără fund. Îmi pierise de sub tălpi planeta. Mă duceam mai iute ca fulgerul, mă duceam învârtindu-mă. În goana mea, sufletul mi-era cuprins de o deznă¬dejde tot aşa de neagră ca şi bezna pe care o despicam. Încotro mergeam? peste putinţă să-nţeleg. În sus mi-era capul? în jos? la dreapta? la stânga? Nu ştiu. Simţeam însă bine că în ţeasta mea, creierul se răsucise, făcând să scârţâie măduva de la cerbice: partea lui din ceafă îmi venise în dreptul ochilor, iar partea de la frunte se-nţepenise la ceafă, unde în zadar căuta o deschi¬zătură cât de mică prin care să soarbă o cât de palidă rază de speranţă. Un lucru ciudat însă: în schimbarea lui de poziţie, creierul se aşezase cu partea de la urechea stângă la urechea dreaptă şi viceversa. Urechile simţeam că ar fi putut auzi; dar ce să audă? întunericul şi nimicul nu s-aud!

„A murit lumina!. S-a stins putinţa celui mai umilit adevăr!" - am voit să strig; dar în ceafă nu aveam gură.

Câte veacuri a ţinut pierzania mea? Nu ştiu. Demult, foarte demult, mă tot duceam, tot mai iute şi mai iute, când, în vârtejul meu nebun, m-am plesnit cu ţeasta de ceva tare şi neclintit - era poate o stâncă rătăcitoare ca şi mine prin haotica beznă. În fibrele nenorocitului meu creier a sunat atunci glasul înfiorător al trâmbiţei pentru judecata de pe urmă. Atât mai bine! Mai bine iadul decât nimicul!

Mă lovisem cu capul de mesuţa de lângă pat. Am sărit drept în picioare.

Adormisem cu ochii în lampă. Lampa se stinsese nemai-având ce arde. Cuprins încă de groază, caut bâjbâind pe-ntune - rec chibriturile. A! un biet chibrit după atâta întunerec!. A fost poate mai generos decât apusul măreţ de adineaori.

În sfârşit! n-a fost nimic adevărat din toată neagra mea deznădejde de câteva clipe. Sunt solid aşezat pe patul meu; simt

neclintită sub tălpi iubita şi frumoasa noastră planetă: cata¬ peteasma lumii nu s-a clătit.

Iată pe mesuţa mea gazetele, ediţia a treia, pe cari nu le-am citit aseară.

A! iată cauza adevărată a visului meu, la început atât de luminos, atât de-ntunecat la urmă. Au fost mustrările chinui¬ toare ale foamii: spiritul meu adormise nemâncat; somnul îl amăgise şi-l biruise flămând - nu-mi citisem gazetele.

Da, aveau dreptate fantasmele acelea pe care le-am auzit cântând. Vino, binefăcătoare pâinea mea cea de toate zilele! gazetele mele! şi cu o poftă de căpcăun le-am mâncat pe toate.

*

Aş fi dar un ingrat dacă până să fac pe teatru [sic] - dacă voi mai putea face - apologia gazetei, n-aş profita de ospi - talitatea ce mi-o acordă cu atâta graţiozitate confraţii de la „Drapelul", ca să fac analiza „pâinii noastre cea de toate zilele".

Gazeta e una [sic] din cele mai interesante produse orga¬ nice ale vieţei publice. Îmi propun, după modestele mele mij¬ loace şi cu slaba mea experienţă, să-i fac fiziologia în două-trei cronice literare.

Pe poimâine dar voi începe, şi pentru că scriu, chip şi seamă ca literat, în a cincea coloană, voi începe studiul meu fiziologic tocmai cu: *Coloana V-a.*

COLOANA V-A...

Fără să te gândeşti mai adânc, ai putea, auzind de coloana a cincea, să-ţi aduci aminte de a cincea roată. În adevăr, această coloană - literară, ştiinţifică, artistică, economică, industrială, comercială, statistică - s-ar părea la întâia privire că slujeşte în cadrul unei gazete numai şi numai pentru umplutură.

Ce-mi pasă mie, public, care mă interesez exclusiv de mersul afacerilor politice; ce-mi pasă mie, public, care vreau să aflu fapte, accidente şi scandaluri întâmplate, şi dacă nu întâmplate, măcar neîntâmplate - ce-mi pasă mie de ce păreri, de ce idei, de ce gândiri, sau de ce închipuiri e capabilă mintea dlor X sau Y? Pentru mine, căruia mi-e totdeuna degrabă, măcar că foarte rar am treabă; pentru mine, care am nevoie de încordare a închipuirii, coloana d-tale a cincea este peste măsură de lungă. O consider ca o fraudă ce mi se face.

Cum, domnule redactor? Dar d-ta mi-ai furat cu marafetul acesta, cu rasolul d-tale literar, măcar cinci bucăţele picante, cari ar fi încăput în locu-i. Dezbateri senine? Fantazii frumoase? Teorii personale?... Mofturi! Nu-mi trebuiesc. Mie dă-mi titluri - un titlu bun este singur o idee. După fiecare titlu, dă-mi un fapt pe care l-ai aflat, sau, dacă n-ai aflat nici un fapt deocamdată proaspăt, dă-mi un fapt de alaltăieri, încălzit; în fine, dacă nu, dă-mi un fapt fierbinte de poimâine. Care va să zică, am titlul, am faptul; mai îmi trebuie o concluzie a d-tale, scurtă, nervoasă, caldă, caustică, corosivă. Toate, împreună cu pseudonimul d-tale cu tot, să încapă cel mult în două vingalace şi jumătate.

Dar articole cari să treacă peste o coloană şi jumătate! Dar eu, când văz aşa articole, simt o impresie monstruoasă: parc-aş privi în mijlocul unei ogrăzi, printre animalele domestice din ziua de astăzi, de proporţiuni potrivite, plimbându-se grav un mastodonte antediluvian.

Da, zic şi eu, redactorul coloanei V, ca şi d-ta, publicul; da, *articolul* a murit, fiindcă trebuia să moară; mai bine zis, fiindcă nu mai putea trăi. Căci, să fim drepţi, poate că nu e vorba numai de cine o să stea să mai citească articole; de! ar mai fi

vorba, poate, şi de cine o să stea să le mai scrie. Mai la urmă, ar fi greu desigur, dar nu chiar imposibil de susţinut că-i tot aşa de puţin uşor a scrie un articol, cât a-l citi. Dar, în sfârşit, asta puţin importă; e destul să constatăm că articolul a murit - mastodontele nu se mai plimbă de colo până colo; stă liniştit în salonul special al muzeului - fosila literară îşi are, între atâtea vietăţi actuale, locul său în coloana V. Din când în când, foarte rar, nu-i lipseşte mastodontelui vizita vreunui amator; din când în când, veseli studenţi se abat pân salonul grosolanei fosile.

Atunci, dacă e aşa, zici d-ta, cititorul, pentru ce coloana V-a? Ce nevoie are fiecare gazetă de un mastodonte?

Domnule cititor, răspunz eu, nu trebuie dusă comparaţia d-tale decât până la o limită potrivită. Coloana a cincea seamănă numai într-o privinţă cu un mastodonte; în alte privinţe, seamănă cu alte celea. Aşa, de exemplu, ca să-ţi explic pentru ce toate gazetele au adoptat coloana aceasta, eu am s-o compar cu un instrument muzical de lux, foarte la modă astăzi - cu aristonul.

Odinioară la sindrofii cocoanele cântau din ghitară; mai târziu cântau la serate damele din piano; astăzi, în secolul nostru eminamente economic, avem aristonul. Ce progres! Ghitara se învaţă în opt ani, pianul în zece. Aristonul, presupunând că ai oarecari dispoziţii muzicale, îl poţi învăţa în câteva săptă¬mâni; cu multă stăruinţă, poate chiar în cincisprezece zile. Eu, de exemplu, l-am învăţat astă-vară la ţară într-o săptămână, şi n-am lucrat exagerat - câte cinci-şase ceasuri pe zi; când îmi ostenea o mână, începeam cu cealaltă - într-o săptămână am ajuns la perfecţie. Ei! dar eu am mult talent la muzică.

Când dar avem aristonul, mă-ntreb, care casă de oameni să se mai lipsească de binefacerile muzicei? Care petrecere, fie

în salon, fie pe iarbă verde, să n-aibă muzică? Unde pui şi avantajul acesta? Aristonul e uşor; îl poţi lesne transporta. Iată, de exemplu, eu cu al meu am cântat la „Epoca", şi acuma cânt la „Drapelul"; pe câtă vreme amicul meu Rădulescu-Motru... viceversa. Ba încă el, mai tânăr, a făcut odată *un tour defiorce* a cântat într-o zi şi colo, şi colo.

Prin urmare, domnule cititor, ia bine seama: la orice petrecere - aristonul; la orice gazetă - coloana V. Muzica îndulceşte moravurile, şi de! poate ale dumitale nu sunt tocmai aşa de dulci încât să nu le mai trebuiască măcar un praf de zahăr. Ştiu că ai să-mi spui cum că muzica este un lux - de prisos. Însă trebuie să ne supunem modei şi cerinţelor epocei. Mai la urmă, nu eşti obligat să asculţi aristonul: întoarce pagina repede, şi desigur o nouă Barbara Ubryk sau o altă barbarie are să-ţi nutrească cu prisos spiritul flămând de miracule, mai consistente decât nişte simple sunete fără înţeles imediat palpabil.

Dar oricum, eu gândesc că d-ta, cititorule, te-nşeli câteodată despreţuind prea mult aristonul. Mie parcă-mi vine a mă-ncumeta să-ţi probez că şi-n coloana V d-ta ai putea găsi din când în când lucruri cari să te intereseze, cari să obţie de la atenţia d-tale oarecare succes de curiozitate.

Eu care, precum am spus, ştiu învârti aristonul, am să-ţi dau în viitoarea mea cronică vreo câteva modele de cântece. Voi încerca să-ţi prezint câteva probe de coloana V de deose - bite caractere: literar, ştiinţific, filosofic, artistic şcl. Am un teanc de cartoane pentru ariston, culese de pe la confraţii mei.

Deocamdată, mă opresc: mi-e teamă să nu te sperie dimen - siile mastodontelui meu.

O SĂPTĂMÂNĂ

Mărturisesc drept, nici gând n-am avut zilele acestea să pun mâna pe condei, deşi atâtea îmi fierbeau în minte şi atât de bine mi-ar fi făcut să le spun. Pentru a le spune însă, aveam nevoie de alt loc decât coloana V, şi de locul acela nu oricine poate dispune în presa noastră.

Să scriu articole literare în nişte asemenea momente?... Aş semăna cu baba care se pieptăna când ardea satul. Şi încă baba surdă se pieptăna pentru sine. Eu pentru cine aş fi stat să-mi pieptăn proza împâslită?

Eu scriu pentru d-ta, cititorule. Ei! drept să-ţi spun, când te văd pe d-ta umblând forfota de colo până colo, fără să ştii unde dai cu capul, plin, pe deasupra necazurilor personale, de atâtea ş-atâtea preocupări politice - crize, deficite, universităţi, devastări, despăgubiri, Berendei, Rotterdam, *Bon-Gout* şi altele mult mai triste - mi se taie pofta de scris.

Îmi zic: omul acesta nu mai poate avea chef de nimicurile mele literare; pentru aşa producţii se cere un public mai puţin enervat, o epocă mult mai liniştită.

Da. E o vreme ingrată pentru coloana V.

În mijlocul agitaţiei care frământă toate spiritele, nu mai este loc pentru o cronică literară; în mijlocul larmei de: sus! jos! şi geamuri, obloane, capete sparte, şi tropote de gendarmi, şi fapte mari de arme, ar fi fost un lucru de foarte prost gust să învârtesc aristonul. De aceea nici nu l-am atins câteva zile: mai la urmă, l-aş fi-nvârtit degeaba, - cine oare i-ar fi dat cea mai mică atenţie? Încă tare mi-e teamă că, dacă spiritul public nu se linişteşte, confraţii de la „Drapelul" or să-mi spună scurt:

- Nu mai trebuie muzică, amice!

Până atunci, îmi ascund cât pot melancolia, foarte naturală la un flaşnetar care simte că va fi rugat să plece, şi tot sper că liniştea publică se va restabili.

Dar chiar să mi se-ngăduie, cum se-ngăduie în lume atâtea inutilităţi, să urmez a scrie cronici uşurele, mofturi şi nimicuri literare, mă întreb: oare ce sunt eu în organismul social? un grăunte de nisip închistat în carne? un corpuşor străin econo¬miei totale a lumii mele, care să rămână neafectat de scăderea sau urcarea temperaturii fiinţei întregi; căruia să nu-i pese deloc de durerile şi de fiorii ce furnică tot trupul?

Nu. Eu sunt o celulă în organismul întreg. Oricât de puţin ar contribui la economia totală, să fie, poate, chiar inutilă, această celulă e vie. Frigurile ce au apucat marele organism au cuprins-o şi pe dânsa. Simt, atât cât poate-ncăpea întreg sufle¬tul meu, durerea trupului în care Dumnezeu mi-a poruncit să trăiesc când a voit să-mi dea şi mie un loc în lumină.

Pot eu dar sta, în momentele de emoţiune publică prin care trecem, să pieptăn proză? Nu. *Inter arma silent musae...*

E vremea geamgiilor. Să vorbim dar de geamuri.

E un lucru astăzi deplin constatat că un geam se sparge dacă-l loveşti de câteva ori, sau chiar numai o dată, însă bine, cu un lucru care se sparge mai greu, de exemplu cu un bolovan sau cu un drug de fier. Numeroase experienţe recente au confirmat acest adevăr, punându-l mai presus de orice îndoială.

S-a constatat asemenea că geamurile sparte se pun la loc cu atât mai degrabă cu cât termometrul e mai puţin ridicat, şi că se poate uneori întâmpla într-o localitate să se spargă mai multe

geamuri de câte se pot pune la loc îndată. Atunci, după o lege de mult cunoscută în economia politică, - raportul dintre cerere şi ofertă -, geamurile se scumpesc.

În virtutea dar acestei nestrămutate legi, nenorociţii scăpătaţi rămân la urmă: foarte târziu îşi pot repara spărturile. Dar cu toată asprimea vremii, n-au de ce să se grăbească: oamenii scăpătaţi, ce e drept, au mai totdeauna în casă mulţi copii, în genere iarna bolnavi, dar n-au termometru. Mai la urmă, ar fi chiar imoral să aibă săracul în casă un termometru; termometrul este mai mult un obiect de lux decât un instru¬ment de preciziune: când ai piele, ce-ţi mai trebuie termometru!

Săracul, dacă n-are cu ce-şi pune geamurile, să-şi cârpească ferestrele cu ţoale, mindire ori hârtie groasă. Ca să te aperi de ploaie şi de frig, puţin importă cu ce-ţi astupi fereastra. Se-nţelege că nu prin orice fel de materie poate trece lumina ca prin sticlă; dar omul trebuie să se mulţumească cu ce găseşte la vreme de nevoie. Lumina nu se poate împrăştia cu lopata la toată lumea prin mahalale; deocamdată, avem destulă lumină la Universitate.

Da. da. la Universitate e lumină.

Când terminam de copiat, cu adâncă silă, rândurile din urmă, un prietin intră năvală la mine. Foarte zdruncinat, îmi spune ştirea despre sfârşitul tragic al afacerii Filipescu-Lahovary...

O ştire culeasă de pe stradă!. Nu. Nu pot crede să se fi-ntâmplat un aşa dezastru.

Alerg. Am văzut. E adevărat.

Sărmană victimă!

Dormi liniştit, om de omenie! Tu n-ai murit pentru nimic, cum spun unii. Nu! Te-a ajuns grozava osândă a fatalităţii.

Păcatele presei în care absurdul neadevăr încă domneşte cu violenţa şi cruzimea unui nempăcat zeu păgânesc, tu, tu trebuia să le plăteşti cu viaţa, tu, care ai greşit să slujeşti deoparte, cu blândeţe şi cumpătare, bunului adevăr!

Oarbă fatalitate! şi surdă, şi nebună.

NOTIŢE CRITICE. [INTRODUCERE]

Odinioară, nu prea de multă vreme, - popoarele mici fac repede progrese mari, - părinţii noştri ziceau cu mândrie că românul e născut poet. Astăzi, tot cu atâta mândrie, dacă nu chiar cu mai multă, noi putem zice că românul e născut critic.

Poezia este atributul tinereţei; critica - al bărbăţiei. Să fim bărbaţi! şi sper că suntem.

Astăzi orice român care se respectă trebuie să fie un critic; şi, din norocire, foarte rar se găsesc români cari să nu se respecte; ba încă şi aceia, crez eu, nu sunt români curaţi; nu se poate: trebuie să fie de cine ştie ce viţă străină.

Aşadar, am să aştern şi eu câteva notiţe critice. Decât. trebuie să previu la vreme pe cititor despre extrema modestie a obiectului criticei mele, şi adică.

În genere, românii critică lucrări, împrejurări şi persoane de cea mai mare importanţă în viaţa publică; de exemplu, critică justiţia supremă, universităţile şi alte instituţii de cultură înaltă, direcţia superioară a politicei şcl., şi, fireşte, în acelaşi timp, critică persoanele ilustre cari dau suflet lucrurilor şi împrejurărilor. Iar acei cari vor să fie şi mai şi critică criticele acelor critici. Ce aripi trebuie să aibă acei ce vor să vază de d-asupra pe vulturii cari văd de sus fizionomia celor mai înalte culmi ale societăţii!

Aşa sunt toţi criticii noştri cu gândul tot la sus: ei privesc atât de departe peste capetele noastre, ale comunilor muritori,

încât pentru lucrurile umile, pentru împrejurări banale, pentru persoanele ordinare - cari ating viaţa noastră de toate zilele şi ne-o afectează în proporţie cu atât mai mare cu cât sufletul nostru e mai individual, - nu mai rămâne o singură privire interesată a le face onoarea unei critice.

Mi se vorbeşte de monumentele publice. Dar ce-mi pasă mie de monumentele publice! Să ne ferească Dumnezeu, neam de neamul meu, să dormim în monumente publice! Le văz în treacăt şi, când le-am văzut o dată, n-am nevoie să mă mai uit la ele a doua oară: ştiu că sunt toate strâmbe. Mie-mi pasă de casa-n care stau cu chirie, unde deger iarna şi mă prăjesc vara; unde n-am un zid întreg să-mi aşez patul.

Mi se critică profesorii de ştiinţe înalte. E vorba să mă facă şi pe mine să ştiu dacă sunt sau nu aceşti celebri savanţi vrednici de misiunea lor. „Nu!" zice un critic. „Ba da!" răspunde criticul criticului. Ei! domnilor! dar ce-mi pasă mie cine dintre dv. are dreptate! Eu aş vrea să mă luminaţi dacă bucătăreasa mea e sau nu demnă de misiunea ei.

Apropos... Mi se critică primadonele de la opera naţională. Dar eu nu sunt aristocrat, să merg la opera naţională. Mie-mi trebuie să mi se dea o critică asupra flaşnetei, instrumentul eminamente democratic, care, ca tot ce este eminamente demo - cratic, mă-nveseleşte când sunt trist şi mă-ntristează când sunt vesel.

Eu nu mă pot gândi sus când umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viaţa banală a mea, a noastră a tutulor românilor, iată ce mă interesează, iată ce-mi atrage irezistibil atenţia.

Ferice de cei ce pot să gândească sus, nesimţind pe ce calcă jos! Ferice de ei! groase tălpi trebuie să aibă.

Mie mi-e capul gros. Imposibil să mă uit acolo unde-mi arată cu degetul criticii noştri. Aplec ochii în jos, la cojile de nuci cari mă înţeapă, mă taie, mă sângeră - şi iată, dar, obiectul

criticei mele, fiindcă şi eu sunt român care mă respect, adică fiindcă şi eu am dreptul, pot zice chiar datoria, să fac critică.

Voi critica bucătăresele şi stăpânele, flaşnetele şi amatorii lor, chelnerii, birjarii şi muşteriii; voi critica tramvaie, tramcare, precupeţi, marfă, consumatori - tot.

Voi fi sever, dar drept.

Voi fi blând şi naiv în formă, dar violent şi caustic în fond.

Şi, cu toată josnicia obiectului, cu toată urbanitatea tonului meu, sunt sigur că se vor găsi mulţi compatrioţi să facă aspră critică criticei mele. Parcă-i auz.

„Cum, domnule? D-ta denunţi străinilor micile noastre mizerii, şi încă unde? în «Universul», care are un tiraj colosal. Vrei să împrăştii în toate unghiurile lumii veninul pesimismului d-tale? Rufele murdare, domnule, trebuiesc spălate în familie, cum zice francezul!"

La toate astea răspund anticipat.

Domnilor, francezul o fi zicând aşa; dar eu am văzut acu de curând că francejii fac nu cum zice francezul.

Pe urmă, orice critică implică o plângere, şi orice plângere implică o dorinţă: plângere împotriva a ceva care-mi turbură liniştea, care mă supără, care-mi face rău, şi dorinţa, daca nu a suprimării acelui ceva, cel puţin a pedepsirii lui - o răzbunare ca toate răzbunările. Şi tocmai de aceea, domnilor, am ales „Universul": pentru ca plângerea mea să fie auzită de foarte multă lume şi astfel răzbunarea mea să fie cât se poate mai strigătoare.

Cât despre denunţarea micilor noastre mizerii faţă de străini.

A! domnilor, desigur mă socotiţi din cale-afară naiv ca să mă credeţi în stare a-nghiţi aşa mofturi!

Să mă iertaţi: aci nu e vorba de murdăria rufelor, e vorba de bubele trupului.

Auzi dumneata! Să n-afle străinii de micile noastre mizerii!

Dar asta, domnilor, nu e judecată de bărbat; e curată ţachismă muierească; asta mi-aduce aminte de cocheta veştedă: ar vrea mititica să facă şi pe dentistu-i cunoscut s-o crează că are toţi dinţii naturali.

O! iluştrii mei patrioţi! Dar străinii, oricât am tăcea noi despre micile noastre mizerii, ni le ştiu mai bine chiar decât ni le ştim noi — şi pe cele mici, şi pe cele mijlocii, şi pe cele mari, — şi n-au nici naivitatea, ca mulţi dintre noi, să-şi facă iluziuni, nici interesul, ca mai mulţi dintre noi, să-şi mintă asupra stării noastre publice.

Mi-aduc bine aminte de când s-a jucat pentru prima oară *Noaptea furtunoasă* la teatrul din Bucureşti. Ce indignare din partea patrioţilor! Un ziar patriotic a doua zi mă denunţa tuturor bunilor români ca pe un trădător care denunţ străinilor micile noastre mizerii. La a doua reprezentaţie, am fost fluierat, huiduit şi ameninţat de o droaie de patrioţi din garda civică cu bătaie în Piaţa Teatrului. Nişte ofiţeri m-au scăpat de furia poporului. Piesa a fost scoasă din repertoriul teatrului.

Pentru ce toate acestea? — pentru că-mi permisesem să glumesc „faţă cu străinii" asupra gardei civice: ca şi cum străinii, oficiali şi neoficiali, n-o vedeau la parade în toată ridicula ei maiestate!

De câte ori vine aşa, în treacăt, un străin să ne laude din cale afară, să aplaude entuziast toate cele de la noi, minunându-se fără nici un frâu, la fiece pas, de doina română, de strachina română, de opinca română, de femeia română, de bărbatul român, în fine, de literele, arta şi ştiinţa române, — eu strâng din fălci, îmi încreţesc nasul în sus şi zic în gândul meu:

„Domnul acesta, dacă nu e un găgăuţă patentat, de exemplu, vreun erudit pivat-doţent de la cine ştie ce universitate rurală, a cărei reşedinţă s-ar găsi numai pe hartele de scară enormă ale Statului-major german, ori vreun xenamorasit de ginte latină,

atunci desigur e un om deştept, care ne ştie bine slăbiciunile şi slăbiciunea: e un filo-român de industrie!

De câte ori un om îmi exaltează calităţile, pe cari eu nu mi le constatasem prea bine, — nesocotindu-mi defectele, pe cari foarte bine mi le cunosc, — şi subliniază prea mult bunele sale opinii despre mine, îi zic politicos: foarte mulţumim! şi-l părăsesc, ducând în cugetul meu o mare îndoială: e prost? ori ticălos?

Căci eu sunt, în privinţa opiniei unui om asupra semenului, cu totul pesimist: ştiu bine cât de greu i-e omului, cu tot dreptul ce i s-ar părea că are, să implânte pentru sine în cugetul altui om o opinie bună, care să-i rodească un tratament potrivit de omenie.

Introducerea la notiţele mele critice e sfârşită. Mulţumind amicului meu, d. Cazzavillan, pentru ospitalitatea ce dă modestelor mele opinii în multrăspânditul său „Universul", le recomand cu sfială cititorilor acestui preţios organ popular.

NOTIŢE CRITICE
[FRAGMENTE]

Sunt oameni cari gândesc că a vorbi cu bun simţ şi cu pricepere despre lucruri umile, bunăoară despre cestiuni de viaţă practică, este o înjosire a spiritului omenesc, şi că, din contră, pentru spiritul omenesc este o onoare a debita prostii despre cestiuni înalte.

Eu gândesc altfel, adică tocmai dimpotrivă.

Eu, care am fost şi birtaş la gara din Buzău, pricep, de exemplu, că cestiunea hranei de toate zilele, mai cu seamă

pentru un om cu copii, este o cestiune vrednică de toată atenția, şi că societatea noastră românească suferă în privința aceasta de multe neajunsuri. Vroi dar să spun ce gândesc despre bucătărie şi bucătărese.

Un sec crede că m-am înjosit cu asta. De ce? Pentru că nu m-apuc să dezbat ca dânsul, fără să le pricep deloc, asupra cestiunilor de înaltă cultură, pentru cari ştiu bine că aş avea, ca şi el, mai puțină competență decât un bou bătrân pentru alergările Jockey-Clubului.

Nu. Ocupe-se dumnealui de cestiuni înalte, eu voi să dezbat asupra întrebării: este sau nu bucătăreasa mea, a dumitale, a noastră a tuturor, vrednică de misiunea ei?

Dintru-nceput trebuie să spun, cu părere de rău: nu! nu e vrednică.

Dumnezeu să mă ferească de şovinism şi de braşovinism!

Dacă şovinismul este caricatura patriotismului, braşovinismul este caricatura românismului.

Când ar fi să dau vreo povață unui tânăr român, iată pe care i-aş da-o:

„Tinere, să-ți fie patria scumpă şi sfântă ca şi mama ta! S-o iubeşti şi s-o respectezi din adâncul sufletului tău! De dragostea şi de respectul tău pentru ea să nu faci vreodată reclamă şi paradă. Ba, ai dreptul şi datoria să urăşti, să loveşti, să sfărâmi pe acei frați ai tăi ticăloşi, cari, în loc s-o iubească şi s-o respecteze ca pe o mamă cuminte, onestă şi severă, o curtează, o măgulesc şi o exaltează ca pe o bătrână cochetă, nebună bună de tocat!".

Atât despre patrie — şi sper că-n tot ce am scris nu se va găsi despre frumoasa şi generoasa mamă vreo altă tiradă.

Nu! nu sunt şovinist, şi ura de rasă nu a putut vreodată încolți în sufletul meu. Dar trebuie să mă ridic odată cu toată puterea contra Ungariei şi poporului maghiar!

Acolo este izvorul unui mare rău ce ne bântuie. De peste Carpați ne vin bucătăresele cari fără omenie ne exploatează pe noi, părinții de familie, ne supără, ne îmbătrânesc fără vreme şi ofticează pe cocoanele şi soacrele noastre, şi fără milă ne ruinează sistemul digestiv al moştenitorilor noştri. În nici o țară civilizată din lume nu se consumă atâta sinamichie pentru copii. Care cocoană o întrebi: „Da' ce a avut Goguşor al dumitale?" îți răspunde: „Mersi! a avut deranj la stomac!".

Să fie oare o manoperă politică? Să meargă maghiarii cu ura lor seculară contra noastră până acolo? Bănuiesc; nu pot fi sigur. Dar ceea ce e vădit lucru e că toate aceste misionare ale papricaşului şi sosului de făină prăjită-n osânză de râmător lucrează, după o sistemă urmărită cu persistență, la distrugerea românilor.

Ia să examinăm lucrul mai de aproape.

O bucătăreasă maghiară la o modestă casă română din capitală câştigă:

30 de lei pe lună leafă;

20 de bani pe zi, tain, fac 6 lei pe lună;

are odaie bună de locuit, încălzitul, luminatul, spălatul, toate astea să facă măcar 20 de lei pe lună, cum sunt toate scumpe-n Bucureşti;

are hrană din destul, ea, şi mai opreşte ale mai bune bucățele de carne şi ficățeii de la pui pentru *borbat,* care vine

seara să doarmă la căldurică; hrana a o pereche de maghiari, care va să zică, ar face barem 45 lei pe lună;

mai ciupeşte şi de la coşniţă măcar o băncuţă pe zi, adică pe lună 15 lei;

Ia să facem acuma totalul: 30 + 6 + 20 + 45 + 15 = 116; care va să zică, una mie şi aproape patru sute de lei pe an. Colosal! Aproape cât o artistă de la opera română!

Şi în schimb?

Vine stăpânul acasă de la daraveri şi, flămând, se aşează cu familia la masă.

Ciorba!

Toate lingurile încep să lucreze; dar la prima sorbitură, toate feţele se strâmbă.

— Iar apă chioară! păcătoasa! zice soacra indignată.

— Du-o îndărăt, zice ginerele aspru, şi spune-i că al'dată i-o torn în cap, mizerabila!

— Adu bamele! comandă cucoana...

Bamele! Copiilor le plac bamele cu pui. Acu e rândul furculiţelor.

— Uite, trăzni-o-ar Dumnezeu! cum le-a terciuit! uite cum a sdrenţuit frumuseţea aia de pui! Bătu-te-ar Maica-precista!...

— Unde sunt ficăţeii?

Şi toate furculiţele sondează marmelada de bame: nici un ficăţel!

— Nu mâncaţi! sbiară stăpânul, care a gustat din marmeladă. Nu mâncaţi! are gust de coclit! vă otrăviţi!

Şi pe câtă vreme bieţii copii se-ndoapă cu pâine, cucoana ginerelui zice tristă:

— Adu biftecul!

(În familiile mai bune, la friptură se zice biftec, şi coada vacii friptă pe cleşte tot biftec se chiamă).

Aha! biftecul...

Cucoana soacra ascute cuţitul. Aş!

— L-a ars!

Atunci începe potopul de încriminări: domnul acuză pe cocoane că nu se ocupă destul cu menajul; cocoanele-l acuză pe domnul că nu e destul de sever cu slugile... Ginerele scapă o vorbă groasă, soacra se scoală indignată de la masă drăcuind pe şoangheriţa, şi fiică-sa cu copiii încep să plângă:

— Masă e asta, ori otravă?

Atunci, domnul ia farfuria cu biftecul carbonizat şi merge încruntat la bucătărie:

— Madamo! biftec e ăsta! bagăţi-l în ochi!...

Apoi, după ce trânteşte farfuria:

— ... Şi altă dată să ştii că-ţi trag palme, mă-nţelegi!

—*Apo, ala nu slobod la domnu!* răspunde, cu toată dignitatea maghiară, bucătăreasa.

Se-nţelege; omul, cât de iritat, nu uită că trebuie evitată cu prudenţă orice complicaţie internaţională.

Toată lumea se pune iar la masă, cu multă gravitate şi, fără a mai schimba o vorbă, o răzbeşte în telemea cu struguri. Foarte bună mâncare, telemea cu struguri, şi sănătoasă: telemea fără struguri ar fi prea grea; struguri fără telemea, prea uşori.

Tatăl de familie supărat se culcă şi se gândeşte serios, — la ce? la neajunsurile culturii noastre publice:

De ce n-avem odată curajul să ne emancipăm de străini? De ce, pe lângă atâtea şcoale de ştiinţe şi de arte înalte, pe lângă atâtea Universităţi şi Conservatorii de muzică şi declamaţiune, să n-avem şi o şcoală de bucătărese cu o direcţiune curat

națională? Dacă ar fi fost româncă, mizerabila! cum i-aş fi tras cu biftecu'n cap!

Când termin rândurile aceste dureroase,, primesc, de la un vechi prieten, o scrisoare plină de parapon.

Bietul bătrân! Iacă un prototip de *tombateră* demodată, care mă-ndoiesc să fi fost vreodată la modă: căci, de tânăr, de când îl cunosc, a avut ca şi acum, spiritul foarte mălăeţ.

Ca orice român, mai ales mălăeţ, a-ncercat, fireşte, şi el, toată viaţa, să colaboreze la ieftinul progres al scumpei sale Românii, — să lucreze şi el în aşa numitul „ogor al culturii naţionale!". Dar, de câte ori a asudat şi gâfâit, i-a ieşit înainte un sceptic, un om care nu este aşa de naiv ca să lucreze un ogor fără siguranţă că acesta-i va da rod potrivit ostenelii.

Scepticul s-a uitat la obosita nulitate cu un zâmbet de milă prefăcută şi — ca răutăciosul sufler, care părăseşte în îngăimeală pe un actor şi prost şi surd şi cu rolul neînvăţat — i-a şoptit, dând din umeri:

— Ogor ingrat! vană laboare!

Iar lumea toată, cuminte, a clătinat din cap, adică: aşa e, are dreptate scepticul.

Zâmbetul acestuia şi mai ales aprobarea opiniei publice, umplu cu amar sufletul gol al bătrânului meu. Mâhnit, el gândeşte ca acum o jumătate de veac, şi astăzi, că a perfora cu-mpunsături de condei gogoşile umflate ale secăturilor intelectuale, a trata cu uşurinţă pe xenamorasiţii cu greutate, a nu lua în serios pe toate budalalele literelor şi artelor române — sunt nişte crime de înaltă trădare a patriei, a naţiunii, a... mai ştiu eu ce, sacru şi inviolabil.

Se pune deci să-mi scrie în consecuenţă.

Sfântă Retorică! În ce proză năclăită, în loc de pieptănată, izbucneşte indignarea lui patriotică în potriva acelor spirite cari

nu-i seamănă, cari nu respectă nimic, zeflemisesc tot, veştejesc, întinează, distrug tot ce e românesc! — se-nţelege că în „tot ce e românesc" intră mai ales şi rânceda lui pomadă.

Auzi dumneata! ... Moftul român!... Să pui sfântul calificativ român lângă moft!... A! scepticismul! O! nenorocită şcoală!

Şi când te gândeşti că, sub barba venerabilă a ilustrului meu român, oamenii acestei nenorocite şcoale, aceşti rău făcători ai naţiunii, au câteodată chiar succes!

— A!... zice tombatera cu amărăciune... Succes uşor!

Acu nu ştiu ce să fac? să-i răspund ori să nu-l mai mâhnesc? Am să-i răspund o dată pentru totdeauna, ca să-l mângâi. Iată:

„Ilustrul meu amic,

Să ne punem împotriva voinţei lui Dumnezeu — ar fi nebunie. Nu vezi dumneata că la tot ce viază e o nepătrunsă chestie de semânţă? Dovleacul mălăeţ, la cuptor, are succes — uşor, ce e drept, însă îl are; dar stoarcă-se cât s-o stoarce să facă limonadă, n-are să-l aibă niciodată.

Dumneata nu eşti încă aşa de bătrân încât să-ţi pierzi toată speranţa. Încearcă şi dumneata o dată să ai un succes uşor. Dacă n-ai avut până acum nici unul, de! trebuie să mărturiseşti că şi dumneata eşti puţin de vină: ai umblat totdeauna după succese prea grele pentru puterile şi felul dumitale.

ANTON BACALBAŞA

Tony a plecat aseară dintre noi — atât de tânăr. Păcat pentru lumea noastră!

De aci de jos, unde e poruncă să mai rămânem, nu cu platitudini şi banalităţi se cuvine să salutăm la plecare-i pe omul de spirit, care, iertat de o rămăşiţă a osândei pământeşti, e chemat dincolo.

Iubite Tony, doarmă-ți în liniște dulce rămășițele tale de lut, iar sufletul tău, primească-l Dumnezeu cu vecinica-i dragoste în sânul lui!

Vechiul tău prieten
Caragiale

INTELECTUALII...

Intelectualii! Iată un soi prețios de cetățeni, de lipsa căruia patria noastră nu se poate plânge. Slavă Domnului! avem destui.

Odinioară, intelectualii, mult mai puțini la număr ca astăzi, formau un fel de sectă, care respingea sistematic orice contact cu profanii. Sediul acestei prețioase secte era la cafeneaua Brofft, — singura rimă posibilă la *moft* —, peste drum de Capșa, în prăvălia caselor Zerlendi, unde acuma se află Luvrul de București. Acolo — precum odinioară muzele în Parnas — se adunau intelectualii spre a-și împărtăși înaltele cugetări și inspirațiuni, gustând un fel de ambrozie, compusă din puțin lapte, puțin „jvarț" și puțin zahăr, și numită în limba vulgară „capuțin". De aceea, profanii invidioși, cari nu erau admiși să se apropie de intelectuali, i-au poreclit pe aceștia: „capuținiști", de unde, apoi, orice dezbatere prea mult prelungită despre lucruri ideale, despre înalte chestiuni de artă, litere, științe, s-a numit „capuținism". Aceea a fost prima perioadă, cum am zice perioada eroică, a capuținismului și capuținiștilor.

Cafeneaua Brofft, poate tocmai din cauza mândriei exce - sive a intelectualilor, a început să-și piardă încetul cu încetul clienții, cari consumau altceva decât capuțin. Ar fi lucru oare - cum explicabil: omul inferior se găsește foarte strâmtorat într-o atmosferă prea înaltă. Ce să caute un biet mojic de rând acolo unde se strâng persoane de elită?... Din pricina intelectualilor

sau din altă pricină, puțin importă, cafeneaua Brofft, mergând din ce în ce mai slab, a trebuit până la urmă să se desființeze. Dar intelectualii nu puteau rămânea pe drumuri; trebuiau deci să-şi caute un nou sediu numaidecât... Atâtea chestiuni arzătoare de esetică, de filosofie, mai ştiu eu de ce! reclamau soluțiuni urgente. Capuținiştii îşi aleseră un local mult mai frumos şi mai confortabil decât cel vechi; îşi strămutară sediul la Fialcowsky, cafenea-cofetărie celebră mai ales pentru beltelele ei.

Aci, — lucru foarte ciudat! şi care nu s-ar putea explica decât prin teoria evoluțiunii, — aci s-a făcut o schimbare însemnată în moravurile intelectualilor. De unde, la Brofft, erau foarte exclusivi şi din cale-afară discreți, discutând pe şoptite, aşa ca să nu le poată profanii auzi înaltele înțelepciuni — la noul sediu, începură să primească alături cu ei, deocamdată la mese învecinate, apoi chiar la masa lor proprie, muşterii cari nu luau capuțin, oameni cu totul nedemni a se numi intelectuali. Apoi, dezbaterile capuținiste începură să se facă în gura mare, aşa că toată lumea profană de cafenea şi cofetărie, ba, vara, chiar din Piața Teatrului, le putea auzi perfect. Dar dacă zic că lumea profană le putea auzi, asta nu însemnează că le şi putea pricepe. Numai aleşii le-au putut pricepe, şi asta a făcut un mare bine public: încet-încet, şi din ce în ce mai numeroşi, începură să iasă, din rândurile poporului, o sumă însemnată de tineri a căror vocațiune era să fie intelectuali. Până aci, nu se ştiuseră număra, neavând un semnal de raliare, o eclesie. Aceasta a fost perioada clasică a intelectualilor.

În curând, potrivit principiului evoluțiunii, eclesia a numărat aşa de mulți adepți, încât Fialcowsky nu i-a mai putut încăpea şi ei au pornit care-ncotro să propovăduiască... Azi, mai mult ca totdeuna, la noi mai mult decât oriunde, intelectualii sunt, am putea zice, inspiratorii, diriguitorii opiniei publice, mai ales când e vorba de mişcarea „culturală". Ei fac ploaie şi

vreme bună, ei tarifează preţurile succeselor şi decernă laurii, ei condamnă, îngăduie sau încununează — în literatură, în teatru, în arte, în ştiinţe, în fine în tot: ei! ei, intelectualii!

Aceste exemplare de lux ale omenirii mişună astăzi prin toate unghiurile publice. Lipsiţi cu desăvârşire de vreo falşă fudulie, intelectualii intră în toate localurile de consumaţie şi se amestecă bucuros cu toţi comunii muritori... Asta e o tactică iezuitică, aşa crez eu; căci, pentru a renunţa aceşti aleşi la mândria lor legitimă şi a se apleca aşa cu dinadinsul la contactul nostru, trebuie că au un scop; şi acela desigur nu poate fi altul decât luminarea maselor ignorante.

O dată cu ieşirea de la Fialcowsky, care numaidecât s-a desfiinţat şi el ca şi Brofft, eclesia capuţinistă a trecut din perioada clasică în perioada politică: de la revelaţiune la apostolat. Iată-i... La orice masă de la berării, birturi, cafenele, dacă sunt trei muşterii, unul desigur este un intelectual. Ce face el, omul ales, alături cu cei doi profani? Îşi îndeplineşte misiunea: propagă, luminează, vulgarizează. Sunt chelneri cari, după cât au prins pe apucate din dezbaterile şi conferinţele intelectualilor, pot face marţ pe un profesor de universitate, mai ales dacă l-or lua repede.

Dar mai la urmă, o să mă-ntrebi dumneata:

— Bine, după câte mi-ai scris aci, cam înţeleg eu ce sunt intelectualii; dar atâta nu mi-e de ajuns; aş voi să-mi dai o definiţiune mai scurtă şi mai limpede; să-mi spui desluşit: ce este un intelectual?

— Bucuros, răspund eu; iată:

Omul care despreţuieşte orice ocupaţie de imediată utili¬tate şi pentru el şi pentru lume şi se dedă la nobila profesiune de gânditor — se numeşte un *intelectual.* Sunt mii şi mii de unelte-n lume: glonţ şi năvod, plug şi sapă, teslă şi rândea, ciocan şi nicovală, cot şi terezii — cine le mai ştie pe toate? — un întreg arsenal inchizitorial! fără acesta omenirea n-ar putea stoarce binele ei din sânul naturii, din sânul mamei crude, care

mai totdeuna trebuie apucată strâns în cleşte, canonită, bătută până la sânge, ca să-ţi dea o picătură de lapte. Ei!... Intelectualul e prea blând fiu ca să-şi maltrateze cumva mama. Mâna lui, care n-are altă menire decât să treacă uşor pe frunte-i, s-ar murdări la atingerea vreuneia dintre uneltele de tortură. Intelectualul a venit în existenţa terestră înarmat cu o unealtă mult mai nobilă, o zestre divină: *gândirea!*

Acu... deştept ori ba, spiritual ori nerod, cu scaun la minte ori lovit cu leuca — astea sunt întrebări absolut indiferente; e destul că poate zice cu toată siguranţa:

„Eu?... Eu sunt un intelectual!"

[NOTĂ]

Întrerup astăzi seria notiţelor critice, cari vor urma în „Universul", de joia viitoare, şi apoi, la fiecare două săptămâni, alternând cu alte articole independente de acea serie. Deocamdată, iată aceste telegrame, reproduse cu cât se poate mai multă sfinţenie după originalele lor, şi din cari, deşi laconice ca orice telegrame, cititorul atent va prinde poate un înţeles destul de pozitiv pentru o cronică fantazistă.

„D-A VALMA (VIAŢA LA MAHALA)" DE MARION

Sunt scriitori destui cari te fac să râzi de operele lor; mai rari sunt acei cari prin operele lor te fac să râzi, şi între aceştia, fără-ndoială, este şi Marion.

Neobosită imaginaţie şi veselie gata totdeuna, bunătate de suflet şi absolută lipsă de pretenţie — iată darurile preţioase ale acestui scriitor popular, ale acestui talent remarcabil.

Scenele lui de mahala sunt demne de orice literatură europeană, şi ori în ce limbă cultă şi-ar fi produs talentul, Marion ar fi fost un scriitor popular de treapta-ntâia.

Dacă Gion, — criticul pretenţios, care preferă cea mai sălcie serbezime a fondului pe lângă cea mai suculentă concepţiune, când asta din urmă se prezintă fără, iar cea dintâia se prezintă cu impecabila formă externă, — rămâne biruit în faţa lui Marion, ce să mai zicem noi, ceilalţi, cari suntem mai puţin severi? ce să zică publicul, care mai la urmă vrea, cetind, să se amuze?

Ei bine, minunata colecţie *D-a valma* a lui Marion se tipăreşte astăzi în a doua ediţie, şi-mi fac o datorie şi o plăcere a mă grăbi ca s-o anunţ numeroşilor cititori ai „Universului".

La apariţia ediţiei, voi căuta să fac o dare de seamă mai amănunţită.

SALONUL

Dumineca viitoare, 31 octomvrie, se deschide la Ateneu Salonul anual de pictură şi sculptură. Dintre bucăţile admise, o comisiune specială va fi şi ales pe cele mai de seamă pentru secţia română de la Expoziţia din Paris.

Am avut norocul să pot intra la Salon înainte de deschi - derea-i oficială. Erau acolo câţiva cunoscători, cari făceau observaţiuni tehnice ce eu nu prea am înţeles. Eu, drept să spun, nu pot avea pretenţia că ştiu judeca producţiile de arte plastice: îmi lipseşte prea mult educaţiunea specială a priceperii. Din pricina aceasta desigur eu, în faţa unei lucrări, îi văz defectele mai degrab decât calităţile. Aş putea spune mult mai uşor de ce nu-mi place o lucrare decât de ce alta îmi place; pot dar spune de pe acuma că mi-au displăcut multe dintre lucrările expuse şi mult mai puţine mi-au plăcut — între acestea, cu deosebire, o idilă romană de d. Kimon Loghi.

O dare de seamă mai amănunțită despre Salon, fără nici o pretenție de cunoscător, voi face, după slaba mea pricepere, într-o cronică viitoare a „Universului".

Deocamdată, constat că la Salon — din ce pricină, nu pot şti — maestrul Grigorescu nu ia parte.

Oricine se va-ntreba dar, cu ce pictură românească ne prezentăm la Paris; căci, fără să se supere tinerii noştri artişti, nici unul n-are în lucrările lui aşa-numitul element genuin. Toate lucrările, cele remarcabile, ca şi cele mai slabe, sunt lucrări de şcoală, tot atât de franceze, germane sau italiene pe cât de române, ba poate chiar mai mult. Producțiunile după maniera lui Grigorescu, se-nțelege, nu contează, cum nu contează-n literatură nici o producție în maniera lui Eminescu sau a lui Coşbuc. (Se găsesc totdeauna oameni cari cred că succesul se datoreşte manierii, nu mâinii.)

A expune la Paris pictură românească fără Grigorescu este a renunța la un succes sigur pentru a risca să trecem foarte puțin luați în seamă, şi vorbesc numai de elementul genuin, fără să mai pomenesc de incomparabila putere creatoare a ilustrului maestru.

Să sperăm că dd. comisari însărcinați cu alegerea bucăților pentru Paris vor şti să obțină adeziunea marelui nostru artist — onoarea vremii noastre — fără de concursul căruia ne-am prezenta cu mult prea slabi pentru o expoziție universală.

NOTIȚE CRITICE. [NOI ŞI BISERICA]

Încă de mult, lumea noastră românească nu mai merge la biserică.

Oamenii de sus, de mijloc şi de jos au uitat de mult cărarea ce duce la locaşul icoanelor.

Boieri, ostaşi, negustori, meseriaşi, dascăli, slujbaşi, mari şi mici, s-au lepădat de datoriile cătră legea lor creştinească — toţi sunt astăzi liberi-cugetători.

Şi, fireşte, daca dumnealor sunt astfel, trebuie şi femeile dumnealor să fie tot astfel, adică libere-cugetătoare; şi, prin urmare, cum ar putea să fie copiii dumnealor altfel decât sunt mamele, adică altfel decât liberi-cugetători!

Dar să nu exagerăm.

Boierimea, ostaşii şi slujbaşii, deşi liberi-cugetători, tot mai merg uneori să auză, dacă nu chiar s-asculte, evanghelia — anume când M. Sa Regele se duce cu ceremonialul obicinuit, la zile mari, ori la Mitropolie, ori la Sf. Niculae-n Şelari, ori pe malul gârlii la Bobotează.

De altă parte, tinerimea şi damele se abat uneori la câte o biserică *high-life,* şi, spre cinstea lor, trebuie să mărturisim că sunt pătrunse de tot respectul cuvenit casei Domnului: atât tinerimea cât şi damele se prezentă acolo gătite cu toată-ngrijirea. Atâta numai că vorbesc cam prea tare.

O fi aceasta bine sau rău, — că s-a lăsat adică lumea noastră de biserică — nu o pot spune, căci n-am în această privinţă nici-o părere hotărâtă.

Poate, după cum zic unii, să fie bine; poate că lipsa de aplecare către religie să fie dovada unui spirit care se eman¬cipează lesne de ideile învechite şi devine astfel mai susceptibil de idei nouă, de progres intelectual şi moral.

Poate, din potrivă, după cum zic alţii, să fie rău; poate că lipsa aceasta să fie dovada unei porniri la descreerare, la scădere, la înjosire progresivă intelectuală şi morală, la o din ce în ce mai mare pierdere a omeniei.

Nu ştiu deocamdată cine să zic că au dreptate — pesimiştii ori optimiştii; trebuie să mai mă gândesc mult la această

întrebare. Dar până s-ajung a-mi da un răspuns, voi să consemnez aci în fuga condeiului câteva observaţiuni, pe cari le fac demult.

Pe câtă vreme bisericile noastre româneşti ortodoxe, părăsite de credincioşi, mai ales în capitală şi-n oraşele mari, decad pe văzute; pe câtă vreme toaca şi clopotele noastre fac zgomot de-a surda, nemaiaflându-se urechi cari să le-nţeleagă glasul şi chemarea; pe câtă vreme o biată prescură şi câteva linguriţe de vin ajung unui trist altar pe multe duminici — ce se-ntâmplă în altă parte?

Ia să vedem.

Treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, astăzi liberi-cugetători, treceţi duminica dimineaţa pe la frumoasa catedrală catolică a Sfântului Iosef, pe la Bărăţie, pe la biserica protestantă şi pe la cea calvină; treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, compatrioţii mei, liberi-cugetători astăzi, treceţi vineri seara pe la sinagogele mosaice — şi vedeţi ce se petrece acolo, în acele locaşuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credinţe în Dumnezeu, lăsate lor de la moşi strămoşi.

Vedeţi, ce de lume! Ce de oameni, ce de femei şi de copii!

Priviţi-i! Bogaţi şi săraci, voinici şi neputincioşi, tineri şi bătrâni. Sunt între ei învăţaţi deosebiţi şi oameni de rând, fiinţe, pe drept ori nu, mândre şi fiinţe umile, oameni cu griji zdrobitoare şi oameni fără nici o grije; toţi vin să-şi ridice acolo sufletul, ascultând cuvântul Domnului; toţi vin acolo să se roage împreună Lui, cum I s-au rugat şi părinţii lor, şi să-nveţe şi pe copiii lor a I se ruga ca dânşii.

Sunt între ei bravii şi cuminţii germani, francezii cei subţiri la minte şi nobilii italieni, şi alte neamuri strălucite ale Europei, şi îndrăzneţii unguri şi neînduplecaţii evrei.

Intraţi, foşti creştini ortodocşi, astăzi liberi-cugetători; intraţi după aceşti credincioşi în sfântul pentru ei locaş.

Ascultaţi cum răsună, legănându-se-ntre-naltele bolţi, acele cântări înălţătoare în slavă. Ia uitaţi-vă cum, cu capetele plecate, se lasă acei oameni pătrunşi de binefacerea A-tot-Ţiitorului.

Vedeţi-i voi, cari sunteţi totdeauna posomorâţi, cum, după ce s-au împărtăşit de acea binefacere, ies toţi cu feţele senine şi vesele.

Şi dacă, liberi-cugetători, nu mai puteţi crede în Dumnezeu, căci nu mai sunteţi în stare să-l vedeţi, pe El care s-arată pretutindeni afară decât în sufletul vostru, nu puteţi crede nici măcar în ce vedeţi la aceşti semeni ai voştri? Nu înţelegeţi voi, cari tot vă plângeţi de slăbiciunea „noastră" faţă cu ei, ce întăriţi ies după ce s-au rugat şi au primit binecuvântarea?

Şi dacă nici atâta nu-nţelegeţi, nu v-aduceţi aminte barem de o vreme nu tocmai depărtată, când părinţii voştri, cari dorm sub umbra crucii, cunoşteau izvorul acelei întăriri binefăcătoare şi ştiau să s-adape la el?

Părinţii noştri!

Prăpastie de vreme nemăsurată între ei şi noi! M i i şi mii de ani să fi trecut de la viaţa lor până la a noastră, şi tot nu li s-ar fi şters mai bine din inimile copiilor pomenirea şi dragostea şi evlavia şi felul.

Ei au crezut şi s-au închinat, şi sufletele lor găseau mân¬gâiere şi tărie în închinăciune.

N o i nu ne mai închinăm, fiindcă nu mai credem.

Sufletele noastre nu mai au nevoie de mângâiere; inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sunt de piatră, şi din piatra aceasta scăpărăm scânteile liberei-cugetări, noi românii foşti ortodocşi, cari suntem mai deştepţi, mai luminaţi, mai mândri, mai puternici decât toate neamurile lumii.

Închine-se Asia, bătrâna înţeleaptă şi nobila şi ingenioasa ei fiică Europa! închine-se Africa cu toate negrele ei seminţii! închine-se iscusita Americă!

N o i — nu ne-nchinăm.

Închine-se nerozii!

Filosofia noastră ne pune mai presus de nevoia închinăciunii!

Clopotele - zgomot! Icoanele - fleacuri! Credința - moft!

Închiză-se bisericile, surpe-se zidurile lor!

Părinții noştri cari le-am zidit erau nişte barbari, nişte primitivi, fără nici o cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen.

Noi suntem oameni moderni.

Mături-se dărămăturile bisericilor, ca să se deschidă locuri largi, piețe vaste, pe cari, după cerințele progresului, să se zidească oteluri mărețe şi cluburi politice, teatre de varietăți şi burse de comerț!

Şi nu care cumva să-ndrăznească-a ridica glasul cineva! În cazul cel mai bun pentru dânsul, ar fi un om ridicul.

E destul că biserica e tolerată!

Un slujitor al altarului, când stetea sub loviturile unei cumplite prigoniri, unei năpăstuiri strigătoare la cer, izgonit şi maltratat ca odinioară Sf. Ignatius al Constantinopolei, mi-a spus cu adânc amar:

- Nu li e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu?

- Nu, părinte, i-am răspuns, nu e frică niminui de bătaia cui nu crede că este.

Ai uitat că ai a face cu o lume, care nu crede în Dumnezeu? cu o lume căreia nu i-a fost frică să prefacă în puşcării locaşurile sfinte, închinate credinții străbune, unde zac osăminte de măreți voievozi?

Se va mai schimba lumea noastră românească? va mai vrea Dumnezeu să o reîntoarcă la dânsul?

Dumnezeu ştie.

Deocamdată, copiii noştri vor merge pe calea noastră cuminte. De ce avem şcoli româneşti, în cari urmează înaltele

învăţături ale omenirii? Pentru ca să ni-i lumineze şi să ni-i crească.

Eşti fiară, fii fiară.

Fiarele n-au biserică, fiarele nu se-nchină; fiarele n-au Dumnezeu!

NOTIŢE CRITICE. [ARMATA NOASTRĂ]

Cu toate nevoile particulare ale deosebitelor neamuri, state şi ţinuturi, lumea toată stă cu privirile încordate la măreţele împrejurări ce se desfăşură în emisferul austral.

Este în adevăr o privelişte din cale-afară mişcătoare; acolo se petrec fapte a căror urmare poate fi o adâncă schimbare a lumii-ntregi.

Se stinge prestigiul britanic!

Orgoliosul drapel a cărui singură fâlfâitură făcea până ieri să cază-n genuchi nenumăratele seminţii nedomesticite ale Africei şi să-şi plece fruntea cele mai mândre neamuri ale Europei; falnicul drapel care ducea în vârful suliţei sale lumina civilizaţiei până în cele mai întunecate funduri ale continentelor, sigur că n-are nimini să cuteze a nu i se-nchina, - drapelul Marei Britanii este sfâşiat, tăvălit şi călcat în picioare.

În faţa lumii uimite, leul britanic sufere palme sângeroase peste fălcile-i formidabile, peste fruntea-i vastă.

Trântit la pământ şi paralizat, cu ghiarele nu mai poate decât să-şi sfâşie singur sânul, iar gura nu-i mai slujeşte decât să răcnească de cea mai adâncă pricină a durerii - de umilire.

Un vrăjmaş, pitic la trup, dar uriaş la suflet, îl ţine jos, şi poate nu-i departe clipa când îi va da pe cerbice ultima lovitură de călcâi, strivindu-i gura în ţărâna africană.

Cine?

Marea Britanie, care, într-o furtună, i-a răpit împărăţiei lăsate moştenire de Carol-Quint stăpânirea lumii împreună cu toată mândria; Marea Britanie, împărăţia fără de noapte, spaima şi onoarea oceanelor...

Şi cu cine?

Cu o mână de olandeji, mai puţini la număr decât publi¬cul englez de la un meeting electoral ; o mână de ţărani puşcaşi câţi, aşezaţi la rând, ar putea încăpea comod la o paradă în Hyde-Parc.

Cine şi-ar fi putut închipui?

Atât erau de disproporţionate staturele celor doi luptători, atât era lumea-ntreagă deprinsă să socotească nebiruită puterea uriaşului Filistean, încât nu putea bănui nimini cât de pe departe ce va izbândi praştia micului David.

Boerii aveau o armată desăvârşită, covârşitoare şi ca artă şi ca avânt asupra forţelor britanice.

Armată!

Iată vorba care nu se va şterge din graiul omenesc câtă vreme va fi omenire cu interese materiale şi morale.

Exemplul groaznic al înfrângerii Engliterei va răcori mult capetele vizionarilor, cari nădăjduiesc o stare a omenirii fără de războaie.

Omul cuminte dă din umeri de câte ori i se cântă ode la pacea universală, şi se uită totdeuna cu grijă la ziua de mâne: e atât de şubredă pacea şi atât de inevitabil războiul!

Secolul care vine îl deschide Franţa cu o mare sărbătoare a păcii universale; e un fel de amendă onorabilă, pe care

națiunea franceză vrea s-o facă în fața lumii civilizate pentru cruntele vărsări de sânge ce ea a făptuit acum o sută de ani.

Dar, desigur, în mintea fiecărui francez cu conștiința intereselor patriei sale, trebuie să fiarbă multă părere de rău că s-a-ncurcat Franța cu această sărbătoare, la care a invitat lumea întreagă.

Sărbătoarea aceasta, dacă nu va fi contramandată, va fi desigur pentru cel ce o dă *un mortel ennui*.

Ce moment!... Faschoda!... Suez!... Egipt!...

Dar vremea nu e pierdută!

Secolul ce vine va vedea multe, şi vai de acela pe care ceasul încercării îl va găsi nepregătit!

Îngrozitoare talazuri se vor dezlănțui; vai de acela care nu va şti şi nu va putea înota! Acela va fi fost!

Armată! Nimic alt nu trebuie mai mult astăzi!

Multe critice s-au făcut asupra armatei noastre, şi de bună şi de rea credință şi cu şi fără competență.

Nota cea mai susținută atât de critici cât, din nenorocire, şi de opinia publică a fost nota antipatică.

S-a persecutat în presă prin denigrări şi batjocure ofițerii severi, propagându-se spiritul de nesupunere la disciplină.

Toți soldații leneşi şi nesupuşi, toți soldații isterici, incapabili de serviciu, până şi dezertorii, au fost scuzați, ba chiar aplaudați şi cântați în presa politică.

În nici un incident de cazarmă cât de neînsemnat, n-a lipsit să se amestece presa, trăgând la bara opiniei publice de cafe¬nele pe superiorul şi pe inferiorul în cauză, pentru a da totdeuna fără judecată şi sistematic dreptate „sărmanului" inferior.

Ofițerii noştri de toate gradele au fost acuzați că sunt demodați, că vor să aplice cu brutalitate nişte regule de disci¬plină condamnate de spiritul liberal modern.

Ba cât pe-aci să se asmuță toată lumea civilă contra *castei militare.*

Umanitarism copilăresc de şcolar leneş şi rebel!

Şi încet-încet, din nenorocire, spiritul acestui umanitarism ieftin a început să pătrunză chiar printre ofițeri; încet-încet, neavând tradiția soldatescului şi disciplinei, au fost atraşi de curentul care caută să sape temeliile armatei: soldatescul mândru şi severa disciplină.

Ofițerii noştri aspri?!

Ofițerii noştri *castă militară?!*

Pentru Dumnezeu! Dar tocmai ce lipseşte unora dintre ofițerii noştri este, cum să zic? asprimea, rigiditatea aceea, înfățişarea aceea neîncovoiată, într-un cuvânt soldatescul, ce şade atât de bine unui bărbat, căruia societatea, patria i-au dat cu jurământ o armă-n mână ca să le apere, mai înainte de orice, onoarea.

Dar unii dintre ofițerii noştri sunt mai dulci decât nişte fete mari, nişte blajini impiegați în uniformă.

În genere, aproape fără excepție, sunt afabili cu civilii, cu cari s-amestecă bucuros; sunt politicoşi în localuri publice, unde intră *sans facon,* şi îngăduitori cu inferiorii slabi sau îndărătnici.

Ba, să am iertare, cât de puțin inițiați sunt unii din familie, în genere sunt foarte bine crescuți, o! fără-ndoială cu mult mai bine decât civilii în genere, chiar din clasele mai nalte şi mai culte ale societății noastre.

Observaţia pe care cu toată dragostea le-o fac, în privinţa soldatesculuí ce le lipseşte, nu trebuie să mi-o ia în nume de rău. Din toată inima aş dori să prinză această observaţie, asupra căreia poate voi reveni, fiindcă, spirit învechit şi puţin accesibil la ideile umanitariste moderne, declar că pe cât mi-este de antipatică mulţimea când se prezentă chaotic ca turmă de vite sau ca haită de fiare, - ruşinea ori necinstea neamului omenesc! - pe atât mi-este de simpatică mulţimea când mi se prezentă în şir poruncit, cu pieptul nainte, cu fruntea sus, cu urechea la trâmbiţă şi cu ochiul la drapel, - virtutea, demnitatea şi onoarea patriei!

În faţa groaznicului exemplu din Africa de Sud şi-n faţa prevestirilor cu cari s-apropie un nou veac, orice neam, dacă ţine la viaţă şi la cinste, are de făcut cu totul altceva decât teorii umanitariste.

Dezastrul Marii Britanii este o dovadă că, a doua zi după predicarea păcii, un stat n-are de altceva nevoie mai mare decât de armată.

Cine astăzi n-are cazarmă sigură, nu mai poate avea sigur nimica.

Bravii noştri ofiţeri să despreţuiască criticele copilăreşti şi să nu uite un moment că de la împlinirea fără rezervă a datoriei lor atârnă salvarea intereselor materiale şi morale ale patriei şi naţiei româneşti.

Soldatul român[,] copil liber acuma al unor părinţi creş¬tini, cari au suferit până în veacul acesta jugul păgânesc, trebuie să gonească de la el orice şoaptă ce l-ar îndemna la nesupunere faţă cu mai marele lui, la lipsă de dragoste fără margini pentru steagul ţării, pentru steagul care adumbreşte vatra lui, avutul lui, cinstea casei lui, mormântul părinţilor lui.

A da ascultare la asemenea şoapte va să zică a fi cu sufletul gol de orice simţire omenească, a nu avea nimica sfânt, nici cinstea mamei şi femeii, nici viaţa copiilor, nici amintirea morţilor.

Cine vorbeşte altfel soldaţilor români este ori un descreierat, ori un vrăjmaş jurat al românilor.

NOTIŢE CRITICE. [ŞCOALA ŞI FAMILIA]

În nici o ţară din lume poate că nu cheltuieşte Statul, potrivit cu mijloacele sale, atât de mult pentru învăţământul public cât în ţara noastră.

Este lucru foarte natural. Poporul nostru, din cauza împrejurărilor istorice, a rămas cam înapoi de cultura europeană, şi simte astăzi că trebuie să facă toate sforţările, toate jertfele posibile pentru a recâştiga timpul pierdut şi a ajunge la nivelul popoarelor culte.

Faţă cu jertfele Statului, cetăţenii au deci tot dreptul să ceară mult de la şcoala românească. Trebuie să mărturisim însă că în genere cetăţenii trec foarte adesea peste limitele pretenţiilor legitime.

Ei cred că şcoala este datoare să facă la noi chiar aceea ce nu este datoare să facă, chiar aceea ce nicăieri nu a putut şi nu va putea face.

De aci nasc adesea critici absurde contra corpului didactic.

Despre lipsa de temei a acestora vreau să vorbesc aci.

Dar mai întâi să stabilim un lucru.

Aceea ce numim cultura şi civilizaţia unui popor nu con¬sistă numai în înmulţirea cunoştinţelor, în încărcarea inteli¬genţei generaţiilor cu ştiinţă, ci şi în dezvoltarea apucăturilor sociale, în aşa numita artă a vieţii; cum am zice, cultura şi

civilizaţia unui popor consistă nu numai în instrucţiune, ci şi-n educaţiune.

Îndestularea ambelor acestor nevoi ale unui popor nu se pot da deopotrivă în sarcina şcoalei publice, şi chiar nici una din ele nu i se poate da pe de-ntregul.

În sarcina şcoalei cade instrucţiunea în cea mai mare parte, iar educaţiunea în parte foarte mică.

În sarcina altcuiva cade în parte mică instrucţiunea şi în cea mai mare parte educaţiunea.

Acest altcineva este desigur familia.

Un copil care vine la şcoală fără să aibă de acasă absolut nici un început de legătură cu ceea ce se numeşte patrimoniul de cultură europeană este un element prea din cale afară nativ pentru a-şi putea asimila uşor acest patrimoniu numai din învăţătura dascălului.

Vorbim, se-nţelege, de un copil înzestrat cu o inteligenţă normală, cum sunt în genere copiii, iar nicidecum de copii fenomenali, cari se găsesc aşa de rar; căci şcoala e făcută pentru mulţimea normală, iar nu pentru exemplarele umane anormale.

Un copil deci care vine la şcoală dintr-o casă părintească unde n-a văzut carte ori hârtie tipărită, unde n-a văzut condei, nici hârtie scrisă, va fi mai greu de introdus în maşina de umplut cu învăţături, decât un altul care ar veni dintr-o casă unde a văzut şi a auzit citit şi scris.

Şi afară de asta, un copil care, de mic, de când a început să prinză grai, a tras cu urechea la convorbiri de oameni cu oarecare cultură, posedând un vocabular mai bogat decât vocabularul celor câteva sute de cuvinte uzuale ale unei vieţi umile, şi procedeuri de expresie mai subtile decât ale comunicărilor de interese absolut joase - fireşte că are să se găsească mai puţin străin în faţa dascălului, decât un alt copil mai puţin favorizat de împrejurările familiale.

Pe de altă parte, un copil va învăța cu atât mai ușor cu cât ceea ce învață la școală va găsi totdeauna contact similar, control și confirmare în casa părintească.

Care va să zică, chiar instrucțiunea nu poate cădea întreagă în sarcina școalei publice; o parte însemnată rămâne totdeauna în sarcina casei de unde pleacă la școală copilul și unde se-ntoarce.

În privința educațiunii, lucrul stă în proporție răsturnată; aci școala poate foarte puțin, de aceea casa părintească trebuie să facă foarte mult.

Părinți însă cu oarecare cultură și situație socială nu vor să știe de asta. Ei nu numai că nu-și fac datoria luându-și partea de sarcină ce le revine, dar chiar împiedică adesea școala să-și îndeplinească măcar sarcina mică pe care și-o poate îndeplini.

Să ne-nțelegem.

Un copil, care merge regulat la datorie, stă în zilele de lucru câte 5 ceasuri pe zi în școală, și câte 19 acasă sau, în orice caz, nu la școală; iar în zilele de sărbători și dumineci, afară de trei luni și jumătate întregi de vacanțe, nu merge la școală deloc.

Dar încă acei ce nici în zilele de lucru nu merg regulat la datorie!

În acele cinci ceasuri din zilele de lucru, dascălul trebuie să-l învețe, după o programă anumită, și este știut, de cine cunoaște puțin populațiunea noastră școlară, atât urbană cât și rurală, că acele cinci ceasuri foarte rar ajung pentru realizarea deziderateloor programei.

În afară de asta, sunt adunați la un loc în școală copii de deosebite straturi sociale, cu deosebite moduri de a înțelege raporturile dintre cel mic și mai marele lui.

Unii știu că cei mici au dreptul și puterea, tocmai pentru că sunt mici, să tiranisească pe cei mari; părinții se ceartă între dânșii de câte ori unul dintre ei, tata ori mama, voiește să facă un act de autoritate față cu copilul.

Alții, din familii mai de jos, sunt deprinși a nu asculta și a nu se supune decât la constrângere brutală. De câte ori poruncește unul dintre părinți poruncește înjurând; de câte ori nu e ascultat pedepsește cu bătaie.

Alții, în fine, sunt așa de neglijați de părinți încât nu le intră în cap că voința lor copilărească ar putea avea vreun obstacol în lume, altul decât al imposibilității materiale.

Cum are să se mențină în școală o disciplină unitară cu o adunătură de așa elemente?

Îi mai rămâne oare bietului dascăl vreme să mai facă din temelie o educație copiilor, ba adesea să desfacă apucături rele hrănite de părinți?

Poate dascălul, să și umple capetele goale și să și dreagă sufletele stricate ori părăginite? să îndrepteze în cinci ceasuri din zilele de lucru ceea ce a stricat familia în câte nouăsprezece, în toate duminicile, sărbătorile, zilele de absențe și în cele trei luni și ceva de vacanțe?

Foarte rare familii, din nenorocire, controlează, nu mai zic îndeplinirea datoriilor școlare ale copiilor, dar măcar actele și faptele copiilor afară din școală.

Zile întregi copiii lipsesc de acasă.

Unde a fost școlarul după ce a ieșit de la școală? Măcar fost-a la școală?

Așa de des îi întâlnești pe stradă, prin unele localuri publice, câteodată ascunși în localuri de jocuri de noroc și de consumațiuni nepermise la vârsta copilărească, în vizuini de pierzare sigură, încât îți vine să crezi că altă scăpare n-ar avea acești copii nenorociți, lipsiți de îngrijirea părintească, decât o sistematică urmărire a poliției preventive și chiar de-a dreptul corecționale.

Stimabili părinți de familie și mai ales onorate matroane române, să stăm strâmb și să judecăm drept.

Câţi părinţi şi câte mame se găsesc cari, în cel mai mic incident dintre dascăl şi copilul lor, vor cerceta bine înainte de a da dreptate copilului?...

Este oare undeva în lume un corp didactic mai împiedicat de la îndeplinirea datoriei stricte, mai torturat cu pretenţiile şi cu amestecul părinţilor în direcţiunea şcoalei şi în aplicarea legilor şcolare, ba chiar în metoadele de învăţământ?

Dar lucrurile acestea anormale, dar obiceiurile acestea, atât de absurde şi de păgubitoare progresului şcoalei româneşti, iau adeseaori proporţii în adevăr scandaloase.

Sistemul hatârului şi protecţiunii zdrobeşte adesea conştiinţele cele mai solide ale dascălilor.

Unde nu pot birui rugăciunile, stăruinţele şi umilirile părinţilor, încep să lucreze intregele, ameninţările, denunţările la autorităţile superioare şcolare, calomniile prin gazete şcl.

Influenţele politice împart notele şi premiile: profesori conştienţi sunt rău clasaţi, adesea persecutaţi cu asprime; profesori cari, mai slabi de înger, nu vor să se jertfească luptând cu apăsarea unei lumi fără scrupuluri, sunt adesea protejaţi şi înaintaţi. Se-nţelege: *donnant donnant.*

De aci rezultă că şcoala noastră, cu toate silinţele şi sacrificiile Statului, nu dă tocmai roade relativ suficiente. Şcoala nu numai că nu e pe cât ar trebui ajutată, e din contra foarte adesea paralizată, de familie.

Până când casa părintească nu va înceta să strice şcoalei şi nu va începe cu tot dinadinsul să-i dea tot concursul ce-i datoreşte, şcoala nu va putea da, oricâte jertfe va face Statul, decât roadele pe cari le dă: generaţii foarte slab instruite şi rău crescute; generaţii de semi-barbari orientali, nu de europeni în adevăr civilizaţi.

CRONICA LITERARĂ
[Un bătrân maniac murind.]

Un bătrân maniac murind, lasa lui fiu-său o foarte ciudată moştenire: o ladă enormă plină cu fel de fel de obiecte, aruncate fără nici o socoteală unele peste altele. Se găsesc în ladă, amestecate şi înghesuite la un loc, petece de deosebite stofe şi feţe, monede bune şi fise, bucăţele de sticlă colorată, fiole cu otrăvuri şi cu parfumuri, rupturi de gazete, mâzgălituri fără înţeles, hârtii de bancă mototolite, giuvaere fine, potcoave ruginite, pietre preţioase, cărămizi, cutii goale de conserve şi bucăţele de zahăr, titluri de nobleţe şi sentinţe infamante, acte de proprietăţi şi testimonii de paupertate, seminţe vii de flori şi sorcove terfelite şi tot soiul de mardale - în sfârşit, o grămădire haotică de lucruri: unele, mai rare, de relative valori, altele, cele mai multe, fără nici o valoare, ori de-a dreptul vrednice de aruncat în cutia care trebuie să le ducă la crematoriul gunoaielor.

În faţa ciudatei moşteniri, moştenitorul îşi pune mâinile în cap.

Să le dea la toate foc! Ăsta este primul gând ce i-l inspiră necazul contra răposatului, contra maniacului care, lipsit de orice direcţie mentală, nu s-a gândit un moment să pună ordine în avutul său. Dar totuşi se gândeşte îndată că-n acel morman dezordonat sunt şi unele lucruri de preţ: pe acestea ar fi păcat să le distrugă.

Atunci, ceea ce n-a făcut răposatul trebuie să facă moştenitorul. Şi începe omul cu răbdare să ia rând pe rând, petec cu petec, bucăţică cu bucăţică, preţuind cu socoteală pe fiecare, dând, mai rar, la o parte ceea ce merită păstrat, aruncând, mai des, la gunoi ceea ce nu merită să stea-n alt loc.

Este desigur o muncă foarte obositoare, dar trebuie s-o facă, daca răposatul n-a vrut să aşeze toate acelea la locul lor cu socoteală.

Iată, în câteva rânduri, parabola secolului ce se stinge, a acestui secol care, tocmai către sfârşitul lui, lipsit de orice direcţie de spirit, lasă moştenire secolului următor o enormă ladă de literatură românească.

Literatura românească, mai ales a acestor cincisprezece ani din urmă!

Care alt cuvânt poate caracteriza mai nemerit literatura aceasta decât cuvântul francez *fatras* - grămădire informă, confuză, haotică?

Şi când mă gândesc că lada maniacului a fost odată scutu¬rată şi măturată de lucruri netrebnice, aşezându-i-se cu rânduială şi socoteală lucrurile de seamă!

Nu e demult de atunci. Binefăcătoarea operaţie s-a săvârşit acu vreo treizeci de ani de către o şcoală care nu dorea decât dreapta măsurare a lucrărilor intelectuale.

A mers câtva timp binişor, fiindcă era bine păzit capacul lăzii: o cutie de sardele goală, oricât i-ar fi fost de amăgitoare eticheta, n-ar fi fost aşezată între conserve alimentare, şi nici o sorcovă, chiar parfumată cu esenţe, n-ar fi fost pusă în rândul buchetelor vii.

Dar, cu încetul, păzitorii capacului au obosit; a început să le fie silă de sarcina lor; încetul cu încetul, a ajuns lada lipsită de păzitorii cuminţi, şi astăzi - iată starea în care secolul următor va primi moştenirea secolului ce moare.

Cine ar fi crezut că în atât de scurt timp avutul curat al bătrânului maniac va fi înecat iarăşi de atâta marda.

Tipar binecuvântat pe drept cuvânt de omenire! tu, care erai menit să păstrezi pe vecie comoara ştiinţelor şi artelor, experienţa şi inspiraţia omenească, tu nu eşti lipsit cu totul de grave inconveniente!

Am mai spus odată, demult: minunată invenţie! Ea a dat umanităţii oarbe lumina ochilor; ea a rupt lanţurile robiei; ea a ridicat din uitare şi părăsire seculară seminţii ce păreau

blestemate la vecinic întuneric; ea a îmblânzit sau a distrus fiarele pustiilor; ea a consfinţit şi apără drepturile omului; ea călăuzeşte paşii omenirii.

Dar. Dar uneori, în unele împrejurări, în unele. locuri, invenţia tiparului a adus şi oarecari stricăciuni, şi anume pe tărâmul frumoaselor litere. De exemplu, a făcut pe mulţi oameni să crează că literatura este o lucrare de utilitate pipăită, că arta literelor este o necesitate imediată pentru societatea omenească, că este menită să aducă foloase imediate, practice şi pozitive, şi că, prin urmare, cum oricine judecă, mai mult sau mai puţin exact, asupra ceea ce-i este de folos imediat, practic şi pozitiv, tot aşa poate judeca şi asupra literaturii.

Însă cel mai extrem utopist umanitar nu şi-ar putea închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, deopotrivă de talentaţi, fie ca producţie intelectuală, fie ca judecată asupra producţiei altora.

Talentele diverse, mai ales cele de concepţie artistică, firește vor fi totdeuna excepţiuni în omenire, şi tot excepţii vor fi şi spiritele cari să fie în stare a judeca bine, în afară de interes practic şi pozitiv, producţiile talentelor. Totdeuna omenirea va fi compusă în imensa-i majoritate de fiinţe normale, cari vor judeca bine înăuntrul cercului intereselor practice şi pozitive, dar nu vor fi în stare să judece deloc dincolo, în afară de acel cerc.

Astfel, cu controlarea, cu consfinţirea şi cu păstrarea patrimoniului de gândire, cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinaţi totdeuna numai câţiva aleşi, un foarte restrâns număr.

Şi ceea ce spun aci despre omenire în genere, este cu atât mai adevărat pentru o porţiune din omenire, porţiune mai vremelnică decât întregul, şi cu atât mai interesată a nu da din generaţie în generaţie o moştenire încâlcită ca a maniacului de care vorbim mai sus.

Dacă aş avea o dorinţă, ar fi să asist încă o dată, la bătrâneţe, la o catagrafie a faimoasei lăzi, cum am mai asistat odată în tinereţe.

Aş mai vrea să văz un om ridicându-şi fruntea sus de tot şi, aruncând adânci priviri de jur împrejur, să facă a se cutremura impostura.

Aş mai vrea să auz încă o dată glasul autorităţii, căruia, daca ar îndrăzni cineva să-i răspunză, spre pieirea sa totală să fi îndrăznit.

Aş vrea să-l mai auz:

. D-ta, care stai acolo sus, foarte sus, pe treptele Parnasului; d-ta, oricât te-ar unge poet acei pe cari-i slujeşti, d-ta nu eşti decât un ordinar farsor; versurile d-tale sunt bune să facă deliciile bonelor şi funcţionarilor comerciali, şi încă numai pentru puţină vreme! Fii bun, prin urmare, de coboară treapta pe care nu trebuia să cutezi a te sui nici o clipă, fiindcă acolo se suie cine are aripi, nu cine umblă prea de curând în două labe.

. D-ta, care faci proză patetică şi sentimentală, eşti un om aşa de beat de vorbe, că nu eşti în stare a vedea nimic în lume, necum a ne mai arăta altora ceea ce vezi.

. D-ta, domnule, care crezi că dintr-o sumă de petece vechi şi uzate din stofe demodate poţi face, după voinţă, mantale nouă pentru severa Melpomenă, şi din pingele găsite pe drumuri coturni pentru graţioasa Talia, eşti nu un dramaturg, cum au crezut gură-cască, ci un prost croitor şi un cârpaci şarlatan!

A! sărmanii mei contimpurani! ce o să păţim noi, daca va mai veni cineva să scuture lada pe care secolul ce moare o lasă moştenire secolului următor! cu ce lăcomie or să fie înghiţite scumpele noastre capodopere în cutia care va trebui să le ducă, cum a mai dus pe ale altora, acu vreo treizeci de ani, la crematoriul gunoaielor!

„MOLDO-VALACHIA"

[I]

Între nişte cărţi vechi, am găsit una cu deosebire interesantă: este o descriere scurtă a Principatelor-Unite române pe la 1864-65, făcută de un călător francez. Coperta cărţii e ruptă, aşa că nu se poate şti numele autorului; dar din colontitlurile de pe pagini se vede că titlul cărţii este: „la Moldo-Valachie". Deşi este o lucrare cam superficială, are însă multe observaţiuni şi impresiuni juste şi adesea destul de picante; aşa, am crezut că voi face plăcere cititorilor „Gazetei săteanului", dându-le din acea carte câteva şiruri alese. Deocamdată e interesantă impresia ce moravurile societăţii moldo-române de acum patruzeci de ani a făcut-o asupra călătorului francez.

Ceea ce-l izbeşte mai mult pe acesta este între altele pasiunea neînfrânată a moldo-românilor pentru jocul de cărţi. El crede că ruşii ar fi introdus la noi obiceiul jocului pe vremea ocupaţiei din 1808-1812; căci boierii bătrâni cu cari a avut a face i-au afirmat că înainte de venirea ruşilor nu se pomenea să se joace. Tot boieri mari i-au spus însă că se juca mult încă de pe vremea fanarioţilor, şi că, prin urmare, ruşii dedeseră de teren bine pregătit.

Ceea ce-i pare caracteristic străinului e că la moldo-români nu se joacă nici un joc savant, de combinaţie şi de inteligenţă, care cere timp mai îndelungat pentru săvârşirea unei partide; ci numai jocuri de noroc, jocuri oarbe, când sunt jucate cinstit, jocuri expeditive, cari dintr-o aruncătură de carte într-o clipă decide de soarta jucătorului. Cu deosebire se juca pe vremea aceea aşa-numitul de europeni *faraon:* moldo-românii îl numeau ca şi ruşii, de la cari-l învăţaseră, *ştos.*

Dibăcia jucătorilor inspiră francezului o adevărată admiraţie. Un joc de cărţi în mâna unui moldo-român este un instrument care ascultă de orice poruncă a jucătorului: un

talent extraordinar de cea mai înaltă scamatorie. Deşi în genere moldo-românii au aerul foarte liniştit şi domol, deşi sunt nepăsători mai în toate împrejurările vieţii, la joc sunt foarte ageri şi arată un temperament fierbinte.

Foarte rar un român se mânie ori îşi iese din fire; el este totdeuna stăpân pe sine şi cuminte; are în genere sânge rece; nu se turbură uşor; aceste daruri fac din români de la vârsta cea mai tânără excelenţi diplomaţi. La joc însă se schimbă lucrul: la joc nu-l mai cunoşti pe român - febril, nervos, iritat întruna.

„Cine nu a văzut pe români, zice autorul, mânuind, amestecând, aruncând, întorcând, mototolind şi rupând cărţile - n-a văzut nimica! Acolo, la joc, îşi petrec nopţile şi zilele, uitându-şi de toate, de casă, de masă, de slujbă, de datorie, de rude şi de prietini. Pe o carte au pus tot: moşii, acarete, cai, trăsuri, mobile, giuvaiere; şi-ar juca femeile şi copiii, dacă s-ar primi şi astfel de mizâ.

Cu felul acesta de trai, românii se ofilesc şi se prăpădesc foarte de tineri; la patruzeci şi cinci, mult la cincizeci de ani, sunt bătrâni hodorogiţi.

În cincizeci de ani s-au prăpădit - autorul vorbeşte la 1864 - colosale averi. Au trebuit boierilor bani, bani şi iar bani ca să aibă cu ce juca. De aci, şi asemenea din iubirea luxului nemăsurat, a izvorât răul cel mare: camăta; şi din aceasta, apoi, zdruncinarea, răsturnarea unei întregi societăţi prin trecerea avuţiilor mari din mâinile boerimii româneşti în mâinile zarafilor evrei.

Dar vă lăsăm să vorbească autorul:

„Jocul a năvălit pretutindeni, în administraţie, în magistratură, în armată.

Se spune, dar eu n-am verificat deloc, ba chiar voi să crez contrariul, că aicea o prea strictă lealitate nu domneşte totde-una la joc şi că uneori talentul ajută norocului, - dar ce

importă? se cunosc jucătorii între ei; sunt preveniţi, luptă cu arme egale; dar agiamiii nu e rău să ia seama bine.

Dacă unele averi se surpă, altele se ridică. Se vorbeşte de un jucător foarte dibaci şi foarte... norocos, arhimilionar, care dă serate şi petreceri ca în Halima şi ziafeturi ca Baltazar; clădeşte castele, spitale, biserici! Acest predestinat n-a întâlnit până acuma vânt protivnic. Se spune că pe portalul uneia dintre strălucitele sale locuinţe stă sculptat *en eventail* un joc de cărţi cu un as de pică în mijlocul cercului - cartea credincioasă, izvorul nesecat al câştigurilor nesfârşite.

Dar un jucător se ridică; câţi însă cad spre a se târî în mizerie murdară. Exemplele acestor căderi nu folosesc nimănui; camăta lacomă urmează a-şi ţine gura căscată înghiţând aurul.

Jocul este o plagă socială gravă, şi nu va dispărea, teamă mi-e, decât cu cel din urmă galben de aur al celui din urmă boer.

Astfel se risipeşte aci viaţa în galanterie, în joc şi în alte uşurătăţi, printre cari domină şi consumarea unei mulţimi incredibile de ţigarete, cari ard fără întrerupere. Ce timp mai poate rămânea pentru afacerile private, necum pentru cele publice? Lumea d-aci nu e curioasă să studieze. Şi punându-ne din acest punct de vedere, nu descoperim oare cuvântul prostraţiunii crescânde a claselor înalte? Nu înţelegem astfel pentru ce spiritul de familie este stins, cinstea în daraveri foarte rară şi plata datoriilor imposibilă? pentru ce gustul studiului, practica artelor şi literelor, integritatea magistratului şi funcţionarului sunt virtuţi aşa de rare? Iată poate şi cuvântul pentru care religia nu e decât un simulacru şi morala e numai o formulă rezumată în două vorbe: fă tot ce nu-i d-a dreptul oprit şi permite-ţi tot ce poţi ascunde.

Mai e oare nevoie să adăogăm că spiritul de salon este incompatibil cu această societate aşa de strălucită pe din afară şi atât de puţin consistentă înăuntru? Cum se poate înfiinţa aci

un centru intelectual, vreo întrunire intimă, unde să se schimbe idei, unde să scânteieze conversaţia, unde ciocnirea unei gândiri de spirit să facă a ţâşni una după alta alte scântei? Nu există, crez, o altă ţară, cu pretenţii de civilizaţie, unde *les resources d'une spirituelle causerie* să lipsească mai mult. La bărbaţi instrucţiunea este ori nulă ori prea puţin solidă, afară se-nţelege de rari bărbaţi cari au făcut studiuri complete în străinătăţi; dar în genere aceştia nu fac parte din înalta socie - tate. La femei instrucţia este încă şi mai rară şi mai neîngrijită.

Se vorbeşte mult franţuzeşte la Bucureşti şi chiar destul de curat, cu un uşor accent meridional, care nu e deloc neplăcut. Nu poate cineva pretinde românilor să cunoască perfect bogăţia şi subţietatea extremă a acestei limbi străine. Aceia cari au locuit în Franţa s-au întors de acolo în patria lor aducând cu dânşii de preferinţă limbajul de turf şi de la Palais-Royal. Cărţile cari fac zgomot la români sunt romanele franceze cel mai puţin serioase ale zilei şi cele mai uşoare ca moralitate ale unei alte epoce. Se găsesc însă şi biblioteci cu opere de buni autori franceji; dar mai mult ca mobile de lux şi de paradă."

Sunt aproape patruzeci de ani de când călătorul francez a văzut ţara noastră, umblând de colo până colo cu căruţa de poştă.

Deşi superficiale impresiile şi observaţiile lui, ele au, precum ştim de la părinţii noştri, şi precum ne amintim vag să fi văzut chiar noi în copilărie, un fond de adevăr, - pentru vremea de atunci, firește.

De atunci până acuma lucrurile, din norocire, s-au schimbat mult - mult, dar nu de tot.

Să sperăm că în curând se vor schimba cu totul, aşa că peste alţi patruzeci de ani copiii noştri să nu mai aibă despre aşa stare altă amintire decât descrierile uşoare ale călătorilor străini.

Asupra cărţii *laMoldo-Valachie,* voi mai reveni încă o dată.

II

În numărul 2 din luna trecută a „Gazetei săteanului", am vorbit despre interesantele impresiuni de călătorie ale unui francez în ţările române, pe la 1863-64, cunoscute atunci Europei sub numele de Principatele Unite sau Moldo-Valachia.

Continuăm a spicui din cartea călătorului francez, alegând părţile cele mai pitoreşti; căci, ce e drept, - dacă, în privinţa observaţiilor ce el face asupra moravurilor, limbii şi aşezămintelor moldo-române, i se poate aduce multă imputare de uşurătate, - în privinţa părţii pitoreşti are netăgăduite merite.

Astfel, capitolul despre mânăstirile noastre este cu deosebire atrăgător, cu atât mai mult cu cât astăzi sunt aproape uitate cu desăvârşire moravurile şi fizionomia acelor aşezăminte religioase...

Mânăstirile din Moldo-Valachia aveau pe atunci o fizionomie foarte caracteristică; ele erau una *(sic)* dintre semnele particulare ale ţărilor. Fără să cunoască cineva acele mânăstiri, nu-şi putea da seama bine despre ţările acestea.

Călătorul francez le vizitează un an după secularizare, când încă acele aşezăminte nu-şi schimbaseră decât numai proprietarul. Moravurile, întreţinerea şi modul de administraţie erau încă, cu foarte puţine schimbări, aceleaşi ca şi înainte de secularizare.

Cele mai vechi dintre mânăstiri fuseseră întemeiate de pe vremurile eroice, de pe vremurile propovăduirii şi credinţei puternice; mai târziu s-au ridicat altele prin evlavie şi prin adiate de către credincioşi boieri şi oameni avuţi.

Toate aceste aşezăminte închinate crucii fuseseră ridicate pentru scopuri de binefacere; pentru ajutorarea sărăcimii şi neputinţii; pentru uşurarea scăpătăciunii, îngrijirea bolnavilor şi nevoiaşilor; pentru adăpostirea bătrânilor; pentru ocrotirea şi învăţătura copiilor sărmani; pentru înzestrarea fetelor sărace; pentru găzduirea călătorilor şcl. şcl.

Dar scopul pentru care erau clădite acele frumoase şi sfinte aşezăminte n-a fost decât prea puţin urmărit. Afară de găzduirea călătorilor, nimic alt, sau, mai exact, prea puţin alt au mai făcut mânăstirile închinate cătă vreme au fost sub administraţia călugărimii greceşti.

Dacă scopul primitiv ar fi fost urmărit cu scumpătate de acei cari administrau mânăstirile, şi barem dacă abuzurile acestora n-ar fi luat proporţiuni din cale afară scandaloase, poate că guvernul prinţului Cuza n-ar fi cutezat să se atingă de instituţia mânăstirilor sau, în orice caz, n-ar fi putut secularizа bunurile mânăstireşti cu atâta uşurinţă.

Averile mânăstireşti închinate, în loc să fie, cum gândiseră şi socotiseră fondatorii, un izvor de binefaceri pentru societatea românească, ajunseseră a fi un mijloc puternic pentru îndeplinirea ambiţiilor şi poftelor personale, pentru întreţinerea trândăviei cele *(sic)* mai neruşinate şi a tutulor viţiilor şi întregului desfrâu ce decurg din o astfel de bogată trândăvie.

Fiindcă boierii şi domnii fundatori hotărâseră odinioară ca din veniturile unor mânăstiri să se trimită ca dar o parte la mânăstirile de la Sfântul-Munte, din Alexandria Eghipetului şi de la Ierusalim, şi la patriarhia din Ţarigrad, aceste daruri încet-încet au fost socotite ca drepturi de posesiune asupra veniturilor întregi; domnii fanarioţi, se-nţelege, au consfinţit aceasta.

Astfel deveniseră mânăstirile deplină posesiune a călugărilor greci.

Veniturile mânăstirilor închinate erau evaluate la peste 15 000 000 de franci.

Bunurile mânăstireşti, deşi călugării greci se bizuiau pe sprijinul Rusiei şi Turciei, au fost în fine secularizate prin votul Adunării legislative de la 12 decembre 1863.

Puțin în urma acestei secularizări, trece călătorul francez prin țară. Iată cum vede el acele așezăminte și ce gândește despre ele:

„Când intri pe moșiile mânăstirești, recunoști îndată că felul cum se cultivă pământul este cel mai cuminte din toată țara. Trecând prin pădurile cari înconjură aceste moșii, admiri conservarea lor, măreția și bogățiile lor. După pădure, vine un lac, apoi un ostrov, în mijlocul căruia se ridică mânăstirea. Nu numai că au ales cele mai frumoase locuri acei ce au ridicat acele locașuri sfinte, dar s-au gândit să aleagă în mijlocul pădurilor un azil nepătruns; lacurile apoi au fost ca un al doilea adăpost, ca o a doua linie de apărare. Pe acele vremuri, așa măsuri trebuiau luate contra prădăciunilor și atacurilor cu mâna armată.

Astăzi, asemenea primejdii mai că nu mai există; mânăstirile sunt astăzi niște răcoroase și încântătoare cuiburi de repaos, unde găsești liniște și trai bun. Multe familii își adăpostesc rămășițele pământești ale părinților la mânăstiri; de aceea, plimbările prin acele sfinte locuri nu sunt numai partide de plăcere, sunt mai mult pelerinajuri de evlavie.

Bisericile, arhitectura lor, turnurile scânteietoare, arhondaricurile unde sunt ospătați trecătorii și musafirii, casele monahilor, despărțite cu grădinițe, totul e foarte elegant, totul strălucește de colori vii și având un aspect foarte plăcut, cu toată iregularitatea lor. Nimic nu e mai pitoresc decât, după ce ai umblat pe poteci ascunse-n păduri, descoperirea acelei îngrămădiri de turnuri, căsuțe cochete, porticuri bătrâne, grădinițe, viișoare și copaci, cari se oglindesc în apele limpezi ale lacurilor.

Astfel sunt în genere mânăstirile de câmp. Cele de la munte se deosibesc numai prin lipsa lacului; însă ce locuri pitorești! ce frumusețe de vederi!"

Acei dintre noi cari în copilărie au apucat încă mânăstirile noastre-n floarea lor, desigur vor gusta mult rândurile sincer entuziaste ale călătorului francez, amintindu-şi de pădurile mânăstireşti şi de grădinile acelea, de pe vremurile când toporul nu-şi îndeplinise fapta, nici părăsirea nu se abătuse asupra acelor mult căutate locaşuri de închinăciune-n ticnă.

Dar să lăsăm pe călătorul francez să-şi spună mai departe constatările şi impresiile:

„Disciplina în mânăstiri este foarte blândă, afară de slujba bisericească, slujbă obligatoare pentru toţi fără excepţie, şi de munca cu care sunt însărcinaţi fraţii... Cea mai severă regulă de păstrat este postirea, care este îndoit de aspră pe vremea celor patru posturi anuale. Şi aşa se cam explică aşezarea mânăstirilor în apropiere de lacuri, din cari se scot peşti mulţime şi raci şi scoici...

... Sub toate raporturile, mânăstirile femeieşti seamănă cu cele bărbăteşti; cu deosebire că la cele femeieşti domneşte mai mare libertate şi că personalul este în general mai bine compus întrucât priveşte extracţiunea. Călugării sunt ţărani şi oameni de rând; călugăriţele în mare parte sunt copile de familii nobile şi burgheze."

Călătorul francez se miră de moravurile sociale ale călugă¬riţelor române. În loc să găsească în mânăstiri nişte creaturi bigote, respingătoare şi ursuze, găseşte nişte dame cu maniere destul de libere, nişte persoane de lume, foarte dezlegate de bigoterie, mai toate de un comerţ social foarte accesibil. La cele mai multe vede o instalaţie de femeie de lume, piano, biblio¬tecă profană şi toate superfluităţile lumeşti. Unele dintre ele dau prânzuri, unde se *dinează ă la francaise,* iar după masă se iau cafele şi *des liqueurs* şi se fumează ţigarete împreună cu stăpâna casei.

Francezul admiră ospitalitatea bogată şi graţioasă cu care oricine este primit, ospătat şi-ngrijit în mânăstiri.

Mai cu seamă îşi aduce aminte de ospitalitatea măreaţă ce i s-a dat la episcopia Buzăului, unde pe atunci era arhimandritul Eftimie, mort la anul 1863. Călătorul spune într-o notă că acel venerabil bătrân a murit, pe cât se crede, de mâhnirea ce i-a pricinuit-o secularizarea. În nici un palat prinţiar nu i s-ar fi putut face străinului călător o mai splendidă primire.

Francezul încheie capitolul despre mânăstiri cu următoarele cuvinte, ce par a fi fost o adevărată cobire:

„Nu ştim ce păstrează mânăstirilor române viitorul...

... Ceea ce am dori noi este să fie măreţele păduri prin cari am trecut scutite de secure, şi acele aziluri, unde călătorul sărac ori bogat găseşte, noaptea şi ziua, masă şi adăpost, să fie respectate de cazmaua dărâmătoare!"

Cine a cunoscut mânăstirile noastre şi le vede astăzi înţelege de ce am considerat cuvintele sentimentale ale călătorului străin ca o adevărată cobire.

S-au dus pădurile!

Zidurile, câte nu le-au *(sic)* atins cazmaua, se surpă unele, nemaifiind nimini să le proptească, iar altele sunt proptite şi întărite pentru ca să slujească drept puşcării şi temniţe.

Cât despre vestita ospitalitate mânăstirească, acum, zilele acestea, s-a hotărât a i se şterge şi cea din urmă slabă umbră de amintire: neînsemnata subvenţie, pe care o dădea statul mânăstirilor în acest scop de omenie, a fost suprimată din buget - arhondaricurile sunt cu desăvârşire suprimate.

Păcat!

NOTIŢE CRITICE.
[ÎMPOTRIVA SUBVENŢIILOR DE STAT]

Poeţii, literaţii, artiştii sunt oameni foarte ciudaţi; dar ceea ce e foarte ciudat e că poeţii, literaţii şi artiştii sunt foarte ciudaţi

tocmai când n-au talent deloc, aşa că nu poţi să-ţi explici de ce, fiind oameni ca toţi oamenii, sunt aşa de ciudaţi...

Dar, în sfârşit! aşa sunt poeţii, literaţii, artiştii, mai ales când n-au talent deloc.

De una dintre ciudăţeniile acestora voiesc să spun câteva cuvinte, anume despre vecinica plângere că poeţii, literaţii şi artiştii nu sunt încurajaţi la noi îndestul, ba chiar că sunt foarte puţin luaţi în seamă.

Plângerea aceasta este o temă pe care se fac fel-de-fel de variaţiuni. De exemplu.

„Publicul nostru cel mare este indiferent faţă cu literatura şi arta naţională. Societatea cultă citeşte cărţi străine. Publicaţiunile literare române şi mai ales poezia română nu se caută."

Apoi.

„Poeţii şi literaţii, prin urmare, pier de lipsă; după o viaţă vrednică de milă, ori mor de tineri, ori ajung la bătrâneţe mizerabili; adesea nenorocita lor petrecere pe pământ se sfârşeşte într-un spital!."

Multe lucruri nepotrivite în lumea noastră românească, dar unul dintre cele mai nepotrivite este, fără-ndoială, plângerea unora dintre oamenii cari, dintr-o nenorocită întâmplare, ţin un condei în mână sau profesează o artă frumoasă.

Această vecinică plângere, ciudăţenia aceasta atinge culmea când, după osândirea publicului celui mare şi a societăţii culte, se începe acuzarea guvernului, a Statului.

„Încai dacă particularii nu simt nevoia poeziei, literelor şi artelor; dacă societatea română n-are destul sentiment patriotic pentru a încuraja versul, proza şi orice artă făcute de români, - măcar guvernul, Statul să vie în ajutorul acestor nobile producţiuni! Dar nu! guvernele, Statul, sunt şi mai indiferente şi mai vitrige cu închinătorii muzelor naţionale!."

Auzi dumneata! Să nu se prevază în budget măcar două-trei milioane pentru încurajarea indispensabilei producțiuni literare şi artistice!

Ia să cercetăm mai de aproape plângerea dumnealor.

Mă rog, să ne înțelegem: ce poftiți d-v?... să se-ncurajeze poezia, literele şi artele, sau poeții, literații şi artiştii? Căci este ceva aici, care nu trebuie trecut cu vederea. Presupunând că, în adevăr, poezia, literele şi artele sunt lucruri neapărat necesare unei societăți - pentru a le avea, trebuieşte talent mai nainte de toate; pe câtă vreme, pentru a te face poet, literat sau artist nu trebuie talent numaidecât.

Care va să zică, o societate cu cât va simți nevoia acelor frumoase inutilități, cu atât va fi mai puțin dispusă a încuraja pe aceia cari se-ncearcă a i le da fără să fie deloc chemați a i le putea da.

Că trăiesc poeții în lipsă... De! asta poate fi adevărat, însă numai pentru acei poeți cari sunt săraci de fel; fiindcă, în nici o parte de lume, poezia n-a constituit şi nu ar putea constitui o industrie prea lucrativă. Când poeții au avere, firește că nu trăiesc în lipsă.

Că poeții, literații şi artiştii mor în spitale; aste e adevărat, însă iar în parte; fiindcă, dacă au casa lor şi rostul lor, mor acasă. Dacă n-au însă casă, unde să-şi zacă boala din urmă, atunci, tot e bine că mor la spital; ar fi desigur mai rău să moară la vreun gard.

Eminescu şi Alecsandri, Dumnezeu să-i odihnească! au murit unul la spital, fiindcă suferea de o boală foarte greu de îngrijit într-o casă particulară săracă; cestălalt a murit în vestitu-i castel de la Mirceşti.

Pentru această deosebire de stare, contimpuranii şi urmaşii n-au făcut şi n-au să facă vreo deosibire în stima acordată celor doi iluştri poeți naționali.

A! stima!. Dar asta e puțin lucru?

Cine are puțin talent, slavă Domnului! este la noi destul de stimat şi de considerat. Afară, se-nțelege, de câteva secături invidioase, pe cari nu le lasă să doarmă, pe cari le doare şi le ofticează succesul omului cu talent, nici un concetățean nu-i refuză acestuia tot succesul, toată stima.

Dar nu cumva omul de oarecare talent ar dori să aibă din partea concetățenilor tămâie de adorațiune şi grămezi de dinari ca un pontifice, ca un dalai-lama din partea fanaticilor?

Şi. a avea oarecare talent! şi asta este un lucru care trebuie lămurit. A avea talent nu va să zică numai a crede singur că-l ai, ci a face şi pe vreun competent să crează ca tine - va să zică, a-l avea în realitate, nu numai în închipuirea-ți proprie.

- Dar n-ai zis singur, îmi observă cineva, că dacă ai avea nu ştiu câți copii nu ai face nici pe unul literat sau artist?

- Ba, da, am zis, răspund eu; însă, desigur fiindcă nu m-am exprimat destul de clar, dumneata n-ai înțeles destul de bine vorbele mele. Să-ți spui, aşadar, mai bine.

Să am nu ştiu câți copii, n-aş face pe nici unul literat sau artist, dacă n-aş vedea foarte lămurit şi hotărât că îndeplineşte condiția absolut indispensabilă pentru cariera frumoasă, cu un cuvânt, că are talent; fiindcă, de! ca părinte, ai milă de copii şi te gândeşti, fireşte, cu mare grije la viitorul lor.

Şi nu se teme atâta părintele cu dragoste adevărată că au să-i fie copiii săraci, cât i-e groază să nu fie betegi, ori neno¬rociți, ori de bătaia de joc a lumii. Că se văd mulți oameni săraci, fericiți şi veseli, stimați şi considerați de concetățeni; şi iarăşi se văd bogați nefericiți, becisnici şi trişti, şi fără să-nsemne mai mult în lume decât pot cumpăra supunere ori linguşire.

De viață tristă pentru copii, se teme părintele, şi, după viața bolnavă, nu e viață mai tristă decât viața ridiculă, şi nu e, poate, o viață mai ridiculă decât a omului care, închipuindu-şi că are talent, îşi dă toate ostenelile să probeze cu prisos că nu-l are, - viața omului care strică în sec hârtie nevinovată, pentru a se

putea plânge din ce în ce mai amar contra societăţii indiferente şi ingrate, că nu încurajează poezia, literele şcl. şcl.

Dar, în sfârşit, chiar aşa, eu nu crez să fie undeva o societate, unde care cum se scoală şi ia o pană în mână sau îmbrăţişează o carieră frumoasă, să fie atât de binevoitor primit sau tolerat ca la noi.

Nu cred să fie pe lume tipografie mai puţin năzuroasă decât a noastră românească. Cu ce cheltuială, puţin importă, fie din avere proprie, fie de la părinţi, de la amici, din pomană, se găsesc totdeauna destui gologani ca orice e scris pe hârtie cu mâna astă-seară, să fie a doua zi dimineaţa chiar tipărit, spre vecinică păstrare.

Pas acuma de le-ncurajează mai departe pe toate aceste nenumărate producţiuni, parcă a fi posibil unora să vază astăzi lumina nu e deja destulă încurajare pentru altele ca s-o vază mâne, şi de mâne poimâne şi aşa mai departe.

Însă o societate nu poate dispune la un moment dat decât de o anumită putere de încurajare a industriilor inutile. Şi aci stă răul cel mare. Puterea aceasta limitată, împrăştiindu-se fără socoteală la oricine face literatură şi artă, chemat ori nechemat, priceput ori ba, serios sau ridicul, se pierde fără să poată folosi acolo unde în adevăr şi pe drept ar trebui să folosească.

De câte ori auz pe cineva văicărindu-se că literele şi artele frumoase nu sunt încurajate la noi, îi spun: poate să ai dreptate întrucâtva, dar, în orice caz, vinovatul sau mai bine vinovaţii pentru aceasta trebuiesc căutaţi, nu între public, nu în societate, ci între aceia cari le profesează.

Şi, fiindcă fu vorba de copii şi de viitorul lor, fireşte că, daca s-ar admite de public şi de Stat ca întemeiată plângerea descura¬jaţilor, un părinte iubitor ar putea asigura viitorul fiecărui copil chiar de la naştere: n-ar avea decât să declare la ofiţerul stării civile, pe lângă confesiune, şi nobila profesiune la care se va devota noul venit în sânul naţiunii - poet, literat, artist, - şi

imediat societatea şi Statul să-l ia sub încurajarea lor, cu o subvenţiune convenabilă.

Nu! Precum am mai spus-o şi în altă parte: literatura şi artele frumoase, după cât se fac şi, mai ales, după *cum* se fac la noi, sunt prea din cale afară încurajate; aşa că parcă n-ar strica să începem odată a le cam descuraja.

INTERVIEW CU D. I.L. CARAGIALE

Familiar cum e din fire, mai n-am avut nevoie să mai interviewez pe d. Caragiale, că a început să-mi vorbească de cum i-am păşit pragul şi-a vorbit întruna timp de două oare până am plecat.

- Trebuie să vă mulţumesc, mi-a zis distinsul publicist, pentru plăcerea ce-mi procuraţi trimiţându-mi „Răsăritul". Urmăresc cu atenţie gazeta d-voastră şi-mi place cum e făcută, găsesc coloane bine scrise româneşte şi bine gândite, din punctul dv. de vedere, căci eu nu văd seriozitate în mişcarea sionistă. Rubrica aceea cu reproduceri din gazete e foarte potrivită pentru scopul pe care-l urmăriţi - că voiţi desigur să arătaţi, ceea ce se spune de d-voastre ca să convingeţi şi mai mult pe evrei de părerea d-voastră, că singura soluţie pentru dânşii ar fi sionismul.

- De ce nu credeţi în seriozitatea ideei sioniste?

- După mine mişcarea aceasta n-are nici o raţiune de a fi. Nu e acum vremea de a se fonda naţiuni. Când naţiuni bine fixate nu mai găsesc în ideea naţională destul sprijin pentru menţinerea statelor lor, cum voiţi să fondaţi acum o naţiune din hârburi?

Nu mai vorbesc de greutăţile locale şi materiale pe care le-aţi întâmpina. Şi apoi voi nu formaţi o populaţie omogenă,

voi nu sunteţi coborâtorii macabeilor, cum nu suntem noi coborâtorii divului Traian. Se poate foarte uşor ca unul din voi să se coboare din moşi strămoşi direct de la David sau Solomon, după cum s-ar putea ca un român să se coboare direct de la un centurion roman, dar ca colectivitate sunteţi o mixtură din toate popoarele cu care aţi convieţuit în cursul timpurilor. Să creaţi iar o naţiune e cu neputinţă.

- Dar ce soluţie ar fi mai potrivită după d-voastră, pentru evrei, acum când antisemitul a început o luptă aşa de înverşunată contra lor, chiar în ţările cele mai tolerante?

- După mine soluţia cea mai bună pentru evrei ar fi complecta lor fuzionare cu celelalte popoare, renunţând cu desăvârşire la solidaritatea lor internaţională. Altă soluţie mai bună nu găsesc. Toată lupta contra evreilor e din cauza religiei lor.

Exclusivismul evreilor şi solidaritatea lor internaţională sunt datorite tocmai vechei intoleranţe europene şi legilor restrictive din unele ţări ale Europei actuale. Dacă ei ar începe să renunţe la solidaritatea lor internaţională şi la exclusivismul lor, ar înlesni desigur treptata desfiinţare a legilor restrictive în privinţa lor şi treptat ar deveni perfect asimilabili. Încă un punct capital pentru nerealizarea sionismului este că voiţi să creaţi o naţiune distrugând tocmai temelia ei, dorul de patrie. Locul unde te-ai născut şi ai crescut e tot ce poate fi cuiva mai scump, de el te leagă atâtea şi atâtea amintiri şi chiar aceia cari ar pleca, mulţi s-ar întoarce mai devreme sau mai târziu, sau în orice caz nu s-ar putea aclimatiza din cauza dorului de ţară. Nu vezi pe cei din America cum au teatrul românesc acolo, gazetă românească etc. Eu privesc sionismul ca irealizabil.

- Cum priviţi emigrările?

- Dă, cum să le privesc? Desigur că trebuie să plece. Este un plus de oameni, cari n-au altă scăpare decât emigrarea. Eu îţi spun drept, că mi-e groază când intru în unele mahalale evreieşti din Iaşi, tot aşa ca în unele sate sărace româneşti.

Mizeria care o văd acolo îmi sfâşie inima. Nu înţeleg deloc pe aliaţele voastre. Ele numai vă încurcă; pe de o parte vă creează neajunsuri, că vi se aruncă în faţă solidaritatea voastră internaţională, pe de altă parte nu vă ajută deloc. De ce nu pune ea la dispoziţia emigranţilor 4-5 milioane, ca să poată emigra, să-şi caute o viaţă mai puţin precară. Că emigrează evreii, desigur că fac bine, căci situaţia lor e aproape intolerabilă, şi eu de aş fi ovreu aş emigra.

- Credeţi că evreii emigrează aşa în masă numai din cauza mizeriei?

- Când zici masă se înţelege o populaţie care nu cunoaşte decât gama animală şi desigur că pe aceştia numai golul pe care-l simt în stomah îi mână într-acolo unde speră să trăiască mai bine; dar nu-i mai puţin adevărat că este o parte pe care-i porneşte situaţia nesigură în care trăiesc, nu pot suferi lipsa putinţei de a se bucura deopotrivă cu toţi cetăţenii ţărei, de întregimea drepturilor de cetăţean.

- Credeţi că evreii din România sunt în adevăr în număr atât de covârşitor încât să constituie un pericol naţional?

- Cred că da şi aceasta tocmai din cauza legilor restrictive la cari sunt supuşi. Dacă ar fi încetăţeniţi n-ar constitui nici un pericol. Eu le-aş da drepturi la toţi, le-aş pune condiţii grele, dar după îndeplinirea acestor condiţii, nu le-aş mai cere să treacă prin Cameră, i-aş recunoaşte de drept cetăţenia. Sunt sigur că şi aceia cari conduc statul nostru gândesc în forul lor interior tot aşa, dar se tem să dea o soluţie chestiei şi dacă un partid ar avea curagiul să o facă cellalt, deşi ar simţi că face bine, ar căuta totuşi să îl distrugă pe această temă. Nu-i nimic mai uşor decât să scalzi pe această chestie în 24 de ore în sânge întreg Bucureştii, care de altfel are o populaţie blajină.

- Credeţi că antisemitismul e în adevăr aşa de mare la români.

- Mie nu mi-a putut intra niciodată în cap ura de rasă, dar observ aceea ce se petrece la noi şi văd unde am ajunge. Ura contra evreilor e la noi foarte mare, şi acolo unde e ură, nu mai poţi cere logică şi raţiune. Nu vezi ce căutare au la noi gazetele antisemite, cu toate că fac un antisemitism absolut uşuratec, de declamaţie nu de dezbatere, antisemitism de temperament nu de judecată şi convingere. Eu unul nu le cetesc decât rar de la o vreme, tocmai pentru că le ceteam des la început, pentru că nemic nu mă oboseşte mai mult decât declamaţiile gratuite.

Masele noastre populare prin tradiţiune, ca toate masele populare europene, au în privinţa ovreilor un fond de prevenţiuni şi vechi superstiţiuni, care amestecat cu nemulţumirea produsă de extrema jenă economică şi financiară a ţărei, constituie un teren foarte favorabil pentru cultura antisemitismului. Se înţelege că, afară de oameni cu convingeri ştiinţifice şi afară de acei ce sincer cred că o mixtură străină în proporţii prea mari poate fi primejdioasă pentru dezvoltarea energiei naţionale gemine, sunt o sumă de oameni, cari văd în cultura antisemitismului o excelentă întreprindere, unde cu un capital de vorbe late se poate produce o bogată recoltă de popularitate cu multiplele ei roade: situaţii, distincţiuni, onoruri etc.

Că antisemitismul e acum puternic în toată Europa, asta se datoreşte jenei economice, care o bântuie şi ştii că moarte fără pricină nu se poate, aşa se aruncă şi jena asta pe seama evreilor, după cum se punea tot pe seama lor ori de câte ori se ivea ciuma în Europa. La noi antisemitismul e acum aşa de acut, că nu cred ca românii să mai poată trăi de acum înainte multă vreme la un loc cu evreii, fără ca cel puţin în sufletul lor să bănuiască în privinţa lor un resentiment adânc. Încă o dată cred că acest resentiment capătă hrana din exclusivismul religios al evreilor, pe care pe dreaptă măsură îl hrăneşte la rându-i.

- Credeţi că dacă ar emigra un număr mare de evrei din România, situaţia celor rămaşi s-ar îmbunătăţi?

- Economiceşte poate că da, dar din punctul de vedere a[l] situaţiei lor politice şi a[l] relaţiilor lor sociale nu. Mai degrabă aş crede că evreii vor reîntemeia regatul lui Solomon, decât ca românii să rezolve chestia evreiască, cel puţin cum stau lucrurile acum. Dacă s-ar găsi un guvern care să vrea să o facă, ar putea ajunge la asta numai în urma unei catastrofe interne şi după multă vărsare de sânge, ceea ce înţelegi că nimeni n-are să o facă. Ce vrai, dacă mi-a spus un om cult că singura soluţie a chestiei evreieşti e alungarea lor din Europa sau suprimarea lor prin violenţă, că sunt o primejdie pentru Europa. Dacă ar renunţa la religia lor poate că chestia s-ar rezolva mai uşor. Eu cred că n-ar fi rău să li se dea drepturi politice, se înţelege acelor ce ar dovedi că sunt cel puţin de două generaţii în ţară şi nu s-au bucurat de vreo protecţie străină, însă cu condiţia amestecului şi controlului riguros al statului în practica lor religioasă.

- Emigrarea în masă a evreilor, credeţi că e folositoare României?

- Depinde. Dacă golurile lăsate de evrei se vor ocupa de români, desigur că aceasta ar fi un avantagiu pentru noi, dacă însă vor veni populaţii străine în locul lor pericolul de partea asta ar fi mult mai mare.

- Ce credeţi de modificarea art. 7?

- Modificarea art. 7 ar fi după mine o mare nenorocire pentru ţară, dar din cu totul altă raţiune decât a celorlalţi. Toţi câţi se opun la modificarea acestui articol, l-ar modifica bucuros, dacă ar putea să o facă aşa, ca evreii să nu beneficieze de el. Eu din contra aş voi să se modifice în scopul ca evreii pământeni să beneficieze de el, da' străinii deloc. Că tocmai aci stă pericolul: dacă se modifică art. 7 în favoarea străinilor vor intra în adevăr capitaluri multe în ţară, banii se vor ieftini, terenurile se vor scumpi dar fără folos pentru noi. Că românii vor vinde bine terenurile, dar în loc ca cu banii să întemeieze o industrie şi un puternic comerţ românesc, vor cheltui

frumuşel banii şi vor rămânea şi fără pământ şi săraci, iar în țară vom avea o supra-plantare austro-germană etc. bogată şi puternică care va constitui ultimul pericol pentru noi.

Cam aceste sunt în esență cele ce mi-a spus Caragiale, în cele două ceasuri cât am vorbit cu el şi pentru care îi mulțumesc.

Daphins

NOTIȚE CRITICE.
[PĂRERI LIBERE]

Când excelentul meu amic, d. Cazzavillan, a binevoit să-mi ceară concursul literar pentru „Universul", am ştiut bine că nu este uşor a corăspunde la aşa onoare. A scrie, cu câtuşi de puțină pretențiune literară, într-un jurnal aşa de răspândit în toate clasele societății, e o întreprindere destul de serioasă pentru cine are conştiință de câtă răspundere îşi ia un om când se presentă, altfel decât numai ca amator, atâtor mii şi mii de cititori.

E foarte greu, aşa gândesc eu, să scrii româneşte; nu doar pentru limba românească, fiindcă şi în limba noastră se poate spune frumos orice adevăr; ci pentru lumea românească, în fața căreia nu orice adevăr trebuie spus, fie spus cât de frumos - ba, încă, mai ales atunci...

Nu e vorba - în lumea toată, totdeuna, nu s-au putut şi nu se vor putea spune toate adevărurile; dar nu crez să fie pe lume multe locuri, unde să se poată spune mai puține decât la noi.

- De ce oare?

- Foarte simplu: fiindcă la noi din cale afară multe adevăruri sunt supărătoare, stricătoare, primejdioase.

- Lumii-ntregi?

- Nu lumii-ntregi, ci unei părți din lume, care e mai puternică decât lumea toată.

- O parte mai puternică decât toată lumea? cum se poate?

- Se poate foarte lesne.

- ?

- Fiindcă toată lumea este mai slabă decât acea parte.

Şi acesta e temeiul oricărei tiranii.

Învârteşte-ţi dar condeiul de zece ori în cerneală până să scrii un cuvânt, şi, după ce l-ai scris, gândeşte-te de o sută de ori dacă nu trebuie şters, nu de dragul stilului, ci de teama primejdiei.

Oricând îţi va clipi prin minte ceva care ţi-a încărcat sufletul, ori înveselindu-l cu prisos, sau mâhnindu-l peste măsură - stinge repede scânteia care-ţi poate aprinde foc în cap.

Şterge cuminte şirurile ce simţi bine c-ar plăcea la foarte multă lume, ofensând pe acei câţiva mai puternici decât aceasta - şi înlocuieşte-le cu cea mai sălcie platitudine, şi fereşte-te chiar atunci să nu cumva s-aluneci afară din tonul amabil al sfintei banalităţi.

Bune poveţe.

Dar asta este pentru unii foarte uşor, şi pentru alţii foarte greu.

Oricât de cuminte să fii, ţi se-ntâmplă de greşeşti.

Ei! atunci nu e drept să pată nimini altul urmările greşelii tale decât tu însuţi.

Pentru aceea, daca din greşală aş putea supăra vreodată pe cineva prin aceste modeste cronici din „Universul", îl rog mai dinainte omeneşte, o dată pentru totdeauna, să nu caute a arunca vina câtuşi de puţin asupra altcuiva decât asupra mea.

Un articol iscălit este o faptă absolut mărturisită.

Directorul unui mare ziar ca „Universul" nu e dator să răspunză de părerile personale ale colaboratorilor săi, pe cari el nu le împărtăşeşte.

Iată exemplul gata:

Eu sunt de părere că directorul ziarului nu e răspunzător de părerile colaboratorilor, întrucât ele nu ofensează demnitatea acelui ziar.

Directorul nostru poate că nu împărtăşeşte această părere.

Aceasta însă nu însemnează că, dacă eu aş face greşala să emit aci o părere contrară părerilor sale, directorul ar împărtăşi părerea mea.

Ziarele cele mari din străinătate, acelea cari nu sunt glasuri de exclusivă clopotniţă; ziarele cari, ca „Universul", sunt organe ale intereselor publicului întreg, nu ale intereselor unei clase sau caste, găzduiesc bucuros orice idee şi orice părere, indiferent dacă directorul lor, şeful sau patronul afacerii, le împărtăşeşte sau nu.

Căci, dacă din punctul de vedere al unor interese particulare de clasă, de castă sau de consorţiu, sunt primejdioase o sumă de adevăruri, orice adevăr este legitim din punctul de vedere al intereselor publicului întreg.

Cine ar fi fost de părere să se spună îndată adevărul despre apariţia cholerii din urmă la Hamburg ar fi supărat desigur toată negustorimea uriaşului port de mare, dar n-ar fi servit rău interesele - aci putem zice vitale - ale publicului german.

Şi câte adevăruri ar trebui spuse la noi! şi câte păreri adevărate stau închise de frică în atâtea oale de os!

Şi, ce e mai trist, nu ne bântuie numai frica de a ne spune părerea, ci şi frica de [a] asculta, exprimată cu îndrăzneală de către altcineva, părerea noastră proprie.

Tremurăm ca nu cumva glasul acelui altcineva să pară a fi al nostru; ne îngrozim să nu trădăm cumva, printr-o clipire de ochi fără voie, prin cea mai neînsemnată mişcare reflexă, prin chiar mutismul nostru, că aceea ce s-aude un moment aşa de rar este gândirea noastră de toate zilele, adânca noastră convingere de multă vreme.

Trecem pe lângă absurditate, şi nu ridicăm măcar o sprân¬ceană revoltată; auzim neghiobia şi nu zbârcim măcar dintr-o nară dezgustată; vedem impostura şi ticăloşia, şi zâmbim frumos ca la întâlnirea celor mai bune cunoştinţe.

De câte ori şi la câţi dintre noi, nu ne pare societatea noastră, când o privim în complexul ei de activitate, ca un ciudat teatru!

Piesa nu se ştie mai deloc: o cârcăleală ca vai de capul ei şi al nostru, al privitorilor; tragedie, te face să râzi; comedie, să plângi.

Actorii, chiar aceia la cari s-ar întrezări din când în când oarecari bune dispoziţiuni şi ceea ce se numeşte *le physique de l'emploi,* n-au nici o vervă.

De ce? Fiindcă rolurile au fost distribuite d-a-ndoasele şi piesa se joacă fără nici o probă serioasă.

Junele prim joacă pe tatăl nobil, intrigantul pe amorez, tânăra ingenuitate pe eroina fatală, eroul pe bufon, cocoşata pe silfida şi copilița pe vrăjitoarea, tipul serios pe farsorul şi farsorul pe tipul serios.

Dar cum poate merge un aşa teatru?

Cu decor! cu mult decor! cu strălucit decor şi cu toba mare!

Orbeşti ochii, asurzeşti urechile, ca să nu mai încapă pre¬tenţii de înţeles.

Într-un aşa splendid teatru de lux, nu e permisă nici cea mai slabă reflexiune de dezaprobare, nici câtuşi de palidă glumă asupra vreunui grav şi demn istrion: claca, bine organizată, imediat ar aplauda, pleoscăind pe obrajii îndrăzneţului tur¬burător.

Ba, ceva mai mult... Vrei să stai în pace şi, măcar să te bucuri cuminte de ridicolul splendidei exhibiţiuni? - trebuie să aplaudezi cu entuziasm.

Să aplaudăm dar!

NOTIŢE CRITICE. LA MONZA

Prea-înţeleptul Macchiavelli, acu patru veacuri trecute, visând o Italie unită, dedea magnificului Laurenţiu de Medici

poveţe asupra artei de a guverna popoarele - luminoase poveţe, cari vor străluci de-a pururi ca un monument nentrecut de gândire omenească.

Toate le putea învăţa Laurent de la ilustrul secretar florentin - cum să împace şi să fericească pe supuşi, cum să biruie sau să dejoace pe vrăjmaşi, cum să-şi apere coroana, făcându-se iubit şi temut şi de unii şi de alţii - toate, afară de una: cum să-şi apere viaţa de mâna ucigaşă.

Coroana poate fi apărată totdeuna - capul, nu.

Căci - zice genialul secretar - îţi număr toate cauzele cari te pot face să pierzi coroana şi-ţi arăt toate mijloacele cu cari să ţi-o păstrezi; dar cine ar putea şti unde stă ascunsă, şi cum, şi când are să se ridice din umbră acea mână, ca să lovească victima încoronată?

Poveţele nemuritoare ale aceluia care, acum patru veacuri, visa o patrie italiană unitară, le-a urmat al doilea rege al Italiei mari, magnanimul Umberto, le-a urmat - numai pe jumătate.

El a fost totdeuna generos, pe câtă vreme Macchiavelli povăţuieşte cu dinadinsul pe prinţ să fie generos cât mai rar se poate, şi, oricând va fi, să fie cu din ale altuia, nu cu din ale sale proprii.

El a voit să se facă numai iubit; temut - n-a voit niciodată să fie, deşi Macchiavelli cu dinadinsul îi spunea că, dacă se face prinţul iubit, nu strică, dar trebuie absolut să se facă temut; căci iubirea ţi-o dă supuşii de dragul tău, iar temerea ţi-o poartă de dragul pieii lor.

Şi iată fatalitatea istorică.

Cu acela căruia, după bunu-i suflet şi după inima lui gene¬roasă, nu i-a venit s-asculte de povaţa întreagă a învăţătorului,

netrebuindu-i decât iubirea poporului - cu acela a trebuit să se izbândească grozava rezervă: coroana, te pot învăța să ți-o aperi; capul, nu.

Şi unde a trebuit să cază iubitul poporului victimă a unei mâni ucigaşe?

La Monza - acolo unde s-a păstrat în tezaurul mănăstirii atâta vreme străvechea coroană de fier, coroană făcută, după porunca unei regine lombarde, acum treisprezece veacuri, din unul dintre piroanele cu cari a fost țintuit pe cruce Domnul nostru Isus Christos - coroană purtată pe rând, în decursul zbuciumatei istorii a peninsulei, de Carol Magnu, de Carol-Quintu, de Napoleon I, şi reîntoarsă în fine iarăşi regelui Italiei.

Are o istorie întreagă această faimoasă coroană de fier a Italiei.

E prea interesantă acea istorie ca să n-o dau aci, împru¬mutată, se-nțelege, *tale quale,* din marea Enciclopedie a lui Larousse.

Iată.

Teodelinda, rămânând văduvă de soțul ei Autaris, regele longobarzilor, s-a măritat a doua oară după Agilulf, ducele Turinului. Atunci, la anul 594, a pus să-i facă o coroană, pe care vrea s-o dăruiască noului său soț.

Coroana era compusă dintr-un cerc de fier acoperit cu lame de aur; căci fără cuvânt au susținut mulți istorici că era de aur curat. Autorii contimporani, cari au lăsat scrieri asupra acestei cestiuni, afirmă că era făcută din fier şi aur într-adins, spre a face să-nțeleagă pe cel ce o va purta că o coroană este o greutate a cărei incomoditate este ascunsă sub o amăgitoare strălucire.

Tradiția spune, în afară de asta, că fierul din năuntrul coroanei este topit dintr-un piron cu care s-a țintuit pe cruce Mântuitorul.

După moartea lui Agilulf, coroana a fost depusă în tezaurul mănăstirii din Monza, lângă Milan; apoi a trecut pe capul lui Carolmagnu când a fost uns ca rege al longobarzilor în 774. În 1452, coroana a fost dusă la Roma pentru încoronarea lui Frederic IV, şi în 1530, la Bolonia, pentru încoronarea lui Carol Quintul.

În fine, la 1805, împăratul Napoleon I alipi la Milan, în prezența tuturor corpurilor Statului, trimişilor puterilor aliate şi numeroşilor dignitari ai curții franceze, coroana Italiei la coroana Franței, şi, cu această ocazie, repeți cuvintele spuse de cel dintâi care purtase coroana de fier:

„Dumnezeu mi-a dat-o, păzească-se oricine de a o atinge!".

Lombardia recăzând sub jugul Austriei în urma evenimentelor politice, coroana de fier a fost readusă la Milan, pentru a recădea în fine în puterea regelui Italiei.

Un om bun şi blând, generos, incapabil de o faptă neomenoasă, doarme liniştit, ca tot omul cu conştiința goală de cea mai slabă umbră de mustrare.

Este un erou pe lângă aceasta: în război, a ştiut să apere cu toată vitejia onoarea patriei; în pace, a înfruntat, fără să clipească, biciul îngrozitorului morb asiatic, numai ca să poată mângâia cu mâna lui pe nenorociții din lazarete.

În sfârşit, e omul care odinioară a iertat de legiuita osândă la moarte pe un ticălos care a încercat să-i sfâşie inima cu un pumnal.

Adormind, acest erou bun şi blând s-a gândit să jertfească o măreață avere strămoşească pentru a uşura greutățile nobilului său popor.

Doarme regele Umberto în vila lui regală de la Monza şi visează, poate, cum a doua zi, când se va coborî în mijlocul naţiei sale iubite, la festivitatea populară pe care o va prezida părinteşte, copiii lui îl vor aclama cu dragostea lor, atât de cunoscută şi de scumpă lui.

Pe când nevinovatul acesta doarme senin, târziu în noapte, trei flăcăi voinici, cu chipuri aspre stau la o masă, într-o veche cafenea. Beau un *bicchiere* şi joacă cu o pereche de zaruri...

Joacă la noroc.

Voinţa jucătorului nu trebuie să se amestece întru nimic: numai de capriţiul oarbei întâmplări să atârne câştigul!

De aceea, fiecare dintre ei urmăreşte palpitând şi cu cea mai încordată atenţie orice aruncătură a zarului: nu cumva să încapă înşelătorie.

Dar pe ce joacă?

O! aproape pe nimic...

E un joc aproape inocent: câştigul este dreptul la o distincţiune, la o onoare.

Jocul se joacă în trei rânduri de aruncături.

Un rând s-a dat. Unul dintre jucători, cel mai tânăr, a avut 8 puncte; al doilea, mai în vârstă, 7; al treilea, cel mai copt, 5.

Se dă rândul al doilea: cel mai tânăr, 7 puncte; cel mijlociu, 6; cel mai matur, 3.

Acesta e foarte enervat - l-au întrecut cu prea mult.

Al treilea rând.

Toţi jucătorii, tremurând de emoţie, se ridică-n picioare.

Atenţiune.

Cel mai tânăr, doi aşi - 2 puncte.

Cel mijlociu, doi trei - 6 puncte.

Cel mai în vârstă învârteşte în mână zarul şi, strângând din fălcile puternice până-i scrâşnesc dinţii, priveşte la tăbliţa neagră, pe care stau scrise cu tibişir punctele făcute.

Tăbliţa arată:

Pentru primul, 8+7+2=17;

Pentru al doilea, 7+6+6=19;

Pentru el, cel d-al treilea, care mai are să dea încă o aruncătură, spre a încheia jocul, 5+3=8.

Care va să zică, cel mijlociu având 19 puncte, al treilea, care, din două lovituri, a avut d-abia 8, cu ce mai poate câştiga?

Cu douăsprezece puncte.

Îi trebuie dar numaidecât de două ori şase; iată singura combinaţie, din cele douăzeci şi una de combinaţii posibile ale două zaruri, cu care mai poate ieşi biruitor.

Figura lui oacheşe se-nvineţeşte: omul aruncă zarul şi un blestem spurcat, să facă a se cutremura bătrâna clădire din temelii.

Oarba-ntâmplare se sperie de acest blestem şi porunceşte celor două cuburi de os să se aşeze fiecare cu şase-n sus.

5+3+12=20.

Gaetano a câştigat!... Gaetano Bresci!

El are dreptul la distincţiunea, la onoarea de a executa pe nenorocitul, osândit în afară de orice dreptate omenească, pe bunul părinte al patriei, pe nevinovatul, care-şi doarme liniştit cel din urmă somn măsurat, în vila regală de la Monza!

Gaetano Bresci are dreptul la gloria de a fi gâde fără de lege!

Gaetano Bresci a câştigat dreptul de a lipi, în memoria adâncei şi nemăsuratei viitorimi, numele lui, ce părea osândit a se-ngropa cu omul, de numele augustei victime, într-o etern indisolubilă însoţire, pe o tristă pagină a istoriei nobilei Italii.

Bucureşti, 19 iulie 1900

NOTIȚE CRITICE. [CABINETUL NEGRU]

Țiu să fiu bine înțeles totdeuna că de părerile pe cari o dată pe săptămână le dau în această rubrică a „Universului", absolut nimeni altul decât mine nu poate fi făcut răspunzător.

Întrucât, precum am mai spus odată, un colaborator care iscăleşte articolele sale, nu ofensează prin indecenţă dignitatea unui organ de publicitate, directorul acestuia nu trebuie tras la nici o răspundere de părerile colaboratorului, fie ele cât de cornorate.

Încep astfel, fiindcă am de gând să spun lucruri ce mă tem că au să pară monstruoase unor anume spirite, încă netămă¬duite de pasiunea celebrelor drepturi ale omului, cari, cu atât de sângeroasă paradă, au fost întronate acum un veac pe continentul nostru.

Marea revoluție franceză, inspirată de raționalismul generos al spiritelor indignate de tirania burboniană, a desființat aşa numitul *cabinet negru.*

Toți cititorii ştiu fireşte ce este instituția poştei; dar poate unii nu ştiu ce însemna cabinetul negru.

Iată.

Pe vremea regelui Franței Ludovic XIV, un ministru, prea gelos de siguranța statului şi a coroanii, şi-a închipuit să înființeze pe lângă administrația poştală a regatului un biurou secret, compus dintr-un număr de împiegați de încredere, cari, sub paza strictă a directorului poştelor regale, să cam afle ce-şi tot scriu unii altora supuşii ilustrului monarch.

Aceasta s-a numit cabinetul negru.

Era o instituție foarte bine organizată.

Multe putea afla organizatorul - multe cari-l interesau de aproape, atât pentru el cât şi pentru supuşi, - grație activității acelui biurou secret.

Multe declamaţiuni s-au ţinut împotriva celebrului cabinet negru.

Spiritele vrăjmaşe tiraniei l-au descris în culori potrivite cu numele-i.

Regi şi miniştri fără nici un scrupul de omenie au pătruns în secrete de familie, în intime relaţiuni, cari trebuiau să rămână, pentru cinstea societăţii, totdeuna îngropate cu extremă discreţie în conştiinţa a cel mult două fiinţe!

Cei puternici, furând, la întunerecul cabinetului negru, secrete de afaceri şi de onoare, au ruinat oamenii cinstiţi, au dezolat familii...

Şi celelalte...

- A! ce infamie! auzi dumneata să caute regele să afle ce scriu eu lui frate-meu, sau unor prieteni ori prietene! Ce infamie a tiraniei!

Eu mărturisesc că nu mi se pare deloc infamă o aşa curiozitate regală, şi aceasta, nu fiindcă scriu scrisori foarte rar, ci fiindcă de câte ori scriu o scrisoare, aceea niciodată nu coprinde vreo comunicare ce n-aş putea-o face în gura mare, daca persoana depărtată căreia îi scriu s-ar afla lângă mine.

A! dacă aş scrie cuiva o comunicare, pe care n-aş vrea s-o aibă nimeni altul decât acela, atunci... atunci aş fi un prost.

Şi - acu vine ceva monstruos - dacă altcineva, decât acela căruia singur aş voi să-i fac comunicarea prin scrisoare, s-ar interesa într-un mod capital să o ştie, şi, ţinând scrisoarea mea, n-ar citi-o el înaintea adresantului - apoi atunci, de bună seamă, acela ar fi mai prost decât mine.

Căci încă n-am uitat o copilărească poveste, pe care am citit-o odinioară, foarte de mult.

Un intrigant, ca să piarză pe un tânăr paj, îl denunţă pe nedrept seniorului că face curte seniorei. Seniorul scrie o scrisoare, chiamă pe tânărul şi-i ordonă să plece în goana calului şi să dea scrisoarea în mâna comandantului unei fortăreţe unde

se-nchideau în tainițe adânci cei mai primejdioşi prizonieri politici.

Copilul nevinovat pleacă, foarte măgulit că seniorul a început să-l însărcineze cu misiuni de înaltă încredere.

Pe drum însă, întâlneşte pe mizerabilul intrigant, care îl descoase şi află cu ce misiune e însărcinat tânărul. Gelos de aceasta şi spumând de mânie că stăpânul, în loc să izgonească pe bietul paj, îl ridică în stimă, smomeşte pe prostuț, îi ia scrisoarea şi pleacă el în fugă să o dea adresantului.

Comandantul deschide scrisoarea, o citeşte şi imediat strigă gărzilor:

- Puneți-l în lanțuri! (adică pe intrigant) şi jos cu el, la prima-ncercare!

Fără multă vorbă, intrigantul e legat cobză, dus la beciu şi supus la torturi.

Era natural să se-ntâmple aşa. Scrisoarea spunea categoric:

„Comandante, ia numaidecât pe mizerabilul care-ți aduce aceasta din parte-mi, şi tratează-l cu toată asprimea cuvenită celui mai infam trădător!".

Se-nțelege că toată această comedie romantică se termină printr-o încheiere morală: seniorul află că pajul era nevinovat, iar intrigantul e lăsat în închisoare, ca pedeapsă pentru infama lui țesătură.

E puerilă comedia asta şi totuşi se poate trage o matură morală din ea - anume:

Nu prea duce scrisori fără să cam ştii ce ar putea cuprinde.

Ei! statele moderne, grație raționalismului generos şi umanitar al marii revoluțiuni franceze, duc zi şi noapte pachete de mii şi mii de scrisori, cu aceeaşi naivitate ca intrigantul din povestea mea.

Poşta regală italiană duce, cu toată conştiințiozitatea, la adresa d-lui Quintavalli următoarea scrisoare dulce:

„Prea stimate amice,

În momentul când veţi primi aceasta, fiţi sigur că pe Umberto al nostru l-am pus bine, la Monza.

Profit de ocaziune ca să vă asigur încă o dată despre cele mai distinse sentimente de stimă şi consideraţiune cu cari sunt al d-voastră devotat amic şi servitor,

Gaetano Bresci".

A doua zi se ridică toată conştiinţa aparatului de stat al regatului şi pe câtă vreme se dezbate dacă rămăşiţele nenorocitului Umberto trebuiesc sau nu îmbălsămate, se operează călcări, percheziţiuni, arestări şi toate cele ce urmează din aiureala unei lumi întregi.

Poşta regală română, cu toată punctualitatea, duce la Giurgiu pentru Rusciuc şi aduce de la Giurgiu pentru Bucureşti corespondenţa activă dintre domnii Dimitrof, Saraffof, Fakiroff.

Domnul Saraffof trimete şi bani d-lui Dimitroff şi-i scrie:

„Bravul meu amic,

Nu întârzia; isprăveşte-l odată pe Mihăileanu, căci mai ai şi alte treburi urgente cari te aşteaptă".

D. Fakiroff îi scrie d-lui Dimitroff:

„Să nu cumva să primesc gazetele de duminecă fără vestea despre moartea lui Mihăileanu.

Curaj! *Udri nă glavăT*

Şi peste trei zile, simpaticul meu amic d. Florescu, inteligentul jude de instrucţie, asudă colecţionând interesanta corespondenţă a d-lor Dimitroff, Saraffof, Fakiroff, mai ştiu eu a cui, pe unde o poate găsi.

Cam târzior, decât... n-avem ce face!

Firește... Cabinetul negru era o infamă născocire a tiraniei burboniene.

Astfel de instituţiune ar ruşina timpul nostru.

Raţionalismul generos, ţâţa cu lapte bun, de la care am supt noi modernii luminoasele idei umanitare, n-ar mai putea suferi astăzi un cabinet atât de negru.

Poate însă... poate că, în ciuda acestui generos raţionalism, omenirea, mai târziu ori mai curând, să-nţeleagă că n-a făcut o prea strălucită afacere schimbând tirania lui Ludovic XIV şi a urmaşilor lui pe tirania d-lor Bresci, Dimitroff şi a semenilor dumnealor.

Bucureşti, 26 iulie 1900

NOTIŢE CRITICE. O SEARĂ BINE PETRECUTĂ

Vorbeam zilele trecute mai mulţi prieteni despre felurile de petreceri în nopţile lungi de iarnă, şi, se-nţelege, fiecare, după vârstă şi temperament, avea deosebită predilecţie.

Unuia i se părea că o bună serată la teatru, urmată de un *souperfin,* într-un salon luminat şi parfumat, cu prieteni uşurateci de ambe sexe e cea mai delicată petrecere în aceste lungi nopţi. Glumele acelea ale damelor, şi râsetele, şi şampania.

Altul visa un loc călduros într-un vagon de dormit. S-a-nnoptat bine; afară e o vreme întunecată. Conductorul ţi-a făcut patul. Te culci frumos, şi, legănat de ţăcăneala ritmată a roatelor, adormi şi percurgi distanţe enorme; treci ţări şi graniţe, şi a doua zi dimineaţa te trezeşti, ca prin farmecul unei poveşti, în altă lume.

Al treilea nu-şi închipuia decât un enorm joc de loton într-o foarte numeroasă familie. Surprizele jocului, emoţiile cari trădează caracterul şi temperamentul jucătorilor de la cea mai crudă vârstă, şi glumele glumeţilor cu reputaţie, cari strigă numerele în felurite moduri alegorice, - de exemplu, în loc de 25, strigă: „ca la poliţie!", în loc de 88, „ochelarii lui Hassan!", în loc de 90, *„grand-papaf* etc. - şi ceaiurile, şi cozonacii, şi prăjiturile de familie şcl. - toate astea la căldura căminului familial, pot constitui cea mai plăcută petrecere într-o lungă

noapte de iarnă, când afară vremuieşte; nici nu iei seama că de mult a trecut miezul nopții.

Eu însă am părere deosebită. Neuitate amintiri din tinerețe sunt o temelie trainică pentru această părere. Mie mi se pare că, într-o lungă noapte de iarnă, nu poate fi mai frumoasă petrecere decât să stai la taifas, în căldură, cu un om păţit, care să-ţi ştie povesti întâmplări interesante din viața lui.

Aşa bunăoară, pe când afară e o vreme să nu scoţi un câine-n bătătură, să stai într-o chilie cu un bătrân de vârstă, dar limpede la minte. Să fie cald în chilie, patul să fie bun, în soba bătrânească să pâlpâie un capăt de buştean; pe o mescioară, o garafă cu vin călugăresc, păhăruțe curate şi uscături; să stai tolănit şi s-asculți pe bătrânul cel cuminte povestindu-ți cu duh atâtea şi atâtea întâmplări politiceşti şi mănăstireşti, lumeşti şi sufleteşti, la cari el însuşi a luat parte - şi auzind toaca de utrenie, să nu pricepi când a trecut noaptea.

Nu ştiu dacă în aceste din urmă nopți, şi lungi şi urâte, vreunul dintre prietenii mei au putut petrece pe placul lor; dar ştiu că, una din ele, eu am petrecut de minune.

E drept însă că, în loc de călugăr bătrân, am găsit un bătrân soldat: o noapte-ntreagă vechiul brav m-a delectat cu minuna - tele povestiri ale unor mari întâmplări militare la cari a luat însuşi parte.

Acest povestitor generos, căruia-i datoresc una din cele mai frumoase petreceri, după placul meu, se numeşte maior C. Pruncu.

Şi ceea ce e şi mai generos din parte-i este că, fără să am distinsa onoare a-l cunoaşte personal, fără să fi avut vreodată fericita ocazie a-i strânge mâna cu care a făcut atâtea isprăvi bărbăteşti, am avut norocul să-l văd intrând în casa mea, blând ca orice viteaz adevărat, sub înfățişarea modestă a unei mici cărți, pe a cărei copertă verde se citeşte:

Maior C. Pruncu — Din campaniile mele (Crimeea, 1855; Algeria, 1856-57; Italia, Maroc, 1859). Tipărită la Bârlad în 1900, la tipografia George V. Munteanu.

Să fac o dare de seamă asupra captivantei povestiri ar fi foarte greu, daca nu peste putință; căci farmecul ei consistă tocmai în modul cum o face bătrânul soldat, bonom şi fără nici o pretenție.

El povesteşte cu simplicitate, dar cu un avânt pe care numai el poate să-l aibă, fiind vorba de emoțiile lui, de isprăvile lui, de sentimentele lui, într-un cuvânt, de viața trăită de el.

Dar iată pe scurt obiectul prețioasei lui povestiri.

Fecior de boier mare, „fiul marelui vornic Iordache Pruncu, staroste de Putna, - în saloanele căruia se adunau, înainte de Unire, de-alde Costin Catargiu de la Mărăşeşti, Iorgu Radu de la Domneşti, Alecu Balş de la Adjud, Costin Stamate, Costache Dăscălescu şi alții", - aude în casa părintească vorbindu-se de peripețiile războiului, pe care puterile aliate, Turcia, Franța, Englitera şi Piemontul, îl declaraseră Rusiei.

Acest mare eveniment politic izbeşte imaginația tânărului fecior al vornicului Iordache Pruncu. Bătrânul maior era pe atunci în vârstă ca de şaptesprezece ani.

Pe de-o parte, dorul faptelor vitejeşti, pe de alta, o profundă contrarietate de caracter familial, hotărăsc pe tânărul Pruncu să fugă din casa părintească şi să meargă voluntar în armata imperială a Franței.

În toamna anului 1854, fără a sta mult să plănuiască, profită de lipsa tatălui său de-acasă, tocmeşte o brişcă cu doi cai şi porneşte la Galați.

Îndată ce ajunge aci, se îmbarcă pe o corabie cu pânze, care pornea încărcată cu grâne către Țarigrad. Ajunge la Sulina; dar marea este în culmea furiei.

Bravul tânăr are norocul să găsească de la primii paşi aceea ce căuta cu atâta dor - primejdia.

Dar iată că m-a luat şi pe mine apa şi mă pornesc a povesti atât de slab ceea ce maiorul mi-a povestit cu atâta putere.

Trecând prin tempestă, ajunge tânărul nostru la Ţarigrad, şi, fiindcă norocul nu are numai o aripă, ci două, bravul tinerel, după mândria ce o simte c-a înfruntat furia mării, este osân¬dit ca să prinză şi puţintică minte, pe lângă atâta vitejie câtă are, şi să plătească scump o lecţiune de prudenţă: toate paralele cu cari venise de acasă i le fură nişte pungaşi de uliţă; l-au văzut într-o cafenea furlandisindu-se cu bănet ca om matur, l-au aşteptat afară într-o ulicioară întunecoasă şi l-au jefuit, lăsându-l fără lăscaie în mijlocul haosului ţarigrădean.

Dar norocul dă numaidecât din cealaltă aripă: tânărul găseşte doi protectori, - pe Costache Negri şi pe Dumitrache Ralet, buni prieteni ai tatălui său, - cari-l scot din mizerie cu condiţie ca să se-ntoarcă îndată acasă.

Aş! de casă-i ardea lui! Merge la comenduirea franceză; aci nu-l pot lua voluntar; trebuie să se ducă la Marsilia, unde e biuroul de înscriere. Pleacă la Marsilia, se înscrie şi porneşte înapoi. Bastimentul pe care merg voluntarii spre Crimeea opreşte câtva timp la Ajaccio, în Corsica. Aci unul dintre camarazi cade sub groaznica *vendetta* a unei frumoase corsicane, întâmplare care cam descurajează pe băieţi să mai facă multă curte acestor turbate insulare.

În sfârşit, bastimentul părăseşte Corsica, şi ajunge la poalele Sebastopolei.

De aci începe tânărul Pruncu cariera soldăţească în toată regula, carieră ce ţine cinci ani.

El ia parte la biruinţa aliaţilor; apoi merge cu legiunea străină în Algeria, unde, într-o luptă cu cabilii, găseşte în sfârşit ce caută, - e rănit; dar mai găseşte şi ce nu-i dădea prin cap să caute - o dulce cunoştinţă: eterna poveste - Mars şi Venus.

Ia astfel parte la pacificarea şi cucerirea Cabiliei mici şi Cabiliei mari. Peste un an legiunea străină e chemată în Italia,

unde ia parte la războiul contra austriacilor, război care se termină cu celebra bătălie de la Solferino.

Pe urmă, legiunea străină trece înapoi în Africa, unde face campania contra Marocului. Război crunt cu semințiile barbare și holera furioasă!

În sfârșit, înaintat pe câmpul de război, bravul tânăr își termină serviciul și se reîntoarce în patrie.

Toată povestirea atâtor întâmplări ostășești e făcută cu atâta căldură comunicativă și - ce este mai bine - cu atâta lipsă de artificiu, încât, ascultându-o o dată, bucuros ai mai asculta-o.

Greutăți zdrobitoare biruite cu veselia, mizeria covârșită cu bravura, dragostea faptelor mari, iubirea camarazilor, venerarea șefilor, nenumăratele peripeții prin cari trece un brav în focul războiului, minunățiile de artă și vitejie militară, glume și nebunii copilărești în fața morții sigure, nepăsare desprețuitoare piept în piept cu pieirea cea mai cruntă - toate sunt limpede și din toată inima înfățișate în povestirea *Din campaniile mele, ale maiorului C. Pruncu.*

Apoi, atâtea tipuri originale în acea vestită legiune străină, unde, cu mii de accente genuine, se strigă-ntr-un glas: *ă la baionnette! vive la France!* - unii îmbătrâniți în rele, alții, tinerei, însetați de isprăvi vitejești; - adunătură de aventurari, deșu¬cheați sau inspirați, sceleraţi ori naivi, toți inimoși și bravi; - dispăruți cari dincotro, de pe unde bravura lor nu se putea arăta decât supărând foarte pe niște ursuji diregători; - fugari veniți a se adăposti la umbra sacră a drapelului napoleonian, unde, într-o nouă viață, să spele cu sânge orice umbră de imputare pentru greșeli și abateri dintr-o viață trecută.

Neprețuită cărticică! ce rău mi-a părut că te-am isprăvit așa de iute! ce păcat că toate povestirile frumoase sunt atât de scurte!

Dar bravul maior ne promite, la sfârșitul cărții, că în curând ne va povesti peripețiile, „mizeriile", prin cari a trecut până la

reîntoarcerea sa în ţară şi partea ce-a luat în războiul de la 77-78.

Daca cumva vor avea norocul să cază rândurile acestea în mâna bătrânului ostaş, primească-le bravul meu povestitor ca o mulţumire din parte-mi pentru plăcutele momente ce el mi-a procurat, într-o vreme în care povestire frumoasă în limba românească nu prea se mai găseşte, şi crează că nu cu puţină nerăbdare aştept urmarea făgăduită.

Bucureşti, 15 noiembrie 1900

CRONICA
[În politică s-au petrecut...]

· În politică s-au petrecut în timpul din urmă două lucruri de mare însemnătate: fuziunea celor două ramuri ale partidului conservator, conservatorii-bătrâni şi junimiştii, şi reintrarea dizidenţilor drapelişti în partidul liberal. Fuziunea conservatoare, păstrând ca şef al partidului pe d. G.Gr. Cantacuzino, a dat o remaniare ministerială, un cabinet compus din elemente conservatoare şi junimiste sub preşedinţia dlui P.P. Carp, care a luat portofoliul finanţelor, cel mai important resort politic în timpul de faţă. Reintrarea drapeliştilor în rândurile partidului liberal, sub conducerea dlui Dim. Sturdza, s-a consacrat prin declaraţiuni solemne în întrunirile publice pe care partidul liberal reîntregit le-a ţinut în Capitală şi în provincie.

Se pare că pe cât opinia publică atât şi Coroana a văzut bucuros aceste două aranjamente menite să limpezească terenul luptelor noastre politice, făcând posibilă o guvernare constituţională normală, cu atât mai necesară astăzi, cu cât criza financiară prin care trece statul român cere o mai grabnică soluţiune.

Criza aceasta, care un moment produsese în mai toate spiritele o adevărată panică, este rezultatul fatal al unei politice financiare greşite, pe care statul român a practicat-o de aproape treizeci de ani, politică ce se poate caracteriza în câteva cuvinte: risipă fără socoteală şi abuz de credit, întemeiate pe o închipuită dezvoltare economică viitoare. Această dezvoltare economică nu s-a produs, sau, în tot cazul, s-a produs în proporţiuni cu mult mai neînsemnate decât fusese întrevăzută: creditul s-a sleit aproape şi astfel statul, legat de o sistemă budgetară de risipă, se găseşte într-o strâmtorare aproape primejdioasă.

^ Ceea ce face, în aceste împrejurări, cinste deopotrivă tutulor bărbaţilor noştri politici, este că voci autorizate din ambele partide au recunoscut cum că vina pentru grava situaţie financiară a statului cade deopotrivă asupra fiecărui partid: fiecare a greşit la rândul său continuând politica cheltuielilor şi împrumuturilor fără socoteală, amăgit de iluziunea unei prosperităţi, pe care cerul trebuia să-ngrijească a o trimite; fiecare a tras pe rând polițe, lăsând grija scadenţelor pe seama providenţei.

Astăzi, când providenţa ne-a dovedit că nu-şi asumă astfel de griji mari, se-nţelege că statul se găseşte un moment într-o stare destul de neplăcută. Se pare totuşi, după afirmări autorizate, că o panică n-ar fi tocmai justificată. Răspunsul Camerei la Mesajul Tronului accentuiază cu dinadinsul că, deşi situaţiunea financiară a statului este destul de grea, nu e loc pentru deznădejde, ţara dispunând de incalculabile izvoare de avuţie încă vergine. Deocamdată, o raţională potrivire a cheltuielilor cu veniturile *reale* ar da pas statului să se reculeagă şi limpezit în socoteli să organizeze cuminte exploatarea acelor imense izvoare.

Şi în această privinţă ambele partide sunt, în principiu măcar, de acord. Pentru a trece însă de greutăţile momentului,

guvernul conservator s-a gândit încă de mult a revinde partea de acțiuni de care statul dispune în capitalul Băncii Naționale. Această măsură întâmpină însă o vie opoziție din partea liberalilor, cari ar voi să obțină, în schimb, de la guvernul conservatorilor o prelungire a privilegiului Băncii, încă pe un însemnat period, termenul acestui privilegiu trebuind să expire peste câteva ani. Considerând situația în care se află statul, se poate spera şi aci la concesiuni reciproce şi, prin urmare, la un aranjament rațional, mai ales că agitațiunea liberalilor în chestiunea Băncii, nu ar avea prea mulți sorți de popularitate în masele adânci. În adevăr, spiritele mai aşezate din partidul liberal înțeleg că speranțele de revenire la putere a liberalilor ar fi azi destul de premature şi că revenirea acestora la putere n-ar aduce vreun folos țării şi mai puțin încă partidului liberal. Acei dintre liberali cari judecă astfel înțeleg cât e de bine ca o mare parte din opera de reparațiune a politicei noastre financiare să o săvârşească partidul conservator, şi că toată agitațiunea cadrelor liberale nu trebuie să aibă alt scop decât ținerea acestor cadre, cum se zice în termeni de război, *en train:* o prea îndelungată odihnă oboseşte şi demoralizează cea mai valoroasă oaste. Şi apoi, într-o oaste nu toți bravii se luptă de dragul gloriei şi de patima drapelului, mai luptă ei mulți şi pentru ceea ce odinioară se chema „dobândă"; trebuie dar să li se țină totdeuna deşteaptă speranța că orice hărțuială poate degenera într-o bătălie decisivă.

Un moment a fost vorba ca vestita companie americană *Standard Oil Company,* care dispune de un capital mai mare decât întreaga noastră datorie publică, să facă un aranjament cu statul român pentru exploatarea păcurei. Tratativele dintre guvern şi reprezentanții companiei americane n-au dat nici un rezultat. Fiindcă era vorba de o afacere extraordinar de importantă, s-a dezbătut, se-nțelege, şi cu, şi mai ales fără competență, deşi bazele tratativelor fuseseră, cu drept cuvânt,

apărate de guvern cuminte şi cu discreţie de orice tăvălire prin publicitate. Firește că nu e bine şi n-ar fi serios să se permită amestecul oricăruia neautorizat în dezbateri de aşa natură; ele trebuiesc conduse numai de părţile autorizate, lăsând organele de publicitate a se deda, pe din afară din cauză, tuturor cronicelor şi studiilor fantasiste. Acest lucru l-a accentuat destul de clar primul ministru în Cameră, răspunzând unei întrebări indiscrete că, atunci când din tratativele dintre guvern şi com¬ panie va rezulta un aranjament pozitiv, numai atunci guvernul va veni să ceară Camerii un vot; până la cererea acelui vot, guvernul îşi rezervă libertatea de acţiune şi n-are să dea nici un răspuns Camerii.

De ce s-au rupt şi dacă e bine sau rău că s-au rupt tratativele cu compania miliardară, care venea cu punga-i deschisă la noi în aşa momente, nu se poate şti pozitiv, căci nici o minte sănătoasă n-ar putea pune temei pe vreuna din bănuielile fanteziste, care au circulat şi circulă încă în această privinţă. Totuşi, cine cunoaşte bine situaţia financiară a statului nostru şi este interesat a-i vedea un început de limpezire nu poate privi fără oarecare regret, fie cât de vag, ruptura tratativelor cu *Standard Oil Company*.

^ O nenorocire publică destul de însemnată s-a întâmplat la noi pe toamnă: revoltele producătorilor de ţuică din câteva localităţi de munte. Acele mişcări de un caracter foarte grav au trebuit firește reprimate cu forţa publică, şi firește represiunea unor revolte trebuie să dea loc la întâmplări totdeauna regretabile şi, din nenorocire, niciodată inevitabile. Ceea ce este însă mai dureros în toată această tristă împrejurare este că ea a rezultat numai şi numai, ca orice tragedie puerilă, dintr-un *malentendu:* o bună tălmăcire limpede şi liniştită ar fi putut evita sângerosul deznodământ. Dar sângele vărsat pământul îl înghite şi nu-l dă numaidecât înapoi: să dea Dumnezeu altădată mai multă minte şi organelor autorităţilor şi poporului!

· Universitatea germană din Cernăuți și-a serbat zilele acestea jubileul de 25 de ani de la înființare. La această serbare au fost invitate să ia parte și Academia și Universitățile noastre. Cea dintâi a fost reprezentată de către secretarul său perpetuu, d. Dim. A. Sturdza, iar cele de-al doilea de către d. profesor de istorie de la Universitatea din București, D. Onciul. Delegaților români li s-a făcut o strălucită primire. D. Sturdza a ținut un mare discurs academic întru lauda culturii germane.

Ca un corolar al serbării universitare de la Cernăuți, câteva zile mai târziu, s-a petrecut, într-o ședință a Academiei Române, un incident destul de neplăcut. D. Dim. Sturdza, dând seama ilustrei adunări despre serbarea de la Cernăuți, a fost întrerupt de d. B. P. Hasdeu, care i-a imputat în termeni aspri că n-a combătut la Cernăuți cultura germană și n-a revendicat dreptul limbei române de a domni în Universitatea provinciei, a cărei populațiune e în majoritate română. Poate să aibă dreptate ilustrul academic; dar se înțelege de la sine că imputarea făcută de d. B.P. Hasdeu dlui Sturdza nu era destul de întemeiată: d. Sturdza, ca invitat, nu putea să spună așa ceva - aminteri nemții aveau dreptul să zică, pe românește, „poftește-l la nuntă, ca să-ți zică: la mulți ani!"

· Despre jubileul Societății geografice române, vezi darea de seamă specială în corpul revistei.

· Atât Teatrul Național cât și Opera Română merg foarte slab și ca succes și ca afacere. Lipsa de câștig material găsește un fel de explicațiune în criza care bântuie piața: cam ieftină explicațiune, ce-i drept, dar pe vremuri de criză trebuie să ne mulțumim chiar cu explicațiuni ieftine, mai cu seamă dacă se mulțumesc cu ele acei de-a dreptul interesați.

Teatrul Național a jucat anul acesta o sumă de încercări dramatice originale; din nenorocire, nici una n-a putut obține vreun succes de seamă. Să sperăm că pentru anul viitor se va alcătui din vreme un repertoriu din piese străine încercate, mai

convenabile decât încercările tinerilor noştri autori. Teatrul Național este o instituție de artă dramatică, nu de literatură originală. Ar fi bine să avem şi o literatură originală de teatru; dar, dacă nu se poate, atunci trebuie să ne hotărâm a nu pierde de hatârul uneia şi pe cealaltă: să nu pierdem arta de hatârul literaturii. Cu aşa literatură nu poate merge Teatrul Național.

NOTIȚE LITERARE. „CUM ERA ODINIOARĂ"

Subt acest titlu, neobositul V. A. Urechiă a dat de curând la lumină un nou volum, cuprinzând 25 de legende istorice şi 12 reminiscențe sau potriviri de vremuri, precum le numeşte el în limba lui de bătrân cronicar.

Iată o carte românească menită să placă mult oricărui iubitor de povestiri interesante, şi, în acelaşi timp, amestecând, după preceptul clasic, folosul cu plăcerea, să instruiască pe cititor.

În adevăr, cu cât citeşti acele frumoase povestiri din vremuri trecute, cu atât simți că aceea ce te atrage nu este numai epizodul sau maniera artistică a povestitorului, ci şi modul cu care el ştie să reconstituiască în imaginația ta acele vremuri trecute în icoane pipăite.

Către sfârşitul acestor povestiri, pe care desigur am să le recitesc încă, m-am domirit de ce ele exercită atâta farmec asupra cititorului.

Tot autorul m-a domirit, şi iată cum.

Vedeam în cursul citirii că interesul meu creştea treptat, şi parcă-nțelegeam că, în afară de aceea ce este parte artistică, emoționantă şi amuzantă, interesul meu era solicitat de altceva mai adânc.

Ce era acel altceva? îl pricepeam, dar nu-i găseam formula.

Iată însă că, ajungând către sfârşitul preţioasei cărţi, dau la pagina 270 peste *Prima baie în Bucureşti;* încep să citesc:

„În luna aprilie 1900 s-au împlinit şaptezeci şi cinci de ani de la instalarea în Bucureşti a primului local de baie mai sistematică. Până atunci Bucureştii n-avură decât băi turceşti, adecă prin aer cald.

Se ştie atât de puţin istoria evoluţiunii noastre culturale în toate direcţiunile, că am pune prinsoare cât de grea că nu se vor găsi trei bătrâni în Bucureşti cari să ne spună din propria lor amintire cele ce ne propunem să povestim aci după documente."

A! am zis eu în gând. A! bătrânul şi iubitul meu amic Urechiă, acum ţi-am aflat secretul meşteşugului; acuma ştiu pentru ce povestirile dumitale despre cum era odinioară mă captivează atâta. Mi-ai spus-o însuţi.

Aşa e, din nenorocire: se ştie atât de puţin istoria evoluţiunii noastre culturale în toate direcţiunile!

Aşa e. Învăţăm din trecutul patriei şi neamului nostru numai istoria politică şi militară, dar istoria societăţii, lumii d-asupra vieţii zilnice a căreia s-a desfăşurat politica şi s-au făptuit vitejiile, nu învăţăm, şi prin urmare nu ştim nimica.

Învăţăm un fel de epopee sarbădă, în proză mai mult sau mai puţin limpede şi comodă, care nu evoacă în imaginaţia noastră nici o icoană vie, şi care e, prin urmare, lipsită în cea mai mare parte de interes. Îngrămădiri de date, înşirări de nume proprii, înregistrări de fapte, şi-ncolo nimic. Ce vreme era la acele date? ce fel trăiau zi cu zi fiinţele cari purtau acele nume proprii? cum erau locurile unde se săvârşeau acele fapte?

Nici un răspuns la aceste întrebări.

Poveste fără zugrăvire despre nume fără persoane şi despre fapte fără loc: într-un cuvânt, istoria unei lumi fără carne, fără oase, fără trup.

Şi este oare naţiune care să aibă mai multă nevoie decât noi de cunoaşterea vieţii sale trecute? Dar între viaţa din trecut şi cea din prezent este la noi o adevărată prăpastie.

Lucruri şi moravuri au fost măturate de suflarea civilizaţiei moderne fără să lase decât rare urme, cari să ni le amintească fie cât de pe departe.

Iată Capitala, cu bulevardele ei, cu Dâmboviţa canalizată, cu palatele ei publice şi particulare, cu pavajele sale de lemn, de asfalt şi de bazalt, cu tramvaie şi lămpi electrice, cu toată fizionomia lui burgheză occidentală.

Cine dintre noi îşi poate face în minte o icoană a Bucu¬reştilor, vechi scaun domnesc, măcar de acu cincizeci de ani?

Desigur numai acela care a trăit pe atunci; trebuie să-l fi văzut, ca să ţi-l mai poţi închipui.

Dar care dintre noi, cei din ziua de azi, îşi poate face o idee de fizionomia capitalei noastre de acum un veac?

Fireşte că aproape nimini...

Unde să fie moşneagul sau baba care să numere o sută şi măcar cinci ani?

Ei! aci stă farmecul povestirilor lui Urechiă.

Iată cum, citindu-le, ne răsar înainte Bucureştii trecutului, cu lumea şi lucrurile de pe vremuri, trăind cu obiceiurile lor, cu vestmintele lor, cu nevoile lor de toate zilele.

Cu vorbele povestitorului, actualitatea vremurilor trecute, stinsă de mult, începe încet-încet a clipi, a se lumina tot mai mult, a se aprinde, în fine, şi a arde ca orice actualitate.

Iată boierii, negustorii, norodul. Iată-i cum umblă, cum se mişcă, cum trăiesc în acest Bucureşti de la răsăritul veacului, ce peste câteva zile apune; în acest Bucureşti, cu hanurile lui, cu podurile lui, cu palaturile, târgurile şi prăvăliile lui, din care atât de puţine urme au mai rămas.

Iată curţile domneşti şi mănăstirile de acuma două veacuri şi mai bine, cu toată mişcarea lor, apărând palpabile dinainte-ne!

Dar apoi, pe lângă cele două merite prețioase ale învățatului povestitor, - erudiția și arta, - el mai are încă unul, care adaogă mult la valoarea lucrării sale: este dragostea călduroasă cu care el însuși se interesează la povestirile sale. El ne povestește de dragul poveștii; el însuși iubește icoanele pe cari ni le înfățișează, cu o întreită iubire: de cronicar, de artist și de patriot.

Căci lucrurile și împrejurările pe cari ni le arată și eroii lor nu sunt în cea mai mare parte închipuiri voite, sunt istoricește adevărate; și chiar acolo unde fabula este inventată de autor, acolo unde epizodul nu este strict istoric, ele sunt numai pretextul, canavaua, pe care se țese icoana vie a unei vremi ce în adevăr a existat odată pentru alții tot așa cum există pentru noi vremea noastră, cu clipele ei, aci greoaie, aci fugare, după cum sunt de nenorocite sau norocite.

Iată o petrecere prețioasă: să stai într-un jeț bun, la căldură și lumină, și, uitându-te adânc în cartea bătrânului profesor Urechiă, să vezi trecându-ți pe dinainte, vii, atâtea și atâtea vremuri moarte.

Ce minunată panoramă!

Astfel, nu aș putea recomanda îndestul această petrecere mai ales tinerilor cari iubesc literatura frumoasă, și cari simt în sufletul lor acea evlavie pentru trecutul patriei și neamului, ce caracterizează spiritele de elită.

O carte bună este o faptă bună, și încă o faptă bună fără termen de durată: ai săvârșit-o?. ai săvârșit-o o dată și bine, pentru totdeuna, pentru oriunde și pentru oricine o mai întâlni-o.

Bătrânul profesor Urechiă, învățatul și bunul nostru prieten, după atâtea ș-atâtea fapte bune, tot n-a ostenit: iată c-a mai săvârșit una, - ne-a dat neprețuitul său *Cum era odinioară.*

Să trăiască și să ne mai dea, că are de unde!

București, 17 decembrie

CĂLDUROS APEL

„Moftul român" face apel la concursul tutulor scriitorilor şi desinatorilor, oferindu-le pentru colaborare preţuri conştiinţioase pe potriva lucrărilor primite spre publicare.

Revistă eminamente independentă - „Moftul român" primeşte orice producţiune, articole în proză şi versuri, desenuri umoristice, satirice şi chiar serioase (prin serioase, fireşte, nu-nţelegem nesărate), întrucât ele se prezentă în dimensiuni potrivite cu cadrul nostru şi se pot prezenta pe răspunderea noastră publicului cititor, dacă nu sunt semnate cu nume cari au ajuns să răspundă ele îndestul.

Primim orice producţiune, indiferent de vederi politice sau sociale, de şcoală literară sau artistică, numai să le credem plăcute publicului, căruia, suntem noi convinşi, indiferent de toate cele, îi place orice producţie bună.

Să vie orice talent, ori de unde şi ori cu ce păreri, şi va fi primit la noi cu toată stima şi cu toată dragostea cari se datoresc talentului. Să vie! şi va vedea, poate, că, de la cele mai de sus locuri până la cele mai de jos, singurul loc în ţara noastră unde talentul are mai multe garanţii a nu fi considerat ca un moft este tocmai la

„MOFTUL ROMÂN".

POŞTA REDACŢIEI

E un obicei consacrat, în publicitatea noastră beletristică, rubrica aşa-numită „Poşta redacţiei".

După părerea noastră, această rubrică ar trebui să fie locul comunicărilor scurte pe cari redacţia unei foi le face în grabă şi numai de reală nevoie colaboratorilor săi, admişi sau admisibili.

Exemple.

Primim de la d. X... un articol plin de vervă, dar, din nenorocire, nepotrivit cu cadrul foii şi cu linia ei directivă; totuşi, acest articol, dacă i s-ar reduce dimensiile printr-un inteligent procedeu de condensare, şi daca i s-ar tempera aluziile personale, ne-ar conveni foarte bine, ar putea chiar face norocul unui număr al „Moftului român". Atunci scriem la *Poşta red.*:

„Rugăm pe d. X. să-şi dea osteneala a trece, în primul moment liber, pe la noi, unde i se vor comunica lucruri interesante."

Sau avem un colaborator eminent, care se gândeşte foarte rar la noi, bunioară excelentul nostru amic d. dr. Iodoform. Vedem că nu ne mai dă semne de viaţă, pe când cititorii îl reclamă. Ce e de făcut? Scriem la *Poşta red.:*

„Directorul «Moftului român» rănit mortal de o epigramă a lui Cuza iscălită *Teleor.* Pacientul e într-o stare desperată. Dr. Iodoform e călduros rugat a trece imediat la redacţie."

Aşa, da; înţeleg - la nevoie.

Dar să deschid o rubrică specială, unde să stau de vorbă cu toţi aceia cari, neavând altceva mai bun de făcut, mă bombardează cu ofertele lor benevole de colaborare! Să stau de corespondenţă cu orice licean care nu merge la liceu; cu oricine, funcţionăraş administrativ, judecătoresc, telegrafo-poştal sau comercial, dăscălaş ori dăscăliţă, care, având succese de spirit în cercurile sale familiale, colegiale sau amicale, s-apucă, în momentele-i pierdute, să anuleze hârtia albă cu inepţiile sale, anexate pe lângă o scrisorică „cu rugăminte de a găsi un locşor cât de mic în multstimata dv. foaie"!

Articolaşe, poezioare, epigrame, idile, satire, poeme-n proză şi fel de fel de meditaţiuni, reverii şi alte asinării!

Dar cine strică? Autorii?

Nu!

Strică oamenii cari-i încurajează, cari îngăduie din când în când să se arate la lumina tiparului ridicula ori deplorabila monomanie de publicitate a unor creaturi d-abia în stare a fi proşti cititori, necum autori suportabili.

Ei! această îngăduială o considerăm noi, cei de la „Moftul român", ca o mare primejdie, ca o adevărată calamitate în drumul culturii noastre naţionale. Şi de aceea declarăm că, dacă foaia noastră nu se poate susţinea fără concursul amatorilor maniaci, mai bine să piară! decât să se facă gazdă şi debitant de contrabandă şi de mardâ beletristică, mai bine să-nchiză dugheana!

Iată! câteva zile de când a reapărut bietul „Moftul român"; e incredibil numărul *operelor* ce ni s-au trimis cu poşta - o ladă plină!

Dar să-ţi fie autorul copil, - să-i rupi urechile! dar să-ţi fie slugă, - să-l iei în palme! rob - să-l spânzuri!

Dumnezeule! o fi vreo ţară pe lume în care să bântuie mai cu furie ca la noi grafomania şi spanacofragia?

Neghiobul! în loc să dea de pomană la un biet cerşetor, mai bine dă un gologan pe o carte poştală, ori trei pe un timbru, ca să ne trimită nouă spurcăciunile lui mentale, „cu rugăciunea de a le publica în cel mai apropiat număr, şi în orice caz a-i răspunde la *Poşta redacţiei"!*

Vezi dumneata! După ce ne plictiseşte cu inepţiile d-sale, mai vrea domnul să-i ţinem şi socoteală de ele şi să stăm de corespondenţă cu d-sa!

Apoi dacă-i aşa, să răspundem o dată şi bine, la unul pentru toţi:

„Poşta redacţiei. - Stimate d-le Spanacopolu, spiritul şi producţiile dumitale beletristice or fi poate bune în cercul amicilor şi familiei dumitale. Du-te cu ele în familia dumitale!"

Aşadar, să se ştie: „Moftul român" nu corespunde decât la nevoile sale prin *Poşta redacţiei* şi nu publică absolut nimic până ce nu cunoaşte personal pe autor.

- Dar atunci, ne-ntreabă un cititor, cum rămâne cu căldurosul apel din numărul trecut?

- Aceea-i altceva, răspundem noi; apelul acela este adresat către oamenii cu talent şi cu spirit!

NENŢELEGERE

Primim următoarea scrisoare de la eminentul dr. Iodoform:

„Domnule director,

Decis să-mi consacru întreaga mea activitate ştiinţei române, am primit bucuros onoarea de a colabora la *partea ştiinţifică* a enciclopedicei d-tale reviste. Aci, în sferele senine ale ştiinţei (sau, mai drept, în emisferele sale, o jumătate fiindu-ţi rezervată pentru politică şi literatură), aci, zic, speram să rămân departe de politica neagră şi de literatura verde. Înţelegi dar cu câtă mâhnire am văzut că «Ion», Caragiale dragă, a strecurat, în coloanele eminentei sale reviste, o nedreaptă critică ştiinţifică la adresa unui confrate pe care-l stimez ca om şi apreciez ca savant. Sper că pe viitor nu se va mai primi asemenea ştiinţă cu tendinţe politice, ştiinţă nedemnă pentru o revistă atât de serioasă ca «Moftul român».

Dr. Iodoform"

Să ne ierte excelentul nostru amic şi colaborator, dr. Iodoform, a-i spune că este aci o regretabilă neînţelegere. Mai întâi, colaboratorul nostru *Ion* îi declară pe onoare că împărtăşeşte pe deplin sentimentele d-sale de stimă pentru valorosul profesor d. dr. Petrini-Galaţi, atât ca om cât şi ca savant; dar tocmai asta, crede *Ion,* îl obligă să atragă atenţia dlui director general al serviciului sanitar asupra stării precare a stilului său. Nu crede d. director general că ar fi nemerit să-i

administreze la timp un tonic, pentru ca să nu aibă durerea de a înregistra o unitate mai mult în coloana mortalității?

Cât despre bănuiala că noi am încerca să băgăm politica în ştiinţă ori viceversa. A! Noi? Noi să facem aşa mixtură, astfel de pomadă? Nu cumva excelentul nostru amic ne ia drept doftori!?

A,B,C,D,E,F,G, H ETC.

Ziarul *Adevărul* anunţă că un membru al alianţei antisemite române

„... văzându-se înşelat în aşteptările sale, dezamăgit de planurile seducătoare ce-l atrăseseră în A.A.R. s-a hotărât să rupă vălul ce acoperă acţiunea M.C.A. şi să dea în vileag..."

A.A.R. şi M.C.A.!

Dacă-i vorba de limba chinezească, apoi anunţăm şi noi următoarele:

D.I.L.C. face cunoscut amicului său E.D.F. de la *Adevărul* că, suprimat de la R.M.S., va dezvălui în „M.R." nişte secrete din cari onor P.T. public va vedea că la R.M.S. s-au petrecut şi se petrec lucruri mult mai grozave ca la C.F.R.; şi aceasta mai ales pe când N.F.R. nu trecuse încă la C.F.R. alături cu S.M.R. şi se afla tot la R.M.S

Păcat numai că M M . LL. RR. nu se aflla-n ţară ca s-audă destăinuirile dlui I.L.C., destăinuiri cari sunt mai senzaţionale decât tot ce-a scris D.P.M. în *Universul* sau decât ce va scrie confratele C.C.B. în gazeta ce o să scoată în l.c., probabil la 23 aprilie st.v. a.c. ora 2 p.m. etc.

Ş.a.m.d.

IMPOSIBIL

Scrisoarea nemuritorului Tolstoi urmează a fi comentată de toată presa europeană şi americană. „Moftul român", ca făcând parte din această presă, îşi permite a face şi el o mică observaţie asupra acestei geniale programe de revoltă sufletească.

Marele rus zice, terminându-şi scrisoarea, că, dacă Christos ar apărea iar pe pământ, ar goni din biserică pe făţarnicii sacer¬doţi şi le-ar spulbera idolii, mijloacele şi uneltele de închinare la superstiţiuni.

Cu toată modestia, facem această simplă observaţiune: ceea ce spune Tolstoi ar fi imposibil!

Dacă Domnul Christos, uitând neplăcuta-i aventură de odinioară, ar mai face imprudenţa să revie pe pământ, ar plăti desigur şi mai scump astăzi dragostea-i pentru omenire.

Nu! Credem pe Tatăl ceresc prea cuminte ca să-l bănuim un moment măcar capabil a-şi mai trimite fiul, deghizat în rabin, printre noi!

Dacă ovreii lui l-au răstignit. Dumnezeule! mai ales astăzi, cu M.C.A. şi A.A.R. şi M.A.A., ce i-ar face ovreiului creştinii?

ÎN JURUL LUI M.C.A.

Ceea ce am prevăzut în numărul trecut s-a realizat: *Adevărul* şi *Apărarea Naţională* s-au luat la ceartă pentru M.C.A. şi A.A.R. şi M.A.A.

Adăugăm azi un mic P.S. la cele ce am scris.

Regretăm că un ziar fundat de A.V.B. şi la care colaborează amicii noştri C.M., I.T. şi E.D.F. polemizează tocmai cu gazeta unde scrie bătrânul naţionalist V.A.U. iar nu un X.Y.Z. oarecare.

E simplu ca a.b.c. că publicului nu-i pasă de M.C.A. şi A.A.R. şi M.A.A., mai ales azi când guvernul dlui D.A.S., care-a succedat dlui P.P.C., suprimă pe capete şi la R.M.S., şi la C.F.R., şi la N.F.R., şi la S.M.R., unde, în treacăt fie zis, e prea greu serviciul (de la 9 a.m. până la 2 p.m.).

Cum să se intereseze de această polemică publicul când, după alte multe, veni şi Sf. Gheorghe, 23 Aprilie st. v., cu buclucul mutatului şi cu plictiseala cărţilor de vizită cu p.s.f.p.z.d.v.o.

Cum o să se ocupe şi de una şi de alta? Vorba aia: nu poţi ţine-ntr-o mână decât un p.p.n.

Q.e.d.

„ROMÂNII VERZI"

Spiritul de asociaţie, trebuie să constatăm cu bucurie, a luat un mare avânt la noi.

Numărul deosebitelor societăţi române, pe faţă sau secrete, este astăzi aproape incalculabil.

Românul cât trăieşte trebuie să fie membru în mai multe societăţi; ba ceva mai mult, sunt români cari, chiar înainte de naştere, sunt membri în *„Cornelia,* societatea mamelor române pentru ajutorul mutual în caz de naştere"; iar alţii, chiar după ce mor, continuă a fi membri activi în societatea de îngropă¬ciune mutuală: în schimbul unei neînsemnate cotizaţiuni, orice membru, la caz, Doamne fereşte, de moarte, are dreptul a fi îngropat cu muzică.

Ca orice român, am căutat şi eu să fac parte din cât mai multe societăţi. Până mai zilele trecute, eram membru la opt; astăzi, graţie stăruinţelor celebrului meu amic, eminentului pedagog, Mariu Chicoş Rostogan, am onoare a fi membru la nouă. A noua, cea din urmă, îmi pare mie că este societatea cea

mai bine venită; ea răspunde la o mare şi arzătoare necesitate naţională. Cititorul se va convinge îndată cât de urgentă nevoie aveam de înfiinţarea noii noastre societăţi.

Dar să lăsăm pe promotorul înfiinţării acestei societăţi să vorbească...

„Noi, Românii verzi, purcedem de la următoarele principii sănătoase de progres naţional:

A iubi neamul său e peste putinţă din partea aceluia care nu urăşte celelalte neamuri.

Un neam nu poate avea vrăjmaşi în propriile sale defecte; vrăjmaşii lui sunt numai şi numai calităţile altor neamuri.

De aceea, un neam nu trebuie să-şi piardă vremea a se gândi cum să-şi îndrepteze defectele şi cum să-şi cultive calităţile; el are altceva mai profitabil de făcut; să le numere defectele şi să le ponigrească sau d-a dreptul să le tăgăduiască altora calităţile.

Prin urmare, un neam trebuie să aibă vecinic groază de celelalte, deoarece existenţa unuia n-are altă condiţie decât compromiterea completă a altuia.

De aci, necesitatea imperioasă a exclusivismului naţional celui mai extrem.

Bărbatul care are copii cu o femeie de alt neam, sau vice¬versa, creşte la sânul lor nişte monştri, cari jumătate vor iubi până la nebunie neamul în mijlocul căruia au văzut lumina, iar jumătate îl vor urî cu înverşunare.

Să ferească Dumnezeul strămoşilor noştri pe orice român sau orice româncă să dea naştere la aşa specimene teratologice!

Aceste sunt principiile cari ne-au călăuzit când am pus bazele noii noastre societăţi.

Noua noastră societate este chemată să deştepte spiritul public naţional, solidarizând pe toţi românii; de aceea sperăm, nu! nu sperăm, suntem siguri că toţi românii - şi când zicem toţi românii, înţelegem nu pe toţi levantinii, cari se dau drept

români, ci pe românii adevărați - se vor grăbi să se-nscrie împreună cu familiile lor în rândurile noastre."

După această esențială expunere de motive, ne grăbim a da aci, în strâmtul spațiu de care dispunem, câteva extracte din

Statutele Societății „Românii Verzi"

Cap. I

Despre numele, membrii și emblema societății

Art. 1. Se înființează în România o Societate Română cu numele de „Românii Verzi".

Art. 2. Oricine poate face parte din această societate, fără deosebire de sex, de etate sau de coloare politică, dacă este român sau româncă verde.

Art. 3. Emblema societății va fi un român verde zdrobind falnic sub călcâiul său șearpele străinismului, care scrâșnește și țipă.

Cap. II

Despre datoriile membrilor societății în genere

Art. 4. Membrii de orice sex și etate ai societății „Românii Verzi" sunt datori să urască tot ce e străin și tot ce e de la străin, tot ce nu e român verde sau tot ce nu e de la român verde.

Urmează apoi mai multe articole unde se enumără cu de-amănuntul tot ce nu este verde românesc și care trebuie sistematic respins de orice membru al societății, ca, de exemplu, sentimente neromâneşti, tendințe și idealuri neromâneşti, artă neromânească, idei și spirit neromâneşti.

Apoi:

Art. 9. - Se exceptează de la această regulă capitalurile neromâneşti.

Statutele prevăd înființarea unui organ de publicitate al societății, cu titlul de „Românul Verde", pus sub direcțiunea

unui comitet de 40 membri, iar comitetul sub preşedinţia eminentului meu amic, M. Ch. Rostogan.

În acest comitet nu vor putea figura mai mult de jumătate membri nevârstnici.

Ziarul „Românul Verde" va fi redactat de toţi membrii societăţii: fiecare membru, indiferent de vârstă sau sex, va fi dator a colabora măcar o dată la lună cu un articol de fond.

Se-nţelege de la sine ce idei e chemat să propage „Românul Verde".

Mai departe, statutele arată că îndată ce societatea „Românii Verzi" va număra o sută de membri, se va declara constituită şi va proceda la alegerea comitetului.

Cap. III

Despre datoriile membrilor minori ai societăţii

Art. 30. Membrii minori ai societăţii, indiferent de etate şi de sex, sunt datori a fi cât se poate mai curaţi.

Art. 31. Ei sunt datori a asculta pe părinţii lor de ambe sexe, de preferinţă pe acei cari sunt membri activi ai societăţii.

Art. 32. Acei cari urmează la şcoală nu pot, sub nici un cuvânt, să se joace cu conşcolari străini; ei trebuie să se joace numai cu conşcolari români verzi, de preferinţă cu membrii activi ai societăţii.

Art. 33. Membrii minori ai societăţii sunt obligaţi a obţinea note bune numai la profesorii români verzi, de preferinţă la acei cari sunt membri activi în societate.

Cap. IV

Despre datoriile membrilor de sex feminin

Art. 40. Membrele societăţii sunt datoare să fie virtuoase ca nişte matroane romane.

Art. 41. Membrele societăţii sunt datoare să devie bune mame române.

Art. 42. Ele sunt datoare a naşte copii sănătoşi după pre¬ceptul străbun: *mens sana in corpore sano*.

Art. 43. Membrele societăţii cari sunt încă june domnişoare sunt datoare să se mărite numai cu români verzi, de preferinţă dintre membrii activi ai societăţii.

Art. 44. La cazul când o june domnişoară s-ar mărita cu un român verde, care însă nu face parte din societate, este datoare a-l înscrie imediat printre membrii activi.

Art. 45. Îndată ce o membră devine mamă, ea este datoare să-şi înscrie imediat copilul în societatea „Românilor Verzi".

Art. 46. Membrele societăţii sunt datoare a-şi boteza copiii cu nume străbune ca Reea-Silvia, ca Tiberiu, ca Cicerone, ca Caracala, ca Cornelia, ca Catone etc.

Art. 47. Membrele mame sunt datoare să dea copiilor lor o educaţiune maternă în limba maternă. Sub nici un cuvânt apoi, nu-i slobod să încredinţeze educaţiunea copiilor la alte guvernante decât romînce verzi.

Art. 48. Ele sunt datoare a da singure să sugă copiilor, alăptându-i în acelaşi timp cu sentimente şi idei de român verde, conform statutelor de faţă.

Art. 49. În cazul când un membru nu ar avea lapte, sau, întâmplător, nu i-ar fi sfârcul mamelelor perforat, sau s-ar gâdila prea tare, sub nici un cuvânt nu va putea lua o doică străină, care ar da copilului să sugă lapte străin, alăptându-l în acelaşi timp cu sentimente şi idei străine; ci va fi datoare să ia o doică româncă verde, de preferinţă o membră activă a societăţii.

În capitolul despre membrii de sex masculin ai societăţii, statutele impun aceleaşi obligaţiuni şi taţilor ca şi mamelor, afară, se-nţelege, de obligaţiunile privitoare la alăptare.

Se înţelege că orice abatere de la îndatoririle statutelor atrage după sine: întâia oară un avertisment, a doua oară o amendă şi a treia oară excluderea, în şedinţă plenară, a membrului

vinovat din societatea „Românilor Verzi" şi declararea lui ca străin de neam.

Abaterea de la îndatoririle privitoare la alăptare atrage după sine de la întâia oară pedeapsa excluderii.

O CARTE PREȚIOASĂ

M-am întâlnit alaltăieri cu amicul meu d. Şt. Sihleanu, noul director general al teatrelor; era însoţit de tânărul deputat de Argeş, d. I. Malla, membru în comitetul teatral. Ne-am oprit să schimbăm două-trei vorbe. Noul director general avea o carte la subsuoară. Indiscret ca orice român, i-am cerut s-o văz şi eu. D-sa, politicos ca orice român, mi-a arătat-o. Ce carte era? Ei! ce altă carte putea să fie decât una privitoare la tehnica teatrală? Era *L 'Art mimique* de un oarecare Aubert, cuprinzând un fel de clasificare raţionată a tutulor emoţiunilor, însoţită de ilustraţiuni arătând chipurile omeneşti cu deosebitele expresiuni ale emoţiunilor.

N-am lipsit a manifesta admiraţia mea noului director, care a înţeles că din prima zi trebuie să se pună pe un studiu metodic asupra teatrului.

- Uite, zice simpaticul meu amic, râzând cu exuberanţa-i cunoscută şi arătându-mi diversele măşti, uite: să înveţi şi tu să te strâmbi!

- Dragă Patane, am răspuns eu, la vârsta noastră ne-ar trebui o carte care să ne arate cum să ne-ndreptăm, că de strâmbi - slava Domnului!

CLAVIR ŞI STIGLEȚI

Zilele trecute, pe zidurile capitalei se lipeau nişte afişe frumoase, anunţând o *serată elină* la Ateneu; o serată de poezie

acompaniată cu melopee; o serată menită să ridice lumea noastră din materialismul brutal în sferele senine ale idealului estetic; o serată dată de marele maestru şi poeţii şcoalei estete, d. A.A. Macedonski cu discipolii săi, dd. Constant Cantilli şi Mircea Dimitriadi, acompaniaţi cu armonizări de către maestrul Kratochvil senior.

Pe când se lipeau afişele, multe persoane din elita socială primeau acasă o carte de vizită fără nume, pe care sta scris:

„Avem onoare să vă alăturăm un program şi cupoane spre alegerea dv. şi vă rugăm călduros în numele comitetului «Seratei eline» să asistaţi la această serbare a lunei mai, ce va aminti pe cele antice şi ce va fi o clipă de fericire în mijlocul materialităţii brutale a vieţei moderne.

Preciulse remite aducătorului."

Semnătură indescifrabilă; iar sub colţul cartei, sfertul unei peceţi arătând: *Comitetul...*

Iată, după ziare, asupra acestei serate, o dare de seamă care trebuie să fie absolut exactă, deoarece se dă ca sigur că este redactată chiar de unul dintre discipolii marelui maestru-estet sub direcţiunea acestuia:

„Duminecă seara a avut loc la Ateneu *Serata elină.* Lume aleasă. Foarte mulţi artişti, literaţi şi ziarişti. Pe scenă sunt *trandafiri albi, rozi, pali, petale spoliate.* În dosul cortinei, se aud armonizările dulci ale dlui Kratochvil-senior; apoi la rampă apare poetul Macedonski, care este primit cu salve de aplauze. Poetul îşi dezvoltă prolegomenul: «Către estetism». Arată pasiunea anticilor către frumos, abrutizarea sufletului prin materialism şi reacţiunea care se manifestă pentru reînviarea cultului frumos.

Ca o dovadă de nepăsarea pe care o au unii din contim - poranii noştri pentru frumos, contimporani cari ocupă înalte culmi sociale, poetul dovedeşte un incident care a umplut publicul de o legitimă indignare.

«Trimisesem, spune poetul, dlui general Horbaschi un bilet de loje pentru această serbare. D. general mi-a răspuns următoarele:

- Vă înapoiez biletul şi *vă rog să încetaţi cerşetoritul, căci, la din contră, vă voi da pe mâna parchetului.»*

Un murmur de protestare a pornit din public împotriva acestui general, care îşi permite din senin (?) să insulte în mod atât de trivial pe un om de litere.

După prolegomenul poetului Macedonski, urmară armonizările dlui Kratochvil. Apoi poetul *Mircea Demetriade* citi două frumoase poezii, în armonizări de viori, care obţinură un frumos succes.

D. Cantilli citi un fragment din drama sa *Sindus.*

Poetul Macedonski citi apoi, însoţit de armonizări de flaut şi viori, admirabilele poezii *Levski, O umbră de dincolo de Stix, Monăstirea* şi *Noaptea de mai.*

În timpul recitării capodoperei *Noaptea de mai* se auzeau în dosul scenei *acompaniamente de clavir,* glasuri de *privighetori şi de stigleţi.*

Serata, prima în felul ei la noi în ţară, e un frumos succes de artă."

Din parte-ne suntem convinşi că d. general Horbaţchi, citind această dare de seamă, are să regrete foarte mult că a refuzat invitaţia la *Serata elină.* Cu aşa petrecere, cu clavir şi stigleţi, rar se-ntâlneşte omul!

LA KERMESSĂ
(Mare consiliu de război)

Se non e vero...

Cătră seară, Regele, care a trecut prin toate vămile parcului princiar, plătind pretutindeni în monede de aur, ajunge

foarte uşurat, urmat de un general, un colonel, un căpitan şi un sublocotenent, la un chioşc - cel din urmă şi singurul pe care M. Sa nu l-a vizitat încă.

Regele se caută în buzunar şi, foarte discret, se adresează generalului:

- Generale, poţi să mă-mprumuţi cu o sută de lei până deseară?

- Sire, răspunde generalul, cu mâna la chipiu, nu mai am decât trei poli... dar... (către colonel) Colonele, poţi să mă-mprumuţi cu doi poli?

- Domnule general, răspunde colonelul salutând, numai unul mai am... dar (către căpitan) Căpitane, dă-mi un pol!

- Domnule colonel, numai zece lei mi-a mai rămas... dar (către sublocotenent) Mişule, dă-mi zece lei!

- Domnule căpitan, o patacă mi-a mai lăsat!

- Adu-o-ncoace!

Căpitanul ia pataca şi trece 15 lei colonelului; colonelul ia 15 lei şi trece 35 generalului; generalul ia 35 şi trece 75 M. Sale.

- Sire, zice colonelul, numai atât s-a mai putut găsi!

M. Sa mulţumeşte zâmbind, s-apropie de chioşc, ia un obiect de la graţioasa vânzătoare şi dă tot mărunţişul; apoi, către ofiţeri:

- Domnilor, după o zi de luptă cu atâta bravură, iată-ne sleiţi!... cred că a venit momentul să batem puţin în retragere, până să ne sosească rezerve.

DOUĂ CAPETE!...

Dacă doamna Smara şi amicul d-sale, ilustrul ciobănel român Cârţan, sunt nepoţii lui Traian, - lucru de care astăzi nu mai poate-ncăpea nici o îndoială, - atunci Bucureştii noştri nu pot fi decât fiul mamei-Rome. Şi fiindcă fiul trebuie să semene mamei, fireşte că şi capitala noastră, ca şi capitala Italiei, trebuie să aibă catacombele ei.

Odinioară acele catacombe erau în strada Blănari, la cârciuma unde ilustrul Anton birtaşul-enciclopedist făcea adesea marţ în discuţii istorice, literare, filosofice şi politice pe unii dintre cei mai distinşi profesori speciali şi competenţi în materie.

Dar comerţul român a dat de la o vreme înapoi; celebrele catacombe, cari luaseră până în fine aerul unei adevărate academii libere, s-au închis, şi Bucureştii era ameninţat să rămână lipsit de una dintre cele mai caracteristice trăsuri de asemănare cu nobila-i mamă Roma.

Ce se-ntâmplă însă? Iată că se descoper în Cişmigiu alte catacombe! Acestea, dacă n-au ca acele vechi, mândria adevăratului vin de Drăgăşani şi a discuţiunilor înalte, au în schimb aceea ce trebuie să aibă nişte adevărate catacombe romane - au aerul lugubru, conţin mistere macabre.

În adevăr, nu se poate ceva mai macabru decât descoperirea din zilele trecute, care a emoţionat întreaga noastră Capitală.

Două capete de om! fără trup! şi ce e şi mai grozav, moarte! moarte de cel puţin câteva săptămâni...

Ale cui să fie acele capete, cari rămân mute la orice întrebări?

Toată ziaristica şi întreaga opinie publică s-a pierdut în conjecturi.

Un dublu asasinat! au zis unele gazete independente.

Un ziar oficios, după multă gândire, a crezut şi a avut curajul să-şi spună credinţa, că acele două capete sunt încheierea actului final al unei oribile drame pasionale: nu poate fi la mijloc, a zis confratele liberal, decât o îndoită sinucidere; cei doi tineri s-au înjunghiat şi apoi şi-au tăiat unul altuia capul.

Dar un ziar opozant - până unde poate merge orbirea provocată de pasiunea politică! - a trebuit şi aici să combată pe confratele oficios.

Nu-i adevărat! a zis organul opozant; cele două capete nu sunt capete nici de asasinaţi, nici de sinucişi, dovadă *visum et repertum* al medicilor legali. În adevăr, capetele sunt pline cu câlţi; ele sunt desigur pierdute de cineva acolo în catacombe.

Şi de aci, ziarul opozant trage concluzia, logică după părerea sa: capete pierdute, pline cu câlţi - trebuie să fie, nu se poate să fie decât ale dlui D. A. Sturdza.

Auzi comedie! am zis noi de la „Moftul român"; auzi exagerație de opozant sistematic! auzi absurditate!

Dar când a avut d. Sturdza două capete?!

Să isprăvim cu mofturile!

Afacerea asta trebuie odată clasată!

UBIQUITAS

Reporterul confratelui nostru „Patriotul", în darea sa de seamă asupra manifestaţiunii de duminica trecută la mormântul marelui liberal C.A. Rosetti, spune că între alţi cetăţeni a remarcat „în capul cortejului" şi pe directorul nostru d. Caragiale.

Credem că trebuie să facem o mică rectificare; fiind însă c-am fost totdeauna contra rectificărilor nentemeiate, cari tind să compromită reputaţia presei române, vom întrebuinţa în scopul nostru un document oficial. Iată...

Regatul României
Comisariatul Gării Ploieşti
Certificat

În urma petiţiunii dlui I. L. Caragiale de profesiune publi - cist, cu domiciliul în capitală, cunoscut nouă personal, certificăm prin aceasta că numitul a sosit, cu trenul 13, venind din Bucureşti, duminecă 3 iunie, dimineaţa la orele 10 şi

25 min., în gara Ploieşti, unde a stăruit toată ziua şi noaptea la amicul d-sale d. C. Gherea, până a doua zi luni, 4 iunie, la ceasurile 5,45 dim., când a plecat înapoi spre Bucureşti cu trenul 18.

Comisarul Gării Ploieşti
A. Zira

Aşadar, directorul nostru, chiar dacă a fi fost la manifestaţia de care vorbeşte reporterul „Patriotului" n-a putut fi în capul cortejului.

[DUMINICĂ 17 IUNIE SE DEZVELEŞTE...]

Duminică 17 iunie se dezveleşte cu pompa cuvenită fru¬moasa statuă a lui Alex. Lahovari.

Nu cu tirade banale vom căuta să onorăm memoria acestui om deosebit între cei aleşi ai neamului nostru: numele lui este înscris în Capitoliu cu semne nepieritoare, şi orice laudă nu i-ar adăoga la glorie.

Privească mândru sufletul ilustrului bărbat la mărturia de veneraţiune ce i-o dă poporul său, atât de nevoiaş de bărbaţi mari, şi pe care, din poruncă neînţeleasă pentru socoteala oamenilor, el bărbatul mare a trebuit să-l părăsească atât de devreme.

Insufle înfăţişarea bronzului gândul cel bun tutulor câtor le e lăsată moştenire aceea ce omul a crezut, iubit şi apărat cu marele lui suflet, cu mândrul lui talent, cu inima lui romă - nească, spre onoarea patriei.

Asculte cei cari s-apropie cu pietate de picioarele nobilei figuri de bronz - asculte de gestul ei impunător plin de atâta elocuenţă pentru zilele prin cari trecem.

Nu s-ar putea venera mai bine astăzi memoria lui Alexandru Lahovari, menită să nu piară câtă vreme va exista o patrie română.

DIALOGUL MORȚILOR

Alexandru Lahovari. - Îmi pare bine, iubite cocoane Iancule, că te-ai gândit a mă-ntâlni astăzi, când şi eu mă gândeam la d-ta.

I. C. Brătianu. - Bănuiai că n-am să caut a te saluta la o zi aşa mare pentru memoria d-tale pământească? Ştii câtă stimă am avut todeuna pe lumea aceea pentru d-ta şi cât ne-nțelegem de bine aci, cu toate c-am fost adversari acolo jos. Multe momente de greutate mi-ai dat, dar nici unul de mâhnire.

A. L. - Cocoane Iancule, nu adversarii acolo jos îşi pot da momente de mâhnire, ci partizanii.

I. C. B. - Asta o ştiu mai bine decât d-ta. Nu adversarii mi-ar fi umplut sufletul cu amărăciune până să dea pe din afară şi să mă facă a spune nişte vorbe, ce până astăzi şi multă vreme încă nu le vor uita pământenii locului nostru. Mi-aduc aminte încă cu durere de momentul în care, nemaiputând suferi, am aplicat stigmatul la ai mei.

A. L. - Cu durere? Aşadar trebuie să mai simțim durere şi aci?

I. C. B. - Da; n-a trecut încă destulă vreme de când i-am părăsit pe ai noştri. Iată-i! suntem prea aproape de ei, ca să se fi şters amintirea clipelor ce le-am petrecut pe acel glob. D-ta, nu simți şi d-ta câteodată durere uitându-te într-acolo?

A. L. - O! da. Dacă mi-ar fi permis să cobor acolo pe o rază - măcar câteva momente - i-aş face pe ai mei, te asigur, să înțeleagă că am avut un talent oratoric mai mare decât au putut ei crede. A! câte aş avea să le spun!

I. C. B. - Desigur asta nu ai face-o acuma, când iată-i cum te festivează. Iată-i ce de lauri aduc frumoasei d-tale înfăţişări de bronz, ridicată spre veşnica d-tale pomenire. Cel puţin pe partea aceasta d-ta n-ai dreptul să te plângi; s-au purtat faţă cu memoria d-tale mai bine decât ai mei cu a mea.

A. L. - Doamne iartă-mă, cocoane Iancule, nu cumva marele d-tale suflet este atins de asta?

I. C. B. - Nicidecum; dar fiindcă, precum am spus, nu ne-am rupt bine până acuma de toate legăturile sufleteşti cu pământenii, mărturisesc că-mi pare rău să văd de-aci cum ai d-tale se mândresc pe drept cuvânt faţă cu ai mei; şi măcar dacă ai mei ar înţelege şi mi-ar da mai curând satisfacţia de a te invita şi eu la solemnitatea mea! Uite; ia priveşte ce mândri sunt conservatorii dumitale de frumoasa lor faptă.

A. L. - O, Doamne, cocoane Iancule, la ce te uiţi d-ta şi la ce mă gândesc eu! d-ta, vezi ce se petrece azi. Când mă gândesc ce ai să vezi mâne...

I. C. B. - Desigur statua mea n-am s-o văz.

A. L. - Lasă statuele, sunt lucruri de frumuseţe... Ai să vezi ceva mult mai util pentru ai d-tale.

I. C. B. - Ce?

A. L. - Aci, avem eternitatea; poţi avea răbdare până mâne... Ai să vezi mâne, în gazetele conservatoare.

UN CUVÂNT

Cu adâncă părere de rău ne facem datoria să anunţăm apropiata apariţie a unui nou confrate umoristic, „Zeflemeaua", care va ieşi de joia viitoare o dată pe săptămână sub direcţia dlui George Ranetti, publicistul bine cunoscut.

De ce cu adâncă părere de rău?

1. Fiindcă George Ranetti e nevoit să ne lase pe noi: împre¬jurări neatârnate de voința lui și încă mai puțin de a noastră îl silesc să dea la lumină „Zeflemeaua" - și

2. fiindcă „Zeflemeaua" ne va fi un concurent în adevăr redutabil.

George Ranetti este un om de spirit în cel mai sever înțeles al cuvântului, și prin urmare știm că n-are să se supere de laudele meritate ce din toată inima i le aducem aici. Rar se poate găsi un colaborator atât de valoros și așa de conștiințios, și poate și mai rar un camarad mai bun și mai inimos. Articolele lui, totdeauna pline de vervă caldă, au făcut onoarea coloanelor noastre. Ca drăcușorul Spiriduș, care se arată în două locuri deodată și-n deosebite înfățișări, amicul nostru colabora cu deosebite iscălituri la două gazete, la „Epoca" și la „Moftul român", cu egal talent, cu același întreg devotament, cu aceeași deplină onestitate profesională; și desigur că și la ziarul serios lipsa amicului nostru trebuie să fie regretată ca și la ușurateca noastră revistă.

De altă parte, fiindcă-l cunoaștem pe d. George Ranetti, știm că „Zeflemeaua" nu va fi un concurent care să ne dispute cu prea puțini sorți de izbândă atenția și simpatia publicului cititor.

Asta nu ne-mpiedică însă, ca buni camarazi ce i-am fost și ca buni confrați ce-i vom rămâne întotdeauna, să urăm întreprinderii amicului nostru succesul pe care-l merită un om de spiritul și talentul lui într-o țară în care nu prea calcă birjile oameni de talent și de spirit.

Și, *aproposito* de aceasta, îi urăm „Zeflemelei" tot succesul cu atât mai sinceră căldură cu cât și noi și amicul nostru știm că-n țara noastră, unde lipsa de merit nu prea-mpiedică succesele, încă e loc pentru ca mai multe merite să trăiască - prost, nefiind, firește, destul loc pentru ca unul singur să trăiască binișor.

Trăiască dar „Zeflemeaua" și pe lângă ea și „Moftul român"!

PETIȚIE ÎN PROCESUL CAION

Domnule Preşedinte,

Domnii Const. Al. Ionescu, domiciliat în Bucureşti, strada Lucaci 10, şi Th. M. Stoenescu, domiciliat tot aci, strada Arcului 10, - primul ca autor, iar al doilea ca director, - în două articole publicate în «Revista literară», în numerele de la 30 Noembre şi 10 Decembre (numere pe cari le alătur aci), m-au defăimat şi calomniat, adăogând la injuriile triviale ce-mi adresează şi afirmațiunea că eu am furat una din operele mele - drama «Năpasta» - după o lucrare dramatică a unui probabil închipuit autor maghiar, Kemeny Istvan.

Ca urmare a unei asemenea calomnii, vă rog, Domnule Preşedinte, a cita pe sus-numiții domni înaintea Onor. Curți cu Juraţi, la cea mai apropiată sesiune, ca să răspunză în faţa justiției de pagubele morale şi materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăsneală nemaipomenită până astăzi în publicitatea noastră.

Mă înscriu ca parte civilă contra acestor calomniatori cu suma de lei 20 000.

Primiți, vă rog, Domnule Preşedinte asigurarea profundului respect ce vă port.

ION LUCA CARAGIALE
Autor dramatic, publicist şi comerciant
strada Rotari 15, Bucureşti

Domniei-Sale
Domnului Preşedinte al Curții cu Juraţi de Ilfov

DIVERSITATE DE OPINII
Politica la Fialkowsky

Guvernamentalul. - Nu merita ţara asta să aibă un aşa rege!
Opozantul. - Din contra, şi eu zic tot aşa!
Eu.- Exageraţi şi unul şi altul.

REFLECȚIUNI

Din carnetul lui Spanachidi:

Dați-mi republica, şi monarhia e suprimată.

CAVEANT CIVES

Spinatberger (către confrate-său Spanachidi). Dragă Spanachidi, dă-mi o concluzie senzațională la articolul meu: *Caveant Cives!*

Spanachidi (caută în gând, şi găsind numaidecât inspirația). Scrie:

„De aceea terminăm zicând:

Suntem români! dar chiar înainte de a fi români suntem antisemiți, suntem în contra jidanilor! Nu avem ură de religie, ci temeri de rasă! Deci jidanii să se boteze, dacă vor să fie români! dacă vor să capete ce le lipseşte!!

În fine, fie siguri cetățenii că monarhiile sunt în genere ostile ideii republicane!!"

Spinatberger (după ce a scris - cu oarecare invidie). Mersi!...

Spanachidi (cu dignitate). Pentru puțin...

CONVORBIRE CU D. CARAGIALE.
După procesul Caragiale-Caion

... Aşadar, l-am întrebat pe d. Caragiale:

- Ce impresie ți-a făcut sentința juraților?

- Impresia cea mai bună. E cea mai justă... Sentința este excelentă!

- Excelentă?

- Da, dar cum ai fi voit să fie? Eu n-am făcut proces din răutate, nici din răzbunare. Pe cine să mă răzbun? Pe Caion?!!

[NU ŞTIU CUM SĂ VĂ SPUN...]

Stimate domnule preşedinte,

Nu ştiu cum să vă spun cât de rău îmi pare că nu pot veni în mijlocul d-voastră. În urma recentelor incidente dintre dnii studenţi ieşeni şi ziarul „Opinia", la care am onoarea a colabora din când în când, înţelegeţi ce greu mi-ar fi să profit de graţioasa d-v. invitaţiune.

Om din popor, fără nume de naştere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit, oricât de puţin ar însemna persoana mea ca publicist - că n-am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului. Şi aşadar, credincios acestui singur şi bun protector, n-aş putea vreodată trece în tabăra cui crede că trebuie să-l lovească. Cu cât ar fi mai măgulitoare primirea pentru mine acolo, cu atât, firește, felonia mea ar fi mai reprobabilă.

Mă adresez, stimate d-le preşedinte, unui tânăr de inimă ca d-v.; îl întreb: *nu-i aşa?* Îmi place să fiu convins că-mi veţi răspunde: da, aşa e!

Făcând urări călduroase pentru prosperarea tinerei d-voastre universităţi pe terenul generoaselor ştiinţe şi nobilelor arte ale gândirii umane, vă rog, stimate dle preşedinte, să binevoiţi a primi salutările mele cele mai distinse.

I. L. CARAGIALE
publicist român

[MISTIFICAT PESEMNE...]

Mistificat pesemne de cine ştie ce farsor, un june licean, probabil foarte june, dorind să arăte cititorilor „Evenimentului" că mă nesocoteşte pe mine mai mult decât nesocoteşte

gramatica elementară, pe care o nesocoteşte cu desăvârşire, a afirmat mai alaltăieri, cu o caracteristică neşovăire:

că eu mi-am înstrăinat sufletul faţă de neam!

că sunt amestecat în procesul Moltke-Harden!!

şi că am raporturi cu Alianţa Israelită!!!

În interesul adevărului, mă grăbesc a anunţa publicului cititor, o dată - dar numai o dată - pentru totdeauna, că nu trebuie să deie câtuşi de puţin crezământ unor asemeni afirmaţiuni pe cât de puerile pe atât de nedelicate.

Cu toată stima

I. L. Caragiale

27 dec. 1907 publicist român

CUVÂNTARE (I)

[Într-o seară frumoasă.]

Domnilor,

Într-o seară frumoasă de vară, un tânăr călător obosit de drum, ajungând lângă un izvor, s-a aşezat jos să se odihnească. În faţă, spre apus de vale, se ridica o pădure bătrână, iar la spatele pădurii cobora măreţ soarele.

Pe de o parte oboseala, pe de alta, înalta frumuseţe a privelişti l-au vrăjit; şi sub vraja lor, tânărul nostru drumeţ a adormit adânc. A adormit adânc - şi a dormit foarte bine. Când s-a trezit - a doua zi de dimineaţă - răsărea soarele. În faţa tânărului, spre apus, acest soare nu mai lumina pădurea bătrână dindărătul căreia scăpătase aseară. lumina un oraş grandios. cu palaturi, catedrale, turnuri, cupole şi viaducturi şi mişcarea, şi zgomotul oraşului mare. În locul pădurii negre de aseară, ce prestigioasă apariţie aeriană sub strălucirea limpede a dimineţii!. S-a şters omul uimit la ochi. Cum se poate? „Cum se poate? M-am culcat aseară - sigur - în faţa unei păduri. şi acum când mă trezesc." (aplauze).

Şi necrezându-şi ochilor, s-a aplecat asupra izvorului să şi-i spele. şi privindu-se în apă s-a văzut acu, dimineaţa, tânărul de aseară, cu o barbă lungă albă până la brâu. Dormise o sută de ani. A rămas firește bătrânul încremenit.

Ei! tot aşa au rămas la noi încremeniţi cei cari, după ce au dormit o jumătate de veac, s-au găsit în faţa împrejurărilor sociale şi politice din urmă (aplauze zgomotoase). Se şterge boierul la ochi de dimineaţă. când se trezeşte în faţă cu fapta vremii, cu aşa adâncă schimbare a lumii. Rămâne uimit boierul, când în faţa ciubucului ridicat, în loc să găsească plecată supunere, întâmpină un om care-i spune: „Boierule, mi se pare că dumneata nu-ţi dai seama de realitate. şi nu mai. poţi raţiona clar" (aplauze multe).

Cum s-a uimit omul din poveste în faţa oraşului ivit ca prin minune, aşa s-au uimit mulţi de la noi în faţa revoluţiunii ţăranilor. Da, trebuie să numim lucrurile pe numele lor: revoluţiune a fost, iar nu răscoală.

Turburarea ordinii publice în anume moment şi loc, chiar când e logică, este o răscoală; însă ridicarea generală a unei lumi întregi, chiar când pare că n-ar avea logică, este o revoluţiune (aplauze zgomotoase).

Şi rămânând uimiţi în faţa revoluţiunii ţărăneşti, şi-au întors privirile înapoi, şi înapoi au dat cu ochii de alta, care i-a uimit şi mai mult - au dat cu ochii de partidul conservator-democrat. Minune peste minune!

O jumătate de veac se cântă: „Deşteaptă-te, Române!", „Talpa ţării", „Noi vrem pământ!." Învăţaţi carte! lumi - naţi-vă! Ei! s-a deşteptat românul. începe lumea să se lumineze. Cine strică? Noi suntem de vină că am fost chemaţi să luăm parte la viaţa publică (aplauze).

Clasele sociale care au dominat ţara au fost odinioară puse într-o grea dilemă: ori să renunţe a mai domina, cedând în favoarea intereselor străine, ori să continue a domina în favoarea

intereselor naţionale - şi fireşte au fost silite să primească soluţia din urmă. Da; când Europa a acordat Românilor ca atare o stare de drept internaţional, acele clase dominante au trebuit să dea ţării, mai de milă, mai de silă, o formă de Stat europeană, şi numaidecât să introducă şi la noi cultura apuseană. Şi asta a trebuit să aibă urmări. Când se părăseşte o stare politică patriarhală, fireşte nu se mai pot păstra moravurile patriarhale.

Nu noi stricăm dacă, deşteptându-ne în faţa rămăşiţelor claselor odinioară dominante, suntem mai bine armaţi decât mai pot fi ele (aplauze multe).

Domnilor, un Stat modern nu mai poate fi conservator în înţelesul strâmtei doctrine a conservării privilegiilor de clasă dominantă. Această doctrină dominantă este astăzi patent anarhică, fiindcă energiile care cresc cu vremea şi pretind să se amestece şi ele în conducerea afacerilor publice, dacă sunt înlăturate prea îndelung de la satisfacerea legitimei lor pretenţii, atunci când natural ar fi să fie elemente de ordine, devin elemente de dezordine; în loc să fie din ce în ce mai de folos progresului Statului, devin din ce în ce o mai mare primejdie pentru liniştea şi siguranţa lui.

Doctrina conservatoare modernă îmbrăţişează interesele mai largi decât ale unei clase dominante, interesele societăţii întregi. Partid conservator modern este acela care, cu ştiinţă şi cu metodă, se uită până în straturile cele mai adânci ale societăţii, şi caută şi se întreabă: unde, unde mai este o energie care s-a născut d-abia de ieri şi pe care încă n-o cunosc? şi pe aceea trebuie s-o chem, să mi-o apropii şi s-o pun la contribuţia datorită de toţi tutulor: la menţinerea statului meu integral. Căci ce să conserv? Fireşte, raţiunea de a fi a mea şi a tutulor - a Statului acestuia, care el însuşi n-are altă raţiune de a fi decât fiinţa neamului meu întreg. Dacă vreau să conserv ceva parti¬cular în paguba marelui interes general, atunci nu mai sunt conservator, ci anarchist (aplauze).

Să nu se mai facă prin urmare glume. ieftine pe socoteala numelui partidului nostru conservator-democrat. În orice caz, cine le mai face să ştie că le aruncă peste noi departe celor mai mari două imperii naţionale - Engliterei şi Germaniei. Şi asta. nu-i frumos! (aplauze).

Clasele sociale, cu toate deosebitele lor interese particulare, trebuiesc să exercite în mecanismul întreg al Statului, reciprocă presiune între dânsele, nu pentru a strica economia întregului, ci pentru a o păstra. Numai astfel acest vast mecanism poate înainta pe calea viitorului depărtat, pe care singur Dumnezeu îl cunoaşte, şi la care orice naţiune simţindu-se naţiune trebuie să aspire.

Domnilor, spre a încheia, am să cer voie să spun d-lui Şef al partidului conservator-democrat, câteva cuvinte. Domnule Şef, istoria o fac împrejurările şi oamenii. Vai de bărbatul politic care n-a înţeles împrejurările zilelor lui! păcat de împrejurările politice cât de mari dacă nu şi-au găsit un bărbat de mare valoare! (aplauze entuziaste).

Ţara noastră trece vădit prin împrejurări înalte, împrejurări determinante pentru viitorul Statului român, pentru viitorul naţiunii întregi (aplauze). Cu siguranţă, aceste împrejurări nu puteau găsi un bărbat mai vrednic şi mai potrivit pentru înălţimea lor, decât pe acela pe care l-au desemnat vechii conservatori de la clubul clasic: acest bărbat este Take Ionescu (ovaţiuni delirante; urale zgomotoase nesfârşite).

În adevăr, acest act al vechilor conservatori este un act de şcoală modernă conservatoare (aplauze entuziaste). Au gândit într-adevăr la binele general al ţării dând cu totul uitării interesul lor particular de clasă. Şi-au zis: Take Ionescu nu mai trebuie ţinut aici închis la strâmt; trebuie să-l mânăm la larg la destinata lui, să-şi poată îndeplini omul misiunea la care-l cheamă patria (ovaţiuni entuziaste).

Şi astfel, împrejurările şi-au găsit omul. Şi de aci, această clocotitoare dragoste cu care din toate părţile îl întâmpină pe acest om o lume întreagă (ovaţiuni, urale).

N-a fost om mai tăgăduit şi mai ponegrit decât dânsul. şi câtva timp. va mai fi încă (ovaţiuni).

De aminteri el însuşi şi-a prevăzut-o, de când era încă tânăr, făcând primii paşi în Parlament. Şi-a zis: ştiu pe unde am să trec, dar - am să trec! (aplauze furtunoase şi prelungite).

A trecut. Îl întâmpină atâta dragoste din atâtea părţi şi atâta ură dintr-o parte. Dragostea aceasta, pe care şi-a cucerit-o, să-l îndemne a merge înainte pe strălucita lui carieră pentru binele public şi pentru onoarea vremii noastre; iar ura sălbatică ce s-a dezlănţuit asupra lui să întărească legământul de onoare că noi, oamenii împrejurărilor de astăzi, nu-l vom părăsi pe acest om niciodată (ovaţiuni nesfârşite, aclamaţiuni şi urale zguduitoare).

CUVÂNTARE (II)
[Un orator de mare marcă...]

Domnilor,

Un orator de mare marcă (nu se află printre noi; pot zice asta fără să-i ating modestia) numea odată oraşul Ploieşti, Atena, iar pe dv. vă numea atenieni. Venea el, orator atenian, în Atena democraţiei române, în faţa atenienilor. Ca atare, a devenit reprezentant democrat atenian în Parlamentul liberal român. Mai târziu, nu ştiu cum s-au schimbat lucrurile şi lumea aşa, că atenianul dv. nu mai este democrat: e astăzi aristocrat, aristocrat get-beget (ilaritate, aplauze). Şi ştiţi ce aţi ajuns dv.? Să nu vă supăraţi; nu o spun eu - tot atenianul dv. o spune: dv. sunteţi astăzi nişte bulgari capsomani, nişte gianabeţi (mare ilaritate, aplauze).

Eu, d-lor, nu o să vă numesc atenieni şi, pe cinste, vă făgăduiesc că niciodată n-am să ajung aristocrat (ilaritate); prin

urmare, nici dv. pentru mine n-o s-ajungeţi gianabeţi şi bulgari capsomani. O să vă numesc totdeauna iubiţii mei concetăţeni, în dorinţa ca şi dv. să ziceţi: omul acesta e un ploieştean de-ai noştri, un om de rând ca toţi oamenii, iar nu un atenian farsor (mare ilaritate, aplauze prelungite); e un ploieştean, capsoman poate, dar om de omenie (mare ilaritate, aplauze zgomotoase).

Acelaşi atenian, democrat intransigent odinioară, astăzi aristocrat ireductibil, imputând cu adâncă revoltă sufletească la toată lumea inconsecvenţa politică, se suie pe o tribună publică şi, e, altădată înamorat de meritele şi de talentul lui Take Ionescu (ovaţiuni nesfârşite), acum, de pe acea tribună aristocratică, îi tăgăduieşte aceluiaşi Take Ionescu, ce?... nu numai viitorul, dar şi trecutul (mare ilaritate).

Ei, d-lor, aceasta mi se pare din cale-afară. aristocratic (aplauze zgomotoase).

Înţeleg să tăgăduieşti oricărui om, cât de mare ar fi, viitorul; să te îndoieşti, de exemplu, că Take Ionescu o să aibă răbdarea să mai facă politică de aci înainte încă 25-30 de ani, ca să-şi completeze cu suprem succes o carieră strălucită; înţeleg să gândeşti că Take Ionescu ar fi un om prea iute şi prea nevricos, şi, prin urmare, poate să obosească pe un drum aşa de lung, dacă mai ales, din cauza piedicilor ce-i vor arunca în drum răutatea şi invidia, nu va merge din succes în succes (mare ilaritate; aplauze furtunoase).

Dar să-i tăgăduieşti omului douăzeci de ani de carieră eminentă deja făcută, asta e, cum am spus, cam prea-prea! (ovaţiuni entuziaste), cât de atenian să fii, trebuie să fii prea nedormit ca s-o spui (mare ilaritate; aplauze).

Onorabilul nostru amic d. Cămărăşescu a făcut adineoari pe scurt istoricul partidului conservator. Eu am să vă mai spun câteva cuvinte despre ultima fuziune şi despre urmarea ei necesară, fatală - despre ruptură. Când am auzit, fiind în străinătate, de fuziune, mi-am zis: să dea Dumnezeu să iasă cu

bine! să dea Dumnezeu! dar nu mi se cam pare lucru solid; fiindcă, de! nici eu nu am trăit pe sub pământ o viață de om, și știu ce s-a petrecut de atâta vreme în partidul conservator. Acest partid a avut de luptat poate mai puțin contra adversarilor săi naturali, contra liberalilor, decât contra unei grupări care, dându-se de conservatoare, lupta sistematic să-l dezorganizeze și să-l dărâme. Era o mână de oameni, un grup de intelectuali, care-și propuseseră să mineze partidul conservator, zădărnicindu-i cu toate mijloacele posibile orice activitate; era gruparea politică ieșită din sânul societății literare «Junimea» de la Iași (aplauze).

Când am auzit, prin urmare, că s-a făcut iar o fuziune, mi-am adus aminte iar de. o fuziune.

Cu vreo câțiva ani mai înainte nu se mai făcuse iar o fuziune? Ce soartă a avut? S-a spart! iar partidul conservator care, fiind la putere, putea fără fuziune sta la putere, a căzut de la putere grație fuziunii, Și în definitiv, pentru ce? Pentru o neînțelegere bugetară de vreo 200 și ceva de mii de lei.

Șeful guvernului, cu un gest larg, a exclamat în Cameră: „Scrieți, domnilor stenografi, că pentru o neînțelegere de două sute treizeci de mii de lei *cad* de la putere!" Așa a uimit aceasta pe toată lumea, încât nu s-a găsit un glas în Cameră să strige: „Da, da, scrieți, domnilor stenografi, că pentru o neînțelegere asupra unei sume de câteva mii de lei *cădem* de la putere! că pentru o încăpățânare, un om politic, un ministru, un prezident de partid, un șef de partid dă brânci partidului său de la putere! (aplauze prelungite).

Auziți, oameni buni, un bărbat politic, de necaz că nu i se cedează, la un buget de trei sute de milioane, asupra unei țifre de câteva mii de lei, să-și arunce în opoziție partidul d-abia venit la putere! Pentru o încăpățânare neînfrânată, să distrugă situația politică pe care și-a cucerit-o un partid! Când am aflat dar de noua fuziune, am zâmbit sceptic. M-am gândit că

bărbatul politic care a ambiționat totdeauna să se urce în capul partidului conservator, ca să-l mâne ca pe o turmă după capriţiile lui personale, are câteva teorii la care ţine poate şi mai mult decât la faimoasa ţifră pe care a dictat-o stenografilor acum câţiva ani. Mi-am zis: o să vrea omul fireşte numaidecât să le aplice, şi fireşte, n-are să găsească pentru ele mulţi partizani în partidul conservator, şi fireşte, asta o să-l contrarieze, şi fireşte, el o să se supere, şi, fireşte. n-are să-i meargă fuziunii bine (aplauze).

Prima teorie, un şef de partid nu vorbeşte cu nimeni şi dictează tuturor; iar partidul e o adunătură de un număr mai mare sau mai mic de gogomani (aplauze, ilaritate). Dar cine în lume, afară de acel şef, poate concepe un partid politic astfel? (aplauze).

A doua teorie: cine nu are măcar 40.000 de lei venit pe an nu trebuie să facă politică. Cum? Va să zică un om, cât de priceput, care nu are decât 39.500 lei venit nu poate să facă politică?. Alaltăieri vorbeam cu un juristconsult distins despre cazul unui înalt magistrat care murise cu câteva zile înaintea împlinirii ultimului termen de pensie. Fără să fie cineva versat în ştiinţa dreptului, trebuie să recunoască necesitatea aşa numitelor termene fatale. Dar oricare om simte în fundul sufletului că se face o nedreptate când pentru lipsa câtorva zile se nesocotesc zece ani. Şi a recunoscut şi distinsul juristconsult că ar fi mai echitabil când termenele fatale nu ar fi aşa de puţine, şi prin urmare atât de depărtate unul de altul.

Această dreaptă gândire a lui o putem aplica şi aci: cum? numai de la 40.000 de lei în sus să pot face politică?. Lasă-mă mai ieftin, nenişorule (aplauze, ilaritate). Lasă-mă măcar cu 39 şi ceva (mare ilaritate, aplauze).

Apoi, afară de cei câţiva fericiţi cu de la 40.000 în sus, cine dintre oamenii cari se ridică încet-încet cu vremea prin talentul şi munca lor, şi cari se simt capabili să se amestece şi

ei în afacerile publice, are să admită o aşa mirifică teorie? (aplauze).

A treia teorie: teoria succeselor probate prin istorie. Prin moştenire se dumică, se fărâmiţează proprietatea ţărănească.

În loc să mă gândesc cum să dau la copiii ţăranilor mai multă cultură; cum să-i fac a munci mai spornic; cum să ajut energia lor care sporeşte prin număr, mă gândesc mai bine la un succes istoric sigur, probat: introduc în ţara românească majoratul din Prusia (ovaţiuni zgomotoase). Proprietatea nu se dumică; un singur copil moşteneşte! Bine, dar ce faci cu ceilalţi copii? - Ceilalţi să se ducă să se plimbe! - Sau să vie, zic eu, la d-ta în calitate de gogomani să-ţi mărească partidul spre mulţumire (ilaritate), şi d-ta să le faci hatârul să-i primeşti şi fără 40.000 lei venit (mare ilaritate, aplauze zgomotoase).

În sfârşit, cea din urmă şi cea mai încântătoare: teoria ministeriabilităţii încercate. Numai noi putem veni la putere; voi conservatorii-democraţi nu puteţi veni. - De ce? întreb eu. - Fiindcă n-aveţi destui miniştri, mi se răspunde; pe când noi avem 24! - Să vă trăiască! zic eu (mare ilaritate). Mare partid într-adevăr, care are gata trei tacâmuri de miniştri! Auziţi, d-lor, ce grijă trebuie să aibă un partid politic!. Dar din copiii d-voastră nu pot să iasă miniştri?. Am doi băieţi. (aplauze furtunoase). Rog pe cei 40 Sfinţi Mucenici, pe cari îi prăznuim astăzi, să puie o vorbă bună la Dumnezeu pentru mine; doar o avea un băiat al meu un talent politic să-l văz la adâncile mele bătrâneţi ajuns ministru, şi să zic: încai dacă n-am putut lăsa băiatului 40.000 lei venit, am avut norocul să dau Patriei un vrednic servitor (aplauze furtunoase).

Iată teoriile cu care se pretindea a se conduce partidul nostru conservator (aplauze zgomotoase). Când am auzit că s-a adus pe masa clubului nişte proiecte deja tipărite şi s-a zis: acestea sunt proiectele *mele,* şi asupra lor nu e admisă discuţiune; şi când am aflat apoi de împrejurările de la 9 ianuarie

din acelaşi club, am spus: Take Ionescu nu mai poate să stea acolo; are să plece... şi n-are să plece singur. Bine a făcut ce-a făcut! să-l felicităm şi pe el, să ne felicităm şi pe noi, să felicităm şi ţara! (ovaţiuni nesfârşite).

D-lor, partidul conservator-democrat este o energie care s-a deşteptat covârşitoare, şi nu o energie inferioară care scade pe văzute, ar putea birui o energie care porneşte acum cu atâta avânt: aceasta trebuie să biruiască pe aceea (ovaţiuni).

Încă puţine cuvinte şi termin.

Domnule şef, eşti un erou care porneşti în fruntea unei armate devotate către o ţintă glorioasă (ovaţiuni). Păşeşte cu fruntea sus, privind departe înainte! Nu te opri dacă, în calea, uneori aspră, calci peste şerpi şi peste reptile (ovaţiuni); ele îţi vor arunca bale peste picioare; vor rămâne strivite înapoi, iar d-ta vei ajunge cu noi acolo unde trebuie să ajungi! (ovaţiuni entuziaste, prelungite).

CUVÂNTARE (III)
[Domnilor, vreau să fiu.]

Domnilor, vreau să fiu cât se poate mai scurt.

Voci: Mai lung!

Atunci să-mi faceţi o concesiune, fiindcă iar trebuie să deschid o paranteză. Mi s-a tăgăduit, în ultimul timp, - mă iertaţi, vorbesc fără metodă - când am făcut un articol pentru d. Take Ionescu, acum în particular, nu s-ar putea mai potrivit cu vremea *(aplauze furtunoase)* - parcă îi prooroceam! Dar ce se amestecă ăla, un artist, în politică? Bine, o dată merge să înghiţi un compliment, aşa pentru ca să te atragă *(ilaritate),* o favoare; dar când am auzit şi al doilea compliment ca să-ţi atragă o favoare - ştiţi că complimentele mă ambetează: nu este

permis unui artist... Aşa? Atunci am răspuns, dacă artist înseamnă a respecta gramatica românească o dată, de două ori pe săptămână, atunci sunt artist *(ilaritate).* A, dar atunci pe bucătăreasa, care nu respectă de două ori pe săptămână gramatica, nu o nedreptăţeşti? Să-mi tăgăduiţi dreptul de cetăţean de a mă amesteca de două ori pe săptămână în politică? Cum, dacă am învăţat gramatica, nu mai am dreptul să fac politică?

După această parenteză, d-lor, eu am spus-o şefului, şi la Iaşi şi acum şi d-voastră şi ori de câte ori voi fi în mijlocul partidului o voi spune, pentru că nu sunt sătul de a o declara: noi, oamenii de litere şi de cultură, am fost totdeauna consideraţi în Ţara Românească ca nişte elemente tolerate cum sunt pe pereţii salonului acum tolerate decorurile de hârtie şi care mâine vor trebui să dispară. Aceasta se înţelege că nu era destul de convenabil pentru noi, şi eu din nou am zis: de ce să nu facem noi şi politică? Am voit să facem politică şi atunci ni s-a pus alternativa: d-le artist, vrei să fii arnăutul boierului cutare? Atunci, se înţelege, am spus: sunt literat, am învăţat gramatica elementară *(mare ilaritate),* n-am să învăţ să umblu cu spală-varza, d-le boier *(mare ilaritate).*

A trecut multă vreme şi s-a întâmplat să se formeze acest partid conservator-democrat, în care un literat, măcar că ştie gramatica românească *(ilaritate),* măcar că nu vrea să fie arnăut boieresc, poate să se găsească cinstit şi onorat în faţa d-voastră, alături cu acest om ilustru *(ovaţiuni).* Şi vă mărturisesc drept că aceasta m-a măgulit până în fundul sufletului nu atât pentru mine personal, cât pentru dragostea mea personală *(aplauze entuziaste),* pentru acea clasă de oameni care fac şi ei servicii ţării, care şi ei sunt agenţi de cultură; care fără să fie financiari, negustori, industriaşi, joacă un rol pentru ridicarea treptată a naţiunii acesteia *(ovaţiuni furtunoase).*

Aşadar acum că mă aflu în faţa d-voastră şi fiindcă mă aflu în faţa d-voastră, mi-aduc aminte cu pietate de ziua aceea, în care am plecat din acest oraş; eu ca copil, care nu aveam, d-lor, - şi nu v-o spui ca să mă laud, ca să trag consecinţe favorabile pentru mine - nu am, d-lor, decât 4 clase primare pe care pot să le justific *(ilaritate, aplauze).* Şi să vă spun pentru ce nu am decât 4 clase primare. Văzând că de aci încolo se îngroaşă lucrurile, mi-am zis: mai bine să trec la şcoala lumii, unde nu sunt stabilite examene *(ilaritate, aplauze)* şi m-am strecurat aşa de bine, că mie, omul acesta, îmi face onoarea şi-mi dă mână ca un inferior al lui, dar cu iubire, şi atunci când Take Ionescu a hotărât să părăsească o baracă în care era captiv, în care era condamnat să nu poată face nimic şi să intre pe calea largă a destinelor lui, am spus: în sfârşit, fac şi eu politică. Şi-mi scria un prieten şi-mi spunea: nu te duce la Take Ionescu. Însă, cum poşta de la Bucureşti la Berlin vine rar, când am primit scrisoarea prietenului meu, era târziu, căci eu scrisesem d-lui Take Ionescu să mă înscrie şi pe mine în partidul conservator-democrat, şi m-a înscris. Mulţumesc, şefule! *(aplauze, ilaritate).*

Domnii mei, eu sunt un om, care când mă pofteşte cineva la masă nu cer să mă pună în capul mesei, ci cer să mă pună la coadă *(ilaritate, aplauze).*

Ştiţi pentru ce? Pentru că mă tem ca nu cumva să mă pună într-un loc, în defavoarea locului şi în favoarea mea; căci o persoană trebuie să stea la un loc unde să fie în favoarea locului şi în defavoarea lui.

Take Ionescu are o masă largă, populară; când el mă primeşte la masă, în coada mesei are să mă pună, dar o să zică: Caragiale e bătrân; îl pun la coada mesei, dar îl tratez ca pe un mesean.

Nu mă duc în casa boierească, unde sunt mese strâmte, şi unde cel care te pofteşte să zică: băiatul acesta să se ducă la bucătărie *(aplauze).*

D-lor, sunt nepotul unui bucătar arnăut şi prin atavism am groază, am oroare de sosul prăjit *(mare ilaritate).*

Şi nu aş fi în stare nici la o casă împărătească să mă duc şi să fiu trimes la bucătărie *(aplauze, ilaritate),* pentru ca a doua zi să am dreptul să mă întâlnesc cu un mitocănaş de speţa mea *(mare ilaritate),* să-mi spuie: unde ai mâncat aseară? Sub acoperământul unei case boiereşti. Şi când m-o întreba: Sub ce compartiment, să-i zic: Adio, monşer *(mare ilaritate).* Numai la masa mitocanului mă duc şi la masa lui stau unde o vrea să mă puie, căci, oriunde voi sta, mai mic decât cum sunt n-are să mă facă; dar la bucătărie boierească n-am să mă duc niciodată *(mare ilaritate),* tocmai de aceea pentru că bunicul meu era bucătar arnăut şi bucătăria mă scârbeşte şi rolul de arnăut m-ar scârbi şi mai mult *(mare ilaritate).* Prin urmare îmi fac o datorie sufletească.

Ridic toastul acesta lui Take Ionescu, nu pentru că este şeful partidului; şefia nu a luat-o el, i-aţi dat-o voi. Gloria o dă viitorul, reputaţiunea i-a dat-o trecutul. În sănătatea lui de om de inimă, care îmi permite, mie literat, să stau alături de el la o aşa splendidă manifestaţiune! *(ovaţiuni furtunoase).*

CUVÂNTARE (IV)
[„Părinte! Sunt mulţumit..."]

Părinte! Sunt mulţumit în sufletul meu că văd un preot românesc, vorbind ca un preot european; sunt mulţumit din suflet. Eu ştiu ce rol are biserica în lumea aceasta, şi văd în d-voastră că biserica noastră, graţie legii lui Take Ionescu, graţie poporului acestuia a ajuns să aibă reprezentanţi aşa de onorabili ca Sfinţia Voastră.

Sunt copil al Ploieştilor şi mi-am făcut instrucţiunea cu slovă popească, în curtea bisericii Sf. Gheorghe; am tocat la

biserică şi am tras clopotele cu dragoste. Prima slovă care am învăţat-o a fost cu dascălul de la biserica Sf. Gheorghe. Încât, părinte, prin cuvintele sfinţiei voastre aţi pătruns până în suflet pe un bătrân de cincizeci de ani, aţi atins cele mai adânci coarde ale sufletului meu, atât de mult încât îmi face onoarea ca să vă auz. Vă mulţumesc pentru dragostea şi speranţa pe care aţi sădit-o în sufletul meu, că naţiunea aceasta are încă organe de viaţă şi de progres, nu cum cred unii că trebuie să fie sub epitropie pentru vecii vecilor.

Şi acum să-mi iertaţi, după solemnele vorbe care le spusei, să termin făcând o mică digresiune.

Pe Take Ionescu îl cunoaşte lumea ca orator; îl cunosc şi eu ca orator şi om cu cultură juridică. Eu îl cunosc însă pe calea aceasta mai puţin.

Îl cunoaşte lumea ca om de politică externă. Eu am putut să-l cunosc în Berlin. El a venit în Berlin ca să dea mâna cu împăratul. Vă mărturisesc că mi-a fost foarte frică să dau mâna cu el *(ilaritate).* M-am dus la otel, dar la otel era o mulţime de jandarmi. Întreb: de ce? Mi s-a spus: e aci d. ministru Take Ionescu. Atunci mi-am zis: nu mă bag cu asemenea mărimi *(aplauze, ilaritate).* Îl prind eu în Ţara Românească *(aplauze prelungite, ilaritate).* A început lupta. Unii l-au acuzat că a făcut loteria. El zice că nu a făcut-o. Îl cred, pentru că au făcut-o alţii. L-au acuzat de conversiune. El se laudă cu dânsa. Nu mă pricep la finanţe *(mare ilaritate).*

Dar e un lucru la finanţe la care mă pricep: a făcut o emi¬siune de gologani şi emisiunea veche a retras-o din circulaţie. Adică înţelegeţi d-voastră *(aplauze, mare ilaritate).*

Dar gologani peste gologani este o avere şi atunci şi-a zis: ce dracu, trebuie să-i dau câtva timp ca să se retragă din circu - laţie vechea emisiune; şi i-a dat trei luni, şi i-a mai dat trei luni şi în definitiv s-a retras. D-le şef, îţi urez ca în cât mai scurt timp să scoţi gologanii din circulaţie *(mare ilaritate).* Să isprăvim

odată cu dublul sistem, în care pot să se amestece şi gologani bulgăreşti şi chiar de la Papa de la Roma. Încă o dată: să-ţi trăiască noua emisiune, pentru prosperitatea economică şi intelectuală a ţării *(aplauze furtunoase, mare ilaritate).*

CUVÂNTARE (V)

[Fiindcă orele sunt destul de înaintate...]

Domnilor,

Fiindcă orele sunt destul de înaintate, daţi-mi voie să vă fac... istoria ţării... de la 1866 încoace (ilaritate). Voi căuta să fiu cât mai complet; şi, se înţelege, trebuie să aveţi puţintică răbdare; orice istorie completă are nevoie de comentariu, de note şi de note la note *(ilaritate).* Încep.

Constituţia noastră de la 1866 s-a făcut ca prin farmec, ca printr-o vrajă: o Constituţie întreagă de nu ştiu câte capitole, paragrafe, articole, s-a făcut. foarte iute. Englitera şi-a făcut-o pe a ei nu ştiu după câte lupte seculare; ţara românească şi-a făcut-o, fără multe necazuri - într-o noapte *(mare ilaritate, aplauze).* Pesemne că de aceea Constituţia engleză a ieşit aşa de proastă: au pierdut prea multă vreme la ea; prea au migă¬lit-o - n-au putut-o nimeri dintr-o dată. Noi am nimerit-o! scurt, într-o noapte. şi este - cum o vedem *(ilaritate, aplauze).*

Din două curente a rezultat atunci această importantă operă: curentul înaintat, aproape jacobin, şi curentul retrograd, regulamentar. S-a recurs, pentru a nu se întârzia marea operă cu prea multe hărţuieli, - n-aveam vreme de pierdut, - la o formulă de reţetă doftoricească... *Recipe:* 50 la sută retrograd; 50 la sută jacobin; amestecă frumos şi. e gata: avem Constituţia! *(ilaritate , aplauze).*

Din greşeală pesemne, spiţerii au scăpat de partea retrogradă 51 la sută, iar de partea jacobină numai 49 la sută *(mare ilaritate, aplauze).* Jacobinii au protestat şi au început straşnică luptă, supăraţi, nu pe spiţerii cari greşiseră alifia, ci pe Vodă, care nu înţelegea s-o mai dreagă: luptă înverşunată contra Suveranului *(aplauze).* Şi astfel n-a trecut mult timp şi Capul Statului s-a găsit, la un moment, într-o mare. nu tocmai primejdie, dar desigur supărare şi mâhnire. Greu, foarte greu moment!. Partidul conservator, în care pe lângă retrograzi se găseau şi spirite moderate şi patrioţi cuminţi, aceia cari obţinuseră de la retrograzi concesiunile ce se putuseră obţine, au luat cu bărbăţie situaţia în mână, au mângâiat şi încurajat pe Suveran, şi au condus ţara şase ani de zile, începând să aplice încet-încet Constituţia. Luptând cu multe piedici atâta vreme, au obosit; pe de altă parte, împrejurări politice exteri¬ oare reclamau pentru cârma Statului nostru un partid cu puteri proaspete.

Conservatorii s-au retras de la putere cedând locul lor partidului liberal, care venea acum amestecat şi el cu elemente moderate. Am avut după aceea guvernul de doisprezece ani al liberalilor, un guvern cu aşa putere şi aşa avânt, încât, ha-ha! către sfârşit, să leşine cu totul partidul conservator *(mare ilaritate, aplauze multe).*

Doisprezece ani de opoziţie, domnilor. doisprezece ani!

Un ilustru conservator spunea aceste memorabile cuvinte: „Ce să mai facem noi conservatorii dacă o parte din noi, pretinşi conservatori, şi încă tineri, au ajuns «opoziţiune miluită», iar noi, propriu-zişii conservatori, am rămas atâţia în club încât nu putem adesea să găsim pe al patrulea pentru o partidă de preferanţă" *(mare ilaritate, ovaţiuni).* Au început aşadar conservatorii să se gândească serios. Erau între ei, în fruntea lor, iluştrii răposaţi Lascăr Catargiu şi Alexandru Lahovary, care şi-au zis: „E poate şi vina noastră că nu ne

gândim să evocăm elementele cari trebuiesc să fie în poporul acesta înclinate către ideea conservatoare. Oare şcoalele de când le avem; oare munca câtă se face; agricultura, micile industrii - nu trebuiesc să posede elemente cari necesar să fie conservatoare?"

Le-au căutat şi le-au găsit; au găsit pe mulţi; mai ales dintre tineri, şi între aceştia au găsit - pe d. Take Ionescu *(ovaţiuni furtunoase şi prelungite).* Scrupulurile de pietate ce le aveau aceşti tineri faţă cu doctrina liberală demodată, din care rezultase viziriatul liberal, au fost rupte. Aceşti oameni s-au dus la partidul conservator, şi partidul conservator, care era cât pe-aici să-şi dea sfârşitul, a început a reînvia, ca Lazăr, pe care l-a luat Christos şi, suflându-i în faţă, l-a pus iar pe picioare *(ovaţiuni furtunoase).* A reînviat partidul conservator şi a avut şi el pe urmă atâţia ani de activitate şi de glorie, pe care Istoria nu i le va putea tăcea, necum tăgădui. *(ovaţiuni).* În aceeaşi vreme, aceia la care făcea aluziune Lahovary, numindu-i opoziţie miluită, s-au gândit: „Bine; noi ne dăm drept conservatori şi tocmai acum când partidul conservator a ajuns iar tare şi mare, noi să stăm pe dinafară?" Şi, în loc să intre franc şi frumos în sânul partidului, au început să-l mineze, ca să-l aducă iarăşi la impotenţă, la pieire, spre a i se oferi ei la urmă drept salvatori *(ilaritate, ovaţiuni).* Au început să-i tragă clopotele ca de maslu şi să spună despre Lascar Catargiu, despre acela care odinioară scosese din momentele cele mai grele ţara, despre acela care refăcuse partidul conservator, că-i rezervă o înmormântare de clasa întâia *(ovaţiuni nesfârşite).*

Cu toată cobirea lor, Lascar Catargiu a guvernat şase ani şi a mai guvernat încă şi din opoziţiune, căci, dacă nu guverna el din opoziţiune, o chestiune care ar fi putut zgudui ţara aceasta, nu s-ar fi putut rezolva cu bine *(ovaţiuni zgomotoase).*

A murit în fine bunul şi marele Catargiu - a murit în momentul când trebuia să vie iar la putere.

Atunci - ruptură. Guvern conservator cu opoziție conservatoare. Apoi opoziția conservatoare face fuziune cu partidul conservator de la putere; apoi, pentru mai nimica, iar se rupe fuziunea, şi. partidul cade de la putere; şi iar vine guvernul conservator şi iar cu. opoziția conservatoare *(aplauze multe).* În fine, iată răscoalele țărăneşti, şi atunci, aman! iar unirea conservatorilor, iar fuziune, şi de data aceasta, şeful vestitei opozițiuni miluite devine şeful partidului conservator *(aplauze).*

Aceasta o dorea de mult: i s-a împlinit în fine! *(ilaritate)* şi i s-a împlinit cu aşa avânt, cu atâta dragoste din partea tuturor conservatorilor şi mai cu seamă din partea şefului nostru, încât parcă nu mai putea fi îndoială că trebuie să meargă toate bine.

Eu, modest observator al afacerilor publice, am oftat sceptic: bine ar fi să meargă; dar. nu prea crez c-o să meargă! *(ovațiuni furtunoase).* Pentru Dumnezeu! n-am trăit o viață pe sub pământ, îmi cunosc omul: ştiu că dacă îl aşezi frumuşel pe scaun, e în stare să-i rupă singur piciorul, numai de drag să se vază iar căzând *(mare ilaritate, ovațiuni).* Curioasă petrecere! *(ilaritate mare).* Astfel găsindu-se într-un cerc de câțiva favoriți, de câțiva oameni dintre aceia cari simt o crudă plăcere a încuraja apucăturile. originale, s-a gândit: „Oare n-ar fi bine să întoarcem partidul conservator iar la idilica şi patriarhala stare de odinioară când era leşinat? *(mare ilaritate).* Cum am face să-l aducem iar acolo? *(mare ilaritate, ovațiuni furtunoase).* Lucru foarte uşor! Toate elementele populare, democrate, atrase de pe vremuri de Lascar Catargiu şi de Alexandru Lahovary, să le gonim afară din partid şi să rămânem noi... *enfin seuls." (mare ilaritate, ovațiuni nesfârşite).* Iertați-mă, d-lor, să vă dau pe lângă *enfin seuls,* şi o formulă românească mai trivială poate, dar desigur mai lirică. Unul pleacă de la horă cu iubita lui şi, depărtându-se de lumea toată, zice cu dragoste: „Bine este câte doi, şi noi, puică, amândoi!" *(mare ilaritate, ovațiuni furtunoase*

prelungite). Care va să zică, am scăpat de dezbateri! Proiectul tău e votat de mine, proiectul meu e votat de tine, fără vorbă, fiindcă. suntem singurei şi fiindcă. ne iubim *(mare ilaritate, ovaţiuni furtunoase prelungite).*

Domnilor, nişte băieţi de la ţară găsesc, în nămolul zvântat de vântul primăverii, un obuz de tun. cine ştie de când şi cum rătăcit pe acolo. Încep să-l scotocească la şurubul din vârf, să vază ce o fi înăuntru. Un drumeţ le spune: „Nu vă jucaţi, măi băieţi! Să nu fie încărcat, să izbucnească şi să vă ia capul!" Nu izbucneşte, ba izbucneşte! şi nu se lasă copiii de zgândăvit până când izbucneşte obuzul. şi apoi, vai şi chiu!. Din jucăria băieţilor într-o seară la club a izbucnit partidul conservator-democrat, cum nu se aşteptau dumnealor *(ovaţiuni furtunoase prelungite).*

Domnilor, nimeni nu putea prevedea, sunt sigur, nici şeful nostru - chiar el o mărturiseşte - ce proporţiuni are să ia această împrejurare (ovaţiuni).

Cine însă nu-şi închipuia deloc ce are să se-ntâmple, sunt băieţii care au zgândărit obuzul: credeau că au să găsească cofeturi înăuntru *(mare ilaritate, ovaţiuni prelungite).*

Faceţi-vă odată, domnilor, curiozitatea şi treceţi pe lângă o şcoală, pe lângă un liceu, la ceasul ieşirii din clasă, pe lângă o Universitate când ies studenţii de la cursuri; sau la paradă când defilează şcolile speciale şi. micii dorobanţi - şi întrebaţi-vă: „Oare această mulţime de tineret creşte ca să ajungă clientelă drept-credincioasă, gogomani, la clubul clasic din piaţa Teatrului?" *(ovaţiunientuziaste).* Elementele acestea tinere, cari, mâine-poimâine, cu capul şi cu mâinile, au să ducă această ţară, care ei vor fi această ţară, atunci când mulţi dintre noi nu vom mai fi - aceste elemente vor putea fi conservatoare în sensul Vanicu? *(ovaţiuni entuziaste prelungite).* Maica Domnului! dar se poate un om cuminte gândi la aşa ceva? *(ovaţiuni).*

Din tineretul acesta au să iasă viitorii agricultori, comer¬cianţi, finanţiari, industriali, viitori ofiţeri superiori, profesori, oameni politici. Ei? au să se ducă aceia la clubul Vanicu, să facă mătănii şi să sărute, ca pe nişte icoane sfinte, proiectele tipărite şi. indiscutabile? *(ovaţiuni prelungite).* Masele acestea de producători şi de gânditori ai viitorului o să mai fie oamenii trecutului?

Pământul o să se învârtească, şi ţara românească o să stea pe loc? Din zece în zece ani, răsar generaţiuni noi. Ştiinţele cu vremea merg înainte; cu ele, filosofia îşi deschide mai adânci orizonturi; stelele chiar îşi schimbă locul. şi noi să stăm pe loc? E posibil asta? *(ovaţiuni furtunoase, urale).*

Cum adică? avem tot: ştiinţă, artă, bogăţie, înţelepciune. nu mai avem nevoie să ne mişcăm din loc; să ne oprim prin urmare: să ne mulţumim cu clubul Vanicu, că mai încolo n-avem ce căuta, că mai departe nu ne trebuie să mergem, că mai bine decât aşa nu se poate! *(ovaţiuni entuziaste, prelungite).*

Este o vorbă, domnilor, care mi se pare că în Moldova nu se întrebuinţează; în Muntenia, când prinde dulceaţa scoarţă, se zice că s-a zaharisit.

Voci: Se zice şi la noi.

- Bine; dar nu se zice altceva la d-voastră: când se cam veştejeşte creierul, la noi, în Muntenia tot aşa se zice - e zaharisit! *(mare ilaritate, aplauze).*

Celebrul Menier făcuse multă avere cu ciocolata lui; deodată însă îi apăru în faţă un puternic concurent elveţian cu un fabricat mai bun şi mai ieftin. Bătrânul şefde ciocolată s-a gândit atunci să arunce în lume următoarea reclamă: „Nu cumpăraţi altă ciocolată decât ciocolata Menier. De ce? Fiindcă este singura ciocolată care îmbătrânind albeşte». Cum am zice, e mai cuminte *(mare ilaritate).*

Ei bine, se poate să fie la ciocolată bună zahariseala; dar în politică nu-mi prea vine a crede să fie tot aşa de bună *(mare ilaritate, ovaţiuni nesfârşite).*

Domnilor, după ultimele evenimente, după clocotirea pro¬dusă de imprudenţa puerilă şi de încăpăţânarea sterilă, statis¬tica ne dă cifra pozitivă a câte partide avem în ţară. Avem trei.

Unul conservator-reacţionar; şeful ştie ori nu ştie ce vrea; partidul nu ştie nimic şi nici gândeşte să ştie ce vrea şeful *(mare ilaritate, ovaţiuni).*

Al doilea, partidul liberal: partidul ştie ce vrea; şeful nu ştie deloc ce vrea partidul, şi, după cum se vede, nici nu-i prea trebuie să ştie *(mare ilaritate, ovaţiuni furtunoase).*

În fine, al treilea partid, partidul viitorului, care ştie ce vrea el şi ce vrea şeful, care şef ştie şi el ce vrea şi ştie ce vrea şi partidul.

Acesta este partidul nostru, partidul conservator-democrat *(ovaţiuni prelungite, aclamaţiuni).*

CUVÂNTARE (VI)
[Domnilor, oricât aş fi de ascultător...]

(Se face o călduroasă manifestaţie de simpatie oratorului). Domnilor, oricât aş fi de ascultător şefului şi disciplinei de partid, eu nu pot să merg cu nedreptatea până acolo, încât să nu recunosc marile servicii publice pe care le fac adversarii noştri *(ilaritate).* Oamenii politici trebuiesc socotiţi, mai ales când sunt oameni mari, după serviciile pe care le fac, iar nu după greşelile pe care le-ar putea face. Când dintr-o greşeală a lor pentru ei rezultă un mare serviciu public, de ce să nu le numărăm serviciile? *(mare ilaritate, aplauze).*

Eu cred că aşa e drept, şi dacă cineva care a făcut o gre¬şeală - iertaţi-mi cuvântul - mai boacănă şi un serviciu mai

imens public - boacănă pentru el, imens pentru public - *(ilaritate),* apoi serviciul făcut de junimişti la 9 ianuarie e mare, căci nu se făcea, atunci desigur nu se închidea un capitol din istoria noastră care prea prea se prelungise şi trebuia odată închis, căci nu mai avea nici un haz.

Prea se tărăgănise ca pelteaua rău făcută, aşa încât îţi venea să zici: da' bine, măi frate, mai schimbaţi odată că ne-am plictisit, parcă nu mai e istorie naţională, parcă e istorie zoo¬logică! *(ilaritate, aplauze).*

Acel mare serviciu făcut de junimişti, ştiţi care este? Să vorbim scurt: au vrut să-l dea afară pe Take Ionescu *(ilaritate)* şi l-au dat afară pe Take Ionescu. Da' pesemne că Take Ionescu avea lipici la picior: când a ieşit afară, a ieşit toată lumea odată cu el *(mare ilaritate, puternice aplauze).*

Ipochimenul nu se aştepta la aceasta, şi chiar a doua zi, până când nu s-a băgat de seamă ce era să fie, a spus: disidenţe de acestea, câţi democraţi introduşi în partidul conservator n-au mai făcut! A făcut-o Costaforu şi s-a dus peste cap; a făcut-o Boerescu şi s-a dus peste cap, a făcut-o Păucescu şi s-a dus, a murit. E, dar s-a întors! A venit unul care o să plătească pentru toţi trei! *(ilaritate, aplauze).* Şi cu creditul pe care l-a avut pe piaţă, fiindcă era un om cinstit, le-a plătit cu vârf şi îndesat *(ilaritate).*

Pentru prima oară când a ieşit Take Ionescu şi cu partidul, întâi şi întâi liberalii zâmbeau, le părea bine: se împărţea partidul prin disidenţe: „dacă sunt disidenţe, noi liberalii ne aflăm în faţa unui vrăjmaş rupt în două".

Când însă au văzut liberalii că lucrul nu e aşa de uşurel, au schimbat-o; dar în loc să combată haina rămasă la club, au combătut trupul care ieşise fără hainele vechi *(ilaritate).* Eu zic că asta e o mare greşeală din partea liberalilor, foarte mare: liberalii sunt un partid bine constituit, un partid care, în forma aceasta, mai poate trăi 20-25 ani, şi când ne combat pe noi,

adică partidul lui Take Ionescu, partidul conservator-democrat, care e aşa de aproape a fi fost tot atât de tare ca şi liberalii, din momentul acesta fac rău; luptă pentru galvanizarea unui corp aproape mort într-un club, şi combat corpul sănătos şi viu care mâine poimâine vor trebui să intre la tocmeală pentru a rezolvi cestiunile mari pe care un singur partid nu le poate rezolva *(aplauze îndelung prelungite).* Ceea ce vorbesc eu aici, cu modesta mea personalitate, o vorbesc poate pe un sfert pentru d-voastră şi o vorbesc pe trei sferturi ca să audă liberalii *(ilaritate, aplauze).*

Da, da, să ştie că vremea nu stă pe loc, că vremea are un singur scop, o singură ţintă: prefacerea lumii, prefacerea lumii spre bine; că această ţară, nestând pe loc, are să ceară din ce în ce mai multe prefaceri pentru binele poporului acestuia, şi va veni un moment când prefacerea va fi de o gravitate aşa de mare încât va fi peste putinţă să aibă îndrăzneala, măcar, un partid să se gândească să rezolve fără să se fi înţeles pe deplin cu partidul celălalt *(aplauze prelungite).* Din acest punct de vedere cred că, fiindcă la liberali tot mai există tact şi spirit politic, cu toată, cum spui, iraţiunea pe care a produs-o avântul nostru, o să vină oameni cu gândul cel bun şi o să înceteze cu limbajul socialist din „Voinţa Naţională" contra noastră. Desigur că cei cari dirijează partidul nu aprobă copilăriile acelea şi ar fi bine ca nici „Voinţa Naţională" să nu le facă, pentru că se ştie că este inspirată de oameni cari mâine poimâine o să fie în partidul lor liberal ceea ce Take Ionescu este în partidul nostru şi aceia trebuie să ştie că trebuie să-l ia pe Take Ionescu ca pe o forţă conservatoare, să-l respecte, să nu prea glumească, pentru că Take Ionescu le poate face în viitor un aşa de mare rău, cum nu l-a putut face lor nici ruptura dintre Dimitrie Brătianu şi Ion Brătianu, nici ruptura lui Rosetti cu Brătianu *(aplauze puternice).* Dacă liberalii nu înţeleg aceasta, să ştie că în rândurile lor sunt o seamă de oameni cari sunt gata, când

vor vedea că nu sunt cuminţi, să vie la Take Ionescu *(aplauze puternice).* Şi aceştia nu vor veni din interes, ci numai pentru intenţiunea de a servi cu toată inima interesele patriei.

Eu zic: De ce a făcut această turburare Take Ionescu partidului, ieşind din club? Nu e adevărat, Take Ionescu a ieşit cu întreg partidul conservator din club, afară de câteva mici excepţiuni, rămase acolo; a găsit însă în faţa clubului poporul întreg gata a-i da mâna. Niciodată nu s-a pomenit aşa ceva, niciodată nu s-a pomenit un partid care era până ieri constituit într-un mod şi avea atunci 150 voturi, să iasă din clubul acela să se constituie de sine stătător şi în două săptămâni să aibă 250 voturi *(aplauze prelungite).*

Puterea va să zică nu am pierdut-o ieşind de acolo, ci dimpotrivă ne-am îndoit puterile *(aplauze).* Atât mai rău pentru cine a rămas acolo *(ilaritate).* Şi din câţi au rămas, cunosc mulţi care-şi zic: dă, Doamne, o ocaziune ca să pot ieşi şi eu *(mare ilaritate).* Şi o să iasă *(aplauze).* O să iasă pentru că în partidele politice, d-lor, nu e nimic mai teribil, nu te îneacă, nu-ţi ia respiraţia mai mult decât cluburile *(ilaritate).* Cu cât într-un club e mai mult aer, cu atât te îneci şi nu mai poţi să respiri *(aplauze, ilaritate).*

Să vedem acuma, după acest fenomen de îndoire a forţelor noastre, ce s-a întâmplat la ipochimenii cari au rămas acolo: au fost apucaţi de o iraţiune cum nu s-a mai pomenit de 20 de ani încoace. Şi cine? Oamenii cari vor să asaneze moravurile *(ilaritate).* Nu există cuvânt trivial, idee josnică, care să nu se găsească în gazetele lor: „vânduţi străinilor, banii Alianţei Israelite". Ştiţi cu ce parale am venit de la Bucureşti şi până aci? Cu banii lui Mochi Fischer! *(aplauze, ilaritate).* Şi mâine, dacă vreau să-mi duc copiii la Sinaia, ştiţi cu ce bani îi duc? Cu banii Alianţei Israelite! Păi bine, cine spunea de aceşti oameni că vor să asaneze moravurile? Lasă că - în paranteză fie zis - să vii, într-o ţară care-şi are moravurile făcute, să tratezi pe toţi de:

bandit, corupt, stricat; să iei ţara întreagă ca copiii dintr-o casă de corecţiune la cari nu trebuie să fie guvern, ci guvernante *(ilaritate),* ca să-i înveţe să nu-şi mai bage degetele în nas, să nu mai fure dulceaţă, să nu dea foc casei! Dar bine, pentru Dumnezeu, se poate o aşa asanare de moravuri? Ce e asanarea moravurilor? Uite ce e asanarea moravurilor: adversarul lor politic este un bandit; omul care s-a ales la Craiova este o canalie, un idiot. Aceasta este asanarea moravurilor, hai?!

D-lor, să te ferească Dumnezeu şi Maica Precista să intri în pricină de judecată cu o babă cotoroanţă! *(mare ilaritate, aplauze prelungite).*

O voce: Trăiască Caragiale, d-lor. *(urale, aplauze)*

Să te ferească Dumnezeu, mai ales când ai dreptate, că înnebuneşte baba *(mare ilaritate)* şi să-ţi auzi pe urmă:

- Dă-mi, babo, ce este al meu!
- Hoţule! *(mare ilaritate).*
- Nu mă vorbi de rău!
- Tâlharule, mişelule, găinarule! *(mare ilaritate).*

În sfârşit, tot repertoriul pe care cotoroanţa iritată, nebună, exasperată îl poate inventa. *(aplauze prelungite)*

Ah! pe cât îmi pare de bine că sunt cocoane aci, pe atât îmi pare şi de rău! *(mare ilaritate, frenetice aplauze),* că nu pot să spun mai pe faţă ce aş vrea să mai spun; o să caut însă aşa să fac ca să nu mă compromit *(mare veselie, hohote de râs),* să scap şi eu de nevoia asanării: Un băiat tânăr vrea să se însoare, avusese daraveri cu baba; toate i le scoate baba, ba la rude, prietenii rudelor, se duce chiar fetei să-i spuie, până când, spun şi fata şi familia: nu se poate să luăm pe omul ăsta! *(mare ilaritate).* La urma urmelor, cercetându-se mai de aproape, se vede că cotoroanţa a minţit. *(aplauze frenetice)* Exact acelaşi lucru şi astăzi cu asanarea: cu cât mai multe minciuni, cu atât mai puţină încredere trebuie să li se dea, şi cu cât calomniază mai mult, cu atât au să reuşească mai puţin. Este vorba

iezuitului care spune: calomniază, calomniază şi iar calomniază, că tot are să rămâie ceva din calomnie. Ei bine, d-lor, eu cred că în Ţara Românească mai puţin decât oriunde aiurea se poate potrivi vorba aceasta, pentru că s-a calomniat prea mult la noi *(aplauze).* Dacă sunt rele sociale foarte multe în Ţara Românească, după cum trebuie să fie în orice societate care nu are cultură europeană de multă vreme, desigur că răul calomniei la noi covârşeşte pe toate celelalte. *(aplauze prelungite)* Nicăieri nu se calomniază cu mai multă uşurinţă ca în Ţara Românească şi pentru aceea nicăieri calomnia nu e mai puţin crezută ca în Ţara Românească.

Voci: Aşa este!

Prin urmare, d-lor, partidul conservator democrat ieşit de la club s-a întâlnit cu partidul democrat care nu voise până atunci să intre în club; să nu se teamă de calomnii, să lase pe cotoroanţă să clevetească cât va pofti şi să-şi vadă de treabă înainte. Până acum lucrurile şi-au urmat cursul lor, dar curând are să se amuţească cu desăvârşire cotoroanţa. *(aplauze)* A fost cald azi aici, a dat Dumnezeu de ne-am răcorit; acu o săptămână era şi mai cald la Craiova, a vrut Dumnezeu ca a doua zi să ne răcorim de-a binelea. *(ilaritate, aplauze puternice)* Ceea ce vă doresc eu d-voastră, cetăţeni ialomiţeni, este ca în curând să vie ocaziunea ca să vă răcoriţi şi d-voastră cum s-au răcorit cei de la Craiova *(aplauze îndelung prelungite, se fac ovaţiuni oratorului).*

CUVÂNTARE (VII)
[Domnilor şi doamnelor...]

(Se *fac oratorului mari şi călduroase manifestaţiuni de simpatie, aplauze prelungite).* Domnilor şi doamnelor, din câte

persoane sunt aici, fără exagerare, jumătate cel puțin sunt membri ai partidului conservator de când sunt alegători şi chiar mai devreme, de când începuseră ca cetățeni să gândească, să aibă pornirea de a judeca şi socoti afacerile publice. Aşa e? aici sunt conservatori, afară de doamne, care până acum nu au dreptul să fie nici conservatoare, nici liberale. Să sperăm însă că cu vremea, poate, şi d-lor să ia parte la afacerile publice şi dacă discuțiunea va fi mult mai luminată în Parlament, dar şi judecata va fi cu mai multă inimă adusă în dezbaterea publică *(vii aplauze).*

Care va să zică, d-voastră, domnilor conservatori veniți aici, dacă m-aş adresa şi v-aş spune: tâlharilor! *(râsete)* şnapanilor! hoților! chilipirgiilor! oameni cari nu aveți altă socoteală decât numai să furați din banul public şi să vă chivernisiți pentru interesele voastre particulare! *(mare ilaritate).* Ce-ați zice? Ați zice: omul din cauza căldurii acesteia a înnebunit! căci în adevăr că nu e glumă *(aplauze).*

Ei bine, domnilor, de două luni şi jumătate au început să ne numească aşa pe noi toți, pe partidul conservator, pe partidul lui Lascar Catargiu. De vreo două luni au început încet-încet să ne numească şarlatani, coțcari, până când după împrejurarea nenorocită de la Craiova acum suntem în adevăr briganzi, bandiți, încât țara este puşcăria şi oamenii cinstiți au rămas la clubul lui Vanicu! *(mare ilaritate).* La clubul lui Vanicu e moralitate, la clubul lui Vanicu e patriotism, naționalism şi toate ismurile, până şi ismul de Suez poate că tot acolo e *(ilaritate, aplauze);* iar noi suntem nişte ticăloşi, încât, în adevăr, M. S. Regele trebuie să fie disperat *(ilaritate),* trebuie să-şi zică: nu mai merge cu țara aşa; pot eu să fac două ministere din colivia lui Vanicu *(mare ilaritate),* dar n-o să mai am țară! *(ilaritate, aplauze).*

D-lor, toate babele ale mai cicălitoare, care nu se învoiesc, cu proprietarii, se mută de Sfântu Gheorghe şi de Sfântu Dumitru *(ilaritate);* clubul dlui Carp se mută şi el, prin

februarie, prin septemvrie *(ilaritate).* Aşa tam-nisam vedeai bagaj pe drumuri:

- Ce e?!

- Se mută! *(mare ilaritate).*

Pleca cu o parte din bagaj într-o parte, ceilalţi rămâneau sau ceilalţi plecau şi alţii rămâneau, dar de mutat se muta, aşa că ajunsese băieţii de la băcănia de peste drum când vedeau bagaj pe drumuri să zică: „Se mută domnu' Carp" *(hohote de râs, frenetice, aplauze).*

- Unde se mută?

- În altă parte.

Pe la mijlocul lui iulie, vara, iarăşi bagaj:

- Ce e, domnule, bagaju' ăsta?

- Se mută domnu' Carp.

- ”

- Se mută la loc! *(imensă ilaritate, aplauze).*

Aceasta e tactica clubului conservator, adică a persoanelor care constituiesc clubul conservator de la Vanicu, vecinic să se mute. Le-a venit la urma urmelor inspiraţiunea să ne facă şi pe noi să ne mutăm! *(mare ilaritate).*

Ei, ne-am mutat şi noi odată. Acum, vorba aia, au destul loc să dea muştele afară din club *(ilaritate, mari aplauze).*

Şi nu e primejdie să se lovească membru pe membru cu coada măturii în ochi *(hohote de râs, aplauze).*

Acolo însă a rămas o creatură înzestrată cu o putere dumnezeiască, un prooroc, care prooroceşte regulat cu trei luni înainte ceea ce ar dori să se întâmple şi nu se întâmplă niciodată *(frenetice aplauze, râsete zgomotoase).*

Pe vremea lui Brătianu, din trei în trei luni, ba din 6 în 6 luni, îl auzeai:

- Cade Brătianu, viu eu la putere.

- Pentru ce, Excelenţă?

- Nu se mai poate să mai ţie!...

- Dar presupunând că nu mai poate ţine la el, de ce vii d-ta?

- Pentru că Regele nu mă poate aduce decât pe mine!

S-au împlinit şase luni, beam şampania!... Acum iar: Mă cheamă pe mine! L-a chemat pe Iorgu Cantacuzino! Iar nu s-a împlinit... Acum iar: Îi dau lui Take Ionescu trei luni ca să facă mofturi şi se va linişti! S-a liniştit, a avut de ce să se liniştească! *(aplauze, ilaritate).*

Acum altă proorocie: că la Craiova s-a isprăvit! Ştiţi de ce suntem nenorociţi şi pierduţi! Fiindcă am reuşit la Craiova!... *(mare ilaritate, aplauze).* Au reuşit la Craiova?!... Apoi nu mai merge, sunt pierduţi!... *(aplauze).*

Acum profeţia este că ne pierdem la Bucureşti.

Domnilor, d-voastră toţi trebuie să ştiţi o anecdotă: un român pe care îl cicălise un ţigan bătrân i-a tras două palme ţiganului. Ţiganul zice: ia mai dă o dată!... I-a mai tras încă o dată. S-a dus ţiganul bătrân la fiu-său: Uite, mă teteo, m-a bătut rumânica! - Care e ala? Tu l-ai bătut pă tetea? ia mai dă-i o dată!... Îi trage acela încă una. - Ia mai dă-i o dată! Îi mai trage încă o dată. Băiatul zice: Haide, tată, că ăsta e nebun! *(mare ilaritate, aplauze).*

I-am tras la Iaşi, ia mai trage o dată! Dă-i la Vaslui, ia mai trage o dată! *(mare ilaritate).* Dă-i la Craiova... acum o să vie băieţii să zică: ia mai trage o dată la Bucureşti!... *(ilaritatea este la culme, aplauze prelungite).* Şi când i-o trage şi acolo o să-i auzim: „Tată, hai la Vanicu înapoi, că ăştia sunt nebuni!" *(tumultuoase hohote de râs mult prelungite, aplauze frenetice).*

D-lor, să nu mai glumim *(mare ilaritate, aplauze).* Până la Târgovişte nu mai spun nici o glumă *(ilaritate).*

D-lor, toate cazanele în care ardem cărbuni, lemne, o putere calorică ca să se producă mişcare, au ca regulă că ele mănâncă combustibilul pe care i-l dăm: o parte se preface în putere, altă parte se aruncă ca cenuşă. Maşinistul trebuie să bage totdeauna de seamă ca maşina să fie curată, să se arză bine produsele producătoare de căldură, şi pentru aceasta trebuie să curăţe cenuşa care nu mai trebuie, căci cenuşa lăsată acolo strică cazanul, împiedică producerea puterii, oricât combustibil am pune, de oricât de bună calitate. Aşa şi cu partidele politice: generaţiuni peste generaţiuni sunt combustibilul care face să

meargă maşina ţării, a Statului, şi generaţiunile acestea arzând, prin munca capului, a braţelor, prin voinţă, Dumnezeu a vrut să producă cenuşă; acelea sunt elementele care au ars mai de mult, care trebuiesc din când în când curăţate, lăsate deoparte. Nu se poate progres fără să se îndeplinească acest fenomen. Să luăm o pildă din istoria ţării. Dacă Brătianu Ion, care ajunsese cât p-aci să puie mâna pe puterea supremă a Statului, dacă n-ar fi înţeles că combustibilul de la 1848 arsese, că cenuşa trebuie aruncată din maşină ca ea să mai poată funcţiona, dacă ar fi lăsat să continue jacobinismul liberal care vorbea numai în formule păsăreşti, nu ar fi fost figura mare a istoriei noastre. A ştiut însă la timp să scoată combustibilul ticălos, să scoată cenuşa afară şi să pună combustibil nou...

A du lumea muncitoare, fă-o să se îmbogăţească, şi cu aceea să meargă puterea Statului înainte. Şi de aceea Brătianu până azi este poate cea mai mare figură a noastră după emanciparea ţării. Se înţelege că nu vorbim de M.S. Regele; aceea este o figură sacră, sfântă. M.S. Regele este pentru noi şi pentru vecii vecilor, câtă vreme trebuie să trăiască această ţară, această naţiune română, simbolul existenţei ei *(aplauze furtunoase).*

După cum când începem istoria din depărtări pomenim de Traian, acum de istoria noastră nu se mai poate vorbi fără să se vorbească de Carol, întemeitorul ei *(aplauze).* În istoria noastră românească sub Carol întemeietorul, cea mai ilustră figură a fost a lui Brătianu, pentru că a ştiut când să arunce cenuşa şi să puie combustibil nou.

Noi am avut o maşină mai norocoasă; n-am avut nevoie să aruncăm cenuşa. S-a întâmplat o aşa învârtită încât cenuşa a căzut singură şi acum avem combustibil nou, avem, ai - zeci de democraţi, oameni cari aşteptau ca să se curăţe cenuşa, să intre cu toată inima să joace rolul de combustibil ca să meargă maşina Statului mai departe! *(aplauze).* Sunt oameni de gândire, de muncă pe toate căile; sunt ţăranii cari vor să se îmbogăţească, sunt profesorii cari muncesc în ştiinţă, artiştii în artă, oamenii de legi, oamenii tehnici şi comercianţii cei mari

cari vin să zică: daţi-ne voie să ardem şi noi ca să meargă Statul înainte, căci Statul acesta nu poate să meargă înainte numai cu boierii cari s-au cenuşit! *(aplauze).*

Şi, d-lor, eu nu sunt omul care să fac complimente zadarnice şi seci. Dragostea pe care o am pentru şeful meu mă împiedică să-i fac laude mari, mai ales faţă de alţii *(ilaritate).* Ştie cât îl iubesc, nu de astăzi, nu de când a devenit şeful real al partidului; i-am declarat aceasta acu 12 ani când bănuiam că o să devie şef- poate că de aia ţi-am făcut curte că te ştiam ce ai să ajungi! *(ilaritate).*

Însă zic aşa: şi-a făcut rolul, partidul liberal, prin cumineţenia politică a lui Ion Brătianu care rămâne o figură ilustră a istoriei; a venit vremea ca partidul conservator democrat să ia el situaţiunea în mână, să ducă Statul către viitor, să lucreze pentru binele patriei, şi mai bun director de mişcare, mai minte limpede pentru prezidarea arderii elementelor sociale cari vin să muncească la această maşină, nu e decât acest om *(aplauze entuziaste, se fac ovaţiuni d-lui Take Ionescu).*

Eu rog pe Dumnezeu, ca instinctul meu nu de a prevede, dar de a presimţi, să nu dezmintă prin împrejurări de ordine brutală; să dea Dumnezeu să trăiască Take Ionescu; acest om va fi un al doilea Ion Brătianu în sensul modern al cuvântului *(aplauze entuziaste, strigăte repetate de bravo).*

CUVÂNTARE (VIII)
[Domnilor, să mă ierte amicul.]

Domnilor, să mă ierte amicul meu Brătianu, fruntaş mai mare în partid, să spun că ce a făcut d. Marghiloman, foarte bine a făcut.

Dacă d. Marghiloman, închis în odaia d-sale, ar fi spus: mi-a dat Dumnezeu avere, nu-mi pasă de unde, mi-a dat

Dumnezeu frumusețe, nu-mi pasă de unde, mi-a dat Dumnezeu destul, mă mulțumesc cu atât, să zică bogdaproste, voi trece pe sub lumina soarelui ca un triumfător într-o mahala *(râsete),* ca un triumfător la curse la Jockey-Club *(râsete).* Când însă a greșit, e atunci când a spus: mai îmi trebuie să fiu triumfător și în politică; să fiu de pe acum, când ne-o muri trei șefi, să fiu numit eu moștenitor. A făcut o mare greșeală din punct de vedere politic, pentru el, dar pentru noi și pentru țară a făcut foarte bine, căci altfel rămânea un om politic fără păcate, dar nici rău, nici binefăcător; acum este un om cu păcate dar binefăcător *(râsete, aplauze furtunoase).*

Cine a produs mișcarea aceasta? Numai ambițiunea lui a produs această mișcare care, de, fatal trebuia să se întâmple și fără această ambițiune, dar bine că a produs-o mai repede decât trebuia. Și noi venim în orașul în care s-a închis ca un boier de prin veacurile de mijloc, noi venim cu o armată a țării întregi și-i zicem: boierule, o să ieși afară de acolo să ne dai drumul să intrăm! *(aplauze prelungite, râsete).* Și cu atât mai mult îl somăm să iasă de aci, când știm că toți cetățenii vor să fie cu noi și nu știm cu ce mijloc mai țin câteva porți închise. Lasă că o să le deschidem noi; căci nu cu deschisul banilor se pot lua cetățile, ci cu deschisul inimii, dar cu deschisuri. Cu altceva nu se pot lua cetățile *(aplauze prelungite, repetate).*

Noi nu venim aci la prima luptă, noi venim după triumfuri și d-voastră trebuie să deschideți cetatea în interesul d-voastră; și boierului să-i spuneți: stăi pe loc, cum ședea pe vremea lui Nicu Constantinescu. În ajunul alegerilor întreba pe Nicu Constantinescu: amicul meu - desigur să-l ademenească, - fratele meu, Nicule, ce e mâine? - Apoi de, ce să fie? Bine. - Cine o să iasă? - Apoi nu știi cine o să iasă la colegiul I? Și a doua zi Izav ieșea printr-un blid de linte. Apoi nu se cumpără toată lumea cu un blid de linte *(aplauze).* Noi venim aci după ce am biruit și luptăm cu un partid care a fost biruit și luptăm

în oraşul d-voastră cu un om care vrea să fie şef dinainte, al unui partid care acum e deja pierdut, un partid stins *(aplauze)*. Şefii fug pe la ţară şi subşeful vrea să mai vie aci. Nu mai poate: imposibil să mai vină aci. O să-l urmărim şi o să-l scoatem de aci şi să-l trimitem peste Dunăre *(aplauze zgomotoase, râsete)*. Căci, dacă nu rezistă toată ţara avântului tinerelor generaţiuni, cum să reziste un cavaler de la Buzău contra ţării întregi? Peste putinţă *(aplauze prelungite)*.

Sunt bătuţi pe toată linia; sunt ajunşi în halul acelui ţigan din poveste, care a fost întrebat de un român: am auzit că v-aţi bătut. - Şi ce bătălie încă! Grozavă! Război straşnic. Ei erau o sută, noi o sută; de la ei a căzut unu, şi de la noi a rămas unu; tantoi pe tantoi! *(râsete, aplauze)*. Aşa fac şi ei: din toată ţara au pierit şi a rămas Marghiloman la Buzău *(râsete, aplauze)*. Şi toate aceste succese ale noastre, cari nu sunt ale noastre, sunt ale ţării întregi, condusă de spiritul lui Take Ionescu. O ţară întreagă poate să aibă nevoi, nenorociri, dorinţe, speranţe, dacă n-are un spirit directiv luminat, cum este omul acesta, nu poate să facă nimic *(aplauze prelungite)*. Şi ne impută că am biruit; cu ce? Nu cu forţele noastre proprii, ci cu nemulţumiţii. Apoi, aţi răuşit la Vaslui cu nemulţumiţii, cu conservatorii, aţi răuşit dincolo cu nemulţumiţii carpişti, dincolo cu nemulţumiţii liberali. Da, fireşte, cu nemulţumiţii, dar cu cine? Cu mulţumiţii? *(aplauze prelungite)*. Uite, frate, auzi judecată politică şi omenească! *(râsete)*. Apoi da, nu râdeţi, că vă vorbesc foarte serios. Am răuşit cu ţăranii cari sunt nemulţumiţi. Sub pretext ca să se mulţumească proprietarii au nemulţumit pe ţărani. Am răuşit cu proprietarii nemulţumiţi. Sub pretext de a se mulţumi ţăranii, au nemulţumit pe proprietari. Am răuşit cu cârciumarii nemulţumiţi. Sub pretext de a se combate beţia, au [ne]mulţumit pe cârciumari, au distrus o clasă socială. Totdeauna sub pretext de a se mulţumi o clasă s-a lovit în cealaltă clasă opusă şi numai de a se menţine prostul sistem că

în țara aceasta, mediocrițile, impertinența boierească, iar nu voința națională trebuie să domine *(aplauze zgomotoase).* Nu, nu impertinența, ci meritul; nu pretențiunea boierească, ci numele care şi-a făcut omul acesta ilustru *(ovațiuni).* Nu averile moştenite, ci averile câştigate cu merit, fiindcă acelea sunt produse numai ale unei familii, iar celelalte sunt produsul puterilor națiunii întregi *(aplauze).* Cu nemulțumiții, fireşte! Dar cu nemulțumiții s-au răsturnat templele păgâneşti şi s-a ridicat crucea d-asupra munților; cu nemulțumiții aceia cari sufereau cruzimi, lipsa de ruşine, tirania păgânească şi lipsa de adevăr filosofic şi social; cu nemulțumiții, fireşte! Cu nemulțumiții s-a răsturnat tirania catolică în Germania şi s-a înființat Germania de astăzi. Cu nemulțumiții s-a răsturnat tirania bourbonică în Franța şi Franța întreagă s-a sculat ca să proclame în fața lumii întregi uimite, că un popor de oameni desculți poate să strige în fața lumii şi să întroneze drepturile omului *(ovațiuni).* Fireşte că nemulțumirile celor ce suferă au să-i strivească şi să stoarcă din fundul acelor suflete dorința pentru mai bine şi pentru dreptate *(ovațiuni).* Prin nemulțumire a fugit omul acesta din club şi prin o mai adâncă nemulțumire am ieşit şi noi toți şi ne-am găsit față în față lumea întreagă a nemulțumiților, a celor cari veneau şi a celor cari coborâm şi cari ne-au întâmpinat. Acesta este astăzi partidul conservator democrat. Aşa este partidul takist. Dacă un partid se pecetluieşte frumos, apoi nu se pecetluieşte mai frumos decât cu numele omului care a luat stindardul în mână şi cu prețul vieții şi viitorului, s-a pus înainte şi a plecat şi merge înainte de frică. Că dacă n-o merge au să-l zdrobească valurile ce vin după el *(ovațiuni prelungite).*

Nemulțumiți? Apoi nemulțumiți sunt toți în țara românească astăzi. Nu mai merge cu sistemul de astăzi; nu mai merge cu sistemul clubului închis, de unde unul să poruncească la doi, trei; doi, trei să poruncească la patru şi patru la douăzeci

şi patru şi aşa mai departe, şi lumea să tacă. Degeaba te întrebi: ce sunt legea tocmelilor agricole, legea administrativă? ce sunt aceste reforme? Nu ştie cineva de unde s-au poruncit? De unde? Din nori *(aplauze).* Nu mai merge să porunceşti numai din nori; trebuie să ne coborâm pe pământ, şi omul acesta este cel întâi om politic pe care îl văd coborând, după Ion Brătianu, şi ca un frate când este vorba înainte de a da bătălia, ca un general ilustru când e vorba de a obţine victoria, merge cu noi şi nu se desparte de noi un minut *(aplauze prelungite).*

D-lor, ştiţi de unde provin nemulţumirile?

În clubul Vanicu, acel club celebru, cât de puţini au mai rămas, încă sunt nemulţumiţi. Da, da, sunt nemulţumiţi, pentru că, spun părerea mea de rău, încă au mai rămas acolo nemulţumiţi, căci ar trebui să fim oameni absurzi să credem că toţi oamenii să aibă curajul să vină după dl Take Ionescu. Au fost suflete slabe, cărora le-a fost teamă de nu ştiu ce, şi au mai rămas încă câteva colo unde nu este decât supunere oarbă, fără judecată, şi cu lipsă de demnitate intelectuală *(aplauze).* De câte ori întâlnesc pe vreunul, - căci le sunt prieten -, îl întreb: dar tu ce faci? Ce, n-ai ostenit?

Oftează! Ah! dacă m-ar da şi pe mine afară! Şi atunci le zic aşa: în loc să te dea afară, d-ta să le dai cu piciorul şi să pleci. Aşa a făcut Take Ionescu, căci în definitiv, fii drept şi spune că nu te-a dat afară! Nu mai umbla cu cochetării, le-ai dat cu piciorul undeva şi-ai ieşit afară, aşa da!

Şi ştiţi cum îi compar eu pe acei nenorociţi, cari sper încă că în curând se vor noroci? Aţi văzut d-lor, într-o curte un vultur cu aripile tăiate, plimbându-se printre răţoi, claponi, cu corset şi cu pantaloni? *(mare ilaritate, aplauze),* încât aţi văzut, el care zboară după natura lui, în zborul său imens încât vede şi Carpaţii şi Dunărea, acel vultur stă în curte aşa de umilit, şi când vrea să umble e dizgraţios şi seamănă de departe cu o

broască râioasă, deşelată, cu o reptilă infimă *(mare ilaritate, aplauze prelungite).*

Să sperăm că în curând, şi acelor nemulţumiţi o să le crească aripele şi să se ridice, bineînţeles nu la înălţimea acestui vultur care zboară de demult, încât poate să vadă de acolo în jurul lui de nevoile poporului românesc *(aplauzeprelungite).* Până atunci să ne mulţumim că, în raza depărtată către care trebuie să ţintească naţiunea, este un vultur cu cruce în cioc care zboară foarte sus, să-l urmăm *(aplauze prelungite, strigăte de trăiască).* Uitându-mă la el văd că acesta este Take Ionescu. Niciodată să nu-i cadă aripile! *(aplauze prelungite, ovaţiuni, strigăte de „trăiască", urale).*

CUVÂNTARE (IX)
[Domnilor, oamenii aud...]

Domnilor, oamenii aud adeseori câte o sută de ani o vorbă, se învaţă cu vorba şi nu ştiu ce conţinut are vorba aceea *(ilaritate).*

Tot aud vorba aceasta: conservator, conservator, conser¬vator *(ilaritate).*

Nu râdeţi, că nu e glumă ce vă întreb eu *(râsete).*

Îl rog pe cel mai convins dintre d-voastră să răspundă. Conservator va să zică păstrător, a conserva însemnează a păstra şi conservator va să zică păstrător. Va să zică, când zici partid conservator, însemnează partid care păstrează, în deosebire de alt partid care zice: nu vreau să păstrez, ci vreau să schimb.

Eu gândesc că vorbesc destul de băbeşte, ca să mă înţeleagă orişicine *(mare ilaritate).*

Apoi când zic partid conservator într-o ţară, înţeleg partid conservator care să păstreze ţara aceea, nu să-şi păstreze nepoţii, pe finii şi naşii slugilor, pe oamenii care le procură din

mahalale fel de fel de plăceri, căci le şterg ghetele lor, copitele cailor lor, care cu o generaţiune înainte le prindea cai de pripas şi mai târziu cresc pui de iapă englezească *(mare ilaritate).*

Ce va să zică partid conservator românesc?

Să-mi păstrez grajdurile, neamurile, ifosele, neghiobia mea şi a familiei mele, ori să-mi păstrez inteligenţa ţării întregi şi munca ţării întregi? *(mare ilaritate, ovaţiuni).*

Şi presupun că aş vrea să păstrez sinceramente, eu, ţara întreagă. Mă simt eu capabil să o păstrez şi pe ea să nu o chem să se păstreze? Cum se poate vorba asta? Eu să zic: sunt în stare să mi-o păstrez, şi voi, neghiobi ce sunteţi, nu vă mai ocupaţi de soarta noastră *(mare ilaritate).*

Capul meu şi al lui papa, al meu şi al jokeului şi al aceluia pe care îl plătesc să ţină discursuri neghioabe sunt suficiente să ţină naţiunea întreagă *(mare ilaritate, ovaţiuni).* Dar la aceasta răspund: ia ascultă-mă, boierule, dar şi tată-tu şi bunică-tu şi ginere-tu şi toţi nepoţii tăi sunteţi de ajuns pentru ţara aceasta întreagă, care trebuie să fie păstrată; trebuie să fii nebun, ca să crezi că o păstrez cu un lacăt ruginit. Adică atâta vrei? Şi de aici a venit buba, de aici mucea, care era în corabie, a vrut să dea pe ăsta afară din corabie *(mare ilaritate şi ovaţiuni).* A zis mucea lui papa: apoi Take prea ne duce pe apă, papa; ia să-l aruncăm pe Take în apă. L-au aruncat în apă, Take e deasupra apei şi lor le-a venit apa la gură *(aplauze).*

Acum îl cheamă pe Take înapoi ca să le scape corabia. Poate să-l cheme; înapoi nu se mai poate. A ieşit din valurile acele largi şi să se întoarcă nu se mai poate, fiindcă s-au dezlănţuit elementele populare şi e bine că s-au dezlănţuit *(ovaţiuni furtunoase).*

Omul acesta este un noroc pentru împrejurările de astăzi şi împrejurările de astăzi sunt în norocul lui *(ovaţiuni).*

În asemenea împrejurări trebuia un om ca Take Ionescu şi pentru un om ca Take Ionescu trebuiau aceste împrejurări;

dacă nu erau împrejurările acestea Take Ionescu trebuia să joace de lopătar într-o barcă de cântăreţi care să cânte cu mandolina pe lacul Cişmegiului *(râsete)*.

Nu e vorba, alaiurile acestea în bărci pe lacul Cişmegiului sunt frumoase la 10 Mai, dar viaţa are valuri, este un ocean, şi dacă nu este cuminte cel care se pune în capul bărcii, se dă de-a rostogolul *(mare ilaritate, ovaţiuni)*.

Prin urmare s-au dezlănţuit elementele, pentru că nu se putea altfel. Cu sistemul lui papa, a lui tanti, nepotul cutare şi jokeul cutare, nu putea să meargă la un loc. S-a umflat buba şi trebuie să plesnească. Nu se mai putea, căci dacă e un corp sănătos, sângele sănătos trebuie să gonească, şi goneşte puroiul acela şi se însănătoşeşte singur *(ovaţiuni)*.

Ce s-a întâmplat acum un an cu revoluţiunea, fiecare din noi poate să aibă fel de fel de păreri, bune, rele. Firește că a fost rău, că s-a întâmplat nenorocirea; nenorocirea nu poate să fie bună. Însă nimeni nu poate să spună că astfel de rele se pot întâmpla degeaba.

Ba, că au fost instigatori, dar la un om nemâhnit nu se poate să aibă trecere numai instigaţiunile şi să facă ceea ce s-a întâmplat. Dacă ai corp sănătos şi te străpungi în braţ trebuie să iasă sânge curat, nu trebuie să fie puroi.

Şi aceste împrejurări dacă s-au întâmplat, te rog să mă ierţi, nu te laud, sincer te admir, căci lauda ar fi o ruşine şi pentru mine şi pentru meritele tale; dacă în acele împrejurări nu era un om şi acel om este astăzi în capul nostru, Dumnezeu ştie ce se întâmpla *(ovaţiuni)*.

Noi o ştim, că atunci un om politic de douăzeci de ani îşi bătea capul să distrugă partidul conservator, pe câtă vreme acesta de douăzeci de ani îşi bate capul să facă din partidul conservator un partid popular.

Ştim că acel om, care de patruzeci de ani nu face decât un joc nenorocit, ceruse intervenţiunea armatei străine în ţara românească. E adevărat sau ba? *(ovaţiuni).*

Acest om publicase într-o gazetă jidovească de la Viena (care s-a publicat întâia oară) şi acea scrisoare nici nu s-a publicat întreagă, avea şi o ştersătură; ce cuprindea acea ştersătură nu trebuie să vă spun d-voastră, căci ar fi afară din cale dizgraţios, nu numai că se vorbea rău de naţiunea românească, dar vorbea cum nu a mai vorbit nimeni până acum de dinastia noastră *(ovaţiuni).*

Acei domni spun că am venit aci cu paralele lui Mochi Fişer, că mi-am făcut haine la copii cu paralele lui Mochi Fişer, hai?! Că Take Ionescu, Bădărău şi toţi suntem vânduţi la alianţa universală izraelită, şi Bădărău a rămas Bădărău; se ruga acel domn de un jidan, ca să-l împrumute şi Bădărău nu s-a amestecat, a chemat acasă pe jidan şi s-au pupat bot în bot ca să-i scape de faliment pe nepot *(ovaţiuni).*

Nu vreau să abuzez de răbdarea d-voastră, ci vreau să termin. Se pare că în ţara românească împrejurările mari s-au dezlănţuit, elementele populare au venit la suprafaţa vieţii publice; acelea care au drept cuvânt zic să nu păstreze nimeni această ţară: noi o păstrăm, căci ţara suntem noi, ea prin noi şi noi prin ea ne păstrăm şi e bine, e un mare noroc că în momentul acesta s-a găsit un om ca d. Take Ionescu care să se pună în fruntea acestui curent, ca elementele dezlănţuite să pornească pe o cale normală şi să nu strice, să dreagă ceea ce trebuie să conserve adevăratul partid conservator *(ovaţiuni).*

Limitele viitoare, graniţele unde să se sfârşească viaţa omenească şi a naţiunilor numai Cel de sus le cunoaşte, numai Dumnezeu; însă fiecare naţiune care se respectă şi simte că are în ea inimă şi suflet, trebuie să dorească ca în continuu să se îmbunătăţească, să ajungă la cele mai mari binefaceri ale civilizaţiunii păstrându-se pe ea însăşi ca o naţiune deosebită,

trebuie să se hotărască a da concurs civilizaţiunii lumeşti pentru ca să profite şi ea de toată civilizaţiunea lumească *(aplauze prelungite).*

În momentele de astăzi, e încă o dată mare noroc că avem un altfel de şef şi îi zic adresându-mă lui: şefule, fericit este omul politic şi mai ales un om politic de talentul politic care-l ai, când a avut noroc de asemenea împrejurări; şi fericite sunt împrejurările cari au avut noroc de un asemenea talent. Eşti un om de geniu politic, pune mâna pe inimă, şterge-te pe frunte şi un moment să nu te dai înapoi, căci ar fi păcat să scapi un aşa de frumos moment istoric *(ovaţiuni nesfârşite).*

DOMNUL X...

- Dascăle preaînvăţate, cel ce-nveţi la şcoală carte, spune-mi mie ce sunt *opt!*

- *Opt* sunt Fericirile.

- Aşa e. Aşa a spus Mântuitorul către gloatele adunate sus pe munte spre a sorbi dumnezeieştile învăţături.

Şi se-ncep aşa:

„Fericiţi cei săraci cu duhul, că acelora este împărăţia cerurilor..."

Şi se-ncheie cu a opta:

„Fericiţi cei ce se gonesc pentru dreptate, că acelora este împărăţia cerurilor!."

Despre aceste fericiri, de la Matei citire, Cap. 5, făcea odată un archiereu predică poporenilor săi. Părintele era cam lung la vorbă: predica de un ceas şi jumătate şi nu mai isprăvea.

O babă, care venise la biserică lăsându-şi acasă fiertura pe vatră, tot asculta pe Preasfinţia-sa şi ofta ca de o grije mare; iar mai asculta şi iar ofta.

În sfârşit, slava Domnului! s-a isprăvit predica.

S-a dat predicatorul jos din amvon şi lumea s-a grămădit să-i sărute mâna.

Când a venit şi rândul babei, baba i-a spus părintelui:

- Preasfinte, ai uitat să spui încă o fericire.

- Care, taică?

- Fericiţi cei ce se urnesc de la biserică până nu-ncepe predica archiereului, că acelora nu le va da fiertura-n foc.

Să mă ierte Dumnezeu dacă-ndrăznesc şi eu, ca baba, să spun că ar mai trebui pomenită şi altă fericire:

„Fericiţi cei ce, luând condeiul în mână, nu vor avea frică de Domnul, că aceia vor trăi mulţi ani pre pământ în cinste, ba şi-n academii!"

Aici, prin „Domnul", nu vreau să-nţeleg pe Ziditorul, de care, firește, cine e cuminte trebuie totdeuna să se teamă, fiindcă „teama de El este începutul înţelepciunii"; vreau să-nţeleg pe Cititorul, fiindcă, de câte ori mă calcă nevoia, ori îndemnul Duhului rău mă-mpinge a lua condeiul, de acel Domn (să-l numim X . , că personal nu-l cunsoc), de *acela* mă apucă un fel de frică nehotărâtă; simţ, gândindu-mă la *el,* o strângere nenţeleasă a inimii, ceva cam aşa cum trebuie să simtă un împricinat când, nu prea sigur de dreptatea lui, aude apro¬dul strigându-l pe nume să poftească-năuntru, la judecată.

Când mă gândesc la *el!*

Ah! Domnule X. cine eşti?. în ce colţ stai d-ta acuma cu „Universul" dinainte, plimbându-ţi privirile peste aceste rânduri?

D-ta trebuie să fii un om sever, aşa-mi închipuiesc eu; când îţi cade ceva scris în mână, trebuie să ţii sprincenele tare-ncrun - tate, citind cu multă luare aminte.

D-ta eşti un om nu numai învăţat, dar şi cult; trebuie să fi citit mult, şi cu folos, în viaţa d-tale.

D-ta, afară de prodigioasa noastră literatură națională, trebuie să mai cunoşti, din literatura universală, măcar pe cea europeană.

D-ta, pe lângă bogatele d-tale cunoştințe literare, ştiințifice, artistice, trebuie să fi având gust subțire şi simțire adâncă.

D-ta, aşa-mi închipuiesc eu, trebuie să fii mai nainte om şi pe urmă român (că se-ntâmplă uneori şi aminterea); prin urmare, d-ta, român, fireşte, trebuie româneşte să judeci omeneşte.

Pe d-ta, sunt sigur, nu te pot mişca sentimentele cele mai frumoase, cele mai nobile intențiuni, avânturile cele mai generoase daca expresiunea lor nu este, după calapoadele şcoalei d-tale, convenabilă; fiindcă d-ta ai acest păcat - şcoala: d-ta nu poți admira o splendidă mantie imperială de purpură căptuşită cu ermină, daca e prost croită şi rău cusută; îți place mai bine o scurteică mitocănească de plisă căptuşită cu pisică, croită şi cusută cumsecade;. fiindcă, iartă-mă să-ți spun, eşti pedant.

D-ta, desigur, când citeşti ceva de un autor vestit pentru „logica lui strânsă" sau pentru „lirismul lui larg", pentru „cute¬ zanța părerilor", pentru „spiritul acela combativ", pentru „patriotismul lui", pentru „vastele-i cunoştințe" sau „tendin - țele-i morale, sociale, umanitare", pentru „limba-i admirabilă", în fine, pentru mai ştiu eu ce - d-ta, desigur, când citeşti ceva de un autor vestit, oricât de mare ar fi reputația lui, trebuie să recunoşti îndată daca „maestrul acela" scrie ca o bucătăreasă nedată la carte; .fiindcă d-ta, stimate Domnule X . , trebuie să fi-nvățat, pe lângă înaltele ştiințe, şi gramatica elementară.

Ei! uite de asta mie, când iau condeiul, mi-e frică; dintre atâtea mii şi mii de exemplare ale „Universului", de unde ştiu eu daca, Doamne fereşte! nu pică unul şi-n mâinile d-tale?

Atunci, ce mă fac eu?

Să pat şi eu cu d-ta ca archiereul cu baba? şi încai daca te-aş crede blând ca o babă naivă! dar d-ta, îmi închipuiesc, trebuie

să fii răutăcios, om cu mintea ascuțită de câte multe ai învățat şi ştii.

Parcă te aud şi pe d-ta cerând, cu un zâmbet grozav de neplăcut pentru mine, încă un adaos la cele opt fericiri:

„Fericiți cei ce nu se gândesc când scriu, iar gramatica elementară ca pe o prostie o nesocotesc, că aceia autori mari se vor chema!"

Şi asta m-ar întrista peste măsură. căci, preastimate Domnule X . , autor mare nici prin gând nu mi-a trecut vreodată că aş putea fi; dar iarăşi, pe negândite, zău! n-am scris în viața mea; iar, de bine, de rău, gramatica elementară cu sfințenie m-am silit totdeuna să n-o mâhnesc câtuşi de puțin. Şi asta, nu de dragul ei, să mă crezi; tot de grija d-tale.

Eu ştiu că un om cu spiritul luminat ca d-ta, cât să fie de sever, permite literelor să servească la multe - de la ştiința cea mai înaltă, de la cea mai subtilă artă până la cea mai simplă cronică şi până la o trecătoare glumă de nimic: numai, literele să fie litere, înşirate cu socoteală matură, iar nu trase din pălărie, ca, de o mână nevinovată, biletele unei loterii în familie.

Dintr-o baniță plină cu mărgeluşe de toate colorile închipuite, un meşter mozaist poate scoate o minunată icoană; un om de rând ca mine, fără mare meşteşug, nici idei înalte, numai cu răbdare, aşezând mărgeluşe potrivit după două colori, poate face pe masă figuri raționale.

Şi d-ta, Domnule X . , oricât de sever să fii, trebuie să recunoşti că, - daca intenția mea n-a fost alta decât să-ți fac pe un câmp roşu o cruce albă, ori o stea galbenă pe un câmp albastru, - întrucât această intenție este la limită îndeplinită, precum eu nu am pretenție că ți-am zugrăvit o Maica Precista, aşa şi d-ta, sever dar drept, să n-ai pretenție a obține de la mine decât ce am încercat cinstit să-ți dau, - o stea, o cruce, o figură rațională cât de simplă.

Căci, mai la urmă, trebuie şi d-ta să admiţi că *asta* va să zică meşteşug - fie cât de înalt, fie cât de umil: să iei, din grămada chaotică a baniţei, mărgeluşe, bob cu bob, şi să le aşezi cu anume rost, după priceperea ta, pe priceperea şi a altuia.

Acest altul d-ta eşti acuma pentru mine, Domnule X . , şi de aceea mi-e teamă de d-ta.

Tot mă gândesc: oare să fi aşezat eu mărgelele cum se cuvine după umila mea intenţie? Nu cumva şi eu, om bătrân, să fi luat ca un copil uşuratec un pumn de mărgele din baniţă şi, aruncându-le impertinent pe o foaie de hârtie, să-ţi zic în bătaie de joc:

- Uite, D[omnu]le X..., cum eu, dintr-o aruncătură, pe negândite, am nemerit să-ţi fac pe Mihai Viteazul călare, fiindcă te ştiu patriot ca şi mine!

Sper însă că n-am făcut şi niciodată nu voi face aşa ne¬cuviinţă. Te rog să crezi, preastimate Domnule X . , cititorule, că, dându-ţi d-tale mult respect, mi-am oprit puţintel şi pentru mine. Astfel, n-aş îndrăzni vreodată să te uit când pun mâna pe condei - fiindcă, să-ţi mai spun ceva, pe lângă teamă, d-ta îmi inspiri mie şi alt sentiment. te iubesc - cam rar, ce e drept - dar sincer, crede-mă.

Acuma, cu d-ta, iubite Domnule X . , am isprăvit deocamdată.

Spre a încheia, către dv., tineri publicişti români - ba şi bătrâni - salutându-vă cu toată stima, mă adresez; întâi, spre a vă ruga să mă îngăduiţi şi pe mine între dv., la ce rând veţi găsi de cuviinţă; al doilea, spre a vă zice, în simplicitatea mea: de câte ori scoateţi din călimări condeiul plin de cerneală şi vreţi cu vârfu-i să mânjiţi foaia curată, gândiţi-vă la Domnul X.

Nu-l ştiţi, cât vi s-ar părea de-ngăduitor şi de băiat bun, cât de sever şi de batjocoritor este.

LITERATURA ŞI POLITICA
Corespondenţă

[I]

Frate Vlahuţă,

În vremea asta aşa de tulbure, de acră şi lipsită de orice credinţă, rostul libertăţilor ar fi, cred eu, s-o limpezească, s-o îndulcească şi să-i inspire un pic de credinţă.

Să-mi dai voia să las la o parte „seninătatea şi mândria poetului"; de acelea trebuie să-i pese lui, nu mie; pe mine mă interesează numai arta lui. Asemenea, tot cu voia ta, am să las la o parte şi „sinceritatea, iluziile, inima curată şi deplin încrezătoare", cari caracterizează pe un tânăr ageamiu, fie şi poet, iar nu pe un spirit superior, pe un poet matur; şi să mă ocup de întrebarea fundamentală: pierde un poet, ca poet, amestecându-se în luptele politice?

Voi răspunde mai jos la aceasta... Deocamdată trebuie să-ţi denunţ o slăbiciune a mea, afară de cele multe pe cari mi le ierţi de atâta vreme, ca bun prietin. De nimica nu mi-a fost frică-n viaţa mea ca de pierderea memoriei. De câte ori mă-nchin seara la culcare, între altele, rog pe Dumnezeu să-mi ia şi viaţa când o fi să-mi ia memoria. De aceea, după ce sting lumânarea şi-nchid ochii, nu adorm până nu mă supun la un examen: să-mi amintesc cât mai repede şi mai exact nişte locuri, nişte împrejurări şi nişte nume cu cari m-am întâlnit cândva în viaţă - şi m-am întâlnit cu destule, şi bune şi rele. Ce nu-mi prea place, de la o vreme, e că despre cele mai depărtate examenul e mult mai uşor decât despre cele mai apropiate.

Aşa, primind alaltăieri frumoasa şi interesanta-ţi scrisoare, mi-a ajutat Dumnezeu să trec un examen foarte mulţumitor. Imediat ce am citit-o m-am gândit: tot despre întrebarea pe care mi-o pune Vlahuţă, eu ştiu sigur că am citit undeva ceva; era foarte important, căci mi-a rămas până acum în minte. Nu

începe îndoială - am citit; dar *unde* şi *ce* anume? Era vorba tot de „poezie şi politică". Unde?. unde?.

Am început să intru la grije, mai cu seamă că era un lucru de demult de tot... S-a dus memoria, şi, dacă m-o fi ascultat Dumnezeu, s-a dus şi viaţa!.

Dar nu voi încă să mor, nu pot - am un contract cu „Universul", şi, afară de asta, îmi trebuie răgaz, să răspund lui Vlahuţă. Fie-ţi milă, Doamne, de robul tău!.

Cu nespusă emoţie m-am dat jos din culcuş şi m-am dus drept la un raft, de unde am scos o carte veche. Acolo era!. Slavă Domnului!. Vezi numa:

„. S ă ne ferim de a susţine, cu literaţii contimpurani, că politica e poezia, sau că politica este un câmp priincios deschis poeţilor. Englezul Thompson a scris o excelentă poemă asupra anotimpilor; în schimb, poema lui despre liber¬tate e lipsită de orce valoare; asta, nu fiindcă i-a lipsit poetului poezia, ci fiindcă subiectul era lipsit de poezie.

De-ndată ce poetul vrea să exercite o influenţă politică, trebuie să se dea unui partid; şi de-ndată ce face asta, e pierdut ca poet: îşi poate lua ziua bună de la independenţa sa, de la sinceritatea vederilor sale; să-şi tragă numaidecât până peste urechi căciula neroziei şi oarbei uri.

Ca om şi cetăţean, poetul, fireşte, are să-şi iubească patria, dar patria acţiunii lui şi a facultăţilor lui poetice va fi situată în bun, nobil şi frumos, şi astea nu sunt apanagiul nici a unei provincii, nici a unui Stat în particular; de orunde le găseşte, poetul le ia şi le preface în opere. În asta, el seamănă cu vulturul care pluteşte sus cu privirea liberă; puţin îi pasă dacă iepurile asupra căruia vrea să s-abată aleargă în Prusia sau în Saxonia.

Şi ce-nseamnă vorbele astea: *A-şi iubi patria?... A lucra ca patriot?...* Daca un poet şi-a închinat viaţa la combaterea pre¬judecăţilor funeste, la gonirea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului naţiunii sale, la curăţirea gustului ei, inspirându-i

sentimentele şi ideile cele nobile, - ce să facă mai mult? Cum să fie mai patriot?

.puţin îmi pasă de ce scrie pe socoteala mea. Cu toate astea, câte ceva tot îmi ajunge la urechi, şi ştiu că toată munca mea, cu toate oboselile mele, este neînsemnată pentru ochii unor persoane, şi asta numai şi numai că nu m-am plecat a mă amesteca în luptele partidelor politice. Ca să le plac oamenilor acelora, aş fi trebuit să devin membru al vreunui club de Jacobini, să predic omorul şi vărsarea de sânge... Dar să nu mai vorbim despre acest neplăcut subiect, ca să nu-mi pierd raţiunea, combătând ceea ce e neraţional.

Dacă ne luăm seama bine, omul politic va absorbi pe poet. A trăi în mijlocul frecărilor şi excitărilor zilnice, asta este incompatibil cu natura delicată a unui poet. S-ar isprăvi cu cântările l u i . "

Aşa e că sunt frumoase aceste cuvinte, şi că aveam tot dreptul să nu le fi uitat? Şi totuşi... cu tot respectul ce-l datorăm lui Goethe şi cu toată dragostea ce-ţi datoresc ţie, să mă ierţi a fi de altă părere. Ia, să vedem.

Pentru ce adică să se depărteze un artist, un poet până într-atâta de patimile care mişcă lumea şi vremea lui?. Pentru ce să stea departe numai ca simplu spectator olimpian la frământarea societăţii lui?. Pentru ce, ca un zeu, care priveşte cu despreţ la muritori, să nu se coboare a lua parte la necazu¬rile lor de toate zilele?. Doar, poate, numai spre a păstra potrivita distanţă care-i trebuie pentru a se bucura de totalitatea spectacului, pentru a putea prinde absolut obiectiv înţelesul etern al vecinicei mişcări, - ca un aparat de fotografie instantaneă, ce trebuie potrivit la focarul exact al lentilei!.

Dar chiar să presupunem că e justificată această nepăsare a poetului faţă cu amănuntele „meschine şi triviale" ale vremii şi lumii lui, ia să vedem: pe toţi poeţii i-a putut împuţina, ca poeţi, amestecul lor în luptele politice?

Eu cred că nu; ba dimpotrivă; căci putem găsi exemple din care se arată clar că zbuciumul luptelor politice a ajutat mult pe unii poeți, ca poeți. Că le-o fi fost asta spre fericirea lor particulară, nu am să-ntreb; de asta, încă o dată, lor să le pese; mie nu-mi pasă deloc. Aducând în lupta politică numai pornirea temperamentului lor dârz, oarba sinceritate a patimii, firește că nu puteau birui pe un teren unde judecata limpede și socoteala rece trebuie să biruiască; ia, să vedem, însă, cât au folosit ca poeți tocmai din cauza neliniștii și nefericirii lor.

Dezgustul, scrâșneala acestor „biruiți" au fost izvorul atâtor minunate opere. Indignarea, a zis unul, face versul, și. proza, adaog eu.

Din dezgustul și scrâșneala acelea pentru ticăloșiile vremii lui, în care s-a fost tăvălit, a ieșit evocarea strălucită a trecutului spre luminarea viitorului.

Dante a fost un pasionat nebun de politică. răzvrătitor; amestecat în oribilele războaie ale anarhiei italiene; bătut; fugar din cetatea lui prin munți și câmpii; gonit din „ingrata" lui patrie, pe care ajunge s-o blesteme; oploșit de pomană la vrăjmașii ei! („Ai să vezi numa ce acră ți-e pânea altuia și ce greu e să sui și să cobori scările lui!"); mort și îngropat în pămân¬tul. „altuia"!

Ei și? dac-a pătimit atâtea tăvălindu-se-n mocirla vremii și lumii lui, l-a-mpiedicat asta să lase ce-a lăsat în urmă-i? Ba din potrivă. Fără atâtea necazuri, tăvăleală și-ndârjeală, nu lăsa ce-a lăsat spre gloria patriei lui și spre onoarea omenirii.

Am pus, ca să păstrez respectul proporțiilor, în fața lui Goethe pe Dante, pe partizanul florentin, proorocul unității Italiei. Pe altcineva am să-l pun în fața ta.

Afară de amărăciunile pe care i le-a adus lui personal amestecul și tăvălirea în luptele politice, ce pagubă a avut el, ca poet, din frământarea lui de partizan? Eu cred, nici una; ba, zău, înclin mult a crede că daca nu gusta până la drojdii acele amărăciuni, n-ar fi avut, - în (cum zici tu foarte nemerit)

„vremea asta aşa de turbure, aşa de acră şi fără nici o credinţă" - viziunea aceea care se numeşte *Apus de soare,* şi care e tot un fel de proorocie, ca şi a anarchistului florentin - împlinească-se cât mai degrabă! doar or vedea-o aievea când noi vom visa-o dormind somnul de veci, măcar nepoţii, daca nu copiii noştri!

Sunt, frate Vlahuţă, ca totdeuna al tău vechi,

C a r a g i a l e

P.S. *Nu crede cumva, după cele de mai sus, că aş fi partizanul artei cu tendinţă. Nu! să ferească Dumnezeu! am rămas, cum mă ştii, partizanul neînduplecat al tendinţei cu artă...*

Vale.

[II]

Frate Vlahuţă,

Tu crezi că voi, literaţii şi artiştii, „prin cinstea, prin căldura sincerităţii, pe care le puneţi până şi în greşelile voastre, sunteţi mai aproape de sufletul tinerimii, şi că de multe ori, din umbra în care trăiţi, voi o puteţi călăuzi, ş-o călăuziţi în adevăr, mai mult chiar decât povăţuitorii şi dascălii ei direcţi".

Îmi pare rău că nu pot crede ca tine; nu pot zice că aşa este, fiindcă, din nenorocire, nu e aşa, deşi aşa ar trebui să fie. Ştiu şi eu că tinerimea care, pe băncile universităţilor, se prepară astăzi a fi mâine clasă dirigentă a naţiei, ar trebui să-şi cultive nu numai inteligenţa prin înaltele ştiinţe, ci şi caracterul şi sentimentele - ceea ce pe românește se spune cu un singur cuvânt, omenia - prin cultivarea frumoaselor litere ş-a artelor nobile. De la cele dintâi ar învăţa să înţeleagă şi să dezlege problemele vieţii publice, la care vor fi chemaţi mâine; iar de la cele din urmă ar învăţa „să-şi consacre existenţa la combaterea prejudecăţilor funeste, la-ndepărtarea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului naţiei, la curăţirea gustului ei, inspirându-i frumoase sentimente şi idei nobile".

Da! aşa ar trebui să fie, ştiu şi eu. Dar, ia vezi, aşa e?

Nu literaţii, nici artiştii, pot avea la noi vreo influenţă asupra tinerimii, ci cu totul altcineva.

Acel altcineva stăpâneşte astăzi exclusiv sufletul acestei tinerimi, şi nu „prin cinstea şi prin căldura sincerităţii, pe cari voi le puneţi până şi în greşelile voastre", ci prin exaltarea prejudecăţilor funeste, prin coborârea gustului, prin avilirea minţii, inspirându-i cu metodă rece idei strâmte şi josnice sentimente.

Nu! nu voi literaţii şi artiştii vă puteţi bucura de a fi exercitat vreo influenţă asupra tinerimii din vremea noastră; nu. De asta se poate bucura cu prisos altă seamă de oameni.

Mult o să mai meargă aşa?. Să sperăm că nu. În orice caz, la vârsta mea, nu mai pot spera să văd şi eu fericita prefacere.

Fii sănătos şi vesel! Al tău vechi,

C a r a g i a l e

P.-S. Am uitat a-ţi spune că vă rămâne, artiştilor şi literaţilor, o bucurie, şi nu minimă; inspiraţi desigur mult interes tineretului feminin. Femeile tinere din clasa noastră mijlocie (acelea, se înţelege, care au gustat din roadele învăţăturii) au de câtva timp o pronunţată dragoste pentru cultura intelectuală românească.

Dar, iubitul meu prieten, îmi pare rău să-ţi spun, asta iar nu cred să ţină mult: cum zboară de vertiginos progresul modern, mâine-poimâine, şi femeile vor fi cucerit drepturile politice; atunci, fireşte, n-or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilităţile.

Vale

[III]

Frate Vlahuţă,

Mai întâi, eu nu cred că Eminescu, dacă ar mai trăi, „intrând în lupta politică şi ajungând mare şi puternic", n-ar

mai scrie, şi ar înceta să fie poetul pe care-l admirăm. Ba, iartă-mă, cred tocmai contrariul.

De ce să ne amăgim cu un optimism exagerat? Trăim într-o societate unde încă îi trebuie cuiva, fără nume de familie ori fără avere, de două ori minte ca să nu treacă de prost; într-o vreme când, fără avere sau nume de familie, i se poate tăgădui talentului nu numai viitorul, ci şi trecutul.

Astfel, sunt convins că succesul politic i-ar folosi mult bietului literat, admirat până ieri numai de un cerc strâmt de intimi; i-ar ridica de pe cap presiunea nimicniciei lui sociale, înălţându-l, de la umila lui josnică treaptă, în vaza lumii. Aceasta i-ar da omului încredere în sine şi, prin urmare, demnitate, şi l-ar ajuta să-şi ridice glasul în faţa concetăţenilor, să devie un poet şi mai admirabil, admirat şi dincolo de marginile strimtului cerc de intimi. Într-un cuvânt, talentul literar i-ar fi consecrat de succesul politic, şi n-ar mai avea nevoie să aştepte o moarte nenorocită pentru a deveni popular.

Dar să zicem chiar că aş avea îndoiala pe care mi-o presupui tu, „aproape siguranţa că poetul, aruncându-se în vâltoarea politică, n-ar mai scrie". Ei! şi?.

Politica este ca şi însurătoarea. Când i-a abătut unui om şi vine a-ţi spune: „M-am hotărât să mă-nsor; ce povaţă-mi dai?" - nu mai sta la gânduri: una singură are să ţi-o primească; dă-i-o şi te mântuie: „Foarte bine faci să te strângi de pe drumuri!. Să-ţi fie într-un ceas bun, cu ajutorul lui Dumnezeu!"

Aşa şi cu politica.

Să presupunem că Eminescu (pe care, de aminteri, îl ştim ce pasionat fanatic era de politică) ar trăi şi ar veni să-mi spună aşa hotărât cum zici tu:

„Până mai deunăzi stam deoparte şi mă uitam cu dezgust; dar, încetul cu încetul, dezgustul s-a prefăcut în durere, într-o durere ce parcă nu mai încape-n versuri, încât încep să mă-ntreb daca nu e o *datorie* să intru-n luptă."

Ce aş putea să-i spun?. să-l povăţuiesc a-şi înghiţi durerea şi a nu-ncerca uşurarea ce-i pare omului (ca şi mie) că şi-a găsit-o? Cum, adică? de hatârul meu, pentru a-mi da versuri care să mă amuze pe mine când am vreme de pierdut, să renunţe el la irezistibila-i pornire sufletească, la îndemnul strigător al conştiinţei sale revoltate?. Să-i zic: „Nu! tu eşti artist! tu eşti menit să rabzi durerea şi să nu cauţi uşurarea ei! tu eşti poet! daca te laşi pornirii tale de cetăţean, n-ai să ne mai scrii versuri, şi-atunci noi ce ne facem fără versurile tale? cu ce ne mai petrecem noi mâine, şi cu ce-şi mai petrec poimâine moştenitorii noştri? Nu! tu să nu te-amesteci în politică; tu să stai deoparte!"

Ar avea omul atunci tot dreptul să-mi răspundă:

„Bine, domnule, înţeleg până la o vreme să fie talentul meu, de care nu eu sunt vinovat, o defavoare pentru mine; dar să fie şi o osândă până la moarte, nu crezi şi d-ta că asta ar fi prea-prea?. Eu v-am făcut, bune-rele, destule versuri, şi, ştiţi bine, vi le-am făcut de dăruială. Daca vă mai trebuiesc, faceţi-vi-le singuri şi mie daţi-mi pace. Ce, nu cumva sunt născut robul necesităţilor dv. de lux, după toane?. Să stau deoparte, ai? să stau adică jos în gunoi, să vă robesc la umbră pentru dv. şi pentru prăsila dv., ca istrionul grec patricienilor romani?"

Spune, mă rog, daca n-ar avea toată dreptatea să mă mustre aşa, când eu l-aş povăţui să stea *deoparte,* cum zici tu, ceea ce e mai rău decât *departe,* cum am zis eu: încai stând „departe de-nghesuiala şi de-nvălmăşagul luptei", nu eşti expus să te calce nimini în picioare degeaba, nici bravii dând înainte, nici laşii dând înapoi; dar deoparte numai?. de! parcă amândoi ştim destul de bine ce se poate-ntâmpla - destule cărămizi rătăcite ajung. deoparte. De luptă, daca nu te interesează motivele şi rezultatele ei, poţi sta departe cu „seninătate olimpiană";

deoparte, însă, nu sta ca un naiv curios, când expus la primejdii, când acoperit de dispreţ.

În ţara şi vremea noastră, - de ce să tăgăduim? - numai două lucruri sunt cu temei serioase ca activitate valabilă: materială, agricultura; intelectuală, politica. Afară de aceste două (nu vorbim firește de carierele de stat, scoase afară atât din necesitatea muncii productive, cât şi din luptele politice), tot ce se face e decor mai mult ori mai puţin inutil, mai ieftin sau mai costisitor; şi pentru întreţinerea decorului, agricultura dă paralele şi politica le distribuie. Şi doar literatura şi arta n-or fi având pretenţia să fie la noi nişte decoruri indispensabile pentru luxul vieţii noastre moderne.

De aceea, în genere, într-o altă activitate decât agricultura, sau specula capitalului necesar acesteia, sau schimbul productelor ei cu marfa europeană trebuincioasă producătorilor, un om cât de harnic, cu destulă socoteală, va munci o viaţă fără mult folos; iar un om cu mai puţină bătaie de cap, şi cu puţină chibzuială, la plug sau la tarabă se va-navuţi.

În genere, un om de mare valoare în orice activitate intelectuală, alta decât politica, va rămânea toată viaţa neluat în seamă; iar un tinerel, fără prea mult merit, trepădând stăruitor în politică, încet-încet va ajunge să fie chemat la cele mai înalte situaţiuni şi onoruri.

Cât despre literaţi anume... să mai pomenim?... Versurile unui mare poet vor fi după moartea lui recitate de către micii dorobanţi din clasele primare în ediţie purgată; iar principiile şi mendrele unui mititel mare-bărbat de stat, purgate-nepurgate, vor fi apărate şi impuse cât va trăi el de dorobanţii cei mari din cazarme.

Şi cum ar putea fi altfel într-o ţară chemată de ieri, de-alaltăieri la luminile europene, şi care încă aproape exclusiv trăieşte din plugărie, în cea mai mare parte primitivă?

Astfel, dacă bietul Eminescu ar trăi şi, abătându-i să nu mai stea nici departe, nici deoparte, ar veni să-mi ceară o povaţă cum ţi-nchipui tu, iată ce i-aş spune din toată inima, fără un moment de ezitare:

„Foarte cuminte te-ai gândit, amice! Bine că te-ai convins, în fine, la vârsta matură, de inutilitatea socială a literaturii! Vrei să faci ceva mai serios şi mai demn de un bărbat pentru patria ta; te felicit. Intră în luptă cu toată ardoarea, cu toată încordarea de care eşti capabil!. Lumea este imperiul posi¬ bilului. Prin urmare, mergi, fără a te opri să numeri asperi - tăţile şi necurăţeniile drumului! nu-ţi suscita, pentru rele comune vremii trecătoare, scrupuluri de eternă morală! nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic! nu uita că o generaţie este un derivat istoric, care a moştenit păcate şi va lăsa păcate de moştenire! nu despera de îndreptarea relelor mate¬ riale şi de cucerirea unei stări mai bune de omenie şi de dreptate! nu te uita în lături, ci tot înainte, cu ochii ţintă la drapel, mergi fără şovăire cu aceia cari-ţi par mai vrednici să ajute progresul patriei!.

Şi dacă. dacă-ţi mai rămâne timp de pierdut, mai poţi scrie şi versuri ori proză, cu condiţie însă ca un moment să nu te distragă, de la ocupaţiile serioase şi utile patriei, acele jucării copilăreşti, acel sport de lux, bun să absoarbă exclusiv doar pe un tânăr fecior de bani-gata, care ţine să treacă drept fenix în cercul familiei şi al musafirilor.

Când, afară-n lume, la lumină, sună trâmbiţe de bătălie, să stai să faci în umbra odăiţei tale jocuri de pacienţă - asta e treabă de babă surdă, nu de bărbat în putere. Mergi de-ţi fă *«datoria»,* precum foarte potrivit zici.

Dacă vei lupta serios, vei ajunge poate odată să impui societăţii unele din judecăţile tale, cari ţie îţi par cinstit folositoare ei. Şi, după ce, ca orice binefăcător semenilor tăi, vei fi trăit bine şi considerat, te vor îngropa pe cheltuiala

statului, cu alai frumos, cu perne de catifea încărcate cu decoraţii; te vor opri la Academie, la Universitate şi Senat, la Mitropolie şi Cameră, ca să-ţi citească discursuri, pe care tu, din carul tău gemând de coroane şi panglici cu dedicaţiuni cordiale, să le asculţi cu impasibilă mândrie, deoarece ţi se cuvin pentru o viaţă-ntreagă închinată interesului şi binelui public. Şi lume după lume, din fundul mahalalelor, gătită, o să-ţi iasă-n cale şi să zică: «Bravo! halal de-nmormântare! Dumnezeu să-l ierte!»

Pleacă-ndată şi intră-n vâltoarea luptei! căci daca mai stai deoparte, «cu perdelele lăsate la masa ta de brad», după ce vei fi trăit prost, ai să mori şi mai prost, nenorocitule! or să te-ngroape cu talerul, ca pe cerşetoarele paralitice din mahala; şi altă mângâiere nu-ţi va mai rămânea decât că, peste două-trei zeci de ani cine ştie cine o să te ia subt epitropie, să-ţi facă prefaţe, interpretări, comentări şi busturi, ţie, făcându-şi, lui, carieră!"

Astea i le-aş spune lui... Iar ţie, iată ce-ţi spun... Închipuie-ţi-l pe Eminescu trăind, vârât în activitatea politică şi având norocul să dea peste el răscoalele din 1907 - căci astfel de evenimente mari sunt un mic noroc pentru un om politic; ia închipuie-ţi-l pe autorul *Doinei,* al *Satirei a treia* şi al discursului „proletarului din scunda tavernă" (din zeama cărora se hrăneşte azi atâta lume politică lacomă de succes)... Ce carieră!. ai?

Al tău vechi,

C a r a g i a l e

[IV]

Frate Vlahuţă,

Închipuire pentru închipuire şi întrebare pentru între¬bare.

Ia închipuie-ţi că, acum treizeci şi şapte de ani, având mintea şi experienţa ce le ai astăzi, te-ai fi pomenit cu un tânăr, nu tocma prost băiat, dar ageamiu, - de aceia cari n-au ajuns a şti că, dacă-i vorba de vrăbii, apoi gardul şi frigarea nu sunt acelaşi lucru, - şi ţi-ar fi zis tânărul aşa:

„Stimate domnule, am împlinit douăzeci de ani. Sunt copil de părinţi sărmani şi fără nume. Am rămas, după moartea lui tată-meu, singurul sprijin al mamei şi al sori-mi. Am învăţat atâta şcoală câtă, la limită, mi-ar fi de ajuns să mă pot apuca de învăţătura dreptului - să mă fac avocat şi să mă introduc încet-încet în afaceri şi-n politică.

Am o educaţie nu tocmai îngrijită, fiindcă părinţii mei n-au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puţin bun simţ şi, cum poţi constata şi d-ta, mă exprim, fără vreun fel original de gândire, destul de limpede şi de comod. Pe lângă asta, sunt, slavă Domnului! sănătos şi voinic; duc bine la tăvăleală; dovadă că pot fi, în acelaşi timp, sufler şi copist la teatru şi corector într-o tipografie mare la două ziare, şi dau lecţii la nişte copii; aşa că pot, cu una, cu alta, câştiga destul cu ce să ne susţinem eu şi familia până să termin studiul dreptului.

Pe de altă parte însă, să-ţi mărturisesc drept, stimate domnule, eu, încă de mic, din clasele primare, am mare tragere de inimă pentru altă carieră - pentru .literatură; şi, dacă voi fi avut noroc să fiu înzestrat cu câtuşi de puţin talent, mi-aş da osteneala să covârşesc, prin muncă şi răbdare de meşteşugar cinstit, lipsa de-nzestrare . M i s-a spus că n-am să câştig mai nimic cu asta; dar e o meserie pe care simt că aş îmbrăţişa-o cu mare dragoste.

Mama şi soră-mea îmi sunt devotate, şi niciodată nu le-ar trece prin minte să cântărească bucata de pâne ce le-o pot da: nu s-ar plânge să vieţuiască totdeuna în sărăcie, numa să mă ştie pe mine cu sufletul mulţumit . B a chiar, am luat sama, mamei parcă-i face plăcere apucăturile mele de bucher.

De aceea, am venit la d-ta, stimate domnule, să te rog a-mi da o povață: ce să fac? pe ce cale să apuc?. Să mă dau încotro mă-ndeamnă interesul real, la advocatură şi la politică, unde cred că n-aş rămânea mult mai prejos de atâția alții? sau să mă duc încotro mă târăşte pornirea sufletească, la cariera literelor?"

Ei? spune-mi drept, frate Vlahuță, ce povață i-ai fi dat băiatului - având tu, repet, pe atunci mintea şi experiența ce le ai astăzi, şi, adaog, prevăzând pe atunci clar ceea ce ştii că s-a-ntâmplat pe urmă cu el?

Pune-ți mâna pe inimă şi nu-i răspunde repede băiatului ageamiu de atunci numai aşa . cu o simplă mângâiere tardivă pentru acela care, astăzi, de ar fi avut noroc să capete la vreme povața cea cuminte, ar fi-nsemnat, poate, ceva în patria lui, şi care, fiindcă a urmat prosteşte îndemnul nerod al unei închipuite vocațiuni, nu a putut însemna nici pentru el, necum pentru alții, nimic.

Fii sănătos şi vesel!

Al tău vechi,

C a r a g i a l e

[V]

Frate Vlahuță,

Despre *adevăr* să mă ierți că nu-ți pot răspunde nimic - nu-nțeleg ce lucru anume e însemnat cu acest cuvânt, pe care-l rostim şi-l auzim rostit atât de des la fiece pas al vieții.

A-de-vă-rul!.

Stă el de sine însuşi, fără amestecul minții noastre? O r i numai cu acest amestec îşi capătă ființa? O r i este o creațiune a minții omeneşti? Este el un *ce,* un *cum,* ori amândouă?

Astea sunt întrebări filosofice prea înalte - nu mă-ncumet a-mi bate capul cu dezlegarea lor. Astfel, la prima citire a scrisorii tale m-am gândit să-ți răspund telegrafic:

„Incapabil satisface. Caută Bucureşti filosof."

Dar, citind a doua oară, am găsit la sfârşit aceste rânduri, mai apropiate de mărginitul meu înţeles:

„Într-un cuvânt, politica te lasă să spui ce ai pe inimă? Un literat înscris într-un partid poate să-şi spună tare gândul lui întreg? *Asta-i* întrebarea."

Aşa?... Aşa da, am zis; la *asta* parcă aş putea răspunde ceva, şi iată cum.

Mai întâi, scurt: nu numai politica ne împiedică să spunem ce avem pe inimă; şi un literat, chiar neînscris în vreun partid, nu poate să-şi spună totdeuna gândul lui întreg. Iar dacă e o mare fericire, cum zici tu, să-şi poată spune cineva ce are pe inimă, gândul lui întreg, apoi trebuie să mărturisim că bietului muritor, această fericire, ca şi multe altele, îi e dat numai s-o dorească.

Ia să vedem acuma mai pe larg.

Să luăm un literat care n-a făcut şi nu face politică deloc, deşi frate-său mai mare e fruntaş într-un partid, om de puternic sprijin al cabinetului. Se-ntâmplă că partidul fratelui, stând la putere peste măsura răbdării opoziţiei, a făcut o sumă de greşeli politice şi se găseşte la un moment foarte slăbit în faţa opiniei publice. Fără a face politică, literatul nostru a constatat şi el, ca toată lumea, acele greşeli - cam prea vădite călcări de lege, cam prea violente abuzuri de putere, cam prea exagerată favori - zare a unor interese personale sau de coterie, în dauna celor publice... şcl., şcl.

În culmea crizei, când partidul lui nenea se-nţepeneşte-n călcâie, iar lumea toată dă năvală să-l răstoarne, literatul nostru îşi însoară flăcăul într-un oraş de provincie; iar nun mare este chiar nenea, unchiul ginerichii.

E o caldă sărbătoare de familie. După cununie, pe când toţi sunt în culmea veseliei la masă, nunul mare ridică un toast pentru viitorul finilor; dar n-apucă să-l termine, şi iată că i

s-aduce pe tavă o telegramă urgentă din Bucureşti. Nunul cere pardon, după regulă, mesenilor, deschide telegrama, îşi aruncă ochii pe hârtie şi, cu privirea rătăcită, exclamă:

- Mişei! mizerabili! infami!

- Ce e? ce e? întreabă toţi.

Ce să fie?.

„Mari turburări de stradă în capitală. Intervenţia armatei... Răniţi, morţi... În momentul acesta, prezidentul consiliului merge cu demisia la palat, unde sunt chemaţi capii opoziţiei spre consultare."

Cum am zice, s-a isprăvit!.

Nenea e consternat în faţa nenorocirii patriei. Literatului (consternat şi el că i s-a stricat frumoasa petrecere) îi „stau multe pe inimă", şi-n „gândul lui întreg" vede că trebuia să se-ntâmple ce se-ntâmplă.

Te-ntreb dacă poate el să spună măcar atâta mâhnitului patriot:

„Nene, nu te puteai aştepta la mai bine. că nu era cu putinţă să mai meargă mult. Aveţi ce meritaţi!. prea aţi fost, cum să zic? din cale-afară!"

Evident că nu, va trebui să facă figură de circumstanţă şi să zică măcar atât:

- Ci nu te mai turbura, nene! Ei! şi? Zi că o să cădeţi! Aţi stat destul la putere. Aţi desfăşurat o activitate foarte frumoasă. Veţi cădea mândri! Veţi cădea în picioare!.

Care va să zică, şi frăţia, nu numai politica, poate împiedica pe un literat de a spune tot ce-i stă pe inimă - gândul lui întreg.

Acelaşi literat, neînscris în vreun partid politic, voind să pună ipotecă o moşioară, merge cu hârtiile de proprietate la d. Pavugadi, avocatul împrumutătorului. Omul legii, pe când s-aude de alături sunând un clavir cam neacordat, examinează scrupulos actele, le găseşte în regulă şi zice:

- Foarte bine! Afacerea e ca şi terminată. Săptămâna viitoare introducem actul de ipotecă la Notariat.

- Tocmai săptămâna viitoare? întreabă contrariat literatul. De ce atâta întârziere?

- Săptămâna asta, mi-e peste putinţă, răspunde avocatul; n-am un moment liber.

- Te rog, domnule Pavugadi, stăruie literatul; te rog, nu mai amâna! destul de când tot aştept!. te rog.

- Să vedem. să vedem, zice omul legii, să-mi consult carnetul şi nişte dosare. Pân-atunci (tot rămâi d-ta cu noi la masă), ca să nu te plictiseşti aici, treci, te rog, în salon, unde te-aşteaptă familia mea.

Literatul trece-n salon. Acolo e lume plăcută. Dame. La piano, domnişoara cântă cu mult brio din Chopin, din dulcele, „omorâtor de dulcele" Chopin... O jumătate de ceas fără pauză. Damele sunt transportate. În sfârşit, *mieux vaut tard que jamais,* iată, intră şi avocatul:

- Să dea la masă!

Clavirul urmează-nainte, pe când omul legii îi zice literatului:

- O să fie cam greu săptămâna asta.

- !!

- .. .dar să vedem... Poate să aranjez aşa ca, poimâine, între două procese, daca reuşesc să-l amân pe cel dântâi, cum sper, să trecem repede la Notariat.

- Te rog.

- Ei! adaogă omul legii: d-ta, care eşti mare amator de muzică, ce zici de progresele *lu* Margo?... şi fără profesor, *nota bene!...*

Mă rog ţie, frate Vlahuţă, spune-mi daca literatul, neînscris în vreun partid politic, poate răspunde:

„Nene Pavugadi, muzica este un infernal supliciu, pe care Inchiziţia nu l-a putut născoci, cu toată imaginaţia ei de

absurdă cruzime; Chopin este un fierestrău mecanic circular brevetat; iar domnişoara Pavugadi a dv. (să vă trăiască!) poate da-nainte sută la sută celui mai rafinat călău chinez. fără profesor, *nota bene!"*

Nu, desigur. Literatul nostru va răspunde că muzica este arta care îmblânzeşte moravurile; că Chopin este cel mai mare geniu muzical, şi la urmă va „trebui să constate" cu entuziasm *ce toucher d'un veloute hors-ligne, cette agilite inarrivable, cette profonde comprehension de la chose, excessivement rare ă un tel âge, cette maniere d'interpreter toutepersonnelle, cette limpide et puissante expression* etc. . ale *lu* Margo.

Ei! care va să zică, iubitule, şi secţia de Notariat, nu numai politica ne poate împiedica de a. (vezi mai sus).

Peste câteva zile, literatul nostru întâlneşte o cunoştinţă - un om bolnav, care de-abia se mai târăşte, purtând strălucitoare pe chipul lui pecetea morţii nendurate. Omul îi spune cu glasul stins că i-a fost foarte rău, dar acuma îi merge mult mai bine, şi mâine pleacă la Nizza: toţi doctorii i-au recomandat pentru convalescenţă aerul întăritor al Rivierei. Literatul nu-i poate spune:

„Omule, nu asculta pe doctori! vor să scape de d-ta, să nu le mori pe braţe. Nu mai cheltui degeaba pe drumuri. Cum ai ajuns d-ta, dai în vagon ortul popii înainte de Viena. Mai bine, fii cuminte, stai de mori acasă ca lumea. Îmi pare rău; eu te ştiam inteligent: nu te vezi în ce hal eşti?"

O să-i zică dimpotrivă:

- Bravo! Foarte bine să mergi la Nizza. straşnic aer!. Da', numa un lucru: cât ţine, o săptămână, două, convales¬ cenţa, nu te apuca pe acolo iar de petreceri; în orice caz, nu le face prea late, pân'la ziuă, după obiceiul d-tale... Ţin-te bine când îţi dă brânci inima!

Care va să zică, şi mila, nu numai politica.

Şi acum, ca să termin, rogu-te, frate Vlahuţă, ascultă...

Tu eşti un literat neînscris în vreun partid politic. Închipuie-ţi că eu, vechiul tău prieten, viu la tine (cum se poate-ntâmpla curând) cu o scriere foarte slabă (cum iarăşi se poate prea bine întâmpla) şi îţi cer numa-decât părerea.

Contez pe buna ta prietinie că n-ai să-mi spui:

„Drăguţă, ai făcut o operă în care mijloacele de expresie sunt departe de a acoperi, nemite de a covârşi, intenţia artistică. Nu faci bine s-o dai la lumină; căci daca o operă reuşită poate uneori să fie o faptă rea, niciodată o operă nereuşită nu poate fi o faptă bună."

Tu ştii cât m-ar mâhni asta, şi ştii asemenea ce plăcere mi-ar face dimpotrivă să-mi spui:

„Frate, mă aşteptam de la tine, fireşte, să faci lucruri frumoase, dar să te ridici aşa de sus, îţi mărturisesc că nu m-aşteptam. Opera ta este eminentă, e ceva vertiginos - ai făcut pur şi simplu un capodoperă!"

Şi chiar mai entuziast şi mai elocuent decât atâta nu strică să fii.

Şi. care va să zică, nu numai politica, şi prietinia.

Nu, desigur; de-o fi sau nu cineva literat, înscris sau neînscris într-un partid politic - milă, frăţie, prietinie, ruşine, varie sentimente, multiple interese morale sau materiale (am putea închipui la infinit exemple) îl vor împiedica să spună oricând ce are pe inimă, gândul lui întreg, privească el lucruri de ordine privată sau familială, publică sau socială.

Dar mă vei întreba:

„E bine, e frumos asta sau nu?"

Îţi răspund:

„Incapabil satisface. Caută Bucureşti filosof."

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechi,

C a r a g i a l e

[VI]

Frate Vlahuță,

Parcă ți-am mai scris o dată că: pe cât pot eu constata, voi, literații, nu vă prea bucurați - cum ar fi să fie - de mare din partea tineretului cult al școalelor noastre înalte. M-am gândit să-ți spun acuma la ce cauze aș atribui eu aceasta; sunt trei; iată:

1. Literatura, cum se face în genere la noi, e poate mai prejos de exigențele tinerimii culte, care află suficientă și convenabilă hrană spirituală în marile literaturi străine - tot așa ca și societatea înaltă, care, prin educațiune familială, cunoaște mai bine limbile popoarelor civilizate decât limba nerafinată a poporului nostru;

2. De la o vreme se-ntâmplă în lumea românească, dovedit cu date statistice, un fenomen ciudat: se nasc oameni de talent artistic în proporție covârșitoare asupra numărului populațiunii. Dacă în alte părți ale lumii se constată, să zicem, la o sută de născuți unul de talent, la noi proporția este răsturnată: numai unul e fără talent dintr-o sută de născuți. (Un pesimist mi-a afirmat odată că asta se datorește unei boale molipsitoare, care se numește mania notorietății; nu l-am crezut; pun, se-nțelege, mai mult temei pe rezultatele unei științe pozitive, ca statistica, decât pe afirmarea unui pesimist în momente de toane rele.) Avem, care va să zică, la nașteri 1% *fără* talent. Numai așa putem înțelege cum unele școale înalte produc mult mai mulți scriitori decât cititori;

3. Preocupările politicei militante absorb din zi în zi mai mult tinerimea noastră studioasă; de la o vreme, cât sunt ele de populate, - universitățile neputând da un contingent îndestulător pentru dezbaterea destul de largă a chestiunilor politice la ordinea zilei, a trebuit, prin patriotism, să ne hotărâm a înrola, cu dispensă de vârstă, și pe liceani, - deocamdată pe cei din cursul superior. Așadar, pentru literatură rămân, buni de socotit cititori, liceanii din cursul inferior; între aceștia

neapărat că nu vom trece pe aceia cari sunt înşii scriitori, fie în versuri, fie în proză, fie în amândouă.

Aşa stăm cu tinerimea studioasă sau cultă. Acum, dintre oamenii maturi cari compun numeroasa şi puternica noastră clasă mijlocie - agricultori mai mari şi mai mici, comercianţi, industriali, oameni de afaceri, profesiuni liberale şi intelectuale, funcţionari - aproape nimini nu citeşte. De ce oare? Poate că nu le trebuie; ori poate că afacerile în ţara noastră n-o[r] fi aşa de comode ca în alte ţări, mecanismul daraverilor n-o fi destul de metodic organizat, încât omului intrat în dârdora vieţii practice să-i mai rămână câteva momente libere şi pentru petreceri inutile, - cum le rămân, şi încă destule, europenilor celor mai încărcaţi de griji.

Atunci?. Atunci s-ar crede că trebuie să meargă slab de tot literatura noastră. Nicidecum. Ba, dimpotrivă, vădit prosperează; a ajuns, cum se zice în comerţ, un articol care se cere bine. De cine? cine sunt cititorii?

1. O mare parte dintre funcţionarii comerciali şi dintre muncitori, tinerime de „ambe-sexe";

2. Mulţi învăţători şi preoţi de la ţară, precum şi mici agricultori, ieşiţi din şcoalele populare - spurcaţi la carte, cum s-ar zice pe româneşte;

3. Tinerimea feminină cultă din clasele mijlocii; aceasta e poate cea mai devotată şi mai fidelă închinătoare a culturii intelectuale româneşti.

(Bine-nţeles că şi din aceste trei categorii cunoscătoare de slovă, trebuie să exceptăm pe aceia sau pe acelea cari înşii sau însele sunt scriitori, fie în proză, fie în versuri, fie în amândouă).

Aşadar, nu prea stăm rău.

Dar, precum ţi-am mai spus aldată, aceste trei categorii de cititori, cum zboară de vertiginos progresul nostru, mâine-poi-mâine vor fi cucerit şi ele drepturile politice; atunci, fireşte, n-or

să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilităţile. Nu vă speriaţi însă: literaturii n-are să-i pese de asta. Oricum s-ar organiza societatea, umiliţi, nemulţumiţi şi rămaşi pe dinafară se vor găsi totdeuna să aibă vreme a se mângâia cu slove negre pe hârtie albă.

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechi,
Caragiale

CELLA DELAVRANCEA

A fost odată un copil mintos care, de mititel, se deosibea între ceilalţi de seama lui prin pornire la biruinţă grea - apucătură de suflet mare.

Din cea mai fragedă vârstă, jucăria de predilecţie a copilului era să domesticească un cal sălbatic. Cu îndărătnicie - puterea voinţei nenduplecate - se apropia, hotărât, de monstrul nesupus şi căuta să-l atingă. să-l mângâie. şi-l atingea. şi-l mângâia frumos. Monstrul simţea parcă, la atingerea copilului, că are a face cu un viitor stăpân, care o să-l biruie, tocmai fiindcă-l iubeşte copilul cel mintos mai presus de orice pe lumea aceasta, şi că în biruinţa lui - a monstrului aşa de greu de domesticit, care la atâţia ş-atâţia le-a frânt gâtul - copilul şi-a pus tot preţul vieţii lui... Şi numai rari copii înţeleg aşa de mititei rostul şi preţul vieţii lor - şi numai aceia, rari, de mititei ştiu porunci.

Încet-încet, l-a tot mângâiat copilul, până când, într-o zi, în faţa lumii din satul lui, care-i ştia patima lui copilărească, i-a înfipt mâinile-n coamă: calul - sălbatic - s-a smucit, târând pe copil - să-l zdrobească; dar îndată micuţul i-a sărit în spinare. şi au pornit în goană, şi au pierit în larg, departe, până unde nu mai puteau apuca ochii celor de faţă.

Mulţi au zis:

„Copilul ăsta se duce la pierzanie. O să-i frângă gâtul dihania sălbatică!"

Dar o babă, care cunoştea pe copil de mititel, de când el se tot apropia să mângâie calul nesupus, a gândit:

„Nu-i frânge gâtul, că şi-a găsit stăpânul!. Cu sufletul se călăreşte, nu cu trupul, şi călăreţul ăsta mititel are sufletul covârşitor sălbăticiei calului!"

Locuri străine multe a străbătut călăreţul, şi, pe unde a colindat, lumea care vedea tinereţea lui şi înţelegea mai bine decât cei din satul depărtat ce încercare de supremă bravură face el - voind să biruie până la stăpânire desăvârşită pe nenduplecatul monstru - l-a-mbrăţişat, l-a-ncurajat şi l-a admirat. Şi multe cununi i-a aruncat cu respect şi dragoste, fiindcă nimic nu inspiră unui suflet întreg atâta dragoste şi respect cât triumful unui suflet mare.

Într-un târziu după aceea, când unii uitaseră de copilul dus departe, şi când alţii, puţini, încă-i mai duceau grija, iacătă, se-ntoarce, din depărtări, acasă-n satul lui, copilul cu calul lui, domesticit.

Toţi din sat, care mai de care, îl întâmpină cu vorbe fru¬moase şi cu mănunchiuri de flori, să-i arate câtă cinste se răsfrânge asupra satului întreg din biruinţa micului erou. În urma tutulor, se vâră şi baba bătrână, aducându-i şi ea o floare proastă de câmp.

Au voit unii s-o dea la o parte pe baba, dar ea le-a zis:

- Nu se poate. Trebuie să primească şi de la mine un semn de mulţumire şi de dragoste. Copilul ştie că, de mult, de când se tot apropia să-şi mângâie calul, eram şi eu dintre puţinii cari nu se-ndoiau de biruinţa lui.

Şi, întorcându-se bătrâna către tânărul erou, i-a zis:

„Să trăieşti, să-l stăpâneşti!. şi-a găsit stăpânul!"

Ei! asta e numai o mică poveste; dar o poveste nu trebuie totdeuna să fie mare, ca să poată cuprinde un adevăr.

Tânărul erou este Cella Delavrancea; monstrul sălbatic domesticit este Arta; iar baba bătrână. aceea sunt eu.

POPORANISMUL
Răspuns la o anchetă literară

Prea stimate domnule Redactor,

La nici una din cele trei întrebări pe care d-voastră îmi faceți deosebita onoare a mi le pune, nu mă simt în stare a răspunde, fiindcă, drept să vă spun, câte trele sunt prea înalte pentru înțelegerea mea. Totuși, pe departe, atâta parcă pot pricepe, că ar fi vorba aci de arta literară.

Vă rog dar, binevoiți a-mi permite să dau, cu această ocaziune, prin prețiosul d-voastră organ de publicitate, o povață bătrânească tinerilor literați români - nu tutulor, numai acelora cari n-au talent din născare: să caute, dacă se mai poate, să-l găsească - că doar nu-i vr'un lucru aşa de mare; iar, dacă nu l-or găsi, să se lase de meşteşug; că, dacă n-ai talent, toate, toate sunt... degeaba.

Vă rog, prea stimate domnule redactor, binevoiți a primi cele mai distinse salutări din partea devotatului d-voastră servitor,

Caragiale

SITUAȚIE PENIBILĂ...

Guvernul maghiar a ținut să facă de Anul Nou încă o mare bucurie şi o deosebită cinste românilor.

Tânărul nostru poet laureat Octavian Goga, aflându-se într-un otel al cunoscutelor băi Sf. Luca din Budapesta, a fost ridicat de poliție și dus la temnița ordinară, unde l-au închis între vinovații de drept comun, care-și așteaptă acolo judecata și osânda.

Iată, pe scurt, după gazetele românești de dincolo, cum s-au petrecut lucrurile.

În ziua de 1 ianuarie st. n. la ora 2 d.a., se pomenește Goga cu o vizită:

- Sunt Sugo Ferencz, agent de poliție...

- Și ce pofteşti?

- În numele legii, te arestez.

- În virtutea cărui mandat?

- În virtutea telegramei acesteia.

Și agentul puse sub ochii lui Goga o telegramă a judecătorului de instrucție de pe lângă tribunalul din Cluj, care-i ordonă arestarea prin poliția din Sibiu, telegramă transmisă de acolo poliției din Budapesta.

- Dar care e motivul arestării mele?

- Nici un motiv nu cunosc, răspunde agentul. Eu cunosc numai ordinul de arestare și atâta tot. Dumneata eşti Octavian Goga; eu trebuie să te arestez.

- Atunci, zice arestatul, duceți-mă acasă la Sibiu, unde sunt urmărit; să comunic familiei mele ce mi se întâmplă și să aflu de ce sunt învinovățit.

- Asta nu se poate.

Și fără mai multă vorbă de deslușire, e dus omul la temnița preventivă.

Acolo, directorul, care, pe cât se vede are și el îndeosebi instrucțiuni, luându-l în primire, îi spune că a doua zi seara va fi escortat prevenitul către Cluj.

Și-n adevăr - după o noapte petrecută într-o celulă strâmtă, pardosită cu cărămizi, fără sobă, și având drept pat o

laviță acoperită cu cergă - a doua zi, cu trenul accelerat de la 9 şi 10 seara, este pornit subt bună pază către capitala Ardealului, unde-l aşteaptă o gazdă şi un culcuş tot atât de convenabile.

De ce oare să se fi făcut vinovat bunul nostru poet? Ce crimă aşa de grozavă o fi săvârşit ca să merite atâta asprime?

Până acuma nimeni nu poate răspunde în mod precis la aceste întrebări. Dar iată cel puțin ce se bănuieşte.

Goga a fost proprietarul-editor al unei publicațiuni săptămânale, „Țara noastră", care apărea pân acu câteva luni la Sibiu, unde chiar locuieşte el. Redactorului responsabil al acelei foi, anume Dumitru Marcu, îi intentase parchetul local mai multe procese de presă. Până să vie prevenitul în fața justiției, a dispărut şi „Țara noastră" şi el, sărmanul redactor responsabil: s-a dus pe lumea cealaltă, unde desigur va fi judecat cu mai multă blândețe decât după legile şi datinele maghiare. Dumitru Marcu a murit mai zilele trecute. Asta se vede l-a supărat foarte adânc pe d. procuror maghiar, aşa că nu se putea lăsa fără a găsi numaidecât o mângâiere pentru pierderea suferită, şi astfel, dacă a murit Marcu, trăiască Goga!

Acesta e lăsat să plece din oraşul de provincie unde este statornic, unde-l cunoaşte toată lumea, unde-l ştiu toate autori¬tățile publice ca pe un cetățean de seama-ntâia. La plecarea lui de-acasă, nu porneşte cumva tiptil: din contra, e condus de atâția prietini cu vesele manifestațiuni simpatice la gară. Merge, precum tot oraşul ştie, în capitala regatului maghiar, să se instaleze pentru o cură regulată într-un stabiliment de băi de primul rang. Stă acolo câteva zile; primeşte acolo corespondență de la familia lui, ba chiar de la [o] autoritate administrativă oarecare - şi tocmai apoi, d. procuror de la Cluj telegrafiază poliției din Sibiu ca aceasta să telegrafieze celei din Budapesta, să-l lege cot la cot pe Goga, ca pe un osândit fugar,

daca Dumnezeu l-a scăpat pe Marcu, şi să-l aducă pe cel viu în locul celui mort, la Cluj, fără altă desluşire.

Cu privire la aceasta, „Lupta", organul naţional român din Budapesta, care are şi el acuma pe spete al nu ştim câtelea proces de presă, zice cu multă melancolie:

„Patru sunt treptele schingiuirii libertăţii de presă în Ungaria. Din treaptă-n treaptă, trebuie să răspunză, pentru fiecare cuvânt tipărit, întâi autorul; dacă acesta nu se poate descoperi, redactorul responsabil; în lipsa acestuia, editorul, şi când nici acesta nu poate fi-nhăţat, vine tipograful la rând. Mai cuminte ar fi, pentru mai mare siguranţă a Statului, să dea ordin straşnic lui Dumnezeu sfântul ca să nu sufere pe globul maghiar speţa asta primejdioasă."

Şi să se observe bine că în cazul de faţă redactorul respon¬sabil a fost găsit şi că nu a scăpat din mâna justiţiei maghiare prin dosire, ci numai după porunca lui Dumnezeu.

Sunt foarte frumoase legile maghiare şi foarte omenoşi maghiarii însărcinaţi cu paza şi aplicarea acestor legi aşa de liberale - n-avem ce zice. Oricum ar fi însă, nu e în dreptul nostru nici în dorinţa noastră să ne amestecăm în afacerile Statului vecin. Şi totuşi.

Totuşi, naşte o întrebare.

E oare bine că se poartă aşa de aspru şi de vitreg maghiarii cu concetăţenii lor români?

Fireşte, punem întrebarea, nu daca e bine pentru maghiari; ci dacă e bine pentru noi, pentru regatul nostru.

O fi asta bine sau rău pentru Statul vecin, nu putem spune sigur, şi de aminteri asta nici nu ne priveşte pe noi - deşi înclinăm a crede că e rău chiar pentru Statul vecin, fiindcă un Stat unde trăiesc mai multe rase, în proporţie numerică nu prea covârşitoare de la una la alta, pe altă cale decât a violenţei, nu poate folosi mult din învrăjbirea lor, împinsă sistematic de el

însuşi până la limitele răbdării unora, prin îngăduirea ba chiar asmuţarea samavolniciei altora.

Punem aşadar întrebarea numai şi numai din punctul nostru de vedere: e bine pentru Statul român că se poartă maghiarii aşa de aspru şi de vitreg cu concetăţenii lor connaţionali ai noştri? Şi fără încunjur răspundem că nu: nu e bine deloc.

Să ne-nţelegem fără fraze sentimentale: la o parte orice sentimentalism, care n-are ce căuta în politică! să vorbim liniştit numai de interesele practice şi cât se poate mai scurt şi mai lămurit.

Regatul nostru are tot interesul să graviteze pe lângă puterile centrale ale Europei, şi, de atâta timp, păstrând de aminteri cele mai bune relaţiuni cu toate puterile, suntem amicii declaraţi ai Austro-Ungariei şi ai Germaniei - şi niminui de la noi nu-i trece prin gând că s-ar putea duce deocamdată o mai potrivită şi mai înţeleaptă politică.

Din nenorocire însă, ne e dat să constatăm, şi cam prea des, că Statul vecin şi amic, al cărui aliat suntem, nu caută parcă-ndeajuns să ne uşureze viaţa şi să ne-ntărească puterile, lucru de care, ca aliat ar trebui să fie şi el ca şi noi doritor. Ne explicăm.

Trei milioane de români în Statul poliglot al Ungariei sunt torturaţi în viaţa lor publică şi privată, trăind sub sistemul terorizării de Stat. Nu poate trăi gazetă, nu se poate face literatură, nu se poate scrie cuvânt, fără groază de procuror; - orice afirmare cât de platonică a dreptului de existenţă al naţiei este urmărită ca o trădare de Stat; - femei din societatea cultă sunt condamnate la temniţă, ba fiindcă au recomandat unor copii din şcoală să nu-şi uite de graiul părintesc, ba fiindcă au contribuit la suportarea cheltuielilor sau plata amenzilor în unele procese de presă, ba chiar numai fiindcă au întâmpinat simpatic pe un publicist la liberarea lui din temniţă; se

impune apoi la şcolile româneşti populare părăsirea limbii naţionale până şi în rugăciunile religiei. Iar cine cutează a murmura este la rându-i un trădător de Stat şi, ca atare, târât în închisoare. În timp de câţiva ani, suma condamnărilor politice de presă şi de agitaţie contra Statului maghiar se ridică la peste 200 de ani de închisoare şi la peste o jumătate de milion de coroane amenzi.

Fericită viaţă pentru acele trei milioane de români cetăţeni maghiari!

Toate aceste, indiferent de ce rău sau bine pot aduce regatului vecin, pun Statul român într-o poziţie adesea destul de grea. Opinia noastră publică, din zi în zi mai conştientă de însemnătatea ei în viaţa politică, nu poate privi fără emoţiune la chinurile morale şi materiale ce le îndură românii de sub coroana ungară, ca naţiune.

Cazul lui Goga este din cale afară de mâhnitor pentru lumea noastră.

Goga - poetul popular de aşa strălucitor talent, o onoare a literelor române; alaltăieri încoronat de Academia noastră, după raportul unui ilustru profesor, academician şi ministru, Titu Maiorescu - astăzi umilit şi maltratat ca un făcător de rele, şi târât prin temniţe ca un *betyar* de drumul mare, fugar din ocnă, fără a i se acorda măcar liberarea pe cauţiune, deşi legea maghiară nu admite în materie de presă închisoarea preventivă.

Ei! e prea-prea!. n-avem ce zice mai mult; şi va mărturisi fireşte orice maghiar cu dreaptă judecată, şi cu sufletul neatins de patima sălbatică a urei de rasă, că toate astea nu sunt de natură a face populară la noi amiciţia căreia cele două State vecine trebuie să-i rămână credincioase, - şi că astfel, spre mâhnirea noastră, unul, cel mai tare, pune pe celălalt, mai slab, într-o penibilă situaţiune, cum un aliat leal şi prudent n-ar trebui să facă.

MORALĂ ŞI EDUCAŢIE
Corespondenţă

I

Frate Vlahuţă,

Prea multe ghicitori îmi pui, şi prea grele... Fiindcă însă ne-am legat amândoi să ne răspundem numaidecât, îmi voi da osteneala să-mi ţin rândul şi nu voi căuta prea adânc răspunsurile; căci, pe de o parte, cum mă ştii de atâta timp din tinereţe, sufăr de o neplăcută infirmitate - sunt scurt la vedere; iar pe de alta, în faţa oricărei întrebări, mi-aduc aminte de o mică poveste orientală...

A-ntâlnit odată un negustor glumeţ, întorcându-se din târg, pe Nastratin Hogea, vechiul nostru prietin din copilărie, şi zice:

- Hogeo, dacă ghiceşti ce am eu în basmaua asta, ţi-l dau ţie să-l faci jumări... Ia ghici!

Hogea se gândeşte şi răspunde:

- Ia mai spune încă o dată.

- ... Daca ghiceşti ce e, ţi-l dau să-l faci jumări...

- Nu-i destul atâta... E prea pe departe... Mai dă-mi un semn măcar, să mă apropii de-nţeles.

- Aşa? adaogă negustorul; uite: e ceva gogoneţ, cu coaje tare, şi-năuntru, dacă spargi coaja, dasupra e alb şi-n mijloc e galben...

- Ei! zice Hogea, după ce se gândeşte bine; las', că ştiu acuma: ai scobit o gulie şi ai vârât înăuntru o bucăţică de morcov!

Aşadar, n-am să caut, ca Nastratin, prea departe înţelesul ghicitorilor ce-mi pui; am să răspund d-a dreptul scurt, pă-cum mă taie capul, - şi anume:

1. *încotro mergem?*

- Daca am avea pe cine să ne poată duce, am merge încotro ar trebui să mergem. Dar fiindcă la noi toţi comandă şi nimeni

n-ascultă - căci nu s-a născut încă nici cine să ştie comanda, nici cine să ştie asculta - mergem şi noi cum merg toate în natură, sub imperiul necesităţii, mergem încotro o vrea Cel-de-sus -Dumnezeu adică. Şi doar o fi el bun să nu ne ducă de râpă!

Eu, după priceperea mea, cunoscând adânca înţelegere a celui cu care stau de vorbă, numai că acest răspuns m-aş putea socoti plătit faţă de toate întrebările tale; totuşi, fiindcă-mi place să stau de vorbă cu un om care-nţelege aşa de bine, voi să urmez mai departe...

2. *Suntem, ca neam, în faza de copilărie, de tinereţe, de bărbăţie, sau îmbătrânim fără învăţătură de minte?*

- Această-ntrebare a ta o pricep cam ca Nastratin pe a negustorului cu oul în basma... Ia să vedem... Toate neamurile de pe lume sunt cam tot aşa de tinere şi tot aşa de bătrâne. În lume sunt deosebiri mari de vechime între state, între formaţiile politice; dar între popoare, între neamuri, nu prea. În genere, statele sunt mai puţin durabile decât neamurile; în orice caz, durata neamului n-are a face cu a statului; ba adesea, după cum spun unii învăţaţi, statul particular poate fi o piedică pentru dezvoltarea unui neam. Şi este dovedit, tot de către învăţaţi, că neamuri mari, rase ilustre n-au fost în stare să înfiinţeze state particulare pentru ele însele; menirea lor a fost numai să întemeieze pentru alţii state puternice, sau să contribuie în mare parte la întemeierea acestora - ca, de pildă, northmanii şi slavii. Vezi dumneata: pesemne că puterea acestor vestite neamuri era prea mare ca să-ncapă între graniţele unui singur stat particular, şi menirea lor, prea depărtată, ca să se strângă în marginele unei istorii particulare cât de largi.

Nu-i, care va să zică, vorba să ştim în ce fază ne aflăm - de copilărie, de tinereţe, ori de bătrâneţe. E vorba numai să nu-mbătrânim, cum zice românul, degeaba; că de bătrâneţe nu

scapă nimini şi nimic pe lume: a noastră, a tutulor e numai vremea; vecinicia este numai a Unuia.

3. *Ce ne dau şcoalele noastre?*

- Ne dau ce pot şi ce ne trebuie: cele inferioare ne dau, în genere, impiegaţi de stat; cele superioare, în genere, profesori.

4. *Ne fac ele mai fericiţi* etc.?

- La aceasta, eu, care nu sunt nici impiegat, nici profesor, fiindcă n-am umblat la şcoală, nu pot răspunde; întreabă deci pe vreun profesor ori impiegat.

5. *Ce e cu uimitoarele progrese pe cari, după cum strigă mereu trâmbiţele toate, le-am făcut?*

- Că am făcut progrese satisfăcător dintr-un punct de vedere, nu mai încape vorbă. Cine citeşte istoria bietului popor românesc şi vede prin câte a trecut el de peste două veacuri şi mai bine, până să se-ntemeieze statul lui actual, înţelege că - oricâte lipsuri am constata la noi în comparaţie cu starea lumii civilizate, şi oricât ne-am plânge de ele, unii din dragoste pentru el, alţii prin pretenţii individuale mai mult sau mai puţin justificate - suntem departe de ce am fost ca de la ticăloşia cea mai adâncă la o stare cuviincioasă de omenie.

Dar iar să zicem că am făcut progrese *uimitoare*... De! parcă asta ar trebui să lăsăm s-o zică filo-romanii cari trec pe la noi din când în când în escursiune de plăcere sau de... daraveri cu statul.

6. *De la sentimentul religios mai putem aştepta ceva?*

- Fireşte că nu putem aştepta ceva de la ceva care, poate, o fi existat cândva, dar care acuma vedem bine cu toţii că nu există... Dar despre aceasta, aldată, poate, mai pe larg, precum ar merita îndeosebi...

7. *încotro e limanul?... dincolo să aşteptăm un mântuitor de care avem nevoie?*

- La acestea să-mi dai voie a-ţi răspunde tot cu întrebări... Ce zor are cineva de un liman când, fără nevoie de cârmă,

pluteşte vesel pe liniştite ape şi nu se simte ameninţat de nici o primejdie imediată care să-i turbure petrecerea?... Iar cât despre mântuitor, îi mai trebuie oare, neamului românesc încă un mântuitor dincotrova, când atâţia îi răsar, care mai de care, din toată răspântiile? Avem slavă Domnului! atâţia, că am putea să-i mai dăm de pomană altor nevoiaşi.

8. *Suntem cu adevărat mai deştepţi decât alte neamuri, sau ne-am făcut numai aşa, o spaimă?*

- O, Doamne! oare încă nu ştii tu, dragul meu, că poporul este suveran? Apoi, dacă-i suveran, suveran fără lin¬guşitori şi fără bufoni se poate?

Cât despre propoziţia ta: *atâta poţi cât ştii* - dă-mi voie să o răstorn cum mi se pare mie potrivit: *atâta ştii cât poţi.* Iar cât despre că ştim *mai multe* decât se ştia acum o sută, ori fie şi o mie de ani, îţi răspund că *mai multe* om fi ştiind şi noi, românii, ca toată lumea, mereu, tot mai multe de pe o zi pe alta; dar, ca oameni ce suntem şi noi, ca toată lumea, *mai mult* decât s-a ştiut de când lumea n-o să ştim - acum şi pururea şi-n vecii vecilor... Amin!

Dar mai la urmă, nici nu trebuie, dacă nu se poate!... După *mai mult* lasă să alerge filozofii... Noi, ca lumea aşezată, să ne mulţumim a câştiga învăţătura despre mai multe şi cât mai multe.

Înainte! Cât putem în vremea noastră, înainte! fără să uităm vreodată, când ne aşezăm seara capul pe căpătâi, frumoasa veche închinăciune, care, pe cât mai mi-aduc aminte din copilărie, sună cam aşa:

„La dreapta-mi este Mihail; la stânga-mi este Gavriil; în faţă-mi este Rafail; în spate-mi este Uriil... iar pe dasupra noastră se desfăşură mărirea şi slava lui Dumnezeu!"

Fii sănătos şi vesel!

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

II

Frate Vlahuță,

Ai luat desigur sama că, deseori, când răspunderea este împărțită la doi, fiecare caută s-o arunce asupra celuilalt: știi vorba românului despre cel care „se lasă pe tânjală".

Așa se-ntâmplă la noi, fiind vorba de educațiunea tinerelor generațiuni, când, cu părere de rău, trebuie să constatăm că toate clasele societății, de la cele mai înalte până la cele mai umile, lasă toată grija și aruncă răspunderea întreagă în spinarea școalei.

Ia să vedem daca asta e drept și bine.

Socotind vacanțele, duminicile, sărbătorile religioase și naționale - la țară încă și altele, păgânești - fără să mai socotim absențele mai mult sau mai puțin nemotivate, copilul stă la școală 180 zile pe an, câte cinci ceasuri pe zi, adică în total vreo 900 de ceasuri. Anul însă are 8760. Așadar, un copil trăiește sub ochii dascălului a zecea parte a timpului, iar nouă părți din zece și le petrece altundeva. În timpul restrâns cât trăiește copilul la școală, dascălul e strict obligat să-i deie o anumită sumă de învățături - destule, poate prea multe.

Credem că n-are să spună cineva cu judecata dreaptă că sarcina dascălului este ușurică. O fi amară orice pâine câștigată cu necaz, dar greu se poate găsi una mai puțin dulce decât a dascălului de la noi, unde familia nu dă nici un ajutor școalei, unde lumea crede că școala este un aparat fabulos, care poate turna prin procedeu mecanic toată știința omenirii în capul oricărui copil - indiferent de capacitatea lui intelectuală și de puterea lui de voință - fără nici o osteneală ori tragere de inimă din partea acestuia.

Afară de asta, lumea noastră, în genere, mai crede că învățătura are asupra omului o putere fără margini; că, prin școală, omul poate căpăta ceea ce nu s-au îndurat ursitoarele să-i ursească - inteligență, judecată, voință, ba chiar talente;

şi încă nu numai atâta! că, prin învăţătură de carte, ar putea dobândi omul şi însuşiri sufleteşti cu cari din naştere nu a fost dăruit - acele daruri multe ce nu-i nevoie să le mai numărăm unul câte unul, fiindcă avem în limba noastră un cuvânt, însumându-le minunat pe toate: omenie.

Cum am zice, ne-nchipuim că, prin fermecele buchilor, o creatură ursită a fi în toate privinţele mediocră poate deveni o persoană de înaltă notorietate, iar un născut fără suflet, nici obraz poate ajunge pildă de omenie pentru vremea lui. Pretindem de la dascăl nici mai mult, nici mai puţin decât să ne facă dintr-un boboc de scaiete un trandafir de lună, o privighetoare dintr-un pui de vrabie, şi dintr-un căţelandru de vulpe, un prepelicar de soi. Şi să nu uităm că aceste meta¬morfoze cerem să ni le săvârşească şcoala în a zecea parte a timpului; căci, cum am arătat, nouă din zece părţi şi le petrec - bobocul, între bălăriile lui; puiul, sub straşina unde s-a prăsit, şi căţelandrul, în vizuină, ori pe lângă coteţe.

Ei! trebuie să mărturisim că pretenţiile acestea sunt puţin cam exagerate - nu-i aşa?... Ar trebui, prin urmare, în interesul educaţiunii tinerelor noastre generaţiuni, să ne mai moderăm pretenţiile faţă cu şcoala. Căci ia să ne întrebăm: poate face ea atâtea şi astfel de minuni?... N-ar fi vremea să iasă din mintea familiei şi societăţii această nemărginită încredere în închipuita putere magică a învăţăturii de carte? N-ar trebui să se convingă odată lumea noastră că-n adevăr şcoala poate foarte mult, dar *nu* mai mult de *cât* poate? că şcoala e absolut necesară, însă numai pentru ce ne poate da, iar nu pentru îndeplinirea unor dorinţe absurde.

Şi dacă ar fi numai pretenţia absurdă?... dar, din păcate, e încă ceva şi mai absurd...

Şcoala românească, fără să ne lăudăm, este, despre partea corpului didactic, excelentă; dar daca nu dă încă, nici ca şcoală propriu-zis, roadele cuvenite, nu ea este de vină... Numai bunul

Dumnezeu şi bietul dascăl ştiu cu câte piedeci ce i le pune societatea are să lupte şcoala pentru a-şi îndeplini la limită datoria proprie...

Fii sănătos şi vesel.

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

III

Frate Vlahuţă,

De ce să ne facem spaimă şi inimă rea degeaba? La noi nu e nici mai multă, nici mai puţină stricăciune decât în alte părţi ale lumii, şi nici nu s-ar putea altfel. Calităţile şi defectele omeneşti sunt pretutindeni aceleaşi; oamenii sunt peste tot oameni. Limbă, costume, obiceiuri, apucături intelectuale şi morale, religiuni, precum şi toate celelalte rezultate ale locului unde au trăit, ale împrejurărilor prin care au trecut, îi pot arăta ca şi cum s-ar deosebi mult cei dintr-un loc cu cei dintr-altul; ei, însă, în fundul lor, pretutindeni şi totdeauna sunt aceiaşi. Nu există pe pământ speţă zoologică mai unitară decât a regelui creaţiunii. Între un polinezian antropofag şi cel mai rafinat european, altă deosebire hotărâtă nu există decât modul de a-şi găti bucatele. Nici un neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, nici unul, mai inteligent, ori mai prost; unul e mai aşa, altul, mai aminterea; dar, la urma urmelor, toţi sunt la fel. Zi-le oameni şi dă-le pace!

Aşadar, să nu ne mai facem inimă rea şi spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân-acuma dospit cumsecade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu ştie de cine să

asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimini... Fript cu lapte, suflă şi-n brânză. N-a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotrivă, şi astfel, încă nu înţelege că în mâna lui ar sta să-şi îndrepteze soarta şi să dispună apoi pe de-ntregul de ea - păcum e drept şi păcum are să şi fie odată. În fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-şi răfuiască socotelile cu „binevoitorii lui epitropi". Dar, cu vremea, trebuie să vină şi asta; trebuie să vină şi înţelegerea fără de care nu poate fi o naţiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una şi aceeaşi limbă (nu ca s-o lăudăm noi), extraordinar de frumoasă şi de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară nepreţuită de filozofie morală, de humor şi de poezie - cu atât mai originală avuţie cu cât este un amestec de moşteniri şi de dobândiri antice, greceşti, slave, orientale şi altele, pecetluite toate cu netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun şi netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă şi puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-şi simţi importanţa în lumea europeană. Şi de aceea este aşa greu de-nţeles teama ce o au unii de „înstrăinarea neamului românesc", de „alterarea spiritului naţional", de... „pierderea românismului"!...

Să se piarză neamul românesc! - Auzi dumneata!...

Să se stingă normal, să se topească încet-încet în apa lumii şi a veacurilor, cum s-au stins şi s-au topit fel de fel de neamuri, chiar dintre cele mai mari şi mai vestite de pe pământ - da!... fiindcă, firește, nimic din câte sunt la vederea omului nu e nemuritor în lumea asta şi fiindcă tot ce e pe pământ trebuie neapărat să aibă o viaţă mai scurtă ca a pământului; căci încă şi cu el, ca şi cu toate ale lui, trebuie să se isprăvească odată... Decât pân-atunci mai va, mai avem de furcă, şi mai va atâta

şi mai e atâta de tors, încât nu trebuie să ne doară de pe acuma capul de gândul zilelor din urmă a micuţei noastre planete... Ţie-o poruncile înalte cât mai mult să plutească atârnată-n albastru între atâtea nenumărate lumini!

... Dar să ne temem că are să se prăpădească, să se piarză, aşa, de azi pe mâine, până nici nu s-a rădicat încă bine-n picioare, un neam de zece milioane!... De ce? ... Fiindcă un Fănică oarecare, sec, n-are destul respect pentru antemergătorii progresului nostru cultural?... fiindcă un muţunache maimuţeşte apucăturile şi tonul de *boulevardier parisien?...* fiindcă inteligenţe tinere îşi risipesc zadarnic vremea în *a critica* în loc să şi-o întrebuinţeze în *a face* mai bine decât au făcut aceia pe cari îi critică?...

Tânăr, bătrân, face omul, individual, ce-i place şi ce ştie face... Ei şi? Aici nu e vorba de ce-i place unuia şi altuia să facă; e vorba de ce poate face o lume întreagă... Şi lumea îşi vede-nainte de mersul ei, facă oricine ce-o pofti... Cine nu merge cu ea înainte şi stă, cu gândul la sine - să-şi facă în ceafă cărarea, să critice tot fără a face nimica, să ţâfnească de necaz că alţii au făcut ceva înainte-i ori că alţii vor însemna ceva după dânsul - acela îşi crede ziua lui eternă; şi mâne lumea o să fie departe de el înainte, şi el o să se afle înapoi departe de ea. Ba, adesea, lumea trebuie să dea câţiva paşi înapoi, ca să-şi ia vânt spre a merge mai sigur înainte. Vai de cel ce n-a luat seama la mişcarea ei prudentă!... se va găsi rătăcit, că s-a bizuit a merge de capul lui înainte fără socoteală.

Oamenii toţi mor: unii, mai de timpuriu, alţii, mai târzior... Da, toţi mor; dar numai unii îmbătrânesc: aceia cari nu simt că lumea merge şi că omul nu trebuie să se-nţepenească-n călcâie pe loc, ci trebuie să se lase dus în pasul lumii. De aceea vedem atâţia tineri bătrâni şi atâţia bătrâni tineri... atâţia zdraveni şi verzi până la chemarea de sus şi atâţia ofiliţi şi muceziţi înainte de a fi legat rod...

... Să se prăpădească neamul românesc?

Dar întoarcă-se Oltul şi Mureşul d-a-ndăratele către obârşia lor în creierii Munţilor Ciculuí, neamul românesc, tot el, neam românesc va fi, lucrând cu minte, aşteptând cu răbdare vremea când să dea şi el culturii şi civilizaţiei europene concursul lui specific, pe cât va fi fost înzestrat pentru asta de pronia cerească - fiindcă, oricum ne-om învârti şi ne-m răsuci noi, oamenii, legile cari stăpânesc mersul omenirii tot în mâna proniei cereşti sunt şi trebuie să rămână; căci a puterii acesteia nepătrunse de noi este şi omenirea o arătare.

Fie dată în omenire parte cât mai frumoasă şi neamului românesc!

Dumnezeu să te ţină în sfânta lui pază!

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

IV

Frate Vlahuţă,

Mă tot gândesc la amicul care ţi s-a plâns, cu atâta dreaptă mâhnire, de apucăturile fiului său, Fănică; şi, de ce mă gândesc mai mult, văd mai bine că şi are, şi n-are dreptate să se plângă. Din nenorocire, cazul lui nu este întâmplător şi izolat; o sumă de părinţi sunt pentru aceleaşi cuvinte nemulţumiţi de copiii lor, şi, ca şi el, aruncă vina asupra şcoalei.

În adevăr, tinerii din ziua de azi au cam prea puţină consideraţie pentru predecesorii lor şi pentru mai-marii lor. Dacă d. Fănică al amicului tău vorbeşte într-un mod aşa de ireverenţios „de un profesor, de un ministru sau de un om de stat" şi hotărăşte aşa de sumar că „tot ce se face azi în ţară este stupid, fals şi ridicul", asta încă nu-i aşa de grozav. Eu ştiu ceva şi mai şi. Cunosc un părinte, amator de literatură, el însuşi literat în momentele-i pierdute - mai toate momentele pierdute la noi sunt câştigate pentru literatură, şi se pierd foarte

multe la noi. Îmi spunea alaltăieri despre fiul său, Mitică, un tânăr de abia de ieri licenţiat în filozofie, lucruri monstruoase:

„Închipuie-ţi, d. Mitică, fiul meu, e de părere că republica literilor româneşti a fost până acuma un sat fără câni, unde s-au putut mulţi plimba fără ciomag; că o sumă de glorii ale condeiului românesc sunt nişte nulităţi; că opere pe cari le considerăm noi ca sacre sunt numai nişte mardale literare, care într-o lume cultă n-ar fi primite nici ca literatură de reclamă pentru articolele de droguerie; că autori cari trec drept clasici români gândesc şi scriu ca nişte isnafi nedaţi la slovă; că de limbă şi gândire proprii româneşti foarte puţine mustre la limită convenabile am găsit în grămezile de producţiuni literare de până azi - în sfârşit, fel de fel de afirmaţiuni blasfematorii... să-ţi zbârlească părul de groază!"

Bietul bătrân! am zis eu. Adevărat, trist lucru să auzi tinerimea judecând despre munca şi zelul generaţiunilor bătrâne cu atâta lipsă de respect şi de consideraţie. Asta dove¬deşte, întâi, că învăţăturile înalte, rafinând gustul şi ascuţind judecata unei generaţiuni, fac să-i crească pretenţiile intelec¬tuale; şi al doilea, că acele învăţături înalte n-au a face cu o bună şi frumoasă educaţiune. Pentru propagarea învăţăturilor înalte, atât de necesare progresului, şcoalei firește trebuie să-i fim recunoscători; dar de educaţiunea tinerimii procopsite cine strică?

Că Fănică şi Mitică sunt mai învăţaţi decât au putut fi părinţii lor (cum e şi bine, şi natural să fie), asta e meritul şcoalei; dar că sunt cam rău-crescuţi, cine altul decât părinţii dumnealor e de vină? I-au lăsat să înveţe mult şi multe la şcoală, şi nu le-a temperat prin autoritatea părintească excesul de independenţă faţă cu ordinea socială. Părinţii, uimiţi de progresele intelectuale ale fiilor, n-au mai îndrăznit să se amestece în stăpânirea sufletelor acestora, lăsând această datorie proprie a părintelui în sarcina şcoalei.

Şcoala are multe bunuri, nenumărate; însă acolo unde se face printr-însa o săritură de un veac între două generaţiuni, acolo şcoala poate avea şi un mare cusur: umileşte pe părinţi şi înfumurează pe urmaşi.

Un tânăr student, copil de oameni sărmani şi inculţi - care face cu succes literatură şi critică de artă, care este solicitat cu toată stăruinţa să ieie parte activă la mişcările politice, care aspiră să fie mâine un om public de mare vază - se simte ridicat sus de tot faţă cu umilii săi părinţi, oameni mărginiţi şi-napoiaţi. Ignoranţa lor el o vede deplorabilă; credinţele lor i se par lui ridicule. El îşi simte generaţia lui, care intră acum în arenă, aşa de depărtată de aceea care se retrage scoasă obosită din luptă, încât trebuie să fie o natură plămădită din elemente prea alese ca să nu se uite de sus la cei cari pleacă; trebuie să fie prea nobil ca să-i privească nu cu dispreţ, mândru, ci cu duioasă milă; în sfârşit, trebuie să fie un spirit în adevăr superior ca să nu crează că învăţătura căpătată în şcoală exclude omenia şi că pietatea urmaşului ar fi din partea unui om procopsit o înjosire pentru dânsul.

E regretabil în adevăr că mulţi din tinerimea noastră se poartă aşa de aspru cu predecesorii ei... Dar... dar ia să ne întrebăm şi altfel: oare Fănică al tău şi Mitică al meu, afară de fudulia şi de lipsa lor de omenie, n-or fi având cumva şi ei uneori oarecare dreptate?... lucru care, de! poate că... se prea poate... Ai?...

Vale.

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

NIMIC NOU...

„Nimic nou pe lume" - cine a spus-o, mare vorbă a spus, cu toate că, după chiar vorba lui, nici el nu spunea ceva nou.

De câte ori vedem o modă nouă - ori o pălărie mai mare decât persoana care o poartă, ori o pereche de cipici mai mici decât picioarele care le-ncalță - să nu zicem: „a ieşit la modă cutare lucru"; ci: „iar a venit cutare lucru la modă".

Ca pentru toate modele, tot astfel trebuie să zicem şi când e vorba de o nouă şcoală artistică sau literară. „Iar."

Un exemplu.

Poporanismul este o şcoală literară nouă la noi, în care se produc de la o vreme excelente lucrări în versuri şi în proză, şi care, probabil, are să însemneze cândva o epocă strălucită în istoria literaturii româneşti. Despre această şcoală s-a dezbătut şi se dezbate mereu: fireşte, ea are partizani şi adversari, şi unii şi alții oameni de talent şi de spirit; dar, pântre amatorii de litere române, acela care nu face parte din nici una dintre cele două tabere gândeşte, desigur, ca noi că şcoala în artă nu face aproape nimica, ci talentul face totul; că ori de ce şcoală ar fi un scriitor, dacă are talent, poate face lucruri prețioase; iar dacă n-are talent, nu poate face decât lucrări lipsite de valoare, fie de orice şcoală ar fi.

Zilele trecute discutam cu un prietin, om învățat - care nu despreţuieşte, cum au obiceiul în genere oamenii învățați, pe un om nenvățat, şi stă bucuros de vorbă cu el, tocmai ca să-l lumineze - despre noua şcoală poporanistă.

- Şcoala aceasta nu e tocmai nouă cum ți se pare dumitale, mi-a zis omul învățat. Şi pot să-ți dau numaidecât dovada. Iată.

Atunci a scos dintr-un raft al bibliotecii lui o cărticică veche, în care mi-a arătat să citesc următoarele.

Între alte publicațiuni însemnate, anul acesta **(1838)** a apărut şi un nou roman al d-lui Charles Didier. Este o lucrare cu tendență democratică, în care sunt glorificate nobilele instincte ale unui copil din popor, întru susținerea teoriei că devotamentul şi sentimentul datoriei, înnăscute la omul din popor biruiesc totdeuna asupra personalității exagerate şi

senzualismului brutal care se dezvoltă tocmai la oamenii din înalta societate; cel mai cald şi mai frumos altruism de o parte; de alta, cel mai odios şi mai rece egoism.

Eroul romanului lui Didier este un tânăr ţăran de la munte. Mama acestui copil a suferit în viaţa ei multe necazuri - materiale, din pricina sărăciei; morale, din pricina lipsei de educaţiune, pe care o simte totdeuna, fiind înzestrată cu înalte calităţi intelectuale. Aşadar, voind să scape pe băiatul ei de chinul ignoranţei, îl trimete, cu mari jertfe, în şcoli. Băiatul, silitor pe cât de inteligent, ajunge tânăr învăţat, şi se gândeşte acum pe ce cale să pornească în lume. Se uită în toate părţile, şi toate căile i se par ori sterpe ori necurate. Un moment, îl apucă un fel de descordare, acea criză a sufletelor tinere cari au sperat prea mult de la viaţă şi înţeleg că ea le va da în schimb prea puţin.

În această criză sufletească se hotărăşte să-şi vânză moşioara din munţi, după moartea mamei, şi - realizând o sumă mo - destă, pleacă să călătorească în lume. În Italia face cunoştinţă cu o nobilă ducesă, femeia unui bătrân duce foarte dulce, un serenisim zaharisit, care îngăduie soţiei sale, fiind bărbat politicos, să facă legături prieteneşti cu orice tânăr călător prezentabil.

Cine e deprins cu citirea poveştilor trebuie să înţeleagă că din întâlnirea tânărului erou, copil din popor, cu nobila ducesă are să rezulte încurcătură mare. În adevăr, eroul, plin de virtuţi plebeiane, se înamorează, ca lovit de trăsnet, de tânăra eroină, care şi ea e plină de virtuţi patriciane. Din nenorocire însă - fireşte că un roman fără nenorocire nu se poate - în acelaşi timp a pus ochii pe eroină şi un alt erou, un tânăr conte corsican. Acesta e un tip de om infam: lipsit de orice sentiment de probitate, capabil, pentru un capriciu de moment, să distrugă viaţa altuia - laş, asasin. în sfârşit, personificarea tutulor

ticăloşiilor închipuite - ca orice tip de aristocrat, într-o operă democratică.

Ducele, fericitul soţ al eroinei, sigur că nobila-i soţie nu e capabilă de vreo trădare, le dă voie celor doi rivali să-şi facă mendrele pe lângă dânsa. Pe tânărul om din popor îl stăpâneşte sentimentul onoarei şi al datoriei: rezistă pasiunii lui; iubeşte, dar se abţine de la orice manifestaţie alta decât platonică. Infamul nobil însă, contele corsican, crescut în doctrina violenţei şi dreptului celor aleşi prin naştere, recurge, pentru satisfacerea pasiunii sale, la cele mai mişeleşti machinaţiuni şi izbuteşte să compromită pe ducesa chiar în ochii rivalului său plebeian. O explicaţiune îl dezamăgeşte pe acesta; dar viermele bănuielii tot i-a lăsat o rană ascunsă în fundul sufletului, suflet bolnav oarecum de mândrie. Chinuit de gelozie şi plictisit de obrăzniciile rivalului său, care-şi dă ifose de biruitor fericit, îl provoacă la duel. Infamul, mai bine preparat în mânuirea armei, îl răneşte. Rănitul este adus de chiar ducele într-un palat, unde-l pune subt îngrijirea de aproape chiar a nobilei eroine.

În vremea aceasta, tânărul conte ticălos încearcă să răpească pe ducesa prin violenţă; nereuşind, fuge de teama unei pedepse, ca un laş, în fundul Corsicei. Ducele pleacă şi el după nişte daraveri în patria lui, şi rămân în acel palat singuri, nobila patriciană şi tânărul plebeian, în convalescenţă. Atunci. în sfârşit, se mărturiseşte el. O iubeşte. Şi, neapărat, se mărtu - riseşte şi ea. îl iubeşte.

Acum e acum. Acum începe teribila luptă între pasiune şi datorie. Lupta fiind mai presus de puterile lui, eroul fuge, căci simte că dacă ar mai rămânea ar fi învins. Şi el iubeşte în adevăr, iubeşte adânc; vede că e iubit, adânc iubit; dar. onoarea femeii trebuie apărată. Aşadar, fuge, altă scăpare n-are onoarea ei decât fuga lui.

Rătăceşte fugar pe toate potecile frumoase ale clasicei Italii. În singurătatea sălbatică a munţilor, în zgomotul vesel al

strălucitelor cetăți, în umbra sfântă a catedralelor, în luminile profane ale carnavalului, o vede pe ea, numai pe ea. ea, pretutindeni.

Din parte-i şi ea, rămasă neconsolată, în liniştea serii, în tăcerea nopții, în ciripiturile dimineții, în larma zilei, îl aude numai pe el, pe el numai. pe el, pretutindeni, oricând. Desperată de suferința ei, cheamă în grabă pe nobilul său soț din depărtare, îl cheamă în ajutor. Îi cade în genunchi, îi mărturiseşte pasiunea ei, lupta ei între pornire şi datorie, şi-l roagă să-i tămăduie, daca se poate, sufletul zdruncinat. Dar el, dulcele soț, se mulțumeşte să afle că nobila sa soție a rezistat ispitei şi rămâne în credința că lipsa tânărului fugar cu vremea va aduce linişte în sufletul doamnei ducese. Şi iar pleacă. la daraverile lui, fără grije.

Părăsită slăbiciunii ei, tânăra cade, îngrozită, în desperare. Încearcă toate mijloacele spre a uita. În zadar. Preoții, duhovnicii, la care se adresează, îi dau numai consolațiuni vulgare. Ea rămâne inconsolabilă.

În sfârşit, din întâmplare, află că-ntr-o mânăstire se află retras un tânăr pictor, pe care o pasiune nenorocită l-a trimis la călugărie, unde şi-a găsit omul pacea sufletească.

„Acela, numai acela are să mă-nțeleagă şi să mă poată povățui!" zice ducesa, şi pleacă să-l găsească la mânăstirea lui şi să i se spovedească.

Omul deprins, cum ziceam mai sus, cu citirea poveştilor, înțelege desigur cam cine să fie acel pictor-călugărit.

Vai! fatalitate!... Ducesa mergea la mânăstirea aceea să-şi găsească liniştea, mângâierea, uitarea pasiunii ei. Şi peste cine dă acolo?. Este el!. El, nobilul copil din popor, prea simțitor ca să o fi putut vreodată uita, prea onest pentru a nu căuta todeuna s-o uite!

Eroina, biruită de pasiune, nu mai poate face nimica pentru fericirea şi repaosul(?) nobilului său soț, dulcelui său duce.

Totuşi... e un totuşi: nu vrea să rupă pe faţă legăturile maritale... Ar vrea, dacă se poate, ş-aşa ş-aşa... Iar tânărul om din popor, biruit şi el de pasiune, nu ştie la ce să se hotărască şi la ce s-o îndemne: şi lui parcă, dacă s-ar putea, i-ar plăcea ş-aşa ş-aşa.

Tot mai bravă însă femeia... Ea se hotărăşte la un fel. Nu se mai duce la bărbat. Şi probabil, acela nu se sinucide de desperare. Ea merge într-un castel al mamei sale, pentru a se gândi în linişte sub privirile augustelor portrete ale străbunilor ei, la modul cum, după atâta suferinţă, să trăiască amândoi fericiţi.

În adevăr pleacă. Dar atâtea emoţiuni i-au zdrobit forţele... şi maladia, care de mult o săpa, începe s-o copleşească. Când eroul vine la chemarea ei lângă ea, o găseşte istovită. Nobila ducesă moare în braţele copilului din popor.

Să nu se crează că acest roman este o secătură literară, pe care ar putea-o scrie orice amator de notorietate. Nu. Departe de asta, *Chavornay* (căci acesta e numele eroului şi titlul romanului) e o lucrare excelentă; conţine părţi de adâncă observaţie psichologică şi momente serios emoţionante, şi e scrisă cu adevărată artă de stil.

Îl recomandăm cu toată stăruinţa tinerilor noştri scriitori de şcoala poporanistă. Citirea acestui model de gen o să le folosească desigur foarte mult.

ÎN AFACEREA PORN

Prea stimate Domnule Director, îmi faceţi deosebita onoare a mă-ntreba şi pe mine ce gândesc despre aşa-numita „afacere Porn".

Iată, cât pot mai scurt, ce gândesc...

Avut-a dreptate Porn criticul să laude pe poetul Cerna? - Da.

Bine-a făcut să atingă, cu acel prilej, susceptibilitatea altor tineri scriitori de netăgăduită valoare? - Nu.

Erau în drept cei atinşi să protesteze? - Da.

Protestat-au pe calea potrivită în cauză? - Nu.

Afirmând că, de la o vreme, se publică la noi destul de multe cam prea puțin îngrijite, criticul Porn spune adevărul? - Da.

Are adevărul a face cu vârsta, cu situația socială, cu confesiunea aceluia care-l spune? - Nu.

Stă în căderea Parlamentului acordarea drepturilor cetățeneşti? - Da.

Poate fi chemat Parlamentul să dea, potrivit regulamentului respectiv, prin majoritate de voturi, soluțiuni supreme într-o dispută literară, artistică or ştiințifică? - Nu.

Se poate-ncumeta un tânăr începător să vorbească foarte de sus despre o întreagă mişcare literară contemporană? - Da.

Trebuie să se plângă de deosebitele neplăceri ce-i atrage după dânsa primejdioasa lui încumetare? - Nu.

...Şi tot aşa, mai cu da, mai cu nu, se cuvine, credem, să judece orice bătrân şi să caute a potoli sfezile dintre tineri - pe cari, cum zice românul, numai „iuțeala vârstei îi strică, şi cari, când se-nfierbântă la gâlceavă, toți deopotrivă, şi de o parte şi de alta, şi *au* şi *n-au* dreptate...

Da' lasă-i, că le trece lor iuțeala cu vremea.

Sunt, prea stimate domnule Director, ca totdeauna, al dv. devotat servitor,

Caragiale

O REPARAȚIUNE

În numărul 29 al „Tribunei" din Arad, pag. 6, coloana 3, a apărut, spre aiurirea tutulor românilor de bine, o notiță

minusculă, pe care a reprodus-o „Românul" în fruntea numă¬ rului său de a doua zi, dând-o în judecata opiniei publice a întregii românimi.

În adevăr, notiţa aceea, credem că nu i-ar fi trăznit prin cap s-o scrie nici celui mai rabiat şovinist maghiar de cea mai josnică speţă.

Tot a doua zi, vine în „Tribuna" un fel de dulceagă retrac¬ tare: onorata redacţiune se lapădă pur şi simplu de orice răspundere, pe cuvântul că notiţa aceea a fost publicată „fără ştirea onoratei redacţiuni", fapt care onoratei redacţiuni i se pare „regretabil".

Cum am zice, şi batjocură - ocara nu era de ajuns.

Cum asta?

Un individ deşucheat, în toiul târgului, trage o palmă unui om pacinic, şi când acesta, ameţit de aşa ofensă, vrea să deschidă gura, deşucheatul, zâmbind graţios, îi spune că a fost numai o greşală de mişcare, aşa, din nebăgare de seamă, şi-i cere cavalereşte *pardon,* bătându-l amical cu palma cealaltă pe umăr.

Frumos destul!

Prin gazeta dumitale, care inundă trei ţări, se aruncă ocară infamantă asupra a mii de oameni cinstiţi; se denunţă, cu sar¬ casme pline de acel miros specific al speluncilor bucureşteneşti, unde se strâng, în academii libere, toţi intelectualii de industrie, - se denunţă în gazeta dumitale, că raţiunea şi temeiul însufleţirii unei mari întruniri naţionale sunt numai piţula şi groşiţa, pofta chefului de gură-cască de-o parte, de alta setea de reclamă - adică imbecilitatea celor mulţi şi şarlatania celor puţini. Iar, a doua zi, declari, calm şi senin, că nu iei nici o răspundere pentru ocara aceasta făcută unui neam întreg „fără ştirea dumitale", om nevinovat; ba, chiar o regreţi.

Aşa, scurt şi cuprinzător. Foarte comod!

De sus, de pe o fereastră a casei dumitale, se aruncă zoale în capul publicului; iar dumneata stăpânul casei, zâmbind

candid, declari, de la altă fereastră, că dezaprobi această mur¬dărie săvârşită fără voia dumitale, ba chiar îţi pare. ne¬cuviincioasă.

Ei! apoi, să ne ierţi! aşa nu merge, onorate şi nevinovate domnule!

Pentru lăturile aruncate de pe o fereastră a dumitale, dumneata, ca stăpân al casei, eşti mult mai răspunzător decât să se mulţumească lumea, înzolită din cap până-n călcâie, numai cu atâta din parte-ţi - numai cu o platonică dezaprobare şi cu un regret mălăieţ.

În casa dumitale, dumneata eşti stăpân, şi, dacă eşti om de omenie, se cuvine, numaidecât, pe făptuitorul, care ţi-a ruşinat în primul rând casa şi obrazul dumitale prin fapta lui nesocotită - oricine ar fi acela, slugă ticăloasă ori copil desfrâ - nat - să-l iei frumuşel de ceafă şi, fără cea din urmă cruţare, să-l arunci lumii spre înfierare.

Aşa ar trebui să facă onorata direcţiune a „Tribunei": să arate îndată cine este anume acel brav dezmăţat care, abuzând de lipsa unei supravegheri normale a redacţiunii gazetei, a îndrăznit, mascat să ofenseze o lume întreagă - ca un senior capiu din întunecatele vremuri feudale pe nişte bieţi servi tâmpiţi de mizerie.

Să fie îndată cunoscut numele pentru mult timp detestabil, şi pilduit numaidecât ignobilul individ.

Şi, dacă pricepe ce spunem destul de răspicat, cel dintâi care e dator să-l pilduiască în faţa lumii ofensate pe acel descreierat este însuşi direcţiunea „Tribunei".

Aceasta ar fi, în adevăr, o reparaţiune a urmărilor „regretabilei lipse de supraveghere *redacţională".*

Ne place a spera, că nu în zadar, împreună cu toţi românii de bine, o dorim şi o aşteptăm.

NEVOILE OBŞTII ŞI AŞA-NUMITELE „CASA NOASTRĂ"

Scriitorul acestor rânduri îşi dă bine seama că n-are dreptul a se amesteca în afacerile interne ale Statului ungar. Fiind supus străin şi lăcuind afară din teritoriul acestui Stat, scapă, faţă cu legile respective de orice răspundere; dar cine scapă de răspundere în materie de presă, nu poate avea multă trecere în faţa cititorului - afară, se-nţelege, de cazul unui talent excepţional, ceea ce trebuie să mărturisim că nu e cazul nostru.

Considerând „Românul", ca organ al obştii cetăţenilor ungari de limbă românească, ne vom mărgini a-i da, după modestele noastre mijloace, tot concursul, întrucât va fi vorba de cultura acestei obşti, de al cărei progres nu ne-ndoim, că sunt doritori nu numai toţi românii, ci şi toţi maghiarii chibzuiţi; căci regatul Ungariei, ca Stat de prima ordine astăzi în Europa, trebuie să fie el mai întâi gelos de prosperitatea generală a popoarelor sale.

Noi, supuşii regatului român ştim bine că Statul nostru are tot interesul să se razeme pe o putere centrală considerabilă, şi mai ştim cât de mult îi datoram Ungariei; totuşi nu tocmai atâta-i datorim, cât un eminent bărbat politic maghiar a afirmat zilele trecute în Parlamentul din Budapesta. Firește, noi recunoaştem bucuros că marele cancelar, contele Andrâssy, ne-a acordat odinioară un preţios sprijin, pentru care nu vom uita niciodată a-i venera memoria: îi datorim mult, ce-i drept; dar iarăşi, nu atâta până când să trecem în istorie regatul nostru pur şi simplu ca o „creaţiune", ori ca o „expresie geografică" a marelui bărbat de Stat.

Oricum ar fi fost însă, nu s-ar putea dovedi mai la urmă decât că ilustrul cancelar era un înalt spirit politic, un subtil diplomat, care pătrundea până-n fundul intereselor monarchiei centrale. El a înţeles câtă nevoie are aceasta, în valea Dunării inferioare, de un aliat serios de altă rasă decât rasa slavă, şi că

aliatul acela, cu cât va fi mai sprijinit la întemeiarea şi dezvoltarea lui, cu atât va fi mai în stare să sprijine la rându-i interesele comune ale celor două monarchii. şi pare că nu s-a-nşelat deloc bunul nostru amic.

Şi noi, cei din valea de jos a Dunării, credem că alianţa celor două State ar trebui din ce în ce mai întărită. Aparenta linişte a Europei poate fi amăgitoare. Rana veche a continentului poate că nu-i deplin tămăduită prin descântecul constituţional: dedesubtul unei pojghiţe subţiri, zace poate încă racila pernicioasă care sapă spre adânc. Un răcnet năpraznic poate deodată sfâşia solemn zgomotul surd care fierbe sub pămân¬turile balcanice - şi înţelegem cât de preţioasă, ba chiar, cât de imperioasă ar fi atunci, pe lângă alianţa oficială a celor două State vecine, şi înţelegerea cordială a popoarelor lor.

Ce poate face regatul român pentru asta?. Aproape nimic. Şi cât ar fi de uşor pentru regatul ungar să realizeze o aşa de cordială înţelegere!

Să dăm noi poveţe bărbaţilor de Stat, îndrumări diplo¬maţilor? - Doamne fereşte! nici gând. Asta nu e treaba unui mediocru publicist. Dar, simţind ca toată lumea, ne permitem să arătăm în treacăt sentimentul nostru. Cum cunoaştem bine entuziasmul de care sunt capabile aceste amândouă brave popoare, şi cel maghiar şi cel român, nu stăm un moment la îndoială a spune că prudenţa diplomaţilor s-ar rezema pe o colosală putere sufletească, la vreme de nevoi serioase ale celor două State, când în bătaia furtunii ar fâlfâi împărecheate cu adevărată frăţească dragoste, cele două frumoase tricolore.

Probabil, tot aşa înţeleg şi bărbaţii de Stat luminaţi ai Ungariei; şi pe asta, firesţe, întemeiem multe speranţe noi, cetăţenii României: noi cu toate dificultăţile în care, aşteptând rezolvirea chestiilor interne ale Ungariei, e pus tânărul nostru Regat, nu încetăm a crede, că mai curând ori mai târziu, înainte de a suna ceasul vreunor grele nevoi, o dreaptă şi sinceră înfrăţire

cordială a maghiarilor de pretutindeni cu românii de pretutin¬ deni va fi temelia de nezguduit a unei prodigioase puteri.

Această credinţă a noastră, - oricât şi-ar pierde speranţele de reuşită acei cari cer; oricât s-ar codi la tocmeală acei cari ar trebui să acorde; orice, dintr-o parte sau dintr-alta, s-ar spune în stare de nervozitate; orice s-ar face în momente de iritaţiune,- această credinţă a noastră capătă din ce în ce mai mult temei de când simţim bine că ne aflăm în faţa dorinţei, cât de vag exprimate, a bărbaţilor sus puşi ai Ungariei, de a ajunge la o împăcare a elementelor maghiar şi român. Maghiarii ca element covârşitor trăgănesc; dar şi trăgănirile lor au o raţiune, ce-i drept. Ei ar dori o soluţiune definitivă a stării extrem de încordate; dar pentru asta ei trebuie să ştie cu cine au a sta de vorbă.

Nici un om cu minte nu tratează învoieli cât de puţin însemnate, ne-mi-te afaceri de aşa înaltă importanţă, cu cine nu este fără contestare autorizat să le încheie. O afacere cât de infimă poate fi tratată prin samsari; dar contract valabil poate fi încheiat şi iscălit numai de partea interesată sau de mandatarul ei, anume prepus la aceasta; şi daca mandatarul se dovedeşte a fi fost de rea credinţă ori manifest incapabil, contractul este lovit de nulitate. Şi cine, după multe sudori, încheie o învoială, se-nţelege, dacă e om cu minte, că o încheie nu pentru ca să aibă a doua zi pe spinare contestaţiuni întemeiate.

Încă o dată, noi credem, că orice bărbat politic luminat al Ungariei trebuie să dorească îndreptăţirea intereselor legitime ale masei românilor, spre liniştirea lor deplină; trebuie prin urmare să dorească împăcarea definitivă cu toată lumea românească, iar nicidecum învoirea temporară cu unele porţiuni din clasele româneşti; cum am zice, bună înţelegere cu o mare comunitate compactă şi solidară, iar nu capitularea uneia sau a mai multor clopotniţe răzleţe.

Cu cine să trateze acei bărbaţi de Stat? Fireşte numai şi numai cu aceia cari le-ar părea lor că sigur reprezentă integral dezideratele generale: numai şi numai cu aceia, şi numai pe faţă, la lumina zilei şi-n auzul lumii întregi - spre mulţumirea întregii lumi.

Cum adică? După atâta ar umbla bărbaţii de Stat serioşi ai Ungariei, să găsească la un moment dat cât mai mulţi nechemaţi a trata despre împăcarea generală, spre învoirea lor îndeosebi?... Adică acei bărbaţi de Stat nu ştiu că, din trei milioane de suflete, şcoala, pe lângă bunătăţile ei - pe lângă acei oameni valoroşi de ştiinţă, de artă şi de afaceri, bravi militari, preoţi şi dascăli aşezaţi; pe lângă comercianţi, meseriaşi şi muncitori luminaţi şi vrednici, toţi oameni de omenie, utili lor, familiei şi societăţii lor - şcoala mai produce şi roade costelive şi găunoase?.

Şi de câte feluri încă?. Mediocrităţi învrăjbite contra „mulţimii neroade a burgheziei", care nu le recunoaşte geniul; „personaje" cari nu pot mânca de focul că nu sunt poftiţi în fruntea mesei înaintea Mitropolitului; juni asaltatori pripiţi ai templului Gloriei, cu atât mai dârji cu cât mai infirmi; popi liber-cugetători juraţi; atei fanatici după cinci clase de fizică elementară; nietzscheani extremi după o piesă *en vogue* de pe cine ştie ce teatru de bulevard din Paris (Bucureştii Occi - dentului!) - toţi maniaci de notorietate; toţi naufragiaţi ai celebrităţii, cărora nu le-a rămas de pescuit succesul în alt mod decât prin scandal; politiciani şi diplomaţi de *Stammtisch* - atâţi şi atâţi intelectuali de industrie, reformatori şi supraoameni de duzină; toţi impacienţi, febrili, duşmani ai oricărei discipline, chinuiţi toţi în fundul rărunchilor de grozavul vierme verde al invidiei.

Ei, da! Şcoala, binefăcătoare pentru cei mulţi, produce, din nenorocire, şi domni d-alde aceştia - din norocire, mai puţini. Şi pe domni de-alde aceştia o să-i însărcineze o lume

cuminte a trata despre interesele ei vitale?. Şi cu domni d-alde aceştia or să steie de vorbă despre împăcare bărbaţi de Stat?

Dar ducă-se toţi dinaintea forurilor competente! decline-şi acolo toate titlurile la aplauzele contemporanilor şi la adoraţia posterităţii!. Dar, nu numai atâta! Meargă cu dânşii chiar un bărbat sau mai mulţi de reală valoare, oameni a căror moralitate şi seriozitate n-ar putea fi puse nicicând la-ndoială; oameni reputaţi a nu fi avut în afacerile publice un moment vreo preocupaţiune de interese sau de ambiţie personale - ducă-se toţi cu toţii să trateze. Ei, şi?

Din partea forurilor competente li se va răspunde:

- Domnilor, înţelegem perfect bunele d-voastră intenţiuni; însă noi voim să ne împăcăm cu obştea românească, şi nimic, din câte ne spuneţi, nu ne dă a-nţelege că, învoindu-ne cu dv., ne-am împăcat şi cu acea mare masă etnică, din care avem tot interesul să facem nişte supuşi leali şi mulţumiţi, nişte cetăţeni fără mâhnire şi deci devotaţi fără rezervă Statului ungar... Munificenţa guvernului nostru este de ajuns pentru o învoire îndeosebi cu un individ sau cu mai mulţi, cu o ceată, cu două sau mai multe; puteţi dar conta pe aceea. Dar. despre o împăcare, cum îi trebuie astăzi Statului, să ne iertaţi: nu vă credem autorizaţi a trata. Tentative ca a dv. de astăzi nu ne aduc în cauză decât un mic folos trecător, dacă şi aceasta se poate numi folos - temporizarea prin obosirea opiniei publice şi prin amânarea speranţelor. Chestiunea însă, de a cărei rezolvire ne pasă tutulor, rămâne întreagă în picioare, şi din ce în ce mai apăsătoare.

Căci nu e vorba de predarea unei mase de luptători legaţi cot la cot în mâna altei mase vrăjmaşe; e vorba de două neamuri de oameni, cărora nu le trebuieşte - fiindcă n-au de ce - să-şi poarte vrăjmăşie; care înţeleg că disensiunile lor folosesc numai câtorva interesaţi la vrajba şi turburarea lumii. În păturile lor cuminţi şi producătoare, aceste neamuri îşi dau

sama că le trebuieşte, din contră, să trăiască şi să progreseze în deplină armonie socială şi politică, respectându-şi reciproc limba, datinile şi credinţele religioase, şi sprijinindu-şi reciproc cultura şi prosperitatea economică - fiindcă binele şi prospe¬ritatea unuia sunt spre binele şi prosperitatea celuilalt, şi ale amândurora împreună sunt spre întărirea marelui lor Stat politic.

Tuturora deci, nu numai unora, le trebuiesc pace şi bună înţelegere; şi aşa, pace serioasă şi bună înţelegere nu pot fi decât acelea cari s-ar face în interesul şi spre priceperea *tuturora,* nu în interesul şi după priceperea cutăruia sau cutărora. Aceia, prin urmare, sunt şi pot fi autorizaţi a trata în faţa forurilor com¬petente maghiare, aceia cari, în chiar conştiinţa acestora, ar găsi confirmarea deplină, validarea mandatului lor de negociatori. Căci, numai de dragul formulei platonice dacă era, apoi pacea ar fi fost încheiată de mult şi de multe ori: nu de lipsa negociatorilor a avut să se plângă cineva! - din nenorocire, toţi fără titluri vrednice de acreditare.

Ştiu ei bine, maghiarii cuminţi, bărbaţii luminaţi de Stat ai regatului de ce tânjeşte obştea românească şi ce-i trebuieşte spre a fi împăcată de-a-binele; şi, deci, numai aceia vor fi vreodată în faţa forurilor competente acreditaţi ca negociatori ai păcii, cari vor aşterne limpede doleanţele legitime ale obştii lor. Nu e vorba aci de vreo deputaţiune la cine ştie ce paradă de mare stil: nu-i vorba de a alege între talentat şi netalentat în felurite exerciţii de lux, în aptitudini la artele frumoase sau la sporturi de *gentry;* nu e vorba de a alege între un om înzestrat numai cu bun sens şi un băiat plin de spirit; între un prea demodat şi un ipermodernist; între un bătrân ruginit, care-şi face cruce trecând prin dreptul bisericii, şi un tânăr oţelit care e-n stare să intre călare, cu căciula-ntr-o parte şi cu luleaua-n dinţi, până-n altar - că, vorba veche, a umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut. E vorba de cineva care, în afară de

atributele şi apucăturile sale personale, cinstit, să reprezente numa şi numa nevoile obştii româneşti. Şi acel cineva, astăzi, este şi rămâne: *Comitetul partidului naţional.*

Aşadar, ca să sfârşim.

Cine se tot vâră în această supremă afacere nechemat, şi, mai ales, cine încearcă să tot pună piedică paşilor măsuraţi ai celor autorizaţi, zăticnind, în orice chip, soluţiunea unei chestiuni, care apasă arzătoare asupra lumii întregi - săvârşeşte o faptă. cum s-o numim?

Iată. De atâta vreme, nişte sărmani corăbieri, biciuiţi de vânturi protivnice, stau de amar de vreme la mal pustiu, privind cu jale departe la zarea luminoasă ce li se pare pe veci închisă. Dar, parcă se-ndură Dumnezeu, le trimite o suflare de speranţă: începe să adie vântul mult aşteptat, şi, încet-încet, se porneşte a bate mai hotărât. Ei, bieţii, îşi întind pânzele. „Mâine! mâine-n zori, vom putea urni din loc!" Şi, privind cum se tot umflă pânzele, văd parcă aievea limanul atât de mult dorit.

Ei! Cum s-ar numi acela sau aceia cari, de gustul jucăriei sau din pornirea răutăţii, ar veni, peste noapte, să sfâşie cu cuţitul în cruciş şi-n curmeziş pânzele umflate? . ş i fapta lor - cum s-ar numi?. Răspundă orice om de omenie!

De aceea, nu pot fi astăzi îndestul de osândite aşa-numitele „Casa noastră". Auziţi numai. „Casa noastră"-n sus, „Casa noastră"-n jos.

Casa dv.? da. Să trăiţi, s-o stăpâniţi! Să fie casa asta spre folosul şi cinstea dv., dacă aţi rădicat-o şi spre cinstea şi folosul obştii! şi toată lumea, trecându-i pe dinainte, să zică: „Ţie Dumnezeu această casă binecuvântată, că e o podoabă a târgului, şi pe stăpânii ei, că sunt oameni de ispravă!"

Dar dacă aţi clădit-o ca să oploşiţi sub acoperimântul ei un cuibar pentru clocitul zizaniei şi vrajbei spre smintirea lumii cumînţi; şi daca, faceţi dintr-însa un castel, din turnul căruia

să aruncaţi bolovani spre distrugerea solidarităţii obştii şi să împroşcaţi cu foc şi lături clocotite asupra cui nu vrea să vi se-nchine dv., atunci. de sus dv. provocaţi pornirea publică; chemaţi cu dinadinsul pe toţi oamenii de bine să vă înconjure zidurile; să vi le strângă în cea mai de deznădejde împresurare; să vă someze scurt a vă veni numaidecât în minţi. iar, dacă nu vă veniţi, să pună pe acele ziduri un semn bătător la ochi de departe şi să strige oricui s-ar apropia de ele: „Fugiţi, oameni buni! ocoliţi această casă, care este o pacoste pentru târgul nostru, un blestem pe capul obştii, o casă... nu binecuvântată!"

Deocamdată atâta! Dar, asupra acestora, mai avem încă de furcă.

DIPLOMAŢIE SUBŢIRE

Cronică

N-au greşit oamenii pricepuţi când au spus, că snoavele şi zicătorile sunt înţelepciunea noroadelor... De ce?... Fiindcă, deşi împrejurările în cari se ivesc întâmplările se deosibesc totdeuna, întâmplările nu sunt de atâtea nenumărate feluri cum ni s-ar părea nouă, muritorilor. Noi ne perindăm, azi unul, mâine altul; lumea rămâne tot lume; noi mereu toţi alţii şi alţii; şi ea, tot ea şi ea. Parcă ar fi tot nou şi iar nou; şi când colo! tot aia şi iar aia; din Paşti până-n Crăciun şi din Crăciun până-n Paşti, „toate-s vechi şi nouă toate". Şi aşa fiind, când o minte omenească pătrunzătoare prinde pricina şi felul unei întâmplări şi le poate ticlui, limpede, frumos şi scurt, în vreo zicătoare ori snoavă, acestea trebuie să rămână în mintea tutulor oamenilor din neam în neam; căci se potrivesc pe veci de câte ori, fie-n orice împrejurări, li se iveşte o întâmplare la fel.

Aşa, bunăoară, iată o întâmplare foarte gravă care s-a ivit, zilele astea, în lumea mare politică: Rusia dă un *ultimatum*

Chinei. Fiindcă nu toți cititorii noştri pot fi în curent cu diplomația, trebuie să le desluşim ce va să zică vorba asta *ultimatum.* Iată.

Proprietarul casei, după multă căutare, găseşte pe un student chiriaş, şi-i zice:

- Domnule, ori îmi plăteşti până mâine la amiazi chiria, or te dau afară din casă. Scurt!

Sau. O mamă de familie, care ține să deie o frumoasă educațiune copilului ei, îi zice:

- Puiule dragă! ori nu-ți mai vârî degetele-n nas, ori îți rup urechile. Scurt!

Iată ce va să zică un *ultimatum:* cea din urmă somațiune spre înlăturarea conflictului; mai limpede, pe româneşte: *picioru-n prag* sau *ori-ori.*

Şi astfel, ca să nu ne uităm vorba, ia să vedem: ce a făcut China când a primit de la Rusia un *ultimatum?...* A căutat să scape prin tangentă. Şi acesta e un termen întrebuințat în diplomație, care trebuie desluşit. Ce va să zică „a scăpat prin tangentă?" Iată...

Să zicem că dumneata nu poți suferi pe d. dr. Vaida - din ce pricină, puțin ne pasă. Te întâlneşti cu cineva care te-ntreabă:

- Mă rog, cum ți s-a părut discursul lui Vaida? Aşa-i că vorbeşte strajnic?

- Care discurs? întrebi dumneata.

- Ei! discursul de alaltăieri, din Parlament.

- A! da, bine zici. Dar n-ai auzit ce i s-a-ntâmplat lui Mangra.

Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi, în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva. Aşa face acum şi China, cum are diplomația chineză de demult obiceiul să facă. De aceea, pesemne, noi, românii, despre şiretul care face pe

prostul, vrând să scape prin tangentă, zicem că „face pe chinezul".

Şi acum să revenim la ce spuneam mai sus despre snoave şi zicători. Cine ar crede că întâmplarea aşa de gravă dintre două nemăsurate împărăţii, ca Rusia şi China, este aceeaşi întâmplare din următoarea bătrână snoavă?

Un ţigan, coborând la vale pe uliţa satului, dă cu ochii de naşu-său, care vine dimpotrivă, de la deal. Cine ştie de ce, ţiganul sare repede din drumul mare peste şanţ la stânga, să dea de o potecă devale. Naşu-său îl vede; apucă şi el peste şanţ la dreapta şi-i iese ţiganului în faţă.

- Bine, măi fine, mă ocoleşti, ai?

- Cum să te ocolesc, naşule?

- Păi, cum mă văzuşi, lăsaşi drumul drept şi o apucaşi pe devale.

- Cum să n-apuc pe devale, dacă mi se pare mie că-i mai aproape p-acolo?

- Da', unde te duceai, fine?

- La dumneata acasă, naşule.

- Bine, măi, casa mea e-ncolo la deal, nu încoace la vale. Nu ştii tu unde e casa mea?

- Ba, aia o cam ştiu... Dâ', dumneata încotro, naşule?

- Mergeam tocma la tine.

- La mine?. Eu gândeam, că finul trebuie să meargă la naş, şi nu naşul la fin.

- Aveam să te-ntreb ceva... Uite ce e... Zice, că a pierit ieri-noapte de la Ţâca, văduva lui Oancea un curcan. şi.

- Nu mai spune!

- Şi vreo patru găini.

- Aoleu! şi patru găini?

- Da; şi zice, că tu l-ei fi ştiind de urmă. Ce zici, fine?

- Ce să zic, naşule... Se prea poate, că aşa e paserea .. .zbu¬rătoare şi blestemată, nu ţine la casă.

- Cum să zboare, mă?

- Păi, dacă-i pasăre?

- Pasăre, pasăre; da' curcan şi găină ai văzut tu să zboare aşa de departe?

- Ba, n-am prea văzut. Da' bine, că-mi aduseşi aminte; că de când mă tot ţin să te-ntreb: purcelul ăla pe care l-am mâncat la d-ta astă primăvară, a mai crescut, că acum trebuie să fie gogeamite grăsunul?

- Eşti capiu? cum o să crească dacă ştii, singur, că l-am mâncat?

- Bine, aia o ştiu eu, da'.

- Ia, ascultă, mă ţigane; ia, să lăsăm vorbele de clacă în mijlocul drumului, că văz, că te grăbeşti şi tu.

- Mă cam grăbesc, ce-i drept.

- Când ai de gând să-mi plăteşti datoria aia, că prea o cam facem uitată?.

- Uite, vezi?... Şi mai zici, că te ocolesc... D-aia nu-mi place să mă-ntâlnesc mai des cu dumneata, că prea mă-ntrebi multe.

Dar oare numai la chestiunea Extremului-Orient se potriveşte această snoavă bătrână?. Ei, aş!

Aci aproape, în miezul Europei, se adună un comitet de oameni maturi, în faţa căruia se prezintă, somat, un om matur, pentru ca, după mature dezbateri, să se-nţeleagă asupra modului de a pune odată capăt unui scandal public, de care nu cei dintâi sunt cumva vinovaţi.

- Domnule, i se spune omului matur, lumea întreagă consideră acţiunea coteriei dumitale ca dizolvantă şi deci primejdioasă pentru o mare cauză publică. Noi credem că ar trebui o dată limpezită situaţia dumitale, şi, astfel, eşti rugat să ne spui lămurit: iei dumneata răspunderea acelei acţiuni?

- Mai întâi, ar trebui, răspunde omul matur, să mi se probeze că răspunderea cade numai asupra mea, şi apoi, chiar

după aceea, trebuie să mi se lase timp a mă gândi dacă mi-o pot lua sau nu.

- Dumneata vrei s-o scalzi; dar noi îți spunem scurt: ori faci să înceteze scandalul, ori, dacă nu, trebuie să te tratăm cu ultima asprime, ca pe un vrăjmaş declarat al cauzei publice.

- Eu nu pot face nimica până nu mă consult cu oamenii mei.

- Dar *dumneata* patronezi acea pernicioasă acțiune.

- Da; însă eu o patronez numa; alții o conduc. şi deci.

Ei! apoi când, în mijlocul unui comitet de oameni maturi, un om matur, strâns cu uşa în fața unui *ori-ori,* vrea să scape ca țiganul din snoavă - să nu-i zici?.

- Ei, stimabile, prea te faci chinez!

TERMITELE.
Un mic capitol de istorie naturală, pentru popor*

Termitele sunt nişte gângănii sau gâze, cum le zice poporul la făpturile mici şi delicate ale naturii, pe care oamenii de ştiință le numesc în genere insecte. Pe termitele acestea, naturaliştii le numără în rândul insectelor, cum zic ei, nevroptere (de la cuvintele greceşti *nevron,* adică nerv, şi*pteron,* adică aripă); căci ele au aripioare străvezii, înăuntrul cărora se vede o țesătură deasă de firişoare nervoase. Ele trăiesc în societate întocmită ca şi furnicile: au o femeiuşcă prăsitoare cu câțiva bărbătuşi pe lângă ea, şi pe urmă mulțimea de soldați şi de lucrătoare. Sunt

Extras din minunatele: *Souvenirs d'un naturaliste* ale vestitului savant şi publicist A. de Quatrefages, membru al Institutului Franței (1810, + 1892), publicate la Paris, 1841-1853, în Editura Charpentier.

la trup cam de mărimea furnicilor de la noi; de aceea popoarele le-au crezut totdeauna că sunt furnici cu aripi.

Sunt mai multe soiuri de termite; dar toate sunt săpătoare, şi afară de asta, cea mai mare parte dintre ele sunt şi constructoare; adică, sapă orice a clădit omul, ca pe ruinele clădirilor omeneşti, să-şi clădească ele cuiburile şi aşezămintele lor. Trăiesc rozând din tot ce le iese-n cale, tot ce pot roade; şi de aceea sunt aşa vrăjmaş al oamenilor, că marele Lineu n-a stat la-ndoială să spună în *Systema Naturae:* «Termes utriusque Indiae calamitas summa» (adică: Termitele sunt cea mai straşnică bătaie dumnezeiască în Indii).

Unde au bântuit în Europa, pe la mijlocul veacului trecut, vreo treizeci de ani de-a rândul, a fost în departamentul Franţei numit Charente inferieure (Şaranta-de-jos). Micul fluviu Charente se varsă în Oceanul Atlantic la vreo cincizeci de kilometri mai spre miazănoapte de gura măreaţă a Girondei. Între aceste două guri au făcut mari stricăciuni termitele, şi mai ales în portul Rochefort şi în cetatea de mare La Rochelle.

Termitele lucrează pe ascunse de ochiul oamenilor; de aceea francezul numeşte *travail de termite* (lucru de termită) *o lucrare ocultă de destrucţiune*. Îşi sfredelesc galerii pe subt pământ, la-ntuneric, până la zidurile locuinţelor sau magaziilor; de aci coboară drept în jos până dincolo de temelii; pe urmă trec pe sub temelii, şi apoi suie în sus drept până înăuntru prin podele. De acolea-ncolo au pus stăpânire ne-nfrânată asupra locului.

Unele se năpustesc asupra lemnelor clădirii, asupra mobilelor şi proviziilor de orice fel; altele rod şi sfredelesc mereu înainte; atacă tavanurile şi podelele de mai sus, până ajung la acoperiş, ca să-l roază şi pe ăla. Lucrează însă cu multă băgare de seamă, să nu dea cumva de lumină, şi respectă cu cea mai mare grije suprafaţa obiectelor atacate, mulţumindu-se să le găunoşeze.

Dacă locul li se pare bun, le-a rămas acolo încă destul de prădat, aduc tencuială plămădită de pulbere de pământ ori de moloz şi din balele lor, şi înlocuiesc treptat-treptat părţile lemnoase pe care le distrug. S-au văzut, pe urma lor, stâlpi întregi de lemn preschimbaţi astfel în coloane de beton. Când nu le mai place locul, fiindcă l-au secătuit, atunci nu-şi mai bat capul cu dresul; opera de distrugere porneşte cu o aşa repe¬ziciune că, în şapte-opt săptămâni, o casă mare europeană este coptoroşită din temelie până-n vârf; ba un sărman sat de negri africani, în şi mai scurt timp, se face tot grămadă praf; nici urmă de bordei nu se mai zăreşte.

S-a văzut la Rochefort cum, într-o singură noapte, termitele pătrunzând prin piciorul unei mese, d-asupra căreia sta geamantanul unui inginer, au scobit piciorul de jos în sus, au trecut prin tabla mesei, pe urmă prin fundul geamantanului înăuntru, unde au ros tot; aşa că a doua zi nu s-a mai găsit petec de haină ori de rufă neciuruit. Iar hârtiile şi planurile bietului inginer, şi cerusele cu plumb cu tot, toate dispăruseră fără urmă.

Vai de oraşul în care au apucat să se-ncuibe termitele!

Astfel, în La Rochelle, palatul prefecturii şi toate locuinţele dimprejur au fost prăpădite. Acolo nu mai erau oamenii stăpâni, erau stăpâne termitele. Nu mai putea pune omul un proţap, ori lăsa o scândură pe brazdă, în grădină, că a doua ori a treia zi erau nimicite. Proptelele de la copăcei, şi trunchiurile copăceilor, şi crăcile mai răsărite până la ramurile crude fără scoarţă, erau scobite de jos până sus. Tavanele şi podelele prefecturii se fărâmiţau şi se scufundau.

Într-o zi, arhivele departamentului s-au găsit mistuite aproape în întregime, şi asta fără ca mai înainte să se fi arătat pe dinafară vreun cât de mic semn de stricăciune. Termitele ajunseseră la cartoanele archivei prin lemnărie; pe urmă mâncaseră hârtiile administrative, respectând, ca după obiceiul lor, foile de deasupra şi muchiile filelor; aşa că un carton, care

era înăuntru plin de tărâțe, produse de dejecțiunile acelor gângănii, părea pe dinafară întreg, ca și cum ar fi conținut dosarele neatinse.

Lemnul cel mai tare nu poate rezista la atacul termitelor. La scara cancelariilor prefecturii, era o bârnă groasă de stejar vechi; un impiegat alunecând pe scară, dă să se proptească în mână, și-i intră jumătate brațul în bârna aceea ca într-un măciniș. Numaidecât s-a cercetat și răzuit bârna în mai multe părți și s-a văzut că nu rămăsese decât pe deasupra, la față, o pojghiță subțire ca foaia de hârtie.

Ce n-au încercat oamenii, ca să stârpească soiul acela blestemat de gâze!. În sfârșit, după multe încercări și studii, zicea învățătul Quatrefages, că parcă le-ar fi dat el de leac. În urma experiențelor sale, dovedise că în atingere cu gazul de chlor pur, termitele cad la moment trăznite; iar într-o cantitate de aer amestecat pe a zecea parte cu acel gaz, peste o jumătate de ceas mor înecate.

Așadar, o insuflare de așa aer amestecat în coptoroșeala lucrurilor atacate ar năbuși năvala vrăjmașelor. Însă - zice celebrul naturalist - problema tot prezintă greutăți. În toate chestiunile de acest fel, după toate cercetările savante cari ne dau numai soluțiunea teoretică, trebuiesc să urmeze încercările practice, cari singure asigură aplicarea uzuală.

Aci, să urmărim cu toată luarea aminte pe savantul naturalist.

E vorba dar să atacăm o speță exclusiv săpătoare; astfel, o exactă cu de-amănuntul cercetare a locurilor și lucrurilor va fi mai întâi de toate necesară, spre a descoperi punctul de plecare, punctul central al atâtor găunoșări; și apoi îndată, scurt, cu cea mai strictă promptitudine de operație, trebuie pornit, subt o presiune considerabilă, leacul mântuitor până în adâncul răului. Poate primele încercări să nu izbutească deplin; poate că, nimicind un cuib două ici-colo, să te pomenești că se ivesc mai

multe în alte părți. Nu trebuie un moment de răpaos şi de-ngăduială: după ele fără preget! scotoceşte mereu pretutindeni şi unde simți că mai mişcă, nu le da pas; trage-le cu chlor până la saturație, până isprăveşti odată cu ele.

Şi când te gândeşti.

O! ce cruzi sunt oamenii de ştiință! ce ființă fără inimă a fost acel savant! Auzi dumneata ce răutate!. Ei! ce pot gândi bietele mici gângănii pomenindu-se afumate aşa fără nici-o milă?. Fireşte, nu pot gândi alta decât:

- Ia uitați-vă la sălbaticii de oameni ce vrăjmăşeşte s-au pornit toți cu toții să ne distrugă *casa... noastră!*

SĂRBĂTORI MÂHNITE

Paştile căzeau în vară. Cine s-ar fi aşteptat la aşa schim¬bare de vreme? Viscol din vârfuri până în fundul văilor depărtate. În miezul vârtejului, pierdusem drumul urcând pe culmi înalte şi acum, coboram orbeşte fără să ştiu unde. Calul era istovit de puteri; iar eu simțeam cum mă pătrunde încet-încet frigul până în măduva oaselor. Mă învăluia din toate părțile întunerecul nopții. Rătăceam într-un pustiu negru, fără nădejde să mai dau de vreun adăpost. Când mă socoteam în pieire, iată sclipind în față-mi o luminiță. Către ea!. tot către ea; căci - nu e numai o părere!. Şi zdrobit, iată-mă în fața unei porți mari. Mi-a fulgerat prin minte: de-acu, dacă n-am avut noroc să fi dat de gazdă bună şi primitoare, am să deger flămând aci, lângă gard, în sfânta noapte a Învierii, departe de săracul meu culcuş, de la care am plecat ca un nesocotit. Ajută-mi, Doamne!. Mi-am luat inima în dinți şi-am bătut hotărât în poartă. O uşe s-a deschis, prin care s-a arătat lumină mare; şi un glas bun şi frumos de femeie a strigat:

- Cine e?

- Om bun, am răspuns eu; drumeț rătăcit.

- Aşteaptă oțâr, mi-a răspuns dulce glas.

Şi totodată am auzit sunând limpede, de departe, clopotele de Înviere. Mi-am scos căciula şi mi-am făcut cruce, pe când gazda îmi deschidea poarta.

- Hristos a înviat! gazdă bună.

- Adevărat a înviat! om bun, mi-a răspuns femeia. Pofteşte!

Un argat mi-a luat calul şi stăpâna m-a dus în casă.

A! ce chibzuită aşezare de oameni cuprinşi! ce frumoasă casă, caldă şi luminoasă! şi bogată, cum spune înțeleptul din vechime, „nimica de prisos şi toate cele de trebuință..." şi ce prietenoasă întâmpinare! Iar stăpâna - ce mândrețe de femeie! Ce înfățişare deosebită: cinste din creştet până-n călcâie; linişte şi armonie în mişcări!. şi prestigiul acela al nobilității, cu atât mai strălucitor, cu cât vrea să se învăluie în severă modestie!

- Iartă-mă, gazdă bună, am zis, că-ndrăznesc să-ntreb: a dumitale-i casa asta?

- A mea, domnule, din moşi-strămoşi, de nu se mai ține minte când.

- Să trăieşti, s-o stăpâneşti! că, drept să-ți spun, frumoasă casă ai.

- Frumoasă... e frumoasă, nu zic, şi tocmai de aia o iubesc, domnule, şi nu vreau să mă despart de ea!. în zidurile ei sunt atâtea şi atâtea aduceri aminte de lupte grele şi amare necazuri. Ei! Domnule, casa asta are poveste veche şi nu prea veselă. Temeliile ei sunt clădite din pământul de-aici plămădit cu sudori, cu lacrimi, cu sânge de-alor mei. Cum să nu țiu eu la casa mea!

Şi zicând asta, s-a uitat jur-împrejur cu ochii umezi de dragoste. Apoi, mi-a făcut semn să şez în capul mesei; şi m-a ospătat. Bogdaproste!

Sta tristă în faţa mea. Vedeam bine că asupra acestei fiinţe aşa de prestigioase apasă ascunsă cine ştie ce amărăciune. Amândoi tăceam.

Am îndrăznit să rup tăcerea şi să întreb:

- Ascultă-mă, rogu-te, gazdă bună; eu văz că dumneata eşti mâhnită de ceva. Ce ai?

- Ce să am, domnule? Am şi eu un foc la inimă; dar, dumneata, cum ai să-l înţelegi? Şi, dacă ţi l-aş spune, ce ajutor îmi poţi da?

- De unde ştii? Spune-mi numai de ce-ţi tânjeşte sufletul: măcar o cât de mică mângâiere ce ar strica?

Gazda mea şi-a pus cotul stâng pe masă, şi-a răzemat tâmpla pe palmă şi, dusă departe pe gândurile nevoilor ei, mi-a spus liniştit şi măsurat următoarele:

- Uite, om bun, care-i pricina mâhnirii mele. Ascultă.

Eu, cum ţi-am spus, stăpânesc din străvechi locul meu şi casa mea, asta care o vezi. Dar n-am fost niciodată liniştită; am avut şi am încă nişte protivnici puternici, care-mi tot tăgăduiesc dreptul meu şi mereu mă prigonesc fără milă. De amar de vreme, câtodată am luptat, câteodată am suferit, mai de multe ori am răbdat; cât?... ştiu numai eu şi numai Dumnezeu ştie. Numai El! Numai nădejdea în sfânta lui dreptate, care odată ş-odată va să vie să-ndrepte nedreptăţile oamenilor -, numai ea m-a ţinut şi m-a întărit; că, aminteri, mă prăpădeam de mult, şi, pe risipa bătrânelor mele temelii, şi-ar fi înălţat protivnicii trufaşele lor palaturi.

Şi eu, Dumnezeu mi-e martor, nici o clipă n-am dorit a încălca dreptul cuiva; numai atâta am vrut, să fiu lăsată în casa mea a munci, a-mi lumina mintea şi a-mi ridica sufletul, ca să arăt ce ajutor aş putea aduce şi eu la fapta mare a binelui şi a mai-binelui, pe care a poruncit-o Dumnezeu omenirii.

S-a oprit şi a oftat adânc. Vorbise aşa de cuminte, că n-am avut ce să zic: i-am arătat numai din ochi că aştept urmarea.

- Răbdarea-mi îndelungă, a urmat gazda, şi neclintita-mi nădejde în Dumnezeu au obosit parcă până la urmă pornirea potrivnicilor mei. Or fi ei mai puternici ca mine, dar pesemne au înţeles şi ei că tot nu sunt atât de tari încât să mă poată nimici. Şi-aşa, am simţit bine că şi ei au început să se pătrundă că trebuie să-mi dea pace: să cinstească dreptul meu, cum şi eu voi să cinstesc pe al lor, şi, de-acolea să trăim cu toţii, spre folosul tuturor, în bună înţelegere, în prietinie adevărată, în desăvârşită omenie.

- Ei! atunci ce piedică ar mai fi pentru liniştea dumitale?

- Ei, domnule, dacă ai şti dumneata ce mi s-a întâmplat, n-ai face aşa întrebare. Tocmai când credeam că soartea rea începe să mai mă ierte dintr-o parte, mă loveşte acum şi mai adânc pe de alta. Când să zic Doamne-ajută, mă pomenesc, în casa asta, cu zavistie şi vrajbă între copiii mei. Acum nu mai am vreme şi gând să fac pace cu potrivnicii: trebuie să mă zbat cum să-mi împac copiii duşmăniţi între ei, că parcă ar vrea acum unii dintre dânşii să-mi risipească sărmana casă strămoşească!.

Zicând acestea, s-a ridicat drept în picioare, şi-a înălţat fruntea senină, umbrită de mâhnire, către icoane, şi-a făcut cruce, şi apoi, acoperindu-şi ochii cu amândouă mâinile, a început să plângă tăcut.

În tăcerea aceea, am auzit iar glasul limpede al clopotelor.

- A! biată nobilă mamă! m-am gândit. Ce sărbători mâhnite!... Ce să-i zic eu, un drumeţ străin? Cum o pot eu mângâia?. Nu, nu vreau să mai rămân în aşa tristă casă!

Adânc pătruns de respectul durerii, am sărutat mâna mâhnitei mame, şi atât i-am putut zice:

- Nădejde!

- Ei! dragă domnule, mi-a răspuns ea, ştergându-şi cu colţul maramei ochii adânci şi cuminţi; aia, nădejdea, aia n-am să mi-o pierd eu niciodată!

- Mai rămâi sănătoasă, gazdă bună.
- Umblă sănătos, om bun, sub paza Domnului!.

Fără să mai mă uit înapoi, pe când clopotele sună toate Învierea, plec, şi mă duc. încotro vrea calul să mă ducă.

SCRISOARE

Stimate Domnule Director,

Am citit în „Românul" de Joi 14/27 Aprilie, între altele, că:

„Scriitorii din România pot veni între românii din Ungaria, numai şi numai ca literaţi, ca să-şi recite operele lor, să facă adică petrecere de salon literar; n-au însă dreptul aci să se vâre, nici chiar să aibă păreri, în afacerile interne ale românilor supuşi ungari..."

şi mai departe, că:

„Românii din Ungaria nu pot deloc admite în afacerile lor interioare, în nenţelegerile lor naţionale vreun amestec al scriitorilor din România, fiindcă un aşa amestec, nu numai că nu le poate face vreun bine, dar chiar de-a dreptul le aduce stricăciune."

Neavând în faţă-mi numărul acela al ziarului dv., nu pot da citatul textual; dar îndrăznesc a garanta despre exactitatea strictă a înţelesului. În altă foaie orcare, nişte cuvinte cu aşa înţeles ar fi trecute neluate-n seamă; dar, apărând în coloanele „Românului", organul autorizat al partidului naţional, fireşte, capătă o deosebită greutate, şi, astfel, nu pot fi lăsate a trece fără oarecare dezbatere.

Stimate domnule Director, iertaţi-mă: eu cred că judecata ziarului dv. în această privinţă nu este - cum să zic mai potri¬vit? - nu este cu desăvârşire la adăpost de orice împotrivire întemeiată. Şi să vedeţi de ce...

Mai întâi, daţi-mi voie să vă-ntreb: nu vi se pare şi dv. că, de la o vreme-ncoace, noi românii, în genere, dăm o exagerată importanţă literaturii, ca să nu zic literaţilor?

Literatură... Poezie...

Da. Poezia - când e poezie, nu când numai vrea să fie - oricât ar părea de inutilă unor filisteni, îşi are înalta ei utilitate.

Ea poate îmbărbăta omenirea la războiul contra răului şi la cucerirea binelui; o poate consola de jertfele seculare întru căutarea mai-binelui; o poate face să spere la mai departe biruinţă; o poate face să zâmbească atunci când e doborâtă de osteneală; o poate face să-şi ţină capul în sus spre cer când este mai adânc umilită de bătăile naturii oarbe; o poate face a întrezări o clipă adevărul veşnic, ce nu-i e dat să-l vază vreodată.

Toate astea le poate face poezia, fiindcă ni se înfăţişează învăluită din creştet până-n călcâie în acel prestigiu mistic pe care nimini nu l-a definit pân-acuma; fiindcă este fiica luminii; fiindcă, într-un cuvânt, este. frumoasă; iar frumuseţea e de la Dumnezeu. Pas de te pune cu puterea lui!

Dar, fără-ndoială, un literat care are deplină conştiinţă de puterea şi menirea artei literare trebuie să ştie că, oricâtă slavă i-ar face unei naţiuni, astăzi şi-n viitor, poezia ei, în adevăr originală şi serioasă, acea naţiune, de dragul celui mai genial poet, nu-şi poate uita de interesele ei reale şi pozitive, de grelele ei păsuri de zi cu zi. Da, este nobil şi minunat lucru poezia; însă cu ea nu se poate nici stinge incendiile, nici jugula epidemiile, nici birui năvala apelor cutropitoare, nici hrăni lumea flămândă, nici preface materia chaotică şi inutilă în formă raţională şi utilă.

Şi oricare literat - afară, se-nţelege, de unul dintre cei cari vor numaidecât a fi importanţi - trebuie asemenea să ştie că aceea ce în adevăr este important pentru cultura şi istoria fiecărui popor şi pentru ale lumii întregi, nu este literatul, ci

literatura, opera literară. Câte opere literare, ca şi opere de alte arte frumoase, strălucesc de veacuri, spre onoarea şi admiraţia omenirii, fără să li se cunoască anume autorii!. Ce a pierdut omenirea posedându-le opera acestora, dar necunoscându-le numele? Deplânge cineva moartea unui Tacit sau a unui Sofocle, ori nu se poate mângâia de lipsa operelor lor pierdute?

Iar importanţei operelor literare îi pot da sancţiune, nu scurta zi de astăzi, nu o serată cât de lungă de mâine, nici o şi mai lungă şedinţă solemnă de poimâine a unei Academii, ci zilele nenumărate ale viitorului fără de margini socotite. De aceea, pe un literat, care are deplină conştiinţă de arta lui, un orcan de entuziasm al contemporanilor, recolta de flori a unei întregi primăveri, ramurile toate ale unei vaste păduri de stejar, nu-l pot mângâia de acea adâncă îndoială despre sine, care le lipseşte numai celor lipsiţi de adevăratul dar.

Şi, astfel, naşte întrebarea: de ce ar veni un scriitor, ca atare, în mijlocul dv.?. Numai pentru a smulge în treacăt succese efemere de stimă cu produsele sale pur literare? - Nu, desigur. Un scriitor străin poate fi îndemnat să vie la dv. şi de alt imbold decât dorinţa unei deşarte satisfaceri a amorului propriu.

Întrucât, ori-de-unde ar veni el, nu şi-ar permite a înfrunta legile Statului dv. sau tulbura ordinea publică, ori nesocoti buna-cuviinţă socială, de ce nu s-ar amesteca şi el, cu deplina politeţă fireşte, în dezbaterile dv.?... De ce ar fi considerată ca o indiscreţie condamnabilă - bunăvoinţa lui de a da, în marginile celor mai modeste mijloace, o mână de ajutor la nevoile dv. politice şi sociale?... De ce, oricât ar fi de nensemnat ajutorul lui, omul acela să fie expus la una din cele mai dureroase ofense - nesocotirea şi respingerea binelui închinat cu sinceră intenţie şi cu toată dragostea?

Şi daca aceste întrebări se pot pune despre un scriitor ori-de-unde fireşte ele se pot pune şi despre unul din regatul vecin şi aliat cu al dv. De ce v-ar părea ciudat şi inadmisibil să-i treacă prin minte unui scriitor român, că ar face o faptă bună încercând a vă ajuta în străduinţele dv. după puterile lui fie cât de slabe?

Şi, aci, să-mi daţi voie a vă spune în câteva cuvinte pentru ce aşa ceva e foarte natural să treacă prin mintea unui scriitor din România. Iată. Noi, cetăţenii regatului român, ne dăm bine sama de câtă importanţă are pentru noi alianţa cu regatul dv.; deci, noi ne simţim de-aproape interesaţi la buna dv. stare, la cultura dv. la raporturile, ce dv., ca entitate etnică, le aveţi cu concetăţenii dv. maghiari - fiindcă, cu cât dv. veţi prospera şi veţi fi mai mulţumiţi, cu atât veţi întări Statul dv., şi cu cât îl veţi întări, cu atât noi, cei din regatul român, de aceeaşi limbă cu dv., vom căpăta mai multă consideraţie în ochii puternicului nostru aliat, fireşte cu atât mai multă cu cât forurile competente vor înţelege, că şi noi, cu poveţele noastre, cu cultura noastră, în fine cu sprijinul nostru moral, am putut întru câtva ajuta la progresul dv.

Dacă un scriitor străin ar veni în mijlocul dv. cu gândul, nu de a hrăni vrajba dintre conaţionali, ci de a o potoli; nu de a propaga ura şi duşmănia, ci dragostea şi buna înţelegere echitabilă între concetăţeni, - acea dragoste şi acea înţelegere la care trebuie să fie interesate şi bravele dv. popoare şi puternica dv. monarchie, - de ce să nu-l primiţi bucuros?

Închipuiţi-vă, că un scriitor străin, care v-a privit de departe viaţa publică, - vine în mijlocul dv. să vă zică:

„Iată, acum sunteţi în pragul unei măreţe mişcări politice şi sociale, de la rezultatul căreia atârnă adânci prefaceri în regatul vostru, imperios reclamate de cerinţele veacului.

Lăsaţi de-o parte orice vrajbă, uitaţi orice interese particulare, jertfiţi orce ambiţiuni sau ţâfne personale, şi, fără gând

ascuns, daţi-vă toţi până la unul mâna frăţeşte pentru renchegarea integrală a solidarităţii naţionale.

„Cea mai mică nenţelegere între voi vă poate micşora în mod incalculabil autoritatea, care v-ar trebui ca să vă amestecaţi şi voi (cum sunteţi chiar datori, ca popor cuminte şi credincios Statului vostru) la rezolvirea unei supreme chestiuni!"

Când - în modul cel mai politicos, fără a-şi uita o clipă de respectul datorat legilor Statului dv. cât şi cuviinţelor sociale; fără a-şi permite să pomenească în rău numele vreunei persoane, ne-mi-te să cuteze a-i aduce vreo ofensă, - un scriitor, fie chiar din România ar veni să vă vorbească astfel, spuneţi drept, stimate domnule Director, aşa e că, daca n-ar izbuti să vă facă vreun bine, cel puţin, de stricat, nu v-ar putea întru nimica strica.

Sunt sigur că veţi răspunde şi dv. - nu.

De aceea, sper, că nu voi comite o indiscreţiune când voi îndrăzni a vă mai ruga să binevoiţi a-mi acorda ospitalitatea „Românului", valorosul organ autorizat al partidului dv. naţional.

Până atunci, vă rog, stimate domnule Director, să primiţi salutările mele cele mai distinse.

Al dv. devotat servitor
I. L. Caragiale

ÎNTRE STAN ŞI BRAN

Nici Dumnezeu nu poate mulţumi pe toată lumea, de vreme ce chiar doi fraţi buni, unul grădinar şi altul cărămidar, i se roagă totdeodată, unul, de ploaie, şi altul de secetă. Pe oricare l-o împăca mai întâi, o să-şi auză vorbe de la celălalt. Dacă nici Dumnezeu nu poate, dar-mi-te bietul om muritor!

Când te pui, cum te trage inima, să faci, după putere, o slujbă spre folosul cuiva, să nu te mai gândeşti la ce are să zică altcineva despre fapta ta; căci folosul unuia poate fi spre paguba altuia, şi, fireşte, dacă ai să cauţi şi la supărarea celui din dreapta, cât şi la folosul celui din stânga, atuncea trebuie să stai frumos la mijloc ţinându-ţi mâinile-ncrucişate şi zâmbind cu nevinovăţie, când ăstuia, când ăstuilalt. Cum am zice, nici nu jigneşti, nici nu slujeşti, - rămâi om bun ca zaharul, pe gustul tutulor, şi al lui Stan şi al lui Bran, deopotrivă dulce, şi nesupărător şi nefolositor pentru amândoi.

Şi mulţi cred că omul cuminte aşa trebuie să se poarte-n lume, şi nu le merge rău.

La o judecătorie se-nfăţişează un Stan şi un Bran, în pricină de ceartă cu bătaie. Judecătorul întreabă pe un martor:

- Jupân Leibule, spune: cum a mers pricina dumnealor?

- Parcă pot să spun daca nu ştiu? a zis martorul.

- Cum să nu ştii? Trebuie să ştii, dacă ai fost acolo.

- Şi dacă am fost acolo, parcă trebuie să ştiu tot?

- Tot, nu; dar măcar atâta să ne spui: cine a-nceput?

- Cum să ştiu, daca am venit când era-ncepută sfada?

- Bine, sfada era începută; dar cine a dat, întâi?

- Cum o să ştiu cine-a dat întâi, dacă ş-unu-a dat ş-altu-a dat?

Ei! iacă om nepărtinitor, jupân Leibu; şi om chibzuit, care înţelege că fierbinţeala lui Stan şi lui Bran se poate potoli, şi că el trebuie să rămână deopotrivă bun prietin cu amândoi.

Dar poate fi oricine chibzuit şi nepărtinitor ca Leibu? Nu. desigur. Te-mpinge nu ştiu ce apucătură, care trece peste socoteala cuminte, şi te dă de partea unuia, de unde auzi tu bine că te strigă poruncitor glasul dreptăţii - să zicem de partea lui Bran. Ei! atunci, lasă pe Stan să gândească şi să spună câte şi cum i-o plăcea şi vezi-ţi de treabă. Ba chiar, dacă s-o vârî Stan ori cu duhul blândeţii, ori cu toana de arţag să te scuture de

mânecă, doar te-o face să te iei la colț cu el, nu te lăsa amăgit și răspunde-i frumușel:

„- Nene Stănică, eu înțeleg ce pofteşti dumneata: să mă-ncurci la vorbă, că te ştiu ce procopsit şi dibaci eşti şi la limbă şi la condei; decât, iartă-mă, să te ierte Dumnezeu, n-am vreme acuma de palavre fără cap, fără mijloc şi fără coadă; că, uite, trebuie să isprăvesc colea slujba ce m-am legat frățește să i-o fac lui badea Bran".

Dintr-atâta scurtă vorbă, cred că va-nțelege oricine pentru ce n-am răgaz să stau de polemică (așa zicem noi gazetarii, intelectualii, „polemică"; oamenii de rând, fără condei, zic „moşi pe groşi") şi mai ales cu cine, polemică? cu nişte bărbați aşa de străluciți, că nici nu socotesc de lipsă a-şi mai spune numele când te iau la vale pe nume; cu nişte oameni „ale căror idealuri nu le-aş fi putând eu înțelege" (zic dumnealor). Adică noi, cei de partea lui badea Bran, nu-nțelegem idealurile lui nenea Stan. Ba, s-avem iertare, zicem noi; le-nțelegem şi prea le-nțelegem, cum le-a-nțeles şi badea Bran; că, dacă nu le-nțelegea la vreme, ar fi dus el acuma în cârcă pe nenea Stan drept acolo, sus de tot, unde vrea s-ajungă nenea d-a călare, ca vătaf deplin împuternicit al unei lumi aiurite de potopul vorbelor late, să trateze. cumva cu. cineva despre. ceva.

Căci, iată, aci-i aci. Aci stă taina izbândei: în vorbele înalte, late şi umflate. Ți-a dat ursitoarea, când te-a tras moaşa de nas, multă istețime şi. sfială deloc? Ai mai avut şi noroc să-nveți ceva buche? Ştii să porți condeiul? (gramatica nu-i de lipsă!) ştii să le torni cât de groase pe nerăsuflate? - atunci, ți-a pus Dumnezeu mâna-n cap. Te arăți îndrăzneț mulțimii! o iei de sus şi repede; cu cât te-o înțelege mai puțin, cu atât o să te crează mai procopsit, şi apoi, învârteşte-o, răsuceşte-o, amețeşte-o, aiureşte-o! şi, după ce ai văzut că se ține năucită cu mâinile de cap, îi strigi tare, s-o asurzeşti:

„Noi, contra partidului naţional? noi, contra solidarităţii naţiei? Este o calomnie! infamie!! o blasfemie !!! Noi, contra solidarităţii, contra partidului? Dar noi suntem ai partidului; da, ai partidului, cu... infima condiţie ca şi el să fie al nostru; noi urmăm partidul, fără să cerem în schimb decât un lucru de nimic: să ne urmeze şi el pe noi. Aşadar întrebăm: de ce să mergem noi la el, şi să nu vie el la noi, precum cer dreptatea, echitatea, lealitatea, în fine „spiritul modern?"

Aci, la „spiritul modern", fireşte, lumea rămâne absolut tâmpită... Dar unul, Oancea, om fără carte, întreabă pe prie¬tinul său, Ion, tot om de rând, nedat la slovă:

- Mă, naţie, ai înţeles tu ceva din câte spuse Domnul ăsta?

- De-nţeles, răspunde Ion, e greu, că e prea înalt cum a spus el; eu n-am învăţătură să pricep aşa lucruri subţiri; dar, pe cât am putut apuca din vorbele lui, că „trebuie partidul să vie la dumnealor, în loc să meargă dumnealor înapoi la partid", mi-am adus aminte de o snoavă veche de la noi din sat.

Zice că umbla un ţigan de vreo câteva nopţi cu o potcoavă-n mână şi căuta pe-ntunerec, ba prin sat, ba pe de lături, la păşune, încoaci, încolo, tot căuta.

Paznicul satului l-a-ntrebat:

- Ce tot te-nvârteşti pe aci, mă ţigane, noaptea-ntreagă? ce tot cauţi?

- Ce să caut? a răspuns ţiganul. Ia, căutam un cal, să-l bat la potcoava asta.

Iată om cu idealuri, pe care paznicul, mărginit la minte, nu le poate înţelege.

Şi-apoi, de-acolea „acei cari nu-nţeleg idealurile noastre tainice (ce nu se spun niciodată) sunt nişte bătrâni ramoliţi, bipezi inconştienţi, conduşi de vanităţi senile, ridicoli, deplo¬rabili, ba chiar. urecheaţi." (după severa politică scoţiană.).

E foarte mânios Stan pe Bran; are şi de ce: o-nvârti, o răsuci, dar nu i s-a prins.

Şi când mă gândesc la mania lui Stan, să spun drept. Eu pe omul de înaltă valoare politică şi socială, pe acel bărbat, cu care s-ar putea făli orice societate europeană, - vreau să zic pe doctorul Vaida, al cărui prieteşug mă răsplăteşte cu prisos de nesocotirea multora, - îl stimez cu deosebire; dar acum n-aş vrea să fiu în locul lui, şi iată de ce.

Dacă eu, un publicist, de-abia îngăduit ca mediocru, îmi auz atâtea! - ba că sunt numai un biet dramaturg rătăcit în politică, unde m-am „poticnit fără să vreau" (adică, pesemne, se poate poticnire şi cu dinadinsul); ba că, om care nu-nţeleg idealurile înalte ale intelectualilor de elită, „gândesc astăzi la bătrâneţe altfel de cum gândea, acu mai bine de patruzeci de ani, în frageda-i tinereţe, fie-iertatul Eminescu"; ba că, pentru întâia oară, eu „născocesc în anul 1911, ideea despre o înţelegere între români şi maghiari", care idee nimănui nu i-a trăznit până aci pân cap, - şi că, prin urmare, m-am vândut şi eu maghiarilor - poate, Doamne iartă-mă, ca să mă numească Vlădică cine-ştie-unde.

Iaca, zic, îmi aud eu atâtea, pentru ce? pentru două-trei biete coloane din „Românul", destul de blânde şi de sfioase - ce-o să-şi audă el, doctorul Vaida, după lovitura de măciucă, pe care le-a tras-o la mir domnilor inteligenţi, independenţi, intransigenţi şcl?

Şi lovitura fiind din cale-afară ameţitoare, a rămas deocamdată bravul nostru amic Vasile Goldiş să primească în cap blestemele lui Stan. El, Goldiş, el e capul răutăţilor, el e urzitorul zavistiei, el e de vină şi pentru înţepăturile mele, destul de măsurate până acuma, şi de măciuca năpraznică a doctorului Vaida.

Toate bune şi frumoase; dar mult stimaţii mei amici, dr. Vaida şi Goldiş, sunt cel puţin intraţi în horă şi trebuie să joace. Dar eu?. ce căutai ca să mă vâr în joc? Căci trebuie să mărturisesc că, dacă mi se-ntâmplă neplăceri, e vina mea.

De ce nu m-am dus să intru în clica sau claca lui Stan? Ce mai „ilustru maestru" aş fi fost, „totdeuna tânăr, vecinic verde" ca spanacul, «român cu adevărate idealuri"... Şi ce primiri! Ce festivări! Ce aplauze! Ce buchete! şi pupături la sosire, şi batiste stoarse de lacrimi calde fâlfâind la plecarea ţugului!. Ţucu-te numa!

De! daca n-am avut gândul ăl bun, şi m-am lăsat să mă ducă apucătura! Iată unde am ajuns!. Pe intelectuali, „cari sunt singura raţiune de a fi a naţiunii întregi" (cum e şi spoiala singura raţiune de a fi a unei clădiri); cari împart diplomele de merit artistic şi literar şi decretează geniul; cari, ca orice înaltă Curie, judecă, încoronează sau osândeşte în cea din urmă instanţă, definitiv, fără apel, orice produs de artă frumoasă - pe toţi, mi i-am făcut duşmani. Ce mai mă fac eu acuma, eu care sunt aşa de vanitos?. te întreb pe tine, iubite poet, pe tine dragul meu amic, Goga!. Iată, că înalta Curie a Republicii Literelor mă ia şi peste picior ca pe un *intrus,* care se vâră nepoftit în Templul-Frumosului... Să vezi, c-or să mă deie afară!

Zice, că pe un englez liniştit, membru al Parlamentului, ar fi stăruit mult să-l capete de aproape prietin familia unui colonel. Englezul, pesemne, nu i-a dat inima brânci şi a ocolit cu dinadinsul prietişugul cu care-l îmbiau. Colonelul s-a mâniat de asta şi s-a hotărât să-i caute pricina englezului, ca doar de l-o provoca la duel. I-a ţinut calea şi, când odată a dat piept în piept cu el, i-a zis, cu multă demnitate, pe franţuzeşte:

- Domnule, eşti un om imoral!

Dar englezul liniştit i-a răspuns pe englezeşte:

- Adaogă, domnule, că sunt şi laş, şi lasă-mă, te rog, să trec.

De acuma, am isprăvit o dată pentru totdeuna cu Stan. Poate dumnealui să spună orice-i place, să mă înjure oricum ştie, supărare la mine nu-ncape. N-am vreme de asta deloc, dar deloc. Am intrat slugă la Bran, că mi se pare şi casa lui cinstită

şi omul om de omenie; în sfârşit c-aşa m-a tras inima pe mine. Vreau să-i rămân slugă credincioasă, şi atâta vreme, câtă am, d-abia mi-ajunge să-mi fac slujba cum se cade după slabele mele puteri.

Şi astfel, sper că, după magistrala serie a doctorului Vaida, o să-mi dea şi mie voie „Românul" să spun ceva prin coloanele sale, cum m-o tăia capul. Şi am să spun mereu că.

În momentele de faţă mai ales, opinia publică nu poate osândi îndestul de aspru pe acel care-ar căuta să vateme ori în ce chip solidaritatea naţională, atingând, sub orice pretext şi câtuşi de puţin, prestigiul Comitetului, care Comitet singur poate astăzi reprezenta integral, cu supremă autoritate, interesele naţionale; şi că: acel care tăgăduieşte, orişicum, această autoritate, prin asta tăgăduieşte orişice drept de pretensiune a naţiei româneşti, ca atare, în viaţa politică a regatului Ungariei - tăgăduire, pe care nici un maghiar de inimă şi cu minte n-o mai articulează astăzi.

ÎN MANUSCRISE

[ÎNCEPUTURILE ROMEI]

De la începuturile omenirii, omul a priceput că lumea întreagă este ținută și mișcată de niște puteri nemăsurate, pe cari mintea lui omenească nu le poate pătrunde. A trecut îndelungată vreme până să se lumineze omul prin duhul sfânt și să se domirească, în sfârșit, că toate puterile acelea nemăsurate și nepătrunse, ce țin și mișcă lumea întreagă în nemărginirea ei, pornesc din același izvor vecinic, fără început și fără sfârșit, carele este voința lui Dumnezeu.

Slaba minte omenească își închipuia că fiece putere din lume este pornită din voința unui deosebit Dumnezeu, și astfel după feluri de închipuiri s-au fost așezat și întemeiat religiile păgânești din vechime, cari aduceau închinăciune la sute și mii de zei, crezuți a stăpâni fiecare una câte una sau mai multe din nenumăratele arătări ale puterii Unuia.

Asupra firii lucrurilor și asupra firii oamenilor stăpâneau, după închipuirea copilăroasă a celor din vechime, nenumărați zei și zeițe. Tăria cerului o stăpânea unul; vremea o stăpânea altul. Asemenea, și darurile, și însușirile sufletești și trupești aveau fiecare zeul sau zeița deosebită; așa, bunioară, Înțelepciunea, și Mândria, și Frumusețea.

Și acești nemuritori zei aveau, după închipuirea oamenilor, aceleași daruri și cusururi, aceleași porniri și slăbiciuni ca și oamenii. Și între zei și zeițe erau trepte ca și între oameni, unii erau mai puternici, alții mai slabi, unii aveau drept de stăpânire asupra altora, alții datoreau supunere către cei mai

mari. Şi în loc să aibă oamenii o biserică unde să se-nchine lui Dumnezeu, aveau mai multe locaşuri sfinte, numite temple, şi fiecare templu era închinat anume unuia dintre nenumăraţii zei sau zeiţe.

Am început aşa această înşirare de povestiri, fiindcă de când e lumea altă putere mai mare nu a avut omul decât credinţa, şi nici n-are să aibă vreuna mai mare cât va fi lumea. Şi firește că trebuie să ştim mai nainte de toate ce credinţe au avut oamenii despre ale căror împrejurări şi fapte voim să povestim. Să intrăm dar acuma în şirul poveştilor.

În foarte depărtată vechime s-a petrecut un război care a rămas de pomină până în zilele de astăzi: acela a fost războiul grecilor împotriva cetăţii Troada. Începutul şi sfârşitul acelui război se povesteşte după credinţele de p-atunci precum urmează.

A fost odinioară să se facă în locaşul zeilor, pe înălţimea unui munte sfânt, o nuntă strălucită, subt ocrotirea celui mai puternic dintre zei. El a poftit la ospăţ pe toţi zeii şi zeiţele mari şi mici. Dar pe una dintre zeiţe a uitat-o: aceea era tocmai Zavistia. Când s-a văzut nesocotită, zeiţa răutăcioasă s-a învăpăiat de ciudă şi, ca să-şi răzbune, a pus de gând să strice petrecerea zeilor şi a şi izbutit. A luat un măr de aur şi a scris pe el cuvintele acestea: „Să fie al celei mai frumoase!" Apoi s-a apropiat pe furiş şi a aruncat mărul pe masă în mijlocul ospăţului.

Trei zeiţe de treapta întâia şedeau în capul mesii: Mândria, Înţelepciunea şi Frumuseţea. Căreia dintre ele se cuvenea mărul Zavistiei? Chiar zeii, cu mintea lor înaltă, n-au ştiut să răspunză la aşa întrebare; căci, dacă dedeau mărul uneia din cele trei, supărau pe celelalte două, şi cum ar fi îndrăznit ei una ca asta? Atunci, ca să scape de încurcătură, s-au hotărât să cheme pe un copil de muritor şi să-l puie pe dânsul a da mărul cui va crede el în nevinovăţia lui că se cuvine.

Au chemat aşadar pe un tânăr ciobănaş, anume Paris, feciorul cel mai mic al regelui Priam de la vestita cetate Troada. Tânărul nevinovat dar uşuratec, fără să stea mult la gânduri, a luat mărul şi l-a dat Frumuseţii. Vai de preastrălucita şi mai nenorocita Troada! ce a fost să cază peste zidurile ei din pricina hotărârii pripite a nesocotitului Paris! Căci zeiţa aleasă de dânsul, ca să-i arate mulţumire, i-a făgăduit dragostea celei mai frumoase femei de pe lume, dragostea Elenei, nevasta regelui Menelaos de la Sparta, vitează cetate grecească.

Minunata şi fermecătoarea Elena a trebuit s-asculte de porunca zeiţei; şi-a pierdut mintea; a părăsit tron, şi bărbat, şi liniştea, şi mărirea, şi datoria de cinste. A fugit de la Sparta cu tânărul fecior al lui Priam şi, legată în jurul dragostei oarbe, a mers cu el la Troada. Aci, când ea s-a înfăţişat dinaintea lui Priam bătrânul, şi a feciorilor lui cei mai mari, şi a sfetnicilor, toţi au rămas încremeniţi, şi nu se mai săturau s-o privească şi să se minuneze de aşa nepomenită şi luminoasă frumuseţe. Nu puteau şti, sărmanii! ce pacoste avea să cază pe mândra lor cetate după urma elenei... Nu-şi puteau închipui ce primejdie de peire le adusese în braţe la Troada uşuratecul Paris!

Căci iată că Menelaos de la Sparta, când s-a văzut necinstit în aşa chip de soţia lui, a strâns pe toţi regii tovarăşi de acelaşi neam grecesc, şi li s-a plâns lor şi i-a rugat să-l ajute, pentru cinstea lor, a tutulor, a-şi răzbuna cinstea lui. Şi toţi, într-un glas, au strigat că necinstirea lui Menelaos este necinstirea lor, a tutulor, şi au hotărât crunt război împotriva Troadei, spre a spăla în sânge ocara suferită.

Pornind pe nişte corăbii mari, au plutit cât au plutit până ce au ajuns la coastele ţinutului unde se afla cetatea lui Priam; acolo au coborât oaste multă şi au împresurat cetatea cu putere.

Oştile lui Priam le ocrotea zeiţa Frumuseţea, fiindcă-i dedese mărul Paris; iar oştile greceşti aveau mai puternică

ocrotire; căci celelalte două zeițe, Mândria și Înțelepciunea, supărate de judecata copilărească a lui Paris, le steteau sprijin.

Din pricina unei femei, zece ani a suferit Troada foarte aspră împresurare; multe vieți de bărbați viteji au fost răpuse sub zidurile ei, până când Mândria și Înțelepciunea au biruit Frumusețea!

Când, după zece ani de împresurare, au văzut grecii că nu se dă cetatea la atâtea năvăliri ale lor pe ziduri și au înțeles că orice vitejie este de prisos, au închipuit cu iscusință un vicleșug. Au lucrat cu multă măiestrie un cal de lemn înalt cât un catarg de corabie, pe care l-au așezat în mijlocul câmpului, apoi au scris pe el cu semne aurite aceste cuvinte: „Grecii, osteniți de luptă, pleacă și lasă acest cal ca dar zeilor Troadei". Și-n adevăr, ca și cum s-ar fi hotărât să nu mai urmeze înainte pentru o muiere luptă fără folos și război fără biruință, au și plecat oștirile grecești de subt ziduri. Și-au ridicat corturi și așezări; s-au tras peste noapte la o depărtare, peste un braț strâmt al mării, într-un ostrov în care, din pricina ridicăturilor din câmpie, nu puteau fi zărite de pe înălțimea zidurilor.

Când se sculară dimineața cei din Troada, văzură cu mirare că nu mai este împresurare la ziduri; cercetară bine cu de-amănuntul de jur împrejur peste tot, și zăriră calul de departe, dar nici picior de grec, nici urmă de tabără. Mai întâi nu știură ce să creadă. Au stat ei așa mult la gânduri; dar au văzut că trecea ziua și nu mișcă nimica. Atunci s-au hotărât să deschiză cu băgare de seamă o poartă, și câțiva viteji ieșind înaintară să vază mai de aproape calul. L-au văzut, au citit cuvintele de aur și s-au întors înăuntru să dea de știre. Mare bucurie a fost pe cei din Troia că scăpaseră în sfârșit de dușmani; lume multă a ieșit, a luat calul, l-a târât în cetate și l-a dus să-l închine cu mare paradă zeilor, la cari-l dăruiseră grecii. Vai de biata Troada! ce dar grecesc primise!

Căci, nu mai departe decât noaptea următoare, pe când toată lumea dormea adânc, ieşiră din pântecele calului, de unde steteseră ascunşi, o mulţime de viteji greci, hotărâţi pe viaţă şi pe moarte, şi aprinseră un semn de lumină pe care să-l vază tovarăşii de departe. Totodată, oştile greceşti de afară, sub paza întunericului, s-au apropiat încet-încet şi fără măcar o şoaptă până la ziduri. Cei dinăuntru s-au repezit la porţi şi le-au deschis pe toate vraişte. În câteva clipe, duşmanii, turbaţi de aşa lungă împotrivire, năpădiră prin atâtea deschizături şi pătrunseră în sânul cetăţii lui Priam. Măcel şi flăcări, prăpăd fără iertare au cuprins-o din nenumărate părţi. Groaznică noap¬tea cea de pe urmă. Urletele năvălitorilor, vaietele şi scrâşnirile celor jertfiţi, năruirile atâtor palate şi temple au zguduit văzduhul până după stingerea luceafărului de dimineaţă.

La răsăritul soarelui rămăsese din cetatea vestită unde Paris uşuratecul făcuse culcuş pentru rătăcita Elena un morman de tăciuni şi de ruine. Drumeţul care se minuna până mai ieri de atâta mândreţe de ziduri, putea zice acuma: „A fost odinioară Troada!".

Pe când ardea şi se năruia cetatea şi copiii ei picau cu sutele seceraţi de paloşul grecesc, regele Priam se ruga în genunchi zeilor ocrotitori şi cetăţii. L-au găsit duşmanii în templu, şi la picioarele altarului l-au sugrumat. Nemaiputând ţine piept duşmanilor şi flacărilor, troienii, mulţi-puţini, câţi au putut scăpa cu fuga, au apucat-o care-ncotro.

Între aceştia a fost şi viteazul Enea, ginerele regelui Priam. El a luat în cârcă pe taică-său şi pe fiu-său de mână şi, urmat de soţia lui, a pornit în lume. Femeia i s-a prăpădit, moşneagul a murit de inimă rea pe drum; iar Enea şi cu copilul, întovărăşiţi de câţiva credincioşi, fugari ca şi dânsul, s-au urcat pe o corabie şi au pornit în largul mării, să-şi găsească altă patrie, unde să se-nchine zeilor lor ocrotitori.

Mult a colindat el pe mări, de groaznice furtuni şi primej¬dii fu bântuit, până s-ajungă în ţara Laţiului, din mijlocul Italiei. Acolo a fost primit cu dragă inimă de regele Latinus, om blând şi de omenie, carele, văzând ce bărbat cu suflet înalt este pribeagul, i-a dat în căsătorie pe fiică-sa, şi fiindcă nu avea feciori, i-a lăsat moştenire şi tronul. Enea a domnit în Laţiu cu minte şi cu bărbăţie până la adânci bătrâneţe. După moartea lui i-a urmat la tron fiu-său, cu care scăpase din Troada, şi care se chema Ascaniu. Acest Ascaniu a întemeiat în ţara Laţiului puternica Alba-Longa cetate.

Toate astea să se fi petrecut, după cum socotesc învăţaţii, cam cu peste o mie şi două sute de ani înainte de naşterea Mântuitorului. Aşa, cum spuserăm, s-a ridicat, din vechime foarte depărtată, Alba-Longa, vestită mai târziu şi ea pentru puterea şi înflorirea ei. Încet-încet, ajunsese să aibă o mare mulţime de locuitori, frumuseţe de zidiri, şi stăpânea de jur împrejur ţinuturi de preţ.

Peste vreo patru sute de ani de la întemeierea cetăţii, domnea la Alba-Longa un rege înaintat în vârstă, anume Proca. Avea doi feciori, Numitor şi Amuliu. Cel mai mare dintre dânşii, Numitor, avea şi el doi copii, un băiet şi o fată, pe care o chema Rea-Silvia.

Dar să nu uităm ce am spus la începutul povestirilor acestora despre rătăcitele credinţe păgâneşti ale oamenilor din vechime. Între atâţia zei şi zeiţe, oamenii din ţara Laţiului credeau şi în zeiţa numită Vesta. Aceasta era zeiţa Focului şi a Vetrei, şi avea închinat un templu micuţ, de piatră cioplită, dar fără nici o înfăţişare mândră pe dinafară, nici vreo podoabă scumpă pe dinăuntru. În mijlocul templului se ridica un altar tot de piatră, şi pe acel altar ardea mereu de pe vremuri uitate o flacără, şi flacăra aceea trebuia hrănită zi şi noapte, nu cumva să se stingă vreodată o clipă măcar, căci în o asemenea clipă cetatea ar fi fost prăpădită. Grija flăcării sfinte o purtau nişte

fecioare, numite, după numele zeiței, Vestale. De copile erau luate în templu, căruia jurau să-şi închine toată viața, lepădându-se cu totul de lume. Purtau vestminte albe şi erau acoperite din creştet până-n călcâie cu zăbranic tot alb, şi păzeau cu rândul la altar, hrănind şi aţâţând necontenit flacăra. Acea care ar fi căzut în păcat perzându-şi curăția feciorească, ori ar fi lăsat să se stingă flacăra de pe altar, aceea cădea sub cumplita pedeapsă a fi îngropată de vie spre îmblânzirea cruntei zeițe Vesta şi spre mântuirea cetății.

Aşadar, cum spuserăm, fiind regele Proca înaintat în vârstă, i-a sosit ceasul, şi în locu-i s-a suit, după drept, pe scaunul cetății Numitor, ca întâiul născut. Dar Amuliu, nesocotind dreptul, s-a răsculat cu o ceată împotriva lui frate-său mai mare şi l-a izgonit de pe tron. Numitor a fugit cu fiu-său; dar pe Rea-Silvia a prins-o Amuliu şi a închinat-o cu de-a sila la templul zeiței Vesta.

Rea-Silvia a crescut în umbra templului şi când a ajuns în floarea vârstei a fost îndrăgită de Marte, zeul războiului şi vitejiei. Vestala a dat naştere la doi gemeni, pe cari i-a chemat Romulus şi Remus. Muma ştia ce pedeapsă o aşteaptă; s-a gândit dar să-şi scape măcar pruncii. I-a pus pe amândoi într-un coş de papură bine împletită şi le-a dat drumul în paza cerului pe apa Tibrului, care tocmai era umflată şi revărsată peste malurile-i înalte. Coşul, când s-a tras apa, a rămas pe uscat la poalele unui smochin.

Copiii, flămânzi, au început atunci să plângă. O lupoaică, rămasă fără pui din cine ştie ce împrejurare, având vizuina în apropiere, a auzit plânsul copiilor, a venit la ei şi s-a lăsat s-o sugă, că şi ea avea nevoie.

Aşa au crescut ei mărişori la sânul lupoaicii, până când un cioban a dat peste ei, i-a luat cu dânsul acasă şi i-a pus sub îngrijirea nevestii-si. Pe cioban îl chema Faustulus şi pe femeie Aca Laurenția. Crescând asemenea copii de viță mare, fireşte

că trebuia să le rămâie şi bieţilor oameni numele spre pomenire.

Faustulus ştia toată istoria regelui Numitor, a lui Amuliu şi a Vestalei, şi a înţeles dintru început cine să fie acei voinici hrăniţi cu laptele de lupoaică. I-a crescut cu dragoste, bărbăteşte, şi când au ajuns flăcăii mari le-a povestit tot ce ştia de bunicul şi de mama lor.

Atunci Romulus şi Remus s-au pornit cu câţiva tovarăşi tineri împotriva lui Amuliu; i-au risipit păzitorii, l-au prins, l-au judecat şi l-au ucis. Apoi au pus iar în scaunul regesc pe bunicul lor, Numitor, carele a voit să răsplătească pe nepoţi pentru aşa ispravă de vitejie şi dreptate, şi le-a hărăzit lor moşie, pe râul Tibru, şi drept ca să-şi întemeieze acolo pentru apărarea moşiei cetate tare.

Şi aşa, cam cu vreo opt sute de ani înaintea naşterii Mântuitorului, s-a pus temelia celei mai mândre, mai strălucite şi mai minunate cetăţi ce a fost să fie vreodată pe faţa pământului, şi care d-atunci şi până astăzi, când povestim noi, vreme de douăzeci şi şase de veacuri şi mai bine, poartă numele: ROMA.

[SE NUMEŞTE ŞI ESTE *PĂMÂNTEAN...*]

a) Se numeşte şi este *pământean* oricine, fără deosebire de confesiune, care fiind născut pe pământul regatului român sau pe pământul unuia din vechile principate Valachia şi Moldova, a fost statornic locuitor aci fără să se fi bucurat în vieaţa lui nicicând şi nicicum de vreo protecţiune străină, şi a făcut serviciul militar sau, pentru vreunul din cazurile prevăzute de legile recrutării a fost scutit de acest serviciu.

<Se numeşte şi este pământean oricine, fără deosebire de confesiune, care dacă este fiul unui părinte locuitor al regatului român.>

Se consideră ca pământean şi poate căpăta prin justiţie acest titlu oricine, fără deosebire de confesiune, dacă dovedeşte că:

1. este fiul unui locuitor al regatului român sau al unuia din cele două vechi principate Valachia şi Moldova, care părinte nu s-a bucurat în vieaţa lui nicicând şi nicicum de vreo protecţie străină.

2. este el însuşi <locuitor născut, crescut> locuitor al regatului român fără să se fi bucurat în vieaţa lui cândva sau cumva de vreo protecţie străină, şi a făcut ori face serviciul militar <ca toţi pământenii> sau a fost ori este, pentru cazurile prevăzute în legile recrutării, scutit în regulă de acest serviciu[1].

b) Se consideră ca pământean oricine, fără deosebire de confesiune, <sau> fără cumva să fi fost osândit la vreo pedeapsă infamantă or să fi făcut vreo meserie ruşinoasă, ori să fi dat faliment fraudulos ca negustor, care dovedeşte:

1. că este fiul unui părinte locuitor al regatului român sau al unuia dintre cele două vechi principate Valachia şi Moldavia, care părinte nu s-a bucurat, în vieaţa lui nicicând şi nicicum de vreo protecţie <alta decât cea română> străină.

2. că este el însuşi locuitor al regatului român fără să se fi bucurat în vieaţa lui cândva sau cumva de vreo protecţie <alta decât cea română> străină, şi a făcut ori face ori se supune a face serviciul militar, sau a fost ori este, pentru vreunul din cazurile prevăzute în legile de recrutare scutit în regulă de acest serviciu.

<3. că el însuşi n-a fost cândva sau cumva osândit la vreo pedeapsă infamantă nici ar fi exercitat cândva sau undeva, fie în ţară fie aiurea, vreo profesiune imorală>. - (Pe *marginea acestui alineat, sunt notate cuvintele* la contestaţie.)

[1] Pe verso filei a: Curtea de Casaţie <va publica în sala de intrare drept orice procedură de citare a părţilor> va proceda la judecarea formei fără să intre în dezbaterea fondului după normele stabilite <în toate afacerile> pentru casare, trimitere sau judecare.

<Oricine se ştie a întruni îndeplini aceste condiţiuni şi doreşte a-şi confirma pe cale oficială calitatea sau titlul de pământean.>

Oricine se ştie a avea astfel calitatea de <cetăţe> pământean şi doreşte a şi-o vedea confirmată pe cale oficială, va face, <pentru dovedirea îndeplinirea condiţiilor de mai sus arătate, următoarele demersuri> el însuşi, sau printr-un advocat anume însărcinat pentru aceasta, o cerere în acest sens către tribunalul <local> de jurisdicţia căruia atârnă, la care cerere va alătura actele ce dovedesc îndeplinirea întreagă a condiţiilor de mai sus.

c) În termen de <şapte zece o lună> 30 de zile îndeplinite de la primirea actelor, Tribunalul va da publicitate, în sala de intrare <publică> <pe o anume tablă cu inscripţia „cereri de recunoaştere a calităţii titlului de pământean"> <următorului anunţ> unei comuncări în felul următor:

„D-l X... locuitor în jud.... comuna... str.... no.... de profesiune... cere <recunoaşterea pământeniei> <întărirea titlul de pământean> a < fi recunoscut pământean> i se confirma titlul <calitatea> de pământean, însoţindu-şi cererea cu actele prevăzute în legea pentru aceasta şi care pot fi cercetate de către oricine la grefa <Tribunalului> respectivă în orele de serviciu.

(Pentru o mai întinsă publicitate se poate pretinde reproducerea actelor în „Monitorul Oficial" după intervenirea Tribunalului sau după intervenirea interesatului.)

<După expirarea a 60 de zile.>

Se anunţă printr-aceasta toţi cetăţenii alegători ca în caz de ar avea vreunul vreo împotrivire de făcut la cererea domnului X... ori <din punct de vedere> că actele <acestuia> numitului n-ar fi măcar cum temeinice, or că acesta cândva sau cumva a fost osândit la vreo pedeapsă infamantă, ori a făcut vreo meserie ruşinoasă, or a dat ca neguţător faliment fraudulos, - să se

prezinte în ziua de... (45 de zile <după> împlinite de la data publicațiunii) în fața acestui Tribunal, <care atunci> spre a-şi susținea contestațiunea, or el însuşi or printr-un avocat anume însărcinat cu aceasta.

La ziua arătată în şedință publică <Tribunalul cercetând atât temeinicia actelor cât şi > după ce grefierul va da citire cererii şi actelor reclamantului precum şi contestațiunilor eventuale, presidentul Tribunalului va întreba în gura mare pe toți cei de față la şedință: Este vreun cetățean alegător aci care are vreo împotrivire de făcut asupra temeiniciei actelor dlui X... sau care poate dovedi că d. X <a afirmat> n-a spus adevărul când a afirmat cum că... etc.?

d) Dacă <cine> s-ar prezenta vreunul <ar răspunde da sunt eu> va trebui să-şi arate numele şi cartea de alegător şi să-şi dovedească identitatea, în caz că nu e personal cunoscut < de Preşedinte> Tribunalului.

Dezbaterea între reclamant şi contestator se va face contradictoriu după normele deja statornicite prin lege.

După închiderea dezbaterilor, potrivit convingerii sale, Tribunalul va încheia un jurnal prin care fără drept de opoziție numai cu drept de apel va admite sau va respinge cererea reclamantului sau contestațiunile eventuale. - *(Pe marginea acestui alineat se citesc cuvintele:* Şi cu şi fără contestator, Ministerul Public va face concluziunile sale.)

În termen de 10 zile împlinite de la aceasta Tribunalul va înainta Curții de Apel de care atârnă jurnalul cu dosarul întreg al afacerii.

Contra încheierii Tribunalului atât reclamantul cât şi contestatorii eventuali, ori personal, ori prin avocat anume însărcinat cu aceasta pot face apel înaintea Curții respective în termen de 20 zile împlinite de la data pronunțării acelei încheieri.

Curtea după încheierea a 10 zile de la primirea dosarului <va proceda> la rându-i va <da publicității> publica în sala de

intrare <avizului> această comunicare: D. X... locuitor în județul... în comuna... strada... No... de profesiune... apelează contra hotărârii Tribunalului respectiv sau eventual:

Dl Y. alegător în colegiul... din județul... face apel contra <hotărârii Tribunalului> încheierii prin care Tribunalul... dă titlul de pământean dlui X... - (Pe *marginea acestui alineat se citesc cuvintele:* Aceasta servește de citațiune a părților.)

< În ambele Curtea> Şi într-un caz şi-ntr-altul <Curtea> comunicarea

e) Curții va mai cuprinde:

Oricine dintre alegători mai are vreo contestație de făcut este chemat ori însuşi ori printr-un avocat anume însărcinat cu aceasta s-o facă până în ziua de...(30 zile împlinite de la data comunicării) când Curtea are a se pronunța definitiv asupra fondului afacerii.

<Dacă sau reclamantul>

La ziua hotărâtă, în şedința publică după ce grefierul va da citire dosarului, preşedintele va întreba în gura mare pe cei de față... Este aci vreun cetățean alegător care ar avea vreo împotrivire de făcut asupra temeiniciei actelor dlui X... sau care ar putea dovedi că Dl X n-a spus adevărul când a afirmat cum că etc.?

Dacă s-ar prezenta vreunul va trebui să-şi arate numele şi cartea de alegător şi să-şi dovedească identitatea în caz că nu e personal cunoscut < de Preşedinte> Curții.

Dezbaterea între reclamant şi contestatori se va face contra¬dictoriu după normele <stabilite> statornicite prin lege. Şi cu şi fără contestațiuni Ministerul Public < va lua concluzia> va face concluziunile sale.

După închiderea dezbaterilor, Curtea va <admite> da hotărârea sa definitivă, fără nici un drept de opoziție, ci numai cu drept de recurs, prin care va admite sau va respinge cererea reclamantului sau contestațiunile eventuale.

În termen de 10 zile Curtea de Apel va înainta Curţii de Casaţie hotărârea sa împreună cu dosarul afacerii.

Contra hotărârii Curţii de Apel nemulţumitul poate face recurs în Casaţie până în termen de 20 de zile împlinite de la pronunţarea acelei hotărâri.

B. a) <Este> Se numeşte, fără deosebire de confesiune, pământean, cum în adevăr şi este, cine, fiind născut <în ţară, România> pe pământul regatului român sau <într-una> pe pământul unuia din vechile principate Valachia şi Moldavia, din părinte tot pe unul din aceste teritorii născut, care părinte nu s-a bucurat în vieaţa lui cândva sau cumva de vreo protecţie străină, sau care a făcut serviciul militar şi care el, fiul, asemenea nu s-a bucurat cândva sau cumva de vreo protecţie străină, şi care, sau a făcut serviciul militar, sau, pentru vreunul din cazurile anume prevăzute de legile recrutării, a fost scutit în regulă de <tributul sângelui> acest serviciu, şi că< n-a suferit> n-a fost lovit de nici o pedeapsă infamantă.

Rămâne a se dovedi de către oricine aceasta în faţa <tribu¬ nalelor> justiţiei precum urmează:

Oricine se ştie a avea calitatea de pământean şi doreşte a şi-o confirma în mod oficial va face însuşi sau prin avocatul său anume însărcinat pentru aceasta <o cerere> tribunalului de jurisdicţia căruia atârnă o arătare <însoţită> cu acte <dovedi¬ toare> ce dovedesc îndeplinirea condiţiilor mai sus arătate şi reclamând titlul de pământean. <Tribunalul va publica dispune publicarea acestor acte prin Monitorul Oficial sau printr-un ziar local> Tribunalul va da în sala de intrare publi¬ citate acestei reclamaţiuni afişând-o pe o anumită tablă cu însemnarea cererii de recunoaşterea pământeniei <împământ¬ tenire> şi cu menţiunea: Dl X... locuitor în comuna, strada, de profesiune, cere recunoaşterea pământeniei, însoţindu-şi cererea cu actele < ce are necesare> ce le-a depus la Tribunal <predat la grefă> şi pot fi cercetate de către oricine la grefa

respectivă în orele de serviciu. Se anunţă prin aceasta toţi cetăţenii alegători <ai acestui judeţ> ca în caz de ar avea vreunul ceva de spus la <aceasta> cererea dlui X din punct de vedere al temeiniciei <or validităţii> actelor produse de acesta să facă <că pot face>, de-a dreptul sau printr-un avocat împuternicit anume pentru asta, contestaţiuni în termen de 45 de zile împuternicite începând de astăzi. La expirarea acestui termen, Tribunalul, cercetând în dezbatere publică, actele precum şi contestaţiunile eventuale <găsindu-le în regulă va da> <asistat de> *[trei cuvinte indescifrabile],* va încheia un jurnal prin care va admite sau va respinge cererea <cererea sau negăsindu-le în regulă>.

b) Tribunalul va înainta Curţii de Apel de care atârnă dosarul întreg al afacerii până într-o săptămână.

Contra încheierii Tribunalului atât reclamantul cât şi contestatorul pot face la Curtea de Apel respectivă în termen de 7 <10> zile împlinite. Curtea va proceda întru toate cum a procedat şi Tribunalul <atât în privinţa publicaţiunii cât şi în privinţa> cu deosebirea termenului de judecată care aci va fi de 30 de zile (Pe *marginea acestui alineat se citeşte* Cel lovit de pedepse infamante; dar copiii ei nu sunt prejudiciaţi).

Curtea <va hotărî definitiv> cercetând actele <pretenden - tului> reclamantului şi apărarea lui d-a dreptul sau prin avocatul său precum şi <contestaţia> întâmpinările contesta - torilor sau avocaţilor lor va hotărî definitiv acordând sau respingând titlul de pământean aceluia care l-a cerut.

Contra acestei hotărâri atât <şi> reclamantul cât şi contestatorul pot face < în Casaţie> după normele stabilite în toate afacerile deferite justiţiei, în termen de zece zile împlinite de la data hotărârii, recurs în Casaţie, care Curte de Casaţie va proceda în termen de 21 de zile împlinite de la introducerea recursului după normele tutulor afacerilor pentru casare, trimitere sau judecare în secţii unite *(trei cuvinte indescifrabile).*

Copiii celui care a căpătat definitiv titlul de pământean rămân pământeni fără rezerva vreunei contestaţiuni ulterioare afară de cazul când de bunăvoie ca majori au solicitat şi primit o protecţie străină.

Copiii celuia cărui i s-a respins reclamaţia nu pot fi prejudiciaţi prin <această> respingerea tatălui. Lor se recunoaşte întreg dreptul de a reclama pământenia producând atât actele lor proprii cât şi actele părinţilor pe căile arătate la deosebită judecată.

Procedura este şi pentru cerere şi pentru contestare scutită de orice cheltuială, afară se-nţelege de taxele normale percepute prin lege pentru dresarea şi autentificarea actelor prealabile.

Recunoaşterea prin justiţie a calităţii şi titlului de pământean dă dreptul numai la deosebirea de străin faţă cu <deosebitele> legi organice însă câtuşi de puţin <nicidecum> dreptul de cetăţean, drept care nu se poate căpăta câştiga pentru cine nu l-a exercitat încă decât pe <altă> căile prevăzute pentru aceasta prin Constituţiune.

NOTE ŞI COMENTARII

ÎN VOLUME

p. 3 A ZECEA MUZĂ

A apărut, întâi, în „Constituționalul", I, nr. 29, 19/31 iulie 1889, p. 1. Semnat: *C.*. În volume: *Note și schițe,* 1892, p. 77-84; *Momente, schițe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 384-389; *Opere,* III, 1932, p. 27-30; *Opere,* 4, 1965, p. 24-27.

Textul de bază, în vol. *Note și schițe* (1892).

Cea de-a zecea muză era un premiu de 1200 franci, inițiat de Direcția Generală a Teatrelor, pentru stimularea creației dramatice originale. I.L. Caragiale, care părăsise de curând conducerea Teatrului Național și cunoștea jocurile de culise în privința premiilor, ironizează subțire inițiativa.

p. 9 BENE-MERENTI

A apărut în „Vatra", I, 1894, p. 154-155. În volume: *Schițe ușoare,* 1896, p. 33-38; *Schițe ușoare* (ediția a II-a, 1907, p. 31-36); *Momente, schițe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 372-375; *Opere,* III, 1932, p. 46-48; *Opere,* 4, 1965, p. 28-30.

Textul de bază, în *Schițe ușoare* (1896).

În prima serie a „Moftului român" (1893), I.L. Caragiale publică articolul ironic, *O idee minunată.* El reține, mai întâi, propunerea lui Al. Macedonski din „Literatorul" de a se acorda pensii celor decorați cu medalia *Bene-merenti:* „Noi cei de la

«Moftul» ne asociem la propunerea sau mai bine zis dorinţa exprimată de «Literatorul»; cu atât mai din inimă o facem aceasta cu cât primul nostru redactor speră să capete medalia *Bene-merenti* şi directorul «Moftului» a căpătat-o de mult. Cititorii noştri de asemenea trebuie să stăruiască, în limitele cele mai largi ale influenţei lor politice şi sociale, ca frumoasa idee de mai sus să devie un fapt: promitem, în cazul când s-ar realiza dorinţa lăudabilă a «Literatorului», să scădem preţul «Moftului»[1]. „Moftul român" propune chiar şi un *Proiect de lege* la care se adaugă drept *Expunere de motive* un articol al lui Macedonski despre Take Ionescu. Comentariul final: „Afară numai dacă d. Take Ionescu nu va fi un monstru de egoism, credem că proiectul nostru are toţi sorţii ca să fie însuşit de *viitorul prim-ministru"*[2].

Totuşi, articolul *Bene-merenti* al lui Caragiale este un ecou la articolul cu acelaşi titlu al lui Al. Vlahuţă, publicat în revista „Vieaţa", în care respingea violent distincţia: „Astăzi ştiu cum se dau şi cui se dau aceste pretinse semne de distincţie. Aş putea să înşir aci nume de curtezani linguşitori, cari, pentru acest nenorocit «Bene-merenti», s-au târât pe brânci, şi-au terfelit conştiinţa în cele mai sarbede şi mai dezgustătoare laude, pe cari numai o slugă laşă şi perfidă le poate aduce unui stăpân credul şi vanitos". Şi articolul se încheie cu o chemare: „Tineri, cari vă respectaţi, respingeţi această ruşine! Simpatia publicului, care vă citeşte, este cea mai frumoasă medalie şi cea mai cinstită răsplată cu care vă puteţi făli. Acesta e adevăratul «Bene-merenti»!"[3].

[1] [I.L.Caragiale], *O idee minunată,* în „Moftul român", I, nr. 23, 18 aprilie 1893, p. 6.

[2] *Ibidem,* p. 7.

[3] Al. Vlahuţă, *Bene-merenti,* în „Vieaţa", I, nr. 10, 30 ianuarie 1894, p. 1.

p. 11 LITERATURA ŞI ARTELE ROMÂNE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX. ÎNCERCARE CRITICĂ

A apărut, mai întâi, în „Adevărul", IX, 1896: nr. 2475, 7 martie, p. 2; nr. 2482, 14 martie, p. 2-3 („Cronica de joi"), semnat: *Luca.* În volume: *Schiţe uşoare* (1896), p. 78-96; *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 418-429; *Opere,* III, 1932, p. 84-92; *Opere,* 4, 1965, p. 62-68.

Textul de bază, în vol. *Schiţe uşoare* (1896).

Încercarea critică - recunoaşte autorul - „era menită a se citi ca o conferinţă la Ateneul Român". Ar fi urmat să fie un fel de răspuns la conferinţa lui G.I. Ionescu-Gion, ţinută la 1 februarie 1896, intitulată *Marea frescă istorică a Ateneului Român,* faţă de care reacţionase şi C. Rădulescu-Motru într-un articol intitulat *Un caz de literatură patologică* şi publicat în „Convorbiri literare"[1]. Paul Zarifopol considera articolul lui I.L. Caragiale o „parodie" (ca în „Moftul român"), luându-şi prin excelenţă materialul din conferinţa lui Gion, apărută şi în broşură. Se poate uşor constata că parodia temperează adesea enormităţile originalului"[2].

Despre sensul parodic al articolului, aduce mărturie şi I. Suchianu, în însemnările şi amintirile sale târzii, la aproape patru decenii de la eveniment. Scriind despre prietenia dintre el, Caragiale şi Anghel Demetriescu - „fiindcă Anghel cu toată cultura lui cu fond serios" „era mare iubitor de glumă, de râs şi de spirit şi mare muzical aproape ca noi" - îşi amintea: „Odată fiind la el în birou, ca să-mi iau leafa, vine Caragiale cu o gazetă în mână şi ne citeşte din ea un articol intitulat *Mişcarea noastră literară, artistică şi ştiinţifică din ultimul deceniu al secolului al nouăsprezecelea.* Articolul începea aşa: *Secolul al*

XXX, 1 mai 1896, p. 1086-1112.

Opere, III, 1932, *Note şi variante,* p. 341.

nouăsprezecelea, secol fără soţ. Impari numero gaudent musae. Urmează vreo două coloane cu fraze incoerente, cu vorbe fără nici un sens, în care se vorbeşte sub această formă despre orice afară de subiectul anunţat.

- Cine ştie, ne întreabă el, al cui stil imitez eu prin acest pastiş?

- Primele două rânduri parcă citeşti pe Gion, răspunde Anghel, restul e discursul lui Farfuridi, adecă un autoplagiat slab şi nedrept, fiindcă Gion n-a scris niciodată ca Farfuridi al tău din *Scrisoarea pierdută.* Ce ai şi tu şi Barbu cu Gion, nu vedeţi la el decât cususuri"[1]. Ar fi de observat că titlul articolului din ziarul „Adevărul", cu care vine I.L. Caragiale, este reprodus după ureche. La fel începutul articolului. Ceea ce reţine Suchianu aproape exact este „suta [secol] fără soţ" şi expresia latinească, care în româneşte ar suna astfel: „muzelor le plac numerele neperechi". Sau cum completează Caragiale în textul său: „şi ele erau fără soţ, nouă!".

Textul: „apucând cu un ochi Tisa, cu altul Dunărea, cu altul Nistrul şi cu altul Marea, şi" din broşură (p. 89), şi din ediţia lui Paul Zarifopol, *Opere,* III (1932, p. 89), lipseşte din ediţia critică a lui Şerban Cioculescu, *Opere,* 4 (1965, p. 73), fiind cenzurat. I.L. Caragiale mai foloseşte, în maniera lui Gion, franţuzismul „badin", adică *glumeţ.*

p. 21 CULISELE CHESTIUNII NAŢIONALE

A apărut în „Ziua", I, nr. 38, 25 februarie 1896, p. 1-2; nr. 39, 27 februarie 1896, p. 1-2; nr. 40, 28 februarie 1896,

[1] D. Suchianu, *Diverse. însemnări şi amintiri,* Tipografia ziarului „Universul", 1933, p. 106-107.

p. 1-2; nr. 41, 29 februarie 1896, p. 1-2; nr. 42, 1 martie 1896, p. 2; nr. 43, 2 martie 1896, p. 1. Semnat: *L* (în ultimul număr al ziarului). Tipărit în broşură în acelaşi an. Reprodus în *Opere,* V, 1938, p. 46-70.

Textul de bază, în broşură (1896).

După colaborarea intensă la „Gazeta poporului", ziar naţional-liberal, I.L. Caragiale este atras, de G. Panu, la un cotidian ce de-abia apăruse, intitulat „Ziua", organ al Partidului Democrat-Radical. Vestea trecerii scriitorului la alt ziar îi irită pe foştii colegi de redacţie şi, deşi „gazeta" liberalului G. Pallade va expia în curând (28 ianuarie 1896), ei vor întâmpina noua apariţie din 11 ianuarie 1896 cu ostilitate: „O foiţă mică, în felul celor cari apar la Botoşani sau Târgu-Jiu, măcar că e tipărită în Bucureşti, la tipografia *Epoca.* Ca titlu: *«Ziua,* organ al partidului democrat-radical». Din prima vedere, ţi se pare ciudat ca un organ «democrat-radical» să iasă din oficiul dlui Nicu Filipescu care, nefiind nici tipograf de meserie, nici negustor, nici industriaş, nu acordă, desigur, presele stabili¬mentului său decât amicilor săi politici sau cel puţin celor indiferenţi, dar niciodată potrivnicilor săi politici. Să trecem, de asemenea, peste pompoasa denumire de „partid radical". Aşa-i în ţara aceasta: când se adună doi chiori şi un şchiop numaidecât formează un partid politic"[1]. Autorul articolului suferea cel puţin de amnezie. Partidul Democrat-Radical era o formaţiune politică mai veche. Fondarea lui s-a produs la 16 aprilie 1888, în Bucureşti, de către un grup de intelectuali reprezentând păturile mici şi mijlocii ale burgheziei, împărtăşind un liberalism radical. Printre membrii de seamă se numărau Gheorghe Panu, Alexandru Bădărău, Grigore Macri, Constantin Bacalbaşa. Primul lor organ de presă a fost

[1] *Exploatatorii politici,* în „Gazeta poporului", II, nr. 276, 13/25 ianuarie 1896, p. 1.

ziarul „Lupta", care fiinţa încă din 19 iulie 1884. Redactorul editorialului avea tot dreptul să suspecteze ajutorul în tipărirea ziarului acordat de conservatorul Nicu Filipescu. Încă din 1892, s-au auzit în partid voci care cereau un cartel electoral cu conservatorii. La alegerile parlamentare din 1892, G. Panu va fi ales în Senat cu sprijinul junimiştilor. Spre sfârşitul anului 1894, orientarea politică de deschidere către conservatori devine tot mai evidentă. G. Panu este împuternicit, în martie 1896, să realizeze o înţelegere cu conservatorii, perfectată în iunie 1896. Fuziunea deplină cu Partidul Conservator se va realiza în martie 1897.

Sub aceste auspicii favorabile, îşi începea colaborarea I.L. Caragiale la ziarul „Ziua". În redacţie era printre prieteni, G. Panu fiind un statornic sprijinitor al său în ziarul „Lupta". Şi temperamentul se armoniza cu un ziar conservator de opoziţie.

De altfel, la „Gazeta poporului" fusese tot în opoziţie, dar pe baricada liberală. Primul articol îi apărea în „Ziua" la 16 februarie 1896. Vor urma multe altele împotriva „guver¬nului", dar şi eseuri de rafinament pedagogic sau de atitudine moralistă. Dar articolul de rezistenţă, de proporţiile unui studiu, publicat în şase numere consecutive ale ziarului „Ziua", fu *Culisele chestiunii naţionale.* Era un debut strălucit în preocupările sale faţă de ardeleni şi de problemele lor politice şi culturale. La finele secolului al XIX-lea, miezul „chestiunii naţionale" îl constituia - la fel ca şi astăzi - problema Transil - vaniei. Cel mai important articol politic al lui I.L. Caragiale are în centrul lui tocmai lupta politică a românilor de peste munţi, constituindu-se într-un atac împotriva alianţei dintre „samsarul" E. Brote şi prim-ministrul liberal D. A. Sturdza, a cărui politică concesivă faţă de unguri tindea să scindeze Partidul Naţional Român din Transilvania. Eugen Brote de la Răşinari (1850-1912) era de profesie agronom, doctor în ştiinţe

agricole la Altenburg (Germania). Din 1881 era membru şi vicepreşedinte, din 1890, în Comitetul Central al Partidului Naţional Român din Transilvania. În 1894 s-a refugiat în România, fiind urmărit de organele judiciare ungureşti în procesul memorandiştilor. În 1895 publică broşura *Chestiunea românească în Transilvania şi Ungaria* (cu ediţii în limba germană, la Berlin, şi în limba italiană, la Torino). De partea cealaltă a baricadei se afla bătrânul Ioan Raţiu (1828-1902), unul dintre întemeietorii şi preşedinte al Partidului Naţional Român din Transilvania (1892-1902). El era adept al „activismului politic". A iniţiat elaborarea *Memorandului* din 1892, fiind conducătorul delegaţiei care a plecat la Viena să-l prezinte Împăratului. Alt personaj vehiculat de I.L. Caragiale în broşura sa, opozant al ideilor reformiste ale lui E. Brote, este Aurel C. Popovici (1863-1917), absolvent al Universităţii din Viena şi Graz, în domeniile medicinii şi ştiinţelor politice. El este autorul cunoscutei „Replici" din 1892, o broşură politică, tipărită la Sibiu, în 21 000 exemplare, în limbile română, italiană, franceză şi germană, având drept titlu complet: *Chestiunea română în Transilvania şi Ungaria. Replica junimii academice române din Transilvania şi Ungaria la „Răspunsul" dat de tinerimea academică maghiară „Memoriului" studenţilor universitari din România, cu o hartă a Austro-Ungariei şi României.* Cuprinsul broşurii a fost socotit subversiv şi „revoluţionar", iar Aurel C. Popovici condamnat la ani de temniţă de un tribunalul din Cluj. În textul broşurii lui I.L. Caragiale mai este evocată *Liga culturală,* fondată în Bucureşti, în 1891, cu numele complet: *Liga pentru Unitatea Culturală a Românilor,* precum şi broşura lui Ioan Slavici, *Tribuna şi tribuniştii,* apărută la Bucureşti în 1896.

I.L. Caragiale ţine să precizeze, într-o notă de subsol, că articolul său este „o lucrare de simplu reportaj". Explicaţia era necesară la fraza iniţială: „Dintr-un izvor cu desăvârşire

autorizat, putem da aci toate amănuntele mai interesante asupra ultimelor împrejurări prin care a trecut chestiunea naţională". Era un mod gazetăresc de a sublinia veridicitatea faptelor incriminate, dar şi de a se deroba de răspundere pentru faptele relatate. Nu în ultimul rând, trebuie interpretată nota şi ca o precizare a genului de abordare a unei realităţi. I.L. Caragiale colportase, în sens satiric, reportajul de senzaţie, gen *Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii.* De data aceasta avem de-a face cu un reportaj „declarat", ilustrând în registru „serios" o ipostază a acestei specii de frontieră, într-o „serie de veritabile capodopere ale genului în literatura noastră"[1]. Reputatul critic notează în continuare: „Trebuie neapărat citate *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu", O plimbare la Căldăruşani,* reportajul politic - redescoperit de Şerban Cioculescu - *Culisele chestiunii naţionale (Opere,* V, 1938), *Al. I. Odobescu* şi, mai ales, *Articol de reportaj".* Indubitabil, reportajul *Culisele chestiunii naţionale* poartă pecetea geniului lui Caragiale. Modalitatea de descriere a cursului evenimenţial, contrapunctul ironic şi şarja satirică în portretul „samsarului" de la Răşinari sau al „providenţialului" Dim. A. Sturdza aparţin scriitorului. I.L. Caragiale evocă „seanţele de ipnotism politic" frecventate doi ani şi jumătate, la „cursul şi prânzul dlui Sturdza", de „subţirele diplomat", E. Brote, rămânând „cu un întreg repertoriu de gesturi scurte şi hotărâte â la Sturdza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înţelesuri â la Sturdza şi de formele de catehism moral şi politic". Punerea în scenă a discuţiei finale dintre E. Brote şi Aurel C. Popovici în care sunt date pe faţă intenţiile lui Dim. A. Sturdza de a reorganiza partidul naţional de dincolo într-un partid *moderat* şi *oportunist,* trimite la un versat om de teatru. Antologică rămâne vizita incognito în

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* Bucureşti, Editura Albatros, 1976, p. 3.

Bucureşti a unui ardelean simplu, membru al partidului. E. Brote îl introduce la primul-ministru. *Incognitul* aiurit a ieşit cu desăvârşire buimăcit, repetând până la năucire fraza: „Ce ochi, mă! *penătrabili* are d. Şturdza! Ce ochi, mă!" I.L. Caragiale priveşte, la această desfăşurare de personaje şi încrucişare de idei, ca la teatru: „Un autor de teatru, dacă ar pune un personaj închipuit să bată aşa depeşi, ar fi acuzat pe drept cuvânt de exagerare; poate cineva fi aşa de simplu? Iată că s-a putut. Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis şi unui autor dramatic - un personaj atât de simplu numai natura are dreptul să-l creeze".

Cel mai valoros articol politic al lui I.L. Caragiale va reverbera în multe alte luări de poziţie, îndeosebi în ziarul „Epoca", împotriva „roşilor". Dar, în mod curios, pamfletul a fost uitat în ziarul „Ziua". Doar Şerban Cioculescu atrage atenţia asupra broşurii din 1896 şi publică textul în volumul V de *Opere* (1938). Într-un articol din 1936, *în politică,* marele editor nota: „Foarte însemnat este însă acel reportaj politic întins pe care l-a publicat aci sub titlul *Culisele chestiunii naţionale.* Trasă în broşură, lucrarea îşi revendică însuşirea de «simplu reportaj». În acest gen se poate spune că I.L. Caragiale a dat o adevărată capodoperă"[1]. Ideea este reluată în *Viaţa lui I.L. Caragiale* din 1940: „Va trebui să recunoaştem că reportajul n-a atins nicicând, la noi, un asemenea nivel de artă. Divulgând anumite indiscreţii ale lui Aurel C. Popovici, afiliat politicii disidente a lui E. Brote, dar reîntors la matcă, după ce a surprins sensul oportunist al acţiunii broto-sturdziste, Caragiale a făcut din reportaj un panou de figuri animate ale carnavalului politic. [...] Nu vom înceta de a atrage luarea-aminte asupra acestui giuvaer necunoscut, care ar trebui studiat cu migală de profesioniştii jurnalisticii, ca un neîntrecut model al literaturii

[1] Şerban Cioculescu, *Caragialiana,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1987, p. 19.

politice şi al reportajului literar, prin procedeul modern, cinematografic, cu decupări repezi"[1]. „Comedioara politică" a lui I.L. Caragiale nu numai că nu a fost studiată, dar a căzut din nou pradă uitării, când, după război, în condiţiile unui regim totalitar, articolele politice ale scriitorului au fost practic interzise.

În 1952, când s-a sărbătorit Centenarul naşterii lui I.L. Caragiale, cu tendinţe de „reconsiderare" şi de transformare a sa într-un scriitor al „poporului", „realist-critic" sau chiar de precursor al „realismului socialist", în presa literară a exilului românesc a fost denunţată tendinţa cercurilor diriguitoare de a-şi aservi opera caragialiană în propaganda lor politică. Dintr-un articol al lui Theodor Cazaban, aflăm: „La comemorarea organizată de studenţi la Paris, în cadrul Fundaţiei Universitare Regale a vorbit domnul Mircea Eliade. [...] În conferinţa sa, domnul Mircea Eliade s-a ocupat de una din ultimele scrisori ale lui Caragiale, scrisă din Berlin cu puţin înaintea morţii. O admirabilă profesiune de credinţă care împlineşte prin noi elemente figura marelui scriitor. Scrisoarea e străbătută de un *aprins sentiment de dragoste de ţară* şi are un ton aproape neobişnuit de emoţionant pentru un scriitor atât de rezervat ca I.L. Caragiale. El apare astfel ca un militant şi un naţionalist în cel mai bun sens al cuvântului"[2]. Un alt mare exilat, profesorul latinist N.I. Herescu, aprecia şi el articolele politice ale lui I.L. Caragiale: „Cine vrea să ştie ce gândea şi ce simţea Caragiale, caută să-i citească articolele şi cronicile de tot felul. Ca şi Eminescu, Caragiale a fost şi ziarist; ca şi Eminescu,

[1] Şerban Cioculescu, *Viaţa lui I.L. Caragiale,* Bucureşti, Editura Minerva, 1986, p. 107.

[2] Theodor Cazaban, *Comemorarea lui Caragiale şi festivalul de poezie,* în „România viitoare", Paris, I, nr. 7, august 1952, p. 1. Articolul a fost republicat, cu titlul *Despre Caragiale - la Centenarul naşterii scriitorului,* în „Jurnalul literar", XII, nr. 1-4, ianuarie-februarie 2001, p. 9.

el trebuie căutat în articole. Acolo se descopere limpede adevăratele sale idei şi sentimente, în acele articole despre care Paul Zarifopol spunea aşa de bine că reprezintă o «artă vorbită» şi care - de altfel - seamănă în atâtea privinţe cu teatrul"[1].

Diferenţe de transcriere: „rabiaţi" (broşură) - „robiţi" (O. V); „crezământ" (broşură) - „crezare" (O. *V)* „să facem ceva fără îndoială; însă trebuie" (broşură) - lipsă în O.V; „au ajuns astăzi lucrurile" (broşură) - „au ajuns lucrurile" *(O.V).*

p. 49 CÂTEVA PĂRERI

A apărut, prima dată, în „Ziua", I, 1896: nr. 35, joi, 22 februarie, p. 1-2, cu titlul *O critică* şi semnătura: L, la rubrica „«Ziua» de miercuri"; nr. 41, joi, 29 februarie, p.1, cu titlul *Notiţe literare, II,* cu aceeaşi semnătură şi la aceeaşi rubrică; nr. 47, joi, 7 martie, p. 1-2, tot cu titlul *Notiţe literare* şi semnătura *L.*, la aceeaşi rubrică; retipărit, fragmentar, cu titlul *Stilul,* în „Şcoala română", IV, nr. 8, februarie 1906, p. 159-160, şi cu titlul *Caragiale şi critica literară,* în „Luceafărul", XI, nr. 26, 24 iunie 1912, p. 467.

În volume: *Notiţe şi fragmente literare,* [Bucureşti, 1897], p. 3-68 (colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 121-122), *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 230-277; *Opere,* III, 1932, p. 49-83; *Opere,* 4, 1964, p. 31-60.

Textul de bază, în volumul *Notiţe şi fragmente literare,* [1897].

[1] N.I. Herescu, *Neschimbătorul Caragiale,* apărut postum în „Almanahul ziarului *America",* pe anul 1961, p. 247. Republicat în „Jurnalul literar", XII, nr. 1-4, ianuarie-februarie 2001, p. 9.

Incompletă, la Biblioteca Academiei Române, colecţia ziarului „Ziua" se încheie cu numărul 52, de miercuri, 13 martie 1896, aşa încât nu ştim cum a continuat publicarea eseului caragialian, în paginile respectivului periodic sau poate în altul. În acelaşi număr în care apărea primul episod, *O critică,* scriitorul semna, cu iniţiala majusculă *L.,* şi articolul *Frumos rol* (v., nota, *infra).*

La reluarea eseului în volumul *Notiţe şi fragmente literare,* apărut pe la jumătatea anului următor (1897), Caragiale renunţă la primele două paragrafe ale secvenţei iniţiale. Iată cum începe eseul în ziarul „Ziua":

„O polemică furtunoasă se anunţă pe orizontul literar al României. Mănuşa a aruncat-o - de mirare ! - un filosof, d. M. Dragomirescu, care dă şi lecţiuni de filosofie. D-sa a publicat în «Convorbiri literare» un articol în care condamnă publicistica de toate zilele ca pe o producere intelectuală josnică şi pernicioasă, a cărei raţiune de a fi nu-i decât venalitatea şi interesele meschine, trecătoare, triviale, ca o producere menită să otrăvească bunul-simţ al publicului. Tânărul filosof vorbeşte în studiul d-sale critic despre toate, afară de un singur lucru, singurul care merită vreo atenţie, singurul de care poate cineva vorbi fără să vorbească absolut degeaba, fiind vorba de produceri intelectuale. Dar tot nu-i rău că eminentul critic, deşi uitând aceea tocmai despre care trebuia să vorbească, a vorbit despre altele. Critica d-sale o să dea loc la discuţie. Atât mai bine".

În volum, eseul debutează abrupt, cu o tăioasă observaţie generală, autorul renunţând, în primul rând, la elemente accentuat jurnalistice şi colocviale, pasaje de legătură, de încheiere sau deschidere a secvenţelor. Astfel, prima parte se încheie, în „Ziua", cu fraza:

„Până să revenim la punctul de plecare, la critica d-lui Dragomirescu, vom zice câteva cuvinte despre talent în o a doua notiță literară".

Notăm că atât în O. III, 1932[1], cât şi în O. 4, 1965[2], Paul Zarifopol şi Şerban Cioculescu transcriu sfârşitul acestei fraze astfel: „în a doua notiță literară".

A doua secvență (în „Ziua" cu titlul *Notițe literare)* este numerotată, la subtitlu, în cifra romană „II" şi începe în felul următor:

„Urmăm de unde am lăsat miercurea trecută. Pentru a face o operă de artă, o operă viabilă, trebuie - ierte-ni-se reminiscența - trei lucruri: talent, talent şi talent".

În notele edițiilor anterioare apare: „... - ierte-ni-se *o* remi - niscență - ..." (în O. III) şi: „... - ierte-mi-se o reminiscență - ..." (în *O.* 4).

Încheierea secvenței, în „Ziua" (Z), are formularea:

„Pe această cale, deşi de ocol, credem c-am ajuns aproape de dezlegarea primei întrebări. *Vom* răspunde la aceasta pe larg în următoarele notițe literare". În edițiile anterioare: „Voi..."

A treia secvență, şi ultima existentă în „Ziua", nu mai este numerotată. Începe:

„După mişcarea guşatului nostru,..."

şi se încheie:

„Şi astfel am înaintat, sperăm, încă cu un bun pas către scopul nostru, către împlinirea dorinței noastre de a putea răspunde cât mai clar posibil la întrebarea pusă dintru început: ce este talentul?"

Am notat deosebirile, față de ziar şi față de edițiile precedente, pentru a motiva observația despre turnura jurnalistică inițială (e adevărat, discretă) eliminată în bună parte

[1] Cf. p. 332, *Note şi variante.*
[2] Cf. p. 529, *Note şi variante.*

la trecerea eseului în volum. În cazul unora din aceste diferenţe, e foarte posibil să avem de-a face pur şi simplu cu greşeli de tipar. Cu adevărat importante şi elocvente sunt diferenţele dintre versiunea publicistică şi aceea din volum (baza ediţiei). Notăm câteva, cu valenţe pentru o cercetare a laboratorului caragialian. În paragraful care începe cu: „Rezultatul aprigei lupte", sintagma din „Ziua" - „afară de acel sărman singur lucru" - este redusă la formula „afară de un singur lucru". Câteva rânduri mai departe, „d-lui Sturdza?" (Z) este înlocuit cu „d-lui Fleva?" (NFL), iar „ale poeţilor de la «Lumea nouă»", cu „ale poeţilor noştri socialişti". De asemenea, apar în cursive segmente de expresie ca: „acele cari au fost opera unui talent" sau: „ta-len-tul". Reformulările importante sunt puţine în partea de text care poate fi com¬ parată. Consemnăm doar două: „piramida stă şi va sta"*(NFL)* ia locul expresiei: „piramida este şi va fi"; iar „se va deştepta desigur şi va chema la dânsa o lume, o nouă şi întreagă putere de viaţă" apare astfel: „ea se va deştepta sigur şi, cu o nouă şi întreagă putere de viaţă, va chema la dânsa o lume".

Încă un fapt se cuvine consemnat în legătură cu ceea ce ar putea fi numit „breviarul de estetică" al lui Caragiale. În acelaşi an (1897), când eseul *Câteva păreri* apare în volumul *Notiţe şi fragmente literare,* două dintre secvenţele lui sunt selectate într-un manual. Profesorii ieşeni din cercul „Junimii", Miron Pompiliu şi I. Paul, reţin în *Carte de cetire pentru toate liceele secundare...* fragmentele întitulate *Stilul* şi *Ce este talentul?*[1]. Caragiale a comentat, de altfel, manualul la apariţia primelor sale două părţi[2].

Orice inventariere a publicisticii lui Caragiale relevă cu evidenţă numărul mic al paginilor incluse de autorul însuşi în

[1] Miron Pompiliu, I. Paul, *Carte de cetire...*,partea a III-a, clasa V şi VI, Iaşi, „Dacia", 1897, p. 422-429 (Ce *este talentul?)* şi 445-450 (Stilul).

[2] Cf. infra, *O nouă carte de citire.*

sumarul volumelor sale. Iar cele reţinute, în afara unor broşuri speciale *(Culisele chestiunii naţionale,* 1896, şi *1907. Din primăvară până-n toamnă,* 1907), sunt texte care conţin opiniile despre literatură, teatru, artă. Ele au fost cuprinse în *Notiţe şi fragmente literare* (1897) şi, să nu uităm, reluate în ediţia de *Opere complete,* de la „Minerva" (1908), în seria *Momente, schiţe, amintiri.* Faptul este de natură să ne atragă atenţia, încă o dată, că scriitorul nu diferenţia net între creaţie şi reflecţia asupra creaţiei, că un *ce* anume le uneşte, un „dat esenţial", cum îl numeşte Ştefan Cazimir într-un studiu din 1975, „Ce *este arta?"*[1], din care citãm:

„Una din cerinţele elementare este să nu atribuim gândirii lui Caragiale despre artă dimensiuni sau intenţii străine, să n-o raportăm la etaloane abstracte, ci la propria ei măsură. [...] Datul esenţial, în cazul de faţă, este că ne aflăm în prezenţa unui creator de artă, care scrutează problemele artei *din interior,* nu ca estetician, ci ca om de meserie. [...] Paginile sale despre artă alcătuiesc, în esenţă, confesiunea unui literat, întemeiată pe o experienţă literară, ilustrată cu argumente literare şi exprimată în limbaj literar. Justificare a creaţiei şi totodată prelungire a ei, gândirea lui Caragiale despre artă nu implică demonstrarea ideilor, ci numai enunţarea lor. Convingerile scriitorului sunt prea ferme pentru a mai admite îndoieli sau controverse. Metoda sa favorită este să îndrepte mereu «discuţia» către teze indiscutabile (sau măcar crezute astfel), a căror justeţe nu mai trebuie dovedită, ci doar pusă în evidenţă. Toată lumea a remarcat, în textele lui despre artă, revărsarea neîntreruptă de alegorii şi parabole, de pilde şi anecdote. Caragiale n-a «preferat» să se exprime aşa, ci n-ar fi putut s-o facă altfel."[2]

[1] Cf. vol. *Nu numai Caragiale,* Editura Cartea Românească, 1984, p. 84-98.

[2] *Op.cit.,* p. 86-87.

Cu precizarea că, totuşi, scriitorul putea să se exprime şi „altfel", adică în formule variate, inclusiv cu respectul normelor textului teoretic, - scrierile sale o dovedesc din plin, - ne raliem acestei perspective de lectură, productivă în posibilităţi de interpretare a creativităţii caragialiene. Semnalăm, de asemenea, lucrarea lui Aurel Buzincu, *Eseu despre estetica lui Caragiale* (Editura Augusta, Timişoara, 1998), în acelaşi sens.

p. 87 POLITICĂ ŞI CULTURĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, 1896: nr. 282, vineri, 18 octombrie, p. 1-2, cu titlul *Chestiuni literare* şi semnătura *Caragiale,* la rubrica „Tribuna literară"; nr. 288, vineri, 25 octombrie, p. 1-2, cu titlul *Stat şi literatură,* cu aceeaşi semnătură şi la aceeaşi rubrică; nr. 318, duminică, 30 noiembrie, p. 2, cu titlul *Politică în toate* şi semnătura Ion, la rubrica „Literatură-artă-ştiinţă".

În volume: *Notiţe şi fragmente literare,* [1897], p. 69-94; *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 317-328; *Opere,* III, 1932, p. 93-100; *Opere,* 4, 1965, p. 69-75.

Textul de bază, în volumul *Notiţe şi fragmente literare* (1897).

Eseul este alcătuit prin adiţionarea a trei articole. Atât Paul Zarifopol[1], cât şi Şerban Cioculescu[2] semnalează, la notele ediţiilor respective, apariţia în presă doar a primului segment, fără să-i indice titlul, *Chestiuni literare.* În „Epoca", acesta se

[1] I.L. Caragiale, *Opere,* III, 1932, p. 333 *(Note şi variante).*
[2] I.L. Caragiale, *Opere,* 4, 1965, p. 530 *(Note şi variante).*

încheie astfel: „Dar să studiem mai aproape într-un alt articol fizionomia multicoloră şi schimbătoare a lumii noastre".

Al doilea articol, *Stat şi literatură,* inclus de Caragiale în eseul *Politică şi cultură,* nu este menţionat între sursele textului din volum. Am reuşit să stabilim acest lucru datorită *Bibliografiei I.L. Caragiale (1852—1912). In periodice,* I (1997)[1], unde articolul este inventariat la poziţia 2880, fără a se face identificarea cuvenită. Reţinem, însă, două precizări de aici. Prima: „articol politic". A doua, la poziţia 2880 A: „Fragment reprodus în cadrul articolului lui B. Costescu, *Literatură conservatoare",* se referă la următoarea trimitere bibliografică: „Caragiale, [I.L.], *Stat şi literatură,* în «Lumea nouă ştiinţifică şi literară», III, nr.2, 10 nov. 1896, p. 1".

În „Epoca", articolul începe: „Faptul că la noi Statul este aproape totul..." şi se încheie: „Dacă am avea o societate, cum avem şi un stat - ...".

Cel de-al treilea element, reprezentând finalul eseului *Politică şi cultură,* este, de fapt, articolul *Politică în toate,* retipărit - surprinzător! - de Şerban Cioculescu în seria de *Articole politice şi cronici dramatice* a ediţiei *Opere,* V (1938)[2], fără a observa dublura apărută şi fără a o justifica în vreun fel. Diferenţele între versiunea din „Epoca"şi aceea din volum sunt minime. În ziar, articolul începe: „Este o plângere nedreaptă...", iar în *Notiţe şi fragmente literare,* secvenţa începe: „De aci rezultă plângerea nedreaptă..." În continuare, alte deosebiri: în volum „Când vedem că vreo instituţie...", î.l.d. „Când vedem că cutare instituţie"...; „ar părea că e drept", î.l.d. „pare că ar fi drept"; „Ei, iată: tânguirea asta, după părerea mea este absolut nefundată./ Da, politică... Dar ce poftiţi?/ Statul cheltuieşte...", î.l.d. „Ei bine, tânguirea asta, mi se pare absolut nefundată, şi

[1] Cf., *op. cit.,* p. 396-397.
[2] Cf., *op. cit.,* 1938, p. 155-156.

iată de ce./ Statul cheltuieşte..."; „ca să facă ştiinţă serioasă"..., î.l.d. „ca să facem ştiinţă serioasă..."

În nota[1] sa, Paul Zarifopol reproduce „erata" publicată de Caragiale în „Epoca" (nr. 283, 19 octombrie 1896, p. 2), a doua zi după apariţia articolului *Chestiuni literare.* O reproducem şi noi, nu doar pentru pitorescul ei: „O greşală de tipar însemnată s-a strecurat în cronica noastră literară din numărul trecut. La rândurile 85 şi 86 din coloana a cincea pagina întâia s-a pus: *«bate pe auritul Cres,* în loc de: *bate pe aiuriţii greci» ".* În volumul *Notiţe şi fragmente literare,* fraza din care face parte expresia îndreptată de Caragiale sună astfel: „Într-o vreme, Alexandru Machedon, pornind din dreapta Adriaticii către răsărit şi înaintând ca un vârtej luminos, *bate pe mintoşii* greci, nimiceşte pe..."

p. 96 NOTE RISIPITE

A apărut, prima dată, după cum urmează: *Exigenţe grele,* în „Epoca literară", I, nr. 3, luni, 29 aprilie, 1896, p. 2, cu titlul *Exigenţe* şi cu semnătura *Caragiale,* la rubrica „Cronica"; *Saloanele noastre,* în „Epoca literară", I, nr. 5, luni, 13 mai 1896, p. 1, cu titlul *Două saloane* şi cu semnătura *Caragiale,* la rubrica „Cronica"; *Amatorul şi artistul,* în „Epoca", II, nr. 300, duminică, 10 noiembrie 1896, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura *Caragiale,* la rubrica „Tribuna literară"; *Artă şi stimă,* în „Epoca", II, nr. 330, sâmbătă, 14 decembrie 1896, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura *Ion,* la aceeaşi rubrică; *Obligativitatea opiniilor,* în „Epoca", III, nr. 353, vineri, 17 ianuarie 1897, p. 1-2, cu titlul *Obligativitatea opiniunilor* şi semnătura *Ion,* la aceeaşi rubrică; *Salonul 1897 la Ateneu,* în „Epoca", III,

[1] *Opere,* III, 1932, p. 333 *(Note şi variante).*

nr. 452, joi, 15 mai 1897, p. 2, cu semnătura *Caragiale,* la rubrica „Tribuna literară"; *Solicitudine de stat,* în „Epoca", III, nr. 479, sâmbătă, 14 iunie 1897, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura *Caragiale,* la aceeaşi rubrică; *Ofensă gravă,* în „Epoca", III, nr. 484, joi, 19 iunie 1897, p. 1-2, cu acest titlu, şi semnătura *Caragiale,* la aceeaşi rubrică; în volumul *Notiţe şi fragmente literare,* [Bucureşti, 1897], p. 95-140 (colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 121-122).

Retipăriri: *Amatorul şi artistul,* în „Foaia populară", IV, nr. 4, 15 februarie 1901, p. 4, 5, fără semnătură, dar atribuită lui Caragiale la sumar; *Obligativitatea opiniilor,* în „Foaia populară", IV, nr. 5, 1 martie 1901, p. 8, 9, cu semnătura *Caragiale; Exigenţe grele,* în „Democraţia", I, nr. 1, 17 mai 1909, cu supratitlul *In loc de prefaţă* pentru traducerea lui Av. Văsculescu din *Prinţul* de N. Machiavelli; *Notiţe risipite: 1. Exigenţe grele; 2. Amatorul şi artistul; 3. Obligativitatea opiniilor,* în „Românul" (Arad), II, nr. 128, 12/25 iunie 1912, p. 2-6, reproduse după volumul *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete,* 1908; *Notiţe risipite: Amatorul şi artistul,* în „Mişcarea", IV, nr. 131, 15 iunie 1912, p. 2.

În volume: *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 329-359; *Opere,* III, 1932, p. 101-122; *Opere,* 4, 1965, p. 76-95.

Textul de bază, în volumul *Notiţe şi fragmente literare* (1897).

Cum se poate uşor constata, numărul şi ordinea bucăţilor publicate în presă („Epoca literară" şi „Epoca") nu corespund în totalitate celor grupate sub titlul *Note risipite,* în volumul *Notiţe şi fragmente literare* (1897).

Noi optăm pentru titlul *Note risipite,* folosit de Caragiale în volumul luat ca bază în ediţia de faţă şi renunţăm la forma din *Momente, schiţe, amintiri. Opere complete* (1908), preluată în ediţiile ulterioare acesteia.

În continuare, dăm diferenţele principale, în ordinea din volum a secvenţelor, corectând, acolo unde este cazul, trimiterile bibliografice greşite din ediţiile anterioare:

1. *Exigenţe grele:* în volum titlul este în această formă, în loc de *Exigenţe,* în „Epoca literară". Trimiterea la data de apariţie („Epoca", 25 octombrie 1896) este eronată atât la Zarifopol[1], cât şi la Rosetti-Cioculescu-Călin[2]. În schimb, este corectă în *Bibliografia I.L. Caragiale*[3], după care am identificat textul. În „Epoca literară", articolul se sfârşeşte astfel: „Marfa trebuie vecinic variată, marfă din ce în ce mai multă şi mai ales marfă ieftină. Şi pentru că veni vorba de marfă ieftină - aşa e că «Epoca literară», pentru atâta materie câtă conţine, pentru aşa hârtie şi aşa de-ngrijit tipar, nu e scumpă 15 bani exemplarul?"

2. *Saloanele noastre* este alcătuit din articolele: *Două saloane, Artă şi stimă* (titlu eliminat de Caragiale la trecerea textului în volum) şi *Salonul 1897 la Ateneu* (titlu, de asemenea, eliminat), care începe cu: „De două ori am avut imprudenţa...". Dăm încă o deosebire, din ziar, unde, după „manifest ame¬ninţată de obezitate", urmează: „Dar mă opresc înaintea unei pânze de dimensiuni şi mai mari - *învierea lui Lazăr.* E un miracol! şi miracolul se face pe un mare bulevard al cetăţii sfinte; de aceea, probabil, se face la lumina electrică. Sunt deocamdată orbit de efectul atâtor lămpi cu arc, îmi acoper ochii, ca să-mi atenuez prima ameţitoare impresie, pe care o voi arăta în al doilea articol despre Salonul nostru".

p. 121 1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ. CÂTEVA NOTE

Partea întâi este datată: „1907, martie" şi a fost publicată în ziarul „Die Zeit" din Viena, IV, nr. 624, 3 aprilie 1907,

[1] *Op.cit.,* p. 333 *(Note şi variante).*
[2] *Op.cit.,* p. 531 (la *Note şi variante).*
[3] *Op.cit.,* poziţia 2656.

p. 1-2, cu titlul *Rumänien, wie es ist,* von einem rumänischen Patrioten. Într-o notă din partea redacţiei se precizează: „Die vorstehenden Ausfuhrungen stammen aus der Feder eines der hervorragendsten rumänischen Publizisten. Sie geben ein ungeschminktes Bild der Zustände in Rumänien, die furchtbare Bauernbewegung verschuldet haben. Wenn der Verfasser bei seiner Kritik manchmal uber das Ziel hinausschiesst, so ist es der Schmerz, der dem Patrioten die herben Worte in den Mund legt. D[ie] Red[aktion]". Ziarul se află la Cabinetul de manuscrise al Academiei Române, în Arhiva I.L. Caragiale, I, Imprimate 1 (Achiziţii 236/1951). Paul Zarifopol în *Prefaţa* la tomul III din 1932, al ediţiei sale critice, dă următoarea lămurire necesară: „Traducerea germană a textului lui Caragiale a fost făcută de un literat berlinez Hermann Kienzl, din cercul doamnei Mite Kremnitz". Foarte curând, la Craiova, apare varianta românească a pamfletului, în „Monitorul", II, nr. 114, 6 aprilie 1907, p. 1-2. Semnat: *Un patriot român.* La finele articolului, o însemnare: „Din jurnalul vienez «Die Zeit»". Textul este precedat de o notiţă a redacţiei, intitulată: *Cum ne judecă străinii:* „Reproducem după ziarul «Zeit» *[sic]* din Viena articolul de mai jos, pentru ca cititorii noştri să poată vedea cum ne judecă străinii. Deşi aprecierile ce se fac despre noi şi firea noastră sunt cam pesimiste, totuşi, citind cineva articolul de mai jos trebuie să recunoască, în mare parte, că autorul are dreptate. Adevărul ustură, însă poate servi să corijeze şi pentru asta l-am reprodus". Mihail Dragomirescu publică, într-un *Supliment politic* al revistei sale, articolul intitulat *Cauzele răscoalelor ţărăneşti,* în „Convorbiri", I, nr. 19, 1 octombrie 1907, p. 765-771. Semnat: *Un patriot român* (pe copertă, la sumar). La tabla de materii a anului I este indicat autorul: *I.L. Caragiale.* Într-o notă a redacţiei se precizează că textul este reprodus după originalul românesc al unui articol

Paul Zarifopol, *Prefaţă,* în *Opere,* III, 1932, p. XIV.

apărut în ziarul vienez „Die Zeit": „E un grandios capitol din Tacit. [...] În acest chip, în româneşte, numai un scriitor a mai scris: d. Titu Maiorescu în unele din *Introducerile* la *Discursurile sale parlamentare".* Articolul din „Convorbiri" este tradus şi publicat, împreună cu elogiul lui Mihail Dragomirescu, în ziarul conservator, „La Roumanie", X-e annee, no. 2590, 7/20 octobre 1907, p.1. La începutul lui noiembrie 1907, este tipărită la Bucureşti, în Tipografia ziarului „Adevărul", str. Sărindar, 11, broşura: *1907 — din primăvară până-n toamnă. Câteva note* de I.L. Caragiale. În afara primei părţi, datată „1907, martie", autorul adaugă o parte a doua, purtând ca dată „1907, septembrie", şi o a treia parte din „1907, octombrie". Broşura are şi o scurtă introducere, fără titlu, semnată: *I.L.C.* Cu titlul *Răscoala țărănească,* sunt tipărite fragmente din pamflet în „Calendarul poporului român", VI, 1908, p. 120-122. Semnat *Ca.* Peste doi ani, un fragment, intitulat *1907,* apare în „Adevărul", XXII, nr. 7369, 14 martie 1910, p. 2. La moartea scriitorului, este reprodus din nou articolul-fragment *1907. Din primăvară până-n toamnă,* cu subtitlul *Testamentul politic al lui Caragiale. Caragiale partizanul votului universal,* în „Adevărul", XXV, nr. 8171, 12 iunie 1912, p.1. Sunt inserate fragmente cu titlul *1907,* şi subtitlul *Caragiale revoluționar,* în „România muncitoare", VIII, nr. 47, 17 iunie 1912, p. 1-2.

Textul de bază, în broşură (1907).

Despre geneza pamfletului avem, întâi, mărturia fiului său, Luca Ion Caragiale: „Una din amintirile puternice pe care le păstrez despre părintele meu e aceea când i-am adus întâiul jurnal nemțesc care amintea revolta țăranilor din 1907. În omul acela, care persiflase veşnic avânturile patriotice, o groaznică suferință a început să clocotească. A stat zile întregi nemişcat, cu capul sprijinit în mâini. Când îi vorbeai, se trezea ca din vis şi răspundea întrebărilor cu glasul obosit. Pe urmă deznădejdea

era înăbuşită de revoltă. Striga că bine le face ciocoilor. Voia să plece, să vază ce se întâmplă în ţara lui, şi deznădejdea iar îl paraliza. Într-o noapte, febril şi iritat, a scris broşura *1907, din primăvară până-n toamnă,* a trimis la *Die Zeit* din Viena prima parte tradusă de Mite Kremnitz, iar manuscriptul românesc l-a închis într-un sertar"[1]. D. Gusti, tânărul doctor în filosofie aflat la Berlin, îşi amintea: „Mite Kremnitz l-a rugat să scrie un articol despre evenimentele din ţară pentru ziarul *Die Zeit,* ce apărea la Viena în stil mare, pentru a precumpăni influenţa cunoscută a lui *NeueFreiePresse* [...] Invitat la dejun, am fost rugat de Caragiale să-mi dau părerea despre felul cum înţelegea el să scrie articolul cerut. Şi l-am ascultat până la orele cinci de dimineaţă. Au fost o după-amiază şi o noapte de neuitat. Asistam la desfăşurarea unei mari şi grele probleme, făcută de un gânditor care nu era specialist, dar care analiza cu o surprinzătoare profunzime şi ingeniozitate. [...] După multe zile de trudă, articolul a fost trimis la redacţie"[2]. Într-o scrisoare, I.L. Caragiale îi scria lui Paul Zarifopol: „Deşi nu ştiu nemţeşte mi-a plăcut foarte mult cum sună textul dumitale. În momentul când îţi scriu, sper că *Die Zeit* a intrat în posesiunea scrisorii şi articolului. Să vedem dacă va găsi de cuviinţă să-l utilizeze"[3]. Ziarul vienez publică articolul şi trimite autorului român o scrisoare de mulţumire: „Sehr geehrter Herr! Es freut uns ausserordentlich mit Ihnen in direkten Kontakt kommen zu konnen und Ihnen zu sagen, dass der in unserem Blatte abgedruckte Artikel aus Ihrer geschätzten Feder eine glänzende publizistische Leistung war, die in unserem

[1] Luca Ion Caragiale, *Amintiri despre Caragiale,* în „Ideea europeană", I, nr. 29-30, 4-11 ianuarie 1920, p. 2.

[2] D. Gusti, *Câteva amintiri despre Caragiale,* în „Revista Fundaţiilor Regale", XII, nr. 4, aprilie 1945, p. 8.

[3] I.L. Caragiale, *Opere,* VII, 1942, p. 66.

Leserkreise ganz allgemein anerkannt worden ist, und speziell unter kundigen Leuten geradezu Aufsehen erregt hat. Wir bitten Sie, uns deswegen auch fernerhin mit Ihren, geschätzten Beiträgen zu bedenken"[1]. Cu toată prețuirea declarată a redacției, I.L. Caragiale se arăta nemulțumit la primirea foii vieneze. „Din motive redacționale, unele pasaje au fost tăiate, ceea ce a produs revolta lui Caragiale împotriva acelora ce i-au cerut studiul şi, mai ales, împotriva «cenzurii» presupuse a lui Mite Kremnitz, căreia îi tăgăduia calitatea de a se amesteca în scrisul său"[2]. Şerban Cioculescu înregistrează diferențele între varianta germană şi manuscrisul românesc, în *Opere,* V (1938), p. 475-476. Comanda articolului (varianta germană) şi itinerariul textului au născut controverse între istoricii literari pe fapte de amănunt. Pentru noi, scenariul este următorul: Mite Kremnitz a cerut lui I.L. Caragiale, prin intermediul lui Paul Zarifopol, să scrie un articol pe tema răscoalelor țărăneşti pentru ziarul vienez *Die Zeit.* Scriitorul acceptă, redactează partea datată „1907, martie" pe care o trimite lui Paul Zarifopol pentru a-l înmâna lui Mite Kremnitz. Aceasta se îngrijeşte de traducerea articolului apelând la serviciile literatului berlinez Hermann Kienzl. Versiunea în limba germană se întoarce la Paul Zarifopol, care e posibil să fi stilizat-o uşor, transmițând-o autorului la Berlin. I.L. Caragiale expediază articolul în limba germană la Viena, cu o scrisoare însoțitoare. Se poate uşor deduce că traducerea primei părți a pamfletului este, de fapt, o operă colectivă: Mite Kremnitz-

[1] I.L. Caragiale, *Scrisori şi acte.* Ediție îngrijită, prefață şi note de Şerban Cioculescu, Bucureşti, Editura pentru literatură, 1963, p. 53 (facsimil).

[2] D. Gusti, *op.cit.* La Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române se păstrează, în Arhiva D. Gusti (III, ms. 22), câteva file cu însemnări bruionare în creion, intitulate „Berlin-Caragiale", ce par a fi stat la baza redactării amintirilor sale.

Hermann Kienzl-Paul Zarifopol. De aici, mărturiile contradictorii ale unor contemporani.

În 3/16 aprilie, trimitea articolul *1907* în limba română (prima parte) lui Petre Th. Missir la Iaşi, pentru a fi publicat cu discreţie într-o revistă „cuminte"[1]. În toamnă, mai transmite încă o dată articolul lui Barbu Delavrancea, „întreg aşa cum l-am aruncat eu atunci"[2], supărat fiind de modul cum apăruse pamfletul în revista lui M. Dragomirescu: „trunchiat şi plin de greşeli". Încă din luna mai 1907, în „Neamul românesc" se deplângea faptul că I.L. Caragiale şi alţi scriitori „au îndrăznit să prindă durerea ţăranului român şi s-o buciume peste hotare"[3]. În „Acţiunea conservatoare", un anonim regretă că nu se dezvăluie numele autorului articolului din „Convorbiri", care vede ţara ca o „Patagonie europeană"[4]. Îl învinovăţeşte pe „patriot" că a comis, astfel, un act nepatriotic. În revista prietenului său, Toma Cămărăşescu, „La Roumanie", se credea că autorul articolului din revista lui Mihail Dragomirescu era „un roumain-transylvain", care devenise „l'accusateur de son pays", „un demolisseur, un nihiliste". Faţă cu apropierea de Tacit, făcută de Mihalache, anonimul franţuzit exclamă: „Pardon, c'est n'est pas du Tacite, c'est du Suetone". Îi cerea autorului pamfletului să se devoaleze: „Nous voulons voir un visage et non un marque. Caton, qui es-tu?"[5]. Mihail Dragomirescu se grăbi să-i expedieze imediat ziarul la Berlin, îndemnându-l la „un mic răspuns".

[1] Cf. *Opere,* VII, 1942, p. 554.

[2] *Ibidem,* p. 246.

[3] Tiberiu V. Crudu, *Pescuitori în apă tulbure,* în „Neamul românesc", II, nr. 5, 20 mai 1907, p. 69.

[4] *Un patriot român,* în „Acţiunea conservatoare", II, nr. 410, 5 octombrie 1907, p. 1.

[5] *Caton, qui-es-tu?,* în „La Roumanie", X, nr. 2591, 9/22 octombrie 1907, p. 1.

I.L. Caragiale se execută şi-l înştiinţează despre aceasta pe Mihalache: „Am primit acu *La Roumanie;* îţi mulţumesc. Îi doare pe oligarhii noştri apucătura mea libertaro-reacţionară. O să-i doară şi mai mult broşura completă cu soluţia pe care mi-o tot cer şi pe care trebuia s-o pui şi tu în *Convorbiri.*

- Iată ce am răspuns domnului de la *Roumanie,* care vrea să ştie cine este Caton. Acuma cred că e mulţumit.

- *habet igitur conftentem reum.* Am făcut şi eu puţintică proză de bucătăreasă - da! de bucătăreasă - dar franţuzoaică"[1]. Şi urmează textul, în limba franceză, al scrisorii către redactorul ziarului „La Roumanie", în care îşi asumă paternitatea articolului. Toma Cămărăşescu, în loc să publice scrisoarea, dispune să fie dată o scurtă notă: *„Caton, qui es-tu,* tel etait le titre de notre premier Bucarest du 9/22 octobre. M. J.L. Caragiale nous repond de Berlin: «Caton, c'est moi»"[2]. În 27 octombrie / 9 noiembrie 1907, Caragiale îl informa pe amicul său, Alceu Urechia, că era gata cu „materia" pentru „broşura mea", aşteptând o „primă aprobare" pentru „simplicisima" sa proză[3]. Înainte de a-l expedia la Bucureşti, după amintirile fiului său, ar fi citit textul lui „Hristache Racovski"[4], prietenul său socialist, în urma observaţiilor acestuia, reformulându-şi unele concluzii critice. Alceu Urechia era însărcinat de I.L. Caragiale să trateze cu cei de la Tipografia ziarului „Adevărul" pentru a imprima broşura. La început, - îşi amintea C. Racovski -, scriitorul voise să tipărească broşura în Germania, „fără iscălitură", într-o sută de exemplare, pe care s-o distribuie prietenilor: „El a început să colinde oraşele din Germania ca să caute un tipograf cu litere române"[5]. În scrisoarea, deja

[1] I.L. Caragiale, *Scrisori şi acte,* ed. cit., 1963, p. 62.

[2] *Informations,* în *La Roumanie,* no. 2613, 5/18 novembre 1907, p. 3.

[3] Cf. I.L. Caragiale, *Opere,* VII, p. 456.

[4] Luca Ion Caragiale, *op. cit.*

[5] Dr. C. Racovski, *Caragiale şi democraţia,* în „Adevărul", XXV, nr.8174, 15 iunie 1912, p. 1.

citată, către Mihail Dragomirescu, din 1/14 noiembrie 1907, I.L. Caragiale însemna: „În momentul acesta, primesc o telegramă: broşura va apare curând, - chiar săptămâna asta. Şi se va vinde pe cale publică - va inunda târgurile şi târguşoarele. Ţi-am scris şi-ţi mai scriu, ca să te rog să zici câteva cuvinte asupră-i. N-aş vrea să amuţească strigătul meu în pustiul indiferenţei. Dar - nu laude exagerate, ci rece şi aspră judecată. Vorba ceea: înjură-mă, domnule, dacă nu vrei să mă lauzi! dar nu mă da uitării! - Sper că broşurica o să spargă conspiraţia tăcerii. Tare aş dori să cază rândurile mele şi sub ochii regelui şi ai prinţului. Eu însumi să le-o adresez, drept să spun, n-am îndrăzneala. Nici ei nu sunt oameni fără griji! şi de! parcă nu ar fi politicos să-i mai plictisesc şi eu, un oarecine, fără vreo însemnătate politică, cu părerile mele... Destul îi plictisesc atâţia - chemaţi să-i plictisească"[1].

Concomitent, îl anunţa şi pe Paul Zarifopol că „la Bucureşti se trage la maşină broşura mea, pe care Urechia şi Pauker o cred genială"[2]. În 2/15 noiembrie 1907, tot îi mai scria lui Mihail Dragomirescu că „articolul din *Zeit—Convorbiri, complet şi completat,* apare zilele astea în Bucureşti". Era interesat „de ce efect va produce în certe sfere". Nu avea intenţia de a da răspunsuri sau de a intra în polemici pe această temă: „Eu spun ce ştiu, arăt ce văd, mărturisesc ce cuget - *ă titre de document".* Era hotărât să urmeze mai departe „ca literat (ca nuvelist, ca satirist, ca dramaturg, ca fabulist, ca istoric), nu ca om politic"[3]. Scrisoarea de mai sus, şi cea care urmează sunt modele de *politichie* levantină, I.L. Caragiale simţind nemulţumirea bunului Mihalache că a încredinţat altora tipărirea broşurii, şi nu lui, pentru „Minerva". I.L. Caragiale se explică: „Am dat broşura la «Adevărul», fiindcă acolo este vad mare şi tarabă deschisă pentru publicaţiuni ce trebuiesc desfăcute repede, cu

1. I.L. Caragiale, *Scrisori şi acte,* ed. cit., 1963, p. 63.
2. I.L. Caragiale, *Opere,* VII, ed. cit., 1942, p. 79
3. I.L. Caragiale, *Scrisori şi acte,* ed. cit., 1963, p. 65.

paralâcul, pe cale publică. Înţelegi dar de ce nu m-am gândit la tine şi la «Minerva»"[1].

Mai multe ziare anunţau, la 5 noiembrie (stil vechi), apariţia pamfletului: „Ce umor, ce biciuială, ce profunditate de observaţie! Dacă-i Caragiale!..."[2] Peste numai câteva zile, apare pe prima pagină a „Adevărului" un amplu articol, cu titlu semnificativ: *Caragiale despre 1907. Pentru adevăr şi dreptate?.* Însuşi directorul publicaţiei, în jurnalul său săptămânal, se pronunţă asupra pamfletului: „Face senzaţie în ţară şi se vinde ca pâinea caldă o broşură de critică socială a lui Caragiale. E o icoană credincioasă a stării de lucruri de azi, nu este nimic nou de altfel, căci critica aceasta noi o facem de atâţia ani, dar, pe fondul vechi, scriitorul a aruncat mantaua strălucitoare a talentului său şi i-a dat forma definitivă"[4]. Presa conservatoare contesta ironic dreptul şi competenţa scriitorilor de a face politică şi de a se pronunţa asupra realităţilor social-economice-politice din ţară: „De obicei ideile poeţilor, chiar şi când fac politică, - nu se discută, ci se gustă. Şi broşurica maestrului Caragiale e picantă"[5]. Mihail Dragomirescu îşi făcea şi el datoria la „Convorbiri"[6], observând că broşura este opusă articolelor lui Iorga pe aceeaşi temă din „Neamul românesc". O recenzie negativă produce Ovid Densusianu: „Broşura respiră un pesimism extrem de vinovat. [...] Vorbeşte, fireşte, scriitorul, nu omul practic, cunoscătorul situaţiei"[7].

[1] *Ibidem,* p. 66.

[2] *Informaţiuni,* în „Adevărul", XIX, nr. 6536, 4 noiembrie 1907, p. 2.

[3] „Adevărul", XIX, nr. 6541, 9 noiembrie 1907, p. 1.

[4] Const. Mille, *Letopiseţi,* în „Adevărul", XIX, nr. 6545, 13 noiembrie 1907, p. 1.

[5] B., *Şi la noi,* în „Vremea", I, nr. 91, 13 noiembrie 1907, p. 1.

[6] M.D., *1907, din primăvară până-n toamnă de I.L. Caragiale (Bucureşti, Tip. Adevărul, 1907),* în „Convorbiri", I, nr. 22, 15 noiembrie 1907, p. 899-901.

[7] Ov. Densusianu, *Caragiale, I.L.: 1907, din primăvară până-n toamnă,* în „Vieaţa nouă", III, nr. 20, 15 noiembrie 1907, p. 448.

O prezentare elogioasă întâlnim, însă, în „Sămănătorul": „Face senzație în Capitală interesanta broşură politică a dlui I.L. Caragiale, *1907, din primăvară până-n toamnă.* În acea formă literară strălucită, totdeauna caracteristică scrierilor sale, maestrul expune cu o limpezime şi o concentrare desăvârşită păcatele reale ale vieții noastre publice şi sociale şi desfăşoară o serie de observații şi idei foarte juste din care se poate folosi... Suntem curioşi ce vor spune despre această broşură, cu adevărat îndrăzneață şi de o actualitate dureroasă, optimiştii care au proslăvit 40 de ani de-a rândul «libertatea» noastră politică, fără a le păsa de satira genială din «Comediile» aceluiaşi autor"[1]. Christian Racovski prezintă pamfletul lui I.L. Caragiale de pe pozițiile socialiştilor, care nu împărtăşeau punctul de vedere al autorului referitor la soluția politică menită să conducă la eradicarea stărilor grave de lucruri din țară. Aprecia, însă, forma „desăvârşită" şi forța „de critică şi de înfierare"[2]. B. Brănişteanu relevă faptul că „în mai puțin de două săptămâni a trebuit să se tipărească trei ediții, cu un tiraj total de 10 000 exemplare, şi toate au fost epuizate, aşa că tipărirea unei a patra ediții s-a impus"[3]. Cărticica de 32 de pagini se vindea cu 30 de bani exemplarul. Vestea ajungea într-un târziu şi la I.L. Caragiale, la Berlin, acesta comunicând-o, în grai moldovenesc, şi lui Paul Zarifopol: „Aflu că broşura a trecut de 10 000 (dzăşi mii, bri omule! Şi socoți mata, coani)"[4]. O adevărată răstălmăcire a ideilor marelui scriitor venea din partea unei reviste editate de cultul mozaic, catalogând pe scriitor drept xenofob, în baza unor citate din

[1] *Cărți,* în „Sămănătorul", VI, nr. 47, 18 noiembrie 1907, p. 10.

[2] C. R., *Jos oligarhia! (D. I.L. Caragiale şi regimul nostru),* în „România muncitoare", III, nr. 38, 18-25 noiembrie 1907, p. 1-2.

[3] B. Br., *Un succes de librărie,* în „Adevărul", XIX, nr. 6554, 22 noiembrie 1907, p. 1.

[4] I.L. Caragiale, *Opere,* VII, 1942, p. 83.

pamfletul *1907,* referitoare la relaţiile dintre ţăranii români şi arendaşii evrei. Se face trimitere şi la cele două versiuni ale *Făcliei de Paşte,* „cu un caracter aproape antisemit"[1]. Barbu Delavrancea îi comunica şi el autorului, la Berlin, cu entuziasm: „Broşura ta *1907* se vinde (pe-un cap) pe capete"[2]. Peste câteva zile revenea: *1907* „e o minune ca adevăr, ca sentiment, ca judecată"[3]. „Bătrâna revistă" „Convorbiri literare" acorda pamfletului un loc de onoare, socotindu-se că avem de-a face „cu o bucată din Tacit", „ca obiectivitate şi seninătate"[4].

Odată cu trecerea timpului, pamfletul *1907. Din primăvară până-n toamnă* intră într-un con de umbră. De-abia în 1932, Paul Zarifopol se pregătea să introducă textul în ediţia sa critică. Distinsul critic muri curând, Şerban Cioculescu asumându-şi sarcina continuării monumentalei ediţii. În anul 1938 apărea, la Fundaţia pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II", volumul al V-lea de *Opere. Articole politice şi cronici dramatice,* în care Şerban Cioculescu publică pamfletul cu tot aparatul critic necesar. Avea dreptate Mircea Tomuş să considere că reputatul editor a redescoperit şi a repus în circulaţie preţiosul „document". G. Călinescu nici nu aminteşte pamfletul, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* din 1941. Mai târziu, după 1945, completând unele capitole ale operei sale, va menţiona: „La 1907, ca toţi intelectualii sensibili şi cinstiţi, scriitorul luă poziţie în legătură cu răscoalele a căror reprimare din păcate o recunoscu necesară («Trebuia stins focul? - Mai încape vorbă?...»). Pretenţiile ţăranilor i se par

[1] *D. Caragiale în apele antisemite,* în „Egalitatea", XVIII, nr. 45, 23 noiembrie 1907, p. 358.

[2] Scrisoare din 29 noiembrie 1907, în *Opere,* IX, p. 75.

[3] Scrisoare din 8 decembrie 1907, *Ibidem,* p. 76.

[4] N., *I.L. Caragiale, 1907, din primăvară până-n toamnă,* în „Convorbiri literare", XLI, nr.12, decembrie 1907, p. 1252 („Cronica literară şi ştiinţifică").

exorbitante şi imposibil de satisfăcut. Studiind totuşi substratul găseşte că fenomenul are o raţiune latentă şi aceasta este exploatarea ruralului de către arendaşi, în majoritate străini (pătura superpusă a lui Eminescu!), care au pricinuit deopotrivă scăpătarea proprietarilor mari. În concluzia de aspect obscur şi sediţios, Caragiale cerea în fond să se înlăture «casta de strânsură», instituindu-se un regim de reprezentare reală a ţării"[1]. Şi tot Şerban Cioculescu scoate la iveală o preţioasă scrisoare a lui I.L. Caragiale către fiul său, Mateiu, comentând pertinent: „Evenimentele din primăvara anului 1907 au fost prilejul momentului de vârf al acţiunilor civice şi patriotice ale lui Caragiale. Renunţând la tăcerea ce şi-o impusese în cursul exilului său voluntar de la Berlin, el a trimis ziarului vienez *Die Zeit* întâia şi cea mai însemnată parte a viitoarei broşuri *1907, din primăvară până-n toamnă*. Acelaşi scriitor, care în trecut ridiculizase pe susţinătorii votului universal, îl preconiza acum, pentru reintrarea naţiunii în drepturile ei şi îndeplinirea marilor reforme cerute prin perimarea a ceea ce numea «constituţia arhontologică», cu alte cuvinte, îmbibată încă de spirit feudal. Tot atunci îi trimitea prin Delavrancea lui Mateiu o scurtă scrisoare, din care amintim aceste rânduri: «Împrejurările prin cari a trecut şi trece ţara noastră şi care-mi întristează aşa de adânc bătrâneţele mele, să-ţi fie ţie îndemn în dragoste pentru patrie. Dumnezeu să-ţi facă ţie parte de vremuri mai bune la bătrâneţe! Noi am început cu veselie şi sfârşim cu mâhnire. Să vă dea vouă, tinerilor, Domnul, să nu mai vedeţi nici un rău abătându-se pe biata noastră ţară». Este încă o dovadă că numai un mare patriot, aşa cum a fost Caragiale, putea resimţi cu atâta putere, de la câteva mii de

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* ediţia a II-a, revăzută şi adăugită. Ediţie şi prefaţă de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 490.

kilometri depărtare, zguduitarea tragedie ce se desfăşura în ţară"[1].

Diferenţe de transcriere: „reprezentanţei" (broşură) - „reprezentaţiei" (O. V); „primeneşte" (broşură) - „premeneşte" (O. V); „reporteri" (broşură) - „raportori" (O. *V);* „inică", din fr. *inique,* jignitor, neobrăzat (broşură) - cinică (O. *V).*

ÎN PERIODICE

p. 145 VOIŢI CRONICĂ LITERARĂ?...

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XV, nr. 21, 26 mai 1874, p. 2, cu acest titlu şi semnătura: *Car...*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 279-280 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 109-111.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

Cum a observat şi Silvian Iosifescu[2], *Voiţi cronică literară?...* este „primul text mai amplu publicat de Caragiale în «Ghimpele»". De asemenea, criticul atrage atenţia că articolul este „intitulat - caracteristic - în manieră interogativă". Într-adevăr, Caragiale foloseşte frecvent, în titluri, formularea interogativă. Un exemplu se află în chiar această serie de cronici. Dar, se impune să observăm, în acelaşi timp, în varietatea formulelor, tentativa scriitorului tânăr de a evita monotonia titlului fix, iar un titlu de rubrică este fix, prin excelenţă. El arată, de la început, dezinvoltură şi independenţă de spirit. Oare nu putem citi, nu neapărat printr-o retroproiecţie, ci în realitatea pe care ne-o propun textele şi titlurile lor, ca serie, un prim exerciţiu de genul „temă şi

[1] Şerban Cioculescu, *Caragialiana,* ed. cit., 1987, p. 97.

[2] *Dimensiuni caragialiene,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1972, p. 25.

variaţiuni"? Căci, iată cum ar arăta şirul: *Voiţi cronică literară?...*, *Cronica literară*, *Cronică literară*, *Cronica*, *Cronică?...* Iar, dacă adăugăm, şi *Cronica fantazistă*, *Cronică fantastică*, constatăm atât diversificarea ca gen a cronicilor (solicitată şi de structura publicaţiei), cât şi jocul variaţiunilor (nu doar în titluri, ci în chiar articularea lor compoziţională).

p. 147 CRONICĂ LITERARĂ
[Desigur, ştiţi ce va să zică...]

A apărut, prima dată, în: „Ghimpele", XV, nr. 22, 2 iunie 1874, p. 1, 2, cu acest titlu şi semnătura: *Car...*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 281-282 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 112-114.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

Şarjă antimacedonskiană. Şerban Cioculescu precizează că titlul ziarului „Dâmbul" trebuie citit „Oltul", ziar condus de poet. Consemnăm un fapt pitoresc: *Dâmbul* este numele unui râuleţ care curge prin partea de nord-est a Ploieştiului. Deci, „«Dâmbul» tău" este o răsturnare autoironică.

p.150 ISTORIA UNEI EPIGRAFE

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XV, nr. 24, 16 iunie 1874, p. 2-3, cu acest titlu şi semnătura: *Car...*

În volume: *Opere,* V, 1938, p. 343-345; *Opere,* 4, 1965, p. 115-118.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

În fapt, este vorba tot de o „cronică", echivalată cu „istoria", adică „povestea" unui dicton din ziarul lui Bolliac, „Trompetta Carpaţilor". Explicaţia este, evident, fantezistă, ironică, satirică. De reţinut articularea secvenţelor, ca într-un şir de epigrame.

p. 154 CRONICĂ LITERARĂ
[Jurasem că nu voi mai lua...]

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XV, nr. 25, 23 iunie 1874, p. 2-3, cu acest titlu şi semnătura: *Car...*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 283-284 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 119-121.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

„Dacă situăm debutul în a doua jumătate a anului 1873, - observă Silvian Iosifescu în capitolul[1] dedicat «anilor de exerciţii» ai scriitorului - ucenicia lui Caragiale durează patru sau cinci ani". *Cronică literară* este un text foarte apropiat de momentul de început al scrisului caragialian, iar considerarea cronologică a provocat observaţii pertinente (şi productive) despre spiritul creator şi mişcarea de diferenţiere, în sensul noutăţii şi originalităţii în scrisul timpuriu al lui Caragiale. Una dintre acestea este formulată de Tudor Vianu[2] într-un studiu, e adevărat, dedicat „epitetului eminescian", în care se referă şi la exemplul caragialian, ca argument într-o demonstraţie privind „noutatea stilistică" şi „progresul literar": „Noutatea singură nu este un criteriu de apreciere a progresului literar.

[1] Cf. *Dimensiuni caragialiene,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1972, p. 5-37 (capitolul: *Ucenicia: Caragiale înaintea „Nopţii furtunoase").*

[2] *Despre stil şi arta literară,* Bucureşti, Editura Tineretului, 1965, p. 242-243.

Numai noutatea în serviciul expresivităţii alcătuieşte un criteriu capabil să măsoare progresul în literatură... O astfel de noutate a reprezentat arta lui Caragiale în mişcarea de foi umoristice care încep să apară în Bucureşti, încă din timpul lui Cuza-Vodă. N.T. Orăşanu, cu foaia sa «Nichipercea», încă din 1859, apoi Hasdeu cu «Asmodeu», «Aghiuţă», «Satyrul», în fine un Ion A. Gianoglu cu «Sarsailă», «Nichipercea» şi «Cicale» ş.a. conduc până la «Ghimpele» lui Toma Stoenescu, în care apar primele scrieri ale lui Caragiale şi începe să se precizeze figura lui literară. Este foarte interesant de studiat cum formula umoristică, apărută în condiţiile luptelor politice ale vremii, se desăvârşeşte trecând de la uitaţii umorişti ai foilor citate la Caragiale."

O nouă şarjă ironică antimacedonskiană.

Drumul scriitorului în literatură şi în gazetărie are nu doar prefigurări, ci şi izbânzi, în aceste cronici, una dintre ele fiind chiar *Cronică literară.* Însemnele nediferenţierii între literatură şi jurnalistică sunt vizibile, dar nici publicistul nu o evită. Cristalizarea dicţiunii sale cuprinde aluviuni din ambele direcţii.

p. 157 CRONICA...

[Îşi pune gazeta sub teasc.]

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XV, nr. 34, 25 august 1874, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura: Noi. Neretipărită în timpul vieţii scriitorului. Nu a fost inclusă în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

Semnalată de I. Cremer, care susţine, între altele, că semnătura *Noi* trebuie citită în oglindă, adică: *Ion,* şi că ea l-ar desemna pe Caragiale. La rândul nostru, adăugăm

presupunerea că semnătura sugerează un autor colectiv, cu participarea lui *Ion* (Caragiale). Chiar dacă textul este deficitar sub raportul calității față de celelalte cronici, există elemente, detectabile, la citirea atentă, care indică sau, cel puțin, sugerează aportul caragialian.

p. 160 CRONICĂ?...

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XVI, nr. 2, 5 ianuarie 1875, p. 2-3, cu acest titlu şi semnătura: *Car...*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 291-293 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 122-124.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1875).

Clarificărilor aduse de Şerban Cioculescu în *O,* 4 (1964), p. 535, le adăugăm doar observația că, în suita acestor cronici, jurnalistul scriitor construieşte un model negativ al Scriitorului.

p. 162 [„ALEGĂTORUL LIBER"...]

A apărut în „Alegătorul liber", I, nr. 52, 11 iunie 1875, p. 1-2, cu semnătura: *C.* Neretipărit în timpul vieții autorului. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Alegătorul liber" (1875).

Articolul, identificat şi transcris din ziar de către Marin Bucur, a fost atribuit de acelaşi editor lui Caragiale, în culegerea *Restituiri..* A Argumente pentru atribuire: semnătura

[1] I.L. Caragiale, *Restituiri, Articole, „Bucureştiuri", „diverse", „mofturi", note, însemnări, texte literare şi traduceri* - identificate, transcrise şi comentate de Marin Bucur, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 291-292, 343-344 (Nota).

cu iniţiala *C.*, apoi Caragiale era girant-responsabil al ziarului, un număr de expresii de tonalitate caragialiană etc. Nu este de ignorat faptul că într-o problemă privind, în speţă, libertatea presei Caragiale, care-l ironizase pe Macedonski, în precedentele cronici literare, putea foarte bine să se solidarizeze cu mai tânărul confrate.

p. 164 O MĂSURĂ URGENTĂ

A apărut, prima dată, în „Naţiunea română", I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit în timpul vieţii autorului. Nu a fost inclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Naţiunea română" (1877).

Menţionat, însă cu titlul greşit *(O măsură energică),* de către Şerban Cioculescu în ampla notă[1] la reminiscenţa *„Naţiunea română",* acest articol este tipărit, acum, prima dată într-o ediţie a scrierilor lui Caragiale. Citărn din veritabilul studiu, care cuprinde prezentarea ziarului şi-a aventurii gazetăreşti a tandemului Caragiale-Dame, doar consideraţiile privind articolul *O măsură urgentă:*

„Articolul «de entuziasm» nu lipseşte; înaintea lui este însă inserat un scurt articol de Caragiale (ca şi celelalte, nesemnat), cu titlul *O măsură energică* [sic!], în care preconizează trimiterea pe front şi a doctorilor din «Garda naţională», rămaşi «prin oraşe pentru a îngriji pe gardiştii naţiunei bolnavi... de dinţi». Nota umoristică nu poate fi decât a lui Caragiale, a cărui

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere,* III, *Nuvele, povestiri, amintiri, versuri, parodii, varia.* Ediţie critică de A1. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin, cu o introducere de Silvian Iosifescu, Editura pentru Literatură, 1962, p. 723-727 *(Note şi variante).*

solicitudine pentru garda civică n-a aşteptat scena Teatrului Naţional ca să se manifesteze.

Ziarul e însă plin de greşeli de tipar, fie din graba tragerii ediţiei speciale, fie din altă cauză de forţă majoră care-l oprea pe Caragiale de la corectura propriilor lui articole. În cel de mai sus, se citeşte eronat: «Toţi doctorii ar trebui să fie obligaţi să nu întrebuinţeze astăzi *stima* lor, mai preţioasă în aceste vremuri ca oricând, decât pentru serviciul soldaţilor». *Stima,* în loc de *ştiinţa".*

Precizăm, ca şi Cioculescu, în legătură cu ziarul „Naţiunea română", că singurul exemplar care se păstrează la Biblioteca Academiei Române este nr. 7, apărut joi, 1 septembrie 1877.

p. 165 A. THIERS

A apărut, prima dată, în „Naţiunea română", I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 2 (rubrica: „Foiţa «Naţiunii române», de la 1 septembrie"), fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Naţiunea română" (1877).

Enumerând contribuţiile lui Caragiale din paginile singurului număr păstrat din ziarul „Naţiunea română", Şerban Cioculescu precizează:

„Caragiale mai colaborează la acest număr cu un foileton, despre omul de stat francez Thiers, decedat".

Apoi, comparând „calitatea «limbii literare»" a celor doi parteneri, Dame şi Caragiale, eminentul editor observă:

„Cu totul alta este calitatea scrisului lui Caragiale, chiar într-o muncă de compulsare a materialelor din presa franceză, care nu-i angajează semnătura de publicist aproape necunoscut. El urmăreşte cu interes anecdota şi dramatizează cu acurateţe, ca în scena arestării fostului preşedinte al republicii franceze" (urmează un fragment din *A. Thiers).*

p. 167 ECOURILE
De ieri şi astăzi

A apărut, prima dată, în „Naţiunea română", I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 2, fără semnătură.

Textul de bază, în „Naţiunea română" (1877).

La rubrica „ecourilor" sunt consemnate mulţumiri adresate „confraţilor" (adică publicaţiilor) care au anunţat, „cu de-amăruntul", apariţia „Naţiunii române".

p. 168 REVISTA REVISTELOR
(Ziarele române - 31 august)

A apărut, prima dată, în „Naţiunea română", I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 2, fără semnătură; neinclus în vreo ediţie a scrierilor lui Caragiale.

Textul de bază, în „Naţiunea română" (1877).

Maniera decupajului şi a comentariului asupra presei cotidiene din ţară indică, privită retrospectiv, pana lui Caragiale.

p. 170 [...OARECARE MODERAŢIE...]

A apărut, prima dată, în „Timpul", II, 25 februarie 1878, p. 1, fără semnătură. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 6-8.

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Identificat de Şerban Cioculescu şi publicat de acesta în seria articolelor politice, [*...Oarecare moderaţie.*] se plasează în perioada primelor colaborări ale lui Caragiale la ziarul „Timpul". După ultimele cercetări, el a colaborat de la

sfârşitul anului 1877 (în decembrie a apărut „basmul oriental" *Lungul nasului)* până în iulie 1881, când, aşa cum se înţelege dintr-o scrisoare adresată învăţătorului D. Scurei, a părăsit ziarul, iar plecarea „a fost silită"[1].

În orice caz, Caragiale a fost colaborator şi redactor la „Timpul", într-o perioadă în care oficiosul conservator era, cum observă Florin Manolescu, controlat „de Eminescu şi de *junimişti*"[2]. Intrarea în redacţie este consecutivă venirii sale la „Junimea", adus de Eminescu, în toamna 1877. Examinând problema, pornind de la articolul polemic *Exces de onoare*[3], George Munteanu[4] pledează argumentat în acest sens.

p. 172 NAŢIONALI-LIBERALI

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, 29 martie 1878, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 6-8.

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Identificat de Şerban Cioculescu şi tipărit în seria articolelor politice. Cum majoritatea articolelor apăreau fără semnătură, editorul a recurs la scrutarea „particularităţilor ortografice ale scriitorului", pentru a le identifica pe acelea aparţinându-i lui Caragiale. De aceea, atribuirea în discuţie o face atunci când crede a recunoaşte „aceste particularităţi, precum şi unele

[1] Cf. *Opere,* VII, *Corespondenţă,* 1942, p. 569 (Scrisoarea din 7 iulie 1881 către D. Scurei).

[2] *Caragiale şi Caragiale,* 1983, p. 208.

[3] *Exces de onoare* (infra).

[4] *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici,* Ed. Didactică şi Pedagogică, 1980, p. 415-417.

lexicale sau ortoepice". În aceeaşi *Introducere*[1], Şerban Cioculescu enumeră *Naţionali-liberali* între articolele al căror „accent caragelian e netăgăduit, de la întâiele rânduri".

p. 175 LIBERALII ŞI CONSERVATORII

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 79, sâmbătă, 8 aprilie 1878, p. 2-3, cu acest titlu şi fără semnătură. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 9-11.

Textul de bază, în ziarul „Timpul" (1878).

Articol politic, identificat şi restituit de Şerban Cioculescu în ediţia sa.

p. 178 UN STAT ÎN MINIATURĂ

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 99, sâmbătă, 6 mai 1878, p. 2-3 şi nr. 100, duminică, 7 mai 1878, p. 2-3, fără semnătură, la „Foileton al «Timpului»". Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 363-368 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Identificat şi publicat de Şerban Cioculescu, în ediţia menţionată, articolul nu este reţinut de *Bibliografia I.L. Caragiale. În periodice (1852-1912),* vol. I (1997).

Despre acest foileton, Tudor Vianu[2] crede „că n-a fost remarcat şi înţeles în semnificaţia lui niciodată de către

[1] *Introducere,* la I.L. Caragiale, *Opere,* V, 1939, p. XIX.

[2] *Opere, 13, Cursuri universitare.* Ediţie, note şi postfaţă de George Gană, Editura Minerva, 1987, p. 529-530.

biografii şi comentatorii operei lui Caragiale", considerându-l „foarte important pentru definirea atitudinilor lui Caragiale din această vreme", întrucât în acest text „se citeşte aprobarea sa faţă de ceea ce era atmosfera patriarhală, viaţa lipsită de com - plicaţii, rezerva faţă de politicianismul altor state". Expunerea despre mica republică San Marino, *Un stat în miniatură,* reprezintă, în viziunea lui Tudor Vianu, „criteriile pozitive ale lui Caragiale, ceea ce el iubeşte şi aprobă". În concluzie: „Această bucată are, cu alte cuvinte, caracterul unei idile şi Caragiale însuşi o recunoaşte atunci când termină bucata sa cu întrebarea: «Scris-au Locke şi Bernardin de St. Pierre un idil mai liniştit şi mai frumos?»".

p. 186 SELĂGEANU

A apărut, prima dată, în „Timpul", 8 august 1878, la foileton, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* IV, 1938, p. 219-221.

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Unii editori atribuie acest articol lui Eminescu. De altfel, Al. Rosetti, Şerban Cioculescu, Liviu Călin au renunţat la el, după ce Ş. Cioculescu îl publicase în O, IV (1938). Dar, Marcel Duţă îl inserează, cu rezerva cuvenită, în ediţia selectivă I.L. Caragiale, *Publicistică şi corespondenţă,* Ediţie îngrijită de ~, Studiu introductiv de Dan C. Mihăilescu, Ed. „Grai şi suflet - Cultura Naţională", Bucureşti, 1999, p. 23-25.

p. 189 [CONVENŢII CU RUSIA]

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 235, miercuri, 25 octombrie 1878, p. 1, cu titlul *Bucureşti, Marţi,*

24 octombrie/5 noem., fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 368-370 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Articol politic identificat de Şerban Cioculescu şi inclus în ediţia sa, fixându-i acest titlu.

În analiza, concentrată a activităţii lui Caragiale la „Timpul", Tudor Vianu atrage atenţia asupra faptului că în articolele sale „chestia externă, care era, de fapt, o arzătoare chestie naţională, este văzută de Caragiale ca o problemă a partidului liberal, pe care, ca ziarist conservator, nu pierde niciodată ocazia să-l combată"[1].

Iar Florin Manolescu, în schiţa de istorie a gazetăriei caragialiene configurată în capitolul *„Omul - un animal politic",* din *Caragiale şi Caragiale*[2], detaliază:

„La «Timpul», victimele lui Caragiale sunt C.A. Rosetti (pentru care păstrează totuşi o nuanţă de simpatie în reportajele sale parlamentare), D. Sturdza, acuzat de imoralitate în viaţa publică, sau D. Brătianu, fratele mai mare al liderului liberal, ironizat pentru gafa diplomatică de la Constantinopol, când a protestat pe lângă guvernul otoman, pe motiv că acesta nu i-ar fi adresat felicitări la 8 aprilie 1880, cu ocazia aniversării prinţului Carol".

p. 191 [D.C.A. ROSETTI LA ROMA?]

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 247, 10 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *Bucureşti. Joi 9 (21) noembrie,* fără

[1] T. Vianu, *op.cit.,* p. 529.
[2] *Lucr. cit.,* p. 201-233.

semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 370-371 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Editorial identificat de Şerban Cioculescu şi inclus în ediţia sa, în care dă acest titlu.

Tema „călătoriilor", a „isprăvilor diplomatice" ale celui desemnat şi prin aluzia, frecventă, la „Scrisorile către dezmoşteniţi", este abordată, ceva mai târziu, în „Bobârnacul" *(Întoarcerea d-lui C.A.Rosetti în patrie, Povestea isprăvilor diplomatice ale dlui C.A. Rosetti).*

p. 193 [ŞTIRI FRANCEZE DESPRE CESTIUNEA DOBROGEI]

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 254, sâmbătă, 18 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *Bucureşti. Vineri, 17 (29) noembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 371-372 (la *Addenda).*

Editorialul a fost identificat de Şerban Cioculescu şi inclus în ediţia sa cu acest titlu.

p. 194 [CRIZA DE CABINET]

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 237, joi, 23 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *Bucureşti. Luni, 22 noem. (4) decembre,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 372-374 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Titlul este ales de Şerban Cioculescu, editorul care a identificat articolul, incluzându-l în ediţia sa.

O caracterizare pertinentă a jurnalisticii caragialiene de la „Timpul" se află în cartea, excelentă, a lui Florin Manolescu[1] din care citǎm încă o dată:

„Tipică pentru publicistica politică a lui Caragiale şi în general pentru rolul pe care şi-l rezervă deocamdată în strategia de ansamblu a luptelor dintre partide este sublinierea şi stimularea divergenţelor dintre diferitele personalităţi sau facţiuni din tabăra adversarilor, «sfâşierile intestine» dintre I.C. Brătianu şi M. Kogălniceanu, *«neîncrederea mutuală»* dintre Brătianu şi Sturdza sau ciocnirile liberalilor în parlament. În relevarea acestor disensiuni, Caragiale nu procedează ca un teoretician, dimpotrivă, el este un practician abil şi competent, care obţine rezultate maxime atunci când recurge la ironie şi la pamflet, artă în care până astăzi nu a fost întrecut de nimeni".

p. 197 [LIBERALII ENGLEJI ŞI ROMÂNI]

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 261, marţi, 28 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *Bucureşti. Luni, 27 noem. (9) decemb.,* fără semnătură, Editorial. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 12-15.

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Identificat şi inclus de Şerban Cioculescu în seria de articole politice, sub acest titlu, adecvat, fără îndoială, ca şi în celelalte cazuri.

[1] *Caragiale şi Caragiale,* 1984, p. 209.

Într-o foarte recentă intervenţie *(Caragiale şi Afganistanul),* Ştefan Cazimir[1] atrage atenţia asupra rezonanţei actuale a „cestiunii afgane" de la 1878, când guvernul britanic a dat la iveală o *Carte albastră.* Ca argument, retipăreşte articolul.

p. 201 NOUL CABINET OTOMAN

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 264, vineri, 1 decembrie 1878, p.2, cu acest titlu, fără semnătură. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 374-376 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Identificat de Şerban Cioculescu şi inclus în ediţia sa.

p. 204 BUCUREŞTI, 27 FEBRUARIU
[După o dispariţie de câteva zile...]

A apărut prima dată în: „Bobârnacul", II, nr. 14, miercuri, 28 februarie 1879, p. 1. Editorial, cu semnătura: *Comitetul de redacţie.* Neretipărit. Nu a fost inclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Semnalat de I. Cremer în *Date noi despre începuturile publicistice şi literare ale lui I.L. Caragiale*[2], unde a abordat pe larg problema colaborării scriitorului la acest periodic umoristic, articolul este o mostră de editorial care le aminteşte, prin accentul specific, prin dicţiune, pe acelea anterioare de la

[1] „Adevărul literar şi artistic", X, nr. 591, 30 octombrie 2001, p. 14.
[2] Extras din „Presa noastră", nr. 1-2, 1964.

„Claponul" sau pe acelea, de mai târziu, de la „Moftul român". Plecând de la studiul citat, Florin Manolescu[1] consideră ca sigură colaborarea lui Caragiale la „Bobârnacul", „în paralel cu colaborarea de la «Timpul». Iată argumentaţia sa, susţinută de lectura atentă a revistei: „Între 28 februarie şi 31 martie 1879, în paralel cu colaborarea de la «Timpul», Caragiale se ocupă de redactarea gazetei umoristice «Bobârnacul», care păstrează în tot acest interval caracterul unei publicaţii de campanie, îndreptată împotriva partidului naţional-liberal, temele principale fiind apropiatele alegeri (cu ironizarea repetată a rolului electoral al gărzii civice) şi rezolvarea chestiunii articolului 7 din Constituţie, în spiritul *junimiştilor* şi al partidului conservator. În aceste circumstanţe, C.A. Rosetti este poreclit «rabinul» sau «hahamul cel mare», în termenii utilizaţi de Caragiale şi în «Timpul», într-un articol din 10 noiembrie 1878, iar problema articolului 7 este denumită «cestiunea românilor cu cusur»".

Articolul de la 10 noiembrie 1878 este *[D.C.A. Rosetti la Roma?]*.

„Editorialul" acesta se află la prima retipărire. „Profesia de credinţă" pentru această serie a „Bobârnacului" are similitudini cu aceea a „Claponului" (1877), într-o dicţiune care nu poate fi decât a lui Caragiale.

p. 206 CRONICA

[În Bucureşti s-a constituit...]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 14, miercuri, 28 februarie 1879, p. 1, 4, fără semnătură. Neinclusă în ediţiile anterioare.

[1] *Op.cit.,* p. 210-211.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Semnalată de I. Cremer[1], menționată și în *Bibliografia I.L. Caragiale*[2], suita de informații, tratate în registru satiric, poartă, vizibil, cel puțin în primele ei părți, amprenta caragialiană. Retipărită acum, ca și editorialul precedent, pentru prima dată în volum. Am atașat și *Extras din statutele Societății...,* la care se face aluzie în textul cronicii.

p. 208 CARNAVALUL

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 14, miercuri, 28 februarie 1879, p. 4, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Neinclus în edițiile precedente.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Identificat de I. Cremer, *op.cit.,* articolul este retipărit acum. Credem că distingem în el dicțiunea lui Caragiale și schița unei documentări care prefigurează ceva din comedia *D-ale carnavalului.*

p. 211 ÎNTOARCEREA D-LUI C.A. ROSETTI ÎN PATRIE

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr.15, duminică, 4 martie 1879, p.1, cu acest titlu, fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

[1] *Date noi ddespre începuturile publicistice și literare ale lui Caragiale.* Poziția 2577.

Interferenţele de motive cu *Istoria isprăvilor diplomatice ale dlui C.A. Rosetti,* de asemenea din „Bobârnacul", text reprodus în ediţia noastră (vol. I, *Proza literară),* precum şi cu articolul *D. C.A. Rosetti la Roma?,* modul de articulare compoziţională, insistenţa pe anume detalii fac plauzibilă, cel puţin, dacă nu sigură, paternitatea caragialiană asupra acestui reportaj.

În „Bobârnacul", *Întoarcerea...* beneficiază de o ilustraţie la care textul face trimitere explicită. Mai târziu, la „Moftul român", această procedare va fi obişnuită.

p. 213 [REPORTAJ PARLAMENTAR]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr.54, vineri, 9 martie 1879, p.1, cu titlul *Bucureşti 8/20 martie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 378-379 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat şi inclus de Şerban Cioculescu în ediţia sa, în a cărei *Introducere*[1] precizează:

„Sunt două perioade din anii 1878 şi 1879, însemnate de două evenimente politice mari, convocarea Camerelor revizioniste şi revizuirea articolului 7 din Constituţie, când am crezut a deosebi peniţa lui Caragiale, de reporter parlamentar şi politic, alternând cu condeiul lui Eminescu, în articole editoriale, a căror compunere nu i-a mai dat lui Caragiale răgazul scrierii pe îndelete, meşteşugite; ele însă nu pot aparţine decât, cum spuneam, sau unui Caragiale, cu pecetea duhului său, a sintaxei, a lexicului şi a ortoepiei lui, sau unui

[1] Ediţia citată, p. XIX.

necunoscut, care ar fi avut nu numai aceeaşi sintaxă şi ortoepie, dar şi aceeaşi întorsătură a duhului, cu mai puţin răgazul anecdotic şi de compunere literară".

p. 214 CREZUL PATRIOTIC LIBERAL-NAŢIONAL

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr.16, vineri, 9 martie 1879, p.4, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile precedente.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Reproducem şi acest text, întrucât împărtăşim părerea lui Florin Manolescu[1]: „Seria de zece numere a «Bobârnacului» *(scrisă aproape în întregime de Caragiale)"* - s.n.

La lectura gazetei, un lucru se impune cu evidenţa care tinde la condiţia certitudinii: cele zece numere invocate se detaşează prin acurateţea concepţiei şi altitudinea scrisului faţă de tot restul apariţiilor anterioare şi succesive ale „Bobârnacului".

p. 215 SITUAŢIA POLITICĂ [Iţele politice se-ncurcă.]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 17, duminică, 11 martie 1879, p. 1, cu acest titlu, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare ale scrierilor lui Caragiale.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

1 *Op.cit.,* 1984, p. 211.

În cartea sa, la *Addenda*[1], Florin Manolescu a expus situaţia editării articolelor politice ale lui I.L. Caragiale, precum şi argumentaţia (impecabilă, în opinia noastră), în baza căreia a identificat în (şi a recuperat din) paginile „Bobârnacului" „mai multe articole satirice cu subiect politic, în genul celor din «Claponul» sau din «Moftul român»". Ne raliem, de asemenea, părerii sale că „această colaborare, care a fost mai târziu contestată, rămâne în afară de orice discuţie". Prea amplă pentru a putea fi reprodusă aici, întreaga pledoarie este, simultan, o demonstraţie de subtilitate şi sagacitate analitică.

Dar din acea serie de „articole satirice cu subiect politic", republicate de subtilul exeget, lipseşte chiar primul element: întâiul articol cu titlul *Situaţia politică.* Îl reproducem, pentru întregirea seriei.

Notăm că apariţia cărţii, prin problemele aduse în discuţie, a provocat un incitant schimb de opinii, găzduit în paginile re - vistei „Manuscriptum"[2], cu participarea criticilor Al. Călinescu, Liviu Călin, Mihai Zamfir şi Paul Cornea. Numărul următor al revistei (4/1984) conţine răspunsul[3] lui Florin Manolescu la obiecţiile venite, în principal, din partea lui Liviu Călin. Dezbaterea continuă cu intervenţia, extinsă de-a lungul a trei numere, a lui I. Cremer: *I.L. Caragiale şi „Bobârnacul". Noi contribuţii istorico-literare*[4].

Facem cuvenita trimitere la ampla dezbatere, de un interes şi o importanţă excepţionale.

[1] Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 369.

[2] Nr. 3 (56), anul XV, 1984, p. 174-184.

[3] *O problemă de istorie literară şi un P.S.,* în *rev. cit.,* XV, 1984, nr. 4 (57) p. 161-168.

[4] „Manuscriptum", XVI, 1985, nr. 4 (61), p. 156-168; XVII, 1986, nr. 1 (62), p. 178-179; XVII, 1986, nr. 2 (63), p. 171-177.

p. 217 IMPORTANŢA GARDEI CIVICE

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 17, duminică, 11 martie 1879, p. 4, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Inclus, acum, pentru întâia dată în volum. Credem că poate fi atribuit lui Caragiale, fie şi numai în baza temei (asupra căreia revine şi mai târziu) şi a experienţei sale cu respectiva instituţie.

p. 218 SITUAŢIA

[Situaţia se clarifică.]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 18, 13 martie 1879, p.1, fără semnătură. Neretipărit. Nu a fost inclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Este articolul cu care începe seria identificărilor şi recuperărilor datorate lui Florin Manolescu. *Situaţia* a fost republicată de acesta în *Addenda* cărţii sale *Caragiale şi Caragiale* (1984), p. 376-377.

p. 220 POLITICA ZILII

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 19, 16 martie 1879, p. 1, fără semnătură. Neretipărit. Nu a fost inclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Identificat, recuperat şi republicat de Florin Manolescu *(op.cit.,* p. 377-378, la *Addenda).*

p. 221 O NOUĂ DECORAŢIE

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 19, 16 martie 1879, p. 1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Face parte din seria recuperată şi republicată de Florin Manolescu *(op.cit.,* p. 378-379, la *Addenda).*

p. 221 [FRAŢII RADICALI ŞI D. DIM. STURDZA]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV: nr. 62, duminică, 18 martie 1879, p. 1-2, cu titlul *Bucureşti 17/29 martie,* fără semnătură; nr. 66, vineri, 23 martie 1879, p. 1-2, cu titlul *Bucureşti 22 martie/3 aprilie,* fără semnătură; nr. 68, duminică, 25 martie 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 24 martie/5 aprilie,* fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 16-27.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat de Şerban Cioculescu şi inclus în ediţia sa, fixându-i acest titlu. Eminentul editor notează în *Introducere* la volumul V, *Articole politice şi cronici dramatice*[1]*:*

„... Excelentul articol, în trei părţi, pe care l-am intitulat *Fraţii radicali şi d. D. Sturdza,* e un capitol de gazetărie politică,

[1] Ediţia citată, 1938, p. XIX-XX.

scris de un meşter, care nu poate fi decât un Caragiale, foarte strâns şi foarte supravegheat, cu o dialectică necruţătoare şi cu un material polemic minunat folosit, sau un redactor care a adoptat particularităţile ortografice şi lexicale ale precedentului, stăpânind însă şi o structură morală identică cu aceea a lui Caragiale. Suntem, aşadar, într-un cerc vițios, din care nu ne putem elibera decât atribuind paternitatea articolului şi a celorlalte lui Caragiale, până la proba contrarie. (La fel am procedat la identificarea colaborării lui vremelnice la ziarul liberal «Voința națională», 1885, după indicația lui I. Suchianu.)"

p. 234 POLITICA ZILII
[În cercurile politice înalte...]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 20, 21 martie 1879, p. 1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Recuperat şi republicat de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 379-381, la *Addenda.*

p. 235 „SERVICIUL NODOROS"

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 20, 21 martie 1879, p. 1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Recuperat şi republicat de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 380, la *Addenda.*

p. 236 SITUAŢIA POLITICĂ
[Orizontul politic se limpezeşte]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 21, sâmbătă, 24 martie 1879, p. 1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Din seria recuperată şi republicată de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 380-381, la *Addenda.*

p. 237 SITUAŢIA POLITICĂ
[Suntem în Săptămâna Patimilor]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 22, miercuri, 28 martie, 1879, p. 1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Din aceeaşi serie, a cărei identificare, recuperare şi republicare se datorează lui Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 381-382, la *Addenda.*

p. 238 ARTICOL DE FOND
(Ciorbă lungă pentru cititori)

Bucureşti,
29 Mărţişor/10 Priar

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 23, sâmbătă, 31 martie 1879, p. 1, cu acest titlu fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Credem că nu greşim republicând acest *Articol de fond,* evident parodic încă de la titlul ostentativ fixat pe numele respectivei specii gazetăreşti. Deşi citează exemple de sintagme caragialiene şi din această piesă, Florin Manolescu nu o reia în seria recuperărilor sale.

p. 240 UN NOU POET

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 22, miercuri, 28 martie 1879, p. 1. Neretipărită. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Semnalată de I. Cremer. Nota precede poezia *Mandatul,* retipărită în prima pagină a revistei „Bobârnacul". La prima apariţie, în „Calendarul Claponului", acrostihul era însoţit de nota intitulată *Poezie.* În ambele cazuri „desluşirile" au un evident aer ironic, dar ţinta diferă. În primul caz, întreaga compoziţie viza ideea de poezie, acum, aceasta vizează poetul, numit *Impiegatovici.*

p. 240 CITIM ÎN „CARTEA FISTICHIE" A OFICIULUI NOSTRU EXTERIOR, (FOREING-OFFICE)

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 23, sâmbătă, 31 martie 1879, p. 1, 4, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Piesă recuperată şi republicată de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 382-383, la *Addenda,* care extrage de aici elemente

pentru demonstraţia sa, nu doar în susţinerea „restituirilor", ci şi în aproximarea figurii spirituale a lui Caragiale, la 1879, primăvara. După premiera comediei *O noapte furtunoasă,* Titu Maiorescu îl ia pe Caragiale „pentru o săptămână la Viena", fapt consemnat în jurnalul intim al criticului. Iată o seducătoare punere în relaţie[1] cu textul caragialian:

„La rândul său, Caragiale îşi anunţă plecarea din Bucureşti (pe 28 martie), pe un ton optimist [...]. Aerul voios, aproape copilăresc, cu care este înregistrat evenimentul primei călătorii în străinătate arată că semnele binevoitoare ale şansei au fost recepţionate. Caragiale simte că este pe punctul de a deveni celebru".

Din articolul *Citim...* poate fi dedus un „autoportret" plin de haz.

p. 242 [UN INCIDENT ÎN CAMERĂ]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 112, joi, 24 mai 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 23 mai/4 iunie,* fără semnătură. Neretipărit în timpul vieţii scriitorului. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 379-380, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat şi inclus de Şerban Cioculescu în ediţia sa, la seria articolelor politice şi cronicilor dramatice. Primul editor a atribuit acest titlu pentru editorialul apărut ca „prim-Bucureşti".

p. 244 [APELUL LA UNIRE]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 120, sâmbătă, 2 iunie 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 1/13 iunie,* fără

[1] Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 37.

semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 28-31.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat şi inclus de Şerban Cioculescu în ediţia sa, la seria articolelor politice. Editorul îi atribuie acest titlu. La colaţionare, am constatat: paragraful al treilea începe în „Timpul": „Este peste", în loc de *„cu",* iar fraza se încheie cu: „." (punct), în loc de „?". Am introdus, apoi, pe „nu", care lipseşte în: *O. V*(1938). În paragraful al şaselea, am dat ordinea din „Timpul": „Nu e prin urmare vorbă...", în loc de: „Nu e vorba prin urmare de..."

p. 247 [GUVERNUL ŞI MODIFICAREA ART. 7]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 122, marţi, 5 iunie 1879, p.1, cu titlul *Bucureşti, 4/16 iunie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 32-35.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat şi inclus de Şerban Cioculescu în ediţia sa, în seria articolelor politice. Am colaţionat cu „Timpul". Deosebirile sunt minore: în „Timpul" avem „în *favorul",* în loc de *„folosul" (O. V),* penultimul paragraf.

p. 251 [PROCEDEE ELECTORALE]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 124, joi, 7 iunie 1879, p.1, cu titlul *Bucureşti, 6/18 iunie,* fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 36-39.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Editorial identificat de Şerban Cioculescu şi inclus în ediţia sa, în seria articolelor politice.

p. 254 [POZIŢIA MINISTERIALĂ FAŢĂ CU REVIZUIREA]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 131, vineri, 15 iunie 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 14/26 iunie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 376-378, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat şi republicat de Şerban Cioculescu.

p. 257 [PLĂTEŞTE VIZIRUL]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 133, duminică, 17 iunie, 1879, p. 1, 2, cu titlul *Bucureşti. 16/28 iunie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 380-383, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificat şi restituit publicisticii caragialiene de către Şerban Cioculescu.

p. 261 [ÎN AJUNUL CRIZEI]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 184, miercuri, 22 august 1879, p.1, cu titlul *Bucureşti 21 august/2 septembrie,*

fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 383-385, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Restituit publicisticii lui Caragiale de către editorul Şerban Cioculescu.

p. 264 [LINIA FERATĂ PLOIEŞTI-PREDEAL]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 191, vineri, 31 august 1879, p.1, cu titlul *Bucureşti, 30 aug./11 septembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 385-386, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Restituit publicisticii politice caragialiene de către Şerban Cioculescu, editorul fixând acest titlu.

p. 266 [DUPĂ VOTAREA REVIZUIRII]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 226, sâmbătă, 13 octombrie 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 12/24 octomvrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 386-388, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Identificarea îi aparține lui Şerban Cioculescu, care l-a inclus în ediția sa, atribuindu-i acest titlu.

p. 269 [MESAJUL DOMNESC]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 229, miercuri, 17 octombrie 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 16/28 octomvrie,*

fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 388-390, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

La includerea în ediția sa, Şerban Cioculescu a fixat acest titlu pentru identificarea articolului.

p. 271 [CE ESTE „CENTRUL"]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 251, miercuri, 14 noiembrie 1879, p. 1, cu titlul *Bucureşti 13/25 noemvrie 1879,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 40-45.

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

Şerban Cioculescu a inclus acest articol, identificat de el, în seria articolelor politice, din ediția pe care a îngrijit-o, atribuindu-i acest titlu.

p. 277 [„GUVERN AL ÎNGAJAMENTELOR CU STRĂINII"]

A apărut, prima dată, în „Timpul", IV, nr. 278, marți, 18 decembrie 1879, cu titlul *Bucureşti 17/29 decembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 390-392, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Timpul" (1879).

După apariția volumului V al ediției Zarifopol-Cioculescu, articolul cu acest titlu, atribuit de Şerban Cioculescu, a fost revendicat de I. Crețu pentru Eminescu *(Opera politică,* I, 1941, p. 619).

p. 281 [GRAV INCIDENT DIPLOMATIC]

A apărut, prima dată, în „Timpul", V, nr. 90, 19 aprilie 1880, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul" (1880).

Identificat şi restituit publicisticii politice caragialiene de către Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 383-384, la *Addenda.*

p. 282 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[I]
[Ieri, în Cameră...]

A apărut, prima dată, în „Timpul", VI, nr. 10, 15/27 ianuarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul" (1881).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 384-387, la *Addenda,* care a atribuit şi titlul seriei de articole ce urmează.

p. 286 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[II]
[Şedinţa de ieri a Camerii...]

A apărut, prima dată, în „Timpul", VI, nr. 19, 25 ianuarie/6 februarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul" (1881).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 387-390, la *Addenda.*

p. 289 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[III]
[Camera a ascultat...]

A apărut, prima dată, în „Timpul", VI, nr. 21, 28 ianuarie/ 9 februarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul" (1881).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 390-392, la *Addenda.*

p. 291 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[IV]
[Proiectul de modificare...]

A apărut, prima dată, în „Timpul", VI, nr. 32, 12/24 februarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul" (1881).

Identificate de Florin Manolescu, care l-a restituit seriei *(op.cit.,* p. 392-393, la *Addenda).*

p. 293 [O ŞEDINŢĂ GLUMEAŢĂ]

A apărut, prima dată, în „Timpul", VI, nr. 38, 19 februarie/3 martie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul" (1881).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 393-396, la *Addenda,* care i-a fixat acest titlu.

p. 295 [PENTRU COALIZAREA OPOZIŢIEI]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 274, miercuri, 19 iunie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 18 iunie,* fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 395-397, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Titlul este atribuit de Şerban Cioculescu, editorul care a identificat şi acest articol.

După scrisoarea lui Caragiale, către prietenul său Petre Missir[1], se poate aproxima data intrării sale în redacţia „Voinţei naţionale", ziar al liberalilor. Legat de cercul „Junimii", scriitorul nu putea face uşor pasul în tabăra adversă decât pe baza unui accept serios, pe care, se pare, l-a primit de la P.P. Carp. În scrisoarea invocată, Caragiale mărturisea: „Pe *cinstea mea* atât sunt de nehotărât, încât eu însumi gândesc tot aşa de tari cuvinte ca pentru *da* şi pentru *nu".* Şi întreba, indecis: „tu ce zici?"

p. 299 [INSTRUCŢIA POPORULUI]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 274, 19 iunie 1885, p. 1, după editorial, fără titlu şi fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* 4, 1965, p. 153-156.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

În comentariul din ediţia Rosetti-Cioculescu-Liviu Călin[2], sunt remarcate, pertinent, „notele de experienţă personală a autorului, fost revizor şcolar, experienţă pe care nu şi-a mai

[1] Scrisoarea din 2 iunie 1885, în *Opere, VII, Corespondenţă,* 1942, p. 535.

[2] I.L. Caragiale, *Opere,* 4, 1965, p. 541 *(Note şi variante).*

exprimat-o nicăieri", cristalizate într-un „fragment descriptiv, referitor la vechile noastre aşezări săteşti". Comentatorul, Şerban Cioculescu, afirmă că textul oferă „o adevărată pagină de antologie". Am preluat titlul atribuit articolului în ediția citată.

Am restituit, la colaționare: „Şi la noi numai atâția", rând lipsă în *O. 4.*

p. 302 [NEPOTISMUL]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 278, duminică, 23-luni, 24 iunie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 22 iunie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 392-395, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Titlul articolului este fixat de primul lui editor, Şerban Cioculescu.

p. 306 VARIETĂȚI GEOGRAFICE
De la Zanzibar la Salonic şi înapoi

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 278, duminică, 23-luni, 24 iunie 1885, p.1, cu acest titlu şi cu semnătura *Quodlibet,* la rubrica „Foileton". Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* 2, 1960, p. 341-343.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Comentând într-un paragraf substanțial colaborarea lui Caragiale la „Voința națională", George Munteanu[1] face

[1] *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici,* 1980, p. 422.

următoarea observaţie, care poate încadra prestaţia scriitorului într-o perspectivă adecvată pentru analiză:

„Tipică pentru numeroasele sale colaborări la acest ziar e celebra schiţă *Temă şi variaţiuni,* scrisă din perspectiva acutului observator de rele moravuri generice, nu subsumându-se opticii înguste pe care o impunea pe atunci politica de partid. Gândită în felul arătat, ziaristica aceasta nu putea să-i aducă noi adversităţi, după celelalte, atât de multe şi de tenace, pe care i le creaseră marile cutezanţe din piesele sale comice".

p. 310 [ENORMITĂŢI]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 284, miercuri, 3 iulie, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 2 iulie* şi fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat de Florin Manolescu şi restituit, cu acest titlu, publicisticii politice caragialiene, în *op. cit.,* 1984, p. 396-398, la *Addenda.*

p. 312 BUCUREŞTI, 16 IULIE
[La întrebarea ce ne-o pusesem...]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 296, miercuri, 17 iulie 1885, p.1, cu acest titlu, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat de Marin Bucur[1], care îl atribuie lui Caragiale, cu argumente convingătoare, în volumul *Restituiri* (1986). Editorul acestora are în vedere: „verva literară a polemistului", în caracterizarea personajului țintă (N. Blaremberg) pe „schema generală a «românului imparțial»", în referințele la limbajul franțuzit al aceluia etc.

p. 315 PE CINE SE REAZEMĂ GUVERNUL

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 315, 10 august 1885, p. 2 (rubrica „Varietăți politice"), fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Semnalat, întâi, de Şerban Cioculescu şi retipărit de el în seria *Caragiale necunoscut*[2], articolul fiind reluat, apoi, de Marin Bucur, în ediția sa de *Restituiri* din publicistica lui Caragiale.

p. 317 [O BOALĂ CONTAGIOASĂ]

A apărut prima dată în: „Voința națională", II, nr. 316, duminică, 11-luni, 12 august 1885, p. 1, cu titlul *București,*

[1] I.L. Caragiale, *Restituiri. Articole, „Bucureştiuri", „diverse", „mofturi", note, însemnări, texte literare şi traduceri din ziarele:* „Alegătorul liber", „Unirea democratică", „Voința națională", „Constituționalul", „Era nouă", „Gazeta poporului", - identificate, transcrise şi comentate de Marin Bucur, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 118-120, 321 (nota).

[2] „Gazeta literară", IV, nr. 10, 7 martie 1957, p. 5.

10 august, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat de Florin Manolescu *(op.cit.,* p. 398-401, la *Addenda),* care atribuie acest titlu.

p. 320 [PROSTIA ÎN VIAŢA NOASTRĂ PUBLICĂ]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 322, marţi, 20 august 1885, p.1, cu titlul *Bucureşti, 19 august,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 397-399 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Evocând episodul „Voinţa naţională" din cariera de ziarist a lui Caragiale, biograful şi editorul Şerban Cioculescu[1] notează:

„I-am atribuit şi câteva editoriale politice, nesemnate, retipărindu-le. O pledoarie în favoarea nepotismului; alta pentru coalizarea opoziţiei cu ridiculizarea disidentului Dim. Brătianu, pe care-l cunoscuse la «Alegătorul liber», cu ale sale «formule mistice de politică transcendentală», care-şi exprimă dorinţa patriotică de a vedea România ajungând a fi «cel mai mare imperiu din lume»; o cercetare, în marginea lui Paulhan, despre «prostia în viaţa noastră publică», contra vernescanilor - şi unde îşi râde de «tiradele de liberalism mistic, de donchişonade politice, de articole isterice». Îl vedem, aşadar, în serviciul unui liberalism moderat, păstrându-şi repulsia faţă de evoluţia idealurilor paşoptiste, biciuită în *O noapte*

[1] *Viaţa lui I.L. Caragiale. Caragialiana,* Editura Eminescu, 1977, p. 68.

furtunoasă, Conu Leonida faţă cu reacţiunea şi *O scrisoare pierdută.* Nu este un viraj din cele de neiertat, care să îndreptăţească învinuirea de inconsecvenţă."

În aceeaşi chestiune, Florin Manolescu[1] observă:

„Sub raportul atitudinii politice, caracteristic pentru articolele de fond publicate în această perioadă de «Voinţa naţională» este faptul că ele susţin deciziile şi programul de administraţie al echipei ministeriale liberale, ceea ce totuşi îl pune pe Caragiale în situaţia delicată de a se comporta ca un partizan angajat. De pe această poziţie, puţin conformă cu spiritul său critic, sunt redactate articolele despre libertatea alegerilor, despre progresul învăţământului general sau cele care justifică expulzările din octombrie 1885, când se produseseră din nou agitaţii naţionaliste în ţară".

p. 323 [UN SPECIMEN DE PRETENŢIE]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 334, miercuri, 5 septembrie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 3 septembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat şi restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 402-404, la *Addenda.*

p. 326 [ŞCOALA RURALĂ]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 347, vineri, 20 septembrie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 19 septembrie,*

[1] *Caragiale şi Caragiale*, 1984, p. 213-214.

fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat şi restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 404-406, la *Addenda.*

p. 329 [CALEA AGITĂRILOR]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 351, miercuri, 25 septembrie 1885, p.1, cu titlul *Bucureşti, 24 septembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat şi restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 407-409, la *Addenda.*

p. 331 [REVOLTĂ ÎN SEC]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 355, duminică, 29-luni, 30 septembrie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 28 septembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat şi restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 409-413, la *Addenda.*

p. 335 [DIN CINE E COMPUSĂ OPOZIŢIA?]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 358, joi, 3 octombrie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 2 octombrie,* fără

semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 413-415, la *Addenda,* fixându-i acest titlu.

p. 338 [Â LA DON RANUDO COLIBRADOS]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 359, vineri, 4 octombrie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 3 octombrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia *Opere,* V, 1938, p. 399-401, la *Addenda.*

Textul de bază, în „Voinţa naţională" (1885).

Identificat de Şerban Cioculescu şi restituit în ediţia sa, cu acest titlu. În *Opere,* V, 1938, lipseşte fraza: „Alegerile din urmă s-au făcut după legea nouă electorală cu secretul votului absolut garantat". Am restabilit textul.

p. 341 [REGULA DE TREI SIMPLĂ]

A apărut, prima dată, în „Voinţa naţională", II, nr. 362, marţi, 8 octombrie 1885, p. 1, cu titlul *Bucureşti, 7octombrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 401-402, la *Addenda.*

Textul de bază este cel din „Voinţa naţională" (1885).

Am corectat textul astfel: „foiţelor" (în „V.n."), în loc de „forţelor" (în O. *V).*

p. 343 [CUVÂNTUL „COLECTIVITATE"]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 361, joi, 10 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 9 octombrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Identificat şi restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 415-417, la *Addenda.*

p. 346 [JUSTIFICAREA UNOR EXPULZĂRI]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 372, duminică, 20-luni, 21 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 19 octombrie,* fără semnătură; nr. 374, miercuri, 23 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 22 octombrie,* tot fără semnătură; nr. 376, vineri, 25 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 24 octombrie,* de asemenea fără semnătură. Editorial. Neretipă¬rit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 403-409, la *Addenda.*

Textul de bază în „Voința națională" (1885).

Identificat şi restituit de Şerban Cioculescu în ediția sa, editorul stabilind acest titlu.

p. 357 GIOSUE CARDUCCI
(De Edouard Rod)

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I: nr. 1, 15/27 iunie 1889, p. 2; nr. 2, 16/28 iunie 1889, p. 3; nr. 3, 17/29 iunie 1889, p. 3; nr. 4, 18/30 iunie 1889, p. 3; nr. 5,

20 iunie/ 2 iulie 1889, p. 2; nr. 6, 21 iunie/3 iulie 1889, p. 2, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Traducerea acestui studiu al lui Edouard Rod, apărut în „La Nouvelle Revue" (tome LVIII, 15 mai 1889, p. 313-317), a fost descoperită de cercetătorul Dorina Grăsoiu, care a şi publicat-o în „Revista de istorie şi teorie literară"[1]. Punctul de plecare în identificarea traducătorului l-a constituit o ştire de presă, care anunța prezența lui Caragiale în redacția „Constituționalului". Argumentarea atribuirii este inatacabilă. Reținem, pentru aria interesului literar caragealian, şi numele scriitorului italian.

p. 374 POETUL EMINESCU S-A STINS

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 3, 17/29 iunie 1889, p.1, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Acest scurt articol a fost identificat de Marin Bucur, care l-a retipărit în „Revista de istorie şi teorie literară" (1985, nr. 1, p. 194 sqq.) şi în ediția sa de *Restituiri* (p. 294-295).

p. 375 STATU QUO

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 9, sâmbătă, 24 iunie/6 iulie 1889, p. 1 cu acest titlu şi cu semnătura: *Zoil.* Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

[1] Dorina Grăsoiu, *O traducere necunoscută a lui I.L. Caragiale,* în R.I.T.L., XXXV, 1987, nr. 3-4, p. 342-346; XXXVI, 1988, nr. 1-2, p. 335-339.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Retipărit de Şerban Cioculescu în revista „Luceafărul", nr. 12, 15 iunie 1962, p. 11, articolul este republicat de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 418-419, la *Addenda.*

p. 377 O REMINISCENŢĂ

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 12, miercuri, 28 iunie/10 iulie 1889, p. 1, cu semnătura: *C.* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Nu ştim să fi fost atribuit lui Caragiale sau să fi fost retipărit, deşi citate din acest articol au fost folosite, mai ales de Marin Bucur, în notele sale la ediţia de *Restituiri.*

Credem că nu doar semnătura cu iniţiala *C.* (folosită şi pentru *In Nirvana,* de exemplu) pledează pentru atribuirea paternităţii lui Caragiale, ci şi alte elemente ţinând de tonalitatea textului, rigoarea decupajului şi a desfăşurării, poanta finală pusă firesc în evidenţă etc.

p. 378 CERC VIŢIOS

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 16, marţi, 4/16 iulie 1889, p. 1, cu acest titlu şi cu semnătura *C...* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificat şi restituit publicisticii politice caragialiene de către Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 419-423, la *Addenda.*

p. 382 MUZA LUI GUNĂ

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 20, sâmbătă, 8/20 iulie, 1889, p.1, cu acest titlu, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Recuperat din paginile ziarului conservator de către Marin Bucur şi publicat în *Restituiri* (1987).

p. 384 REZEŞUL DE LA GOLĂŞEI
ŞI MOŞNEANUL DE LA FLORICA

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 23, miercuri, 12/24 iulie 1889, p.1, cu acest titlu şi semnătura *C.* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 423-428, la *Addenda.*

p. 390 ANOMALII

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 29, miercuri, 19/31 iulie 1889, p.1, cu semnătura: *C . .* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 428-432, la *Addenda.*

p. 394 VARIETĂŢI LITERARE

Au apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 30, joi, 20 iulie/1 august 1889, p. 2, cu titlul rubricii şi fără semnătură.

Retipărite în: „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, p. 5, fragmentar, cu titlul *Memoriele lui Rostopşin. Scrise în zece minute,* fără semnătură; în „Epoca literară", I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 3. Neincluse în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Asupra acestor *Varietăţi literare,* cuprinzând *Memoriele contelui Rostopşin. Scrise în zece minute,* a atras atenţia Şerban Cioculescu în studiul *O traducere de Caragiale, uitată: „Memoriile lui Rostopşin scrise în zece minute",* din „România literară", VII, nr. 41, joi, 10 octombrie 1974, p. 7, unde reproduce varianta din „Moftul român". E vorba de 13 capitole din cele 15 ale *Memoriilor,* fără prezentarea, care există în „Constituţionalul". Cioculescu traduce *Epitaful meu* şi *Epistolă dedicatorie către public,* adică ultimele două capitole, şi descrie originalul acestei capodopere. Reproducem şi noi această piesă, care a intrat în sfera de interes a lui Caragiale încă de la „Timpul", după versiunea din paginile „Constituţionalului". Biografia curioasă a contelui ca personaj, formula sceptică, lapidaritatea textului, turnura lui paradoxală, oximoronică fac parte şi din arsenalul caragialian; ceea ce ar explica revenirile ulterioare, cu perfecţionarea tălmăcirii. Anumite ecouri credem că duc spre *Scrisorile unui egoist* (1896).

Consemnăm că în „Epoca literară", asteriscul de la numele Rostopşin trimite la nota de sub prima coloană: „1765-1826. S-a zis că dânsul, fiind guvernator al Moscovei pe timpul invaziei lui Napoleon, ar fi dat foc oraşului la 1812. Era un om de spirit. Celebra scriitoare de poveşti morale franceze pentru copii, contesa de Segur, era fiica sa".

p. 398 CRONICA FANTAZISTĂ

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 32, duminică, 23 iulie/4 august 1889, p. 1, 2, cu semnătura: *Falstaff.* Neretipărită.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Deseori menţionată de comentatorii lui Caragiale, *Cronica fantazistă* nu a fost retipărită în nici una dintre ediţii. Am transcris-o din „Constituţionalul".

p. 405 O ADMIRABILĂ LUCRARE LITERARĂ

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 33, marţi, 25 iulie/6 august 1889, p.1, cu acest titlu şi cu semnătura: *Falstaff.* Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 4, 1965, p. 180-181.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

p. 407 ŞTIE CARTE BĂIATU LUI PAPUCA!...

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 39, miercuri, 2/14 august 1889, p. 1, cu semnătura *Nastratin* şi următoarea notă la semnătură: „Pentru respectivul lui Papuca: Nu căuta pe «Nastratin» în dicţionarul d-tale, că nu se află". Rubrica „Cronica literară". Neretipărită. Inclusă în ediţia: *Opere,* 4, 1965, p. 182-185.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Caragiale agrea pseudonimele şi le utiliza, în funcţie de context, ca într-un joc de măşti, care presupine nişte roluri. Cele din „Constituţionalul" sunt elocvente: Hans, Nastratin, Falstaff, Zoil, Un artilleur.

Articolul acesta, exemplar pentru stilul polemic al lui Caragiale, este, cum a demonstrat profesorul Dan Grigorescu, o dovadă substanţială în plus care arată cât de profund „era [Caragiale - *n.n.]* familiarizat cu creaţia shakespeareană"[1].

[1] *Shakespeare în cultura română modernă,* Editura Minerva, Bucureşti, 1971, p. 156-164, capitolul *Teoria „naturalului".*

Eminentul comparatist găseşte în eseul caragealian „una dintre cele mai exacte [definiţii - *n.n.]* care s-au dat acestui personaj [Falstaff - *n.n.]."*

p. 411 POZNA...

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 40, joi, 3/15 august 1889, p. 1, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificare şi restituire de către Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 432-433.

p. 413 AFACEREA GUNĂ-LAHOVARY

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I. nr. 41, vineri, 4/16 august 1889, p. 1, cu semnătura: *Un artilleur.* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificat şi restituit de Marin Bucur *(op.cit.,* p. 179-181), care afirmă în notă că *Un artilleur* este „un nou pseudonim al lui Caragiale" (p. 238). De acord, şi presupunem că pseudonimul se trage din jocul spiritual etalat în *Cronica fantazistă* (v. *infra,* nota).

p. 415 ŞCOALA SUCCESULUI

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 45, miercuri, 9/21 august 1899, p. 1, cu semnătura: *C....* Edito - rial. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 433-438, la *Addenda.* În „Constituţionalul", sub titlu apare numerotarea: I, dar „un al doilea articol", promis în finalul acestuia, nu a mai apărut sau, cel puţin, nu l-am găsit.

p. 420 GUNĂ VERNESCU

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 53, sâmbătă, 19/31 august 1889, p. 2, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 438-439, la *Addenda.*

p. 422 INCOGNITO

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I nr. 60, duminică, 27 august /8 sept. 1889, p. 1, cu semnătura: *Hans,* la rubrica „Cronica".

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificată şi restituită de Şerban Cioculescu, în revista „Luceafărul" (nr. 12, 15 iunie 1962, p. 11), această piesă din publicistica lui Caragiale a fost reluată şi de Florin Manolescu în impresionantul lot de restituiri *(op.cit.,* p. 440-442, la *Addenda).*

p. 425 GHICITOARE

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 74, sâmbătă, 16/28 septembrie 1889, p. 1, cu semnătura *Hans.* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 442-443, la *Addenda.*

Mai notăm că despre pseudonimul *Hans,* vorbise adeseori şi Şerban Cioculescu.

p. 427 IARĂŞI MIRON COSTIN SAU URMĂRILE ARHEOLOGIEI

A apărut, prima dată, în „Constituţionalul", I, nr. 79, vineri, 22 septembrie/4 oct. 1889, p.1, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituţionalul" (1889).

Identificat şi restituit de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 443-445, la *Addenda.*

p. 428 SFINTELE SĂRBĂTORI

A apărut, prima dată, în „Era nouă", nr.13, 31 decembrie 1889, p. 3-4, fără semnătură, la rubrica „Varietăţi". Retipărit în „Era nouă", nr. 359, 28 decembrie 1897, p. 2-3, fără semnătură, cu următoarea notă redacţională: „Reproducem această scriere apărută în ziarul nostru la finele anului 1889. O reproducem drept omagiu către un talent viguros şi eminent care a strălucit pe atunci în coloanele «Erei Noi»". Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Era nouă". Identificat de Marin Bucur, pe baza acestei note, şi publicat în „Viaţa românească", LXXXVI, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1991, sub genericul *Caragiale cenzurat.* Atribuirea este susţinută convingător.

Într-adevăr, există la Caragiale şi această dimensiune solemnă, firească, de o fină poezie melancolică. De obicei şi-a reprimat-o, dar nu a ascuns-o în totalitate. Avea şi el reverii.

p. 432 APARIŢIA NOASTRĂ

Publicat, prima dată, în „Moftul român", nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 1-2. Inclus în *Opere,* III, 1932, p. 200-201.

Coincidenţă, exploatată de I.L. Caragiale, între apariţia „Moftului român" şi sosirea în Capitală a prinţesei moştenitoare, A. Sa regală Maria de Edinburg, cu soţul său, prinţul Ferdinand.

p. 434 SCANDAL

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 3. Inclus în *Opere,* III, 1932, p. 200 şi *Opere,* 4, 1965, p. 186.

Notiţă ironică despre agramatismele unor ziarişti.

I.L. Caraiale era sensibil la numele de „Scandal" al viitoarei reviste. V. Fanache îşi intitulează un întreg capitol *Intre scandal şi petrecere,* în cartea sa dedicată lui I.L. Caragiale. Criticul este de părere că „în lumea lui Caragiale" discursul deviază în „zgomot (scandal), aşadar în *antidiscurs".*

p. 434 ÎN DOSUL CULISELOR

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 2, 29 ianuarie 1893, p.1. Reprodus, de Paul Zarifopol, în *Opere,* III, 1932, p. 1.

Discuţie de taină, la un ceai, între Regele Carol, Prinţul moştenitor şi tânăra lui soţie, Principesa Maria.

p. 436 TRĂDAREA ROMÂNISMULUI!
TRIUMFUL STRĂINISMULUI!!
CONS UMA TUM ES T!!!

Apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie 1893, p. 1. Retipărit, de Şerban Cioculescu, în *Opere,* V, 1938, p. 409-410, la *Addenda.*

p. 438 EXCELSIOR!

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2. Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 411, la *Addenda.*

Şarjă satirică împotriva intoleranţei faţă de evrei.

Diferenţe de transcriere: „mai mulţi deputaţi patrioţi" *(M.r.)* - „mai mulţi deputaţi" (O. *V).*

p. 438 INGENIOZITATE PARLAMENTARĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 6, 14 februa - rie 1893, p. 1. Tipărit, de Şerban Cioculescu, în *Opere,* V, 1938, p. 411-412, la *Addenda.*

Generalul George Manu a fost preşedintele Adunării Deputaţilor între 26 februarie 1892 şi 24 octombrie 1895. Partidul Conservator câştigase alegerile din 1-3 februarie 1892 în alianţă electorală cu Partidul Constituţional, desprins de

liberalii sinceri ai lui G. Vernescu. Majoritatea din Adunarea Deputaţilor dispunea de 151 mandate faţă de 23 mandate ale Partidului Liberal, aflat în opoziţie. Preşedinte al Consiliului de Miniştri era Lascăr Catargiu. Petre P. Carp era preşedintele Partidului Constituţional. Aceştia erau actorii micii „înscenări" ironice din articolul lui I.L. Caragiale, care se dovedeşte un atent observator al scenei politice româneşti.

p. 440 MUZICA

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 6, 14 februarie 1893, p. 4-5. Reprodus în *Opere,* 4, 1965, p. 187-189.

Articol ironic prilejuit de înfiinţarea clasei de harfă la Conservator.

p. 442 INSTANTANEU

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, p. 2. Reluat, de I.L. Caragiale, în „Moftul român", nr. 7, 13 mai 1901, p. 1. Deasupra titlului, monograma regală. Nesemnat. Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 412, *Addenda.*

Textul de bază, în „Moftul român" din 13 mai 1901.

O variaţie pe tema versatilismului politic.

p. 443 ATENEUL ROMÂN

Publicat în „Moftul român", I, nr. 16, [1893], p. 6-7. Reluat în *Opere,* 4, 1965, p. 190. Un articol-reclamă pentru conferinţa prietenului său, dr. Alceu Urechia.

Am păstrat alternanţele *conferinţă / conferenţă.* De asemenea, formele *epigram* şi *cuatren.*

p. 443 CONCURS ŞI PREMIURI ACADEMICE

Apărut în „Moftul român", I, nr. 17, [1893], p. 6-7. Reprodus în *Opere,* 4, 1965, p. 191-192.

O spirituală şarjă satirică la adresa Academiei Române.

p. 445 POLITICA
[Evenimentul politic...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 2. Nesemnat. Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 416-417, la *Addenda.*

Evenimentul la care se referă articolul este Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.), care, la 31 martie 1893, a votat fondarea primului mare partid al muncitorilor. Printre fruntaşii noului partid, menţionăm pe Ioan Nădejde, Vasile G. Morţun, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Cristian Racovski ş.a., unii dintre ei prieteni apropiaţi ai lui I.L. Caragiale. Regretul scriitorului este caracterul secret al Congresului, nefiind admis în sală nimeni, în afara delegaţilor. El speră că la al doilea mare congres „vom avea şi noi un colţişor modest în Clubul Muncitorilor".

p. 446 S-A PIERDUT!!!

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 5. Retipăritîn *Opere,* V, 1938, p. 416, la *Addenda.*

Articolul este o pastişă a anunţului de ziar pentru pierderea unor animale de casă. De data aceasta, „animalul de lux" pierdut era primul său redactor de la „Moftul român", Tony Bacalbaşa.

p. 447 MIŞCAREA DE LA 5 ŞI 6 APRILIE

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 20, 8 aprilie 1893, p. 3. Nesemnat. Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 417, la *Addenda.*

Descrierea faptelor e lăsată în seama „confraţilor noştri politici". „Moftul român" e o „foaie glumeaţă" şi despre „evenimentele triste" ce au avut loc „nu se poate glumi". Pe Caragiale îl interesa „optica" sub care au fost privite faptele fierbinţi. Compară cele scrise în „Voinţa naţională" şi „Timpul" şi constată că lucrurile se văd în două feluri cu totul deosebite. În „Moftul român" sunt publicate integral două articole: unul din „Voinţa naţională", intitulat *Regim de asasini,* iar celălalt din „Timpul", cu titlul *Opoziţiune criminală.* Chiar şi titlurile vorbesc de la sine despre două optici diferite de a judeca evenimentele. În „Timpul" citim: „Înaintea vacanţei Paştilor, minoritatea din Cameră a cerut cu mari strigăte ca discuţiunea legii maximului să se amâne până la 5 aprilie. Şi maioritatea, generoasă, a acordat acest termen. S-au văzut ieri roadele acestei generozităţi. Opoziţiunea n-a avut nevoie de zece zile pentru ca să studieze proiectul. Nu. I-a trebuit acest răgaz pentru ca să înşele şi să aţâţe pătura cea mai incultă a poporaţiunii capitalei, aşa ca la 5 aprilie să poată înscena turburări de stradă". Ce scriau cei de la „Voinţa naţională"? „Pace, linişte şi concordie! Guvernul s-a tăvălit din nou în sânge. Conservatorii au urcat treptele puterii omorând peste o mie de ţărani; acum, la apusul stăpânirii lor, ei îşi pun poliţia lor de bandiţi, scot

jandarmii, fac să intervină trupele pentru a măcelări poporul Capitalei. Şi pentru ce toate aceste ororuri şi sălbăticii? Poporul s-a dus în mod pacinic, uzând de un drept sacru al său, dreptul de petiţionare, să protesteze energic la Parlament în contra unor taxe asupritoare, ruinătoare pentru comerţ şi industrie. Peste zece mii de muncitori, de meseriaşi, de comercianţi, de industriaşi, ameninţaţi în existenţa lor, s-au dus să însoţească delegaţiunea care mergea să remită *reprezentanţilor* Ţărei protestul populaţiei Capitalei. Acestei manifestaţiuni pacinice, guvernul a răspuns întâi cu insulta, apoi cu arma. Un ministru, un nebun, a îndrăznit să strige poporului adunat în curtea Mitropoliei: POPOR MURDAR, şi într-un acces de delir, acest alienat a dat cu tifla imensei mulţimi".

p. 447 ÎNSEMNĂTATEA PRESEI

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 21, 11 aprilie 1893, p. 4. Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 418, la *Addenda.*

p. 448 UN INTERVIEW
[Aflând prin d. C.C. Dobrescu...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 22, 15 aprilie 1893, p. 7. Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 418^19, la *Addenda.*

Un fals interviu luat de un tânăr gazetar „ilustrului cetăţean" Nicolae Fleva (1840-1913), om politic, aflat acum în opoziţie cu liberalii. În 1870, s-a ilustrat în apărarea, înaintea Curţii cu juraţi din Târgovişte, a acuzaţilor din mişcarea republicană de la Ploieşti. A fost unul dintre redactorii ziarului „Alegătorul liber" (1872-1876), unde Caragiale era „girant responsabil".

p. 449 REVISTĂ POLITICĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 22, 15 aprilie 1893, p. 2. Reprodusă de Paul Zarifopol, în *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 207-208.

Comentariu ironic la adresa mişcărilor opoziţiei şi guvernului, care, energic şi hotărât, expulzează doi israeliţi, „impiegaţi" la ziarul „Adevărul".

p. 451 O IDEE MINUNATĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 23, 18 aprilie 1893, p. 6-7 („Literatura română").

Şarjă satirică împotriva lui Al. Macedonski.

p. 452 PARNASUL ROMÂN

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 26, 29 aprilie 1893, p. 4, cu acest titlu şi fără semnătură. Neretipărit.

Textul de bază, în „Moftul român" (1893).

Notă de prezentare pentru poezia *Castelul solitar* de Cincinat Pavelescu, dedicată „Prietenului meu Georges Schina". Precizăm că ironia se manifestă până şi în modul în care este tipărită semnătura poetului: C I N C I N A T Pavelescu. Titlul articolului reproduce pe cel al rubricii din revistă, sub care I.L. Caragiale a publicat parodii antisimboliste în versuri, precum şi poezii ale reprezentanţilor simbolismului (Al. Macedonski, Cincinat Pavelescu ş.a.).

p. 454 POLITICA

[Afară de parada oficială.]

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr.29, 9 mai 1893, p. 1-2. Reprodus în *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 208-209.

Articol pe marginea întrunirii liberalilor de la Sala Dacia, cu ocazia zilei de 10 Mai.

p. 456 DACĂ AŞ FI REGE...

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 29, 9 mai 1893, p. 1. Inclus în *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 209-210.

I.L. Caragiale consideră audienţele regale, cu prilejul zilei de 10 Mai, drept „mofturi", iar pe cei ce le practică „moftangii".

Diferenţe de transcriere: „poimâine" (M.r.) - *„poimâne" (O. III).*

p. 457 POLITICA

[D. P.S. Aurelian a fost...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 30, 13 mai 1893, p. 2. Republicat în *Opere,* III, 1932, p. 210-211.

I.L. Caragiale se întreabă ce este Palatul din punct de vedere al dreptului constituţional. În finalul articolului se reproduce un fragment, tot aşa de obscur, din discursul liberalului N. Fleva la întrunirea de la Sala Dacia.

p. 459 MOŞ TEACĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 3. Reprodus în: *Opere,* IV, 1938, *Addenda,* p. 371-372.

Articol ironic la apariția, în 22 mai 1893, a publicației umoristice, „Moş Teacă", fondate de Anton Bacalbaşa.

p. 460 UN MARE SCULPTOR ROMÂN

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 2. În volume: *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 214-215; *Opere,* 4, 1965, p. 193-194.

I.L. Caragiale speculează o greşeală a unui redactor al ziarului ploieştean „Democratul", care scrisese că statuia Libertății din Ploieşti are ca autor pe Dumitru Brătianu (1818-1893). Prilej pentru a face un portret generos fratelui mai mare al lui I.C. Brătianu.

p. 461 MOFTUL ŞI POLITICA

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 37, 13 iunie 1893, p. 2. Republicat în *Opere,* III, 1932, p. 215-216.

Un articol serios despre menirea „Moftului", care n-are „nici un principiu politic", fiind, de altfel, cel mai mare partid politic (Partidul *Moftului Român).* Revista are o singură dorință: să fie mai puțin gravă decât ziarele *grave.*

p. 463 INOVAȚIUNE. MOFTUL ARTIFICIAL

Tipărit, prima dată, în „Moftul român", nr. 38, 17 iunie 1893, p. 2. Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 421-423, la *Addenda.*

Ironii amare - gen „mofturi *fin de siecle"* — împotriva lui P.P. Carp, Take Ionescu, Al. Lahovary ş.a., decretați toți „moftangii artificiali".

p. 465 REACŢIONARI NEPREVĂZĂTORI

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 4. În volum: *Opere,* V, 1938, p. 412, la *Addenda.*

p. 466 SUB CE REGIM TRĂIM!...

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 5. Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 421, la *Addenda.*

p. 466 *„BALADE ŞI IDILE"* DE GEORGE COŞBUC

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr.39, 23 iunie 1893, p. 2-3. Inclus în *Opere,* 4, 1965, p. 195.

Textul lui I.L. Caragiale este o introducere la o suită de extrase din poeziile lui G. Coşbuc. În „Moftul român" nu se dau titlurile, dar ele sunt: *Cântece XXI, Gazel, Logică, Cântece XI, Cântece* V.

p. 469 „MEMORII DIN TIMPUL RĂZBOIULUI"

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 40, 30 iunie 1893, p. 6. Reluat în: *Opere,* 4, 1965, p. 196.

Titlul complet al cărţii, pe care o recenzează I.L. Caragiale: *Memorii din timpul războiului pentru independenţă, 1877—1878* de Şt. Georgescu, Bucureşti, Tipografia „Carol Gobl, 1891.

I.L. Caragiale aprecia stilul natural, lipsit de pretenţie şi artificialitate. Fragmentul reţinut în „Moftul român" este străbătut „de umor într-adevăr românesc".

p. 471 VORBA DE ACASĂ

A apărut, prima dată, în „Vatra", I, nr. 1, [ianuarie] 1894, p. 1-2, cu semnătura: *I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coşbuc.* Editorial. Neretipărit.

Textul de bază, în revista „Vatra" (1894).

Programul revistei „Vatra" nu a fost inclus în ediţiile anterioare, deşi poartă şi semnătura lui Caragiale. Fie şi numai dacă l-a semnat, cu toate că e puţin probabil să nu fi contribuit la redactare, programul exprimă şi convingerile lui. De aceea îl publicăm aici. Este, după câte ştim, primul semnat şi explicit asumat de scriitor. Adevărat, însă, că în... echipă.

p. 474 O A DOUA PROVOCARE

A apărut, prima dată, în „Vatra", I, nr. 5, 1894, p. 159, cu acest titlu şi semnătura: *I.L. Caragiale.* Neretipărit. În volume: *Opere,* III, 1932, p. 217-218 (la *Addenda); Opere,* 2, 1960, p. 697 (la *Note şi variante).*

Textul de bază, în „Vatra" (1894).

Am transferat *O a doua provocare* în seria articolelor lui Caragiale întrucât, prin el, scriitorul explică sensul numeroaselor sale exerciţii de virtuozitate, de acelaşi tip cu scena/schiţa *Cum să înţeleg ţăranii.*

p. 476 MĂRGĂRITARE ALESE

I. Un om mare despre oamenii mari

A apărut, prima dată, în „Vatra", I, nr. 5, 1894, p. 130-131, fără semnătură, dar cu o notă explicativă, semnată *I.L.C.:*

„Sub acest titlu ne propunem a da din când în când câte o bucată aleasă din autori celebri, dintre acei ce, consacraţi de opinia europeană, să poată sta-n picioare cu oarecari sorţi de reuşită faţă cu competenta critică română. Numele autorului îl vom da în numărul următor; până atunci, cine dintre cititori ne va spune opera anume din care e extras fragmentul va lua parte la tragerea la sorţi a unui frumos premiu. - Dăm, pentru a începe, acest articol - se-nţelege că titlul special *Un om mare despre oamenii mari* îl punem noi; rândurile ilustrului autor ne par de două ori interesante pentru publicul nostru, şi ca gândire de sine şi ca potrivealã în multe cu cele ce se petrec azi la noi. Putea-vor ele aduce puţină ordine în anarchia ce de câtva timp bântuie literatura română? Poate... Daca nu, atât mai rău. Sunt ele destul de frumoase ş-aşa spre a nu ne gândi să ne mai aducă şi vreun folos."

II. Reforma ca lege fatală

A apărut, prima dată, în „Vatra", I, nr. 6, 1894, p. 178-179, cu semnătura: *I.L.C.* La titlul general, asterisc, iar la subsolul paginii 178, se dă nota: „A se vedea notiţa din numărul trecut".

III. Opinia publică

A apărut, prima dată, în „Vatra", I, nr. 7, p. 194-195, cu semnătura *I.L.C.* La titlul general asterisc, iar la subsolul paginii 194 se dă nota: „A se vedea notiţa din nr. 5".

Neretipărit în timpul vieţii autorului. Incluse în ediţia: *Opere,* III, 1932, p. 278-288 (la *Addenda).*

Textul de bază, în „Vatra" (1894).

Paul Zarifopol, în ediţia sa, dă următoarea notă (p. 343): „Numele autorilor, sau autorului de «Mărgăritare» nu l-a mai

trădat Caragiale. Concursul pe care îl publica atât de maliţios cititorilor, dar mai ales criticilor literari români, a rămas, pe cât ştiu, deschis până astăzi. Comunic aci numai bănuiala asupra lui Macaulay, Tocqueville, Carlyle, Guizot, Augustin Thierry, autori favoriţi, precum am aflat de la Caragiale, ai profesorului Anghel Dumitrescu [sic], excelent prieten şi sfătuitor în literatura istorică a lui Caragiale".

Problema („concursul", zice Zarifopol) a rămas „până astăzi". Nu ştim din ce autori va fi ales şi tradus Caragiale aceste pagini. Este foarte posibil să ne aflăm în faţa unei prelucrări personale, a unei adaptări, a unei adevărate asumări, iar scriitorul pare a împărtăşi problematica şi convingerile expuse în spaţiul lor. Paginile alese spun ceva şi despre cel care le-a ales. Aceasta ar explica întrucâtva „neglijenţa" de a divulga autorul. În fond, nu se întâmpla altceva decât că oferea cititorilor amatori de sceptice observaţii asupra lumii posibilitatea unei lecturi provocatoare la meditaţie. Poate că nu greşim prea mult spunând că aceste pagini au o legătură cu *Scrisorile unui egoist,* apărute doi ani mai târziu în „Epoca literară".

p. 491 IARĂŞI PROMISIA DLUI FLEVA

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 224, 4/16 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: *i.* Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 423, la *Addenda.*

Nicolae Fleva a fost ministru de interne în guvernul liberal al lui Dim. A. Sturdza între 4 octombrie 1895 şi 15 ianuarie 1896.

I. Suchianu îşi aminteşte de împrejurările în care a ajuns I.L. Caragiale la „Gazeta poporului": „În vara anului 1895, liberalii erau în ajunul venirii lor la putere. Erau gata să scoată

şi un jurnal mai slobod la gură şi căutau un publicist bun pentru aşa rubrici. Barbu Delavrancea şi Manolache Culoglu, care mă ştiau ca cel mai intim prieten al lui Caragiale, m-au însărcinat să-i fac această propunere şi în cazul de a o primi să spuie în ce condiţii se angajează. Când i-am comunicat dorinţa şi alegerea celor doi vechi prieteni, Caragiale era, după încetarea «Moftului», fără nici o ocupaţie. Spune-le la amândoi că mă angajez să scriu fără plată. Să-mi dea însă în schimb locul de director al „Monitorului oficial", pe care l-a ocupat un confrate al meu N. Orăşanu *(Nichipercea),* străin cu desăvârşire de meşteşugul tipografiei, pe când eu sunt în stare să mă măsor cu toată dinastia lui Gobl. Locul i s-a promis cu siguranţă, dar el n-a ştiut că partidul avea deja doi candidaţi, Costică Iliescu, fratele celebrului Alexandru Iliescu de la Slatina, şi N. Vrăbiescu, rudă de aproape cu doamna V. Missir, născută Vrăbiescu, şi lupta era acuma între aceşti doi, iar despre Caragiale nici pomeneală. Culoglu, pe care guvernul îl numise deja prefect de poliţie, i-a promis un loc echivalent, iar până atunci un salariu potrivit cu locul ce-l ocupă el în literatura românească. Aşa a devenit Caragiale colaborator la al patrulea jurnal liberal intitulat «Gazeta poporului», debutând cu următoarea schiţă satirică". Şi profesorul Suchianu, în continuare, reproduce integral articolul *Grămătici şi măscărici.* Prin presă circulase zvonul că „d. Caragiale, noul redactor al «Gazetei poporului» solicită şi d-sa locul de director al Teatrului Naţional"[1]. La cererea expresă a scriitorului, ziarul dă o dezminţire: I.L. Caragiale nu ceruse şi, dacă i s-ar propune, „nu ar primi acest post"[2]. Mai verosimilă este evocarea profe¬ sorului I. Suchianu. Acesta greşea doar când dădea drept articol de debut la „Gazeta poporului", articolul *Grămătici şi măscărici.*

[1] *Informaţiuni,* în „Adevărul", VIII, nr. 2364, 7 noiembrie 1895, p. 2.

[2] *Idem,* nr. 2367, 11 noiembrie 1895, p. 1.

p. 492 CUMUL CIUDAT

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 235, 5/17 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: *i.* Identificare Florin Manolescu, în cartea sa *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Bucureşti, Cartea Românească, 1983, *Addenda,* p. 445-446.

p. 494 GRĂMĂTICI ŞI MĂSCĂRICI

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 226, 7/19 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: *i.*

În volume: *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 220-221; *Opere,* 4, 1965, p. 197-198.

Pamfletul lui I.L. Caragiale despre „tineri culţi şi independenţi, proletari intelectuali" ieşiţi „din rândurile poporului", care au luat locul vechilor „grămătici" şi „măscărici", în slujba boierilor de odinioară, îl viza pe Anton Bacalbaşa, socialist convins, ce se înscrisese de curând în Partidul Conservator şi era redactor la oficiosul acestuia „Epoca".

Anton Bacalbaşa îi răspunde lui I.L. Caragiale prin articolul *O infamie colectivistă*[1], în care creionează portretul unui scriitor talentat, dar „în declin", „la sfârşitul carierei", într-o perioadă „de istovire intelectuală", dar obligat de guvernanţii liberali să scrie la „Gazeta poporului" pe care el însuşi o numise „ruşinea presei". În loc să-i dea un ajutor necondiţionat unui om ca I.L. Caragiale, colectivişţii l-au *umilit,* obligându-l să-şi renege credinţele sale politice radicale[2].

[1] a., *O infamie colectivistă,* în „Epoca", I, nr. 7, 10 noiembrie 1895, p. 1-2.

[2] Referinţă la scrisoarea de înscriere în Partidul Radical al lui G. Panu, publicată în „Lupta", XII, nr. 2667, 10 septembrie 1895, p. 1.

Liberalii erau numiţi „colectivişti", după o expresie a lui Eugeniu Stătescu, care declarase, într-un discurs în Parlament, că Partidul Liberal ar fi o „colectivitate". Polemica amicală continuă cu o scrisoare deschisă a lui I.L. Caragiale: „D-sale, dlui Tony Bacalbaşa, membru al partidului socialist ştiinţific, prim-redactor la «Epoca»"[1]. Anton Bacalbaşa, în replică, publică şi el o scrisoare, adresată „dlui I.L. Caragiale, fost scriitor în activitate, actualmente în declin şi la *Gazeta poporului*"[2].

Relaţiile dintre cei doi colaboratori la prima serie a „Moftului român" (1893) se vor deteriora vizibil. „Micul Lassalle al conservatorilor" va comenta maliţios, sub titlul, *O viaţă furtunoasă,* o serie de desene ale lui C. Jiquidi, înfăţişând ipostazele politice ale lui I.L. Caragiale, la junimişti, la radicali şi la liberali[3]. În 1889 îşi oferea serviciile lui Titu Maiorescu, în 1895, în costum de spadasin, ruga pe G. Panu să-l primească în Partidul Radical, iar a doua zi, în postura de bătăuş arnăut, devenea „şalvaragiu" la „domnu Paladu", unul dintre liderii liberali. În 1896, cu pana la ureche, în intimitate, ricana printre dinţi: „Ţară-i asta, mă? cu cin' să lucrezi? Cu Maiorescu, cu Panu? Cu Paladi? Ăia nici nu gândesc, mă?" În alt număr al săptămânalului „tivil şi cazon", patronat de Toni Bacalbaşa, o ultimă ilustraţie satirică de acelaşi C. Jiquidi, intitulată *De Bobotează*[4]. Alături de botezul politic al lui Grigore Păucescu - migrat de la conservatori la liberali - oficiat de G.D. Palade, este înfăţişat şi „I.L. Caţavencu" ca un prunc gol cu capul mare implorând pe ministrul Domeniilor să-l boteze şi pe el ca... măscărici. Observăm cum sintagma „grămătici şi măscărici", din frumoasa pagină literară caragialiană, îi este servită, cu asupra de măsură, autorului însuşi.

[1] „Gazeta poporului", I, nr. 229, 11/23 noiembrie 1895, p. 3.
[2] „Epoca", I, nr. 9, 12 noiembrie 1895, p. 2.
[3] „Moş Teacă", I, nr. 36, 19 noiembrie 1895, coperta.
[4] „Moş Teacă", I, nr. 43, 7 ianuarie 1896, coperta.

Un incident nedorit vine să învenineze şi mai mult relaţiile dintre cei doi prieteni. Toni Bacalbaşa este nevoit să recurgă la un duel cu un necunoscut. În „Gazeta poporului" apare o dare de seamă a întregii afaceri, cu titlul *Scandalul de la„Capşa".* Şerban Cioculescu socoteşte „reportajul scris sau inspirat" de I.L. Caragiale. Îl reproducem integral:

SCANDALUL DE LA «CAPSA»

Scandalul

Sâmbătă seara, pe la orele 6 1/2, un scandal a avut loc la cofetăria «Capşa».

La un moment dat, pe când d. Anton Bacalbaşa vorbea cu d. N. Filipescu, un tânăr, d. T. Bogdanovici, doctorand în medicină, intern la spitalul Colţea, se apropie de d-sa şi-i trage câteva palme.

D. Bacalbaşa răspunzând cu cuvintele «Ce, *eşti nebun?!»,* d. Bogdanovici îi aruncă un număr din *Moş Teacă,* zicându-i: *«Citeşte, mi-ai insultat pe mama».*

Cauza

În adevăr, în *Moş Teacă* no. 38, sub rubrica «Moş *Teacă» în provincie,* se insultă în mod grav dna Lysacowska, muma dlui Bogdanovici. Publicul care era la «Capşa» la primul moment să revoltase contra acestei agresiuni; dar aflând cauza, toţi au blamat pe d. Bacalbaşa, dând deplină dreptate tânărului doctorand.

Atitudinea dlui Bacalbaşa

D. Bacalbaşa, care n-a ripostat la loviturile primite, luând *Moş Teacă* declară că nu ştie de acest articol. D. Bogdanovici îi răspunde: directorul unui ziar trebuie ca să ştie ce se publică în foaia lui. D. Bogdanovici, după ce a isprăvit consumaţia pe care o luase, se îndreptă spre uşă şi aici este oprit de d. Bacalbaşa, cu cuvintele: « *Vom merge la secţie».*

La secţie

D. Bogdanovici urmează pe d. Bacalbaşa la secţia a 6-a.

Aci, d. M. Dendrino, comisarul secţiei, după ce află despre ce e vorba şi ia adresa atât a reclamantului, cât şi a inculpatului, întreabă

pe d. Bacalbaşa dacă voieşte să se încheie proces-verbal pentru a trimite pe d. Bogdanovici în judecată.

După mai multe gândiri, d. Bacalbaşa renunţă deocamdată. Părţile sunt chemate pentru a doua zi, duminică, la ora 9, la secţie; d. Bacalbaşa însă nu s-a mai prezintat.

Duel

Ieri, d. Bogdanovici primi vizita dlor Alex. Seulescu şi C.D. Anghel, cari au declarat că sunt martorii dlui Bacalbaşa.

Imediat d. Bogdanovici-şi constitui martori pe dnii I.L. Caragiali [sic] şi căpitan Milicescu.

În momentul când scriem aceste rânduri nu ştim ce hotărâre au luat martorii"[1].

Iată şi epilogul incidentului care pusese în primejdie viaţa lui Toni Bacalbaşa:

„Ieri dimineaţă la ora 10 a avut loc la hipodrom un duel cu pistolul între dnii Anton Bacalbaşa şi T. Bogdanovici.

S-au schimbat câte două focuri la 25 de paşi fără nici un rezultat" („Gazeta poporului", 14 decembrie 1895, la *Ultime informaţiuni).*

Peste câteva zile, Anton Bacalbaşa publică articolul *In chestie personală*[2], ca o reacţie a apariţiei neaşteptate a lui I.L. Caragiale ca martor al părţii adverse. Pe lângă valoarea intrinsecă a paginii biografice, reţinem jocul de cuvinte: „Ex-umoristul a-ncercat să devie *omorist".*

p. 496 NOTIŢE LITERARE

[Primim la redacţie...]

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 228, 10/22 noiembrie 1895, p. 2.

[1] „Gazeta poporului", I, 12 decembrie 1895, p. 3.

[2] „Moş Teacă", I, nr. 40, 17 decembrie 1895, p. 2.

În volume: *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 227-228; *Opere,* 4, 1965, p. 119-120, cu titlu atribuit: *[Despre Macedonski].*

Poetul trimisese la un ziar liberal volumul său de versuri, *Excelsior,* crezând că I.L. Caragiale, de-abia amintit în *Direcţia nouă* de T. Maiorescu, va fi favorabil unei victime a juni¬miştilor. Mai mult, reproduce în „Literatorul" un articol din „Românul", favorabil, despre *Năpasta*[1]. Dar I.L. Caragiale nu gusta, în genere, poezia şi mai ales cea de factură macedonskiană, pe care a ironizat-o îndestul la „Moftul român". I.L. Caragiale face risipă de erudiţie, în mod ironic, în jurul titlului *Excelsior,* „deşi savant şi exotic, dar îndestul de popular". Aminteşte de oda răposatului lord Alfred Tennyson (1802-1892), „poet oficial al curţii britanice", odă tradusă de „savantul meu amic, tânărul profesor de istorie la Facultatea de Istorie, d. Neculai Iorga, un alt Pic de la Mirandola, între *quibusdam aliis* (şi altele chiar), adaos ironic al lui Voltaire la formula *de omni re scibili* (savant în toate ce se pot şti) pe care şi-o arborase *Pico dellaMirandolla* (1463-1497)". În acest mod divaghează I.L. Caragiale fără a spune ceva pozitiv despre volumul de poezii al lui Al. Macedonski, refuzând o mână întinsă, cu implicaţii în biografia sa de mai târziu.

p. 497 D-SALE DLUI TONY BACALBAŞA

Publicată, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 229, 11/23 noiembrie 1895, p. 3. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 222; *Opere,* 4, 1965, p. 537-538, la *Note.*

[1] I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Naţional,* în „Literatorul", XV, nr. 1, 1895, p. 7-8.

Scrisoarea lui I.L. Caragiale este tipărită la rubrica *Inserţiuni şi reclame,* cu nota redacţională: „Pentru această rubrică redacţia nu este răspunzătoare". Răspunsul lui I.L. Caragiale la articolul lui Anton Bacalbaşa, *O infamie colectivistă*[1].

p. 499 MINĂ DE CIRCUMSTANŢĂ

Apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 230, 12/24 noiembrie 1895, p. 1. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 446^47.

p. 499 „NEA ION"

Notiţă publicată în „Gazeta poporului", I, nr. 230, 12/24 noiembrie 1895, p. 3 (rubrica „Ultime informaţiuni"), reluată în nr. 232, 15/27 noiembrie 1895, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 373, la *Addenda; Opere,* 3, 1962, p. 315.

Proiect de revistă umoristică nerealizat. În „Adevărul" din 3 decembrie 1895 a apărut o caricatură a lui C. Jiquidi, înfăţişân - du-l pe Caragiale în costum de arnăut şi cu „Nea Ion" sub braţ.

p. 500 ASUPRA UNUI FIASCO

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 232, 15/27 noiembrie 1895, p. 1. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 447-449.

[1] În „Epoca", I, nr. 7, 10 noiembrie 1895, p. 1, semnat cu iniţiala mică a prenumelui: *a.*

Diferenţe de transcriere: „cu câţiva boiernaşi scăpătaţi" *(G.p.)* - lipsă la Fl. Manolescu; „clapani" *(G.p.),* e o variantă a cuvintelor „clapist", „clapagiu", care „trage clapa", „şmecheri", „chiulangii", - *„claponii" (Fl. M.).*

p. 502 NOTIŢE LITERARE

[Romanii călători de Ion Kalinderu...]

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", nr. 232, 15/27 noiembrie 1895, p. 2. Semnat *I.L.C.* Reprodus de Şerban Cioculescu, în *Opere,* IV, 1938, *Addenda,* p. 411-412; *Opere,* 4, 1965, p. 201.

p. 503 FERIŢI-VĂ ...

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 233, 16/28 noiembrie 1895, p. 1. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 449-450.

p. 504 NU ŢI-E RUŞINE?

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 235, 18/30 noiembrie 1895, p. 1. Nesemnat. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 451.

p. 506 UN MONSTRU DE ACTIVITATE

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 235, 18/30 noiembrie 1895, p. 2. Semnat *Ics.*

Reluat de Şerban Cioculescu în *Opere,* 4, 1965, p. 202-203.

Împotriva bugetivorului Frederic Dame, vechiul său asociat de la „Naţiunea română" (1877).

Au fost consemnate, de bibliografi, şi alte articole semnate cu pseudonimul *Ics.* Am procedat însă cu toată circumspecţia necesară în cazul titlului *Schwalb şi bursele* (nr. 53, 6/18 aprilie 1895, p. 1), dat fiind faptul că *Ics* era un pseudonim de redacţie, folosit şi de alţi colaboratori, chiar şi după plecarea, în preajma datei de 1 ianuarie 1896, a lui I.L. Caragiale din redacţie.

Ar fi fost deci absurd să atribuim scriitorului articolele *Calmul în politică* (nr. 273, 10/22 ianuarie 1896, p. 1) şi *Cine* (nr. 274, 11/23 ianuarie 1896, p. 1), doar pentru că au fost semnate *Ics.*

p. 507 PARDON...

Articol apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 238, 23 noiembrie/5 decembrie 1895, p. 1-2. Nesemnat.

Identificare: Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 452-453.

p. 510 IAR VORBA CEEA...

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 239, 24 noiembrie / 6 decembrie 1895, p. 3. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 454.

p. 510 O INFAMIE

Publicat în „Gazeta poporului", I, nr. 240, 25 noiembrie / 7 decembrie 1895, p. 1. Nesemnat. Identificat şi tipărit de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 454.

p. 511 „CONSTITUȚIONALUL" POET

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 241, 26 noiembrie/ 8 decembrie 1895, p. 1. Reprodus în *Opere,* 4, 1965, p. 204-205.

I.L. Caragiale folosise şi în tinerețe extrase din ziare pentru a satiriza excesele de lirism ale unor confraţi. De data aceasta a căzut pradă un articol din „Constituționalul" (24 noiembrie 1895, p. 3), cu titlul: *Arderea Teatrului Liric.*

p. 512 SOMNUL CA AGENT ELECTORAL

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 242, 28 noiembrie / 10 decembrie 1895, p. 1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 455-456.

p. 513 DRAGOSTE ÎN FAMILIE

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 243, 29 noiembrie / 11 decembrie 1895, p. 1. Articol identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 456-458.

p. 515 DOUĂ MAZETE

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 244, 30 noiembrie/ 12 decembrie 1895, p. 1. Articol identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 1.

Mazetă = jucător prost, neîndemânatic (mai ales la jocul de cărţi). Din fr. *mazette.*

p. 517 IAR DRAGOSTEA ÎN FAMILIE

Apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 245, 1/13 decembrie 1895, p. 1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 459-461.

p. 519 S-A ACHITAT...

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 246, 2/14 decembrie 1895, p. 1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 461-462.

p. 520 JULICA...

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 250, 8/20 decembrie 1895, p. 1.

Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 462-463.

O viziune anecdotică asupra relaţiilor dintre junimişti şi conservatori. Titu Maiorescu, deşi cruţat la început de I.L. Caragiale, nu va înceta să deplângă colaborarea scriitorului la „Gazeta poporului". Ba, într-o scrisoare către Duiliu Zamfirescu, se exprimă în termeni foarte duri: „Noi suntem o ţară de mixturi. Parcă presiunea vremurilor grele din trecut

a produs în chimia sufletească îmbinări de elemente, care în atmosfera mai degajată a culturii occidentale se arată incompatibile. Fanfaroni zgâiați, toți cu inima duioasă (răposatul Nicu Catargiu), entuziaşti şi canalii (Caragiale) etc."[1].

p. 521 JUNIMIŞTII ŞI CONSERVATORII

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 251, 9/21 decembrie 1895, p. 1. Identificare: Stancu Ilin.

Oricâtă echilibristică publicistică ar fi făcut, la gazete liberale, democrat-radicale sau conservatoare, „politica lui Caragiale este, cu mici oscilații, mai mult formală şi de oportunitate, aceea a «Junimii»: admiterea progresului în marginile adevărului, ironizarea formelor goale, reprobarea şovinismului buf reclamându-se de la Rhea Silvia, Cicerone, Caracala etc. Idealul său este parlamentarismul de tip englez, construit pe partide reprezentative, nu pe facțiuni. Adoptând evoluția înceată şi solidă, nu gustă fireşte «revoluția». Un Caragiale populist ar fi o imagine falsificată"[2].

p. 523 ETC... ETC...

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 252, 10/22 decembrie 1895, p. 1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 1.

[1] Titu Maiorescu către Duiliu Zamfirescu, 6/18 noiembrie 1895 (B.A.R., 40 (35)/XV).

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Ediția a II-a, revăzută şi adăugită. Ediție şi prefață de Al. Piru, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 490.

p. 524 S-A SCHIMBAT BOIERUL

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 235, 14/26 decembrie 1895, p.1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 464-465.

Articol antijunimist.

p. 524 PUŢINTICĂ RĂBDARE

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 256, 15/27 decembrie 1895, p. 1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 465-466.

p. 526 O EPIDEMIE

Publicat, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 256, 15/27 decembrie 1895, p. 1. Identificat şi tipărit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 466-467.

p. 527 PRINCIPII ŞI VACCINĂ

A apărut în „Ziua", I, nr. 30, 16 februarie 1896, p. 1. Semnat: *L.* Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 423-425.

p. 529 FRUMOS ROL

A apărut în „Ziua", I, nr. 35, 22 februarie 1896, p. 1. Semnat: *L.* Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 425-427.

Diferenţe de transcriere: „nimicuri" (Z.) - *„minciuni" (O. V).* Aceeaşi greşeală repetată în finalul articolului.

p. 532 PROCURORUL, DA; DUMNEZEU, BA!

A apărut, prima dată, în „Ziua", I, nr. 39, 27 februarie 1896, p. 1 Semnat: *L.* Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 427-428.

p. 534 CHESTIUNI POLITICO-SOCIOLOGICE

A apărut în „Ziua", I, nr. 42, 1 martie 1896, p. 1-2. Semnat: *L.* Identificare: Dorina Grăsoiu.

p. 536 GALANTOMIILE LUI GHENADIE

A apărut, prima dată, în „Ziua", I: nr. 45, 5 martie 1896, p. 2; nr. 46, 6 martie 1896, p. 2; nr. 48, 8 martie 1896, p. 2; nr. 50, 10 martie 1896, p. 2.

Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 428-432.

p. 543 NEMULŢUMIRI SERIOASE

A apărut în „Ziua", I, nr. 47, 7 martie 1896, p. 1. Identificat şi publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 467-468.

p. 544 O NOUĂ SOCIETATE ROMÂNĂ

A apărut în „Ziua", I, nr. 52, 13 martie 1896, p. 2. Reprodus în: *Opere,* 4, 1965, p. 206-207.

Fondarea unei noi societăţi de cultivare a limbii şi literaturii naţionale este apreciată de I.L. Caragiale, nu fără o anume ironie împotriva galomaniei excesive.

p. 546 CRONICA DE JOI. LITERATURĂ

A apărut, prima dată, în „Adevărul", IX, nr. 2489, joi, 21 martie 1896, p. 2-3, cu acest titlu şi cu semnătura: *Luca;* în volumul *Schiţe uşoare* (1896), fragmentar, ca *Notiţă explicativă* la nuvela autoparodică *Noaptea învierii,* p. 62-77. Neretipărit, în presă, în timpul vieţii autorului. Inclus, ca *Notiţă explicativă* în ediţiile: *Nuvele, povestiri. Opere complete,* 1908, p. 244-253; *Opere,* III, 1932, 179-185; *Opere,* 3, 1962, p. 85-94.

Textul de bază, în „Adevărul" (1896).

Reproducem articolul integral în varianta din ziar, întrucât el funcţionează independent, ca piesă de sine stătătoare în scrisul caragialian. Ca apariţie, *Literatură* precede cu o săptămână autoparodia (pe care o şi anunţă, ca material demonstrativ) *Noaptea învierii.*

Principala, şi foarte grăitoarea, deosebire faţă de *Notiţa explicativă* cunoscută este reprezentată de acel pasaj median în care scriitorul prezintă „argumentul novelei" ce urmează a fi scrisă. La publicarea în volumul *Schiţe uşoare,* din acelaşi an, „argumentul" va fi înlocuit de chiar „novela" promisă.

Aşadar, avem nuvela *O făclie de Paşte,* în trei „variante": nuvela „cam aşa ceva" (după aluzia ironică din articol), „argumentul" (schiţă, proiect, rezumat) şi „novela" parodică.

Tot ansamblul acesta este o strălucită demonstraţie de virtuozitate scriitoricească, îmbinând modular confesiunea (ironică) de atelier, opinia critică, viziunea creatoare, meditaţia

asupra condiţiei literaturii. Într-un cuvânt, scriitorul pune în chestiune în felul său original şi profund scrisul, literatura.

Notăm că editorii anteriori nu au semnalat acest articol. Publicând *Noaptea învierii,* Paul Zarifopol mărturisea explicit: „Nu cunosc alt text decât acel din *Schiţe uşoare*"[1]. Editorii ulteriori, Rosetti-Cioculescu-Călin[2], indică aceeaşi sursă. Apariţia articolului *Literătură* şi a „novelei" *Noaptea învierii* în ziarul „Adevărul" este semnalată de *Bibliografia I.L. Caragiale. 1852—1912. în periodice,* I, la poziţia 2045, fără specificarea, necesară, că este vorba de un text mai amplu decât *Notiţa explicativă.*

Colaţionarea cu sursa ne-a oferit posibilitatea acestor lămuriri.

p. 550 CÂTEVA CUVINTE

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p.1. Semnat: *I.L. Caragiale.* Publicat de Paul Zarifopol în *Opere,* III, 1932, p. 223 şi de Şerban Cioculescu în *Opere,* 4, 1965, p. 212-213.

Săptămânalul „Epoca literară" are înscris sub titlu: „Apare în fiecare duminică, sub îngrijirea dlui Caragiale". Secretar de redacţie: St. O. Iosif. Redactor: Al. Antemireanu.

Încă din 4 aprilie 1896, ziarul „Epoca" publică scrisoarea lui I.L. Caragiale, adresată lui N. Filipescu, în care îi propune editarea, sub redacţia sa, a unui săptămânal literar, de duminică, intitulat „Epoca literară". Directorul „Epocei" îi răspunde în „două vorbe", mulţumindu-i pentru iniţiativă. I.L. Caragiale îşi asigurase sprijinul unor „prieteni competenţi",

[1] *Opere,* III, 1932, p. 335, *Note şi variante.*
[2] *Idem,* 3, 1962, p. 665, *Note şi variante.*

printre care se aflau G. Panu, Anghel Demetriescu, C. Rădulescu-Motru, G. Coşbuc şi Petru Th. Missir.

Articolul nu e o „programă amănunţită", ci doar o „introducere". De-abia în „Epoca" din 7 aprilie 1896, se precizează formatul şi liniile directoare ale suplimentului literar ce urma să apară: *„Epoca literară* va publica mai cu seamă proză. Proza de la o vreme a fost cam părăsită, ea şi-a găsit refugiul în politică. Ba adesea polemici politice se fac în versuri. Poezia îşi va avea şi dânsa rubrica ei, se înţelege, cu condiţia ca dânsa *să fie.* Se vor reproduce şi comenta scriitori români mai vechi".

Diferenţe de transcriere: „faţă cu" (E.l.) - „faţă de" (O. 4); *„la* casa lui" (E.l.) - „în casa lui" (O. 4).

p. 552 D. B.P. HĂSDEU

Publicat, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 1. Inclus de Şerban Cioculescu, în *Opere,* 4, 1965, p. 214.

I.L. Caragiale este mulţumit că „ilustrul" îi permisese să-i publice „o minunată şi foarte rară bucată umoristică din tinereţe", deşi „spiritualul academic" îl făcuse „cioflingar". În numerele următoare ale „Epocii literare" va fi tipărită, în foileton, povestirea *Micuţa* de B.P. Hasdeu.

p. 553 O CARTE RARĂ

Notiţă apărută în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 1.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 423-424; *Opere,* 4, 1965, p. 215, la *Addenda.*

„Cartea rară" este povestirea *Micuţa,* considerată de I.L. Caragiale drept un „giuvaer". În ambele ediţii critice, este

reprodusă coperta ediţiei din 1864: *Micuţa. Trei zile şi trei nopţi din viaţa unui student* de Bogdan Petriceicu-Hajdeu, 1864. Tipografia Cesar Boliac, str. Scaune, nr. 40, Bucureşti. Din această ediţie *in-32ş,* va fi textul publicat în nr. 2, 3 şi 4 ale „Epocii literare".

Fără nici o introducere, mai este publicată, în nr. 8 din 3 iunie, poezia lui Hasdeu, *Bradul* (1870). În nr. 9, 10 iunie 1896, apar sub titlul *Două farse,* fragmente din *Amintiri de la „Junimea"* de G. Panu, cu cele două farse hasdeiene, *Eu şi Ea* (din Gablitz) de M.I. Ellias şi *La noi e putred mărul* de P.A. Călescu, ambele apărute în „Convorbiri literare".

Florin Manolescu consideră că *O carte rară* face parte din categoria textelor „în faţa cărora ezităm dacă să le considerăm, sau nu ironice", alături de *O vizită la castelul„Iulia Hasdeu "*[1], cititorul având obligaţia să decidă „de unul singur".

p. 553 TRAIAN DEMETRESCU

Publicat în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 2. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 429; *Opere,* 4, 1965, p. 216. În ambele ediţii se menţionează, greşit, că necrologul este nesemnat.

p. 554 „RĂZBUNAREA LUI ANASTASE"

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 3. Semnat: *L...*

[1] Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 255.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 421-422; *Opere,* 4, 1965, p. 217-218.

Recenzia lui I.L. Caragiale este, în genere, pozitivă, caracterizând, în final, povestirea istorică a lui Ciru Oecomonu cu elemente dramaturgice: „e o melodramă pasionată, cu mare spectacol şi cu o strălucită şi savantă punere în scenă". Un fragment din această proză este reprodus în săptămânalul lui I.L. Caragiale, câteva numere mai târziu.

Am păstrat, la stabilirea textului, forma „strimte", ca posibilă pronunţie. Ciru Oeconomu (1848-1910) era magistrat, cu scrieri în domeniul dreptului şi literaturii. Anastase I a fost împărat al Bizanţului în anii 491-518.

p. 556 D. EUGENIU STĂTESCU POET

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 4 (rubrica „Varietăţi literare"). Reprodus în: *Opere,* 4, 1965, p. 219.

Ministrul de justiţie liberal improvizează, în tinereţe, într-un album al prietenului său Persescu, fabricant de caşcavaluri, o poezie, pe care I.L. Caragiale o reproduce în revista sa.

p. 557 CRONICA DE JOI. ARHEOLOGIE

A apărut în „Adevărul", IX, nr. 2521, 26 aprilie 1896, p. 2 (rubrica „Cronica de joi"). Semnat: *Luca.* Retipărit în *Opere,* 4, 1965, p. 220-223. Vezi şi „Viaţa românească", februarie 1952, cu o notă de G.C. Nicolescu.

Viziune ironică asupra arhitecturii Bucureştilor, chiar şi clădirea Teatrului Național, fiind construită „strâmb".

p. 561 UN CAZ LITERAR INTERESANT

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 3, 29 aprilie 1896, p. 1.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 429; *Opere,* 4, 1965, p. 224. În ediția critică din 1938, datele de apariție în „Epoca literară" sunt greşite: „nr. 2, 22 aprilie 1896".

Anunț despre publicarea, în numărul următor al „Epocii literare", a articolului *Plagiatul Zola — Bibescu.*

Prinţul George Bibescu (1834-1902) era fiul domnitorului Gheorghe Bibescu. A fost ofițer în armata franceză, luptând în Mexic şi în războiul franco-german din 1870. Corespondenții lui George Bibescu amintiți de Caragiale sunt: Wilhelm II, rege al Prusiei şi împărat al Germaniei (1888-1918) şi Eugene-Louis-Jean-Joseph Napoleon (1856¬1879), unicul fiu al împăratului Napoleon III.

p. 561 PLAGIATUL ZOLA-BIBESCU

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 4, 6 mai 1896 p. 1. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 430-432 la *Addenda, Opere,* 4, 1965, p. 225-227. În ediția sa din 1965, Şerban Cioculescu nu menționează că, în „Epoca literară", articolul era semnat cu numele întreg. I.L. Caragiale se foloseşte de izvoare din presa franceză, cât şi de documentația pusă la

dispoziţia lui pentru a demonstra plagiatul lui Zola din romanul *Le debâcle (Dezastrul).* Cronicarul român, deşi vorbeşte de „marele scriitor francez", nu-i este deloc favorabil, dezavuând tehnica romanescă a acestuia şi uitând să menţioneze, totuşi, că romanul acestuia este una dintre cele mai viguroase fresce a dezastrului de la Sedan, când Napoleon al III-lea a capitulat, la 4 septembrie 1870, cu o armată de 100 000 de soldaţi francezi, în faţa trupelor germane.

Al. Călinescu observă, în articolul lui I.L. Caragiale despre Zola, „o conştiinţă teoretică" a autorului român faţă cu fenomenul jocului incitant între text şi metatext, între diferitele variante posibile ale textului: „Un roman de Zola, observă scriitorul, este rezultatul dilatării, prin inserarea unor descrieri abundente cu caracter didactic, documentar [...]. Iată deci o confirmare intuitivă, «empirică», a ipotezelor teoretice emise în ultimele decenii"[1].

O problemă de stabilire a textului: nu înţelegem de ce Şerban Cioculescu fabrică o formă de plural („imaginele"), când, în „Epoca literară", I.L. Carafiale folosise forma corectă de azi: *„imaginile".*

p. 565 *SPITAL UL AMOR UL UI.*

O prefaţă

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 4, 6 mai 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 424, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 228-229. Prefaţa lui Anton Pann, reprodusă integral în „Epoca literară", nu este redată în ediţia critică din 1938,

[1] Al. Călinescu, *op. cit.,* p. 71.

iar cea din 1965, este reţinută doar la note. Acelaşi procedeu şi pentru cele 27 de versuri din *Spitalul amorului,* selectate de I.L. Caragiale dintr-un volum care, în genere, nu era gustat de autor, deşi despre pitorescul scriitor nu a scăpat prilejul să adnoteze că a dat literaturii române „admirabile lucrări originale şi traduceri".

În ediţia de faţă, am păstrat integritatea articolului lui I.L. Caragiale aşa cum s-a publicat în „Epoca literară", neeliminând citatele din opera lui Anton Pann.

p. 568 SCIZIUNE ARTISTICĂ

Manifest

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 4, 6 mai 1896, p. 3.

p. 570 CILIBI MOISE. CÂTEVA RÂNDURI ALESE

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 5, 13 mai 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 425-426; *Opere,* 4, 1965, p. 230-231. La fel ca în multe alte cazuri, Şerban Cioculescu nu reţine în text citatele selectate de I.L. Caragiale. Îl reproduce în note.

Volumul *Practica şi apropourile lui Cilibi Moise, vestitul în Ţara Românească* - reeditare cu o biografie, de folcloristul M. Schwartzfeld, la Craiova, în 1883.

În textul lui Cilibi Moise, întâlnim cuvântul *lino* care provine din fr. *linon,* pânză de in foarte fină.

I.L. Caragiale aprecia „autentica literatură sau paremiologie a scriitorilor itineranţi, de tip Anton Pann sau Cilibi Moise", în cadrul „propriei sale revoluţii literare, prin care a ridicat de jos genurile mici şi, asumându-şi toate riscurile, le-a acordat importanţă, plasându-le alături de literatura considerată serioasă"[1].

p. 575 O DESLUŞIRE

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 1.

Se recunoaşte - cu ironie - că, într-adevăr, poeţii din şcoala Macedonski nu au urmat curentul Eminescu, cum avusese aerul a spune G. Panu într-un articol, idee pe care o combătuse însuşi şeful şcolii, într-un articol din „Tribuna liberă".

p. 575 „LITERATURĂ PATOLOGICĂ"

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 2. Republicat în *Opere,* III, 1932, p. 232-233.

La note, Paul Zarifopol însemnează: „Critica dlui Rădulescu-Motru este publicată în *Convorbiri literare,* X X X (1 mai 1896, pag. 1086-1112), cu titlul: «Un caz de literatură patologică - *Marea frescă istorică a Ateneului Român,* conferinţă ţinută la 1 februar 1896, de G.I. Ionescu-Gion». Notăm că, pentru parodia sa, *Literatura şi artele române în a doua jumătate a secolului XIX,* Caragiale şi-a luat, prin excelenţă, materialul din conferinţa lui Gion, apărută şi în broşură. Se

[1] Florin Manolescu, *Caragiale şi Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii,* Bucureşti, Cartea Românească, 1983, p. 27.

poate uşor constata că parodia temperează adesea emormităţile originalului".[1]

p. 581 UN NOU PLAGIAT ZOLA

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 432-435, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 232-235. Probabil dintr-o eroare tipografică, în ediţia critică din 1965, la note, se menţionează greşit că articolul a apărut, în „Epoca literară", la p. 1, nu la p. 3, cum este corect.

I.L. Caragiale urmează îndeaproape argumentaţia cronicii lui Gaston Deschamps din ziarul francez „Le Temps", la noua carte a lui Zola, *Roma.* În articolul din „Epoca literară", se vorbeşte de „fabrica de la Medan". Romancierul francez a publicat volumul *Les soirees de Medan* (în colaborare) în care descrie atmosfera de la reşedinţa sa, unde funcţiona un celebru cenaclu literar.

Scriitorul român localizează incidentul când compară incorectitudinea lui Zola cu cea a mitropolitului Ghenadie, izgonit din scaun.

Deosebiri de transcriere: „c*i*tească" *(E.l.)* - „c*e*tească" (O. *IV*şi *O. 4).*

p. 584 UN PAMFLET CLASIC

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 3.

„Pamfletul clasic", reprodus de I.L. Caragiale, aparţinea irlandezului Jonathan Swift, scris pe vremea ciumei din 1792.

[1] *Opere,* III, 1932, *Note şi variante,* p. 341.

p. 587 GHEORGHE BARONZI

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 8, 3 iunie 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 428-429; *Opere,* 4, 1965, p. 241. După memorabila comparaţie privind motto-ul poemei eminesciene *Strigoii* ce reproduce un refren al poeziei *Căţelul pământului,* I.L. Caragiale citează în întregime poezia lui Gheorghe Baronzi. Şerban Cioculescu o elimină din text, citând-o doar la compartimentul de „note" în ediţia critică din anul 1965.

p. 589 POMADA FERMECATĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 10, 17 iunie 1896, p. 1 („Cronica"). Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 126-128; *Opere,* 4, 1965, p. 242-244. I.L. Caragiale viza atât idealul social în artă, de care se făcea uz în exces la sfârşitul secolului al XIX-lea, dar şi, mai mult, lipsa de talent.

p. 592 UN DICŢIONAR ROMÂN

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", nr. 11, 24 iunie 1896, p. 1.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 426; *Opere,* 4, 1965, p. 245-246.

La Biblioteca Academiei lipseşte acest ultim număr. I. Hangiu[1] zice că „Epoca literară" apare la Bucureşti

[1] *Dicţionarul presei literare româneşti,* Bucureşti, Ed. Fundaţiei Culturale Române, 1996, p. 166. Ediţia a II-a revizuită şi completată.

(15 apr.-17 iun.1896)". Nu am văzut ultimul număr din „Epoca literară". Am fost nevoit să colaţionez cu textul stabilit de Şerban Cioculescu din 1938. El menţionează, în notele la ediţia sa din 1965, că în manşeta primei coloane a numărului 11 din 24 iunie 1896 se putea citi: *„Epoca literară* îşi suspendă după numărul de faţă apariţia pentru tot timpul verii: ea va reapărea duminică, 1 septembrie". Dar revista şi-a încetat apariţia.

p. 594 OPERA NAŢIONALĂ
[Este o vorbă veche...]

Publicat, prima dată, în „Epoca", II, nr. 283, 19 octombrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Ştiinţă"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932, la *Addenda,* p. 306; *Opere,* 4, 1965, p. 247-248.

În textul articolului, Caragiale foloseşte un cuvânt mai vechi, *aplă,* de origine turcă, cu sensul de *curat* sau *lipsit de bani.* În argumentaţia sa, autorul face apel şi la „un alt mare democrat". Este vorba, desigur, de C.A. Rosetti, care pusese pe frontispiciul ziarului său „Românul": „Voieşte, şi vei putea, luminează-te, şi vei fi!"

p. 596 TERIBIL NAUFRAGIU, DIN NOROCIRE FĂRĂ ACCIDENT DE PERSOANE

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 285, 22 octombrie 1896, p.2. Iscălit: *Ion* („Litere-Artă-Ştiinţă").

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 307, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 249-250.

Exacerbare gazetărească la eşuarea iniţiativei de înfiinţare a unei biblioteci naţionale.

p. 597 PARAGRAFIA TALENTULUI

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 294, 2 noiembrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Ştiinţă"). Semnat: Ion.

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 310-311, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 256-257.

Fină ironie la adresa *Cercului amicilor literaturii şi artei române* şi a iniţierii unui concurs literar.

p. 599 DECADENŢĂ

A apărut în „Epoca", II, nr. 304, 15 noiembrie 1896, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 77-79.

p. 602 CRONICA DE JOI
[Luni seara, plecând din Iaşi...]

A apărut în „Seara", I, nr.13, 16 noiembrie 1896, p. 1-2. Semnat: *Caragiale.*

Impresii de la marea întrunire conservatoare de la Iaşi. În trenul spre Bucureşti, călătoreşte împreună cu Lascăr Catargiu, şeful conservatorilor, N. Filipescu şi Ceaur-Aslan.

p. 605 O NOUĂ REVISTĂ LITERARĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 308, 19 noiembrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Ştiinţă"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 415-416, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 261-262.

Articol favorabil despre revista „Literatura şi arta română", ce va apărea la Bucureşti, între 1896 şi 1910. Direcţia revistei îi aparţinea lui N. Petraşcu, dar era girată şi de academicianul D.C. Ollănescu-Ascanio, ce înfiinţase *Cercul amicilor literaturii şi artelor române,* sub egida căruia apărea noua revistă. O glumă amară despre longevivele „Convorbiri literare".

Diferenţe de transcriere: *„prezidenţia" (E.)* - *„preşedinţia" (O. IV*şi *O. 4).*

p. 607 CRONICA DE JOI
[Aţi avut vreodată imprudenţa...]

Publicată în „Seara", I, nr. 18, 23 noiembrie 1896, p. 1-2. Semnat: *Caragiale.*

p. 609 O POLEMICĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 316, 28 noiembrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere-Artă-Ştiinţă"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 315-316, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 265-266.

O polemică între doi epigramişti, N. Ţinc şi Radu Rosetti, speculată umoristic de I.L. Caragiale.

Diferenţe de transcriere: „*s*pune" *(E.)* - „pune" *(O. 4).*

p. 611 REACŢIUNEA

A apărut în „Epoca", III, nr. 318, 30 noiembrie 1896, p.1. Semnat: *Caragiale.* Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 80-82.

Articolul este un ecou publicistic al comediei *Conul Leonida faţă cu Reacţiunea.*

Diferenţe de transcriere: „patriotismul *meu* şi liberalismul se *deşteptau" (E.)* - „patriotismul şi liberalismul *meu* se *redeşteptau" (O. V);* „să aibi frică când te culci" *(E.)* - „să aibi frică *seara* când te culci" *(O. V).*

p. 614 DAŞINU

A apărut în „Epoca", I, 4 decembrie 1896, p. 2. Semnat: *Ion* (rubrica „Litere-Artă-Ştiinţă").

În volume: *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 231-232; *Opere,* 4, 1965, p. 267-268.

Snoava populară cu gloaba sacagiului şi paralela satirică cu gloabele din literatură.

p. 616 CONCERTELE SIMFONICE PETERS

A apărut în „Epoca", II, nr. 323, 6 decembrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Ştiinţă). Semnat: *I.* Reprodus de Paul Zarifopol, în *Opere,* III, 1932, *Addenda,* p. 305-306. Data apariţiei este menţionată, greşit: „12 decembrie", în loc de „6 decembrie", cum este corect. Şerban Cioculescu reia articolul în *Opere,* 4, 1965, p. 269-270.

Eduard Wachmann făcuse începutul artei simfonice la noi, interpretarea orchestrei Peters este considerată, de Caragiale,

superioară. Scriitorul a fost toată viaţa un iubitor de muzică bună, deşi amator, înclinaţie accentuată după căsătoria cu Alexandrina Burelly, o strălucită absolventă a Conservatorului din Bucureşti.[1]

Deosebiri de transcriere: *„neosebitului* Wachmann" (E.) - *„neobositului* Wachmann" (O. *III* şi O. *IV).*

p. 617 „AMINTIRI MILITARE"

A apărut în „Epoca", I, nr. 324, 7 decembrie 1896, p. 2. Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, *Addenda,* p. 416^17; *Opere,* 4, 1965, p. 271-272.

Mihail Dimitrescu a scos o broşură, intitulată *Amintiri militare. Privire retrospectivă asupra dezvoltării armatei române de la 1859—1866. Carol I. Războiul se apropie. Peste Dunăre. Atacurile Plevnei. Capitularea lui Osman-Paşa. Intrarea triumfală în Capitală. Monumentul de la Smârdan,* de Veteran Căpitan -, Bucureşti, Tipografia „Epoca", 1897. Cu o prefaţă de I. L. Caragiale, din care citătm: „Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu îmi comandă să spun câteva cuvinte asupra publicaţiunii sale «Amintiri militare». Sunt dator să execut scurt mişcarea, şi iată de ce. Aceste „Amintiri" eu am stăruit să fie date la lumină. Făcând cunoştinţă cu bravul invalid, acum câţiva ani, l-am rugat să-mi povestească toate câte le văzuse şi le păţise în timpul campaniei de peste Dunăre. După ce am ascultat atâtea ş-atâtea lucruri interesante, povestite de căpitanul, i-am zis:

- Căpitane, de ce nu le aşterni povestirile d-tale într-o carte?

[1] Stancu Ilin, *„Prinde-o Didino!",* în „Jurnalul literar", III, nr. 21-22, august 1992, p. 3.

- Dar eu nu ştiu să fac cărţi, mi-a răspuns el râzând; eu nu sunt autor.

- Atât mai bine! dacă ai fi autor, crede-mă, nu te-aş îndemna să faci o carte; sunt destule cărţi de autori. Tocmai pentru că eşti simplu militar, te îndemn să povesteşti în scris, cât se poate mai cum ai povesti prin grai, tot ce poţi povesti despre campania la care ai luat parte.

- Să-ncerc, mi-a zis Dimitrescu.

- Numai un lucru te mai rog; povestind, nu uita un minut că nu eşti autor, - nimini nu întunecă mai mult fapte şi lucruri limpezi, şi de ele am nevoie, decât autorii.

După câtăva vreme, veteranul mi-a adus gata pe hârtie «Amintirile» sale".

p. 618 LASCĂR CATARGIU

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 325, 8 decembrie 1896, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Republicat, cu titlul *Un bărbat,* în „Evenimentul" (Iaşi), VIII, nr. 57, 2 aprilie 1900, p. 1.

Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 83-87.

Diferenţe de transcriere: *„sistemul* reprezentativ" *(E.)* - *„regimul* reprezentativ" *(O. V), „roabă* supusă" *(E.)* - *„vorbă* supusă" (O. V); „doi ochi *blânzi" (E.)* - „doi ochi *blajini" (O.V);* „Când cu *scandalurile" (E.)* - „Când cu *scandalul" (O. V);* „chemat de *Coroană" (E.)* - „chemat de *Cameră" (O. V).*

p. 623 CONCERTUL SIMFONIC PETERS

A apărut în „Epoca", II, nr. 327, 11 decembrie 1896, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 316; *Opere,* 4, 1965, p. 273-274. În ultima ediţie critică a, fost cenzurat un paragraf cu o referire la Carmen Sylva.

Cronica elogioasă a orchestrei „acordate" a lui Peters pentru execuţia magistrală" a *Simfoniei I*de Beethoven şi a „uverturei cochete" la *Mignon.* Prilej pentru I.L. Caragiale de a parafraza un vers din poezia *Mignon* de Goethe.

Diferenţă de transcriere: „astea" (E.) - „acestea" (O. 4).

p. 625 TOXIN ŞI TOXICE

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 331, 15 decembrie 1896, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Editorial. Republicat în *Opere,* V, 1938, p. 88-91.

Diferenţe de transcriere: „din toate puterile *tinereţii" (E.)* - „din toate puterile" *(O. V);* „fără *istovire" (E.)* - „fără *istorie" (O. V);* „broşură *puerilă* tipărită" *(E.)*- „broşură tipărită" *(O. V).*

p. 629 LIBERALII ŞI LITERATURA

A apărut în „Epoca", II, nr. 337, 22 decembrie 1896, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.* Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 92-94.

Diferenţe de transcriere: „s-a schimbat *mult* de atunci" *(E.)* - „s-a schimbat de atunci" *(O. V);* „dacă *liberalii* noştri" *(E.)* - „dacă *literaţii* noştri" *(O. V);* „cum fuge habotnicul *talmudist" (E.)* - „cum fuge habotnicul" *(O. V).*

p. 631 ENERGIE ŞI SAŢIU

A apărut în „Epoca", II, nr. 340, 29 decembrie 1896, p. 1. Inclus în *Opere,* V, 1938, p. 95-97.

Cele două personaje responsabile de îmbuibarea liberalilor sunt „vizirul" (I.C. Brătianu) şi Eugeniu Carada, mulţi ani guvernator al Băncii Naţionale. Născut la Craiova în 29 noiembrie 1836, moare la 10 februarie 1910. A fost implicat în „insurecţia" de la Ploieşti, condusă de Candiano-Popescu, de unde tânărul I.L. Caragiale îl cunoscuse. În anii 1860-1870, a fost redactor la „Românul".

p. 635 AL DOILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

Publicat, prima dată, în „Epoca", III, nr. 342, 1 ianuarie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932, la *Addenda,* p. 319; *Opere,* 4, 1965, p. 275-276. Cenzura a înlăturat, în ediţia critică a lui Şerban Cioculescu, un fragment de text în care I.L. Caragiale semnala prezenţa familiei regale la concert.

Menţionăm caracterizările memorabile ale compozitorilor Smetana, Paganini, Dvorzak, Wagner, Mozart, Swendsen.

Cronicarul compară pe Wagner cu titanul revoltat Enceland, din mitologia greacă, ucis de Zeus, împotriva căruia uneltise.

Deosebiri de transcriere: „*s*pune" *(E.)* - „*o*pune" *(O. 4).*

p. 637 CABINETUL HAGI-TĂNASE

Publicat în „Epoca", III, nr. 345, 5 ianuarie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.* Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 98-100.

Diferenţe de transcriere... „*şiroaie* de lacrimi" *(E.)* - „*şiruri* de lacrimi" *(O. V).*

p. 640 PUTEREA CREDINŢEI

A apărut în „Epoca", III, nr. 349, 12 ianuarie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Editorial. Retipărit în *Opere,* V, 1938, p. 101-103.

p. 643 AL TREILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

A apărut, prima dată, în „Epoca", III, nr. 351, 15 ianuarie 1897, p. 2 (rubrica „Litere-Artă-Ştiinţă"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 321, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 277-278.

Din programul concertului dat, sub patronajul primarului, în folosul săracilor, nu au lipsit Mendelssohn, Haydn, Liszt, Grieg şi Wagner. Şerban Cioculescu glosează, la note: „O săgeată loveşte în şovinismul întreţinut de partidele burgheze". Dimpotrivă, amintind de întâlnirea dintre Dim. A. Sturdza, primul-ministru liberal, şi Agenor Goluchowski, ministrul de externe al Austro-Ungariei, mai degrabă era vorba, în presa vremii, de trădarea intereselor românilor din Transilvania.

p. 644 MONUMENTUL LUI BRĂTIANU...

A apărut în „Epoca", III, nr. 355, 19 ianuarie 1897, p. 1. Editorial, semnat *Caragiale.* Reluat de Şerban Cioculescu în *Opere,* V, 1938, p. 104-107.

Diferenţe de transcriere: „ca prin *farmec" (E.)* - „ca prin *farmece" (O. V).* Am păstrat formele: „caraghioji" şi „oteluri".

p. 647 RĂRUNCHII NAŢIUNII...

Publicat în „Epoca", III, nr. 361, 26 ianuarie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.* Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 108-110.

Diferenţe de transcriere: „să *şi* confirme" (E.) - *„să-şi* confirme" *(O. V);* „Patriei *române" (E.)* - „Patriei *româneşti" (O. V).*

p. 650 CARADÂLE ŞI BUDALÂLE

A apărut în „Epoca", III, nr. 366, 2 februarie 1897, p. 1. Editorial semnat *Caragiale.* Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 111-114.

Diferenţe de transcriere: „convingerea că pe câtă vreme va exista Tripla Alianţă, pe atâta vreme" *(E.)* - lipsă în *O. V; „monumentul* lui Brătianu" *(E.)* - *„mormântul* lui Brătianu" (O. V); „cu *toate* amănuntele" (E.) - „cu amănuntele" (O. *V).*

p. 654 LITERATURA ŞI POLITICA
(Toastul dlui Caragiale la banchetul dat în onoarea dlui N. Filipescu la 29 ianuarie)

A apărut în „Epoca", III, nr. 366, 2 februarie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Reprodus în *Opere,* V, 1938, p. 218-220.

Diferenţe de transcriere: „de către *nişte* bărbaţi" (E.) - „de către bărbaţi" *(O. V).*

p. 656 C.A. ROSETTI

A apărut, prima dată, în „Epoca", III, nr. 371, 8 februarie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Republicat în „Calendarul Dacia", 1898, p. 123-128. Reprodus de Paul Zarifopol în *Opere,* III, 1932, p. 131-137.

Textul de bază, în „Calendarul Dacia", cu subtitlul: „Literar şi artistic". Publicat în Editura Tipografiei Dacia şi sub îngrijirea dlui I.L. Caragiale. Anul I, 1898, Iaşi, Tipografia editoare „Dacia", 156 p.

În articol este evocat singurul volum de poezii al tânărului Rosetti. Titlul întreg este: *Ceasurile de mulţumire ale lui C.A. Rosetti.* Bucureşti, Tipografia Curţii a lui Fred Valbaum, 1843, V + 281 [288] p. cu ilustraţii. Între paginile 1-144: *Manfred,* poemă dramatică în trei acte de Lord Byron... Tradus din limba engleză de C.A. Rosetti.

În textul lui I.L Caragiale, găsim o serie de cuvinte din limba mai veche, pe care le explicăm în continuare: „isnaf" adică „meseriaş, patron, corporaţiune, cap de familie (prezent la N. Filimon); „zamparagiu" (din tc. zampara = derbedeu); „sameş" ce denumea funcţionarul sau dregătorul care strângea dările; „zapciu", adică agent de poliţie, sergent de stradă, grad în armată echivalent cu cel de căpitan (din tc. zaptyc).

p. 664 VISURI DE RĂZBOI

A apărut în „Epoca", III, nr. 372, 9 februarie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Editorial. Republicat în *Opere,* V, 1938, p. 1.

Diferenţe de transcriere: „decât *în* zilele" *(E.)* - „decât zilele" *(O. V).*

p.666 UN FESTIVAL ARTISTIC

A apărut în „Epoca", III, nr. 377, 15 februarie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932, la *Addenda,* p. 317-318; *Opere,* 4, 1965, p. 279-281.

I.L. Caragiale nu ia parte la festivalul artistic de la Ateneul Român, organizat de *Cercul amicilor artei şi literaturii române,* în onoarea a două mari artiste române: Elena Theodorini, soprană la Scala din Milano, şi Agatha Bârsescu, tragediană de la Burgtheater din Viena. Absenţa scriitorului s-ar datora, poate, şi soţiei sale Alexandrina, fostă colegă, la Conservatorul din Bucureşti, cu Elena Theodorini, pe care, la examenele finale, o devansa constant[1]. Festivităţile i se par „de comică ostentaţie", conchide autorul printr-o analogică anecdotă. Singurul regret este că nu va auzi variaţiile din *Kaiser-Quartett,* cântate la violoncel de Dimitrie Dinicu (n. 13 iunie 1868), în acea vreme profesor la Conservator şi inspector general al învăţământului muzical din România.

p. 668 NU-I DELOC DE MIRARE...

A apărut în „Epoca", III, nr. 378, 16 februarie 1897, p.1. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* V, 1938, p. 118-121.

Diferenţe de transcriere: „mii *şi mii* de gură-cască *(E.)* - „mii de gură-cască" *(O. V).*

[1] Vezi, Stancu Ilin, *art. cit., loc. cit.*

p. 672 EXCES DE ONOARE

Publicat în „Epoca", III, nr. 381, 20 februarie 1897, p. 3 (rubrica „Inserţiuni şi reclame"). Semnat: *I.L. Caragiale.* Articolul este precedat de o notă redacţională: „D. Caragiale, colaboratorul nostru, ne roagă să publicăm următoarea notiţă în chestie personală. Se ştie că redacţia nu răspunde de cele publicate sub această rubrică".

p. 674 DIM. A. STURDZA

Apărut în „Epoca", III, nr. 384, 23 februarie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Editorial.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 122-126.

După o serie de articole dure împotriva Partidului Naţional Liberal şi a conducătorilor lui, un ziar al „roşilor" lansează un atac împotriva „Epocei" şi a „măscăriciului" ei, care întreţinea o „campanie de cârciumă, campanie de Caragiale"[1].

Diferenţe de transcriere: *„vrăjmaş"* (E.) - *„duşman" (O.* V); „tenchi" (E.) - „Tenchi" (O. *V).* „Tenchi" este un turcism învechit, explicat în *D.L.R.* prin „măsură, monedă măruntă".

p. 679 EXCES DE ZEL

A apărut în „Epoca", III, nr. 386, 26 februarie 1897, p. 3 (rubrica „Inserţiuni şi reclame"). Semnat: *I.L. Caragiale.*

[1] ***, *Campanie murdară,* în „Liberalul", I, nr. 229, 19 septembrie 1897, p. 1.

O notă redacţională: „(D. Caragiale, colaboratorul nostru, ne roagă să publicăm aci următoarea a doua notiţă în chestie personală. Se ştie că redacţia nu răspunde de cele publicate sub această rubrică)".

p. 680 INFAMIE...

A apărut în „Epoca", III, nr. 390, 2 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 127-130.

Diferenţe de transcriere: „plângere *profetică" (E.)* - „plângere *justificată" (O. V);* „corectitatea" (E.) - *„corecti¬tudinea" (O. V).*

p. 684 ALEXANDRU LAHOVARI

Publicat în „Epoca", III, nr. 397, 9 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 131-134.

Diferenţe de transcriere: Şerban Cioculescu eludează o frază în *O. V:* „Şi nu se vede oare destul aceste nobile porniri ale sufletului lui în eminentele-i producţii de artă oratorică"; în pagina următoare, altă frază lipsă: „În operele lui bătăile inimei mânau avântul spiritului"; *„respingând* orice umbră" (E.) - *„respirând* orice umbră" (O. *V).*

p. 688 CRIZĂ...

A apărut în „Epoca", III, nr. 400, 16 martie 1897, p. 1 Semnat: *Caragiale.* Editorial.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 135-140.

Criza declanşată la vârful partidului liberal. I.L. Caragiale scrie că pentru un articol în care „schița fiziologia dlui Sturdza", a fost „festivat de nişte colectivişti cu şampanie la Capşa".

Diferențe de transcriere: „luptele lor *de opoziţiune"* (E.) - „luptele lor *opoziționiste" (O.* V); „să-l prefacă *cu vremea* în" (E.) - „să-l prefacă în" (O. V); „printr-o *solemnă* sărutare" (E.)- „printr-o sărutare".

p. 693 OPINIA BĂRBIERULUI MEU ASUPRA REPAOSULUI DUMINICAL

A apărut, prima dată, în „Dreptatea", II, nr. 338, 20 martie 1897, p.1, cu semnătura: Ics, iar după *P.S.:* semnătura I. Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Dreptatea" (1897).

Identificat şi publicat de Marin Bucur în „Viața Românească", LXXXVI, nr.9, septembrie 1991, p. 1-3. Argumentația sa este convingătoare. Tonalitatea textului, tema, articularea „reportajului" cu inflexiuni care motivează atribuirea.

p. 696 LIPSĂ DE PIETATE ŞI DE GUST

A apărut în „Epoca", III, nr. 408, 22 martie 1897, p. 1-2. Semnat: *Ion* (rubrica „Tribuna literară").

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 160-162.

Diferenţe de transcriere: „E o *datină* creştină" *(E.)* - „E o *datorie* creştină" *(O. V);* „credinţa *colectivistă" (E.)* - „credinţa *colectivităţii" (O. V).*

p. 698 CERINŢE ABSURDE

A fost publicat în „Epoca", III, nr. 409, 23 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 141-144.

p. 702 SFÂRŞIT MERITAT

A apărut în „Epoca", III, nr. 414, 30 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 145-147.

Atac împotriva „colectiviştilor".

p. 704 O LICHEA

Publicat în „Epoca", III, nr. 426, 13 aprilie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Editorial.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 148-150.

„Licheaua" era D.A. Sturdza.

Diferenţe de transcriere: „leke" (E.), care în limba turcă înseamnă „pată" - „leki" (O. V); „de gudurăturile *şi pupăturile"* (E.) - „de gudurăturile" (O. V); „fără pasiuni *mici*" (E.) - „fără pasiuni" *(O. V).*

p. 707 O BUNĂ LECTURĂ

Publicat în „Epoca", III, nr. 436, 27 aprilie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 413-415; *Opere,* 4, 1965, p. 286-288.

În finalul cronicii, I.L. Caragiale anunţă că va publica, „chiar mâine", „o schiţă umoristică a d-sale, inedită. Şi, într-adevăr, în „Epoca" apare, la rubrica „Tribuna literară", schiţa *O zi fierbinte* de Vasile Pop.

Criticul ieşean Al. Călinescu reţine un larg citat din textul lui Caragiale pentru a ilustra ideea că - în linia lui Flaubert - „proza este *mai* grea decât poezia, ale cărei secrete se pot descoperi din învăţarea câtorva reguli, pe când proza este mai complicată decât ar arăta-o orice tratat de retorică"[1].

p. 710 GRIGORE PĂUCESCU

A apărut în „Epoca", III, nr. 446, 8 mai 1897, p. 1-2. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* V, 1938, p. 157-159; *Opere,* 4, 1965, p. 289-290.

Necrolog.

p. 712 10 MAI 1897

A apărut în „Epoca", III, nr. 449, 11 mai 1897, p. 1.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 474, la *Note.*

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* Bucureşti, Editura Albatros, 1976, p. 47.

p. 714 UN ARTICOL REGRETABIL

A apărut în „Epoca", III, nr. 454, 17 mai 1897, p. 2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 233-235 *(Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 236-238.

Şerban Cioculescu menţionează eronat că articolul ar fi apărut, cu un an înainte, în „Epoca literară", citind greşit nota lui Paul Zarifopol din 1932. I.L. Caragiale pune în fruntea articolului menţiunea: (Literatura şi arta română», anul I, no. VI. „Învăţământul universitar - Tipuri *fin-de-siecle)* „II", aşa cum precizase şi C. Rădulescu-Motru în articolul cu acelaşi titlu din numărul anterior al „Epocii". Caragiale voia să spună că articolul său era partea a doua, strâns legat de articolul lui Motru, publicat doar cu o zi înainte (16 mai), la rubrica „Tribuna literară" a ziarului, ca o reacţie la proza lui G. Ionescu-Gion din periodicul „Literatură şi artă română". Paul Zarifopol comentează: „Critica dlui Rădulescu-Motru, în *Epoca* din 16 mai 1897, cu titlul *Un articol regretabil,* se referă la o nuvelă a lui Ionescu-Gion apărută în *Literatura şi arta română* (I, 1896-1897), pag. 365-373) şi intitulată *Fifi şi Lili,* din seria: *învăţământul universitar.* Tipuri fin-de-siecle"[1].

p. 716 NIHIL SINE DEO...

A apărut, întâi, în „Epoca", III, nr. 455, 18 mai 1897, p. 1. Nesemnat. Republicat în „Gazeta săteanului", XV, nr. 7 (294), 5 mai 1898, p. 157-159. Semnat: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 163-166.

[1] *Opere,* III, 1932, p. 341.

Textul de bază, în „Gazeta săteanului".

Şerban Cioculescu notează în ediția sa din 1938: „Un fragment din acest articol e recompus după scurtul *entre-filet* din *Epoca,* 24 mai 1897: «Merge mai bine!», nesemnat. [...] De la d. T. Pisani, pe atunci în redacția ziarului, deținem că articolul [nesemnat] a fost scris de Caragiale, - cu atât mai veridic, cu cât fragmentele finale din aliniatele 5 şi 7 au trecut în articolul din *Gazeta săteanului"* (p. 473).

p. 720 „MERGE MAI BINE!"

Apărut în „Epoca", III, nr. 460, 24 mai 1897, p. 1.

Aici, ca şi în *Nihilsine Deo* şi *10Mai 1897,* I.L. Caragiale evocă boala prințului Ferdinand şi suferința regelui Carol I. Între cele trei articole există o relație, în sensul că unele pasaje trec dintr-un articol în altul.

p. 722 [CUVÂNTARE LA BANCHETUL ÎN ONOAREA LUI COŞBUC]

Publicată în „Epoca", III, nr. 468, 2 iunie 1897, p. 3.

În volume: *Opere,* V, 1938, la *Note şi variante,* p. 478; *Opere,* 4, 1965, p. 291-292.

O notiță reportericească precede cuvântarea lui I.L. Caragiale:

„Aseară s-a dat în sala Bristol banchetul organizat în onoarea lui Coşbuc. Au asistat aproape o sută din numeroşii admiratori ai marelui poet.

Banchetul a fost prezidat de d. V.A. Urechia, având în dreapta pe dnii Maniu şi N. Filipescu, iar la stânga pe festivatul poet.

Au vorbit dnii Urechia, Coşbuc, G. Popp, Caragiale, Ottescu, Maniu, Gh. Rădulescu, Delavrancea, N. Filipescu, Matheis, Cancicov etc.

Iată aci, pentru astăzi, frumoasa cuvântare a dlui Caragiale"[1].

p. 724 TAKE IONESCO

A apărut, întâi, în „La Roumanie illustree", nr. 9, 8 juin 1897, p. 2-3. Semnat: *C.* Cu un portret pe prima pagină. Retipărit, în limba română, în „Epoca", III, nr. 476, 11 iunie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *C.* La sfârşitul articolului, se menţionează între paranteze: „din «La Roumanie illustree». Articolul mai este publicat încă o dată în „Opinia", din Iaşi, V, nr. 350, 30 ianuarie 1908, p. 1. Iscălit: *Caragiale.* Datat: „1897, iunie".

Textul de bază, în „La Roumanie illustree", pentru textul francez, şi în ziarul „Opinia", pentru varianta în limba română.

Republicat, de mai multe ori, la ocazii festive, în: „Adevărul", XX, nr. 6617, 30 ianuarie 1908, p. 3, cu menţiunea că a fost telegrafiat ziarului „Adevărul" din Iaşi; „Ordinea", I, nr. 54, 31 ianuarie 1908, p. 1 (articol reluat din „Opinia"); „Vremea", I, nr. 149, 1 februarie 1908, p.1; „Ordinea", I, nr. 57, 4 februarie 1908, p.1; în „Monitorul", IV, nr. 163, 9 februarie 1908, p. 1-2; *Caragiale despre Take Ionescu,* în

[1] *Banchetul în onoarea lui Coşbuc,* în „Epoca", III, nr. 468, 2 iunie 1897, p. 3.

„Alarma", X, nr. 229, 11 februarie 1908, p. 2-3; „Gazeta Botoşanilor", II, nr. 6(50), 23 noiembrie 1908, p. 2 (fragmentar); *Take Ionescu descris de ~ acum 12 ani,* în „Dunărea", II, nr. 6, 13 martie 1909, p. 2; cu acelaşi titlu, în „Democraţia", II, nr. 8, 26 octombrie 1909, p. 2; „Opinia", VII, nr. 1136, 14 octombrie 1910, p. 1; „Ordinea", IV, nr. 1119, 16 octombrie 1911, p. 1.

„La Roumanie illustree" era un hebdomadar politic şi social care apare la Bucureşti, de la 25 aprilie la 21 noiembrie 1882, şi seria a doua între 6 aprilie şi 16 noiembrie 1897. Directorul publicaţiei era A. de Peraldi.

p. 732 *CRITICELE* LUI GHEREA
Volumul III. Editura Socec şi Comp.

A apărut în „Epoca", III, nr. 481, 16 iunie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* III, 1932, la *Addenda,* p. 237-239; *Opere,* 4, 1965, p. 293-295.

Diferenţe de transcriere: „Pentru mine *toate* părerile" *(E.)*- „Pentru mine părerile" (O. *III, O. 4).*

p. 736 DE LA D. C. D.-GHEREA

A apărut în „Epoca", III, nr. 499, 5 iulie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Nesemnat.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 222-225; *Opere,* 4, 1965, p. 296-299.

Diferenţe de transcriere: „cât am putut mai *mult de* dezvoltate" (E.) - „cât am putut mai dezvoltate" (O. *IV, O.* 4).

p. 740 CERCETAREA NOASTRĂ LITERARĂ. CÂTEVA PĂRERI ANONIME

A apărut în „Epoca", III, 1897: nr. 513, 19 iulie, p. 1-2; nr. 514, 20 iulie, p. 1-2; nr. 515, 22 iulie, p. 1-2; nr. 516, 23 iulie, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 239-249, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 300-311.

Diferenţe de transcriere: *„livico*-cloroticei" *(E.)* - *„livido*-cloroticei" *(O. III, O. 4);* „să-mi învârtesc" *(E.)* - „să-mi *mai* învârtesc" (O. *III, O.* 4); „i se *încleise*limba" (E.) - „i se *încleiase* limba" *(O. III, O. 4);* „nu *poate fi* vorba" *(E.)* - „nu *e* vorba" *(O. III, O. 4).*

p. 755 INSTITUŢIILE DE ARTĂ

A apărut în „Epoca", III, nr. 528, 6 august 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Ion.*

În volume: *Opere,* III, 1932), p. 249-251; *Opere,* 4, 1965, p. 312-314.

Diferenţe de transcriere: „proporţiile" (E.) - *„propoziţiile" (O. III, O. 4).*

p. 758 O NOUĂ „CARTE DE CITIRE"

A apărut în „Epoca", III, 1897: nr. 545, 28 august 1897, p. 1-2, şi nr. 546, 29 august, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 417-421; *Opere,* 4, 1965, p. 318-322.

p. 764 OPERA NAŢIONALĂ
[Teatrul Naţional ne promite.]

Articol apărut în „Epoca", III, nr. 556, 11 septembrie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară").

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 303-305, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 323-325.

Şerban Cioculescu notează că articolul este semnat cu iniţiala *I,* preluând o informaţie greşită de la Paul Zarifopol. *Opera naţională* este semnat *Ion,* iar un scurt *post scriptum* cu *I.*

p. 766 „SUFLETE OBOSITE".
Un nou roman de moravuri

A apărut în „Epoca", III, nr. 577, 4 octombrie 1897, p. 1-2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *I.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 412-413, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 326-327.

În volumul din 1938, Şerban Cioculescu menţionează, greşit, că articolul ar fi semnat cu iniţiala *L.*

Am păstrat forma „interviewat".

p. 796 [MI-AI FĂCUT ONOAREA
SĂ-MI CERI ŞI MIE CONCURSUL LITERAR.]

A apărut, prima dată, în „Gazeta săteanului", XIV, nr. 22-23, 20 decembrie 1897-5 ianuarie 1898, p. 478; reluată în „Adevărul", X, nr. 3043, 30 decembrie 1897, p. 3.

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 440-441, cu titlul *[Despre scris].*

Scrisoare către C.C. Datculescu, directorul „Gazetei săteanului". Elogiu şi propunere de colaborare. Aici va publica *Cănuţă om sucit.*

p. 771 „DICŢIONARUL CONTIMPURANILOR" DE DIM. R. ROSETTI

A apărut în „Gazeta săteanului", 20 mai 1898, p. 211.

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 427-428; *Opere,* 4, 1965, p. 356-357.

p. 772 PÂINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE...

A apărut, prima dată, în „Drapelul", I, nr. 157, 19 noiembrie 1897, 1-2. Semnat: *Caragiale.* Retipărit în „Viaţa românească", iunie 1962. În volum: *Opere,* 4, 1965, p. 328-331.

Fenomenul proliferării literaturii, de care se temea I.L. Caragiale, este reţinut de Al. Călinescu: „Această repulsie faţă de grafomani se materializează uneori în viziuni borgesiene, neliniştitoare, în imaginea de turn Babel a producţiilor tipărite".[1] Cronica este socotită, de acelaşi critic, „excepţională", „care defineşte printr-o îndrăzneaţă viziune, de o pregnantă sugestivitate, rolul pe care îl joacă şi fascinaţia pe care o exercită presa"[2].

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii,* p. 65.
[2] *Ibidem,* p. 75.

p. 776 COLOANA V-A...

A apărut în „Drapelul", I, nr. 161, 23 noiembrie 1897 (în ziar o greşeală evidentă: 1978), p. 1-2. Semnat: *Caragiale* (rubrica *Cronica literară).* Retipărit în „Viaţa românească", iunie 1962. În volum: *Opere,* 4, 1965, p. 332-334.

I.L. Caragiale face, adeseori, „spumoase demonstraţii de improvizaţii ziaristice", încă de la „Ghimpele", dar şi la «Drapelul» (1897), în *Coloana a V-a* în care scriitorul arată cum se poate acoperi spaţiul respectiv, spaţiu despre care se spune că «slujeşte în cadrul unei gazete numai şi numai pentru umplutură»."[1]

Scriitorul-moralist trecea, fără regrete, de la ziarul conservator, „Epoca", la un ziar liberal „Drapelul", fondat de G. Panu, cum mai trecuse şi altă dată dintr-o tabără în alta, urmându-şi destinul său jurnalistic aventuros, care nu ţinea atâta cont de doctrinele de partid, cât mai ales de conjuncturi favorabile spiritului său, de o atmosferă propice în cercuri de amici. S-a şi spus că trecerea la „Drapelul" ar fi fost posibilă şi datorită faptului că prietenii săi, N. Xenopol şi Delavrancea, erau deputaţi liberali. Chiar în articolul *Coloana V-a,* Caragiale însuşi scrutează cu detaşare şi ironie trecerea sa de la un ziar la altul, comparând producţia sa jurnalistică cu cântatul la vechiul instrument muzical mecanic, aristonul: „Eu cu al meu am cântat la *Epoca* şi acuma cânt la *Drapelul;* pe câtă vreme amicul meu Rădulescu-Motru... viceversa. Ba încă el, mai tânăr, a făcut odată un *tour de force:* a cântat într-o zi şi colo, şi colo..." Nu trebuie trasă de aci concluzia eronată privind neseriozitatea articolelor sale politice. Când accepta o colaborare, îşi făcea meseria cinstit şi cu credinţă. Orice ziar şi-l dorea să-l aibă în redacţie, iar articolele lui atrăgeau întotdeauna

[1] *Ibidem.*

numeroşi cititori. Chiar la „Drapelul" se anunţau, în 16 noiembrie 1897, depozitarii să comande din timp surplusul de exemplare în plus la numerele „cari vor cuprinde articolele dlui Caragiale"[1].

p. 780 O SĂPTĂMÂNĂ

A apărut, prima dată, în „Drapelul", I, nr. 170, 4 decembrie 1897, p. 1-2 (rubrica „Cronica literară"). Republicat în „Viaţa românească", iunie 1962, p. 149.

În volum: *Opere,* 4, 1965, p. 335-337.

Un mozaic de ştiri, printre care şi uciderea în duel a lui George Em. Lahovary, directorul ziarului *L'Independance roumaine,* de către Nicolae Filipescu, duel provocat în urma unui incident de presă.

p. 783 NOTIŢE CRITICE. [INTRODUCERE]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVII, nr. 248, vineri, 10 septembrie 1899, p. 1, 2 cu titlul rubricii şi cu semnătura: *Caragiale.* Neretipărit în timpul vieţii scriitorului.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 1-5; *Opere,* 4, 1965, p. 371-374.

Textul de bază, în „Universul" (1899).

Primul articol din seria *Notiţe critice,* faţă de care funcţionează ca program, proiect de creaţie este, în acelaşi timp, meditaţie şi retrospectivă biografică. Este un text fundamental pentru înţelegerea lui Caragiale.

Informaţiuni, în „Drapelul", nr. 155, 16 noiembrie 1897, p. 2.

p. 787 NOTIŢE CRITICE. [FRAGMENTE]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVII, nr. 262, vineri, 24 septembrie 1899, p. 1-2, cu titlul rubricii *Notiţe critice* şi semnătura: *Caragiale.* Retipărit în „Luceafărul", VIII, nr.13, 1 iulie 1909, p. 294.

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 36-41.

Textul de bază, în „Universul" (1899).

p. 793 ANTON BACALBAŞA

A apărut, prima dată, în „Dreptatea", IV, nr. 1203, marţi, 5 octombrie 1899, p.1, cu titlul general al paginii şi cu semnătura *Caragiale.* Neretipărit. Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază, în „Dreptatea" (1899).

„Un adio fratern", a calificat Marin Bucur[1] aceste rânduri scrise de Caragiale, pentru numărul îndoliat al ziarului „Dreptatea", la stingerea din viaţă a lui Anton Bacalbaşa, întâmplată în 2 octombrie 1899. Prim-redactor al publicaţiei „fleviştilor", grupare liberal-conservatoare, „Toni" era prietenul şi partenerul, ca prim-redactor, al directorului primei serii a „Moftului român" (1893).

Menţionăm că trimiterea făcută de Marin Bucur[2], în notă, este greşită: lapidarul „adio" a apărut în al doilea număr îndoliat al ziarului „Dreptatea" (1203, marţi, 5 octombrie 1899, iar nu 1202, 3 octombrie). În acelaşi număr este tipărită darea de

[1] Marin Bucur, *Opera vieţii. O biografie a lui I.L. Caragiale,* II, Editura Cartea Românească, 1994, p. 135.

[2] *Ibidem,* p. 143.

seamă *înmormântarea lui Anton Bacalbaşa*[1], Caragiale fiind enumerat în asistenţă.

Consemnăm, de asemenea, un fapt nerelevat până acum, elocvent pentru traiectoria relaţiilor Caragiale-Hasdeu. Două zile mai târziu, ziarul publica, într-o casetă din prima pagină, o telegramă din Câmpina:

„Ilustrul nostru savant şi poet B.P. Hasdeu a trimis din castelul d-sale de la Câmpina următoarea telegramă d-lui I.L. Caragiale: *«Câmpina.* / Împărtăşesc din cuvânt în cuvânt caldele regrete rostite de domnia ta în *Dreptatea* de la 5 octombrie despre plecarea lui Toni Bacalbaşa. Hasdeu»"[2].

p. 794 INTELECTUALII...

A apărut, prima dată, în „Universul", XVII, nr. 276, 8 octombrie 1899, p. 1, cu titlu de rubrică: *Notiţe critice.* Reluat, cu noul titlu, în „Moftul român", 21 octombrie 1901, şi în „Calendarul *Moftului român* pe 1902", p. 37-40.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 32-35; *Opere,* 2, 1960, p. 448-450.

Textul de bază, în „Calendarul *Moftului român".*

Mircea Tomuş alătură articolul *Intelectualii* unei serii *(Autoritate, Slăbiciune, Cum devine cineva revoluţionar şi om politic),* în care I.L. Caragiale vesteşte ambiţiile literar-artistice şi, deopotrivă, pe cele politice. Criticul merge mai departe, întrezărind un filon care ar conţine, *in nuce,* „chiar definirea patriotismului lui Caragiale prin respingerea acuzelor de batjocorire a propriei naţiuni"[3].

[1] „Dreptatea", IV, nr. 1203, 5 octombrie 1899, p. 2-3.
[2] *Idem,* nr. 1205, joi, 7 octombrie 1899, p.1.
[3] Mircea Tomuş, *op. cit.,* p. 167.

p. 797 [NOTĂ]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVII, nr. 283, vineri, 15 octombrie 1899, p. 1, cu acest titlu, la sfârşitul *Notiţelor critice,* cu semnătura *Caragiale.* Neretipărit. Neinclus, ca text separat, în ediţiile anterioare: atât Paul Zarifopol[1], cât şi Al. Rosetti - Ş. Cioculescu - L. Călin[2] reproduc, firesc, textul la nota şi comentariile dedicate, în ediţiile lor, momentului *Telegrame.*

Textul de bază, în „Universul" (1899).

Există opinia că „nimic nu este întâmplător în scrisul lui Caragiale". Nimic mai adevărat decât această afirmaţie, atâta doar că, prin formularea absolutizantă, ea particularizează excesiv.

Suntem de aceeaşi părere şi, în consecinţa ei, reproducem [*Notă],* individualizată, ca pe oricare text, cu sens independent, semnat de scriitor. Dar, există şi alte argumente puternice în favoarea publicării *Notei* (şi) separat, în seria publicisticii. În primul rând, nu este un text singular în scrisul caragialian: el face parte dintr-un gen de replici, un fel de „texte de îndrumare", în dialogul scriitorului cu cititorul său. În al doilea rând, *Nota* este un semnal despre schimbarea ivită în desfăşurarea *Notiţelor critice,* adică un semnal despre un „accident", despre bifurcaţia apărută: încă o dată scrisul său foiletonistic se desparte, dar nu total, în jurnalistică literară şi literatură pur şi simplu. Cele două compartimente comunică şi se stimulează într-o benefică reciprocitate. Parcursul *Notiţelor critice* îşi schimbă cadenţa, căci a apărut ceva nou, ceva numit, deocamdată, tot *cronică fantazistă,* cum scriitorul îşi mai botezase unele texte greu clasabile, dar acest *ceva* nou va fi numit foarte curând, doar peste doi ani, la apariţia unei

[1] I.L. Caragiale, *Opere,* I, 1930, p. 344 *(Note şi variante).*
[2] I.L. Caragiale, *Opere,* 2, 1960, p. 603 *(Note şi variante).*

cărţi, *moment,* numele genului caragialian prin excelenţă. [*Notă]* semnalează presimţirea acestei cristalizări.

Un argument în plus este şi plasarea *[Note]-i* în pagina „Universului"; întrucâtva, ea „precede" textul *Telegramelor,* fiind aşezată, cum notează şi Zarifopol[1], cu elocventă precizie, „în prima coloană a foiletonului (...) sub text". Opinia noastră este că ea face parte din text, ca un fel de didascalie pentru punerea lui în scenă („fantazistă", firește, adică în imaginaţia cititorului) şi, în acelaşi timp, este independentă de textul *Telegramelor* (fiind eliminată la trecerea *momentului* în volum), căci este confesiune de atelier, autocomentariu (abia sugerat) şi delicată consiliere a „cititorului atent", „semenul şi fratele" scriitorului, atras în comedia lumii. Iar cititorul, „atent" a intrat în joc. Iată o dovadă, extrasă din ziarul „Dreptatea", în paginile căruia, sub titlul *Moş Teacă şi Telegraful*[2], cu semnătura Tarascon, aflăm următoarea replică:

„D. I.L. Caragiale a publicat în numărul de joia trecută a[l] «Universului» o serie de telegrame, printre cari şi una adresată ziarului «Moş Teacă»[3] de corespondentul său într-un oraş din Moldova.

Or, «Moş Teacă» nu a primit la redacţie telegrama în chestiune.

În consecinţă, mult răspânditul jurnal ţivil şi cazon a trimis eminentului dramaturg următoarea telegramă:

«Caragiale,
Regia Monopolurilor
Bucureşti

Telegramă corespondent *Moş Teacă* chestia Costăchel Gudurău neprimit redacţie. Acuzăm cabinet negru postă.

[1] *Opere,* I, 1930, p. 344.

[2] „Dreptatea", an. IV, nr. 1215, marţi, 19 octombrie 1899, p. 1 (la rubrica „Nota veselă").

[3] În *Momente,* înlocuit cu „Aurora Română".

Secret corespondenţă violat revoltător pact fundamental. Mai rău epoca Privileghie! Protestaţi *Universul.* Cerem guvern demisioneze urgent.

Moş Teacă»

p. 797 „D-A VALMA (VIAŢA LA MAHALA)" DE MARION

A apărut, prima dată, în „Universul", XVII, nr. 290, vineri, 22 octombrie 1899, p. 1, cu acest titlu şi cu semnătura: *C.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 422 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 393.

Textul de bază, în „Universul" (1899).

La „Universul", Caragiale era coleg de pagină cu Marion, autor de „cronici rimate".

Promisa revenire, din finalul prezentării, cu o dare de seamă mai amănunţită nu s-a săvârşit, rămânând o veşnică (şi ironică)... promisiune. Evaluarea se produsese, darea de seamă nu era necesară. Caragiale mai procedase în acest chip, de altfel plin de curtoazie şi civilitate, şi cu o carte de „memorie" a lui Zaharia Antinescu. După articolul *O nouă revistă literară* („Epoca", nr. 308, marţi, 10 noiembrie 1897, p. 2), el inse¬rează următoarea notă: „D. Zaharia Antinescu, un venerabil al Şcolii româneşti, profesor iubit în Ploieşti o viaţă întreagă, a publicat un volum de memorie întitulat: *O călătorie de 70 de ani.* E o publicaţie interesantă din multe puncte de vedere, asupra căreia îmi voi face o deosibită plăcere să revin mai pe larg într-o cronică specială".

Evident, n-a mai revenit.

p. 798 SALONUL

A apărut, prima dată, în „Universul", XVII, nr. 297, vineri, 29 octombrie 1899, p. 1-2, cu acest titlu la sfârşitul *Notiţelor critice,* cu semnătura *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 422-423 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 394-395.

Textul de bază, în „Universul" (1899).

p. 799 NOTIŢE CRITICE. [NOI ŞI BISERICA]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 6, vineri, 7 ianuarie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notiţe critice* şi semnătura: *Caragiale.* Retipărit, fragmentar, în: „Vocea Tutovei", V, 1900: nr. 45, 15 ianuarie, p. 2 şi nr. 46, 22 ianuarie, p. 1, cu titlul *Un cuvânt românesc;* „Apostolul", I, nr. 6, 5 noiembrie 1900, p. 2-3, cu titlul *Liberii-cugetători* şi semnătura I.L. *Caragiale;* „Mişcarea", IV, nr. 186, 23 august 1912, p. 1-2, cu titlul *Despre religie* şi semnătura *Caragiale* (cu precizarea redacţională: „Reproducem următorul articol al maestrului Caragiale, apărut acum câţiva ani în revista «Şcoala şi familia» şi în care spiritul naţional al autorului apare în toată vigoarea").

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 80-84.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

O caracterizare exactă a acestui articol a dat Alexandru Paleologu: „Textul lui Caragiale *Noi şi Biserica* este unul din cele fundamentale pentru exacta înţelegere a întregii sale viziuni asupra societăţii. Acest text face parte din ceea ce numim «opere minore» ale unui mare autor. Opera capitală a lui Caragiale, opera geniului său comic, natura abisală a acestei creaţii de comic monumental, trebuie percepută, pentru a nu fi luată drept altceva decât este, prin avertismentul din *Noi şi Biserica.* Altfel riscăm să o plasăm într-o filiaţie improprie: existenţialism,

nihilism, ateism sau mai ştiu eu ce, cum s-a încercat nu de puține ori, din pofta de aşa-zisă «modernitate»."[1]

p. 804 NOTIȚE CRITICE. [ARMATA NOASTRĂ]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 19, vineri, 21 ianuarie 1900, cu titlul rubricii *Notițe critice* şi semnătura *Caragiale*.

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 70-74.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

p. 809 NOTIȚE CRITICE. [ŞCOALA ŞI FAMILIA]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 33, vineri, 4 februarie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* şi semnătura *Caragiale.*

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 75-79.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

p. 814 CRONICA LITERARĂ
[Un bătrân maniac murind...]

Publicată, întâi, în „Gazeta săteanului", 5 februarie 1900, p. 17. Retipărită în „Secolul XX", 13 februarie 1900, p. 1,

[1] *Caragiale, cinicul,* prefață la I.L. Caragiale, *Nimic fără Dumnezeu (Articole şi notițe critice).* Ediție îngrijită de Răzvan Codrescu, Edit. Anastasia, Bucureşti, 1977, p. 14.

menţionându-se, la final, că este o reproducere după „Gazeta săteanului".

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 321-324, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 405-408. Şerban Cioculescu se miră că Paul Zarifopol redă textul după placheta *Caragiale. Culegeri postume,* Iaşi, Editura „Viaţa Românească", 1920, menţionând: „Nu am putut afla unde a publicat această «Cronică» Caragiale însuşi", deşi bucata figurează însă şi la Tabla de materii a revistei „Gazeta săteanului".

Textul de bază, în „Gazeta săteanului".

Al. Călinescu reţine „parabola literaturii ca... ladă cu vechituri. Producţia literară de sfârşit de secol - «informă, confuză, haotică» - este comparată cu lada enormă lăsată moştenire de un bătrân maniac, ladă în care (Caragiale se lasă aici în voia plăcerii enumerărilor) se găsesc fel de fel de obiecte, vechituri, gunoaie, petice etc., alături de lucruri cu adevărat preţioase"[1].

I.L. Caragiale ar dori să mai asiste o dată, la bătrâneţe, la o „catagrafie" a valorilor. Ar mai dori să vadă un om ridicându-se cu fruntea sus, înlăturând impostura, cum se mai întâmplase în tinereţea sa, în urmă cu „vreo treizeci de ani". Aluzie la Titu Maiorescu şi la „Junimea".

p. 818 „MOLDO-VALACHIA"

A apărut în „Gazeta săteanului", XVII, nr. 2 (337), 20 februarie 1900, p. 35-36 (prima parte cu titlul *Moldo-România,* semnat: *Caragiale)* şi nr. 4 (339), 20 martie 1900, p. 84-86 (a doua parte, cu titlul *Moldo-Valahia.* Semnat: *Caragiale).*

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta...,* p. 65.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 436-441.

Semnalăm folosirea, de către I.L. Caragiale, a formei vechi *„adiată",* transformată mai târziu în „diată", adică „testament". O frântură de frază: „pentru înzestrarea fetelor sărace" lipseşte din ediția Şerban Cioculescu. Alte deosebiri de transcriere: „cele de *la* munte" *(G.s.)* - „cele de munte" (O. *V).*

p. 826 NOTIȚE CRITICE. [ÎMPOTRIVA SUBVENȚIILOR DE STAT]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 82, vineri, 24 martie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* şi cu semnătura: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 60-64; *Opere,* 4, 1965, p. 409-412.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

p. 831 INTERVIEW CU D. I.L. CARAGIALE

A apărut în „Răsăritul", II, nr. 55, 6 iunie 1900, p. 3; nr. 56, 30/13 iunie 1900, p. 2. Semnat: *Daphnis.* Datarea în ziar: nr. 55, 23 mai/6 iunie. Sunt consemnate răspunsurile scriitorului privind mişcarea sionistă.

p. 836 NOTIȚE CRITICE. [PĂRERI LIBERE]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 156, vineri, 9 iunie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* şi semnătura: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 56-59; *Opere,* 4, 1965, p. 424-426.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

p. 839 NOTIŢE CRITICE. LA MONZA

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 198, vineri, 21 iulie 1900, p. 1, la rubrica „Notiţe critice", la sfârşit, cu menţiunea „Bucureşti, 19 iulie 1900" şi semnătura: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 47-51.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

Face parte din seria de foiletoane, care poartă la încheiere menţiunea de timp şi loc, preţios indiciu despre „viteza" scrisului caragialian, despre evenimentele, faptele, ideile, stările de lucruri care provoacă reacţia (meditaţia) scriitorului.

p. 845 NOTIŢE CRITICE. [CABINETUL NEGRU]

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 205, vineri, 28 iulie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notiţe critice* şi cu semnătura: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 52-55.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

La sfârşitul foiletonului, menţiunea de loc şi timp: „Bucureşti, 26 iulie 1900". Titlul *[Cabinetul negru]* a fost atribuit de primul editor, Şerban Cioculescu.

p. 849 NOTIŢE CRITICE. O SEARĂ BINE PETRECUTĂ

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 317, vineri, 17 noiembrie 1900, p. 1-2, cu titlul rubricii *Notiţe critice* şi subtitlul *O seară bine petrecută.* Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 90-94; *Opere,* 4, 1965, p. 435-439.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

La sfârşitul foiletonului, apare menţiunea de loc şi timp: „Bucureşti, 15 noiemvrie 1900".

Interesul scriitorului pentru genul memorialistic este constant şi vechi, practicându-l el însuşi, în manieră extrem de originală, cum dovedeşte ciclul *Din carnetul unui vechi sufleor* sau ciclul *Reminiscenţelor* din „Calendarul Dacia". Dar, în aceste „notiţe" vorbeşte şi cititorul Caragiale, un cititor foarte versat, atras de formulele necanonice ale genului (să ne gândim doar la *Varietăţile literare* din „Constituţionalul", în care prezintă „memoriele" contelui Rostopşin). Reţinem, de asemenea, elogiul lecturii.

p. 854 CRONICĂ
[În politică s-au petrecut...]

A apărut în „România ilustrată", I, nr.1, 10 decembrie 1900, p. 2. Semnat: *I.L. Caragiale*. Reprodus în *Opere,* V, la *Addenda,* p. 432-436.

Înaintea articolului propriu-zis, o notă redacţională între paranteze rotunde: „Sub acest titlu, «România ilustrată» îşi propune a da în fiecare număr o relaţiune sumară despre faptele şi împrejurările mai însemnate din viaţa noastră publică, petrecute în cursul lunii sau la ordinea zilei. Se-nţelege că această dare de seamă va fi cât se poate mai obiectivă şi prin urmare mai imparţială, publicaţiunea de faţă fiind un organ de cultură generală pentru popor, iar nu un organ de propagandă. Fiindcă astăzi la noi spiritele sunt preocupate mai cu seamă de mişcarea politică, vom da politicei locul de onoare în această rubrică".

Publicaţia avea ca subtitlu: „Revistă lunară politico-literară." Director era Ion Rusu-Abrudeanul. De la nr. 2, este asociat, ca al doilea director, George Rădulescu. Curios este faptul că I. Hangiu, în genere riguros în *Dicţionarul presei literare româneşti* (1996), notează, ca subtitlu, *Revistă de familie,* precizând că publicaţia apare „de trei ori pe săptămână". Or, cel puţin pentru anul I de apariţie, aceste informaţii sunt eronate. Aceleaşi date greşite şi în *Dicţionarul presei româneşti* (1995) de Georgeta Răduică şi Nicolin Răduică.

Diferenţe de transcriere: *„chiar* cu" (R.i.) - „şi cu" (O. V).

p. 859 NOTIŢE LITERARE.
„CUM ERA ODINIOARĂ"

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 349, marţi, 19 decembrie 1900, p.1, cu semnătura *Caragiale,* la rubrica „Notiţe literare". Retipărit cu titlul *Notiţe literare. „Cum era odinioară",* în „Generaţia nouă" XXII, nr. 5-6, martie 1901, p. 10-12.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 95-98; *Opere,* 4, 1965, p. 440-443.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

La sfârşitul foiletonului, este prezentă menţiunea de loc şi timp: „Bucureşti, 17 decembrie 1900".

Autorul culegerii de legende istorice române, *Cum era odinioară,* V.A. Urechia, prieten apropiat al lui Caragiale, era, la rândul său, colaborator al „Universului", în acelaşi timp cu autorul *Notiţelor critice.* Foiletoanele sale apăreau în numărul de marţi, iar cele caragialiene, în general, în cel de vineri. Să observăm coincidenţa (poate întâmplătoare, poate premeditată de redacţia ziarului), elogiosul comentariu a apărut într-un număr din ziua de marţi.

Lectura caragialiană rămâne elocventă atât pentru valoarea cărții comentate, cât şi pentru Caragiale însuși ca scriitor: felul sensibilității sale, temele, tehnicile, formulele care-l atrag. În acest sens, sunt de reținut precizarea, utilă pentru examinarea unui sector al prozei sale, privitoare la un gen practicat şi de el, reminiscența („reminiscențe sau potriviri de vremuri"), elogiul artei de povestitor şi evocator, precum şi întrebarea capitală: „Şi este oare națiune care să aibă mai multă nevoie decât noi de cunoaşterea vieții sale trecute?".

Am corectat, după „Universul":

- la sfârşitul primului paragraf: „bătrân *cronicar",* în loc de „bătrân *cărturar",* cum apare în ambele ediții (1938, 1965).

p. 863 CĂLDUROS APEL

A apărut în „Moftul român", nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 2. Semnat: „Moftul român".

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 364-365; *Opere,* 4, 1965, p. 444.

p. 863 POŞTA REDACȚIEI

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 2. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938), la *Addenda,* p. 391-393; *Opere,* 4, 1965, p. 445-446.

I.L. Caragiale precizează că va răspunde numai colabo¬ratorilor cunoscuți ai revistei, de obicei uituci, precum prietenul său Iodoform (pseudonim al dr. Alceu Urechia).

Al. Călinescu alătură acest text altuia, intitulat *Reţetăprac - tică pentru a face o lucrare literară, în genere,* în care scriitorul

este preocupat de „proliferarea discursului": „Scriitorul avea în mod acut conştiinţa unei posibile literaturi *infinite,* a unei acumulări monstruoase, necontrolate, de pagini tipărite, feno¬men favorizat de acea extraordinară invenţie pe care omul - Caragiale o spune în repetate rânduri - n-a reuşit s-o utilizeze şi s-o stăpânească cum trebuie"[1]. De aici respingerea grafo-maniei şi spanacografiei.

În legătură cu epigramele lui Teleor şi A.C. Cuza, vezi ediţia noastră, *Opere,* II, 2000, p. 1018 şi 1250.

p. 866 NENŢELEGERE

Publicat în „Moftul român", nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 3. Semnat: *I.L.C.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 391; *Opere,* 4, 1965, p. 448.

Articolul incriminat de dr. Iodoform (pseudonim al dr. Alceu Urechia) era intitulat *Imaginaţie, stil şi clistir,* şi a fost publicat în numărul anterior al revistei, sub semnătura *Ion* (vezi, *Opere,* II, 2000, p. 1248-1250).

p. 867 A.B.C.D.E.F.G.H. ETC.

Publicat în „Moftul român", nr.4, 22 aprilie 1901, p. 1.

Farsă vizând obiceiul unor gazete de a folosi excesiv prescurtările, transformând limba în „chinezească".

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta.,* p. 63.

p. 868 IMPOSIBIL

A apărut în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 6. Semnat: *Car...*

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 393; *Opere,* 4, 1965), p. 449.

I.L. Caragiale lasă deoparte mult comentata atitudine a lui Tolstoi faţă de biserica oficială din Rusia, dar face o aluzie acidulată la adresa unor organizaţii antisemite desemnate prin iniţiale.

p. 868 ÎN JURUL LUI M.C.A.

A apărut în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901. Semnat K.K.

Referinţă la un articol din numărul trecut pe aceeaşi temă a prescurtărilor exagerate.

p. 869 „ROMÂNII VERZI"

A apărut în „Moftul român", nr. 6, 6 mai 1901, p. 3-4. Semnat: *Caragiale.* În volum: *Opere,* V, 1938, p. 446-449.

Într-un studiu mai vechi, Silvian Iosifescu menţionează că „Sonorele cacofonii din *Românii verzi* [...] care reluaseră, de altfel, cacofoniile dintr-un text mai vechi, inspirat de numele lui Caton Teodorian, ar avea drept model o frază fără intenţii umoristice a lui Aricescu din *Misterele căsătoriei*[1].

[1] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1972, p. 215.

La stabilirea textului, Şerban Cioculescu eludează, în ediția sa critică din 1938 (p. 160, r. 26), sintagma din „Moftul român": „tendințe şi idealuri neromâneşti".

p. 874 O CARTE PREȚIOASĂ

A apărut în „Moftul român", nr. 6, 6 mai 1901, p. 6.

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 396; *Opere,* 4, 1965, p. 450.

I.L. Caragiale nu era atât interesat de cartea *L 'art mimique,* a unui „oarecare Aubert", pe care prietenul său Ştefan Sihleanu (1857-1923), noul director general al teatrelor (1901-1905), o avea la subsuoară, cât mai ales de jocul spiritual de replici din finalul articolului.

p. 874 CLAVIR ŞI STIGLEȚI

A apărut în „Moftul român", nr. 9, 27 mai 1901, p. 4-5. Semnat: *Falstaff.* În volum: *Opere,* 4, 1965, p. 451-452.

Articol ironic despre seratele lui Al. Macedonski.

În privința pseudonimului *Falstaff,* vezi articolul *Ştie carte băiatu lui Papuca!...,* din „Constituționalul" (2 august 1889, p.1), în polemică cu „Națiunea".

Diferențe de transcriere: *„dovedeşte"* (M.r.) - *„povesteşte" (O. 4);* „la noi *în țară" (M.r.)* - „la noi" (O. *4).*

p. 876 LA KERMESSĂ
[Mare consiliu de război]

A apărut în „Moftul român", nr. 9, 27 mai 1901, p. 5. Semnat: *Luca.* În volum: *Opere,* V, 1938, p. 451-452.

p. 877 DOUĂ CAPETE!...

Publicat în „Moftul român", nr. 10, 3 iunie 1901, p. 3. Semnat: *Luca.* În volum: *Opere,* V, 1938, p. 453-454.

Comentariu malițios, în marginea unor ştiri de presă, oficioase sau opozante, privind pe D.A. Sturdza.

p. 879 UBIQUITAS

A apărut în „Moftul român", nr. 11, 10 iunie 1901, p. 7. Semnat: *Luca.* În volum: *Opere,* V, 1938, p. 454-455.

I.L. Caragiale neagă, cu documente, că nu a fost la manifestația de la mormântul lui C.A. Rosetti.

p. 880 [DUMINICĂ, 17 IUNIE SE DEZVELEŞTE...]

A apărut în „Moftul român", nr. 12, 17 iunie 1901, p. 2. Semnat: *C.* În volum: *Opere,* V, 1938, p. 56. Şerban Cioculescu intitulează anunțul: *[Dezvelirea statuii].*

p. 881 DIALOGUL MORȚILOR

A apărut în „Moftul român", nr. 13, 24 iunie 1901, p. 2. Semnat: *Luca.* În volum: *Opere,* V, 1938, p. 455-456.

Convorbire între Alexandru Lahovari şi I.C. Brătianu.

p. 882 UN CUVÂNT

A apărut în „Moftul român", nr. 26, 23 septembrie 1901, p. 2. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda,* p. 372; *Opere,* 4, 1965, p. 453-454.

Articol despre apariția periodicului „Zeflemeaua" scos de prietenul şi colaboratorul său George Ranetti, care semnase în „Moftul român" multe materiale, unele cu pseudonimele: Tarascon, Ghiță Delamidil, Şandernagor, Romeo.

Articolul lui Caragiale este precedat de un anunț, nesemnat: *„Aviz cititorilor noştri.* Numărul nostru de față este ultimul care apare - nu vă încruntați, dlor abonați - în formatul acesta.

Încurajați, adică, mai drept descurajați de mersul revistei noastre pe timpul verii, ne-am hotărât, după mature chibzuiri, să facem jertfe noi pentru a ne ridica prestigiul compromis în aşa-numita *morte saison.* Aceste chibzuiri ne-au făcut să întârziem cu o zi apariția numărului acestuia.

De la numărul viitor «Moftul român» va apărea în format puțin mai mic, - nu vă-ncruntați, dlor cititori - în 16 pagini, conținând prin urmare mai multă materie şi mai multe desenuri, - şi va apărea de două ori pe săptămână, miercurea şi sâmbăta.

Prețul abonamentului va rămânea acelaşi, 10 lei pe an, 6 lei pe şase luni.

Prețul unui exemplar va fi de 15 bani".

Anunțul, cu toată aparența sa liniştitoare, arată că o dată cu plecarea lui G. Ranetti, se declanşase începutul sfârşitului.

p. 884 PETIȚIE ÎN PROCESUL CAION

A apărut, în aceeaşi zi, în: „Adevărul", XIV, nr. 4454, 20 decembrie 1901, p. 2, la „Informațiuni. Procesul

Caragiale-Caion"; în „Apărarea națională", II, nr. 329 (578), 20 decembrie 1901, p.3, la „Informațiuni", sub titlul *Plagiatul Caragiale;* în „Epoca", VII, nr. 348 (1893), 20 decembrie 1901, p. 2, sub titlul *Afacerea „plagiatului" Caragiale.* Trei zile mai târziu, a apărut şi în revista „Zeflemeaua", I, nr. 13, 23 decem¬brie 1901, p. 3, sub titlul *Petiția lui Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 435 (la *Addenda); Opere,* 3, 1962, p. 738-739) (la *Note şi variante,* într-o reconstituire, datorată lui Şerban Cioculescu, a întregului proces, p. 733-771).

Un moment de calvar în care scriitorul este nevoit să solicite instanțelor judecătoreşti apărarea creației sale.

p. 884 DIVERSITATE DE OPINII

A apărut în „Calendarul *Moftului român",* 1902, p. 28.

p. 885 REFLECȚIUNI

A apărut în „Calendarul *Moftului român",* 1902, p. 91. Reluat în *Opere,* V, 1938, p. 461.

p. 885 CAVEANT CIVES

A apărut în „Calendarul *Moftului român',* 1902, p. 121. Retipărit de Şerban Cioculescu, în *Opere,* V, 1938, p. 461, la *Addenda.*

Tirade sforăitoare în genul unor articole antisemite.

p. 885 CONVORBIRE CU D. CARAGIALE
După procesul Caragiale-Caion

A apărut în „Epoca", VIII, 13 iunie 1902, la rubrica „Tribuna literară".

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 435-436 (la *Addenda); Opere,* 3, 1962, p. 770-771 (la *Note şi variante,* într-o reconstituire, datorată lui Şerban Cioculescu, a întregului proces).

Opiniile lui Caragiale, după pronunţarea sentinţei la încheierea întregului proces, sunt culese de publicistul Al. Antemireanu. Foarte elocvent pentru felul de a fi al lui Caragiale: el nu a urmărit „răzbunarea".

p. 886 [NU ŞTIU CUM SĂ VĂ SPUN...]

Scrisoare către Preşedintele Societăţii studenţeşti „Unirea", publicată în „Ordinea", I, nr. 27, 17 decembrie 1907, p. 2. Reluată în „România muncitoare", 22-30 decembrie 1907, p. 2. În volum: *Opere,* V, 1938, *Addenda,* p. 467.

p. 886 [MISTIFICAT PESEMNE...]

Scrisoare către ziarul „Opinia", Iaşi, V, nr. 328, 1 ianuarie 1908. În *Opere,* V, 1938, p. 467-468, este publicată cu titlul dat de îngrijitor, *Dezminţire.*

p. 887 CUVÂNTARE (I)
[Într-o seară frumoasă...]

A apărut, după notele stenografice, *La întrunirea conservatorilor democraţi,* prima dată, în „Dimineaţa", V,

nr. 1454, 4 martie 1908, p. 1-2; reluată în: „Conservatorul Brăilei", VII, nr. 950, 4 martie 1908, p. 2-3 (fragment: *[Povestea călătorului care a dormit 100 de ani];* în „Voinţa naţională", XXV, nr. 6822, 4/17 martie 1908, p. 1 (tot fragmentar); „Ordinea", I, nr. 82, 5 martie 1908, p. 1-3.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 221-224.

Pentru o privire generală asupra participării lui Caragiale, venit special de la Berlin pentru turneul politic al conservator-democraţilor, se cuvin consultate în primul rând: Şerban Cioculescu, *Notă la cuvântările lui Caragiale,* în „Revista Fundaţiilor Regale", nr. 10, 1 octombrie 1939, p. 28-33; Georgeta Ene, *1908 — „Din primăvară până-n toamnă",* în *Memoriile Secţiei de Ştiinţe Filologice, Literatură şi Arte,* Academia Română, Seria IV, Tomul IX, 1987, p. 105-111; Marin Bucur, *Opera vieţii. O biografie a lui I.L. Caragiale,* II, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1994, p. 307-366 (capitolele *O himeră* (1908); *Comedia: dinficţiune în realitate).* De asemenea, pentru încercările de aproximare a „artei oratorului": Constantin Pricop, *Marginea şi centrul,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1990, p. 163-164 şi Georgeta Ene, *Caragiale la Berlin,* Edinter, Bucureşti, 1992.

p. 891 CUVÂNTARE (II)

[Un orator de mare marcă...]

([Discurs la] Marea întrunire conservator-democrată din Ploieşti)

Publicat în „Acţiunea", VII, nr. 1510, 11 martie 1908, p. 3; retipărit, cu titlul *[Discurs la] întrunirea politică takistă de la Ploieşti,* în „Democraţia conservatoare", I, nr.7, 13 martie 1908, p. 2-3; în „Ordinea", I, nr. 93, 17 martie 1908, p. 2-3, cu titlul *Cuvântarea d-lui I.L. Caragiale, rostită la întrunirea Partidului Conservator-Democrat de la Ploieşti, în ziua de 9 martie 1908. După note stenografice.* Inclusă în ediţia: *Opere,* V, 1938, p. 225-230.

La Ploieşti, a doua escală a turneului conservator-democraţilor, cu Take Ionescu în frunte, Caragiale a participat atât la întrunirea politică, unde a luat cuvântul, cât şi la banchet, rostind un toast. Din comentariile presei locale, este de reţinut observaţia îndreptăţită, dar nu lipsită de răutate: „D. Caragiale a fost la înălţimea neîntrecutelor [sale] comedii. (...) Căci, d. Caragiale a fost mai mult actor decât orator"[1].

p. 896 CUVÂNTARE (III)
[Domnilor, vreau să fiu...]

Tipărită de Şerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *Toast la Ploieşti, 9 martie 1908,* şi semnătura *I.L. Caragiale,* în „Revista Fundaţiilor Regale", VI, nr.10, octombrie 1939, p. 24-26. Neinclusă în ediţiile anterioare.

Eminentul editor precizează în *Notă la cuvântările lui Caragiale*[2]: „Puţin după apariţia volumelor IV şi V, cu prilejul unei alte cercetări a materialelor rămase în păstrarea d-nei Ştefania P. Zarifopol, am avut norocul să dăm de un teanc de hârtii, conţinând dispărutele cuvântări. Bucuria noastră a covârşit regretul de a nu fi găsit, mai din vreme, preţioasele texte. Le înfăţişăm ca pe nişte inedite, deoarece oficioasele conservator-democrate din epocă le rezumă în câteva rânduri. Cu aceste documente, ţinem să precizăm, nu se completează dosarul oratoriei politice caragialiene, deoarece militantul neofit ţinea câte un toast, paralel cu fiecare din cuvântările lui, în localităţile străbătute în turneele din martie şi mai, iunie 1908".

[1] *Reprezentaţia trupei d-lui Take Ionescu la Ploieşti,* în „Prahova", XII, nr. 263, 16 martie 1908, p. 2-3.

[2] „Revista Fundaţiilor Regale", VI, nr.10, octombrie 1939, p. 28.

Aşadar, Şerban Cioculescu a reprodus texte stenografiate sau scrise în completare de mână *(infra,* nota la *Cuvântare [IV]*).

p. 899 CUVÂNTARE (IV)
[Părinte! sunt mulţumit...]

Tipărită de Şerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *Alt toast* şi semnătura *I.L. Caragiale,* în „Revista Fundaţiilor Regale", VI, nr.10, octombrie 1939, p. 26-27. Neinclusă în ediţiile anterioare.

Spre deosebire de toastul anterior, acesta ridică o problemă, expusă astfel de editor:

„Dintre cuvântările publicate acum, nu ne-a fost cu putinţă să stabilim locul şi data toastului ultim [adică acesta - *n.n.];* avem un slab indiciu, de a-l fixa la Ploieşti, în aceeaşi zi cu precedentul, după identitatea hârtiei, a caracterelor dactilografice şi a spaţiului marginal, dintre prima filă a acestui toast (celelalte trei file sunt scrise de mână) şi foile celuilalt toast; numai că acest indiciu nu ne pare a constitui o dovadă că I.L. Caragiale ar fi luat de două ori cuvântul la acelaşi banchet. Rămâne loc ipotezei că stenograful, sau unul dintre stenografii însoţitori ai turneului, a fost întrebuinţat în două localităţi deosebite, la consemnarea toasturilor"[1].

p. 901 CUVÂNTARE (V)
[Fiindcă orele sunt destul de înaintate...]

A apărut sub titlul *Discursul d-lui ~ la marea întrunire de la Roman,* în: „Ordinea", I, nr. 105, 2 aprilie 1908, p. 2

[1] *Notă la cuvântările lui Caragiale, R.F.R.,* VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 28-29.

(fragmentar); în „Ordinea", I, nr.110, 13 aprilie 1908, p. 2. Inclus în ediția *Opere,* V, 1938, p. 230-238.

p. 907 CUVÂNTARE (VI)
[Domnilor, oricât aş fi de ascultător...]

Tipărită de Şerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *La Călăraşi, 4 mai 1908,* în „Revista Fundațiilor Regale", VI, nr.10, octombrie 1939, p. 8-12.

p. 912 CUVÂNTARE (VII)
[Domnilor şi doamnelor,...]

Tipărită de Şerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *La Piteşti, 11 mai 1908,* în „Revista Fundațiilor Regale", VI, nr.10, octombrie 1939, p. 12-17.

Există un rezumat în presa contemporană evenimentului respectiv, în „Acțiunea", VII, nr. 1559, 13 mai 1908, p.3, sub titlul generic *Marea întrunire a Partidului Conservator-Democrat de la Piteşti.* Reportajul din ziar reproduce astfel discursul lui Caragiale: „D. *I.L. Caragiale. Primit cu aplauze entuziaste* zice: că de două luni nu ni se dă decât epitetul de hoți, pungaşi, iar după nenorocirea din Craiova, barometrul injuriilor a crescut, aşa că țara întreagă e o puşcărie, numai la «Vanicu» este incuibată forța morală.

Toată lumea se mută de Sf. Gheorghe şi Sf. Dumitru, numai dl. Carp se mută în toate zilele. Acum ne-a făcut să ne

mutăm o dată şi noi, şi ei dau muştele afară din clubul «Vanicu».

Povesteşte povestea ţiganului care a fost bătut de un român şi a chemat pe fiul său să se răzbune. S-a întors cu băiatul lui şi românu-i dădu două palme. Atunci băiatul i-a zis: - Aide, tată, că românu a-nnebunit. Aşa şi junimiştii: i-am bătut la Iaşi, au zis mai dă-mi. I-am bătut la Vaslui, atunci au venit cu copiii, şi i-am bătut şi la Craiova.

Oratorul zice că Ion Brătianu a fost o figură ilustră şi a avut o eră de glorie pentru partidul liberal; acum e rândul Partidului Conservator-Democrat să creeze o eră nouă pentru binele ţării, cu un şeftot atât de ilustru cât Ion Brătianu, care este d. Take Ionescu *(Aplauze furtunoase)".*

p. 917 CUVÂNTARE (VIII)
[Domnilor, să mă ierte amicul...]

Tipărită de Şerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *La Buzău, 18 mai 1908,* în „Revista Fundaţiilor Regale", VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 17-20. Neinclusă în ediţiile anterioare.

Consemnare fragmentară a cuvântării în presa vremii: „Voinţa naţională", XXV, nr. 6884, 21 mai/3 iunie 1908, p.1, sub titlul general *întrunirea P.C.D. din Buzău.* „Întrunirea" avusese loc duminică.

Două recente reconstituiri ale „momentului" Buzău al turneului politic takist în: Nicolae Peneş, *Caragiale, comersant la Buzău,* Editura Monteoru, Bucureşti, 1997, p. 48-53; Valeriu Râpeanu, *De-ale vieţii, de-ale cărţii,* în „Curierul Naţional Magazin", nr. 168, 14-20 noiembrie 1994, p. 6.

p. 922 CUVÂNTARE (IX)
[„Domnilor, oamenii aud..."]

Tipărită de Şerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *La Turnu-Severin,* în „Revista Fundaţiilor Regale", VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 21-24. Neinclusă în ediţiile anterioare.

Presa vremii consemnează evenimentul. În „Ordinea", I, nr. 152, 5 iunie 1908, p. 2 *(Discursul dlui ~, la marea întrunire de la T. Severin)* se vorbeşte despre un toast al lui Caragiale, fiind citată o aluzie autobiografică: „Dlor, de cinci luni îmi dau perfect seama ce vrea să zică război, deşi am făcut armata numai în garda naţională [...]".

p. 926 DOMNUL X...

A apărut, prima dată, în „Universul", XXVII, nr. 45, luni, 16 februarie 1909, p. 1, cu semnătura: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 178-182; *Opere,* 4, 1965, p. 455-458.

Textul de bază, în „Universul" (1909).

Domnul X... inaugurează o nouă colaborare, după un deceniu, la ziarul „Universul", aflat acum sub direcţia lui N. Dumitrescu-Câmpina.

Într-un anumit sens, textul, greu de clasat între jurnalistică şi literatură, conţine un program, disimulat, însă congruent cu acela care deschidea seria *Notiţelor critice,* anterioară cu un deceniu. Scriitorul se afla la altă vârstă a creaţiei, când deve¬nise, cum a mărturisit prietenul şi primul său editor, Zarifopol, „tot mai povestitor".

p. 931 LITERATURA ŞI POLITICA
Corespondenţă [I-VI]

A apărut, prima dată, în „Universul", XXVII, 1909: nr. 73, luni, 16 martie, p. 1, cu acest titlu şi semnătura: *Caragiale;* nr. 92, marţi, 7 aprilie, p. 1, nr. 102, 17 aprilie, p. 1; nr. 148, 2 iunie, p. 1; nr. 343, 14 decembrie, p. 1; nr. 4, 5 ianuarie 1910, p. 1. Primele patru scrisori au fost retipărite de Al. Vlahuţă în volumul *Dreptate,* Bucureşti, 1914, p. 212-252. În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 226-244; *Opere,* 4, 1965, p. 466^82.

Textul de bază, în „Universul" (1909, 1910).

Un dosar detaliat al „corespondenţei publice" dintre cei doi scriitori prieteni, dă Şerban Cioculescu, la notele ediţiei (1959-1964).

Dăm o diferenţă constatată la colaţionare: în a treia scrisoare, este în ziar: „să *vă* robesc la umbră pentru dv.", în loc de: „să *mă* robesc" (în *O. 4).*

p. 951 CELLA DELAVRANCEA

A apărut, prima dată, în „Universul", XXVII, nr. 122, 4 mai 1909, p. 1, cu acest titlu şi semnătura: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* V, 1938, p. 338-339; *Opere,* 4, 1965, p. 483-484.

Textul de bază, în „Universul" (1909).

p. 953 POPORANISMUL
Răspuns la o anchetă literară

A apărut, prima dată, în „Luceafărul", Sibiu, IX, nr. 1, ianuarie 1910, p. 17, la rubrica cu acest titlu.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 436 (la *Addenda); Opere,* 4, 1965, p. 490.

Textul de bază, în „Luceafărul" (1910).

În revistă, răspunsul lui Caragiale este aşezat în deschiderea grupajului de opinii.

Deşi, aparent, Caragiale evită cu diplomaţie răspunsul, acesta nu va întârzia totuşi mult: într-un fel, el îl va da în altă parte, prin articolul *Nimic nou...,* publicat în „Universul" din 23 ianuarie 1910.

p. 953 SITUAŢIE PENIBILĂ...

A apărut, prima dată, în „Universul", XXVIII, nr. 1, vineri 1 ianuarie 1910, p. 1-2, cu semnătura: *Caragiale.* Retipărit în „Opinia" VII, nr. 909, duminică, 3 ianuarie 1910, p. 2 („Litere-ştiinţe-arte"), cu titlul *Goga,* şi semnătura: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* IV, 1938, p. 148-152.

Textul de bază, în „Universul" (1910).

p. 959 MORALĂ ŞI EDUCAŢIE
Corespondenţă

A apărut, prima dată, în „Universul", XXVIII, 1910: nr. 13, vineri, 15 ianuarie, p. 1, la foileton, cu acest titlu generic şi cu semnătura: *Caragiale;* nr. 59, marţi, 2 martie, p. 1; nr. 76, vineri, 19 martie, p. 1; nr. 140, marţi, 25 mai, p. 1.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 245-255; *Opere,* 4, 1965, p. 491-500.

Textul de bază, în „Universul" (1910).

Dosarul detaliat al acestei a doua serii de „corespondenţă" e dat de Şerban Cioculescu în ediţia citată. Tot acolo, editorul a renunţat la numerotarea în continuare a scrisorilor, folosită în ediţia precedentă. Am adoptat numerotarea din *Opere,* 4, 1965.

Diferenţele observate la colaţionare, nefiind de mare importanţă nu le evidenţiem, cu excepţia următoarei, din ultima scrisoare (IV): în „Universul" este: „Dacă *d.* Fănică...", în loc de „Dacă Fănică...", în *O. 4.*

p. 970 NIMIC NOU...

A apărut, prima dată, în „Universul", XXVIII, nr. 23, luni, 25 ianuarie 1910, p. 1, cu acest titlu şi semnătura: *Caragiale,* la foileton.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 153-157; *Opere,* 4, 1965, p. 501-504.

Textul de bază, în „Universul" (1910).

Un răspuns, o opinie, tipice pentru spiritul lui Caragiale, în problema şcolilor literare.

p. 975 ÎN AFACEREA PORN

A apărut, prima dată, în „Noua Revistă Română", vol. 7, nr.17, duminică, 14 februarie 1910, p. 257 (rubrica *Noutăţi),* cu semnătura: *Caragiale.* Neinclus în ediţiile anterioare.

Textul de bază în „Noua Revistă Română" (1910).

Semnalat în *Bibliografia I.L. Caragiale,* I, la poziţia 2931, articolul este reprodus acum întâia oară în volum.

p. 976 O REPARAŢIUNE

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 36, Arad, marţi, 15/28 februarie 1911, p. 1, cu acest titlu şi semnătura *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 216-217.

Textul de bază, în „Românul" (1911).

La colaţionare, am restabilit, ca în ziar, la ultimul paragraf: „Ne*place* a spera,..." (R), în loc de „ne*pare* a spera..." (O. V). De asemenea, în *O. V,* la *Note şi variante* (p. 477), titlul este greşit: *O separaţiune.*

p. 979 NEVOILE OBŞTII
ŞI AŞA-NUMITELE „CASA NOASTRĂ"

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 64, sâmbătă, 19 martie/1 aprilie 1911, p. 1-3, cu acest titlu şi semnătura *Caragiale.* Retipărit în: „Ordinea", IV, nr. 959, 23 martie 1911, p. 1-3; „Opinia", VIII, nr. 1263, 24 martie 1911, p. 2, cu supratitlul *Caragiale despre împăcarea românomaghiară.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 186-192.

Textul de bază, în „Românul" (1911).

La colaţionare, am restabilit, după textul din ziar: „orice bărbat politic *luminat* al Ungariei"; „comunitate compactă şi *solidară";* „a trata *despre* împăcarea"; „Şi *de* câte feluri încă?..."; „ducă-se *toţi* cu toţii să trateze"; „interesaţi *la* vrajbă"; „supremă afacere *nechemat,* şi...", cuvintele în cursive lipsind în *O. V* (1938), şi am corectat: „se*porneşte* a bate mai hotărât", în loc de „se *pomeneşte" (O. V).*

p. 986 DIPLOMAŢIE SUBŢIRE

Cronică

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 66, marţi, 22 martie/4 aprilie 1911, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura *Caragiale.* Retipărit în: *„Ordinea",* IV, nr. 61, 25 martie 1911, p. 1-2; *„Opinia",* VIII, nr. 1265, 27 martie 1911, p. 2; „Lumea nouă", I, nr. 2, 7 aprilie 1911, p. 12-13.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 193-196.

Textul de bază, în „Românul" (1911).

La colaţionare, cu ziarul, am restabilit: „În lumea *mare* politică", „- *Aveam să te-ntreb ceva...";* „un comitet de oameni *maturi",* cuvintele în cursive lipsind din *O. V* (1938).

p. 990 TERMITELE...

Un mic capitol de istorie naturală, pentru popor

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 70, duminică, 27 martie/9 aprilie 1911, p. 1-2, cu acest titlu şi semnătura: *Caragiale.*

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 197-200.

Textul de bază, în „Românul" (1914).

În ziar, nota la titlu. Colaţionarea textului aduce următoarele diferenţe de transcriere: „să *spună* în", în loc de „să *pună* în" *(O. V);* „ca într-un *măciniş",* î.l.d. „mărăciniş" *(O. V);* „să *urmărim",* î.l.d. „să *urmăm"(O.* V).

p. 994 SĂRBĂTORI MÂHNITE

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 81 [nr. special de Paşti], duminică, 10/23 aprilie 1911, p. 6-7, cu semnătura:

Caragiale. Retipărit, a doua zi, în „Ordinea", IV, nr. 975, 14 aprilie 1911, p. 1.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 201-204.

Textul de bază, în „Românul" (1911).

Diferenţe de transcriere la colaţionarea cu ziarul: „Tocmai când credeam că *soartea rea",* în loc de: *„soarta mea" (O. V).*

În pagina 7 a numărului special sunt inserate următoarele:

„TRĂIASCĂ!...

Numele bărbaţilor în viaţă, cari ne onorează numărul de Paşti cu strălucitul lor concurs literar, sunt nume mult iubite şi adânc venerate de întreg neamul românesc.

Pentru dragostea cu care aceşti bărbaţi au binevoit a ne ajuta, noi nu le vom putea niciodată fi îndestul recunoscători. Ştim însă că eroii ale căror nume sunt să se înscrie în Capitoliu nu se gândesc niciodată la recunoştinţă săvârşind fapta cea bună: în aceasta însăşi, sufletul lor cel mare îşi găseşte răsplata întreagă.

Strige numai toţi românii, în această sfântă zi a Învierii Domnului:

Să ne trăiască întru mulţi ani bărbaţii cei mari spre gloria lor şi mândria neamului întreg!

«Românul»"

Sub chenarul de mai sus, aflăm mulţumirile lui Caragiale adresate prietenilor colaboratori:

„Mă simt dator a mulţumi aci din toată inima Dlor Delavrancea, Vlahuţă, Coşbuc, Brătescu-Voineşti, cari m-au onorat totdeauna cu buna d-lor prietinie, că au binevoit a subscrie alături cu mine într-un număr festiv al «Românului», dând prilej astfel cetitorilor noştri a se bucura de aşa giuvaere literare în frumoasa limbă românească. Îi rog să primească omagiele mele de recunoştinţă şi admiraţiune.

Caragiale."

În pag. 2, apare *Christos a înviat* de Mihail Eminescu cu nota la titlu:

„Articolul acesta, al lui *Eminescu,* l-a publicat odinioară ziarul conservator din Bucureşti, «Timpul» (al cărui prim-redactor era pe atunci ilustrul poet, acum treizeci şi patru de ani), în numărul său din ajunul Sfintelor Sărbători ale Învierii, anul 1877. - Nu credem nimic mai nemerit a trece în fruntea numărului nostru de faţă decât aceste splendide rânduri, semnate de un nume de-a pururi neuitat pentru neamul românesc".

Nota îi aparţine lui Caragiale, ca şi gestul repetat după cel din „Moftul român" (1893).

p. 998 SCRISOARE

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 94, Arad, 30 aprilie/13 mai 1911, p. 1-2 cu titlul *Scrisoare deschisă adresată directorului ziarului „Românul",* cu semnătura: *I.L. Caragiale.* Retipărită în: „Ordinea", IV, nr. 991, 4 mai 1911, p. 1, cu titlul *O scrisoare a domnului ~ şi sărbătoarea de la Arad;* „Opinia", VIII, nr. 1297, 7 mai 1911, p. 2, cu titlul *Caragiale şi poezia,* la rubrica „Litere-Ştiinţe-Arte", fragmentar.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 211-215.

Textul de bază, în „Românul" (1911).

Scrisorile deschise sunt numeroase în prestaţia publică a lui Caragiale. În dese rânduri, el răspundea în acest fel solicitărilor de a-şi expune opinia în diferite chestiuni însemnate. Un exemplu, care precede textul de faţă, este *In afacerea Porn,* care e conceput tot sub formă de scrisoare.

p. 1002 ÎNTRE STAN ŞI BRAN

A apărut, prima dată, în „Românul", I, nr. 107, Arad, duminică, 15/28 mai 1911, p. 1-3, cu acest titlu şi cu semnătura: *Caragiale.* Retipărit în: „Ordinea", IV, nr. 1004, sâmbătă, 21 mai 1911, p.1.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 205-210.

Textul de bază, în „Românul" (1911).

Este ultimul articol politic publicat de Caragiale în ziarul arădean. Despre împrejurările în care se sfârşeşte colaborarea gazetărească a lui Caragiale, există o mărturie memorialistică importantă prin valoarea ei documentară: *O farsă amicală,* fragment din amintirile lui Onisifor Ghibu, publicată în „Manuscriptum", XIII, 1982, nr. 1 (46), p. 41-50.

ÎN MANUSCRISE

p. 1011 [ÎNCEPUTURILE ROMEI]

A apărut, prima dată, în *Opere,* III, 1932, p. 324-330. Reluat în ediţia *Opere,* 4, 1965, p. 500-506. Paul Zarifopol a publicat textul după un manuscris, aflat în posesia familiei. Şerban Cioculescu reproduce textul după Zarifopol, întrucât manuscrisul nu se mai găsea la familie şi nici la Biblioteca Academiei Române. Ca atare, nu a putut fi consultat.

În volumul I.L. Caragiale, *Scrisori şi acte* (Ediţie îngrijită, prefaţă şi note de Şerban Cioculescu, Editura pentru literatură, 1963), editorul afirma că nu cunoştea contractul, din 1898, între autor (I.L. Caragiale) şi Ministerul Învăţământului (ministru Spiru Haret), prin care era angajată lucrarea *Patria şi Neamul—Povestiri şi Icoane din trecutul Poporului Românesc,* de care ar aparţine acest fragment.

Ileana Ene a publicat în „Manuscriptum", XVIII, 1987, nr. 1 (66), p. 55-57, manuscrisul ofertei făcute de I.L. Caragiale şi răspunsul ministrului cu acceptarea propunerii şi condiţiile pentru realizarea acesteia. Cercetătoarea a detaliat, în studiul *I.L. Caragiale: „. o încoronare a activităţii mele literare",* din aceeaşi revistă şi acelaşi număr, p. 53-57, iţele acestei „istorii" care are pitorescul ei, dar şi o dimensiune serioasă, gravă. Căci este de mare interes viziunea pe care o schiţa Caragiale asupra istoriei neamului nostru.

Iată textul caragialian:

„Domniei Sale

Domnului

Ministru al Instrucţiunii publice

Lucrarea mea literară ar purta titlul:

Patria şi Neamul

— Povestiri şi Icoane din trecutul Poporului Românesc —

După titlu, vedeţi, Domnule Ministru, scopul meu şi puteţi înţelege felul lucrării mele: *Patria şi Neamul* va fi o serie de ilustraţiuni literare a[le] Istoriei Naţionale.

Istoria naţională, stăpânită astăzi aproape desăvârşit pe câmpul ştiinţific, mulţumită nepreţuitelor investigaţiuni ale savanţilor noştri, a fost până acum prea puţin, prea rar, ilustrată artistic, pentru a fi accesibilă masei întregi a poporului; poeţii lirici îndeosebi au dat, în minunatele balade şi legende, fragmente istorice ca ilustraţii - toate însă fără o sistemă unitară.

Ar fi, desigur, un mare noroc pentru mine să-mi pot duce la bun capăt întreprinderea la care mă gândesc de atâta vreme ca la o încoronare a activităţii mele literare. *Povestiri şi Icoane din trecutul Poporului Românesc!...* Dar se poate pentru un povestitor, pentru un literat popular, un câmp mai larg, un obiect mai frumos, o sarcină mai puţin ingrată?

Povestirile ar începe de demult şi icoane bogate şi multe ar străluci pe întrecute unele după altele...

Iată - pe când Alexandru Machedon, după ce a răsturnat cu o suflare pe vorbăreţii şi iscusiţii Greci, porneşte ca un vârtej luminos peste Asia, nimiceşte pe trufaşul Darie al Perşilor, îngenunche pe marele Por Împărat de la Indii, străbate-n Africa, poruncind să se ridice pe drumu-i, de la Indus şi până la templul lui Amon din intrarea pustiului Saharei, şaptezeci de cetăţi - iată că un vultur tânăr, crescut pe malurile Tibrului, începe să-şi întinză ghiarele şi aripele şi să cuprinză peninsula italică. În câţiva ani, praful s-alege de împărăţia lui Alexandru, iar mica Republică Romană creşte mereu până ce ajunge cea mai măreaţă şi cea mai strălucită împărăţie din câte-a stat vreodată pe pământ...

Iată izvorul depărtat al Istoriei poporului românesc - căci, dintr-un ou pe care l-a lăsat în Carpaţi aquila italică s-a născut vulturul român...

Iată apoi cum, după torente seculare de neamuri barbare, ce se năpustesc asupra unei civilizaţiuni obosite, iată cum Basarab face din peptul lui, împlătoşat cu o cruce, o stavilă împotriva potopului năprasnic al Semilunei... Iată cum, atunci când Baiazid-Fulgerul retează pădurile de lănci ale cavalerilor-creştini din Europa, adunaţi în cruciadă, cu cea din urmă deznădejde, precum retează cosaşul voinic desimea fâneţelor, o singură lance rămâne înaltă sus, ca o tulpină ţapănă de măceş de care se sparge coasa - aceea e lancea lui Mircea cel Bătrân!...

Dar apoi cel mai mare dintre Muşatini, Ştefan! şi cel mai viteaz între viteji, Mihai? Ar putea oare încăpea acele măreţe figuri în cadrul strâmt al unui prospect cum este acesta?...

Dar atâtea alte nenumărate figuri, şi mândre şi cuvioase, atât în noroc cât şi în nenoroc, în izbândă ca şi-n cădere,

zdrobind ordiile barbare sau plecând grumazul sub securea gialatului?...

Şi, mai presus de toate, temeiul şi izvorul atâtor isprăvi bărbăteşti - poporul acesta, cu mintea lui oricând limpede, fie-n biruinţă, fie în perzare, viteaz ca şoimii stâncilor şi răbdător ca stâncile!...

Şi atâtea zile de glorie şi de tristeţe luminoase ş-apoi atâta restrişte şi-ntunerec - de două veacuri!...

Ce poveste frumoasă - şi frumoasă şi adevărată - se poate spune poporului nostru despre acele mândre generaţiuni de la 21 până la 59, cari, venite când era cupa amară plină, au vrut să jertfească cu entuziasm averi, drepturi şi ambiţiuni perso¬nale - spre a întemeia aeve visul străvechi al Unirii!

Dar - joc ciudat şi fericit al întâmplării! - după ce sute de ani bezna ne-a venit nouă de la răsărit, acum iată că ne răsare lumina de la apus! Iată că la Severin calcă piciorul unui tânăr soldat, copil al unei ilustre case împărăteşti, care-şi are obârşia tocmai în pădurile de unde izvorăşte Dunărea. La primul lui pas pe pământul patriei române, tremură sub lespezi depărtate, în sfântă umbră de mânăstiri bătrâne, ţărâna atâtor şi atâtor viteji, când triumfători, când jertfiţi. Este vrednicul lor urmaş!

Vine, ales de norocul neamului nostru, să domnească pe tronurile unite ale lui Ştefan şi Mihai! vine să plătească în sfârşit, cu poporul său, o datorie seculară - plată, cinstită şi bărbătească, în câmpiile Plevnei! vine să desăvârşească o faptă pentru care sute de ani s-au vărsat atâta sânge şi atâtea lacrimi, să izbândească un vis care, sute de ani, a legănat viaţa atâtor eroi şi martiri, mai mulţi nepomeniţi decât pomeniţi: Neatârnarea Patriei şi Neamului şi Coroana Regală!...

Dar astea toate, Domnul meu, sunt comori nestemate!... Să fie ajutat şi susţinut a le scoate la iveală într-o formă originală artistică, accesibilă poporului român, mare noroc pentru un literat! Numele lui ar rămâne vecinic legat de un lucru scump

unui neam întreg! Pentru o aşa lucrare, n-ar fi păcat, desigur, să-şi încordeze un artist prozator cea din urmă fibră a conştiinţei lui profesionale.

Voi avea eu, oare, norocul să fiu însărcinat de domnia-voastră cu această lucrare, de la care, nu mă-ndoesc, ar atârna soarta numelui meu de literat popular? - nu ştiu.

Mi-ar părea desigur foarte rău să nu am acest noroc, cu toată grozava răspundere ce mi-aş lua în faţa publicului celui mare semnând o aşa lucrare. În orice caz, fără umbră de invidie, voi felicita pe acela ce va avea un asemenea noroc; căci, desigur, Domnule Ministru, cum vă ştiu animat de dorinţa de a face începătura bibliotecii săteşti, unul dintre literaţii noştri va trebui să aibă în curând fericirea a putea face ilustraţiunea Istoriei Naţionale - *Povestiri şi Icoane din trecutul poporului românesc.*

Vă rog, Domnule Ministru, binevoiţi a lua în nume de bine oferta mea, chiar dacă nu o aprobaţi, ş-a primi asigurarea deosebitului respect cu care sunt

Al Domniei-Voastre
prea plecat şi prea supus servitor
I.L. Caragiale."

p. 1018 [SE NUMEŞTE ŞI ESTE *PĂMÂNTEAN...*]

Pagini publicate de Şerban Cioculescu în *Opere,* V, 1938, la *Addenda,* p. 462-467.

Într-o notă finală, reputatul editor însemnează următoarele: „Ms. D. Gusti. (A) 5 foi format ministerial, nepaginate, paginate de noi cu litere *a* - *e,* scrise numai pe jumătatea din dreapta, longitudinal + (B) 2 jumătăţi de foi, acelaşi format,

neliniate, cuprinzând, cum se vede, prima schițare, cu ştersături multe.

Şerban Cioculescu dă lămuriri suplimentare: „Din aceeaşi vreme [1908] datează un proiect de lege, prin care Caragiale îşi propunea să reglementeze situația creată evreilor prin articolul 7 din Constituție. Manuscrisul se află în păstrarea profesorului D. Gusti, care l-a comunicat lui Zarifopol pentru a-i face loc în ediția *Operelor.* Se ştie că, prin articolul 7, evreii aveau situația de apatrizi. Nu erau nici cetățeni ai Statului, nici străini. Se puteau încetățeni prin stagiu, sau cu dispensă de stagiu, cu împlinirea anumitor condițiuni. Paragraful b al aliniatului 2 privea dispensa de stagiu a străinilor (evreii nu erau numiți expres în articolul 7), născuți şi crescuți în țară, care nu s-au bucurat vreodată de vreo protecțiune străină. Aceştia puteau fi încetățeniți de Parlament, în mod individual. Caragiale s-a gândit anume la această categorie de evrei pământeni. [...] Proiectul acesta, prin care Caragiale şi-a arătat interesul față de categoria cea mai îndreptățită a *heimatlos*-ilor, a rămas fără urmare practică"[1].

Nu am găsit aceste file manuscrise. În consecință, am reprodus textul stabilit de Şerban Cioculescu, cu unele mici corecturi impuse de ortografia actuală.

[1] Şerban Cioculescu, *Caragialiana,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1987, p. 23.

CUPRINSUL

ÎN VOLUME

NOTE ŞI SCHIŢE (1892)

A zecea muză 3

SCHIŢE UŞOARE (1896)

Bene-Merenti 9
Literatura şi artele române în a doua jumătate
a secolului XIX. Încercare critică 11

CULISELE CHESTIUNII NAŢIONALE (1896)

Culisele chestiunii naţionale 21

NOTIŢE ŞI FRAGMENTE LITERARE (1897)

Câteva păreri 49
Politică şi cultură 87
Note risipite 96

1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ (1907)

1907. Din primăvară până-n toamnă. Câteva note 121

ÎN PERIODICE

Voiţi cronică literară? 145
Cronică literară [Desigur ştiţi ce va să zică...] 147
Istoria unei epigrafe 150
Cronică literară [Jurasem că nu voi mai lua...] 154

Cronica [Îşi pune gazeta sub teasc.] 157
Cronică?. 160
[„Alegătorul liber"...] 162
O măsură urgentă 164
A. Thiers 165
Ecourile de ieri şi astăzi 167
Revista revistelor 168
[.Oarecare moderaţie] 170
Naţionali-liberali 172
Liberalii şi conservatorii 175
Un stat în miniatură 178
Selăgeanu 186
[Convenţii cu Rusia] 189
[D. C.A. Rosetti la Roma?] 191
[Ştiri franceze despre chestiunea Dobrogei] 193
[Criza de cabinet] 194
[Liberalii engleji şi români] 197
Noul cabinet otoman 201
Bucureşti, 27 februariu [După o dispariţie de câteva zile.] 204
Cronica [În Bucureşti s-a constituit.] 206
Carnavalul 208
Întoarcerea d-lui C.A. Rosetti în patrie 211
[Reportaj parlamentar] 213
Crezul patriotic liberal-naţional 214
Situaţia politică [Ţiţele politicei se-ncurcă.] 215
Importanţa gardei civice 217
Situaţia [Situaţia se clarifică...] 218
Politica zilii 220
O nouă decoraţie 221
[Fraţii radicali şi d. Dim. Sturdza] 221
Politica zilii [În cercurile politice înalte.] 234
„Serviciul Nodoros" 235
Situaţia politică [Orizontul politic se limpezeşte] 236
Situaţia politică [Suntem în Săptămâna Patimilor] 237
Articol de fond (Ciorbă lungă pentru cititori) 238
Un nou poet 240

Citim în „Cartea fistichie" a oficiului nostru exterior (Foreing-Office) . . . 240
[Un incident în Cameră] . . . 242
[Apelul la Unire] . . . 244
[Guvernul şi modificarea art. 7] . . . 247
[Procedeele electorale] . . . 251
[Poziţia ministerială faţă cu revizuirea] . . . 254
[Plăteşte vizirul] . . . 257
[În ajunul crizei] . . . 261
[Linia ferată Ploieşti-Predeal] . . . 264
[După votarea revizuirii] . . . 266
[Mesajul domnesc] . . . 269
[Ce este „Centrul"] . . . 271
[„Guvern al îngajamentelor cu străinii"] . . . 277
Grav incident diplomatic . . . 281
[Reportaj parlamentar] [I] [Ieri, în Cameră.] . . . 282
[Reportaj parlamentar] [II] [Şedinţa de ieri a Camerii.] . . . 286
[Reportaj parlamentar] [III] [Camera a ascultat ieri.] . . . 289
[Reportaj parlamentar] [IV] [Proiectul de modificare.] . . . 291
[O şedinţă glumeaţă] . . . 293
[Pentru coalizarea opoziţiei] . . . 295
[Instrucţia poporului] . . . 299
[Nepotismul] . . . 302
Varietăţi geografice. De la Zanzibar la Salonic şi înapoi . . . 306
[Enormităţi] . . . 310
Bucureşti, 16 iulie [La întrebarea ce ne-o pusesem.] . . . 312
Pe cine se reazemă guvernul . . . 315
[O boală contagioasă] . . . 317
[Prostia în viaţa noastră publică] . . . 320
[Un specimen de pretenţie] . . . 323
[Şcoala rurală] . . . 326
[Calea agitărilor] . . . 329
[Revoltă în sec] . . . 331
[Din cine e compusă opoziţia?] . . . 335
[A la Don Ranudo de Colibrados] . . . 338
[Regula de trei simplă] . . . 341
[Cuvântul „colectivitate"] . . . 343

[Justificarea unor expulzări] 346
Giosue Carducci (de Edouard Rod) 357
Poetul Eminescu s-a stins 374
Statu quo 375
O reminiscenţă 377
Cerc viţios 378
Muza lui Gună 382
Rezeşul de la Golăşei şi moşneanul de la Florica 384
Anomalii 390
Varietăţi literare 394
Cronica fantazistă 398
O admirabilă lucrare literară 405
Ştie carte băiatu lui Papuca! 407
Pozna 411
Afacerea Gună—Lahovary 413
Şcoala succesului 415
Gună Vernescu 420
Incognito 422
Ghicitoare 425
Iarăşi Miron Costin sau urmările arheologiei 427
Sfintele Sărbători 428
Apariţia noastră 432
Scandal 434
În dosul culiselor 434
Trădarea românismului! Triumful străinismului!! *Consumatum est!!!* 436
Excelsior! 438
Ingeniozitate parlamentară 438
Muzica 440
Instantaneu 442
Ateneul român 443
Concurs şi premiuri academice 443
Politica *[Evenimentulpolitic...]* 445
S-a pierdut!!! 446
Mişcarea de la 5 şi 6 aprilie 447
Însemnătate presei 447
Un interwiew *[Aflând prin d. C.C. Dobrescu...]* 448

Revistă politică 449
O idee minunată 451
Parnasul român 452
Politica *[Afară de parada oficială...]* 454
Dacă aş fi rege 456
Politica [D. *P.S. Aurelian a fost...]* 457
Moş Teacă 459
Un mare sculptor român 460
Moftul şi politica 461
Inovaţiune. Moftul artificial 463
Reacţionari neprevăzători 465
Sub ce regim trăim! 466
Balade şi idile de George Coşbuc 466
„Memorii din timpul războiului" 469
Vorba de acasă 471
O a doua provocare 474
Mărgăritare alese 476
Iarăşi promisia dlui Fleva 491
Cumul ciudat 492
Grămătici şi măscărici 494
Notiţe literare *[Primim la redacţie...]* 496
D-sale dlui Tony Bacalbaşa 497
Mină de circumstanţă 499
„Nea Ion" 499
Asupra unui fiasco 500
Notiţe literare *[„Romanii călători" de Ion Kalinderu...]* 502
Feriţi-vă 503
Nu ţi-e ruşine? 504
Un monstru de activitate 506
Pardon 507
Iar vorba ceea 510
O infamie 510
„Constituţionalul" poet 511
Somnul ca agent electoral 512
Dragoste în familie 513
Două mazete 515
Iar dragostea în familie 517
S-a achitat 519

Julica . . . 520
Junimiştii şi conservatorii . . . 521
Etc. etc. . . . 523
S-a schimbat boierul . . . 524
Puţintică răbdare . . . 524
O epidemie . . . 526
Principii şi vaccină . . . 527
Frumos rol . . . 529
Procurorul, da; Dumnezeu, ba! . . . 532
Chestiuni politico-sociologice . . . 534
Galantomiile lui Ghenadie . . . 536
Nemulţumiri serioase . . . 543
O nouă societate română . . . 544
Cronica de joi. Literatură . . . 546
Câteva cuvinte . . . 550
D. B.P. Hăsdeu . . . 552
O carte rară . . . 553
Traian Demetrescu . . . 553
„Răzbunarea lui Anastase" . . . 554
D. Eugeniu Stătescu poet . . . 556
Cronica de joi. Arheologie . . . 557
Un caz literar interesant . . . 561
Plagiatul Zola—Bibescu . . . 561
Spitalul amorului. O prefaţă . . . 565
Sciziune artistică. Manifest . . . 568
Cilibi Moise. Câteva rânduri alese . . . 570
O desluşire . . . 575
„Literatură patologică" . . . 575
Un nou plagiat Zola . . . 581
Un pamflet clasic . . . 584
Gheorghe Baronzi . . . 587
Pomada fermecată . . . 589
Un dicţionar român . . . 592
Operă Naţională *[Este o vorbă veche...]* . . . 594
Teribil naufragiu, din norocire fără accident de persoane . . . 596
Paragrafia talentului . . . 597
Decadenţă . . . 599

Cronica de joi [I] *[Luni seară, plecând din Iaşi...]* 602
O nouă revistă literară 605
Cronica de joi *[Aţi avut vreodată imprudenţa...]* 607
O polemică 609
Reacţiunea 611
Da şi nu 614
Concertele simfonice Peters 616
„Amintiri militare" 617
Lascăr Catargiu 618
Concertul simfonic Peters 623
Toxin şi toxice 625
Liberalii şi literatura 629
Energie şi saţiu 631
Al doilea concert simfonic Peters 635
Cabinetul Hagi-Tănase 637
Puterea credinţei 640
Al treilea concert Peters 643
Monumentul lui Brătianu 644
Rărunchii naţiunii 647
Caradâle şi budalâle 650
Literatura şi politica (*Toastul... 29 ianuarie)* 654
C.A. Rosetti 656
Visuri de război 664
Un festival artistic 666
Nu-i deloc de mirare 668
Exces de onoare 672
Dim. A. Sturdza 674
Exces de zel 679
Infamie 680
Alexandru Lahovari 684
Criză 688
Opinia bărbierului meu asupra repaosului duminical 693
Lipsă de pietate şi de gust 696
Cerinţe absurde 698
Sfârşit meritat 702
O lichea 704
O bună lectură 707

Grigore Păucescu 710
10 Mai 1897 712
Un articol regretabil 714
Nihil sine Deo 716
„Merge mai bine!" 720
[Cuvântare la banchetul în onoarea lui Coşbuc] 722
Take Ionescu 724
Criticele lui Gherea 732
De la d. C. D.-Gherea 736
Cercetarea noastră literară. Câteva păreri anonime 740
Instituţiile de artă 755
O nouă „Carte de citire" 758
Opera Naţională *[Teatrul Naţional ne promite...]* 764
„Suflete obosite". Un nou roman de moravuri 766
[Mi-ai făcut onoarea să-mi ceri şi mie concursul literar.] 796
„Dicţionarul contimpuranilor" de Dim. R. Rosetti 771
Pâinea noastră cea de toate zilele 772
Coloana a V-a 776
O săptămână 780
Notiţe critice. [Introducere] 783
Notiţe critice. [Fragmente] 787
Anton Bacalbaşa 793
Intelectualii 794
[Notă] 797
„D-a valma (Viaţa la mahala)" de Marion 797
Salonul 798
Notiţe critice. [Noi şi biserica] 799
Notiţe critice. [Armata noastră] 804
Notiţe critice. [Şcoala şi familia] 809
Cronica literară *[Un bătrân murind...]* 814
„Moldo-Valachia" 818
Notiţe critice. [Împotriva subvenţiilor...] 826
Interview cu d. I.L. Caragiale 831
Notiţe critice. [Păreri libere] 836
Notiţe critice. La Monza 839
Notiţe critice. [Cabinetul negru] 845
Notiţe critice. O seară bine petrecută 849

Cronica *[În politică s-au petrecut...]* . . . 854
Notițe literare [„Cum era odinioară"] . . . 859
Călduros apel . . . 863
Poșta redacției . . . 863
Nențelegere . . . 866
A, B, C, D, E, F, G, H etc. . . . 867
Imposibil . . . 868
În jurul lui M. C. A. . . . 868
„Românii verzi" . . . 869
O carte prețioasă . . . 874
Clavir și stigleți . . . 874
La Kermessă (Mare consiliu de război) . . . 876
Două capete! . . . 877
Ubiquitas . . . 879
[Duminică 17 iunie se dezvelește.] . . . 880
Dialogul morților . . . 881
Un cuvânt . . . 882
Petiție în procesul Caion . . . 884
Diversitate de opinii . . . 884
Reflecțiuni . . . 885
Caveant cives . . . 885
Convorbire cu d. Caragiale . . . 885
[Nu știu cum să vă spun.] . . . 886
[Mistificat pesemne.] . . . 886
Cuvântare (I) *[Într-o seară frumoasă.*] . . . 887
Cuvântare (II) *[Un orator de mare marcă.*] . . . 891
Cuvântare (III) *[Domnilo, vreau să fiu.*] . . . 896
Cuvântare (IV) *[Părinte! sunt mulțumit...]* . . . 899
Cuvântare (V) *[Fiindcă orele sunt înaintate...]* . . . 901
Cuvântare (VI) *[Domnilor, oricât aș fi de ascultător...]* . . . 907
Cuvântare (VII) *[Domnilor și doamnelor,.*] . . . 912
Cuvântare (VIII) *[Domnilor, să mă ierte amicul.*] . . . 917
Cuvântare (IX) *[Domnilor, oamenii sunt...]* . . . 922
Domnul X . . . 926
Literatura și politica. Corespondență . . . 931
Cella Delavrancea . . . 951
[Poporanismul. Răspuns la o anchetă literară] . . . 953

Situaţie penibilă . . . 953
Morală şi educaţie . . . 959
Nimic nou . . . 970
În afacerea Porn . . . 975
O reparaţiune . . . 976
Nevoile obştii şi aşa-numitele „Casa Noastră" . . . 979
Diplomaţie subţire. Cronică . . . 986
Termitele . . . 990
Sărbători mâhnite . . . 994
Scrisoare . . . 998
Între Stan şi Bran . . . 1002

ÎN MANUSCRISE

[Începuturile Romei] . . . 1011
[Se numeşte şi este *pământean*] 1018

Note şi comentarii . . . 1027

Ilustraţii. Desene de C. Jiquidi . . . 1213